DE SACROSANCTO

MISSÆ

SACRIFICIO

LIBRI QVATVOR.

QVIBVS EX THEOLOGICA DOCTRINA, Canonico ciuilique iure, rerum gestarum probata narratione, & Chronologia, vniuersa, quæ ad tantum Mysterium pertinent, explicantur, & probatissimis testimoniis confirmantur.

AVCTORE P. IOANNE BAPTISTA SCORTIA
Genuensi Theologo Societatis Iesu.

NVNC PRIMVM IN LVCEM EMISSI, & quinque Indicibus pernecessariis insigniti.

LVGDVNI,
Sumptibus Horatij Cardon.
M. DCXVI.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

CARMEN ENCOMIASTICVM

IN QVATVOR LIBROS DE SACROSANCTO MISSÆ SACRIFICIO R. P. IOANNIS BAPTISTÆ *Scortiæ Theologi Societatis IESV*,

P. G. Misij.

INdomiti procul hinc Tauri, procul Ara Dianæ
Taurica, quæ gentis peregrinæ imbuta cruore
Hospitij fœdo temerasti crimine leges.
Desine clara Rhodos veterum meminisse sacrorum
Et tu Phœnice solers, túque æmula Romæ
Carthago, quæ falcigero quandoque litasti
Humanas animas, innoxia pectora Diuo.
Sparta tuos pudeat cultu mactasse nefando
Ciues, prô, nimium verita impia numina Martis.
Ne mihi, ne memoret Latium sua corpora ferro
Cæsa truci, Iouis vt vanas auerteret iras:
Crudeles Diui, crudelia sacra facessant.
Cesset & infelix Iudæa ciere querelas,
Dum cernit templi Solymæi, aræque ruinas,
Cúmque ara collapsa dolet sacra orgia gentis,
Orgia, quæ fuerant animantibus horrida visu,
Nidores pecudum volucrúmque è carnibus vstis,
Dispersique solo stagnantes sanguinis amnes.
Cedite, non istis placatur honoribus vltrà
Æternum numen, non hæc libamina poscit,
Sunt alij ritus, est hostia sanctior illi.
Ipse nouas posuit DEVS aras, ipse sacrari
Dona sibi instituit toto gratissima cœlo.
Quænam hæc? Vera DEI soboles mitissimus AGNVS.
Vnica pro cunctis offertur VICTIMA Patri
Non iam purpureos spargens è corpore riuos,
Prô dolor, vt quondam spinis laniata flagrísque,
Et terebrata tribus clauis, affixaque ligno.
Tunc satis illud erat pretium soluisse cruoris
Immensum, mundos redimens, si mille fuissent.
Hæc nunc, hæc eadem, sed non obnoxia fatis,

Dona Patri æterno nitidas libantur ad aras,
Dum Cererem Calicémque facrat de more Sacerdos.
Hæc facra Graiugenis LITVRGIA dicta, Latinis
MISSA, fcelus populi delent, animásque repurgant.
Plura cupis? volue hæc diuina volumina SCORZÆ,
Quæ grande ingenium monftrant, ftudiúmque legendi
Perpetuum, flagrans diuino pectus amore.
Si quæ tempus edax rerum monumenta reliquit
Prifca Patrum, fi quæ librorum fertilis ætas
Hęc noftra in lucem dedit hactenus, omnia vidit,
Et quę digna forent Cedro, documenta notauit,
Digna Sacerdote, & tantis digniffima facris.
Magnus es ô SCORZI, magna hęc tua facra fupellex.
Ergo agite huc volucri pede tendite quotquot Eois,
Occiduífve folet Titan luftrare quadrigis,
Quos gelida Vrfa premit, quos Cancri fidus adurit,
Quos Tybris, aut Rhodanus, aut quos locupletat Iberus,
Et quorum campos feptemplicis oftia Nili
Fecundant, quorúmque rigat lata arua Niphates
Tigrifer, armigeri Thraces, timidíque Pelafgi,
Et vos audaces Daci, fæuíque Britanni,
Sarmata præpes equo, Teuto grauis accola Rheni,
Extremíque hominum Scrifini, atque vltima Thule.
Seu vos vana facit rerum ignorare parentem
Relligio, & Phlegetontæo dare thura Tyranno,
Accelerate gradum, noua vos facra SCORZA docebit,
Quæ fola Æterno fas eft facrare Tonanti.
Seu vos Leuigenę retrahunt Aaronis ad aras
Venturíque canunt nequicquam Regis honores,
Hoc duce, ne dubitate fequi, venietis ad aras
Regales, pecudum tabóque & labe carentes,
Quas vifit Titan oriens, labénfque reuifit,
Quas & iuftus Abel tenero fignauerat Agno;
His aris natum dulcem deuouit Abramus,
Et Rex ille Salem puriffima facra notauit.
Seu vos limphatus furor, aut fanaticus error
Sexcentûm capitum facris abftraxit auitis,
Perfuafitque aures Erebi prębere Miniftris,
Nunc reuocare gradum, primáfque euadere ad aras
Fas erit, huic ne vos pigeat parere Magiftro.
Et vos, quos FIDEI tenet inconcuffa vetuftas,

Firma

Firmaque non vnquam motę fundamina PETRÆ,
Huc oculos placidos, faciles huc vertite mentes:
Hîc caput alma FIDES rutilantibus inserit astris
Et cœleste iubar terris ostendit opacis
Dispellens tenebras errorum, & corda serenans.
Hîc PIETAS solio residet sublimis eburno,
Et niueas animas niueas inuitat ad aras.
Hîc diuinus AMOR geminis supereminet alis,
Ætherióque ardens igni iacit ore coruscas
Flammas, quę faciant niue frigidiora calore
Pectora succendi tanto, vt vertantur in ignem,
Et iam mente DEVM solum, & sacra munera spirent,
Hæc aueant, hæc sola famem depellere credant.
Hîc DIVINA, DEV'MQVE 'DOCENS Regina refulget,
Lucentémque facem gerit, & mysteria pandens,
Arcana illustrat velut aurea Cynthia noctem,
Dum nihil obscurum, nihil intactúmque relinquit,
Quidquid inest MISSÆ, quod non explanet ad vnguem.
Hîc ASTRÆA potens diuina, humanaque profert
Iura, sacros Canones mitrati scita Senatus,
Sanctaque Pontificum decreta, statutaque Regum.
DIVA vetustatis vindex, vitæque magistra
Gesta refert veterum, seriémque & tempora signat.
Nec SOPHIÆ desunt flores, viridésque corollæ.
O quantis labor iste bonis nos SCORTIVS auget!
O quantas grates huic omnia sęcula reddent!
Ito bonis auibus, nomen celso infer Olympo
SCORZA tuum, fidúsque nouum tua lumina spargens
Irradia terris, patrię nunquam occide genti.

Ad M. D. G.

IN LIBRVM R. P. IOANNIS BAPTISTÆ SCORTIÆ DE ſacrificio Miſſæ, Epigramma P. I. Ph. Riccij.

Ec cumulate viri ſacris altaria donis,
Et date perpetuis thura Sabæa focis.
Ille Dei natus, qui humanos induit artus,
Huc venit, & menſam diues amore parat.
Manducanda ſuo ſua præbet membra fideli,
Explicat & totas verus amicus opes.
SCORTIA diuinis ſtudiis has extruit aras;
Nobile ſic ſemper fama loquetur opus.

Aliud eiuſdem ad eumdem.

Cur bene ſic ſcribis cùm Maxime SCORTIA ſcribis?
Cur bene ſic recinis cùm pius ipſe canis?
Vel ſupera Chriſtus docuit te lapſus ab arce,
Vel tibi ſorte datum ſcandere poſſe Polos.
Diſcipulus Chriſti poſthac diceris in orbe,
SCORTIA, dicetur, cælicus hoſpes erat.

Aliud eiuſdem.

SCORTIA Muſa tuas exoptat pangere laudes,
Nil magis illa cupit, nil minus illa capit.
Arte pius mira Chriſti nam ſcribis amores,
Et Miſſam extollens, cætera miſſa facis.
Dumque tuis dia varias indagine chartas;
In te quod mirer plus erit, an quod amem?

Aliud

Aliud eiusdem.

SCORTIA dum cupidus Patrum monumenta pererras,
Cerneris in sacris saltibus instar apis.
Feruet opus, varióque legens de flore liquores,
Nectareo comples propria scripta fauo.
Hinc tua dulcescunt totum monumenta per orbem,
Auctorem referunt & super astra suum.

AD EVMDEM P. IO. BAPT. SCORT.
Epigramma P. I. B. Veracis.

Aurea dum pulchra fulgerent sæcula fronde,
(Sic fama est) cortex dulcia mella dabat.
Mel dulcis liber est, mellis nam SCORTIA cortex,
Verbaque mellito grata liquore magis.
Ergo antiqua nouis concedite sæcula palmam,
Munera diuini SCORTIA mellis habet.

LITT

LITTERÆ ADMODVM REVERENDI P. BERNARDINI

Confalonerij Societatis Iesu in Prouincia Mediolanensi Præpositi Prouincialis.

CVM volumen de sacrosancto Missæ sacrificio P. Ioannis Baptistæ Scortiæ Theologi Societatis nostræ in quatuor libros distributum à tribus delectis Patribus Theologis Societatis eiusdem diligenter recognitum approbatúmque fuerit: Ego Bernardinus Confalonerius Societatis Iesu in Prouincia Mediolanensi Præpositus Prouincialis facultatem à Reuer.admodum P.Ferdinando Albero Vicario Generali mihi tributa, potestatem facio, vt typis mandetur, atque ad huius chirographi fidem, nostram manum nostræque Societatis signum adiecimus Mediolani 22. Aprilis 1615.

BERNARDINVS CONFALONERIVS.

Facultas R. P. Prouincialis Societatis IESV *in Prouincia Lugdunensi.*

ANTONIVS SVFFREN Prouincialis Societatis Iesu, in Prouincia Lugdunensi, iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Christianissimis Henrico III. 10. Maij. 1583. Henrico IV. 20. Decembris 1606. & Ludouico XIII. nunc regnante, 14. Februar. 1611. concessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab eiusdem Societatis hominibus compositos, absque superiorum permissione imprimant, permittit HORATIO CARDON Lugdunensi Bibliopolæ, vt librum *De sacrosancto Missæ sacrificio, P. Ioanne Baptista Scortia Genuensi Theologo Societatis nostræ Auctore*, ad sex primos annos imprimere, ac liberè diuendere possit. Datum Lugduni 1. Iulij 1615.

SVFFREN.

APPROBATIO.

IOANNES CLAVDIVS DEVILLE, in sacra Theologia Magister, & diuini verbi Prædicator in S.Pauli huiusce ciuitatis Canonicus, & in hac Lugdunensi diœcesi à Dn.Dionysio Simone de Marquemont, Illustrissimo & Reuerendissimo Archiepiscopo, Librorum censor designatus: Fidem facimus, nos librum hunc *De sacrosancto Missæ sacrificio, P.Ioanne Baptista Scortia Genuensi Theologo Societatis Iesu Auctore*, euoluisse, nihilque in eo à Catholica, Apostolica & Romana fide, & probis moribus dissonum non modò non contineri, sed doctrinam planè sanam, sanctorum Patrum scriptis ex toto conformem, fidelibus maximè proficuam, erudité tradi. Lugduni apud S.Paulum 15. Februarij 1616.

IOANNES CLAVDIVS DEVILLE.

R. D. D. Thomæ de Meschatin la Faye, huius libri imprimendi facultas.

THOMAS DE MESCHATIN LA FAYE, Comes, Canonicus, & Camerarius Ecclesiæ Lugdunensis, Vicarius Generalis in Archiepiscopatu Lugdunensi. Liber qui inscribitur, *De sacrosancto Missæ sacrificio libri quatuor, Auctore P. Ioanne Baptista Scortia Genuensi Theologo Societatis Iesu*, vt in lucem edatur, facultatem concedo, Lugduni 16.Februarij 1616.

MESCHATIN LA FAYE.

ADMODVM REV.DO IN CHRISTO PATRI,

P. MVTIO VITELESCHO

PRÆPOSITO GENERALI

Societatis IESV,

IO. BAPT. SCORTIA FELICITATEM.

SCRIPSI affecta, iam, ac penitus collapsa valetudine, ADMODVM REVERENDE IN CHRISTO PATER, quatuor hos de sacrosancto Missæ sacrificio libros, ne cæteris solutus curis, stratóque penè defixus inertem omnino, otiosámque vitam agerem. Cùm enim viderem cæteros socios meos, tuos autem in Christo filios charissimos, te in quibusque studiosis actionibus præeunte, non solùm in nobilissimis Europæ prouinciis, in publicis ad populum concionibus, in Theologiæ, Philosophiæ, reliquarumque disciplinarum scholis, in concertationibus quà voce quà scripto, cum nostri temporis hæreticis, in confessionibus excipiendis, aliisque Societatis nostræ muneribus obeundis assiduè laborare; verumetiam in media Africa, vltima Asia, & noui orbis amplissimis regnis, innumerisque insulis Oceani, contra Iudæos, Mahometanos, ac Gentiles in Christi ac Saluatoris nostri fide disseminanda strenuè fortitérque pugnare; me, vt liberè fatear, omnino puduit, nihil deinceps agere, statímque arma proijcere, ac manus turpiter dare. Quamobrem decreui, etsi corporis viribus fractus ex acie tamen non discedere; sed voce saltem, & quibus possem nutibus commilitones ad prosequendam victoriam propitio Numine cohortari, exemplo præsertim D. Gregorij Magni excitatus, qui morales expositiones in librum Iob, partim cum sodalibus conferendo, partim commentando, inter acerbos podagræ & acres stomachi vexationes quotidie parturiens

glorio

gloriosissimè in lucem, toti Ecclesiæ profuturas, edidit. Itaque vi morbi interdum remittente succisiuis horis de sacrosancto Missæ sacrificio, non omnino negligenter, si ingenij mei tenuitatem spectes, hisce libris disputaui. Etenim id non tantùm hominibus mancipatis conficiendis cœlestibus mysteriis, verumetiam laicis; nec tantùm Catholicis, sed hæreticis quoque, si hac in re sapere vellent, profuturum sum arbitratus. Eos autem in apertum dare sub tutela tui nominis constitui, vt eam lucem, quam ab auctore non poterant, tua mutuarentur à luce, & si non suis, tuis certè splendoribus effulgerent. Vale. Genuæ VIII. Kalend. Mart. anni

1616.

CARMEN

SVMMA PRIVILEGII A CHRISTIAnissimo Galliarum Rege concessi.

LVDOVICI XIII. Galliæ & Nauarræ Regis auctoritate sancitum est, atque patentibus litteris cautum, ne quis in regno suo, aliísve locis ditioni suæ subiectis, intra proximos annos decem, à die impressionis primæ inchoandos, ac numerandos, excudat, vendat, excudendum vendendúmque quouis modo & ratione conetur librum, qui inscribitur, *De sacrosancto Missæ sacrificio libri quatuor*, *Auctore P. Ioanne Baptista Scortia Genuensi Theologo Societatis Iesu*, præter HORATIVM CARDON Bibliopolam Lugdunensem, aut illos, quibus ipsemet concesserit: Prohibitum insuper eadem auctoritate regia omnibus suis subditis, eumdem librum extra Regni sui limites imprimendum curare, vel quempiam, vbicumque fuerit, ad id agendum impellere, & instigare, sine consensu dicti HORATII CARDON. Idque omne sub confiscatione librorum, aliísque pœnis originali Diplomate contra delinquentes expressis. Datum Parisiis vigesimaquarta Octobris, anno millesimo sexcentesimo decimoquarto.

De mandato Regis,

Signatum

BRVLART.

INDEX CAPITVM
SINGVLORVM LIBRORVM.

LIBRI PRIMI.

LIBRI SECVNDI.

LIBRI TERTII.

LIBRI QVARTI.

Indices locorum sacræ Scripturæ, Conciliorum, Auctorum, & rerum, in finem operis coniiciuntur.

DE SACROSANCTO MISSÆ SACRIFICIO

LIBER PRIMVS.

CVM obſcurioris rei diſputationem à cognitione nominis, vt tractatio tota facilior ſit, inchoandam rectè docuerit, tum Philoſophorum princeps Ariſtoteles *lib.4. Metaph. text.10. & lib.1.poſt text.2.* tum Iuriſconſultus *l. 1. ff. de iuſtitia & iure*; idem nos etiam in his de ſacroſanctο Miſſæ ſacrificio libris, quos Deo duce auſpicamur, præmittemus: vt nobis quaſi aditum aperiamus ad ea, quæ maximè in ſacrificiis conſideranda notauit D. Auguſtinus *lib.4. de Trinit. cap.14.*

De Miſſæ nomine. CAPVT I.

SVMMARIVM.

1. *Miſſæ nomen non eſſe nouum, aut à D.Gregorio inuentum, ſed cum ipſa pene Chriſtiana religione natum, ex decretis ſummorum Pontificum, Conciliis, & Patribus antiquioribus euidenter oſtenditur.*
2. *Sitne Græcum, aut potiùs Hebraicum, vel Latinum nomen, autorum ſententiæ recenſentur, examinantur, probabiliórque eligitur: déque variis Euchariſtiæ nominibus.*
3. *Vndènam ad diuinum Euchariſtiæ ſacrificium ſignificandum, nomen Miſſæ deductum ſit.*
4. *Eiuſdem nominis, non vnica, ſed triplex acceptio, ex Conciliis & Patribus ſtatuitur.*

1\. MISSÆ igitur vocem haud nouam eſſe, nec à D.Gregorio inuentam, quicquid Nouatores ſentiant; ſed cum ipſa pæne Romana Eccleſia natam eſſe, certiſſimum eſt. eam enim vſurpauit Clemens Romanus paſſus anno Domini 102. *in epiſt.3.* ſcribens: *Non vtique Miſſas, ſine eius* (Epiſcopi videlicet) *iuſſu quiſquam Presbyterorum in ſua parochia agat.* Et paulo pòſt: *Quoniam in aliis locis ſacrificare, & Miſſas celebrare non licet, niſi in iis, in quibus Epiſcopus proprius iuſſerit.* Euariſtus, qui vixit anno Domini 112. dum apud Burchardum *lib.3. cap. 27.* & Iuo-

Io.Bapt.Scortia de ſacrif.Miſſæ.

nem 3.p.4.c.4. *Omnes* (inquit) *Basilica cum Missa semper debent consecrari.* Alexander, qui Euaristo successit anno Domini 121. *epist.1. ad omnes Orthodoxos cap.4.* & apud Gratianum *can. in sacramentorum. de consecr. d.2.* dum ait : *In sacramentorum quoque oblationibus, qua inter Missarum solemnia Domino offeruntur, passio Domini miscenda est : vt eius, cuius corpus & sanguis conficitur, passio celebretur.* Telesphorus creatus anno Domini 142. *epist. ad omnes Episcopos. cap. 2. & habetur can. in nocte. de consecr. d.1.* meminit eiusdem, dum præcipit : *Nocte verò sancta natiuitatis Domini saluatoris, Missas celebrent, & hymnum Angelicum in eis solemniter decantent.* Hyginus circa annum 155. dum apud Gratianum *can. omnes. de consecr. d.1.* & Iuonem *lib.2.* repetit : *Basilica cum Missa semper debent consecrari.* Pius I. anno 166. *ep. ad Iustum*

Tom. 1. Bibl. SS. Patrum. *Viennensem Episcopum. Soror* (inquit) *nostra Euprepia, sicut bene recordaris, titulum domus sua pauperibus assignauit, vbi nunc cum pauperibus nostris commorantes, Missas agimus.* Soter anno 175. *Censuimus* (inquit) *conuenire, vt cùm à sacerdotibus Missarum tempore sacra mysteria consecrantur, si ægritudinis accidat quilibet euentus, quo cœptum nequeat expleri sacrificium, sit liberum Episcopo, vel Presbytero, vt consecrationem expleat officij cœpti.* Recitat Gratianus *can. hoc quoque. de consecr. d.1.* ex eodem Sotere decretum, vt nullus Presbyter Missarum solemnia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibíque respondentibus. Cornelius circa annum 254. *ep. ad Lupicinum Viennensem : Publicè* (ait) *neque in cryptis notioribus Missas agere Christianis licet.* Felix I. anno 273. *epist.2. Quapropter* (inquit) *in præfata constituimus Synodo, vobisque & omnibus Ecclesiis tenendum & agendum mandamus, vt super memorias Martyrum Missa celebrentur, ne memoria eorum à talibus extingui, aut veneratio possit prohiberi.* Eutychianus eius successor anno 275. cùm apud Gratianum *11. quæst.3.* & Iuonem *lib. 3. Si quis* (inquit) *Episcopus, aut Abbas Presbytero aut Monacho suo iusserit Missas pro hæreticis mortuis cantare, non licet ; non enim expedit eis obedire.* Iulius I. circa annum 338. apud Gratianum *can. de fabrica. de consecr. d.1. Si qua* (inquit) *Sanctorum Basilica à fundamentis fuerit innouata sine altaris motione, sine aliqua dubitatione, cum in ea fuerit Missarum solemnitas celebrata, totius consecrationis sanctificatio impletur.* Felix IV. anno 526. *epist.1. c.1. De Ecclesiarum enim consecratione* (ait) *& de Missarum celebrationibus alicubi quàm in sacratis Domino locis absque magna necessitate fieri non debere, liquet omnibus quibus sunt nota noui & veteris Testamenti præcepta.* Vigilius creatus 538. *epist. ad Eleutherium. c.5.* cùm ait, *Ordinem quoque precum in celebritate Missarum nullo nos tempore, nulla festiuitate significamus habere diuersum.* Eiusdem vocis vsus frequens est in Conciliis, D. Gregorio antiquioribus, vt in Romano sub Syluestro anno Domini 324. *in fine.* Carthag. II. anno 397. *can.3.* Carthag. IV. anno 401. *can.84* Mileuitano anno 416. *can.12.* Arelat. III. anno 453. *can.3.* Vasensi II. anno 463. *can.3. & 4.* Romano sub Symmacho anno 502. Agathensi anno 506. *can.21.30.47.* Aurel. I. anno 507. *can.28.* Gerundensi anno 517. *can.1.* Illerdensi anno 524. *can.1.* Valentino in Hispania anno 525. *can. 4.* Aurelianensi III. anno 540. *can.14. & 28.* Aurelianensi V. anno 552. *can.8.* Bracarensi I. anno 563. *can. 22.* Turonensi II. anno 570. *can.4.* Bracarensi II. anno 572. *can.9. & 10.* Matisconensi I. anno 582. *can.6.* Matisconensi II. anno 588. *can. 6.* Narbonensi anno 589. Valentino II. in Gallia anno 589. Sequimur autem in Chronologia potissimum Illustriss. Cæsarem Baronium, qui accuratiùs annos singulos digessisse videtur. Eiusdem denique meminerunt D. Gregorio antiquiores alij Patres, vt Ambrosius *epist. 33 quæ est 14. in nouis impressionibus, ad Marcellinam sororem,* Hieronymus *in cap.11. Prouerb.* vbi ait : *Notandum autem quòd etsi impiis post mortem spes veniæ non est, sunt tamen, qui de leuioribus peccatis, cum quibus obligati defuncti sunt, post mortem possunt*

ſunt abſolui, vel pœnis videlicet caſtigati, vel ſuorum precibus, & eleemoſynis, miſſarúmque celebrationibus. Damaſus *epiſt. 4. ad Corepiſcopos*, Auguſtinus *ſerm. 91. 137. 251. de tempor.* Seuerus Sulp. *in vita S. Martini*, Caſſianus *lib. 2. cap. 7. & 15. & lib. 3. cap. 7. 8. 11. de inſtit. Monach.* Leo I. *epiſt. 79. aliàs 81. ad Dioſcorum Alexand. & epiſt. 88.* prohibens quemquam pœnitentem in Miſſa publicè reconciliari. Victor Vticenſis *lib. 2. de perſecut. VVand.* dum ſcribit: *Liberum arbitrium habetis in Eccleſiis veſtris Miſſas agere.* Denique ne nimij ſimus, Cæſarius Arelatenſis *epiſt. 12.* dum monet ne ante completum Miſſæ ſacrificium feſtis diebus quis de Eccleſia diſcedat. Omnino igitur conſtat iam ante mille & quingentos annos Miſſæ vocem in Romana Eccleſia vſurpari.

2. Sed Græcáne ſit, vel Hebraica, aut Latina, maior eſt difficultas. Et quidem Græcam eſſe, & *interpellationem* ſignificare, ſcripſit Albericus *in dictione Miſſa*: ſed minus rectè, teſte etiam Couarruuia *lib. 4. var. reſol. c. 22.* cùm nullibi apud Græcos ſit vſus vocis huius, ſed eius loco vſurpetur Liturgia, Synaxis, & ſimiles, licèt interpretes aliquando Miſſam verterint, vt factum eſt in D. Ignatij *ep. 6. ad Smyrnenſes*, vbi pro δοχὴ, id eſt, *conuiuium*, Miſſa verſum eſt. Hebraicam eſſe ſentit Alciatus *lib. 7. Parerg. cap. 10.* Hector Pintus *in c. 3. Danielis*, Claudius Saínctes *in præf. ad Liturgias*, Pamelius *in Tertul. lib. de orat. num. 1. & in præf. ad Liturgias Græcorum*, Demochares *tract. 2. de Miſſa. c. 1.* Caſalius *lib. 1. de ſacrif. Miſſa. c. 14.* Io. Capnio *apud Roffenſem, & Tapperum*, Canus *lib. 12. de locis theol. c. 13.* Couar. *loco cit.* Pagninus *v. Miſſa*, Heruetus *in præf. ad Cabaſilam*, Nauarrus *in Manuali c. 25. num. 11. verſ. 35.* Baronius *in an. 34. c. 54.* Rodericus *tom. 2. quæſt. 43. art. 1.* Concilium Senonenſe *in decret. de Euch. c. 11.* & Petrus Vegas *in Pſal. 101. qui eſt 5. ex pœnit.* Sed hic poſtremus deducit à Maſſah, quæ vox *panem azymum* ſignificat, *Exod. 12.* cum quo comedebatur Agnus Paſchalis, vt etiam à Chriſto factũ eſt, & qui in ea cœna in Chriſti corpus tranſubſtantiatus eſt; ideóque retenta deinceps in eodem ſacrificio, variato A, in I, vt ſæpe in aliis accidit. Cæteri deducunt à Miſſah, quæ vox *oblationem* ſignificat, vt *Deut. 16. verſ. 10. Oblationem ſpontaneam, &c.* quòd verè Chriſtus ſeipſum incruentè Deo Patri in vltima cœna obtulerit, & in eadem repræſentetur oblatio cruenta Crucis, de qua vaticinans Iſaias *cap. 53.* dixit, *Oblatus eſt quia ipſe voluit.* & *ad Epheſ. 5.* dixit D. Paulus, *Qui tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo.* Vel etiam ſignificat, teſte Demochare, *ſufficientiam & beneficium*, quo ſubleuatur alterius neceſſitas, vt *Deuter. 15.* vbi legimus, *Aperies manum pauperi, & dabis mutuum quo indigere perſpexeris*; Chaldaica interpretatio loco vltimorum verborum habet *Miſſah*, adeò vt optimo iure poſſit innuere hoc diuino ſacrificio neceſſitatem indigentiámque noſtram ſufficientiſſimè ſubleuari. Et ſanè probabilis eſt opinio. Neque enim multum refert quòd Latinè ſine aſpiratione ſcribatur contrà quàm fiat in Hebræo, cùm idem ſuauitatis gratia contingat in nomine *Ieſu*, & aliis. Neque quòd ea voce non ſint vſi Græci, à quibus tamen Amen, Oſanna, Alleluia, aliáque Hebraica nomina Latini acceperunt, cùm potuerint illi primi Eccleſiæ Latinæ Patres ſeipſis deriuare ex Hebræo, ſicut id licuiſſet Græcis. Neque denique quòd Syri, qui Lingua Chaldaica, quæ cenſetur Hebraica corrupta, celebrant, non appellent hoc diuinum ſacrificium Miſſam, ſed *Quedoſſa*, hoc eſt, *ſanctum*. Quòd enim illi ex re omnium ſanctiſſima, contenta, ſanctum nominauerunt, Latini Patres Miſſam, ad imitationem antiquæ Hebraicæ *Miſſah*, dicere potuerunt; quippe cùm hæc incruenta, veriſſima & diuina fuerit oblatio in memoriam cruenti ſacrificij Chriſti Domini, & miſeriæ noſtræ cumulatiſſimè ſubueniat: atque eadem res ex diuerſis capitibus &

proprietatibus possit varias sortiri appellationes, vt in hoc eodem sacrosancto sacrificio accidisse videmus, tum apud Latinos Patres, vt, cùm Tertullianus *lib. 2. ad vxorem cap. 4.* appellat Dominicum conuiuium. *lib. de oratione,* Dominicum officium. *lib. de fuga in persecut.* Collectam. *lib. de corona mil.* Mysteria diuina. S. Cyprianus *serm. de cœna,* Sacra officia, & sacra mysteria, & *epist. 68. & 77.* Sacrificium diuinum. Augustinus *lib. de pecc. mer. cap. 24.* cum tota Africa, Vitam; tum apud Græcos, vt, cùm Dionysius *in lib. de eccl. hier. cap. 3.* vocat Consummationem & perfectionem sacramentorum omnium, augustissima, sacrosancta, cœlestia & venerandissima mysteria. Ignatius *epist. ad Ephes.* Dei gloriam. Palladius *cap. 75.* Dei gratiam. Eusebius *lib. 1. demonst. cap. 10.* Deo plenum, sacrosanctum & horrorem afferens sacrificium. Nazianzenus *orat. in Iulianum,* Concilium Nicænum I. & alij, Incruentum sacrificium. Chrysostomus *Hom. 45. in Io.* Fontem bonorum omnium. *Hom. 41. in 1. ad Cor.* Horrendum mysterium & sacrificium. *lib. 3. de sacerd. & Homil. 6. ad pop. Antiochenum,* Tremendum sacrificium. Theodoretus *in lib. Exodi,* Diuinum donum. & alij aliis nominibus, vt notauit etiam Pamelius *in Tertul. lib. de orat. num. 1. & annot. 49. ad epistolam 63. diui Cypriani.* Scio esse qui pro hac opinione afferant locum Liturgiæ D. Iacobi primi Hierosolymorum Episcopi, in qua etiam Missæ nomen legitur; verùm cùm in Latinum translata sit, non adeò firmum est argumentum, vt eo inniti possimus: sicut neque quòd vsurpatum reperiatur ab Abdia *lib. 7.* Latinam denique vocem esse magis probant, idque meritò, Isidorus *lib. 6. Etymol. cap. 19.* Rupertus Abbas *lib. 2. de diu. offic. cap. 23.* Magister Sent. *4. d. 13.* Hugo de S. Victore *lib. 2. de sacram. p. 8. cap. 14.* S. Thomas *3. p. quæst. 83. art. 4.* Bonauentura *in exp. Missæ.* Innocentius *lib. 5. cap. 22.* & alij, à Latina voce missionis seu dimissionis deriuatam, cùm Missa idem sit antiquis, quod missio: vt patet ex Cassiano *lib. 2. de inst. monach. cap. 7. & 15. & lib. 3. cap. 5. 6. 8. 11.* S. Benedicto *in Regul. c. 17.* Sicut apud Tertul. *lib. 4. contra Marcionem, cap. 18.* Cyprianum *lib. 3. ep. 8. & 14.* & alios veteres, idem est Collecta & Collectio, peccati remissa & remissio. Et sanè diuinitus omnino factum videtur, vt hoc sacrosanctum sacrificium eo nomine vocaretur à Latinis, quod & Latinum esset, præclaráque mysteria contineret, & simul etiam Hebraicum, siue ex ea lingua primò profectum sit, siue non. Sicut etiam factum videmus in Principis Apostolorum nomine, cùm Cephas & Hebraicè *Petram* significet, supra quam Christus suam ædificauit Ecclesiam, & Græcè *Caput*, quòd totius Ecclesiæ Princeps constitutus esset; qua de re Optatus *lib. 2. contra Parmen.* & ante eum Anacletus *epist. 3.* Videndus Turrianus *lib. 2. pro epist. Pontificum. cap. 3.* qui idem ostendit euenisse in nomine *Iesu*, quod Hebraicè Saluatorem significat, Græcè Medicum & curatorem; & in nomine *Paschæ*, quod etiam transitum significat Hebraicè, & Græcè passionem, autore Gregorio Nazianzeno. Quare vt res ipsa, & Prophetarum oraculis, & veteribus sacrificiis præsignificata est, ita etiam nomen ipsum sacrosanctum, huius sacrificij & oblationis, multis antea seculis præmonstratum.

Discrepant tamen autores in reddenda causa, assignandáque ratione cur huic diuino sacrificio inditum sit Missæ nomen; & quidem Magister Sent. *4. d. 13.* 3.
minus probabiliter putat dici Missam, quòd tunc temporis Angelus à Deo mittatur, vt assistat sacrificio. Etsi enim Angelos huic tanto mysterio assistere omnino credendum sit, vt luculenter docent D. Iacobus *in Liturgia*, dum agit de hymno Cherubico, Origenes *Hom. 9. in Leuit.* Chrysost. *Hom. 61. ad Antiochenos, & sæpe alibi*, Sophonius *cap. 199.* Nilus *ep. ad Anastasium*, Maximus *in Liturgia. cap. 25* Ambrosius *in c. 1. Lucæ*, & alij plures, vt dicemus *lib. 4. cap. 11. n. 24.* non ob id tamen

tamen Missam appellatam existimo; id enim nimis extrinsecum est sacrificio, aliæque plures sunt actiones, quibus intersunt Angeli, quæ Missæ nomen haud obtinuerunt. Stephanus Heduensis *lib. de sacramento altaris cap.18.* Rupertus Abbas *lib.2.de offic.cap.23.* Hugo de S.Vict. *lib.2.de sacram. p.8. cap.14.* Innocentius III. *lib.5.de Missa.cap.12.* Io.Belethus *c.34.* Bonauentura *in exp. Missæ,* S.Thomas *3.part. q.83.art.4.* Gabriel Biel *in canonem lect.15. & 89.* Syluester *v. Missa. §.1.* Dominicus Soto *lib.4.sentent.d.13.q.2.art.4.* Turrecremata *de consecr.d.1.can. Iacobus.n.1.* & noster Franciscus Turrianus *lib. 3. de dog. charact.* ita dictam existimant, quasi oblatio missa sit, seu transmissa, quia per consecrationem à Deo Patre mittatur nobis Christus, & à nobis vicissim & preces & hostia mystica & incruenta quasi idonea quædam legatio per consumptionem mittatur ad Deum nobis placandum ac propitiandum, iuxta illud Canonis, *Iube hæc perferri per manus S. Angeli tui, &c.* paríque ratione Smaragdus, *Orationes* (inquit) *id est, Collectæ quæ in fine à sacerdote dicuntur, Missæ, id est, Deo transmissæ dicuntur.* Isidorus verò *lib.6.Etym.cap.19.* Alcuinus *lib.de diuinis officiis.c.de celebratione Missæ,* Rabanus *lib.1. instit.cler.c.32.* Remigius *lib.de celeb.Missæ.* Thomas VValdensis *de sacramentalib.tract.4. cap.33.* Lindanus *lib.4. Panopliæ. c.37.* Sanderus *de sacramento Missæ. c.3.* Ledesma *p. 4. q.23. art.6.* Robertus Bellarminus *lib.1.de Missa.c.1.* & Francisc. Suarez *3.p.tom.3.disp.74. sect.3.* & alij probabilius existimant ab emissione seu dimissione populi nomen factum esse, adeò vt Missa idem sit ac populi missio. Quod etiam approbant Innocentius, Turrecremata, Sotus, & Turrianus. Quo sensu Missam accepisse locis citatis Cassianum & S. Benedictum constat, vt etiam accipitur in nostra Liturgia, cùm in fine dicit, *Ite, Missa est,* id est, iam dimittitur cœtus, & abire licet; sicut in sacrificiis Gentilium, *Illicet,* id est, ire licet, dicebatur ex Seruio *lib. 6. Æneidos,* Apuleio *lib.11. de Asino aureo,* & Gregorio Giraldo *Syntagm.17.* Eodémque modo manifestè accepit Missam Concilium Carthaginense IV. *can.84.* vbi ait: *Episcopus nullum prohibeat vsque ad Missam Catechumenorum, neque hæreticum, neque Iudæum, neque Gentilem Ecclesiam ingredi,* & Concilium Illerdense *can. 4.* & Augustinus *serm. 237.* cùm ait: *Ecce post sermonem fit Missa Catechumenis, manebunt fideles, venietur ad orationem.* Antiquitus enim ante offertorium Diaconus indicebat exitum è templo Catechumenis, Energumenis, Pœnitentibus & infidelibus, ex Dionysio *de eccl. hierarch. c.3.p.2.* Cyrillo Alexandrino *lib.12. in Io. c.50.* Ambrosio *epist.33.alias 14.* Gregorio *lib.2. Dialog.c.23.* Germano *in Theoria.* Augustino *loco citato.* Alcuino *lib.de diu. offi. Liturgiis Græcorum & Æthiopum,* Innocentio *lib.5.c.12.* Hugone de S.Victore & Turrecremata *locis antea citatis*; sicut è sacrificiis Gentilium arcebantur prophani, iuxta illud Virgilij *lib.6. Æneidos,*

Procul ô procul este prophani.

& Horatij,

Odi prophanum vulgus, & arceo.

& Tertulliani *in Apologet.c.7.* cùm semper etiam impiæ initiationes arceant prophanos, &c. Quare interfuisse Missæ, vel abfuisse ab ea, idem omnino veteribus fuit, quod adfuisse, vel abfuisse populi dimissioni, quæ in sacrificio fiebat. A dimissione igitur & Catechumenorum post Euangelium, & fidelium in fine, ortum nomen Missæ constat.

4. Missæ igitur quasi cusum ac formatum nomen à primæua sua significatione deductum à veteribus vsurpatum est, ad significandum tum eam partem diuinæ actionis, quæ est vsque ad oblationem, vt accepit Concilium Valentinum *can. 1.* vbi præcipit Euangelium legi ante munerum illationem in Missa Catechume-

chumenorum. vbi manifestè illa officij pars, cui intererant Catechumeni, vocatur Missa. tum eam, quæ est ab offertorio vsque ad finem, & fidelium Missa ab Alcuino & aliis appellari solet. quo sensu dixit Ambrosius *epist. 33. in nouis 14. ad Marcellinam: Sequenti die, erat autem Dominica, post lectiones atque tractatum dimissis Catechumenis symbolum aliquibus competentibus in Baptisteriis tradebam Basilicæ; illic nunciatum est mihi comperto quod ad Portianam Basilicam de Palatio decanos misissent, & vela suspenderent, populi partem eò pergere. Ego tamen mansi in munere, Missam facere cœpi, &c.* tum deniquè totam Liturgiam, vt comprehendit simul partem Catechumenorum & fidelium, vt accepit *locis suprà citatis. n. 1.* Alexander, Telesphorus, Felix, Leo, Concilium Agathense *can. 21. & 47.* & Aurelianense I. *can. 28.* vt etiam nunc communiter accipitur cùm de Missa agitur. Ex quibus sanè illud etiam colligere licet Christiano homini è synaxi ac conuentu non discedendum antequam impertetur missio. Si enim dimittendi sumus, sanè vsque ad extremum præsentes esse oportet. Qua in re cùm peccarent Alexandrini, S. Io. Eleemosynarius, vt in eius vita scribit Leontius, sacris indutus vestibus exiit ad eos, qui exierant non absoluto sacro, eísque de exitu Pontificis mirantibus dixit: *Vbi oues illic pastor, ingredimini, & ego accedam; quòd si extrà manebitis, hærebo. Ego filij propter vos ad Ecclesiam descendo: nam mihi ipsi in Episcopio Missas facere poteram.* Sed hac de re fusiùs *lib. 4. cap. 31.* disputabitur.

De institutione diuini sacrificij Missæ. CAP. II.

SVMMARIVM.

1. *Euangelicum sacerdotium ac sacrificium ab euangelicæ legis autore omnino instituendum fuisse, idque perpetuò in Ecclesia duraturum.*
2. *Cur immediatè per seipsum Christus Dominus id facere voluerit.*
3. *Illud verò luna decimaquarta primi mensis instituisse.*
4. *Non tamen in priori vespera lunæ 14. sicut plures arbitrati sunt, sed in secunda inchoante luna decimaquinta.*
5. *Accidisséque feria quinta pridie quàm Christus pateretur, & noctis tempore & Hierosolymis, in domo in quam intrat priùs aqua, & in cœnaculo, & cur tamdiu dilatum.*

NVlli verò Catholico dubium esse potest, quis diuinum hoc sacrificium, & 1.
consequenter sacerdotium instituerit, cùm luce clarius constet, *Lucæ 22. Matth. 26. Marci 14. & 1. ad Corin.* à Christo Domino institutum: cùm & ipse Deo Patri in vltima cœna illud obtulerit, & præceperit vt idem deinceps Apostoli, quos sacerdotes ordinauit, cæterique deinceps eodem sacro charactere insigniti, in sui memoriam facerent. Oportuit enim autorem euangelicæ legis instituere euangelicum etiam sacerdotium, quod cum lege transfertur, vt ait S. Paulus, (*Ad Heb. 7.*) & simul sacrificium, quod sacerdotium tamquam corollarium necessariò sequitur, vt docet idem diuus Paulus cùm *ad Hebr. 8.* inquit, *Omnis Pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur*; vnde necesse est, & hunc habere aliquid, quod offerat, nempe diuersum ab antiquis sacrificiis. Concilium Senonense *decret. 11.* Tridentinum *sess. 23. can. 1.* Damascenus *lib. 4. de fid. cap. 13.* & Chrysost. *Hom. 4. aduersus Iudæos*; cùm sine his religio esse non possit. Quælibet enim vt in vnum velut corpus conueniat, eget externo aliquo signo ac protestatione summi interni

terni cultus ad Deum colendum, vt licet colligere ex D. Cypriano *ſerm. de Cœna Domini*, Auguſt. *lib.19. cap.11. contra Fauſtum*, & S. Thom. *2. 2. quæſt.85. art.1.* & quoniam Chriſtus ſacerdos erat in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech, qui *Geneſ.14.* panem & vinum obtulit, vt cecinerat Dauid *Pſ.109.* perpetuum etiam ſacrificium (corporis ſcilicet, & ſanguinis ipſius) ſub panis & vini ſpecie, vt veritas figuræ reſponderet, inſtituendum fuit, vt Chriſtus ipſe inſinuauerat *Ioan. 6. Ego ſum panis vitæ. Patres veſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt. Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi: ſi quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* & *paulo pòſt: Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus, &c.* Quare rectè dixit Clemens *lib.conſtit. Apoſt. cap.23. Qui pro ſacrificio cruento, rationale & incruentum ac myſticum ſacrificium inſtituit, quod in mortem Domini per ſymbola corporis & ſanguinis ſui celebratur*, & *lib. 8. cap. 36. Primus natura Pontifex vnigenitus Chriſtus non ſibi honorem rapuit, ſed à Patre conſtitutus eſt, qui factus eſt pro nobis Homo; hoſtiam ſpiritualem Deo ſuo eidémque Patri ante paſſionem offerens conſtituit nobis ſolis, vt hoc faceremus.* Iuſtinus etiam *Dialogo cum Tryphone: Itaque omnia ſacrificia, quæ ſuo nomine facienda Ieſus Chriſtus tradidit, id eſt, in Euchariſtia panis & poculi, quæ in omni loco à Chriſtianis fiunt, præoccupatione vſus Deus ſibi grata eſſe teſtatur.* Eidem pæne par Irenæus *lib.4. cap.32. Cùm* (inquit) *qui ex creatura panis eſt accepit* (Chriſtus ſcilicet) *& gratias egit, dicens: Hoc eſt corpus meum, & calicem ſimiliter qui eſt ex ea creatura, quæ eſt ſecundùm nos, ſuum ſanguinem confeſſus eſt, & noui Teſtamenti nouam docuit oblationem, quam Eccleſia ab Apoſtolis accipiens in vniuerſo mundo Deo offert.* Idem vt breuitati conſulamus reliqui poſteriores Patres docuerunt, Cyprianus *epiſt. 63. ad Cecilium, & ſerm. de Cœna.* Gregorius Nyſſenus *oratione 1. de Paſchate*, Baſilius *in Liturgia*, Ambroſius *in cap.10. epiſt. ad Hebræos, & lib.4. de ſacramentis. cap. 3. & 4. & in oratione 1. preparatoria ad Miſſam*, Euſebius Cæſar. *lib.1. demonſt. euang. c. vltimo.* Chryſoſtomus *Hom. de proditione Iudæ, & Hom.83. in cap.26. Matth.* Auguſtinus *lib.20. contra Fauſtum. c.21. in Manuali c.11. Concione 2. in Pſal.33. & lib.17. de Ciuit. c.20.* Hieronymus *epiſt. ad Hedibiam 150. q.2.* Heſychius *in Leuit. lib.2. cap.8. lib.6. cap.22.* Origenes *in cap.26. Matthei*, Oecumenius *in cap.5. epiſt. ad Hebr.* Quare iure optimo Concilium Conſtantienſe *ſeſſ.8.* damnauit VVicleffum *art. 5.* aſſerentem ex Euangelio non colligi Chriſtum Miſſam inſtituiſſe, contra quem pluribus diſputat Thomas VValdenſis *lib. de ſacramentalibus. tit. 4.* Alphonſus de Caſtro *v. Miſſa*, & Caietanus *tract. de Euchariſtia. cap.9.* Quamuis enim accidentalia, cæremoniæque variæ fuerint ab Apoſtolis & ſucceſſoribus additæ, vt docet Concilium Tridentinum *ſeſſ. 22. cap. 4. & 5.* quoad ſubſtantiam tamen Chriſtus ipſe incruentum Miſſæ ſacrificium & obtulit pridie quàm pateretur, & inſtituit, vt in Eccleſia perpetuò offerretur. Non enim per Chriſti mortem ſacerdotium ipſius extinguendum erat, cùm prædictum fuiſſet, futurum æternum, *Pſalm. 109.* Ideo Concilium Tridentinum *ſeſſ.22. can.2.* Anathema dicit neganti, illis verbis, *Hoc facite in mei commemorationem*, Chriſtum Apoſtolos ſacerdotes inſtituiſſe, & ordinaſſe, vt ipſi aliíque futuri ſacerdotes corpus & ſanguinem eius Deo in ſacrificium offerrent. Quod eos ſanè feciſſe conſtat, cùm *Act. cap. 2.* dicatur: *Erant autem perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis.* Vnde ſi communicabant, neceſſe eſt priùs Miſſam celebratam fuiſſe. Et *canone 3. Apoſtolorum: Si quis Epiſcopus aut Presbyter preter ordinationem Domini, quam de ſacrificio inſtituit, alia quadam, puta aut mel aut lac, aut pro vino ſiceram ſuper altare obtulerit, vt qui contra ordinationem Domini faciat, deponitor.* & ſcribat Irenæus *lib. 4. cap.12.* & Epiphanius *hæreſi 79.* omnes Apoſtolos hoc ſacrificium obtuliſſe; & in parti-

Malach. 1.
Iſaiæ 56.
Luc.22.
Matth. 26.
Marc.19.
1.Cor.11.
Luc.22.

culari de D. Petro constat, cùm plures ordinauerit Episcopos, quod non fit sine Missæ sacrificio; dixit enim Clemens *lib.8.constit. cap.vlt. Post assumptionem Domini nos oblato secundum eius ordinationem sacrificio puro, & incruento,constituimus Episcopos, Presbyteros & Diaconos.* imò & præscripserit Missæ officium, teste Isidoro *lib.1. de diu. off. cap.15.* Hugone de S. Vict. *lib.2.de sacram.* Remigio *lib.1. de off. Missæ.* De diuo Paulo constat similiter *ex 2.ep.ad Tim.1. Propter quam causam, &c.*& *1.ad Cor.10. Calix benedictionis,&c.*De S.Ioanne scribit Abdias *lib.5.*& Beda *Hom.9.de sanctis hyemalib.*paulo ante mortem etiam celebrasse.De S.Andrea habent Achaiæ Presbyteri eiusdem verba, quibus se quotidie Deo sacrificare diuinum & immaculatum Agnum testatus est, & Abdias *lib.3.* de S.Matthæo testatur. Abdias *lib.7.* & S.Antoninus *p.p.historiæ.tract.6.c.13.*idémque de Apostolis reliquis in eorum historiis ponit idem Abdias. Quare non solùm certum est, sed etiam de fide,sacrosanctum Missæ sacrificium à Christo Domino institutum esse, vt dilectæ sponsæ Ecclesiæ suæ, sicut hominum natura exigebat, perpetuum relinqueret sacrificium,quo cruentum illud semel in ara crucis peragendum, in sui memoriam & nostram propitiationem repræsentaretur.

Sed fortè quæres cur cùm humana Respublica potestatem habeat instituen- 2.
di sacrificia in Dei cultum & venerationem, vt docet S.Thomas *2.2.q.85.art.1.* & cum eo Sotus *lib.9. de Iust. q.1. art.1. & q. 2. art.1.* & alij Theologi: & suadet ratio, quia cùm sit naturale homini non solùm interiùs, sed etiam exteriùs Deum colere, erit etiam naturale determinare signa sensibilia, cuiusmodi sunt sacrificia, ad interiorem illam venerationem significandam; voluerit tamen Christus seipso immediatè sacrificium in sua Ecclesia instituere?Equidem existimo id fa-
1. ctum, tum quòd ipse caput sit totius Ecclesiæ, & ex quo omnis potestas tam-
Psal.109. quam in corpus reliquum, dimanat, *ad Ephes. cap. 5.* & à Deo Patre sacerdos in
Ad Hebr. 10. æternum ac magnus, qui ritè hostiam instituere & offerre posset, constitutus.
2. tum quia voluit nouæ legis sacrificium esse ordinis supernaturalis, ideóque non ex humana institutione, quæ naturæ limites non excedit, sed ex diuina omnipotentia necessariò pendens.Euidens sanè in Ecclesiam suam summæ charitatis & beneuolentiæ indicium, cùm se non tantùm sacerdotem, sed simul etiam hostiam pro Ecclesia esse voluerit, vt aduertit etiam August. *lib.10. de Ciu. cap.21.*Paulinus *epist.5.ad Seuerum,* Hieron. *epist.ad Hedibiam.q.2.* Cyprianus *epist.63.* Hesychius *in cap.4. Leuit.* Chrysostomus *in Liturgia,* & Ambrosius *lib.1. off. cap. 48.* Tantóque altiùs super Synagogam eam extulit, quanto maius est hoc sacrificium veteris Testamenti holocaustomatibus, vt argumentatur D.Paulus *in cap. 10.ad Hebræos.* nec posset quis dubitare futurum aliquando vt de eo dicat, quod de antiquis dixit *Ieremiæ cap. 7. Non sum locutus cum Patribus vestris,& non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocaustomatum & victimarum*, cùm ipsemet præceperit, *Hoc facite in meí commemorationem*, vt taceam de Gentium superstitione,quæ, vt ait Tertull. *in Apol. aduers. gentes.cap.12.* Enecta & tabidosa ac scabiosa quæque mactabat, de optimis & integris superuacua capitula & vngues, quæ domi pueris aut canibus destinasset. Vel *ex cap.30.*thuris grana vnius,
3. meríque guttas duas, aut sanguinem reprobi hominis mori optantis.tum quia voluit in sacrificio nostro non tantùm esse significationem, sed esse etiam efficaciam,quam ipse solus tribuere potest. Ideóque sicut ex Tertulliano *lib.de orat.* & Cypr.*tract.de orat.Dominica*, ipse orationis formam præscripsit,quia solus docere potuit,vt se vellet orari;ita ipse quoque sacrificium voluit instituere, quo se placari, suæque gratiæ thesauros largiri vellet, edoceret; & ideo *Malachiæ 1.* præsigni

præsignificauit tale sacrificium sibi gratissimum futurum. tum denique ne quis 4.
vmquam de veritate corporis & sanguinis eius in hoc sacrificio oblati posset dubitare, vt illis verbis scripsit B. Laurentius Iustinianus *serm. de Euch.* Cæterùm ad roborandum credulitatem fidelium nullum præter se huius institutorem voluit fieri sacramenti. Non Prophetam, non Patriarcham, non Iustum, non Angelorum quempiam, siue de inferioribus, siue de mediis, siue de superioribus. Ipse planè illud instituit, qui semetipsum tradidit, cuius eloquia verissima sunt, cuius sapientia falli nullatenus potest, cuiúsve sententia mutari nequit, ipso perhibente, qui ait, *Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.*

5\. Instituit autem Dominus hoc sacrificium ea nocte, qua extremo vitæ Pascha celebrauit, legalem Agnum cum azymis comedens, quicquid Nicetas Pectoratus senserit *in lib. edito contra Latinos, & oblato anno* 1054. *Humberto, S. R. E. Legato apud Constantinopolitanos*, & alij. Euacuato enim veteri Paschate in morte nouum condidit, quod perpetuum in Ecclesia esse volebat in sui memoriam, corporis & sanguinis sui, quod apertè docet Matthæus *cap.* 26. *Prima* (inquit) *die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere Pascha, &c.* Marcus *c.* 14. *Primo die azymorum, quando Pascha immolabant, dicunt ei discipuli: Quò vis eamus & paremus tibi, vt manduces Pascha, &c.* & Lucas *cap.* 22. *Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha, &c.* Etsi enim solemnitas paschalis diuersa esset à solemnitate azymorum, quæ septem integros dies agebatur, nempe à die 14. primi mensis ad vesperam, vsque ad 21. ad vesperam, vt patet ex Leuit. *cap.* 23. *Mense primo, quartadecima, &c.* Exodi *c.* 12. *Et seruabitis, &c.* Num. *c.* 28. *Mense autem primo, &c.* & explicat Orig. *tr.* 35. *in Matth.* cùm illa instituta fuerit in memoriam transitus Angeli interficientis primogenita Ægyptiorum transgressis Hebræorum domibus signatis sanguine Agni, quod accidit luna 14. mensis primi, respectu scilicet verni æquinoctij, vt docet Ambrosius *epist.* 83. *ad Episcopos per Æmiliam*, Beda *lib.* 5. *c.* 22 *hist.* Liranus *cap.* 12. *Exodi*, Olcaster *ibidem*, Gabriel Biel *lect.* 34. *in canone*, Ribera noster *lib.* 5 *de templo. c.* 2. Sebast. Barradius *tom.* 4. *lib.* 1. *c.* 8. Ludouicus Richeomus *in libello mysticarum figurarum S. sacramenti Euchar. cap. de tempore immolationis Agni paschalis*, & alij, vt illa sit noua luna & initium mensis, quæ propior est verno æquinoctio, siue antè sit, siue pòst: hæc autem quòd populus liber egressus azyma comederit; eadem tamen die, prima dies azymorum, & Pascha celebrabatur, vt ex locis citatis D. Marci, Lucæ, Exodi & Leuitici constat. Nec obstat quòd *Num.* 28. dicatur, *Decimaquarta die primi mensis ad vesperam Phase Domini est, & decimaquinta solemnitas azymorum*; cùm vespera decimæquartæ diei, sit legale initium diei decimæquintæ. Iudæi enim dies festos vesperi auspicabantur; ex Leuitico *c.* 23. *A vespera, &c.* Idque ex Iosepho *lib.* 16. *c.* 11. *Antiquit.* hora vicesima prima, vt etiam paulo pòst dicetur. Cùm igitur Pascha vespere lunæ decimæquartæ primi mensis à Iudæis celebraretur, iuxta præceptum legis *Exod.* 12. *Leuit.* 23. *Num.* 28. idque adeò firmum ac inuiolabile esset, vt si casu aliquo statuta die lunæ decimæquartæ primi mensis celebrari non posset, Iudæi cogerentur expectare lunam decimamquartam sequentis mensis: vt patet *Num.* 9. *Homo qui non fuerit immundus.* & *lib.* 2. *Paralipomenon* 30. *Decreuerunt vt facerent Phase mense secundo, &c.* non possent autem reiicere in sequentem vel alium diem eiusdem mensis. Quod certè indicat Paulum Burgensem *in add. ad Liranum. cap.* 26. *Matth.* Lucidum *lib. de vero die passionis Christi. cap.* 9. Paulum Middeburgensem *lib.* 3. *suæ Paulinæ* Ioan. Gagneum *in cap.* 18 *Ioan.* Ioannem Hentenium, Baptistam Mantuanum, *lib.* 2. *fast.* Onufrium P[illegible]

Io. Bapt. Scortia de sacrif. Missæ. B num

num *lib.2. Fast.* Ianſenium *in Concordia euangelica. cap.*128. 129. Rupertum *lib.2. in Leuit. cap.*36. & alios, haud rectè exiſtimaſſe Iudæos eo anno diſtuliſſe Paſcha in diem Sabbati; quòd ſi Paſcha incideret aliquando feria ſexta, differretur in Sabbatum, ne duo feſta ſimul coniungerentur, quòd difficile eſſet parare cibum in biduum. Nam & in Paſchate licebat quæ ad cibum pertinent parare, *Exod.* 12. *Nihil operis, &c.* & habemus apud Ioſephum *lib.*13. *Antiquit. cap.*16. Iudæos duo feſta Pentecoſtes & Sabbatum immediatè celebraſſe in exercitu Antiochi. Idémque *lib.3. cap.1. & vltimo.* & Philo *lib. 3. de vita Moſis, & in lib. Decalogi*, aſſerunt inuiolabiliter Paſcha celebrari luna decimaquarta ad veſperam, incipiente luna decimaquinta. Et Epiphanius, qui Iudæus fuerat, *hæreſi* 30. & 51. docet diem feſtum azymorum incidere in quamlibet diem hebdomadæ: & Abben Ezra *in cap.*23. *Leuit.* expreſsè docet, maiores ſuos numquam tranſtuliſſe Paſcha, etiam cùm feria 6. occurrebat. Vt obſeruauit Genebrardus *in Chron. anno Chriſti* 36. Cúmque Chriſtus eodem quo Iudæi tempore, Paſcha celebrauerit, vt citata loca Matthæi, Marci, & Lucæ conuincunt, cùm de edendo Paſchate diſcipuli agerent cum Chriſto, quòd ſcirent tempore à lege ſtatuto à Chriſto celebrandum, cùm dicatur *Lucæ* 22. *Venit dies azymorum in qua neceſſe erat occidi Paſcha.* & *Marci* 14. *Die azymorum quando immolabant Paſcha* (vtique legem obſeruantes;) quomodo enim Chriſtus anticiparet contra præceptum legis, qui omnem legem quamdiu cum hominibus vixit, & ſeruandam docuit, & ad vnguem ſeruauit, vt ait Origenes *tract.* 35. *in Matthæum*, Ambroſius *epiſtola* 83. *ad Epiſcopos per Æmilium conſtitutos*, & Chryſoſt. *Hom.*83. *in Matthæum.* Quomodo non ſcandalizaretur hoſpes ſi Chriſtum cum diſcipulis Paſcha contra legis præceptum, anticipare vidiſſet? Quomodo non videretur præbere cauſam furori Iudæorum dicentium eum non cuſtodire Sabbatum, & quærentium falſum teſtimonium contra eum, maximè cùm & Iudas adfuerit proditor, qui reuelaret Iudæis, ſi Paſcha indebito tempore celebraſſet? Si quæ autem difficultatem facere videntur, paulò pòſt ſoluentur. Neceſſe eſt igitur luna 14. primi menſis ad veſperam, Chriſtum Paſcha celebraſſe, & conſequenter etiam eadem veſpera diuinum hoc ſacrificium inſtituiſſe, cùm in paſchali Cœna inſtituerit, D.Matthæo teſte, qui *capit.*26. de ea diſſerens, ait: *Cœnantibus autem illis accepit Ieſus panem, & benedixit, ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, & ait: Accipite, & comedite. Hoc eſt corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis, dicens: Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti, &c.* Similiter S. Marcus *cap.* 14. de eadem. *Et manducantibus* (inquit) *illis, accepit Ieſus panem, & benedicens fregit, & dedit illis, & ait: Sumite. Hoc eſt corpus meum, &c.* Et Lucas *cap.*22. *Et cum facta eſſet hora, diſcubuit, & duodecim diſcipuli cum eo, & ait illis: Deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcum antequam patiar: dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei.* Et paulo pòſt: *Et accepto pane gratias egit, & dedit eis, dicens: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur, hoc facite in meam commemorationem; ſimiliter & calicem, &c.*

Sed cùm iam habeamus luna decimaquarta primi menſis, & Hebræos, & 4.
Chriſtum ipſum Paſcha celebraſſe, eodemque tempore ſacrificium corporis & ſanguinis ſui inſtituiſſe; cùm dies tamen duplicem habeat veſperam, vnam qua incipit, alteram qua deſinit, pluribus adhuc videtur incertum, an Chriſtus Dominus Paſcha celebrauerit ad veſperam, quæ fuit initium lunæ decimæquartæ, finis autem decimætertiæ; an potiùs quæ terminauit lunam decimamquartam, & inchoauit decimamquintam? Sunt in hac difficultate duæ

autorum

autorum sententiæ, quarum altera docet id factum initio lunæ decimæquartæ. In ea tamen sunt duo dicendi modi, alter Epiphanij *heresi* 51. Cyrilli *lib.* 12. *in Ioan.* Euthymij *in cap.*26. *Matthæi.* Orosij *lib.* 7. *cap.* 4. Nicephori *lib.* 1. *cap.* 28. & Nicetæ Pectorati *libro edito contra Latinos, & oblato Cardinali Humberto Legato sedis Apostolicæ apud Constantinopolitanos*, & aliorum, qui putant Christum crucifixum luna decimaquarta. Cùm enim Christus pridie vesperi Pascha celebrauerit, ex eorum opinione sequitur initio lunæ decimæquartæ id factum esse per anticipationem, cæteris Iudæis celebrantibus in fine eiusdem, idque conantur probare: tum quia Ioannes *cap.* 13. dicit ante diem festum Paschæ fecisse Cœnam, in qua lauit Apostolorum pedes. Oportuit igitur cùm celebraretur Pascha luna decimaquarta desinente, ipsum die 13. inchoante luna decimaquarta celebrasse. 1.
Tum quia ibidem dicitur, cùm Iesus Iudæ dixisset, vt citò faceret, quod facturus erat, quosdam discipulorum arbitratos esse dixisse Dominum, vt emerentur, quæ opus erant ad diem festum. 2.
Tum quia *cap.*18. Iudæi eadem die qua Christus crucifixus est, cum manè accusantes non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur, & possent manducare Pascha. Oportuit igitur Christum, qui præcedente nocte celebrarat, celebrasse luna decimaquarta inchoante. 3.
Tum quia *cap.*19. apertè dicit Ioannes Christum crucifixum in Parasceue Paschæ: ergo in crastino erat Pascha celebrandum, cæteris manducaturis in fine eiusdem. 4.
Tum quia non licuisset in festo die Christum crucifigere, præsertim quia statutum erat in Concilio, ne teneretur quidem in die festo, ne tumultus fieret in populo. Itémque non licitum fuisset piis hominibus die festo emere sindonem & aromata ad Christum Dominum sepeliendum: erat igitur profestus dies, & nondum Pascha. Non nisi itaque inchoante luna decimaquarta præcedenti nocte Christus paschalem Agnum comedisse, & euangelicum sacrificium instituisse videtur. Alter verò modus dicendi in hac sententia eorum est, qui putant legitimum tempus Paschatis celebrandi omnibus fuisse initium lunæ decimæquartæ, non autem finem; idcóque primam vesperam, & non posteriorem: atque ita intelligendum *cap.*12. *Exodi. cap.* 23. *Leuitici, &* 28. *Num.* ita arbitrantur Oleaster *in capit.*23. *Leuitici*, Didacus Stella *in cap.*22. *Lucæ*, Petrus Lopez *in annot. in canonem Missæ.* Aloysius Legionensis *lib. de legitimo tempore immolationis Agni*, & alij, & probant, tum argumentis factis à superioribus, tum quia Agnus paschalis Christi tempore immolabatur; à Iudæis eadem die qua primùm in Ægypto fuit immolatus, *Exodi* 12. vt patet ex fine præcepti illius, nempe memoria beneficij eadem die recepti, sed tunc immolatus fuit initio lunæ decimæquartæ, vt scribit Iosephus *lib.*2. *Antiq. cap.*5. *Illucescente* (inquit) *decimaquarta luna omnes ad iter accincti sacrificabant, & sanguine domos lustrabant.* & docet Scriptura: nam Iudæi dicuntur egressi de Ægypto, quando egressi sunt de Ramesse in Socoth, *Exodi* 12. *Num.*33. sed id factum est noctu, *Exod.* 12. Initio tamen seu occidente sole, *Deut.* 16. in fine lunæ decimæquartæ inchoante luna decima quinta altero die à Phase, vt expressè dicitur *Num.* 33. non igitur eadem nocte Phase post occasum Solis comederunt in propriis domibus, è quibus egredi prohibiti sunt, tota nocte, in cuius medio Angelus occidit primogenitos Ægypti, *Exodi cap.* 12. Illud igitur celebrasse oportuit nocte præcedente initio lunæ decimæquartæ, ita vt intercesserit dies inter cœnam Agni, & egressionem populi, vt ex *Numerorum* 33. dictum est. 6.
Tum quia Pascha luna decimaquarta celebrabatur, *Exod.*12. Sed dies festi à vespera ad vesperam 7.

celebrabantur, *Leuit.*23. Ergo à fine lunæ decimætertiæ ad initium lunæ decimæquintæ. Altera verò sententia eáque verior est, id fieri solitum, factúmque à Christo in fine lunæ decimæquartæ, non autem initio. ita sentit Hieronymus *in cap.*26. *Matthæi.* Augustinus *ep.* 86. *ad Casulanum.* Beda *in c.*22. *Lucæ.* & *lib.*5. *hist.c.*22. Anselmus *epistola de fermentato.* S.Thomas 3.*p. q.*46. *art.*9. & *in Catena Matth.*27. Abulensis & Liranus *in Exod. c.*12. Gabriel Biel *lect.* 34. *in canonem.* Sotus 4.*d.*9.*q.*1 *art.*4. vbi dicit esse omnium Theologorum, Marcellus Francolinus *lib. de horis canonicis. c.* 67. Alphonsus Castro *aduersus hæreses. v. Eucharistia,* Cæsar Baronius *in annum* 34. Toletus *in cap.* 13. *Ioannis.* Bellarminus *lib.* 4. *de sacrificio Missæ,c.*8. Ribera *lib.*5. *de templo.c.*3. Suarez 3.*p.tom.*2.*disp.*40. *sect.*2. & 3. & *tom.*3 *disp.*41. *sect.* 1. Cosmas Magalianus *in c.*5. *Iosue. sect.*2. *annot.* 19. Andreas Masius *in c.* 5. *Iosue.* Genebrard. *in Chron. anno Christi* 36. Azor. *lib.*6. *c.*33. & alij.

1. Idque probatur, primò quia communis est sententia Patrum. Tertulliani *lib. contra Iudæos.c.*10. Orig. *Hom.*23.*in Num.* August. *tract.*10.*in Ioan.* Gregorij Nysseni *oratione de resurrectione.* Epiphanij *lib.*3 *hæresi* 70. Cyrilli Hierosol.*catech.*13. Ambr. *ep.*83.*ad Episcopos per Æmiliam,* Clementis *lib.*5. *const.c.*14.*aliàs* 16.Bedæ *in cap.*18. *Ioan.in cap.*14. *Marci. cap.*22.*Lucæ.*& *lib.de ratione temporis.c.*45. Hesychij *in cap.*23. *Leuit.* Innocentij III. *lib.*4.*de sacramento altaris,c.*4. S.Thomæ *opusc.*1.*contra errores Græcorum, in fine,* & 3.*p. quæst.*46. *art.*9. Socratis *lib.*5.*c.*21. Chrysostomi *Hom.* 82. 85. 86. *in Matth.* Anselmi *in Matth.c.*26. in illud, *Prima autem die azymorum* quòd si *cap.*27. dicit oppositum, videtur corruptus ab aliquo Græco, Abulensis 2.*p. defensorij. c.*7.8. Augustini Eugubini *in c.* 12. *Exodi.* Christum crucifixum fuisse non profesto die, sed ipso die festo Paschæ: sed dies legalis festiuus erat 1.
Luca 22. luna decimaquinta, *Num.*28. *Leuit.*24. Oportuit igitur vesperam qua Christus
Matth. 26. sicut reliqui Pascha cum azymis comedit, & instituit sacrificium corporis &
*Marc.*14. sanguinis sui, fuisse vesperam posteriorem lunæ decimæquartæ; luna enim decimaquarta non erat festiua nisi in secunda vespera, nec in ea seruilia opera prohibebantur, *Leuit.*23. & communi opinione in illud *Ioan.* 13. *Ante diem festum.* & Innocentij *lib.*4.*c.*4. Abulensis *q.*11. *in c.*9. *Numer.* & *in* 2.*p. defensorij. c.*8. & Ribera *lib.*5. *de templo, c.*3. Itaque meritò D.Ambrosius *loco citato* ait, *Et celebrauit* (Christus) *Pascha hebdomada in qua fuit decimaquarta luna feria quinta, denique ipsa die, sicut superiora docent, Pascha cum discipulis manducauit; sequenti autem die, hoc est, sexta feria, crucifixus est luna decimaquinta: Sabbato autem magno illo sextadecima fuit, ac per hoc septimadecima luna resurrexit à mortuis.* Hæc Ambrosius. Et quidem rectè, cùm dicatur *Ioan.*13. Christum ante diem festum lauisse pedes discipulorum; cùm igitur postridie fuerit occisus, festus dies erat, & *c.* 16. dixerunt Iudæi, *Nobis non licet interficere quemquam;* nempe ob diem festum, ex Chrysostomo *Hom.*82.*in Io:* Cyrillo *in Io. lib.*12.*c.*6. Augustino *tr.* 114. *in Ioan.* nam alio tempore licebat eis blasphemos occidere, vt *Act.*7. fecerunt in Stephano, & *Act.*24. facere voluerunt in Paulo. Iosephus etiam *lib.* 3. *Antiq.* 10. *Sacrificium* (inquit) *quod exeuntes fecisse diximus Pascha nominatum, quotannis instaurari lege iubemur; celebramus illud per sodalitia, nihil è victimis in sequentem diem reseruantes, quæ est* 2.
2. *decimaquinta, & azymorum festiuitatis prima.* Secundò, quia *Exodi* 12. & *Deuter.* 16. præcipitur Iudæis, vt nox illa qua comederunt Agnum, & Angelus percussit primogenita Ægyptiorum, & dominus in brachio excelso prope tempus matutinum illos eduxit de Ramesse Ægypti, sit obseruabilis in generationibus suis, ita vt in ea celebretur Phase cum azymis, quòd vrgentibus Ægyptiis nullamque moram facere permittentibus, farinam fermentare non potuerunt.

rint. At nox illa fuit initium diei decimæquintæ, & non decimæquartæ, *Numer. 33. Profecti (inquit) de Ramesse mense primo, quintadecima die mensis, &c.* Non fuit igitur nec Christi tempore, nec vnquam celebratum Pascha initio lunæ decimæquartæ; sequitur igitur sacrificium corporis & sanguinis Christi vnà cum Paschate contigisse posteriore vespera lunæ decimæquartæ. Quòd autem D. Ioannes *cap.* 13. ante diem festum, nominat illud vespere, *Ad 1.*
cæteri Euangelistæ diem Paschæ dicant, non discrepant: quia Ioannes loquitur de die quo sol oriens, nouum diem à nocte secernit, iuxta communem consuetudinem loquendi, vt fecit etiam Lucas *cap.* 23. *Et dies erat Parasceues.* Matthæus *cap.* 28. *Vespere autem sabbati, &c.* & Marcus *cap.* 15. *Et cùm serò factum esset, &c.* Cæteri autem de die legali, quæ vespere incipiebat, intellexerunt. ob id eadem vespera aliquando computatur, in dierum numeratione, cum præcedenti, aliquando cum sequenti, iuxta variam acceptionem diei. Eodem capite cùm dicitur aliquos existimasse dictum esse Iudæ, vt emeret ne- *Ad 2.*
cessaria ad diem festum, Ioannes de Sabbato loquitur, non de Paschate: solum enim Sabbatum habebat Parasceue, vt pararentur necessaria, non autem Pascha, cùm in eo liceret parare, quæ spectabant ad victum, *Exodi* 12. *Capite* verò 18. Paschatis nomine D. Ioannes non intelligit Agnum paschalem, *Ad 3.*
quem comederant nocte præcedente, sed sacrificia, quæ singulis azymorum diebus tauros, vitulos, agnos, arietes offerebant, *Numer.* 28. *lib.* 2. *Paralip. cap.* 25.30.35. *Deut.* 16. quibus *ex Num.cap.* 9. non nisi mundi & sacrificati vescebantur; vt etiam in aliis sacrificiis 1. *Regum cap.* 16. *Sanctificauit ergo, &c.* & dicebantur etiam Phase, *lib.* 2. *Paralip.* 35. *& Deuter.* 16. & docet Augustinus *quæst.* 24. *in Deuter.* Chrysostomus *in Io. Hom.* 82. S. Thomas & Liranus *in cap.* 18. *Io.* Beda *in cap.* 14. *Marci, &* 23. *Lucæ.* Irenæus *lib.* 1. *cap.* 10. *lib.* 5. *cap.* 23. Abulensis *in* 2. *p. defensorij, cap.* 8. Toletus *in Io. cap.* 13. *annot.* 3. *&* 5. Bellarminus *lib.* 4. *de Euchar. cap.* 9. *art.* 4. Itémque *cap.* 19. non erat Parasceue Paschæ quasi dies præ- *Ad 4.*
parationis ad ipsum Pascha, sed erat Sabbati Parasceue, & simul erat vnus ex diebus Paschæ; omnes enim illi septem dies Pascha dicebantur, vt patet *ex lib.* 3. *Esdræ cap.* 1. *& Actorum cap.* 12. ob id Ioannes rem magis explicans eodem capite, ait, *Iudæi ergo, quoniam Parasceue erat, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato, &c.* & Marcus *cap.* 14. *Et cùm iam serò esset factum, quia erat Parasceue quod est ant: Sabbatum, venit Ioseph, &c.* Itaque Parasceue non erat Paschæ, quod nullum omnino erat, *ex cap.* 12. *Exodi*, vt diximus, sed Sabbati. Denique quod *Ad 5.*
dicitur non licuisse in die festo occidere Christum, dicimus primò aliqua crimina grauiora maximè, quæ essent contra honorem Dei, licitum fuisse statim punire; vnde die Sabbati occiderunt colligentem ligna, *Numer.* 15. *Cùmque adduxissent, &c.* Ideóque prætexuerunt Iudæi blasphemiam & legis violationem, vt Christum etiam in Paschate occiderent: dicimus deinde cùm non timuerint occidere innocentem, nec reliqua curasse, & in consultatione non habuerunt rationem festi pietatis causa, sed ne tumultus fieret in populo; at postquam Iudas se obtulit cum sine turbis noctu tradere, ab ea sententia esse discessum. Pij verò in emendis necessariis ad sepulturam non violarunt festum Paschæ, aut Sabbati, cùm opera legis non violent festum, ideo cùm statuatur *Deuter.* 21. vt suspensus eadem die sepeliatur, si licet sepelire, vt fecit etiam Tobias *cap.* 2. licet etiam in festo parare, quæ ad hoc sunt necessaria. Ad alterum etiam di- *Ad 6.*
cendi modum respondeo, semper eodem die celebratum esse Pascha, nempe in secunda vespera lunæ decimæquartæ, vt expresè docet idem Iosephus *lib.* 3.

Antiq. cap. 1. *& vltimo*, & Philo *lib.* 3. *de vita Mosis*, *& in lib. Decalogi.* Ideo Græcum verbum Iosephi non est, illucescente, sed *cum aduenisset*, seu *existente luna decimaquarta.* Neque obstat quòd *Exod. cap.* 12. dicatur, *Nullus vestrûm egrediatur ostium domus vsque mane*, cùm tantùm sint egressi compellentibus Ægyptiis prope tempus matutinum. Sicut neque obstat quod dicitur *Deuter.* 16. *Immolabis Phase ad Solis occasum, quando egressus es de Ægypto.* Nam *quando*, non significat determinate horam, sed noctem eamdem. Neque quod habetur *Num.* 33. altero die à Phase Hebræos exiisse de Ramesse, siue ibi antea congregari fuissent, vt dicit Iosephus *lib.* 2. *Antiq. cap.* 5. & Hieronymus *epist.* 127. *ad Fabiolam.* Vix enim alioquin apparet, quomodo si eadem die ibi congregandi fuissent, exercitus deinde potuisset cum pueris & mulieribus eadem die peruenire in Socoth; siue congregandi ex vicinioribus pagis. Nisi velimus Ramesse ibi accipiendam non solùm pro vrbe, sed etiam pro regione, cùm vtrumque significet ex Genesi *cap.* 47. & Hieronymo *libro de locis Hebraicis.* Difficillime enim tanta hominum multitudo in vna vrbe comprehendi potuisset, cùm exierint sexcenta ferè millia peditum, exceptis mulieribus & pueris, *Exodi* 12. Ramesse enim egressi dicuntur altero die à Phase, quia prope tempus matutinum cogentibus Ægyptiis siue ex vrbe, siue à regione Ramesse, iter agere cœperunt versùs Socoth, quò eodem die peruenerunt. Illud enim mane lunæ decimæquintæ, quæ ob id festiuus dies futurus erat, *Num.* 28. nouus dies naturalis erat, licèt ad eumdem diem festum spectaret, & alter à die naturali decimæquartæ, in cuius secunda vespera Phase immolatum erat, *Leuit.* 23. ad eum modum, quo *Io.* 13. dictum est, *Ante diem festum Paschæ.* Solitos verò fuisse Iudæos festos dies incipere vesperi hora 21, docet etiam rescriptum Augusti Imperatoris apud Iosephum *lib.* 16. *Antiq. cap.* 10. illis verbis: *Neque Iudæos cogi ad præstanda vadimonia Sabbatis, aut pridie Sabbatorum post horam nonam in Parasceue.*
Ai 7. Videatur idem de bello Iudaico *lib.* 5. *cap.* 9. *lib.* 7. *cap.* 12. Ad id denique, quod postremo loco dicebat de die Paschatis, dicimus diem Paschæ fuisse comprehensum vespera diei decimæquartæ, *Exod.* 12. & durasse vsque ad vesperam diei decimæquintæ, *Num.* 28. vnde diximus esse communem Patrum sententiam Christum passum in solemni festo Paschatis lunæ decimæquintæ, non autem à vespera diei decimætertiæ vsque ad vesperam diei decimæquartæ. Relinquitur igitur etiam sacrificium corporis & sanguinis Christi institutum fuisse ad vesperam secundam lunæ decimæquartæ, inchoante luna decimaquinta, quæ eo anno ponitur à multis autoribus incidisse die 24. mensis Martij, & Christum passum die 25. ex Tertulliano *lib. contra Iudæos, cap. de passione Christi,* Chrysostomo *Hom. de S. Io. Baptista,* Augustino *lib.* 18. *de ciuit. cap. vltimo. lib.* 4. *de Trinit. cap.* 5. Sed hac de re non est eadem omnium sententia. Nam Beda *de rat. temp. cap.* 65. Metaphrastes Ado Viennensis *in Chronico,* Cedrenus *in Compendio,* Anselmus *opusc. de imagine mundi. cap.* 17. Eusebius Cæsariensis apud Anastasium Antiochenum *in lib. variarum qq.* Marcellus Francolinus *cap.* 62. *de horis can.* Franciscus Turrianus *in notis ad lib.* 5. *constit. Clem.* volunt Christum crucifixum die 23. resurrexisse autem 25. vt expressè docet August. *serm.* 22. *de temp.* cùm ait: *Qua die conceptus est in vtero Virginis, in ipsa resurrexit ab inferis cum gloria passionis.* ideo institutionem S. Eucharistiæ contigisse die 22. Non vacat tamen mysterio institutum fuisse transacta hyeme in ipsa verna temperie, vt iam senescentis orbis demonstraretur per Christum renouatio, & gratiæ pulchritudo. Vnde Rupertus *lib.* 2. *in Exod.* *Ipsa* (inquit) *mensis Nisan verna temperies*

cùm tellus reflorescit, totúsque post hyemem quasi post senium rursus iuuenescit orbis; rímme sensatum hominem docet, quatenus spiritu mentis suæ renouatus, & fide viridis, spéque lætus, & charitate floridus, spiritualibus Agni paschalis intersit epulis, &c. Vt etiam diurna lux quæ eo tempore crescit, Christiano homini post Agni cœlestis esum in virtutibus progrediendum esse designat.

5. Quærenti denique, quænam tunc esset hebdomadæ dies? dicimus fuisse feriam quintam: vt docet S. Syluester, qui (vt constat ex eius actis) inquit: *Dominicus dies colitur, quia resurrectionis gloria illustratus est, cur à Christianorum festis feria quinta putetur excludenda, in qua ascensionem Domini constat esse Apostolis reuelatam. In hac etiam die sacrificium sacri corporis Domini & sanguinis ab ipso Domino celebrationis sumpsit exordium.* & S. Ambrosius *epistola* 83. *ad Episcopos Æmiliæ: Et celebrauit* (Christus) *Pascha, hebdomada in qua fuit decimaquarta luna, feria quinta, ipsáque die, sicut superiora docent, Pascha cum discipulis manducauit.* Similiter August. *epist.* 86. *ad Casulanum. Cur autem quarta & sexta maximè ieiunet Ecclesia, illa ratio reddi videtur, quòd considerato Euangelio ipsa quarta Sabbati, quam vulgo quartam feriam vocant, Concilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi: intermisso autem vno die, cuius vespera Dominus Pascha cum discipulis manducauit, qui finis est eius diei quem vocamus quintam Sabbati: deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam Sabbati, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat.* & alij Patres. Idémque apertè constat ex Euangelio; cùm enim in vltima cœna pridie quàm pateretur, instituerit, *Matth.* 26. *Lucæ* 22. 1. *Corinth.* 11. *can. Missæ, Clementina vnica, de reliq. & ven. sanct. & Concilio Tridentino sess.* 13. *c.* 1. *& sess.* 22. *c.* 1. *& can.* 2. passus autem sit feria sexta, vt docet D. Lucas *c.* 23. *Dies,* inquit, *erat Parasceues, & Sabbatum illucescebat, &c. & Io.* 19. *Iudæi ergo, quoniam Parasceue erat, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato, &c.* Marcus 15. *Et cùm iam serò factum esset, quia Parasceue erat, quod est ante Sabbatum, venit Ioseph, &c.* sequitur institutionem contigisse feria quinta. Ideóque factum est, teste Cypriano *epist.* 63. *ad Cæcilium*, & Augustino *epist.* 118. *ad Ianuarium,* vt eadem feria quinta hebdomadæ sanctæ in Africana Ecclesia vespere (à ieiunis tamen) celebraretur in huius institutionis memoriam: immo & in Alexandrina etiam post cœnam, ex Sozomeno *lib.* 7. *c.* 19. Ex quo etiam colligitur eadem omnino hebdomadæ die accidisse Pascha cum discipulis à Christo celebratum & institutum fuisse sacrificium euangelicum, ac ante annos 1543. prima vice ab Hebræis Agnum paschalem. Nam Hebræi die 30. ab egressu de Ramesse fecerunt mansionem octauam in Sin, vbi deficiente farina desierunt vesci azymis. Vnde & in crastino Dominus eis dedit manna, quod ex D. Augustino *serm.* 154. *de temp.* cœpit descendere prima Sabbati, id est, die Dominico; cùm igitur die 31. ab egressu fuerit dies Dominica, necesse est diem exitus fuisse feriam sextam, in cuius initio, quod sumitur ab occasu Solis præcedentis diei, nempe feria quinta, Hebræos prima vice comedisse Agnum paschalem feria quinta, vti fecit Christus in vltima cœna; in qua etiam abrogato veteri, nouum sacrificium instituit: vt ex hoc etiam diuinam admireris prouidentiam. Idque noctu factum, vt docet D. Paulus 1. *Corinth.* 11. *In qua nocte tradebatur, &c.* tum quia noctu paschalis Agnus, huius diuini sacrificij figura, immolabatur, iuxta illud diuini eloquij: *Et edent carnes nocte illa assas igni.* tum quia, vt ait D. Gregorius *Hom.* 22. in sacramento modò dominicum corpus accipimus, quando adhuc inuicem nostras conscientias non videmus. tum quia captiuandus est in tanto mysterio intellectus in obsequium fidei, & Christi: vt enim Isaias dixit *c.* 7. *Nisi crediderits,*

Vide etiã Eugubinum in c. 12. Exodi. & Andreã Masium in c. 5. Iosue.

Exod. 12.

dideritis, non intelligetis. In cuius etiam figuram voluit Deus velo obtegi Sancta Sanctorum. *Exod.26.Inseretur, &c.* tum ad innuendum accedentem ad hoc mysterium remotissimum esse oportere à strepitu cæterarum rerum, vti nocturnum tempus est quieti aptissimum. tum ex Chrysostomo *Hom.* 83. *in Matth.* & Paschasio *lib. de sacram. Altaris. c.*20. vt ipsa hora sacrificij ostenderet finem sæculi deuenisse, iuxta illud 1.*Io.c.*1. *Filioli mei,iam nouissima hora est.* Neque alibi quàm Hierosolymis, quæ visio pacis dicitur, vt manducaturis pacem habendam indicaret, quia in pace factus est locus eius, *Ps.* 75. Et in domo in quam priùs intrat aqua. *Occurret vobis homo amphoram aquæ portans, Lucæ* 22. quia non facit Christus Pascha vbi non est aqua Baptismi & lacrymarum pro criminibus admissis. Atque domi,non extrà, iuxta illud quod de Agno paschali, *Exod.* 12. dictum fuerat: *In vna domo comedetis, nec efferetis de carnibus eius foras.* Idque vt designaret, Cypriano teste *serm. de cœna Domini*, in Ecclesia tantùm, & non foris, eáque innumeris donis & charismatibus Spiritus sancti ornata diuinum sacrificium offerri. Et in cœnaculo magno, quòd exigat cor adeò amplificatum charitate, vt non solùm amicos, sed etiam inimicos amore prosequatur. Et tapetibus strato, non tantum mundo, omnibus scilicet ornato virtutibus. atque stragulis, quæ otio & quieti seruiunt, de quibus infrà *lib.*4. *c.*11. *n.*11. quòd ante communionem quisque meditationi vacare debeat. Et post cœnam legalem, ad ostendendam illam fuisse istius vmbram & figuram, ex D. Leone *serm.*7.*de passione.* Sed cur in ipsa prope passionis hora,non diu antea,aut certè post resurrectionem? An ex Hieronymo *in c.*11. *epist.*1. *ad Corinth.* Augustino *epist.* 118. *ad Ianuarium*, & refertur *de consecr. d.* 2. *can. liquido*, & Algero *lib.* 1. *c.* 27. *de sacramento Altaris*, vt firmiùs in nobis eius memoria remaneret? Si quis enim peregrè proficiscens pignus amoris symbolum ei, quem diligit, relinquat, accipiens, si ingenuo sit animo, non poterit donum aspiciens absentis amici cum fletu & desiderio, non recordari; ita passurus Christus hoc diuini amoris reliquit pignus, vt eius beneficium & charitatis memoriam perfectiùs conseruaremus. Quod paucis complexus Chrysostomus *in* 1.*ad Corinth. c.*11. *Hoc* (inquit) *Christi mysterium sub vitæ finem traditum, nobis commemorat Apostolus, vt quasi extrema morientis Patris mandata excipiamus. An vt discedens à nobis ad mortem præsentia visibili, saltem sub his sacris speciebus & symbolis sacramentaliter tecto frueremur, verissimúmque esse doceret, delitias eius esse cum filiis hominum commorari? An vt eius in nos charitas eximia clariùs pateret, quippe qui hominibus opiparè tunc conuiuium præpararit, cùm homines in eum odio flagrarent incredibili, & conuitia, verbera, clauos, crucem, mortem denique ei decernerent? Aquæ enim flumina charitatem eius extinguere non potuerunt. Vtinam & nos vicissim cum D. Paulo* ad Romanos 8. *verè & ex animo dicere possimus:* Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, &c. *cùm & adeò ab eo dilectos, & tantis ab eodem beneficiis nos cumulatos videamus.*

In Missa verum sacrificium Deo offerri. CAP. III.

SVMMARIVM.

1. *Sacrificium propriè dictum actum esse virtutis religionis.*
2. *Ita tamen sub religionis actu continetur, vt sub exigua oblatione Deo facta, tanquam sub proximo genere, comprehendatur.*

3. Oblationem

3. *Oblationem verò rei permanentis, & non transeuntis, esse oportere.*
4. *Ita tamen, vt certis ceremoniis, ac legitimo ritu, res consecretur, & immutetur.*
5. *Non à quocumque, sed publico & legitimo ministro ad hoc ex hominibus assumto, pro legis diuersitate.*
6. *Idque in protestationem diuinæ excellentiæ, & subiectionis nostræ; quare ne superstitio & idololatria sit, soli Deo fieri necesse est.*
7. *In Christi Ecclesia esse propriè dictum sacrificium, nec aliud sanè quàm Missæ, probatur Prophetarum oraculis, euangelico sacerdotio, & altari, atque ratione.*
8. *Diuino iuramento Patris ad Filium,* Tu es Sacerdos in æternum.
9. *Intrinseca ratione sacrificij, & actionis Missæ.*
10. *Christi Domini in vltima cœna factis, & verbis.*
11. *Atque Apostolorum, Conciliorum, ac Patrum testimoniis contra Nouatores euincitur.*
12. *Ac tandem, quæ ab eis contra veritatem obiiciuntur, argumenta soluuntur.*

1. IAm verò si essentiam, non accidentia, sacræ Liturgiæ spectemus, Missam verum sacrificium esse, seu, vt cum Concilio Tridentino loquamur *sess.* 22. *c.*2. *& can.* 1. verum sacrificium in eo fieri docendum est. Illud autem constituendum est primum, sacrificium, Græcis Thysiam, actum esse Religionis, vt rectè D. Augustinus *lib.*20. *contra Faustum. c.*21. & S. Thom.2.2. *quæst.*85. *art.*3. senserunt: sumimus autem sacrificij nomen propriissimè, pro actu ipso, quo res fit sacra, & Deo offertur, & conficitur. seu pro immolatione & sacrificatione ipsa; cùm, vt nomen ipsum indicat, ex Gregorio *can. multi.*1. *q.*1. & Isidoro *lib.* 6. *Etymol. c.*19. sacrificium sit sacrificatio. quo sensu in sacris litteris sumitur *lib.*1. *Regum c.*16. *Et vocauit* (inquit) *ad sacrificium eos,* & *lib.*3. *Reg.c.*12. *Si ascenderit populus iste, vt faciat sacrificium in domo Domini.* & quotiescumque dicitur fieri sacrificium. & M. Tullius *lib. de inuent.* dixit, *Prabere hostias ad sacrificia.* & Liuius *lib.*24. *Sacrificio ritè peracto, &c.* Non autem, pro hostia, seu re oblata, quæ etiam aliquando sacrificij nomine appellatur: vt *Leuit.* 2. *Cùm autem obtuleris sacrificium coctum in clibano, &c.* & *c.* 10. *Tollite sacrificium, quod remansit de oblatione Domini; & comedite illud absque fermento, iuxta altare.* & Paulus *ad Hebr. c.* 5. *Vt offerat dona & sacrificia pro peccatis.* & quoties dicitur offerri sacrificium. Sacrificium igitur actum esse religionis patet, quia est protestatio quædam diuinæ excellentiæ, vt est Dominus omnium, & ad supremum latriæ cultum pertinet, qui soli Deo debetur, vt *lib.*2.*c.*1. fusiùs disputabitur, quæ sanè ad religionem pertinet, quippe quæ circa Dei cultum & honorem occupetur.

2. Quia verò non omnis religionis actus sacrificium dici potest (neque enim rectè quis orationem, votum, iuramentum, tunsionem pectoris, aliósque pios ritus multos sacrificium propriè appellarit; cùm in his nulla hostia, quæ immoletur, assignari possit, in omni tamen sacrificio necessaria, vt etiam significauit Isaac *Genesis c.* 22. *Ecce* (inquit) *ignis & ligna, vbi est victima holocausti?* Ita sacrificium religionis est actus: vt sub oblatione externa, quæ Deo fit, tamquam sub proximo genere contineatur. Nam cùm sacrificare idem sit, quod sacrificium offerre, necesse est, vt sacrificium sit oblatio aliqua. Ob id *Genesis c.*4. Abel dicitur obtulisse de primogenitis gregis sui. & *Genes.c.*8. Noë obtulisse holocausta super altare, cùm Scriptura demonstrare vellet eos sacrificasse; & D. Paulus *ad Hebræos c.* 5. *Omnis* (inquit) *Pontifex ex hominibus assumtus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis.*

& c. 7. *Priùs pro suis delictis hostias offerre, &c.* & cap. 8. *Ad offerendum munera & hostias constituitur, vnde & necesse est hunc habere aliquid, quod offerat.* & cap. 9. *Iuxta quam munera & hostiæ offeruntur.* & c. 10. *Quia hostias & oblationes, & holocaustomata, & pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi, quæ secundùm legem offeruntur.* Vnde meritò Theophylactus *in c. 8. ad Hebræos, Thysiæ* (inquit) *id est, hostiæ sunt per carnem & sanguinem oblationes, vel, quod exactius certiúsque est, omnia, quæ per ignem sacrificantur.* Oportet tamen hanc oblationem externam esse, & sensibilem. Cùm enim sacrificium ad externum Dei cultum pertineat, quo internam humilémque nostram subiectionem ad Deum declaramus, oblatio etiam ipsa externa, & sensibilis esse debet: vt meritò S. Thomas 2. 2. *q. 85. art. 3.* negauerit internam voluntatem, qua quis se suáque Deo offert, esse propriè sacrificium. Quòd si D. August. *lib. 10. de Ciu. c. 4. & 5.* illam nominat sacrificium, per analogiam & metaphoram id fecit. Sicut & Dauid *Ps. 50.* contritionem cordis, & spiritum contribulatum, sacrificium dixit. Quamquam quia inuisibilis & interna illa oblatio, piáque voluntas, sæpe Deo magis placet, quàm visibilis & externa, cùm hæc sine illa placere Deo non possit; illa verò sine hac sæpissime, sítque veluti anima & forma illius, meritò fatetur S. Thom. *loco cit. ad 2.* esse principale sacrificium, & si sacrificij nomen per analogiam illi conueniat. & Dauid cùm de externo & visibili sacrificio dixisset: *Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem vtique: holocaustis non delectaberis*; de inuisibili & interno illo Dei cultu subdit: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies.*

Porrò huiusmodi oblatio externa debet esse rei permanentis, non autem transeuntis, vt sunt psalmodiæ, genuflexiones, & aliæ huiusmodi actiones factæ in honorem Dei, quæ propriè sacrificia non sunt. Quamuis enim omne opus in Dei cultum relatum, interdum appelletur sacrificium, vt contritio cordis, *Ps. 50.* mortificatio carnis, *ad Rom.* 12. oratio, *Ps.* 140. *& Oseæ c.* 14. iubilatio, *Ps. 26.* diuina laus, *Ps. 106. 115. Hebr.* 13. eleemosyna, *ad Hebr.* 13. iustitia, *Ps. 50.* & alia, quæ D. Chrysostomus *in Ps. 95.* inter sacrificia connumerat: sacrificia tamen propriè non sunt, sed metaphoricè, & per analogiam; verbi gratia, quòd cor instar frumenti contritum, & diuini amoris igne quasi succensum, sacrificium imitetur. Sic mortificatio carnis, quòd cùm mortificamus membra nostra quæ sunt super terram, carnémque nostram peccatis mortuam, sed gratiæ viuentem, Domino offerimus, videatur etiam sacrificium, in quo animal in Dei honorem & cultum mactatur, & sic de aliis, quæ, vt rectè docet Canus *lib. 12. de locis theol. c.* 13. non nisi per tropos sacrificium dicuntur. Quod tantum voluit etiam D. Augustinus cùm *lib.* 10. *de Ciuit. c. 5. & 6.* opponens internum ac spirituale sacrificium, sacrificiis legalibus & merè externis, dixit, verum sacrificium esse omne opus bonum, quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo. Alioquin enim quomodo distingueretur *Oseæ 6.* misericordia, & *lib. 1. Reg. c. 15.* obedientia, & *Ps. 50.* contritio à vero sacrificio? Quomodo in veteri lege cæremoniarum & sacrificiorum distincta præcepta præscripta essent à præceptis Decalogi de cultu Dei in communi, & virtutum officiis? quomodo non etiam fœminæ sacrificia offerre dicerentur, cùm & ipsæ pia opera exerceant, si omne opus bonum esset sacrificium? Rectè igitur S. Thom. 2. 2. *quæst.* 85. *art.* 3. dixit sacrificium propriè esse id quod ex propria ratione sua, non habet aliam laudem, quàm quod in Dei gloriam res aliqua oblata destruatur: actus autem aliarum virtutum, vt iustitiæ & misericordiæ

1. Pet. 3. (margin note)

3. (margin)

ex

ex se laudem habere, ideóque non esse propriè sacrificia. Quin & D. Augustinus ipse *loco citato, cap. 5.* planè dicit, hoc externum sacrificium esse id, quod ab hominibus sacrificium appellatur. Quare res sacrificio oblata, externa & permanens res aliqua esse debet, vt etiam innuit D. Paulus *ad Hebr. 5.* cùm ait: *Ad offerendum munera & hostias constituitur* (Sacerdos;) *vnde necesse est & hunc* (Christum) *habere aliquid quod offerat.*

4. Quamquam non omnis oblatio externa rei permanentis Deo facta sacrificium sit, vt idem D. Thomas, Canus, Soto, Valentia, Bellarminus, Suarez aliíque Theologi notarunt, sed solùm cùm circa rem oblatam sacerdos per actionem consecratiuam, & aliquo modo immutatiuam rei, aliquid sacri facit: vt, verbi gratia, cùm certis verbis & cæremoniis, vtputa eleuatione in altum coram Deo, manuúmve impositione, occidebatur animal, thus incendebatur, conterebatur frumentum, frigebatur simila in sartagine oleo conspersa, panis frangebatur, & comedebatur; alioquin enim D. Paulus non distinxisset oblationes seu dona, & munera, à sacrificio, vt fecit *ad Hebr. 5. Vt offerat dona & sacrificia*, & *c. 8. Ad offerendum munera & hostias*; aliàs fideles laici aliquid Deo offerentes sacrificare dicerentur. Quod absurdum est. Vnde Chrysostom. *Hom. 18. in epist. ad Hebr.* explicans illud, *Sacrificium & oblationem noluisti: Oblatio* (inquit) *erat quicquid extra sacrificium erat.* & Theophylactus *in c.8. ad Hebr. Thysia, id est, hostia, sunt per carnem & sanguinem oblationes, vel, quod exactius & certius est, omnia quæ per ignem sacrificantur.* Thysia enim propriè est à verbo *thyesthe*, quod est *thymiasthe*, hoc est, *adolere, vel suffitum edere:* dona autem sunt fructus, vel quæcumque alia incruenta, & igne carentia. Addit tamen non semper hanc differentiam seruari, cùm *Gen. c. 4.* sacrificium Abelis de primogenitis ouium, munera dicantur. Immo Septuaginta oblationem Abelis *δῶρα*, id est, *munera*, & Cain *θυσίας*, id est, *hostias & victimas* appellent, cùm tamen fuerint fructus terræ. Necesse est igitur, vt non omnis oblatio externa reíque permanentis sit sacrificium, vt ex eo constat, quia cùm animalis viui oblatio fiebat, non dicebatur sacrificium, alioquin Iudæi suos filios sacrificasse dicerentur, quòd illos Deo offerrent. Sic Aaron quòd *Num. 8.* Leuitas Deo obtulerit: sed solùm, cùm certo ritu in Dei honorem & cultum animal per occisionem, aut combustionem immutabatur, qua offerentes testabantur Deum non solùm vsum habere rerum, salua earum substantia, sed etiam absolutum dominium, vtpote in cuius honorem & cultum substantia & vita rei oblatæ consummaretur, nósque tamquam subditi ei quasi tributum redderemus, re translata in altare veluti domum Dei eam acceptantis; verùm licèt ab suffitu & immolatione per ignem primitus à Græcis nomen factum sit sacrificio, vt diximus ex Theophylacto, & testatur etiam Porphyrius *lib. de abstinentia à carnibus*, & Eusebius Cæsariensis *lib. 1. prepar. euang. c. 16.* quòd hostia & victima cremaretur; vox tamen est deinde deriuata etiam ad oblationem, quæ alio modo immutaretur, vt rectè Canus, Bellarminus, & alij tradiderunt: vnde sacrificium Melchisedechi panis & vini igne consumtum non est, sed solùm certo ritu sacratum, Deóque oblatum, conuenienti immutatione, potu videlicet & esu consumtum est, ex Clem. Alexandrino *lib. 4. Strom. in fine*, Damasceno *lib. 4. de fide. c. 14.* Hieronymo *epist. 126. ad Euagrium*, Epiphanio *heresi 55.* Eusebio *lib. 1. histor. ecclesi. c. 1.* Iosepho *lib. 1. Antiq. c. 11.* Cano *lib. 12. de locis theolog. c. 13.* Bellarmino, & aliis recentioribus.

5. At neque quæcumque oblatio externa rei permanentis in Dei honorem,

certis cæremoniis sacratæ & immutatæ rectè sacrificium dici potest, nisi simul etiam fiat à publico & legitimo ministro. Etsi enim oblationes à priuatis fieri possint viris & fœminis, sacrificium tamen fieri non potest; verius enim sacrilegium esset quàm sacrificium. Sacerdos enim solus est, qui ex hominibus assumtus, constituitur, vt Deo dona & sacrificia offerat, & nemo sibi iure assumit hunc honorem, nisi qui vocatur à Deo tamquam Aaron, vt scribit D. Paulus *ad Hebræos c. 5.* Quare *Num.* 16. Dathan, Core, & Abiron viui terra absorpti sunt, quòd tentarint sibi sacerdotale munus vsurpare. Ozias à Deo lepra in fronte percussus, quòd ingressus templum Domini incensum super altare adolere voluerit, *lib. 2. Paralip. c.* 26. Saül eadem de causa regno priuatus, *lib.* 1. *Reg. c.* 15. Et quidem in lege naturæ filius primogenitus & natu maximus suo iure sacerdotio fungebatur, ex D. Hieronymo *epist.* 126. *ad Euagrium*, Eucherio, Isidoro, Lirano, Lippomano, Pererio *in cap.* 25. *Geneseos*, explicantibus, quænam fuerint primogenita quæ vendidit Esau, & D. Thomas 1. 2. *q.* 103. *art.* 1. *ad* 3. *&* 2. 2. *quæst.* 87. *art.* 1. *ad* 3. dicit seruatum id, eo tempore ex humana institutione; quamuis aliquando Deus inspirauerit minoribus vt munere sacerdotis fungerentur, vt Abeli & Iacob relicto maiore, vt significaretur Israël populum primogenitum esse repellendum, eligendum verò Gentilem, vt docet Tertullianus *lib. aduersus Iudæos. c.* 5. Quare ex prædictis Patribus nonnulli docent Iacob non commisisse simoniam, etiamsi pro primogenitura lentes dederit Esau, quia à Deo electus fuerat ad primogenituram, ideóque tantùm vexationem redemisse pretio in eo quod ei alioquin debebatur. In lege autem veteri ex institutione diuina *Exod.* 28. Aaron & filij eius electi sunt. In noua denique euangelica non ex determinatione populi, neque per successionem carnalem, sed per legitimam consecrationem à Christo Domino institutum sacerdotium, sacrificandique munus demandatum est, cùm dictum est, *Hoc facite in mei commemorationem*, *Lucæ* 22. Vt docet S. Clemens *lib.* 5 *constit. Apost. c.* 18. *& lib.* 8. *c.* 36. Iustinus dialogo cum Tryphone, Felix IV. Papa *de consecr. d.* 1. *can. sicut non alij.* & Concilium Tridentinum *sess.* 22. *c.* 1. *& can.* 2. qua de re fusiùs disputaturi sumus *lib.* 2. *c.* 5.

Requiritur denique vt verum sacrificium, & non superstitio & idololatria 6.
sit, vt Deo tantùm fiat, vt patet *Exodi* 22. *Qui diis sacrificat, præterquam Domino soli, occidetur.* & docet Augustinus *lib.* 20. *contra Faustum. c.* 21. *lib.* 10. *de Ciu. c.* 4. 5. 19. *& epistola* 49. *quæst.* 3. & S. Martialis, qui Dominum in carne vidit, *epistola ad Burdigalenses. c.* 3. Cùm enim contineat supremum latriæ cultum, quòd ex hominum institutione sit protestatio supremi dominij Dei, eidémque summæ nostræ subiectionis, Deo soli iure fieri potest. Ex quo fit vt opus, quod ex se erat indifferens, vt animalia occidere, & cremare, &c. cùm fit ad significandam huiusmodi excellentiam Dei, & subiectionem nostram, sit iam religiosum opus, & Deo charum & gratum; & ob id eumdem nobis placabilem reddat, qui est præcipuus effectus sacrificij. Hinc intelligimus huiusmodi moralem significationem, nempe excellentiæ Dei tamquam rerum omnium principij & finis & subiectionis nostræ, dum eum sacrificiis colimus, esse de ratione sacrificij. Si enim alio fine fiant, non nisi æquiuocè erunt sacrificia. Sicut qui caput non honoris sed irrisionis causa aperit, non dicitur alterum honorare. Idémque in reliquis signis si non fiant animo significandi id propter quod sunt instituta. Quare neque sacrificium quod signum quoddam & ipsum est, si desit hic affectus & existimatio.

Sicut enim significatio nominum est de eorum essentia, & quasi forma, vt rectè Plato apud Speusippum, *lib. de definitionibus Platonis*, Aristoteles 1 *lib. de interpret.* & Ammonius, vt cæteros omittam, *lib. 1. de interp. sect. 1. comm. 2.* docent, ita etiam huiusmodi protestatio est de ratione sacrificij; cùm sacrificium ad hoc ipsum fuerit institutum: vt significat etiam Augustinus *lib. 10. de Ciuit. c. 5.* docens, sacrificium visibile inuisibilis sacrificij signum esse. Et affirmat sanctus Thomas *2. 2. q. 85 art. 1. & 2.* quia modus conueniens homini sit, vt sensibilibus vtatur ad insensibilia exprimenda, cùm ex sensibilibus cognitionem capiat; ideóque ex naturali ratione pendere vt homo Deo offerat sensibilia sacrificia in signum debitæ subiectionis, & honoris, sicut subditi suis dominis aliqua offerunt in recognitionem dominij: vnde concludit hoc ad rationem sacrificij pertinere. Quæ vna causa fuit, teste D. Augustino *lib. 10. de Ciu. c. 19.* vt dæmon semper summopere exoptarit sacrificia sibi offerri. Sed id *lib. 2. c. 1.* disputabitur vberiùs. Ex quibus colligit S. Thomas *loco citato*, Caietanus *ibidem*, Sotus *lib. 9. de instit. q. 1 art. 1.* & Eusebius *lib. 1. demonst. euang c. vltimo*, cùm se Deo interiùs subiicere, idque externo aliquo signo declarare, sit quid homini naturale, consequenter etiam oblationem sacrificij ad ius naturale pertinere. Quamquam deinde inter autores sit dubium, an id fuerit simpliciter præceptum in lege naturæ, vt videtur velle S. Thomas, ita vt alio cultu, v. g. oratione vocali, genuflexione, &c. præceptum naturale colendi Deum non potuerit impleri, sine sacrificio; an verò tantùm sacrificium fuerit modus sufficiens ad implendum huiusmodi præceptum naturale colendi Deum actu interno & externo, vt Franciscus Suarez noster *disp. 73. sect. 8.* & alij sentiunt, quòd cultus externi varij sint, & nullum videatur esse naturale principium ex quo sufficienter colligatur, determinationem ad talem modum, nempe sacrificium, fuisse simpliciter necessariam; & D. Clemens *lib. 6. constit. c. 20.* scribat antiquos Patres in lege naturæ non ex obligatione, sed ex voluntate sacrificasse. Concludamus igitur ex disputatis necesse est, sacrificium nihil aliud esse quàm oblationem externam rei permanentis certo ritu in Dei honorem & cultum consecratæ, & immutatæ à legitimo ministro in protestationem illius supremi dominij & subiectionis nostræ. Ideóque, vt more physico loquamur, illius materia est res externa permanens, forma oblatio cum immutatione conuenienti, efficiens sacerdos, finis honoris Dei nostræque subiectionis protestatio. Porrò quomodo veteris legis sacrificia diuiderentur, *hoc eodem lib. c. 8.* dicemus. Nunc iam quod proposuimus, nempe in Missa verum sacrificium Deo offerri, demonstremus.

7. Et sanè primò certum est Christi Ecclesiam, sine sacrificio visibili & proprio haud esse debuisse, quòd diuinis oraculis id fuisset prænunciatum. Nam *Isaiæ c. 56.* dicitur, *Et filios Aduenæ* (id est, Gentes) *qui adhæserunt Domino, vt colant eum, & diligant nomen eius, vt sint ei in seruos: omnem custodientem Sabbatum ne polluat illud, & tenentem fœdus meum. Adducam eos in montem sanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ. holocausta eorum, & victimæ eorum placebunt mihi super altari meo, quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis. Ait Dominus Deus, qui congregat dispersos Israel, adhuc congregabo ad eum congregatos eius. Omnes bestiæ agri venite ad deuorandum, vniuersæ bestiæ saltus.* Quibus sanè Deus apertè prædicit, in Ecclesia ex Gentibus congreganda in nouo Testamento super altari in domo Dei seu templo esse offerendum sacrificium Deo gratum. Oportet igitur vt sacrificia externa sint, si in altari offerri debent, ne Caluinus, Lu-

therus aliique Nouatores ad sacrificia spiritualia confugiant. vnde statim easdem Gentes, quas bestias vocat, quòd antequam ad Euangelium conuerterentur, efferatis ac belluinis moribus vitam viuerent, inuitat ad manducandum de oblatis super altari. Et *cap. vlt. Et assumam ex eis* (Gentibus scilicet ad fidem conuersis) *in Sacerdotes, & Leuitas, dicit Dominus*, vt scilicet sacrificia Deo offerant: vt etiam verbis illis prædixerat *cap.* 19. *Et cognoscetur Dominus ab Ægypto, & cognoscent Ægyptij Dominum in die illa, & colent eum in hostiis, & in muneribus, nempe in altari oblatis*, de quo dixerat: *In die illa erit altare Domini in medio terræ Ægypti.* Quod sanè sacrificium, quod prædicitur in lege euangelica futurum, non nisi verum & proprium sacrificium esse potest; cùm & in altari offerendum dicatur loco sacrificij sensibilis & proprij, & à propriè dictis sacerdotibus, cùm delectu habito assumendi sint à reliquo Christianorum cœtu, vt præ cæteris sint in iis quæ sunt ad Deum, & offerant dona & sacrificium pro peccatis, quales docet D. Paulus *ad Hebræos c.* 5. esse veros sacerdotes. Daniel quoque *c.* 12. de fine mundi disputans, & tempore Antichristi, vt rectè notauit D. Hieronymus *ibidem*, & indicant manifestè illa verba: *In quo saluabitur omnis populus qui scriptus fuerit in libro vitæ, & in quo multi resurgent in vitam æternam, alij in opprobrium, vt videant semper*; quæ conuenire non possunt vllo modo tempori Antiochi, vt nugatur Porphyrius; cùm via æternæ vitæ esset clausa; disserens, inquam, de fine mundi, ait, ante finem mundi dies 1290. cessaturum iuge sacrificium. Supponit igitur toto tẽpore gratię duraturum visibile & proprium sacrificium. Non enim de improprio sacrificio loquitur, bonis scilicet operibus, tum quia de bonis operibus immediatè dixerat: *Eligentur, & dealbabuntur, & quasi ignis probabuntur multi, & impij agent impiè, neque intelligent omnes impij, porrò docti intelligent.* Cùm igitur subdit: *Et à tempore cùm ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem dies* 1290. non denuo de operibus bonis loquitur, seu improprio sacrificio, sed de vero & proprio prophetare dicendus est. tum quia bona opera tempore Antichristi non cessabunt, vt ex immediatè dictis constat, præsertim cùm *ex Apoc.* 13. plurimi iusti martyrio consumendi sint. quod inter impropria sacrificia præcipuum locum tenet. Non igitur cessabit sacrificium improprium, sed verum & proprium, nempe Eucharistiæ oblatio, vt præclarè docet Hippolytus Martyr *libro de consummatione seculi.* & clarissimè Malachias *cap.* 1. *Non est mihi voluntas in vobis* (sacerdotibus scilicet, quos alloquitur) *dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra: ab ortu enim Solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.* Vbi, vt notat etiam R. Samuel Marrochianus *in lib. de aduentu Messiæ. c.* 21. *&* 23. expressè Propheta in persona Dei prædicit Iudæis reiiciendum aliquando eorum sacerdotium, & sacrificium, & vocandas Gentes ad Euangelium, ab ortu Solis vsque ad occasum, quarum sacrificium non in vno tantùm Hierosolymitano templo, vt Iudaicum, sed in omni loco offerendum, & futurum Deo acceptum & gratum. Atque ad horum certitudinem declarandã vtitur præsenti verbo, pro futuro, vt notauit etiam Salmeron *tom.* 9. *tr.* 27. Quæro igitur ex Nouatoribus, num Propheta loquatur de vero & proprio sacrificio euangelico (Iudaicum enim prædicitur cessaturum: Ethnicorum autem non est oblatio munda, sed abominabilis Deo, & immunda; Gentilium verò iustorum ante aduentum Christi, vt Melchisedech, Iob, &c. non est oblatum in omni loco ab ortu Solis vsque ad occasum,

nec Dei nomen adeò gloriosum reddidit) vel de improprio? Si de vero & proprio, aut de sacrificio crucis, at semel & in vno tantùm Caluariæ loco oblatum est: Malachias autem dicit in omni loco, & consequenter pluries offerendum, aut de alio sensibili vbique offerendum, cuiusmodi est sacrificium Missæ, & iam cùm aliud non existat, dant, quod quærimus. Et rectè sanè de Missæ sacrificio, hunc locum interpretantur D. Marcus *in Liturgia*, Iustinus *dialogo cum Tryphone*, Irenæus *lib.4.c.32.33.34.* Tertullianus *lib.3. contra Marcionem*, Clemens *lib.7.constit. c.31. lib.8. c.5.* Cyprianus *lib.1. contra Iudæos. c.16.* Eusebius *lib. 1. demonst. c.6.* Chrysostomus *oratione 2. contra Iudæos, & in Psalm. 95.* Augustinus *lib.18. de Ciu.c.35.lib.19.c.23.lib.1.contra adu.leg. & Proph. c.20.* Hieronymus *in Malachiam c.1.* Theodoretus *ibid.c.1.* Cyrillus *lib.1. de ador. in spiritu & ver.* Damascenus *lib. 4. de fid. c.14.* & Concilium Tridentinum *sess.22. c.1.* Si de improprio vel de prædicatione & magnificatione diuini nominis apud Gentes, vt vult Kemnitius & alij Nouatores: at id falsum est; tum quia bis separatim id commemorat; ergo addens, *& in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda*, necesse est aliud officij genus intelligat; tum quia alioquin nec vna erit oblatio munda, sed multæ, iuxta euangelizantium numerum, neque necessariò facienda à sacerdote, vt supponit Propheta. Vel de eleemosyna, oratione, &c. At hæc non sunt propria & peculiaria legis euangelicæ, sed illi cum veteri lege communia: nec oblatio vna esset, sed multiplex pro diuersitate actuum virtutum, cùm tamen prædicatur à Propheta noua quædam & singularis oblatio & sacrificium futurum inter Gentes, & non semper spiritualia nostra sacrificia, munda sint, seu cum debitis circumstantiis; præsertim cùm aduersarij nostri velint iustitias nostras esse peccata. & non est verisimile in veteri lege ex parte offerentium sacrificium Iudaicum fuisse semper reiectum. Denique Propheta non opponit populum populo, sed sacerdotes sacerdotibus: vt constat *ex c.1.& 3. Sedebit* (inquit) *conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui:* non Israël, sed *Leui*, nouos tamen & euangelicos, cùm Iudaicos repulerit *cap. 1.* Quare non loquitur de sacrificio spirituali & metaphorico, quod ab vtroque populo offeretur, sed de peculiari & sensibili veróque ac proprio sacrificio legis euangelicæ, nempe Eucharistia, quæ vna & eadem est, & in omni loco offertur, & peculiaribus ministris sacerdotibus solis, videlicet media Apostolorum ac successorum consecratione delectis: diciturque oblatio munda, tum ratione ritus externi, cùm sit in pane & vino aqua permixto absque sanguinis cruore. tum ratione rei oblatæ corporis & sanguinis Christi immaculati, ac sine peccato de Spiritu sancto concepti, virgineque nati, vt explicat S. Martialis *epistola ad Burdigalenses,c.3.* & Damascenus *lib. 4. de fide,c.14.* Quòd si Tertullianus *lib. contra Iudæos*, & Chrysostomus *oratione 2. contra eosdem*, nominant hoc sacrificium spirituale, id faciunt, quia non est victima terrena, sed cœlestis, & sacrificatur non materiali gladio, & igne, sed modo spirituali, videlicet benedictione & consecratione supernaturali. Similiter si D. Augustinus *lib.2. contra litteras Petiliani. c.86.* Tertullianus *lib.4. contra Manichæos*, & Hieronymus *in cap. 1. Malachiæ*, hunc locum explicant de sacrificio laudis & orationis in Ecclesia Gentium, non ob id verum & proprium sacrificium excludunt. Cùm enim legant cum Septuaginta, *Incensum offertur nomini meo & sacrificium mundum*, vt per sacrificium, Eucharistiam, ita per incensum rectè orationes sumpserunt. Constat igitur ex diuinis oraculis verum propriúmque sacrificium in euangelica lege, & Gentium Ecclesia

futurum fuiſſe. Idémque ex nouo Teſtamento clarè patet; cùm enim in eo habeamus & ſacerdotes propriè dictos, *ad Hebræos c.5. Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo, tamquam Aaron.* Et 1. *ad Tim.4. Noli negligere gratiam, quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam cum impoſitione manuum preſbyterij. Ad Tit.* 1. *Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ deſunt corrigas, & conſtituas per ciuitates Preſbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi. Actorum* 13. *Miniſtrantibus autem illis Domino, &c.* Déque eis meminit Dionyſius *lib. de eccl. hierar.c.*1. & 3. Tertullianus *lib. de præſcr. hæret. c.*42. Auguſtinus *lib.*20. *de Ciu. c.*10. Chryſoſtomus *ſex libris de ſacerdotio.* & altare.1. *ad Cor.*10. *Nónne qui edunt hoſtias participes ſunt altaris.* &, *Non poteſtis menſæ Domini participes eſſe & dæmoniorum. Ad Hebr.* 13. *Habemus altare de quo edere non habent poteſtatem qui tabernaculo deſeruiunt.* Vt omittam canonem 3.Apoſtolorum, Dionyſium *de eccl. hier.c.*3. Tertullianum *lib. de oratione. c.*10.14. Euſebium *lib.*1 *demonſt.c.*6.Nazianzenum *oratione* 2.*contra Iulianum*,Chryſoſtomum *Hom.*20.*in* 2.*ad Cor.* Auguſtinum *lib.*8.*de Ciu.cap. vltimo*, qui de altari ad ſacram Euchariſtiam offerendam meminerunt. Neceſſe eſt etiam in Eccleſia eſſe verum propriúmque ſacrificium, cùm ad hoc vtrumque illud referatur, vt patet *ad Hebræos c.*5.& 8. Idémque euidenti ratione confirmatur: nam Euangelij lex rectam inclinationem naturæ humanæ perficere debet, ei autem valde conueniens eſt (ſi non ſimpliciter præceptus) vſus externi & ſenſibilis ſacrificij, vt communis nationum omnium, quæ ſine ſacrificio ſenſibili non fuerunt, conſenſus docet, & ſuadet ſuperiùs *n.*6. allata ratio D. Thomæ; ergo cùm etiam animo & corpore conſtemus in lege gratiæ, in vnum Chriſtianæ religionis corpus coagmentati, cur Deum rerum omnium autorem, non tantùm animo, ſed etiam peculiari, ſenſibili, proprióque ſacrificio, ſine quo nulla eſt, aut fuit vmquam reſpublica conſtituta, tamquam ſummo totius hominis cultu, non colamus, teſtemur noſtram ſeruitutem, placemus iratum adhuc peccantes in lege gratiæ, habeamus gratias pro beneficiis acceptis, iiſque maioribus, quàm quibus Patres veteres potiti ſunt, & ſupplicemus pro conſequendis? Certo igitur certiùs conſtat ex dictis, quod probandum ſumſimus, Chriſti Eccleſiam ſine viſibili & propriè dicto ſacrificio non eſſe. Quod cùm nullum aliud in Eccleſia ſit quàm Miſſæ, aut à Chriſto inſtitutum, quippe qui de hoc ſolo dixerit: *Hoc facite in meam commemorationem*; aut à Patribus agnitum, cùm Apoſtoli *can.*3. dicant, *Si quis Epiſcopus aut Preſbyter præter ordinationem Domini alia in ſacrificio ſuper altare offerat, vtputa mel aut lac, aut pro vino ſiceram, aut confecta quædam, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legumina, contra conſtitutionem Domini faciens, congruo tempore deponatur.* Clemens *lib. 6. conſt.c.*23. *Qui pro ſacrificio cruento rationale & incruentum ac myſticum ſacrificium inſtituit, quod in mortem Domini per ſymbola corporis & ſanguinis ſui celebratur.* Iuſtinus dialogo cum Tryphone: *Omnia ſacrificia, quæ ſuo nomine facienda Ieſus Chriſtus tradidit, id eſt, in Euchariſtia panis & poculi, quæ in omni loco à Chriſtianis fiunt, præoccupatione vſus ſibi grata eſſe teſtatur.* Irenæus *lib. 4. c.* 32. *Eum qui ex creatura panis eſt accepit, & gratias egit, dicens: Hoc eſt corpus meum. Et calicem ſimiliter, qui eſt ex ea creatura, quæ eſt ſecundùm nos, ſuum ſanguinem confeſſus eſt, & noui teſtamenti nouam docuit oblationem, quam Eccleſia ab Apoſtolis accipiens in vniuerſo offert mundo Deo.* Auguſtinus *lib.*1.*contra aduerſ.leg.& Proph.c.*20.*lib.de Spiritu & littera.c.*11.*lib.*3 *de Bapt.contra Donat.c.vltimo.lib.*8.*de Ciuit.c.vltimo.lib.*10.*c.*20.*lib.*17.*c.*2[illegible]. docet, hoc eſſe verum & ſingulare ſacrificium legis gratiæ, quod veteribus omnibus ſacrificiis ſucceſſit, *lib.*20. *c.*21. ſcribit: *Sacrificamus Deo illo dumtaxat ritu quo ſibi ſa-*

c[illegible]

crificari noui Testamenti manifestatione precepit. Idémque docet Cyprianus *ser. de cœna Domini.* Ambrosius *in c.*10. *epistolæ ad Hebræos*, Primasius & Theophylactus *ibidem*, Chrysostomus *in Psal.*95. Leo *serm.*8. *de Passione.* S.Thomas 3.*p.quæst.*73 & Theologi 4.*d.*12.*&* 13. aut admissum a Concilio Ephesino, vt habet *can. necessariè.de consecr. d.*2. Nicæno II. *act. 6. tom.*3. Tridentino *sess.* 22. *initio. & c.*1.2.5.6 Tolet. 11.*c.*5. Senonensi *decreto* 11.& aliis. Pateri igitur necesse est, in Missa verum propriumque sacrificium offerri. Neque verò id Apostolo repugnat, vt obstrepit Caluinus *lib.*4.*instit. c.*18. Lutherus *lib.de abroganda Missa priuata*, Brentius, Kemnitius, & alij Nouatores, cùm *in epistola ad Hebræos* dicit, in Ecclesia vnicum esse sacerdotem Christum qui non moriatur, vt veteris legis sacerdotes, sed in æternum maneat. *cap.* 7. vnicam item oblationem qua Christus semel se pro peccatis obtulit, & vnica illa oblatione consummauit in æternum sanctificatos. *cap.*9. *&* 10. in lege veteri repetita fuisse sacrificia ob eorum imperfectionem, quòd non possent perfectos facere, & auferre peccata: at in noua, quia horum sit facta remissio, per vnicam oblationem Christi in cruce, iam non esse oblationem pro peccatis. *cap.* 10. voluntariè etiam peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis non relinqui pro peccatis hostiam, sed terribilem expectationem iudicij. *cap.* 10. Ex quibus aduersarij confici putant nihil opus esse sacrificio Missæ, cùm Christus oblatione crucis omnium peccata deleuerit: Missamque irrogare iniuriam sacrificio crucis, quasi non fuerit sufficiens ad iniquitatis sordes abluendas, sed adhuc alio egeamus sacrificio, ideóque euertatur crux cum erigitur altare. Toto tamen falluntur cœlo. D. enim Paulus, vt etiam dicemus *cap.* 11. §. 2. non loquitur nisi de cruento sacrificio, quo se obtulit Christus in cruce ad omnium peccata delenda, nisi per nos staret, vt Scholastici omnes 3. *distinct.* 19. S.Thomas 3.*p. quæst.*49. Glossa, & Turrecremata *de consecrat.distinct.*2. *can. semel.* Castro *v. Missa*, Lindanus *lib.*4. *Panopl.c.*51.52. Salmeron *tom.*9. *tract.*31. Ribera *in epistola ad Hebræos*, Valentia, Bellarminus, Suarez & cæteri docent. Ob id passio Christi in genere causæ vniuersalis salutis nostræ quoad sufficientiam, est ex se perfectissima, & infiniti valoris ad peccata omnia commissa & committenda delenda; sicut si à medico fiat medicina qua possint quicumque morbi sanari, etiam in futuro, vt vtar exemplo diui Thomæ 3.*p. quæst.*49. *artic.*1. Quod patet: nam *ad Rom.*3. dicitur, *Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius. Ad Titum c.* 2. *Dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate. Ad Ephes. c.*5. *Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, neque rugam.* Ioannes *epistola* 1. *c.* 1. *Et sanguis Christi filij eius emundat nos ab omni peccato.* & *c.*2. *Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.* & *Apoc. c.*1. *Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.* Vult enim Deus quantum est in se, in Christo crucifixo sibi mundum reconciliare, iuxta illud 2. *ad Cor.*5. *Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum.* Non vult tamen vt passionis fructus quoad efficaciam deriuet ad homines, nisi certis & determinatis mediis illis applicetur, vt communis docet consensus Scholasticorum 3. *d.*19. *&* 20. S.Thomæ ac eius interpretum 3.*p.q.*49. & Augustini *in lib. sententiarum Prosperi.* idque suadet ratio. Causa enim vniuersalis applicari debet ad singulos effectus per causas particulares, cùm ex Aristotele sol & homo generent hominem. Et ideo etiam fructus passionis

Christi participari & applicari determinatis mediis; ob id de Baptismo dicitur *Marc. c. vltimo. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* De pœnitentia *Lucæ* 24. *Vt prædicaretur in nomine eius pœnitentia, & remissio peccatorum.* De confessione *epistola* 1.*Io. c.*1. *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata nostra.* De Eucharistia *Ioan. c.* 6. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* De obseruatione mandatorum Dei *ad Hebræos c.* 5. *Factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ.* Idémque fateri debent aduersarij, cùm & ipsi nolint passionem Christi omnibus prodesse, sed tantùm quibus applicatur per Baptismum, prædicationem verbi, fidem qua quis credat sibi remitti peccata. Huiusmodi est etiam Missæ sacrificium, quo passionis Christi salutaris virtus in remissionem eorum, quæ à nobis quotidie committuntur, peccatorum, applicatur, vt ait Concilium Tridentinum *sess.*22.*c.*1.& qui semel moriendo mortem vicit, quotidie recidiua delictorum per hæc sacramenta corporis & sanguinis sui, peccata relaxat, vt loquitur Paschasius *lib.de corpore & sanguine Domini.c.*9. Non igitur crucis sacrificio detrahimus, vt garriunt Nouatores anathemate percussi à sacro Concilio Tridentino *sess.*22. *can.*4. sed extollimus, cùm sacrificij incruenti virtutem ex cruento crucis pendere sentiamus. Atque vt singulis respondeamus, non negat D. Paulus nunc esse in Ecclesia plures sacerdotes, qui summi sacerdotis Christi sint ministri, offerántque altaris sacrificium: cùm paulo antè ex eodem *ad Heb.*5.*epistola* 1.*ad Tim.*4.*ad Tit.*1. *& alibi*, esse in Ecclesia Christi sacerdotes ostenderimus, sed solùm negat esse plures independentes, vt in lege veteri, in qua v.g. Eleazar independens erat ab Aarone, & æquè principalis, quod in lege euangelica non est. Nam si Petrus, v.g. Deum populo reconciliat, id non facit virtute & sacrificio suo, sed sacrificio Christi, quo & ipsi Deus placatus est, & ideo minister Christi est: immo quia Christus sacerdos est in æternum, & ratio status in quo nunc est, non exigit, vt per seipsum exequatur amplius quomodolibet munus sacrificandi, licet adhuc pro nobis interpellet, *ad Heb.* 7. *ad Rom.*8. qua de re plura Nazianzenus *oratione* 4. *de Theologia*, Augustinus *tr.*102.*in Io.& in Psal.*29. Theophylactus *in c.*5.*ad Hebr.* S. Thomas 4.*d.*15.*q.*4.*art.*6. Sotus *in cap.*8.*ad Romanos.* Consequens est, vt per suos ministros id exequatur toto tempore vsque ad consummationem seculi, quod æternum dicitur, vt Theophylactus, Occumenius, & Anselmus colligunt *ex cap.*5.*epist. ad Hebr.* & Cyprianus *serm.de cœna Domini*; & ratio docet ne scilicet otiosa sit æternitas sacerdotij Christi: sed hac de re longior sermo erit *lib.*2.*c.*3. Similiter dum dicit Christum semel se obtulisse, & oblatione illa consummasse sanctificatos, loquitur de sacrificio Crucis, quo redemtionis nostræ pretium sufficientissimè solutum est, cùm illius vita esset infinitæ excellentiæ. Ideóque legimus *epist.*1. *Io.c.*2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, & non pro nostris tantùm, sed etiam totius mundi.* Quare non egemus nouo redemtore ad acquirendum pretium redemtionis, neque vt idem ipse iterum sese offerat morti, contrà quàm in lege veteri esset; cuius sacrificia cùm non possent ex se delere peccata, necessarium fuit aliud sacrificium perfectionis sacerdotij, mors scilicet Christi, quæ consummauit in æternum sanctificatos, quoad sufficientiam redemtionis, etsi quoad efficaciam propter noua peccata egeamus non quidem alia hostia, cum eadem omnino sit oblata à Christo in cruce, & quæ offertur in altari, sola offerendi ratione diuersa, cùm non cruente, vt in cruce factum est, sed incruentè nunc offeratur, vt docet Chrysostomus

Marginal notes: *Ad* 1. (beside "virtutem ex cruento crucis..."); *Ad* 2. (beside "*lib.*2.*c.*3. Similiter...")

ſoſtomus *Hom.2.in 2.ep.ad Timoth.& in epiſt.ad Hebr.c.5. &* 8. Ambroſius, Theophylactus,& Primaſius *in ep.ad Hebr.c.9.* Cyprianus *lib.2.ep.3.* Auguſtinus *lib.*20. *contra Fauſtum.c.*18. Greg. *lib.4.Dial.c.*58. *& Hom.37 in Euang.* Algerus *lib.*1.*c.*16. & Conc.Trid.*ſeſſ.22.c.2.*ſed ſolùm eiuſdem hoſtiæ applicatione per oblationem incruenti ſacrificij Miſſæ, & alia media. Ad id quod dicitur de repetitione *Ad 3.* hoſtiarum propter imperfectionem, reſpondeo ſingulis annis in die expiationis Pontificem obtuliſſe, alios & alios numero differentes vitulos, & hircos; quia numquam immolabat hoſtiam, quæ vim haberet remittendi peccara, cum ad hoc requireretur dignitas infinita. Si enim habuiſſent talem hoſtiam veteres, ceſſaſſent offerre, & ſemel mundati nouam hoſtiam non quæſiuiſſent: ſed ſolùm ſi de nouo peccaſſent,quæſiſſent eiuſdem hoſtiæ participationem. Nos verò ſemel ſacrificio cruento Chriſti, quo ſufficiens & ſuperabundans pretium redemtionis noſtræ Deo ſolutum eſt, mundati, non egemus altero redemtore, aut vt idem iterum moriatur Chriſtus, vt pretium redemtionis noſtræ quæratur. Sed ſi de nouo peccamus, egemus ſolùm noua eiuſdem hoſtiæ applicatione, vt fit per oblationem ſacrificij incruenti Miſſæ, & ſimilia alia media. Idem dicendum eſt ad vltimum: cùm enim in nulla alia re fi- *Ad 4.* duciam habere poſſimus ſalutis noſtræ præterquam in Chriſto crucifixo, ſi à Chriſto recedimus, & tali hoſtia frui nolumus, vt faciebant qui ad Iudaiſmum iterum deficiebant, fruſtra alium Meſſiam, qui pro nobis patiatur, vel vt denuo patiatur Chriſtus, expectamus. Vt enim ſtatutum eſt omnibus hominibus ſemel mori, ſic & Chriſto ad omnium peccata delenda, ſemel tantùm patiendum fuit, vt dixit *c.* 9. Itaque cùm nulla alia ab hac quam habent, quam ne habere poſſunt, ſi vti velint, hoſtia relinquatur, eis formidanda eſt expectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ conſumtura eſt aduerſarios: non igitur negat D.Paulus incruentam oblationem eiuſdem Chriſti ſemel paſſi, qua nobis paſſionis fructus denuo applicetur, ſed cruentam, qua redimamur. Euincimus igitur contra Nouatores fieri in Miſſa verum ac propriè dictum ſacrificium, ſacræ ſcilicet Euchariſtiæ.

8. Idem verò ex iuramento Dei colligimus, facto *Pſal.*109. *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech.* Quem locum de ſe explicat idem Chriſtus Dominus *Matth.* 22.& D. Paulus *ad Hebr.*7. nullúſque alius fingi poteſt præter Chriſtum, cui æternitas ſacerdotij conueniat.Ibi enim iureiurando teſtatur Deus,Chriſtum ſacerdotem (vtique verum) eſſe in æternum, ſecundùm ordinem & ritum Melchiſedech, quòd ſcilicet in functione ſacerdotalis muneris, & ſacrificio idem poſtea Chriſtus vſurpaturus erit, etſi excellentiori modo, quod Melchiſedech Deo antea offerre conſueuerat; in eo enim conſiſtit ritus & ordo ſacrificij vtriuſque, ex communi conſenſu Patrum, Cypriani *lib.2. epiſt.3.aliàs* 63. Auguſt. *lib.*17.*de Ciu. c.*17 *lib.*1. *contra aduerſ. leg. & Proph. c.*20. *in Pſal.* 33. *concione* 2.*& in Pſal.* 109. Hieron. *epiſtola* 17. *nomine Paulæ & Euſtochij ad Marcellam, vt migret Bethlehem. & epiſt.* 126. *ad Euagrium. & in c.*26. *Matth.*Clementis Alexand. *lib.*4 *Stromatum.* Ambroſij *in c.7.ad Hebr. & lib.* 4.*de ſacram.c.*3. Euſebij *lib.*5. *demonſtr. c.*3. Epiphanij *hæreſi* 55. Caſſiodori *in Pſal.* 109. Theodoreti *ibidem,* Damaſceni *lib.4.de fid.c.*14.*& comm.in Gen.c.*12. Paſchaſij *opuſc. ſuper illud Matthæi* 26.*Cœnantibus autem eis* Theophylacti *in c.5.ad Hebr.* Iſidori *lib. de vocatione gentium. c.*26. & aliorum. Quamuis etiam in aliquibus aliis fuerit ſimilitudo inter Chriſtum & Melchiſedech.v.g.vt quod etiam Melchiſe- *Hebr.7.* dech dicatur ſine Patre,Rex iuſtus,Rex pacis,&c. quæ tamen non ſpectant ad

ritum & morem ſacrificij, & ſacerdotij, in quo, eo loco ponitur ſimilitudo, quod oportuit Caluinum & Nouatores aduertere. At ritus ſacerdotij Melchiſedech, vt conſtat *ex Gen. c.*14. fuit oblatio panis & vini hoſtiæ ſine ſanguine, factæ in ſacrificio in gratiarum actionem pro victoria Abrahæ. Et de qua idem Abraham cum ſociis participauit; quæ enim Deo ſacrificata erant, apud veteres veſcebantur, non tantùm ſacerdotes, ſed etiam alij religionis & lætitiæ cauſa. *lib.*1.*Reg.c.*9. *Neque enim comeſturus eſt,&c.* & 16. *Sanctificauit ergo,&c.* Ioſepho *lib.*8.*Antiq.c.*2. etiam apud Gentiles. *Deut.*32. *De quorum victimis,&c.* *Num.* 25. *Quæ vocauerunt eos ad ſacrificia ſua, &c.* Virgilio *lib.*8. *Æneidos.* Quare idolothytis veſcentes reprehenduntur. *Act.*15.*Et abſtineatis vos,&c.* quos 1.*ad Cor.* 10. D.Paulus vocat participes menſæ, & bibentes calicem dæmoniorum. Videndus Tiraquellus in Alexandrum ab Alexandro *lib.*4.*c.*17. Talem autem fuiſſe ritum ſacrificij Melchiſedech conſtat, tum quia Patres citati & reliqui omnes, exceptis Nouatoribus, ita explicant locum *Gen.* 14. *At verò Melchiſedech proferens panem & vinum, erat enim ſacerdos Dei altiſsimi, benedixit, &c.* tum quia fruſtrà diceretur: *Erat enim ſacerdos Dei altiſsimi*, niſi quod de pane & vino præmiſerat, pertineret ad ſacerdotale munus ſacrificandi; tum quia nuſquam legimus Melchiſedech ſacrificium obtuliſſe, ſi id non præſtitit *Gen.c.*14. Fruſtrà igitur dictum erit Chriſtum ſecundum ordinem Melchiſedech ſacerdotem in æternum futurum, cùm ordo ille & ritus ſciri non poſſit. Immo cùm videamus Abel, Noe, Aaronem, & alios, cruentas hoſtias oues & boues mactaſſe, idem etiam de Melchiſedech ſuſpicari quis poſſet. Vnde Chriſtus non magis ſacerdos erit ſecundùm ritum Melchiſedech, quàm cæterorum. Quòd enim dicatur Melchiſedech ſine patre, ſine matre, & genealogia, Rex iuſtus & pacis, iam dixi eſſe extra rationem ritus ſacerdotij, in quo ponitur ſimilitudo Chriſti & Melchiſedech. Quare etiam oblatio Chriſti panis & vini, corporis ſcilicet, & ſanguinis eius, ſub ſpecie panis & vini in vltima cœna inſtituta, & præcepta Apoſtolis, & Eccleſiæ vniuerſæ tradita, cùm numquam aliàs ſecundùm ordinem Melchiſedech Chriſtum obtuliſſe legamus, verum ſacrificium erit. Vnde Cyprianus *loco citato* ait: *Nam quis magis ſacerdos Dei ſummi, quam Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui ſacrificium Deo patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchiſedech obtulerat, id eſt, panem & vinum, ſuum ſcilicet corpus & ſanguinem?* Et Concil.Trident.*ſeſſ.*22. *c.*1. *Sacerdotem ſecundùm ordinem Melchiſedech ſe* (Chriſtus) *in æternum conſtitutum declarans, corpus & ſanguinem ſuum ſub ſpeciebus panis & vini Deo Patri obtulit, ac ſub earumdem rerum ſymbolis Apoſtolis, quos tunc noui Teſtamenti ſacerdotes conſtituebat, vt ſumerent, tradidit, & eiſdem eorumque in ſacerdotio ſucceſſoribus, vt offerrent præcepit. per hæc verba. Hoc facite in meam commemorationem.* Et ſi antiquorum Rabbinorum ante Chriſti Domini aduentum, libet ſententiam exquirere, hoc idem teſtatum habemus à Rabbi Moyſe Hadarſan *Gen.* 14. *Futurum* (inquit) *eſt, vt Meſſias inſtituat ſacrificium panis & vini ſecundùm ritum Melchiſedech, atque ipſe ſit placenta tritici in terra, & panis propoſitionis, quod ſacrificium numquam ceſſet.* Et à Rabbi Pinechas, qui ait, *in c.*28. *Num.* futurum vt temporibus Meſſiæ ſacrificia cuncta ceſſent, remaneat tamen ſacrificium panis & vini ſecundùm ordinem Melchiſedech, id eſt Regis iuſtitiæ, qui eſt Meſſias totius mundi Rex. Plures alios reperies apud Ioannem Garetium *initio lib. de Euchariſtia.* Petrum Galatinum, Thomam Bozium *lib.* 14. Coſmam Magalianum *in fine ſectio.*2. *in* 5. *capit. Ioſue.* & alios. Itaque neceſſe eſt actionem illam, in qua Deo à delectis miniſtris hæc eadem præcepto & ritu Chriſti offeruntur, verum legitimumque ſacrificium

ciu[m]

ctum continere, eiuſmodi autem actio Miſſa nuncupatur.

Et ſane ſi quæ de ſacrificij natura à nobis ſuperius diſputata ſunt, rectè ſtatuta cenſeantur, vt certè cenſenda ſunt, idem omnino conuincunt. Cùm enim verum ſacrificium nihil aliud eſſe poſitum ſit, quàm oblationem externam rei permanentis certo ritu in Dei honorem & cultum conſecratæ, & immutatæ, à legitimo miniſtro in proteſtationem eius ſupremi dominij, & ſubiectionis noſtræ, idque totum in actione Miſſæ reperiatur, cùm res, quæ externis & permanentibus ſpeciebus panis & vini continetur (ſiue illa ſit ſubſtantia panis & vini, vt ſomniant Nouatores, ſiue verum corpus & ſanguis Chriſti, vt reuera eſt, vt aliàs probaturi ſumus, cùm nunc tantùm contendamus in Miſſa verum ſacrificium Deo offerri, nihil modò definientes quidnam hoc ſacrificio offeratur) à delecto per conſecrationem miniſtro certo ritu, nempe oblatione, benedictione, conſecratione, eleuatione, fractione, mixtione, & conſumtione in Dei honorem, & ſeruitutis noſtræ proteſtationem, offeratur & immutetur: conſequens eſt vt in eadem actione, & officio Miſſæ verum ſacrificium Deo offeratur. Confirmatur, quia in lege naturæ in ſacrificio Melchiſedech panis & vini, *Gen.* 14. & in lege ſcripta *Exod.* 29. *Panis quoque, &c. Leuit.* 2. *Anima cùm obtulerit, &c. Leuit.* 7. *Omne ſacrificium ſimilæ, &c. Num.* 7. *Vtrumq. plenum, &c.* Oblatio ſimilæ oleo conſperſæ Deo facta in figura mortis futuræ Chriſti, fuit verum ſacrificium: cur igitur non etiam nunc oblatio & ſacrum factum rei panis & vini ſpecie contentæ in memoriam paſſionis præteritæ Chriſti iuxta eiuſdem præceptum cenſeatur verum ſacrificium? Ipſe certe Auguſtinus *in lib. ſen. Proſperi*, & refertur *de conſecr. d.* 2. *can. cùm frangitur*, ipſam ſpeciem panis, quæ in Miſſa adhibetur, vocat hoſtiam, quæ eſt victima in ſacrificio adhiberi ſolita, quod deinde nomen communi approbatione omnium receptum eſt, atque retentum.

Lib. 2. 4. *Lib.* 4. 11. & 14.

10. Chriſti etiam Domini verba & factum inſtitutionis idem docent: nam Chriſtus in vltima cœna, & non tantùm in cruce ſe in ſacrificium ſub ſpecie panis & vini, iuxta prophetiam Dauidis citatam *Pſ.* 109. Deo Patri obtulit. Etenim, vt notat Paſchaſius *opuſc. in illud Matthæi, Cœnantibus autem eis.* & Beda *in cap.* 22. *Lucæ*, habetur *Lucæ* 22. *Hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur. & epiſt.* 1. *Corinth.* 11. *Quod pro vobis frangitur*: nam Græcè eſt κλώμενον. Vnde & S. Marcus *in Liturgia*: *Hoc eſt corpus meum quod pro vobis frangitur in remiſſionem peccatorum.* De calice autem *Lucæ* 22. *Pro vobis effunditur*, Græcè ἐκχυνόμενον. & additur *Matth.* 26. *Pro multis in remiſſionem peccatorum.* vt etiam Marcus *loco cit. Qui pro vobis & multis effunditur & diſtribuitur in remiſſion m peccatorum.* Cum igitur tempore præſenti (ne ad ſacrificium tantùm crucis futurum Kemnitius & Herbrandus referant) dicatur, datur, frangitur, effunditur, nempe Deo cui gratias egerat; atque etiam non dicatur, datur aut effunditur vobis, vt diceretur, ſi tantum eſſet ſacramentum, quod ſumenti tantùm prodeſt, ex communi doctrina S. Thomæ 3. *p. quæſt.* 78. *art.* 3. & aliorum Theologorum: ſed pro vobis & pro multis in remiſſionem peccatorum neceſſe eſt fateri, ſe etiam tunc, & non in cruce tantùm, Deo obtuliſſe pro Apoſtolis præſentibus, & multis abſentibus, incruente in ſacrificium in remiſſionem peccatorum, ſeu propitiatorium; quaſi immolationi veteris Agni paſchalis eſu conſumti, qui typus fuit huius ſacrificij, ex 1. *Corinth. c.* 5. Tertulliano *lib.* 4. *contra Marcionem*, Gregorio Nazianzeno *oratione* 2. de Paſchate, Cypriano *lib. de vnitate Eccleſiæ*, Hieronymo *in c.* 26. *Matth.* Auguſtino *lib.* 2. *contra epiſt. Petiliani, c.* 37 Heſychio *lib.* 2. *in Leuit.* Gregorio *Hom.* 22. Beda *in c.* 22. *Lucæ*, Ruper. *lib.* 2. *in Exod. cap.* 6. Paſcha-

ſio *opuſculo citato*, iam immolationem noui & immaculati Agni paſchalis ſubrogaret. Quod egregiè expreſſit Gregorius Nyſſenus, dum *oratione* 1. de reſurrectione ait: *Christus, qui poteſtate ſua cuncta diſponit, non ex proditione ſibi impendentem neceſſitatem, non Iudæorum quaſi prædonum impetum, non, inquam, Pilati ſententiam expectat, vt eorum malitia ſit communis hominum ſalutis principium & cauſa, ſed conſilio ſuo anteuenit, & arcano ſacrificij genere, quod ab hominibus cerni non poterat, ſeipſum pro nobis hoſtiam offert, & victimam immolat, ſacerdos ſimul exiſtens, & Agnus Dei ille, qui tollit peccata mundi: quando id præſtitit? Cùm corpus ſuum diſcipulis congregatis edendum & ſanguinem bibendum præbuit, tunc apertè declarauit Agni ſacrificium iam eſſe perfectum: nam victimæ corpus iam non eſt ad edendum idoneum ſi animatum ſit. Quare cùm corpus edendum, & ſanguinem bibendum diſcipulis exhibuit, iam arcana & non aſpectabili ratione corpus erat immolatum, vt ipſius myſterium peragentis poteſtati collibuerat.* Non diſſimilia habet D. Clemens *lib.* 8. *conſtit. c.*17. *At quod ipſe tunc obtulit, nos etiam eius præcepto parentes in Miſſa facimus, dictum eſt enim* Lucæ 22. Hoc (*vniuerſa ſcilicet quæ præmiſit*, accepit panem, benedixit, fregit, &c.) facite in meam commemorationem. Non dicit ſolùm, *manducate, bibite*, ſed *facite*, quod eſt, facite corpus meum quatenus pro vobis & pro multis frangitur, & immolatur in remiſſionem peccatorum; nempe vos pariter conſecrate, & offerte ſeu ſacrificate corpus meum in remiſſionem peccatorum, ídque in mei commemorationem. Vt rectè obſeruat etiam Caiet. *tom.*3 *tr.* 9 *c.*3. & multo antè Dionyſ. *c.*3 *de eccleſ. hier.* vbi (*hoc facite*) exponit, cœleſtem hoſtiam litate, vt etiam Cyprian. *lib.*2. *ep.*3. *aliàs* 63. ſacrificate, & offerte. & Anſelm. *in* 1. *ad Cor. c.* 11. *Vos* (inquit) *Sacerdotes facite, id eſt, ex pane corpus meum per myſtica verba conſecrate in memoriam paſſionis meæ, vt recogitetis eam, dum illud ſacrificium obtuleritis.* Idémque clariùs patet de ſanguine. Nam dicitur 1. *Corinth.* 11. *Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine, hoc facite quotieſcumque bibetis in mei commemorationem*, id eſt, quoties vobis bibendus erit hic ſanguis, vos (Apoſtòli) illum conſecrate & offerte in mei memoriam. Præſertim cùm, *facere*, non tantùm apud prophanos autores, Virgilium *in Ecloga* 3. Macrobium *lib.*3. *Saturn. c.*2. Athenæum *lib.* 14. *c.*3. Plut. *lib.*8. *qq. conuiualium c.*8. Ciceronem *pro Murena*, & alios, ſed etiam in Scriptura diuina, *Leuit.* 9. & 15. *Numer.*6. *lib.*3. *Reg. c.*18. *Oſee* 2. *Lucæ* 2. & *alibi*, ſignificet, *ſacrificare*. Quare nos etiam in Miſſa Deo ſacrificium offerimus, cùm id facimus quod Chriſtus fecit, & faciendum præcepit. Vnde Oecumenius *in c.*5. *epiſtolæ ad Hebr.* explicans illud, *Tu es ſacerdos in æternum*, ait: *Non ad ipſam, quæ à Deo ſemel* (in cruce videlicet) *facta eſt, hoſtiam & oblationem dixit, in æternum, ſed ad noſtri temporis ſacerdotes inſpiciens, per quos Chriſtus & ſacrificat & ſacrificatur, quique in myſtico illo conuiuio, & cœna ſacerdotij huius tradidit formulam.* & Chryſoſtomus *Hom. de proditione Iudæ. Sicut illa vox quæ dicit*, Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, *ſemel quidem dicta eſt, ſed omni tempore ſentit effectum ad generationem operante natura, ita & vox illa*, Hoc eſt corpus meum, *ſemel quidem dicta eſt, ſed per omnes menſas Eccleſiæ vſque ad hodiernum diem, & vſque ad Chriſti aduentum præſtat ſacrificio firmitatem.* Denique Clemens *lib.* 8. *conſtit. c. vltimo. Primus igitur natura Pontifex vnigenitus Chriſtus, qui non ſibi ipſi honorem arripuit, ſed conſtitutus eſt à Patre, qui propter nos homo factus, & ſpirituale ſacrificium offerens Deo & Patri ſuo ante paſſionem nobis ſolùm præcepit hoc facere, quamquam præſentes nobiſcum eſſent alij, qui in ipſum crediderant. Sed non omnino omnis qui credit ſacerdos etiam eſt, & pontificium honorem conſequitur.*

Idem denique docuerunt Apoſtoli. Nam D. Andreas ſe quotidie immacu- 11.

latum agnum sacrificare dicebat, de hoc incruento sacrificio loquens, vt ex illius vita, Rabano, & Algero constat. S. Iacobus frater Domini in Liturgia 1.
ait: *Placeat tibi Domine, vt nos ministri simus tui noui Testamenti, ac sacrificij immaculatorum tuorum mysteriorum, & admitte nos accedentes ad sanctum tuum altare, &c.* Item: *Domine miserere nostri, quandoquidem veneramur & tremimus, cùm tuum sacrum altare accedendum est, & offerendum hoc sacrificium verendum, & incruentum pro peccatis nostris, & pro iis, quæ populus pro ignorantia admisit.* & denuo: *Offerimus tibi Domine hoc sacrificium venerandum & incruentum.* S. Marcus *in sua Liturgia* de hoc eodem sacrificio, quod vocat rationalem & incruentam oblationem, interpretatur locum Malachiæ: *In omni loco offertur incensum, & sacrificatur, &c.* Et cùm accedit ad consecrationem ait: *Fac ô Deus, vt plenum quoque sit hoc sacrificium benedictione tua per aduentum sanctissimi spiritus tui, quia ipse Dominus & Deus & summus Rex noster Iesus Christus nocte qua tradebatur, &c.* Idem Concilia, vt 2.
Nicenum I. *can.*14. Ephesinum *in epist.*2. Cyrilli ad Nestorium *tom.*1. *c.*14. Synodus sexta Trullana *c.*32. Neocæsariensis *can.*1. Carthag. III. *c.*24. Carthaginensis IV. *can.*84. Toletana I. *can.*5. Toletana XI. *c.*14. Toletana XII. *c.*5. Nicena II. *actione* 6. *tom.*3. Florentina *in decreto vnionis*, Tridentina *sess.*22. *c.*2. *& can.* 1. Idem summi Pontifices, vt Clemens *de consecr. d.*1. *can. Hic ergo.* Anacletus *ibidem. can. Episcopus.* Alexander *can. nihil. de consecr. d.* 2. Felix I. *epistola* 2. Syluester & Eusebius *can. consulto. de consecr. d.* 1. Innocentius I. *epistola ad Exuperium*, Siricius *epistola ad Himerium. c.*7. Iulius I. *can. cùm omne. de consecr. d.*2. Leo *epistola ad Dioscorum Alexand.* vt reliquos omittamus. Idem denique antiquissimi Patres, Ignatius *epist.* 4.
ad Smyrnenses, Hippolytus martyr *lib. de consum. mundi.* Tertullianus dum *lib.* 4. *contra Marcionem*, canit: 3.

Namque suo socios homines sibi sanguine fecit,
Atque sacerdotes voluit sui corporis esse,
Ipse patris summi perfectus iure sacerdos.

Si enim sacerdotes corporis illius sunt, oportet ipsius corpus hostiam & sacrificium esse. S. Laurentius apud Ambrosium *lib.* 1. *off. c.*41. *Quò* (ait) *sacerdos sancte sine diacono properas? numquam sine ministro sacrificium offerre consueueras, quid ergo in me displicuit, Pater? numquid degenerem probasti? experire certè idoneum ne ministrum elegeris, cui commisisti dominici sanguinis dispensationem.* Iustinus *dialogo cum Tryphone.* Irenæus *lib.*4. *c.*32. Cyprianus *serm. de cœna, & epist.* 63. Athanasius *q.* 34. *ad Antiochum.* Ambrosius *in Lucam. c.* 1. *& epistola* 33. *in orat.* 1. *praeparat. ad Missam.* Augustinus *lib.* 17. *de Ciuit. c.*17. 20. *lib.* 4. *de Trin. c.* 14. *in Ps.* 33. *lib.*2. *qq. euang. quæst.* 3. Chrysostomus *Hom.*17. *in epistola ad Hebr. Hom.* 18. *in Matth.* Hieronymus *in c.*26. *Matthæi, & epist.* 150. *ad Hedibiam, q.* 2. Gregorius *lib.*4. *dialog. c.*58. Isidorus *lib.*6. *Etymol. c.*19. Emissenus *serm.*5. *de Paschate.* Eusebius Cæsariensis *lib.* 1. *demonst. c.* 10. Hesychius *lib.* 2. *in Leuit.* Cyrillus *catech. myst.* 5. Oecumenius *in c.*7. *ad Hebr.* & alij, cum Doctoribus omnibus scholasticis, & iis qui ex instituto contra Nouatores hac de re disseruerunt.

12. Obiicienti autem Caluino, frustrà igitur fuisse Christum crucifixum, cùm iam per illud cœnæ sacrificium (nisi frustrà velimus oblatum) consummauerit sanctificationem nostram, se Patri pro nobis offerens. Respondemus nequaquam Christum illo sacrificio consummasse nostram redemtionem, vt rectè Lindanus, Ribera *in c.*10. *ad Hebr.* Valent. *de Christo mediatore.* Suar. *d.*74. & cæteri Theologi docent; alioquin idem esset dicendum de cæteris eius actionibus, quæ ex se sufficientes erant ad infinitam satisfactionem, cùm essent sup-

politi infiniti; & ſi Chriſtus voluiſſet, potuiſſent nobis redemtionem operari, qua de re S.Th.3.*p.q.*34.*art.*3. Voluit enim Chriſtus præcedẽtes actiones omnes, & oblationem cœnæ, quaſi pendere, ita vt non haberent effectum conſummatum, nec inuenirent nobis redemtionem, antequam cum eius morte coniungerentur, vt colligitur ex illo *Iſaiæ* 53. *Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longæuum, & voluntas Domini in manu eius dirigetur.* & paulo pòſt: *Ideo diſpertiam ei plurimos, & fortium diuidet ſpolia, pro eo quòd tradiderit in mortẽ animam ſuam, & cum ſceleratis reputatus eſt, & ipſe peccata multorum tulit, & pro tranſgreſſoribus rogauit. & Io.* 12. *Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet, ſi autem mortuum fuerit; multum fructum affert.* Lucæ 24. *Nónne oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam.* & ad *Coloſſ.* 2. dicit D. Paulus Chriſtum in cruce deleuiſſe chirographum quod erat contrarium nobis, & affixiſſe cruci. Neque tamen ob id fruſtrà ſe obtulit in cœna, ſed tum vt ſacrificium nouæ legis Eccleſiæ ſuæ traderet, & ſacerdotes inſtitueret Apoſtolos, eorúmque ſucceſſo-

Pſ. 92. res, ex Concilio Tridentino *ſeſſ.* 22. tum vt copioſa apud eum eſſet redemtio noſtra, vt etiam dicendum eſt de cæteris eius actionibus, paſſionibus, & morte ipſa, cùm potuerit vna actione, vel lacryma aut gutta ſanguinis nos redimere. Obiicienti eidem ſecundò, in Miſſa nullam eſſe realem occiſionem & mactationem, ne dicamus Chriſtum quotidie ſacerdotum manibus occidi, ſed ad ſummum eſſe repræſentationem occiſionis & mactationis, oblationíſque Chriſti in cruce, iuxta illud, *Hoc facite in meã commemorationem.* in reali autem ſacrificio requiri realem mactationem, & occiſionem hoſtiæ, cùm dicatur *ad Hebr.* 9. *Sine ſanguinis effuſione non fit remiſſio.* Reſpondemus cum aliis nobilibus

Cano Caſalio. Bellarm. Ribera Valent. Suarez. Azor. Salmerone tom. 9. *tract.* 31. [illegible]

Theologis, certùm eſſe in Miſſa non iterum occidi Chriſtum, vt conſtat ex ratione ſtatus beatitudinis in quo eſt Chriſtus, *& ex c.* 9. *&* 10. *epiſt. ad Hebr.* ideóque non immolari cruentè Chriſtum, ſed ſolùm incruentè, vt rectè docent S. Iacobus, & Marcus *in Liturgiis*, Clemens *lib.* 6. *conſt. c.*23. *& lib.* 8. *c.*5. Cyrillus *in epiſtola citata ad Neſtorium*, ſexta Synodus Trullana *can.*32. Auguſtin. *de conſecr. d.*2. *can. ſemel*, Gregorius *ibid. can. quid ſit*, Paſchaſius *ibid. can. iteratur.* Concilium primum Nicænum apud Guttheberturn *lib.* 1. *de vero corpore & ſanguine Chriſti in Euchar.* & Trident. *ſeſſ.* 22. *c.*2. Itémque certum, eſſe ibidem repræſentationem cruenti ſacrificij crucis, vt patet ex præcepto Chriſti *Lucæ* 22. *&* 1 *Corinth.* 11. Negamus tamen ſolam eſſe repræſentationem ſeu imaginem paſſionis, & non ſimul eſſe verum & reale ſacrificium: vt ex definitione ſacrificij explicata conſtat, & definit Concilium Tridentinum *ſeſſ.*22.*can.*3. Non enim naturæ ſacrificij repugnat, vt vnum ſit figura & imago alterius, cùm legis veteris ſacrificia imagines fuerint futurorum, vt docet Tertullianus *lib. contra Iudæos c.*5. Auguſtinus *lib.*20. *contra Fauſtum. c.*18. *lib.*10. *de Ciuit. c.*20. *lib.*3. *de Bapt. c. vltimo*, Chryſoſtomus *in Pſ.*95. Damaſcenus *lib.*4. *de fid. c.*14. Heſychius *in c.*8. *Leuit.* Emiſſenus *ſerm.* 5. *de Paſchate*, ſi illius eſt. Reperitur igitur in ſacrificio Miſſæ vtraque ratio, nempe & eſſe verum & reale ſacrificium, & ſimul eſſe imaginem & repræſentationem alterius ſacrificij, ſcilicet paſſionis Chriſti. Ideo optime D. Auguſtinus *lib.* 20. *contra Fauſtum. c.* 18. ait: *Vnde iam Chriſtiani peracti eiuſdem ſacrificij memoriam celebrant ſacroſancta oblatione & participatione corporis & ſanguinis Chriſti.* & Euſebius *lib.* 1. *demonſt. c. vltimo.* *Ceſſantibus ſacrificiis animalium quia iam venit oblatio pretioſa pro toto genere humano oblata, quæ eſt Chriſtus, [illegible] per commemorationem ſuæ paſſionis ſacrificaremus Deo.* & Chryſoſtomus *Hom.* 17. [illegible] *ad Hebr. Offerimus ſed ad recordationem facientes mortis eius* [illegible]

ipsam hostiam offerimus nunc, quæ tunc est oblata. & Gregorius *lib. 4. dialog. c. 58.* Hinc ergo pensemus quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem vnigeniti filij semper imitatur. Negamus pariter in reali sacrificio requiri realem hostiæ occisionem. id enim solum verum est in sacrificio cruento, in quo res viua sub forma rei viuentis sacrificatur, vt v. g. Agnus aut vitulus; eius enim immutatio in morte consistit: non autem cùm res est inanima, aut sub forma rei inanimæ, v. g. panis aut thuris, tunc enim non requiritur mors, sed consumtio illi conueniens. Quia igitur in Missa Christus res quidem viua est, & in se, & quantum ad repræsentationem, verum offertur sub specie panis & vini rerum inanimatarum, requiritur tantùm consumtio pani & vino conueniens: mors autem tantùm mystica & repræsentata, iuxta quam sanguis, quantum ad verborum formam, separatim consecratur à corpore: non autem mors realis, & effusio realis sanguinis, de qua tantùm loquitur D. Augustinus *epist. 120. & in Ps. 39.* cùm negat Christum immolari in sacrificio Missæ; cùm hoc sacrificium non sit cruentum, sed incruentum: vt ex D. Iacobo, Clemente & aliis paulo antè dicebamus. Nec sit possibile Christum rediuiuum, & immortalem, iterum mori, *ad Rom. 6.* Denique cùm D. Paulus *ad Hebr. 9.* dicit, sine sanguinis effusione non fieri remissionem, loquitur de lege veteri, in qua nullum erat sacrificium pro peccato sine sanguinis effusione; præterquam quòd etiam hîc est effusio sanguinis Christi, & quantum ad effectum, cùm vis huius sacrificij pendeat ex effusione sanguinis in cruce, & quantum ad mysticam effusionem, dum sanguis distincta forma consecratur separatim à corpore, & corpus à sanguine: & quantum ad effusionem sanguinis sub specie vini in ore sumentium, vt docet D. Gregorius *lib. 4. dialog. c. 58.* & Augustinus seu Paschasius *de consecr. d. 2. can. cùm frangitur.*

Quídnam Deo in hoc sacrificio immoletur. CAP. IV.

SVMMARIVM.

1. *Quod propriè in Missæ sacrificio Deo offertur, non est panis & vini substantia, materia transiens, sed corpus & sanguis Christi sacrificationis terminus, vt ex Christi instituentis verbis, Patribus, Conciliis ac ratione concluditur.*
2. *Cur Christus Dominus noluerit immolari, vt existit in propria specie, sed tantùm speciebus sacramentalibus velatus.*
3. *Quomodo ipsæ species sacramentales se habeant respectu termini sacrificij.*
4. *Qua ratione ipsa etiam panis & vini substantia dici possit in Missa offerri Deo.*

1. QVia verò necesse est in omni sacrificio adesse rem quæ immoletur, iuxta illud *Genesis c. 22. Ecce ignis & ligna, vbi est victima holocausti?* & *ad Hebr. 5. Omnis Pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur, vnde & necesse est, & hunc habere aliquid quod offerat;* & satis apertè id constat ex definitione sacrificij, vt meritò dixerit D. Augustinus vnum è quatuor in omni sacrificio necessariis esse id quod offertur. Quærendum nunc quídnam sit id, quod in Missæ sacrificio Deo immolatur? Cùm enim in celebratione Missæ panis & vinum, & corpus & sanguis Christi adinueniantur, dubitari potest an id quod Deo sacrificatur, panis sit, & vinum, an potiùs corpus & sanguis Domini, præsertim cùm 1. panis

Lib. 4. de Trin. c. 14.

panis & vini sacrificium, vocetur à S. Martiali *epistola ad Burdegal. c.3.* Alexandrino *epistola 1. ad omnes orthodoxos*, Iustino *Apolog. 2. & dialogo cum Tryphone.* Irenæo *lib.4. c.32.* Cypriano *lib.2. epist.3. aliàs 63.* Augustino *lib. 17. de Ciuit. c.5. & in Ps. 37.* Fulgentio *lib. de fid. ad Petrum. c.19.* Euthymio *in Matth. cap. suo 64.* Haymone *in c.5. epist. ad Hebr.* Et in Missa ante consecrationem dicatur: *Susci-*
2. *pe sancte Pater omnipotens æterne Deus hanc immaculatam hostiam, &c. & orate fra-*
3. *tres, vt hoc meum ac vestrum sacrificium, &c.* Idémque videatur ratio suadere cùm Christus sit sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech, *Psal. 109.*
4. qui *Genesis c.14.* panis & vini obtulit sacrificium. Nec non & id sacrificari dicatur quod subiicitur sacrificandi actioni, & non terminus, qui inde resultat, vt agnus viuus, & non cineres. Quare etiam hic panis & vinum, quæ supponuntur sacrificationi, & non corpus & sanguis Christi terminus in quem illa
5. conuertuntur; & denique quia id, quod à legitimo ministro, sacerdote videlicet, in Dei honorem ex prophano sacrum & benedictum factum, mutatur & destruitur, verè sacrificari dicatur, ex definitione sacrificij tradita *cap. præcedenti.* huiusmodi autem est panis & vinum, quæ præmissa benedictione, in corpus & sanguinem Christi mutantur. Quare meritò sacrificari dicentur. quæ sanè ratio adeò pressit Gasparum Casalium *lib. 1. c. 20. de sacrificio Eucharistiæ*, vt dixerit in Missa duo esse sacrificia, alterum panis & vini, alterum corporis & sanguinis Christi. Sed vt res explicetur clariùs, ante omnia statuendum est, cum Nicolao Cabasila Græco autore, qui anno 1250. vixit, *in Liturgia c. 32.* Bellarm. *lib. 1. de Missa. c.27.* Francisco Suarez *disp. 75. sect. 2. & 5.* Lessio *2.2. quæst. 81.* & aliis, in sacrificio legis euangelicæ attendi potius, Deóque principalius offerri, terminum sacrificationis, quàm materiam ex qua fit sacrificium; cùm tamen in cæteris subiecta materia maximè spectetur, & ex ea sacrificij dignitas colligatur, vt Salomonis sacrificij *lib.2. Paralip. c.7.* ex multitudine arietum & boum immolatorum. Ratio diuersitatis est, quia in cæteris terminus est priuatiuus, mors videlicet & destructio animantis intenta in Dei honorem, & non aliquid positiuè melius & Deo gratius re, quæ mactatur. At in sacrificio legis euangelicæ materia, panis & vinum, habet rationem termini à quo, & materiæ transeuntis, cùm nihil eius præter accidentia remaneat, sed in melius, nempe in Christi corpus & sanguinem mutetur. Terminus verò ad quem sacrificationis, quippe quæ Christum Dominum ponat sub speciebus sacramentalibus, est positiuus, infinitæ dignitatis, summe Deo gratus, magis ad eius cultum pertinens, & maximè intentus; ideo Deo offertur principalius quàm materia supposita actioni sacrificandi, panis & vini substantia, materia transiens, & veluti terminus à quo, non per se intentus. Quo posito dicendum est in Missa id quod per se & propriè Deo sacrificatur, esse Christi Domini corpus & sanguinem, sacrificationis terminum, non propriè
1. materiam, cùm non præsupponantur, sed per consecrationem fiant: quod pa-
Luca. 22. tet, tum ex Christi verbis & institutione: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis*
Mat. 26. *1. Cor. 11.* *frangitur.* &, *Hic est sanguis meus, qui pro vobis & multis effunditur.* Loquebatur autem de eo quod per se & propriè in noua lege Deo sacrificandum præscribebat. Quare corpus & sanguis Christi est id quod in hoc sacrificio per se & propriè sacrificatur Deo. Quo sanè argumento tamquam validissimo vsi sunt etiam Patres Concilij secundi Nicæni *actione 6.* Ideo & D. Paulus *1. Cor. 5. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur in azymis sinceritatis & veritatis.* Loquebatur autem D. Paulus, vt docet D. Ambrosius *in cap. 1. Luca*, & alij,

de hoc eodem ſacrificio. Ob id neceſſe eſt vt Chriſtus ipſe ſit, qui in hoc ſacrificio immolatur,& poſt immolationem eſt epulum,& noui ſacrificij Agnus. Tum ex conſenſu Patrum: nam S. Martialis Chriſti diſcipulus, *epiſtola ad Burdegal. c.3.* nos in ara ſacrificata, Chriſti corpus & ſanguinem in vitam æternam Deo offerre, ſcribit. Ignatius ei proximus *epiſtola ad Romanos: Non* (inquit) *comedam eſcam corruptionis, neque voluptates huius mundi deſidero, panem cœleſtem, panem vitæ, qui eſt caro Ieſu Chriſti filij Dei viui, qui natus eſt in nouiſſimo ex ſemine Dauid, & Abrahæ, & potum volo ſanguinem eius, qui eſt dilectio incorruptionis, & vita æterna.* Loquebatur autem de participatione huius, de quo agimus, ſacrificij Alexander Papa, qui eadem vixit ætate, etſi paulo poſterior, *epiſtola 1. cap. 4. Nihil* (inquit) *in ſacrificiis maius eſſe poteſt, quàm corpus & ſanguis Chriſti. Nec vlla oblatio hac potior eſt, ſed hæc omnes præcellit, quæ Domino pura conſcientia offerenda eſt, & pura mente ſumenda, atque ab omnibus veneranda; & ſicut potior eſt cæteris, ita potius coli & venerari debet.* Cyrillus Hieroſolymitan.*catech.myſtag.5.Chriſtum*(inquit) *pro peccatis noſtris mactatum offerimus.* Chryſoſtomus *Hom.24.in 1. ad Cor.* cùm dixiſſet in veteri Teſtamento Deum brutorum ſanguinem ſuſcepiſſe, ne Iudæi idolis ſacrificarent, ſubdit: *Hic autem in eo quod eſt longè horribilius & magnificentius, ſacram conſtituit operationem, vt qui & ipſum mutarit ſacrificium, & pro cæde brutorum,ſeipſum iuſſerit offerri.* Hieronymus ſcribens ad Damaſum de filio prodigo: *Vitulus* (ait) *ſaginatus, qui ad pœnitentiæ immolatur ſalutem, ipſe ſaluator eſt,cuius quotidie carne paſcimur, cruore potamur.* & paulo pòſt: *Hoc conuiuium quotidie celebratur, quotidie pater filium recipit, ſemper Chriſtus credentibus immolatur.* Quem ſequutus Auguſtinus *lib.2. qq. euang. c. 33. Et iſtæ epulæ atque feſtiuitas nunc celebrantur per orbem terrarum Eccleſia dilatata atque diffuſa. Vitulus enim ille in corpore & in ſanguine dominico & offertur Patri, & paſcit totam domum.* Et eodem libro dicit, ideo Dominum leproſo mundato dixiſſe: *Vade,oſtende te ſacerdoti, & offer munus*, quia nondum eſſe cœperat ſacrificium ſanctum Sanctorum,quod corpus eius eſt. *lib.22. de Ciu.c.10. Ipſum verò ſacrificium corpus eſt Chriſti.* & *lib.29.contra Fauſtum.c.18. Vnde iam Chriſtiani peracti eiuſdem ſacrificij memoriam celebrant ſacroſancta oblatione & participatione corporis & ſanguinis Chriſti.* Paulinus Nolanus *epiſt.5.ad Seuerum. Ipſe enim Dominus hoſtia omnium ſacerdotum eſt, qui ſemetipſum pro omnium reconciliatione Patri libans victima ſacerdotij ſui,& ſacerdos ſua victima fuit.* Euſebius Emiſſenus *Hom.de S. Blandina,* loquens de B.Photino. *Ac poſt dominici corporis ſacrificium prophanis tribunalibus nouam de ſe hoſtiam Chriſto oblaturus,infertur.* & *Hom. 5. de Paſchate. Ad cognoſcendum & percipiendum ſacrificium veri corporis* (Chriſti) *ipſa ſe roboret potentia conſecrantis.* Cyrillus Alexandrinus *in declaratione Anathematiſmi vndecimi. Sanctum ac viuificum incruentumque in Eccleſiis celebramus ſacrificium, non hominis alicuius nobis ſimilis, & communis, corpus & ſanguinem eſſe quod proponitur credentes, ſed magis tamquam proprium viuificantis Verbi corpus & ſanguinem accipimus. Communis enim caro viuificare non poteſt.* Heſychius explicans illud *Leuit. 4. Et ducet illum* (nempe vitulum) *ad oſtium tabernaculi teſtimonij coram Domino*, ait: *Propter quod non ſolum dicebat* (Chriſtus) *poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam; ſed & præueniens ſemetipſum in cœna Apoſtolorum immolauit.* Proclus Patriarcha Conſtantinopolitanus *in lib. de traditione diuinæ Liturgiæ. Per has igitur preces Spiritus ſancti aduentum expectabant* (Apoſtoli) *vt eius diuina præſentia propoſitum ſacrificium panem & vinum aqua permixtum, ipſum illud corpus, & ſanguinem ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti efficiat.* S.Eligius *Hom.8. quæ eſt de filio prodigo. Epulæ* (inquit) *iſtæ nunc in Eccleſia per totum orbem dilatata celebrantur. quotidie enim in ſ[illegible] Eccleſia*

2. (margin, beside line 3)

 vitulus

*vitulus iste facerrimus Deo Patri per sacerdotes offertur. & in vitam æternam pascit perci-
pientes: quia cùm quotidie immolatur, semper integer permanet, & immaculatus.* & diuus
Theophylactus *in c. 5. Lucæ: Vide quòd cum aliquis fuerit purificatus, tunc denique
dignus est offerre Domino donum istud, hoc est, immolare & sacrificare Christum.* Deni-
que ne nimij simus, Rupertus Abbas *lib. 2. in Exod. c.6. Iam in angustia passionis
agonizans* (Christus) *priùs propriis manibus Deo patri semetipsum immolauit, acci-
piens panem & vinum, mira atque ineffabili sanctificationis potentia transferens hæc in*
3. *corporis & sanguinis sui sacramentum.* Tum ex Conciliis, Nicæno primo apud
Gutthebertum *lib. 1. de verit. corporis & sanguinis Christi in Eucharistia*, & Alphonsum
Pisanum Societatis Iesu *lib. 3. de Concilio Nicæno: Quin potiùs cogitatione nostra sursum
erecta intelligamus fide, positum esse in sacra illa mensa Agnum illum Dei, qui tollit peccata
mundi, incruentè à sacerdotibus immolatum, & pretiosum ipsius corpus & sanguinem nos
verè sumentes, credere hæc esse nostræ resurrectionis symbola.* & in fragmentis Concilij *can.
14. aliàs* 18. *Peruenit ad sanctum Concilium quod in locis quibusdam & ciuitatibus
presbyterij Diaconi sacramenta porrigant. hoc nec regula nec consuetudo tradit, vt qui of-
ferendi sacrificij potestatem non habent, iis qui offerunt corpus Christi tradant.* Nicæno se-
cundo *act.* 6. *Legas quousque voles, numquam inuenies, neque Dominum, neque Apo-
stolos, neque Patres incruentum illud sacrificium, quod à sacerdote offertur, imaginem di-
xisse, verum ipsum corpus & ipsum sanguinem* (Christi.) & subdit: *Si Basilius &
Eustathius imaginem corporis Christi, panem & vinum dixerunt, de pane & vino ante
consecrationem, non post consecrationem id dixisse, cùm tunc sit corpus & sanguis Domi-
ni, & insaniant, qui aliter asserunt.* Concilium Toletanum XII. *can. 5. Ergo* (ait)
*modis omnibus tenendum est, vt quotiescumque sacrificans corpus, & sanguinem Iesu
Christi Domini nostri in altario immolat, toties perceptionis corporis & sanguinis Christi
se participem præbeat.* Tridentinum item *seß. 22. c. 2. Et quoniam in hoc diuinò sacri-
ficio quod in Missa peragitur, ille idem Christus continetur, & incruentè immolatur, qui*
4. *in ara crucis semel seipsum cruentè obtulit, &c.* Tum denique ratione, quia si esset
sacrificium panis & vini, euangelicum sacrificium non esset nobilius sacrifi-
ciis veteris legis, sed multo ignobilius, cùm animantia pane & vino rebus
inanimis nobiliora censeantur. At esse multo nobilius docet D. Paulus *ad
Hebr.* 7. Cyprianus *serm. de cœna Domini*, Clemens *lib. 6. constit. c. 22. 23.* Cyrillus
Hierosolymitanus *catech.* 4. Chrysostomus *in Ps. 95. & Hom. 24. in 1. ad Corinth.*
Eusebius *lib. 1. demonst. c. vltimo.* Hieronymus *in c. ad Titum*, Ambrosius *lib. 4. de
sacr. c. 5.* Augustinus *lib. 6. c. 5. & lib. 20. c. 1. contra Faustum, & lib. 17. de Ciuit. c. 20.*
Cyrillus Alexand. *in Io. c. 6.* Damascenus *lib. 4. c. 14.* Euthymius *in c. 26. Matth. suo
verò* 64. & Concilium Tridentinum *seß. 22. c. 1.*

Offertur igitur in hoc diuino sacrificio Christus sacrificationis terminus, 2.
1. non quidem vt existit in propria specie, id enim minus conueniens erat, tum
quia, vt ait Algerus *lib. 1. de sacram. altaris. c. 7.* nimis crudele fuisset, more bestia-
rum Christum in propria specie immolari, nec mitiores videremur Iudæis, qui
eum crucifixerunt, vnde dum vellemus in Deum esse deuoti, in eumdem esse-
2. mus crudeles. tum quia impediretur perceptionis commoditas horrore voran-
di humanum corpus, vt habet Ambros. *lib. 4. de sacram. c. 4.* Augustinus apud Gra-
tianum *de consecr. d. 2. can. vtrùm.* Gregor. *ibi. can. quid sit.* Cyrill. Alex. *ep. ad Calosyrium
Episcopum*, & apud D. Thomam *in catena, c. 22. Lucæ.* Damascenus *lib. 4. de fid. c. 14.*
Remigius Antisiodorensis *in canone*, Theophyl. *in c. 26. Matthæi, in cap. 24. Marci,
& in c. Ioannis*, Anselmus *lib. de sacramento corporis Christi.* Algerus *lib. 1. c. 7.* Eligius
Hom. in cœna Domini. Bernardus *ser. de cœna.* S. Edmundus Cantuariensis *in speculo*
Eccl

Ecclesia c.25. Et Stephanus Heduensis *lib. de sacramento altaris. c.17.* sed offertur velatus speciebus sacramentalibus. Ideo Cyprianus *serm. de cœna Domini. Panis* (inquit) *iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie sed natura mutatus, omnipotentia verbi factus est caro, & sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat diuinitas, ita in sacramento visibili, ineffabiliter diuina se infudit essentia.* Emissenus citata *Homil.5. de Paschate. Verè vnica & perfecta hostia fide æstimanda non specie, nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu.* Cyrillus Hierosolym. *catech.4. mystag. Nam in specie panis dat nobis corpus, & in specie vini dat nobis sanguinem, vt cùm sumseris, gustes corpus & sanguinem Christi.* Et iterum: *Hoc sciens & pro certissimo habens, panem hunc, qui videtur à nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat, sed esse corpus Christi: & vinum quod à nobis conspicitur, etsi sensui gustus vinum esse videatur, non tamen vinum sed sanguinem esse Christi.* Chrysost. *Hom.83. in Matth. & 60. ad pop. Antioch. Quoniam ergo ille dixit:* Hoc est corpus meum, *nulla teneamur ambiguitate, sed credamus & oculis intellectus id perspiciamus. Nihil enim sensibile (id est, sensui indicandum) traditum nobis à Christo, sed rebus quidem sensibilibus, omnia verò quæ tradidit, insensibilia sunt.* Prosper *in lib. sententiarum. Caro eius est, quam forma panis opertam in sacramento accipimus, & sanguis eius, quem sub vini specie & sapore potamus.* Idémque docet Concilium Later. sub Innoc. III. Florentinum & Tridentinum *sess.13. c.1.* Tum quia ad fidei nostræ meritum plurimum confert. Si enim (vt Algeri verbis vtar) pane mutato nihil omnino visibile remaneret, minueretur fidei meritum, pro tam manifesto veritatis experimento. Idem antea docuerat Lanfrancus *lib. de veritate corporis Christi contra Berengarium.* & Adelmanus *epistola ad eundem Berengarium.* Quare vt in lege veteri Deus ante arcam voluit prætendi velum, ita in noua ante viuentem Dei arcam, Christi scilicet corpus & sanguinem, in hoc sacrificio atque sacramento, panis & vini species, ad fidei exercitium & meritum, & ad diuinæ charitatis ascensionem. vt enim quondam Moses super faciem velamen posuit, ne populus ab eius colloquio auerteretur, ita Christus diuini splendoris radios speciebus panis & vini contegit, ne à diuino conuiuio auertantur fideles, seu vt alter Iacob alienis indumentis, panis scilicet & vini, tectus, non quidem petiturus, sed daturus de rore cœli benedictionem humanos sensus lateret. Sed cur sub panis & vini speciebus sit institutũ, dicemus *lib.4. c.11.* 3. *Exod.26.* *Exod.34.* *Gen.27.*

3. Ex his sequitur ipsas etiam species, ex quibus vnà cum corpore Christi fit vnum compositum sacramentale, ex D. Bonauentura 4. *d.* 8. *in expositione litteræ,* S. Thoma 4. *d.8. q.1. art.1.* Caiet. 3. *p. q.75. art.1. in fine.* Ledesma 1.4. *q.14. art.1.* Victoria *in summa. num.* 152. Alano *lib.1. de Euch. c.5.* & cæteris, intrinsece etiam pertinere ad terminum sacrificationis. Atque licèt secundariò, quod minus dignæ sint, quàm corpus Christi, sed ad illud se habeant, veluti accidentia animantis sacrificati, respectu substantiæ principaliter oblatæ, offerri etiam Deo, cùm ratione illarum hoc sacrificium sit secundùm ordinem Melchisedech, sit sensibile, & in cibum & potum sumi possit. Videndus Irenæus *lib.4. c.34.* vbi fatetur Eucharistiam duabus rebus constare, terrena & cœlesti. per terrenam intelligens species sacramentales panis & vini, per cœlestem verò gloriosum & deificum Christi corpus. Et August. *lib. de catech. rud. c.26.* & apud Algerum, & Gratianum *de consecr. d.2.* Atque Lanfrancus Archiepiscopus Cantuariensis *lib. de Eucharistia,* docent sacrificium Ecclesiæ duobus confici, visibili sacramentorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine. Hinc colligimus integrum consecrationis seu sacrificationis terminum, esse Christi corpus & sanguinem sub speciebus panis & vini, vt dicebamus.

At quid dicemus de substantia panis & vini, seu materia subiecta, numquid 4.
& ipsa in Missa Deo offertur? Omnino meo iudicio dicendum est cum Soto 4.
Valent. lib. 1. de Missa. c. 3. d. 13. q. 2. art. 1. Bellarmino *lib. 1. de Missa. c. 27.* Suarez *disp. 75. sect. 1.* Henriquez *lib. 9. c. 33.* & aliis offerri, quicquid in contrarium aliqui viri graues asserant,
1. vt ad secundum dicam; tum quia id habet expresse D. Iustinus *Apologia secunda pro Christianis*, dicens: *Tum surgimus omnes, & comprecamur, conclusisque nostris precibus panes, vt iam dixi, vinumque & aqua offeruntur. tum is qui primum locum tenet, eodem modo preces gratiarúmque actiones pro virili mittit, populúsque benedicit, dicens: Amen. & ex iis, quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, vnusquisque participat.* Et Origenes *lib. 8. contra Celsum. Cum precibus* (ait) *& gratiarum actionibus, pro beneficiis*
2. *acceptis oblatos panes, iam per precationem corpus sanctum factos, edimus, &c.* tum quia loca Liturgiæ id videntur conuincere, cùm dicitur: *Suscipe sancte Pater, &c.* vbi etiam præcedens rubrica, ait, sacerdotem accipere patinam cum hostia, quam offerens dicit: *Suscipe, &c.* Idem habet de oblatione calicis, eadémque sæpius ibidem appellantur oblata. & in Canone habemus: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, &c.* ergo antequam fiat corpus & sanguis Christi, iam sunt oblata. Offeruntur igitur, non tamen vt sacrificium absolutum, sed vt sacrificij perficiendi materia; sunt enim materia ex qua transiens, cùm per transubstantiationem in Christi corpus & sanguinem conuertantur, nulla earum parte remanente, vt docet Concilium Lateranense *can. 1.* Romanum sub Gregorio VII. in confessione Berengarij, apud VValdensem *tom. 2. de sacram. c. 43.* Florentinum, & Tridentinum *sess. 15. c. 4. & can. 1.* ideo non remanent in termino, sed transeunt; secus ac in cæteris sacrificiis fieret, cùm materia supposita actioni sacrificandi, seu caro, quæ fuerat animalis viui, post mortem & sacrificium, eadem esset. Neque obstant quæ initio allata sunt,
Ad 1. etenim Eucharistia panis appellatur. tum quia externa specie panis videtur, vt Angeli viri vocantur *Gen. 18.* tum quia paulo antè panis erat, sicut *Io. 2.* vinum aqua vocatur: *Vt autem gustauit Architriclinus aquam vinum factam, &c.* tum quia ex pane & vino, tamquam materia, transeunte tamen, fit, vt etiam *Genesis 2.* Eua os Adam dicitur, & homo dicitur puluis. tum quia vt panis reficit, quo
Ad 2. modo etiam Manna dicitur panis, sicut & alij cibi. Quòd si dicatur offerri panis & vinum, diximus offerri non vt sacrificium, sed vt materiam sacrificij, seu non offerri panem simpliciter, sed vt consecrandum & transmutandum in cor-
Valètia. pus Christi; quamquam aliqui viri eruditi existimant eam oblationem non referri ad præsentem substantiam panis & vini, sed ad mox futuram substantiam corporis & sanguinis Christi sub illis speciebus, quam animo iam conci-
Ad 3. pimus. & ideo dici: *Suscipe sancte Pater, &c.* Christus autem dictus est sacerdos secundùm ordinem Melchisedech, & non secundùm Aaron, quia instituit sacrificium incruentum, & sub specie panis & vini, vt Melchisedech panem & vinum Deo sacrificauit, quamuis in termino sacrificationis panis & vini substantia non remaneat, sed corpus & sanguis Christi, vt rectè explicat Cypr. *lib. 2. ep. 3. aliàs 63.* Euseb. *lib. 5. dem. c. 3.* Hieron. *ep. ad Marcellam,* vt migret Bethlehem.
Ad 4. *& qq. in Gen.* explicans *cap. 14.* & Primasius *in cap. 5. ep. ad Hebræos.* Diximus etiam initio huius capitis ex Nicolao Cabasila & aliis, in sacrificio euangelico potius attendi terminum sacrificationis, quàm materiam; cùm ille sit positiuus summæ dignitatis, Deo maximè gratus, ac per se intentus; destructio verò materiæ suppositæ non ita per se grata & intenta. quod in aliis sacrificiis non
Ad 5. accidit. Tandem dicimus panem & vinum propriè non sacrificari. Si enim pa-

ni-

nis & vinum ita fierent ex prophano sacrum, vt manerent, verè sacrificarentur: vt cùm mactabatur ouis, quæ quoad partes corporales eadem remanebat mortua, quæ fuerat viua; neque enim in transmutatione putamus fieri resolutionem vsque ad materiam primam. At panis sacratus non manet, ideo propriè non sacrificatur, sed potiùs id, quod ex pane factum est, vt dicebamus cum Cabasila *c.32.* Bellarmino *lib.1.de Missa.c.27.*& aliis. Quare etiam non sunt in Missa duo sacrificia, sed vnicum; cùm res altera habeat solùm rationem termini à quo, altera termini ad quem eiusdem sacrificationis: sicut mutatio termini à quo & ad quem, non sunt duo, sed vnus motus.

In qua Missæ actione ratio sacrificij sit posita. CAP. V.

SVMMARIVM.

1. *Euangelici sacrificij ratio, in qua Missa actione sit ponenda, autorum sententiæ diuersæ referuntur.*
2. *Eligitur quæ cæteris videtur probabilior, confirmatur, & soluuntur, si quæ videntur officere, ibique ex accidenti ostenditur, Christum Dominum suum etiam corpus & sanguinem in vltima cœna sumpsisse.*

1. INter Catholicos difficultas est non leuis, in quánam Missæ actione ratio sacrificij statuenda sit. Vt enim certum sit in Missa esse plurima, quæ sacrificij rationem non habent, cùm neque Christus Dominus in vltima cœna adhibuerit, nec initio vsurparent Apostoli, orationem tantùm Dominicam primis illis temporibus consecrationi adiicere soliti, ex D. Gregorio *lib.7. ep.63.* Hugone de S.Victore *lib.2.de sacramentis.p.2.c.8.* Remigio *lib.de officio Missæ,* & Isidoro *lib.1.offic.diu.* vt alibi dicemus, cuiusmodi sanè sunt preces, recitatio Epistolæ & Euangelij, multíque pij ritus, & cæremoniæ, in quibus saluari nullo modo potest superiùs exposita sacrificij ratio: ita valde controuersum est, in quánam actione Missæ sacrificij nostri ratio & essentia sit constituenda. Et quidem Alanus *lib.2.c.18.* Sebastianus Perez *de Eucharistia c.11.* Suarez *d.25. sect.4.* Lessius *2.2.q.81.* cum aliis viris eruditis, in consecratione ponendam censent, tum quòd S.Ambrosius *in Psal.39.* Cyprianus *serm. de cœna,* Cyrillus Hierosolym. *catech. mystag.5.* Nyssen. *or.1.de resur.* Chrysostomus *Hom. de prodit. Iudæ,* Gregorius *lib.4. dialog.c.58.* Concilium Toletanum XII. *c.5.* Theophylactus *in c.5.ad Hebr.* & alij Patres, consecrationem vocant immolationem & mactationem, tum quia consecratio videatur sufficiens mactatio, & sacrificatio mystica, dum sub specie panis Christi corpus ex vi verborum seorsim consecratur à sanguine, & sub specie vini sanguis separatim à corpore, quasi sanguis & anima separata sit à corpore: tum quia ex Ambrosio *Psal. 38.* Chrysost. *Hom.2. in ep.2. ad Timoth.* & *Hom.83.in Matth.* & Emisseno *Hom.5.de Paschate,* & communi sententia, in sacrificio nostro principalis offerens est Christus; ergo in illa actione essentia illius erit, quæ fit in persona Christi, & verbis eius, cuiusmodi est consecratio. maximè cùm implicitè ibidem contineatur etiam oblatio, idque cedat in externum cultum Dei, eiusdémque excellentiæ protestationem, ex institutione Christi & intentione consecrantis. tum denique quia id videatur sentire sanctus Thomas, dum *3.p.q.82.art.4.ad 1.* dicit consecrationem Eucharistiæ, non autem Chrismatis aut alterius materiæ esse sacrificium. & *q.83.art.4.* per conse-

crationem peractum esse sacrificium, deinceps verò Ecclesiam petere, vt illud sit Deo gratum, & sumentibus cæterísque omnibus fructuosum. Ioannes Eckius *lib.3.de sacrificio.c.9.* Clitouæus *lib.2.contra Lutherum.c.16.* Tapper. *art.16.* & Roffensis ponunt in oblatione, non quidem, quæ consecrationem præcedit,
1. cùm nondum sit victima offerenda, sed quæ subsequitur; quia sacrificium sit actio qua res sacra Deo offertur, ideóque eius ratio in oblatione ponenda sit.
2. Accedit quia consecratio est tantùm effectio seu præparatio victimæ offerendæ, cùm se habeat sicut Incarnatio, quæ non fuit sacrificium cruentum Chri-
3. sti, sed præparatio materiæ, seu victimæ sacrificandæ. Adde oblationem Eucharistiæ in Parasceue sacrificium vocari ab Ecclesia in Liturgia illius diei, cùm ait: *In spiritu humilitatis, &c.* & tamen illo die non consecratur. Albertus *4.d.13.* Ledesma *1.4.q.22.art.4. ad finem.* Bannes & alij in consumtione à sacerdote ex officio facta, non vt est vsus sacramenti, sed vt perfecta consummatio oblatæ victimæ; etsi vt conditiones præsupponat consecrationem, & oblatio-
1. nem, vel etiam ab alio factam; quia in Parasceue celebretur sacrificium per solam consumtionem speciei panis pridie consecratæ, & oblatæ, & sæpe ab
2. alio; & quia sola consumtio satis significet Christi mortem, iuxta illud *1. Corinth.11. Quoties manducabitis panem hunc, & calicem biberitis, mortem Domini annuntiabitis*, & simul etiam resurrectionem, in cuius etiam memoriam fatetur sacerdos se sacrificium offerre: nam per consumtionem species corporis & sanguinis intra stomachum sacerdotis sumentis reuniuntur. Alij non in vnica tantùm actione, sed in pluribus essentiam nostri sacrificij ponunt. Scotus enim *4. d.13.q.2.* Gabriel *ibidem q.1.art.3.* & Io.Azor *lib.10.c.19.q.1.* sentiunt positam esse in consecratione & oblatione, quòd hæ duæ actiones sint necessariæ, & sufficiant ad perfectam rationem sacrificij, cùm adsit victima, & oblatio eiusdem. Sotus *4.d.13.q.2.art.1. & lib.9.de iustit.q.2.art.2.* Couarruuias *cap. Alma mater.§.5. num.6.* Viguerius *c.16.§.3.versu 11.* Thomas Beauxamis *serm.9. de passione*, Henriquez *lib.6.c.9.* Bellarminus *lib.1. de Missa.c 27. lib.2.c.10. obiectione 9.* Sebast. Barradius *tom.4.lib.3.c.6.* & alij, in consecratione, oblatione, & consumtione, quia cum victima & illius oblatione, debeat esse immutatio seu consumtio eiusdem. Melchior Canus denique *lib.12. de locis theolog. c.13.§. Quartò verò.* in consecra-
1. tione, oblatione, fractione, & consumtione. tum quia S.Thomas *2.2.q.85.q.3.* dicat, sacrificium propriè dici cùm circa res oblatas aliquid fit, vt cùm panis
2. frangitur & comeditur. tum quia etiam fractio designat Christi in cruce disruptionem & immolationem; ideóque per eam fiat circa rem oblatam aliquid sacrum, quod sanè spectat ad rationem sacrificij. Eiusdem opinionis videtur Gregorius de Valentia *lib.1. de Missa. c.2.* etsi enim solùm nominet consecrationem, fractionem, & sumtionem, existimo tamen sub his etiam oblationem includere saltem in actu exercito, cùm sacrificium sit oblatio. Idémque sensit Nicolaus Cabasila *in Liturgia c.8.* etiamsi loco Latinæ fractionis, more Græco ponat signationem lanceolæ in panis specie, in modum crucis, & punctionem in latere dextro. Idem Melchior Canus, mixtionem etiam corporis & sanguinis esse de integritate sacrificij probabile iudicat, iuxta ea, quæ *eodem capite, §. sed quia sacramentarij*, antea docuerat.

Nobis verò omnium optima videtur opinio Soti, Couarruuiæ, Bellarmini 2.
& aliorum ponentium sacrificij euangelici rationem, constituendam in conse-
1. cratione, oblatione & consumtione ab offerente facta. Primò quidem, quòd non pauciores, nec plures actiones ad intrinsecam rationem sacrificij oblati à
Christo

Christo in cœna pertinentes videamus. Etenim substantiam panis & vini in suum corpus & sanguinem consecratione mutauit. cúmque id fecerit in Dei honorem, Deo simul obtulit, & ipse cum Apostolis sumsit, vt docet Tertullianus *lib.4. contra Marcionem.c.*40. Chrysostomus *Hom.*83. *in Matth.* Eusebius Emissenus, si eius est, *Homilia* 5. *de Paschate*, qui ad hoc propositum exponunt illud *Lucæ* 22. *Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum.* Hieronymus *epistola* 50. *ad Hedibiam,& in c.*26.*Matth.* Hesychius *in Leuit.*8. Theophylactus *in c.*26. *Matth.* Euthymius *in Lucam* 22. Glossa *in lib. Ruth c.*3. idque confirmant ex eo, quòd sanguinem bibisse videtur, iuxta illud, *Amodo non bibam de generatione vitis donec regnum Dei veniat*, ideóque etiam corpus sumsisse. Ex Scholasticis verò idem docet S. Thomas 3.*p.q.*81. *art.*1. *& q.*84.*art.*7. *ad* 4. *& opusc.*60.*c.*14. Alensis 4.*p.q.*44. *in* 1.*&* 2. Bonauentura 4.*d.*9.*art.*1.*q.*4. Richardus 4.*d.*11.*art.*4.*q.*1. Albertus 4.*d.*12.*art.*15. Gabriel *in can. lect.*37. Sotus 4.*d.*12.*q.*2. Ledesma *q.*22. Canus *loco citato.* VValdensis *tom.*3.*tit.*4.*c.*43. Clitouæus *lib.*2. *de Missa.c.*21. Tabiena *Eucharistia* 4. Viguerius *de Euch.vers.*18.*litt.E, & versu* 19.*lit. C,* Turrianus *tr.*1. *de Eucharistia.* Henriquez *lib.*8.*c.*35. Suarez *disput.*75.*sect.*2.& alij; decebat enim, vt rectè loco citato argumentatur Chrysostomus, vt instructor conuiuij, & ipse de eodem, cum conuiuis participaret, & sacrificans de suo sacrificio. eóque maximè ne discipuli humanæ carnis & sanguinis esum horrerent, nisi ipse prior vesceretur; cùm prius multi propter sola verba, scandalum passi fuerint. Deinde 2.
verò quia Melchisedech panis & vini sacrificium figura, vt docet Cyprianus *epist.*63 *ad Cæcilium*, Ambrosius *lib.*5 *de sacram.c.*1. Clemens Alex. *lib.*4. *Stromatum*, Chrysostomus *Hom.*35 *in Genesim*, Arnobius *in Psal.* 109. Hieronymus *in cap.*26. *Matth.*& alij, sacrificij incruenti Christi sacerdotis in æternum secundùm ordinem illius, Deo oblatum, & à Melchisedech (vt communis erat mos participandi de oblato sacrificio, vt.diximus *c.*3. *num.*8.) atque Abrahamo eiúsque militibus (etsi antea abundè communibus cibis pastis, *ex fine eiusdem c.*14. *Gen.*) vt de conuiuio sacrificij ob ipsorum victoriam oblati, participarent, consumtum est, vt res Deo in sacrificio oblata consumtione immutaretur, iuxta dicta *c.* 3. Quare etiam in nostro non tantùm viuum panem & vinum, corpus scilicet & sanguinem Christi, sed etiam eiusdem oblationem & consumtionem, vt adsit mutatio debita sacrificio, adesse oportere censendum est. denique hæ tres 3.
actiones omnino videntur essentiales; consecratio quidem, tum ex rationibus primæ sententiæ, tum quia de ratione nostri sacerdotij est potestas consecrandi, cùm character sacerdotalis primò ad consecrationem corporis Christi ordinetur, ex Concilio Tridentino *sess.*23.*c.*1. *&* 4. ergo etiam actio, ob quam primò datur potestas, nempe consecratio, primariò erit de ratione sacrificij, cùm sacerdotium sit propter sacrificium. tum quia sine hac Christus offerri non posset, non enim esset sub speciebus panis & vini. Oblatio verò, tum quia sine oblatione nullum sacrificium subsistere possit, cùm sit eius genus. tum quia sacerdos victimam, corpus scilicet & sanguinem Christi, in Dei altari constituat, in protestationem diuinæ excellentiæ, nostræque subiectionis, quod est re ipsa, & in actu exercito, offerre. Neque enim necessaria est oblatio verbis expressa, seu in actu signato ad rationem sacrificij, vt Bellarm. Suarez & alij rectè docent. cùm neque Christum in sacrificio aut cruento crucis, aut incruento cœnæ, neque sacerdotes alios antiquos legamus sacrificando dixisse: Ego offero aut sacrifico, sicut neque necesse est, cùm quis alteri honoris causa caput aperit, dicat: Ego te honoro, cùm actus ipse reuerentiæ per se id explicet,

Matth. 26. Marc. 14.

ideo hîc etiam satis est actio offerendi, qua fit victima in altari præsens, implicitè coniuncta cum consecratione. Quamquam neque in sacrificio nostro desit verbalis & in actu signato, ad excitandum magis affectum nostrum, & ostendendum consensum totius Ecclesiæ in sacrificij oblatione; dum post consecrationem in canone dicitur: *Vnde & memores nos Domine, &c.* id tamen potius ad integritatem sacrificij, quàm essentiam pertinere constat, quicquid aliqui senserint; cùm initio Apostoli ad consecrationem solam dominicam orationem adhibuerint, ex Gregorio *epistolarum lib.7.ep.*63. Consumtio denique à sacerdote facta, non vt est vsus sacramenti, & populo communis, sed vt perfecta consumtio, & immutatio victimæ oblatæ; tum quia reale sacrificium realem immutationem requirit, vt diximus *c.* 3. & patet ex sacrificiis veterum, alioquin Isaac ob colligationem & erectionem gladij, Abraham, non solum voluntate, sed re ipsa (licèt defuerit realis occisio) sacrificasset. At hîc nulla est alia destructio realis victimæ præter sumtionem, qua Christus victima perfectè immutatur, & amittit esse sub speciebus sacramentalibus, & respondet combustioni necessariæ holocausto. Neque enim sufficit immutari substantiam panis & vini, cùm hæc non sint res oblata, sed Christus; sicut neque sufficit mactatio mystica quatenus sanguis separatim à corpore consecratur, aliàs non esset reale sacrificium, sed figura & imago realis sacrificij. tum quia si sumtio non est de essentia; ergo sine illa sacrificium erit perfectum. Quare obligatio sumtionis, qua tenentur sacerdotes sumere quoties consecrant, cùm neque ex præcepto aliquo diuini positiuo, quod nullibi reperitur, neque ex intrinseca obligatione perficiendi sacrificium nascatur, non esset de iure diuino. quod licèt senserit Hadrianus 4.*q.*6. *de Eucharistia.* Maior 4.*d.*9. *q.*3. & aliqui alij, nimis tamen durum videtur; cùm Concilium Toletanum XII. celebratum anno 681. *c.* 5. dicat eos, qui sacrificantes non edunt, reos esse dominici sacramenti. & paulo pòst, quasi id repugnet naturæ sacrificij, subdit: *Nam quale erit sacrificium, cui nec ipse sacrificans particeps esse dignoscitur.* Vt etiam *in Leuit. c.6.* dicitur. *Sacerdos qui offert* (scilicet hostiam) *comedet eam in loco sancto in atrio tabernaculi.* Vnde Rupertus *ibidem cap. suo* 32. ait, necessarium esse esum Eucharistiæ. & D. August. *lib.*17. *de Ciu.c.*5. dicit, manducare panem, quod est in nouo Testamento, sacrificium Christianorum esse. Irémque Concilium Neocæsariense *c.*13. offerre vocat communicare. Idémque videtur sentire S.Thomas 3.*p.q.*80. *art.*12.*ad* 3.*& q.*83. *art.*6. *ad* 3. dum dicit: *Si casu aliquo, vt veneno aut lapsu in calicem animalis venenosi, non possint species sumi, iterum consecrandum, vt perficiatur sacrificium. At si sumtio non esset essentialis, iam perfectum esset sacrificium.* Ex quibus non difficile solui possunt quæ ab autoribus primæ sententiæ obiiciebantur. Rectè enim Patres consecrationem appellant immolationem, licèt non sit realis occisio, quam vera immolatio significat, quia est immolatio mystica, quatenus ex vi verborum separatim corpus, & separatim sanguis, in quo solet residere vita, consecrantur: vt intelligamus vtriusque præsentiam esse per modum occisi; non excludunt tamen oblationem, cùm illa actio fiat in Dei honorem, & super altare Dei ponantur oblata. & consumtionem conuenientem, nempe sumtionem, cùm Christus sit ibi per modum panis & vini, vt perficiatur immolatio. Similiter ad alterum dicimus deesse conuenientem victimæ immutationem & destructionem, sine qua sacrificium esset imperfectum, vt etiam ex doctrina S.Thomæ dicebamus. Quod subiiciebatur de Christo principali offerente, verissimum est; præcipua enim actio est consecratio. hæc autem fit verbis Chri-

Henriquez lib. 9.c.9.§.3.

Leuit.3. Exod.29.

Ad 1. sententiæ.

Ad 2.

sti, cùm ea perficiatur victima, dum per transubstantiationem panis & vini in corpus & sanguinem sub speciebus sacramentalibus constituitur Christus, vt sumi possit, requiritur tamen deinde destructio victimæ, seu consumtio. Nec obstat quòd consumtio non videatur fieri in persona Christi. licèt enim non immediatè ipse per se manducet, & consumat sacrificium, dici tamen potest consumere, quia ad consumendum tradit; sicut dicitur se in sacrificio Crucis sacrificasse, quia se obtulit occidendum, etsi non se occiderit, & in veteri holocausto dicebatur sacerdos cremare victimam, quamuis sacerdos solùm subiiceret ignem, qui deinde comburebat, vt rectè docuit Bellarminus *lib. 1. de Missa c. 27.* S. Thomas verò ibi solùm significat consecrationem esse principalem actionem, qua victima (quæ etiam sacrificium dicitur) efficitur præsens, & reipsa Deo offertur; etsi debeat tandem sumi, iuxta eius opinionem *3. p. q. 80. art. 12. & q. 83. art. 6.* Quæ etiam autores secundæ sententiæ afferunt non multum negotium facessunt, quia etsi sacrificium sit oblatio, requiritur tamen tamquam differentia, vt sit cum immutatione rei in Dei honorem, &c. Neque verum est, vt docet etiam Suarez *sect. 4.* consecrationem esse præparationem materiæ, sed est essentialis actio, eàque præcipua sacrificij, cùm non sit materia, sed terminus sacrificationis, ideo non debet supponi præcipuæ actioni sacrificandi tempore vel natura; quare non valet proportio de incarnatione, cùm ibi Christus, vt homo viuus, fuerit materia sacrificij cruenti, hîc autem, vt est sub speciebus, sit terminus. Confirmatur, quia, vt initio capitis diximus, D. Cyprianus, Nyssenus, Chrysostomus, Ambrosius & alij Patres, consecrationem ipsam immolationem & mactationem vocauerunt: non igitur est præparatio materiæ, vt incarnatio respectu sacrificij cruenti, sed actio præcipua sacrificij. vnde etiam S. Thomas & communis sententia negat fieri in Parasceue, vel in Quadragesima apud Græcos, exceptis aliquibus diebus, sacrificium, dum scilicet fit officium ex præsanctificatis. & vt etiam respondeatur ad tertium argumentum secundæ opinionis, in quo hac de re agitur. In Parasceue propriè non offertur sacrificium, ex Innocentio I. *epist. 1. c. 4.* Concilio Tolet. XVI. celebrato anno 693. *can. 8.* Rabano *in institutione c. 67.* Hugone de S. Victore *lib. 3. miscell. c. 43.* S. Thoma *3. p. q. 83. art. 2. ad 2.* Richar. *4. d. 13. art. 2. q. 2.* Maiore *4. d. 12. q. 2.* Durando *lib. 6. rationalis. c. 77. num. 34.* Gabriele *lect. 14. in can. vt patet*, cùm non fiat quicquam in propria Christi persona. quare tunc sacrificium latè sumitur pro victima seu hostia consecrata, pertinétque vt pars ad sacrificium præcedentis diei. Neque enim decebat vt eo die quo præsens fuit Christi sacrificium in cruce, adesset sacrificium memoriale. Quod etiam dictum velim ad primum argumentum Alberti. Ad alterum enim respondeo sumtionem respondere combustioni holocausti, & quia hæc non fuit tota essentia illius sacrificij, ita neque sumtio est tota essentia nostri, etsi ipsa quoque possit denotare mortem & resurrectionem Christi. Immo si hac de causa ipsa est de essentia, eadem de causa erit etiam de essentia consecratio quæ idem significat, vt nihil de oblatione dicam. Scotus autem omisit consumtionem quam necessariam sacrificio diximus. Canus denique frustrà fractionem vel etiam mixtionem addit, cùm sit quid accidentale: vnde si contingat omitti, vt si decidat hostia in calicem, perfectum est sacrificium, teste eodem D. Thom. *3. p. q. 83. art. 6. ad 6.* qui *q. 85.* non est sibi contrarius, solùm enim vult oblationem, vt sacrificium dici possit, continere etiam actionem aliquam sacram, v.g. vt frangatur, manducetur. Quam ob causam nos etiam sumtionem requirimus, sed negamus fractionem hic esse de essentia, quia Christus eam

Ad 4. *Ad 1. secundæ opinionis.* *Ad 2.* *Ad 3.* *Ad 1. & 2. Alb.* *Ad Scotum.* *Ad Canum.*

non adhibuerit, vt mysticam actionem, cùm fregerit solùm, vt discipulis distribueret, vt constat ex contextu Euangelij, & docet Augustinus *epist. 69. ad Paulinum, q. 5.* & fortè etiam præcessit consecrationem, etsi rectè Ecclesia ad maiorem declarationem mysteriorum censuerit adhibendam, sicut etiam mixtionem: vt sentit Clemens *lib. 8. c. 12. aliàs 17.* Tertull. *lib. 4. contra Marcionem. c. 40.* Sotus *4. d. 11. q. 1. art. 2.* Bonau. & alij, vt dicemus *lib. 4. c. 11.*

An Missæ sacrificium vtramque speciem necessariò requirat. Cap. VI.

SVMMARIVM.

1. *An ad integram sacrificij euangelici rationem vtraque species panis & vini requiratur, an verò altera tantùm sufficiat.*
2. *Num sit id preceptum iuris diuini, an verò tantùm ecclesiastici.*
3. *Possitne summus Pontifex dispensare, vt vbi non reperitur aut conseruatur vinum, vel alia grauissima de causa in sola specie panis celebretur.*

NVnc illud consequenter quærendum est, num ad rationem euangelici sacrificij vtraque species, panis scilicet & vini, necessariò requiratur, an altera tantùm sufficiat? Qua in re illud omnino contra quosdam statuendum est, si de facto, alterius tantùm speciei consecratio aut sacrificatio fieret, illam consecuturam suum effectum, seu facturam aliquid sacrum in Dei honorem, nempe Christum Dominum sub illa specie, ex D. Bernardo *epistola 69. ad Guidonem*, Innocentio III. *lib. 4. c. 17. & 23.* Cæsario Heisterbachensi, qui eadem vixit ætate *lib. 9. c. 27.* S. Thoma *4. d. 8. q. 2. art. 2. epistola 2. & 3. p. q. 78. art. 6.* Soto 4. *d. 9. q. 1. art. 1.* Gabriele *lect. 53* Durando Paludino, & aliis Scholasticis, *in 4. & in 3. parte S. Thom. q. 78.* & ratio id docet, quia consecratio vnius speciei est actio absoluta independens ab altera futura, vnde Christus ante calicis consecrationem dixit de specie panis: *Hoc est corpus meum.* & Ecclesia *cap. sanè. de celebratione Missarum,* iubet hostiam ante calicis consecrationem adorari. In illa tamen vnica specie, non haberetur integra ratio euangelici sacrificij, cùm vtrinsque materiæ sacrificatio sit de necessitate præcepti: vt patet, tum ex Gelasio *de consecrat. d. 2. can. comperimus.* vbi docet diuisionem vnius eiusdémque mysterij sine grandi sacrilegio peruenire non posse, & Innocentio III. *lib. 4. c. 17. & 23.* vbi dicit, Deum grauiter offendere, qui alteram speciem omittit. quod etiam sensit diuus Thomas *3. p. quæst. 74. quæst. 80. art. 12. ad 1. & 2. & quæst. 83. art. 6.* Caietanus *3. p. quæst. 80. art. 12. ad 3.* Syluester *v. Eucharistia. 1. q. 5.* Ledesma *q. 15. artic. 1.* Soto *4. distinct. 9. quæst. 1. art. 1.* Claudius Sainctes *repet. 10. c. 3.* Petrus Canisius *de sacramento Eucharistiæ. c. 8.* Gregorius de Valentia *tom. 4. disp. 6. quæst. 10. punct. 4.* Bellarminus *lib. 4. de Eucharistia. c. 22. & 24.* Suarez *3. p. disp. 43. sect. 2. & 3. & disp. 75. sect. 6.* Petrus Ledesma *tr. de sacram. Eucharistiæ.* tum quia, vt argumentatur S. Thomas *quæst. 80. art. 12.* & colligitur etiam ex D. Ambrosio *in epist. ad Hebreos,* & habetur *de consecr. d. 2. can. in Christo.* Hoc mysterium ita est incruentum sacrificium, vt tamen de eius essentia & intrinseca ratione sit expressa & perfecta repræsentatio & exemplum sacrificij Christi in cruce peracti, iuxta illud:

Lucæ 22. Matth. 26.

Hæc

Hæc quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis. & 1. *Cor.* 11. *Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, &c.* Hoc autem non fuit sine sanguinis effusione,& morte corporis; ergo hæc etiam expressa illius imago, continere debet separatam mysticam corporis mortem, & separatam sacramentalem sanguinis effusionem; cùm sola species panis exactè non repræsentet Christum vt mortuum, nisi in altera parte conspiciatur sanguis vt effusus; & similiter species vini non repræsentat exactè Christum vt immolatum, cùm solus sanguis non sit victima. quare talis repræsentatio non esset expressa & integra repræsentatio, sed implicita & ex discursu intelligentis. Vt igitur sit expressa repræsentatio, & non tantùm aliquod signum, seu indicium, quod etiam faciebant sacrificia veteris legis, propter quod dicitur Christus occisus ab origine mundi, necesse est, vt separatim ex vi verborum corpus & separatim sanguis consecretur, & offeratur. tum quia Melchisedech, sacerdotis Christi figuram præferens, panem & vinum in sacrificij euangelici typum obtulit, ideo etiam in hoc, vtramque speciem adesse oportet. tum quia vtramque obtulit Christus.

2. Sed maior difficultas est, an tale præceptum sit iuris diuini, an tantùm ecclesiastici, & humani. Et quidem Maior 4. *d.9. q.3. ad 5.* Hadrianus *quæst. 6. de Eucharistia,* Claudius Sainctes *repet.* 10.*c.*3. Tapper *art.*15.Io. Hessel *lib. de vtraque specie,* Angelus *Eucharist.*1.*num.*20. Tabiena *Eucharist.*1. *num.*20.Pisanella *Eucharist.* 2.*num.*12. Nauarrus *cap.*25.*manualis.num.*91. existimant,ex præcepto Christi solam consecrationem panis requiri, vini autem esse solùm iuris canonici, seu ecclesiastici. Ratio est, quia si esset iuris diuini, id colligeretur, vel ex Christi facto seu institutione; vel ex illo: *Hoc facite in mei commemorationem*, vel ex præcepto aliquo scripto, vel denique traditione. Sed primum dici non potest; tum quia Christus tunc multa fecit, vt consecrationem in azymis, & post cœnam, & communicauit astantes, quæ tamen non sunt de iure diuino. ob id licèt Christus consecrerit in vtraque materia, non infertur tamen necessariò, calicis cónsecrationem esse etiam de iure diuino: tum quia in vnica specie offertur totus Christus, & significatur eius passio, cùm ex eo quòd ex vi verborum consecratur corpus sine sanguine, significatur per passionem fudisse sanguinem. tum quia Augustinus *lib.* 3. *de consensu Euang. c.* 25. Hesychius *lib.*2. *in Leuit.* Theophylactus *in Lucam,* & alij, existimant Christum post resurrectionem, in Emaus *Lucæ* 24. cùm agnitus est in fractione panis, confecisse sub vnica specie panis. Neque secundum, quia solùm datur potestas offerendi, & distribuendi, non præcipitur tamen iure diuino fieri sub vtraque specie. Non tertium, nec quartum, cùm id nullibi constet. At verò S. Thomas 3. *p. quæst.*74. *art.*1. *ad* 2.*& quæst.*80. *art.*12. *ad* 3. Innocentius III. *lib.*4.*de mysteriis Missæ.c.*23. Paludanus 4. *d.*11. *quæst.*1. *art.*1. Marsilius 4.*quæst.*6.*art.*1. Argentina *ibidem*, Ledesma *quæst.* 15. *art.*1. Caietanus 3. *p.quæst.* 80. *art.*12. *quæst.*1. *vers. tertiò, & in resp. ad* 3. Sotus 4. *d.*9.*quæst.*1. *art.*1. Syluester *Eucharistia* 1. *quæst.*5.Gabriel *in can.lect.*10. *littera d.* Hosius *in confess. Polonica.c.*40. Valentia *tom.*4.*d.*6.*q.*10. *p.*4. Bellarminus *lib.*4. *de Eucharistia.c.*22. *&* 24. Suarez *disp.* 43.*sect.* 3. *& disp.* 75. *sect.*6. Azor *lib.*10.*c.*19. *quæst.*2. rectiùs sentiunt vtriusque speciei sacrificationem esse de iure diuino. tum ex rationibus factis paulo antè ad ostendendum euangelicum sacrificium vtramque speciem necessariò requirere, sunt enim sumptæ ex illius intrinseca ratione, & consequenter iuris diuini, præsertim ex verbis & factis Christi qui in vtraque materia obtulit, & præcepit eodem modo

 fieri:

fieri: *Hoc facite in mei commemorationem*, quæ ita annectuntur calici, ſicut corpori; & licèt in illis detur poteſtas conſecrandi, tamen etiam præcipitur, vt faciant quod ipſe fecit, qui ſub vtraque ſpecie confecit, idque ſemper ſeruauit Eccleſia. *de conſecr.d.2. can.* 2. 3. 4. 6. 7. 10. 11. tum quia ſicut in lege veteri cùm plures actiones præcipiebantur in oblatione ſacrificij, vt occidere, cremare, vel res plures in eodem ſacrificio offerre, dici non poterat vna, & non alia, eſſe de iure diuino, aut non omnes eſſe de eſſentia ſacrificij; ita etiam in hoc caſu noſtro. tum quia ſicut quando propoſitis mandatis legis populo, fœdus inter Deum & populum ſancitum eſt, *Exod.*24. ſolemni ſacrificio ſanguis fœderalis & pacificæ victimæ immolatæ aſperſus eſt in populum, illis verbis: *Hic eſt ſanguis teſtamenti quod mandauit ad vos Deus*, ita etiam cùm poſt promulgationem noui mandati, *Jo.*13. *Nouum mandatum do vobis, vt diligatis inuicem*, nouum teſtamentum firmandum fuit, ſolemni ſacrificio, in quo non tantùm corpus victimæ fœderalis Chriſti Domini, verumetiam ſanguis à victimæ corpore ex vi verborum ſeparatus, inueniri debuit, eóque aſpergi aſtantium diſcipulorum pectora. Hoc enim à Moyſe præfiguratum fuiſſe in eo ſacrificio, indicat ipſemet Chriſtus, cùm poſt conſecrationem ſui corporis tamquam victimæ iiſdem pæne verbis, *Matthæi* 26. *Marci* 14. vſus, quibus Moyſes dixit de calice: *Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro vobis & multis* (vt hæredes in teſtamento inſtitutos exprimeret) *effundetur in remiſſionem peccatorum.* vt ſcilicet, quia ſine ſanguinis effuſione non fit remiſſio, *ad Hebr.* 9. indicaret ad hunc effectum ſacrificium inſtituere, quòd illam effuſionem repræſentaret per ſeparatam ſanguinis à corpore conſecrationem. Vnde meritò Tertullianus *lib.* 4. *contra Marcionem*: *In calicis* (inquit) *mentione teſtamentum conſtituit ſuo ſanguine obſignatum.* vt etiam aduerterunt Chryſoſtomus, & Theophylactus *in cap.*26.*Matthæi*, Ambroſius 1. *ad Corinth.* 11. & Beda *in c.*22. *Lucæ.* qua etiam de re *lib.*4.*c.*11. *num.* 29. erit ſermo. Quare ad argumentum primæ ſententiæ reſpondendum eſt, licèt non omnes circumſtantiæ, quæ in cœna contigerunt, ſint præceptæ, cum aliquæ fuerint accidentales, ſubſtantia tamen & integritas ſacrificij præcepta eſt, cùm de iure diuino & naturali ſit, vt Deo offeratur integrum, & perfectum, vti inſtitutum eſt; idque colligendum partim ex verbis & factis Chriſti in inſtituendo, partim ex traditione; cúmque in vnica ſpecie non ſit perfecta repræſentatio paſſionis Chriſti, licèt ſub illa ſit totus Chriſtus, non eſt ſacrificium perfectum, ſed ſolùm inchoatum. Sicut ſacrificia veteris legis præcepta comburi, inchoata tantùm & non eſſentialiter perfecta dici poterant occiſa, & nondum combuſta victima. Quod autem de pane in Emaus dicitur, aut non fuit Euchariſtia, ſed panis communis, quem manibus fregit, vt diſtribueret, vt docet Hieronymus *lib.*2. *contra Iouinianum*, Euſebius Emiſſenus *Hom. in* 2. *feria Paſchæ*, S. Thomas 3. *d.*21. *quæſt.* 2. *art.* 2. Liranus in Lucam, Oecumenius & Beda; aut ſi fuit, vſus eſt Chriſtus extraordinaria poteſtate, quæ nobis non conuenit.

Vide lib. 4. c.11.§. 29.

Porrò an in regione, in qua vinum haberi, aut conſeruari non poſſit, aut alia grauiſſima de cauſa ſummus Pontifex diſpenſare poſſit, vt ſacerdos celebret in ſola ſpecie panis, valde etiam controuerſum eſt, cùm non tantùm ij, qui ſentiunt ſacrificationem ſub vtraque ſpecie eſſe iuris canonici, de quibus *num.* 2. ſed etiam plures ex iis, qui docent eſſe iuris diuini, putent Papam poſſe diſpenſare, vt Albertus *tract. de corpore Chriſti apud Turrecrematam, can. comperimus. de conſec. d.*2. apud Sotum 4. *d.*12. *quæſt.*1.*art.*12. & apud D.Antoninum 3.

3.p. tit. 13. *c.6.* §.1. Gabriel. *in can. lect.* 53. *dubio* 3. Thomam Sanchez *de matrim. tom.*3 *lib.*8. *disp.*6. *num.* 6. Alphonsum Salmeron. *tom.9. tract.*14.*&* 35. Henriquez *lib.*8. *c.*13. idque existimant ob tantorum autoritatem virorum probabile Azor *lib.*10. *c.*19. *q.*2. & Suarez *disp.* 43. tum quia dispensat etiam in multis aliis iuris diuini, vt iuramento, voto, confirmatione per simplicem sacerdotem,&c. 1.
tum quia talis dispensatio non esset super substantia, materia scilicet, & forma sacramenti, vel sacrificij, sicut esset v. g. si consecraretur aqua, & offerretur, id enim fieri non potest, *ex can.*3. *Apostolorum.* Cypriano *lib.*2.*epist.*3. *aliàs* 63. Concilio Aurelianensi IV. *c.*4. Antisiodorensi *c.*9. Florentino,& Theologis,sed solùm esset circa vsum, quia non applicaretur forma materiæ. Dispensare autem potest Ecclesia in vsu, si ei videatur expedire fidelium vtilitati, ex Concilio Tridentino *sess.*21. *c.*2. vt sanè videtur, ne tot populi priuentur Eucharistia, & iugi præsentia corporis Christi, sub vna saltem specie. ideóque melius sit imperfectum habere sacrificium, quàm nullum. tum denique, quia fertur Innocentius VIII. anno 1490. id Noruegiis permisisse, vt ait Volaterranus *lib.*7. *c.*4. ex quo desumserunt deinde Onuphrius Panuinus *in breui chronico*, Scholiastes *ad chronicum Eusebij*, Claudius Sainctes *repet.*10.*c.*3.*&* 4. & Ruardus Tapper. *art.* 14. At verò Paludanus 4. *d.* 11. Ledesma *quæst.* 15. *art.*1. Syluester *Eucharist.* 1. *quæst.*5. Sotus 4. *d.*9. *quæst.*1. *art.*1.*&* *d.*12. *q.*1. *art.*12. Hosius *in confessione Polonica. c.*40. Valentia *tom.* 4. *disp.* 6. *quæst.*10. *p.*4. Suarez *disp.* 43. *sect.* 4. Bellarm. *lib.*4. *c.*24. Petrus Ledesma *tract.de Eucharist.* & alij, rectiùs existimant multo probabilius esse, Papam non posse dispensare; quia Ecclesia non potest facere, vt sacrificium non offeratur integrum & perfectum ex omnibus, quæ ad eius essentiam & substantiam pertinent, vt est confectio in pane & vino, cùm non minus immutabilis & conformis institutioni diuinæ esse debeat ritus sacrificij, quàm sacramentorum; aliàs si admittatur talis dispensatio in iure diuino, nihil omnino censendum erit immutabile, cùm etiam in aliis talis causa accidere possit, vt v. g. deesse in regione aliqua oleum, ideóque fieri posse dispensationem, vt extrema vnctio detur in alia materia, cùm non sit maior ratio in vno, quàm in alio; cùm & sacrificium & sacramentum sint æquè ex institutione diuina, si admittatur dispensatio in vno, admitti debeat in altero. Et vt respondeamus argumentis prioris opinionis, dicimus Papam non posse propriè dispensare in iure diuino tollendo eius obligationem, sed solùm determinare id quod continebatur sub voto, iuramento promissorio, &c. non amplius contineri, mutatis circumstantiis; sicut cùm Princeps in lege humana dispensat, non facit vt subditus non obtemperet legi, quod esset contra ius diuinum de obediendo superioribus, sed solùm, vt quod erat lex in eo casu cesset. Ita hîc Prælatus id quod antè cadebat sub obligatione deliberationis voluntatis humanæ non valentis omnia circumspicere, & videre, hîc & nunc, non esse amplius congruam materiam iuramenti, voti, &c. ex S. Thoma 2.2. *quæst.*88. *art.*10. *ad* 2. *&* *q.*89. *art.*9. *ad* 1. Soto *lib.*7. *de iust. quæst.*4.*art.*1. *& can.sunt quidam, & can.contra statuta.*25.*q.*1. Sic etiam nisi constaret de iure diuino factam fuisse aliquam exceptionem de ministro confirmationis, Papa non posset dispensare, sed institutio diuina fuit vt confirmationis minister ordinarius esset Episcopus, posset tamen in eius locum Papa, si expedire iudicasset, substituere simplicem sacerdotem. Quare id non est per modum dispensationis, si enim vellet substituere diaconum, non posset, sed per exceptionem factam in institutione. Ad alterum dicimus iuxta doctrinam Caietani 3 *p.q.*80. *art.*12. *quæst.*1.

Margin notes: 2. (beside "tum quia talis dispensatio"), 3. (beside "tum denique, quia fertur Innocentius"), *Ad* 1. (beside "respondeamus argumentis"), *Ad* 2. (beside "Ad alterum dicimus").

ad 3.

ad 3. & aliorum, id procedere quando vsus non est præceptus. Sacrificationis autem ritus sub vtraque specie præceptus est, & pertinet ad essentiam; continet enim modum sacrificandi, cui intrinsecè est annexum, vt si fieri non potest vti perscriptus est, omittatur potius, quàm mutetur. Sicut ritus & modus consecrandi sacerdotes, ita seruandus est, vt si seruari non possit, omitti potius debeat consecratio, quàm alium ritum excogitare. Tandem quod spectat ad Innocentium VIII. Raphaëlis Volaterrani verba falsitatem sonare videntur, cùm dicat Innocentium permisisse sine vino calicem sacrificare. quod sanè summus Pontifex concedere non potest: vt coram Alexandro VI. conclusum esse testatur Armilla & Tabiena *v. Eucharistia.* & meritò, vt paulo antè dicebamus, *ex can.* 3. *Apostolorum,* Cypriano *epist.* 63. & aliis. Neque etiamsi (vt emendauit Onuphrius) diceret, Innocentium permisisse sine vino sacrificare: vt idem sit, ac sub vnica specie, id videtur credibile Bellarmino *lib.* 4. *de Eucharistia. c.*24. & Suarez *disp.*43. *sect.*4. & liberè id vmquam factum negant Sotus *lib.*7. *de iustit. quæst.*4. *art.*1. & Io. Azor *lib.*10. *c.*19.*q.*2. & hoc sanè tempore in illis regionibus, ne minimum quidem huius rei vestigium extat, eóque vinum infertur, & conseruatur, non tantùm pro sacrificio, sed etiam pro communi potu, vnde corruit totum fundamentum historiæ Volaterrani in proposita difficultate.

Ad 3.

An Missæ sacrificium vnum sit, an plura. CAP. VII.

SVMMARIVM.

1. *An cùm duæ sint in Missa consecrationes, altera panis in corpus Christi, altera vini in eiusdem sanguinem, & in Dei honorem vtrumque offeratur & consumuntur, vnúmne, an potius duo dici debeant sacrificia.*

Non quærimus hoc loco an sint in Missa duo sacrificia, alterum panis & vini, quæ sunt materia transiens, alterum corporis & sanguinis Christi terminus sacrificationis, id enim suprà *cap.* 4. disputauimus. Sed illud nunc quærimus, cùm duæ sint consecrationes, altera panis in corpus Christi, altera vini in sanguinem eiusdem, & vtrumque in Dei honorem oblatum, vnúmne an potiùs duo censenda sint sacrificia? Sunt qui putent, sicut sunt duæ consecrationes, ita duo esse sacrificia; quia in qualibet earum æqualis reperitur ratio sacrificij; cùm per vtramque fiat æqualis mutatio creaturæ in rem infiniti valoris, & Deo offeratur; & æquè vtramque Christus adhibuerit, & dixerit, vt fieret in memoriam suæ passionis. Sed communis Doctorum opinio docet vnicum esse sacrificium, tamquam ex duabus partibus corpore & sanguine, duabus consecrationibus confectis. ita Ruardus Tapper. *art.* 16. Gaspar Casalius *lib.*1. *c.* 20. Azor *lib.*10. *c.*19. *q.*4.5.6. & colligitur ex doctrina Innocentij *lib.* 4.*c.*21. D. Bonauenturæ *part.*6. *Breuiloquij.c.*9. S.Thomæ, & Caietani 3.*p.quæst.*80. *art.*12. vt etiam *q.*74. *art.*1.& *q.*76. *art.*2. Gabrielis *lect.*53. Soti 4.*d.*12.*q.*1.*art.*12. tum quia hoc sacrificium est vnica quædam repræsentatio expressa, sacrificij cruenti: hæc autem non fit in vnica specie, sed in vtraque simul, vt expressè repræsentetur corporis, & sanguinis separatio. Vnicum igitur erit sacrificium ex vtriusque speciei oblatione; tum quia vnica est hostia perfecta, quæ immolatur, & offertur, per vtriusque speciei confectionem; ergo & vnicum sacrificium. 1.

ficium. Confirmatur ex analogia veterum ſacrificiorum, cenſebatur enim vnicum ſacrificium immolatio victimæ, & eiuſdem ſanguinis effuſio: vt etiam Cyprianus *ſerm. de cœna Domini*, Ambroſius *lib. 5. de ſacramentis. c. 1.* & alij Patres, & Eccleſia, *in can. Miſſæ*, de ſacrificio Melchiſedech in pane & vino tamquam vnico ſacrificio loquuntur; tum quia *Malach. 1.* dicitur, *Offertur nomini meo oblatio munda*, & non oblationes, vt diceret, ſi duo eſſent ſacrificia: tum quia ſicut duæ conſecrationes panis & vini, vnum ſacramentum conſtituunt tamquam vnum quoddam diuinum epulum, cùm ex cibo & potu conſtet alimentum perfectum, ita eædem duæ partes in vnum ſacrificium conueniunt, quod in cibo & potu ſpirituali conſiſtens, Deo offertur. Quare reſpondendum eſt rationi aduerſariorum, licèt in ſingulis conſecrationibus inchoëtur aliquid ſacrum, quod offeratur Deo, ſingula tamen non offeruntur vt integrum ſacrificium, & per modum totius, à Chriſto inſtituti, & perfecti ſacrificij, ſed per modum partis; cùm non repræſentetur expreſsè, vti ex inſtitutione Chriſti repræſentari debet, cruenta Chriſti mactatio; non ſecus ac ſi in ſacrificiis antiquis cùm præcipiebatur animal interfici, & cremari, non eſſet impletum vtrumque, ſed primum ſolùm: nam fuiſſet tantùm inchoatum, & non eſſentialiter perfectum ſacrificium.

Sacrificium Miſſæ quale ſit. CAP. VIII.

SVMMARIVM.

1. *Quotuplicia ſint veteris legis ſacrificia, tum ratione materiæ, tum formæ, ac finis.*
2. *Euangelicum ſacrificium, illorum loco ſuccedens, eſſe pariter eucharisticum, ſeu gratiarum actionis.*
3. *Itémque propitiatorium (etſi diuerſo modo ac ſacramenta) & ratione culpæ, qua in re eſt peculiaris difficultas, an venialia abſque alio actu, per ſe immediatè delere poſſit, & ratione pœnæ debitæ peccatis, ſiue pro viuis ſiue pro defunctis iuſtis offeratur.*
4. *Poſtremò eſſe etiam impetratorium, & bonorum ſpiritualium, etſi ſaluti expediat, etiam temporalium.*

1. SAcrificia veteris legis vti ratione materiæ oblatæ, alia victimæ ſeu hoſtiæ dicebantur, cùm ſcilicet immolabatur res viua, cuiuſmodi ex volatilibus erant tantùm columba, turtur, & paſſer, ex quadrupedibus, bos, ouis, & capra, animalia omnia manſueta & inuentu facilia: alia immolationes, cùm videlicet offerebatur res inanima ſolida, vti erant ſimila, farinæ pars optima, panis in clibano, ſartagine, aut craticula coctus, thus & ſal: alia libamenta, cùm de rebus liquidis, oleo, vino, aqua fiebat ſacrificium. de quibus omnibus agitur *Leuit.* 3. 4. 5. 6. 7. 14. Ita ratione formæ, qualis in ſacrificiis eſſe poteſt, aliud, teſte D. Hieronymo *in c. 56. Iſaiæ*, & S. Thoma 1. 2. *q.* 103 *art.* 3. dicebatur Holocauſtum, id eſt, totum combuſtum, in quo præciſè tota victima in Dei honorem comburebatur, quod etiam eadem ratione *Holocautoma* vocabatur. Aliud hoſtia pro peccato, cùm offerebatur ſacrificium pro expiatione peccati, & propitiatione diuini Numinis, in quo pro perſonarum & delictorum varietate, victimas varias eſſe oportebat. *Leuit.* 4. 5. 6. eiuſque pars cremabatur,

reliquum cedebat in sacerdotum cibum, dummodo non offerretur pro peccato ipsius sacerdotis, aut totius populi, cuius etiam pars est sacerdos, tunc enim igne totum consumebatur. *Leuit.* 7. quòd non deceret, vt veniret in sacerdotum vsum, quod pro eorum peccato offerebatur, vt nihil vitiosi in eis remaneret. Aliud denique hostia pacifica, quæ partim cremabatur in Dei honorem, partim manducabatur, tum à sacerdotibus, tum ab offerentibus. Duæ tamen erant pacificorum species, quædam enim offerebantur pro beneficio iam accepto, & debebant ipsomet sacrificij die consumi, quædam pro beneficio accipiendo, & hæ poterant etiam in crastinum manducari. *Leuit.* 3. & 7. Omnium sacrificiorum præstantissimum ex D. Thoma erat Holocaustum, & in eo mas solùm, & non fœmina, vt in reliquis, offerri potuit. tum hostia pro peccato; deinde hostia pacifica pro beneficio accepto; denique pro beneficio accipiendo. obligamur enim maximè Deo deferre honorem ob ipsius maiestatem, & excellentiam, tum ob offensam in ipsum commissam, deinde ob accepta ab ipso beneficia, postremò ob beneficia sperata. A fine denique diuidebantur sacrificia, & aliud dicebatur eucharisticum, & complectebatur sacrificia in honorem Dei, & gratiarum actionem pro beneficio in communi, & in particulari accepto: vnde comprehendebat holocaustum & hostias pacificas ad agendas gratias pro beneficio iam adepto: aliud impetratorium in futuro, quales erant hostiæ pacificæ secundi generis; aliud denique propitiatorium pro peccatis præteritis, & illorum pœnis, qualis erat hostia pro peccato: de quibus singulis accuratè inter cæteros egit noster Franciscus Ribera *toto lib.4.de templo.*

His sacrificiis, ex D. Augustino *lib.* 17. *de Ciuit. c.* 20. successit in lege euangelica sacrificium corporis & sanguinis Christi, hostiæ viuæ, Deóque acceptissimæ, *Isaiæ c.*56. *Malachiæ c.* 1. & 3. sub panis & vini specie oblatum, excellentissimo modo vetera omnia complectens, & in infinitum excedens; quod non tantùm est sacrificium in Dei honorem, laudis & gratiarum actionis, ex Dionysio *de ecclesi. hier. c.* 3. *p.* 3. Chrysostomo *Hom.* 24. *in* 1. *ad Corinth.* Augustino *lib. contra aduer. leg. & Proph. c.*18. & Concilio Tridentino *sess.*22. *c.*2. sed etiam propitiatorium pro peccatis, & pœnis, & impetratorium. maius enim à filiis, quàm à seruis sacrificium offerendum fuit, vt rectè dixit Irenæus *lib.*4.*c.*34. verùm cùm hæc nostri temporis Nouatoribus minus probentur, qui, vtcumque concedant esse sacrificium eucharisticum, pernegant tamen contra decretum Concilij Tridentini *sess.* 22. *c.*2. & *can.*3. esse propitiatorium, & impetratorium, breuiter singula demonstremus. Et quidem eucharisticum esse sacrificium, facile, si negent, conuincemus, cùm in Dei honorem, & pro gratiarum actione beneficiorum acceptorum offeramus, vt fuit prædictum *Ps.*115. *Salutaris calicem, & hostiam laudis*, corpus scilicet, & sanguinem eius, de quo Pater testatus est: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* & *Malachiæ* 3. *Et placebit Domino sacrificium Iuda & Hierusalem, sicut dies seculi, & sicut anni antiqui*; vbi Propheta intelligit per Iudam Christianum populum Deum verè confitentem, & per Hierusalem Ciuitatem sanctam Romanam sedem caput ecclesiasticæ Hierarchiæ, cuius sacrificium maximè Deo placet, sicut dies seculi & anni antiqui, nempe sicut ei placebant sacrificia, quæ olim sancti Patres offerre consueuerant, iuxta sanctæ Ecclesiæ preces illas in canone Missæ: *Supra quæ propitio ac sereno vultu respicere digneris, & accepta habere, sicut accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ.* 2.

Non

Non quidem quòd euangelicum sacrificium solùm æque Deo placeat, vt vetera sacrificia; cùm & offerens principalis, Christus sacerdos in æternum, ministerio sacerdotum noui Testamenti, quos purgandos & conflandos tamquam aurum igne charitatis prædicit, & res oblata idem ipse Christus Dominus, in infinitum magis acceptus sit Deo: sed, *sicut*, id est, iuxta correspondentiam, vt Liranus & Ribera *ibidem* exponunt, rei figuratæ ad figuram; cùm vetera illa sacrificia hoc vnum legis euangelicæ memoriale sacrificij cruenti Christi, quo mundus redemtus est, & Deus summè glorificatus, præfigurarent. Qua de causa immediatè ante appellarat sacrificium in iustitia, & *c.1.* oblationem mundam, qua nomen eius in Gentibus glorificaretur. quæ explicans Eusebius *lib. 1. demonst.c.vltimo,* ait: *Sacrificamus igitur Deo altissimo sacrificium laudis, sacrificamus Deo plenum & odorem spirans & sacrosanctum sacrificium, sacrificamus nouo more, secundum nouum Testamentum hostiam mundam.* & Augustinus *lib. 1. contra adu. leg. & Proph. c.20. Ecclesia per successores Apostolorum immolat in corpore Christi sacrificium laudis.* vt etiam vocat Ecclesia *in can. Missæ,* verbis illis: *Memento Domine, famulorum famularúmque tuarum, &c.* Eóque pertinet passionis commemoratio ex Christi præcepto, quæ, Origene teste, *Hom.13. in Leuit.* potest sola Deum hominibus propitium reddere, vt hoc eximio cultu & sacrificio redemtionis nostræ, Deo quas maximas possumus, agamus gratias.

3. Propitiatorium quoque esse pro peccatis constat. tum quia id præfigurarunt 1.
antiqua sacrificia pro peccato, quæ ex D. Augustino *q.57. in Leuit.* peccata etiam expiabant, vt constat *ex Iob c. 1. Offerebat holocausta per singulos, dicebat enim: Ne fortè peccauerint filij mei, &c.* & *42. Sumite ergo vobis septem tauros, &c.* & *Leuit. c.4.5.6.7.* præscribuntur varia sacrificia pro diuersis peccatis expiandis, ex offerentium tamen in Christum fide, cuius illa sacrificia erant protestationes, & ideo figuræ & typi euangelici sacrificij, quo iniquitates & crimina remittuntur. tum quia *ad Hebr.5.* vniuersaliter de sacerdotibus dicitur: *Omnis Pontifex ex hominibus assumtus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis*; quare etiam id valebit de sacrificio euangelico. tum 3.
quia in particulari de hoc eximio dixit in institutione Dominus, *Lucæ 22.* & Paulus *1. Corinth. 11. Quod pro vobis & pro multis traditur, & effunditur in remissionem peccatorum.* Quare meritò censuit Concilium Tridentinum *sess.22. c.2. & can. 3.* esse verè propitiatorium sacrificium, eóque crimina & peccata etiam ingentia dimitti. Quod & multo antea dixerat Alexander I. *epist. 1. ad orthodoxos. Talibus* (inquit) *hostiis delectabitur, & placabitur Deus, peccatáque dimittet ingentia.* quem sequutus Iulius I. *epistola ad Episcopos Ægypti*, & post trecentos pæne & quinquaginta annos Concilium Bracarense III. *can. 1. Cùm omne* (inquit) *crimen atque peccatum oblatis Deo sacrificiis deleatur, &c.* Iustinus quoque *in dialogo cum Tryphone*, & Damascenus *lib. 4. c.14.* hoc sacrificio scelera sordésque peccatorum expiari testantur. Basilius, & Chrysostomus *in Liturgiis*, & Hieronymus *in c.1. epist. ad Titum,* offerri pro peccatis nostris, & populi. Gregorius *lib. 4. dial. c.58. Hæc namque singulariter victima ab æterno interitu animam saluat, quæ illam nobis mortem vnigeniti per mysterium reparat.* Origenes *Hom. 13. in Leuit. Si redeas ad illum panem qui de cœlo descendit, & dat huic mundo vitam; illum panem propositionis, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine eius: & si respicias ad illam commemorationem, de qua dicit Dominus:* Hoc facite in meam commemorationem, *inuenies quòd ista est commemoratio sola quæ propitium faciat hominibus Deum*, Ambrosius (vt alios omittam recensitos a Lindano *lib.4. Panopl.*

Bellarmino *lib.2. de Missa.c.2.* Valentia *lib.1.de Missa. c.5.* Suarez *disp.79.& aliis) in exhortatione ad virgines*, ait, per hanc salutarem hostiam aboleri peccatum mundi. rationémque subdit idem Concilium Tridentinum, quòd vna eadémque sit hostia, idémque offerens sacerdotum ministerio, qui fuit in sacrificio Crucis, cuius fructus per hoc vberrimè percipiuntur, sola offerendi ratione diuersa, cùm hoc incruentè fiat. Ob id sicut illa oblatio Deum propitium reddere potuit, ita etiam hæc. Quæ sanè ratio indicat, ex vi huius sacrificij seu virtute victimæ, & hostiæ oblatæ, & non tantùm ex merito & pietate sacerdotis offerentis, sacrificium esse propitiatorium, non solùm ei qui offert, sed iis etiam pro quibus offertur, non ponentibus obicem: vt etiam docuit S. Thomas *3.p.q.79. art.5.& 7.& in 4. d.12. q.2.art.2.& d.45.q.2. art.1. quæstiuncula 3. & art.3. quæstiuncula 1. ad 3.* Gabriel *in can. lect.57.* Couarruuias *cap. Alma mater. p.1.§.5. num. 6.* Sotus 4. *d.* 13. *q.* 2. *art.* 1. & alij. quod etiam ex institutione colligitur; cùm dictum sit, *Pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, alias non magis fructuosa nobis esset oblatio huius sacrificij, quàm si quispiam ex sua deuotione pro nobis Christi passionem aut communionem propriam offerret, ac nobis applicaret, quod à communi sensu alienum est. Aduertendum tamen est, ex eodem D. Thoma *locis cit.* Durando 4. *d.* 12. *q.*4. Maiore 4. *d.* 12. *q.*1. Soto 4. *d.*13. *q.*2. *art.*1. Salmerone *tom.9. tract.* 31. Turriano *lib.*1. *pro canon. Apost.c.*24. Casalio *lib.*2. Bellarmino *lib.2.de Missa. c.*4. Francisco Arias *de imit. Christi. tract.* 4. *c.* 8. immo ex Concilio Tridentino *sess.* 22. *c.*2. non esse quidem propitiatorium, vt causam proximam, eo modo, v.g. quo sacramentum Baptismi, aut pœnitentiæ, quæ immediatè efficienter ritè suscipientes iustificant, contra quam voluit Catharinus *opusc. de sacrificio Missæ, & in epist. ad Hebr. c.* 10. sed iis pro quibus offertur impetrando sufficientem dispositionem, nempe donum contritionis, & pœnitentiæ, quo ad sacramentum accedere velint, & sic per illud recipiant primam gratiam, & remissionem peccatorum. Cùm enim hoc sacrificium non habeat maiorem vim quàm sacrificium Crucis, sed istius virtus ex illo dependeat: nam dictum est *ad Rom.* 3. Deum proposuisse Christum propitiatorem in sanguine ipsius; ideóque omnis efficacia sacrificij incruenti fundetur in merito & satisfactione Christi in cruce passi, vt *loco cit.* docet Concilium Tridentinum, sacrificium verò Crucis immediatè non iustificauerit, alioquin omnes homines continuò iusti effecti fuissent, sed tantùm meritoriè & impetratoriè; sequitur neque Missæ sacrificium ex se vt causam proximam peccatori primam gratiam conferre, sicut neque gratiæ augmentum, cùm ad hoc institutum fuerit Eucharistiæ sacramentum, & non sacrificium, ex S. Thoma 3. *p.q.79. art.4. & 5.* Soto *lib.4. d.11. q.2.art.5.* Suarez *disp.* 79. *sect.* 4. Henriquez *lib.9. c.*13. & aliis. ob id ex se sacrificium hoc tantum habebit vim expiandi peccata, non ponenti obicem, per modum impetrationis; immediatè autem & vt causa proxima, ea tollent sacramenta ad hoc instituta. Ex his tamen non licet inferre, ergo solùm esse sacrificium impetratorium, & non etiam propitiatorium, cùm præter alia bona, quibus immediatè ij, pro quibus offertur, donantur peccatori, etiam non ponenti obicem, Deus eo placatus donum pœnitentiæ concedat, quo lethalia peccata deleantur; & sic mediatè peccatori propitiatur Deus, vt cum D. Thoma, Durando, & aliis citatis, docet etiam Albertus Pighius *contr.5.* & Io. Azor *lib.*1. *c.20. q.3.& 7.* Quæri etiam potest an venialia in iustis immediatè & proximè, sine vllo alio pœnitentiæ actu, Missæ sacrificio pro illis oblato, deleantur,

an

an solùm quod à Deo donum impetretur, quo explicitè vel tacitè de illis doleant; atque ob id remissionem consequantur, vt de mortalibus dictum est. Generales enim locutiones Sanctorum, quæ habentur *de consecr. d.2. can. vtrùm. c. iteratur. c. quid sit sanguis. & in Concilio Tridentino sess.22.c.1. & 2.* S.Thoma *3.p.q.79. art.7. & 4.d.12.q.2.art.2.* quibus quotidiana aut venialia peccata dicuntur hoc sacrificio deleri, vtramque expositionem recipiunt; & quidem Melchior Canus *lib.12. de locis theolog. c.13. ad 2.* Henriquez *lib.9. c.13.* Corduba, & alij putant per se immediatè, sine alio actu deleri, Durandus verò *4.d.12. q.4.* Caietan. *opusc. de celebratione Missæ. c.2.* Albertus Pighius *lib.2. c. 5. 6.* Lindanus *lib.4. Panopl. c.51. & seq.* Ayala *de tradit. 3.p. consid.9.* Franciscus Arias *de imitatione Christi. tr.4. c.8.* solùm mediatè, quatenus eo impetratur à Deo donum, vt de illis doleant; quia cùm huiusmodi culpæ minuant suo modo Dei amicitiam, & sanctitatis perfectionem, vt proportionato modo remittantur, conueniens sit, vt anima per aliquem virtutis actum, veniali culpæ quoquo modo repugnantem, perficiatur, iuxta doctrinam sancti Thomæ *4.d.12.q.2.art.2. quæstiuncula 1.* Alij denique, vt Suarez *d. 75. sect. 5.* Azor *lib.10. c.20. quæst.4.* Martinus Fornarius *lib. 2. instit. dist.1. c.8.* & plerique omnium optimè existimant si illi, pro quibus offertur sacrificium, aliquo modo etiam offerant pro suorum venialium remissione, & propitiatione, vt v. g. si curent ad hoc fieri sacrificium, consequi remissionem immediatè, cùm non careant voluntate repugnante culpæ veniali; si verò solùm pro illis offeratur, ipsis de hoc nihil cogitantibus, non consequi remissionem, nisi mediante aliquo actu, quo de illis doleant, vt autores secundæ sententiæ asserebant. Denique idem sacrificium ex sua institutione est etiam pro offerente, & pro quibus offertur propitiatorium, ratione pœnæ debitæ culpis remissis, ex Concilio Tridentino *sess.22.c.2. & c.3.* S.Thoma *3.p.q.79.art.5. & 7.* Durando *4.d.12.q.4.* Castro, *Missa hæresi 3.* Ledesma *q.23. art. 5. & 7.* Soto *4.d.11.q.2.art.5. & d.13.q.2.art.1.* Viguerio §.3. Bellarmino *lib.2. de Miss. c.4.* Suarez *d.79.* Francisc. Arias *loco citato.* Azor *lib.10.c.20.q.5.* Henriquez *lib.9.c.13.* Catechismo Romano *c. de Eucharistia*, & aliis; & ratio id docet. tum quia hoc etiam pertinet ad perfectam rationem sacrificij propitiatorij, cùm in peccato sint duo, macula culpæ, & reatus pœnæ, qua de re S.Thomas *3.p.q.22.art.3.* tum quia Christus nullum sacramentum instituit per se ad hunc effectum expiandi pœnam in peccatis post Baptismum dimissis debitam, quare id concedendum fuit sacrificio, vt copiosa esset nostra redemtio. Porrò in his, pro quibus tantùm offertur, siue viuis, siue defunctis, de quibus infrà, huiusmodi pœnæ remissio tanta erit, quantam ex sua misericordia taxauit Christus. Etsi enim res, quæ offertur, sit in se infiniti valoris, oblatio tamen nostra cùm sit ab hominibus, suppositis finitis, non habet nisi taxatum & finitum effectum, vt rectè D. Thomas *3.p.q.79.art.5. & in 4.d.45.q.2.art. vltimo.* Sotus *4.d.11. q. 2. art. 5.* Bellarminus *lib.2. de Missa c.4.* vt *capite sequenti* dicemus. In iis verò, qui simul etiam offerunt, augetur pro vniuscuiusque affectu & deuotione. Quare tanta esse potest alicuius deuotio, vt virtute huius sacrificij fiat plenissima satisfactio, ex eodem D. Thoma *4.d.12.q.2.art.2. epistola 3.* Soto *4. sent. d.11.q.2.art. 5.* & aliis citatis.

4. Postremò constat esse etiam sacrificium impetratorium, ex Conc. Trid. *sess. 22. c. 2. & can.3.* tum quia non debet huic sacrificio denegari, quod antiquis sacrificiis pacificorum concessum fuit. *Leuit.7. lib.2. Regum vltimo. lib.1. Esdræ 6. lib.2. Machab. c.3.* cùm omnes differentias hostiarum contineat, ex D. Chrysostomo *in Psalmo 95.* & S.Leone *serm. 8. de passione*, non secus ac anima rationalis, quæ

nobilissimo modo in se continet omnem gradum formæ; tum quia ex dignitate tanti sacrificij & obsequij Deo acceptissimi, non potest non inuitari eiusdem clementia ad concedenda postulata, quæ diuino eius honori non repugnant. Vnde mediante hoc sacrificio nisi obicem ponamus, à Deo per modum impetrationis obtinere possumus, non solùm bona spiritualia, vt perseuerantiam in bono, liberationem a tentatione, aliáque auxilia gratiæ, vt colligimus ex D.Clemente *lib.8.constit.c.*18.Chrysostomo *lib.6.de sacerdotio,* Conc.Tridentino *sess.22.c.2.*Coloniensi *p.7.c.27.*Bellarmino *lib.2.de Miss.c.6.*Suarez *d.79.sect.4.*Azor. *lib.*10.*c.*20.*q.*7.Henriquez *lib.9.c.* 13. & aliis, sed si expediant ad salutem, etiam temporalia. Vt enim oratione à Deo iustè hæc peti possunt, & impetrari, ex D.Augustino *epist.*121.*c.6.ad Probam*, S.Thoma 2.2.*q.*83.*art.6.& 15.* cum Scholasticis *in 4. d.* 15. Glossa *Clementina* 1. *de rel. & ven. sanct.* Nauar. *de oratione c.19. num.*161. Bellarm. *loco citato. c.3.* Suarez *tom.2. de orat. lib.*1. *c.*15. & aliis, quod & apertè constat *ex Prouerb.* 30. *Sed tantùm victui meo tribue necessaria,* & *Gen.*28. *Si Dominus fuerit mecum, & custodierit me in via per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, reuersúsque fuero prosperè ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum*; & *oratione Dominica* iuxta expositionem Chrysostomi *Hom.*20.*in Matth. & in Psal.*127. Basilij *in qq. compendio explicatis. q.*252. Nysseni *lib.d orat. Dominica,* Theodoreti *in c.4.ep. ad Philippen.* & aliorum; ita etiam sacrificio, cùm sit realis quædam & non verbalis oratio. Quare rogat D.Iacobus *in Liturgia*, vt oblatio huius sacrificij sit in abolitionem peccatorum, atque animarum ac corporum renouationem. Et Cyprianus *sermone de cœna*, dicit, proficere huiusmodi sacrificium ad totius hominis vitam, & salutem, & simul esse medicamentum & holocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates. In particulari solitum hoc sacrificium offerri pro tranquillitate & pace, constat ex D.Clemente *lib.8.constit.c.*18.19.Cyrillo *catech.myst.* S.Augustino *ep.* 59. *ad Paulinum.* Ambrosio *lib.6.de sacramentis.c.vltimo.* Eusebio *lib.* 4. *de vita Constantini. c.* 45. & Liturgiis, Iacobi, Marci, Basilij & Chrysostomi. Pro infirmorum sanitate, & incolumitate aliorum, ex Chrysostomo *Homil.*77. *in Io.* Clemente & Cyrillo *loco citato.*vita D. Anselmi, & Canone Missæ. Pro liberatione Energumenorum, ex eodem diuo Clemente *lib.*8. *c.*8. *&* 18. Prospero *lib. de prædict. Dei. c.6.* Pro expiatione domorum ab infestatione dæmonum, ex Augustino *lib.*22. *de Ciuitate, c.*18. Pro detentis in carcere ac vinculis, & seruitutem seruientibus, ex Gregorio *Hom.*27. *in Euang. & lib.*4. *dialog. c.*57. Metaphraste *in vita S. Ioannis Eleemosynarij,* referentibus vinctos beneficio Missæ, quæ pro eis quasi mortuis celebratur ab Angelo eo die solui solitos, Clemente *lib.*8.*c.*18. *citato.* Beda *lib.*4. *hist. Angl.c.*22. Lindano *lib.*4. *Panopl.c.*55. & Baronio in annum 679. Pro aëris salubritate, Clemente *lib.8.c.*19. Basilio *in Liturgia.* Pro fructibus terræ,& piscatione, Chrystomo *Hom.*18. *&* 21. *in Acta, & Hom.77.in Ioan.* Clemente *loco citato,*& Liturgia Iacobi & Basilij. Pro cæteris necessitatibus, & indigentibus auxilio aliquo, ex Clemente, & Cyrillo *locis citatis*, Basilio *in Liturgia*, Concilio Cabilonensi II. *c.* 39. & Tridentino *sess.*22. *c.2.& can.*3. perspicue patet. videatur & Alphonsus Salmeron *tom.9.tr.*33.

De

De sacrificij Missæ valore. CAP. IX.

SVMMARIVM.

1 *Sacrificium Missæ ab Ecclesiæ ministro oblatum, etiam ex opere operato non esse infiniti valoris intensiuè, vt plerique arbitrati sunt, sed tantùm finiti.*

2. *Explicatur valor ex opere operantis, & ex opere operato, qui diuiditur in generalem, specialem, & medium.*

3. *Extensiuè verò medius valor, finitus quoque censendus est.*

4. *Generalis autem & specialis, in eo infinitus extensiuè dici potest, quòd quilibet integrum fructum percipere potest, tum ratione satisfactionis, tum ratione impetrationis, dummodo ij pro quibus offertur sacrificium, sint etiam cooferentes, aliàs verò secus.*

Oratio cæteris paribus efficacior est ad impetrandum specialit.r, & in particulari facta, quàm in communi.

Impetrationis gradus sacrificij, & orationis quomodo inter plures participes diuidatur.

1. SEquitur vt videamus num hoc sacrificium ex opere operato, valorem, seu efficaciam finitam habeat, vel infinitam. & quidem si de ea intensiuè loquamur, Præpositiuus apud Medinam *Codice de oratione q.* 20. Herueus *quodlibet.* 10.*q.* 13. Ruardus Tapper *art.* 16. Caietanus 3. *p. q.* 79. *art.* 5. & fusiùs *opusc. de celebratione Missæ q.* 2. Canus *lib.* 12. *de locis c.* 13. *ad* 10. Petrus Soto *in instu. tract. de Eucharistia, lect.* 7. Corduba *lib.* 1. *q.* 3. *opinione* 5. *concl.* 3. Syluester *v. Missa* 1. *q.* 9. Petrus Nauarrus *lib.* 2. *de restit. c.* 2. *numero* 259. 260. tribuunt huic sacrificio, quoad sufficientiam, valorem infinitum, illa ratione moti, quòd hoc sacrificium sit infinitum ex parte rei oblatæ, corporis scilicet, & sanguinis Christi, infiniti pretij, cùm sint hypostaticè personæ Verbi coniuncta, & ex parte offerentis principalis, scilicet eiusdem Christi, ex Ambrosio *lib.* 1. *offic. c.* 48. Chrysostomo *Hom.* 2. *in* 2. *epist. ad Timoth.* Concilio Tridentino *sess.* 22. *c.* 2. personæ infinitæ, Deóque Patri infinitè gratæ, cui nihil derogare debet ministri imperfectio; sicut neque famulus, per cuius manus dominus eleemosynam largitur, quidquam de eleemosyna, sua indignitate, imminuit. Ideo D. Augustinus 1. *q.* 1. *can. intra. & de consf. cr. d.* 2. *can. vtrùm.* Paschasius *lib. de corp. & sang. Domini, c.* 12. Algerus *lib.* 3. *c.* 8. Guitmundus *lib.* 3. Innocentius *lib.* 3. *c.* 5. & S. Thomas 3. *p. q.* 82. *art.* 6. nihil à bono maius, nihil à malo minus, offerri docuerunt. At verò S. Thomas 4. *d.* 45. *q.* 2. *art. vltimo.* Bonauentura *eadem d. art.* 2. *q.* 3. Palud. *q.* 2. *art. vltimo.* Durand. *q.* 3. Rich. *art.* 2. *q.* 3. Scotus *quodlib.* 20. *art.* 1. & 3. Hadrianus *quodlib.* 8. *art.* 3. Gabriel *in can. lect.* 26. 27. Medina *tr. de orat. q.* 20. Sotus *lib.* 9. *de iustit. q.* 2. *art.* 2. & *in* 4. *d.* 13. *q.* 2. *art.* 1. §. *Ad hæc operapretium.* & §. & *ideo.* Couar. *cap. Alma mater. p. p.* §. 5. Panormitanus *c. fraternitatem de sepult. numero* 4. Turrecremata *can. non mediocriter. de consecrat. d.* 2. Tabiena *v. restitutio.* §. *vltimo.* Salmeron *tom.* 9. *tr.* 31. *obiectione* 5. & *tr.* 33. Toletus *lib.* 2. *instit. c.* 6. & 8. Bellarminus *lib.* 2. *de Missa c.* 4. Azot *lib.* 10. *c.* 20. Bernardus Diaz *in institut. sacerd. p.* 1. *c.* 27. Antonius Honcala *tr. hac de re,* Martinus de Frias, *peculiari etiam tr. de hac quæstione.* Nauar. *in Manuali cap.* 25. *num.* 92. & alij, rectiùs existimant licèt Christus hostia, & principalis offerens seu sacerdos, ex se habeat dignitatem infinitam, quippe qui sit persona diuina, sacrificium tamen à sacerdote Ecclesiæ ministro oblatum (neque enim sacrificium dicit solum sacramentum corpo

corporis, & sanguinis Christi, sed complectitur etiam, vt aliàs diximus, actio-
1. nem sacerdotis) esse valoris finiti. tum quia ad infinitatem valoris sacrificij præter infinitatem hostiæ & principalis offerentis, requiritur etiam infinitas ipsius immediati offerentis, à quo fit oblatio, cùm honoris exhibitio maximè sumat valorem, & dignitatem ex persona exhibente; quippe cùm eo maior censeatur, quo à digniori persona exhibetur; sicut econtra offensio & iniuria à persona offensa, vt etiam vidit Aristoteles *lib. 5. eth. c. 5.* qua de re *lib. 4. c.4. §. 1.* dicetur; quare si persona offerens sit finita, finitus erit valor, infinitus autem, si persona, quæ exhibet, sit infinita, vti fuit in vtroque sacrificio Christi, cœnæ, & crucis, cùm fuerit suppositi infiniti, ideóque secundùm esse morale, licet non in esse rei, fuit actio infinita, & Deo Patri infinitè grata, ex S. Thoma 3. *p. q.* 1. *art.* 2. & communi doctrina. quare cùm in sacrificio nostro immediatus offerens Ecclesiæ minister, sit persona dignitatis finitæ, valor etiam sacrificij finitus erit. Confirmatur exemplo Principis, qui licèt legato alterius Regis nomine petenti, plura concessurus sit, quàm concederet, si vti priuatus peteret, multo tamen plura concederet Regi proprio ore petenti, & sine medio oratore. vt omittam ex principiis Philosophiæ causas particulares, & proximas solere limitare, & modificare causas vniuersales, & remotas, vt idem ipse Caietanus docet *p. p. q.* 14. *art.* 13. *q.* 19. *art.* 8. *q.* 115. *art. vltimo.* Itémque actum hominis iusti, licèt sit ex motione inhabitantis Spiritus sancti, ex S. Thoma 1. 2. *q. vltima, art.* 3. non mereri præmium infinitum. Ideo non mirum si oblatio offerentis immediati, sit valoris finiti, quamuis hostia & offerens non immediatus, sint dignitatis infinitæ, cùm actio illa immediatè non producatur
2. à supposito diuino, sed humano. tum quia aliàs frustrà ad eumdem effectum. v. g. satisfactionem, multiplicarentur sacrificia, possemúsque vnico sacrificio euacuare totum Purgatorium, quod est contra communem sensum fidelium
3. pro se & suis plures Missas postulantium. tum quia Missa cuiuslibet sacerdotis, æquaret sacrificium Christi in cruce, contra communem sententiam Scoti, Gabrielis, Soti, Bellarmini & aliorum, quod non alia de causa non repetitur, nisi quia fuit infiniti valoris, & acquisiuit sufficiens pretium pro dimittendis omnibus peccatis; quare si hoc etiam esset infiniti valoris, non repeteretur. Quòd si Chrysostomus *Hom. 2. in ep. 2. ad Timoth.* Algerus *lib. 1. de Euch. c. 16.* & alij, dicunt hanc oblationem nihil minus illa habere, id intelligunt de re contenta, & non respectu valoris. Confirmatur quia in iis, pro quibus offertur sacrificium, ipsi tamen simul non offerunt, quòd dormiant, v. g. aut nihil de hoc cogitent, vel pro defuncto, qui hac de re nihil ordinauit, & sacerdos sponte offert, & simul est malus, nihil esset quo posset taxari effectus, ac limitari, vt ex Caietani & sequacium sententia taxatur in iis, qui simul etiam offerunt, ex maiori vel minori affectu ad sacrificium, quare saltem in iis esset effectus & efficacia infinita. Quod sanè argumentum adeò premit Petrum Nauarrum *numero* 285. 286. vt dicat solum Deum scire quid futurum sit in eo casu; & debet etiam premere Syluestrum *v. Missa.* 1. *q.* 9. *vers. sed circa predicta*, qui dixit taxari ab effectu Ecclesiæ, quæ id ordinauit; non enim tollit difficultatem, cùm supponamus sua voluntate sacerdotem offerre: præterquam quòd, cùm Ecclesia multo magis Deo grata sit, quàm quilibet particularis sacerdos etiam bonus, omnino absurdum sit ex indispositione ministri mali defunctum plus lucra-
4. ri quàm si minister bonus esset, & Ecclesia ordinaret. tum quia liceret sacerdoti pro vno sacrificio, sexcentas pitantias, vt vocant, accipere, a totidem Mis-

sam

ſam expoſcentibus; cùm quilibet ex valore illo infinito, capere poſſet quantum opus haberet, quod ſcandalum generaret; ſed hac de re poſtea. tum denique quia ſacramentum Euchariſtiæ, in quo etiam eſt idem Chriſtus perſona infinita, habet etiam effectum ex opere operato limitatum, & finitum, ex S. Thoma *4.d.45.q.2.art.vltimo*, & Soto *lib.9. de iuſt.q.2. art.2.* At non eſt maioris efficaciæ, & valoris, vt eſt ſacrificium, quàm vt eſt ſacramentum; ergo etiam vt ſacrificium habebit valorem & efficaciam limitatam & finitam. Nam res quæ continetur in ſacrificio non eſt conſideranda vt ens quoddam naturale operans ſecundum ſummum gradum virtutis ſuæ; ea enim ratione poſſet omnium infidelium conuerſionem promereri, & beare omnes damnatos, & alia ſimilia facere, quæ ſapienter non facit: ſed conſideranda vt ens liberum quod tantum operatur & valet, quantum ipſe valere voluit, ſecundùm ſapientiam ſuam, nempe finitè. Ideo hæc limitatio, vt fit etiam in puerorum Baptiſmo, & aliis ſacramentis, non aliunde prouenit, quàm ex voluntate Chriſti inſtituentis, qui voluit his mediis applicari nobis finitum tantùm & limitatum fructum ſuæ paſſionis, vt rectè Auguſtinus *in lib.ſent.Proſperi.* S.Thom. *3.p.q.49.* Scholaſtici *3.d.19.20.* Salmeron *tom.9. tr.33.* Gabriel, Bellarm. Henriquez, cum aliis tradiderunt, vt hac ratione magis frequentaretur hoc ſacrificium, & religionis cultus in Dei honorem conſeruaretur. Vnde valoris & efficaciæ reſtrictio in oblatione miniſtri, eſt ex ipſiuſmet inſtituentis voluntate, quod non accidet in eo qui ſui domini eleemoſynas diſtribuit, vt autores primæ ſententiæ obiiciebant.

2. At ſi ſermo nobis ſit de infinitate valoris, & efficaciæ extenſiuè, nempe an ſacrificium pro multis oblatum tantumdem ſingulis valeat, atque valet vni, ſi pro eo ſolo offertur, licèt cuilibet finitè tantùm intenſiuè proſit (non enim repugnat eamdem cauſam producere plures effectus eiuſdem gradus & intenſionis, & candelam æquè duobus inſeruire atque vni tantùm faceret, ſi ſolus adeſſet) diſſenſio grauis eſt inter Theologos. Atque vt res clariùs pateat illud primò ſtatuendum eſt, nos hîc non agere de valore ex opere operantis, qui videlicet pendet ex meritis & bonitate ſacerdotis, ſed de valore ex opere operato, nempe qui debetur operi ex inſtitutione Chriſti, iuxta illud, *Qui pro vobis & pro multis effundetur, &c.* & abſque reſpectu ad merita operantis. qua de re Paſchaſius *lib. de corpore & ſanguine Chriſti.c.12.* S. Thom. *4.d.45.* & alij: verùm ex Scoto *quodlib.20.* Hadriano *quodlib.8.art.3.* Medina *Cod. de orat. quaſt.3.* Gabriele *lect.25.26.* Paludano *4.d.45.q.2.* Maiore *ibidem.* Gerſone *p.3. alphab.77.* Corduba *lib.1.q.3.* Ledeſma *1.4.q.20. art.5.* Couar. *cap. Alma mater.p.p.§.5.n.5.* Nauarro *in Manuali.c.25.n.92. & 111.* Suarez *diſp.79.* Toleto & aliis, diſtinguendus eſt triplex fructus ſeu portio valoris Miſſæ, generalis, ſpecialis, & media. Generalis eſt, quam Eccleſia, cuius nomine offert ſacerdos, vt docet Paſchaſius *loco citato.* Sotus *4.d.13.q.2.art.1.* & alij, & colligitur ex doctrina D.Auguſtini *in q.9. veteris Teſtamenti.q.46.* & profitetur ſacerdos in canone Miſſæ, vult vt ſacerdos applicet, pro Papa, Regibus, Epiſcopo, totáque Eccleſia militante, & pugnante, & non poteſt non applicare, ex Angelo *v.Miſſa.§.52.* Toleto *lib.2.inſtit.c.8.* Corduba, Nauarro, Azore, & aliis. cùm totum corpus nutriatur ex cibo in ſtomachum ingeſto, vt innuit etiam Concilium Tridentinum *ſeſſ.22.c.6.* & dicatur, *ad Hebr.c.7.* debere ſacerdotem offerre pro populo. & *in Pſal.118. Particeps ego ſum omnium timentium te*; & denique ſit Eccleſiæ miniſter. Specialis eſt, quæ debetur tum ſacerdoti ſacrificanti, qui numquam eam alteri applicare cogitur, cùm & ipſe egeat huiuſmodi auxilio, immo exiſtimat Scotus *quodlib.20. art.9.*

ipsum eam alteri applicare non posse, quamuis rectiùs Sotus 4. *d.*11. *q.*2. *art.*5. *& d.*13.*q.*2.*art.*1. Nauar. *c.*25.*Manualis num.*92.*&* 111. & Maior 4.*d.*45. doceant oppositum, tum cæteris coofferentibus, vt sunt qui inseruiunt, adsunt, capellam instituerunt, dederunt ad hoc idem eleemosynam, vel alio modo sunt causa vt offeratur, de quibus *in canone* dicitur, *& omnium circumstantium, quorum tibi,&c.* Media denique est, quæ relinquitur applicanda arbitrio sacerdotis, sibi, aut alteri, vni, aut pluribus. Potest autem vnus & idem variis rationibus lucrari plures ex his partibus, vt v.g. quia dedit eleemosynam ad hoc, & quia adest, vel quia offert pro se, vt docet Nauarrus *citato num.* 111. valorem generalem, & specialem. Sotus 4.*d.*13.*q.*2.*art.*1. appellat fructum ex generali applicatione, seu oblatione. sacrificij alij, vt Suarez *d.* 79.*sect.* 12. fructum, qui debetur offerentibus. quidam, inter quos Henriquez *lib.*9.*c.*17. quatenus sacerdos est causa vniuersalis, & gerit vicem Christi. Medium verò Sotus vocat ex speciali intensione, & voluntate sacerdotis. Suarez, qui debetur iis, pro quibus offertur, & ipsi non simul offerunt. Henriquez, vt sacerdos est causa particularis.

Quibus positis respondetur propositæ difficultati, si loquamur de fructu 3.
medio, valorem esse finitum etiam extensiuè; ita vt si pro multis illa pars offeratur, siue vna tantùm & communi intentione, vt vult Angelus,& Caietanus, vt v.g. cùm offertur pro quatuor, aut pro collegio, vel ciuitate, siue diuersis intentionibus specialibus, iuxta opinionem Syluestri *v.Missa.*1. *q.*9. fructus satisfactionis minuatur in singulis. quo fit, vt vnusquisque minus capiat, quàm si pro vno tantùm sacerdos obtulisset. Exempli causa, si sacrificium fiat pro defunctis, si pars illa media vni satisfaceret pro pœnis vnius anni, si applicetur tribus, cæteris omnibus paribus, non satisfaciet singulis pro pœna vnius anni, sed quatuor tantùm mensium. Ita Scotus, Hadrianus, Medina, Palud. Maior, Couarr. Ledesmá, Nauarr. Panormitanus, Turrecremata *locis citatis.* Gabriel *in canone, lect.*25.26.*&* 56.57. Valentia *lib.*2.*de Missa.* Salmeron *tom.*9.*tr.*33.*prop.*3. Suarez *d.*79. Bellarminus *lib.*2. *de Missa.c.*4. & alij, quicquid in contrarium teneat Præpositiuus, Canus, Caietan. Sylueſt. & Angelus *locis citatis* in priori opinione.
1. Probatur, tum quia videtur opinio S.Thomæ 4. *d.*45. *q.*2. *art.*4. *questiunc.*2. vbi ait: *Magis valet suffragium alicui quod pro eo singulariter fit, quàm quod sit pro eo communiter, & pro multis aliis. Sic enim effectus suffragij diuiditur ex diuina iustitia inter*
2. *eos pro quibus fit.* tum, vt rectè argumentatur Medina, quia sacerdos non potest maiorem fructum applicare aliis, quàm illi obueniret, si eam quoque partem sibiipsi applicaret. Vnde si vnius anni, v.g. satisfactionem lucraretur, tantumdem solùm vni aut pluribus applicare potest, non ita vt singuli eodem gradu & satisfactione donentur, sed vt inter omnes gradus ille diuidatur: aliàs valde reprehendendi essent de negligentia sacerdotes, qui cùm vna Missa etiamsi diuersis intentionibus esset applicanda, iuxta Syluestrum multis opitulari possent æquè, atque vni pro quo dicunt, vni applicarent, & non multis. Confirmatur: quia vt non potest sacerdos illo eodem sacrificio sibi iterum applicare alteram satisfactionem annuam, ita applicatam vni, non potest eam iterum applicare alteri, aut pluribus: nam diuersitas subiectorum est omnino per accidens respectu multiplicationis fructus, ideo si aliis potest, sibi etiam appli-
3. care iterum poterit, & econtra, si non potest sibi, nec alteri poterit. tum quia sacerdos vnico sacro posset satisfacere pluribus obligationibus, vt institutioni capellæ, & eleemosynæ ad hunc effectum datæ, & non vni tantùm, sed etiam

saccen

ſexcentis. quod licèt Caietanus & Angelus cum ſectatoribus abſurdum haud iudicent, repugnat tamen communi opinioni Theologorum Scoti, Gabr. Palud. Medinæ, Maior. Nauar. Soti, Suarez, Toleti, & citatorum, & Roderico *tom.* 1. *q.* 43. *art.* 16. repugnat rationi. ſi quis enim promiſit ſingillatim tribus aureum, vel duabus de cauſis vni duos, non ſatisfaceret obligationi dando vnum pro duobus oneribus, aut vnum omnibus: repugnat communi ſenſui Eccleſiæ, & fidelium, qui ſibi particulariter Miſſas applicari petunt: repugnat denique diuino cultui, vt notauit etiam Viguerius *c.* 16. §. 3. *verſ.* 16. & alij, cùm illum imminuat. Neque enim fideles de ſacrificiorum multitudine ſolliciti eſſent, ſi vnico obtinere poſſent, & lucrari quicquid opus habent. & econtra materiam præbet cupiditatis ſacerdotibus, quæ quàm longè ab eis abeſſe debeat, docet *canon, veniam. & canon. bonorum.* d. 47. & Concilium Tridentinum *ſeſſ.* 22. *in decreto de obſeru. & vit. in celeb.* Obiicienti verò *canone, non mediocriter. de conſecr. d.* 5. haberi ex D. Hieronymo: Cùm pro cunctis animabus Pſalmus, aut Miſſa dicitur, nihil minus, quàm ſi pro vno quolibet eorum diceretur, accipitur; reſpondemus cum D. Bonauentura, Durando *in* 4. Turrecremata *citato canone, non mediocriter,* & Medina *loco cit.* D. Hieron. loqui de merito offerentis, qui non minus meretur id faciens pro multis cum animi quiete, quàm ſi pro quolibet magna cum anxietate offerret. Et confirmatur, quia ibi Pſalmus confertur cum Miſſa, qui etiam fatentibus aduerſariis, ex opere operato non eſt valoris infiniti. vel certè ſi contentiosè velis loqui de iis pro quibus offertur, dicendum eſt cum Soto *lib.* 9. *de iuſtit. q.* 2. *art.* 2. non minus prodeſſe ſingulis pro quibus offertur, vnitis in charitate, quoad gaudium; quia non minus gaudium ſingulis ingenerat quàm ſi ſinguli iuuarentur, licèt non æquè iuuetur quiſque quoad ſatisfactionem, quàm ſi vnus ſolus participaret fructum, cùm ille valor non applicetur vnicuique illorum integer, ſed inter eos diuidatur.

4. Sin verò loquamur de valore generali & ſpeciali, ſeu ex generali applicatione oblationis, vt loquitur Sotus, aut debito iis, qui & ipſi ſuo modo cum ſacerdote offerunt, dicimus eum poſſe eſſe quodammodo infinitum extenſiuè, ideſt, omnes & ſingulos ſi per ipſos non ſtet, percipere poſſe integrum fructum ſatisfactionis, ac ſi vnus tantùm eſſet, vt non tantùm Caietanus, Syluester, Petrus Nauarrus, & ſequaces tenent, ſed etiam Scotus, Gabriel *locis citatis*, Sotus 4. *d.* 13. *q.* 2. *art.* 1. Toletus *lib.* 2. *instit. c.* 8. Suarez *diſp.* 79. vbi docet id à nemine poſſe negari, & alij. & videtur etiam ſententia D. Thomæ 3. *p. q.* 79. *art.* 5. & 7. Probatur, tum quia vt quiſque eamdem hoſtiam offert cum aliis offerens 1.
per Eccleſiæ miniſtrum ac ſi offerret ſolus, ita & fructus qui ex tali oblatione applicatur, idem eſſe debet, ac ſi ſolus offerret; neque enim concurſus aut deuotio aliorum illi præiudicare debet, ſed potiùs ex opere operantis augere fructum, cùm ex concurſu plurium offerentium, oblatio fiat moraliter maioris exiſtimationis, & cæteris paribus Deo gratior, vt rectè docet Sotus 4. *d.* 13. *q.* 2. *art.* ... & *lib.* 9. *de iuſtit. q.* 2. *art.* 2. Caiet. *opuſc. de celeb. Miſſæ, q.* 2. Couar. *cap. Alma mater. p. p.* §. 5. *n.* 8. Syluester, Suarez & alij; quia cumulatæ preces facilius exaudiuntur, & charitas, quæ maior eſt in pluribus quàm in vno, valorem auget, & ſacrificium redditur celebrius. tum quia aliàs qui miniſtraret vel intereſſet Miſſæ in magna parochia aut Miſſæ ſolemni, in qua multi adſunt, minorem fructum perciperet, quàm in Miſſa ſolitaria, aut cui pauci adſunt, quod 2.
eſt abſurdum, & contra Eccleſiæ mentem, quæ magis commendat publicas & ſolemnes Miſſas, quàm ſolitarias, *de conſecr. d.* 1. *can. & hoc attendendum. & can. ſi*

 quis

quis etiam extra parochias, & Concilium Tridentinum *sess.22. in decreto, de obser u. in celebr. Missarum*. De pluribus autem sacerdotibus consecrantibus eamdem materiam, dicemus *lib.2.c.5.n.5.* an singuli integrum fructum ex opere operato possint capere. Si sit autem sermo non de satisfactione, sed solùm de impetratione, cùm suprà dixerimus ex hoc eodem sacrificio, per modum impetrationis posse nos plura beneficia consequi, vel etiam ipsi, pro quibus offertur, offerunt, vel non offerunt: si offerunt, existimo cum Caiet. *loco cit.* Suarez *disp.79.* Henriquez *lib.9.c.17.§.5.* & aliis, non minus prodesse singulis ex multis Missam offerentibus, quàm si vnus tantùm offerret; atque ita hoc modo valorem esse extensiuè infinitum, quòd omnes si per ipsos non stet, integrum fructum percipere
1. possint, quia vnius oratio & deuotio, alteri præiudicare non debet, vt paulo antè diximus etiam de satisfactione: sola enim concomitantia in orationibus, earum valorem non impedit, cùm & multiplicentur opera, & Deus ob suam infinitam liberalitatem æque paratus sit ad Petri petitionem exaudiendam siue sit sola, siue sit coniuncta cum oratione & petitione Pauli. Potest autem quisque pro re optata faciliùs impetranda, cum sua oratione coniungere etiam sacrificium. Licèt enim proprium sit orationis impetrare, cùm & eius sit petere;
2. sacrificium tamen facit vt à Deo faciliùs exaudiatur. Accedit quia impetratio non innititur nostris meritis, sed liberalitati Dei, quæ non minuitur ex largitione alteri facta. Atque etiam id quod à singulis offertur, potest ex se multis & singulis à Patre impetrare postulata; cùm filius sit Deo infinitè gratus. Si non offerunt, impetratio minor erit in singulis ex multis pro quibus offertur, vt si fiat pro mille, vel pro ciuitate, regno, aut collegio, quàm si pro vno tantùm illorum offerretur, ex S.Thom. *4.d.45.q.2.art.9. quæstiunc.2.* Soto *quodlib. 20.* Couar. *cap. Alma mater.p.p.§.5.n.9.* Gabriele *lect.27. litt. l.* Soto *lib.9. de iustit.q.2. art.2.concl.2.& 3.* Nauarro *in Manuali. c.25.n.92. & 111. & cap. quando. de consecr. d.1.not.11.num.77.* Suarez *disp.79.sect.12. dicto 3.* quicquid sentiat Petrus Nauar.
1. Caietanus & asseclæ. tum quia, vt docet Gabriel, tunc posset quis primam gratiam quibuscumque peccatoribus non difficilius impetrare quàm vni, cùm
2. ad hoc non requiratur satisfactio, & solutio pœnæ, sed sola impetratio. tum quia sicut pœnæ minores æquant vnam maiorem, quæ non relaxatur nisi per opus satisfactionis magnum, vel per plura minora illi æqualia, ita in impetratione multorum bonorum aut vnius magni plus requireretur, quàm pro impetrando minori. Multo autem maius est impetrare singulis ex multis tantumdem, quàm id impetrare vni illorum tantùm. Quare vel non exaudietur pro
3. multis, aut certè non tantumdem singulis atque vni tantùm impetrabit. tum quia sacrificium non impetrat nisi vt coniungitur orationi, vt dictum est, cùm eiusdem virtutis sit impetrare, cuius est petere: sacrificium autem faciliùs exaudiri faciat, ex D.Gregorio Nysseno *orat. 2. in orationem Dominicam.* Oratio autem cæteris paribus efficacior est ad impetrandum in particulari & speciatim facta, v.g. pro Petro, quàm si generatim fiat pro tota ciuitate, cuius ciuis est idem Petrus. Vnde sacerdos dum orat pro vno, plus ei prodest, quàm si cum sub generali intentione includeret, vt docet S.Thomas *in add.q.71.art.13.* Hadrianus *quodlib.8.* VValdensis *tom.3. de sacramental.c.105.* Concilium Constantiense *sess.8.contra VVicleffum*, Nauar. *de oratione. not.19.n.98.* Sebastianus Perez *lib. de sacrificio.c.26.* Suarez *tom.1. de relig. lib.1.de orat.c.13.* & alij; idque, vt docet Scotus, & Gabriel, *locis cit.* Nauar. *in enchiridio de orat.c.20.n.48.* Medina *Cod.de orat.q.21.* Couarr. *cap. Alma mater. p.p.§.5.n.9.* Azor *tom.1. lib.9.c.33.q.7.* & Suarez *tom.1.*
de

de relig. lib. 1. *c.* 27. quia vt oratio impetret requirit proportionem cum re postulata : nam eadem oratio, cæteris paribus, non æquè impetrabit rem difficilem, ac facilem, maiorem ac minorem, & eadem ratione non æquè multis, ac vni; quia hoc ipso res postulata est maior, & consequenter variatur proportio requisita. Ex quo etiam fit, vt effectus impetrationis non sit semper infallibilis. Quare efficacior erit oratio pro vno speciatim facta, quàm si fiat pro illo vt continetur in multitudine pro qua immediatè fit oratio, siue etiam oblatio. Non igitur tantum impetrabunt singuli ex multis, ac si pro vno tantùm illorum offerretur. Ob id Ecclesia orat & offert pro priuatis hominibus speciatim, & prò rebus particularibus obtinendis. At si tantumdem prodesset singulis oratio pro multis, semper generatim pro omnibus oraret, tum verò ille gradus impetrationis diuidatur inter participes, in partes æquales, vel inæquales, existimo cum Couarruuia soli Deo rem notam, in cuius liberalitate fundatur impetratio. Quid si oratio fiat quidem pro multis, oretur tamen speciatim pro singulis? Respondet rectè Suarez tunc vnamquamque orationem habituram suam vim impetrandi, quam haberet sola; cùm sola concomitantia valorem & efficaciam non impediat (si tamen easdem morales circumstantias habeat) & Deus percupiat omnibus benefacere. Quo sanè sensu posset saluari opinio Caietani, & sectatorum, non autem absolutè, vt ex hactenus disputatis facilè constare potest.

Quibus de causis fuerit à Christo Domino hoc diuinum mysterium institutum. CAP. X.

SVMMARIVM.

1. *Fuisse hoc diuinum mysterium institutum, vt haberet Ecclesia militans excellentissimum sacrificium ad Deum placandum.*
2. *Vt esset diuini amoris argumentum.*
3. *Itemque dominicæ passionis memoriale perpetuum.*
4. *Animarum fidelium spiritualis cibus, & opiparum conuiuium.*
5. *Vt haberemus aduersus peccatorum morbos, & venenum, paratum antidotum.*
6. *Essetque futuræ gloriæ pignus & arrha.*

1. SEd iam de causis, quibus tantum mysterium est à Domino institutum, disseramus. Et primò quidem id factum est, vt noua Ecclesia militans præstantissimum munus ac sacrificium haberet, quo Deum tum propter eius excellentissimam maiestatem, tum ob collata in nos ipsos beneficia, honore summo coleremus; continet enim, vt antea diximus, sacrificium, supremum cultum latriæ soli Deo debitum, & protestationem eius summi dominij, & nostræ subiectionis, eumdémque non tantùm ex opere operantis, vt olim in veteri Testamento fiebat, verumetiam ex opere operato, nobis propitium ac placabilem redderemus, vt Concilium Tridentinum *sess.* 22. *c.* 1. S. Thomas *opusc.* 58. *c.* 1. *&* 3. Gabriel *in can. lect.* 53. & cæteri Theologi docent. Etenim cùm religio quælibet Deum externo aliquo & sensibili sacrificio veneretur, quasi interioris sacrificij symbolo; id multo conuenientius facere debuit nouo aliquo & peculiari sacrificio euangelica, omnium præstantissima, vt ar- *Cap. 3.*

gumentatur D. Paulus *in epist. ad Hebr. c.7.8.9.10.* legales namque hostiæ oblationes, holocautomata, & pro peccato, non placuerunt Domino, quòd vmbram futurorum bonorum lex contineret, non res ipsas; quare numquam potuit accedentes, perfectos facere, cùm esset impossibile sanguine taurorum & hircorum auferri peccata, Christi tantùm æterni sacerdotis, secundùm ordinem Melchisedech, sanguine delenda. Vnde & prius abstulit testamentum, vt statueret posterius, vt idem D. Paulus subiicit *c. 10.* in quo veritate collata, cessarent vmbræ, & abolitis pecudum sacrificiis, ad tempus seruis datis, tamquam rerum meliorum signis, incruentum holocaustum corporis & sanguinis Christi æterno Patri à filiis offerretur. Quare D. Augustinus *lib.6. contra Faustum, c.5. Et ipsa*, inquit (sacrificia veteris legis) *figura nostra fuerunt, & omnia talia multis & variis modis vnum sacrificium, cuius nunc memoriam celebramus, significarent; vnde isto reuelato, & suo tempore oblato, illa de agendi celebritate sublata sunt.* & *lib. 20. c. 21. Huius sacrificij caro & sanguis, ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur, in passione Christi per veritatem reddebatur; post ascensum Christi per sacramentum memoriæ celebratur.* De hoc vno sacrificio vaticinatus est Malachias *c.3. Placebit Domino sacrificium Iuda*, quòd scilicet ex Matth. *c.1.* & D. Paulo *ad Hebr. 7.* ex illius tribu fuerit Christus, summus sacerdos noui Testamenti. & *Eccli.35. Sacrificium iusti acceptum est, & memoriam eius non obliniscetur Dominus.* Quare rectè Alexander I. *epist. 1. c. 4. Nihil* (inquit) *in sacrificiis maius esse potest, quàm corpus & sanguis Christi, nec vlla oblatio hac potior est, sed hæc omnes præcellit.* & eadem de causa Dionysius *lib. de eccl.hier.c.3.* Ecclesiam nostram esse mediam inter Synagogam, & cœlestem Ierusalem; ideóque vtriusque participem, cùm, quæ in lege veteri adumbrata fuerunt, re ipsa habeantur in noua, sed non adeò clara & perspicua, vt habentur in cœlis.

Præterea vt esset eius summi in nos amoris argumentum: nam, vt ait D. 2.
Ioannes *c. 13. Cum dilexisset suos, in finem dilexit eos.* Cùm enim Deus initio naturam nostram similitudinis vnione, sibi copulasset, hominem creans ad imaginem & similitudinem suam, *Genesis c.1.* eundémque deinde gratiæ & charitatis vnione sibi arctiùs deuinxisset, iuxta illud *Oseæ c. 11. Et ego quasi nutritius Ephraim, portabam eos in brachiis meis, & nescierunt quòd curarem eos. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis*: postea vnione illa mirabili, qua seipsum naturæ nostræ ineffabiliter coniunxit, atque hypostaticè vniuit; qui enim Deus natura est, verè homo factus est, ita vt verus Deus simul & homo sit; his diuinus amor non contentus, sciens Iesus iam venisse horam, vt transeat de hoc mundo ad Patrem, vt amoris sui euidens argumentum daret, nec vllo vmquam tempore à nobis abesset, inexplicabili consilio, & quod omnem naturæ ordinem & conditionem superat, admirabilem hanc sacramentalem reperit vnionem, de qua, eodem D. Io. testante *c.6.* dixit Dominus, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* vnde rectè Chrysostomus *Homil. 61. ad pop. Antioch. & Hom. 45. in Io. Cùm enim* (ait) *suum in nos amorem indicare vellet, per corpus suum se nobis commiscuit, & in vnum nobiscum redegit, vt corpus cum capite vniretur; hoc enim amantium maximè est.* Et Cyrillus Alexandrinus *lib. 11. in Io. c.26. Origo igitur & via, qua Spiritu sancto participamus, & Deo vniti sumus, Christi mysterium est: omnes enim in illo sanctificamur; vt igitur inter nos & Deum singulos vniret, quamuis corpore simul & anima distemus, modum tamen adinuenit consilio Patris & sapientiæ suæ congruentem; suo enim corpore credentes per communionem mysticam benedicens, & secum, & inter nos, vnum nos corpus efficit.* & *lib.4.*

c.17.

*c.*17. dixerat: *Sicut enim si quis liquefacta cera aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totum commisceat necesse est: ita si quis carnem & sanguinem Domini recepit, ita cum ipso coniungitur, vt Christus in ipso, & ipse in Christo inueniatur.* Simile apud Matth. comperies. *Simile est,* inquit, *regnum cœlorum fermento, quod acceptum abscondit mulier in farinæ satis tribus. Sicut parum,* ait Paulus, *fermenti totam massam fermentat, sic paruula benedictio totum hominem in seipsum attrahit, & sua replet gratia; & hoc modo in nobis Christus manet, & nos in Christo. verè enim totum fermentum in totam massam pertransit.* Hæc Cyrillus. Meritò itaque Vrbanus, vt habetur *in Clem. vnica de reliq. & vener. sanct.* huiusmodi Christi amorem & charitatem vocat, exuberantem, transcendentem omnem plenitudinem largitatis, & excedentem omnem modum dilectionis. & Concilium Tridentinum *sess.* 13. *c.*2. docet in hoc mysterio Christum diuini amoris sui diuitias effudisse. *Ergo* (inquit) *saluator noster discessurus de hoc mundo ad Patrem, sacramentum hoc instituit, in quo diuitias diuini sui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabilium suorum.* Nec sanè maius beneficium optare potuimus, quàm Christum hominem factum, cruci affixum, & considentem ad Patris dexteram, ita largiri se nobis, vt eiusdem corpore & sanguine nunc etiam vescamur, illíque media Eucharistia incorporemur. Ex parte enim rei donatæ (etsi non ex parte modi, quippe cùm vnio beati cum Deo sit melior, eo quòd sit inamissibilis) nullum maius, aut honorificentius donum excogitari potuit; cùm datum sit donum diuinæ personæ, ídque tanta charitate, & amore, vt respectu humanæ Christi voluntatis exceedat Angelorum & Sanctorum simul omnium amorem; respectu verò diuinæ, sit infinitus, & prætereà etiam æternus; cùm voluerit Dominus ab æterno tantum donum suo tempore nobis dare. Quamobrem si tantopere admiratus est mundus Arthemisiæ Cariæ Reginæ erga defunctum virum Mausolum dilectionem, quòd eius pretiosis liquoribus dilutos cineres paulatim ebiberit, viuúmque esse voluerit extincti coniugis sepulchrum, vt Aulus Gellius *lib.*10. *c.*18. & alij scripserunt; quantoperè decet, nos suspicere, & intimo cordis affectu venerari adeò exuberantem ac transcendentem omnem dilectionis modum Christi amorem; cùm nos seruos eius, quinetiam inimicos, sua diuina carne & sanguine saginarit? Profectò haud minus verè de huius mysterij diuini institutione, quàm de eiusdem incarnatione & morte pro nostra salute dici potest, præclarum illud D. Bernardi, *De Deo triumphat amor.* *Ser.*54. *in Cant.*

3. Instituit quoque Dominus, vt suæ pro salute nostra susceptæ passionis, esset memoriale perpetuum, ipsomet dicente, *Lucæ* 22. *Matth.* 26. *Hæc quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis.* & D. Paulo 1. *ad Cor.* 12. *Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis.* Sicut enim olim præclara illa Iudith, in deuicti Holofernis memoriam, & anathema obliuionis, tanti à Deo suscepti beneficij, in donariis domini illius suspendit conopæum, vt ex eiusdem historia *c.*16. constat; ita Christus, vt suæ passionis in nos collati beneficij, perpetuò in Ecclesia vigeret memoria, ac perennis gratiarum actio, viuam spiranrémque suæ passionis imaginem, diuinæ Eucharistiæ mysterium instituit: suis enim beneficiis veluti pensionem quamdam, apposuit Deus memoriæ ac gratiarum actionis præceptum. Placet hæc audire ex D. Gaudentio *serm.*3. *qui est de manducatione Agni paschalis,* qui ait: *Voluit enim beneficia sua permanere apud nos, voluit animas pretioso sanguine suo semper sanctificari per imaginem propriæ passionis, & ideo discipulis fidelibus mandat,*

quos

quos primos & Ecclesiæ suæ constituit sacerdotes, vt indesinenter ista vitæ æternæ mysteria exercerent, quæ necesse est à cunctis sacerdotibus per singulas totius orbis Ecclesias celebrari, quousque iterum Christus de cœlis adueniat, quo & ipsi sacerdotes & omnes pariter fidelium populi exemplar passionis Christi ante oculos habentes quotidie, & gerentes in manibus, ore etiam sumentes ac pectore redemtionis nostræ indelebili memoria teneamus, & contra venena diaboli dulcem medicinam sempiterni tutaminis consequamur. Verùm cùm Christi passio summis doloribus ac cruciatibus plena fuerit, iuxta illud *Isaiæ c.* 53. *Despectum & nouissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem, & quasi absconditus vultus eius, & despectus, vnde nec reputauimus eum. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit; & nos reputauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum.* & illud Ieremiæ *Thren.c.*1. *O vos omnes qui transitis per viam, attendite, & videte, si est dolor similis, sicut dolor meus.* Cur eiusdem passionis memoriale dulce ac suaue epulum esse voluit? multo enim conuenientius memoriale videri potuit, aut nostri sanguinis vicissimè venis emissio: vt fiebat in circumcisione, aut comestio amari vel acerbi alicuius edulij, vt Hebræis mos fuit, in memoriam accepti beneficij Ægyptiacæ liberationis comedere cum Agno paschali amaras lactucas agrestes, an illud voluit, vt suam eximiam in nos charitatem declararet, quippe qui nobis suauia & dulcia dederit, sibi verò elegerit acerbum & amarum? An vt intelligeremus quanto cum gaudio pertulerit, pro salute nostra, passionem & mortem, secundùm illud *Lucæ* 12. *Baptismo autem habeo baptizari, & quomodo coarctor, vsque dum perficiatur.* quare & Titus Bostrensis explicans illud *Lucæ* 22. *Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum. Per hæc,* inquit, *disertè significat, se non inuitè, sed magno cum desiderio crucis supplicium, pro mundi salute subire. Quasi igitur à nobis beneficium acciperet, nos conuiuio excipere & munerare voluit.* An vt disceremus experientia illius legis iugum esse suaue? An vt qui per cibum vetitum debilitati cecideramus, nouo & pretioso inescati, frequenter manducantes, contra tentationes omnes firmaremur, testante Propheta *Ps.*22. *Parasti in conspectu meo mensam aduersùs eos qui tribulant me?* Et quidem non indiget Christus memoria nostra, etsi velit nos sui amoris, acceptorúmque beneficiorum meminisse; optat enim illorum recordatione nos in sui amore quammaxime incalescere. Sed cur inquies? An quòd ita deceat iustissimúmque sit, cùm Deus sit summum bonum, primum principium, vltimúsque finis noster, ac rerum omnium cæterarum? An quòd similitudo voluntatum coniunctionem & amicitiam foueat? Vnde & Aristoteles *lib.9.Eth.* docuit, propter dissimilitudinem, amicitiam dissolui, & D. Hieronymus *in c.7. Michææ, Amor* (inquit) *aut pares accipit, aut facit.* An quia cùm amor transformet amantem in rem amatam, vt Plato, Dionysius *lib. de diu. nom. c.*4. aliíque sapientes statuerunt, amans sibi quodammodo moriatur; cúmque ex altera parte nihil omnino perire cupiat, amans ne prorsus intereat, in amato viuere velit, quod non nisi per redamationem, suíque memoriam fit, vt philosophatur Marsilius Ficinus in conuiuio Platonis? Verùm quæres iterum, cur voluerit Dominus in suæ passionis memoriam verè ac realiter seipsum donare, & sub memoriali ipso latere, cùm ad hoc ipsum sufficeret quodcumque signum? An vt doceret quanti à se fieret, quantíque à nobis facienda esset eius passio, quod etiam *Thren.* 3. indicauit illis verbis: *Recordare paupertatis meæ, & transgressionis meæ, & absynthij, & fellis.* Scilicet paupertatis, quam pro nobis pertulit viuens, & moriens, descensus de cœlis ad terras, atque eius amarissimæ atque acerbissimæ passionis. An vt pro nobis negligentibus de hoc tanto, cæterísque

omni

omnibus beneficiis Deo Patri sibíque ipsi debitas ageret gratias; qua de re *lib.4. c.11. §. 33.* dicetur. An quòd in sui absentia visibili, inuisibiliter voluerit nobiscum permanere, promisit enim: *Ecce vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi.* Quod præclarè expressit illis verbis Fulbertus Carnotensis *epist. 1. ad Adeodatum. Defectum nostræ fragilitatis miseratus* (Dominus) *aduersus quotidianas nostræ prolapsionis offensas, sacrificij placabilis nobis prouidit expiamenta, vt quia corpus suum, quod semel pro nobis offerebat in pretium, paulo post à nostris visibus sublaturus fuerat in cœlum, ne sublati corporis fraudaremur præsenti munime, corporis nihilominus & sanguinis sui pignus salutare nobis reliquit, non inanis mysterij symbolum, sed compaginante Spiritu sancto corpus Christi verum, quod quotidiana veneratione sub visibili creaturæ forma, inuisibiliter virtus secreta in sacris solemnibus operatur.* Mansit igitur suas delitias reputans esse cum filiis hominum in hoc sacramento, quasi sui amoris throno: eiúsque præsentia nobis terra facta est cœlum, ait enim Chrysostomus *Hom. 24. in prima ad Corinth. Dum in hac vita sumus, vt terra nobis cœlum sit, facit hoc mysterium.* De Salomonis throno dictum est *lib. 3. Reg. c. 6. Non est factum tale opus in vniuersis regnis*; idem verissimè affirmari potest de hoc admirabili amoris Christi throno. in eo etiam throno gloriæ in cœlis admirabiliori, quòd vt Christus in cœlesti throno gloriæ sedeat, non est iam opus nouo miraculo; at verò multa magnáque mirabilia facienda sunt, vt sedeat in throno sui amoris. dictum est enim *Ps. 110. Memoriam fecit mirabilium suorum misericors & miserator Dominus: escam dedit timentibus se.* Ideóque cùm mirabile fuerit Deum incarnari (redemtionis enim opera admirabiliora sunt creationis operibus) mirabile, famam, sitim, æstum, & frigus, tolerare; mirabile, pro salute nostra, tolerare alapas, sputa, & irrisiones; mirabile denique, non tantùm pro amicis, verumetiam pro inimicis mortem, & mortem crucis sustinere; memoriale mirabilium omnium instituta est Eucharistia amoris Christi thronus. Quare rectè D. Bonauentura *tract. de interiori homine. p. 1. c. 11. Et ideo hoc est memoriale totius dilectionis suæ, & quasi compendium quoddam omnium beneficiorum suorum, quod nobis reliquit, incarnationis, redemtionis, glorificationis, & iustificationis figuram includit.* Hoc idem vehementer admirans B. Laurentius Iustinus *serm. de Euch.* ait: *Tanta siquidem dignitatis, tantæque excellentiæ esse probatur, vt in eo ipsa etiam angelica natura miretur, veneretur sub accidentibus Christum, diuinam in sacramento maiestatem colat, gaudeátque vehementer esse cum hominibus Deum. Ecce,* inquiunt inter se, *tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis, & ipsi populus eius erunt, & ipse cum eis erit eorum Deus.* Planè nobiscum est Deus, remotus tamen per speciem, propinquus verò per fidem, & præsens per sacramentorum sui corporis & sanguinis veritatem. Ob eamdem ipsam causam, Ecclesiam monet Isaias *c. 12. Exulta, & lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui sanctus Israël.* decuit enim vt Christus sibi tantis laboribus, amplissimo regno Ecclesiæ acquisito, amoris sui throni prærogatiua Ecclesiam honestaret.

4. Itémque, vt esset fidelium animarum cibus. *Accipite,* inquit *Lucæ 22. & manducate, hoc est corpus meum.* & *Io. c. 6. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* cuius explicans effectus Concil. Trid. *sess. 13. c. 2. Sumi,* inquit, *voluit Christus sacramentum hoc, tamquam spiritualem animarum cibum, quo alantur & confortentur, viuentes in vita illius, qui dixit:* Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Et sanè cibus hic mensas omnes superat, tum magnitudine doni, cùm cibus apponatur Deus ipse. Vnde Tertullianus *lib. de resurr. carnis. Caro corpore & sanguine Christi vescitur, & anima de Deo saginetur.* Et singulis integer, non diuisus, aut 1.

diminutus. vt, veluti Eliseus alter *lib. 4. Reg. 4.* nostris, suis singulis iunctis membris, perfectam vitam impartiret. Atque eodem temporis momento in-
2. numeris in locis, ne quisquam absentia priuaretur. tum conuiuantis maiestate, cùm institutor conuiuij sit ipsa diuina omnipotentia, & sapientia. *Tota,* inquit Augustinus *epist. 3. ad Volusianum, ratio facti est potentia facientis.* & Chrysostomus *Hom. 60. ad pop. Antioch. Non sunt humanæ virtutis, hoc est, potentiæ opera proposita; qui tunc fecit in illa cœna, idem nunc ea quoque facit.* & Ambrosius *lib. 4. de sacram. c.4. Sermo Christi hoc conficit sacramentum, nempe sermo is, quo facta sunt omnia.* Iussit Dominus, & factum est cœlum, terra, maria; iussit Dominus, & omnis creatura generata est; vide quàm operatorius sit sermo Christi, ipse dixit, &
3. facta sunt. tum conuiuarum multitudine, quippe cùm non tantùm nouem victorum millia, vt in Alexandri Magni conuiuio contigisse docet Arrianus *lib.7.*
Esth. c.1. *de rebus gestis Alexandri*, neque vnius tantùm regni homines, vt in Assueri conuiuio factum est, sed fideles omnes vocentur ad hoc epulum. *Isaiæ c. 25. Faciet Dominus exercituum omnibus populis, in monte hoc conuiuium, &c.* quinetiam Regum omnium Imperator, & Dominus, voluit esse vnus ex conuiuis, & de
4. Eucharistia participare, vt alibi docuimus. tum temporis diuturnitate, cùm non tantùm sex menses, vt illud Assueri, sed vsque ad mundi finem duratu-
5. rum sit hoc conuiuium: vt 2. *lib.* probauimus. tum vtilitatis fructu, cùm digne sumentes singulares consequantur effectus. in spirituali enim vita nutriuntur, augentur, roborantur, vt ex pane Eliæ huius figura constat, dicente Scriptura *lib.3 Reg. c.19. Et ambulauit in fortitudine cibi illius vsque ad montem Dei.* nec mirum, cùm conuiuium hoc factum in monte Sion, sit conuiuium illud, de quo vaticinans Isaias *c. 25.* vocat conuiuium pinguium, conuiuium vindemiæ: pinguium medullatorum, vindemiæ defecatæ; in eo enim comeditur pinguissimus & medullatus agnus immaculatus plurimam afferens gratiæ & deuotionis pinguedinem. Quam ob causam idem Isaias *c.55. Audite* (inquit) *audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in crassitudine anima vestra. & bibitur vinum lætificans cor hominis, in vindemia ex botris defecatissimum, ac dulcissimum expressum*, de quo dictum fuerat olim *Psal. 22. Impinguasti in oleo caput meum, & calix meus inebrians quàm præclarus est.* plura dicemus hac de re *lib.4. c.27.* aliáque vide-
6. ri possunt apud D. Thomam *opusc. 58. c. 6. & 24.* tum adstantium aulicorum splendore, & numero; cùm innumeri assistant sacrificanti sacerdoti adiuuantes Angeli. *Taceant*, inquit D. Iacobus *in Liturgia, omnes mortales stent cum metu & tremore, nihil terrenum cogitent: Rex enim regum Christus veniet, vt mactetur, & detur in cibum fidelibus; eum verò chori Angelorum antecedunt.* Chrysostomus *Hom. de diu. mensa & iudicio. O miraculum mysticæ mensæ, tam magnificè instructæ in qua Agnus Dei pro te mactatur, sed quem assistunt Cherubim, descendunt Seraphim, qui sex alis præditi, vultus demittunt, vbi omnes Angeli cum sacerdote, pro te legationem obeunt.* Ac denique Anastasius Patriarcha Antiochenus, *Hoc* (inquit) *sacrificium astantibus Angelis & eorum præsidio conficitur;* & Elias Cretensis *in primam orat. S. Gregorij Nazianz. num. 125. Minimè sanè diffitendum est, quin Angeli sanctæ mensæ astent, eam vt olim monumentum, in quo dominicum corpus conditum erat, vndique cingentes.* Sed hac de re vberior erit sermo *lib.4. c.11. n.22.*

Vt haberemus aduersùs peccatorum morbos, & venenum, paratum medica- 5.
mentum, & antidotum, vt notauit etiam D. Thomas *3. p. q. 79. art. 6. & opusc. 58. c.24.* & per se satis indicatur illis verbis Domini *Io. 6. Hic est panis de cœlo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de*

cœlo

cœlo descendi: si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Quare Cyprianus *sermo. de cœna. Panis iste substantialis, & calix benedictione solemni sacratus, ad totius hominis vitam salutémque proficit, simul medicamentum & holocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens.* Et cùm in naturalibus etiam, cibi aliqui sint morborum medicina, vt constat apud Plinium *lib. 8. c. 32. de ceruorum carnibus; febrium enim*, ait, *morbos hoc animal non sentit, & huic timori medetur, vnde factum est, vt principes fœminæ, quæ omnibus diebus matutinis carnem eam gustare solitæ erant, longo æuo caruerint febribus*; quid mirum si diuina Christi caro sit peccatorum medicina, atque antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur, vt loquitur Concilium Tridentinum *sess. 13. c. 2.* cùm & prædixerit Dauid *Psal. 22. Parasti in conspectu meo mensam aduersus omnes, qui tribulant me.* & *Psal. 102. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas*; & dixerit D. Iacobus *c. 1.* de diuino Verbo incarnato: *Suscipite insitum verbum, quod potest saluare animas vestras.* An non decuit, vt sicut olim *Gen. 2.* Deus in Paradisi medio arborem vitæ posuit, quæ humido radicali deperdito mederetur, vitáque humana produceretur incolumis; ita eodem modo eadem summa bonitas in medio Ecclesiæ hunc vitæ æternæ cibum statueret, qui nostris languoribus ac morbis mederetur? An non etiam Manna Israël datum, *Exod. 16. Num. 11.* panis medicinalis fuit, & corporalium infirmitatum antidotum, adeò vt toto illo tempore non fuerit in tribubus eorum infirmus, *Psal. 104.* at hoc diuinæ Eucharistiæ figura fuit: debuit igitur hæc morbis spiritualibus mederi. quod etiam in institutione promisit Dominus, *Qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Quare licèt cœlestis hic panis non sit institutus ad peccatum originale, aut mortale delendum, seu conferendam primam gratiam, ex Concilio Tridentino *sess. 13. c. 2. & 5.* idque meritò, cùm cibus supponat vitam; auget tamen indignè sumentibus gratiam, dum nos Christo vnit, vt decretum est in Concilio Florentino, qua aucta faciliùs inimicis impugnantibus resistitur, sicut & aucto calore naturali stomachi noxij humores faciliùs concoquuntur, ne obsint; illuminat intellectum, & concupiscentiam sanat; quæ præclarè testata habemus apud Cyrillum *lib. 4. in Io. c. 17. Sedat*, inquit, *cum in nobis maneat Christus, sæuientem membrorum nostrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit.* idémque testatur D. Thomas *3. p. q. 79. art. 6. ad 3. & opusc. 58. c. 1. & 6.* A nobis igitur cœlestis hic panis sumtus, mirabiles in animis nostris operatur effectus, nostris medetur languoribus, præclaras Christi virtutes communicat, charitatem, humilitatem, obedientiam, patientiam, castimoniam, zelum animarum, cæteràsque omnes; quia vt factus est primus homo Adam in animam viuentem, ita nouissimus Adam in spiritum viuificantem, ideo qualis cœlestis Christus, tales & cœlestes sunt eius diuinam carnem manducantes. quod etiam præclarè expressit Theophylactus *in c. 6. Io.* verbis illis: *Non nudi hominis caro est, quæ manducatur, sed Dei, quæ deificare valet, vtpote contemperata Deitati.* Sed hac de re nobis recurret sermo *lib. 4. c. 27.*

6. Denique vt esset promissæ futuræ gloriæ pignus, quod etiam tradidit D. Thomas dum *in opusc. 57.* scribit: *O sacrum conuiuium in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis eius, mens impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur.* & Concil. Trid. *sess. 13. c. 2. Pignus præterea* (ait) *id esse voluit* (Christus) *futuræ nostræ gloriæ & perpetuæ felicitatis*: & euidenter colligitur ex illo *Io. 6. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Ideo vti hominibus mos est gemmam, aut aliud

aliquid pro pignore dare, quo contrahentes certi reddantur, se suo tempore conuentam rem, aut pecuniam accepturos; ita Dominus, vt nos certos faceret, debito tempore promissam felicitatis gloriam intraturos, hoc diuinum pignus, omni pretiosius gemma reliquit. Notat verò D. Thomas *in 2. ad Cor. c. 1.* duo in pignora consideranda esse. primum quidem quòd tanti saltem valeat, quanti res pacta & conuenta; alterum quòd spem faciat habendæ rei promissæ statuto tempore. quod sane vtrumque in Eucharistia gloriæ futuræ pignore continetur. Etenim & tanti valet, quanti gloria, cùm Deum ipsum contineat. Ob id nec Pater aliquid maius dare potuit, aut sibi magis carum, & acceptum, cùm det filium vnigenitum sibi in potentia, sapientia, ac bonitate æqualem, vti fit inter Principes, cùm pacis obsides dantur primogeniti; nec filius aliquid maius seipso sacramentalibus speciebus cooperto; cùm in ipso includantur omnes tituli & iura saluationis nostræ, ac sanguis nostræ redemtionis, pretium. de quibus *in epist. ad Coloss. c. 1. & ad Romanos c. 8.* &, nisi per nos ipsos stet, certissimam
1. spem facit sumentibus, cum Dei timore, & pietate, consequendæ gloriæ. tum quòd efficacissima media obtinendæ beatitudinis hoc sacramenrum contineat; dum præteritorum delictorum remissionem confirmat ad diuinam mensam admissio, quæ signum esse solet magnæ familiaritatis, & amoris; dum à futuris culpis præseruat, iniecto cupiditatibus, fræno, aucta gratia, confirmatisque viribus spiritualibus, dum perseuerantiam vsque ad mortem tribuit in gratia, ideoque liberat à prima morte culpæ, & à secunda condemnationis, & suo tempore à tertia, nempe morte corporis per resurrectionem. vnde verissimè dictum est *Io. 6. Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi: si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in*
2. *æternum.* tum quòd in nobis æternæ gloriæ veluti radicem, & fontem aquæ salientis in vitam æternam, ingenerat. nempe vnionem cum Christo, vt vbi caput est, sint etiam membra: & charitatem Spiritus sancti, qui est pignus hære-
Io. 4. ditatis nostræ, *ad Ephesios c. 1. & 2. Cor. 1.* vt enim venit Christus in mundum, vt nobis Spiritum sanctum daret, ita nunc sacramentalibus speciebus coopertus in nos venit, vt diuino spiritu nos repleat. Porrò S. Thom. *in c. 1. epist. ad Ephesios,* scribit, significantius charitatem, arrham futuræ gloriæ dici, quàm pignus, quod pignus aliud sit à re pro qua datur, & quòd reddatur post conuentam rem acceptam, arrha verò non aliud sit à re pro qua datur, nec reddatur, quia datur de ipso pretio, quod non est auferendum, sed complendum. quare pariter cum nobis in hoc sacramenro communicetur spiritus charitatis, & dilectionis, quæ est quædam particularis & imperfecta participatio diuinæ charitatis, quæ non est auferenda, sed perficienda in cœlesti felicitate, significantius arrha quàm pi-
3. gnus æternæ gloriæ, hoc diuinum sacramentum dicetur. tum quòd ille ipse in cibum & potum nobis hìc detur, qui datur in gloria, etsi vsui nostro conditus ac præparatus. Audiamus D. Bernard. *ser. de cœna qui incipit, panem Angelorum. Gratulare sponsa, gaude incomparabiliter, præsidentem habes & rectorem sponsum in præsentis exilij militia. Pignus habes, arrham tenes, quibus feliciter sponso vniaris in patria. Gloriosa & amabilis sponsa, in terra sponsum habes in sacramento, in cœlis habitura es sine velamento. & hic, & ibi veritas, sed hic palliata, ibi manifesta, &c.* Vnde Chrysost. *Hom. 60. ad pop. Antioch. Veniat in mentem tibi quo sis honore dignatus, qua mensa fruaris. Ea namque re nos alimur, quam Angeli videntes, tremunt, nec absque pauore, propter fulgorem, qui inde resilit, adspicere possunt.* Cùm igitur sit illius cœlestis epuli principium, idémque omnino cibus, etsi adhuc velatus, æternæ gloriæ, certum pignus censendum est, & arrha.

Cur voluerit Christus Missæ sacrificium iterari. Cap. XI.

SVMMARIVM.

1. *Plures afferuntur ex Patribus causæ, quibus in Ecclesia Missæ sacrificium iterandum fuit.*
2. *Sed huiusmodi repetitionem nullo modo pugnare cum sacrificij vnitate posita à D.Paulo* ad Hebr. c.5. 6. & sequentibus.

1. Sed cùm Christus semel tantùm in carne passus, mundum sua morte & passio-
ne saluarit, vt quid quotidie Missæ iteratur oblatio ? Pluribus sanè de causis 1.
iteratur, tum scilicet ex D. Gregorio *in Homilia paschali, & can. quid sit. de consecr.*
d.2. Paschasio *lib. de corpore & sanguine Christi. cap.9.* Stephano Heduensi *lib. de*
*sacr. an. altaris.c.*13. S. Thom. *opusc. 66.c.3.* vt qui quotidie labimur, iuxta illud,
Septies in die cadit iustus. & 1. *Ioan. c.1. Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi*
nos seducimus. & *Matth.c.6. Dimitte nobis debita nostra*; quotidie etiam releuemur;
quique moriendo mortem vicerat, medio hoc sacrificio, quotidie relaxaret
recidiua delictorum. tum ex D. Ambrosio *in epist. ad Hebr. & c.vlt. In Christo. de* 2.
consecr. d.2. vt quotidie beneficium passionis Christi recolatur vsque ad mundi
finem, iuxta illud D.Pauli 1. *Cor.*11. *Mortem Domini annunciabitis donec veniat.*
& *Lucæ* 22. *Hoc facite in meam commemorationem.* Interim igitur dum Christus ad
iudicium venit, quotidie hoc sacrificio eius mors annuncianda est, vt discant
posteri qua charitate nos dilexit Christus; cùm seipsum pro nobis tradiderit.
tum quòd sit non tantùm sacrificium, sed etiam animæ cibus, & potus, quo 3.
frequenter pascendi sumus, vt diximus; & testatur de calice agens beatus Lau-
rentius Iustin. *serm. de Euchar.* cùm ait: *Semel pro te datum est pretium, sed poculum*
quotidie consecratur, tibique apponitur, vt bibas, bibas, inquam, vt inebrieris, non vino,
in quo est luxuria, sed amore, sed exultatione, sed iubilo. necessariò igitur frequenter
confici debuit, ne vnquam deesset, aut ne diu seruatus acesceret, aut putresce-
ret. qua de re dicendum erit *lib.4.c.29.* tum vt noua semper repleamur gratia, 4.
vnde Emissenus: *Vt dum perennis victima viuit in memoria, semper præsens sit in gratia.*
noluit enim Christus, vt superiùs diximus, ex S. Thom. Gabriele, & aliis, his
mediis suæ passionis fructum nobis applicari nisi finitè; ideo frequenter iteran-
da fuerant. tum ex Algero *lib.*1. vt hac salutari victima participata contra tenta- 5.
tiones omnes muniamur. Si enim videat aduersarius hospitium nostrum occu-
patum, cœlestis fulgore præsentiæ; intelligens locum suis tentamentis inter-
cludi per Christum, fugiet. tum denique vt cultus religionis Christianæ, quæ 6.
sine sacrificio esse non potest, in Dei honorem tanti mysterij frequentatione
conseruaretur.

2. Porrò non pugnant hæc cum Apostolo *ad Hebr. c.5.6.8.9.10.* vt Lutheri & Caluini sectatores latrant, cùm D. Paulus loquatur ibi de vnico sacrificio cruento quo semel Christus introiuit in sancta, æterna redemtione inuenta; non de incruento quo illius fructus nobis applicatur, vt superiùs *c.3.§.7.* diximus, & docet Concilium Tridentinum *sess.22.c.2.* quod etiam innuens D. Ambrosius, *Quod nos,* inquit, *agimus, recordatio est sacrificij* (cruenti) *illius, nec causa suæ infirmitatis repetitur, sed nostræ, quia peccamus, &c.* sed reliqua in sequentibus libris prosequemur.

DE SACROSANCTO MISSÆ SACRIFICIO

LIBER SECVNDVS.

PRIMVM tantùm ex quatuor illis, quæ in omni sacrificio consideranda sunt, ex D.Augustino *lib.4.de Trinitate. c.14.* superiori libro explicauimus, quid videlicet in hoc diuino sacrificio immoletur: iam deinceps tria reliqua, cui scilicet, pro quibus, & à quibus ritè possit offerri, disputabimus. quibus, & aliqua, quæ necessariò sacrificio accidunt, adiungemus, quæ sunt etiam circumstantiæ eius, qui ritè oblaturus est.

Sacrificium Missæ soli Deo offerendum. CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *Nulli creatura sed Deo tantùm, quòd eius supremæ excellentiæ, & subiectionis nostra signum, & protestatio sit, sacrificium legitimè offerri posse.*

2. *Deum in antiquis & noua legis sacrificiis precipiendis nulli suæ indigentiæ, aut necessitati, sed tantùm offerentium vtilitati consuluisse.*

3. *Cùm Deo sacrificium offerendum dicimus, non tantùm in Deum ratione finis, sed etiam obiecti, referendum sacrificium intelligimus.*

4. *Nec solùm Deo Patri offerri putandum est, sed communi deuotione simul etiam Filio, & Spiritui sancto.*

Sacrificium, diuinus est honor, rectè scripsit D.Augustinus *lib.20. contra Faustum,c.21.* & ante August. Arrianus *lib.4. de reb.gestis Alexandri Magni.* Diuinæ enim tantùm maiestati licere sacrificium immolare, luce clarius constat, tum ex diuinis litteris, cùm scriptum sit *Exod.22. Qui immolat diis, occidetur, præterquam Domino soli.* & testetur D.Paulus *ad Hebr.c.5.& 8.* in eum finem sacerdotem institutum esse, vt offerat Deo dona & sacrificia; idémque probet vsus sacrificiorum, quæ in diuina Scriptura referuntur; Abelis, Noë, Melchisedechi, Abraham, Aaronis, & cæterorum; ex quibus intulit Augustinus *ep.49. quæst.3.* 1.

*quæst.*3. præclarum illud epiphonema. *Hinc intelligendum est, quàm sit res antiqua sacrificium, quod non nisi vni Deo vero offerri oportere, veraces & sacræ litteræ monent.* tum ex naturali lumine, cùm nulla vmquam gens, nulla natio, eodem D.Augustino teste *lib.*10. *de Ciuit. c.*4. nisi ei quem Deum aut sciuit, aut putauit, aut finxit, sacrificium offerendum censuerit. est enim sacrificium, vt dicebamus *lib.* 1. *c.* 3. *num.* 6. protestatio diuini principatus, summæque subiectionis nostræ. quòd, ex eodem D.Augustino *lib.*10. *de Ciuit. c.*19. & D.Thom. *lib.*3. *contra Gentes.c.*120. & 2.2.*q.*85. *art.*2. externa sacrificia sint veluti voces, & signa, quibus internum sacrificium, officia, affectus, & subiectionem voluntatis nostræ, primo omnium rerum principio, conseruatori, & vltimo fini offerimus, & consecramus. Quæ cùm soli Deo creationis nostræ principio, operationis autori, & beatitudinis fini competant, eidem etiam soli erunt externa sacrificia offerenda; nisi rei criminis læsæ maiestatis esse velimus, signum honoris summi alteri quàm summo Principi deferentes. vt etiam contra Anaxarchum disputat Callisthenes apud Arrianum *lib.* 4. *de rebus gestis Alexandri.* Minuitur enim & eius diuini principatus, & nostræ erga illum seruitutis ac subiectionis opinio, atque existimatio, si diuinus cultus alteri communicetur. Hoc enim ipso definit huiusmodi cultus religionis esse proprius, ac peculiaris Dei latria. Quare cùm D.Augustinus *lib.*20.*contra Faustum. c.*21. *vt etiam lib.*8. *de Ciu. c.vltimo, & lib.*22. *c.*10. dixisset nos quidem Martyres colere eo dilectionis & societatis cultu, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, subdit: *At verò illo cultu, quæ Græcè latria dicitur, Latinè vno verbo dici non potest, cùm sit quædam propriè diuinitati debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi vnum Deum: cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuipiam Martyri, vel cuipiam sanctæ animæ, vel cuipiam Angelo.* & *ep.*49. *q.*3. *Neque* (inquit) *illinc excusant impij sua sacrilega sacra, & simulacra, quod eleganter interpretantur quid quæque significent. Omnis quippe illa interpretatio ad creaturam refertur, non ad Creatorem, cui vni debetur seruitus religionis illa, quæ vno nomine latria Græcè appellatur.* Et S.Martialis vnus è septuaginta duobus discipulis Domini *epistola ad Burdigalenses. c.*3. *Sacrificium* (ait) *Deo creatori offertur in ara, non homini, neque Angelo.* Et quidem homines iustos oblata sacrificia summè auersatos docet D.Lucas cùm *Act.*14. de Paulo & Barnaba disserit: *Quod vbi audiuerunt Apostoli, &c.* vt etiam sanctos Angelos fecisse, Deóque soli deberi sacrificia ostendisse, testatur diuus Ioannes *Apoc.*19. & 22. Neque vmquam sanè dæmon impia superbia ab hominibus sacrificia expetiisset, nisi ea Dei, quem æmulatur, propria esse cognouisset. Audiamus hac de re eumdem S.Augustinum *in citata epistola. Hoc sanè* (inquit) *nec in ista breuitate prætereundum est, quod templum sacerdotium, sacrificium, & alia quæcumque ad hæc pertinentia, nisi vni vero Deo deberi nossent, dij falsi, hoc est, dæmones, qui sunt præuaricatores Angeli, numquam hæc sibi à cultoribus suis, quos decipiunt, expetiissent.* & *lib.*4.*de Trin.c.*13. *Non intelligunt ne ipsos quidem superbissimos spiritus, honoribus sacrificiorum gaudere potuisse, nisi vni vero Deo, pro quo coli volunt, verum sacrificium deberetur.* & *lib.*10.*de Ciuit. c.*19. *Sed nec ob aliud fallaces illi* (dæmones) *superbè sibi hoc exigunt, nisi quia Deo vero deberi sciunt:* non enim re vera, vt ait Porphyrius, & nonnulli putant, caduuerinis nidoribus, sed diuinis honoribus gaudent. Copiam verò nidorum magnam habent vndique, & si amplius vellent, sibi ipsi poterant exhibere. Qui ergo diuinitatem sibi arrogant spiritus, non cuiuslibet corporis fumo, sed supplicantis animo delectantur, cui decepto *Dispus. contra Porph. Iamblicus lib. de myst. Ægyp. c.*31.

pto

pto subiectóque dominentur, intercludentes iter ad verum Deum, ne sit homo illius sacrificium, dum sacrificatur cuipiam, præter illum.

Porrò hæc haud ob indigentiam expetuntur à Deo, quippe cùm sibi ipsi sufficientissimus cæterorum omnium sit expers cupiditatis; vnde ipsemet *Psal.*49. *Non accipiam* (inquit) *de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos; quoniam meæ sunt omnes feræ syluarum, iumenta in montibus, & boues, &c.* & *Isaiæ c.*1. *Quò mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus? plenus sum; holocausta, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui.* & *c.*43. *Non obtulisti mihi arietem holocausti tui, & victimis tuis non glorificasti me: non te seruire feci in oblatione, nec laborem tibi præbui in thure, &c.* & *Ieremiæ* 7. *Holocautomata vestra addite victimis vestris, & comedite carnes: quia non sum locutus cum Patribus vestris, & non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocautomatum, & victimarum.* Sed tantùm vtilitatis nostræ gratia: vnde præclarè Philo *lib. de sacerdotum honoribus*, agens de iis, quæ Deo offeruntur, ait: *Offerentium vtilitati prospicitur; cùm enim assuescunt semper alimenti partem Deo decidere, numquam in eius obliuionem veniunt; quare nihil in vita potest contingere felicius homini.* & Irenæus *lib.*4. *aduer. hær. c.*22. *Quoniam autem non indigens Deus seruitute eorum, sed propter ipsos quasdam obseruantias in lege præcepit, plenissimè Prophetæ indicant.* & rursus: *Quoniam non indiget Deus oblatione hominum, sed propter ipsum, qui offerat, hominem, manifestè Dominus docuit, quemadmodum ostendimus.* Augustinus etiam *epistola* 49. *quæst.* 3. *Non quòd illo* (nempe sacrificio) *egeat Deus, cùm in iisdem ipsis litteris apertissime sit scriptum:* Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges, *sed quòd etiam in his, vel acceptandis, vel reprobandis, vel præcipiendis nō nisi hominibus consulat. nobis enim prodest colere Deum, non ipsi Deo; cùm ergo inspirat, & docet, quomodo homini colendus sit, non solùm sua nulla indigentia facit, sed nostra maxima vtilitate.* Videndus hac eadem de re Lactantius Firmian. *in epitome diuin. instit. c.*1. S. Maximus *œconomicorum centuria* 3. *cap.*7. & S. Thomas *lib.*3. *contra Gentes. c.*120. Quæ cùm omni sacrificio pio conueniant, maximè huius summi sunt propria, quo Dominus hostia gratissima Patri pro nobis factus, eximiam charitatem in nos suam declarauit; prædictum enim de illo fuerat, teste Irenæo *lib.*4. *c.*32. Tertulliano *lib.*3. *contra Marcionem*, Cypriano *lib.*1. *contra Iudæos. c.*16. & aliis, *Malachiæ c.*1. ab ipsomet Deo: *Ab ortu enim Solis, vsque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus; & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.* de qua prophetia disseruimus pluribus *lib.*1. *c.*3. Offertur igitur Deo diuinum hoc & incruentum sacrificium, cùm totus sacer Canon, totáque Liturgia ad ipsum dirigatur, tamquam proprius eius cultus, atque latria; & nostra tantùm, non item Dei vtilitate, quòd non tantùm eucharisticum, sed etiam propitiatorium & impetratorium sit, ex superiùs *lib.*1. disputatis. Quare Irenæus *loco citato. Sed & suis* (ait) *discipulis dans consilium primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi, nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit, dicens: Hoc est corpus meum, & calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundùm nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo.* & *cap.*34. *Igitur Ecclesiæ oblatio, quam Dominus docuit offerri in vniuerso mundo, purum sacrificium reputatum est apud Deum, & acceptum est ei, non quòd indigeat à nobis sacrificium, sed quoniam is qui offert, glorificatur ipse in eo quod offert, si accepterur munus eius.* 2.

*Psal.*15.

At verò cùm sacrificium Deo offerri dicimus, non solùm sacrificium in 3.

Deum

Deum referri volumus, eo modo, quo v.g. ſcriptionem, aut concionem ſimiléſque actiones in Deum referimus, quod dicit ſolùm rationem finis,ſed etiam ita Deo offerri, vt dicat etiam rationem obiecti, ſeu perſonæ, cui ſacrificium, tamquam donum exhibetur; idque non tantùm mediatè, vt rectè notatum eſt à D.Thoma 2.2. *q.85. art.3.* ſicut v.g. fit, cùm Deo in eius miniſtris ſoluuntur decimæ, ſed immediatè, proximè, & directè ipſimet Deo, in eius diuini principatus ac ſubiectionis noſtræ recognitionem, vt ex locis citatis D. Auguſtini *num.*1. facile colligere licet.

4. Non eſt autem putandum Patri tantùm, & Spiritui ſancto ſacrificium offerri, ſed etiam ipſi filio, vt rectè docuit S.Marcellinus martyr *epiſtola ad Salomonem*, qui cùm dixiſſet quoſdam errore deceptos aſſerere, ideo Patrem maiorem eſſe filio, quòd illi ſoli offerretur ſacrificium, ſubdit: *Quibus competens & congruum reddatur reſponſum, quia ſicut Patri ita etiam filio non ſolum Chriſtianis temporibus, veruntetiam temporibus priſcis à ſacerdotibus variis multiſque modis probamus, ſacrificium oblatum fuiſſe.* quod deinde confirmat *ex Danielis c.*3. vbi de eo, qui cum tribus pueris erat in fornace, ſimilis filio Dei, dicitur: *Et ſicut holocauſtomata arietum & taurorum agnorúmque pinguium, ita fiat ſacrificium noſtrum in conſpectu tuo*, & ex *Pſalmo* 71. vbi de filio dicitur: *Reges Tharſis & inſulæ munera offerent: reges Arabum & Saba dona adducent: & adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient ei*; vt adimpletum eſt *Matth.c.*2. Vnde tandem concludit: *Sacrificium igitur,quod à Chriſtianis ſacris altaribus admouetur, non ſolùm Deo Patri, ſed etiam filio communi deuotione offertur: quoniam nec Patri ſine filio poteſt offerri, nec filio ſine Patre ſacrari.* S.etiam Fulgentius *lib.* 2. *ad Monimum*, rem exactè pertractans, cùm dixiſſet impiè facere, qui vnigenitum Dei filium Deum verum nec cum Patre glorificare conſentiunt, nec vno eodémque ſacrificio pariter honorari permittunt, id probat, tum ſacrificio Abrahami & Iacobi, qui non tantùm Patri, ſed etiam filio ſacrificium obtulerunt. *Quorum* (inquit) *amicorum Dei ſacrificio prorſus Eccleſiæ Catholicæ concordat oblatio, quæ ſic ſacrificat Patri, vt ſimul omni ſacrificet Trinitati*, tum ex prophetia Sophoniæ *c.*3. vbi ille ipſe, qui ſe expectandum in die reſurrectionis ſuæ præcipit, idem ſibi hoſtias ab omnibus Gentibus offerendas, dicit: *Vt cognoſceremus ſacrificium illud eſſe acceptabile Deo, quod communiter Patri, & filio, ſupplex offert,purâque fidelium deuotio.* tandem ſic concludit: *Si qui verò Catholici fideles huius ſacramenti nunc vſque videbantur ignari, deinceps ſcire debent omne cuiuſlibet honorificentiæ, & ſacrificij ſalutaris obſequium, & Patri & Filio & Spiritui ſancto, hoc eſt, ſanctæ Trinitati, ab Eccleſia Catholica pariter exhiberi, in cuius vtique vno nomine manifeſtum eſt ſanctum quoque Baptiſmum celebrari. Neque enim præiudicium filio, vel ſancto Spiritui comparatur, dum ad Patris perſonam precatio ab offerente dirigitur, cuius conſummatio dum filij, & Spiritus ſancti complectitur nomen, oſtendit nullum eſſe in Trinitate diſcrimen. Quia dum ad ſolius Patris perſonam honoris ſermo dirigitur, bene credentis fide tota Trinitas honoratur; & cùm ad Patrem litantis deſtinatur intentio, ſacrificij munus omni Trinitati vno eodémque offertur litantis officio.* Hoc idem euidenter ratio demonſtrat: tum quia quorum vna eſt ſubſtantia, & vna ratio principij ad extra, & vnus finis, iiſdem omnibus exhiberi debet vna adoratio latriæ, & ſacrificium: tum quia ratione vnius ſupremæ naturæ, & voluntatis omnes tres ſunt vnus legiſlator, cuius præceptum tranſgreditur peccator, vnus finis à quo idem auertitur,vnus Dominus; qui primariò offenditur, conſequenter autem tres perſonæ, vt ſunt vnus Deus; quare etiam eadem omnium debet eſſe adoratio, latriæ cultus, ſacrificium, & ſatisfactio. Ideo Chriſtus dicitur 1. *ad Timoth.* 2. mediator Dei & homi

hominum, & non tantùm Patris, & Spiritus sancti, & hominum. Quare diuus Augustinus *in Præfatione enarrationis secundæ in Psal. 29. Quid est (inquit) mediatorem esse inter Deum & homines?. non inter Patrem, & homines, sed inter Deum, & homines? Quid est Deus? Pater & Filius & Spiritus sanctus; inter illam Trinitatem & hominum infirmitatem, Mediator factus est homo.* Qui etiam *lib.10. de Ciuit.c.20.* ait: *Vnde verus ille Mediator in quantum formam serui accipiens, Mediator effectus est Dei & hominum, homo Christus Iesus, cùm in forma Dei sacrificium cum Patre sumat, maluit esse quàm sumere.* & Cyrillus Alexandrinus *in defensione 10. Anathematismi. Non vt maiori (inquit) offerat sacrificium, sed sibi ipsi & Patri.* Concludamus igitur, necessariò communi deuotione Patri & Filio & Spiritui sancto esse sacrificandum.

Pro quibus ritè Missæ sacrificium possit offerri. CAP. II.

SVMMARIVM.

1. *Diuinum Missæ sacrificium, non tantùm sumentibus, vt blaterant Nouatores, sed aliis etiam, pro quibus offertur, prodesse.*
2. *Ideóque rectè atque etiam vtiliter, offerri pro viuentibus iustis, eorúmque necessitatibus.*
3. *Paritérque pro viuentibus peccatoribus non excommunicatis.*
4. *Pro excommunicatis enim publicè, id facere ecclesiastico præcepto prohibemur, secus ex probabiliori sententia, si solùm in Memento oretur, priuato nomine.*
   Quid de excommunicato qui iam per veram contritionem Deo reconciliatus est, nec est amplius in mora petendæ absolutionis.
5. *Pro Catechumenis etiam vtiliter sacrificari.*
6. *Vt etiam pro Turcis, Paganis, aliísque infidelibus non excommunicatis.*
7. *Quoad defunctos verò non esse sacrificandum pro beatis, etsi piè rectéque inter sacrificium offerendum, & nominentur & inuocentur.*
8. *Nec pro damnatis sempiternis ignibus inferni.*
9. *Sed rectè pro animabus, quæ Purgatorij igne purgantur.*
10. *Et quidem vt suffragia & sacrificia communia pro illis oblata, omnibus prosint, ita particularia iis, quibus destinantur.*
11. *Porrò huiusmodi sacrificiorum satisfactionem pro animabus Purgatorij, certè & infallibiliter à Deo acceptari, probabilius videtur.*
12. *Insinuatur denique quàm graues sint pœnæ, quas in Purgatorio animæ patiuntur.*

MAlè omnino Lutherus *lib. de capt. Babyl.* & Kemnitius *in 2. par. Exam. Concilij Trid.* arbitrati sunt, hoc diuinum sacrificium illis tantùm prodesse, qui 1.
sumerent, quòd alia sacramenta, vt v. g. Baptismus vnius, non prosint alteri: oportuisset enim animaduertere rectè definitum à D.Thoma *3.p.q.79.art.7.* cum cæteris Scholasticis, Eucharistiam non tantùm esse sacramentum, quod ad suscipientem sanctificandum ordinatur, quo sensu dictum est in sacro Missæ Canone: *Vt quotquot ex hac altaris participatione sumserimus, omni benedictione cœlesti, & gratia repleamur*; sed etiam sacrificium, quod non solùm ipsis offerentibus prodest, ex doctrina D.Pauli *ad Hebr.7. Necessitatem habet quotidie prius pro suis delictis hostias offerre, &c.* & antea *c.5. Et propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis*: quippe qui & ipse sacerdos infirmitate circumdatus propitiatione & impetratione egeat; verumetiam iis pro quibus offertur, pro

quibus

quibus satisfacere & impetrare potest. ex Concilio Trid. *sess.2. can.3.* & Coloniensi *p.7.c.27.* Propter quod additum est in Canone Missæ: *Memento Domine famulorum, famularúmque tuarum, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis, pro se, suísque omnibus, &c.* (nam etiam coofferentes, nedum sacerdos pro se,& aliis offerre suo modo possunt.) & *Lucæ 22. Marc.14. Matth.26.* sciptum est, *Qui pro vobis, & pro multis effundetur, &c.* Idque omnibus sacrificiis commune fuit; cùm id non tantùm accidat in lege gratiæ, sed etiam in scripta, *ex Leuitico c.4.5.& 6. lib.2. Machab.c.3. lib.2. Esdræ 6.* atque etiam lege naturæ, *ex Iob c.1.& 42.* quòd ea de causa eligatur, & constituatur sacerdos, vt locis citatis docet S. Paulus, vt Deo offerat dona, & sacrificia, pro suis & populi peccatis. Quare D. Iacobus *in Liturgia: Offerimus* (inquit) *tibi incruentum sacrificium pro peccatis nostris, & ignorantiis populi.* & Basilius ac Chrysostomus pariter *in Liturgiis, Et offeramus sacrificium hoc reuerendum ad abolenda delicta nostra, & pro piaculo populi tui.* Verùm quia & viuentium & defunctorum plura sunt personarum genera, videamus num pro omnibus, an verò solùm pro aliquibus rectè sacrificium possit offerri.

2. Et quidem pro fidelibus viuentibus iustis, eorúmque necessitatibus rectè & vtiliter offertur; tum quia sunt præcipua membra Ecclesiæ militantis, pro qua vniuersa peculiariter offertur ab eius ministro, sacerdote videlicet, ideóque vt in homine præcipua membra, cor, caput, pectus, maximè de alimento ab ore sumto & concocto a stomacho participant, sic de hoc diuino sacrificio maximè decet vt participent iusti: tum quia propter gratiam sunt maximè dispositi, quare sicut partes Lunę quæ magis dispositæ sunt, maius Solis lumen recipiunt, magísque fulgent, cæteráque subiecta, quo magis disposita sunt, intensiores agentis suscipiunt qualitates, ita in casu proposito, iusti de sacrificio maximè participabunt: tum quia non debent amici Dei eo beneficio priuari, quo fruuntur etiam eius inimici: tum quia & ipsi valde egent auxilio diuino, ac viribus spiritualibus contra dæmonis tentationes, & sæpe obnoxij sunt temporalibus pœnis pro anteactæ vitæ peccatis, premuntúrque cæteris necessitatibus, in quibus muniuntur & leuantur oblatione tanti sacrificij. Quare etiam pro infantibus baptizatis rectè offerri potest, cùm etiam hi capaces sint fructus sacrificij quantum ad impetrationem, etsi incapaces quoad propitiationem & satisfactionem beneficio Baptismi, ideóque pro iisdem defunctis Missa fit tantùm exultationis. qua de re Alensis *4.p.q.42. art. vltimo.* S. Thomas *4.d.45.q.2. art.2.* Palud. *ibidem.q.1.art.2.* Gabriel *lect.57.* Nauar. *de orat. not.19.& 22.* & Missell. *n.5. in nouis cap.53.*

3. Prodest etiam oblatum, fidelibus peccatoribus non excommunicatis, tum quia & ipsi sunt Ecclesiæ, pro qua vniuersaliter offertur, membra; tum quia in sacro Canone dicitur offerri pro omnibus orthodoxis, atque Ecclesiæ catholicæ & Apostolicæ cultoribus: tum quia etiam pro malis oblatum est sacrificium cruentum crucis: tum quia *ad Hebr. c.5.* dicitur sacerdos, offerre pro peccatis suis, & populi, & *c.10. Vbi autem horum* (peccatorum) *remissio, iam non est oblatio pro peccato.* Idémque innuebant legis veteris sacrificia pro peccato, quæ huius nostri figura fuerunt, vt S. Fulgentius *lib.2. ad Monimum*, Cyprianus, Augustinus, & alij Patres tradiderunt. eodémque specialibus auxiliis iuuantur ad conuersionem, vt doleant de peccatis, velint accedere ad sacramentum pœnitentiæ, vt per illud iustificentur, vt docet S. Thomas *4.d.12.q.2. art.2.q.2.* & Concilium Trid. *sess.22.c.2. Vincant tentationes irruentes, conseruentur in fide, & spe,*

liberentur à peste & improuiso interitu, viténtque noua peccata; cùm vnum aliud secum trahere soleat. Quam ob causam Origen. *Hom. 23. in Numer. Qui semel* (ait) *intra se licèt paruum posuerit fermentum* (peccati) *quotidie semetipso nequior efficitur, atque deterior.* & Basil. in illud *Isaiæ 5. Væ qui attrahitis peccata, quasi funiculo longo. Sicut* (inquit) *qui funes nectunt, aut iunceas storeas, vt quod superest ex fune cœpto contorqueri, consumatur, alterum ei attexunt, & interserunt, quo funis longior euadat; sic qui in profundo malorum festinant, priusquam priori peccato sit impositus finis, secundum adoriuntur.* Idémque Augustinus docet his verbis, *in Psal. 130. Quomodo vt restis fiat longa additur spartum sparto, id autem non rectum it, sed torquetur; sic addendo peccatum peccato, peccatum ad peccatum annectitur, & fit restis longa, qua ligentur manus, & pedes peccatoris, & proiiciatur in profundum; funiculis enim peccatorum suorum vnusquisque constringitur.* lib. 4. Esdræ. c. 16.

Pro excommunicatis autem maiori excommunicatione, siue adhuc fidem retineant, siue amiserint, quales sunt Hæretici, & Apostatæ, quicquid olim fieret, iam publicè sacrificium offerre non licet; quòd id fieri prohibuerit Ecclesia. *cap. à nobis. 2. & cap. sacris. de sententia excommunicationis.* cùm sit vnus ex præcipuis effectibus excommunicationis, & ex S. Thoma *4. d. 18. q. 2. art. 1.* Soto *4. d. 22. q. 1. art. 1.* Couar. *cap. Alma mater. p. 1. §. 6.* Nauar. *de orat. not. 13. 14. 20. & in Manuali c. 27. num. 18.* Bellarmino *lib. 2. de Missa. c. 6.* Suarez *disp. 78. sect. 2.* & communi sententia. An verò priuatim id facere, peccatum sit mortale nec ne, dissentiunt autores. Negat Ledesma 2. 4. *q. 23. art. 1.* Affirmant cæteri, quòd Ecclesiæ præceptum, ne pro ipsis sacrificium offeratur, sit de re graui, idéoque eius violatio culpam mortalem includat. Quærenti autem an possit sacerdos in Memento absque peccato meminisse etiam excommunicati, dicimus sensisse Ledesmam & Sotum *locis citatis* non posse, quòd tota huiusmodi viuentium commemoratio fiat Ecclesiæ nomine, quæ prohibuit, ne fiat. sed oppositum probabilius docuisse Angelum, *v. Missa, num. 51.* Syluestrum *Missa 1. num. 8. & excommunicatio 1. num. 2.* Armillam *excommun. 1. num. 9.* Tabienam *excomm. 1. num. 5.* Nauar. *de orat. c. 19. num. 71.* Couar. *cap. Alma mater, p. p. §. 6. n. 4.* Maiolum *lib. 3. de irregul. c. 25.* Palacium 4. *d. 18. q. 3.* Suarez *disp. 78. sect. 2.* Azor *lib. 1. c. 22.* Bellarminum *lib. 2. de Missa. c. 6.* quòd numquam Ecclesia id prohibuerit, cùm precatio hæc fiat priuato nomine; immo posse etiam indirectè, dummodo ad Missam nihil addatur, per intentionem sacerdotis pro conuersione Hæreticorum sacrificium offerre, directè tamen offerendo pro augmento Ecclesiæ, quæ inter Hæreticos versatur, cùm augeri & pacificari in locis illis Ecclesia non possit, nisi conuertantur Hæretici, vt notauit Bellarminus, & Suarez. & in Missali habetur Missa pro extirpatione schismatis. sed numquid excommunicatus qui iam Deo per veram cordis contritionem reconciliatus est, nec amplius contumacirer manet in mora petendæ absolutionis, etsi nondum sit absolutus, capax sit, & particeps communium Ecclesiæ bonorum? Negat Sotus *loco citato,* & fauet *cap. à nobis. 2. de sent. excom.* vbi dicitur excommunicatum, quamuis per pœnitentiam de suo peccato dolentem, nondum tamen ab excommunicatione absolutum, à consortio & conuictu piorum remotum esse. Affirmant autem Richardus 4. *d. 18. art. 2. q. 2.* Ledesma 2. 3. *q. art. 1.* S. Antoninus *3. p. tit. 15. c...* Nauar. *de orat. c. 19. num. 68. & in Manuali c. 27. num. 18. & 36.* Couar. *cap. Alma mater p. p. §. 6. num. 4. concl. 9.* Turrecremata *can. si quis Episcopus 11. q. 3.* ex præsumta Ecclesiæ intentione; cùm re ipsa iam sit obediens Ecclesiæ filius, & per charitatem viuum Christi membrum. nec obstare *cap. à nobis.* quòd ibi tantùm dicatur, per pœni-

pœnitentiam nondum esse absolutum, sed absoluendum esse ab Ecclesia. non dicitur autem an tunc sit mens Ecclesiæ eum communibus suffragiis priuare. Immo pro huiusmodi resipiscente excommunicato secretò offerri posse priuatim, sine nominatione ob præsumptam Ecclesiæ mentem, tenent Couarruuias, & Nauarrus, quamuis Ledesma neget. Quàm verò timenda sit excommunicatio, docet S. Augustinus 11. *q.* 3. *can. nihil. & can. omnis Christianus.* & re ipsa expertus est, vt refert Petrus Damiani *lib.* 2. *epist.* 15. Otho Imperator, qui cùm Adelaidem Italiæ reginam & commatrem sibi despondisset, atque ob id à filio Episcopo Moguntino excommunicatus esset nisi resipisceret, contumax, cùm filium coniecisset in carcerem, vbi aureis litteris Psalterium descripsit; iterúmque denunciante filio in Quadragesima nisi pœniteret, & satisfaceret in die Pentecostes, Deo rationem redditurum; dicto die, dum sacris interesset, ex improuiso expirauit. Miro etiam facto, vim excommunicationis latæ à Patribus in Hæreticos in Concilio Constantinopolitano sexto, tempore Agathonis Papæ, nempe anno 680. confirmauit Deus aranearum telis eorum fallacias comparans; statim enim ac in eos excommunicatio lata est, araneæ omnes cum suis telis ex fornice in medium deciderunt, vt testis est Paulus Diaconus, seu mauis Theophanes *lib.* 18. & Sigonius *de Imp. occid.* Scribit quoque Petrus Damiani *lib.* 1. *epist.* 10. excommunicati hominis nuptiales panes, ne canes quidem dignatos comedere, vel attingere; eumdémque in cubiculo dormientem repente fulgure extinctum. Et D. Gregorius *lib.* 2. *dial. c.* 23. moniales quasdam excommunicatas, non potuisse post mortem permanere in templo, sed visas foras exire.

5. Vtiliter etiam pro catechumenis offerri sacrificium Missæ potest; vt constat ex Apostolorum institutione apud Clementem *lib.* 8. *constit. c.* 18. & ex Chrysostomo *Hom. de Adam & Eua.* Augustino *epist.* 109. *& lib de dog. eccl. c.* 30. & ex Ordine Romano, vbi describitur tertium scrutinium catechumenorum, quod fiebat feria quarta, post quartam Dominicam Quadragesimæ. quo loco instituitur Missa propria pro catechumenis: & quia Ecclesia in canone Missæ; orat & offert pro omnibus fidelibus, in quorum numero catechumeni; cùm iam substantialiter sint per fidem Ecclesiæ vniti, etsi nondum per actualem Baptismum characterem consecuti; & sæpe etiam per contritionem iusti, & viua membra Christi. Prodest autem ex communi sententia quoad impetrationem bonorum spiritualium, &c. neque enim Ecclesia pro eis oraret, & supplicaret, nisi eis possit impetrare. An verò si defuncti salui sint, Missa pro eis oblata, ex opere operato satisfaciat, diffident autores: nam Azor *lib.* 10. *c.* 22. Suarez *disp.* 73. *sect.* 2. & 10. cum aliis, negant; tum quia improbabile videtur voluisse Christum Dominum ad plures extendere fructum sacrificij, quàm sacramentorum; vnde cùm non fuerint participes Baptismi, nec esse posse sacrificij: tum quia catechumeni non permittebantur assistere sacrificio: tum quia Chrysostomus *Hom.* 3. *in epist. ad Philip.* dicit hoc sacrificium non posse offerri pro catechumeno defuncto. At verò Bellarminus *lib.* 2. *de Missa c.* 6. Henriquez *lib.* 9. *c.* 15. cum aliis rectiùs distinguunt: catechumeni enim, alij sunt tantùm audientes, qui scilicet audiunt Catechismum, sed nondum petunt Baptismum; alij sunt etiam competentes, qui scilicet iam Baptismum petunt, qua de re Turrianus *lib.* 2. *constit. Clem. c.* 20. & Bellarminus *lib. de Baptismo. c.* 25. & quidem primis illis defunctis non prodesse, istis autem posterioribus, si casu absque Baptismo decedant, Missas pro eis oblatas, ex opere operato prodesse, cum fidem habuerint, nec per eos steterit quin insignirentur Baptismatis cha-

ractere, & sint viua Christi membra. in qua sanè sententia est ipse Ambrosius perspicuè, cùm in oratione de obitu Valentiniani Imperatoris nondum baptizari, sed qui miserat ad accersendum Ambrosium a quo baptizaretur, etsi interim occisus fuerit, ait: *Nec nos quidem dubitemus de meritis Valentiniani, sed iam credamus, vel testimoniis Angelorum quòd detersa labe peccati ablutus ascendit, quem sua fides lauit, & petitio consecrauit; credamus quia ascendit à deserto, hoc est, ex hoc arido & inculto loco, ad illas florulentas delectationes, vbi cum fratre coniunctus æternæ vitæ fruitur voluptate. Beati ambo, si quid meæ orationes valebunt: nulla dies vos silentio præscribit, nulla inhonoratos vos mea transibit oratio, nulla nox non donatos aliqua precum mearum connexione transcurret, omnibus vos oblationibus frequentabo.* Hactenus Ambrosius. Quare D. Chrysostomus *de audientibus tantum catechumenis*, qui ex negligentia, & indeliberatione non petierunt baptizari, manifestè loquitur, eósque deflet, quòd damnati sint, & non de competentibus, qui possunt esse iusti, & salui. quibus & opitulari posse indulgentias, per modum suffragij, sentit Nauarrus *tract. de indulgentiis, not.* 18. *num.* 10. & 18. & *not.* 30. *num.* 13. & *not.* 31. *n.* 47. *ad finem,* & Manuel *in explicatione Bullæ cruciatæ.* §. 14. *num.* 6. ideo nullo modo est improbabile illis fructum sacrificij oblati prodesse, cùm voto Baptismum susceperint, nec fteterit per eos quin re ipsa susciperent.

Offerre quoque licet pro Turcis, Paganis, & aliis infidelibus non excommunicatis, vt conuertantur, ex Ledesma 2. 4. *quæst.* 23. *art.* 1. Nauarro *de orat. c.* 19. *num.* 72. 73. Sebastiano Perez *de Euch. c.* 23. Alano *lib.* 2. *c.* 31. Suarez *disp.* 78. *sect.* 2. Bellarmino *lib.* 2. *de Missa. c.* 6. Henriquez *lib.* 9. *c.* 15. quicquid in contrarium docuerit Sotus *lib.* 9. *de iustit. q.* 2. *art.* 2. & Azor *lib.* 10. *c.* 22. tum quia, vt argumentatur S. Augustinus *epist.* 59. suadens offerre pro omnibus sacrificium Crucis, pro omnibus oblatum est; ergo cùm Missa sit illius commemoratio, pro omnibus etiam offerri potest. tum quia primis Ecclesiæ temporibus pro Regibus, & Principibus, qui tunc erant infideles, sacrificabatur, ex Apostolorum traditione, vt patet ex Clemente *lib.* 8. *constit. c.* 18. Iustino *Apol.* 2. *pro Christianis.* Tertulliano *lib. ad Scapulam,* & *in Apol. adu. Gentes. c.* 32. 39. Cœlestino *epistola* 1. *c.* 11. Chrysostomo *Hom. de Adam & Eua.* & *Hom.* 6. *in* 1. *ad Timoth. c.* 2. & *ibidem* cæteri exponentes illa D. Pauli verba: *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus qui sunt in sublimitate.* quod etiam de oblatione Missæ exponit S. Augustinus *epist.* 59. tum quia *lib.* 1. *Esdræ c.* 6. legimus sacrificatum pro vita regis Darij, & filiorum. & *lib.* 2. *Machab. c.* 12. pro Spartiatis. & *lib.* 2. *c.* 3. pro salute Heliodori. nec his repugnat quod ait Augustinus *lib.* 1. *de orig. animæ. c.* 9. *Quis offerat sacrificium corporis Christi, nisi pro iis qui sunt membra Christi?* quia re vera loquitur tantùm de defunctis, qui aut sunt membra Christi, aut nullo modo eis sacrificium prodest: vel si velimus eum loqui de viuis, respondendum est, cum D. Thoma 4. *d.* 12. *q.* 2. *art.* 2. *quæstiuncula* 2. intelligi de membris Christi actu, vel potentia; cuiusmodi sunt etiam infideles dum viuunt, pro quibus oratur, vt per conuersionem fiant membra actu. 6.

Sed iam de mortuis dicamus. Quorum primi occurrunt Beati, de quibus certum est, etsi rectè in Missa nominentur, & inuocentur, & ipsi quoque lætentur, ex S. Thom. *opusc.* 58. *c.* 25. quòd non ab ipsis tantùm, sed etiam à nobis Deo, cui soli sacrificium offertur, de eorum victoriis agantur gratiæ, idque ex antiquissima Ecclesiæ consuetudine, vt constat ex Liturgiis Iacobi, Basilij, Chrysostomi, & ex Cyrillo *catech.* 5. *mystag.* Epiphano *hæresi* 75. August. *tract.* 84. 7.

in Io.

in Io. lib. 8. *de Ciu. c.*27. *lib.* 22. *c.*10. *lib.* 20. *contra Faustum c.* 21. & Concilio Tridentino *sess.*22. *c.*3. qua de re dicemus *lib.*4. *c.*9. non tamen pro illis offerri, nec prodesse eis posse, vel ad delictorum expiationem, aut remissionem pœnarum, quæ illi felicissimo statui repugnant; vel gratiæ & essentialis felicitatis augmentum, cùm non sint amplius in via. vnde S. Augustinus *tract.* 84. *in Io. & ser.*17. *de verbis Apostoli,* dicit, in sacrificio memoriam quidem fieri eorum, sed non orari pro ipsis. Et Innocentius III. *cap. cùm Martha. de celebr. Missa.* Sanctos non indigere orationibus nostris, quia cùm sint perfectè beati, omnia illis succedunt ad vota, éstque communis Theologorum sententia, vt Bellar. *lib.* 2. *de Missa c.*8. Suarez *d.*78. *sect.*3. Azor *lib.*10. *c.*22. & cæterorum.

8. Similiter non potest sacrificium offerri pro damnatis æternis ignibus inferni, nec eis vtile esse, cùm eorum culpæ, & pœnæ sint irremissibiles: vt expressè docet D. Augustinus *in Enchir. c.*109. 110. Cyprianus *lib.*1. *epist.*9. Gregorius *lib.* 34. *mor. c.*12. 13. *aliàs* 16. *& lib.* 4. *dial. c.*58. Damascenus *lib.*2. *de fid. c.* 4. Bernardus *serm.* 8. *in Psal. Qui habitat.* Alensis S. Thom. Bonau. Rich. 4. *d.*45. Abulensis *lib.*4. *Reg. c.*4. *q.*57. Nauarrus *de orat. not.* 19. *num.*63. *& not.* 22. *num.*46. quicquid de pœnarum eorum alleuiatione per sacrificia, & preces commenti sint Glossa *in can. tempus* 13. *q.*2. Præpositiuus *in compendio Theologiæ*, Linconiensis *in summa Theol. in fine.* Altisiodorensis *lib.*4. *ad finem.* & Augustinus de Ancona *lib. de pot. st. Ecclesiæ.* Aliàs enim adeò multiplicari possent huiusmodi suffragia, vt penitus tolleretur pœna; quod est contra æternitatem illius status. Eadem de causa prohibetur offerri pro his, qui sibi ipsis manus consciscunt; & in peccato mortali notorio moriuntur, in Concilio Bracarensi I. *c.*34. *& can. pro obeuntibus.*13. *q.*2. Sed obiicies *lib.*2. *Machab. c.*12. oblatum esse sacrificium pro mortuis in bello in peccato mortali, quippe qui contra legem, de donariis idolorum accepissent, vnde damnati erant. Respondemus in pœnam delicti periisse, sed antè doluisse de peccato, ob id pro eis existentibus in Purgatorio, non autem in inferno, fuisse sacrificatum. Obiicies iterum D. Augustinum *in Enchir. c.*109. 110. dum agit de defunctis dicere, *Quibus autem prosunt suffragia, prodesse aut quòd plena sit remissio, aut tolerabilior sit ipsa damnatio*; quòd vltimum videtur dictum de damnatis, sicut primum de his qui sunt in Purgatorio. & Innocentium *cap. cùm Martha. de celebr. Miss.* ex mortuis quosdam esse valde bonos, qui non egent suffragiis, quosdam valde malos, qui non possunt iuuari, quosdam mediocriter bonos, quibus suffragia prosunt ad expiationem, quosdam mediocriter malos, quibus prosunt ad propitiationem. quod videtur conuenire damnatis, non ita malis? Respondemus, D. Augustinum loqui tantùm de iis, qui sunt ad ignem Purgatorij, quasi ad carcerem & exilium damnati, quorum aliqui suffragiis plenam liberationem consequuntur, aliorum verò solùm mitigatur pœna. Sicut etiam Innocentius per mediocriter bonos intelligit eos, qui solùm reatum pœnæ habent, per mediocriter malos, qui etiam culpam venialium habent, vt rectè explicant Sebastianus Perez *de Euchar. c.*24. & Bellarm. *lib.*2. *de Purgatorio c.* 18. verumetiam illud difficultatem facit, quòd scribat Damascenus *serm. pro defunctis*, S. Gregorium liberasse animam Traiani; sed multis sermo ille non videtur Damasceni, inter quos Canus *lib.*11. *de locis Theolog. c.*2. Sotus *lib.*4. *d.*45. *q.*2. *art.*2. Medina *Cod. de orat.* Bellarm. *lib.*2. *de Purgatorio c.*8. Baronius *in annum* 604. præsertim cùm *lib.*2. *de fid. c.*4. Damascenus dicat hominibus id esse mortem, quod Angelis fuit casus. & Gregorius ipse *lib.*34. *moral. c.*13. docet expressè non posse orari pro in-

fidelibus

fidelibus defunctis, sicut nec pro diabolo; cùm in eadem æterna & irreuocabili damnatione sint. Quòd si historia admittatur, respondendum erit cum S. Thom. 4. *d.* 45. *q.* 2. *art.* 2. Durando, & Richardo *ibidem.* Traianum ob præuisas preces S. Gregorij non fuisse à Deo absolutè & definitiuè damnatum, sed tantùm secundùm eius demerita præsentia ibi punitum,& ob preces S.Gregorij priùs resuscitatum, baptizatum fuisse, iterúmque mortuum saluatum esse; quod & aliis contigit, ex eodem D. Thoma *in addit. q.*71. *art.* 5. *ad* 5. Corduba *lib.*1. *q.*51. Ledesma 2. 4. *q.*16. *art.*13. Nauarro *de orat. not.*22. *num.* 43. Denique cùm Ecclesia in defunctorum Missis Deum orat, vt liberet animas de pœnis inferni, de profundo lacu, de ore leonis, ne eas absorbeat Tartarus,&c. non loquitur de damnatis, sed de his, qui in igne Purgatorij (qui idem est cum igni inferni) cruciantur; vt inde eos eripiat, & educat de profundo illo carcere, ne tartareæ pœnæ illæ diutius miseros conficiant, sacrificióque peracto, non relabantur in easdem pœnas: verùm S. Michaël, qui fidelium congregationi præest, plenè purgatas constituat ante diuinum conspectum in Sanctorum patria: loquitur enim Ecclesia metaphoricè, non tamen ineptè, vt ausi sunt dicere Ledesma 2. 4. *q.* 16. *art.* 13. & Medina *tract. de orat. q.*3. videndus Sotus 4.*d.*45.*q.*2.*art.*2. & Azor *lib.*10. *c.*22. vel certè loquitur secundùm repræsentationem quamdam, quasi in eo puncto eorum animæ à corpore recedant, sicut cùm repræsentans Christi Domini aduentum dicit, *Rorate cœli desuper,&c.*vt sentit Suarez *disp.*83.*sect.*1.& Henriquez *lib.*9.*c.*16.*n.*3.

Plurimum verò valet sacrificium Missæ animabus Purgatorij, éstque inter 9.
Catholicos certum,& de fide, ex Concilio Carth. III. *c.*29. Carth. IV. *c.*79. Bracarensi I. *c.* 34. Cabilon. *de consecr. d.*2. *can. visum.* VVormatiensi *c.* 10. Coloniensi *c.*28. Tridentino *sess.*22. *c.*2.*& sess.*25. *c.*1. asserente etiam esse Apostolicam traditionem; quod etiam scripsit Chrysostomus *Hom.* 3. *in epistolam ad Philipp. & Hom.* 69. *ad pop. Antioch.* Augustinus *serm.* 32. *aliàs* 34. *de verbis Apostoli.* Isidorus mox citandus. Rabanus *lib.* 2. *instit. c.*44. Damascenus *orat. pro defunctis.* Beda *lib.* 4. *hist. Angl. c.* 22. & constat ex Liturgia D. Iacobi, Clemente *lib.*8. *c.*18. Dionysio *de eccles. hier. c. vltimo.* Tertulliano *lib. de corona militis.& lib. de monogamia.* Cypriano *lib.*1. *epist.*9. Athanasio *lib. var. qq. q.*34. Ephrem *in orat.quæ testamentum illius vocatur.* Nysseno *epist.ad Olimpiod.* Ambrosio *lib.*2.*epist.*8.& aliis, à quibus deinde per manus ad nos deuenit. Sed audiamus D. Hieronymum *in c.*11. *Prouerb.* Notandùm autem quòd etsi impiis post mortem spes veniæ non est, sunt tamen, qui de leuioribus peccatis, cum quibus obligati defuncti sunt, post mortem possunt absolui, vel pœnis videlicet castigati, vel suorum precibus, & eleemosynis, Missarúmque celebrationibus. cui subscribit etiam Isidorus *lib.* 1. *offic. c.*18. verbis illis: *Sacrificium pro fidelium defunctorum requie offerre, vel orare pro eis, quia per totum hunc orbem custoditur, credimus, quòd ab ipsis Apostolis traditum sit. Hoc enim vbique Ecclesia tenet Catholica, quæ nisi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum spiritibus, vel eleemosynam faceret, vel sacrificium Deo offerret.* Eadem est communis sententia Scholasticorum omnium *lib.* 4. *sent. d.* 45. & eorum, qui contra hæreses scripserunt. Nec sanè mirum, cùm etiam *lib.* 2. *Machab. c.*12. Iudas Machabæus iusserit pro mortuis sacrificium offerre. Et simile argumentum ad hoc idem probandum sumit D. Chrysostomus *Hom.*41. *in* 1. *ad Corinth.* ex sacrificio Iob. *Opitulemur* (inquit) *his fratres, memoriam pro ipsis* (defunctis) *faciamus. nam si Iobi illius liberos patris victima purgauit, quid dubitas à nobis quoque si pro dormientibus offeramus, solatium aliquod illis*

illis accessurum? Gratificari Deus propter alios aliis solet. Quod Paulus hic ostendit, vt ex multis, inquit, *personis pro dono in nos collato, per multos, gratiæ pro nobis agantur. Ne defatigemur mortuis auxilium ferendo, preces pro ipsis offerendo, communis totius orbis victima preces sunt.* & Hugo de S. Vict. *lib. 2. de sacram. fidei p.16. c.7.* cum D. Augustino miratur Ethnicos etiam in campis Elysiis, non tantùm posuisse, qui propriis meritis sedes illas promeruissent, sed eos etiam, qui promeruissent benefactis, vt alij sui memores essent, amicorúmque meritis misericordiam fuissent consecuti, vt scripsit Virg. *lib. 6. Æneid.*

Quique sui memores alios fecere merendo, &c.

Missarum celebratione S. Malachias à sorore defuncta rogatus, eam liberauit. ex D. Bernardo *in illius vita, cap.* 4. Plures etiam idem consecutos orationibus, sacrificiis, & piis operibus, Monachorum Cluniacensium, monasterij S. Odilonis, eáque de re conquestos dæmones, constat ex vita Petri Damiani, apud Surium mense Ianuario, sed hac de re erit iterum sermo *lib. 4. c. 20.*

10. Portò quia suffragia, & sacrificia, quædam sunt communia, quæ pro omnibus piis defunctis fiunt, vt v.g. quæ fiunt in die commemorationis omnium defunctorum, quædam particularia, vt quæ ab amicis & consanguineis pro aliquo peculiariter offerri curantur: vt communia prosunt omnibus existentibus in Purgatorio non solùm in ratione gaudij, quod commune est omni operi bono, cùm de eo omnes boni gaudeant, *Psal. 118. Particeps ego sum omnium timentium te:* sed etiam in ratione satisfactionis, cùm nulla sit ratio, cur excludantur aliqui, eáque sit communis Theologorum opinio *in 4. sent.* nec dissentit D. Augustinus *lib. 21. de Ciu. c. 15. & in Enchir. c. 109. & lib. de cura pro mortuis, c. 1.* dum iis tantùm prodesse dicit, qui dum viuerent meruerunt, vt sibi viuorum suffragia proficerent: cùm id sufficienter meruisse censeantur, qui Dei gratia ita vixerunt, vt sine peccato mortali decesserint, ex S. Thoma *in addit. q. 71. art. 2. & 3.* Soto *4. d. 21. q. 2. art. 3. & dist. 45. q. 1. art. 1. & 3.* Ledesma *2. 4. q. 29. art. 1.* Nauar. *de Indulg. not. 22. num. 39. & 46.* Corduba *lib. 5. q. 50.* Bellar. *lib. 2. de Purgatorio, c. 18.* Ita particularia non prosunt æquè omnibus; quicquid aliqui apud S. Thom. *4. d. 45. q. 2. art. 4.* senserint: sed illi pro quo fiunt, ex D. Hieronymo *in c. 11. Prouerb.* vt suprà citauimus, Augustino *lib. de cura pro mort. c. 4.* Soto *4. d. 45. quæst. 2. art. 4.* Bellarmino *lib. 2. de Purgatorio, c. 18.* & communi sententia. Idque suadet ratio, cùm huiusmodi bonorum applicatio pendeat ex intentione applicantis, similísque sit solutioni pecuniæ, quæ soluitur pro aliquo, quæ illi tantum valet. & quidem omni, pro quo fiunt; quod dixerim propter Caietanum, qui *tom. 1. opusc. tract. 16. q. 5.* existimauit, animas illas non iuuari, quæ negligentes fuerunt in iuuandis aliis, suffragiis suis. Ratio est, quia fundamentum communicationis suffragiorum, non est aliquod peculiare meritum, sed status gratiæ, neque D. Augustinus *loco cit. de cura pro mortuis, & in Ench. c. 109.* ei fauet, vt Caietanus sibi persuadet, cùm per exclusiuam illam, *solis*, non excludat vllas animas Purgatorij, sed damnatas. vnde *c. 4. eiusdem lib. de cura pro mortuis*, dicit Ecclesiam ob id aliquando orare pro defunctis omnibus in genere, vt qui non habent amicos & propinquos, à quibus iuuentur, saltem habeant hæc communia suffragia.

11. Quærenti verò an huiusmodi suffragia pro mortuorum satisfactione, acceptet Deus certè & infallibiliter, quasi ex lege statuta cum hominibus, an verò solùm ex misericordia, dicimus, etsi Sotus *4. d. 13. quæst. 2. art. 1. & d. 19. quæst. 2. art. 4.* Canus *lib. 12. de locis, c. 13. ad 9.* Corduba *lib. 1. quæst. 3. opin. 4.* & aliqui

alij putauerint Deum solum ex misericordia acceptare, quòd mortui non sint amplius in potestate Ecclesiæ; oppositum tamen esse magis pium & probabilius, idque docet S. Thom. 4. *d.45. q.2. art.3. ad* 3. Albertus *art.3. ad* 6. Durandus *d.12. quæst.4.* Petrus Soto *lect.7. de Euch.* Lindanus *lib.4. Panopl.c.*51. Couar. *cap. Alma mater. p.*1.§.5. *num.* 11. Nauarrus *de orat. not.*22. Bellarm. *lib.2. de Purgat. c.*18. Suarez *disp.* 79. *sect.* 10. Azor *c.*10. *c.*22. Barradius *tom.4. lib.3. c.*16. & ipsemet Sotus 4. *d.21. quæst.2. art.3. in concl.*3. idque multo magis verum erit, si etiam cætera suffragia certò & infallibiliter animabus Purgatorij prosunt, vt etiam citati sentiunt. quamdiu enim sunt in Purgatorio, cùm nondum ad vltimum terminum peruenerint, sunt aliqua ex parte viatores, quoad remissionem pœnarum, vel etiam culparum venialium obtinendam; ideo eo modo quo viatores sunt, & nondum triumphantes, ad Ecclesiam militantem pertinent. Et licèt non possit Ecclesia eos absoluere à peccatis; potest tamen eos iuuare, quòd Deus ex institutione sua voluerit etiam pro his sibi offerri sacrificia, cùm ex Apostolorum traditione iusserit pro viuis & defunctis offerri.

De acerbitate autem pœnarum Purgatorij agens D. Augustinus *lib. de vera* 12.
& falsa pœnitentia, dicit, superare truculentas Martyrum cruces,& dira tormenta. & *serm.4. de igne Purgatorij, qui est* 41. *inter sermones de Sanctis.*& *lib.de pœnit.c.*18. excedere quicquid pœnarum in hoc seculo aut sentire, aut videre, aut cogitare quis potest. Cui insistens Cæsarius Arelatensis *Hom.*8. *Sed dicet* (inquit) *aliquis: Non ad me pertinet quamdiu moras habeam, tantum vt ad vitam æternam perueniam. Nemo hoc dicat, fratres charissimi, quia ille ipse purgatorius ignis durior erit, quàm quod potest pœnarum in hoc seculo aut videri, aut cogitari, aut sentiri.* Autor epistolæ quæ habetur sub nomine Cyrilli ad diuum Augustinum *tom.* 9. *operum sancti Hieronymi*, quamuis eius non esse doceat Illustriss. Baronius *in annum* 420. quòd Cyrillus ante annos 30. iam obiisset. Inter cætera ait, sibi confirmatum à quodam, qui reuixerat impositione Cilicij S. Hieronymi super illius cadauere;si viuentes scirent pœnas Purgatorij, præoptaturos omnes simul pœnas, & tormenta pati vsque ad finem mundi, quas omnes homines, ab Adamo hucusque pertulerunt, quàm vno die esse in Purgatorio, & minori, quæ illic habeatur, pœna torqueri. Quod visum est incredibile Cæsario Heisterbachensi *lib.12.c.*35. 36. Plura hac de re videri possunt apud Gregorium Nyssenum *in oratione catechetica*, Ioannem Climacum *cap.* 6. Ambrosium *in Psal.* 118. *serm.*3. Gregorium *lib.4.dialog.c.*39.40.*& Psal.*3. Petrum Damiani *epistola de miraculis sui temporis.* S. Thomam 4. *d.20. quæst. 1. art.2.3.p. q.46. art.6. ad* 3. Antoninum *p.p.tit.* 32. *c.*1.2.*p.tit.*13. *c.*43. *p.3. tit.* 18. *c.5.p.4. tit.*14. *c.*10. §. 4. Sotum 4. *d.19. quæst.3. art.*2. Dionysium Carthusianum *de quatuor nouissimis, art.*47. Bellarminum *lib.2. de Purgatorio,c.*14. Suarez *tom.2.disp.*33. *sect.*2. Franciscum Arias *de imit. Christi, tract. 4. c.9. & sequentib.* Viguerium *de sacramento pœnitentiæ. versu* 32. Abulensem *Paradoxo* 45. Nauarr. *commentario. cap. si quis enim. de pœnit. d.*7. Thomam de Kempis *in vita Gerardi Magni,* Chronica minorum *p.2.lib.4.c.7.item p.2.lib.9.c.22.* Surium *in vita S. Ramberti, mense Februario.* Sed iam differamus de iis, qui diuinum hoc sacrificium offerunt.

Vide etiã Bellarm. lib. de autor eccl.

An

An offerens principalis sit Christus Dominus. Cap. III.

SVMMARIVM.

1. *In sacrificio Missæ principalem offerentem esse Christum Dominum.*
2. *Quibus de causis Christus verissimè dicatur offerre Missæ sacrificium.*

1. PRimum locum inter offerentes obtinet Christus, tamquam principalis offerens, vt docet *canon sacerdos, de consecr. d.* 2. Concilium Lateranense sub Innocentio III. *cap. firmiter*, Florentinum *in decreto Eugenij*, & Tridentinum *sess.* 22. *cap.* 1. *&* 2. cum scholasticis Theologis, *in* 4. *d.* 13. S. Thoma cum interpretibus 3. *p. q.* 82. *art.* 7. *&* *q.* 83. *art.* 1. & probatur euidenter: tum quia Christus ratione huius incruenti sacrificij, asseritur *Psal.* 109. Sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech; quod explicans D. Paulus *ad Hebr.* 7. ait: Eo quòd maneat in æternum sempiternum habet sacerdotium, quo videlicet fungatur per suos ministros; ideoque vnus sit, cui non succedant alij, vt fiebat in veteri lege. vnde Oecumenius *in c.* 5. *ad Hebr.* ait: *Neque enim de ea, quæ à Deo semel facta est oblatio, & hostia* (in cruce) *dixisset Apostolus, in æternum: sed respiciens ad præsentes sacrificos per quos medios Christus sacrificat, & sacrificatur. qui etiam in mystica cœna modum illis tradidit huiusmodi sacrificij.* & antea D. Augustinus *serm.* 11. *de Sanctis, qui est* 4. *de innocentibus. Quid honorabilius dici potest, quàm sub illa ara requiescere, in qua Deo sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est sacerdos, sicut scriptum est:* Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. tum quia à sacerdote consecratio fit, non suo nomine, sed vice & nomine Christi; vnde non dicit: Hoc est corpus Christi: sed, *Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus.* quæ expendens D. Ambrosius *lib.* 1. *off. c.* 48. *& in Psal.* 39. ait: *Ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium, quod offertur.* & Chrysostomus *Hom.* 60. *ad pop. Antioch. & Hom.* 83. *in Matth. Non sunt humanæ virtutis opera proposita, qui tunc ipsa fecit in illa cœna, idem nunc ea quoque facit. Nos ministrorum tenemus locum, qui verò sanctificat ea, & immutat, ipse est.* Non dissimilia habet *Homilia de proditione Iudæ.* Similiter Eusebius Emissenus *Hom.* 5. *de Paschate. Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, verbo suo, secreta potestate conuertit, ita dicens:* Accipite, & manducate. Hoc est corpus meum. Hesychius quoque *lib.* 6. in illud *Leuit.* 22. *Addet quintam partem cum eo, quod comedit, & dabit sacerdoti in sanctuarium*, ait: *Sanctificationem enim mystici sacrificij, & à sensibilibus ad intelligibilia translationem, siue commutationem, ei, qui verus est sacerdos, videlicet Christo, oportet dari, id est, ipsi de eis miraculum cedere & imputare; quia per virtutem eius, & prolatum ab eo verbum, quæ videntur, tam sanctificata sunt, quàm cunctum carnis excedunt sensum.* Alcuinus etiam *in c.* 6. *Io. Quando autem per manum sacerdotis, corpus Christi accipis, non sacerdotem, quem vides, sed illum, quem non vides, attende, sacerdos dispensator est huius cibi, non auctor.* Denique Paschasius *lib. de corpore Christi, c.* 8. *Quàm* (inquit) *terribilè sit indignè ad communionem accedere, debet quisque cogitare, immo quàm terribile sit ipsum corporis & sanguinis sacramentum, ubi plenissima virtus Christi accipitur, & neque ab alio quam ab ipso Christo Pontifice porrigitur, hoc visibilis sacerdos assistere, & singulis tribuere videatur.* Ad hoc idem propositum videri potest S. Germanus *in Theoria, initio*, & Algerus *lib.* 3. *de sacram. altaris, c.* 10.

tum quia cùm hoc sacrificium idem sit cum sacrificio Crucis modo incruento oblatum, vtrobique debet esse principalis offerens Christus.

Quærenti verò quomodo Christus in cœlo degens dicatur offerre, dicimus non tantùm offerre, quatenus ipse instituit, & præscripsit sacrificandi modum, vt putauit Scotus *quodlib.*20. Gabriel *lect.*26. & Corduba *lib.*1.*q.*3. cùm ratio præcipientis, & instituentis, diuersa longè sit à ratione offerentis; quippe cùm in veteri lege Deus sacrificia præscripserit, & non obtulerit. Nec solùm quòd in commemorationem & memoriam Christi fiat. *Lucæ* 22.1.*Cor.*11. cùm hoc etiam dicat solùm causam exemplarem, & non offerentem. Neque tantùm ratione meriti, quòd omnis efficacia sacrificij nitatur meritis Christi personæ dignitatis infinitæ, cùm id dicat sacrificij effectum, non autem offerentem, sacrificij causam efficientem. Nimis enim remotè his modis diceretur Christus offerre. Sed offer- 2.

1\. re dicitur: tum quia sacerdos tamquam Christi minister & legatus ipsum repræsentans, eiúsque vice Deo offert, vt ex consecrationis verbis paulo antè dicebamus. quam rationem assignat S. Cyprian. *ep.*63. August. *lib.*10. *de Ciu. c.*20. S. Th. 3.*p.q.*82.*art.*1. *&* *q.*83 *art.*1 *ad* 3. & Concil. Trid. *sess.*22. *c.*2. non secus ac si regis Hispaniæ mandato legatus eius quempiam aureo vellere donaret, principale agens diceretur, veréque esset Rex ipse, legatus verò illius, minus principale.

2\. tum quia sua omnipotentia media humanitate, tamquam organo diuinitatis, concurrit ad transubstantiationem. Quare Chrysost. *Hom. de prodit. Iudæ. Cùm videris sacerdotem offerentem, ne ipsum consideres hoc facientem, sed Christi manum inuisibiliter extensam.* Quam rationem tangit etiam S. Ambr. cum Euseb. Emiss. paulo antè citato, & S. Gaudent. qui *tr.*2. *in Exod.* ait: *Ipse naturarum creator, & Dominus, qui producit de terra panem, de pane rursus, quia & potest, & promisit, efficit proprium corpus; & qui de*

3\. *aqua vinum fecit, & de vino sanguinem suum.* tum quia, vt placet nobilibus Theologis, maximè Suar. *disp.*77. *sect.*1. & Martino Fornario *in inst. lib.*2. *tr.*1. *c.*8. Sicut Christus pro nobis intercedit ad Patrem, vt constat *ad Rom.*8. *ad Heb.* 7. *&* 9. *&* 1. *Io.*2. *&* *Io.*14. *Ego rogabo Patrem, &c.* nempe post ascensionem; quod non solùm de oratione interpretatiua, sed etiam expressa intelligunt Iustin. *q.*105. *ad Orthod.* Ambr. *in c.*8. *ad Rom.* Aug. *tr.*102. *in Io. &* *enarratione* 2. *in Ps.*29. Cyrill. *lib.*11. *in Io. c.*9. Bernard. *ser. de natiuitate B. Virginis*, Bonau. *opusc.*39. *c.*98. S. Th. 4. *d.*15. *q.*4. *art.*6. *&* *lect.*4. *in ep. ad Heb.* Maldon. & Tolet. *in cap.*19. *Io. annot.*34. vbi alteram opinionem dicit esse improbabilem: ita etiam Patri cum sacerdote ministro sacrificium pro hominibus offert. Christi enim Pontificis nostri sacerdotium æternum decebat, vt non tantùm munus alterum, nempe pro nobis orare æternum esset; sed alterum quoque, videlicet offerre, *ad Heb.*5. modò conuenienti & accommodato suo statui præsenti, esset æternum; cùm id apertè cedat in maiorem æterni Patris gloriam, & non debeat æternus Pontifex vacare à nobilissimo munere offerendi, nec ei magis difficile sit, quàm concursus ad transubstantiationem substantiæ panis, & vini in sacrificiis singulis; summoperéque augeatur euangelici sacrificij excellentia, quæ potissimum ab offerente principali dependet. Videndus Cyprianus *ser. de cœna Domini*, & Chrysostomus *Hom.*17. *ad Hebræos.*

De altero offerente, scilicet Ecclesia militante. CAP. IV.

SVMMARIVM.

1\. *Catholicam militantem Ecclesiam, non quidem vt sacerdotem, sed tamquam populum mediante sacerdote membro suo nobilissimo, Deo Missæ sacrificium offerre.*

2\. *Idque*

2. *Idque, tum coniungendo sua vota, & desideria cum sacrificante ministro, tum iubendo & cooperando vt sacrificetur, tum adiiciendo ad sacrificij substantiam, publicas preces & caremonias.*

3. *Quare cùm Ecclesia sit Christi dilecta sponsa, eique gratissima, ex opere etiam operantis Deo gratissimum erit Missa sacrificium, eòque magis quo plures in Ecclesia sanctitate florebunt.*

1. ALter offerentium, est ipsa catholica Ecclesia, quæ non quidem tamquam sacerdos, sed tamquam populus medio sacerdote parte sui nobilissima, Deo sacrificium offert, ex Alcuino *lib. de diu.off.c.de celebr. Missa*. Paschasio *lib.de corpore Christi.c.*12. Innocentio III. *lib.*3.*c.*5. & 6. Ruperto *lib.*2.*off.c.*5.& 7. S.Th. 3.*p.q.*80.*art.*12. *ad* 3.& *q.*82.*art.*6. & 7. Soto 4.*d.*13.*q.*2.*art.*1. & patet. tum ex Liturgia: nam in Canone dicitur: *Hanc igitur oblationem seruitutis nostra, sed & cuncta familia tua quæsumus Domine, vt placatus accipias.* & inferiùs: *Vnde & memores Domine nos serui tui,&c.* tum quia populus per sacerdotem, ministrum publicum & mediatorem pro populo ad Deum, offerre dicitur, iuxta illud *Exod.c.*5. *Dimitte populum meum vt sacrificet mihi in deserto.* & *Numer.*28. *Hac sunt sacrificia qua offerre debetis, agnos anniculos, &c.* vtique per sacerdotum ministerium. Ob id D. Augustinus *in qq.veteris Testamenti. q.*46. docet, quamuis sacerdos immolando proprio fungatur officio, illum tamen cuius nomine agit, dici sacrificium offerre, imputarique ei, cuius munera offeruntur. & S.Leo *ep.*81. *c.* 2. eodem loquendi modo, dicit eodem die festo plures Missas dicendas, ne aliqua pars populi, si vnica tantùm sit, sacrificium offerre non possit. Quare meritò conclusit Irenæus *lib.*4.*c.*32. *Eum qui ex creatura panis est, accepit* (Christus) *& gratias egit, dicens:* Hoc est corpus meum. *& calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundùm nos, suum sanguinem confessus est; & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens in vniuerso mundo offert Deo.* & Concilium Tridentinum *sess.*22.*c.*1. Christum in vltima cœna nouum instituisse Pascha, seipsum ab Ecclesia per sacerdotes sub signis visibilibus immolandum in memoriam transitus sui, de hoc mundo ad Patrem. Similia habet Beda *in c.*22. Lucæ, & Anselmus *in c.*26.*Matthæi.*

2. Offert autem Ecclesia, tum coniungendo cum sacrificante sacerdote sua vota, & desideria; quoad eos quidem, qui sacrificium fieri curarunt, vel intersunt, actualiter: quoad absentes autem, qui nihil de sacrificio cogitant, etsi habitualiter exoptant offerri, habitualiter. tum causaliter iubendo & curando sacrificari; vt contingit in instituentibus Capellam, suadentibus, & dantibus ad hoc eleemosynam. tum etiam adiiciendo ad sacrificij substantiam, in eiusdem honorem, & reuerentiam de suo publicas orationes, piósque ritus, & cæremonias, vt notat sanctus Thomas 3.*p. quæst.* 82. *loco citato,* & Sotus 4.*d.*13. *quæst.*1.*art.*6. 1. 2. 3.

3. Vnde etiam fit, vt cùm Ecclesia sit dilectissima sponsa Christi, fiat etiam ex opere operantis Ecclesiæ huiusmodi sacrificium Deo gratissimum; eóque magis (quicquid in contrarium sentiat Petrus Sotus *in instit.tr.de Eucharist.lib.*13. & Corduba *lib.*1.*q.*3. *opin.*5. *concl.*4.) quo plures iusti, atque sanctiores, tunc in Ecclesia florent. Cùm huiusmodi valor, offerentium fidelium deuotioni, respondeat, vt docet Gabriel *in Can.lect.*26.27. Couarruuias *cap.Alma mater.p.*1.§.5. Sebastianus Perez *c.*27. Bellarminus *lib.*2.*de Missa.c.*4. Henriquez *lib.*9.*c.*17.§.3. & 4. Suarez *disp.*79.*sect.*11. Victoria *sum.tr.de Euch.num.*91. Ideo cùm sacrificium

Abel, de quo *Gen.c.4.* dicitur, *Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius, & sacrificium Noe*, de quo habetur *Gen.8. Odoratúsque est Dominus odorem suauitatis*, quæ figura erant euangelici sacrificij, ita ex offerentium deuotione Deo placuerint, licèt ex se haud grata essent, cùm scriptum sit *Psal.39. Sacrificium, & oblationem noluisti.* & *Psal.50. Si voluisses sacrificium, dedissem vtique: holocaustis non delectaberis.* quanto magis ex deuotione offerentis Ecclesiæ, euangelicum sacrificium erit Deo gratum & acceptum; quamuis etiam ex se sit illi gratissimum? Vt enim legimus *Prouerb.15.* sicut victimæ impiorum sunt abominabiles Domino; ita econtra, sacrificia iustorum sunt placabilia, *Ecclesiast.35.*

De offerente tertio, legitimo scilicet sacerdote. CAP. V.

SVMMARIVM.

1. *Non omnes baptizati censendi sunt sacerdotes, & sacrificium offerre posse, vt impiè Nouatores dogmatizant, sed ij solùm qui ritè sacerdotali charactere sunt insigniti.*
2. *Et quidem omnes etiamsi mali sint, suspensi, excommunicati, degradati, heretici, quamuis id non licitè faciant.*
3. *Quorum etiam sacrificium ex opere operato, non est minus fructuosum, quàm iusti, licèt ex opere operantis magna sit differentia.*
   Quid de precibus, quæ inter sacrificandum recitantur, vt precisè dicuntur nomine Ecclesiæ.
4. *An plures sacerdotes idem sacrificium conficere possint eamdem materiam consecrando.*
5. *Et an eo casu vnusquisque illorum possit ex opere operato, integrum fructum sacrificij percipere.*
6. *Sacerdotem animarum curam non habentem, ratione tantùm muneris sui teneri quandóque offerre sacrificium, probabilissimum videri.*
7. *Et quoties in anno ad vitandam culpam, id ei faciendum sit.*
8. *Non enim quotidie celebrare tenetur, immo si quis ratione beneficij, aut capellæ, electus est ad quotidie celebrandum, si quando ob deuotionem, aut honestam aliquam causam omittat, non peccat.*
9. *Num quolibet die etiam in triduo vltimo hebdomadæ sanctæ liceat sacerdoti Missæ sacrificium offerre.*
10. *Qua pœna debeat puniri, qui non ordinatus, celebrat.*

CORrupit more Harpyiæ impius Lutherus quicquid attigit, & ne sibi aliquando esset dissimilis, etiam in constituendo huius diuini sacrificij ministro immediato, veritatis candorem inficere laborauit. Nam *lib. de capt. Babyl. lib. de Missa priuata, & lib. contra Bullam Leonis X.* omnes baptizatos mares & fœminas, viros & pueros, æqualem potestatem offerendi sacrificium cum sacerdote habere impiè scripsit. Sed eius deliramenta à Leone X. damnata sunt, in Bulla contra eumdem edita. quòd is solus, qui in Ecclesia ritè sacerdotio ordinatus sit, sacrificium offerre possit, ex Concilio Nicæno *can.14.* Laodicensi *c.19. & 26.* Lateranensi sub Innoc. III. *c.1.* Florentino *in instructione Armenorum*, & Tridentino *sess.22.c.1.& can.2.& sess.23. can.7.* Idque constat, tum ex diuinis litteris, *Isaiæ c.vltimo*, vbi de euangelicis sacerdotibus e Gentibus Apostolico 1.
ministe

ministerio conuersis ad Christum, selectis, dicitur: *Et assumam ex eis in sacerdotes, & leuitas, dicit Dominus.* non sunt igitur sacerdotes, baptizati omnes. *Ad Hebr.c.5. Nemo assumit sibi honorem, nisi qui vocatus est a Deo tamquam Aaron.* vt scilicet ex hominibus assumtus pro hominibus constituatur, in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia: vnde nec Christus semetipsum clarificauit, vt Pontifex fieret, sed accepit à Patre: non igitur sacerdotes sunt, quicumque in Ecclesia sunt. tum ex Patribus, Clemente *lib.2.constit.28.alias* 31. vbi 2. dicit laicum, qui sine sacerdote sacrificare tentat, nihil facere. & *lib.8. c.vltimo,* scribit Christum ad solos Apostolos, licèt adessent alij, dixisse: *Hoc facite,* eámque potestatem ab Apostolis ad alios Presbyteros deriuatam esse. Dionysio *de ecclesiastica hier.c.1. & 5.* asserente sacra curare, & tractare, esse tantùm sacerdotum, siue Episcopi sint, siue Presbyteri. Ignatio, qui *epistola ad Trallianos* scribit esse deteriorem infidelium, qui aliquid facere audet circa altaris ministerium, nisi fuerit Episcopus, vel Presbyter. Iustino, qui *in dialogo cum Tryphone* monet, Deum non accipere sacrificium nisi à sacerdotibus. Hippolyto Martyre *in oratione de Antichristo*, vbi Christus ita sacerdotes alloquitur: *Venite Pontifices, & sacerdotes, qui pretiosum corpus & sanguinem meum quotidie immolastis.* Pontiano *epistola ad Felicem*, vbi ait: *De sacerdotibus verò Domini, quos vos audiuimus contra prauorum hominum insidias adiuuare, eorúmque causas portare, sciote vos in eo valde Deo placere, qui sibi eos ad seruiendum asciuit, & familiares in tantum sibi esse voluit, vt etiam aliorum hostias, per eos acceptaret, atque eorum peccata donaret, sibique reconciliaret, ipsi quoque proprio ore corpus Domini conficiunt, & populis tradunt. quibus certè nihil clarius dici potuit.* Felix etiam IV. *epistola ad omnes Episcopos. c.1.* scribit: *Sicut non alij quàm Deo sacrati sacerdotes, Missas cantare, aut in altari sacrificia offerre debent, ita nec in aliis, quàm in sacratis locis.* Hesychius dum *lib.2. in Leuit.* exponit illud *c.8. Aaron & filij eius illud rectè comedunt. Nisi enim* (ait) *Christus rogatus ore sacerdotum ipse venerit, & cœnam sanctificauerit, & initiauerit, ea, quæ aguntur, nullatenus sacrificium dominicum fiunt.* D.Gaudentius *tr.2.in Exod.* dicit: *Dominus fidelibus discipulis mandat, quos primos Ecclesiæ suæ instituit sacerdotes, vt indesinenter ista vitæ æternæ mysteria exercerent: quæ necesse est à cunctis sacerdotibus per singulas totius orbis Ecclesias, celebrari.* Isidor.*can.perlectis.d.25. Ad Presbyterum pertinet sacramentum corporis & sanguinis Domini in altario Dei conficere.* S.Bernard.*ser.de cœna. Nulli Angelorum, nullis spiritibus supernis, sed hominibus, nec tamen omnibus, sed ordini vestro tantum* (sacerdotes alloquitur) *mandatum esse mysterij celebrationem in altari, quod Christus fecit manibus suis in cœna paschali.* Addamus ex recentioribus Græcis vnum Bessarionem *lib.de sacr. Euch. Est autem* (ait) *ad hæc necessarius, & idoneus, & sufficiens minister: sufficiens autem est qui potestatem per consecrationem habuit, & sacerdos factus est. Nec enim à quocumque prolata eiusmodi verba,* Hoc est corpus meum, *efficere possunt quod quæritur, immo verò nihil omnino possunt, nisi a sacerdote proferantur. Eius rei ratio est quòd ita Deo placitum est, ita ordinauit.* Omittimus breuitatis causa D.Cyprian. *lib.1.ep.2.& 9.lib.3.ep.25. & tr.de singul.cler.* Tertullianum *in exhortatione castitatis*, Basilium *lib.2.de Baptismo, c.8.* Chrysostomum *lib.3.& 6. de sacerdotio, & Hom.6.in Matth.* Epiphanium *hæresi* 79. D.Hieronymum *lib.contra Luciferianos.* Rabanum *lib.1.instit.c.6.* Paschasium *lib.de corpore & sanguine Domini.c.12.* Guitmundum *lib.3. de sacramento altaris.* Algerum *lib.3.c.8.* Anselmum *in primam ad Cor.c.11.* Magistrum cum Scholasticis, *4.d.13.* S.Thomam *3.p. q.82. art.1.* cæteróſque, qui contra hæreses nostri temporis scripserunt, vt Tapperum *art.17.* Roffensem *art.13.* Castrum *v.Sacerdos,* Victoriam *relect.2.de potestate Ecclesiæ.§.1.& 2.* Bellarminum *lib.1. de sacramentis in genere. c.24.*

&

& lib.4. de Euch. c.16. Valentiam *lib.1. de Missa. c.4.* Suarez *disp.63 sect.3.* & alios sexcentos, quos ad arguendam Lutheri insaniam proferre possemus, sed aga-
3. mus ratione. Apostoli multo ante Christi passionem baptizati sunt, quippe cùm *Io.4.* ipsi baptizarent, ipsi priùs vtique baptizati, ex D.August.*ep.108.* & tamen offerendi facultatem non acceperunt nisi cùm instante passione, in vltima cœna, ordinati sunt, verbis illis *Lucæ 22. Hoc facite in meam commemorationem*, vt Concilium Tridentinum docet. Non igitur sacerdotium Baptismum comitatur; nec in Baptismo datur, vt delirat Lutherus; sed in ordinatione confertur,
4. vt sentit Ecclesia catholica. Accedit euidens ratio S.Thomæ, quia hoc sacrificium non nisi in persona Christi offertur: at nemo potest in persona Christi quicquam agere nisi per potestatem ab ipso ei collatam; confertur verò in sola ordinatione, tunc enim sacerdos in gradu eorum ponitur, quibus à Domino dictum est: *Hoc facite in meam commemorationem*; ij igitur tantùm, qui ritè sacerdotio ordinati sunt, possunt in conficiendo hoc sacrificio Christi vices sustinere, & verè propriéque offerre. Cæteri autem, qui huiusmodi sacramentalem potestatem non acceperunt, licet sint baptizati, iusti, & per charitatem vniti Christo, solùm spirituale sacerdotium habent, ad offerendum spirituales hostias, de quibus tantùm agitur *1. Petri 2. ad Rom. 12. Psal. 50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, &c.* vt rectè explicat S.Basilius *lib.2. de Baptismo. c.8.* ex quo vno potuisset Lutherus, si sapere voluisset, suæ dubitatiunculæ solutionem addiscere. Soli igitur sacerdotali charactere insigniti Deo sacrificare possunt.

Omnes tamen, etiamsi mali sint, suspensi, depositi, degradati, excommu- 2.
nicati, hæretici; hi enim omnes, etsi id licitè non faciant, verum tamen sacrificium conficiunt, & offerunt. ex communi doctrina S. Thomæ *3.p.q.82. art.6.7.8.& in 4.d.13.* & ibidem Bonauenturæ *art.1.q.1.* Alberti *art.1.* Durandi *q.1.* Richard. *art.1.q.1.* Paludani *q.1.d.5.* Soti *q.1. art.8.* Victoriæ *de sacram. Euch.n.92.* Gabrielis *lect.27.* quicquid in oppositum senserit Magister *4.d.13.* Gulielmus Parisiensis *orat. de sacramento Ordinis.* Gratianus *can. quod quidam.1.q.1.* Glossa *can.*
1. *accedens. d.50.* patet; tum quia potestas offerendi, per characterem datur, sacerdotalis autem character est indelebilis, ex Concilio Tridentino *sess.23.c.4.* quare etiam indelebilis erit potestas sacrificandi, nulláque censura amitti poterit: vnde si applicetur debitæ materiæ, & debita intentione forma proferatur, va-
2. lidus erit effectus; licèt sit cum eorumdem peccato. tum quia sententia est D. Augustini *canone intra catholicam Ecclesiam.1.q.1.* Paschasij *lib.de corpore & sanguine Domini.c.12.* Algeri *lib.3.c.8.* Guitmundi *lib.3.* in ministerio corporis & sanguinis Domini nihil à bono maius, nihil à malo minus (respectu videlicet operis operati) sacerdote perfici. Vnde Nicolaus ad consulta Bulgaror. *c. 17.* ait: *Non potest aliquis, quantumcumque pollutus sit, sacramenta diuina polluere.* Cui concordat *canon, non nocet. cum multis aliis. 1. q.1. & can. audiuimus. 24. q.1.* & Conci-
3. lium Tridentinum *sess.22.can.1.* Tum quia Ecclesia alioquin semper esset in magno periculo in recipiendis sacramētis,& periculo in Missa idololatrandi.Quare, vt notauit S.Thomas *opusc.59. c.7.* summæ dignationis diuinæ, ac pietatis, fideique nostræ certitudo & veritas in hac re demonstratur. Si enim verè consecrari non posset corpus Christi, nisi à iustis hominibus, cùm scire non possimus dum viuimus, quínam iusti sint, scire numquam possemus in hoc mundo, quando veraciter esset corpus Christi. Quod si D. Augustinus *lib.2. contra Cresconium.c.13.* & alij Patres, dicunt, vel extra Ecclesiam non esse verum sacerdotium, aut sacrificium, vel hæreticorum sacramenta non esse rata; intelligunt

iam tempore legis gratiæ solùm esse vnicum Deóque gratum Eucharistiæ, Ecclesiæ Christi relictum sacrificium: ordinationésque, & sacramenta collata non seruata essentiali forma, quam catholica præscribit Ecclesia, esse inualida & nullius momenti.

3. Roganti verò horúmne sacerdotum perditorum sacrificium pro aliquo oblatum, alicuius sit valoris, dicimus cum S.Thoma 3.*p. q.*82. *art.*6. Bonauentura 4.*d.*13.*q.*2.*art.*2. Scoto *quodlib.* 20. Gabriele *lect.*27. Petro Ledesma *tr.de Euchar.* & communi sententia, ex opere operato omnino fructuosum esse, vt canon citatus, *intra Ecclesiam catholicam*, ostendit. & *canone Dominus. ibid.* dicitur: *Memento sacramentis Dei nihil obesse mores malorum hominum, quo illa vel non sint, vel minus sancta sint.* & B.Nilus *in fragmento tractatus Paranetici: Non oportet* (inquit) *offendi propter sacra quæ celebrantur ab improbo sacerdote; eadem enim est oblatio, etsi habeat vitam impuram is qui offert.* Ideo non minus prodest, & fructuosum est ex operato, quàm si a bono offerretur, pendet enim huiusmodi valor ex institutione & ordinatione Christi; nec crescit, aut decrescit pro qualitate ministri. At verò, quoad opus operantis, non tam fructuosa est Missa mali, aut præcisi sacerdotis, sicut boni, cùm oblatio mali sacerdotis sit cum peccato, Deóque displiceat. habetur enim *Ecclesiastici* 34. *Dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum, nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis.* Quare 1. *q.*12.*can.*92. dicitur: *Quanto sacerdotes fuerint digniores, tanto faciliùs in necessitatibus, pro quibus clamant, exaudiuntur.* qua de re S.Thomas 3.*p. q.*82. *art.*6. Sotus 4.*d.*13. *q.*2.*art.*1. Victoria *num.*91. Sin tandem valorem publicarum precum Missæ consideres, prout præcisè dicuntur nomine Ecclesiæ, si sacerdos sit quidem malus, sed non ab Ecclesia præcisus per excommunicationem, depositionem, hæresim, &c. sententia est S.Thomæ *loco citato*, Toleti *lib.*2.*c.*8. Victoriæ *num.*91. Soti, & aliorum, earum valorem non minui prout fundantur in merito, & deuotione Ecclesiæ ob mores mali sacerdotis; cùm etiam malus sit Ecclesiæ minister, & eius nomine dicat; neque is cui mittitur aliquid soleat respicere per quem mittatur, sed quid, & à quo mittatur; si verò sit etiam præcisus, Sotus 4. *d.*13. *q.*1. *art.*8. dubitat an sint fructuosæ iis, pro quibus dicuntur, quatenus fundantur in eadem Ecclesiæ deuotione, & merito, non in dicentis affectu; quod licèt Ecclesia id illis prohibeat, non constat tamen illas irritare: postea verò *q.*2.*art.*1.concludit esse etiam fructuosas; quod etiam sentit Victoria *n.*92. Oppositum tamen docet S. Thomas (etsi eum conetur Sotus *art.*8. interpretari 3.*p.q.*82.*art.*7.*ad* 3. quem sequitur Suarez *disp.*77.*sect.*2. quia Ecclesia nolit huiusmodi præcisos, ministros suos esse, aut suo nomine orare; & Princeps irascatur ei, quem scit aliquid alterius Principis nomine falsò petere, exhibitísque litteris falsum sigillum impressisse.

4. Sed numquid possint plures sacerdotes idem sacrificium conficere, & offerre, consecrando eamdem hostiam. Difficultas non est respectu materiæ, an vnus partem vnam.v.g. medietatem, alius aliam consecrare & offerre possit; certum est enim si certam partem quisque assumat consecrandam, omnes consecrare; quisque enim respectu partis designatæ est integra causa; cumque adsit materia, forma & intentio consecrantis, sequetur consecrationis & oblationis effectus: si autem quisque in confuso intenderet consecrare vnam partem, nulla fieret consecratio, tum quia actiones circa particularia versantur, tum quia pronomen, *hoc*, debet designare materiam particularem; tum ex communi sententia Durandi, Paludani, Maioris, Richardi 4.*d.*11. Soti 4.*d.*13.*q.*1. *art.*2.

Syluestri *Eucharistia* 2. Angeli *Euch.* 1. *n.* 26. Suarez *disp.* 43. *sect.* 6. Neque est difficultas ex parte formæ, cùm plures inter se verba formæ partiuntur; certum est enim, neque tunc quicquam fieri, cùm ex verbis diuersorum ministrorum non componatur vna forma, vt docet Suarez *disp.* 61. *sect.* 3. sed quæstio est an si plures totam formam proferant super totam hostiam, cum intentione consecrandi, seu sacrificandi, sequatur effectus. Qua in re constat apud Theologos omnes 4. *d.* 13. plures posse eamdem hostiam consecrare, si simul proferant, & finiant
1. verba consecrationis: tum quia non est maior ratio, cur vnus consecret, &
2. non alius: tum quia habent legitimam materiam, proferunt legitimam for-
3. mam, cum legitima intentione consecrandi omnes: tum quia id constat ex praxi Ecclesiæ Romanæ in ordinatione sacerdotum, & consecratione Episcoporum. At si non omnes simul finiant consecrationis verba, sed vnus priùs absoluat, non conueniunt autores, an omnes eamdem consecrent. Innocentius enim *lib.* 4. *de myster. Missæ c.* 25. S. Thomas 3. *p. q.* 82. *art.* 2. Alensis *q.* 36. *in* 8. Paludanus 4. *d.* 13. *q.* 4. *art.* 2. Ledesma. 1. 4. *q.* 22. *art.* 2. Victoria *n.* 88. Rosella *Euch.* 3. Tabiena *Euch.* 2. *n.* 2. Syluester *Eucharistia* 2. sentiunt simul consecrare omnes; quia, qui ordinantur, & ipsi verba consecrationis proferunt, referentes intentionem ad illud instans, in quo Episcopus absoluit formam, & non antè, vel pòst. Albertus verò 4. *d.* 13. Durandus *ibidem q.* 3. Maior *d.* 11. *q.* 2. Sotus 4. *d.* 13. *q.* 1. *art.* 2. Gabriel *lect.* 6. Caietanus 3. *p. q.* 82. *art.* 2. & alij, asserunt tunc non omnes consecrare, sed eum tantùm qui priùs formam consecrationis absoluit:
1. tum quia prolatis per primum sacerdotem verbis consecrationis, non videatur esse in eius potestate ad tempus suspendere verborum virtutem, & effectum; nempe vsquedum Episcopus absoluat; etsi, quando præuenit in proferendo formam ipsum Episcopum, non habet intentionem consecrandi tunc, nec postea, quando consecrat Episcopus, consecrare poterit, cùm non iam amplius
2. proferat consecrationis formam: tum quia nimis durum sit dicere, sacerdotes proferentes verba post Episcopum, qui primus ipsorum protulit, consecrare cum Episcopo, eo quòd intentionem habuerint relatam ad instans, quo Episcopus consecrat; cùm sola intentio, sine verbis consecrationis, nihil efficiat:
3. tum quia tunc non adhiberetur, vel præciperetur tanta diligentia in proferendis verbis, cum Episcopo præeunte. Quæ sanè ratio valet etiam contra Angelum *Euch.* 2. *n.* 3. & Richardum 4. *d.* 13. *art.* 2. *q.* 1. volentes solum Episcopum proferre consecrationis verba formaliter; reliquos verò solùm materialiter in signum potestatis iam sibi concessæ, & non cum intentione consecrandi.

Porrò pluribus sacerdotibus eamdem materiam consecrantibus, idémque 5.
sacrificium offerentibus, vt diximus fieri in ordinatione sacerdotum & Episcoporum consecratione, probabilissimum est vnumquemque integrum fructum sacrificij ex opere operato percipere, vt docet Suarez *disp.* 79. *sect.* 12. cùm vnusquisque totum Christum sacrificet, & offerat, actione propria, sufficienti, & independente ab alio: nihílque videatur referre quòd materia remota panis & vini, & species sacramentales non multiplicentur; cùm valor sacrificij ex his non pendeat, sed à re oblata, Christo scilicet, qui vt non multiplicatur in singulis sacrificiis, cùm sit idem in omnibus; ita neque refert in casu proposito, quòd sacerdotes singuli suis singulis consecrationibus eumdem Christum numero sacrificent, & offerant; cùm non agant, vt partiales ministri, vt fit cùm in Missa, cœpta consecratione, prior sacerdos deficit, & succedit alter: sed quilibet vt adæquatus & integer minister per se sufficiens, & independens ab alio,
conse

consecrat & offert. De aliis autem adstantibus diximus *lib.1.c.9.*

6. Illud verò dubium est inter Doctores, an ratione muneris sui teneantur sacerdotes, etiamsi curam animarum, aut ecclesiasticum beneficium, cui sacrificandi onus sit adiunctum, non habeant, aliquando celebrare. Alensis 4.d.*q.* 51.*m.*2. Bonau. 4.*d.*12.*p.*2.*art.*2.*q.*2. Gabriel *lect.*87. Caietanus 3.*p.q.*82.*art.*10. in impressis ante Pium V. Ledesma 1.4.*q.*23. Victoria *num.*94. Rosella *Euch.*3.*n.*33. existimant etiamsi absque iusta causa abstineat, non esse peccatum mortale numquam celebrare, si absit scandalum; quòd hac de re nullus extet canon, aut præceptum. Oppositum tenet S.Thom.4.*d.*13.*q.*1.*art.*2.*q.*1.*ad* 2.*&* 3.*p.q.*82. *art.*10. Durandus 4.*d.*13.*q.*2. Richard. *ibid.art.*2. *quæst.*1. Palud. *q.*2. Sotus *q.*1.*art.* 10. Maior *d.*12.*q.*.. S.Antoninus 3.*p.tit.*13.*c.*16.§.12. Angelus *Missa. num.*44. Syluester *Missa.* 1. *q.*7. Tabiena *v. communio. n.*12. Armilla *num.*14. Nauarrus *c.*25. *num.*88. Graffius *p.p.lib.*2.*c.*39. Salmeron *tom.*9.*tr.*41. Azor *lib.*10.*c.*24. Henriquez *lib.*9.*c.*23. & in eam, licèt non omnino certam, inclinat, & tamquam magis piam & securiorem dixit in praxi consulendam Suarez *disp.*80.*sect.*1. tum ne in 1.
vacuum gratiam & munus receperint, vel talentum in sudario absconderint: 2.
tum quòd eligatur sacerdos, vt offerat dona & sacrificia: tum quòd huiusmodi 3.
sacerdotes rarò aut numquam sacrificantes, vulgo habeantur perditæ vitæ. 4.
tum quòd *cap.dolentes.de celebr.Miss.* Concilium doleat esse, qui vix ter aut quater in anno celebret; quòd certè multo magis id faceret de numquam celebrantibus, tamquam graue scandalum & præiudicium Ecclesiæ inferentibus; ibique Panormitanus & communiter Canonistæ sentiunt esse peccatum mortale. Aliqui tamen Sancti humilitatis causa diu abstinuerunt, ex Epiphanio *epistola ad Ioannem Hierosolymitanum.* 2.Cor.6. Matth. 25. Hebr.5.

7. Sed quàm frequenter ad huiusmodi culpam vitandam est sacrificandum? Nauarrus *c.*25.*num.*88. Henriquez *lib.*9.*c.*24.§.3. Suarez, Azor, Graffius *locis citatis,* existimant, satis esse si ter, aut quater, siue continuatè, sui interruptè, id fiat, si scandalum absit. Sotus, si in Natiuitate Domini, Paschate, & Pentecoste. Paludanus addit diem Assumtionis B.Virginis, & festum omnium Sanctorum. Maior his quoque adiicit diem corporis Christi, alij alios, vt videre est apud Antoninum 3.*p.t.*13. *c.*16.§.12. & Syluestrum *loco cit.* S. Thomas verò in communi dicit teneri ad celebrandum in præcipuis festis, in quibus laici communicare solent. Concilium Tridentinum *sess.*23. *c.*14. *de refor.* Episcopos monet, vt curent saltem diebus dominicis, & festis solemnibus, ab habentibus animarum curam Missam celebrari.

8. Illud certum est non teneri sacerdotem quotidie id facere; cùm nec iure diuino, nec humano, id alicubi cautum reperiatur; quicquid senserint aliqui Canonistæ, de quibus Sotus 4.*d.*13.*q.*2.*art.*2. & Syluester *Missa.*1. §.7. curare tamen debent Ecclesiarum præsides, vt in cathedralibus, parochialibus & conuentualibus Ecclesiis, quotidie celebretur, ob commune fidelium bonum. *ex cap.cum creatura.de Missarum celebr.* qua de re dicetur *c.*15. Quin etiam, qui ratione Capellæ aut beneficij, electus est ad celebrandum quotidie, si quando ob deuotionem, humilitatem, honestámve causam omittat, non peccat, ex Abbate *cap. consuluisti. de celebr. Miss. & cap. significatum. de præbendis,* Imola *ibidem,* Angelo *Missa,num.*15. Syluestro *Missa.*1. *q.*7. Graffio *p.p. lib.*2. *c.*38. Azor *lib.*10. *c.*24.*q.*7. Suarez *disp.*80.*sect.*2. *dicto* 3.*& disp.*86. *sect.*1. & constat *ex dicto cap. significatum.* Si tamen in institutione capellæ aut beneficij diceretur, vt quotidie per se vel alium offerret sacrificium, si ipse impediatur, alterum suo loco substi-

ruet, qui eo die celebret, cùm teneatur seruare onera rationabiliter imposita à fundatore. ex Andrea Siculo *consil.*33. *tom.*2. Marc. Antonio Cucho *lib.*5. *instit. tit.* 6. *de Missa.n.*26. Nauarro *c.*25.*n.*88.*&* 134. Syluestro *Missa.* 1.§.10. Suarez & Azor *locis citatis*.sicut nec satisfaciet electus ad sacrum faciendum in certo Oratorio, vel Capella, si alibi id faciat.Nauar.*c.*5.*de orat.n.*2.*&* 12.*& in Manuali c.*25. *n.*134. Syluester *Missa* 1.*q.*10. Azor *lib.*10.*c.*24.*q.*8. cùm non impleat fundatoris mentem, & voluntatem. Vide Couar. *in cap.cum esses,in* 1.*de testam.*

Sciscitanti verò econtra, an sacerdotes licitè toto anni tempore quotidie celebrare possint; dicimus rem controuerti de vltimo triduo hebdomadæ sanctæ. 9.
& quidem secluso Ecclesiæ præcepto, vtilissimum est quotidie celebrare. Exemplo D. Andreæ, vt ex eius actis constat, Casij Episcopi Narniensis, de quo Gregorius *lib.*4. *dial.c.*56. *& Hom.*37. *in Euang.* S. Carpi ex Dionysio Areopag. *ep.*8. Cypriani *epist.*54. Bedæ *Actor.*2. vbi, teste Gabriele *lect.*87. *dub.*5. dicit, non legitimè impeditum omittentem quotidie sacrificare, quantum in se est priuare beatam Trinitatem laude & gloria, Angelos lætitia, peccatores venia, iustos subsidio & gratia, existentes in Purgatorio refrigerio, Ecclesiam speciali Christi beneficio, & seipsum medicinæ remedio: eadem ad verbum repetit D. Bonauent. *in lib.de praeparat. ad Missam,c.*5. Ideo est difficultas solùm ob Ecclesiæ præceptum. Et quidem in die cœnæ Domini, non licere singulis sacerdotibus, sed tantum Ecclesiarum Rectoribus, aut vices eorum subeuntibus, sacrum facere, in quo sacerdotes cæteri cum reliquo populo communicent, tenet Marcellus Francolinus *lib. de horis canon. c.*30. quòd illo die Christus solus consecrauerit & communicauerit Apostolos. At verò Sotus 4.*d.*13.*q.*2. *art.*2.*ad* 2. Maior 4.*d.*13.*q.*5.§. *dubitatur*, Angles *in floribus q.*8.*de valore Missæ.c.*2.*vltimo*.Nauar. *c.*25.*n.*88. Azor *lib.*2.*c.*10.Suarez *disp.*80. *sect.*2. Henriquez *lib.*9.*c.*24.§.3. Graffius *p.p.lib.*2.*c.*39. Io. Gutierrez *in qq. canonicis.lib.*1.*c.*30. Petrus Ledesma existimant secluso scandalo, maximè verò secretò licere omnibus sacrificare; quia id nullo iure prohibeatur, nulláque sit consuetudo, quæ vim legis habeat. Etsi enim multi non sacrificent, id accidit non quòd id malum putent, sed vt celebrius sit sacrificium; & ob ministrorum multas illius diei occupationes circa confessiones, & sepulcrum; multíque sunt pij & religiosi sacerdotes, qui sacrificant priuatim. De die autem Parasceue quicquid summa Confessorum dicat, certum est, neque publicè, neque priuatim, licere eo die offerre iure ecclesiastico, de quo Innocentius I. *ep.*1. *ad Decentium.c.*4. *& can.Sabbatum de consecr.d.*2. Concil. Arausicanum II. *can.vltimo,* Concil. Tolet. XVI. *can.* 8. quod iubens quotidie Missas aliquas pro Rege eiúsque coniunctis celebrare, addit, *excepto die Veneris sancto*, cùm nullæ dicantur: ídque fieri ex Apostolica traditione, docet idem Concil. Arausicanum, & Burchardus *lib.*13.*c.*9. Idem constat ex S. Thom. 3.*p.q.*83. *art.*2. Rabano *in instit. c.*67. Durando *in Rationali lib.* 6.*c.*77. Turrecrem. *can.sabbatum*,citato Syluestro,& Summistis, *v.Missa.* Nauar. *c.*25.*num.*88. Suarez *disp.*80.*sect.*2. Soto 4.*d.*13.*q.*2.*art.*2. qui sentit esse peccatum mortale, eo die celebrare, vt etiam Gutierrez *loco citato.* Et sanè etiam in lege veteri quando semel in anno summus Pontifex introibat in Sancta Sanctorum (vt fecit eo die Hebr.9. Christus Dominus per sacrificium Crucis) reliqui sacerdotes abstinebant à sacrificio: vnde conuenientissimè sancta Ecclesia noluit eo die, quo Christus Crucis obtulit sacrificium, ab aliis offerri illius memoriale. neque enim præsente Rege requirenda est eius imago. Quoad Sabbatum sanctum, Marcellus *loco citato num.*2.*&* 9.& Nauarrus *c.*25.*num.*88.existimant esse peccatum mortale, illo

illo die celebrare, nisi vnam publicam Missam, quæ olim in nocte dicebatur, ob *canonem, sabbatum, de consecr. d. 2.* vbi id vetatur, sicut de die Parasceue. At verò Sotus *loco cit.* Azor *lib. 2. c. 10.* (etsi *lib. 10. c. 24. q. 4.* videatur in hac re Sotum improbare) Suarez *disp. 80. sect. 2.* Henriquez *lib. 9. c. 24.* Pegna *ibid.* Gutierrez *loco citato,* Petrus Ledesma, & alij propendent in eam sententiam, vt iam id liceat priuatim, post Missam publicam, secluso scandalo, ex aliqua rationabili causa, v.g. ad communicandum infirmum; quia anticipato iam tempore à veteri hora offerendi sacrificij, & inchoante resurrectionis gaudio, canon ille consuetudine modificatus sit; ideo cùm iam tunc publicam Missam facere liceat, ex rationabili etiam causa licere debeat, facere priuatim. quare etiam Micrologus *c. 53.* ait: *Post Baptismum presbyteri demum possunt Missam, si necesse fuerit, priuatim celebrare, quia iam renati sunt.*

10. Tandem difficultas est, quánam pœna debeat puniri, qui non ordinatus celebrat? Respondendum est cum Emanuele Roderico *tom. 2. quæst. 28. art. 2.* in iure id non fuisse cautum, quòd veteres Patres haud existimauerint, quemquam tantum facinus tentaturum. Abbatem tamen *in c. 1. de cler. non ord. minist.* sentire pœna falsi puniendum, cùm eadem pœna puniatur qui se sacerdotem fingit, ex Baldo *l. qui sub prætextu. Cod. de sacros. Eccl.* & Boërio *decis. 71. num. 9.* Bernardum Diaz *in pract. crim. c. 12.* & Salicetum pœna arbitraria; Gregorium XIII. anno 1574. peculiari Bulla, quæ habetur *in lib. Inquisitionis Hispaniæ, tit. 12.* statuisse ab Inquisitoribus puniendum veluti crimen sapiens hæresim; quod his temporibus hæretici proferre audeant, sacramentorum administratores posse esse seculares; ideoque celebrantes non ordinati, facto catholicam veritatem impugnent; Clementem tandem octauum *in Bulla, quæ incipit, Etsi aliàs, data die prima Decembris anno* 1601. statuisse, vt huiusmodi criminis rei à iudicibus S. Inquisitionis, & locorum Ordinariis, ab ordinibus ecclesiasticis, si quos habent, degradati, tamquam Ecclesiæ misericordia indigni, tradantur curiæ seculari, per seculares iudices meritis pœnis puniendi, vltimi scilicet supplicij; non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, ac in Conciliis etiam generalibus editis, & in corpore iuris etiam inclusis, quibus expresse & specialiter derogat.

De requisitis in sacerdote ad ritè celebrandum ex parte animæ. CAP. VI.

SVMMARIVM.

1. *Sacerdos sacrificaturus, sit liber a censuris & pœnis ecclesiasticis.*
2. *Careat conscientia peccati mortalis, alioquin præmittat sacramentalem confessionem.*
3. *Procuret excitare interiorem animi affectum, & deuotionem.*
4. *Num ante sacrificij oblationem sit necessaria recitatio officij diuini.*

1. CVm scriptum sit *Eccl. c. 4. Custodi pedem tuum ingrediens domum Domini,* quòd non nisi magna cum reuerentia ac pietate aggredienda sint quæ ad Deum spectant; vt etiam testatus est Deus præcipiens Moysi *Exod. 3.* ad rubum in quo apparebat Deus accessuro, vt calceamenta solueret; id multo magis præceptum esse videtur sacerdoti accedenti non tantùm ad sacrum locum, & tem-

plum, sed ad templi Dominum, & ad Dei filium vnigenitum in sacro altari incruentè sacrificandum. Sibíque dictum putare debet quod Dauid de præparatione templi ædificandi dixit 1. *Paralip. c.29. Opus namque grande est, neque enim homini præparatur habitatio, sed Domino Deo*; vt maiori adhibita diligentia in oblatione & sumtione tanti sacrificij, vberiores etiam fructus à Domino percipiat. Tria igitur in sacerdote ritè ordinato ad sacrificium offerendum prærequiri videntur, ex parte animæ. Primum vt liber sit ab ecclesiasticis censuris, & pœnis; ne ad Christum accedens, sponsæ eius Ecclesiæ inobediens illum non placet, sed multo magis irritet; non flectat ad misericordiam, sed ad iniuriam vlciscendam prouocet; non consequatur sacrificio veniam, sed sacrilegio mereatur supplicium; non obtineat instar Hæmorrhoissæ, contractu diuini corporis, sanitatem, sed in vulnus retorqueat medicinam; eíque multo peius accidat, quàm quod olim indisciplinatis illis in templo negotiantibus sacerdotibus, ex sententia D. Anacleti *epist.*2. Pij I. *epist.*1. & Iulij I. *epist. pro Athanasio contra orientales Episcopos*, contigit; quos Dominus arrepto flagello eiecit de templo. Dixit enim Christus D. Petro Ecclesiæ capiti, cæterísque illius successoribus *Matth.*16. *Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis.* Posse tamen aliquando adhuc irretitum ecclesiasticis pœnis celebrare facta confessione, aut habita contritione, ob mortis videlicet, vel infamiæ, aut scandali periculum, docuit Palud. 4.*d.*18. Richardus *ibid. art.*9. *quæst.*4. Sotus 4.*d.*13. *quæst.*2. *art.*6. *ad* 2. Castro *lib.*2. *de leg. pœn. c. vltimo.* Corduba *lib.*1. *quæst.*35. *ad finem*, Victoria *num.* 101. Angelus *confess.*1. *num.* 10. & *Euch.*2. *num.*6. Syluester *ibidem num.*7. Tabiena *Missa, num.* 32. & *excommunicatio,* 1. *num.*6. Armilla *excommunic. num.*9. Nauarr. *c.*25. *num.*75. *cap.*27. *num.*239. Henriquez *lib.*13. *c.*21. Azor *lib.* 10. *c.*31. *quæst.* 6. quidquid senserit Couar. *cap. Alma mater p.p.* §.2. *num.*11. & Medina *in instit. c.*11.

Matt. 9.

Alterum quod requiritur est, vt careat conscientia peccati mortalis, vel si adsit, ante celebrationem necessariam confessionem præmittat, habita Confessarij copia, quantumcumque sibi contritus videatur, vt definiuit Concilium Tridentinum *sess.*13. *c.*7. *can.*11. & docent Scholastici. S. Thomas 4.*d.*17. *quæst.*3. *art.*1. *quæstiuncula* 4. *quæst.*1. *art.* 11. Scotus 4. *d.*9. *quæst.*1. & *d.*17. *art.*2. Gabr. *ibidem quæst.* 1. & *lect.*7. *in canonem*, Durandus 4. *d.*17. *quæst.*10. Maior *d.*17. *quæst.*2. Palud. *d.*17. *quæst.*2. Antoninus 3. *part.*14. *c.*4. §.3. Adrianus *de confess. quæst.*3. Sotus 4. *d.*12. *quæst.*1. *art.*4. Suarez *disp.*66. *sect.*3. Couar. *cap. Alma mater p.p.* §.1. *num.*7. Et constat ex D. Cypriano *lib. de lapsis,* & *epist.*14.15.16. Augustino *epist.*118. *c.*3. & *lib. de salutar. docum. c.*33. vbi ait: *Quando illud* (Ecclesiæ sacramentum) *accipere debemus, antea ad confessionem & pœnitentiam recurrere debemus.* Anastasio Synaita, qui *orat. de sacra synaxi*, cùm deplorasset quòd rapinis, sceleribus, peccatorúmque multitudine cooperti, tantúmque aqua ablutis manibus, plures ad Eucharistiam accederent, ait: *Adsis igitur quieto tranquilloque animo, Christo Domino per sacerdotes, tua confitere peccata: quicquid egisti mali, tu te damna, nec verecundare; est enim verecundia, quæ adducit peccatum, & est verecundia gratiæ.* D. Leone *epist.* 91. *c.*2. & *can. multiplex, de pœnit. d.* 1. Chrysostomo *Hom.* 10. *in Matth.* Paschasio *lib. de corp. & sang. Domini, c.*21.22. Hugone *lib. de eccl. potestate, c.*21. vbi ait: *Audacter dico, si ante sacerdotis confessionem quis accesserit ad corpus & sanguinem Christi, reus erit corporis & sanguinis Domini, quantumuis pœniteat, & vehementer doleat, & ingemiscat.* Abbas etiam *in cap. de homine. tit. de celebr. Miss.* ait: *Nota singulariter hanc vltimam quæstionem, & ex illa collige, quòd sacerdos non debeat celebrare, si sciat se* 2.

esse

esse in peccato mortali, nisi priùs confiteatur; nec sufficit sola contritio, vel propositum confitendi ex quo de præsenti potest confiteri, quod multi sacerdotes malè obseruant. Et per hoc dicit dominus Antonius de Butrio falsam esse opinionem eorum, qui dicunt sufficere solam contritionem cum proposito confitendi semel in anno. Idémque ratio ipsa docet, cùm diuino præcepto 1. *Corinth.* 11. quisque teneatur probare seipsum, ideóque in huius rei signum Christus *Io.13.* antequam discipulos communicaret, eorum pedes lauit; & in veteri Testamento *Exod.*19. minatur Dominus: *Sacerdotes, qui accedunt ad Dominum, sanctificentur, ne percutiam eos.* & *Leuit. c.*8. *Pontificis Aaron consecratio incipit à lauacro ad puritatem in sacerdote requisitam, figurandam. Exodóque* 30. in figura eiusdem. *Et Missa* (inquit) *aqua* (nempe in labro æneo) *lauabunt in ea, Aaron & filij eius, manus suas, & pedes, quando ingressuri sunt in tabernaculum testimonij; & quando accessuri sunt ad altare, vt offerant in eo thymiama Domino, ne fortè moriantur.* Eadémque de causa prohibebat Dominus immundos, panes propositionis manducare, & res sacras contingere. quod explicans D. Basilius *lib.* 2. *de Bapt.c.*3. *Grauissimum* (inquit) *supplicium in lege Deus aduersùs eos decreuit, qui cùm sint immundi, sancta contingere non verentur, & locutus est Dominus ad Moysen, dicens:* Dic Aaroni & filiis eius, ne polluant nomen sanctum, quicumque illi mihi sanctificantur. Ego Dominus, dic illis, in generationibus ipsorum: quisquis hominum ab omni vestro semine ad sancta, quæcumque filij Israël Domino sanctificantur, in immunditia sua constitutus accedit, exterminabitur anima illius à facie mea. *Si tales minæ aduersùs eos positæ sunt, qui temere ad ea sacra accedunt, quæ ab hominibus sanctificantur; quid dicendum est de eo, qui in tantum ac tale mysterium temerarius est?* pluráque alia disseruit *cap. præcedenti.* Denique ipse Pontifex summus non nisi gemens, & afflicto corpore pro peccatis suis, & in die ieiunij, & pœnitentiæ, ac sine ornatu vestibúsque exultationis, in Sancta Sanctorum ingrediebatur, timens ne fortè exigentibus suis peccatis à Deo occideretur: vt plutibus docet Abulensis *Exod.* 39. Qui etiam *eodem Exod. c.*24. *q.*15. scribit egressum Pontificem è templo consueuisse exhibere conuiuium; quòd è Sancta Sanctorum exiisset incolumis. Quæ sanè, quanto cum timore & pœnitentia sacerdoti euangelico accedendum sit, ad sacrificandum Christi corpus & sanguinem, demonstrant. quod etiam innuens D. Iacobus *in Liturgia* ait: *Domine, miserere nostri, quandoquidem veneramur, & tremimus, cum tuum sacrum altare accedendum est, & offerendum sacrificium hoc verendum.* Multo tamen grauius peccat sacerdos ille, qui ne in peccato mortali celebret, simulat se consecrare & conficere: vt habetur *cap. de homine, de celebr. Miss.* vbi rogatus Pontifex quid videretur de eo, qui celebrarat absque cõsecratione, quòd sciret se esse in peccato mortali. Respõdet: Cùm ergo falsa sint abiicienda remedia, quæ veris sunt periculis grauiora; licèt is, qui pro sui criminis conscientia reputat se indignum, peccet grauiter, si se ingerat irreuerenter ad illud; grauiùs tamen videtur offendere, qui sic fraudulenter illud præsumserit simulare; cùm ille in solius misericordis Dei manum incidat; iste verò non solùm Deo (cui non veretur illudere) sed populo quem decipit, se adstringat: vnde rectè statutum est *cap. tuæ, de cler. pereg.* & à Concil. Trid. *sess.*22. *decreto de obser. & vitandis in celebratione Missæ, & sess.*23.*c.*16. non esse admittendos ad Missam celebrandam vagos & ignotos sacerdotes, aut notoriè criminosos; qua etiam de re Nau.*c.*27. *& lib.* 3. *consil.tit. de celebrat. Miss. consil.* 1. Emanuel Rodericus *num.* 153. *tom.*1. *quæst.*43 *art.*18. Trottus *de perfecto cler.lib.*2.*c.*31.*num.*6. Ex quibus deberet Episcopis sufficere licentia proprij Episcopi, vel Prælati; & si notus est, licèt alienus,

etiam

etiam sine licentia potest admitti, *cap. tua, de clerico peregr.* vt igitur ad rem nostram redeam debet sacerdos omni pietate, & morum probitate, splendescere, vt digne tantum sacrificium peragat; cùm prædixerit Dominus *Malachiæ* 3. noui Testamenti sacerdotes purgandos, & tamquam aurum conflandos, vt scilicet vndique perfecti sint, dignéque Deo ministrent. Nec sanè mirum, cùm etiam Plato naturæ lumine *lib. 4. de leg.* dixerit: *Bonum vinum sacrificare decet.* & *lib.10. de leg. & in Alcibiade* scripserit, sine animi puritate, Deum vota & sacrificia non acceptare. Sed cùm hac de re iterum futurus sit sermo *lib.3.c.11.& lib.4. c.19. & 26.* concludamus modò cum D. Chrysostomo *lib. 6. de sacerdotio*, luminis instar vniuersum orbem illustrantis, sacerdotis animum splendescere oportere. Porrò quibúsnam casibus celebrare vel communicare liceat absque præuia confessione post commissum peccatum mortale, cum sola vera mentis pœnitentia, fusè disputat Sotus 4. *d.12. quæst.1. art.4. & d.18. q.2. art.4.* Corduba *lib. 1. q.16.* Syluester *confessio 2. §. 2.* Canus *lib.1. de locis, c.5.* Victoria *num. 79.* Salmeron *tom.9. tract. 39.* Suarez *disp.63. sect.4.* Azor *lib. 10. c.31.* Henriquez *lib.8. c.46.* nempe si imminet mors, & sacerdos, vel laicus possit communicare, sed non confiteri: si adsit alterius grauis necessitas, vt si occurrat sacrum facere ad communicandum existentem in articulo mortis: si quis nequit confiteri sua peccata, & tamen citra grauem aliorum offensionem, & scandalum, communionem, aut celebrationem omittere non potest, aut tempore Paschæ non debet; si timeat confessarium, qui solus adest, non seruaturum sigillum, si tamen habet alia mortalia, de quibus non timet, ea confiteri debet, ex Soto 4. *d.* 18. *q.2. art.5. ad 3.* & Suarez *loco cit.* Si habet quis casum reseruatum superiori, quem adire non potest; nec facultatem petere absoluendi ab alio; & tamen ad Eucharistiam accedere debet, sed etiam tunc si habet alia, confiteatur de illis. Si sacerdos incepit sacrum, vel laicus accedit ad altare vt communicet, & recordatur peccati mortalis non confessi, & non possit absque scandalo priùs confiteri, licebit perficere, ex S. Thoma 3. *p. quæst.* 83. *art.* 6. Bonau. *dist.* 13. *in expositione litteræ.* Soto 4. *d.* 13. *quæst.1. art.6.* Nauarr. *c.21. num. 49. & c.25. num.* 76. Victoria *num.79.* Corduba *lib.1. quæst.16.* Armilla *communico, num.28.* Suarez *loco citato.* Quin immo seclusa etiam nota & scandalo. Victorias & Henriquez *loco cit.* existimant licere ei, qui sacrum incepit, vel laico, qui communicaturus accessit ad linteum etiamsi recordetur peccati à quo in confessione facta non fuit directè absolutus, communicare & perficere, quia iustus accedit.

Tertium est præparatio ad deuotionem excitandam, cùm dicat D. Chrysostomus *Hom.* 83. *in Matth. & Hom.60. ad pop. Nemo nauseans accedat, nemo remissus, sed excitati omnes, incensi atque feruentes. Nam si Iudæi stantes calceati, & baculos in manibus habentes, cum festinatione comedebant, quanto magis nobis vigilandum est? Vigilandum igitur est, non enim paruum supplicium indignè communicantes expectat.* Et paulo pòst: *Tanta igitur charitate, atque honore affecti ne torpeamus: non videtis quanta infantes animi alacritate mamillas arripiunt, qua pressione papillis infigunt labia? non minore cupiditate nos quoque ad hanc mensam, & ad huius calicis spiritualem accedamus papillam; immo verò desiderio quasi lactentes pueri gratiam spiritus sugamus.* Et *Hom.17. in epist. ad Hebr. Sanctis hæc sancta concessa sunt. Hoc etiam diaconus insinuat in illa hora vocans Sanctos ad communionem, dicens:* Sancta Sanctis, *ac si diceret; si quis non est sanctus, non accedat. non simpliciter dicit à peccatis mundus, sed sanctus: sanctum enim non mundatio peccati tantum facit, sed etiam præsentia spiritus, & bonorum operum opulentia. Si enim Rex Babylonius, ex captiuitate eligens iuuenes, honestos forma, & decoros facie* 3.

elegit,

elegit; multo magis, & nos adstantes mensæ regali honestos specie animæ, esse oportet, ornatum habentes aureum, stolam mundam, calceamenta regalia, vultum animæ formosum, oportet eam ornatu aureo circumdatam esse, cingulum veritatis habere. Et D. Basilius *lib. de Baptismo: Oportet igitur accedentem ad corpus & sanguinem Domini, ad rememorationem eius, qui pro nobis mortuus est, ac resurrexit, non solùm purum esse à quouis inquinamento carnis ac spiritus, ne ad iudicium edat & bibat: sed & euidenter ostendere, & exprimere memoriam eius, qui pro nobis mortuus est ac resurrexit.* Et sanè vas in quo Manna (tanti mysterij figura) continebatur, non solùm mundum, sed aureum oportuit esse, *ad Hebr.* 9. vt non tantùm purum, sed etiam aureum deuotione & feruore spiritus cor esse oportere significet, quod cœlestem panem excepturum est. Dauid etiam *Psal.* 18. testatur Deum in sole posuisse tabernaculum suum, is autem non tantùm mundus est, ac nitidus, verumetiam inter omnia corpora pulcerrimus ac feruentissimus, quæ deuotionis & charitatis sunt propria, communicantium cordi summè debita. Idémque ipsum expressum videmus in Christi corpore sepeliendo, non enim tantùm in munda syndone componi Christus voluit, verumetiam aromatibus condiri. Denique si Esther cæteræque virgines ad Assuerum Regẽ ingressuræ non tantùm sex prioribus mensibus myrtino oleo abstersiuam ac purgatiuam vim habente, vngebantur; sed sex etiam posterioribus, aromatibus vtebantur, muliebríque mundo ornabantur, vt terreno Regi placerent; certè multo æquius est ad Christum Dominum accessurum, non solùm purum, verumetiam deuotione, cæterísque animi virtutibus, ac decore ornatum esse & comtum. Hoc certè S. Carpi studium fuit, qui, autore D. Dionysio *epist.* 8. *ad Demophilum*, numquam sacra mysteria aggressus est, quin priùs inter supplicandum, & orandum, ei sacra & læta visio apparuisset. Plura de huiusmodi præparatione ad sacrificium, & sacram communionem, videnda sunt apud S. Germanum *in Theoria*, Paschasium *lib. de corp. & sang. Domini*, c. 21. 22. Algerum *lib.* 1. *c.* 22. Ephrem *de die iudicij*, *c.* 3. Prosperum *lib.* 1. *de promiss. c.* 37. 39. S. Thom. *opusc. de sacram. altaris.* Theodoretum, Rupertum, Aloysium, Lippomanum *in c.* 12. *Exod.* differentes de præparatione manducationis Agni paschalis, Nauarrum *de orat. not.* 22. *num.* 104. Ludouicum de Puenta *tom.* 2. *med.* 9. *de Passione Christi*, quæ est de institutione Eucharistiæ. Quare deplorat meritò Concilium Coloniense *p.* 2. *c.* 9. & 10. sacerdotum nostri temporis audaciam, perditósque mores, qui criminibus, etiam manifestis, contaminati, & non tantùm absque deuotionis ac pietatis sensu, locelli ac stipis causa, irreuerenter se sacris ingerunt, audaciúsque irrumpunt in hæc sacratissima mysteria, quàm facerent in profana. *Esth. c.* 2.

4. Sed illud hoc loco explicandum est, an necessariò ante celebrationem sit præmittenda tamquam præparatio quædam sacrificij, recitatio diuini officij. Qua in re dicendum videtur posse sacerdotem excusatum ob infirmitatem à recitatione officij, celebrare, licèt nec dixerit, nec dicturus sit officium, vt cum communi sententia docet Sotus 4. *d.* 13. *q.* 2. *art.* 2. *in fine & lib.* 10. *de iustitia*, *q.* 5. *art.* 4. *concl.* 2. Toletus *lib.* 2. *instit. c.* 14. Emanuel Sà *in Aphorismis, Missa, num.* 22. Azor *lib.* 10. *c.* 28. *q.* 18. Suarez *tom.* 3. *disp.* 82. *sect.* 1. *concl.* 1. Graff. *p. p. lib.* 2. *c.* 40. eò quòd sæpe accidat, vt infirma valetudo iustam excusationem præbeat omittendi officium, & nihil impediat quin sacrum celebrare possit, & non sit necessaria connexio inter officium & Missam. Eum verò, qui non excusatur ab officio si ante dictum Matutinum cum laudibus celebret, non peccare mortaliter, quicquid in contrarium senserit Paludan. 4. *d.* 13. *q.* 2. Ledesma 2. 4. *q.* 16.

art.4. Antoninus 3.*p.tit*.13.*c*.4.§.4. Gabriel *lect*.11.*in can*. Hostiensis *sum.de celebr. Miss*. Tabiena *Missa. num*.6. Armilla *Hora.num*.18. Nauarrus *de horis.c*.3.*num*.70. *& c*. 21. *num*.30. Maiolus *lib*.3.*de irreg. c*.34. Graffius *p.p.lib*. 2. *c*.40. Io. Stephan. Durandus *lib*.3. *de ritibus,c*.24. Marcellus Francolinus *lib.de horis, c*.42. vbi plures citat Canonistas. Azor *lib*.10.*c*.28. *quæst*.17. Henriquez *lib*.9.*c*.24.§.7. Probatur,
1. tum quia multi graues & pij Doctores ita sentiunt, vt Syluester *Missa* 1. *num*. 6. Sotus 4.*d*.13.*quæst*.2. *art*. 2. *lib*.10. *de iustit. quæst*.5. *art*. 4. Toletus *lib*.2. *instit.c*.1. Emanuel Sà *Missa, num*.22. Emanuel Rodericus *tom*.1.*quæst*.43. *art*.3.*& in summa p.p.c*.244. Aragona 2.2. *quæst*.83. *art*.12. *dub*.5. Ludouicus Lopez 2.*p. instruct. c*.79. *&* 105. Carbo *lib*.9. *de leg. d*.9. Leonardus Lessius *lib*.2. *de iustit.c*.37. Suarez *disp*. 82. *sect*.1. *& tom*.2. *de relig. lib*.4.*c*.24. Victoria, Canus, & Pegna apud Henriquez.& putat esse probabilem Valentia 2.2.*d*.6.*quæst*.2.*de orat.p*.10. quare tutò
2. absque peccato horum Doctorum opinionem sequi licet, tum quia nullibi extat tale præceptum obligans sub mortali; quamuis enim in Missali moneatur sacerdos hac de re, nullum tamen præceptiuum verbum ponitur, vnde consilium solùm est, sicut illud ibidem positum, vt antea vacet aliquantulum
3. orationi. tum quia recitatio diuini officij non est instituta vt sit præparatio ad
4. Missam, sed propter se, ob publicam orationem faciendam in Ecclesia. tum quia non quælibet consuetudo habet vim legis, & præcepti; illa enim tantùm præceptum inducit, in qua non solùm consideratur quid fiat, sed etiam qua ratione & animo fiat; in casu verò præposito, à pluribus viris doctis & timoratis, vt ex citatis patet, sub ea ratione acceptata non est, vt credant obligare ad mortale, sicut solent dici Vesperæ post Missam, & tamen sæpe
5. aliter fit sine peccato. tum quia maior videtur connexio inter ipsas horas, quàm inter Matutinum & Missam, cùm horæ sint eiusdem rationis, & componant vnum officium, non autem Missa & officium; sed transgressio præscripti ordinis horarum non est mortalis, vt si quis recitet sextam ante tertiam, etiamsi id faciat ex negligentia, ex Antonino 3.*p. tom*. 13. *c*.4.§.4. Angelo *hora, num*.18. Nauarro *de horis c*.21. *num*.30.*& in Manuali c*.25. *num*.99. Armilla *hora,num*.7. Ledesma 2. 4. *quæst*. 16. *art*.4.*dub*.3. Philiarcho *lib*.1. *c*.6. Graff. *lib*.2.*c*.52. Toleto *lib*. 2. *c*.13. Valentia 2.2. *d*.6.*quæst*.2. *de orat. p*.10. Azor.*lib*. 10.*c*.10.*quæst*.1. Suarez *loco citato*, & Innocentio *cap. dolentes. de Missæ celebr*. cùm illa inuersio sit materia leuis; ergo multo minus transpositio Missæ & Matutini, etiamsi concedamus esse consuetudinem. quæ si negetur neque erit veniale, vt vult Suarez, maximè si adsit aliqua rationabilis causa, v. g. ne qui audituri sunt diutius expectare cogantur, aut instet iter, &c. Ex quibus etiam liquet, multo minus esse mortale celebrare ante recitatam Primam (quicquid senserit Angelus *Missa,num*. 42.) ex communi sententia Syluestri *Miss*.1. *num*.6. Soti *lib*.10. *de iust.quæst*.5.*art*.4. Tabienæ *Missa,num*. 6. Nauarri *de horis, c*.3. *num*. 70. *& c*.21. *num*. 30. Graff. *lib*.2.*c*.4. Henriquez *lib*.9.*c*.24. Antonini, & Ledesmæ *locis citatis*. Immo neque veniale, ex Azor.*lib*.10.*c*. 10.*quæst*.5.*& c*.28.*quæst*.20.& Suarez *loco citato*, si alioquin suo tempore persoluatur, cùm in officio priuato non sit vllum præceptum, nec consuetudo hac de re, nec res sit tanti momenti.

De

De requisitis in sacerdote ad ritè celebrandum ex parte corporis. CAP. VII.

SVMMARIVM.

1. *Ad Missæ sacrificij celebrationem necessariò prærequiri ieiunium; idque non tantùm ecclesiasticum, verumetiam naturale.*
2. *Quare non licebit sacerdoti non ieiuno conficere, etiam vt viaticum præbeat ægroto in mortis articulo: licebit tamen post sumtum calic m, in quo aqua loco vini posita fuerat, appositum vinum iterum consecrare, & sumere, vt etiam repertas reliquias post purificationem, vel si immineat grauis iniuria sanctissimo sacramento.*
3. *Post celebrationem aut communionem, nullum præcipitur ieiunium, etsi consultius sit adhuc aliquamulum producere.*
4. *Sacrificaturum vel communicaturum decet castitas, seu corporalis munditia, saltem spacio 24. horarum, sæpe quidem ad vitandum peccatum, aliàs ad decentiam.*
5. *Absit periculum non perficiendi, & irreuerentiæ, cum rationabili totius corporis munditia.*

1. IVre prærequiritur in celebraturo sacerdote, tamquam corporis necessaria dispositio ieiunium; quicquid suo more garriat popinis assuetus Lutherus *lib. de abroganda Missa*, cum asseclis. Id enim Apostolorum traditio statuit, vt 1.
docet S. Basilius *epistola ad Cæsariam Patritiam*, Nazianzenus *orat.* 40. Chrysost. *Hom.*27.*in* 1 *ad Corinth.* Epiphanius *lib.*3.*contra hæreses,in fine*, Augustinus *epist.*118. *c.*6. Isidorus *lib.* 1. *off. c.*18. *& can.liquido, de consecr. d.*2. D. Clemens *epist.*2. vbi id à D. Petro se accepisse testatur; Abdias *lib.* 7. agens de D. Matthæo. Id Patrum 2.
autoritas probauit, & præter citatos, id habet Tertullianus *lib.*2.*ad vxorem.c.*5. Cyprianus *lib.*2. *epist.*3. Chrysostomus *epist.*3.*ad Cyriacum Episcopum*, Ambrosius *serm.* 8. *in Psal.* 118. Gregorius Turonensis *lib. de glor. martyr. c.* 86. vbi etiam refert diuinam vindictam in transgressorem. S. Eligius *Hom.*8. Beda *in c.*22. *Lucæ*. Paschasius *lib. de corpore & sang. Domini,c.*20. Algerus *lib.*2. VValfridus *c.*19. Anselmus *in* 1. *ad Corinth. c.*11. Id Ecclesiæ præceptum stabiliuit: statuit enim Soter, qui vixit anno 175. *Ne tamen, quod naturæ langoris causa consulitur, in præsumtionis perniciem vertatur, nullus post cibum, potúmque, siue quodlibet minimum sumtum, Missas facere; nullúsque absque patentis, molestiæ prouentu minister, vel sacerdos cùm cœperit, imperfectè officia præsumat omnino relinquere. Si quis hæc temerariè præsumserit, excommunicationis sententiam sustinebit.* Idem habetur in Concilio Nicæno I. anno 325. in Concilio Carthag. III. anno 398. *can.* 29. *&* 48. in Africano anno 418. *can.*8. in Bracarensi I. anno 563. *can.*16. Bracarensi II. anno 72. *can.* 10. Matisconensi II. anno 588. *can.*6. in Antisiodorensi anno 590. *can.* 19. in Toletano VII. anno 646. *can.*2. quod etiam pœnam excommunicationis imponit ei, qui sumto cibo vel potu quantumlibet minimo sacrificat, & refertur *can. nihil.*7.*quæst.*1. in Constantinopolitano VI. anno 680.*c.*29. Leone IV. anno 850. Hom. per prouincias ad Episcopos Missa, vt communicaretur subditis Presbyteris. *Vbi*(inquit) *nullus Missam cantet solus, nullus ante Solis ortum, nisi in natiuitate Domini, nullus cantet eam nisi ieiunus.* in Concilio Constantiensi *sess.*13. anno 1415. vt omittam reli-

qua. Quod sanè Ecclesiæ præceptum obligare sub mortali, testantur Scholastici omnes 4.*d.*8. vt Scotus *quæst.*3. Durandus *quæst.*4. Paludanus *q.*2. Bonau. *art.*1. Richardus *art.*2.*q.*1. Carthusianus *q.*4. Palacius *quæst.* 5. Albertus *art.*10. *& dist.*13, *art.*26. Alensis 4.*p.quæst.*52. Sotus *d.*12. *quæst.*1. *art.*8. Angelus *Euch.*2. *num.*6. Sylvester *num.*7. Tabiena *communio, num.*42. Id vniuersalis consuetudo totius orbis recepit, teste D. Augustino *citata epist.* 118. Isidoro *lib.* 1. *offic. c.* 18. S. Eligio *loco cit.* VValfrido *c.*19. Amalario *lib.* 3. *c.* 34. etsi quoad feriam quintam cœnæ Domini, alicubi quãdoque celebratum sit post cœnam, vt patet ex Concilio III. Carthag. *c.*29. *& can. sacramenta. de consecr. d.* 1. & Concilio II. Matisconensi, quod suo decreto abstulit, & sexta Synodo Constantinopolitana *c.* 29. Etsi enim Christus Dominus post comestionem Agni paschalis instituerit, id tamen obligationem non inducit, vt nos etiam post cœnam celebremus; sicut neque quòd noctu celebrauerit, antea lauerit discipulorum pedes, & similes circumstantes adhibuerit; id enim factum est, ad ostendendum vnam cœnam alterius fuisse vmbram, & figuram. Reliquit verò Ecclesiæ, vt ipsa statueret quid in hac re ad Dei honorem faciendum arbitraretur, vt docet S. Cyprianus *lib.*2. *epist.* & August. *epist.* 118. *c.*6. quod suadere debuisset Lutherum modestiùs agere *lib. contra Regem Angliæ*, nec Catholicos merè stolidos & fatuos appellare. cùm grauissimos Patres tanto antea, ipsius dubitatiunculam soluisse conspiceret. Id denique suadet ratio, tum ob tanti mysterij reuerentiam & honorem. Vnde S. August. *loco cit. Ex hoc* (inquit) *placuit Spiritui sancto, & in honorem tanti sacramenti in os Christiani prius dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi; & ideo per vniuersum mundum mos iste seruatur.* Audin Luthere? tum vt fideles occasionem haberent discernendi inter cibum sacrum & profanum, iuxta præceptum *Leuit.* 10. *Ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum & profanum, inter pollutum & mundum.* tum vt quoquomodo se non omnino indignos fideles præberent tanto sacramento hac qualicumque præparatione. Ob id diuus Chrysostomus *Hom.* 27. *in* 1. *ad Corinth.* ait: *Tu priusquàm accipias ieiunes, vt aliquo modo dignus communione videaris.* Audin denuo hæretice? tum quòd Christus Dominus *Matth.* 6. docuerit priùs quærenda, quæ ad Dei regnum pertinent, vt etiam adiiciantur cætera; tum quòd quæ ieiuni agimus maiori prudentia & consideratione agamus cæteris paribus, quippe qui liberi à vaporibus è stomacho ad caput elatis, tunc cordatiores simus; vnde etiam ille se ad Rempublicam capessendam ieiunum accessisse testatus est, quòd ieiunio mens vegetior sit, vt Cheremon Stoicus sensit, quem imitatus Seneca *epist.* 15. dixit, ciborum copia subtilitatem animi impediri. An non etiam Amphiaraus Ethnicus homo, natura ipsa edoctus, edixit vt sacerdotes, qui responsa clarè reddere volebant, integrum diem à cibo, triduo à vino abstinerent, vt Volaterranus *lib.*13. scripsit. Non igitur mirum si Ecclesia quoque ieiunium edixerit ad tantum sacrificium accessuris. Porrò huiusmodi ieiunium non tantùm ecclesiasticum esse debet, sed etiam naturale, contra quàm senserit Godofredus, ita vt excludat, & cibum, & potum, & medicinam, résque cæteras, etiamsi non nutriant, vt papyrum, vel statim euomantur, vel fuerit in minima quantitate, vt ex Concilio Toletano VII. *c.* 2. dicebamus, & patet ex communi vsu, & sententia S. Thomæ 3.*p.quæst.*80. *art.* 8. Scoti 4. *d.*8. *quæst.*3. Durandi *quæst.*4. Gabrielis *quæst.*2. *art.*3. Palud. *quæst.*2. Antonini 3.*p. tit.* 13. *c.*6. §.8. Tabienæ *v. communio, numero* 42. *cap. ex parte, de Miss. celebr.* Glossæ *can. nihil* 1. *quæst.* 7. Si tamen per modum cibi aut potus sumatur: nam si per modum respirationis aliquid attrahatur,

attrahatur, vel deglutiatur per modum saliuæ. v. g. inter lauandum & abluendum os, aliqua stilla aquæ, aut iuris inter degustandum an sapidum sit, & statim expuitur, vel intrauit in apertum os musca, ex Tabiena *num.* 44. & Henriquez *lib.*8. *c.*50. vel traiicitur aliquid sanguinis à capite aut. dentibus defluentis, aut reliquiæ, quæ remanserunt in ore ex præcedenti die, non violatur ieiunium naturæ, cùm id non sit comedere vel bibere ex communi sententia Theologorum, vt Paludani 4.*d.*8.*q.*2. Syluestri *Eucharistia* 3.*q.*6. Henriquez *lib.*8.*c.*50. Suarez *disp.*66.*sect.*4. & aliorum. Esset tamen sumtio noui cibi, impediretque celebrationem, si dum imus cubitum saccharum in os immitteremus, quod vsque ad initium sequentis diei, vel post mediam noctem perduraret; esset enim, teste Suarez loco citato, successiua quædam cibi sumtio. Est autem hoc naturæ ieiunium seruandum ab initio diei naturalis in quo celebrandum est. Computatur verò dies naturalis à media nocte in mediam noctem sequentem: ideo si post mediam noctem sumtum sit aliquid, solutum erit ieiunium, & impedietur celebratio: si immediatè antè licèt non dormierit postea, nec cibum concoxerit, durat ieiunium, & licebit celebrare, ex D.Thoma & communi sententia, quicquid in oppositum senserit Glossa *can.nihil.*7.*q.*1.*& cap. si constiterit. de accusat.* & Io.Beleth *lib.de diuinis officiis,c.*51. qui idem negat, licèt sacerdos comederit ante Vesperas, si postea dormire non potuit. Vbi verò non potest dies naturalis distingui à media nocte in mediam noctem, vt contingit sub polo, ob longam Solis præsentiam, vel absentiam, constituendi erunt dies proportionati nostris ex motu cœli; æstate quidem Solis, qui super orizontem continuè circuit per aliquot menses, ita vt vna circulatio diem constituat; hyeme cùm Sol non ascendit super orizontem, ex motu stellarum eadem proportione facto initio, à puncto, qui mediæ nostræ nocti respondeat, & in quo etiam finiatur circulatio.

2. Roganti verò an liceat sacerdoti non ieiuno conficere, vt præbere possit viaticum ægroto in articulo mortis constituto, dicimus contra Io. Maiorem 4.*d.*9.*q.*3. *ad* 5. non licere, ex communi sententia Paludani 4.*d.*8.*q.*2. *art.*1. Gabrielis *q.*2. *art.*3. Soti 4.*d.*12.*q.*1.*art.*8. Victoriæ *n.*83. Nauar. *c.*21. *n.*53. Suarez *disp.*66. *sect.*5. Azoris *lib.*10.*c.*30. Henriquez *lib.*8.*c.*50. cùm non sit minoris momenti hoc præceptum, quàm illud non celebrandi sine sacris vestibus, aut celebrandi in pane azymo solo. & ita vsus communis interpretatur, & non sit necessitas medij huius sacramenti in infirmo, sed solùm præcepti si possit; & Ecclesia prouiderit ad hunc effectum, vt semper asseruetur Eucharistia. ex *can.* 14. Concilij Nicæni, *& canone Presbyter. de consecr.d.*2. Potest tamen sacerdos, si loco vini in calice apposita fuisset aqua, & sumta, iterum vinum cum aqua apponere, & denuo consecrare, & sumere, vt dicemus *lib.*4. *c.*7. vt etiamsi sumta purificatione reperiat reliquias, illas sumere potest antequam ab altari discedat; sicut si adhæsisset particula calici vel ori etiam sumta purificatione, potest (vt etiam laici) iterum ad eam deglutiendam purificari, cùm, vt dicemus *lib.*4.*c.*29. hoc totum ordinetur ad ritè explendam suam functionem, quam ieiunus incepit, & nondum est terminata; vel si immineat sacrosancto Christi corpori iniuriosa tractatio, & grauis irreuerentia, vt, v.g. si alioquin iniuriosè tractandum esset, aut comburendum ab infidelibus, posset sacramentum adseruatum in pyxide consumere, etiam soluto ieiunio; quia quod pro eius reuerentia statutum est, non debet obligare contra eiusdem reuerentiam. Deni-

que in mortis etiam violentæ articulo, poteſt non ieiunus communicari, ſed hac de re *lib.4.c.28.*

Requiritur autem ieiunium vt diſpoſitio ſolùm ad celebrationem aut ſumptionem Euchariſtiæ, quibus perfectis ceſſat obligatio, ex S.Th. *3.p. q.80. art.8.* Antonino *3.p. tit.13. c.6.§.8.* Soto *4.d.12.q.1.art.8. ad 6.* Gabriele *4.d.8.q.2.art.3.* Syluestro *Euch.3.§.9.* Suarez *diſp.66.ſect.4.* Azore *lib.10.c.30.*& patet ex D. Chryſoſtomo *Hom.27.in 1.ad Cor.*vbi ait: *Quid igitur ieiunare oportet poſt eius acceptionem? non hoc dico, non cogo, licèt bonum ſit, non tamen compello, ſed admoneo.* Et ſanè niſi neceſſitas cogat, aliquantulum protrahendum eſſet, tum vt collectis animæ noſtræ viribus, cogitatione cum Chriſto, quem hoſpicio ſuſcepimus, verſemur; tum ne cum diuino cibo terrenum miſceamus; tum quòd antiquitus certis horis poſt ſumtam Euchariſtiam à cibo fideles abſtinerent, vt conſtat *ex ep.2.* D. Clementis ad Iacobum, & habetur *can. tribus gradibus. de conſecr.d.2.* etſi modò non obliget contraria conſuetudinè abrogatus, eodem D. Thoma teſte. 3.

Sacrificaturum pariter corporalis munditia ac caſtitas decet: quod etiam Gentiles ipſi ſenſerunt. veteri enim Romanorum iure cauebatur: *Ad diuos adeunto caſtè, pietatem adhibento.* Et à Romanæ eloquentiæ parente M.Tullio dictum eſt, Dei cultum caſtiſſimum eſſe debere; pluràque hac de re videri poſſunt apud Alexandrum ab Alexandro *lib.4.c.17.* Tiraquellum *ibidem*, & Giraldum *lib.17.* Quare multo magis in vero Dei cultu id condecet. Ideo in lege veteri tempore vicis ſuæ, ſacerdotes ab vxoribus abſtinebant, vt docet Beda, & Theophylactus *in c.1. Luc.*, & Abulenſis *lib.1. Paralip.c.24.q.25.* vt etiam, Philone teſte *lib. de Monarchia*, eodem tempore non domi ſuæ, ſed in domibus atrij templi habitabant, ne aliqua legali immunditia foris ſe contaminarent, qua inquinati miniſtrare non poſſent. Atque in caſtitatis ſacerdotalis figura. *lib.2. Paralip.c.4.* aquarum mare, ſeu æneum labrum abluendis ſacerdotibus ſacrificaturis proponitur, quòd inſignis munditiès in ſacerdotibus flagitetur: vt etiam *Exod.30.* Non mirum igitur ſi in euangelicis ſacerdotibus, quibus ſacrificandi munus quotidie conceſſum eſt, & non quodcumque ſacrificium, aut quamlibet hoſtiam, ſed immaculatum Dei filium, exigatur ſingularis & perpetua. quod ſanè præclarè expreſſit Innocentius I. *epiſt. 2. c. 9.* inquiens: *Si priſcis temporibus, de templo Dei ſacerdotes anno vicis ſuæ non diſcedebant, ſicut de Zacharia legimus, nec domum ſuam omnino tangebant; quanto magis ij ſacerdotes vel leuitæ pudicitiam ex die ordinationis ſuæ ſeruare debent, quibus non præterit dies, qua vel à ſacrificiis diuinis vel à Baptiſmatis officio vacent.* Addit & aliam eiuſdem rei cauſam Concil.Carthag. II. *can. 2.* nempe vt faciliùs pro populo ſupplicantes exaudiantur. *Condecet* (inquit) *ſacroſanctos Antiſtites, & ſacerdotes, necnon & leuitas, vel qui ſacramentis diuinis inſeruiunt, continentes eſſe in omnibus, quo poſſint ſuppliciter, quod à Deo poſtulant, impetrare; vt quod Apoſtoli docuerunt, & ipſa ſeruauit antiquitas, nos quoque cuſtodiamus.* & vberiùs paulo poſt, nempe anno 482. Concilium Turonenſe I. *c.1.* *Si vniuerſis* (inquit) 4.

1.Cor.7. *fidelibus, ſecundùm Apoſtolicam doctrinam, caſtitas cuſtodienda indicitur, vt qui habent vxores, ita ſint, quaſi non habentes, quanto magis ſacerdotes Dei ac leuitæ, diuino mancipati altari, cuſtodire debent, vt non ſolùm cordis, verumetiam corporis puritatem ſeruantes pro plebe ſupplicaturi, preces illorum ad diuinum mereantur introire conſpectum?* & paulo infrà: *Cum ergo Laico abſtinentia imperetur, vt poſſit orationi vacans, & Deum*

1.Cor.7. *deprecans, exaudiri: quanto magis ſacerdotibus, & leuitis, qui in omni momento parati eſſe debent, in omni munditia & puritate ſecuri, ne aut ſacrificium offerre, aut baptizare, ſi id temporis nec ſſitas poposcerit, cogantur imparati, aut immundi? Qui ſi contaminati fuerint*

fuerint carnali concupiscentia, qua fronte excusabunt, quo pudore vsurpabunt, qua conscientia, quo merito exaudiri se credent? Eadem affertur causa à D. Ambrosio *in c.3. epist.1.ad Timoth.* cùm enim dixisset, sacerdotibus veteris Testamenti vxores esse concessas, quòd ratò & per vices templo deseruirent, non nostris, quos quotidie necesse est præstò esse Ecclesiæ, concludit: *Sacerdotes etiam die noctúque pro plebe sibi commissa oportet orare. Mundiores ergo debent esse cæteris, quia actores Dei sunt. Si enim plebis hominibus orationis causa ad tempus abstinere se precepit, vt vacent orationi; quanto magis leuitis, aut sacerdotibus?* Similia habet Smaragdus Abbas *in diademate Monachorum, cap.49.* Sed omnium felicissimè hunc locum tractauit D. Augustinus qui cùm *lib. qq. vtriusque testamenti mixtim*, quæsisset, cur si licet & bonum est nubere, sacerdoti non liceat, ita respondet: *Quia debet mundior esse quàm cæteri, quia sancta sunt quæ administrat: nam sicut ad comparationem lucernæ, tenebræ non tantùm obscuræ sed etiam sordidæ sunt; ad comparationem autem stellarum, lucerna caligo est; ad Solis verò comparationem stellæ nebulosæ sunt; ad Dei autem claritatem sol nox est; ita & quæ ad nos licita & munda sunt, ad Dei dignitatem quasi illicita & immunda sunt. Quamquam enim bona sunt, Dei tamen personæ non competunt. Numquid non tunica mediocris hominis, quamuis munda, Imperatori tamen sordida & illicita est? similiter & vestis communis Senatori? Ac per hoc Antistites Dei puriores esse debent quàm cæteri, quia & Christi habent personam & ministros Dei mundiores esse oportet. Nemo enim Imperatori ministrat nisi vestimentis claris & mundis indutus. Deus autem quia clarissimus est ministros eius natura magis quàm vestibus mundos esse oportet.* Hactenus D. Augustinus. Porrò Ecclesiastici incontinentes quàm grauiter peccent, non obscurè cognoscent, si Petrum Damiani legant *lib.1.ep.6. lib.2.ep.10. lib.4.ep.3. ad Episcopum Taurinensem*, vbi hac de re non minus grauissimè quàm fusissimè disputat. Lucius Papa & Martyr, adeò exhorruit altaris ministros, qui post ordinationem iterum cubile vxoris inuaderent, vt suo decreto sanciuerit: *Sacrarij non intrent limina, neque sacrary portitores fiant, neque altare contingant, neque ab offerentibus holocausti oblationem suscipiant, neque ad dominici corporis portionem accedant, neque appropinquant.* Et in Concilio Tolerano anni 597. statutum est, vt siquis ex altaris ministris castitatem violauerit, non solùm excideret è gradu, sed duro etiam manciparetur carceri. & anno sequenti in Concilio Oscensi, de iisdem decretum: vt non dubia, sed sincera castitate polleant, ne quouis modo de eis aliqua inhonesta suspicio possit suboriri. videatur etiam Syricius Papa *ep.4. §.9.* Miserrimum omnino exitum incontinentis sacerdotis apud castrum Lizinianum in agro Pictauiensi scribit Petrus Venerabilis *lib.1.c.25.* qui cùm frustrà sæpius monitus fuisset à Monachis Boneuallis, quibus familiaris erat, in morbum incidit, & præsente Priore clamare cœpit: Succurre, succurre, deprecare citò Dominum vt eripiar ab his leonibus hiante ore, & rictu feroci in me irruentibus; illius orationibus liberatus est. Sed post horam de aliis omnino rebus quàm de pœnitentia agens, iterum inclamauit: Festina, adiuua, ora, si fortè ab hoc etiam igne, qui de cœlo vt torrens inundans descendit, vt me in fauillam comburat, eripi valeam, & illius etiam orationibus sanè euasisset, nec pœniteret, mox raptus est in extasim, & ad se rediens miserabiliter ingemiscens dixit: Ha, ha, ad iudicium æternum raptus sum, &, heu, æterna morte damnatus sum, traditúsque horrendis tortoribus igne inextinguibili perpetuò cruciandus. ecce ignita sartago quam ad me fugiendum succendunt, cessa, iam cessa orare pro me, nullatenus exaudiendus. Dicente verò Priore: Redi frater, redi ad cor, es adhuc viuus, Dei misericordiam implora. ille adiecit: Tu putas me

insanire

insanire, non insanio, non. & dum hæc loqueretur gutta illius ignei humoris de sartagine exiliens in eius manum, vidente Priore cutem & carnem vsque ad interiora ossis consumsit; ille verò acri gemitu: En, inquit, indubia rei probatio. & reflexa ceruice animam condemnatis spiritibus tradidit. De cæteris verò communicaturis D. Augustinus *ser.* 244. *Quoties* (inquit) *ad Ecclesiam in aliqua solemnitate venitis, & sacramenta Domini percipere volueritis, ante dies plures castitatem seruate; vt cum secura conscientia ad altare Dei possitis accedere.* Similia habet *serm.* 2. & 252. *de tempore.* Grauis tamen difficultas est de diuturnitate puritatis ac nitoris: cùm enim non omnes aut celebraturi, aut communicaturi eadem puritate & castimonia fulgeant, sicut nec stellæ omnes eodem lumine splendent, sed plures post voluntarium casum, legitimo cordis dolore, & confessione denuo resurgant; alij actu licito cum coniuge congrediantur; aliqui inuiti corporalem patiantur immunditiam, an, & quamdiu singuli à diuinis mysteriis arcendi sint. Et quidem si de fornicatione voluntariáque pollutione sit sermo, quidam apud Gabriel. *lect.* 10. Sot. 4. *d.* 12. *q.* 1. *art.* 7. & Victor. *n.* 81. inter quos videtur Palud. 4. *d.* 9. *art.* 10. Bonau. 4. *d.* 12. *q. vlt.* Viguerius *de Euchar. versu* 22 *litt. D.* immo etiam D. Thomas 4. *d.* 9. *q.* 1. *art.* 4. & 3. *p. q.* 80. *art.* 7. *in corpore*, vt interpretantur Gabriel *loco citato*, & Syluest. *Euch.* 3. *n.* 10. existimant peccatum esse mortale intra 24. horarum spacium ad Eucharistiam conficiendam, aut sumendam accedere, etiamsi de peccato commisso contritus sit, & legitimè confessus; & fauet Climacus *gradu* 15. vbi citat canonem Apostolorum, vt fornicatori non statim, etiam post pœnitentiam, communicare liceat, etiamsi post pœnitentiam liceat prolapsis in hæresim. Alij, vt Victoria *num.* 81. solùm esse veniale: cæteri autem rectiùs existimant præmissa confessione, iam non esse peccatum, canone illo, si vnquam re vera fuit tale Ecclesiæ præceptum, consuetudine abrogato: sed ex sola congruitate & decentia à celebratione & communione abstinendum. Est opinio S. Thomæ *locis citatis*, vt existimat Adrianus *quæst. de Euch. quæstiuncula* 4. Soti 4. *d.* 12. *q.* 1. *art.* 7. Ledesmæ 1. 4. *q.* 21. *art.* 7. *dub.* 2. Syluestri *Euch.* 3. *q.* 10. Gabrielis *lect.* 20. Abulensis *in c.* 4. *Matth. q.* 75. Michaelis Medinæ *de sacrorum hom. continentia.* Caiet. *sum. v. communicare, ad finem.* Cordubæ *lib.* 7. *q.* 7. Nauar. *c.* 21. *n.* 51. Angeli *Euch.* 3. *n.* 28. 29. Suarez *disp.* 68. Azor. *lib.* 10. *c.* 32. Henriquez *lib.* 8. *c.* 51. qui plures alios citat. tum quia nullum aliud peccatum, etiamsi grauius sit, vt infidelitas, & blasphemia, si legitimo cordis dolore & confessione expiatum sit, impediat. tum quia immunditia & sordes, mentísque distractio non minus emergant ex licita coniugali copula quàm ex fornicatione & adulterio, voluntariáque pollutione: quare si in illa non impediunt necessariò, ita neque in istis necessariò, iam deleta per confessionem culpa. sin autem de actu coniugali, sub veniali eo die abstinendum esse à communione, quo coniugem cognouit, sentit D. Hieronymus *in Apolog. ad Pammachium pro libris contra Iouinianum, & lib.* 1. *contra Iouinianum, & super Matth.* & refertur 33. *q.* 4. August. *ser.* 216. 244. Theophilus Alexand. *respons.* 5. & 13. Alb. 4. *d.* 12. Alens. Bonau. *ibidem.* tum quia *lib.* 1. *Reg. c.* 21. antequam panem sanctificatum, qui figuram gerebat Eucharistiæ, Achimelec daret Dauidi, & sociis, quæsiuit, an mundi essent à mulieribus. tum quia plures apud Liranum *lib.* 2. *Reg. c.* 6. inter quos etiam Humbertus *lib.* 4. *erudit. religios.* sentiunt Ozam percussum à Deo, ob arcæ tactum, quòd nocte præcedente vxorem cognouisset. S. Thomas tamen 4. *d.* 19. *q.* 2. *art.* 2. dicit id passum, quia cùm solùm esset leuita, & non sacerdos, ausus sit arcam tangere. Alij autem intrinsecè quidem nullum esse peccatum

veniale

veniale, ob decentiam tamen regulariter consulendum, eo die à communione abstinere, si congressus fuit spontaneus, & voluptatis causa; ita S. Gregorius *lib.12. registri, epist. vltima, quæ est ad Augustinum Anglorum Episcopum*, S. Thomas *3.p.q.80.art.7.ad* 2. Maior *4.d.9.* Victoria *n.81.* Soto *4.d.12.q.1.art.7.* Suarez *disp. 66. sect.2.* Henriquez *lib.8.c.51.* quòd signum sit, hominem parum esse dispositum ad res diuinas tractandas, & valde distractum; & frequenter non fiet talis communio, sine aliqua culpa veniali, & sic explicandus est D. Hieronymus & Augustinus ac Theophilus Alex. sic Concilium Elibertinum *de consecr.d.2. can. omnes.* Cabilonense anni 813.*c.46.* S. Eligius *Hom.16.* & Theodulphus Aurelianensis Episcopus, *in epistola ad compresbyteros*, volentes ante sacram communionem tribus, quatuor, aut septem diebus abstinendum ab vxore. At si id factum est, non voluptatis gratia, sed intentione generandæ prolis, quod ratione circumstantiæ accidere potest, vt fuerit expediens, vel si reddendo debitum, & non petendo, nullam culpam continebit, & vnusquisque relinquendus est suo iudicio, vt communicet, vel abstineat, ex D. Gregorio *loco citato.* & habetur *33.q.4.can. vir cum propria.* D. Thoma *suprà cit.* cum reliquis. Similiter post Eucharistiæ sumtionem conueniens esset, vt eo die abstineret; id tamen non est necessarium. Denique si loquamur de inuoluntaria, & sine peccato pollutione, D. etiam Augustinus *ser.244. de tempore*, scribit post nocturnam pollutionem communicare, peccatum quidem esse, paruum tamen, non capitale; idem videntur sentire Gerson *de celebr. consid.7.* Alensis, Albertus, Bonauent. *locis citatis.* Alij per se quidem nullum esse peccatum docent, consilium tamen esse, & consultius eo die abstinere: vt S.Thomas *3.p. q.80. art.7.* Sotus *4.d.12.q.1.art.7.* Victoria *num.81.* Azor *lib.10.c.31.* Glossa *c.testamentum, & c.non est.d.6.* quia *Deut.23.* iubentur polluti in somnis manere extra castra vsque ad vesperam. Idémque Patres Carthusienses videntur sentire, cùm ex Soto, noctu polluti manè non solùm non celebrent, sed nec ad gradus quidem altaris accedant. Alij neque ex consilio abstinendum volunt, dummodo quis faciat quod in se est, vt deuotè celebret, vel communicet; nec se ad id minus idoneum sentiat, quàm si non accidisset. Ita docet D. Iustinus Martyr *q.11. ad Gentes. Non est* (inquit) *æquum propter hanc inuoluntariam passionem abstinere à mysteriis.* Dionysius Archiepiscopus Alexandrinus *epistola ad Basilidem, in fine.* S. Gregorius *lib. 12. registri, ep. vltima ad Augustinum Angl. Episcopum*, Theophilus Alexandrinus *resp.8.* Suarez *disput.68. sect. 2.* quia huiusmodi euentus corporalis, non pertinet per se ad bonitatem, vel malitiam moralem; maximè si Iubilæus, vel festiuitas, id faciendum suadeat; vel si id ex dæmonis malitia accidere videatur, vt sæpius accidisse constat, ex collationibus Cassiani; & B.Petro Cœlestino diuinitus reuelatum est ne hac de causa celebrationem omitteret, ex Surio die 19.Maij, & Petro de Aliaco *in ipsius vita c.8.* Quòd si quis nondum sedatus esset, & memoria adhuc turbaretur in somnio, vt in secularibus solet accidere, tunc locus esset prioribus opinionibus.

5. Tertia corporalis dispositio celebraturi est, vt absit periculum relinquendi sacrificium imperfectum. Ideo excluduntur tamquam irregulares, qui morbo caduco, vertigine, & similibus laborant. 12. *q.7. per totam.* Maiolo *lib.2. de irreg. c.14.* Nauar. *c. 25. num.203.* & communi sententia Scholasticorum, & Summistarum. Et absit periculum vomitus, & irreuerentiæ; vt ratio ipsa dictat, & constat *ex can. si quis. de consecr.d.2.* & S.Thom.*3.p.q.83.art.6.* Gabriele *lect.88.* Soto *4.d.13.q.2.art.6.* Denique adsit rationabilis totius corporis munditics, quæ

in cæteris etiam rebus quærenda est, vt etiam infrà *c.* 14. *num.* 9. *& lib.*3. *c.*5. *& lib.*4. *c.*2. dicetur. Solet enim externa mundities signum esse interioris hominis, sicut externus corporis color, & decor, internam viscerum valetudinem ostendit; quam ob causam dixit D. Augustinus *in Psalmum* 125. *Si volueris vt exteriora munda sint, interiora mundato.* docetque Arrianus *lib.*4. *de doctr. Epicteti. c.*11. & Seneca *ep.*5. *Natura duce, nobis à sordibus & illuuie abhorrendum.*

De requisitis in sacerdote celebraturo ex parte cultus externi. Cap. VIII.

SVMMARIVM.

1. *Decet celebraturum sacerdotem tonsura, seu corona clericalis, ab Apostolis in Ecclesiam introducta, & quæ illius forma, & significatio.*
2. *Item eumdem calceatum esse.*
3. *Talaribúsque ac decentibus vestibus vsualibus indutum.*
4. *Pariterque sacris non noua sed veteri Ecclesiæ consuetudine, eisque honestis & mundis, & præscripti coloris.*
5. *Atque etiam ab habente autoritatem benedictis, nec in profanos vsus conuertendis.*
6. *Eas vero fieri posse ex pretiosis vestibus illustrium virorum ac fœminarum.*
7. *De earumdem numero.*
8. *De amictu.*
9. *De Alba.*
10. *De cingulo.*
11. *De manipulo.*
12. *De stola.*
13. *De casula.*
14. *An sit peccatum mortale non recitare in iis induendis, consuetas preces.*

INdicitur sacerdoti in Concilio Carthaginensi IV. *can.* 34. Agathensi *c.*20. 1.
Aquisgranensi *c.*1. Lateranensi sub Innocentio III. *c.*18. in Trident. *sess.*23. *de reform. c.*6. *&* 17. *extrà de vita & honestate cler. c.*1. & Bulla Sixti V. quæ incipit, cùm sacrosanctam; vbi grauissimas pœnas transgressoribus infligit, rasura clericalis à Nazaræis *Num.*6. accepta; à D. Paulo *Act.*21. & aliis Apostolis in Ecclesiam traducta; vt constat ex D. Dionysio *de eccl. hier. p.*2. *c.*3. Aniceto Papa *epist. ad Gallos*, & habetur *d.*23. Chrysost. *in* 1. *ad Cor.*11. Germano *in Theoria*, Amalario *lib.*2. *c.*5. *lib.*4. *c.*39. Beda *lib.*1. *vita S. Patricij. & lib.*3. *hist. c.*26. *lib.*5. *c.*13. *&* 20. *&* 22. Isidoro *lib.*2. *off. c.*4. Stephano Heduensi *in prolog. lib. de sacramento altaris*, Ruperto *lib.*2. *off. c. vltimo.* Hugone de S. Victore *in speculo. c.*6. Magistro 4. *sent. dist.*24. Alberto *ibidem art.*14. S. Thoma *ibidem q.*3. *art.*1. *&* 2. Richar. *art.*2. Soto *q.*2. *art.*1. Sixto Senensi *lib.*5. *biblioth. c.*244. Bellarmin. *lib. de Monachis c.*40. Baronio, in annum 58. *num.*103. quos omnes citasse voluimus ex omni ætate, ne amplius suo more Nouatores contra sacram coronam obstrepant, addituri paulo pòst alios. Eius autem forma non est qualis à Luciano *in conuiuio, & in epistola ad Saturnum* describitur, nempe derasio capitis, paucis capillis in cristæ modum in vertice relictis; nec quali deturpabat formosos & comatos adolescentes. Caius ex Suetonio *c.*35. abraso occipitio; sed circularis, vt regiam coronam decet. quòd hæc

hæc figura sit omnium præstantissima, vt ex Geometria constat,& pluribus docet Iulius Cæsar Scaliger *exercitatione* 40. Porrò in Concilio Toletano IV. *c.*40. ecclesiastici illi reprehenduntur, qui modicum tantùm circulum detondebant. dicitur enim: *Omnes clerici vel lectores, sicut leuitæ, & sacerdotes detonso superiùs capite toto inferiùs solam circuli coronam relinquant*; non sicut hucusque in Galliciæ partibus facere lectores videntur, qui prolixis, vt laici, comis, in solo capitis apice modicum circuli tondent: ritus enim iste in Hispaniis vsquehuc hæreticorum fuit. Sed mos iste,exceptis Monachis, susceptus est a clericis omnibus. Probauit coronæ vsum diuinitus Deus, cùm eam in ipsa natiuitate S. Nicetio Treuirensi Episcopo impressit, quasi extunc eum iam clericum designaret, & in suam sortem eligeret: vt in illius vita scribit Gregor. Turonensis: *Et vindicauit in rasos ad cutem Monachos ludibria, & irrisiones inter cetera commissa scelera ab Africanis, Deus, tradita.* prouincia affligenda Barbaris, vt docet Saluianus *lib.*8. *de vero iudicio.* Est autem clericalis corona instituta, tum ad significandum terrenas cogitationes, & curas, ecclesiasticis abiiciendas; cùm pars hæreditatis eorum Deus esse debeat. Vnde egregiè D.August. *lib.de contemtu seculi: Caput igitur radere significat cogitationes terrenas & superfluas à mente resecare: quia sicut capilli non sunt pars corporis, sed quædam superfluitas procedens à corporis humore; sic bona temporalia non sunt nobis naturalia, sed aliena & superflua; vnde sacerdotes minimam partem capillorum in capite retinent, vt per eorum abrasionem se minimam terrenorum sollicitudinem agere designent.* tum ex eodem Augustino *ibidem*: vt inter nos, & Deum nihil intercesse, cœlestiáque nos diligere & contemplari probaremus, capillorum quasi ablato velamine. tum ex Isidoro,& S.Thoma *locis citatis*, quòd corona signum sit regiæ dignitatis, quæ se diuino ministerio mancipantibus debetur,iuxta illud, *Genus electum regale sacerdotium*;vnde etiam Deo seruire regnare sit, vt dicit D.Greg. tum ex Steph. Heduensi, & Eucherio apud Pierium Valerianum *lib.* 32. vt ecclesiasticis vitia, quæ continuè succrescunt & pullulant, & capillis comparantur à D.Gregorio *lib.*1.*epist.*24. demonstretur resecanda. Tum ex S.Germano *in Theoria*, Beda *loco citato*,Amalario *lib.*4.*c.*39. Victoria *de sacram. ordinis,num.*240.in memoriam spineæ coronæ, quam pro nobis Christus Dominus gestauit. tum denique ex eodem S.Germano, & Petro Episcopo Antiocheno *epistola ad Michaëlem Cerularium Patriarcham Constantinopolitanum, scripta anno* 1054. in honorem & gloriam ignominiæ à D.Petro passæ,qui à Christo Domino ad prædicandum Euangelium missus, ab infidelibus ad ignominiam, capite rasus est ,quam rasuram cùm aspexisset Christus, ei benedicens, ignominiam in gloriam commutauit.déque ea intelligi potest quod de corona gratiarum dixit Ezechiel *c.*16. iuxta versionem Hieronymi *lib.*13.*in Ezech. Coronam gratiarum suscipiet vertex tuus.* Et sanè abrasionem capitis ludibrij causa fieri solitam, constat ex Philostrato *in Apollonio Tyaneo. lib.* 7. qui tonsus est à Domitiano; & in Martyribus damnatis ad metalla apud D.Cyprianum *ep.*77. & ex Suetonio in Caio. *c.*35.

Marginal notes: 1. (beside "renas cogitationes"); Psal.15. (beside "eorum Deus esse debeat"); 2. (beside "nihil intercesse"); 3. (beside "rona signum"); 4. (beside "rianum lib. 32."); 5. (beside "capillis comparantur"); 6. (beside "nus gestauit").

2. Dubitari deinde solet de calceis, num videlicet sacerdotem sacrificaturum oporteat esse calceatum. Qua in re dicendum est, etsi in veteri Testamento sacerdotes sacrificarent discalceati, ideóque *Exod.*30. iuberentur manus & pedes lauare; & in fabrica templi, teste Aria Montano *lib. de fabrica templi,* locus esset in quo sacerdotes nudis pedibus incedentes, calefierent; in nouo tamen consuetudo est, ne sacerdos sine calceis ad altare sacrificaturus accedat. tum ob maiorem honestatem & decentiam diuini cultus. vnde *Cant.*7. pulcri dicuntur

filiæ Principis, Ecclesiæ scilicet, gressus in calceamentis. tum quòd Agnus paschalis, huius diuini sacrificij figura, à populo calceato comederetur, *Exod.* 13. *Renes vestros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus vestris.* sunt autem symbolum calceamenta continentis & asperæ vitæ, teste D. Gregorio Nazian. *orat.* 42. *num.* 42. & Niceta *ibidem,* quæ veluti calceamenta spinarum cuspidem perfringit, ac conterit delitiarum, impeditque ne peccatum ex tenui & obscuro principio, ad interiora sensim illabatur; sicque etiam fiat, vt ab iis qui calcaneum obseruant, *Gen.* 2. & quos calcare iussi sumus, *Lucæ* 10. serpentes & scorpiones, minimè vulneremur. S. Gaudentius *tr.* 5. *in Exod.* per calceamenta quibus calceati præcipimur manducare agnum immaculatum & munire gressus mentium nostrarum contra frigus & spinas diaboli diuinarum Scripturarum cognitionem interpretatur, quia tutus non potest esse gressus noster nisi mandatis dominicis contegatur, vsquequo intremus in illam sanctam promissionis Terram, quæ iustis est præparata. Esaias Abbas *tr.* 22. promptum paratúmque animum ad omnia fugienda, quæ conscientiam pungunt & maculant. Porrò Sylucster *Missa* 1. Sotus 4. *d.* 13. *q.* 2. & Richardus existimant esse præceptum. Transgressio tamen, si absit contemtus, non esset mortalis, ex Emanuele Sà *ver. Missa num.* 15. De Episcoporum autem sandaliis, videatur Gregor. *can. peruenit. d.* 93. *& lib.* 7. *epist.* 28. Innocentius III. *ep. ad Patriarcham Constantinopolitanum,* Bernardus *ep.* 42. & S. Thomas *in add. q.* 40. *art.* 7. vbi de singulis ornamentis pontificalibus differit.

Tenetur etiam sacerdos cæterique sacris initiati, clericalem habitum vsualem talarem, deferre, ex Concilio Matisconensi I. *c.* 5. Romano sub Zacharia *c.* 3. *&* 21. *q.* 4. *c. Episcopi. de vita & honestate cler. c.* 1. Concil. Lateran. sub Innocentio II. *c.* 18. Trident. *sess.* 22. *c.* 1. *de refor. sess.* 23. *c.* 6. *&* 17. Bulla Sixti V. *cùm sacrosanctam,* quæ graues pœnas continet, Summistis *v. clericus.* Et coloris ac formæ decentis, aliàs vtens discoloribus & bipartitis vestibus suspenditur. Nauarr. *c.* 27. *num.* 157. *& in cap. statuimus. num.* 28. Couar. *in pract. c.* 31. *num.* 7. Bernardo Diaz *pract. c.* 69. & Summistis *verb. clericus.* In Synodo Narbonensi anno 589. sancitum est: *Hoc regulariter definitum est, vt nullus clericorum vestimenta purpurea induat, quæ ad iactantiam pertinent mundialem, non ad religiosam dignitatem.* & Synodo VII. *ex can. omnis.* 21. *q.* 4. *Episcopi & clerici, qui se fulgidis & claris vestibus ornant, si non se corrigant, contradendi sunt Epitimio, id est, per hebdomadam suspendendi,* vt etiam *ibidem can. nullus,* ex Synodo VIII. *& can. Episcopi. c. sine ornatu. & c. præcipimus.* 3.

Sed alterum habet habitum Christiana religio in vsu vitáque communi, alterum in sacrificij ministerio, vt rectè tradit D. Hieronymus *in c.* 44. *Ezechielis.* & meritò, cùm etiam in veteri Testamento sacerdos sacrificium oblaturus, certis & à Deo præscriptis vestibus, *Exod.* 28. *&* 31. vteretur. vnde Iuo Carnotensis *ep.* 124. *Quòd si in sacrificiis illis animalium, cum tanta reuerentia, ritus vestimentorum erat obseruandus, quanto magis in consecratione corporis & sanguinis, in quo consistit, non tantùm emundatio carnis, vt in illis, sed etiam spiritus?* Videmus quoque Reges & Magistratus in publicis actionibus, vestitu non vulgari, & quotidiano, sed alio augustiore vti, quo & ipsis reuerentia conciliatur, & potestas eorum repræsentetur. Quare etiam decuit vt sacerdos in hac publica totius Ecclesiæ actione, eáque præcipua, sacrum & peculiarem 4.
1. habitum vsurparet; tum ad sacrificij reuerentiam; tum ad passionem Christi
2. fontem omnium bonorum repræsentandam, idoneum: tum ex diui Hie-
3. ronymi sententia *citato loco Ezechiel.* 44. vt Ecclesiastici communium vesti-

menta

mentorum depositione, & amictu sacrorum, discant cum munda conscientia, & virtutum ornatu sacramenta diuina tractare; tum denique quòd id cedat in 4.
maiorem Dei honorem, sicut pretiosæ aulicorum vestes, in Regis gloriam. Quare etiam Carolus Magnus, Sigeberto teste, ad annum 795. ne Ianitores quidem, qui vltimi sunt ecclesiastici ordinis, in communi habitu, in Ecclesia seruire patiebatur; sed multo augustiore vti præcipiebat, suis sumtibus. Neque est quòd hæc, quasi recens inuentum, Nouatores irrideant; cùm de iis habeatur perspicua mentio *in ep.1. Anacleti*, qui anno 110. sub Domitiano vixit, vbi docet Episcopum solemnioribus diebus, oportere in diuinis officiis, secum habere diaconos, subdiaconos, aliósque ministros, sacris indutos vestimentis. Polycrates quoque, qui circa annum 200. vixit, narrat apud Euseb. *lib.5. hist.c.24.* S. Ioan. sacerdotem fuisse, & gestasse Pontificale ornamentum, seu Petalon. Steph. item Papa, qui vixit, anno Domini 256. *ep.1. ad Hilar.* asserit vestimenta ecclesiastica, quibus Domino ministratur, sacrata esse debere, & honesta, quibus Ecclesiastici tantùm vtrentur in diuinis officiis, à cæteris verò ne tangenda quidem esse. S. Hier. circa annum 400. *l.cit.* distinguit habitum ministerij diuini à communi, & *ep.3. ad Heliod. de obitu Nepotiani*, docet sibi à Nepotiano moriturо legatam vestem, qua in ministerio Christi vtebatur. & *lib.1. cont. Pelagium*, asserentem gloriam vestium, & ornamenta, Deo esse contraria. *Quæ sunt* (inquit) *rogo inimicitiæ contra Deum, si tunicam habuero mundiorem, si Episcopus presbyter, & diaconus, & reliquus ordo ecclesiasticus, in administratione sacrificiorum, cum candida veste processerunt?* S. Greg. Magn. circa annum 610. inter cætera ornamenta Ecclesiarum Aug. in Britanniam missa, vestimenta sacerdotalia in diuino sacrificio adhibenda, transmisit, vt docet Beda *lib.1. histor. c.29.* & Io. Diacon. *lib.2.c.37. eius vitæ.* Et S. Hildefonsus, qui vixit circa annum 665. de cœlo à beatissima Virgine sacerdotali veste donatus est; vt ex Iuliano Pomerio *in eius vita* constat, & Pet. Canis. *lib.5. de B. Virg.c.20.* Denique singula vestimenta sacerdotalia habentur & explicantur apud Alcuin. qui anno 804. obiit, VValfridum, qui eadem tempestate vixit *lib. de reb. eccl.c.24.* Amalarium circa annum 830. *lib.2.c.16.* & Rabanum, qui obiit anno 856 *lib.1. inst.c.14.* Oportet autem esse nitida, & munda, *ex c. relinqui. de custod. Euch.* cùm nimis absurdum sit in sacris sordes negligere, quæ dedecent etiam in profanis. Seruandus autem si possit præscriptus in Missali color, cùm non minus contineat colorum diuersitas mysteria, quàm fieret in vestibus veteris sacerdotis, teste Phil. *lib.2. de monar.* Ioseph. *lib.6. de bello, c.6.* & Abul. *in c.28. Exo. q.1.* color enim albus conscientiæ puritatem diligenter nobis quærendam indicat, viridis spem, charitatem rubeus, violaceus & niger, mæstitiam ac lacrymas, & varium etiam induceret Angel. *in vita beata Francisc. Romanæ.* Et quidem Deus sæpe miraculis abusum sacrarum vestium vindicauit: nam refert Theod. *lib.2.c.27.* & Cassiod. *in Tripart. lib.5.c.37.* Thymelicum, cùm saltaret sacra indutus veste, quam Constant. Imper. dono dederat Machario Episcopo, ad Hierosol. Ecclesiam cohonestandam, Deo vindice corruisse & contractum interiisse. Aliud non dissimile huius rei exemplum narrat Beda *lib.1. de Angl. hist.c.29.*

5. Sunt autem priùs ab Episcopo, vel habente autoritatem, vt sunt multi Prælati regulares, *c.1. de supp. neg. præl.* de quibus Emanuel Rodericus *tom.1. quæst.19.* benedicendæ, vt patet ex Stephano Papa *epist.1. ad Hilarium*, & habetur *can. vestimenta, de consecr. d.1.* & ex Pontificali, ac Ecclesiæ consuetudine, etsi de cingulo fuerit controuersia. Scotus enim 4. *d.13. quæst.2.* & Rich. *ibidem* negant; affirmat autem Nauarr. *c.25. num.84.* quòd in Pontificali etiam pro cingulo habeatur benedictio; benedictionem verò perdunt, cùm ita scinduntur, & cor-

rumpuntur : vt iam aptæ non ſint ad vſus , ad quos ſacratæ fuerant , ex communi ſententia. & quidem cingulum fractum , ſi neutra pars per ſe ſufficiat ad cingendum , amittere benedictionem , ſi altera ſufficiat illam retinere , docet Gloſſa *cap. quod in dubiis , de conſecr. Eccleſiæ vel altaris,* Summiſtæ *v. veſtis.* Paludanus 4. *d.*13. *quæſt.*2. *&* *d.*24. *quæſt.* 2. Suarez *diſp.*82. *ſect.*2. Henriquez *lib. 9. c.*29. Quamquam Emanuel Sà *v. Miſſa, num.*12. dicit poſſe necti, ſi neutra pars ſufficiat. Poſſunt verò refici ex panno , aut filo non benedicto , *ex Gloſſa citata.* Paludano , Henriquez , Suarez , & Summiſtis *locis cit.* cùm acceſſorium ſequatur naturam principalis. Manipulus quoque pro ſtola deſeruire poteſt, & ſtola pro cingulo. ex Paludano, Suarez, Henriquez *locis cit.* Nauarro *c.*25. *num.* 84. Emanuele Sà *v. Miſſa,* Azore *lib.*10. *c.*28. *quæſt.*9. Syluestro *v. benedictio, quæſt.*6. quòd ſint eiuſdem benedictionis , & non diſſimilis formæ. Denique non poſſunt, etiamſi laceræ ſint, conuerti in vſus profanos, *ex can. veſtimenta, de conſecr. d.*1. *& ex regula iuris in* 6. *quod ſemel, &* 19. *q.*3. *can. quæ ſemel.*

Huiuſmodi autem veſtes fieri poſſunt ex veſtibus illuſtrium virorum , & 6.
fœminarum, quidquid in contrarium ſenſerit Gloſſa *can. ad nuptiarum, de conſecr.*
1. *d.*1. Archidiaconus Zabarella , & Roſella ; tum ex communi opinione Syluest.
*v. corporalia, quæſt.*3. Angeli *ibidem, & v. veſtis.* Henriquez *lib.*9. *c.*29. Azor. *lib.*10.
*c.*28. *quæſt.* 9. Suarez *lib.*1. *de relig. lib.* 3. *c.*8. *num.*5. Graffij *lib.* 2. *c.*41. & aliorum,
2. tum ex conſuetudine. Et certè ſancta Anthuſa, cuius natalis dies adnotatus eſt
in Menologio Baſilij Imperatoris , die 17. Aprilis, filia impiiſſimi Conſtantini Copronymi , aureas ſuas veſtes , in Eccleſiarum ornamenta contulit , vt *in eodem Menologio* habetur. & Otho III. Imperator inſignem chlamydem, qua coronatus tegebatur , opere Phrygio omni Apocalypſi inſignita , altari S. Alexij Romæ in monaſterio SS. Bonifacij & Alexij decentiſſimè coaptauit, anno Do-
3. mini 1001. tum argumento, quia idolorum templa in Eccleſias conſecrata
ſunt, vt conſtat de Pantheo Romæ, & aliis ex Gregorio *lib.*2. *dialog. c.*8. *& lib.*9. *epist.* 71. *ad Melitem,* Bellarmino *lib.*1. *de SS. beatitudine, c.*20. quare etiam veſtes profanæ Epiſcopali benedictione, in diuinum vſum conuerti poterunt. Nec valet argumentum Gloſſæ , non eſſe veſtes ſacras ob nuptiarum ornatum præſtanda , ne polluantur ; ergo neque ex veſte domicellæ caſula, aut aliquis ornatus Eccleſiæ faciẽdus. Nam ſacra dum in profanos vſus conuertuntur polluuntur , profana autem conuerſa in Dei cultum, ſanctificantur. idémque argumentum , ſi quid valeret , probaret etiam idolorum templa in Dei Eccleſiam conuerti non poſſe. quare vti templa , ſic & veſtes ad ſacrum ornatum licitè conferuntur ; quod etiam inſigni pietate factum eſt ante quinque annos à Sereniſſima Margarita Auſtr. Philippi III. Hiſpaniarum Regis vxore, tranſmiſſa ex Hiſpania nuptiali veſte Romam ad Eccleſiæ Societatis Ieſu ſacrum ornatum : vt etiam poſtea in teſtamento ſuo tres alias inſignes & præclaras reliquit in eumdem finem Collegio Salmaticenſi eiuſdem Societatis.

Iam verò veſtes ſacræ ſex numerantur communiter , nempe Amictus, Alba, 7.
Cingulum , Manipulus, Stola, & Caſula, ex Concilio Rhemenſi *c.*4. apud Burchardum *lib.* 2. *c.*50. & Coyacenſi *c.* 3. ſicut etiam ſex in veteri lege ſacrificantem Pontificem ornabant, *Exod.*28. Ioſepho *lib.*3. *antiq. c.*8. & Philone *lib. de vita Moſis.* etſi Leo IV. *Hom. ſeu epiſtola Miſſa per Prouincias ad Epiſcopos , vt recitaretur presbyteris* , numeret tantùm quinque, cùm ait : *Nullus cantet ſine lumine , ſine amictu , ſine alba , ſtola , fanone, & caſula.* & ex D. Hieronymo *epiſtola ad Fabiolam,* nihil in his veſtimentis myſterio vacat. & *epiſtola ad Theophilum Alexandrinum,*

ſcribit

scribit sacros calices, velamina, & cætera altaris ministerio deputata, in magno honore habenda esse. Esse verò ex ecclesiastico præcepto singulas vestes in sacrificio adhibendas, constat *ex can. vestimenta, de consecr. d.1. & can. ecclesiastica. d.23.* vbi dicitur: *Proinde modis omnibus conuenit, vt quod quisque percepit in consecratione honoris, hoc retineat etiam in oblatione.* Itémque ex consuetudine, de qua plura Onuphrius *lib. de interpretatione vocum ecclesiasticarum. versu, vestes.* Cassiodorus *lib.5. Tripart. c.37.* Ayala *de traditionibus, p.3.* & ex communi consensu Doctorum, Scoti 4. *d.13. quæst.2.* Paludani *ibidem.* Antonini 3. *p. tit.13.c.6.§.6.* Sylu. *v. Missa* 1. & Summistarum *ibidem.* Nauar. *c.25. num.84. & c.27. num.241.* Caiet. 1.2.*quæst.96. art.4.* Henriquez *lib.9.c.39.* Suarez *disp.82. sect.3.* & aliorum, existimantium obligare sub mortali. & certè maximum censeretur scandalum sine his celebrare; quamuis excusandus esset à mortali, qui ex obliuione, v. g. manipulum omitteret. ex Victoria *n.98.* Angelo *Missa, n.35. & 36.* & aliis. Sed iam singulas in particulari explicemus.

8. Amictus qui superhumerali Pontificis veteris Testamenti, tergum pectúsque cingenti, respondet, vestis est, quæ primùm caput, deinde collum vndique cingit, atque humeros; & prout caput obtegit, significat, tum ex Stephano Heduensi *c.10.* Ruperto *lib.1. diu.off.c.19.* Innocentio III. *lib.1.c.35.* Durando *lib. 3. Rationalis, c.2.* & D. Bonau. *in expositione Missæ*, Christum magni consilij Angelum, sacerdotum caput amictum humanitatis nube, venisse ad saluandas gentes. *Apocalyps.c.10. & Isaiæ c.19.* vel ex Gabriele *lect. 11.* Soto *lib.4. sent.d.13. quæst.2. art.4.* & Graff. *lib.2.c.41.* Christum à perfidis Iudæis in passione velatum. tum fiduciam ac spem, qua debet sacerdos ad sacrificium accedere, iuxta illud D. Pauli 1. *ad Thessal. 5. Induti loricam fidei, & charitatis, & galeam spem salutis.* vt etiam insinuatur in oratione dum imponitur: *Impone Domine capiti meo galeam salutis, &c.* & docet Sotus *loco cit.* tum nobis operiendum, præsertim inter sacrificandum, caput ne circumquaque liberè prospiciendo illicita cogitemus, ex Durando *loco citato,* iuxta illud *Psal.118. Auerte oculos meos ne videant vanitatem.* vt enim dixit D. Gregorius, non est tutum intueri, quod non licet concupiscere. Quatenus autem tegit collum, ex Amalario *lib. 2. c.4.* notat vocis quæ per guttur & collum emittitur, custodiam: vt verò diffluit per humeros, docet nos onus Domini ferre, ex Soto, vel ex Hugone *lib.2. de sacram. p.4.* Alensi *p.4. quæst.26.* & Durando *loco cit.* operum fortitudinem. Et adstringimus in modum crucis, ante pectus, vel teste Soto, vt nullas alias cogitationes quàm Dei, tunc nos admissuros proponamus. Cui consonat, quod D. Hieronymus *epist. ad Fabiolam,* quæ & de vestibus sacerdotis, explicans cur pectus & dextrum armum animalium, quæ Deo offerebantur, darentur sacerdotibus, dicit in pectore mundas cogitationes denotari. Vel certè ex D. Bernardo *in sentent. v. vestimenta.* Significabitur sapientia & scripturarum notitia oportere sacerdotem plenum esse. Quare Origenes *Hom.5. in c.7. Leuit.* explicans & ipse cur pectusculum cederet sacerdotibus: *Ego (inquit) puto, quòd si quis dicit se esse sacerdotem Dei, nisi habeat pectus ex omnibus membris electum, non est sacerdos.* & paulo pòst: *Quod ergo est sacerdotis pectus, aut quale? Tale ego esse puto, quod plenum sit sapientia, plenum scientia, plenum omni diuina intelligentia. Et quid dico, intelligentia? Immo quod plenum sit Deo.* Cui etiam consentit D. Hieronymus *loco cit.* sentiens significare legis notitiam, & dogmatum veritatem. Curet igitur sacerdos cum D. Paulo nihil aliud scire quàm Christum, & hunc crucifixum.

Margin notes: 1. (beside "Stephano"); *Matth. 26.* (beside "Angelum"); 2. (beside "tum fiduciam"); 3. (beside "salutis, &c.")

9. Alba, vt appellatur à Concilio Carthaginensi 4. *c.41.* & aliis, dicitur à Græcis

eis ποδήρης, id eſt, *talaris*, eò quòd vſque ad talos deſcendat, ex Iſidoro *lib.19. Etymolog.c.21.* vulgò Camiſum dicitur; & reſpondet veteri tunicæ lineæ interiori ex byſſo. Laxior eſt, ex Amalario *lib.2. c.18.* & Innoc. *lib. 1. c.51.* quòd non accepimus iterum ſpiritum ſeruitutis in timore, ſed ſpiritum adoptionis in libertatem filiorum Dei.& ſimplicior, cùm illa ex duplici tela fieret, ex Ioſepho *lib.3. Antiq. c.8.* & D. Hieronymo *epiſt. citata ad Fabiolam*; noſtra verò è ſimplici, quòd ſacerdotem maximè deceat ſimplicitas; qui tam intus, quàm foris veritate veſtiri & ornari debeat. qua de re videndus D. Auguſtinus *lib. 2. de conſenſu euang. c. 30.* exponens illud, *Neque duas tunicas habeatis.* Significat autem
1. reſpectu Chriſti, tum veſtem albam, qua ab Herode ad illuſionem indutus eſt,
Lucæ 1. ex Durando *in Ration. lib.3. c.3.* & Gabriele *in can. lect.11.* tum ſummam eius in-
2. nocentiam ex D. Bonau. quippe qui 1. *Pet.2.* peccatum non fecerit, nec dolus
3. inuentus ſit in ore eius. tum reſurrectionis gloriam, quam nunciantes Angeli in albis veſtibus apparuerunt, ex Stephano Heduenſi *c.10.* Reſpectu verò noſtri
1. tum nouitatem vitæ, in quam per Chriſtum tranſlati ſumus, abiecto pelliceo veſtimento veteris Adæ, & Euæ, *Gen.3.* iuxta illud Apoſtoli *ad Epheſ.4. Deponite vos ſecundùm priſtinam conuerſationem, veterem hominem, &c.* vt ſentit Rupertus
2. *lib.1. de diu. off.c.20.* Innoc. *lib.1.c.36.* & Durandus *lib.3.c.3.* tum candorem virtutis & conuerſationis, quam æmulari debemus, ex S. Germano *in Theoria*, Ste-
3. phano Heduenſi *c.10. & oratione illa in induenda: Dealba me Domine, &c.* tum ſummam iuſtitiam, quæ quòd vniuerſalis ſit virtus totum hominem ornare debet; eiúſque longitudo vſque ad talos ſacerdotis, in bono perſeuerantiam vſque ad finem vitæ indicat, ex D.Bernardo *in lib.ſententiarum, v. veſtimenta communia*, & Rabano *lib.1.inſtit.*

Cingulum reſpondens balteo veteris ſacerdotis, *Exod.* 28. in renibus albam 10.
conſtringit, ne diffluat, & ingreſſum impediat. Significat reſpectu Chriſti,
1. tum funes in quibus in horto Dominus vinctus eſt, & flagellum quo à Pilato
2. in paſſione cæſus, ex Soto 4. *d.13.quæſt.2.art.4.* tum iuſtitiam, cùm dixerit Iſaias
3. *c.11. Erit iuſtitia cingulum lumborum eius.* tum eius diuinitatis maieſtatem, qua vn-
4. dique ornatus eſt, vt exponit S. Germanus; tum denique ex D. Bonauentura *in Miſſæ expoſitione*, puriſſimam eius caſtitatem, iuxta expoſitionem D.Gregor. *Hom.13.* & cæterorum Patrum, in illud *Lucæ 12. Sint lumbi veſtri præcincti.* Reſpe-
1. ctu verò noſtri, tum fortitudinem, vt placet Heſychio *lib.5. in Leuit.* iuxta illud
2. *Iob c.40. Accinge vt vir lumbos tuos, &c.* tum ex Alcuino prudentiam ſeu diſcretionem, cùm cingat poderem, quia virtutes ſine diſcretione vitia ſint, & non
3. virtutes, ſicut alba ſine cingulo impediret. tum, quod magis placet, caſtitatem, quæ ſingularis requiritur in ſacerdote, vt interpretatur D. Hieronymus *in Pſ. 132.* Bernardus *lib.ſententiarum loco cit.* Stephanus Heduenſis *c.10.* Innoc.*lib.1.c.15.* Hugo de S. Vict. *lib. 2. p. 4. c.3.* & colligitur *ex Lucæ 12. Sint lumbi veſtri, &c.* vt conſtat ex oratione: *Præcinge me Domine cingulo puritatis, & extingue in lumbis meis*
Vide lib. 3.c.3.n.2. *humorem libidinis, &c.* & meritò: vt enim notauit Petrus Damiani, linum ex quo fit, non habet à natura candorem, ſed multis tunſionibus attritum, arte conſequitur; ita ſacerdotis caro munditiam, quam non habet à natura, exercitio, ac diligentia, corporíſque caſtigatione ſortiatur per gratiam. Maximè verò iuuat initiis reſiſtere, exemplo B.Iuniperi ſocij ſancti Franciſci, qui præuidens occaſionem tentationis, ſenſus claudebat, & interiùs clamabat: *Procul, procul eſto, iam enim hoſpitium ab alio (nempe à Chriſto) acceptum eſt.*

Manipulus in ſiniſtra pendet, & non ab Aarone, ſed ab antiquis Patribus 11.
initium

initium duxit, ex Amalario *lib.2. c.24.* Beda *in collect. cap. de 7. ordin.* Rabano *lib. 1.instit.c.18.* Steph.Heduensi *c.10.* Hugone *lib.2.p.4.c.12.* Durando *lib.3.c.6.* Alensi *4.p. quæst. 26.* Erátque sudarium, quo sudorem & lacrymas sacerdotes abstergebant. Et respectu Christi significat, tum funem, quo Christi manus à Iudæis 1.
ligatæ sunt, ex Durando *loco cit.* vel ex Soto, quo fuit ligatus columnæ, tum 2.
illius summam in hac vita, per læuam designata, humilitatem, ex Bonauentura. Respectu verò nostri, tum abstergendum nobis esse tædium, quo sublato 1.
diligentiùs bonis operibus insudemus; ex Alcuino, Amalario, & Alensi *locis prænotatis.* tum cordis compunctionem, qua sacerdoti accedendum est ad altare; 2.
vnde orat: *Merear Domine, portare manipulum fletus & doloris, &c.* exemplo B. Arsenij, qui ob lacrymarum vim, sudarium semper ad manum habebat, ex Beda *in Martyrol. die 14. Augusti.* tum futuram retributionem bonorum ope- 3.
rum, ex Ruperto *lib.1. off. c.33.* & Durando *loco cit.* iuxta illud *Psal. 125. Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos.*

12. Stola, vt dicitur ab Amalario *lib.2.c.20.* Rabano *lib.1. c.19.* Innocentio, Iuone, & aliis, à pluribus Orarium vocatur, vt in Concilio Bracarensi I. *can. 27.* in Bracar. III. *can. 3.* & Laodiceno *can. 22. 23.* & habetur *23.can. non oportet.* D. Ambrosij oratione *de obitu Satyri.* Beda *in collect. cap. de 7. ordinibus.* Alcuino *lib.1.c.19.* Quod factum est ex Balsamone in Synodum Laodicenam *c.22.* Conc. Tolet. IV. *c. 59.* & habetur *25. can. vnum orarium,* Rabano & aliis, quia Oratoribus seu Prædicatoribus tantùm concedebatur, qualis est sacerdos, qui in vtroque humero gestat, & Diaconus, qui solùm in sinistro, etsi Beda *loco cit.* a dictum velit ab orationibus, & precibus, quas pro populo fundere debet, ita vt orarij nomine officium eius indicetur. Proportione autem respondet veteri Rationali, quod supra Pontificis pectus ponebatur. Atque, vt refertur ad Christum, stola illius obedientiam significat vsque ad mortem. *Philipp. 2. Factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis*, ex Stephano Heduensi *c.10.* Innoc. *lib.1. c.38.* Bonau. *in exposit. Missæ*, Ruperto *lib.1. off. c.21.* vt autem refertur ad nos, denotat iugum Domini esse suaue, ex Amalario *lib.2. c.20.* Alcuino *lib.1. c.19.* Hugone *lib.2. de sacr. p.4. c. 10.* Durando *in Rationali, lib. 3. c.5.* Quare cùm sacerdos ordinatur, ei in impositione dicitur ab Episcopo: Accipe iugum Domini. iugum enim eius suaue est, & onus leue. A collo ad anteriora dependens vtrumque latus ornat; innuens ex Concil. Bracarensi III. *c.3.* & habetur *23.c.ecclesiastica,* Iuone, Hugone, & Durando, sacerdotem per arma iustitiæ à dextris, & à sinistris, id est, in prosperis & aduersis, oportere esse munitum, quia scriptum est: *Patientia vobis necessaria est, vt reportetis promissiones.* & *Hebr. 10.*
cancellatur in modum crucis ante pectus, tum ex Bonauentura *loco cit.* vt passionem Christi peruigili meditatione in corde & corpore per mortificationem terrenæ delectationis deferamus; cùm & D. Paulus dicat, eos, qui piè volunt viuere in Christo, persecutiones passuros; &, qui Christi sunt, carnem suam crucifixisse cum vitiis & concupiscentiis; tum ad designandum, eodem teste, populum Iudaicum in sinistram transiisse, Gentilem in dexteram. Sicut cùm Iacob nepotibus suis benedicens Manassem, & Ephraim, cancellatis manibus, dextram super Ephraim iuniorem posuit. Denique ex Iuone & Hugone, stola cum cingulo quibusdam nexibus colligatur, quòd virtutes virtutibus socientur, ne aliquo tentationis impulsu moueantur.

13. Casula cæteris superinduitur, respondens tunicæ hyacinthinæ veteris Pon-

tificis;ita dicta,teste Rabano *lib.* 1. *c.*21.& D.Bonau. *loco citato*, quòd veluti parua casa totum hominem contegat. Et antiquitus tota erat clausa, & veluti cappa, vt docet Lindanus *lib.*4. *Panopl. c.*56. & Onuphrius, eiúsque limbus super brachia & scapulas errabundus diffluebat; ideóque etiam Planeta ab errore, di-
1. cta est. Et respectu Christi, repræsentat, tum coccineam vestem, qua impij milites Dominum induerunt ad illusionem, ex S. Germano *in Theoria*, & Du-
2. rando. tum Ecclesiam, quæ est veluti Christi vestimentum non discissum ob fidei Ecclesiæ sponsæ Christi vnitatem, ex Ruperto *lib.* 1.*c.*22. Respectu nostri, cùm superponatur reliquis indumentis, sítque diffusa, & lata significat, ex Hugone *lib.* 2. *de sacram. p.*4. *c.*11. Bonauentura *loco citato*. Beda *vbi suprà*, Rabano *lib.* 1. *c.* 19. Iuone Carnutensi *de rebus eccl. serm. de significat. indumentorum sacerdotalium*, Innoc. *lib.* 1. *c.*58. Charitatem sine qua sacerdos numquam exercere debet officium suum, significata in veste nuptiali *Matth.* 22. Idem nunc discissa hinc inde significat, duo scilicet præcepta charitatis, dilectionis Dei, & proximi.

Quærenti tandem an futurum sit peccatum mortale,si sacerdos absque con- 14.
temtu, omnes consuetas preces omitteret, dum se vestibus ad sacrificandum, induit. Dicimus Nauarrum *c.*25. *num.* 73. *& seq. & de Missarum celebr. cons.* 2. & Graffium *lib.*2.*c.*41. affirmare;idque probabile existimat Azor *lib.*10.*c.*29.*quæst.*5. eò quòd præscriptum ritum sacerdos seruare debeat: præscribantur autem preces huiusmodi in induendis vestibus sacris. At verò Suarez *disp.* 82. *initio*, Henriquez *lib.*9.*c.*24. *in fine*, & alij, meo iudicio,probabilius putant,non obligare sub mortali, quòd hæc, & similia, quæ in Missali habentur, pertineant potius ad directionem,& consilium (quod sanè obseruare optimum est) quam ad præceptum,nec videatur materia adeò grauis.

Sacerdotes euangelicos maximi faciendos. CAP. IX.

SVMMARIVM.

1. *Euangelicos sacerdotes summopere venerandos,& priuilegiis fouendos.*
2. *An exemti sint à potestate laica iure diuino,an tantum humano.*
3. *Idémque de immunitate ecclesiasticorum bonorum illorum.*
4. *Necessaria ad vitam illis esse à fidelibus populis benignè subministranda.*
5. *Violatores & persecutores eorum Deo vindice graues dedisse pœnas.*

IAm verò si de veteris Testamenti sacerdotibus, quibus mactandi oues & 1.
boues munus erat demandatum,dictum est *Eccli. c.*7. *Honora Deum ex tota ani-*
Luca 22. *ma tua, & honorifica sacerdotes.* Quanti faciendi sint sacerdotes euangelici, faci-
Matth. 26. le intelligitur; quippe qui autoritatem habeant consecrandi verum Christi corpus, quod cœlestes ipsas virtutes excedit; generandi in Christo, nutrien-
Ioan. 20. di, docendi, gubernandi, & à peccatis soluendi, mysticum, subiectos videli-
Matth. 16. cet fideles populos; & tamquam quidam mediatores ad Deum pro eis intercedendi constituti *ad Hebr. c.*5. Quare rectè omnino D. Gregorius Nazianzenus *Apol.*1. *Animarum* (inquit) *curam gubernationémque suscipere, mediatorémque esse inter Deum & homines, vt opinor, sacerdotis est munus.* & Chrysostomus *Hom.*4. *de verbis Isaiæ, Vidi Dominum.* sacerdotum autoritatem regiæ potestati anteponit.

Regi

Regi (ait) *corpora commissa sunt, sacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, sacerdos autem maculas peccatorum. Maior hic est principatus.* Et *Hom.* 5. *Siquidem sacerdotium principatus est; ipso etiam regno venerabilius, & maius.* & paucis interiectis: *Si vis videre, quantum absit Rex a sacerdote, expende modum potestatis vtique traditæ: videbis sacerdotem multo sublimius Rege sedentem. Quamquam enim nobis admirandus videatur thronus regis, ob gemmas affixas, & aurum, quo obcinctus est; tamen rerum terrenarum admirationem sortitus est. Verum sacerdoti thronus in cœlis collocatus est, & de cœlestibus negotiis pronunciandi habet autoritatem. vnde Dominus dicit:* Quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlis; *quid cum hoc honore conferri potest?* Et tandem concludit: *Itaque medius stat sacerdos inter Deum & naturam humanam, illinc venientia beneficia ad nos deferens, & nostras petitiones illuc perferens; Dominum iratum reconcilians; nos qui offendimus eripiens de illius manibus.* denique *lib.* 3. *de sacerd. Quænam obsecro potestas hac vna maior esse potest? Pater omnifariam potestatem dedit filio, cæterum video eamdem ipsam omnifariam potestatem a Dei filio sacerdotibus esse concessam.* Ambrosius *epist.* 33. *Veteri iure à sacerdotibus donata imperia, non vsurpata; & vulgò dici Imperatores sacerdotium magis optasse, quàm imperium sacerdotes.* Et *lib.* 1. *de dign. t. sacerd. c.* 2. *Si regum fulgori compares, & Principum diademati, longè erit inferius, quàm si plumbi metallum ad auri fulgorem compares; quippe cùm videas regum colla, & principum, submitti genibus sacerdotum; & exosculatis eorum dextris, orationibus eorum credant se communiri. Sacerdotes pastores sunt, reliqui de plebe, oues, vt inter vtrosque ex his perspicias differentiam.* Probat hanc eamdem sacerdotum super reges prærogatiuam Gelasius *epist.* 10. data ad Anastasium Imperatorem anno 494. dicens: *Duo quippe sunt Imperator Auguste, quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacra Pontificum, & regalis potestas: in quibus tanto grauius est pondus sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus Domino in diuino reddituri sunt examine rationem. Nosti enim fili charissime, quod licèt præsideas humano generi dignitate, rerum tamen diuinarum Præsulibus deuotus colla submittis; atque ab eis causas tuæ salutis expetis. Inque sumendis cœlestibus sacramentis; eisque vt competit dispouendis subdi te debere cognoscis religionis ordine, potius quàm præesse. Nosti itaque inter hæc ex illorum te pendere iudicio, non illos ad tuam redigi velle voluntatem. Si enim quantum ad ordinem spectat disciplinæ, cognoscentis imperium tibi superna dispositione collatum legibus tuis, ipsi quoque parent religionis Antistites; ne vel in rebus humanis exclusæ videantur obuiare sententiæ. Quo rogo te decet affectu eis obedire, qui pro erogandis venerabilibus sunt attributi mysteriis?* & Symmachus *in Apol. contra eumdem Anastasium, scripta anno* 503. *Conferamus autem honorem Imperatoris cum honore Pontificis, inter quos tantum distat, quantum ille rerum humanarum curam gerit, iste diuinarum. Tu Imperator à Pontifice Baptismum accipis, sacramenta sumis, orationem poscis, benedictionem speras, pœnitentiam rogas, postremò tu humana administras, ille diuina dispensat.* Non dissimilia habet D. Thomas Cantuariensis *epistola* 65. *lib.* 1. *scripta anno* 1166. *ad Henricum regem Angliæ; & epist.* 96. *eiusdem lib.* 1. *ad Episcopos sibi subiectos, scripta anno* 1167. Ex quibus omnibus euidenter colligere licet, non gratis à tantis viris, assertum sacerdotalem dignitatem regiæ præstare, sed firmissimis etiam argumentis euictum, cùm vna humana curat, altera diuina, vna corpora, animas altera gubernet, illa ouiculæ vicem subeat, hæc pastoris munus obeat, illa benedictionem poscat, hæc impertiat, illa denique istius orationibus ad Deum postulet adiuuari, hæc tamquam inter vtrosque mediatrix intercedat. Quod etiam Plutarchus Ethnicus Philosophus, videre potuit, quippe qui *in opusc. cum Principe esse philosophandum*, causam reddens quare honorentur sacerdotes, ait: *Sacerdotibus honorem,*

rem & reuerentiam ciuitates tribuunt, quòd bona à diis immortalibus, non sibi tantum, amicisque & necessariis suis, sed etiam in communi poscant ciuibus. Haud igitur mirum si in religione qualibet, summo in honore habiti sint sacerdotes. & quidem de Ethnicis colligimus ex citatis Plutarchi verbis; & quòd hac vna de causa à Gentium etiam Regibus adeò concupitum sit sacerdotium, vt cum regno etiam sacerdotium sibi demandari curarint, vt constat ex Platone *in dialogo de regno, in fine, & epist.* 8. Aristotele *lib.* 4. *polit.* Demosthene *in actione contra Neæram.* Dionysio Halicarnassæo *lib.*2. Q.Curtio *lib.*8. *in fine.*D.Ambrosio *epist.*33. Gelasio *in tomo de Anathematis vinculo*, Synesio *in excusatione sui in synodo*, Sigonio *lib.de republ. Atheniensi*, vt alios omittam. Apud Hebræos verò quanti sacerdotium fieret, testis est ipse Rex Agrippa *in libello supplici ad Caium. Equidem*(inquit) *vt nosti, Iudæus natus sum, natale solum mihi sunt Hierosolyma, vbi altissimi Dei templum sanctissimum situm est, auos proauósque Reges habui, & ex his etiam aliquot summos Pontifices, quam illi dignitatem pluris faciebant quàm regiam: rati quanto Deus antestat homini, tanto Pontificatum regno excellentiorem: ad illius enim curam diuinas res, humanas ad huius pertinere.* Hæc ille. Quare etiam Iudæorum summa erat in sacerdotes reuerentia & honor; adeò vt Rex sacerdotem sacris indutum vestibus veneraretur, vt docet Philo *lib. de profugis, & lib.*3.*de vita Mosis.*quod ei etiam præstitum est ab Alexandro Magno, ex Iosepho *lib.*11.*de Antiq.c.*8.& Aug.*lib.*18.*de Ciu.c.*45. Multo æquius id & factum est, & fieri decet in religione Christiana; cùm euangelici sacerdotes tantum dignitate à cæteris distent, quantum euangelicum sacrificium, brutorum sanguine & nidore præstat. vnde Chrysost. *Hom.*65. *in Gen. Ne simus deteriores infidelibus, qui propter idolorum errorem adhuc tantum cultum exhibent illorum famulis, sed quantum distat error, & veritas, tantum distant & illorum & Dei sacerdotes.* Certè Constantinus Magnus Imperator statim ac Maxentium deuicit, Dei ministros accersere consueuit, ac cultu obseruantiáque honoricè complecti, & tum re, tum verbis, tamquam viros Deo suo consecratos, humanitus eos accipere, magnáque beneuolentia prosequi, tamquam in earum animis insideret Deus; sæpe mensæ participes efficere, sempérque itineris socios habere; credens ob id Deum sibi futurum propitium: vt scribit in eius vita Euseb. *lib.*1. *c.*35. Basilius Imperator moriturus, anno 886. illis verbis filium admonuit: *Honora ergo Ecclesiam Dei, vt tu vicissim ab ea in honore habeare, & sacerdotes eius reuerere, tamquam spirituales Patres, & deprecatores pro nobis ad Deum. honor enim qui sacerdotibus habetur, in Deum refertur: & sicut propter te ministros tuos in honore habere iustum est; ita & propter Deum sacerdotes eius magnificare, & in pretio habere sanctum.* quem imitatus S. Stephanus Rex Vngariæ circa annum 1000. *lib.*1. *decretor. c.*3. sic Emericum filium alloquitur de sacerdotibus agens: *Charissime fili, seniores illos sta custodias sicut oculorum pupillas. si illorum beneuolentiam habebis, neminem aduersariorum timebis. Illis quidem te obseruantibus securus eris in omnibus, illorum precatio commendabit te omnipotenti Deo. Illos enim Deus humani generis constituit custodes, fecitque speculatores animarum, ac totius ecclesiasticæ dignitatis, ac diuini Sacramenti dispensatores & datores. sine illis enim non constituuntur Reges, nec principatus. Per illorum interuentum delicta delentur hominum. Si illos perfectè amas, te ipsum sine dubio sanas, tuúmque regnum honorificè gubernas. In manus enim illorum posita est potestas ligandi nos in peccatis, & à peccatis soluendi.* Quinetiam præsente & approbante Rege Guntheramno in Concilio II. Matisconensi anno 588. *can.* 14. sancitum fuerat: *Si quis secularium quempiam clericorum in itinere obuium habuerit, vsque ad inferiorem gradum honoris veneranter sicut condecet Christianum, illi colla subdat, per cuius officia & obsequia*

Habentur tom. 5. Biblio. SS. Patrum.

quia fideliſſimæ Chriſtianitatis iura promeruit; & ſiquidem ille ſecularis equo vehitur, clericuſque ſimiliter, ſecularis galerum de capite auferat, & illico ſinceræ ſalutationis munus adhibeat: ſi vero clericus pedes graditur, & ſecularis vehitur ſublimis equo, illico ad terram defluat. Pipinus Francorum Rex anno 753. Stephano III. honoris & obſequij gratia pedes ſtratoris vicem ſubiit iuxta equum, quo Pontifex vehebatur, vt teſtatur Anaſtaſius Bibliothecarius. Quod etiam Ludouicus Imperator Nicolao præſtitit anno 858. eodem teſte. & Conradus Rex Henrici filius, dum eſſet Cremonæ anno 1094. Vrbano II. ex Bertholdo Conſtantienſi, & Lotharius Innocentio II. Leodij anno 1131. ex Sugerio Abbate S. Dionyſij *in vita Ludouici Craſſi.* Scimus denique Chriſtianos etiam Imperatores cùm ex Germania venirent in Italiam, Mediolani in Eccleſia S. Ambroſij, Archiepiſcopo ſacra faciente, depoſitis regiis veſtibus, aſſumtíſque ſubdiaconi ſacro miniſtraſſe, vt docet Carolus Sigonius *lib. 7. de regno Italiæ*, in anno 973. Qua in re meritò Gelaſius diuinam admiratur prouidentiam, quippe quæ ita ciuilem & eccleſiaſticam temperauit autoritatem ac poteſtatem, vt vtriuſque proſpiceretur humilitati, & modeſtiæ: vt vna altera indigeret, & non in vnam vtraque dignitas infideli populo coaleſceret, vt apud Ethnicos euenire conſueuerat. Sed ipſum audiamus *in tomo de Anathematis vinculo.* Is enim cùm præmiſiſſet, diabolico olim inſtinctu Gentiles Reges, Pontifices etiam eſſe voluiſſe, ait: *At Chriſtus memor fragilitatis humanæ, quod ſuorum ſaluti congrueret, diſpenſatione magnifica temperans, ſic actionibus propriis dignitatibúſque diſtinctis officia poteſtatis vtriuſque diſcreuit; ſuos volens medicinali humilitate ſaluari, non humana ſuperbia, rurſus intercipi; vt & Chriſtiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro temporalium curſu rerum imperialibus diſpoſitionibus vterentur. quatenus ſpiritualis actio à carnalibus diſtaret incurſibus: & ideo militans Deo minimè ſe negotiis ſecularibus implicaret. ac viciſſim non ille rebus diuinis præſidere videretur, qui eſſet negotiis ſecularibus implicatus; vt & modeſtia vtriuſque ordinis curaretur, ne extolleretur vtroque ſuffultus; & competens qualitatibus actionum ſpecialiter profeſſio aptaretur.* Eadem penitus ad verbum repetiit poſt 370. annos, Nicolaus I. *in epiſtola ad Michaelem Imperat.* Cùm igitur ſacerdotium ſumma honorum omnium, qui hominibus competunt, ſit, vt D. Ignatius docuit *in epiſtola ad Smyrnenſes*, cui & Syneſius *ep.105.* & apud Nicephorum *lib.14.c.15.* ſubſcripſit, cùm teſtatus eſt ſacerdotium eſſe honorem propè diuinum; & Iſidorus Peluſiota *lib.2.ep.51.* vbi ait: *Diuina quædam res eſt ſacerdotium, & rerum omnium præſtantiſſima: quid mirum ſi Reges & Imperatores ſacerdotes, eorúmque cauſa cæteros eccleſiaſtici ordinis homines, ab omnibus communibus & ciuilibus rerumpublicarum oneribus immunes, & ſolutos eſſe voluerint; ſi ſancitis legibus, pluribus ac ſingularibus priuilegiis, fouendos eſſe ſint arbitrati?* Exrat apud Euſebium *lib.10.c.7.* decretum Conſtantini Imperatoris adhuc Catechumeni, de clericorũ immunitate: ad Anulinum Africæ Proconſulem, his verbis: *Salue Anuline nobis cumprimis obſeruande. Quoniam multis argumentis conſtat, religionem in qua ſummus & perfectus cultus ſacroſanctæ & cæleſti Dei potentiæ deditus omnino conſiſtit, neglectam & contemtam magna pericula attuliſſe, eandémque ſanctè auguſtéque obſeruatam, tum maximo Romano nomini, ac ſplendori proſperitatem, tum eximiam omnibus hominum rebus, felicitatem diuina beneficentia illud largiente apportaſſe: viſum eſt vt illi homines, qui debita cum ſanctimonia, & aſſidua legis diuinæ obſeruatione ſua miniſteria huic diuinæ religioni excolendæ impertiunt, Anuline honoratiſſime, pro laboribus ſuis digna præmia reportent. Quare eos in prouincia tuæ fidei concredita, in Eccleſia catholica, cui Cæcilianus præeſt, huic ſanctæ religioni ſeduſo inſeruiunt, quos clericos nominare ſolent, ab omnibus omnino communibus & ciuilibus rerum-*

Eamdem ratã eſſe iuſſit Cõſtantius ex Athanaſio Apol. 2. & in epiſt. ad ſolit. vitam agentes.

publicarum ministeriis immunes, ac solutos volo; vt nullo modo per errorem, vel per sacrilegum ac profanam prolapsionem, quæ in huiusmodi negotiis accidere solent, a cultu diuinæ maiestati debito abstrahantur; sed absque vlla molestia, propriæ legi obsequium præstent. Habetur eiusdem Constantini & Licinij Imperatorum, altera hac de re constitutio apud Nicephorum *lib.7.c.42.& 46.* Alia Valentiniani, Valentis & Gratiani *lib.1.Cod. tit.3.l.6.* Honorij & Theodosij alia, *ibid. l.17.* Valentiniani Iunioris, alia *in Cod. Theodosiano l.46. 47. de Episcopis & clericis*, vt cæteras omittam, quibus ecclesiasticis exemtio conceditur. Et Theodosius voluit ciuiles causas a suis magistratibus ad Episcopum posse auocari; vt quanti sanctissimi Præsules faciendi sint, suo calculo testaretur. videndus Ambrosius *lib.2. off. c.29.* Synesius *ep.54. & 58. contra Adronicum.* Ex quibus apertè liquet quàm grauiter errent ij nobiles, qui sacerdotes, quos domi habent, adeò paruipendunt, vt illis vtantur, aut verius abutantur in vilissimis quibusque domesticis officiis, vt si iubeant ministrare mensis, canes ducere, equos regere, quibus fœminæ sedent, & similia, quæ vehementer deplorat Agobardus Archiepiscopus Lugdunensis *in lib. de priuileg. & iure sacerdotij.* Sed sacerdotes ipsos quales esse deceat, scribit Saluianus *lib.2. ad Ecclesiam*, verbis illis: *Quicquid de aliis dictum est (quam scilicet perfecti esse debeant) magis absque dubio ad eos pertinet, quia exemplo esse omnibus debent, & quos vtique tanto antistare cæteris oportet deuotione, quanto antistant omnibus dignitate. Nihil enim turpius quàm excellentem esse quemlibet culmine, & despicabilem vilitate. Quid enim aliud est principatus sine meritorum sublimitate, nisi honoris titulus, sine homine? aut quid est dignitas in indigno, nisi ornamentum in luto? & ideo cunctos, qui sacri altaris suggestu eminent, tanto excellere oportet merito, quanto gradu, &c.*

Sed num sacerdotes & clerici exemti sint à potestate laica, iure solùm ciuili, 2.
& canonico, verumetiam diuino (sermo non est de rebus spiritualibus, vt
sacramenta administrare, ecclesiastica munia obire, sacras litteras interpretari,
leges ecclesiasticas sancire; cum id cuique constet, & docet Victoria *relectione 1.*
de potestate eccl. q.6. proposit.3. cum sententia communi, sed in rebus ciuilibus, &
criminalibus) dissentiunt autores. Et id quidem affirmant Interpretes iuris
Canonici, Hostiensis *c.2. de maior. & obed.* Glossa *can. si Imperator d.96. verbo, dis-*
cuti. & in cap. quamquam. de censibus. lib. 6. & *ibid.* Io. Andreas, Dominicus, Ar-
chidiaconus, Ancharanus, itémque Abbas, Felinus, Decius, Butrius *in cap.*
Ecclesiæ S. Mariæ. de constitut. Cardinalis *cap. perpendimus. de sententia excom.* & alij:
ex Theologis etiam Almainus *tr. de suprema potestate Eccl.c.18.propos.3.* Driedo *lib.*
de lib. eccl. Albertus Pighius *lib.4. eccl. hier. c.2.* Angelus *v. Immunitas, n.33. vers.11.*
Syl. *Immunitas.1. q.4. versu, secundum ad munera.* Azor *lib.5. c.12.* & videtur D.
1. Hieronymus idem sentire *in c.17. Matth.* in illud, *Ergo liberi, &c.* & probant, tum
quòd *cap. quamquam. de censibus, lib.6.* Bonifacius VIII. dicat Clericos & eorum
bona non solùm humano iure, sed etiam diuino, à potestate ciuili eximi, & li-
berari. *cap. non minus. de immunit. Eccl. Vt deterioris* (inquit) *conditionis factum sub eis*
[Christianis] *sacerdotium videatur, quàm sub Pharaone fuerit, qui diuinæ legis noti-*
tiam non habuit. & *cap. nimis. de iureiurand. Nimis de iure diuino quosdam laicos vsurpa-*
re dicitur, compellentes viros ecclesiasticos ad præstandum sibi iuramentum fidelitatis, &c.
In Concilio Lateran. sub Leone X. *sess.9. in Bulla refor. Curiæ. Et cùm à iure tam di-*
uino, quàm humano, laicis potestas nulla in ecclesiasticas personas tributa sit, &c. & in Con-
cilio Tridentino *sess.25. c.20. Et personarum ecclesiasticarum immunitatem Dei ordina-*
tione, & canonicis sanctionibus constitutam &c. videatur etiam *canon, si Imperator. dist.96.*
& cap. præsertim. cap. relatum. cap. placuit. 3. 11. q.1. quibus sane locis, ius diuinum

videtur

videtur presſè ſumtum,& non latè, vt contrariæ opinionis autores putant. tum 2.
quia,teſte Ruffino *lib.1.c.2.* Sozomeno *lib.1.c.16.* & Gregorio *lib.4.ep.75.* Con-
ſtantinus,cùm oblatos accuſationum libellos aduersùs eccleſiaſticos, accepiſſet,
reſpondit ad ſe non pertinere huiuſmodi cauſas. *Quia ſolius* (inquit) *Dei iudicio*
reſeruamini,eoſque combuſſiſſe.tum quòd clerici ſint Deo & diuinis vſibus dedi- 3.
cati, & in eius ſortem electi. ideò nullius laici dominio ſubeſſe debent. cùm , *ex*
*can.in legibus.*12.*q.*3.*& in l. ſumma,ff.de rerum diuiſ.* res ſacræ , & bona Dei , in nul-
lius hominis patrocinio , ſiue dominio ſint. tum quòd aliàs iuſſu Principum à 4.
ſuis muneribus abduci , impediri , & prohiberi facile poſſent. & implicantes ſe
negotiis ſecularibus non poſſunt Deo militare. 2. *ad Timoth. cap.* 2. ideo etiam
Victoria *loco citato , prop.* 6. dicit hanc exemtionem eſſe valde conformem iuri
diuino , & naturali. Negant verò Sotus 4.*d.*25.*q.*2. *art.*2. Ledeſma 2.4.*q.*20.*art.*
4. Victoria *relect.*1.*de poteſt.Eccleſia,q.*2.*prop.*2. Medina *de rebus reſtit. q.*15. Salon 2.
2.*q.*67.*art.*1.*contr.*1. Bannes 2.2.*q.*67.*art.*1. Couar. *in pract.q.*9.*c.*21.*n.*2. *& lib.*2.*var.*
*reſol.c.*20. Sixtus Senenſis *lib.5.bibl.c.*75. Turrecrem. *lib.*4.*ſum.eccl.p.*2.*c.*37. Caſtro
v. Eccleſia , hereſi 4. Menochius *de arbit. caſu* 430. Bellarmin. *lib.*1. *de cleric. c.*28.
Henriquez *lib.*7. *c.*24. *lib.*10. *c.*15. tum quia ſi quis ſuſcipiat Baptiſmum non 1.
eximitur ab obedientia Principis infidelis , ex S.Thoma 2.2. *q.*10. *art.*10. nec
ſeruus iure diuino ſi ſacris initietur , fit liber. tum quia tempore naſcentis Ec- 2.
cleſiæ clerici erant Principibus ſubiecti , *ad Rom.*13. *Omnis anima, &c.* vbi diuus
Chryſoſtomus ait , iſta imperari non ſolùm ſecularibus , ſed etiam ſacerdoti-
bus,& monachis. Sic etiam Theodoretus,Theophylactus,& OEcumenius ex-
ponunt. tum quia nulla videatur repugnantia ſi clerici diuino cultui mancipa- 3.
ti, ſint alioquin in temporalibus ſubiecti Principum poteſtati ; niſi iure huma-
no eximantur , vt factum eſt ; & cùm ciuiles contractus cum ſecularibus cele-
brent, conueniri apud ciuiles magiſtratus ; etſi rempublicam perturbent à Prin-
cipe puniri. tum quia eccleſiaſtici aliquando traduntur puniendi brachio ſe- 4.
culari : qua de re Couar. *in pract. c.*35. 36. tum quia in iure diuino nullum tale 5.
præceptum reperitur ; non ergo diuino iure ſancita eſt hæc immunitas.ideóque
exemtionem hanc vocari ſolùm ius diuinum , à canonibus lato modo , quod
habeat decentiam à iure diuino,& quòd ius canonicum dici ſoleat diuinum, ex
Gloſſa *can.quo iure,d.*8.

3. Similiter diſſenſio eſt , an eorumdem clericorum & Eccleſiarum bona ſint à
tributis & oneribus Principum ſecularium libera , iure diuino , & non tantùm
ciuili. *l.placet. l.iubemus. l.priuilegia. l.caſſa , Cod. de ſacroſanctis Eccl.* & iure Canoni-
co.11.*q.*1.*& toto tit.de immunit. Eccl.extrà,& in* 6.*& in Clementinis.* Et quidem exem-
ta eſſe à tributis bona clericorum iure diuino, docent Io. Andreas , Dominicus,
Archidiaconus , Ancharanus , Francus , & Gloſſa *in cap. quamquam. de cenſibus.*
*lib.*6. Azor *lib.5.c.*12. cum aliis citatis,*de exemtione perſonali.n.*2. tum quia *Matth.* 1.
17. ſe & Petrum,cui regimen Eccleſiæ committebat,liberos eſſe à ſolutione tri-
buti oſtendit Chriſtus , etſi, ne ſcandalum generaret , ſolucrit. Qua de re Ri-
chardus 2.*d.*44.*art.*3.*q.*1. Argentina *ibid.q.*1.*art.*4. Caiet. 2.2.*q.*104.*art.*6. tum quia 2.
Gen. 47. ſacerdotum terram non vectigalem ſed liberam Pharao Rex eſſe voluit.
quòd dictaret ratio , quæ Deo ſacrata ſunt , libera eſſe debere. tum quia *lib.*1. 3.
*Eſdræ.c.*7. ſacerdotes & leuitæ excepti fuerint à tributis. tum quia *cap.quamquam,* 4.
de cenſib. lib. 6. dicatur : *Cùm igitur Eccleſia eccleſiaſticæque perſonæ , ac res ipſarum non*
ſolùm iure humano , quinimo & diuino à ſecularium perſonarum exactionibus ſint immunes.
& *cap. non minus,de immunit.Eccl.*ex Concilio Later.dicitur : *Et deterioris conditionis*
factum

factum est sacerdotium, sub eis [Christianis dominis] *quàm sub Pharaone fuerit, qui diuinæ legis notitiam non habebat. Ille quidem omnibus aliis seruituti subiectis, sacerdotes & possessiones eorum in pristina libertate dimisit, isti verò onera sua ferè vniuersa imponunt Ecclesiis.* & in Concilio Later. sub Leone X. *sess.9. in Bulla refor.Curiæ.* cùm dixisset Pontifex fructus Ecclesiarum, monasteriorum & beneficiorum ad Pontificem & canonice obtinentes pertinere, subdit: *Secularésque Principes omni etiam diuino iure id prohibente dictis Ecclesiis, monasteriis, beneficiisque intromittere se nullatenus debeant.* Huc etiam spectat *can. prædia.* 12.*q.*2. *& can.nulli.ibid.* At verò exemta solum iure ciuili & Canonico, tenent Victoria, Sotus, Ledesma, Bannes, Salon, Couarru-
1. uias, *locis cit.num.*2. tum quia S. Thom. *ad Rom.* 13. in illud, *Ideo enim præstatis tributa, &c.* dicit hanc exemtionem habere æquitatem quamdam, non autem ne-
2. cessitatem. tum quia D.Paulus præcipit solui tributa nulla mentione facta de
3. exemtione clericorum. tum quia clerici sentiunt commodum potestatis ciuilis; quare etiam debent sentire onus, nisi per priuilegium eximantur.

Porrò quanta cura debeant fideles sacerdotibus, cæterísque ecclesiasticis, 4.
necessaria ad vitam subministrare, facilè colligitur; tum ex eo quòd gentiles Principes & populi idolorum sacerdotibus ex publicis horreis victum affatim suppeditabant, *ex Gen.c.*47. Strabone *lib.*12. Sozomeno *lib.*5.*c.*3. & D. Ambrosio *ep.*31. *contra Symmachum*, & ex manubiis deuictis in bello hostibus, religionis causa decimas sacerdotibus soluerent, vt à Posthumio factum est, obtenta Latini belli victoria, ex Dionysio Halicarnasseo *lib.*6. vt etiam fecit Abraham *Gen.* 14. Et Romani Herculis sacerdotibus persoluerent decimas, ex Cic. *lib.*2.*de nat. Deorum.* Plauto *in Sticho.* Plutarcho *in probl.*99.*Rom.* Crœsus etiam Cyro Persarum regi apud Herodotum in Clio persuadet, vt decimas Ioui persoluat. vt etiam Apollini & Dianæ solutas patet ex Xenophonte *in Cyro lib.*5.*& de rebus gestis Græcor.lib.*3. Reges Peruani confecto bello tertiam redituum partem agrorum in templorum suorum ornatum & ministerium conferebant, vt testatur Iosephus Acost.*lib.*6.*de rebus Indicis,c.*15. E Hebræi in necessarium Leuitarum vsum, *Num.* 35. plures ciuitates possidendas cum suburbanis forinsecus à muris per circuitum 2000. cubitis, & domibus dederunt, filiis scilicet Aaron ciuitates tresdecim, filiis Caath 10. filiis Gerson 13. filiis Merari 12. Et *ex Leuit.c.*27. domos & agros Deo oblatos ex voto; & *ex lib.Exodi.c.*22.*& Numer.*28. decimas, primitias, primogenita, oblationes pro peccato, & voto. Sed audiamus Philonem *lib. de sacerd. præmiis & honoribus.* *Alios* (inquit) *non mediocres reditus, iura sacerdotibus tribuunt, dum à singulis exiguntur decimæ frumenti, vini, olei, fœturæ pecudum, ex armentis ac gregibus. quanta verò hinc quoque proueniat copia, licet ex numerosissimæ gentis frequentia coniecturam sumere. Ex his rebus liquet iuxta legis iudicium sacerdotes æquiparari honore ac maiestate regibus. siquidem illis tamquam Principibus conferri tributa imperat: id quod fit longè aliter, quàm in cæteris ciuitatibus sub dynastis degentibus. Nam hæ gementes & coactæ vix tandem conferunt, perosæ quæstores, ceu pestem publicam, nunc has, nunc illas causationes effingendo, ne ad præstitutum tempus tributa repræsentent. Ad hæc gens sacerdotibus debitam pecuniam lubens gaudénsque depromit; quasi non daret, sed acciperet; addens faustas ominationes & gratiarum actiones populariter, idque quotannis, nec viris offerentibus, nec mulieribus, sed alacritate spontanea, quanta nullis verbis exprimi potest, conferentibus; & hæc quidem contribuunt ex priuatis possessionibus.* Qui etiam eodem libro, *Victus* (inquit) *sacerdotum lautior argumentum euidens esse potest pietatis publicæ, & legum semper seruatarum summa diligentia.* Quæ cùm ita sint, multo maiora tribuenda essent Christianæ religionis sacerdotibus: tum quia D.Paulus 1. *Corinth.*9.

Ex Xenophonte in Agesilao.

omnino

omnino naturale esse vt qui plantat vineam, de fructu eius edat, qui pascit gregem de lacte manducet, qui seminat spiritualia saltem metat carnalia, & qui militat stipendium accipiat, cùm nemo suis stipendiis vmquam militet. tum quia Christus Dominus *Matth.* 10. docuerit dignum esse operarium cibo suo. Et testatur D. Paulus *loco citato*, Dominum ordinasse iis, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere; sicut etiam, qui altari deseruiunt, de altari participant. videndus sanctus Thomas 2.2.*quæst*.86. & 87 vbi de oblationibus & decimis ecclesiasticis debitis. Innoc. *c. vltimo, de Paroch.* Hostiensis *sum. de decimis*, Abbas *cap. in aliquibus. de decimis*, Archidiaconus *c. 1. de decimis. in 6.* Couarr. *lib.1. variar. resol. c.* 17. Summistæ *verbo, decimæ*, Sotus *lib.9. de iust. q.*3. & 4. Antoninus 2.*p. tit.4.c.3.§.5.* Azor *lib.7.c.34.* Nauar. *c.21.n.28.* etsi Canonistæ dissideant a Theologis, num etiam ipsa quota sit de iure diuino an solum Pontificio, ita vt decima pars, non quinta, v.g. aut sexta debeatur. Certè de Lucullo scripsit Plutarchus, *in eius vita*, veteres existimasse eum maximis auctum diuitiis, quòd cœlesti Numini decimam vouisset, & persoluisset, vt etiam scribit Xenophon *in orat. de laudibus Agesilai*, eum duorum annorum spacio centum & amplius talenta apud Delphos Deo in decimam dedisse; vt hinc etiam videas Ethnicorum in fictos deos ac sacerdotes eorum, liberalitatem.

5. Persecutores denique, ac violatores ecclesiasticorum grauissimas Deo exigente pœnas dedisse, constat. Experientia enim magistra patuit verè à D.Ignatio scriptum esse, *epistola ad Smyrnenses: Quòd si quis inhonorauerit* (sacerdotes) *Deum inhonorat, & Dominum Iesum Christum primogenitum totius creaturæ, & solum natura Principem sacerdotum.* & à D.Pontiano *ep.1 ad Felicem. De illis* (sacerdotibus) *dictum est enim* Zachariæ 2. Qui vos contristabit, me contristabit, & qui vobis facit iniuriam, recipiet id quod iniquè gessit. *& alibi:* Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. de Constantio certè constat ex Cassiodoro *lib.5. Tripar.cap.50.* Socrate *lib.2.c.47.* Sozomeno *lib.1.c.5.* apoplexia defunctum, quòd Liberium summum Pontificem in exilium eiecisset. Iustina vxor Valentiniani I. exilium experta est, quòd sacerdotibus exilium præparasset, ex Ruffino *lib.2. c.16.* Dodo viuus corrosus est à vermibus ob necem illatam S.Lamberto, ex Sigiberto anno 699. Henricus II. Angliæ Rex ob malè habitum S.Thomam Cantuariensem filium Regni hæredem expertus est rebellem. Sarracenus, qui Anachoretam occidit, à volucre supernè veniente in sublime raptus, & inde ad terram præcipitatus interiit. apud Io.Moscum Euiratum *cap.21. Prati spiritualis*, Sarracenus alter terra absorptus, quòd alium Antonium nomine impeteret educto gladio. *ibidem c.99.* Quare meritò sancitus est à Patribus *canon, si quis suadente diabolo,* 17.*q*.4. in eum, qui sacrum hominem violasset, quo diro anathemate deuouentur, à summo tantùm Pontifice soluendi. etsi adeò graue facinus, etiam idolorum sacerdotum violatio Ethnicis visum sit, vt id haud contingere posse vix crediderint: de suis enim dixit in Rudente Plautus,

Quis est homo tanta confidentia, qui sacerdotem violare audeat?

Sed iam cætera prosequamur.

De ſtipe debita ſacerdoti ſacrificanti. Cap. X.

SVMMARIVM.

1. *An liceat ſacerdoti ſacrificanti abſque ſimoniæ crimine ſtipendium paciſci, & recipere.*
2. *Ob mutuam conuentionem, ſicut ſacerdos ſtipem accipiens tenetur ex obligatione iuſtitiæ conuentas Miſſas celebrare, ita, qui ſtipem promiſit, poteſt ex iuſtitia compelli, vt pro celebratis, promiſſam ſtipem perſoluat.*
3. *Idque quamuis ſacerdos aliunde habeat ad victum neceſſaria.*
4. *In his ſtipendiis dandis & recipiendis, ſeruandum eſt medium aliquod pro regionis conſuetudine, & annonæ abundantia.*

SEd illud hoc loco in quæſtionem venire poteſt, an liceat ſacrificanti ſacerdoti ſtipendium paciſci, & recipere abſque ſimoniæ crimine; quòd id videatur prohiberi, quaſi ſpirituale pro temporali detur, *cap. tua nos. de ſimonia. cap. vltimo, de pactis*, & in Concilio Eboracenſi *can.* 3. ſed cum D. Thoma *4. d. 25. q. 3. art. 2. quodlib. 3. q. 6. 2. 2. q. 100. art. 2. ad* 2. Durando *4. d. 25. q.* 1. Paludano *ibidem, q. 5.* Aliaco *tr. de ſimonia.* Caiet. *2. 2. q. 100. art.* 3. Soto *4. d. 13. q. 2. art. 1. & lib. 9. de iuſtit. q. 6. art.* 1. Victoria *relect. de ſimonia, num.* 19. 20. Syl. *ſimonia*, §. 9. Innocent. *c. quoniam enormis, ne Prælati vices ſuas, &c.* Abbate *cap. ſua nobis, num.* 10. *de ſimonia, & cap. Epiſcopus. de præbend.* Nauar. *c. 23. num. 99. & ſeq.* Suarez *diſp. 86. ſect.* 1. Henriquez *lib. 9. c.* 22. dicendum eſt, non poſſe quidem paciſci, dari, aut recipi, ſtipendium tamquam pretium operis, & rei ſpiritualis, quia rei ſpirituali, quam tenetur gratis dare, ſicut gratis accepit, fieret iniuria, quicquid hac de re ſenſerit Altiſiodor. *p. 3. q. penult.* Bonauentura *4. d. 25. q. vltima*, Richardus *art. 3. q.* 2. Gloſſa *cap. ſignificatum, de præbend.* aſſerentes poſſe recipere pro labore, etſi non pro re ſpirituali. Non enim videtur labor ille, ſecundùm ſuum eſſe naturale dignus tanto ſtipendio, quantum eſt honeſta ſuſtentatio; ideóque videtur ſignum eſſe oriri ex ſpirituali, cui adiungitur: ſed recipi, & dari licitè ſolùm ob ſuſtentationem

1. neceſſariam miniſtris debitam. tum lege diuina, *Matth.* 10. *Dignus eſt operarius cibo ſuo.* 1. *Cor.* 9. *Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt, ſi nos carnalia veſtra metamus.* &, *Qui altari deſeruiunt, de altari participant.* tum naturali, quia vnuſquiſque meretur ali ab eo, cui deſeruit, iuxta illud, *Non alligabis os boui triturantì.* tum Canonica. 1. *q. 2. can. vltimo.* vbi ex Concil. Agathenſi *c.* 36. dicitur: *Clerici*

Matth. 10. 1. Cor. 9.

Deut. 25. 1. Cor. 9.

3. *omnes, qui Eccleſiæ fideliter vigilantérque deſeruiunt, ſtipendia* (ſuſtentationis) *ſanctis laboribus debita, ſecundùm ſeruitij ſui meritum, per ordinationem canonum à ſecularibus conſequentur.* & *cap. ſignificatum. de præbendis.* vbi conceditur recipere mercedem, ſcilicet pro ſuſtentatione. & D. Auguſtinus in illud 1. *ad Timoth.* 5. *Qui bene præſunt Presbyteri, duplici honore digni ſunt. Accipiant* (inquit) *ſuſtentationem neceſſitatis à populo, mercedem diſpenſationis à Domino.* rectè diſtinguens ſuſtentationem à mercede, cùm re vera diſtinguantur. Sicut, inquit, Sotus, ſi artifex, vtpute egregius pictor tibi diceret, da mihi victum, & operas meas omnes tibi impendam, quantiuis pretij dignæ fuerint. tunc non æſtimarentur aut venderentur operæ, & artificium picturarum, ſed tantùm neceſſaria ſuſtentatio requireretur, & deduceretur in pactum. Poſſunt igitur ſacerdotes ſtipendium ſuſtentationis recipere, & in pactum deducere. Vnde & Eccleſia quotam decimarum taxauit, cum

cùm solùm subueniatur humanæ necessitati, quòd minister sine alimento viuere, & ministerio vacare non possit. & non fiat iniuria rei spirituali, quæ nullo modo æstimatur, aut venditur; quo sensu loquuntur iura initio citata. Videantur dicta *superiori cap. num.*4.

2. Atque ob mutuam conuentionem, & pactum sacerdos, qui stipem recepit pro dicendis Missis, tenetur ex obligatione iustitiæ eas dicere: & qui petitas, & conuentas dixit, ex iustitia eum compellere potest stipem soluere, qui spopondit, ex Syluestro *Missa* 1 *num.*10. Corduba *lib.*1.*q.*3. Nauar. *c.*23 *num.*110. *cap.*25. *num.*92. Petro Nauarro *lib.*2. *de restitutione c.*2. *num.*381. Henriquez *lib.*9.*c.*22. Suarez *disp.*86.*sect.*1. cùm enim alter suas partes expleuerit iuxta promissionem, & alter suas explere tenetur, cogíque potest vt promissionem seruet, ne alteri faciat iniuriam.

3. Quid igitur, inquies, de sacerdote qui ex patrimonio, vel aliunde, habet vnde viuat; poterítne stipem vllam pacisci, aut recipere pro Missarum celebratione? Respondemus, fuisse quidem plures, qui senserunt non posse pacisci, vel accipere, vel si acceperit dandam pauperibus, vt Caiet. 2.2.*q.*100.*art.*2. Hadrianus 4.*mat. de restit.q.vltima.* Nau.*c.*23.*n.*102. Syl.*v.simonia.q.*3 Gratianus *can.pastor.*1.*q.*2. vbi plura iura congerit, idémque videtur sensisse Prosper *can. illi autem* 12.*q.*1.& Augustinus *ibid.can.vltimo.* Oppositum tamen docere S. Thomam *quodlib.* 6.*art.*10. Sotum *lib.*9. *de iustitia,q.*6.*art.*1. Glossam, & Doctores *in can. clericos.*1.*q.*2. Iulium Clarum *lib.*5.§.*simonia.* Henriquez *lib.*9.*c.*22. Suarez *disp.*86.*sect.*3. tum 1. quia sacerdoti ministranti iure diuino & naturali debetur alimentum ab eo, cui seruit, etiamsi diues sit; cùm hoc non illi adimat ius, quod ex iustitia habet ad alimenta, & sustentationem; sub qua ratione solùm petit, & non sub ratione pretij, vt dicebamus; dummodo tamen sacerdos ille libertatem habeat applicandi Missas: nam si iam obligaretur ratione sui beneficij applicare Missam alicui, non posset nouum stipendium accipere, & applicare alteri. Syl. *v. Missa* 1. §.10. Sotus 4.*d.*13.*q.*2.*art.*1.*lib.*9.*de iustit.q.*3.*art.*1. Petrus Sotus *lect.*6. Nauarrus *de orat.not.*20.*num.*48. Henriquez, & Suarez *locis citatis.* Teneri autem Parochum habentem competentes reditus ex Ecclesia quotidie celebrare pro suis ouibus, tenet Sotus *locis citatis.* negat autem nisi id specialiter statutum & conuentum sit, Suarez cum aliis. tum quia id probat communis consuetudo. tum quia sa- 2. cerdotes temporaliter diuites, reditus etiam suorum beneficiorum sine scru- 3. pulo percipiunt; quare etiam eadem erit ratio de Missarum stipendiis. ideo cùm sacrificantes dominium eorum acquirant, non obligantur, etiamsi diuites sint, ex iustitia pauperibus erogare. cùm tamen his fiant ditiores, faciliùs habere poterunt superflua, & ob id ex charitate magis obligari pauperibus subuenire. quod tantùm D. Prosper, Augustinus & alij Patres intendunt. maximè cùm præcisè non loquantur de stipendiis Missæ, sed in communi de stipendiis ecclesiasticis, cùm suppetunt alia bona.

4. In huiusmodi autem stipendiis dandis, & recipiendis, licèt non sint rerum pretia, seruandum est medium aliquod, cùm subeant rationem iusti stipendij. Illud verò censebitur iustum, quod, vel à superiore habente potestatem taxatum fuerit, ne laici pauperes sacerdotes possint cogere viliori stipendio onus suscipere, quàm decet, vt docet Corduba *lib.*1.*q.*4.*dub.*4. cùm hoc non impediat: vt Nauarrus putat *c.*23.*n.*106. quin possint si velint laici ex liberalitate, & eleemosyna, maiora stipendia assignare; vel certè quod consuetudine regionis à timoratis viris dari solet, pensata annonæ abundantia, & caritate; qua de re

Corduba *loco citato.* Petr. Nauarrus *lib. 2. de restit. c. 2. n. 325.* & Suarez *loco citato.* Quòd si olim in aliqua Ecclesia erecta fuit Capella, cum onere, v. g. Missæ quotidianæ, cuius nunc reditus adeò tenues sint, auctis rerum pretiis, vt non attingant huiusmodi stipendium, Episcopus in diœcesana Synodo, Missarum moderabitur numerum, iuxta Concilium Tridentinum *sess. 25. c. 4.* ad hanc stipendiorum normam; & facit ad hoc etiam Glossa *cap. ex parte. de constitut.* idémque colligitur ex Nauar. *de celebr. Missæ. consilio 9. & 11.* in impressis Parisiis. vt etiam sacerdos pauper, cui datur stipendium haud integrum (si enim integrum detur, nihil aliud accipere potest, quicquid senserit Sotus, quia excedet iustitiam stipendij) pro dicenda Missa, potest ab alio aliud stipendium non integrum, ita vt ex vtroque constituatur integrum, accipere; & ambobus sacrificium applicare, ex Suarez *disp. 86. sect. 4.* Corduba *lib. 1. q. 4. casu 135.* Tabiena *restitutio. §. vltimo.* Henriq. *lib. 9. c. 22.* Medina *Cod. de orat. q. 8.* Cano *lib. 12. c. 13. ad 10.* Soto *lib. 9. de iust. q. 3. art. 1.* quòd tunc sacerdoti fiat iniuria, & possit se indemnem conseruare. Quærenti sacerdoti, an ex eleemosynis datis, vt certum Missarum numerum per alios celebrare faciat, possitne inscio qui dedit, retinere sibi bona conscientia aliquam partem, respondet negatiuè Viguerius *tr. de sacram. Euchar. versu 16.* & Salmeron *tom. 9. tr. 33. in fine.* Hactenus de offerntibus.

De assistente ministro. Cap. XI.

SVMMARIVM.

1. *An fas sit aliquando sacerdoti absque assistente ministro sacrificare.*
2. *Num mas necessariò esse debeat, & non fœmina. sed aliquando ministrasse Angelos.*
3. *Sufficit verò unus tantùm, qui nomine totius populi respondeat.*
4. *Vilissimum esse sacerdoti sacrificanti inseruire.*

IAm deinceps reliquo hoc secundo libro, de his disseremus, quæ sacrificio accidunt, & sunt circumstantiæ paulo remotiores, quibus sacerdoti sacrificandum est; vnde & ad offerentem reducuntur. Et quidem hoc capite de Assistente. Ante omnia igitur quæritur, an fas sit aliquando sacerdoti absque vllo ministro assistente, sacrificare. Glossa *can. hoc quoque. de consecr. d. 1.* Turrecremata *ibidem.* Gabriel *in can. lect. 14.* existimant, aliquando licere, maximè Eremitis. Communis tamen sententia negat, per se licere. S. Thomæ *3. p. q. 83. art. 5. ad 12.* Paludani *4. d. 13. q. 2. art. 3. concl. 1.* Soti *4. d. 13. q. 2. art. 5. ad 12.* Antonini *3. p. tit. 13. c. 6. §. 5.* Ledesmæ *q. 24.* Syl. *Missa. 1. num. 2.* Tabienæ *§. 8.* Suarez *disp. 83. sect. 1.* Henriquez *lib. 9. c. 30.* Emanuelis Sà *v. Missa. num. 18.* Etsi enim iure diuino, non repugnet, sine ministro sacrificare, cùm integra ratio sacrificij saluetur etiam sine vllo ministro, ecclesiastico tamen iure, debet adesse minister; vt constat. tum *ex can. hoc quoque. de consecr. d. 1.* vbi Soter statuit, ne sacerdos celebret, nisi saltem duobus præsentibus. Anacletus, etiam *ep. 1. Ipsi (inquit) quando Domino sacrificant, non soli hoc agere debent.* idémque constituitur in Concilio Nannetensi *c. 30.* apud Burchardum *lib. 3. c. 68.* & Iuonem *3. q. c. 70.* in Concilio Maguntino sub Carolo Magno *c. 43.* in Parisiensi sub Ludouico *lib. 1. c. 48.* in Basileensi *sess. 21. c. 8.* in Maguntino sub Archiepiscopo Sebastiano *c. 54.* in Treuirensi *c. 9. & c. propesuit. de filiis Presbyt.* tum ex vniuersali consuetudine quæ vim habet præcepti, etiamsi cætera deessent. quæ constat ex D. Ambrosio *lib. 1. off.* 1.

c. 41

c.41.vbi S.Laurentius Sixto dixit: *Tu nunquam sacrificium sine ministro offerre consueueras.* VValfrido, qui anno 825. floruit, c.22. Micrologo *de rebus eccl.c.2.* & citatis Pontificum, & Conciliorum decretis. Dixi, *per se*, quia non desunt, qui existiment posse accidere casum in quo necessitas tanta esset, vt censeretur interpretatiua licentia Papæ id concedere: vt tenet Alensis 4. *p.q.*37.§.4. Io. Stephanus Durandus *lib.2.c.*15. Antonius de Butrio *in c.2.de vita & honestate cler.n.*11. Graffius *lib.2.c.*42.*n.*3. Azor *lib.*10.*c.*29. Sotus *loco cit.* Henriquez *lib.9.c.*30. qui sic limitat sententiam Glossæ, & Turrecrematæ, quod etiam non improbabile existimat in casu extraordinario Suarez *in fine dictæ sect.* t.*disp.*87.

2. Huiusmodi verò minister vir esse debet, & non fœmina. tum *ex epist.* 2. Soteris, prohibentis ne sacratæ etiam fœminæ sacra vasa tangerent, vel incensum ad altare deferrent, quòd reprehensione & vituperatione plenum esse nulli rectè sapientium dubium sit, tum *ex can.* 44. Concilij Laodiceni, prohibentis mulieres ad altare ingredi & contingere quæ virorum officiis sunt deputata tum ex Zacharia Papa *epist. ad Pipinum Regem Francorum, Episcopos, Abbates, & alios Francorum sublimiores potestates*, scripta anno 744.*c.*5. vbi etiam Gelasium citat, & ait: *De his* in Decretorum libro B. Gelasij Papæ *c.* 32. *destinatum est, quòd nefas sit fœminas sacris altaribus ministrare, vel aliquid ex his, quæ virorum sunt officiis deputata, præsumere. Nihilominus impatienter audiuimus tantum sacrarum rerum subiisse despectum, vt fœminæ sacris altaribus ministrare firmentur: cunctáque, quæ non nisi virorum famulatui deputata sexum, cui non competunt, exhibere: nisi quòd omnium delictorum, quæ singillatim perstrinximus, noxiorum reatus omnis, & crimen eos respicit sacerdotes, qui vel ista committunt, vel committentes minimè publicando prauis excessibus se fauere, significant.* & *cap. inhibendum.de cohabitatione clericorum, & mulierum.* & Concilio Moguntino, quod ita habet: *Inhibendum quoque est, vt nulla fœmina præsumat accedere, aut presbytero ministrare, aut intra cancellos stare, aut sedere.* tum ex Soto 4. *d.*13.*quæst.*2 *art.*5.*ad* 12. Turrecremata *can.hoc quoque, de consecr. d.*1. Syl. *Missa.*§. 2. & *v. fœmina.*§.3. Tabiena & Armilla *v. Missa.* Bartolo *in Authentica, Quomodo oporteat Episcopos.* §. *quarta.* Suarez *disp.*87. *sect.*1. Azor *lib.*10. *c.*19.*quæst.*2. Henriquez *lib.9.c.*30. & communi opinione. tum ob periculum impuritatis. tum denique, vt notat Turrianus *lib.5.pro epist.Pontif.c.5.* quòd turpe sit viris eas præesse: est autem ministrare ad altare, quoddam præesse laicis, qui ab eo ministerio arcerentur; ideóque nec etiam fœminæ sacratæ id munus exercere debeant: itémque turpe illas discurrere per Ecclesiam, quod necesse est facere ministros. Et sanè si non licet fœminis in Ecclesia loqui vt discant, sed viros domi interrogare debent, vt *ad Corinth.* Paulus præcipit; multo minus licebit eas altari deseruire, contrà quàm prætendant Magdeburgenses. licet tamen monialibus remotè, vt ex choro facere solent, respondere, ex Paludano, Turrecremata, Tabiena, Suarez, & aliis. Sed & beati Angeli sacrificantibus sacerdotibus aliquando ministrarunt, vt B. Dodo, & B. Io. Parmensi, ex Chronicis S. Francisci *p.*2. *lib.*1. *c.*31. & 57. B. Andreæ de Scena Indo, ex historia S. Dominici. B. Vsualdo dum Monachus esset in monasterio Floriacensi, ex Surio die 15. Octobris. B. Ioanni Angelopti Episcopo Rauenati, illi enim Angelus diaconum præueniens calicem, omnibus videntibus, & mirantibus, anno 432. ministrauit, vt scribit Philippus Ferrarius, in Catalogo Sanctorum Italiæ die 21. Nouembris, & Hieronymus Rubeus *lib.2. historiæ Rauenatis.* D. etiam Gregorio sacrificanti ab Angelis ministratum scribit Io. Damascenus, *orat. quod mortui iuuentur Missis viuentium.* Quare non inmeritò scripsit D. Ambrosius *lib.* 1. *in*

*Lucam, c.*1. cùm de Angelo, qui Zachariæ ſacrificanti apparuit, loqueretur non immeritò Angelus videtur in templo, quia veri ſacerdotis iam nunciabatur aduentus; & cœleſte ſacrificium parabatur, in quo Angeli miniſtrarent.

Sufficit autem ſi vnus tantùm miniſter adſit, qui nomine totius populi reſpondeat; quicquid aliàs ſtatutum fuerit à Sotere *citato canone, hoc quoque, de conſecr. d.*1. quem ſequitur Hugo *ibid.* VValfrid. *c.*22. & alij. tum quia in Concilio Nannetenſi *c.*30. conceditur celebratio ſi vnus miniſter adſit; tum ex communi conſuetudine, quæ optima eſt legum interpres: tum ex Gloſſa, & Archidiacono *in cit. can. hoc quoque.* tum ex Theologis, vt dicemus *lib.*3.*c.*17. *num.*3. vbi iterum hac de re erit ſermo. 3.

Porrò quàm fructuoſum ſit diuino ſacrificio miniſtrare; etſi per ſe pateat, cùm miniſtrans peculiari modo poſt ſacerdotem ſacrificium offerat, vt *ex lib.*1. conſtat; libet tamen diſcere ex Bonauentura qui *tom.* 2. *tract. de interior. homine, p.*1.*c.*11. ait: *In hoc miniſterio multiplex fructus. Primum boni operis exercitium eſt. Secundum opus charitatis eſt, & promouens proximum in bono. Tertium opus deuotionis eſt. quia Deo appropinquat in oratione. Quartum opus Angelicum eſt, cum quibus Deo ibi præſenti miniſtras. ſicut & illi. & ex hoc, non ſolum ſacerdos cui miniſtras, tunc orat pro te ſpecialiter, ſed & omnes circumſtantes quorum vices geris; immo tota Eccleſia vbique terrarum, quia tu vicem geris omnium fidelium, qui Deo ſuo de cœlo venienti cum gratiſſima gratiarum actione deberent miniſtrare, ſi poſſent adeſſe, & vix poteſt eſſe quin Dominus ſpeciali gratia remuneret etiam in præſenti, qui libenter & deuotè miniſtrat apud illud ſacramentum, quo nihil ſanctius & deuotius poteſt eſſe in cœlo & in terra; & quod eſt admodum præcipuum indicium diuinæ dignationis, & dilectionis ſuæ ad hominem.* 4.

Quo linguæ genere ſacrificandum ſit in Eccleſia occidentali. CAP. XII.

SVMMARIVM.

1. *Vti apud Græcos, Græca, apud Syros Caldaica, ita apud Latinos Latina, & non materna vernacula lingua, vt Nouatores clamant, ſacrificandum eſſe, probatur.*
2. *Soluuntur Caluini, cæterorúmque Nouatorum obiectiones.*

COmmunis eſt, veráque ſententia Theologorum, vti apud Græcos, Græcè, apud Syros Caldaicè, ita in occidentali Eccleſia, non materna & vernacula lingua, vti Nouatores clamant, ſed Latinè ſacrificandum eſſe. etſi teſte Hugone *lib.*2. *de offic.*12. & Turrecr. *can. Iacobus, de conſecr. d.*1. admixtæ ſint Latinè Liturgiæ nonnullæ voces Hebraicæ, vt Alleluia, Amen, Oſanna; & quædam Græcæ, vt Chyrie eleiſon, quòd tribus his linguis inſcriptus fuerit titulus paſſionis Chriſti cruci affixus. Ita ſentiunt Catholici quicumque egerunt hac de re, vt Sixtus Senenſis *in Bibl. lib.*6.*c.*263. Ekius *tit.*37. *locorum communium.* Hoſſius *dialogo de ſacro vernaculè legendo*, Iacobus Ledeſma *lib. hac de re*, Gaſpar Caſalius *lib.*2.*c.*22. Salmeron *tom.*9.*tract.*32. Franciſcus Turrianus *lib.*1.*pro canon. Apoſt.c.*24. Bellarminus *lib.*2.*de verbo Dei, c.*15.16.*lib.*2.*de ſacram.c.*31.*lib.*2.*de Miſſa, c.*11. Suarez *diſp.* 83. *ſect.*1. Gregorius de Valentia *tom.*4. *d.*6.*q.*11.*p.*3. *verſ. quoad quintum caput. & quoad ſeptimum.* Azor *lib.*8.*c.*26.*q.*6.*lib.*10.*c.*35.*q.*14. Henriquez *lib.* 1.
1. 9.*c.*31. & meritò. tum quia Gregorius VII. *lib.*7.*epiſt.*11. Vratiſlao Bohemiæ Duci, qui anno 1080. poſtulauerat vt in Bohemia, & finitimis regionibus, liceret

celebrare

celebrare Sclauonicè; respondit se non posse eius voluntati satisfacere, ne vilesceret, & haberetur despectui, & prauè intellecta à mediocribus, plures induceret in errorem. Si enim plebs linguam nosset, crederet etiam se intelligere mysteria, ac peruersum sibi sæpe sensum fingeret. Quamuis nostra tempestate Clemens VIII. vt demeret Ruthenos, qui Græcum schisma antea sequuti, vnitate catholicæ Ecclesiæ ipso Petri sedem tenente, aggregari fuerant; eis prudenter concesserit vt Sclauonicè celebrarent. tum quia Concilium Tri- 2.
dentinum *sess.22.c.*8. censuerit, etsi Missa magnam contineat populi fidelis eruditionem, non tamen Patribus expedire visum, vt vulgari passim lingua celebraretur. & *can.* 9. definierit: *Si quis dixerit Ecclesiæ Romanæ ritum, quo submissa voce pars canonis, & verba consecrationis proferuntur, damnandum esse, aut linga tantum vulgari celebrari debere Missam; aut aquam non admiscendam esse vino in calice offerendo, eo quòd sit contra Christi institutionem, Anathema.* tum ob reuerentiam Apostolorum & 3.
successorum, qui cùm in toto Oriente, non nisi Græcè, aut Caldaice Liturgias instituerint, in toto Occidente non nisi Latinè præstiterunt; de Africa constat ex D.Cypriano *serm.de orat. Dominica,* vbi partem præfationis sursum corda Latinam recitat, & Augustino *lib. de bono perseu. c.* 13. de Hispania ex Isidoro *in libris de officiis,* Concilio Toletano IV. *c.*2.12.13. ex Conc. Valentino I. de Anglia ex Beda *lib.* 1. *historiæ.* de Gallia ex Alcuino, Amalario, & aliis: de Germania ex Rabano *lib.*2. *instit. c.*9.Ruperto Abb. *lib. de diu.off.* & ex Gregorio VII. *loco citato.* de Italia ex Isidoro *lib.*1.*off.c.*15. vbi docet ordinem officiorum, quo Romana vtitur Ecclesia, accepisse à B. Petro; etsi aliquid sit postea additum ab aliis Romanis Pontificibus; tum quia cùm in Cathedrali Papæ aliqua lingua celebran- 4.
dum sit, & hæc eadem sit Romæ, Romana lingua, & non extranea eligenda fuit: cumque hæc sit duplex vernacula & Latina, quæ vniuersalior est, in eáque leges conditæ, & conscripti antiquorum & recentiorum libri, omnibúsque pæne nationibus cognita; non vernacula, sed Latina omnibus, qui ad sedem Apostolicam confugiunt, notior, præeligenda fuit. Quòd si Romæ Latinè celebretur, rationabiliter etiam in cæteris Occidentis prouinciis, idem faciendum fuit. cùm ex Concilio Gerundensi *c.*1. filiæ matri, & discipulæ magistræ debeant se rationabiliter conformare. tum quia vocabula, quæ vno tem- 5.
pore vulgaria sunt, non multo pòst desinunt esse vulgaria; ideo necesse esset freqnenter mutare sacrificij verba; ídque cum graui periculo; cùm non semper idonei interpretes reperiantur; nec Pontifices facilè possent errores emendare ob linguarum varietatem, aut proprietatem, vel certè non tam citò. tum 6.
quia tolleretur communicatio Ecclesiarum, non enim posset sacerdos Italus in Gallia, aut Gallus in Germania, Italia, Hispania, Anglia, Polonia, celebrare; cùm earum nationum linguam non didicerit. tum quia maiestas diuino- 7.
rum officiorum videtur postulare linguam non vulgarem. Vt enim æquum est vt in sacramentis ministrandis alia vtamur domo, aliis vestibus, aliis vasis, & instrumentis, quàm quotidianis, ex D.Basilio *in reg.breu. interrogat.*310.ita æquum etiam fuit, vt non vulgari sed alia vteremur lingua. vnde nec apud Græcos adhibetur Græca vulgaris, sed littéralis. tum quia Latina lingua sacris vsibus de- 8.
dicata sit, in titulo crucis, vt rectè notauit etiam Concilium Augustense *c.*15. dicens: *Lingua Latina, cui velut diuino instrumento in ipsa crucis ara sacris vsibus dedicato, Ecclesiæ occidentalis religionem Christianam fert acceptam, in sacramentorum administratione, aliisque ecclesiasticis officiis, per totam nostram diœcesim retineatur, & exclusa reuocetur.*

At

At dicet Caluinus *lib.3. Instit. c.20.§.33.* Kemnitius *2.p.examinis Concilij Triden-*
tini, & Brentius *in confeß. VVitemberg.* celebrandum & officia diuina recitanda
1. materna lingua; tum quòd fiant ad populum instituendum, & excitandum.
2. quòd nisi fiat vulgari & nota lingua, nulla erit vtilitas. tum quia *1. Corinth.*
c.14. dicitur, *Ita & vos per linguam nisi manifestum sermonem didiceritis, quomodo*
scietur id, quod dicitur? & infra, Caeterùm si benedixeris spiritu, qui supplet locum idio-
tæ, quomodo dicet, Amen, super tuam benedictionem? quoniam quid dicas, nescit. tum
3. quia Innocentius III. *tit. de off. iud. ord. capite, quoniam.* præcepit, vt cùm in vrbe
aliqua mixti sunt homines diuersarum linguarum, sint, qui diuersis linguis of-
4. ficia celebrent, & administrent sacramenta. tum quia, teste Ænea Syluio *lib. de*
origine Bohemorum, c.13. & Cromero *lib. 3. de rebus Polonorum*, Morauis conces-
Ad. 1. sum fuit, vt diuina officia celebrarent Sclauonice. Sed errant contradicendi stu-
dio, non enim sacrificium per se offertur, ad populum instruendum, & exci-
tandum; sed ad colendum Deum, & beneficia impetranda populo, cui non
diriguntur verba, sed Deo, qui etiam non vulgarem linguam nouit. Quin
etiamsi materna lingua officia dicerentur, plebs minimam partem caperet, vt
Psalmos, Prophetas, Paulum, Apocalypsim, quæ vix eruditi possunt intel-
ligere. Præterquam quòd non omnia mysteria sunt propalanda populo, ex
Dionysio *de eccl. hier. c.1. prope finem, & vltimo*. Basilio *lib. de Spiritu sancto c.27.* &
Gregorio *lib.4. dialog. c.56.* Sed hac de re dicetur *lib.3. c.5. num.11.* Vnde etiam vo-
luit Deus diuinam Scripturam esse obscuram, ex D. Augustino *lib. 2. de doctr.*
Christiana, c.6. Etenim populus acciperet occasionem errandi, cùm ex sacra Scri-
ptura perperam intellecta natæ sint hæreses omnes, vt testatur D. Hilarius *lib.*
Ad. 2. *extremo de synodis.* Diuus etiam Paulus, quoad priora verba, agit de exhortatio-
nibus spiritualibus, quas non vult fieri in ostentationem linguarum, sed lin-
gua quæ intelligatur ab audientibus, non autem de diuinis officiis, aut Scri-
pturarum lectione, quæ Græce fiant. Quoad posteriora verò Catharinus, &
alij, censentes loqui D. Paulum de officiis diuinis, dicunt inde oppositum col-
ligi, cùm D. Paulus velit aliquem Ecclesiæ ministrum supplere vicem idiota-
rum, & respondere, Amen; ideo signum esse non celebrata fuisse officia, & sa-
crificia, materna lingua. Bellarminus verò *lib. 2. de verbo Dei, c.16.* & Suarez *lo-*
co citato intelligentes per eum qui supplet locum idiotæ, eum, qui sedet in loco
idiotarum, & est idiota; & ex D. Chrysostomo *Hom. 53.* volunt D. Paulum
agere de canticis spiritualibus, quæ fideles ex proprio ingenio componebant,
& canebant ad populi consolationem, vt videre est apud Dionysium *lib. de*
diu. nom. c.3. & 4. Tertullianum *in Apol. c.39.* & Eusebium *lib.2. histor. c.16.* Quæ
Apostolus vult fieri lingua nota, vt idiotæ possint saltem ea confirmare, dicen-
Ad. 3. do, Amen. Quare non est ad propositum Nouatorum. Innocentius etiam non
loquitur de linguis vulgaribus, sed Græca, & Latina. Capta enim vrbe Con-
stantinopolitana à Latinis, erant in Græcia permixti Latini Græcis, ideo rectè
ab Innocentio & Concilio Later. *c. 9.* decretum est, vt ciuitatis Episcopus
vnus tantùm esset, & non duo; ita tamen vt idoneos ministros eligeret, qui
tum Græcis, tum Latinis, sacramenta administrarent. Morauis denique id à
Ad. 4. summo Pontifice Ioanne VIII. anno 880. permissum fuit, quòd cùm Regnum
totum conuerteretur, haud idonei ministri, qui Latinè celebrarent, inueni-
rentur: aucto verò ministrorum numero, omissus est vsus linguæ Sclauonicæ,
& Latinæ introductus, quem non oportuisset hæreticos deserere. vnde Grego-
rius VII. *loco cit.* ait, primitiuam Ecclesiam multa dissimulasse, quæ postmodum
à sanctis,

à sanctis Patribus firmata Christianitate, & crescente religione, subtili examinatione correcta sunt.

Quo loco sit sacrificandum. Cap. XIII.

SVMMARIVM.

1. *Non vbique Deo sacrificandum, sed regulariter solùm in locis Deo sacratis.*
2. *Quod pluribus de causis conuenientissimum esse monstratur.*
3. *An transgressio huius praecepti sit mortalis: & an possit Episcopus concedere licentiam, vt celebretur in priuatis domibus.*
4. *Num persecutionis tempore, vel in bellica expeditione, & similibus necessitatibus, liceat extra Ecclesiam offerre.*
5. *Liceátne idem in flumine, vel mari, v.g. nauigatione ad Indos.*
6. *Cauendum ne Ecclesia, in qua sacrificandum est, polluta, aut violata sit.*
7. *Quibus modis polluatur Ecclesia, & reconcilietur.*
8. *Soli Deo propriè templa dicari, rectè tamen sub patrocinio, & memoria B. Virginis, & Sanctorum.*
9. *Quo situ & forma consueuerint veteres templa & altaria extruere.*
10. *Curandum diligenter, vt tota Ecclesia non solùm munda sit, verumetiam decenter ornata.*
11. *Itémque ne desit aqua benedicta ad leuiores noxas eluendas.*
12. *Quomodo ingrediendum sit in templum, atque illic conuersandum.*
13. *Qua ratione irreuerentiae templorum magna ex parte occurri possit diligentia Ecclesiasticorum.*
14. *Meritò templum ob tanti sacrificij reuerentiam, Asylum constitutum sibi timentium.*
15. *Templorum profanatores, & violatores graues Deo vindice dedisse poenas, egregiéque facturos Principes si res Ecclesiae summa cura tueantur.*

1. QVemadmodum in veteri lege haud voluit Dominus vbique offerri sacrificium, sed tantùm in templo Hierosolymitano, iuxta illud *Deut.* 12. *Caue ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in loco quem Dominus elegerit.* quod etiam ad idem propositum adducit Anacletus *epistola* 1. *Ita neque in euangelica vbique Deo sacrificandum est; sed tantùm in locis ei dicatis.* quibus & illud *Exodi* 12. conuenienter aptari potest, *In vna domo comedetur* (Agnus paschalis) *nec efferetur de carnibus eius foras.* Idémque perspicuè docet S. Paulus 1. *Cor.* 11. distinguens domus profanas in quibus manducare & bibere licet, ab Ecclesiis in quibus ad Synaxim & Sacramenta conuenitur. *Numquid* (ait) *domos non habetis ad manducandum, & bibendum, aut Ecclesiam Dei contemnitis?* Quare Ecclesia vsque à tempore Apostolorum vetuit regulariter Missas alibi celebrari, quàm in locis ab Episcopo sacratis, & benedictis; vt constat ex Dionysio *de Eccl. hier. p.* 2. *c.* 3. Clemente *epist.* 3. & habetur *canone, hic ergo. de consecr. d.* 1. Anacleto *ep.* 1. Syluestro *in Concilio Romano*, & habetur *can. nullus. de consecr. d.* 1. vbi ait: *Nullus Presbyter Missas celebrare praesumat nisi in sacratis ab Episcopo locis, qui sui participes de caetero voluerit esse sacerdotii.* Felice IV. qui, *de consecr. d.* 1 *can. sicut*, dicit: *Sicut non alij, quàm Deo sacrati sacerdotes debent Missas celebrare; sic non in aliis quàm in Domino sacratis locis, id est, in Tabernaculis diuinis, precibus à Pontificibus delibutis, Missas cantare ad sacrificia offerenda licet,*

nisi summa coëgerit necessitas. Idémque statutum est in multis antiquis Conciliis, vt in Laodiceno *cap.*58.in Carthaginensi II. *cap.*9. in Aurelianensi *cap.* 3. in Cabilonensi sub Carolo Magno *cap.* 49. in Aquisgranensi sub Ludouico *cap.* 84. in Parisiensi sub Ludouico,& Lothario *lib.*1.*c.*47.*lib.*3.*cap.*6. in Moguntino sub Arnulpho Imper.*cap.*9.in Triburiensi *c.*4. & habetur *can. Missarum,de consecr.d.*1. Trid.*sess.*22.*c.de obser.& vitandis in Missar. celebratione.* Quinetiam extat Iustiniani Imperatoris in eamdem sententiam constitutio Nouella 58. & 131. Atque idem docent Theologi 4.*d.*13. S.Th.3.*p.q.*83.*art.*3. Summistæ *v.Missa.*Gabriel *in can. lect.*13. Thomas VValdensis *de sacram.tit.*4.*c.*24.& *tit.*17.*c.*143.Castro *v.Templum,* Demochares *lib.*2.*c.*13. Nauar. *c.*25.*num.*81. Turrianus *lib.*2. *pro epist. Pontif.* *c.*19. Suarez *disp.*81.*sect.*3. Azorius *lib.*10.*c.*26.Henriquez *lib.*9.*c.*27. Valentia 2.2.*q.*84. Bellarminus *lib.* 2. *de Missa,c.*14. dictúmque est regulariter,cum S. Thoma 3.*p.q.* 83.*art.*3. ob casum necessitatis, vt dicetur *num.*3. & 4. Sed, quod magis mirere, Plato ipse *lib.* 10. *de legibus* vetuit in particularibus domibus sacella fieri, quòd non ea possint dignitate & decore curari,vti communia curantur.

Et sanè meritò Ecclesia statuit,ne Missæ extra loca sacra regulariter celebren- 2.
1. tur.tum ex D. Basilio *in regulis breuioribus,interrogat.* 310. quia sicut ratio non permittit, vt vas vllum commune in sancta introducatur,ita eodem modo vetat sancta in domo communi celebrari:id enim cedit in debitam tanto sacrificio reuerentiam,& in maiorem fidelium deuotionem. videatur idem Basilius *lib.*2.
2. *de Bapt.in resp.q.*8. & S. Thomas fusiùs 1.2. *q.*102. *art.*4. tum vt hac ratione, teste S.Thoma 3.*p. quæst.* 83. *art.* 3. ostenderetur, non esse locum veri sacrificij extra Ecclesiam, quæ ex Christi passione sanctificationem, quasi consecrationem quamdam consecuta est. itémque vt indicaretur sanctitas, quæ sacrificantes,
3. & de sacrificio participantes decet. tum quia Deus in Templo faciliùs & citiùs exaudit; quod enim promisit templo Salomonis *lib.* 3. *Reg. c.*9. concedit etiam templis Ecclesia catholica petente idem, in dedicatióne,quod petiit Salomon, vt docet S.Thomas 1. 2. *quæst.*102. *art.*4. 2. 2. *quæst.*84.*art.* 3. & 3. *p.quæst.*83. *art.*3. Caietanus *ibidem,*Sotus 4.*d.*13. *quæst.* 2. *art.*3. *ad* 3. VValdensis *tom.*5.*c.*147. vnde ratione huius particularis exauditionis, Deus peculiari modo dicitur, esse in templo. Quare vbi nos legimus, *Psal.*67. *Mirabilis Deus in sanctis suis.*D.Hieronymus vertit,*Mirabilis Deus in sanctuario suo.*quòd scilicet Deus cor moueat, deuotionem excitet,precantes exaudiat. Idémque Hieronymus illud *Ps.*64.*Replebimus in bonis domus tuæ*, transtulit, *Replebimur in bonis domus tuæ sanctificatione templi tui.*Ob id D. Chrysostomus *Hom.*1.*in Gen. Ecclesia,* inquit, *locus quidam est medicinæ spiritualis, & eos,qui huc veniunt, decet ne domum redeant nisi congrua remedia acceperint.illásque suis vulneribus adhibuerint.* Assistunt etiam in templo Angeli, qui, teste D.Maximo *in Liturgia,c.*25. & Elia Cretensi *in comm. in* 1.*orat.n.*125. *Gregorij Nazianz.*ingredientes templum describunt,Deo nuntiant, & pro eis orationes fundunt.&,vt addit Gulielmus Parisiensis, compescunt tentantes dæmones; & nos ad Dei amorem excitant,quasi carbones ignis.nam & de eis dicitur,*Ps.*103. *Qui facis Angelos tuos spiritus,& ministros tuos ignem vrentem.*Angeli enim qui instante euersione templi Hierosolymitani, ex eo discesserunt, cùm, teste Iosepho *lib.* 7.*de bello Iud.c.*27. Ægesippo *lib.*5.*c.*44. Eusebio *in hist. lib.* 5. Nicephoro *lib.*3.*c.*4. Hieronymo *ad Hedibiam,quæst.*8. & VValfrido *c.*13. auditæ sint Angelorum voces dicentium: Exeamus ex his ædibus;in nostras venerunt Ecclesias.Lanspergius etiam *lib.* 4. *c.*61. docet, B. Gertrudem vidisse Angelos protectores templi: vt etiam Angelis præsidibus Ecclesiæ suæ commendat se S.Gregorius Nazianzenus

zenus *orat. ad 150. Episcopos* Constantinopoli discessurus. Omnia prætetea accommodata sunt ad excitandam deuotionem, quæ plurimum iuuatur his rebus exterioribus, ex D. Chrysostomo *Hom.3. de incomprehensibili natura Dei*, Basilio *lib.2.de Bapt.c.*8.*& quæst.*40.ex fusiùs disputatis, & S.Thom.1.2.*quæst.*102.*art.*4. 2.2.*q.*84.*art.*3.*& ex can. Ecclesia, de consecr.d.*1. Cùm enim homo non solo constet spiritu, sed vtatur etiam in rebus apprehendendis sensibus: externa hæc, Altaria, Cruces, Imagines, Sanctorum reliquiæ, sacra Eucharistia maxime valent ad excitandam deuotionem; quam par est habere in tanto sacrificio. Inuisibilia enim Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, *ad Rom.*1. Et Regina Saba ex regio apparatu in cognitionem venit sapientiæ Salomonis. Cùm igitur hoc mysterium sit omnium sacratissimum, locus etiam sacratissimus esse debuit, vt seruaretur loci & locati, debita proportio.

3. An verò transgressio huius ecclesiastici præcepti mortalis sit, nec ne, non omnes consentiunt. Sotus enim 4. *d.*13.*q.* 2.*art.* 3. negat si absit contemtus, & aliorum offensio, & scandalum. Quare per eum si quis secretò domi suæ ex deuotione sacrificaret, excusaretur à mortali. Sed verior est opposita sententia Syluestri *v.Missa* 1.§.5.*fin.*Angeli §.39. Tabienæ §.7. Nauarri *c.*25.*num.*81. Henriquez *lib.9.c.*27. Azor *lib.*10. *c.*26. *quæst.* 8. Suarez *disp.*81.*sect.*3. Emanuelis Roderici *tom.*1.*q.*43.*art.*4. quia Syluester id vetat, *can.nullus, de consecr.d.*1. sub pœna depositionis, & in Concilio Parisiensi sub Ludouico Pio *lib.* 1. *c.* 47. sub pœna priuationis, si Episcopi non tollant hunc abusum celebrandi in locis non sacratis, & *canon. sicut, de consecr.d.*1. requirit summam necessitatem, ad hoc, vt alibi celebretur. & Concilium Tridentinum *sess.*22. *cap. de obser. & vit.* imponit Episcopis, vt etiam ecclesiasticis censuris, & aliis pœnis, inuiolatè hoc, & similia seruare faciant. & S.Basilius *in reg.breu.*310.asserat in contumeliam haberi sacrificij, si absque necessitate in priuata domo, id fiat. Quare cùm præceptum, sit de re graui, grauis etiam & mortalis esset eius transgressio. Quærenti autem, an extra casum necessitatis possit Episcopus concedere licentiam celebrandi in priuatis ædibus, dicimus ante Concilium Tridentinum potuisse quidem, *ex can. clericos, & can. Missarum & can.hic ergo, de consecr. d.* 1. At nunc non posse, ex Nauarro *cap.*25.*num.*81.Azor.*lib.*10.*cap.*26.*quæst.*3.Suarez *disp.*81.*sect.*3.Maiol.*lib.*3. *de irreg.c.*23.quòd id Concilium *loco citato*, prohibeat, atque ita declararint Illustrissimi Cardinales deputati ad declarationem eiusdem Concilij. vnde nunc id potest solus summus Pontifex. Posse tamen Episcopum designare priuata oratoria ad religiosa tantùm munera destinata, in quibus etiam sacrificare liceat quòd id sit vsus propriæ iurisdictionis, & potestatis, vt constat *ex citato can. Missarum, & can. hic ergo.* quam non constat voluisse Concilium Tridentinum tollere, sentit Nauarrus, Suarez, & Rodericus *art.*6 *locis citatis.* Sed secus omnino statuit S.D.N.Paulus V. vt constat ex litteris Illustrissimi Horatij Lancilotti datis iussu eiusdem die 10. Martij anni 1615. ad Illustriss. & Reuerend. Cardinales, Archiepiscopos & Episcopos, decernens, id munus tantùm esse summi Pontificis. Porrò Suarez & Rodericus *locis cit.* docent in priuatis oratoriis, quæ sunt in domibus, & Collegiis Societatis Iesu, nedum in Ecclesiis, à Prouinciali deputatis ad celebrationem iuxta concessionem Gregorij XIII. non solùm sacerdotes dictæ Societatis, sed alios etiam, posse celebrare, quòd vt ex verbis constat, priuilegium non dirigatur ad solas personas sacrificantes, sed ad locum, & Prouincialem cui illa Episcopi facultas approbandi absolutè locum ad celebrandum communicatur.

Porrò quæ hactenus diximus de celebratione in locis ſacris, & Deo dicatis, 4.
ſunt intelligenda (regulariter) ex D.Thoma 3. *p. quæſt.* 83. *artic.* 3. quia in neceſſi-
tate, de Epiſcopi licentia ſi adſit, vel ſi abſit ſine, celebrari poteſt extra ſacrum
locum, v.g. in exercitu ſub dio, vel tempore perſecutionis in locis remotis, cum
altari portatili, ex S.Thoma *loco citato*, Soto 4.*d.*13.*quæſt.*2.*art.*3. Io.Stephano Du-
rando *lib.*2. *de ritu Eccl. cath.c.*6. Nauar.*c.*25 *num.*81. Anton.3.*p.tit.*13.*c.*6.§.4. Syl.
v. Miſſa 1.§.5. Henriquez *lib.*9.*c.*27. Azor.*lib.*10.*c.*26.*quæſt.*3. Suarez *loco citato*. Si-
quidem *in can. ſicut, can. Miſſarum, can. concedimus, de conſecr.d.*1. id permittitur; nec
ei videtur per Concilium derogatum, quòd voluit abuſus tollere; non videa-
tur autem abuſus, ſi ob neceſſitatem celebretur extra ſacrum locum; cum id fie-
ret perſecutionis tempore, in cryptis, carceribus, & priuatis domibus, ex Victore
Vtic.*lib.*1.*de perſec. VVandalica*, Greg.Turon.*lib.*2.*c.vlt.*& Niceph.*lib.*8.*c.*31.& D.Ba-
ſilius *loco cit.num.*3. excipiat caſum neceſſitatis, & modò id etiam fiat in Anglia.

Maior difficultas eſt, num in neceſſitate celebrari poſſit in flumine, vel mari, 5.
v.g. cùm ad Indos nauigatur. Qua in re communis opinio S.Antonini *tertia p.tit.*
13.*c.*6.§.4. Nauar.*c.*25 *num.*82. Azor. *lib.*10.*c.*20. Suarez *diſp.*81.*ſect.*3. & aliorum,
negat; tum ob citatos canones, tum ob periculum effundendi ſanguinem. affir-
mat tamen Durandus *in Rationali lib.*4.*c.*1. *num.*41.& audio nunc in Luſitania in
praxi deductum vt celebretur ceſſante periculo. Et quidem quoad veteres, cer-
tum eſt Euchariſtiæ ſacramentum etiam in mari ab eis delatum, cùm perſpicuè
conſtet S. Satyrum, vt in funebri oratione eius dixit D. Ambroſius, beneficio
ſacræ Euchariſtiæ collo ſuſpenſæ è naufragio incolumem euaſiſſe. S. Byrinum
in Britanniam nauigantem, anno 635. oblitum in littore ſacram Euchariſtiam
quam ad collum ſuſpenſam geſtare conſueuerat, in mare tempeſtate agitatum
deſcendiſſe, & ſuper aquas gradientem rediiſſe ad littus, receptáque Euchariſtia
remeaſſe iterum ad nauem, ex Beda *lib.* 3. *de Angl. hiſt. c.* 7. & ſanctæ Thoctiſti
Leſbiæ, in inſula ſolitariè degenti vitam, naui Euchariſtiam delatam, vti petie-
rat ſuperiori anno ante eius obitum, vt conſtat ex eius vita apud Metaphra-
ſtem. idémque ad minimum colligitur ex D.Greg.*lib.*3.*dialog.c.*36.& Io.Diacono
*in Gregorij vita, lib.*1.*c.*33. teſtantibus, Maximianum Abbatem, eiúſque ſocios, qui
D.Gregor. Conſtantinopolim inuiſerant, in reditu Adriaticum pelagus naui-
gantes, dehiſcentibus lateribus nauis, eáque vſque ad ſuperiores tabulas aquis
repleta, omnes quotquot erant in naui, corpus & ſanguinem Chriſti percepiſſe,
orantes vt ipſorum animas Deus benignè ſuſciperet, quorum corpora ita pa-
uendæ morti tradiderat, quo miſerante nauis octo dies ſine arbore, velis, & cla-
uo ſeruata eſt, quouſque expoſitis in Cothronenſi portu Dei viris, illorúmque
onere leuata, quæ onuſta enatauerat, aquis obruta eſt. dixi *ad minimum*, quòd non
videatur improbabile oblatum etiam tūc ſacrificium, ad Chriſti Domini corpus
& ſanguinem impertiendū omnibus, qui erant in naui. Itémque certum eſt ali-
quando in mari celebratum ſacrificium. etenim dūm ſanctus VVlfranius naui-
garet in Friſiam anno 700. vt teſtatur Ionas Abbas *in illius vita*, prope Morinorum
regionem iactis ancoris, Miſſæ ſacrificium celebrari cœpit; cúmque ventum eſſet
ad locum vbi Præſuli patena à miniſtro porrigenda fuerat, ex illius manibus
prolapſa eſt in mare, tunc ſanctus VVlfranius miniſtrū miſit, qui in eum, in quem
ceciderat, locum, manum mitteret, quo facto à profundo maris diuinitus reue-
cta patena, miniſtri manibus adhæſit. vnde vir Dei Miſſæ ſacrificium peregit.
Docent etiam acta Arethæ martyris anno 523. exercitum Eleſbaan Chriſtiani
Regis Æthiopum, militantis contra Dunaan Homeritarum Regum Iudæum

commu

communicasse in naui. quod sine sacrificio in tanta hominum multitudine haud fieri potuit. Dionysius quoque Alexandrinus ad Hieracem scribens, vt videre est apud Eusebium *lib.7.c.21.* dicit, Syluestrem etiam agrum, solitudinem desertam, nauem fluctibus iactatam, diuersorium publicum, & horridum carcerem, opportuna loca visa, in quibus celebres conuentus, maximo cum gaudio agerent; quamuis interpres Eusebij mutilatè verterit, quibus fortè exemplis moti Lusitani idem factitare cœperunt ætate nostra.

6. Cauendum autem est, ne Ecclesia, in qua celebrandum est, polluta, aut violata sit, ex communi sententia S. Thomæ *3.p.q.83. art.3. ad 2. & 3.* Soti *4.d.13. q.2.art.3.* Nauarri *c.25.num.85. & c.27. num.256.* Sylueſt. *v. consecratio.2.* Victoriæ *num.99.* Azor. *lib.10.c.26.* Suarez *disp.81. sect.4.* Henriquez *lib.9.c.27.* ob Ecclesiæ præceptum. *cap. vnico. de consecr. Ecclesiarum. in 6.* obligans sub mortali, vt docet Nauarr. *c.25. num.75. & 94. & cap.27. num.160.* Emanuel Rodericus *tom.1.q.19. art.6.* Henriquez, & Suarez *locis citatis*; licèt contra facientes non fiant irregulares. *ex cap. is qui. de sent. excom. in 6.* & Emanuale Roderico *loco cit.* Non dicitur tamen Ecclesia polluta, si violatio sit occulta, ex Abbate *cap. significasti. de adul.* Castro *lib.2.de leg.pœn.c.vltimo*, & Canonistis *cap.consuluisti. & cap. proposuisti. de consecr. Eccl. & cap.vnico.de consecr. Eccl.in 6.* Palud. *4.d.18.q.8.art.4.* Soto *4.d.13.q.2.art.3. ad 2.* Nauar. *c.27.num.251.* Syluest. *consecr.2.q.5. Missa.1.q.3. Confessio.3.q.18.* Richard. *4.d.13. art.1.q.1.* Victoria *num.99.* Suarez *disp.81. sect.4.* Henriquez *lib.9. c.27. num.5.* Azor *lib.10. num.26. q.13.§.5.* & colligitur *ex cap. significasti. de adult.* vbi censetur Ecclesia polluta quia adultera publicè delictum confessa est; & probat Io.Andr. quia Ecclesia non iudicat de occultis. Si tamen postea violatio occulta publicetur, censebitur polluta, ex Nau. *loco cit.* Abbate *cap.significasti, de adulterio.* Suarez, Henriq. Sed limitat Castro & Stephanus Auila *p.5.disp.7.dub.3.* nisi iam in illa sit denuo bona fide celebratum, quod non placet Nauarr. *loco cit. c.27.num.256.fine.* Azor. *lib.10.c.26.q.13.fine*, & aliis.

7. Polluitur Ecclesia, tum voluntario homicidio, nisi esset ex amentia, vel in sui 1. defensionem; ex Victor. *n.99.* Sylu. *consecratio.2.* Suar. *disp.81.sect.4.* Henriq. & Nauar. *loc.c.* vel magna sanguinis effusione; dummodo vulnus ibidem sit inflictum. patet *ex cap.proposuisti, & cap.si Ecclesia.de consecr. Eccl. & canone Ecclesiis. & can.si motum.de consecrat.d.1.* Glossa *cap.vnico.de consecr. Ecclesiæ, in 6.* Si quis tamen necetur in tecto, aut suspendatur ex parietibus Ecclesiæ extrinsecus, non violaretur Ecclesia, ex Syluestro, Nauarro, Suarez; quòd canones loquantur tantùm de homicidio in Ecclesia. tum voluntaria humani seminis effusione in Ecclesia. 2. patet *ex canone in Ecclesiis. & can.si motum.de consecr.d.1. & cap.significasti.de adulteriis.* & Sotus dicit censendum etiam pollutam Ecclesiam, quando publicè constat virum & fœminam in Ecclesia cohabitare in eodem toro, quòd hoc sufficiat ad euidentiam illius facti. Difficultas est de coniugali copula facta in Ecclesia, & quidem Glossa *can.Ecclesiis.de consecr.d.1.* Sotus *4.d.13.q.2.art.3. ad 2.* & Rosella negant Ecclesiam pollui: affirmant verò Palud. *4.d.18.* Caiet. *v. Matrimonij peccata art.5.q.1.n.6.* Angel. *consecr.2.q.7.* Nauar. *c.16.n.33.c.27. n.253.* Victoria *n.99.* Glossa *c.vnico.de consecr. Eccl.in 6.* Alij denique distinguunt, vt Rich. *4.d.32.art.3.q.1.* Maior *q.1.* Syluester *consecr.2.q.5. Debitum.q.3.* Castro *lib.1.d. leg.pœn.c.7.docum.2.* Couarr. *in lib.4.decret.p.2.c.7.§.2.num.3.* Suarez *disp.81.sect.4.* Henriquez *lib.9.c.27. num.5.* Si ibi coniuges diu habitare cogantur, non censendam Ecclesiam pollui; si non cogantur ibi manere diutius, Ecclesiam pollui; quia cùm id alibi facere possint, illicitè ibi tunc coniungantur. tum si in ea sepeliatur fidelis ex- 3.

communicatus, *ex cap.consuluisti.de consecr. Ecclesiæ,vel altaris,* Nauar.*c.27.num.252.* Sylu. *consecratio.2.§.5.* Oportet tamen, ex Vict.*n.99.* Suarez *loco cit.* esse nominatim excommunicatum, aut publicum clerici percussorem, post Conc.Constant. ideo
4. debet extrahi, & extra Ecclesiam proiici, *ex cap. sacris. de sepulturis.* tum si Paganus in ea sepultus sit. *can.Ecclesiam.1.& 2.de consecr.d.1.* S.Th.*3.p.q.83.art.3.* fœtus tamen maternus in muliere prægnante sepultus, non reputatur per se, persona distincta. Et violata Ecclesia censetur violatum cœmeterium ei coniunctum: non autem econtra. *cap.unico. de consecr.eccl.lib.6.* Syluest.*v.cœmeterium,* Suarez, &
5. aliis. tum si omnes parietes aut maior pars simul deiiciatur, cùm re destructa perdatur consecratio; secus si paulatim & successiuè destruantur, & reparentur; vel si tectum decidat, cùm consecratio potissimum fiat circa parietes. Colligitur *ex can.Ecclesiis.de consecr.d.1.* Syluest. *consecr.2.q.4.* Tabiena §.1.Nauar. *c.27 num.253.* Suarez, Henriquez *locis cit.* Porrò si contingat Ecclesiam violari dum sacerdos celebrat, si id accidat cœpto canone, prosequendum est; si nondum cœpto, omittatur. vel si Ecclesia est solùm benedicta, statim, si fieri potest, reconcilietur, iuxta *cap.si Ecclesia. de consecr. Ecclesiæ.* & deinde perficiatur Missa. Si non potest, omittatur. ex Soto *4.d.13.q.2.art.3.& 4.* Graffio *lib.2.c.47.* & aliis. Modus autem reconciliandi Ecclesiam, quando est consecrata, & quando est tantummodo benedicta, petendus est ex Pontificali Romano. Posse verò Mendicantium Prælatos Ecclesiàs pollutas reconciliare, pluribus docet ex eorum priuilegiis Emanuel Rodericus *tom.1.q.43.art...*

Extruuntur templa Deo soli, ex D.Leone *ser.7.de Natiuit.* & D.August. *lib. contra sermonem Arianorum.c.20. lib.1. contra Maximum. lib.8.de ciu.c.vltimo, epist.49. q.5. & lib. 20. contra Faustum. c.21.* & docet ratio, quia ædificantur templa, vt in illis Deo sacrificia fiant. Appellantur tamen sæpe templa B. Virginis, Martyrum, & aliorum Sanctorum, ob eorum patrocinium pro nobis ad Deum; vel aliquam eorum memoriam, imagines, reliquias, apparitiones, quæ ibidem fit, vel extiterit, vt testatur D. Augustinus, seu mauis Gennadius *lib.de eccles. dogmat. c.73.* quod ab initio in Ecclesia factum constat, ne tamquam nouum inuentum Nouatores calumnientur. nam Syluester dedicauit Basilicas, à Constantino Imperatore extructas DD. Petro, & Paulo, ex Pontificali, Damasus B.Laurentio, Liberius B.Virgini, Innocentius SS.Geruasio & Prothasio. videatur hac de re S.Ambrosius *lib.1.epistola 5.* Athanasius *ep.ad solitarios,* Gregor. Nazianzenus *orat.1. in Iulianum,* Gregorius Nyssenus *orat.1. in Theodorum Martyrem,* Chrysost. *Hom.28 ad populum.* Cyrillus *catech.16.* Damascenus *lib.4.de fide.c.16.* 8.

Et quamuis templum & altare Salomonis, ad occidentem solem respiceret, vt constat ex Ezechiele *c.8.* vbi eorum, quorum dorsum ad altare & templum versum erat, facies orientem solem spectabant, cuius rei causas affert Anastasius Nyssenus *q.84.in sacram Scripturam,* & S.Thomas *1.2.q.102.art.4.ad5.* Consueuerunt tamen Christianæ religionis Patres, ita templa & altaria extruere, vt Orientem respicerent, vt certo certiùs constat ex Tertull. *lib. contra Valentinum. c.2.* Clemente *lib.2.constit.c.61.* Athanasio *in qq. ad Antiochum,resp.14.* Cyrillo *catech.mystig.1.* Paulino *ep.12.* Damasceno *lib.4.de fid.c.13.* Cassiodoro *lib.9.c.38.* Socrate *lib.1. c.21.* Nicephoro *lib.12.c.34.* VValfrido *c.4.* Io.Belith *c.2.* & aliis, vt dicetur *lib.3.c.19.num.7.* Ædificabant autem in crucis formam, ex Beda *lib.de locis sanctis. c.15.* Cedreno *in Iustino iuniore,* & ex vita S. Porphyrij 26. Febr. apud Surium. vt etiam cruces in eorumdem fastigiis imponebant, ex D.Chrysost. *Hom. quòd Christus sit Deus,* Cedreno *in compendio historiæ,* vbi de Vlmaro Saraceno agit, 9.

Sigiberto

Sigiberto ad annum 644. & Nicephoro, qui describens tempestatem, quæ Constantinopoli acciderat, dicit multas cruces, quæ templis imponi solent è ferro vi tempestatis deiectas. Medio verò septo fœminarum locus à virorum loco distinguebatur, ex Clemente *lib.2.constit.c.61.& lib.8.c.8.* Cyrillo *in Præfatione Catechesion,* Ambrosio *lib. ad Virginem lapsam. c.6.* Chrysostomo *Hom. 74. in Matth.* Augustino *lib.22.de Ciu.c.8.lib.3.c.28.* Anastasio *biblioth.in Sergio,*& in Gregor. III. Philone *lib. de vita contemplatiua.* vbi Christianorum mores depingit, Turrecrem. *canon. pacem.de consecr.d.2.§.5. in fine,* Metaphraste *in vita S.Ioan. Chrysostomi,* Procopio, *de ædif.Iustin.Imp.lib.1.*

10. Curandum, vt dicemus etiam *lib.3.c.5.* sacerdoti, cæterísque templi ministris vt tota Ecclesia munda sit, *ex c.2. de custodia Eucharistiæ, vel altaris.* quòd pietas atque religio exigat, vt quæ Dei sunt perhonorificè habeantur, & tractentur. Et quantum fieri potest ornata, cùm idem probauerit Deus in veteri Tabernaculo *Num.7.* & templo, *lib.3.Reg.c.8.* Vnde rectè Felix IV. *ep.1. Si Iudæi, qui vmbræ legis deseruiebant, hoc faciebant, multo magis, quibus veritas patefacta est, & gratia & veritas per Christum data est, templa Domino ædificare, & prout melius possumus ornare; eáque sanctis precibus & diuinis vnctionibus, cum suis altaribus, & vasis, vestibus quoque & reliquis ad diuinum cultum explendum vtensilibus, deuotè & solemniter sacrare debemus.* Quod sanè magnificè curauit Constantinus Imperat. (vt *in eius vita* docet Eusebius) Syluester, Damasus, Vrbanus, & alij, qui templorum ministeria, & vasa, ex argento & auro, eáque ornatissima fecerunt. Nec mirum, cùm idem Cyrus præstiterit in templo Hierosolymitano; vt patet *ex lib. 1. Esdræ c.1.* Et doceat etiam Christi Domini factum, qui celebraturus & confecturus sacram Eucharistiam, miserit *Lucæ 22.* discipulos, qui pararent cœnaculum grande stratum. Commendauit summopere hoc studium D.Hieronymus in Nepotiano *in Epitaphio ad Heliodorum, ep.3. Erat* (inquit) *sollicitus si altare niteret; si parietes absque fuligine, si pauimenta tersa, si ianitor creber in porta, vela semper ostiis; si sacrarium mundum, si vasa lucidenta, & in omnes ceremonias pia solicitudo disposita; non minus, non maius negligebat officium, vbicumque eum quæreres, in Ecclesia inuenires.* & *ibidem. Basilicas Ecclesiæ, & martyrum conciliabula diuersis floribus, & arborum comis, vitiúmque pampinis adumbrauit: vt quicquid placebat in Ecclesia, tam dispositione quàm visu Presbyteri laborem & studium testaretur.* Nouatorum autem obiectiones refellit egregiè Bellarminus *lib.3. de cultu Sanctorum, c.6.*

11. Aquæ benedictæ labrum in templi ingressu constitui debet, ad leuiores maculas animæ eluendas. *ex can.aquam. de consecr. d.3.* siue id fiat ex opere operato, vt vult Maior *4.d.13.* Victoria *in sum.n.110.* Sotus *4.d.11.q.2. art.4. & d.15.q.2. art.2.* Canus *lib.12. de locis.c.13.ad 9.* Ledesma *1.4.q.28.art.3.* Valent. *tom.4.disp.7.q.4. p.1.* Turrecrem. *can. aquam. de consecr. d.3.* siue ex opere operantis, vt vult S.Th. *3.p.q.87.art.7.& 4.d.16.q.2. art.2 quæstiuncula 4.* Alensis *4.p.q.67. m.3.art.4.* Rich. *d.21.art.3.q.1.* Abulensis *4.Reg.c.2.q.39.* Viguerius *n.217. littera A.* Suarez *tom.4.in 3. p. S. Thomæ disp. 12.sect. 2.* ob specialem impetrationem diuini auxilij, vel motionis, fundatam in orationibus Ecclesiæ quæ per specialem benedictionem, seu consecrationem ad hunc effectum applicantur; cùm non vtrumque operetur applicatio hæc ex apprehensione sumentis, alioquin tantumdem valeret si benedicta existimaretur, & non esset; vel si homo illam assumeret in signum excitatiuum, sine alia benedictione; vel aspiceret imaginem Crucifixi, qua ad deuotionem excitatur. quod est præter Ecclesiæ sensum. Eadem aqua benedicta fuit etiã in vsu primis Ecclesiæ temporibus, ex Apostolorum traditione, vt constat

ſtat ex ordinatione S. Matthæi apud Clementem *lib.* 8. *conſtit. c.* 35. *aliàs* 29. vbi dicit benedicendam ab Epiſcopo, ſi adſit, ſin minus à Preſbytero, præſente Diacono. explicátque benedictionis formam, in qua etiam oratur Deus, vt illi tribuat ſanandi vim, & pellendi morbos, fugandi dæmones, & expellendi inſidias, per Chriſtum ſpem noſtram: & decreto Alexandri I. *ep.* 2. *c.* 5. *& lib. de Romanis Pontificibus in Alexandro*, ex Epiphanio *hæreſi* 30. Hieronymo *in vita Hilarionis*, Theodoreto *lib.* 5. *c.* 21. Palladio *in Lauſiaca. c.* 6. Gregor. *lib.* 1. *dialog. c.* 10. referente aqua benedicta à Tudertano Epiſcopo. Gothum ſanitati redditum; Beda *lib.* 1. *hiſt. Anglic. c.* 17. apud quem S. Lupus concitatos diaboli opera tumentes maris fluctus, aquæ in nomine ſanctiſſimæ Trinitatis ſanctificatæ aſperſione ſedauit. Marcellus Apameæ Epiſcopus apud Euſebium *lib.* 5. *hiſt. c.* 21. cùm Prætor templum Iouis munitiſſima ſubſtructione, ſtatuiſſet ſubuertere, & circumfoſſis columnis, & ſubiectis lignis, immiſiſſet flammam, quam prohibebat dæmon, & ignis efficaciæ reſiſtebat; factus certior accurrit, aquæ vaſculum ſigno crucis benedicto flammæ aſperſit; ignis cõtraria ſibi aqua quaſi oleo excitatus, adhæſit ſtatim ad ligna, & temporis momento abſumſit, totumque corruit ædificium. Sanctum quoque Malachiam phreneticum aqua benedicta curaſſe, ſcribit *in illius vita* D. Bernardus. quæ ſanè incredibilia non ſunt, vt notat Turrianus noſter *lib.* 3. *pro ep. Pontif. c.* 9. nam ſi potuit Eliſæus legis tempore, impetrare ſali virtutem ſanandi ſterilitatem, & inſalubritatem aquæ Hiericunthinæ in virtute Dei, qui nondum factus fuerat victima & reconciliatio noſtra, & ſal fœderis noui Teſtamenti: & potuit Samuel *lib.* 1. *Reg. c.* 7. facere, indicto ieiunio, & effuſa aqua ſuper terram in honorem Dei, qui nondum factus erat homo, & pro nobis tamquam aqua, iuxta Prophetam Dauid effuſus, vt Deo de cœlo tonante, perterriti hoſtes ſeſe darent in fugam; cur idem non poſſit creatura aquæ per verbum Dei & orationem ſanctificata, valere contra poteſtates aduerſarias, & omnia mala: & quomodo conſonabit nouum Teſtamentum veteri, ſi prophetica & typica ſanctificatio creaturæ poſſit efficere, quod non poſſit euangelica, & Apoſtolica ſanctificatio facta in virtute Chriſti pro nobis crucifixi? videatur ad hoc idem propoſitum Cyrillus Alexandrinus *in paſchalibus Homiliis* 18. *&* 30. Nec quicquam obeſt, habuiſſe etiam Gentiles aquam luſtralem. ſcripſit enim Cyrillus *catech.* 3. vt illa quæ in aris offeruntur, cùm natura ſint pura, inuocatione dæmonum impura efficiuntur: ſic contrà aqua ſimplex per ſancti Spiritus, Chriſti, & Patris inuocationem, accepta virtute ſanctitatem conſequitur, & D. etiam Paulus teſtatur 1. *Timoth.* 4. omnem creaturam per verbum Dei, & orationem ſanctificari. videnda plura apud Marſilium Columnam Epiſcopum Salernitanum in Hydrologia. decem eiuſdem effectus recenſet etiam Turrecrem. *can. aqua. de conſecr. d.* 3.

Adeuntibus templum magna cum pietate & reuerentia accedendum eſt. 12
iuxta præceptum *Eccl.* 4. *Cuſtodi pedem tuum ingrediens domum Domini*, vt etiam de
1. ſacrificaturis diximus. id enim exigit, tum reuerentia in Deum, quem rogaturi
2. adimus, ante quem tremunt principatus ac poteſtates illæ cœleſtes: tum ibidem adſtantium Angelorum præſentia. *Aſſiſtunt* (inquit D. Baſilius in illud *Pſal.* 18. *Et in templo eius omnes dicent gloriam*) *Angeli, verba deſcribentes; adeſt & Dominus affectus intrantium conſiderans.* Origenes verò *Hom.* 9. *in Leuit. Nec Angelorum officia ab huiuſmodi officiis deſunt: Angeli enim Dei aſcendunt & deſcendunt ad filium hominis, perquirunt & curioſè agunt quid in vnoquoque noſtrûm inueniant, quod offerant Deo: videtur*

Vide infrà c. 20. *& lib.* 4. *c.* 11. *§.* 22.

& perscrutantur vniuscuiusque nostrûm mentem, si habeat aliquid aut cogitet, quod Deo mereatur offerri. D.Chrysost. *Hom.*1. in illud Isaiæ, *Vidi Dominum, &c. Non cogitas ipsum hic adesse inuisibiliter Dominum, qui vniuscuiusque motum metitur, & conscientiæ rationem habet?* & *Hom.*15. *in ep. ad Hebr. In aulam regiam intraturus, & habitu, & oculis, & incessu, & in cunctis aliis componis & ornas teipsum: huc autem intraturus, vbi verè aula regia est, ac talis qualis cœlestis est, rides? Et tu quidem, scio quia non vides, audi tamen, quia Angeli præsentes sunt vbique, maximè in domo Dei, vbi astant regi, & omnia sunt plena incorporeis illis virtutibus.* Quæ B. Nilus Chrysostomi discipulus paucis complexus in diuersis capitibus, *Ecclesiam* (inquit) *vt cœlum adi, & nihil in ea aut loquere, aut age quod terram sapiat.* Tum negotium pro quo templum adimus: vt scilicet peccata nostra defleamus, & poscamus misericordiam multarum iniquitatum rei. quare detecto capite, & summa totius hominis compositione, ingrediendum est. Audiamus quid de Theodosij Iunioris modestia, referatur in actis Concilij Ephesini. *Nos, qui legitimi imperij armis semper circumdamur, quósque sine armatis stipatoribus esse non conuenit, Dei templum ingressuri foris arma relinquimus & ipsum etiam diadema regiæ maiestatis insigne humiliter deponimus, & sacra altaria munerum tantùm offerendorum causa accedimus, quibus quoque oblatis ad extimum communéque atrium mox nos recipimus.* Econtra verò docet Aretas Cæsariensis Archiepiscopus agens de translatione Euthymij Patriarchæ apud Lippomanum *tom.* 3. Alexandrum Imperatorem Basilij filium, prodigioso obitu, mente captum, scaturientibus vermibus, à Deo anno 912. interfectum, quòd familiarium persuasione, contemta religione templi, cooperto capite, contra communem Regum cæterorúmque Christianorum morem, in loca sancta ingrederetur. 3.

In eo verò reuerenter agendum est, non ambulandum, loquendum, garriendum, aut strepitus excitandus. *Audiant* (inquit D.Basilius *loco cit.*) *hæc Psalmi verba, & confusi subpudescant ij, qui in templo prolixissima intexunt colloquia. Quid dicit Psalmus? Qui in Dei est, non maledicentiam, non vanitatem, ac de obscœnis rebus disertos sermones pronunciet: sed in templo eius quisque dicet gloriam.* Ambrosius quoque *lib.*3. *de Virginibus: Estne quicquam indignius, quam oracula diuina circumstrepi ne audiantur, ne credantur, ne reuelentur? circumsonare sacramenta confusis vocibus, vt impediatur oratio pro salute depromta omnium, cùm Gentiles idolis suis reuerentiam tacendo deferant; vnde illud exemplum proditur Alexandro Macedonum Rege sacrificante, puerulum barbarum, qui ei lumen accenderet, excepisse ignem brachio, atque adusto corpore mansisse immobilem; nec dolorem prodidisse gemitu, nec tacito pœnam indicasse fletu. tanta in puero barbaro fuit disciplina reuerentiæ, vt naturam vinceret: atque ille non deos, qui nulli erant, sed regem timebat.* & alia plura, in eamdem sententiam. Et sanè ipsimet Ethnici inter sacrificandum, silentium, verbis illis, indicebant, Seneca teste *lib.de vita beata c.*26.& Martiale *lib.*10.*epigr.de natali Restituti.*73.*aliàs* 87. *Fauete linguis.* vt scilicet nulla voce, nullo strepitu perageretur sacrificium. Origenes de Moysis velamine differens, *Alij* (inquit) *ne patienter quidem expectant, vt lectiones in Dei Ecclesia recitentur: alij nec si recitentur quidem sciunt, sed in remotioribus dominicæ domus locis secularibus fabulis, occupantur; de quibus ego ausus sum dicere, quia cùm legitur Moyses iam non velamen super cor eorum, sed paries quidam, & murus est positus.* Et Chrysostomus *Hom.in Encæniis. Quid facis homo? non promisisti sacerdoti, qui dixit: Sursum corda, & dixisti: Habemus ad Dominum; non revereris, & erubescis, & illa ipsa hora mendax inueniri?* Docet Theodulphus Episcopus Aurelianensis *in epist. ad Compresbyteros suos.* §. 20. quantum ad iracundiam Deum prouocent, qui in

Dei Eccleſia vanis confabulationibus vacant. *Si enim* (inquit) *Dominus illos de templo eiecit, qui victimas, quæ ſibi offerrentur, emebant, vel vendebant; quanto magis illos iratus inde abiiciet, qui mendaciis, vaniloquiis, riſibus, & huiuſmodi nugis locum diuino cultui mancipatum fœdant?* Non diſſimilia habet Beda *in cap. 2. Euang. Ioan.* Id autem fieri dæmonis inſtinctu, vt tam concionis & lectionis, quàm orationis fructu nos ſpoliet, dicit S. Cæſarius *Hom. 34.* Cui ſubſcribens Concilium Pariſienſe *lib. 2. c. 12. Sunt itaque* (inquit) *plerique quibus potius cordi eſt vanis & obſcœnis confabulationibus vacare, quàm lectionibus diuinis aurem accommodare; quibus etiam nuſquam tam delectabile videtur eſſe ſuſurrationes aliorum auribus ingerere, cachinnis ora diſſoluere, quàm in Eccleſia Dei, vbi eum humiliter deuotéque debuerant inuocare, & peccata ſua deflere;* ſed & hoc eiuſdem hoſtis antiqui inſtinctu fieri dubium non eſt. Summo igitur iure edixit Concilium Turonenſe III. anno 813. *c. 38. Sacerdotes debent admonere fideles, vt quando ad Eccleſiam conueniunt, ſine ſtrepitu, ac tumultu, eam ingrediantur, in qua etiam quamdiu orationis cauſa morantur, nequaquam inanes inter ſe proferant confabulationes; ſed & tempore, quo Miſſarum ſolemnia celebrantur, non ſolum ab otioſis & inutilibus verbis, verumetiam pernicioſis cogitationibus abſtinendum eſt.* & Concil. Tridentinum *ſeſſ. 22. cap. de obſer. & vit. in celebr. Miſſæ: Ne Ordinarij ſacrificium peragi permittant, niſi priùs, qui interſunt decenter compoſito corporis habitu declarauerint ſe mente etiam ac deuoto cordis affectu, & non ſolùm corpore adeſſe.* Denique in actis Damaſi legi ſolitis in Eccleſia, præcipiebantur eiici ab Eccleſia qui in ea vanis ſermonibus operam dabant: & in conſtitutione quinta Pij V. huiuſmodi Eccleſiarum turbatores pœnis ordinariorum arbitrio traduntur puniendi. qua etiam in re magnus fuit zelus S. Stephani regis Vngariæ, is enim ita ſtatuit *lib. 2. decretorum c. 18. Si qui ad Eccleſiam venientes ad audiendum diuinum officium ibidem hora celebritatis Miſſarum inter ſe murmurant, & cæteros inquietant exponentes fabulas otioſas, & non intendentes ad diuinas lectiones cum eccleſiaſtico nutrimento, ſi maiores ſunt, increpati cum dedecore expellantur de Eccleſia; ſi verò minores & vulgares, in atrio Eccleſiæ pro tanta temeritate coram omnibus ligentur, & corripiantur flagellis.* Idem Pius V. *loco citato* meritò negat permittendos pauperes, inter officia, & conciones diſcurrere, & petere eleemoſynam. vt etiam Concilium Mediolanenſe I. *cap. de Eccleſiis, & earum cultu.* Solent enim obſtrepere, & ſacra agentibus & orantibus eſſe moleſti. quare etiam olim præ foribus ſtabant, vt ſcribit D. Lucas *Act. 3.* de claudo, qui quotidie exponebatur ad templi portam ſpecioſam; & S. Chryſoſt. *Hom. 28. ad populum Antiochenum* ait: *Propterea & ante Eccleſias & martyrum monumenta, præ foribus pauperes ſedent, nos ex huiuſmodi ſpectaculo multum capiamus vtilitatis.* Idémque colligitur ex Gregorio Nazianzeno *in orat. 27. de amore pauperum.* Quare omnino curandum eſt, vt ſtrepitus omnis, nedum riſus, & vana colloquia, excludatur. De cœtibus Chriſtianorum ſub nomine Eſſenorum Alexandrinorum diſputans Philo *lib. de vita contempl.* de illorum ſilentio ait: *Ita vt ne mutire quidem cuiquam liceat, aut reſpirare vehementiùs.* Certè S. Gorgonia ne auſa quidem fuit in templo expuere, ex Nazianzeno *in eius vita.* Videatur etiam *cap. 20. num. 12. huius ſecundi libri.*

Qua ſanè in re non minimum Eccleſiaſtici ipſi culpandi, qui ſæpe non ſolùm 15.
inter ſe, ſed etiam cum ſecularibus ſermones in Eccleſia miſcent, & quod multo peius eſt, intra altaris ſepta, quò ne Imperatoribus quidem olim patuit acceſſus, niſi cùm dona ſua Creatori volebant offerre; vt ſupra ex actis Concilij Epheſini dicebamus; & conſtat ex ſexta Synodo *can. 69.* & Concilio Romano ſub Ioanne XII. & aliis, vt dicemus *lib. 3. c. 11.* Oportet igitur primùm Eccleſia-

ſtico

sticos ipsos silentio, quiete, & modestia cæteris prælucere; ne possint seculares illis obiicere: Eiice primùm trabem de oculo tuo, & tunc perspice vt educas festucam de oculo fratris tui. Qua de re extat Petri Damiani præclara epist. quæ est octaua, *lib.* 3. de qua inferius. Deinde verò plurimum ad quietem & silentium conduceret, si idem nunc fieret, quod in vsu erat in primitiua Ecclesia. Etenim disponebantur Ecclesiæ ministri in templo, teste D. Clemente *lib.* 8. *const.* qui modestè ac quietè ambularent, & prohiberent ne quis non solùm voce, sed ne nutibus quidem loqueretur. Vt etiam religiosis superioribus in virtute sanctæ obedientiæ præcepit deputare Pius V. *in constitutione* 5. Capitulis autem sub pœna duorum aureorum pro qualibet vice; Parochis verò dimidij. etsi id modestissimè faciendum sit, ne seculares iracundia excandescentes, peccatis addant peccata. vnde Beda *in c.* 2. *Euangelij D. Ioannis*, explicans illud, *Et inuenit in templo vendentes, oues & boues. Hæc* (inquit) *propter illos dixerim, qui Ecclesiam ingressi non solùm intentionem orandi negligunt; verumetiam ea pro quibus orare debuerant, augent. Insuper & arguentes, se, pro huiusmodi stultitia conuitiis odiisque, vel etiam detractationibus insequuntur; addentes videlicet peccata peccatis, & quasi funem sibi longissimum incautè eorum augmentatione texentes, nec timentes ex eo districti iudicis examinatione, damnari.* Iuuaret etiam multum si fœminæ septo distinguerentur a viris, ne occasione fœminas intuendi, adolescentium multitudo vnà conueniret; sicut modò ab antiquis factum, dicebamus ex Philone *lib. de vita contemplatiua.* Clemente *lib.* 2. *c.* 61. & *lib.* 8. Ambrosio *lib. ad virginem lapsam. c.* 6. & aliis, exemplo antiqui templi Iudæorum, ex Iosepho *lib.* 6. *de bello Iudaico. cap.* 6. Vnde nec locum haberet apud Christianos illud *Ieremiæ* 11. *Dilectus meus, in domo mea, fecit scelera multa.* Crebræ denique in concionibus admonitiones.

14. Iam verò cùm Principum & oratorum illorum aulæ ac domus, eò confugientium securitatem impertiant; id multo æquius ob reuerentiã tanti sacrificij Ecclesiis concessum fuit, Regum Imperatorúmque priuilegiis. quandoquidem sibi timentes, ad Ecclesias confugientes omnino securi erant. ita enim statuit quinto post susceptum Baptismum die Constantinus Imperator lege lata, ex actis S. Syluestri *tom.* 1. *Conciliorum*, & *ex lib.* 1. *Cod. tit.* 12. *de his, qui ad Ecclesias confugium*, & Concilio Arausicano I. *c.* 5. Toletano XII. *c.* 10. Aurelianensi I. *c.* 3. 4. & 5. Ilerdensi *c.* 8. & *dist.* 17. *q.* 4. *c. diffinivit.* & *c. miror. cum seq. dist.* 87. *can. eos qui.* & *tit. de immunit. Ecclesiarum.* Hildeberto Cœnomanensi *epist.* 49. Nicephoro *lib.* 15. *c.* 27. *lib.* 16. *c.* 22. *lib.* 18. *c.* 39. Socrate *lib.* 5. *c.* 14. *lib.* 10. *c.* 4. Orosio *lib.* 7. *c.* 25. Sigiberto, ad annum 618. Couar. *lib.* 2. *var. resol. c.* 20. & D. August. *ep.* 187. 188. Ambrosio *ep.* 33. Nazianzeno *orat.* 20. *n.* 79. Ex quibus etiam patet, quàm antiqua sit hæc immunitas. Et ne quis arbitraretur pro incolumitate consequenda, necessarium esse tenere altare, & noctu ibidem cubare, quod indecens esse, Theodosius Iunior anno 431. ita ad Antiochum Præfectum Prætorij scripsit, vt habetur in Cod. Theodos. *lib.* 4. *tit. de his, qui ad Ecclesiam confugiunt. Pateant summi Dei templa timentibus, nec sola altaria, & oratorium templi circumiectum, quòd Ecclesia quadripartito intrinsecus parietum septum concludit ad tuitionem confugientium sancimus esse proposita: sed vsque ad extremas fores Ecclesiæ quas oratum gestiens populus primas ingreditur confugientibus, aram salutis esse præcipimus: vt inter templum quod parietum descripsimus cinctu, & post loca publica & ianuas primas Ecclesiæ, quicquid fuerit interiacens siue in cellulis, siue in domibus, hortulis, balneis, arcis, atque porticibus confugas interioris templi iure tueatur. Nec in extrahendo eos conetur quisquam sacrilegas manus immittere, ne, qui ausus sit hoc, cùm discrimen suum videat, ad expetendam opem ipse quoque confugiat.*

giat. Et Leo Imp. anno 466. *leg.6. de his qui confugiunt ad Eccl. Præsenti lege decernimus per omnia loca, valitura (excepta hac vrbe regia in qua nos diuinitate propitia degentes, quoties vsus exegerit inuocati singulis causis atque personis præsentanea constituta præstamus) nullos penitus cuiuscumque conditionis sint, de sacrosanctis Ecclesiis Orthodoxæ fidei, expelli, aut trahi, vel protrahi confugas; nec pro his venerabiles Episcopos vel religiosos œconomos exigi, quæ ab ipsis debeantur. His, qui moliti aut facere, aut nuda saltem cogitatione aut tractatu ausi fuerint tentare, capitali & vltimi supplicij animaduersione plectendis. Ex his ergo locis & finibus eorum, &c.* Quo etiam tempore, cùm Ardaburius vellet è monasterio S. Marcelli extrahere Ioannem quemdam, qui eò confugerat, Angeli è fastigio monasterij fulminibus milites ab Ardaburio missos abegerunt. Et Eutropius qui Archadio abrogandæ legis immunitatis Ecclesiæ vt extraherentur eò confugientes, autor fuerat, primus omnium sæuientem legem expertus est. vt docet D. Chrys. *Hom. in Eutropium*, & Prosper *de prædict.p.3.c.38.* Et Hugo ciuis Ianensis primarius, cùm sabbato sancto ingressus esset templum cum armis & armatis hominibus, perosum sibi virum cepit, & vinculis mancipauit, sed iusto Dei iudicio factum, vt ab omnibus deinde insanus reputatus sit, etsi re vera mentis esset compos; ideo ab omnibus consputus, vt insanus, & arreptitius habitus. ex Petro Damiani *lib.2. ep. 15.* Nec sanè magnum fuit Christi templo id concedere, cùm etiam Gentiles suis idem concessisse videamus. vt templo Pacis fecere Romani, ex S.Th. *lib.2. de reg. Princip. c.16.* & Lactantio *lib.2. de orig. erroris.* & Athenienses templo Herculis. vnde Statius *lib.12. Thebaidos.*

Vrbe fuit media nulli concessa potentum
Ara Deûm, mitis posuit clementia sedem.
Hîc victi bellis, patriáque è sede fugati
Regnorúmque inopes scelerúmque errore nocentes
Conueniunt, pacémque rogant, &c.

Videndus hac de re Alex.ab Alexand. *lib.1.c.13.* Cælius Rhodig. *lib.23. c.1.* Pausanias *lib.1.* Iustinus *lib.28.* Dionysius Halicarnass. *lib.2.* Liuius *lib.1. decad.1.* Strabo *lib.5. Geographiæ.* August. *lib.1. de Ciu. c.34.* & Q.Curtius. qui *lib.4.* scribit Alexandrum expugnaturum Tyrum, vetuisse milites res sacras attingere, aut violare, qui ad templa confluxissent. vt etiam de eodem contra Thebanos bellante, illis verbis docet Polybius *lib.5. hist.* Non tamen eius indignatio vsque adeò processit, vt quicquam in deorum templa committi permiserit; quia omnem curam adhibuit, ne qui aliquo modo fana violarent.

Violatores denique profanatorésque templorum, Deo vindice graues dedis- 15
se pœnas, apud omnes exploratissimum est. id constat, tum ex Christi Domini facto, *Io.2. & Matth.21.* flagellis è templo eiicientis profanatores. quod nusquam aliàs ab eo factum legimus. Tum ex D.Paulo 1.*Cor.3. Si quis autem* (inquit) *templum Dei violauerit, disperdet illum Deus.* quod deinde applicat fidelibus, forte alludens ad eos, qui *lib.3. Esdræ c.1.* polluerunt templum Hierosolymis, de quibus dicitur: *Propter irreligiositatem traditi sunt Caldæis, qui occiderunt iuuenes eorum in gladio in circuitu sancti templi eorum, & non pepercerunt iuueni, & seni, & virgini, & adolescenti; sed omnes traditi sunt in manus ipsorum.* tum ex *lib.2. Machab. c.3.* vbi Heliodorus in templum sacrilegus à Deo grauiter plexus est: & Antiochus *lib.2. c.9.* Refert Philo *lib. de virtutibus & legatione ad Caium,* pessimos exitus Heliconis, & Apellis, quorum consilio vsus Caius, in templum Colossum statuit, vt illud profanaret; quæ etiam referunt Eusebius *lib. 2. c.6.* Nicephorus *lib.2. c.9.* Orosius *lib. 7. c.5.* Scripsit Procopius *lib.1. de bello VVandalico,* & Euagrius *lib.4. c.15.* Cabonem, siue

Cabao

Cabaonem Maurum præclarissimam consequutum esse victoriam anno 522. de Trasamundo VVandalorum rege in Africa, quòd cùm sciret VVandalos Arianos solere Catholicorum templis inferre iniuriam, & ea profanare, misérit viros, qui templa purgarent, si quæ à VVandalis profanarentur, quòd cùm Christianorum Deus sit pius, par esset vt iniquos ipsi contumeliam inferentes, plecteret; famulantibus verò præstò esset. quo præstito, pro pietate victoriam de profanatoribus consequutus est. Cùm Leuthares Theodibaldi Francorum Regis Dux, in Italiam venisset anno 555. cum Alemannis militibus; & per impietatem templa diriperent, & deformarent, sacrámque supellectilem auferrent, bello & pestilentia milites omnes consumti sunt. Leuthares verò cùm rediret, prope Cenadem vrbem in ditione Veneta demens factus, & in rabiem versus horribiles edens vlulatus, illisus solo & stratus inuersis oculis, ore spumans, dentibus propria lacerans membra, ac sanguinem lambens, miserandum in modum ex humanis excessit. vt docet Agathias *lib. 2. historiæ.* Sensit & iratum Deum eadem de causa Chaianus Auarum Rex; is cùm in Thraciam irruptionem fecisset anno 600. & Ecclesiam S. Alexandri Martyris prædatus esset, à Deo immissa pestilentia, vno die septem eius filij obierunt; magnáque pars exercitus interiit, ex Theophane anno 15. Mauritij, & Nicephoro *lib.* 18. *c.* 29. Sensit & Leo IV. Imper. qui cùm circa pretiosos lapillos insaniret, nimis adamauit coronam præclarissimis gemmis distinctam Constantinopolitanæ Ecclesiæ à Mauritio donatam, quam etiam accepit, & gestauit anno 780. quo facto statim exortis in eius capite carbunculis, correptúsque valida febre mortuus est: ex Theophane *in illius vita*, Sigiberto *in Chron. anno* 781. Blondo *lib.* 1. *decad.* 2. Bapt. Ignatio *lib.* 2. *illius vita*, Zonaras *Annal. tom.* 3. *in vita Leonis Copronymi.* Quin & conceptam tantùm animo templi S. Saturnini profanationem à Platone quodam, eiusdem subita morte punitam scribit Gregorius Turonensis *lib. de gloria martyrum, c.* 47. Prouinciæ ipsæ nedum personæ particulares hoc eodem crimine afflictæ sunt, & vastationem passæ. Gallias enim à Northmannis vastatas anno 845. quòd res Ecclesiæ à regibus traderentur laicis hominibus possidendas, testes sunt Patres in Concilio Meldensi, & Lupus Ferrariensis Abbas *epistola* 41. *ad Hincmarum, &* 64. *ad Ludouicum.* Vnde meritò à populis flexis genibus rogatus fuerat anno 770. Carolus Magnus, vt ex Francorum Capitularibus *lib.* 6. *c.* 185. 286. constat, ne cogerentur Ecclesiastici nisi necessarij essent pro excipiendis confessionibus, in exercitu esse, ne reges res Ecclesiæ caperent, quod sacrilegium esset, quippe quæ Deo oblatæ, & peccatorum pretia, ac vsurpantes extorres sint à Regno Dei. & in fine subditur: *Et hoc vobis omnibúsque fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & nostris notum esse cupimus, quòd cum his, qui absque voluntate & consensu vel datione rectoris illius Ecclesiæ, cui ipsæ res iustè esse debentur, & maximè proprij Episcopi res Ecclesiæ à regibus petere, aut retentare, vel auferre, aut inuadere, vel vastare præsumserint; nec in hostem, nec ad pugnam ire, nec cibum sumere, nec ad Ecclesiam, nec ad Palatium aut in itinere pergere, nec etiam nostros homines, cum eorum hominibus, aut caballos, vel reliqua pecora nostra cum eorum pecoribus, aut ad pastum ire, aut simul habitare, vel manere, nec vllam participationem cum eis nisi pro emendatione, ante publicam emendationem, & Ecclesiæ satisfactionem vmquam scienter aut libenter habere debeamus; ne pro eorum iniquitatibus atque flagitiis, vnà cum eis nos & nostri, quod absit, pereamus. Scimus enim quia perit iustus, pro impio. Tales ergo à nobis, si nos fideles habere vultis, segregate, & in ergastulum sub publica pœnitentia redigite, & postulata concedite.* Cui sanè petitioni Carolus libentissimè annuerat. Quòd si quis effugit meritas violatoribus

huius vitæ pœnas; æternas nisi resipiscat, non effugit. vt de Arnoldo seu Arnulpho Baioariæ Duce memoriæ proditum est; qui ob vim rebus ecclesiasticis illatam,distributisque laicis,visus est anno 932.per quietem à S. Vdalerico Augustæ Vindelicorum Episcopo,in Concilio Sanctorum tamquam sacrilegus accusari, & iudicari. Frequentiùs tamen & huius & futuræ vitæ pœnis damnantur, vt contigit anno 845. Gaidulpho Rauennati, qui cùm à Francorum Rege Fossatense accepisset monasterium, eiecissétque Monachos, solóque æquasset Ecclesiam,omniáque profanasset,necnon & tabulas testamentorũ combussisset ne vmquam ad Monachos bona illa redire possent, séque hac de re iactasset in conuiuio, astitit S. Maurus, qui eius ventri pedem illidens, & ferula manu caput percutiens, dementatum & ruptis intestinis ad inferos detrusit, ex Odone illius temporis scriptore. Carolus Martellus Francorum Princeps, multorum monasteriorum euersor, & templorum expilator, longa tortione, & verenda morte consumtus est, vt scribit S. Bonifacius Germaniæ Apostolus, *in epist. ad Athelbaldum Anglorum regem*, data anno 745. Quinimmo ex epistola Concilij Rothomagensis ad Germaniæ Regem Ludouicum, data anno 858. & vita S. Eucherij Aureljanensis Episcopi, & Gratiano 16.*quæst.*1. *post c.*59. in corpore & anima damnatus, cùm sepulcrum vacuum & fuliginosum fuerit repertum. Horribilia alia inuasoribus bonorum & supellectilium Ecclesiæ diuinitus inflicta, videri possunt apud Gregorium Turonensem *lib.* 1. *de gloria Martyrum, cap.*66.85. *&* 105. *& lib.*7. *hist.c.*21. apud Hincmarum *in libello de translatione S. Remigij.* Cassiodorum *lib.*6.*c.*32. Petrum Damiani *lib.*1.*epist.*9. *&* 15. Petrum Cluniacensem *lib.*2. *de miraculis. c.* 1. Nicephorum *lib.*10. *c.*29.*lib.*11. *c.*28. Sozomenum *lib.*5. *c.*7. Theodoretum *lib.* 2. *c.*11. 12. Eugipium *in vita S. Seuerini*, & afferemus etiam quædam *cap. seq. num.*7. Vidit & Platò quanta debeatur locis sacris reuerentia,quippe qui *lib.*10. *de leg.* pœnam mortis iis statuit, qui aliquid profanum aut indignum sanctitate loci,secretò aut publicè commisisset. Sed audiant tandem Principes quanta diligentia res ecclesiasticæ illis conseruandæ sint ex decreto S.Stephani regis Vngariæ *lib.*2.*c.*1. Itaque sub defensione regis sit (nempe res ecclesiastica)& sicut suæ propriæ hæreditati,magísque aduertat, quia quanto Deus excellentior est homine, tanto præstantior est diuina causa mortalium possessione. Quocirca decipitur,qui plus in propriis, quàm in dominicis rebus gloriatur, quarum defensor & custos diuinitatis constitutus diligenti cura non solùm eas seruare,sed etiam multiplicare debet,magísque illa quæ diximus præstantiora,quàm sua defendere oportet & augmentare.

In sacro altari sacrificium offerendum. Cap. XIV.

SVMMARIVM.

1. *Sacrificium Missæ offerendum in altari,& quotuplex sit altare.*
2. *Eius significatio,& cur solidum fiat in nouo Testamento,cùm in veteri vacuum esset.*
3. *Quæ eiusdem materia & quantitas esse debeat.*
4. *Oportet esse consecratum, & num ad eius consecrationem necessariò requirantur reliquiæ.*
5. *Quandónam execratum & non amplius consecratum censeatur.*
6. *Non licere Presbytero sacram facere in altari eo die, quo ibidem Episcopus celebrauit sine eiusdem licentia.*

7. *Altare*

7. *Altare semper habitum sacrosanctum, & tinemitum Asylum, grauitérque violatores punitos.*
8. *Oportet instructum esse mundissimis linteis, ceteróque apparatu conuenienti.*
9. *Altaria consecrata esse in custodia Angelorum.*

1. SAcrificium, altare quoque requirit, vt patet ex sacrificio Noë *Gen.* 8. Abraham *Gen.* 26. Iacob *Gen.* 33. & magis etiam quàm templum, cùm ritè fieri possit sacrificium sine templo, ex præcedenti capite, & non sine altari, vt aduertit etiam VValfridus *c.*1. Altare verò dicitur quasi Alta ara; hæc verò denominatur ab ardore, quòd in ea cremarentur victimæ, ex Macrobio *lib.*3. *Saturn. c.*3. Vitruuio *lib.*4. *c.*5. Isidoro *lib.*15. Orig. *c.*4. Quare cùm etiam actio Missæ sacrificium nouæ legis contineat, necessariò etiam requiret altare. Ideo Optatus Mileuitanus *lib.*6. contra Parmenianum, dolens quòd altare fregisset: *Quid est,* ait, *altare, nisi sedes corporis & sanguinis Christi? Quid vobis fecerat Deus, qui illic inuocare consueuerat? Quid vos offenderat Christus, cuius illic per certa momenta corpus & sanguis habitat?* & Augustinus *lib.*20. *contra Faustum, c.*21. dicit etiam altare esse locum in quo Christi corpus offertur. Hoc illud vnum est, de quo prædictum fuerat *Isaiæ c.* 19. *In die illa erit altare Domini in medio terræ Ægypti*, quo nomine significatur Ecclesia Gentium, & de quo etiam Christus *Matthæi c.*5. futuros instruens credentes dixit, *Si offers munus tuum ad altare, &c.* ex eodem Optato *loco citato*, & Irenæo *lib.*4. *c.*34. & D. Paulus *ad Hebr.*13. *Habemus altare de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deseruiunt.* & 1. *Cor.*10. *Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.* viguitque eius vsus semper in Dei Ecclesia, vt ex his constat, *& ex can.*3.4. *&* 30. *Apostolorum*, Dionysio *de eccl. hier. c.*3. Clemente II. *constit. c.*39. Martiali *epistola ad Burdigal. c.* 3. Ignatio *epistola ad Trallianos*, Irenæo *lib.*4. *c.*34. Cypriano *lib.*4. *epistola* 9. Cyrillo *catech. mystag.*5. Ambrosio *lib. de his qui initiantur. c.*8. Felice IV. *epist.*1. Concilio Laodiceno *c.*19. Chalcedon *act.*1. Ilerdensi *c.*1. Vasensi apud Gratianum 13. *quæst.* 2. *can. præcipiendum*, vt omittam reliqua; sicut & Liturgias D. Iacobi, Marci, Basilij, & Chrysostomi. Est autem altare duplex, alterum quidem portatile, quod mutari potest à loco ad locum: vnde & viaticum dicitur, *c. vltimo, de priuilegiis, in* 6. & tabula altaris consecrata *can. concedimus, de consecr. d.*1. alterum stabile, cui, si non sit consecratum, debet superponi portabile consecratum.

2. Significat autem altare, tum mensam Domini, sicut corporale linteum, quo 1.
se in vltima cœna præcinxit, & purificatorium Christi sudorem ac laborem in
lotione pedum discipulorum, ex Amalario *c.* 24. tum crucem, in qua Christus 2.
cruentum sacrificium obtulit, sicut calix sepulcrum, pateria lapidem clauden-
tem, & pallæ syndonem, qua Christus obuolutus est, ex Bernardo *ser. de cœna.*
Hugone *de sacrament. p.*4. *lib.*1. *c.*17. & Bonauentura *in exposit. Missæ.* tum Chri- 3.
stum ipsum in Ecclesiæ corpore dignitate & honore eminentissimum & Chris-
mate gratiarum omnium altare delibutum, ex D. Augustino *serm.*11. *de Sanctis.*
S. Thoma 3. *p. quæst.*83. Soto 4. *d.*13. *quæst.*2. *art.*3. *ad* 6. Ruperto *lib.*5. *diuin. offic. c.*30.
Ioan. Gersone *lib.* 4. *de sacra Euch.* An cur cùm veteris Testamenti altare con-
cauum, seu vacuum fuerit *Exod.* 27. non solidum, sed inane, & concauum in-
trinsecus, *Facies illud, &c.* & ex impolitis rudibúsque lapidibus, *Exod.*20. *Deut.*27.
Iosue 8. euangelicum altare & solidum esse debuit, & politum? An id factum
est quòd illud vacuum esset gratia ex sacrificiorum vi; nostrum verò quippe
quòd gratiæ fontem contineat Christum Dominum, omni abundet gratia?
quam

quam etiam ob causam,& chrismate vngitur, quod donorum cœlestium abundantiam & copiam indicat,ex D. Greg. *in lib.*1.*Reg.c.*10. & politum est,& quantum fieri potest ornatissimum esse decet, quòd non arietum & taurorum in eo fiat & comburatur sacrificium, sed Dei filius offeratur, & iam absit periculum idololatriæ,vt notauit S.Thom.3.*p.quæst.*83.*ad* 5.quod aderat in veteri.

Quoad materiam,altare consecratum debet esse lapideum, saltem quoad superiorem mensam,ex institutione S. Syluestri,siue fixum sit, siue portatile. *can. altaria.de consecr.d.*1. Concilio Hipponensi *c.6.* Epauonensi & apud Burchardum *lib.*5.*c.*25. Iuonem 3.*p.c.*30.& constat ex D. Chrysostomo *Hom.*20. *in* 2.*ad Corint.* & Gregorio Nysseno *orat.de Baptismo.* & suadet ratio; tum quòd Christum Dominum mysticè significet, vt ex S. Thoma,Io.Gersone & aliis diximus, de quo scriptum est 1. *Corinth.*10.*Petra autem erat Christus*; tum quòd consecratio debeat esse durabilis. Quod non est consecratum, potest esse ex alia materia, v. g. ligneum,aut ex calce & cæmentis,cum altari tamen portatili lapideo.Cuius longitudo & latitudo ea saltem necessariò esse debet, quæ possit capere maiorem partem calicis, & patenam sine aliquo periculo cadendi,ex Alensi 4.*p. quæst.*38. *m.*3.*aliàs quæst.*10.*m.*5.*art.*1.Palud.4.*d.*13.*quæst.*2.*art.*4.Syluestro *v.Altare,* Nauarro *c.*25.*num.*8. Soto 4.*d.*13.*quæst.*2.*art.*3.Emanuele Roderico *tom.*1. *quæst.*28. *art.*1. & dictat ipsa ratio. Quoad figuram autem debet esse quadrangulare, ob commodiorem vsum & consuetudinem. 3.

Necessariò debet esse consecratum,ex Euaristo apud Burchardum *lib.*3.*c.*27. 4. Hygino apud Gratianum *can.omnes, de consecr.d.*1. *Altaria* (inquit) *placuit non solùm vnctione chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari.* Hormisda *can. nullus, de consecr. d.*1. & apud Burchardum *lib.* 3. ex Concilio item Hipponensi apud Burchardum *lib.* 3. *c.*25. Agathensi apud Gratianum *can. altaria* 2. *de consecr. d.*1. Epauonensi apud Burchardum *lib.*3.*c.*25. & Meldensi *c.*8. & apud Burchardum *lib.*3.*c.*10. & Gratianum *de consecr.d.*1.Idémque ex Patribus,vt S. Martiali *epist.*3. *ad Burdigal.* *Quod* (inquit) *Iudæi per inuidiam immolarunt,nos in ara sanctificata salutis nostræ causa, proponimus.* Dionys. *de eccl.hier.c.*4.*p.*2.*Sumtum deinde vnguentum,&c.* & *p.*3. *Et hoc item sacrarium aduerte,&c.* Cypriano *ser. de vnctione chrismatis.* Nysseno *orat. de S. Baptismo,* Augustino *ser.*255.*de temp.* Idque factum est, Cypriano teste, ad significandum sacris mysteriis spiritualem inesse pinguedinem, &, vt ait Augustinus,quod in altari visibiliter colitur,in nobis inuisibiliter compleri. Et est sententia communis Theologorum esse peccatum mortale celebrare sine altari sacrato, vt colligitur ex citatis canonibus. quamuis legamus quondam, anno videlicet 311. beatum Lucianum in carcere vsum suo pectore pro altari, quo carebat, ex Metaphraste *die* 7. *Ianuarij,*& Nicephoro *lib.*8.*c.*31.Et Theodoretum Episcopum Cyri,adstante B.Mari,manibus Diaconorum.Est autem consecrandum ab Episcopo, ex Hormisda *can. nullus Presbyter* 2. *de consecrat.d.* 1. *&* *can.concedimus,ibid.&* *can.quamuis.d.*68. & Damaso *in epistola decretali.* Cùm tamen sit de iure positiuo, potest Papa committere simplici sacerdoti, vt aliquibus Minoribus euntibus ad Indos concessit anno 1521. Leo X. ex Emanuele Roderico *tom.* 1. *q.* 28. *art.*2. & in partibus remotissimis infidelium Patribus Societatis Iesu Paulus III. anno 1549. Sed num sit de essentia consecrationis altaris reliquiarum inclusio,dissident autores. Negant Sotus 4.*d.*13.*quæst.*2. *art.*3. *ad* 6. Suarez *disp.*81.*sect.*5.Astensis,Angelus,& alij,tum quòd vix iam reliquiæ haberi possint, tum quòd in Missalibus antiquis notatum sit omittendam orationem illam post confessionem, *Oramus te Domine per merita Sanctorum tuorum quorum re-*

[illegible]

liquiæ hic sunt,&c. si ibi non adsint reliquiæ. Oppositum sensit Sylu. *v. Altare, q.*1. Tabiena & Summistæ *eodem,* Turrecremata cum Canonistis *can.placuit,de consecr. d.*1. Azor *lib.*10.*c.*27.*quæst.*8. tum quòd ita statutum sit *in dicto can.placuit.* ex Concilio Africano sub Bonifacio *c.* 50. vbi dicitur : *Placuit vt altaria, quæ passim per agros,& per villas tamquam memoriæ Martyrum constituuntur, in quibus nullum corpus vel reliquiæ Martyris conditæ probantur,ab Episcopis, qui iisdem locis præsunt, si fieri potest, euertantur*; & in Concilio Carthag. V. *can.* 14. dicitur : *Nulla altaria erigenda, vbi non sint aliquæ reliquiæ*; tum ex D. Gregorio *lib.* 9. *epistola* 71. *ad Melitem Abbatem,* vbi ait, idolorum delubra non destruenda, sed aspergenda aqua benedicta, construenda altaria, & ponendas in eis reliquias; tum ex communi consuetudine; ideo vbi sacræ reliquiæ haberi non possent, non essent consecranda altaria; nisi consulto summo Pontifice. Nullo autem modo includenda S. Eucharistia loco reliquiarum, vt putauit Durandus *in Rationali. lib.*1. *c.*7. *num.* 23. Glossa *c. placuit. de consecr. d.* 1. Id enim omnino indecens est. & Innocentius consultus ab Hostiensi, ipsomet teste, *tit. de consecr. Eccl.* respondit, nequaquam id faciendum. Idémque docet Turrecremata cum aliis *in dicto can.placuit.*

5. Sed quæres quandónam censeatur altare consecrationem amittere? Dicimus 1. stabile amittere si tabula seu mensa à columnis, quibus innititur, aut reliqua structura, amoueatur. *ex cap.*1 *& c.quod in dubiis,& c.ligneis,de consecr.Ecclesiæ, vel altaris.*& sic explicant *can.si motum,de consecr.d.*1. videndus Paludanus 4.*d.*13. *quæst.* 2. *art.*4. Nauarrus *c.*25. *num.*83. Syluest. *v. Altare,* & reliqui. Si inclusarum reliquiarum sigillum frangatur, aut remoueatur. ex Io.Andr. & Panorm. *dicto c.*1. *& c.quod in dubiis.* Syluest. Tabiena, Angelo, cum communi, *ex citatis iuribus.* Si 3. denique notabiliter frangatur. *ex dictis capitibus,de consecr.Eccl.vel altaris,* in quibus dicitur : *Si altare motum aut confractum fuerit, iterum consecrandum,*& Palud. Syluest. Nauar. *locis citatis.* Canonistis *c.*1. *& c.quod in dubiis*, requirentibus vt fractio sit notabilis, quod arbitrio Episcopi iudicari debet. Similiter altare portatile amittet consecrationem si notabiliter frangatur, aut auellatur reliquiarum sigillum, siue hoc sit in lapide, siue in structura lignea, ex Sylu. Nauar. Palud. Non amittit autem, cùm lapis est in ligno, & ab eo amouetur, dummodo sigillum sit in lapide, ex Syl. & Tabiena *v. Altare,* Azor *lib.*10.*c.*27. Suarez *disp.*81.*sect.*5. Henriquez *lib.* 9. *c.*28. & aliis. Etsi oppositum putauerit Palud. Astensis *lib.*4. *summæ, tit.*14. *c.*4. Durandus *lib.* 1. *c.*25. Panormitanus. decreta enim citata de motione altaris, loquuntur de fixo, vnde non refert in portatili quòd moueatur, vel non moueatur, è capsa seu structura lignea. nam etiam sine huiusmodi structura, consecrantur, nec aliò translata consecrationem amittunt; cùm ad hoc ipsum instituta sint.

6. In altari verò, in quo Episcopus eo die celebrauit, non licet absque Episcopi licentia eodem die sacrificare Presbytero. Statutum est enim in Concilio Antisiodorensi *can.*10. *Non licet in altario, vbi Episcopus Missas dixerit, vt Presbyter in illa die Missas dicat.* Idem habetur *in can.in altari, de consecr.d.*2. Angelo, Tabiena, Syl. Armilla *v. Altare.* idque factum dicit Glossa *citato can. in altari,* ob Episcoporum honorem & reuerentiam, etsi non vbique ad amussim obseruetur.

7. Semper autem altaria sacrosancta habita sunt, & veneranda, vt colligitur *ex Matth.* 23. Iacobo *in Liturgia,* Dionysio *de eccl. hier.c.*3.*p.*2. Iustino *in fine Apolog.*2. Tertulliano *lib.de pœnit.in fine,* Nazianz. *orat.de laudibus Basilij,* Chrysostomo *in Liturgia in* 1.*orat.fidelium explicato corporali,* Optato *lib.*6. Gregorio *Hom.*37. *in Euang.* Beda *Hom.de purificat.* Cassiodoro in illud *Psal.*22. *Parasti in conspectu meo mensam.*

Ruffino *lib. 2. hist. c.16.* Sozomeno *lib. 2. c.29.* Nicephoro *lib. 11. c.21.* Quare in Concilio Rhemensi apud Burchardum *lib.3. c.97.* dictum est: *Altaria, in quibus corpus dominicum consecratur, sanguisque eius hauritur, cum omni veneratione honoranda sunt; & mundissimis linteis, & palliis diligentissime cooperienda.* & D.Pacianus *in Paræresi* dicit, altare & Sanctis & Angelis metuendum. Et Constantini Imp. & filiorum tempore si quis altaria demolitus esset, extremo supplicio afficiebatur. vnde Chrysostomus *orat. de SS. Iuuentino & Maximo. Si quis*, ait, *superioribus annis cum adhuc piissimi reges rerum potiebantur, vel altaria demolitus esset, vel templa suffodisset, vel oblationes diripuisset, vel aliud tale quid egisset, rapiebatur ad tribunal, & occidebatur, etiam insons, & tantummodo delatus.* Ideo tamquam ad Asylum vitæ seruandæ gratia, ad altaria confugere sibi timentes consueuerant, ex D. Augustino *epist. ad Bonifacium, quæ est 6. in appendice.* Ambrosio, qui *epist.33. ad Marcellinam, Non*, inquit, *me vallabo circumfusione populorum, nec altaria tenebo vitam deprecans, sed pro altaribus gratius immolabor.* & Nicephoro *lib.17. c.26.* Altarium autem violatores
1. iratum sensisse diuinum Numen docet, tum interitus eorum, qui à Stilicone missi Cresconium ab altari abstraxerant, qui à leopardis laniati sunt, vt scri-
2. bit Paulinus *in vita S. Ambrosij.* tum vindicta diuina in Iulianum Iuliani Imp. auunculum, & Quæstorem Felicem altaris profanatores; ille enim cùm esset in Antiocheno templo sacra vasa asportaturus, & minxisset aduersùs sacram mensam, & super eam sedisset, diuinitus visceribus putredine & vermibus excesis, & excrementa non iam solita via, sed egerens per os quo dixerat res Christianorum diuina prouidentia destitutas esse, miserè interiit: hic autem subitò medius crepuit, ore sanguinem euomens, ex Chrysostomo *lib. contra Gentiles, & Hom.4. in laude D. Pauli*, Ammiano *lib. 23.* Cassiodoro *lib.6. hist. c.32.* Nicephoro
3. *lib.10. c.29. lib.11. c.28.* Sozomeno *lib.5. c.7.* Theodoreto *lib. 3. c.12. 13.* tum Proconsulis miserandus obitus, qui sibi ex altaris palla indusium fecerat. nam sibi linguam membratim comedens infelicissimè periit. ex Victore *lib. 1. de persec.*
4. *VVand.* tum vltio in Auitanum militem Federici fratris Febæ Rugorum regis, qui diripiens iussu Federici anno 482. argéntea vasa & ministeria altaris, statim omnium membrorum tremore & dæmone correptus est, vt etiam Federicus intra mensem occisus à nepote, ex Eugippio *in vita S. Seuerini sui præcepto-*
5. *ris Noricorum Apostoli.* Narrat denique Petrus Damiani *lib.2. epist.15.* Arnaldum Aretinæ sedis Episcopum, quia calicem Domini aureum ab Ecclesia subtraxerat, & alienauerat, & admonitus distulit restituere, repentina morte obiisse; & ante eius obitum, prænisam ipsius damnationem, in lacu nimio calore feruente, & piceis sulphureisque fœtoribus, ac crudelium tortorum monstris pleno. Videnda quæ diximus etiam *cap. præcedenti n.15.*

1. Oportet altare instructum esse & apparatum sacro instrumento. Et primò quidem sacrosancta Cruce ex antiquissima consuetudine, & ritualibus, qua de 8.
2. re fusè disseremus *lib. 3. c.3.* Secundò mundissimis pallis, seu toballiis lineis, ex Optato Mileuitano *lib. 6.* Concilio Rhemensi apud Burchardum *lib. 3. c.97.* Coyacensi *c.3. can. sacratas, d. 23. can. perlectis, d. 25.* Leone IV. *Hom. seu epist. per prouincias ad Episcopos Missa, legenda Presbyteris, & cap. relinqui, de custodia Euch.* Hæ autem *in can. si per negligentiam, de consecr. d.2.* tres numerantur, præter corporale, quod ibidem dicitur altaris linteum; communiter tamen duæ tantùm existimantur necessariæ, ex rubricis Missalis Pij V. Paludano *4. d.13. q.2. art.6.* Syluestro *v. Missa 1. quæst. 2. & v. corporale.* Rosella *ibidem*, Innocentio, & aliis. quarum loco vna sufficere posset complicata, ex Syluestro & Rosella. Benedicendas

das esse ab Episcopo, vel habente priuilegium, censet Azor *lib.* 10. *c.*28. *quæst.* 8. & vsus id confirmat; mirúmque videretur alioquin, cur S. Hieronymus *in ep. ad Theophilum Alexandrinum* sancta velamina nuncuparet; & quòd Proconsul, qui sibi ex eis indusium fecerat, vt diximus ex Victore Vticensi *lib.* 1. tam grauiter à Deo punitus sit. Benedicendas verò negant Sylu. *v. Benedictio, quæst.* 5. Suarez *disp.* 81. *sect.* 6. quòd in iure id cautum non sit: ideóque in necessitate sufficere mappas laicorum mensæ, quibus deinde laici iterum vti possint. Non est necesse in anteriori parte velari altare, vt vsus multarum Ecclesiarum docet. fuit tamen etiam veteribus in vsu; cùm id colligatur ex Concilio Rhemensi apud Burch. *lib.* 3. *c.*97. vbi dicitur esse altaria cooperienda diligentissimè mundissimis linteis, & palliis. & in Conc. Coyacensi *c.*3. *Altare sit honestè indutum, & desuper lineum indumentum mundum. Subtus calicem, & desuper corporale lineum mundum & integrum.* & ex eo quod Otho III. Imper. chlamydem suam cum Apocalypsi opere Phrygio intexta, aptauerit altari SS. Alexij & Bonifacij, Romæ anno 1001. ex Codice Monasterij Cassinatis. Et cùm adhibetur Pallium, decet cruce insignitum esse veteri consuetudine, ex Fortunato *lib.* 2. *epist.* 3. & Iacobo Gretsero viro ætate nostra eruditissimo *lib.* 2. *de Cruce, c.* 11. Necesse est instructum esse calice cum palla purificatorio, patena, & velo, quo operiantur. & quidem purificatorij materia linea esse debet. calicis & patenæ olim lignea plerumque fuit, *ex can. vasa, de consecr. d.* 1. Concilio Triburiensi, D. Hieronymo *epist.* 4. *ad Rusticum*, dum de Exuperio loquitur, VValfrido *lib. de reb. Eccl. c.* 24. Iuone 3. *p. c.* 282. Burch. *lib.* 3. *c.* 223. Cou. *lib.* 4. *var. c.* 22. Alciato *lib.* 7. *parerg. c.* 24. Aliquando vitrea, ex Tertulliano *lib. de pudicitia*, D. Hieronymo *loco cit.* Pontificali Damasi, Platina in Zephyrino. Postea ex Concilio Rhemensi *c.* 6. Triburiensi *c.* 18. *can. vasa, & can. vt calix, de consecr. d.* 1. & ex Concilio Coyacensi *c.* 3. vetitum est fieri ex ligno, ob nimiam raritatem, ex vitro, ob fragilitatem, vt patuit ex facto Diaconi S. Donati, qui calicem confregit. ex ære, ob tetrum odorem, & saporem; ex aurichalco, ob æruginem, ac vomitum; & præceptum fieri ex auro, vel argento, quibus antiquitus adeò abundauit Ecclesia ex eelemosynis fidelium, vt etiam lucernæ aureæ haberentur, ex D. Augustino *epist.* 165. nedum alia vasa, de quibus idem D. Augustinus *lib.* 3. *contra Cresconium, c.* 27. 28. 29. & Optatus *lib.* 1. *contra Parmenianum*, Gregorius Turonensis, *de gloria Martyrum, c.* 38. Audiamus Prudentium *in sacro hymno S. Laurentij.*

Hunc esse vestris Orgiis
Morémque, & artem, proditum est,
Hanc disciplinam fœderis,
Libent vt auro Antistites;
Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacram sanguinem,
Auróque nocturnis sacris
Adstare fixos cereos.

vel saltem, si magna esset sacerdotum paupertas, ex stanno; quo tamen nomine non venit etiam plumbum, ex Syl. *v. Calix*, & Suarez *disp.* 81. *sect.* 7. quicquid senserit Astensis. nam Leo IV. *Hom. Missæ per Prouincias. Nullus, inquit, in ligneo, plumbeo, aut vitreo calice audeat Missam agere.* Quare si in legato calice non exprimatur materia, intelligitur ex argento, tamquam communiori materia, ex Bart. *l. Titius, ff. de auro & argento legato*; & Abbate *cap. ex parte, de censibus.* Opus est ab Episcopo, vel habente priuilegium fuisse consecrata, *can. vasa, & can. sancta. de*

conſecr.d.1.& cap.vnico,de ſuncta vnct.§. vltimo,& cap. vltimo,de Miſſ. celebr. vbi cele-
brans ſine ſacro calice, deponitur. S.Thom.*3.p.q.83.art.3.ad 6.* Syl. Tab.Armil-
la *v.calix,& v. benedictio.* Quare tangi non poſſunt à lectoribus, aut oſtiariis, ex
Synodo Rom.ſub Syl. *c.9.*& multo minus à laicis, ex Concilio Agathenſi *c.66.*
Bracarenſi I. *c.* 28. Sixto *epiſtola 2. ad omnes Epiſcopos*, & habetur *can. in ſancta, de
conſecr.d.1.epiſtola Synodi Alex.in Apol.2. Athanaſij contra Arianos,*Nazianzeno *orat.
contra Arianos, & de ſeipſo.* Durat conſecratio donec notabiliter frangatur, vt ſi
pes calicis ſeparetur per rupturam à cuppa.quòd ſi ab initio ab artifice commo-
ditatis gratia fiat, vt ad libitum ſeparari & coniungi queat, retinet conſecra-
tionem,ex probabiliori ſententia Armillæ *v.calix,§.2.*Suarez *diſp.*81 *ſect.*7.Hen-
riquez *lib.9.c.28.*Azor.*lib.*10.*c.28.quæſt.*7. & conſtat ex ipſo vſu;quidquid in con-
trarium ſenſerit Paludanus 4.*d.*13. *quæſt.2.art.*5. Syl. *v.calix*, Angelus & Tabiena.
Quando autem ex argenteo calice deaurato vſu tollitur aurum, non tollitur
conſecratio;quia totus calix,per modum vnius,fuit conſecratus, Syl.Ang. Sua-
rez *locis cit.* Azor *quæſt.*6. Henriquez & alij, & docet conſuetudo; econtra verò,
ſi iterum deauretur,iterum conſecrandus eſt, quòd inauratio fiat propter con-
tactum corporis & ſanguinis Domini; ideo cùm in illa inaurata ſuperficie fiat
proximus contactus, & hæc non fuerit conſecrata, indiget conſecratione, ex
Suarez. etſi Syl. Palud. Angelus, & alij negant,quòd pars ſacrata,non ſacratam
trahat, quando noua deauratio ſit nondum penitus conſumta priore quæ fuit
in conſecratione.deplorat autem Optatus Mileuitanus *lib.* 6. calices ab hæreti-
cis conflatos. *Hoc*(inquiens) *immane facinus geminatum eſt, dum fregiſtis etiam calices,
Chriſti ſanguinis portatores, quorum ſpecies reuocaſtis in Miſſas; mercedem nefariis nundinis
prouocantes; ad quam nec emtores eligere voluiſtis ſacrilegi, dum inconſideratè vendidiſtis.*
Non licere autem eadem ſacra vaſa in profanos vſus conuertere, ſicut nec ve-
lamina,conſtat *ex can.72.Apoſtolorum,*Concilio Bracarenſi II. *c.*2. Stephano Pa-
pa *epiſtola ad Hilarium,*Optato *loco cit.* & *de regulis iuris in 6.reg.Semel.*& ex hiſtoria
Baltaſſaris *Danielis c.5.* ſed magna veneratione tractanda,vt docet D. Hierony-
mus *epiſt. ad Theophilum Alexandrinum,*ſacratos aſſerens calices,& ſancta velami-
na, & cætera;quæ ad cultum dominicæ pertinent paſſionis, non quaſi inania &
ſenſu carentia ſanctimoniam non habere, ſed ex conſortio corporis & ſangui-
5. nis Domini, eadem, qua corpus eius, & ſanguis maieſtate veneranda. Requi-
ritur neceſſariò etiam ſacrum corporale, ídque mundiſſimum;ſed de eo & palla
pluribus diſſeremus *lib.3.c.5.*Præterea lumen,*ex cap.fin.de celebr.Miſſ.* vbi,qui ſine
6. eo celebrarat, ab officio & beneficio ſuſpenſus perpetuò fuit; & ex veteri Ec-
cleſiæ conſuetudine, quæ colligitur ex Abdia *lib.5. in vita S. Ioannis,c.4.* Euſebio
*lib.4.de vita Conſtantini,lib.6.hiſt.c.7.*Athanaſio *epiſtola de clade Eccleſiæ Alexandrinæ.*
Chryſoſtomo *in Liturgia*, vbi miniſtri ſacerdotis ſacrificaturi, cum accenſis ce-
reis præcedunt, Hieronymo *contra Vigilantium,& epiſtola* 20. *ad Marcellam,*Am-
broſio *de myſteriis Paſcha, c.5.* Auguſtino *ſer. de temp.* 215. Iſidoro *lib. 7. Etym.c.*12.
Gregorio Turonenſi *lib.4. de vitis ſanct.c.1. &* 30.*& lib.8.c.10.* Martino Papa *epiſt.*
15.Concilio Carthaginenſi IV.*c.6.*Bracarenſi I. *c.25.*Bracarenſi II.*c.2.* Tolet.IV.
*c.8.*Aquiſgranenſi *lib.1.c.29.*Leone IV. *epiſt.ad Epiſcopos per Prouincias,* Micrologo
c.11. vbi expreſsè docet Miſſam, numquam, etiamſi in meridie celebretur, ſine
lumine dici,& Theologis *in 4.d.13.* Eiuſque omiſſio eſſet peccatum mortale, ex
Paludano 4.*d.*13.Soto.*4.d.13.q.1.art.4.*Ledeſma *quæſt.23.art.3.* Nauarro *c.25.num.*
85. Suarez *diſp.81 ſect.6.* Henriquez *lib.9. c.29. in fine:* & præceſſit figura, teſte D.
Auguſtino *ſer.155.de tempore,*in igne,qui iuxta *Leuit.6.&* 24.in altari à Salomone
dicato,

dicato, quotidianus ardebat, vt omittam etiam apud reliquas omnes gentes in rebus sacris semper adhibita lumina, vt constat ex Plinio *lib.16.c.37.* Herodoto *lib.2.& 7.* Dionysio Halicarnassæo *lib.7. & 11.* Alex.ab Alexandro *lib.4.c.17.* Id autem fit, tum ob reuerentiam tanti mysterij, tum ob moralem significationem, vt dignetur Christus ignem suæ charitatis in nobis accendere, & nutrire, vt ait D.August. *loco citato.* vel ex Gabr. *lect.* 13. quòd Christus ignis rubiginem peccatorum consumat. *Deut. 4. Deus tuus ignis consumens est.* tum ob mysticam significationem, ex D.Hieron. *ep. 20. ad Marcellam,* vt accenso lumine sponsi expectemus aduentum; tum *ex eodem lib. ad Vigilantium,* & Isidoro *lib.7.c.12.* in signum lætitiæ: tum ex S.Thom. *opusc.59. c.9.* quòd sicut candelæ lumen absque sui diminutione pluribus communicatur, ita Christi Domini corpus non minuitur, etsi quotidie à pluribus manducetur: tum ex Soto ad deuotionem nostram excitandam: tum denique ad iudicandam fidem nostram, iuxta illud *Ephes. 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino,* ex Gabriele *lect.13.* & Durando *in Ration. lib. 1. c. 3.* Qui etiam in vtroque altaris latere poni sentit, quòd fideles, non tantùm ex nobis Gentilibus, sed etiam ex Iudæis electi sint, iuxta illud *Isaiæ c. 49. Surge illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est, & ambulabunt Gentes, &c.* Non tamen in iure statutum est an necessariò sint saltem duo lumina adhibenda, an sufficiat vnicum in rigore. & quidem in rigore vnum satis esse, etsi id minus deceat, docet Iacobus Graffius *lib.2.c.42.* Suarez *disp.81.sect.6.* Azor *lib.10.c.28.q.15.* Communiter tamen ad minus adhibentur duo, & aliud in eleuatione sanctissimæ Eucharistiæ, in reuerentiam tanti mysterij, & antiquitus etiam idem consueuit fieri ex D.Hieronymo *ep. 20. ad Marcellam,* Ordine Romano, & Isidoro *lib. 7. Etym. c.12.* qua etiam de re dicetur *lib.4.c.11. §.22.* Et tempore paschali in solemnioribus Missis, dum legitur Euangelium, accenditur etiam cereus paschalis, qua de re Durandus, & alij. de superstitioso autem candelarum numero, vel colore, videndum est Concil. Trident. *sess.22. in decreto de vitand. & obser. in celebr. Missæ.* Alcozer *in sum.c.14.* Ciruëlus *de superst.p.3.c.11.* Sanchez *lib.2. de Decal. c.40. n.40.* Sicut neque etiam in iure statutum est, an huiusmodi lumen esse debeat ex cera; vel oleo, vt olim in lege veteri fiebat, *Exod.25.26.27.* vel adipe aut alia materia. Obtinuit tamen vsus, vt fit ex cera, tum quia optima Deo sunt danda; tum quia Acolyti, quibus luminum cura demandata est, Ceroferarij dicuntur, quod docet lumen accendendum ex cera: tum quia cereorum ecclesiasticorum mentio fiat à Prudentio *in citato hymno de Laurentio,*

Adstare fixos cereos.

& S. Paulino *Nat. 6. S. Felicis,*

Ast alij pictis accendant lumine ceris.

Athanasio *epistola ad omnes Orthodoxos,* Hieronymo *lib. contra Vigilantium,* Concilio Carthaginensi IV. *can.6.* Augustino *ser.215. de temp.* Gregorio Turonensi *lib. de glor. Martyrum, c.57.* referente cereos cœlesti lumine accensos; vt etiam de lampade docet Gregorius *lib.3.dialog.c.30.* & expugnata à Latinis Hierusalem, quotannis in die Sabbati sancti in templo Hierosolymitano accendi diuinitus solitam confirmant oculati testes Conradus Vrspergensis Abbas, & Caffarus *in Annalibus Genuensibus.*

7. Inter altaris apparatum recensetur etiam puluinum ex conuenientia, non ex necessitate, vt in eo deponatur liber Liturgiæ; & putat Innocentius *lib.2. c.42.* denotare ministranda temporalia prædicanti verbum Dei; solet enim pului-

num supponi ad quietem fesso. Sed rectiùs Hugo *lib. 2. de diu. off. c. 20.* significare, quale esse conueniat cor audientis & legentis Euangelium. Suscipiendum est enim Dei verbum corde humili, & suaui. Nam, vt lex Mosaica in tabulis lapideis sculpta est, quod Iudæi lapideum cor haberent; ita Euangelium, *ex 2. Cor. c. 3.* in tabulis cordis populi fidelis, qui ad obediendum promtus esse debet, iuxta illud *Psal. 17. Populus quem non cognoui, seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.* & *Psal. 118. Viam iustificationum tuarum instrue me: & exercebor in mirabilibus tuis.*

Veteribus inter sacrificandum in vsu etiam fuit flabellum, ad muscas & alia 8.
similia abigenda. Est enim constitutio S. Iacobi apud Clem. *lib. 8. c. 12. Duo verò diaconi ex vtraque parte altaris teneant flabella ex tenuissimis membranis, aut ex pennis pauonis, aut ex linteo, vt parua animalia volantia abigant, ne in calicem incidant.* Idem videre est in Liturgia D. Basilij, & apud S. Germanum *in Theoria, pag. 150. 155.* Sophronium *in prato spirituali. c. 150. 196.* Cyrillum Eremitam *in vita Euthymij,* Genebrardum *tom. 6. Biblioth. fol. 122.* & Io. Stephanum Durandum. Etsi apud
9. Latinos hoc tempore minùs necessarium existimetur. Sicut neque necessarij sunt flores; piè tamen ob venerationem sanctæ Eucharistiæ reliquiarum, ac sanctorum, non hoc tantùm tempore adhibentur, extra altaris tamen tabulam, sed etiam olim, vt liquidò constat ex illo D. Hieronymi *epist. 3. de Nepotiano. Basilicas Ecclesiæ & Martyrum conciliabula diuersis floribus, & arborum comis, vitiúmque pampinis adumbrauit, &c.* & D. Augustino *lib. 22. de Ciu. c. 8.* vbi agens de reliquiis sancti Stephani docet, mediis floribus ex illius altari acceptis, Martialem virum primarium à Christi religione abhorrentem, ad fidem conuersum, & baptizatum piè obiisse. Qui etiam ibidem scribit, cæcam fœminam flores dedisse, qui super reliquias S. Stephani ponerentur; quibus denuo receptis, & oculis admotis, protinus vidisse stupentibus omnibus qui aderant. Inuehitur in Ecclesiasticorum incuriam, in altaris vtensilibus purgandis, meritò Petrus Damiani *lib. 4. ep. 14. Illud etiam* (inquit) *quantæ confusionis opprobrium est, quòd nonnulli circa sacri altaris vtensilia tantæ negligentiæ sunt, & tam segnis incuriæ, vt stanneos, vel etiam supparis cuiuscunque metalli calices, longo situ scabredinis inhorrescere patienter aspiciant: in squalido linteo dominicum corpus, & offerant & inuoluant, & quod non dignaretur potens quilibet, qui tamen vermis est, propriis adhibere labiis, in hoc isti corpus non verentur imponere Saluatoris. Quid porrò de concissis ac putrescentibus sacrorum altarium prandeis, quid de diuersis vasis ad ecclesiastica ministeria necessariis, quid denique de sacerdotalibus eloquar indumentis? Quid postremò de codicibus dicam, in quibus nimirum hæc ipsa quoque legere inoffensè non possumus, quæ tenaci adhuc memoria reseruamus. Quæ nimirum omnia oculis subiecta cernentibus & leuibus exeuntiunt risum, & sapientes prouocant ad lamentum.* Videatur ad hoc idem *de custodia Euchar. cap. relinqui,* & Concil. Lateranense sub Innocentio III. *c. 19.* & Coyacense *c. 3.* ex quibus *lib. 3. c. 5.* iterum differentes de munditia debita rebus sacris, sancita decreta referemus. Porrò orientem solem, si commodè possit, altare spectare debet, vt dicetur *lib. 3. c. 19. num. 7.*

Tandem altarium consecratorum custodiæ Angelos à Deo deputari, docet 9.
apud Sophonium seu potiùs Ioannem Euiratum qui Sophonio librum illum dedicauit, qui Pratum spirituale inscribitur *act. 4. & 10.* Angelus in altari speluncæ Abbatis Barnabæ, & alius in altari Ecclesiæ, ab Abbate Leontio conspectus, ambo affirmantes sibi eam custodiam à Deo demandatam à die consecrationis.

Quo

Quo tempore sit offerendum sacrificium. CAP. XV.

SVMMARIVM.

1. *In Dei Ecclesia iugiter Missæ sacrificium offerendum; & an quotidie in collegiatis, & cathedralibus, necessariò sacrificandum.*
2. *Solemnes Missæ hora tertia ab ortu diei conuenientissimè celebrandæ.*
3. *Priuatæ ad initio auroræ vsque ad meridiem, & non amplius vsque ad nonam. déque veteri diuisione dierum.*
4. *Priuilegium celebrandi vna hora citius aut tardius, quomodo intelligendum.*
5. *Quæ censenda sit notabilis anticipatio, aut postpositio celebrationis, & quod peccatum.*

1. OMnino autem conueniens est (nisi peculiaris causa rationabilis accidat, vt contingit in die Veneris sancti) vt quotidie in Dei Ecclesia Missæ sacrificium offeratur. tum quòd hoc sit iuge euangelicæ legis sacrificium, solùm publicè tempore Antichristi auferendum, vt docet Daniel *c.*8. *n.*11.*c.*11.*n.*31.*c.* 12.*n.*11. at iuge sacrificium legis veteris, huius nostri figura, quotidie offerebatur. *Exodi* 29. *Num.* 28. etsi illud, quippe quod multo esset imperfectius, manè & vespere offerretur, euangelicum autem, quo nihil maius aut perfectius concipi potest, semel tantùm in die; tum quia cùm quotidie peccemus, quotidie etiam remedio indigeamus, vt docet S. Gregorius *in Hom. paschali*; Paschasius *lib. de corp. & sang. Domini. c.*9. S.Thom.3.*p.q.*83. *art.*2. *& can. iteratur. de consecr. d.* 2. tum ne præclarissimum passionis Christi beneficium, in cuius memoriam offerimus, obliuioni tradatur, *ex can. in Christo. de consecr. d.*2. tum quòd graue esset scandalum, si aliquo die non celebraretur in tota aliqua ciuitate, vt ait Victoria *in sum. n.*95. tum ob debitum diuinum cultum. tum denique ex communi sententia S. Th.3.*p.q.*83. *art.*2. Victoria *loco cit.* Soti 4.*d.*13.*q.*2.*art.*2. Sylu. *v. Missa.*1.*q.*7. Suarez *disp.*80.*sect.*2. & aliorum; etsi nullum hac de re diuinum præceptum extet. Curare igitur sedulò debent Præsides cathedralium, parochialium, & conuentualium Ecclesiarum, in quibus est sufficiens seu mediocris sacerdotum numerus, vt quotidie celebretur, licèt ipsi non teneantur quotidie per se celebrare, ex D. Thoma, Soto, Syluest. Vict. Suarez *locis citatis.* cum Canonistis *in cap. cum creatura, citato.* tum ob debitum Dei cultum, tum ob commune fidelium viuentium & defunctorum bonum. An verò prætermissio sit peccatum mortale, dissident Doctores. affirmant Sotus & Canonistæ *loco citato*. negat autem Victoria, quod tamen non multum extendendum monet Suarez, & Rodericus; quare debebit adesse aliqua causa rationabilis, & grauis, vt sine culpa graui possit omitti, *ex citatis.* *Vide superius c.* 5.*num.*9.

2. Iam verò Missas solemnes, quarum habetur mentio 18.*q.*2.*c. luminoso. & can. Et hoc attendendum. de consecr. d.*1. hora 3. ab ortu diei celebrari conuenit, ex decreto Thelesphori *can. nocte. de consecr. d.*1. præterquam in nocte natiuitatis Domini, Concilio Nicæno, & Concilio Romano sub Damaso, & ex Damasi actis, idque tum quia tunc Christus Iudæorum linguis crucifixus sit. ex S. Th. 3.*p.q.*83.*art.*2. tum quia etiam verè in cruce fixus, appetente hora sexta, vsque quo protrahitur horæ tertiæ tempus, complectens horas tres secundùm ritum ecclesiasticum diei. vt etiam docuit Athanasius *lib. de virg.* his verbis: *Post tertiam synaxes conficies, quoniam ea hora defixum est lignum crucis.* tum vt possint ecclesiastici citius expedito antemeridiano officio, commodiùs ad vespertinum conuenire,

uenire, ex Concil. Aurelianensi III.*c.*11. tum ex D. Aug. *can. & hoc. de consecr. d.*1. & Burchardo *lib.*2.*c.*74. vt detur commoditas populo conueniendi ex pagis. & ne ante peractum sacrum officium ad cibum capiendum accedat, quod facilè fieret, si tardiùs protraheretur. Sed ieiunij tempus antiquitus protrahebatur post meridiem, ex D. Ambrosio *serm.*8. in illud *Ps.*118. *Media nocte surgebam. & ex can. solent. de consecr. d.*1. *& can. quod à Patribus. & can. ordinationes. d.*75. eò quòd circa horam nonam Christus expirauerit, ex S. Thom. 3.*p.q.*83.*art.*2. Amalario *lib.*4.*c.*40. Durando *in Rational. lib.*4.*c.*1.§.20. Palud. 4.*d.*13. Anton. 3.*p. tit.*13.*c.*6.§.4. Soto *lib.*10. *de iustit. q.*5.*c.*4. Sed nunc ex recepta consuetudine ieiunium non adeò protrahitur, vnde etiam citius celebratur.

Priuatæ autem celebrari possunt ab initio auroræ (solet autem ex Scoto 3.
4.*d.*13. *q.*2. *art.*2. Gabr. *in can. lect.*14. Rosella *v. Missa, n.*2. Azor. *lib.*10. *c.*25. *q.*5. Roderico *tom.*1. *q*43. *art.*3. contineri aurora hora vna cum quadrante alterius, ante ortum Solis. Suarez tamen 3.*p.q.*80. dicit res morales non ita mathematica mensura metiendas) ex S. Thom. 3.*p.q.*83.*art.*2. *ad* 4. *& in* 4.*d.*13.*q.*1.*art.*2. Palud. *ibidem q.*2.*art.*2. Scoto *q.*2. Richardo *art.*2.*q.*3. Soto *q.*2.*art.*2. Alensi 4.*p.q.*36.*m.*2. Ant. 3.*p. tit.*13. *c.*6. §.4. Gabriele *lect.*4. Turrecrem. *can. nocte. de consecr. lib.*1. Syl. & Summistis *v. Missa. q.*6. Victor. *n.*97. Nauar. *c.*25.*n.*85. Henriquez *lib.*9.*c.*24. §.5. Suarez *disp.*80.*sect.*4. vsúque Ecclesiæ & regulis Missalis Pij V. vsque ad meridiem, ex iisdem Missalis regulis, quas Pius V. confirmauit *Bulla* 118. Gabr. *lect.*14. Maiore 4.*d.*13.*q.*4. Soto *ibidem q.*2.*art.*7. *& lib.*10. *de iustit. q.*5.*art.*4. Marcell. Francolino *lib. de horis can. c.*41. Io. Steph. Durando *lib.*2.*c.*7. Bellarm. *lib.*2. *de Missa, c.*14. Suarez *disp.*80. *sect.*4. Azor. *lib.*10. *c.*25. *q.*2. Henriquez *lib.*9.*c.*24.§.6. Io. Andrea, Hostiensi, Abbate, Butrio, & aliis Canonistis *c.*1. *de celebr. Miss.* Roderico *tom.*1. *q.*43. *art.*2. etsi aliàs protraheretur vsque ad Nonam, quæ nobis in æstate esset 19 ¾ hyeme 21 ¼ quippe cùm veteres semper ab ortu Solis ad occasum, horas 12. numerarent; vnde erant inæquales horæ diei & noctis, præterquam in Æquinoctiis. Et principium diei dabat primam, meridies sextam, finis diei duodecimam. qua de re Plinius *lib.*2.*c.*99. *lib.*18. *c.*25. Alexander ab Alex. *lib.*4.*c.*20. Tiraquellus *ibidem*, Maggius *in Miscellaneis. lib.*1.*c.*15. Alexander Picolomineus *lib.*4. *sphæra. c.*15.16. Matthæus Raderus *in Martialem. lib.*4. *epigr.*7. *ad Euphemium*, Fuluius Vrsinus *in appendice ad Ciaconium*, Christoph. Clauius *Gnomonica lib.*1. Nauarrus *de horis canonicis. c.*3.*n.*34. *& seq.* qui etiam *c.*25.*n.*85. *& de orat. c.*21. *& in Miscell. de orat.*76. existimat contra communem sententiam, hoc etiam tempore, si absit scandalum, licere eodem pomeridiano tempore sacrum facere, perficiendum hora 9. sed obstant & regulæ Missalis, quæ limitant ab ortu Solis vsque ad meridiem, & Concilium Tridentinum *sess.*22. *cap. de seruand. & vit.* quod præcipit, ne sacerdotes aliis quàm horis debitis celebrent, qualis hoc tempore non est amplius nona.

Cùm verò summus Pontifex concedit Priuilegium, vt possit quis celebrare 4.
vna hora ante, & post consuetum tempus, vt fecit Pius V. Societati Iesu, & Gregorius XIII. Congregationi sanctæ Iustinæ, & conceditur Episcopis iter facientibus, ex Glossa *c. vltimo, de priuileg. in* 6. & Cardinalibus, licèt non iter faciant, ex Palud. & Soto 4. *d.*13. *q.*2. *art.*2. *fine*, & Henriquez *loco citato*, concedit priuilegio fieri, quod iure communi non licet. *cap. si Papa. de priuilegiis.* Suarez, & Roderico *locis citatis.* Vnde, v.g. licebit priuilegiatis celebrare duabus horis cum quadrante ante ortum Solis, cùm iure communi liceat solùm, ex disputatis vna hora cum quadrante.

5. Notabilis anticipatio aut dilatio celebrationis, ex sententia Richard.4.d.13. art.2.q.3.Sylu.Missa.1.q.6. Soti 4.d.13.q.2.art.2.fine.Azor.lib.10.c.25.erit peccatum mortale; non dicitur autem is postponere si inceepit ante meridiem, etsi absoluat post meridiem, ex Roderico loco citato. Sed quæ pars temporis in hac materia censeatur notabilis, non conuenit inter omnes. Azor sentit mortaliter peccare, si, v.g. per tertiam horæ partem ante auroram celebretur: at Suarez cum aliis vult etiam licere per mediam horam. Qui eadem disp.80. sect.4. & subscribit Azor lib.2. c.10. sentit in nocte Natiuitatis posse omnes tres Missas consequenter dici ante auroram; quòd Thelesphori decretum non limitetur ad primam Missam solam, licet Glossa c.consuluisti. de celebrat. Miss. & in can. nocte. de consecr.d.1. Nauar. c.25.num.87. Syluest. Angelus, Tabiena, Armilla v.Missa. Richardus, & Henriquez lib.9.c.24.§.5. velint esse peccatum mortale.

Quoties eodem die sacrificium offerre liceat. CAP. XVI.

SVMMARIVM.

1. *Non licet regulariter, nisi semel in die, quicquid antea fieret, sacerdoti sacrificare; aut vlli sacram Eucharistiam recipere; eiusque transgressio esse mortalis.*
2. *Excipiendus autem dies natiuitatis Domini, in quo tres Missæ dicuntur, & aliqui necessitatis casus, & apud nonnullas Hispaniæ prouincias, dies commemorationis omnium defunctorum in quo bis celebrant ex priuilegio.*
3. *An in Missarum numero esse possit superstitio.*

1. SEd an liceat sæpius in die celebrare, dubitari potest; præsertim cùm VValfridus c.21. & Durandus *in Ration.lib.4.c.1.* asserant Leonem (tertium videlicet) aliquando vna die septies, & aliquando nouies celebrasse; & S. Vldaricus Augustanus Episcopus in monasterio Agaunensi anno 940. duas celebrant Missas, vnam de S. Trinitate, & alteram de Dominica; vt *in eiusdem vita* scribit *cap.* 15. Marcus VVelser. Quinetiam in Concil. Salegunstadiensi anno 1022. ita decretum sit, *cap.*5. Item decretum est, vt vnusquisque Presbyter in die non amplius quàm tres Missas celebrare præsumat; & olim in die Circumcisionis duæ Missæ dicerentur, ex Durando *lib.6.c.15.* & tres in die S. Ioan. Baptistæ ex ordine Romano, Alcuino, Amalario, & Baronio *in Martyrologio.* Verùm certum est, regulariter nunc non licere nisi semel in die sacrificare: vt constat tum *ex canone, sufficit. de consecr.d.*1. vbi Alexander II. qui obiit anno 1073. ait: *Sufficit sacerdoti vnam Missam in die vna celebrare, quia Christus semel passus est, & totum mundum redemit, & valde felix est, qui vnam digne celebrare potest.* & *cap. consuluisti. de celebrat. Miss.* Innocentius III. statuit, *Excepto die natiuitatis dominicæ, nisi necessitatis causa suadeat, sufficit sacerdoti semel in die vnam Missam solummodo celebrare.* & *ibidem cap. te referente.* Honorius III. quacumque sacerdos dignitate præfulgeat, vetat plures eodem die Missas dicere: tum ex communi Theologorum sententia, S.Thomæ 3.p.q.83.art.2. Paludani 4.d.12.q.1. Maioris q.5. Soti 4.d.13. q.1. art.2. Gabrielis lect. 14. Syluest. Missa 1. §.7. Antonini 3.p. tit.13.c.4.§.5. Viguerij *de sacramento Eucharistiæ, versu* 14. Ledesmæ 2.4.q.24.art.2. Nauar. c.25.num. 87. Toleti lib.2. instit.c.3. Henriquez lib.9.c.30. Azor.lib.10.c.24.q.6. Suarez disp.80. sect.3. Victoriæ num.96. tum ex communi vsu & consuetudine Ecclesiæ. Sicut

nunquam,etiam in die Natiuitatis licet cuiquam nisi semel in die communicare,ex Paludano,Syluestro,Viguerio,Victoria,Azor.*locis citatis.* Cúmque res grauissima sit, huius præcepti transgressio esset mortalis, ex Soto, Suarez & aliis; & colligitur *ex canone,sufficit, citato.* vbi Alexander ait, contrarium præsumentes non euadere damnationem.

Diximus autem *regulariter,* tum quia excipiendus est dies natiuitatis Domini, 2. *ex cap.consuluisti.de celebr.Miss.* Gregorio *Hom.8.in Euangelia.* Beda *Hom. de Natiuitate*, & Canonistis *in canone, nocte.de consecr. d.*1. & Theologis. tùm casus necessitatis, *ex eodem cap.consuluisti.* vnde factum est,vt Glossa *ibidem*, Paludanus 4.*d.*12. *q.*1.*art.*4. Antoninus 3.*p.tit.*13.*c.*6.§.4. Durandus *in Rationali.lib.*4.*c.*1. Turrecrem. *c.in. sufficit.de consecr.d.*1. Syluest.*Missa*,1.*q.*7. Angel. *ibid.* Victoria *num.*96. Ledesma 2.4.*q.*24.*art.*2. Nauar. *c.*25.*num.*87.*& consilio* 9.*tit.*41.*lib.*3.Henriquez *lib.*9.*c.*30. §.7. plures collegerint casus, in quibus plusquam semel vno die liceat sacrificare; vt si peracto sacrificio sepeliendus sit defunctus, cum Missa; si dictâ Missâ superueniat Princeps, vel Episcopus auditurus; si populus non capiat in vna Ecclesia; si communicandus sit ægrotus, & non adsit sacramentum; si benedicendæ sint nuptiæ; si eodem die occurrat festum & vigilia vel rogationes; si sit alicubi consnetudo vt duo fiant sacra à duobus sacerdotibus, si vnus ægrotat, alter bis celebraret; si denique sacerdos habeat duas parochiales Ecclesias sine coadiutore, & in vtraque est populus auditurus Missam,ex Concilio Emeritensi, celebrato anno 666. *can.*19. Verùm, vt notauit Sotus 4. *d.*13. *q.* 2. *art.* 2. Azor *lib.*10. *c.*24.*q.*6. & Suarez *disp.*80. *sect.*3. olim ob paucitatem sacerdotum id fiebat, nunc autem excepto die Natiuitatis, & quando vnus præest duabus Ecclesiis, in quibus populus vterque solet habere suam Missam, & non adest vicarius, qui possit celebrare, sed solus parochus, quo casu ei bis celebrare licet. *ex can.*4.21.*q.*1.*& cap.dudum.de electione.* (quod Nauar. & alij extendunt etiam ad eos sacerdotes catholicos,qui nunc sunt in Anglia ob eorum paucitatem.) His, inquam,duobus casibus exceptis, in vsu non est, vt plures eodem die Missæ dicantur. Quibus apud Aragonenses, & nonnullas Hispaniæ prouincias ex priuilegio additus est dies Commemorationis omnium defunctorum, in quo bis celebrant; cùm tamen dicendæ sunt plures, necesse omnino est ablutionem non sumere, nisi in vltima; fracto enim ieiunio per ablutionem, nullo modo potest amplius celebrari, vt Sotus & cæteri fatentur. Posito autem casu prædicto num tantùm bis eo die celebrari possit, an etiam tertiò, dissident Theologi,Paludanus enim,Sotus, Nauarrus, Victoria, Henriquez *locis citatis* bis tantùm admittunt; Suarez existimat etiam tertiò,si eadem sit proportionalis necessitas, cùm iura indifferenter loquantur.

Dubitanti an in numero Missarum esse possit superstitio, videndus Caietan. 3. 2.2.*q.*96.*art.*4. Cornelus *de sup.perf.p.*3.*c.*11. Sanchez *lib.*2.*de Decal.c.*40.*n.*41.

Qui seruandus sit ritus in sacrificio offerrendo. CAP. XVII.

SVMMARIVM.

1. *In sacrificando adhibendum esse ritum, cæremonias, & preces in Missali præscriptas; & quæ culpa transgressio huius præcepti.*
2. *Id tamen non impedit, quin sæpe ex causa liceat omissa propria diei, Missam votiuam dicere.*

3. *Vt etiam, qui tenetur dicere quotidie Missam de requie, debet in celebritatibus, festisque duplicibus, & dominicis dicere de die festo.*
4. *Caeterum communiter seruanda est Missae promissa qualitas.*
5. *Modus legendi Missam.*

1. PORrò cùm praecipiat Apostolus 1. *Cor.* 14. vt honestè & secundùm ordinem omnia in nobis fiant, nihilque sit in Christiana religione sacrificio maius, aut venerabilius, vel magis publicum; in eo maximè seruanda erit caeremoniarum & ritus vniformitas; sine quibus, teste D. Augustino *lib.* 19. *contra Faustum. c.* 11. nulla religio siue vera, siue falsa, consistere potest; nutriunt enim internam deuotionem, ex D. Aug. *lib. de cura pro mortuis, & ep.* 118. & Concilio Tridentino *sess.* 22. *c.* 5. Iuuant intelligentiam, & memoriam confirmant, cùm sine his adminiculis exterioribus, non facilè natura humana sustolli possit ad res diuinas contemplandas. Quare rectè Praelatos monuit idem Concilium Tridentinum *sess.* 22. *c. de obser. & vitand. in celeb. Missae*, ne vllus superstitioni locus detur; vt edicto & poenis propositis caueant, ne sacerdotes aliis quam debitis horis celebrent; néve ritus alios, aliásve caeremonias & preces in Missarum celebratione adhibeant, praeter ea, quae ab Ecclesia probatae, ac frequenti & laudabili vsu receptae fuerint. & Pius V. in Bulla initio Missalis posita, mandat, & omnibus ac singulis strictè in virtute sanctae obedientiae praecipit, vt Missam iuxta ritum, modum ac normā, quae per Missale (cui nihil vmquam addendum, detrahendum, aut immutandum, sub indignationis poena decernit) traditur, decantent, aut legant; neque in celebrando alias caeremonias vel preces, quàm, quae in praedicto Missali continentur, addere, vel recitare praesumant. Quibus sanè decretis non tantùm prohibetur diuersitas precum, sed etiam caeremoniarum; ideo vtrisque huiusmodi praeceptum violari potest; tum adiiciendo nouas preces, vel caeremonias, vnde facilè incurretur culpa grauis, ex Soto 4. *d.* 13. *q.* 2. *art.* 4. Syluest. *Missa q.* 2. *&* 3. Suarez *disp.* 83. *sect.* 3. *& disp.* 84. *sect.* 2. Nau. *de orat. not.* 16. *n.* 76. *& consilio* 3. *lib.* 3. *tit.* 41. *de celebr. Miss.* Angelo *Missa, n.* 11. Et prohibetur etiam in Concilio Mileuitano *c.* 3. *&* 12. Africano *c.* 70. Carthag. III. *c.* 23. Tolet. IV. *c.* 12. tum omittendo praescriptas caeremonias, preces, & ritus (nisi id accidat ex inaduertentia naturali, & inuoluntaria; quo etiam casu non est necesse, si non est de essentia sacrificij, repetere, cùm aduertitur omissum aliquid. v.g. Gloria, vel Credo, quia non rectè tunc cohaerent) in quo erit culpa leuis, si quod scienter omittitur sit materia leuis, vel grauis, & mortalis, si omissum sit pars notabilis, vt si omittatur mixtio aquae vino, diuisio hostiae, &c. ex Henriquez *lib.* 9. *c.* 35. Azor. *lib.* 10. *c.* 29. *fine.* Suarez *loco citato.* Etsi non dicatur is, qui secretò ex sua deuotione vti persona priuata, aliquid recitat, ipsi Missae officio addere; quamuis imprudenter faciat sacrum mysterium interrumpendo, vt docet Tabiena *Missa.* §. 19. Sotus, & Suarez *locis citatis.*

2. Hoc tamen non tollit, quin liceat ex causa dicere Missam votiuam in die quo assignatur in Missali Missa diei. tunc enim ritus non praetermittitur, si dicantur, quae in Missa votiua dicenda sunt. ex Henriquez *lib.* 9. *c.* 23. Suarez *loco citato.* Azor *lib.* 10. *c.* 32. quia cùm sacerdos non teneatur eo die dicere Missam, non est cur determinatè ad illam obligetur, si de priuatis loquamur. nam debet in Ecclesia aliquis esse, qui sacrum celebret de die, ex Abbate *cap. quidam. de celebr. Miss.* & *ibidem* Glossa. Sed passim Missa mutari non debet, aut sine causa. *ex can. & hoc. de consecr. d.* 1. *& cap. quidam. & cap. creatura. de celebr. Miss.* & ex

 Concilio

Concilio Triburiensi c.1. Salegunstadiensi c.10. & Coloniensi p.2.c.16.& Emanuele Roderico *tom.1.q.43.art.8.* Soto 4. *d.13.q.2. art.1. fine*, Syluest. *Missa* 1.§.4. Nau. *de orat. not.19.n.217. Miscell.61.* Henriquez, Azor, Abbate, *locis citatis.*

Sed quid dicendum de eo, qui quotidie debet sacrum facere funebre, si incidant dies dominicæ,aut celebritas duplex,poteritne Missam dicere de celebritate? Potest; cùm parendum sit regulis Missalis, & verisimile sit mentem testatoris eam fuisse; alioquin non fuisset rationabilis, ex Victoria *n.95.* Nau. *de celebrat. Missæ. consilio 6. n.8.* Azor *lib.10.c.32.q.5.* Henriquez *lib.9.c.23.* §.6. Roderico *tom.1. q.43. art.8.* Soto 4.*d.13.q.1. art.1.* Et fauet *cap. quidam. de celebr. Missarum.* 3.

Cæterùm seruanda communiter est qualitas Missæ promissæ: nam si quis stipendium accipit pro dicendis, v.g. Missis de requie,de requie celebrare debet, ex S. Thom. 4. *dist.45.* Syluest. *Missa.1.* Angelo, Armilla, Tabiena, Nauar. *c.25. n.134. consilio.6. de celebr. Miss.* Panormit. *consilio 99. vol.2.* Azor. *lib.10.c.32.q.4.* Henriquez *lib.9.c.23.* §... Roderico *tom.1. q.43. art.9.* Maiolo *lib.3. de irreg. c.24.* Salmerone *tom. 9. tr. 33.* & patet, quia quamuis ex parte rei oblatæ fructus sit æqualis, ex parte tamen precum ab Ecclesia statutarum, vtilius est eas dicere, quæ pro defunctis constitutæ sunt, cùm magis directæ sint ex se ad concupitum effectum impetrandum, & excitent circumstantes ad orandum etiam pro defunctis; quo fructu animæ defunctorum priuantur, cùm fit aliud sacrum. 4.

Denique circa modum legendi Missam, placent quæ statuta sunt in Concilio Coloniensi anni 1536. *p.2.c.13.* his verbis: *Qui Missam legit, cum reuerenda modestia, clarè, distinctè & exertè, legat omnia vsque ad canonem: vt, qui audiendi sacri causa adstat, quod legitur, intelligat, atque ad pietatem excitetur.* Omnino similia habet Concilium Augustanum c. 18. addens idem dicendum de his, quæ post canonem continentur, & alta voce dicuntur, sicut monuerat Iustinianus *in Nouellis, constit.* 123. Episcopos, vt curarent, clara voce celebrari. 5.

Inchoatum sacrificium absque interruptione continuandum. CAP. XVIII.

SVMMARIVM.

1. *Cœpta Missa à sacerdote celebrante, absque interruptione continuanda est; & transgressio absque legitima causa mortalis esset; & an incurratur excommunicatio.*
2. *Quandonam censenda sit causa legitima non continuandi sacrum.*
3. *Nec etiam ministrantibus licere, seclusa infirmitate, ante completum Missæ sacrificium discedere.*

Cœpta Missa absque interruptione prosequenda est, nec ante absolutam descendendum ab altari.Ita statutum anno 646.in Concilio Toletano VII. *can.2.* vbi dicitur: *Nullus, absque patentis prouentu molestiæ, minister, vel sacerdos, cum cœperit, imperfecta officia præsumat omnino relinquere; si quis hæc temerariè præsumserit, excommunicationis sententiam sustinebit.*& in Romano sub Zacharia anno 743.*cap.14. Episcopus, aut Presbyter dum ingressus fuerit ad Missarum solemnia celebranda, nullo modo audeat dicta oratione recedere, vt ab alio Episcopo aut Presbytero suppleantur Missarum solemnia,sed qui initium ponit, suppleat vsque ad finem, quia scriptum est:* Qui perseuerauerit 1.

uerauerit vſque in finem,hic ſaluus erit. *Si quis verò praſumſerit, preter quod poſsimus agere à ſacro corpore & ſanguine Domini noſtri Ieſu Christi ſit ſuſpenſus.* Idem habetur in Concil. Tolet. XI. *c.*14. *& can. nullus Epiſcopus, de conſecr.d.*1. *& can. nihil.& can.illud 7.quaſt.*1. Nauarro *c.*25. *num.*75 *de orat.not.*16.*num.*58.60. *Miſcell.de orat.* 86.87. Sylu. *Miſſa* 1.§.2 Tabiena.§.18. Henriquez *lib.9.c.*30.Azor.*lib.*10.*c.*31.*q.*1. Roderico *tom.*3. *q.*4.*art.*4. Et ſine graui cauſa diſcedere,eſſet peccatum mortale, quia propter hoc ferri poteſt excommunicatio. *can.nullus,citatus.* & ex Conciliis Tolet. VII. & XI. licèt non ſit lata.ex Syl.*Euch.*2.*q.*7.Angelo *Euch.*2.§.2. Henriquez & Azor *locis cit.* Nau. *Miſcell.*86.Roderico *tom.*3.*q.*4.*art.*4.etſi aliter ſenſerit Archidiaconus *can.nihil.*7.*q.*1.nam ibi Concil.Tolet.in futuro ſuſtinebit.non igitur eſt lata.Concilium autem Romanum,& *canon,nullus,de conſecr.d.*1.dicit ſolum, *ſit ſuſpenſus à corpore & ſanguine Domini.* quòd non ſufficit ad inducendam maiorem excommunicationem,aut minorem,quæ non ſolùm priuatà communione ſacramenti Euchariſtiæ, ſed ab omni participatione paſſiua omnium ſacramentorum.*cap.ſi clericus,de cler.excom.miniſt.*

2\. Porrò cenſebitur legitima cauſa iterum repetendi ab initio, ſi poſt dictam epiſtolam ſuperueniat Princeps, Dux, Cardinalis, Epiſcopus, multi iter facientes, qui non poſſint ſequentem Miſſam expectare. vt ſentit Nau. *not.*16. *de orat. num.*55.*& in Miſcell.*86. Azor *quaſt.*3. Henriquez *lib.9.c.*30.§.3 licebit etiam interrumpere pro magna vtilitate, v. g. ſi in Eccleſia proximus morti ſit baptizandus, Gloſſa *can. nullus, de conſecrat. d.*1. Henriquez *loco cit.* Item ſi ſuperueniat grauis morbus, vel neceſſitas ventris, ex S. Thom. 3. *p.quaſt.*83. *art.6.ad* 1. Soto 4.*d.*13. *quaſt.*2.*art.*6. Nauarro *c.*25.*num.*85.*&* 106. *& de orat. not.*16.*num.*69. Sylu. *Euch.*2.§.8. Henriquez *loco cit.* & *ex canone, nihil.*7. *q.*1. vel ſi ante canonem impediatur interdicto, aut violatione, vel præſentia viri excommunicati, denunciati, qui non poſſit expelli, celebratio, ex Nauarro *de orat. not.*16.*n.*59.60. Couarruuia *c.alma mater,p.p.*§.6. *n.*9. vel ſi ſacerdos recordetur, ſe non eſſe ieiunum, ex S.Thom. & Soto *locis cit.* Nauarro *c.*27.*n.*34.*&* 39. *de orat. not.*16.*n.*58. vel ſe eſſe excommunicatum, & non poſſit ibi abſolui, ex citatis, & Angelo *Euch.*2.§.2. *&* 6. Syluestro §.7.Victoria *num.*101.

3\. Prohibentur etiam miniſtri, Diaconus, Subdiaconus, &c. ante abſolutum ſacrum diſcedere, in Concilio Narbonenſi anni 589. in quo ita ſtatutum eſt: *Hec maximè pro Dei timore, & modo diſcipline canonica elegimus cuſtodienda, vel tenenda; vt dum Miſſa celebratur, nullus Preſbyter, aut Diaconus abſque aliqua infirmitate,dum Miſſa perficitur, egredi de altario audeat, nec Diaconus, aut Subdiaconus, aut lector antequam Miſſa conſummetur alba ſe praſumat exuere. quòd ſi quiſpiam non impleuerit conſtitutum, Preſbyteri increpentur,vt redeant; Diaconos & execrandos, & ſtipendio priuandos; reliquos diſtrictione ſtrictiſſima condemnandos.* Idem colligitur ex Concilio Tolet.VII. *c.*2.*ſupra citato.* quod etiam excommunicationem comminatur miniſtris,ſicut Presbytero. In priuatis autem Miſſis, non ita ſtrictè res iudicanda,ex quotidiano vſu.

De ſacrificij Miſſæ duratione. CAP. XIX.

SVMMARIVM.

1 *In celebrando ſacro ea moderatio temporis adhibenda, qua aſtantes adificet, nec tedium generet longitudine mora.*

2 *Missæ sacrificium ex diuinis litteris, Patribus, & ratione, vsque ad mundi finem in Dei Ecclesia duraturum.*

DE duratione verò euangelici sacrificij, duo quæri possunt; alterum de mo- 1.
ra trahenda, seu tempore adhibendo in sacrificio celebrando; alterum quamdiu in Ecclesia Dei perseueraturum sit huiusmodi sacrificium. Et quidem quoad priorem difficultatem, valde dolendum est, adeò refriguisse Christiani spiritus feruorem, vt si Missa paulo productior sit, haud audiatur sine magno adstantium tædio, aut ne audiatur quidem. vnde Origenes de velamine Mosis disserens, & citatur etiam in Concilio Parisiensi *lib.* 2. *c.*12. ait: *Alij ne hoc quidem patienter expectant, vt lectiones in Ecclesia Dei recitentur; alij nec si recitentur sciunt, sed in remotioribus dominicæ domus locis secularibus fabulis occupantur.* Et D.Augustinus *ser.*251. *de tempore. Sunt aliqui & maximè potentes istius mundi, cum veniunt ad Ecclesiam, non sunt deuoti ad laudes Dei celebrandas; sed cogunt Presbyterum, vt abbreuiet Missam, & ad eorum libitum cantet. non ei licet morem ecclesiasticum sequi propter illorum gulam & auaritiam.* Sicut etiam dolendum est plerosque sacerdotes adeò breues esse, vt sæpe in suspicionem veniant, num multa dicenda omiserint; vel an saltem nulla debita ratione temporis, quo essent cæremoniæ faciendæ, & quo enuncianda voces, omnia simul confundant; veriùsque leues mimi, & histriones, quàm graues & compositi sacerdotes, videantur; vt etiam deplorat Concilium Coloniense *p.*2. *c.*10. valde sanè diuersa de spiritus feruore, quo sacrificabant Apostoli, scribit his verbis Proclus Patriarcha Constantinopolitanus *lib. de traditione diuinæ Liturgiæ. Apostoli priusquam per omnem terram dispergerentur, conspirantibus animis conuenientes, ad toto die orandum conuertebantur. & cùm multam consolationem in ministerio illo dominici corporis sacrificio positam inuenissent, fusissimè & longa oratione Missam decantabant. Hæc enim diuina sacra vnà cum dicendi sermone coniuncta cæteris rebus anteponenda existimarunt; atque maiori, & alacriori rerum diuinarum, & sacrificij sacrosancti studio flagrabant, &c.* Subdit tamen D. Basilium breuiorem reddidisse Liturgiam, quòd posteri abiecto spiritus feruore, ægrè ad Missam accederent. Eadémque de causa adhuc breuiorem reddidisse D.Io.Chrysostomum. Quare vt tam celebrantibus, quàm audientibus fiat satis, videtur omnino expedire, ne Missa dimidiam horam excedat, sed tantùm expleat. Si quis enim ea conditione agrum tibi dono daret, vt ei decimam solueres, nónne id libentissimo animo faceres? At cùm Deus totum tibi largiatur diem, cur non alacriter ei in tanto sacrificio saltem 48. partem concedes?

Quoad posteriorem verò difficultatem, sententiendum est, euangelicum sacri- 2
1. ficium vsque ad mundi finem duraturum. tum ex diuinis Scripturis: nam Christus *Psal.* 109. dicitur sacerdos in æternum; conuenit igitur, vt argumentatur Theophylactus *in epist. ad Hebr.* vt sacrificium ab eo institutum vsque ad mundi finem perseueret. Et Ieremias *c.* 33. agens de sacrificio & sacerdotio legis euangelicæ (consueto tamen more loquendi veteribus sacrificiis accommodato) ait: *Et de sacerdotibus & leuitis non interibit vir à facie mea qui offerat holocaustomata, & incendat sacrificium, & edat victimas omnibus diebus.* Et expressiùs Daniel *c.*8. *v.*11. agens de Antichristo sub nomine cornu modici ait: *Et magnificatum est vsque ad fortitudinem cœli, & deiecit de fortitudine cœli & de stellis; & conculcauit eos, & vsque ad Principem fortitudinis magnificatum est, & ab eo tulit iuge sacrificium & deiecit locum sanctificationis eius.* & *cap.*12. præcisè ait solùm ante diem iudicij, dies 1290. iugis sacrificij publicam oblationem cessaturam. vt *lib.*1.*c.*3. ex-

posuimus.

posuimus. & 1. *ad Corinth.* 11. dicit D. Paulus: *Quoties enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat*; nempe in secundo aduentu. tum ex Patribus. & quidem Hippolytus Martyr *lib. de consum. seculi,* 2. agens de Antichristo docet, eum totis viribus conaturum ne crucis signum colatur, nec Eucharistiæ sacrificium celebretur. *Ecclesiarum* (inquit) *ædes sacræ erunt instar tugurij, pretiosum corpus, & sanguis Christi non extabit, in diebus illis Liturgia extinguetur, &c.* necesse est igitur, vt eò vsque hoc diuinum sacrificium perseueret. & D. Chrysostomus *Hom. de proditione Iudæ. Sicut* (ait) *illa vox quæ dicit:* Crescite & multiplicamini, & replete terram, *semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum, ad generationem operante natura; ita & vox illa.* Hoc est corpus meum, *semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ vsque ad hodiernum diem, & vsque ad Christi aduentum præstat sacrificio firmitatem.* & Proclus *lib. de traditione diuinæ Liturgiæ, Vt eius* (inquit) *diuina præsentia propositum in sacrificium panem, & vinum aqua permixtum, ipsum illud corpus & sanguinem saluatoris nostri Iesu Christi efficiat*; qui quidem religiosus ritus obseruatur ad hoc vsque tempus, & ad finem vsque seculi florebit. Sunt tandem qui Missæ sacrificio accommodent illud Christi Domini *Matth.* 28. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi,* vt Innocentius III. *lib.* 4. *de mysteriis Missæ, c.* 44. Clemens V. *Clementina vnica, de reliq. & vener. sanct.* Hugo Cardin. *in Psal.* 21. Henricus *quodlib.* 9. B. Laurentius Iustinianus *serm. de Euch.* communior tamen est opinio aliorum, qui id exponunt de singulari Christi prouidentia erga suam Ecclesiam, de qua & illud dictum est, *& portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* tum denique ratione, 3. quia, vt Lindanus *lib.* 4. *c.* 80. cum reliquis Theologis argumentatur, nouum Testamentum incolume consistere non potest, si illi suum eripiatur sacrificium, cùm translato sacrificio & sacerdotio, etiam legis translatio fiat, *ad Hebr. c.* 27.

Missæ sacrificio saltem diebus festis assistendum. CAP. XX.

SVMMARIVM.

1. *Antiquissimo Ecclesiæ præcepto festis diebus assistendum sacrificio Missæ.*
2. *Quinam censendi sint dies festiui.*
3. *An huius præcepti transgressio ex suo genere sit mortalis.*
4. *Pluribus sacrificiis eodem die assistere nemo præcepto cogitur, nec in Quadragesima & Rogationibus vlli.*
5. *Iam non obligari fideles in parochia propria interesse sacrificio, etiamsi olim secus.*
6. *Itémque nec solemnem Missam audire, aut propriam illius diei.*
7. *Excipiendi ab huiusmodi præcepto, qui rationis vsum non habent.*
8. *Quibus de causis excusetur quis ab audienda Missa.*
9. *Qui iusto impedimento excusatur ab audienda Missa, non tenetur aliis operibus compensare.*
10. *Num inter audiendum sacrum die festo possimus alias orationes debitas recitare.*
11. *Non est necesse, vt sacerdotem celebrantem videamus aut audiamus.*
12. *Adhibenda tamen est debita tanto sacrificio, & attentio, & reuerentia.*
13. *Valde proficuum esse etiam profestis diebus Missæ sacrificio interesse.*

Festis

FEstis autem diebus Missæ sacrificio assistendum est fidelibus, antiquissimo 1.
1. Ecclesiæ præcepto, vt constat, tum ex iure, cùm *de consecr. d.1. can. omnes fideles*, ex Apostolorum canone non permanentes in Missa vsque ad finem, digni
censeantur, qui priuentur communione, & *can. Missas*, ex Concilio Agathensi
can. 47. quòd licet sit prouinciale, tota tamen Ecclesia communi consensu recepit, dicitur, Missas die Dominico (eadémque ratione de reliquis festiuis, vt
colligitur *ex can. si quis; & can. omnes, & can. & hoc, & can. qui die solemni, de consecr. d.*1. & ex Concilio Carth. IV. *c.*88. Paludano 4.*d.*13. Syl. *Missa* 2.§.1.& vsu Ecclesiæ) secularibus totas Missas audire speciali ordine præcipimus; quod multo magis ecclesiasticis conuenit., vt deducit Archidiaconus argumento à minori ad maius; præterquam quòd *in can. cit. omnes fideles, can. qui die, can. & hoc attendendum, & can. ad celebranda, eadem distinct.* 1. præceptum generale est comprehendens omnes. & in actis SS. Saturnini, Emeriti, & Felicis, sub Diocletiano anno 303. dicitur lex ecclesiastica de celebrando dominico seu collecta. & Concilium Toletanum XII. *c.*8. si necessitas cogat iter facere die festo, vult posse concedi licentiam; ita tamen vt non omittatur Missa, & Coloniense præcipit vt omnes quamuis non se communicent saltem parochialem Missam festis diebus audiant. & Augustanum negat, iis inter cæteros ministrandam esse Eucharistiam, qui Missam audire nolent, vel non perseuerant donec sacerdos vlti-
2. mam benedictionem impertiat. tum ex consuetudine ab Apostolorum tempore vsque ad nos, vt ex citatis Conciliis constat, & colligitur ex Clemente *lib.*2. *constit. c.*63. Hieronymo *in c.*4. *ad Galatas.* Augustino *lib. contra Adimantium, c.*16. &
3. *serm.* 251. *de temp.* & videtur colligi *Act.* 20. *num.* 7. tum ex Theologis 4. *d.* 13. S. Thom. 1.2.*quæst.*102.*art.*4 *quæst.*103. *art.*3. & 2.2.*quæst.*122. *art.*4. *ad* 5. Caietano 1.2.*quæst.*103. *art.*4. Soto 4.*d.*13.*quæst.*2.*art.*1. Summistis *v. Missa*, Bellarmino *lib.*3. *de cultu sanct. c.*11. Nauarro *c.*21. *num.*1. Azor *lib.*7.*c.*1. Henriquez *lib.*9.*c.*25. Sua-
4. rez *disp.*88. *sect.*1. & *tom.*1. *de relig. lib.*2.*c.*15. & aliorum. tum ex consensu Canonistarum *in citatis canonibus, de consecr. d.*1. puerorum catechismis, communíque fidelium sensu. Narrat Obeschalcus qui floruit circa annum 1460. in religione S. Augustini Eremit. *ser.* 50. parte hyemali, dæmonem cuidam Perusiæ collum fregisse, quòd nollet diebus festis audire Missam, illíque dixisse: Quia noluisti audire Missam in Dei templo, audies lamentationes in inferno.

Sunt autem dies festi, qui peculiariter ad diuinum cultum deputati sunt, vt 2.
quæ insigniter excellentia certis diebus facta sunt, festiuitas celebrata salubri memoria custodiat, vt docet D. Augustinus *lib.* 32. *c.* 12. *contra Faustum*, qui etiam *lib.*10. *de Ciu. c.*4. eamdem reddens causam, cur agamus dies festos, scribit: *Beneficiorum Dei solemnitatibus, festis, & diebus statutis dicamus, sacramúsque memoriam, ne volumine temporum ingrata subrepat obliuio.* Aliam causam refert S. Paulinus *Natali* 9. *S. Felicis*, illis versibus:

Ergo velut cælum stellis, vt floribus arua,
Temporibúsque annos Dominus sic ipse diebus
Tempora distinxit festis, vt pigra diurnis
In[illegible] obsequiis [illegible] d[illegible] inire f[illegible]
Post [illegible] reduces [illegible] voto
Sa[illegible] libero, er agari.

Viguit mos iste celebrandi dies festos in Ecclesia Dei, à tempore Apostolorum, vt docet Clemens *lib.*8. *const. c.*39. & patet ex epistola Ecclesiæ Smyrnensis apud Eusebium *lib.*4. *c.*14. vbi fatetur se propediem celebraturam diem festum Mar-

tyris

tyrij S. Polycarpi. Origene *Hom.3. in Matth.* vbi ait, bene & secundùm voluntatem Dei SS. Patrēs mandasse SS. Innocentium memoriam sempiternam celebrari in Ecclesia. Tertulliano *lib. de corona mil.c.3.* vbi scribit, ex antiqua maiorum traditione nos pro natalitiis annua die facere. Cypriano *epist.37.* & aliis. Sunt autem huiusmodi dies festi quibus Missam tenemur audire, qui ab Ecclesia constituti sunt, siue in iure communi, *de consecr. d.3.can.1.cap.vltimo, de feriis, & alibi*, siue antiqua & vniuersali Ecclesiæ consuetudine, de qua Angelus, & Summistæ *v. feria*. Nauarrus *c.13. num.5.c.21. num.1.* siue priuata lege alicuius Episcopatus, ciuitatis, & oppidi. qua de re videndus Innocentius *c.licet, de feriis*, Glossa *cap.1.de reliq. & vener. sanct. in 6.* VValdensis *de sacram.c.142.* Panormitanus *cap. conquestus, de feriis*, & Couarruuias *lib.4.var. c.19. num.8.* Quare quando dies festi constituti sunt Principum & Magistratuum decreto, non cogimur audire sacrum, sed tantùm à publicis operibus abstinere, ex Syluestro *v.Dominica,§.2.* Azor *lib.7.c.4.* Suarez *disp.88.sess.5.* cùm sit præceptum hoc de re spirituali, quæ ad Principem non spectat.

3. Porrò transgressio huius præcepti ecclesiastici, ex genere suo est mortalis; quicquid senserit Richardus *quodlib.1.quæst.19.* Astensis *lib.4.tit.16.c.1.quæst.1.* Angelus *v.feria,num.42.* Rosella *Missa*, Turrecremata *can. Missas, de consecrat.d.1.* & Glossa *ibid. can. omnes*, arbitrati solam omissionem ex contemtu, esse mortalem, non autem ex negligentia, & passione; malè tamen, tum quia Concilium Agathense vtitur verbo præceptiuo, quod ex vi sua necessitatem inducit, ex D. Augustino *lib. de virginit. c.14. 15.* tum quia hoc præceptum pertinet ad diuinum honorem tamquam præcipuus cultus Deo à fidelibus exhibendus; quare eius omissio erit rei grauis, non minus quàm omissio ieiunij statutis diebus, quæ ex communi consensu est mortalis, ideóque etiam omissio sacri. tum denique ex communi consensu Theologorum, S.Thomæ, Alb. Paludani, Soti *4.d.13.* Antonini *2.p.tit.9. c.10.* Caietani *verbo, festum*, Syluestri *v.Missa 2.quæst.1.* Nauar.*c.21. num.1.* Henriquez *lib.9.c.25.* Azor *lib.7.c.1.* Suarez *disp.88. sect.1. & tom.1. de relig. lib.2.c.15.* Panor.*c.1.de vit.& hon. cler. num.8.* Lappi *allegat.58.* Abulensis *Exod.20. quæst.13.* & aliorum. Poterit tamen transgressio aliquando excusari à mortali, vel ex parte operantis, qui tenebatur audire, si ex ignorantia non grauiter culpabili, vel inaduertentia naturali omittat; v. g. si quis habens propositum audiendi incipiat actione aliqua occupari, nec amplius recordetur nisi iam elapso audiendi tempore, ex Suarez; vel si omittat putans se sufficientem habere causam, cùm re vera non habeat, ex Nauarro *c.21. num. 14. & c.23. num.42.* Caietano *festorum violatio.* vel ex parte materiæ, si nec tota, qua de re *num.4.* nec pars notabilis, sed particula tantùm omittatur, v.g. introitus vsque ad epistolam ex Anton. Syluest. Tabiena *v. Missa*, Nauar. *c.21. num.2.* quod etiam ad perfectam epistolam, extendunt Sotus *4. d. 13. quæst. 2. art. 1.* Azor *lib. 7. c.3. quæst. 2.* Suarez *loco cit.* erit tamen veniale, si voluntariè sine causa omittatur; cùm talis voluntas non sit rationabilis. Quid si quis non audiat vnam Missam continuam integram, sed dimidiam audiat ab vno sacerdote, & alteram dimidiam ab alio, & maximè si pars posterior audiatur priùs? Dicendum est satisfacere præcepto, quod solùm obligat ad audiendam Missam, & non ab vno continuatè, vt sentit Maior *4.d.12. quæst.3. & dist.45.quæst.2.* Soto *4.d.13. quæst.2.art.1.* Nauarrus *c.21. num.2. & de orat. not. 10. num. 43.* Medina *in instit.c.14.§.9.* Henriquez *lib. 9. c.25. num.8.* Glossa *can. quorundam, d.23.* Iason *l. admonendi, ff. de iureiurando,num. 254.* eodem trahitur Azor *lib.7.c.3.quæst.3.* & Suarez *disp.88. sect.2.* licèt, si absque

causa fiat, peccatur venialiter ob aliqualem irreuerentiam. Inseruientes verò Missæ, qui aliquoties recedunt pro afferendo, vino, thure, pulsandis campanis, &c. dummodo bona fide procedant, censentur integram audire, ex Syluestro *v. Missa* 2. *num*. 2. Tabiena *num*. 10. Anton. 2. *p. tit*. 9. *c*. 10. §. 1. Nauar. *de orat. not*. 10. *num*. 18. *& not*. 16. *num*. 66. 68. Henriquez & Suarez *locis citatis*. Quod etiam valet in horis canonicis. Hospes autem qui per oppidum transit, vel noctu dormit profecturus manè, non tenetur manere, & audire Missam si peculiare aliquod festum ab incolis celebretur; sicut neque obligatur ad statutum ieiunium oppidi, ex itinere diuertens, ex Nauarro *c*. 13. *num*. 5. Anton. 2. *p. tit*. 6. *c*. 2. §. 1. Medina 1. 2. *quæst*. 96. *art*. 5. Sanchez *tom*. 1. *de matrim*: *lib*. 3. *disp*. 18. *quæst*. 1. vbi plures citat, *& lib*. 1. *de Decal*. *c*. 12. *num*. 38. Henriquez *lib*. 9. *c*. 25. *num*. 2. Sed Suarez *tom*. 1. *de relig*. *lib*. 2. *c*. 14. limitat si statim profecturus est ad loca, in quibus festum illud non seruatur, secus verò quando quis toto tempore matutino moratur in loco vbi est dies festus, etiamsi alienigena sit, & à prandio discessurus.

Nemo autem hoc Ecclesiæ præcepto cogitur, eodem die festo plures Missas audire, etiam die natiuitatis Domini, ex communi sententia Sylu. *v. Missa* 2. 4.
§. 5. Nauarri *c*. 21. *num*. 2. Suarez *disp*. 88. *sect*. 2. Azor *lib*. 7. *c*. 3. *quæst*. 1. Henriquez *lib*. 9. *c*. 25. §. 3. cùm etiam sit indulgentia, & non præceptum, vt sacerdos eo die ter celebret. Et Concilio Agathensi *c*. 47. per *totas Missas*, intelligat solùm, teneri singulos fideles integram Missam audire, & non omnes quotquot in Ecclesia vel parochia celebrantur. Meritò verò additum est, *totas*, quòd Cæsarius Arelatensis, qui Concilio præsidebat, cùm die quadam esset ad altare, animaduerrit, quosdam lecto Euangelio, egredi de Ecclesia, quòd sancti viri concionem initio ægrè auscultarent; quare mox cucurrit, populum illis compellans vocibus: Quid facitis filij? quid ita foràs abscedit is, mala persuasione subuersi? state pro animabus vestris ad accipienda verba exhortationis nostræ, eáque auscultate soliciti. non licebit id vobis in illo tremendo iudicij die, moneo, clamo, atque contestor. ne sitis obsecro, vel surdi, vel profugi, auditis oris mei buccinam, perinde ac si animas vestras suo mucrone iugularet: non ego taciturnitatis arguar. Videatur, qui eius res persequutus est Cyprianus apud Surium die 27. Augusti. Sed hac de re *lib*. 4. *c*. *vltimo* iterum recurret sermo. Sicut neque tenetur quis vllam audire ex præcepto in feriis Quadragesimæ, licèt *in canone, solent, de consecr. d*. 1. habeatur, tunc ieiunium soluendum vespere, largitis eleemosynis, & audita Missa, vt etiam præcepit Theodulphus Episcopus Aurelianensis *epist. ad compresbyteros suos*. §. 39. nam contrario vsu abrogatus est canon, vel certè loquitur de Concilio, ex Glossa. & oppositum docet communis sententia Syluestri *v. Missa* 1. §. 7. *v. Missa* 2. §. 1. Angeli *num*. 57. Tabienæ *num*. 46. Armillæ 29. Nau. *c*. 21. *num*. 2. Henriquez *lib*. 9. *c*. 25. *num*. 3. Azor *lib*. 7. *c*. 4. *quæst*. 2. Suarez *disp*. 88. *sect*. 5. Similiter abrogatus est *canon, rogationes, & can. pronunciandum, de consecr. d*. 3. quo in diebus Rogationum Missam audiendam statuebatur, contraria consuetudine; & denique *cap. finale, de priuilegiis, in* 6. consulit tantùm, & non præcipit vt Episcopus quotidie audiat, ex Nau. Sylu. Aug. Tabiena, Henriquez *locis citatis*. & Azor. *lib*. 7. *c*. 4. *q*. *vlt*. vnde præceptum est tantùm de vnica Missa, & die tantùm festo.

Vide lib. 4. c. vlt. §. 3.

Non est etiam necesse audire sacrum in propria parochia, ex Sylu. *Missa* 2. 5.
quæst. 5. *& excom*. 2. *num*. 20. Angelo *v. Missa, num*. 59. Tabiena *num*. 52. Armilla *num*. 31. Antonino 2. *p. tit*. 9. *c*. 10. §. 1. Turrecremata *can. Missas, de consecr. d*. 1. Nau. *c*. 21. *num*. 5. Calderino *consil*. 6. *de relig. dom*. Suarez *disp*. 88. *sect*. 2. Azor. *lib*. 7. *c*. 6. *quæst*. 4.

Henriquez

Henriquez *lib.9.c.25.num.6.* Emanuele Roderico *tom.1.quæst.43.art.7.* Io. Guterrio *in qq.canonicis, lib.1.c.30.* quòd id ecclesiastica consuetudo, vidente, & consentiente summo Pontifice, concedat. Quare contraria consuetudine abrogatus est vsus, vt audiretur in propria parochia, vt habetur in Concilio Nannetensi *c.1.& 2.& c. de dominicis, tit. de parochiis, & can. si quis, de consecr. d.1. & in Extrauagante de treuga.* & apud Iuonem *2.p.c.122.* vel certè fuit solum consilium ne proprius Parochus videretur contemni; vt etiam consulit Concilium Colomense anni 1536. *c.24.* & Tridentinum *sess.24.c.4.*

6. Nulláque pariter obligatio est, vt audiatur Missa solemnis. quicquid senserit Abbas *c.1.de vit. & hon. cler. num.8.* ob canonem, *Et hoc attendendum, de consecr. d.1.* Nam ibi nullum est verbum, quo expressè præcipiatur, vt audiatur Missa solemnis; sed dicitur tantùm, vt ita dicantur Missæ priuatæ, vt non auocetur populus à publicis. Et est sententia communis Syluestri *v. Missa,* Angeli *ibidem,* Nauarri *c.21.* Antonini *2.p.tit.9.c.10.§.1.* Turrecrematæ *can. Missas, de consecr. d.1.* Azor. *lib.7.c.6. quæst. 2.* Suarez *disp.88.sect. 2.* Henriquez *lib. 9. c.25. num.4.* & aliorum. & probatur ex communi fidelium consuetudine. Nec refert etiamsi Missa, quæ auditur, non sit de die festo currenti, quicquid putauerit Angelus *v. Missa,num.33.* tum quia citati canones solùm iubent, vt audiatur Missa; tum ex consuetudine fidelium; tum ex communi sententia Antonini *2.p. tit.9.c.10. §.1.* Soti *4.d.13.quæst.2.art.1.* Caietani *v.festorum violatio.* Nauarri *c.21.num.7.* Rosellæ *Missa num.14. 23.* Tabienæ *Missa,num.49.* Syluestri *Missa 2.quæst.4.* Azor. *lib.7.c.6.quæst.3.* Suarez *disp.88. sect.3.* Henriquez *lib.9.c.25.num.4.* tum quia *c.2.de celebr.Miss.* quod videtur Angelo fauere, non loquitur hac de re, sed de quorumdam superstitione, qui quotidie audire volebant Missam de S. Trinitate, de S. Michaële, & in qua legeretur initium Euangelij S. Ioannis, arbitrantes vix aliter se audire Missam.

7. Obligantur hoc Ecclesiæ præcepto audiendi Missam die festo ij tantùm, qui vsum rationis habent; cùm humana præcepta plenam discretionis ætatem requirant, ex Palúdano *4.d.13. quæst.5. num. 7.* Soto *ibidem quæst.2. art. 1.* Gabriele *lect.14. & 29.in canonem,* Antonino *loco citato,* Sylu. *Missa 2.§.1.* Nauarro *c.21.n.1.* Azor *lib.7.c.2.quæst.1.* Suarez *disp.88.sect.4.* Sanchez *lib.1. de Decal.c.12.n.6. & 17.* Id verò contingit, cùm pueri possunt discernere inter bonum, & malum, & mortaliter peccare; quod solet accidere circa septennium, aut paulo pòst. Et parentes ac domini tenentur curare vt filij, & famuli, ac serui audiant, ex D. Ambrosio *Hom.33.Quadrag.* & habetur *can.an putatis, d.86.* Ant. *2.p.tit.9.c.1.§.1.* Nau. *c.14.n.19.* Suarez *disp.88.sect.6.* & potest colligi ex *1.Corinth.5. Si quis suorum, maximè domesticorum, curam non gerit, deterior est infideli.*

8. Plurimæ tamen causæ excusare possunt à peccato habentem rationis vsum, Missam non audientem die festo. quæ ex his capitibus petuntur; sui aut proximi, mediocri, vel graui damno, animæ, corporis, honoris, bonorum, officio, & consuetudine loci. Quare ex primò capite excusatur, qui ob excommunicationem, vel interdictum audire non potest, licèt sit in mora petendæ absolutionis, ex Nauarro *c.21. num.3.* Suarez *disp. 88. sect. 6.* Henriquez *lib. 9. c.25. num.11.* Ledesma, &c. etsi alio peccato delinquere possit, non petendo. Sicut si infirmus, sit negligens in procuranda sanitate, & coniectus in vincula negligens in petenda solutione, quibus impediuntur ab auditione Missæ. Sed qui tempore interdicti habet priuilegium, vt possit Missam audire, tenetur, si possit, eam audire, ex Soto *4.d.13.quæst.2.art.1.* Suarez *disp.88. sect.6.* Henriquez *lib.9.*

c.25.n.11. Nauarro c.21.n.3.quia hoc præcéptum obligat omnes potentes audi-
re, quare etiam hunc, cùm poſſit, quòd ei non ſit poſitum impedimentum, ſed
maneat præceptum antiquum.A denunciato etiam excommunicato, & ſuſpen-
ſo ſacerdote,vel publico clerici percuſſore,audire non licet,ex Nau.c.27.num.20.
Sylu.excomm.4.n.5.Henriquez lib.9.c.25.n.13.Suarez disp.18.sect.1. Azor. lib.7.c.7.
quæst. 15. alioquin peccaretur mortaliter , & incurreretur excommunicatio mi-
nor. An autem à ſacerdote publico concubinario licet audire poſt Concilium
Conſtantienſe , certant Doctores. Nam Nauarrus c.25. num.80.negat licere, ex
can. nullus, & can. præter, dist.32.& can. vltimo,15. quæst.8.& cap.veſtra,& c.vltimo, de
cohabit. cler. & mul. At Suarez d.18. sect.1. & disp.88. sect. 6. Simancas in cathol. in-
ſtit.c.20. Couarruuias c.alma mater,p.p.§.2.num.10. Diaz in pract.c.63. Soto 4.d.13.
quæst.1.art.9. Henriquez lib.9.c.25.num.13. Azor lib.7.c.7. quæst.16. cenſent proba-
bilius oppoſitum , quòd Concilium Conſtantienſe reſeruauerit ſolùm illa duo
capita , in quibus non licet communicare cum excommunicatis , & ſuſpenſis;
nempe nominatim excommunicato & ſuſpenſo , & publico percuſſore clerici.
Similiter non peccant matres,quæ nubiles filias,ſine periculo ſtupri,relinquere
non poſſunt,ſi Miſſas audire velint, ex Azore lib.7. c.7. quæst. 1. Soto lib.2. de iuſt.
q.4.art.4.Caiet.2.2.quæst.122.art.4. Nauarro c.21.num.9. Henriquez lib.9.c.25.num.
10. Suarez loco cit. Pari modo excuſatur vxor ne marito zelotypo ſcandali aut
grauium rixarum det occaſionem, ex Nauarro c.21. num.5. Azor lib.7.c.7.quæst.1.
2. Henriquez lib.9.c.25. num.10.13. Suarez, & Soto locis cit. Ex ſecundo capite ex-
cuſantur ægroti dum ſimpliciter impediuntur , vel periculum eſt ſi exeant ad
Miſſam, grauioris morbi, aut reincidentiæ , ex Caietano 2.2.quæst.122.art.4. &
ſum.v.feſtum.Nau.loc.cit.num.3.Ang.Tabiena,Syl.v.Miſſa 2.§.2.Soto 4. d.13.quæst.
2.art.1. fine.Henriquez ibidem,§.10. Suarez loco cit.sect.6.Azor vbi ſupra.Hinc etiam
excuſantur cuſtodes & adiutores infirmorum , ſi infirmi periclitentur. ex Na-
uarro,Azor. Suarez , Henriquez,Caietano, Ang.Syluestro locis cit. Sic nutrices,
quæ infantes non poſſunt alteri commendare,ex Nauarro c.21.num.3.Antonino
2.p.tit.9.c.10.§.2.Tabiena,Angelo,Syluestro,Henriquez.Item prægnantes fœmi-
næ,ſi credatur exitus grauiter nociturus, ex Suarez, & Azor. & qui ſibi timent
ab hoſte, peſte, miniſtris iuſtitiæ,ſi probabili coniectura nitantur,Soto,Suarez,
Henriquez locis cit. Eodem modo iter facientes , ſi audiendo Miſſam ſocios ne-
ceſſarios , aut propter pericula , aut ignorantiam viæ , aut leuandum in itinere
longo tædium amitterent,ex Caietano v.feſtum.Armilla Miſſa,num.30. Syluest.
ibidem, & v. ieiunium, §. 9. Pedraza in 3. præcepto. Nauarro c.21. num.9. Henriquez
lib.9.c.25.num.10. Azor.lib.7.c.7. quæst.1. Suarez disp.88. sect.6. Sic qui longè diſtat
ab Eccleſia, vel plauiæ diuturnæ & magnæ decidunt, vel copioſæ niues ; ita vt
ſine magno detrimento templum adire nequeat. Azor lib. 7. c.7. quæst. 5. Hen-
3. riquez & Suarez vbi ſuprà. Ex tertio capite excuſantur ab audienda Miſſa , qui
carent decenti veſte, ſine qua cum magno rubore Miſſam audirent,ex commu-
ni ſententia, Nauarri c.21. num.3. Syluestri Miſſa 2.§.2. Tabienæ num. 47. Sua-
rez disp.88.sect.6. Azor lib.7.c.7. quæst.1. Henriquez lib.9.c.25.n.... Pedrazæ loco cit.
& Paludani 4.d.15.q.5. Idémque de fœmina nobili,quæ exire non poteſt abſque
decenti comitatu , ſi eadem de cauſa non egrediatur ad alia , ex Suarez,Henri-
quez, Nau.Syl.Sic etiam ſi vir timet iniuriam,vel iacturam honoris, ex Suarez,
4. cùm non ſit cogendus cum dedécore apparere in publico. Ex quarto capite ex-
cuſantur ne accedant ad Miſſam , qui graue damnum in bonis timent , vt ſi
paſtor non habeat cui curam gregis committat , ex Suarez, Henriquez , Azor.

q.7.

q.7. loco citato. Nauarro *consilio 5. tit.9. de feriis. lib. 2.* Sed debent pastores inter se conuenire, vt nunc vnus, nunc alter eat. Mercatores, agasones, vectores armentorum, qui facerent magnam negotij iacturam, vel magnas expensas, si in hospitio prope Ecclesiam manerent, vt manè Missam audire possent; cùm non censeatur præceptum obligare cum tanto rigore, ex Caietano *v. festum. & 2.2. q.122.art.4.* Nauarro, Henriquez *locis citatis.* & idem etiam dicitur de nautis. Similiter excusat periculum furti si relinquatur domus ab oppido distans absque custodiente, & periculum vindemiæ vel messis, ex Suarez *disp.88.sect.6.* Henriquez *lib.9.c.25.num.10.* Nauarro *c.21. num.5.* Antonino *2.p.tit.9.c.12.§.2.* Syluest. *Missa 2.§.7.* Paludano *4.d.15.q.5.num.7.* Sic etiam si ob Missam amittenda esset occasio alicuius magni negotij conficiendi, ex Suarez. Idémque de famulis, qui à suis heris Missam audire, non ob contemtum fidei, & religionis, sed ob aliqua negotia gerenda, v.g. apparandis nuptiis, conuiuio, &c. prohibentur, vel impediuntur; non enim tenentur heros relinquere, neque censentur præferre homines mandato Ecclesiæ vel Dei, quod nefas esset; sed tunc cum tanto detrimento putandum est, nolle Ecclesiam obligare. Idémque de vxore respectu mariti, & filiorum respectu parentum. Aduertant tamen domini, & superiores, vt iustam causam habeant; iuxta occurrentes morales & rationabiles occasiones, ne ipsi peccent, ex Soto *4.d.13.q.2.art.1.* Nauarro *c.13.num.7. & c.21.num.1. & 4.* Antonino *2.p.tit.9.c.10.§.3.* Syluest. *v. Missa.2.§.3. & v. Dominica.q.4.* Rosella *Missa, num.15.* Suarez *disp.88.sect.6,* Azor *lib.7.c.7.q.1.* Henriquez *lib.9.c.25.n.10.*
Ex quinto capite excusantur custodes arcium, milites custodientes castrum, 5.
cursores, domini, & consiliarij eorum, qui tempore Missæ negotiis non patientibus moram, impediuntur, ex Nauar. *c.21.num.3.* Syluest. *Missa, num....§.2.* Azor *loco citato, q.1.* Ex vltimo capite consuetudinis introductæ ex probabili causa, & 6.
à pastoribus toleratæ, excusantur ab audienda Missa iuxta consuetudinem loci, virgines honestæ, & nubiles, quæ alicubi non permittuntur domo egredi. Nauarro *c.21. num.9.* Caiet. *2.2.q.122.art.4.* Soto *4.d.13.q.2.art.1.* Syluest. *loco citato.* Angelus *v. feriæ, num.42.* Suarez *disp.88.sect.6.* Azor *lib.7.c.7.q.3.* Henriquez *lib.9. c.25. num. 12.* vt enim posset ferri lex, quæ illis id concederet, ita consuetudo præscripta vim legis habens à præcepto eximit. Cauendum tamen ne in fenestris se spectandas statuant, aut ne permittantur procedere ad choreas; alioquin grauiter peccarent parentes, ex Antonino *2.p.tit.9.c.10.* Et viduæ nobiles, quæ alicubi per mensem vel etiam plures, & alicubi per annum iuxta loci consuetudinem, domi se continent tristitiæ & luctus causa, idcóque neque Missam audiunt, noam & ipsæ excusantur, ex Caietano *2.2. q.122. art.4. & in sum. v. festum.* Antonino, Syluestro, Nauarro, Suarez, Henriquez *locis citatis.* Azor *lib.7.c.7. q.2.* Rosella *v. Missa.* id tamen videretur moderandum, vt non nisi per hebdomadas aliquot id fieret, eandémque consuetudinem non prodeundi in publicum ad Missam, seruent etiam in aliis negotijs, ex citatis autoribus.

9. Cùm verò iusto impedimento excusatur quis ab audienda Missa, non tenetur aliis orationibus, contritione, eleemosyna compensare; quicquid senserit Scotus *3.d.9.q.1.art.2. & d.17.q.vnica.* & Angelus *v. feria, num.43.* eo nixi fundamento quòd tertium præceptum orandi, & colendi Deum, sit naturale diuinum; tempus autem implendi illud, definitum sit in diebus festis per actum audiendi Missam; ideo si non possit impleri hic cultus, alio actu implendus sit. Non videtur tamen hoc fundamentum sufficiens, tum quia licèt finis huius præcepti sit diuinus cultus, materia tamen eius sit auditio Missæ, ideo obligat

ad hunc ſolum actum, cùm finis præcepti non cadat ſub præcepto, ex S.Thom. 1.2.q.100. *art.9. & 10.* tum quia qui peccauit omittendo ſacrum peccaret alio peccato niſi hos actus eliceret, quod nemo dixit. tum quia oppoſita ſententia eſt communis, Nauar.*c.11.num.6.c.21.num.7.* Soti *lib.2.de iuſtit.q.3.art.9.& 10.*Azor. *lib.7.c.7.n.14.* Suarez *diſp.88.ſect.6.fine, & tom.1.de relig.lib.2.c.16.* Henriquez *lib.9. c.25.num.13.*

Quærenti verò an inter audiendum ſacrum die feſto, liceat recitare orationes alias debitas? Dicimus Angelum *v.feriæ, num.46.* Syluest.*Miſſa 2.num.6.*Roſellam *v. Dominica, num.7.* Armillam *v. Miſſa,num.39.& v.feſtum, num.11.* exiſtimaſſe eſſe peccatum mortale, quòd vtraque actio propriam exigat attentionem. Adrianum *q.7. de ſatisfactione.* Caietanum *v. feſtum, & opuſculo de valore orationum dictarum ab audientibus Miſſam.* Nauar. *de oratione.not.19.num.178.* Ledeſmam *2.p. q.16.art.6.dub.5.* docere ſatisfieri quidem vtrique præcepto, ſed ſi fiat ſine cauſa, v.g. itineris, &c. eſſe peccatum veniale; quia non debeat miſceri diſparati cultus, nec vnus ſubordinari alteri, & quòd confundantur attentiones. Medina verò *Cod.de confeſſ.q.44.*Sotus *4.d.13.q.2.art.1.& d.19.q.2.a.1.*Maior *4.d.12.q.8.*Gabriel *lect.62.in can.* Valentia *2.2.d.6. q.2.p.10. de orat.* Suar.*diſp.88. ſect.3.* Azor *lib.7.c.5. q.3.* Nauar. *c.21.num.8.* Sanchez *lib.1.de Decal.c.14.num.11.* ſentiunt nullum eſſe peccatum; quòd vtrique muneri attendere poſſimus, ſiue oratio fiat ex obligatione, ſiue non; & quòd vtroque iuuetur deuotio, & totum referatur in cultum Dei. Sed obligatus duas audire Miſſas poteſtne vtramque eodem tempore audire? vide Sanchez *lib.1.de Decal.c.14.num.12.* affirmantem. 10.

Non eſt neceſſe celebrantis vocem audire, aut eum videre; vt v.g. ſi vox ſacerdotis ſit exilis, & multitudo magna, vel ſtrepitus, vel quis ſurdus, aut cæcus: ſed ſatis eſt eſſe præſentem & corpore & animo, ex S. Antonino, Syluest. Soto, Tabiena, Armilla, Henriquez *lib.9.c.25.§.4.* Suarez *diſp.88.ſect.3.* Azor *lib.7. c.3. q.4.* Nauar. *c.21. num. 8.* Neque enim ſatis eſt præſentem eſſe ſolo corpore, ſed neceſſe eſt etiam animo præſentem eſſe: id eſt, vt adſit non coactus, ſed volens, & intendat ſatisfacere præcepto, cùm actus obedientiæ non poſſit eſſe ſine voluntate, ex communi ſententia S.Antonini, Suarez, Henriquez *locis citatis.*Nauar. *c.20.num.10.de orat.not.13.num.27.* Azor *lib.7. c.5. q.1.* & ſimul velit attendere, vt mox dicam. Porrò de intentione videndus Nauar. *de oratione & horis canonicis.c.6.num.13.14.& cap.13.num.16.17.* 11.

Neceſſe verò eſt, vt audiens Miſſam, velit attendere; tum quia, qui ſponte diſtrahitur, vel dormit, pingit, &c. non dicitur moraliter Miſſæ præſens animo, aut ſacrum audire. vnde non implet præceptum; tum ex communi ſententia Soti *lib.2.de iuſtit.q.3.* Caietani *feſtorum violatio.* Medinæ *in inſtit. lib.1. c.14.§.9.* Lopez *in inſtit.c.52.* Angeli *v. feriæ, num.43.* Roſellæ *v.Dominica.§.7.* Suarez *diſp. 88. ſect.3.* Azor *lib.7.c.5.q.2.* Henriquez *lib.9.c.25.num.4.* Sanchez *lib.1. de Decal.c.13. num.2.3.5.* Vazquez *1.2. q.100. art.9.* Leſſius *lib.2.de iuſt.c.37.dub.11.* Aragona *2. 2.q.83.art.23.* Durand. *4.d.15.q.12.* Pet. Ledeſma *in ſum.* cùm agit de Euch. *c.27. poſt 10. concl.* Quamuis Syluester *Miſſa 2.q.6.* putauerit ſatisfacere, dummodo alias res non agat, & Medina *Cod. de confeſſione.q.de pœnitentia tempore Miſſæ impleta,* idem ſenſerit, licèt confabuletur, mercaturam tractet, voluntariè diſtractus; quòd Eccleſia ſolùm præcipiat Miſſam audire, & quòd non poſſit præcipere actus internos; malè tamen vterque, cùm humano more, is non audiat, qui non attendit voluntariè. Et quamuis Eccleſia non præcipiat per ſe actus internos, poteſt tamen præcipere prout actus interior eſt, velut forma actus exterioris. 12.

rioris. Auditio enim Missæ cum voluntaria distractione, non est actus moraliter humanus; si tamen mentis euagatio sit inuoluntaria (quæ certè tamdiu erit quamdiu quis non aduertit se non attendere, ex S. Thoma *4. d.15. q.4. art.6.* Medina *Cod. de orat. 9. de attentione habenda*, Gabriele *lect.62.86.* Nauar. *c.25. num.107. & de orat. c.13. num.21.22.23.47.48. & seq.* Valentia *2.2. d.6. de orat. p.2. p.10.* Ledesma *2. 4. q.16. art.6. dub.4.* Syluest. *hora, num 14.* Toleto *lib.2. c.13. instit.* Suarez *disp.88. sect.5.* Philiarcho *lib.1. c.6.* implet præceptum. Cùm enim initio voluerit attendere, & non retractauerit priorem voluntatem, durat adhuc virtualis attentio, cùm non sit in hominis potestate cohibere omnem euagationem, ex S. Thoma *2.2. q.83. art.13. ad 3.* & D. Basilio *lib. de vita perfecta. c.2.* Est autem triplex attentionis genus, ad verba, ad verborum sensum, & ad Deum ad quem verba diriguntur, & quælibet harum trium sufficit, vt constat ex S. Thoma *2.2. q.83. art.3.* Caietano *ibidem.* Richardo *4. d.15. art.4. q.6.* Maiore *4. d.12. q.7.* Castro *lib.2. de leg. pœn. c.5.* Nauar. *de orat. not.13.* Soto *lib.10. de iustit. q.5. art.3.* Ledesma *2.4. q.16. art.9.* Medina *Cod. de orat. 9. 13.* Azor *lib.7. c.5. lib.10. c.12.* Henriquez *lib.9. c.25. num.5.* Suarez *disp.88. sect.3.* & aliis.

Decet pariter, vt qui sacrificio interest, summa reuerentia adstet, si enim semper in templo cum reuerentia standum est, vt hoc eodem libro *c.13. n.12.* disseruimus, certè id multo magis agendum erit in tempore sacrificij, quod etiam docet S. Iacobus, cùm in Liturgia iubet non tantùm vt taceatur, sed etiam metu & tremore concutiamur, & ne quid omnino cogitemus terrenum. *Taceant* (inquit) *omnes mortales, stent cum metu & tremore, nihil terrenum cogitent, Rex enim regum, Christus Deus noster, erit vt mactetur, & detur in cibum fidelibus: eum verò chori Angelorum antecedunt.* vnde meritò ait Concilium Bracarense III. *c.1.* *Cùm omne crimen, atque peccatum, oblatis Deo sacrificiis deleatur, quid de cætero pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificij oblatione peccatur.* Huc etiam spectat lex illa sacrificij quod offerebatur pro peccato, *Leuit. c.1.* vt notauit etiam Philo *lib. de victimis*, qua iubebat Dominus lauari pedes & intestina victimæ, ad iudicandum maximè sacrificij tempore & exteriora & interiora omnia mundanda, & lauanda etiam à minimis terrenarum rerum affectionibus, ob diuinæ maiestatis perspicuè omnia intuentis, reuerentiam. Discamus reuerentiam in templo veteris legis, ex Aristæa *in lib. de 72. interp.* vbi scribit: *Ministerium sacerdotum, robore, decore, & silentio cuncta superabat, silentium tantum inest, vt cùm septingenti ferè ministrorum continuò adsint, & offerentium libamina, multitudo ingens, ne vnum quidem hominem in loco versari putes; summa namque veneratione cuncta & magna Dei pietate perficiuntur.* Quod maximè conueniet in oblatione tanti sacrificij, cuius vmbra erãt sacrificia veteris legis; quippe cùm sit repræsentatio expressa, & viua passionis Christi. Quare sicut si tibi datum fuisset præsentem esse, cùm Christus Dominus in crucem actus est, non tantùm summa reuerentia, sed etiam omni pietatis sensu, & singulas actiones spectasses quàm diligentissimè, & Christi dolores vberrimis lacrymis prosequutus esses: ita nunc, cùm eadem ipsa ad viuum repræsententur, idem tibi agendum est; vt saltem grati animi significationem aliquam præ te feras. Hæc enim vna causa est, cur dixerit D. Dionysius *de Eccl. hier. c.3.* de sacra Liturgia disserens: *Inspiciamus per singula mysterij sanctissimi ritum, exactissimámque confectionem; & quid spiritualiter signent, indagare pergamus.* Talem omnino fuisse animum oportuit D. Gregorij Nysseni de seipso scribentis *orat.44.* picturam Isaac immolandi à patre, in quo & Christi passio adumbrata est, vberes sibi sæpius excussisse lacrymas. vberioribus igitur lacrymis genas rigasse, eumdem sacrificij tempore quo Christi passio repræsentatur ad viuum,

viuum, nobis opinandum est. Accedit eiusdem Dei filij ipsissima præsentia sub speciebus sacramentalibus, in cuius terribili conspectu meritò vniuersa contremiscunt; & ad cuius tantum nomen, omne genu curuari cœlestium, terrestrium, & infernorum scripsit D. Paulus. Terreno certè Regi, non tantùm abiectæ conditionis homines, veruntetiam dynastæ, & Principes demissis oculis, summa reuerentia, totiúsque oris & corporis compositione & modestia assistunt, iuxta illud Dauidis *Psal.* 122. *Ecce sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum; sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ.* nónne igitur multo conuenientius regum Regi, & dominantium Domino, reuerenter, modestè, sine risu, iocis & nugis, homuncionibus assistendum erit? Qui hac in re peccant omnino mihi videntur similes Herodi Regi impiissimo qui sub pietatis, honoris, & adorationis larua, Christo Domino recenter nato, iniuriam inferre parabat; cùm Magis dixit, *Et cùm inueneritis, renunciate mihi, vt & ego veniens adorem illum.* Scilicet. quod enim in innocentes infantes præstitit, quid in Christum facturus esset, ostendit; similes militibus, qui externa quidem specie quasi adorantes Redemtorem, genua flectebant, & regem consalutabant; verè tamen ingerebant Domino irrisiones, probra, maledicta atque supplicia. vnde rectè monet S. Io. Chrysostomus *Hom.* 8. *in Matth. Timeamus igitur ne quandò speciem supplicum atque adorantium geramus, opere verò existimemur inimici.* Non audet quispiam Principem terræ alloquens, caput & oculos, aut sermonem ad seruos aut canes conuertere, vt rectè monet S. Ephrem *tom.* 2. §. 50. & audet, proh nefas, Christianus homo colloquium, oculos, & mentem à rerum omnium Conditore ad nugas & profana quæque conuertere? Discamus quæso rustici & agrestes quanta cum pietate & reuerentia in domo Dei nobis versandum sit, à primatiis illis Aulicis, de quibus dixit Daniel *c.* 7. *Millia millium ministrabant ei, & decies centena millium assistebant ei.* Describit Angelorum reuerentiam sacrificio adstantium Nilus *in ep. ad Anastasium Episcopum*, agens de S. Io. Chrysostomi visione illis verbis: *Itaque admiratione & lætitia plenus: amicis multum spiritualibus seorsum narrabat; quemadmodum cùm sacerdos oblationem sanctam facere inciperet, plures Angeli è cœlo delapsi splendidissimis stolis induti, nudo pede, aspectu intento, vultu demisso circumstantes altare magna reuerentia, & quiete, ac silentio vsque ad mysterij consummationem assistunt. Deinde discurrentes Episcopos ac Presbyteros, qui corpus & sanguinem distribuunt, adiuuant, & corroborant.* quod etiam antea indicauerat Dionysius Areop. dum *lib. de cœlesti hier. c.* 5. *&* 9. docet Angelos extremi ordinis administrationi sacrorum præesse. vnde rectè etiam intulit Petrus Damiani *lib.* 3. *ep.* 8. hac de re agens, præclarum illud epiphonema. *Quanto putamus aduersùs nos zelo mouentur* [Angeli] *dum in conspectu illius nos irreuerenter sedere* (*addam & ridere, & sermones inutiles, ne quid peius dicam, miscere*) *conspiciunt*; *cui scilicet ipsi trementes assistunt?* qui etiam mox subdit: *Vbi credenda est frequentius angelica beatitudo discurrere, quàm in Ecclesia vbi nouit Dei populum, propter quem mittitur, conuenire? & qui potentiori cuilibet personæ festinanter assurgimus, quæ præsumtionis audacia sedere* (*& multo certè grauius nugari*) *coram virtutibus angelicis non timemus?* Hoc idem præclarè docet S. Cæsarius *Hom.* 5. *de Missa integrè audienda*, exemplo eius, qui à Principe exceptus conuiuio, non nisi cum magna & reuerentia & modestia mensæ assideret. Denique ne in re clara diutius moremur, caueat diligenter Christianus populus in audiendo sacro, ne iis similis sit qui etsi ad templum processissent, dorsa tamen habebant contra altare Dei, & facies ad orientem solem, & idolorum imaginibus thura in thuribulis adolebant, mulieribus Adonidem plangentibus, *Ezechiel c.* 8. vt profectò accidit

cùm

cùm accedimus ad sacrificium, vt spectemus, & spectemur, & obscœnas cogitationes & amores nutriamus, Deum quem exorare debuimus despicientes.

13. Tandem homini valde proficuum est, eidem Missæ sacrificio quotidie deuotè assistere. quòd, vt docet S. Cyprianus *ser. de cœna Domini*, & Cyrillus *catech. 5. mystag.* ibi dona spiritualia assistentibus dignè distribuantur, vnde S. Maximus *in expositione Liturgiæ c. 25.* adhortatur Christianos, ne vmquam ab Ecclesia & Synaxi absint: *Propter Spiritus* (inquit) *sancti gratiam, quæ tunc maximè iis, qui intersunt, communicatur.* Augetur enim in iusto ex deuota Missæ auditione gratia, remittuntur peccata venialia, vt docet Salmeron *tom. 9. tr. 43.* & datur etiam impio occasio conterendi de mortalibus, ex eodem. minuitur debita præteritis peccatis pœna, & aliquando tota, ex S. Thom. *3. p. q. 79. art. 5. ad 3.* remittitur, & faciliùs cætera spiritualia dona impetrantur; sacerdote peculiariter pro astantibus rogante, cùm ait: *Et omnium circumstantium, quorum, &c.* quare S. Chrysost. *Homil. 1. in Gen.* dicit Ecclesiam esse locum spiritualis medicinæ: nec discedendum nisi medicatis vulneribus, vt *c. 13.* retulimus. Et B. Isaias Abbas *orat. 3.* ait: *In hora sacrificij resiste cogitationibus vt sensus tuos continens in timore Dei, mysteriis dignus efficiaris, & Dominus tuas curet ægritudines.* Describit Cyprianus *ser. de cœna*; quanta sint gaudia animæ sanatæ in sacrificio, his verbis: *Vide quomodo his, qui Christi commemorant passionem inter sacra officia quasi per quosdam canales de interioribus fontibus egrediantur torrentes, & super omnes deliuias lacrymis nectareis anima delectetur. quantam suauitatem animæ quærenti, vbi sit Deus suus, suspiria contemplationis eliciant. non illos imbres procellosæ tempestatis deponunt, ros matutinus est de cœlestibus stillans, & quasi vnctio spiritus mentem deliniens. Gemitus illos pietas excitat, & inter diem & noctem retro & ante se affectio intuens inter data condonando se diuidens, gratias agit tam vberi beneficij largitori; & se sanatam & sanctificatam agnoscens, fletibus se abluit, & lacrymis se baptizat.* Hæc ille. Adde dum Missæ astamus, & diuina mysteria mente & cogitatione reuoluimus, plures elici fidei actus, inflammarique affectum, & spem vehementer excitari: vt pluribus docet Franciscus Arias *tom. 2. tract. 2. c. 14.* Eodem 2. etiam tempore conducentia ad salutem dona conceduntur temporalia, ex eodem Cyrillo *catech. 5. mystag.* & constat exemplis, quæ peti possunt ex Thoma Cantipratensi *lib. 2. apum. c. 40.* Cæsario *lib. 10. c. 2.* & aliis. Certè Constantinus Imperator, vt docet inter cæteros Genebrardus *in annum 328. ex Tripart. lib. 1. c. 9.* Espenceus *lib. 2. de Euchar. c. 9.* & Petrus Valderama *serm. 3. de festiuit. corporis Christi*, etiam in bellicis expeditionibus circumtulit ligneā ædiculam cum sacra Eucharistia & sacerdotibus, qui ei quotidie sacrum facerent, in eo vno multo plus fidens in victoriis consequēdis, quàm in militum fortitudine & numero. Scripsit Æneas Syluius qui Pontifex creatus dictus est Pius secundus *c. 21.* Europæ in vrbe quadam Dalmatiæ accidisse, vt honestus vir continua tentatione pulsaretur dæmonis instinctu, vt sibi ipsi laqueo gulam frangeret; qui cùm religiosum & pium virum consuluisset, monitus est, vt si incolumis esse cuperet, quotidie sacrificio interesset; quod per plures annos fecit conducto sacerdote, qui sibi Missam quotidie faceret. accidit autem, vt cùm nescio qua de causa sacerdoti eundum esset aliquò, accederet ad Ecclesiam honestus vir, Missam à Parocho auditurus, sed cùm ab Ecclesia distaret, factum est vt absolueretur Missa ante eius aduentum: cúmque id ægerrimè ferret, rusticus, qui interfuerat, ei dixit se audiuisse Missam, quam illi renunciaturus esset, si pallio donaretur. quod cùm fecisset sibi pallio detracto honestus vir, & abiisset, eodem die rusticus se in nemore suspendit, & vir ille liber ab omni tentatione in posterum

mansit. Narrat etiam idem, cùm tres viri simul agerent, auditam vocem dæmonis clamantis: Interfice, interfice, & duobus, qui Missæ non interfuerant, extinctis, tertium, qui audierat, fuisse superstitem, fatente dæmone illum non posse occidere, quòd Missam manè audiuisset. Modestus adolescens ab socio æmulo falsò delatus Regi, quòd deperiret Reginam; Rex volens eum occultè, ob Reginæ famam, de medio tollere, secretò præcepit ministris calcariæ fornacis, vt quem primum manè ad fornacem misisset, cum nuncio, vt exequerentur quæ Rex imperauerat, in ignem immitterent. quod se facturos susceperunt. Misit Rex modestum illum adolescentem cum doloso mandato; sed cùm soleret quotidie sacrum audire, ingressus antea Ecclesiam Missam audiuit; interim æmulus missus à Rege, ipsomet instante, vt videret, an iam adolescens consumtus esset, præueniens aduentum eius à ministris fornacis in ignem coniectus est, & extinctus, incolume modesto ob sacrum auditum, & in pristinam Regis gratiam restituto, illius innocentia cognita, & æmuli nequitia patefacta, vt docent Martinus Polonus Ordinis S. Dominici *in promtuario exemplorum, c.*18. Bernardinus Bustus 2.*p. Rosarij, ser.*23. Io. Herolt, vocatus Discipulus *ser.*48. *de Sanctis*, Ludouicus Granata 2.*q. Catechismi. c.*27.§.10. Nec mirum adstantes sacrificio euangelico, & spiritualibus, & temporalibus bonis cumulari, duplici ex capite, nempe & ob sacrificium ipsum rem planè omnium maximam, & ob preces Ecclesiæ, quippe quæ sit dilectissima Christi Domini sponsa, in collectis & canone id quotidie deposcentis. Laudatur à D. Aug. *lib.*9. *Conf.c.*13. sancta Monica quòd quotidie Missam audiret, vt etiam S. Thomas facere consueuit, ex Surio *in illius vita.* vt clericis præceptum est in Concilio Tolet. I. *c.*5. Non vnius tantùm contentus fuit singulis diebus Lotharius Imperator; sed siue in pace degeret, siue in bello ageret, ternas Missas audiebat quotidie, vt testatur Carolus Sigonius *lib.*11 *de regno Italiæ.* Egimus hactenus *in primo libro*, de re, quæ in hoc sacrificio offertur, & *in* 2. de eo cui ipsum sacrificium immolatur, iis pro quibus offerri ritè potest, ac denique offerentibus, adiunctis etiam conditionibus, quibus id faciendum est, & eidem adstandum: iam deinceps de singulis Liturgiæ partibus seu ritu huius sacrificij in particulari disputaturi, Deo diuisque omnibus beneiuuantibus.

DE

DE SACROSANCTO MISSÆ SACRIFICIO

LIBER TERTIVS.

EXPEDITIS in prioribus libris iis, quæ in communi de ſacroſancto Miſſæ ſacrificio explicanda videbantur; reliquum eſt, vt in ſequentibus de ſingulis ſacræ Liturgiæ partibus, ſeu ritu eius, diſputemus. Notauit autem Iſidorus *lib.1.de off.* Remigius *lib.1.de Miſſæ off.* & Hugo de S.Victore *lib.2. de ſacram.* cùm antea Apoſtoli verbis conſecrationis orationem tantùm dominicam adhiberent, vt ſcribit D.Gregorius *lib.7. regiſtri, epiſt.* 63. Io. Belethus *c.* 98. Gabriel *lect.5. in can.* & Turrecremata *can. Iacobus.de conſecr. d.*1. D. Petrum omnium primum Miſſæ ordinem & Liturgiam inſtituiſſe, quem ſequutus eſt S.Iacobus, & S.Marcus in ſuis. multáque habentur apud D.Petri diſcipulum, S.Clementem *lib.2. conſtit.c.39. & alibi,* & D.Dionyſium *lib. de eccl.Hier.c.3.* Vnde optimo iure dixit Vigilius *epiſt.ad Eucherium,*& Concilium Tridentinum *ſeſſ.22.c.5.* ex Apoſtolica diſciplina,& traditione huiuſmodi ſacras cæremonias manaſſe. quamquam ſucceſſu temporis aliqua rationabiliter ſint à ſanctis Pontificibus addita, vt ſuis locis patebit.

De Miſſæ definitione, & partibus. CAP. I.

SVMMARIVM.

1. *Affertur breuis Miſſæ definitio.*
2. *Et diuiſiones eiuſdem ponuntur.*

1. CVm igitur de ſingulis ſacræ Liturgiæ partibus diſſerendum ſit, illud primum ſtatuendum eſt, ex communi ſententia, Miſſam actionem eſſe ſacerdotis, qua ex inſtitutione Chriſti, in eius paſſionis memoriam, panis & vinum in eiuſdem corpus & ſanguinem conuertuntur,& illa ſub iiſdem ſpeciebus Deo pro viuis & defunctis offeruntur, & conſumuntur. qua de re Valentia *lib. 1. de Miſſa,* Toletus *in inſt.* Vigueriùs *de ſacramento Euchariſtiæ,verſu* 11. Emanuel Rodericus *tom.1.q.43.art.1.* & conſtat ex diſputatis *lib.1.c.3.*

Quoad partes eius D.Augustinus *ep.59. q.5. ad Paulinum.* Ambrosius *lib.6. de sacramentis. c.vltimo.* Io. Beleth *c.34.* cæteríque existimantes D.Paulum 1. *ad Timoth.* 2. verbis illis, *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus.* intelligere in sacrificio, Missam in quatuor partes distinguunt. in obsecrationem videlicet, quæ complectatur præcedentia sacrificium; orationem, quæ ab initio Canonis producatur vsque ad orationem dominicam inclusiuè; postulationem seu interpellationem, in qua consummatur sacrificium, quod in secunda parte consecratum & oblatum fuit; & gratiarum actionem, à communione vsque ad finem totius actionis. Sed Scholastici Theologi, vt S.Thom. *3.p.q.84. art.4.& 4.d.8.* Sotus *4.d.13.q.2.art.4.* & alij communiter, in tres tantùm diuidunt partes. Prima est ab initio vsque ad offertorium, & dicitur Missa Catechumenorum, continens Anteintroitum seu præparationem, Introitum, Collectas, quas aliqui Introitus partem constituunt, Instructionem populi in rebus fidei, quæ dispositiuè fit per lectionem Prophetarum, & Apostolorum, cùm eos Dominus ante promulgationem Euangelij, binos miserit prædicare, præceditque Propheta non dignitate, sed quòd antiquitate prior fuerit prædicatione Apostolorum, perfectè verò per Christi doctrinam, quæ Euangelio continetur. Inter quas ascendente Diacono suggesti gradus ad Euangelium alta voce annunciandum, interponitur, ne tempus otiosè fluat, Graduale, cum aliis similibus versiculis, aut etiam rhythmis; addito in festis maioribus Symbolo designante fidem, quæ Euangelij prædicationem, in toto terrarum orbe consequuta est. Altera continet sacrificium, & bipartita est, prior pars à Græcis Anaphora dicitur, ab Offertorio vsque ad Canonem, & est præparatio sacrificij offerendi constans Offertorio, orationibus pro oblatione materiæ consecrandæ, ablutione manuum, & Psalmo, *Lauabo*, nouáque supplicatione, vt sacrificium nostrum cœlitibus placeat: ad hoc idem petitis adstantium precibus, secretísque collectis; quibus absolutis subditur præfatio seu prolocutio præcedens sacrificium; qua monetur populus, vt sursum corda eleuet, dignásque Deo agat gratias, addito hymno Cherubico. Posterior verò complectitur Canonem, orationem Dominicam, & reliqua vsque ad Postcommunionem, éstque præcipua; cùm in ea sacrificium fiat, Deo offeratur, & consumatur. Tertia denique pars posita est in gratiarum actione, à communione vsque ad finem. sicut etiam Christus Dominus post cœnam hymnum recitauit. Sed iam singulas explicemus initio facto ab Anteintroitu, seu præparatione. 2.

De accessu Sacerdotis ad altare. CAP. II.

SVMMARIVM.

1. *Sacram Liturgiam plenam esse mysticis symbolis, quibus & tanti sacrificij maiestas commendatur, & fideles ad rerum altissimarum contemplationem excitantur.*
2. *Quid mysticè significet sacerdotis ritè parati egressus è sacrario, & accessus ad altare; quid liber clausus, quid cerei accensi, thuribulum, & ministri precedentes.*

TOtam Ecclesiæ catholicæ Liturgiam plenam esse mysticis symbolis, is facile cognoscet, qui legerit D.Dionysium Areopagitam *lib.de eccl. Hier.c.3.p.2.* 1.
Cyrillum

Cyrillum Hierosolymitanum *catechesi mystag.5.* Proclum Patriarcham Constantinopolitanum *lib.de tradit.diuinæ Liturgiæ,* S. Germanum item Constantinopolitanum Patriarcham *in theoria rerum ecclesiasticarum,*S.Maximum Dionysij Areopagitæ Scholiastem, in ecclesiastica mystagogia, Remigium Episcopum Antisiodorensem,Amalarium,VValfridum,Micrologum,Bernonem Augensem, Isidorum,Petrum Damiani *lib.de Dominus vobiscum,c.*17. Rupertum,Abbatem, Hugonem de S. Victore,Innocentium III. & alios, qui de Missæ mysteriis officiisque ecclesiasticis, tractarunt. Qua in re illud vnum spectauit Ecclesia catholica, vt his visibilibus fidelium mentes erigeret ad summam tanti mysterij excellentiam intelligendam; vt verbis illis docuit Concilium Tridentinum *sess.* 22. *c.5.* *Ceremonias item adhibuit* [Ecclesia] *mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes, aliáque id genus multa, ex Apostolica disciplina, & traditione,quo & maiestas tanti sacrificij commendaretur,& mentes fidelium per hac visibilia religionis & pietatis signa,ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem, excitarentur.* Non dissimilia habentur in Concilio Coloniensi anni 1536.*part.7.c.25.* & in Catechismo Romano *cap.de Eucharistia,in fine.*

2. Illud igitur primùm hoc loco quærimus, an præter physicam necessitatem, qua agens debet esse in conuenienti propinquitate,vt possit in passum agere,vt rectè docuit Aristoteles *lib.2.de gen.t.*43.*& seq.* Et ideo etiam sacerdos proximus altari, in quo sunt peragenda mysteria, sacerdos iam necessaria confessione & meditatione, si opus fuit, paratus, & lotus manibus, vt sacrificaturum decet, vt de Aarone constat *Leuit.*8.*& Exod.*30. & testatur de hoc eodem sacrificio Innoc. *lib.* 4. *c.*49. qua de re nobis agendum erit *lib.*4. *c.*2. sacrísque vestibus indutus, è sacristia egrediens, & accedens ad altare,mysterium aliquod innuat? Respondemus, mysterium sanè huiusmodi egressum & accessum continere. significat enim Christum Dominum Sacerdotem magnum secundùm ordinem Melchisedech, & Gentium expectationem carne ex Virgine assumta, de secreto cœlorum habitaculo, ac vtero matris egressum, tamquam sponsum de thalamo, in hanc vitam venisse, seipsum Deo Patri sacrificium in odorem suauitatis immolaturum, ex S.Germano *in Theoria,* S. Maximo *in Mystagogia,c.*9. Anastasio Episcopo Nicæno *in qq.in Scripturam,cap. cuiusnam typum & figuram habeat Ecclesia,* Remigio *in exposit.Missæ,*Hildeberto cùm canit:

Interea veniens in sacra veste sacerdos,
Altaris dextram, dona daturus, adit.
Illius aduentus, quibus ô Iudæa reuisit
Te tuus Emanuel, tempora plena notat.

Ruperto *lib.*1.*off.c.*18. Hugone de S. Victore *lib.speculi eccl.c.*7. *& lib.*2.*off.eccl.c.*14. Iuone Carnotensi *lib. de conuenientia noui & veteris sacrificij,* Innocentio III. *lib.* 2. *c.*18. Durando *in Rationali,lib.*4.*c.6,* Gabriele *in can. lect.*15.Vt etiam indicat clausus Liturgiæ liber, qui præfertur. nam antequam agnus occisus aperuisset septem signacula; sacramentum passionis eius, in lege clausum erat. Minister præcedens,præcursorem Domini S. Io. Baptistam denotat, ex citatis;Ceroferarij in Missis celebrioribus cum cereis ardentibus, præseferunt gaudium, quod mundo effulsit in ortu Saluatoris, iuxta illud Angeli *Lucæ* 2. *Annuncio vobis gaudium magnum,* vt docet Rupertus. Thuribulum Christi humanitatem, cum incluso igne diuinitatis, ex S. Germano, & D. Augustino *Hom. 6. in Apoc.& serm.* 98. vnde emanat septiformis Spiritus sancti gratiæ, & bonorum operum odor, atque fragrantia. Denique Subdiaconus cum libro, & Diaconus lecturus

vtriusque Testamenti prædicatores exprimunt. Et quidem lex prior est tempore, sed dignitate posterior Euangelio, vt explicat Hugo de S. Victore *lib. 2. off. c. 14.* Incedit autem sacerdos secum tacitus Psalmum quinquagesimum recitans, ad mentis euagationem auertendam, & cordis compunctionem in tanto mysterio celebrando, excitandam.

De Sacerdotis inclinatione ad gradus altaris, & adoratione sacrarum imaginum. CAP. III.

SVMMARIVM.

1. *Crucis vsus in altari, in quo celebrandum est, perantiquus & retinendus.*
2. *Corporis inclinatio reuerentia & venerationis signum esse.*
3. *Adorationem notam esse submissionis, & honoris, & quomodo ab eo distinguatur.*
4. *Quotuplex sit adoratio.*
5. *Num licitus sit sacrarum imaginum vsus.*
6. *An collocandæ in templis.*
7. *Num eadem censendæ sint digna veneratione.*
8. *Et quomodo venerandæ.*
9. *Qualésque pingendæ.*

SAcerdos, cùm ad altaris, in quo sacra facturus est, gradus seu crepidinem accesserit, se reuerenter inclinat; vt scilicet, imagini Crucifixi, ac Sanctorum debitum cultum exhibeat; vel etiam genu flectit, si sanctissimum Eucharistiæ sacramentum adest, vt conuenienti veneratione vniuersorum Dominum adoret. Porrò vti Ecclesia sine cruce stare non potest, vt dixit S. Ambrosius *ser. 56.* vnde etiam domus & delubra Gentilium Christiano cultui mancipabantur vexillo crucis ibi collocato *l. vltima, de paganis, in Cod. Theodosiano,* & Baronio *in Martyrol. die 26. Iulij*, ita neque altare. Idque veteri consuetudine vt facile cognosci potest, *ex can. 3.* Concilij Turonensis II. celebrati anno 570. vbi præcipitur corpus Domini in altari sub crucis titulo reponendum, Sozomeno *lib. 2. c. 2.* Tripartita *lib. 2. c. 19.* Amalario *lib. 1. de off. eccl. c. 14.* & Niceta, qui Ignatij Patriarchæ Constantinopolitani vitam scripsit, dum de illius obitu agit. Idémque vsus diuinitus comprobatus est. Cùm enim Presbyter captiuus sine cruce celebrare non auderet, Carauacensis crux super altare ab Angelis est allata. vt refert Alph. Ciaconius *lib. de signis crucis, c. 35.* & Iacobus Gretserus *in opere de cruce.* quare idem mos omnino seruandus est: vt etiam in rubricis Missalis docetur. sentit tamen Suarez *disp. 81. sect. 6.* si absque cruce celebraretur, secluso contemtu, non censendum peccatum mortale. 1.

Inclinationem verò corporis venerationis & reuerentiæ signum esse constat, tum ex diuinis litteris *Gen. c. 17. 19. 24.* Esther *cap. 3. Ps. 94. lib. 1. Reg. c. 24. lib. 3. c. 1. & 19. lib. 1. Paralip. c. 29. Danielis c. 6. ad Philip. 2. Vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum.* & *Apoc. 5. Et vigintiquatuor seniores ceciderunt in facies suas, & adorauerunt viuentem in secula seculorum.* Tum ex Patribus, S. Gaudentio *ser. 9.* Macario *Hom. 8. & 15.* Cæsario Arelatensi *Hom. 34.* Chrysostomo *Hom. 7. & 52. in Matth.* Hieronymo *in cap. 3. epist. ad Ephesios,* Augustino *in Ps. 43.* Arnobio *lib. 7.* S. Thoma, vt alios omittam, *in epist. ad Ephes. cap. 3. & 2. 2. q. 103. art. 1.* 2.

Vide lib. 3. c. 7. & 18.

tum

tum ex profanis, vt Homero *lib.5. Odiss.lib.7. & 9.Iliad.* Aristotele *lib.1. Rhet.c.5.* Q. Curtio *lib.4.* Horatio *lib.1. epist.12.* Herodoto *lib. 2.* Plutarcho *in Pompeio Liuio, lib.30.* Arriano *lib.5.de reb. Alexandri.* Suetonio *in Vitelio,c.2.* Ammiano Marcellino *lib.18.* Est autem inclinatio reuerentiæ signum, triplex, vt rectè obseruauit P. Martinus del Rio *in c.49. Geneseos,*nempe capitis seu faciei demissio, genuflexio, & prostratio totius corporis. Illud verò communiter seruatur,vt cùm hominibus genuflexio fit (si summum Pontificem Dei vicarium excipias) vno fiat genu, cùm verò fit Deo, vtroque: vt constat de Salomone *lib. 3. Reg.8.* de D. Petro, Paulo, Stephano aliísque fidelibus, *Act.7. quæst.20.21.* cùm enim humana natura nihil habeat condignum Deo, quo eius excellentiam protestetur, cogitur ad obsequia diuinæ naturæ transferre ea honoris signa, quæ inuicem exhibemus, fatentes nos humiliores esse respectu excellentiæ proximi, vt docet Nyssenus apud D. Thom. *in catena Lucæ 22.* videatur ad hoc idem Corduba *lib.1. quæst.5. dub. 6.* Et quia de sacrosanctæ Eucharistiæ adoratione nobis agendum erit *lib. 4. c.11.* hîc tantùm de cultu imaginum sacrarum pauca perstringemus; vt Caluini *in instit. lib.1.c.11.& lib.4.c.9.*Lutheri, aliorúmque Nouatorum, qui vetus, & laudabile Ecclesiæ catholicæ institutum in colendis imaginibus reprehendere sunt ausi,audaciam reprimamus.

3. Illud verò primo loco statuendum est, adorationem, vt definit Damascenus *lib 1. de imaginibus, & lib. 1. Apol.* esse submissionis & honoris notam. is enim alium adorare dicitur, qui se alteri tamquam superiori, & excellentiori submittens, illum honorat. Quare cùm adoratio fit ad alterum, debitum honoris cultum iuxta propriam conditionem illi reddens, ad iustitiam pertinebit; vt obseruantia, pietas, religio, & obedientia, quæ à D. Thoma 2. 2. *quæst.80.*& deinceps,partes potentiales iustitiæ dicuntur.Honor autem,& adoratio,etsi vsu loquendi indifferenter accipiantur, in aliquo tamen differunt: honor enim, qui nihil est aliud quàm testimonium excellentiæ, & bonitatis alterius, vt colligitur ex Aristotele *lib. 8. Eth. c.8.* & S. Thom. 2. 2.*quæst.* 103. *art.2.* latius patet, quàm adoratio, ex S. Thom. *ibid.* cùm honor esse possit inter æquales; quòd non tantùm superiores, sed etiam æquales & inferiores honoremus; adoratio verò sibi superiorem & excellentiorem respicit. vnde S. Augustinus *lib. contra ser. Arianorum, c.23.* ait: *Honorat enim omnis, qui adorat, non autem adorat omnis, qui honorat.* nam & fratres secundùm Apostolum inuicem se honore præueniunt; nec tamen inuicem adorant. ob id se habent vt genus & species, cùm adoratio sit veluti emphasis, seu excellentia honoris, ex Anastasio Episcopo Theopoleos *in septima Synodo,act.4.* Eadem ratio est de adoratione,ac veneratione, & cultu, cùm hæc coincidant cum honore.eo quòd adoratio sit venerationis & cultus eminentia, seu veneratio & cultus cum submissione,vt colligimus ex D. August.*lib.10.de Ciu.c.4.*

4. Porrò quia adoratio habet pro obiecto excellentiam alterius, pro diuersitate excellentiæ, varia etiam constituitur adoratio; vt colligimus ex D. Augustino *lib.10. de Ciuit.c.1. & 4. lib.1. de Trinit.c.6. lib.20. contra Faustum,c.21.* Isidor. *lib. 8. Etym.c.vltimo.* S.Thom. 2. 2. *quæst.103. art.3. & 4.* Beda *in c.4. Lucæ,* Iona Aurelianensi *lib.1. de imag.* & ferè tota septima Synodo. Quia igitur excellentia alia est increata,alia creata. & huius quædam est eminentissima,qualis est creaturæ, quæ habet specialem affinitatem ad Deum,vt B.Virgo,quatenus est mater Dei; quædam autem inferior, vt aliorum beatorum; ideo etiam triplex ex Theologorum sententia constituitur adoratio:quarum vna dicitur Latria,quæ propria est

est Dei, qua illi nos subiicimus, vt supremo omnium Domino, in eo spem & fiduciam nostram collocantes; in qua sola significatione per antonomasiam adorationem sumsit D. Hieronymus *epist. 3. ad Riparum*, & Augustinus *lib. de vera & falsa relig. c. 55.* cùm asserunt solum Deum esse adorandum. cùm tamen reperiamus in sacris Scripturis sæpe etiam homines adoratos, vt ex locis citatis initio *num. 2.* constat. Altera dicitur Hyperdulia, quasi quidam cultus eximius inter eos, qui Sanctis cum Christo regnantibus debentur. Tertia dicitur Dulia, quæ reliquis Sanctis, & creaturis excellentibus debetur. etsi aliquando Duliæ nomen, non solùm hunc, sed etiam superiorem cultum Hyperduliæ complectatur, vt colligimus ex D. Augustino *serm. 7. ad fratres in Eremo, lib. 10. de Ciu. c. 1.* S. Thom. 2. 2. *quæst.* 103. *art.* 4. & Theologis 3. *d.* 9. vnaquæque autem harum adorationum, & interior esse potest, & exterior. Denique aliquid adorari potest vel per se, seu absolutè nulla habita relatione ad aliud propter quod adoretur; sed tantùm ob intrinsecam suam excellentiam; vt, v. g. cùm Regem adoras: vel propter aliud, ad quod habitudinem & coniunctionem habet, seu relatiuè ad aliud. ita vt honor illi exhibitus non sistat in eo, sed redundet in personam, v. g. propter quam exhibetur, vt ex Leontio *in septima Synodo*, & Nazianzeno *ser. pacif.* 3. cùm Iacob vestem Ioseph sanguine conspersam cum lacrymis osculatus est, id haud fecit honorando ipsam vestem, aut eam diligendo, sed per eam Ioseph filium, qui ea amiciebatur, arbitratus est osculari. Quibus constitutis illud primum quærimus,

An sit licitus sacrarum imaginum vsus? Improbatus est imaginum sacrarum 5.
vsus sæpe ab Ecclesiæ hostibus. Iudæi enim & Saraceni, ex S. Germano *in epist. ad Thomam Claudiopolitanum Episcopum*, Theophane *in annalibus* in Leone Isauro anno 8. nempe 723. quo incepit hæc hæresis, & seq. Concilio Nicæno II. *act.* 5. Constantino Manasse Græco autore, & Damasceno *in actis Stephani iunioris, & sociorum Martyrum*, Manichæi, & Marcionistæ, ex Tharasio in eadem Synodo, quæ est septima generalis, *act.* 1. & 5. Xeneus, seu vt vocatur à Nicephoro *lib.* 16. *c.* 27. Xenaias, Seuerus, Petrus Fullo ex eadem Synodo septima, *act.* 5. & 6. Claudius Episcopus Taurinensis, ex Iona Aurelianensi *lib. de cultu imaginum*, & VValfrido *lib. de rebus ecclesiast. c.* 8. Io. Vuiclefus, ex Concil. Constantiensi *sess.* 15. eiúsque discipulus Hieronymus de Praga, Lutherus, & Caluinus ex Cocleo, Lindano, VValdensi, & aliis. Et inter Imperatores Iulianus Apostata ex Cyrillo Alexandrino *lib.* 6. *contra eumdem*, & Sozomeno *lib.* 5. *c.* 20. Leo Isauricus, eiusque filius Constantinus Copronymus, ex Theophane, Leo Armenus ex Michaële Studita *in vita Theodori Studitæ*, Michaël Balbus, & Theophilus ex Curopalata, Zonara, & Cedreno *in eorum vitis*, & cæteri Iconomachi bellum contra sacras imagines, tamquam contra idola mouerunt, eásque deiecerunt, & fregerunt. quorum errorem Ecclesia catholica semper damnauit: vnde Patres in II. Concilio Nicæno exclamant *act.* 7. *Omnes sic credimus, omnes idem sapimus, omnes approbantes subscripsimus. Hæc est fides Apostolorum, hæc est fides Orthodoxorum, hæc fides orbem terrarum confirmauit. Credimus in vnum Deum in Trinitate laudatum, venerandas imagines amplexamur, qui secus agunt anathemate percellantur.* Neque sanè diffici-
1. le est Iconomachorum impietatem refellere. Primò quidem quòd ipsemet Deus, vt notauit Adrianus I. *epistola ad Imperatores, quæ refertur septima Synodo, act.* 2. viuam spirantémque sui imaginem, hominem scilicet fecerit *Gen.* 1. & 5. & *Sap.* 2. & imagines duas Cherubim aureas arte sculptas obumbrantes Propitiatorium fieri iusserit *Exod. c.* 25. quod Athanasius *in ser. de SS. Patribus, & Prophetis, & Ecclesia*,

& Ecclesia, dicit factum ad præfigurandas Christi imagines : & templum quod Ezechieli ostendit *c.* 40. *&* 41. imaginibus palmarum, leonum, hominum, & Cherubim ornatum legimus. Approbaritque Salomonis templum, in quo multæ imagines, tum plantarum, tum ferarum, tum hominum & Cherubim ex ligno & metallo visebantur, *lib.* 3. *Reg. c.* 6. vt in defensione imaginum disputat etiam Leontius *lib.* 5. *contra Iudæos*, vt videre est in septima Synodo citata *act.* 4. Deinde verò quia Christus Dominus etiam sui ipsius imaginem, non pictoris manu formatam, sed diuina sua virtute in linteolo impressam ad Abagarum Edessæ Principem misit, vt testes locupletes sunt Gregorius II. *epist.* 1. *ad Leonem Isaurum*, quam Ducæus Fronto Societatis Iesu è Græco transtulit, & meminit Baronius *in annum* 726. Damascenus *lib.* 4. *de fide*, *c.* 17. *& orat.* 2. *de imaginibus*. Euagrius *lib.* 4. *c.* 26. referens aquâ, qua imago illa fuerat respersa, in lignorum struem & rogum iniectâ conflagrasse aggerem Cosdroë obsidentis Edessam anno 545. quod aurea nulla vi fieri potuerat. vt etiam eadem in exercitu Philippici ducta anno 589. ingens de Persis victoria reportata est, ex Cedreno in Mauritio & Theophane *in annalibus*. idémque accidit anno 621. Heraclio Imperatori, contra Persas bellum gerenti eadem sacra imagine præcedente exercitum, ex Theophane, Cedreno, & Zonara anno 12. Heraclij. Ioannes Curopalata in Theophilo, Theophanes Archiepiscopus Tauromeniæ in Sicilia, *Hom.* 37. quæ est de restitutione imaginum, Nicephorus *lib.* 2. *c.* 7. Adrianus I. *lib. de imaginibus*, *respon. c.* 18. Constantinus Porphyrogenetus *in orat. hac de re*, apud Metaphrastem die 20. Augusti, & apud Surium S. Germanus *in actis S. Stephani & sociorum martyrum*, Theodorus Patriarcha Hierosolymitanus *epistola ad Paulum Pontificem Rom.* lecta in Concil. Romano sub Stephano Papa IV. Concil. II. Nicænum cit. *act.* 5. Michaël Studita, qui res gestas Theodori Studitæ magistri sui scripsit, Iuo Carnutensis *in decretis*, *p.* 4. *c.* 83. vt etiam alteram impressit in velo Veronicæ, quæ Romæ adseruatur, cuius meminit Methodius apud Marianum Scorum *in Chronico anni* 39. Albericus *in suo dictionario, v. Imago*, affirmans se eam vidisse anno 1350. & extat historia eiusdem aduectæ Romam, sub Tiberio manu scripta in Bibliotheca Vaticana, & alteram post obitum in syndone qua inuolutus iacuit in sepulcro, anteriorem posterioremque sui partem referentem reliquit quæ Taurini summa cum veneratione visitur ab incendio miraculo præseruata. Tertiò quia Apostoli à Christo Domino edocti ad abolendum idolorum cultum, decretum pro sacris imaginibus, vt notauit Franciscus Turrianus *lib.* 1. *pro can. Apostol. c.* 25. Franciscus Feuardensius *in lib.* 1. *Irenæi*, *c.* 24. & Baronius *in annum Christi* 57. fecerunt in Synodo Antiochena, his verbis : *Non debent saluati decipi circa idola, sed loco eorum incontaminatas veri Dei, simul & hominis, Saluatoris nostri Iesu Christi, seruorumque eius manibus efformatas imagines contra idola & Iudæos erigere.* Cuius etiam canonis mentionem fecit Gregorius Pessinuntis Episcopus in septima Synodo *act.* 1. etsi editione Latina non referatur ad amussim. Citat etiam Theodorus Studita *lib.* 2. *epistola* 4. dum etiam ipse pro imaginum defensione in exilium actus esset anno 814. ea diui Petri Apostoli verba, ex actis sancti Pancratij Martyris : *Fili Ioseph, adfer imaginem Domini nostri Iesu Christi, & imprime illam in Pyrgisco, vt videat populus qualem formam sumserit Dei filius, & videntes amplius credant formæ typum intuentes, & reminiscantur eorum, quæ per nos eis annunciata sunt.* Constat ex publicis consignatis litteris Fratris Georgij Temuti Dominicani, Episcopi Cocinensis seriem facti testantibus, transmissis

(margin numbers: 2. beside "Deinde verò"; 3. beside "Tertiò")

anno 1562. in Europam, & ex Hieronymo Osorio Episcopo Siluensi *lib. 3. hist.* Io. Petro Maffeo *lib. 12.* Baronio *in annum Christi 57.* & Ioanne Lucena *lib. 3. c. 5. vita P. Fr. Xauerij*, ante annos circiter 50. Maliapuræ. vbi S. Thomas mactatus, pro Christo martyr occubuit, effossam marmoream tabulam cum cruce, circulo item lapideo inclusa; inter cuius adorationem, vt guttæ ipsæ sanguinis nedum litteræ insculptæ adhuc testantur, hasta transfixus Apostolus cecidit; eáque in sacello extructo constituta, euidenti miraculo crucis venerationem auctam. Tribus enim ante natalem Apostoli diebus, nempe die 18. Decembris, quo eiusdies festus ibi agitur, sacerdote rem diuinam faciente, vt legi cœptum est Euangelium, vniuerso populo inspectante crux candida, nigris maculis, attamen splendidis, infici cœpit, donec tandem aliis atque aliis subeuntibus tota nigresceret. Interim modicis primùm guttis, largo deinde sudore manauit; admotaque linteola tincta sunt sanguine, sacrificio peracto, rediit natiuus color. Idémque miraculum singulis ferme annis renouatur eodem die, eodémque & sacrificij & Euangelij tempore. Nicodemus quoque Christi discipulus Saluatoris nostri imaginem pinxit, quæ deinde Beryti à Iudæis transfixa plurimum sanguinis effudit, ex Athanasio *ser. de passione imaginis*, relato Synodo VII. *act. 4.* & à Greg. Turonensi *lib. 1. de miraculis, c. 22.* Canis. *lib. 5. de B. Virg.* Hæmoroissam etiam à Christo sanatam, posuisse æneam statuam, atque ad eius fimbriam enatam herbam morbos omnes curantem, scripserunt Eusebius *lib. 7. hist. c. 14.* Nicephorus *lib. 10. c. 15.* Cassiodorus *lib. 6. Trip. c. 41.* Sozomenus *lib. 5. c. 20.* Greg. Turonensis *lib. 1. de miraculis, c. 21.* Metaphrastres die 28. Octob. in actis Artemij martyris *c. 30.* Gregor. II. *ep. 4. ad S. Germanum Patriarcham Constantinopolitanum.* Damascenus *orat. 3. de imaginibus*, Antipater Bostrorum Episcopus relatus Synodo VII. *act. 2.* Theophanes Archiepiscopus Tauromeniæ in Sicilia *Hom. 37.* quæ est de restitutione imaginum, & Theophylact. *in c. 9. Matth.* Denique D. Lucam imagines Christi & B. Virginis formasse, docet S. Germanus apud Damascenum *in actis Stephani & sociorum Martyrum*, Theodorus Studita apud Michaëlem Studitam eius acta scribentem, Io. Curopalata *in Theophilo*, Metaphrastes *in vita S. Lucæ*, Niceph. *lib. 2. c. 43. lib. 6. c. 16. lib. 14. c. 2.* S. Thom. *3. sent. d. 9. q. 2.* Et ex eis vnam dono dedit Eudocia, sanctæ Pulcheriæ, quæ ei nobile ædificauit templum, vt testis est Nicephorus *lib. 14. c. 2.* & Theodorus Lector *lib. 1. Collectaneorum.* Apostolorum Petri & Pauli iconas factas ab eodem D. Luca, & aliis, constat ex eodem Niceph. *lib. 1. c. 43. lib. 2. c. 37. lib. 6. c. 15.* earúmque meminit Eusebius *lib. 7. hist. c. 14.* illásque fuisse antiquas dicit, & Adrianus I. *in ep. ad Imper. in Synodo VII. act. 2.* referens imagines illorum ostensas Constantino Imperatori à S. Syluestro. quod etiam testatur Constantinus ipse in edicto, quod habetur *tom. 1. Conciliorum.* Quare rectè S. Germanus *in actis Stephani Iunioris apud Damascenum*, Euthymius Sardensium Episcopus, Epiphanius & alij Patres *in VII. Synodo, act. 2. 3. 7.* Damascen. *lib. 4. de fid. c. 17.* Basilius *in Iulianum*, vt citat Adrianus I. *in epist. ad Imper.* S. Th. *3. p. q. 25. art. 3. ad 4.* Concilium Senonense *decreto 14.* Conc. Trid. *sess. 25. decreto de inuocat. venerat. & reliquiis Sanctorum, & sacris imaginibus*, senserunt vsum imaginum esse Apostolicam
4. traditionem. Idem probatur quartò ex Patribus, qui semper sacras imagines & receperunt, & commendarunt, vt Angelorum imagines Dionysius *de cœlest. hier. c. 1. & vltimo*, Nanzianz. *orat. 23. Synod. VII. act. 2. & 5.* etsi ratio ibidem allata ex epist. Io. Thessalonicensis, non sit omnino solida; & fuerunt etiam in Salomonis templo. Tertul. *lib. de pudicitia, c. 7. & 10.* meminit figuræ Christi ferentis ouem in calicibus sculptæ. Constantinus Imperator approbante Sylu. in labro fontis sui

baptismi

baptiſmi,argenteas ſtatuas Saluatoris & S. Io.Baptiſtæ poſuit;& in Lateranenſi Eccleſia item Saluatoris & duodecim Apoſtolorum, ac quatuor Angelorum,vt teſtis eſt Damaſus *in Pontificali*,& innuit Adrianus I.*epiſt.citata*.Euſebius *lib.3.& 4. vitæ Conſtantini* ſcribit in Paleſtinæ templis extructis a Conſtantino,fuiſſe multas argenteas & aureas ſtatuas.Athanaſius *ſer.de ſanctis Patribus & Patriarchis & Eccleſia,apud Turrianum lib.4.de dog.charact.*inducit Eccleſiam cum Chriſto conquerentem , quòd ob Paſcha & venerationem imaginis Chriſti oppugnaretur. cui Chriſtus reſpondet : Si propter hoc te oppugnant, ne grauiter feras, neque deſpondeas animum;cùm ſcias,ſi quis Paſcha negat,aut imaginem,me eum negaturum coram Patre meo,& electis Angelis. Baſilius *in ep.ad Julianum*,vt citatur in Concil. Nicæno II.*act.2.& 4.*ait ſe Apoſtolorum,Prophetarum & Martyrum hiſtorias & imagines honorare,& palam adorare.Et *oratione in 40.Martyres* ſcribit,oratores & pictores egregia Martyrum facta exprimentes, illos verbis, hos coloribus, plures ad imitationem prouocare,quòd,quæ hiſtoriæ ſermo auribus proponit,ea pictura tacens oculis oſtendat.Nyſſenus *orat.44.* ait,picturam Iſaac immolandi à Patre,ſæpius ſibi lacrymas excuſſiſſe.Et *in orat.de S.Theod.*imaginem in pariete tacentem maximè loqui & prodeſſe.Io Chryſ.*Hom.quòd veteris & noui Teſtamenti vnus ſit legiſlator*,& refertur *Synod. VII. act.2. & 6.* & à Theodoro Studita *lib.2. epiſt.8.* dicit, ſe ex cera fuſilem picturam pietate plenam amaſſe. Et in eiuſdem vita legimus habere ſolitum in cubiculo effigiem D.Pauli,in quam ſæpe oculorum aciem intenderet,cum legeret illius epiſtolas. Et *in encomio Meletij* dicit illius imaginem in annulis,poculis,thalamis,& aliis locis effictam,vt ſanctiſſimi viri forma vbique conſpiceretur;quòd ad pietatem prouocaret.D.Aug. *lib.1.de conſenſu Euang.c.10.* ait Petrum & Paulum vna cum Chriſto pluribus locis depictos etiam Paganos vidiſſe.Et *lib. 22.contra Fauſtum, c.73.* Abrahæ ſponte filium immolantis nobile factum , tot linguis decantatum, & tot locis pictum, vt aures & oculos diſſimulantium feriret.Cyrus Epiſcopus Smyrnenſium templum Dei Genitrici ædificauit , occaſione illius imaginis , quæ à neſcio quo in cupreſſo abſcondita ſeipſam patefecit,cupreſſo immenſo lumine coruſcante, & quaſi ardente,vt docet Nicephor.*lib.14.c.46.*& Baronius *in annum* 446.Symmachus Papa plures Sanctorum imagines ex argento & opere muſiuo in Eccleſiis fecit,vt docet Anaſtaſius Bibliothec.S.Greg.*lib.7.ep.53.ad Secundinum* dicit,imaginem ſacram honorandam,etiam proſtratione ad terram,non tamen vt Deum. & *lib.9.ep.9.* reprehendit Seuerum quòd imagines confregiſſet. Scribit Beda *lib.1.hiſt. Angl. c.25.* S. Auguſtinum Cantium intraturum ad fidem diſſeminandam Hidelbertho & populo Anglorum , circà anno 593. prætuliſſe crucem & imaginem magni regis Chriſti,more ſolito.Greg.II.*in 2.ep.ad Leonem Iſaurum* ſcribit, neminem ex Chriſti amantibus & religioſis hominibus , abſque imaginibus peregrinatum eſſe.& *ep.1.ad eundem* dicit , ſe ex Eccleſia regredi cum compunctione ob viſas Chriſti paſſionum imagines,& B.Virg.& Angelorum canentium ter ſanctum hymnum.Omitto Prudentium, Paulinum,Damaſcenum,Io.Euiratum *in prato ſpirituali,cap.45.81.180.*& alios citatos,vel inferiùs citandos. Quintò 5.
eadem veritas ſancita eſt in ſacris Conciliis,vt in Synodo Romana ſub Greg.II. anno Domini 726. & citatur ab Adriano *in ep.ad Carolum Magnum*, & à Zonata *in annalibus*. Et iterum in Romana ſub Greg.III.anno 732. In Gentiacenſi anno 766. ex Sigeberto,& Annonio *in annal.Francorum, lib.4.c.67.*In Romana ſub Stephano IV.ab aliis dicto III.anno 769. ex Sigeber. Anaſt. Biblioth.& Adriano I. *lib.de imag.* In Nicæna II.quæ eſt VII. generalis, hac eadem de cauſa congregata

anno 787. In Romana sub Nicolao anno 863. in Synodo octaua generali, seu Constantinopolitana quarta anno 869.*can.3.*& Trid.*sess.25.* vbi non tantùm admittit imagines Christi, B.Virginis, & Sanctorum, quibus debitum honorem & venerationem impertiendā dicit, non quòd credatur inesse in illis aliqua diuinitas, vel virtus propter quam sint colendæ, vel ab eis aliquid petendum (vti fit ab Ethnicis) sed quòd honos, qui eis exhibetur, referatur ad prototypa, quæ illæ repræsentant; ita vt per imagines veneremur prototypa: sed etiam admittit imagines Dei, præsertim in picturis historiarum, non quòd diuinitas possit propriè pingi, id enim dicere esset extremæ demētiæ; quo sensu intellexerunt Damascen. *lib.3.c.17.& orat.2.de imag.* Clem.Alex.*lib.1.Stromatum,*& Theod.Patriarcha Hierosolymit.*in VII.Synodo,act.3.* cùm negarunt Deum posse pingi; sed solùm metaphoricè & per quamdam analogiā, maximè sub illis formis quibus aliquando apparuit, vt Spiritus sanctus sub specie columbæ, vt etiam approbat septima Synodus *act.5.* Pater æternus sub specie senis, vt apparuit *Danielis c.7.* & exponit D. Aug. *lib.2.de Trin.c.vlt.* vt etiā fit in Angelis, vt ex Dionysio diximus. In quo non solùm Vuiclef, & Caluinus, sed etiam ex Catholicis Hetuæus *quodlib.10.q.6.* Abul.*in c.4. Deut.q.5.*& Dur.*3.d.9.q.2.ad 3.* decepti sunt, vt communis Ecclesiæ vsus docet, & probant VValdensis *tom.3.c.155.* Caiet.*3.p.q.25. art.3.* Cather.*opusc.de ador. imag.* Didacus Payua *lib.vltimo contra Kemnitium,* Sanderus *lib.1.de imag. c.4.* Franc.Turrianus *lib.4. de dog. charact.* Si enim sacra Scriptura Deum mysticè figurat vt habentem caput, oculos, aures, nares, faciem, os, pedes, ventrem, & humeros, vt cum dicit: Oculi Domini super iustos; auerte faciem tuam à peccatis meis; aures Domini in preces iustorum; scapulis suis obumbrabit tibi; ex vtero ante luciferum genui te; quidni etiam possit Ecclesia Deum alioquin corporis expertem accommodate ad vtilitatem nostram, delineare, ad exemplum
6. sacræ Scripturæ. Sextò denique ratione, si enim vsus imaginum est malus, vel est malus intrinsecè vel extrinsecè. Non primum, tum quia alioquin ars illarum effectiua esset mala, & tamen *Exod.31.& 35.* à Deo probata est, cùm dederit spiritum suum & sapientiam Berseleel, & Ooliab, & multa pingerent & sculperent in ornatum tabernaculi. tum quia multa fuerunt in templo Salomonis sculpta, quod tamen à Deo probatum est. tum quia maximè iuuant, & intellectum nostrum ad res diuinas intelligendas, vt notauit S.Dionysius *de eccl. hier. c.1.& vlt.* Chrysost. *Hom.33.in Io.* Gregorius II. *ep.1.ad Leonem Isaurum*; cùm ex Aristotele *lib.3.de anima.tit.30.39.* naturalis modus noster intelligendi sit per nota, & sensibilia. vnde experimur sublatis externis imaginibus, cùm volumus concipere Deum, nobis speciem & imaginem aliquam animo fingere. Quare Damascenus *lib.4.de fide c.17.* Gregorius *lib.9.registri,epistola 9.* Synodus II. Nicæna *act.6.* VValfridus *lib.de rebus Eccl.c.8.* S.Thom. *lib.3. sententiarum*, scripserunt, imagines illiteratis esse vice librorum; & voluntatem quam promouent imagines ad Sanctorum imitationem, ex eadem Synodo *act.6.in fine,*& D.Basil.*orat.in 40.Martyres,*& Damasceno *loco citato*; & ad amorem, ex D.Greg. *lib.9. ep.9.* Greg. Turonensi *lib.1.de mirac.c.22.* Athanasio *in resp.q.39.ad Antiochum,* Adriano I.*ep.ad Imperatores in II. Synodo Nicæna*; & ad petenda Sanctorum præsidia, ex Theodoreto *in vita Simeonis Stylitæ,*& Basilio *in epistola contra Iulianum,in II. Nicæna Synodo citata*; & denique memoriam, ex eadem Synodo *act. 7.* in definitione fidei, ad res præclarè gestas à Sanctis repetendas, cùm sint veluti historiæ. Ideo meritò Damascenus *orat.2. pro imaginibus. Imago* (inquit) *triumphus est ac indicium & monumentum, quod eorum, qui se fortiter strenueque gesserunt, victoriæ memoriam, quódque dæ-*

monum

mo..am qui victi profligatique sunt ignominiam & dedecus testatur. Et Basilius *in oratio-*
ne de 40. Martyribus. Quæ, inquit, *historia oratione exprimit, hæc tacens pictura per imi-*
tationem ostendit. Vnde & in Dei Sanctorúmque honorem redundat vsus ima-
ginum, vt docet S.Germanus *in epist. ad Io. Synnadon Metropolitam*, & habetur in
Synodo II. Nicæna *act.4.* cùm honor imaginis in prototypum referatur, ex ea-
dem Synodo *act.3. & 7.* Synodo VIII. *c.3.* Synodo Senensi *decreto* 14. & Trident.
sess. 25. D.Basilio *lib. ad Amphylochium de Spiritu sancto. c.*18. Leontio *lib. 5. contra*
Iudeos, & refertur Synodo VII. *act.4.* Augustino *lib.3 de doctrina Christiana. c.9.*
Ambrosio *ser.10. in Psal.*118. Theodoro Studita *in orat. de S.Platone, & lib.2. ep.*1.8.
11. *& in actis S.Stephani Iunioris*, & Gregorio II. *epist.4 ad Germanum.* Non secun-
dum, ob præceptum positiuum *Exod.* 20. *Deut.5. Leuit.* 26. tum quia ibi solùm
prohibentur imagines aduersantes honori Dei, vt sunt idola, vt patet ex ver-
borum contextu, & docent Beda *de templo Salom. c.* 19. Ionas Aurelian. *lib. 1. de*
cultu imag. Thomas VValdensis *tom.3. c.*152. Caiet. *in Exod. c.*20. Sanderus *lib.1. de*
*imag. c.*70. Franciscus Turrianus *lib.4. de dog. charact.* Pamelius *in annot. in lib.2. Ter-*
*tulliani aduer. Marcionem, c.*22. Bellarm. *lib.2. de reliq. Sanct. c.7.* Valentia *lib.1. de ido-*
lol. c.4. & 5. & lib.2. c.7. non autem omnes prorsus imagines; cùm & Deus ipse
iusserit fieri Cherubinos, & poni in loco orationis, seu tabernaculo, & Iudæi
habuerint imagines Cæsaris in nummis. Quare sicut cùm in quinto præcepto
dicitur: Non occides, iniquam dumtaxat hominis cædem vetari intelligimus.
ita in hoc: Non facies tibi sculptile, impium tantummodo imaginum vsum
prohiberi censendum est. Ob id Patres in Synodo II. Nicæna *act. 4. & in fine*
act.5. anathema dixerunt iis, qui sententias sanctæ Scripturæ de idolis torquent
ad venerandas imagines. Tum quia ex D.Augustino *lib.15. contra Faustum. c.4. &*
7. Cypriano *lib.3. ad Quirinum. c.*59. Irenæo *lib.4. c.*31. S.Thom. *2.2. q.122. art.1. &*
4. omnia præcepta Decalogi præter præceptum Sabbati, pertinent ad legem
naturalem. res autem iure naturali prohibitæ, non sunt malæ, quia prohibitæ,
sed prohibitæ, quia malæ: proinde nec à Deo præcipi possunt; quare si imagi-
nes in primo præcepto prohibitæ, sunt omnes imagines, & non tantùm idola,
Deus nec Cherubim, nec serpentem æneum præcepisset. At præcepit: signum
est igitur non vetuisse nisi imagines quæ pro diis colerentur. Quod à Catholi-
cis minimè fit in veneratione sanctarum imaginum, vt D. Athanasius *in qq. ad*
Antiochum respon. 38. rectè scripsit. *Non adoramus* (inquit) *Christi imagines tam-*
quam deos vt Gentiles: affectum tantùm nostrum, & studium charitatis nostræ erga figuram
personæ, per imaginem expressæ, declaramus. quo fit vt sæpe lignum, quod priùs erat imago, si
figura deleta sit, tamquam inutile comburamus. Et Synodus VII. *in fine actionis 5. Qui*
clamant (inquit) *Christianos imagines vt deos adorare, anathema.* Videatur etiam Con- 1.
cilium Tridentinum *sess.* 25. At dicet Caluinus Concilium Constantinopolita-
num V. ex Paulo Diacono *lib.*21. & Constantinopolitanum VI. ex eodem *lib.*22.
imaginum vsum damnasse; & Concil. Francofordiense anno 794. ex Annonio
in annal. Francor. & Reginone *lib.2.* reprobasse Concil. II. Nicænum, quòd illa-
rum vsum laudauerat. Epiphanium quoque *in epist. ad Io. Hierosolymit.* fateri se 2.
velum, quod imaginem quasi Christi, aut sancti alicuius habebat hominis, de-
pictam in foribus Ecclesiæ contra autoritatem Scripturæ conscidisse. Itémque
Seuerum Episcopum Massiliensem zelo religionis imagine fregisse. Responde-
mus Concil. Constantinopolit. sub Leone Isauro anno 730. non fuisse vniuer- *Ad 1.*
sale; neque adfuisse Legatos Papæ, aut reliquorum Patriarcharum Orientis. &
S.Germanũ noluisse subscribere; sed teste eodem Paulo Diacono *lib.*21. respon-

 disse

dixisse, id non licere sine vniuersali Synodo. & ob id priuatum Patriarchatu; & colaphis cæsum, ex Damasceno *orat. 2. de imaginibus*, cum aliis eiectum in exilium. Immo videtur fuisse conuentus secularis, & non ecclesiasticus; cùm Zonaras *lib. 3. annal.* & Cedrenus *in vita Leonis* dicant, in domum quamdam, vbi erat librorum copia, conuenisse duodecim viros, quos cùm non potuisset in hæresim adducere, eos cum domo combussisse. & Paulus Diaconus dicit id factum in Tribunali decem & septem cubitorum. Similiter Constantinopolit. sub Copronymo anno 755. fuisse particulare, & sine Legatis Papæ & Patriarcharum Orientis. eiúsque decreta tamquam Pseudosynodi septimæ damnari in Synodo II. Nicæna, *act. 6.* Quoad Concilium Francofordiense anno 794. multæ ambages. & quidem quædam certa sunt, quædam incerta. Certum est primò in Concilio quod habemus nihil de imaginibus reperiri, cùm habeantur tantùm quæ contra Felicem & Eliprandum decreta sunt, de naturali & diuina filiatione Christi, & non adoptiua. Secundò certum est, etiam consentientibus ipsisimet hæreticis *centuria* 8. *c.* 9. Theophilum & Stephanum Legatos Adriani, non consensisse (si quid decretum est contra imagines) & multo minus Adrianum, qui *in lib. ad Carolum Magnum* hanc hæresim contentam in capitulari libro, quem Carolus ab aliis acceptum misit ad Pontificem, confutauit, & qui meminisset si quid contra fidem in eo fuisset definitum: & Claudius Taurinensis attulisset id pro sua defensione: eiusdem mentionem fecisset Ionas Aurelianensis, vt illi responderet; quod tamen non est factum; quinimo idem Ionas *lib. 1.* dicit Carolum Magnum damnasse errorem Claudij. Et sic optime satisfit argumento Caluini. Incertum verò est inter autores, an quid ibidem sit tentatum contra imagines. Hæretici asserunt damnatam Synodum pro adorandis imaginibus, sub Irene, & eius filio, ex Annonio sub anno 794. Abbate Vrspergensi anno 793. Reginone *lib. 2.* sub anno 794. Adone anno 792. Hincmaro *c. 20.* contra Episcopum Iand. & autore libri Carolini *in præfatione.* At difficultatem facit, quòd autor hic dicit factam Synodum Constantinopoli pro adorandis imaginibus, & cæteri Pseudosynodum appellant, quæ non cohærent. Nam quæ pro imaginibus facta est, Nicææ, non Constantinopoli facta est; & non est Pseudosynodus hæreticorum. Quæ autem Constantinopoli Pseudosynodus facta est, contra imagines, & non pro eis facta est, nec facta est sub Irene & Constantino filio, vt citati autores scribunt, sed sub Constantino Copronymo marito Irenes, vnde tota machina labat. Econtra Paulus Emilius *lib. 1. de gestis Franc.* dicit in Concilio Francofordiensi fuisse damnatam Constantinopolitanam Pseudosynodum septimam, & Græcos damnantes imagines, suúmque honorem imaginibus seruatum esse. Idémque docet Surius *in Præfat. ad Concil. Francoford.* Alanus Copus *dialog. 4.* & S. Greg. de Valentia *lib. 2. Apolog. de idolol. c. 7.* Henriquez *lib. 8. c. 32. n. 5. com. litt. Q.* Blondus *lib. 1. decad. 2.* Sabell. *lib. 8. Ænead. 8.* Platina *in vita Adriani*, Galisardus *in chron.* sub anno 816. Concilium Senonense *in decretis fidei, c. 14.* Suarez *tom. 1. disp. 54. sect. 3.* vnde pro nobis esset Concilium Francoford. Bellarm. *lib. 2. de imag. c. 4.* admittit damnatam quidem à Concilio Francofordiensi II. Synodum Nicænam, sed materialiter solùm, quòd autor libri Carolini imposuisset illi, secundam Synodum Nicænam definisse imagines adorandas adoratione latriæ, vt sanctissimam Trinitatem, & Papam illam reprobasse: quibus creditis, vt Papæ adhæreret materialiter illam reprobasse citando in facto tantùm. Illud tamen facit difficultatem quòd difficile Legati Papæ potuerant ignorare acta Concilij secundi Nicæni, & approbationem Adriani. Baronius

nius in annum 794. & ipse admittit in Concilio Francofordiensi damnatam veram Synodum septimam, quæ est secunda Nicæna pro veneratione imaginum, sed negat damnatam per Concilium; cùm aliqui tantùm in eo id senserint, contradixerint autem & Legati Adriani, & alij Patres, ex Hincmaro *c.* 20. ideóque fuisse silentio sepulta, & relicta ea, quæ communi consensu fuerunt contra Felicem & Eliprandum definita. Sed vndénam tanta dissensio orta est,& error Iconomachiæ impositus Concilio Francofordiensi? Gabriel Vasquez *lib.* 2. *de ador.c.*6.*& seq.* sentit id factum errore Hincmari, qui primus hac de re scripsit, qui cùm legisset librum Carolo malè adscriptum, vt colligitur ex Adriano ipso *in lib. ad Carolum in responsi.c.*26. 34.56. crediderit esse acta Concilij Francofordiensis, & Synodum Nicænam secundam, eamdem esse cum Pseudosynodo sub Copronymo, idcóque errorem hunc de abolendis imaginibus falsò Synodo Francofordiensi attributum; quæ cùm fuerit Catholica contra Pseudosynodum oppositum docuit. Ad factum Epiphanij dicimus consueuisse quidem fideles ea ætate Sanctorum imagines in velis pictas in foribus Ecclesiæ ponere, quod sanè vsum sanctarum imaginum in Ecclesia esse antiquissimum ostendit contra Caluinum, vnde S. Paulinus de Ecclesia S.Felicis *Natali* 6. *Ad* 2.

Vela ferant foribus, seu puro splendida lino,
Siue coloratis textum fucata figuris.

& *Natali* 10.

Trinaque cancellis currentibus ostia pandunt,
Martyribus mediam pictis pia nomina signant,
Quos par in vario redimiuit gloria sexu.

Euodius etiam *lib.*2. *de miraculis S. Stephani.c.*4. apud D. Augustinum *tom.*10. scribit velum diuinitus pictum sacra imagine Protomartyris conterentis caput draconis, ante memoriam eius in Ecclesia Vzalensi appensum, vt cuius precibus ciuitas liberata fuisset ab imminente clade testaretur. verùm imaginem illam fuisse profani alicuius hominis, quæ honoris gratia ante fores templi penderet quasi esset imago Christi, aut alicuius sancti, vt ex verbis eiusdem colligit Marius Victorinus *in annot. ad illam epistolam. tom.*2. *operum S. Hieronymi*, Gabriel Vasquez *lib.*2. *de ador. disp.* 5. *c.*4. quod non respuit Baronius in annum 392. Bellarm. *lib.*2. *de imag.c.*9. & Suarez *tom.*1. *q.*25. *sect.*1. quamuis magis probent partem illam ab hæreticis additam; vt etiam Damascenus *lib.*1.*&* 2.*de imag.* contendit eidem alia contra imagines ab hæreticis falsò adscripta, quæ in II. Nicæna Synodo citantur. Quod verò ad Seuerum attinet, dicimus ex D. Gregorio *lib.*7. *ep.*109.*& lib.*9.*ep.*9. indiscreto zelo, etiamsi non errore Iconomachorum, fregisse imagines, quòd videret nonnullos imperitos catholicum modum in earum adoratione non tenere. Quibus oportuisset ipsum veram adorandi rationem exponere. & ideo à D.Greg. reprehensum, quòd nihil vmquam tale in Ecclesia Dei factum fuisset. Illud tandem admoneo, si quæ sunt dicta Patrum contra imagines, vt Irenæi *lib.*1.*c.*24. *aduersus hæreses*, Epiphanij *hæresi* 79. Aug. *lib. de hæresibus. c.*7. *& lib. de moribus ecclesiast. c.*34. Ambr. *in orat. de obitu Theodosij.* Hieronymi *in c.*3. *Danielis*, intelligi simulacra Gentilium, non Catholicorum imagines, quas more catholico, non ponendo in eis spem, veneramur, honorem in illarum prototypa referentes, iuxta Concilium Trident. *sess.*25. Nicænum II. *act.*3.*&* 7. Senonense *c.*24. Adrianum I. *ep. ad Carolum Magnum.c. vltimo.* Damascenum *lib.*1.*c.*3. *Apolog.* Athanasium *in qq. ad Antiochum. c.*38. & Gregorium *lib.*7. *ep.*53.

Sed

Sed an rectè collocentur in templis quæritur, & quidem Caluinus more suo 6.
1. *lib.1. Instit.c.11.* pernegat in templis rebusque sacris collocandas, tum quòd pri-
2. mis quingentis annis id factum non sit: tum quia Concilium Elibertinum *c.36.* id prohibuerit, cùm dixit: *Placuit picturas in Ecclesiis esse non debere, ne quod colitur aut adoratur in parietibus pingatur.* Sed errat Caluinus cùm in templo veteris Testamenti fuerint imagines Cherubim, *lib.3. Reg. c.6.* & in nouo semper in Ecclesiis fuerint in vsu; cùm ex Tertulliano, qui circa annum 200. vixit *lib. de pudicitia.c.7. & 10.* constet vel in ipsismet calicibus sculptas imagines Christi ferentis suis humeris ouem perditam. & ex Damaso *in Syluestro.* Constantinus, qui anno 325. imperabat, in ipsa Lateranensi Ecclesia, & ex Eusebio *lib.3. & 4.* de illius vita, in Ecclesiis Palestinæ plures argenteas statuas posuerit. Accedit Gregorius Nazianzenus, qui floruit circa annum 375. dolens *epist.49. ad Olympium,* euertendum templum Diocæsariense, quod ipsemet statuis & imaginibus ornauerat. Basilius verò *in orat. de S. Barlaam* exultat quòd in illius Ecclesia pictores exactius illius martyrium depinxissent, quàm ipse posset oratione describere. vixit autem eadem qua Nazianzenus ætate. Gregorius Nyssenus eodem tempore in oratione S. Theodori dicit pictorem coloribus artificiosè pinxisse certamina, & labores martyris, & tamquam pratum amœnum & floridum, templum ornasse. Prudentius quoque *in hymno de S. Cassiano* scribit se in eius templo super altare vidisse martyris imaginem, referentem ipsius cruciatus. In titulo Pastoris Siricius Papa, qui Damaso successit anno Domini 385. musiuo opere in apside Christi Redemtoris, & duodecim Apostolorum venerabiles imagines expressit, quæ adhuc visuntur. S. Paulinus, qui florebat anno 427. *Natali* 10. S. Felicis dicit:

Sanctásque feramur in aulas,
Miremúrque sacras veterum monumenta figuras,
Et tribus in spatiis duo testamenta legamus.

& ad Seuerum *epist.* 12. describens Crucem, & imagines, in apside Ecclesiæ opere musiuo contextas.

Plano coruscat Trinitas mysterio.
Stat Christus: agno vox Patris cœlo tonat:
Et per columbam Spiritus sanctus fluit:
Crucem corona lucido cingit globo,
Cui corona sunt corona Apostoli.

Sequentibus etiam temporibus, nempe circa annum 725. Gregorius II. *epist.2. ad Leonem Isauricum* veterum Sanctorum vestigiis insistens: *Quid enim* (ait) *sunt nostræ Ecclesiæ, nónne res manu factæ, lapides, ligna, palea, lutum, & calx? verùm picturis historiisque miraculorum à Sanctis editorum, & Christi passionum, ac sanctæ gloriosæ matris ipsius, sanctorumque Apostolorum exornatæ sunt.* & Adrianus I. *lib.1. de imag. in respons. ad cap.19.* non solùm approbat in templis imagines; sed etiam probat, exemplo Syluestri, Damasi, Cœlestini, Sixti III. & Leonis summorum Pontificum, qui ante annum 500. vixerunt, & pictura, operéque musiuo Ecclesias sacris imaginibus, quæ adhuc extabant, ornauerant. quod etiam eius Legati in II. Synodo Nicæna *act.4.* de Ioanne Papa testantur, qui cùm Romæ templum Saluatori extrueret, in vtroque templi pariete noui & veteris Testamenti historiam inscripserat. Isidorus etiam Pelusiota, vt refertur in II. Nicæna Synodo, *act.1.* & à Damasceno *orat. 3. de imaginibus. Templi* (inquit) *nulla ratio, quod non ornatur imagine.* Eadem Synodus Nicæna II. *act.7.* in definitione fidei sic statuit: *Definimus*

rimus cum omni diligentia & cura venerandas, ac sanctas imagines ad modum & formam venerandæ & viuificantis crucis dedicandas,& collocandas in templis. Scribit Luitprandus, qui floruit circa annum 945. *lib.1.c.8.* Sanctorum imagines, quæ in Ecclesia S.Petri erant, venerabiliter salutasse Formosum Papam dum e flumine eductus anno 897. reuocatus in loculo in eamdem esset Ecclesiam. Denique, vt cætera omittam, in re clara Concilium Tridentinum *sess.25.* Pastoribus mandat, vt doceant imagines Christi, Deiparæ Virginis & aliorum Sanctorum, in templis præsertim habendas, & retinendas; eísque debitum honorem & venerationem impertiendam. Idémque omnino suadet ratio, cùm & nulla meliora templorum ornamenta esse possint, nihílque hominum mentes & corda ad Deum sursum erigere, & ad Sanctorum imitationem virtutémque faciliùs inflammare valeat: nec ipsæ honestiori loco quàm in templis possint collocari. ex quibus videas Caluini mendacium negantis primis quingentis annis in templis fuisse. Quod spectat ad Concilium Elibertinum Canus *lib.5.de locis theolog.* *Ad 1.*
c.4. & Abbas Ludouicus Blossius *in lib.qui dicitur Facula,* cum aliis, dicunt errasse *Ad 2.*
cùm fuerit Prouinciale, & adfuerint solùm 19. Episcopi. Baronius suspicatur canonem illum esse imposturam alicuius discipuli Claudij Taurinensis, cùm Prudentius & Paulinus Hispani,qui eo vixere seculo,describant Ecclesias sacris imaginibus refertas: & Claudius numquam pro se canonem illum citarit; & antiqui canonum collectores Ferdinandus Diaconus, Dionysius Exiguus, & Cresconius numquam illius canonis meminerint. Alanus *dialog.5.c.16.* Sanderus *lib.2.de ador.c.4.* Turrianus *lib.4.de dog.charact.* dicunt, id decretum in eo Concilio ne Christiani persequutionem fugientes ludibrio sacras imagines relinquerent, si in parietibus depictæ essent; non item si solùm in tabulis quæ auferri possunt. Ideóque non omnes vetuisse imagines. Ayala quoque *de trad. p.3. c. de antiquitate imaginum,* Gabriel Vasquez *lib.2. de ador. d.5. c.2.* Bellarminus *lib. 2. de imag. c.9.* Io.Azor *lib.9. c.7.* dicunt vetuisse solùm ne in parietibus pingerentur quòd decursu temporis tectorio decidente, facilè deformentur. Ob id ex hoc eodem colligimus ea etiam ætate Sanctorum imagines in templis etiam coli solitas, contra Caluinum; alioquin enim frustrà factum fuisset decretum. Illud tandem ex Pontificali Romano constat apud Catholicos vsitatum vt priusquam in templis ad pium fidelium vsum erigerentur imagines, vtiliúsque Deo supplicaretur, solemnibus precationibus ad Deum fusis benedicerentur, quibus peteretur à Deo, vt quicumque coram illis B.Virginem,Apostolos, Martyres, aliúmve, cuius imago fuerit, suppliciter honorare studuisset, eius precibus ac obtentu à Deo gratiam in præsenti, æternámque gloriam obtineret in futuro,per Dominum nostrum Iesum Christum. Cui etiam videtur allusisse Concilium II. Nicænum *act.7.* in definitione fidei, cùm dicit, imagines ad modum & formam venerandæ & viuificantis Crucis dedicandas & collocandas in templis. Quare Catholici, vt rectè notarunt Ionas Aurelian. *lib. de imag.* Leontius *lib.5. contra Iudæos,* Damascenus *orat. 3. de imag.* Greg. II. *ep.1. ad Leonem Imper.* S. Germanus *in ep. ad Ioannem Synadên* in II. Nicæna Synodo *act.4.*& Concilium Trid. *sess.25.* non expectant salutem ab imaginibus more Ethnicorum qui ligno dicunt: Libera me, quia Deus meus es tu; & Hebræorum, qui virulo aureo dixerunt: Hi sunt dij tui Israël, vt Leo Isaurus, Herbrandus, cæteríque hæretici & Hebræi latrant; sed à Deo per merita Christi & Sanctorum, quorum imagines veneramur, preces. Adrianus etiam *in lib. de imag. ad Carolum Magnum in resp. ad cap.39.* docet, consuetum olim fuisse in Romana Ecclesia,

vt prius etiam oleo sacro imagines vngerentur, quàm in templis toti populo venerandæ ponerentur. Porrò dixit, in Ecclesia Romana, quia, vt colligimus ex Synodo II. Nicæna *act.6.* in refutatione falsæ septimæ Synodi. *tom.4. §.2.* apud Græcos nulla vnctio adhibebatur in erigendis imaginibus.

Quæri tertio loco potest, an non solùm imagines nobis habere liceat, eásque in templis ob memoriam & historiam, verumetiam venerari & adorare? 7.
Non loquimur de adoratione qua imagines colebant Carpocrates & Gnostici apud Irenæum *lib. 1. aduersus hæreses. c.24.* Epiphanium *hæresi 27.* Augustinum *lib. de hæresibus,c.7.* Theodoretum *lib.hæretic.fab.* & Christiamocategori apud Damascenum *lib.de hæresibus*, nempe latriæ Deo soli debitæ, ponentes spem suam fiduciámque in imaginibus, quasi eis inesset diuinitas; hos enim in idololatriam prolapsos, cum Gentilibus connumeramus; quos pluribus refellunt S.Athanasius *contra idola.* S.Thom. *opusc.4.de præceptis.* S.Anton. *p.p.tit.14.c.4.§.2.* & alij, sed loquimur de adoratione, eo modo quo definit Concilium II. Nicænum *act.3.& 7.* & refertur *can.venerabiles. de consecr.d.3.* Concilium Tridentinum *sess.25.* Athanasius *c.38.in qq.ad Antiochum,* Gregorius II. & Leontius *locis citatis,* videlicet, propter eos, quos repræsentant, quibus à mortalibus etiam humilitatis & subiectionis gratia exhiberi potest. veneratio, iuxta doctrinam S.Augustini *lib. 10. de Ciu. c. 1.* & Ionæ Aurelianensis *lib.de imag.* Respondemus igitur contra autores libri Carolini, ex Adriano *in responsione responsionis 50.* & alios, ex Synodo II. Nicæna *act.6.in fine,* quos sequuti sunt VValdenses sub Federico I. & hæretici nostri temporis, non solùm retinendas ad memoriam, aut etiam tem-
1. plorum ornatum, sed etiam adorandas. tum quia id quod ad aliquid, cui per se sanctitatis ratio conuenit, ordinem & relationem habet, sanctum etiam dicitur, vt ob præsentiam Angeli dictum est *Exod. c.3. Locus in quo stas, terra sancta est,*& *Exod.12. Dies* [Paschæ] *sancta,* ob significationem, & diuinum cultum cui dicata erat; & consequenter etiam adorandum, & venerandum. cùm *Exod. 12.* pro eodem accipiatur res sancta religiosè venerabilis; & meritò, cùm sanctitati cultus reuerentiæ & adorationis debeatur. Sed imagines Sanctorum ordinem & relationem habent ad exemplaria per se sancta; quare & ipsæ sacræ erunt, & venerabiles. vt in simili de signis vtilibus, serpente æneo, & aliis diuinitus in-
2. stitutis,dixit D.August. *lib.3. de Trin. c.10. & lib.3.de doctr. Christiana.c.9.* tum quia honor imaginis in Prototypum redundat, vt suprà diximus, ex D.Basilio *lib. de Spiritu sancto ad Amphylochium.c.18.* Ambrosio *ser.10. in Psal.118.* Nicæna II. Synodo *act 3.& 7.* & docet etiam Plato *lib.11. de legibus*, cùm de imaginibus deorum agit: & patet ex vindicta sumta à Theodosio ob deiectam & contumeliosè tractatam Imperatoris imaginem, *ex Hom.2. & 3.* D.Chrysostomi *ad populum*
3. *Antiochenum.* & ex S.Ambrosio *in oratione funebri in obitu Theodosij.* tum quia id definitum est ex Anastasio Bibliothecario in Synodis Romanis sub Gregor. II. qui etiam scripsit tres libros pro cultu earumdem ad Leonem Isaurum, & filium,sub Stephano III. cuius meminit Adrianus *lib. de imaginibus*: in Gentiliacensi in II. Nicæna *act.7.* in Synodo VIII. generali *can.3.* in Florentina *sess.5.* in
4. Trident. *sess. 25.* tum quia Patres communi consensu id docuerunt, vt Lactantius, qui in carmine de passione Domini ait:

Flecte genu, lignúmque crucis venerabile adora.

Basilius *epistola ad Julianum.* & refertur Synodo VII. *act.2.* vbi loquens de Apostolorum, Prophetarum, & Martyrum honore,dicit: *Quam ob causam & historias imaginum illorum honoro,& palàm adoro; hoc enim nobis traditum est à sanctis Apostolis.*

&

& *in Isaiam: Quicunque veneratur imaginem, ipsum honorat exemplar.* Chrysostomus *in Liturgia,* sacerdotem egredientem è sacello præcedente ministro ad Christi imaginem caput inclinare docet, & ipse in suo cubiculo D. Pauli imaginem venerabatur, ex Proclo, Leone Imperatore, & Metaphraste, *de rebus gestis Chrysostomi,* & Damasceno *orat. 1. de imaginibus.* Athanasius etiam *q. 15. ad Antiochum* dicit, typum, non lignum crucis à Christianis adorari. Ideóque forma crucis dissoluta, ligna contemni. Similia scribit Leontius *lib. 5. aduersus Iudæos,* & apud Damascenum *oratione 3. de imag.* & in II. Nicæna Synodo *act. 4. Quamdiu* (inquit) *ligna sic inter se sunt compacta, vt crucis imaginem exprimant, adoro formam illam propter Christum, qui in ea suffixus fuit; at si seiuncta separatáque fuerint, eadem abiicio & comburo.* & paulo pòst: *Nos in Christi imagine non ligni colorúmve naturam adoramus, absit; sed inanimatam Christi formam atque imaginem adorantes, per ipsum amplecti Christum ipsum videmur, & adorare.* S. Germanus *in epistola ad Leonem Imperat. in actis S. Stephani Iunioris. Ob eam* (inquit) *causam diuina & sacrosancta Concilia variis temporibus ac locis coacta, non vt hæ calcarentur, sed vt adorarentur, dixerunt.* Adrianus I. *epistola ad Tharasium, Deinceps etiam* (ait) *venerandas imagines, primum iuxta humanam figurationem Christi Domini nostri, secundùm nos & pro nobis & per nos incarnati. deinde inuiolatæ, & verè Deiparæ; postremò omnium Sanctorum suorum beatitas vestra dilecta colere & adorare pergat.* Denique Theodorus Studita, teste Michaële Studita, Leoni Armeno Iconomacho impietatem obiiciens anno 814. ait, *Annis octingentis & eo amplius promulgatam, & ab omnibus receptam, atque confirmatam imaginum venerationem, eámque vnà cum Christianismo auctam & propagatam (vno siquidem paríque gressu incesserunt Christianismus & imaginum efformatio) tu nunc temporis momento, solúsque pro animi tui libidine, tollendam è medio censuisti; & cum dedecore explodenda, quæ laudem honorémque merebantur?* Et sanè consentiunt hæc cum iis, quæ ab ipso Theodoro Studita scripta sunt *lib. 2. ep. 1.* nomine omnium Præpositorum. Omitto Damascenum & alios, ne nimius sim. Tum denique quia à Deo multa miracula facta sunt in eum finem, vt imaginum cultus in Ecclesia catholica sanciretur, 5.
vt rectè argumentatur S. Germanus *in epist. ad Thomam Episcopum Claudiopolitanum,* & meminit in particulari de Deiparæ picta imagine in Zezopoli Pisidiæ ciuitate, ex cuius picta manu vnguenti scaturigines emanabant. Anatholium idolorum sacrificio inquinatum, præseferentem B. Virgini supplicare, eiusdem Deiparæ imago impium auersata, à se auertit anno 580. ex Euagrio *lib. 5. c. 18.* Ioanni Damasceno ob scriptis litteris defensas imagines, à Saraceno Principe Leonis Isaurici dolo abscissam dexteram fuisse diuinitus restitutam, scribit *in eius vita* Ioannes Patriarcha Ierosolymorum. Venantium Fortunatum Episcopum Pictauiensem ægrotantem mirum in modum oculis esse curatum, oleo lucernæ ardentis ante imaginem S. Martini, testis est ipsemet *lib. 4. vitæ S. Martini,* de eius imagine loquens, his versibus:

Lychnus adest cuius vitrea natat ignis in vrna.
Huc ego dum propero, valido torquente dolore,
Diffugiente gemens oculorum luce fenestra
Quo procul, vt tetigi benedicto lumen oliuo,
Igneus ille vapor marcenti fronte recessit,
Et præsens medicus blando fugat vnguine morbos.

Constat etiam D. Gregorij tempore imagine B. Virginis à D. Luca depicta in supplicatione delata, Romæ pestem adeò sæuientem, vt vna hora octuaginta expirarint, teste Greg. Turonensi *lib. 10. de gestis Franc.* depulsam, & optatam

salubritatem consequutam esse, ex Carolo Sigonio *lib.1. de regno Italiæ*, & aliis antiquioribus. sicut è contrario ob violatas sacras imagines sub Constantino Copronymo, Bisantium aliæque plures Orientis imperij vrbes triennio peste pæne sunt extinctæ, diuinitus immissis ceruleis crucibus in eorum, qui interficiendi erant, vestibus, ex Theophane, & Theodoro Studita *in oratione de S. Platone*. Scribit Sophronius *in prato spirituali. c. 180*. Ioan. Anachoretam sæpius peregrinaturum ad duos, tres, & quandoque quinque & sex menses solitum, accendere candelam ante B. Virginis imaginem, & deprecari, vt vsque in reditum ab eadem custodiretur accensa, sempérque in reditu accensam ardentémque eamdem offendisse. Prodigiosam omnino rem Damascenus refert *in vita Stephani Iunioris martyris* pro imaginum defensione. Hic enim rogatus vt hominem, qui dimidia sui corporis parte contabuerat, sanitari restitueret, duas illi Christi & B. Virginis imagines adorandas proposuit, quo facto statim conualuit. sed metu Imperatoris ille idem Iconomachus effectus, & Centurionis officio dignitateque donatus, dum parat equum ascendere ab eo deiectus, & pedibus contritus est. Saluatoris imago ad Abagarum primum missa, sed anno 944. Constantinopolim transmissa in vrbis ingressu paralyticum repentè sanauit, vt scribit Constantinus Porphyrogenetus *in orat. hac de re*. In Concilio VVinctoniensi anno 975. cùm reuocaretur in dubium, an loca clericorum, quæ monachis fuerant attributa, essent iterum adiudicanda clericis, quod S. Dunstanus negabat, & Synodus cogitabunda hæreret, Crucifixi imago edito in loco constituta audientibus cunctis dixit: Non fiet, non fiet, iudicastis bene, mutaretis non bene, vt videre est apud Osbertum *in vita S. Dunstani, & in historia Anglorum ad Bedam addita*. Cùm S. Niconis imaginem ad viuum expressam vehementer optaret Io. Malacenus, nec posset pictor, quem non viddisset, rectè exprimere, illico apparente S. Nicone suis lineamentis suapte expressam effigiem concupitam in tabulam vidit, anno 998. vt scribit Io. Curopalata *in Basilio & Constantino*. Omitto quæ suprà retulimus de imagine Saluatoris transfixa à Iudæis, & sanguine manante: de statua posita ab Hęmorroissa, cui adnata herba morbos curabat; de imagine Protomartyris Stephani, aliáque innumera, quæ afferri possent, & vetera, & recentia, præsertim B. Patris Ignatij de Loiola nostræ Societatis Iesu fundatoris, insigni sanctitate viri, cuius imagines plurimis corporis sanitatem attulerunt & dæmones ex obsessis corporibus eiecerunt: ita Deo testante tanti viri sanctitatem, multis editis miraculis, sacræ ipsius imaginis contactu; quorum nonnulla collegit in eiusdem vitæ compendio, vir omnino insignis P. Petrus Ribadeneira. At obiiciet Caluinus, & reliqui Iconoclastæ, D. Ambrosium *in orat. de obitu Theodosij*, scribere: Helena Crucem inuenit, Regem adorauit, non lignum, vtique, qui est error Gentilium, sed adorauit illum, qui pependit in ligno. Hieronymum *Danielis c.3.* dicere: Cultores Dei imagines adorare non debent. Augustinum, *lib. de moribus Eccl. c. 34.* reprehendere sepulcrorum & picturarum adoratores. & D. Gregor. *lib.9. epist.53.* asserere, nos ante imaginem Christi meritò prosterni, illum tamen adorantes quem per imaginem natum, aut passum recordamur. Sed respondeo prædictos Patres, vt aliàs admonui, illud tantùm docere voluisse, imagines non esse colendas pro Deo, seu adoratione absoluta, sicut Gentiles adorabant idola: adorandas tamen ob habitudinem ad prototypa, adoratione respectiua. Sed vt clariùs pateat adorationis modus,

Quæritur quarto loco, quomodo sacræ imagines sint colendæ? Difficultas 8.

est

est inter Catholicos, qui licèt omnes concedant imagines adorandas, diffidènt tamen in modo. & quidem Catharinus *opusc. de ador. imag. concl.6. & 7.* & Martinus Aiala *lib. de tradit. p.3.* tenent adorandas adoratione inferiori distinctâ ab adoratione exemplaris, etiamsi propter prototypa adorentur, quam appellant honorariam. tum quòd in septima Synodo *act.7.* dicatur: *Illisque* [imaginibus] *salutationem & honorariam adorationem exhibeant: non secundùm fidem nostram veram latriam, quæ soli naturæ diuinæ competit.* eadem habentur etiam *ibid. act. 2. 3. 4. 6.* & apud Adrianum *lib. de imag. in resp. ad cap 9. & can. venerabiles, de consecrat. d.3.* 1.
tum quia inter hæreticos ab Irenæo *lib.1. c.24.* Epiphanio *heresi* 27. & D.Augustino *heresi* 7. numerantur, qui diuinis honoribus imagines Christi colebant. 2.
tum quia crux & imago Dei quomodocumque consideretur, siue pro materia, 3.
siue pro illa figura & delineatione, siue etiam ratione repræsentationis, est quid creatum, & Deo inferius: non igitur adoranda eodem cultu, quo adoraretur Deus, nempe latria, sed inferiori. Idémque proportione de imaginibus B.Virginis,& Sanctorum. Sanderus *lib.2. de imag.c.vltimo,* Bellarminus, & Suarez *locis citatis*, dicunt crucem & imagines Dei posse adorari, & per se, scilicet non vnitas cogitatione cum Christo, licèt non propter se, sed propter exemplar seu Christum adorentur; & posse etiam adorari cogitatione coniunctas cum prototypo, nempe Christo, vt vnum quid per accidens, cum illo: sicut Legatus Regis potest honorari & secundùm se,quatenus homo huius aut illius conditionis, & vt Legatus Regis vicem illius gerens; sicut cùm Angelus loquebatur in persona Dei cum Moyse: *Ego Dominus, &c.* & Moyses dicebat: *Si inueni gratiam, &c.* Ideo duplicem honorem cruci & Dei imagini deberi. nam si primo modo considerentur,debetur eis adoratio inferior,& honoraria,vt dicit prima sententia, ob rationes allatas; cùm sint res diuino cultui dedicatæ, vt etiam sacra vasa, & similia. si secundo modo sunt adorandæ adoratione latriæ, cum ipso prototypo; cùm efficiant vnum quid per accidens cum eo. vnde cùm Concilia & Patres negant adorandas adoratione latriæ, intelligendi sunt in primo casu: at cùm S. Thomas & alij Theologi dicunt adorandas adoratione latriæ,interpretandi sunt in secundo casu; quatenus concipiuntur cum prototypo. cùm enim honor imaginis perueniat ad exemplar, & Christus adoretur adoratione latriæ, imago etiam illius adorabitur adoratione latriæ. Denique S.Thom. *3.p. quæst.25. art. 3.4. 5.* Caietanus *ibid.* Alb.*3. d.9. art.4.* Bonauentura *ibid. art.1. quæst.2.& 4.* Rich. *ibid.art.2. quæst.2.& 3.*Ferrariensis *lib.3. contra Gentes,c.120.*Sotus *lib.2.de iust.q.4.art.2.* Turrecremata *can.venerabiles,de consecr. d.3.* Payua *lib.9. orthodox. expl.* V Valdensis *tom.2.c.156.*Turrianus *lib.4.dog.charact. & lib.1.de canon.Apost.c.25.* Gabriel Vasquez *lib.2. de ador.disp.8.* Azor *lib.9. c.6.& 7.* Gregorius de Valentia *lib.1. de idolol. c.5.& lib.2. c.7.* rectiùs meo iudicio sentiunt imagines non alio adorationis cultu adorandas,& venerandas, quàm eodem quo ipsa prototypa; licèt non eadem ratione cultus ille prototypo & imagini tribuatur. Nam prototypo absolutè & sine relatione ad aliud tribuitur; cùm velimus de eo opinionem excellentiæ per officium honoris excitare, & præstantiam illius profiteri: imagines autem veneramur relatiuè,& habitudine,vt ait etiam Gregorius II. *epist.1.ad Leonem Isaurum,*& apud Turrianum *lib.1. pro can. Apost.c.25.* Nicephorus Constantinopolitanus *in Orthodoxo,* ad prototypum,vel prototypi causa,vt ait Theodorus Patriarcha Hierosolymitanus *in epistola Synodica in II. Nicæna Synodo,act. 3.*,quasi eius secundùm repræsentationem vicarias. quippe qui eas venerando nolimus excitare opinionem excellen-

tiæ, aut præstantiam illarum protestari; sed illorum tantùm quos ipsæ referunt. Qui enim imaginem adorat, in eã & per eam exemplar & terminum
1. adorationis veneratur. Probatur autem opinio. tum quia Synodus septima *in definit. fidei. act.* 7. cùm dixisset salutationem & adorationem honorariam exhibendam, non secundum fidem nostram veram latriam, subdit rationem verbis his: *Imaginis enim honor in prototypum redundat, & qui adorat imaginem, in ea adorat quoque descriptum argumentum, id est, prototypum.* nec vmquam de alio honore imaginum loquitur, quàm de hoc, quo cum exemplari adorantur. Eadem habentur *ibid. act.* 6. *& can. venerabiles, de consecr. d.* 3. & apud Adrianum *lib. de imag. in resp. ad cap.* 9. Concilium quoque Trid. *sess.* 25. *Imagines porrò* (ait) *in templis præsertim, habendas & retinendas, eisque debitum honorem & venerationem impertiendam, non quòd credatur inesse aliqua in his diuinitas, vel virtus propter quam colendæ sint: sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræsentant; vt per imagines, quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus & Sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt.* Vbi vides imagines non honorari ob aliquam excellentiam, quæ illis insit, ideóque vnicam esse rationem illas venerandi, scilicet excellentiam prototypi. & quia adoratio debet comprehendere excellentiam, qua res adoratur, ob id imagines non esse totum terminum adorationis, sed ipsi exemplari in imagine eamdem adorationem deferri. quare subdit Concilium, vt per imagines coram quibus procumbimus, Christum adoremus & Sanctos. quibus verbis ita facit imagines terminum adorationis, genuflexionis, osculi, vt per illas, & in illis Christo & Sanctis animo nostro ea infigamus. Ex quibus patet iuxta Concilium, imagines coniunctas exemplari & non alio
2. modo adorari. tum quia eadem videtur sententia Patrum, vt Dionysij *de cœlesti hier. c.* 2. *in fine*, vbi docet cùm sacræ imagines inspiciuntur, non esse inhærendum in huiusmodi lineamentis, sed rebus diuinis; id est, earum exemplaribus, honorem tribuendum. Similia habet Adrianus I. *in epist. ad Imperatores in Synodo septima*, & *ibidem* Nyssenus. Basilius etiam *ibidem act.* 4. & apud Damascenum *lib.* 3. *de fid. c.* 17. ait vnam & eamdem esse glorificationem seu adorationem Regis, & imaginis illius, sicut vnus est principatus seu dignitas, & vna gloria; quòd honor imaginis ad prototypum transeat. Leontius etiam *lib.* 5. *contra Iudæos*, dicit, cùm Iacob vestem Ioseph sanguine conspersam oscularetur, id non fecisse vestem honorando, & diligendo, sed in ea arbitratum se Ioseph osculari: eodem modo Christianos imagines Christi, Apostolorum, aut Martyrum tenentes, & osculantes animo ipsum Christum, Apostolos, aut Martyres amplecti. S. Hieronymus *in vita Paulæ*, *Prostrata* (inquit) *ante crucem quasi pendentem Dominum cerneret, adorabat.* Et tandem Theodorus Studita *lib.* 2. *epist.* 87. *ad exules Episcopos*, *Si qua* (inquit) *virtus, si qua est laus confessionis, hanc perscribite, & quomodo adorandus sit imagine expressus Christus homonymè, an synonymè; quoniam quidem hoc orthodoxa, illud verò contraria est sententia. & quomodo intelligatur adoratio erga Christum, eiúsque imaginem: vnáne an duæ; quandoquidem hoc nostrum, illud verò Iconomachorum. quorum enim vna est & hypostatica similitudo, horum vna est & eadem adoratio, præterquam quòd imaginis substantia nequaquam adoratur.* Non dissimilia scripserat *lib.* 2. *epist.* 21. & 23. Eadémque est Theophanis Archiepiscopi Tauromerij sententia *Hom.* 37. quæ est de restitutione imaginum, cùm ait: *Hoc festum hodie agitamus anathematizantes duces impietatis, & sacras imagines Saluatoris nostri, & Matris eius, & omnium Sanctorum, relatiue adorantes. non illis tamquam diis adhærentes, nec coloribus expressas imagines cultu prosequentes; sed earum honorem in imaginis, vt magnus ait Basilius,*

Quid homonymè, & quid synonymè sit, videatur apud Isidor. Pelusiotam lib. 3. *ep.* 92.

filius, prototypum referentes, ideóque per sensum ad pietatem magis manu ducimur, & c. tum 3.
denique ratione, quia idem est motus in imaginem, & in id cuius est imago, ex Aristot. *lib. de mem. & reminis. c.* 2. Ergo idem motus adorationis in imaginem, & exemplar. Item quia nulla res irrationalis, aut inanima, qualis est imago, sine rationali, secundùm se capax est honoris & adorationis cultu, cùm adoratio sit voluntas exhibendi alicui excellenti signum subiectionis debitum excellentiæ illius, vnde nemo se subdit minori, qui nulla ratione vt maior apprehenditur, & multo minus creaturæ inanimæ & irrationali, cùm sint homine inferiores. Cùm igitur imago si non habeat intra se exemplar, cui honor & cultus deferatur, sit res irrationalis & inanima, sequitur, quouis modo consideretur secluso exemplari, non posse complere rationem adorationis. Sicut etiam econtra nec capax esse potest iniuriæ, cùm non sit capax iniustitiæ nisi coniuncta cum prototypo, vt rectè ait Epiphanius in Synodo septima *act. 6.* & Adrianus I. *epist. ad Imperatores in eadem Synodo, act. 2. & lib. de imagin. c.* 8. Et tandem, quia ea est natura imaginis, vt imago est, vt sese nobis pro exemplari offerat; ergo cum illo & pro illo tantùm adorari debet; sicùt cùm mediis perspiciliis aliquid cernimus, obliti perspiciliis toti ferimur in rem obiectam. Quare non sunt duæ adorationes, imaginis, & exemplaris, sed vnica. Dices, si venerari imaginem est ipsum prototypum venerari, nequaquam igitur exhibetur honor imagini, nec verè ipsa dicetur honorari, sed tantummodo prototypum coram illa. Respondeo, quicquid senserit Durandus *3. d. 9. q. 2.* verè imaginem suo modo honorari, eo videlicet, quo honorari censentur eæ res, quæ non nisi propter aliud, honorantur, licèt eas non honoremus vt prototypa. vt enim, qui Principis litteras hoc ipso quòd Principis sunt, honoris causa osculatur, honorare illas dicitur, tametsi hoc totum quicquid est cæremoniæ, ad Principem pertineat; & cùm librum sacrum reuerenter tractamus, non ad ipsum codicem, sed ad cœlestem doctrinam in eo expressam, attendimus. & tamen reuereri librum dicimur: ita quoniam imagines ad aliud referimus, etsi eas non ita honoremus vt prototypa, videlicet vt in illis sistamus, earúmque præstantiam protestemur; verè tamen illas honorare censemur, cùm illas osculamur, amplectimur, coram illis procumbimus, vel lumen accendimus. licèt enim hi religiosi cultus, & honores vltimò terminentur in prototypo, reuera tamen etiam imago sua ratione est terminus, & res circa quam versatur illa adoratio, seu materiale obiectum illius adorationis non absolute, sed relatiuè ad prototypum, cuius imago est vicaria, vt rectè Payua, Vasquez, Azor, Valentia, & alij, tradiderunt. Ratio à priori est, quia huiusmodi denominationes, intelligi, amari, adorari, &c. absolutè dictæ cadunt in obiecta materialia, circa quæ huiusmodi actus versantur; ob id non solùm abusiuè sed propriè imagines adorari dicendæ sunt. Vt autem soluamus rationes aduersariorum, notandum est cum Payua *lib. 9. c. 3.* & Vasquez *lib. 2. de ador. disp. 8. c. 12. 14. 15. 16.* latriam, in Synodo septima *act. 4. 6. 7.* & apud Patres non significare secundùm se Notam exteriorem reuerentiæ, sed affectum submissionis; quare huiusmodi affectum Patres vocant latriam in spiritu; Notam verò ipsam, solùm prout subest, & perficitur interno seruitutis & submissionis affectu erga Deum. Idémque de Hyperdulia & Dulia proportione quadam. Adorationem verò & salutationem latiùs patere, & esse communia ad significandum secundùm se, & notam externam, quæ simplex adoratio dicitur, seu honoraria, & affectum seruitutis. Quo posito respondeo priori sententiæ quando septima Synodus, & Patres negant imaginibus Christi latriam *Ad 1.*
esse

esse intelligendos de latria in spiritu, hoc est, de affectu seruituris & subiectionis; hic enim non potest respicere imagines solas secundùm se, quia cùm nullam virtutem aut numen habeant; sed tota illorum excellentia sit prototypum, & exemplar in ipsis inclusum, velut anima in corpore, fit, vt seruitus & submissio affectus, quæ tantùm respicit excellentiam superiorem, non possit in solas imagines secundùm se terminari. Quare illis secundùm se tribuimus notam huius animi & affectus submissi, dum eas osculamur & amplectimur; sed spiritu nostro totum hoc in exemplar, per imagines tamquam vicarias dirigimus, vt etiam Concilium Tridentinum docet. Quòd si spiritus noster & affectus submissionis respiceret signum illud imagini exhibitum, id inane & stultum aut superstitiosum esset. Ideo imagines numquam per se adorari possunt, non adorato simul eadem adoratione & signo, exemplari; atque ideo idem venerationis motus pertinet & ad prototypum, & ad imaginem, sed diuersa ratione: ad prototypum, quatenus illi volumus existimationem excellentiæ conciliare, illique nos ex affectu submittimus; ad imaginem, quatenus illi tamquam vicariæ secundùm repræsentationem, notam adorationis exhibemus; vt affectu ipso directa, transeat in exemplar; & ex affectu & signo vna compleatur adoratio. Cùm verò S. Thom. cæterique Theologi dicunt imagines Dei & Christi adorari latria, intelligunt quatenus nota, & affectus, in exemplar per imaginem transit, illique nos submittimus; & imago est veluti animata exemplari. Quod dictum est de adoratione latriæ, seu seruitute in spiritu, & signo externo respectu imaginum sanctissimæ Trinitatis, Christi, & Crucis, proportione quadam dicendum est de adoratione hyperduliæ B. Virginis, & duliæ
Ad 2. aliorum Sanctorum. Dicimus etiam ad alteram, Catholicos nullam virtutem aut diuinitatem existimare inesse imaginibus, vt docet Concilium Tridentinum; vnde non tribuunt latriam imagini secundùm se, sed prototypo per ado-
Ad 3. rationem imaginis, tamquam vicariæ, secus ac facerent hæretici. Itémque ad vltimam imagini secundùm se non tribui latriam, sed prototypo; imagini verò secundùm se solùm adorationem in signo; ita vt ex nota adorationis & affectu ipso eam in exemplar dirigente vna compleatur adoratio prototypi. Ex quibus etiam patet responsio ad secundam opinionem, quatenus primæ suffragatur: quoad alteram enim partem nobis fauet.

Illud tandem præclarè statuit Concilium Trid. *sess. 25. in decreto, de Sanctorum* 9.
inuocatione, reliquiis, & imaginibus, in sacris imaginibus pingendis vitandam omnem lasciuam & procacem venustatem; etsi enim omnino curandum sit, vt quàm optimè sacræ pingantur imagines; quod id etiam in prototypi honorem redundat, vt Alexander ille Macedo vidit, qui ob id à nemine præterquam ab Apelle pingi voluit, vt testis est M. Tullius & Petrus Crinitus *lib. de honest. discipl.* & intuentium deuotionem excitet, cùm informes & turpes contemtum potius pariant, quàm reuerentiam; vnde & Thebis lex fuit, quæ pictoribus atque sculptoribus præcipiebat, vt imaginum formas quoad possent optimè exprimerent, pœnáque pecuniaria malè pingentes mulctaret; vt scribit Ælianus *lib. 4.* vitandum tamen est, quicquid intuentium oculos ac modestiam potest offendere; quod facile solet accidere. Et ob id præclarè cauit Plutarchus *lib. de educat. puerorum,* Aristoteles *lib. 7. pol. c. 17.* & Plato ne vllæ prorsus obscœnæ pingerentur; ne puerorum animi deprauarentur. Atque hæc sint disputata occasione adorationis imaginis existentis in altari, cui exhibetur reuerentia à sacerdote sacrificaturo.

An liceat tecto capite sacrificare. CAP. IV.

SVMMARIVM.

1. *Sacrificium euangelicum nudato capite offerendum, & cur.*
2. *Et num in publico vel priuato sacello ob agram valetudinem, cum pileolo possit celebrari.*

1. SIcut Romani veteres, vt *in quæstionibus Romanis, q.* 10. docet Plutarchus, & Macrobius *lib.* 1. *Saturn.* velato capite venerari Numen & sacrificare consueuerunt, veteri instituto in Italiam ab Ænea delato, vt scribit Aurelius Victor *in Breuiar. historiæ Romanæ.* Seruius *lib.* 3. *Æn.* & alij Virgilium sequuti *lib.* 3. *Æn.* ita canentem:

Quin vbi transmissæ steterint trans æquora classes,
Et positis aris iam vota in littore solues,
Purpureo velare comas adopertus amictu:
Ne qua inter sanctos ignes in honore Deorum
Hostilis facies occurrat, & omnia turbet.
Hunc socij morem sacrorum, hunc ipse teneto;
Hac casti maneant in relligione nepotes.

Ita in veteri Testamento, vti populus reliquus velato capite ornabat in memoriam Mosaici veli, sic etiam sacerdotes quandocumque suo munere fungebantur, cooperto capite Domino ministrabant. de quorum capitis integumento plura disserit Iosephus *lib.* 3. *de Antiq. c.* 8. S. Hieronymus *epist.* 127. & Abulensis *in cap.* 13. *Leuit.* At verò è contra in nouo Testamento vti viris reliquis aperto capite orandum est, vti docet D. Paulus 1. *ad Corinth.* 11. *Omnis vir orans, aut prophetans velato capite deturpat caput suum, &c.* & Tertullianus *in Apolog. c.* 30. ita multo magis sacerdotibus sacrificandum. Ratio diuersitatis ea assignanda est, quòd vetus Testamentum datum fuerit seruis in timore, *Exod.* 19. cui subiectio & velatio capitis debetur; ob quam etiam subiectionem *ibid.* D. Paulus iubet, vt fœminæ etiam in nouo caput velent, quòd sub viris sint potestate; nouum autem filiis in libertate, quam per Christum caput nostrum consequuti sumus, *ad Galat.* 4. libertati autem decet nihil super caput habere, vt vir sit imago & gloria Domini, nempe secundùm Dominum, & non deturpet caput suum, Christum. Quare optimo etiam iure sacerdos cùm sese sacro præsentat altari Deo oblaturus immaculatum corpus & sanguinem Christi, caput aperit; idque non solùm generali præcepto, vt putauit Nauarrus *de celebr. Miss. consil.* 4. *num.* 5. quo omnia diuina mysteria piè & religiosè celebranda sunt (quod etiam nudatione capitis tamquam reuerentiæ signo indicatur, vt colligi potest ex Plutarcho *in moral. probl.* 10. & deinceps, Alex. ab Alex. *lib.* 2. *c.* 19. & Lipsio *lib. de Amphit. c.* 20.) sed etiam quòd peculiari iure id statutum sit in Concilio Romano sub Zacharia *c.* 13. *& can. nullus Episcopus, de consecr. d.* 1. quo Episcopus, Presbyter, & Diaconus prohibentur cum baculo ad altare accedere, aut capite velato ei assistere, sub excommunicationis pœna, vt meminit etiam Micrologus *c.* 2. & in Concilio Treuerensi sub Archiepiscopo Ioanne *c. de Missæ officio*, vbi habetur: *Ieiunus quilibet celebret, & velato capite altari assistere, aut illud ita accedere nullus omnino præsumat.* Leuit. 21.

Sed dubitari poteſt, an ſi quis ob frigus malè habeat, licitè cum pileolo celebrare poſſit? Et quidem Nauarrus *de celebr. Miſſ. conſilio* 4. etiam benè valentem publicè celebrare poſſe tectum amictu ſentit, quòd videatur antiquitus conſueuiſſe ſacerdotes eo tectos celebrare: videatúrque indulgentia ſi circa collum amictus complicetur, vt indicant verba precationis in eius impoſitione: nempe, *Impone Domine capiti meo galeam ſalutis, ad expugnandos diabolicos incurſus.* cúmque ſequitur, putans quoque Epiſcopum & regularium Prælatos cum ſubditis poſſe diſpenſare, Ludouicus Miranda *in Manuali Prælatorum, tom.* 2. *quæſt.* 8. *art.* 4. *concl.* 5. Id tamen Azorio non placet *lib.* 10. *c.*28. nec aliis. nam quicquid antiquitus vſitatum ſit, cùm potuerit etiam tunc poſt impoſitionem in capite demitti ad collum, cùm iam vſus contrarium obtinuerit, poſſet nunc generare ſcandalum, quod ipſemet Nauarrus aliquando paſſus eſt, vt ipſemet ſcribit. Quoad pileolum idem Nau. *loco cit.* Angelus *v. Miſſa.* §.9. Sylu. *v. Miſſa.* 1. §.2. Armilla §.7. Tabiena §. 18. Henriquez *lib.* 9. *c.*26. ſentiunt ex rationabili cauſa poſſe etiam publicò celebrari cum pileolo, præſertim albo, cùm magis accedat ad amictum, vt, v. g. ob frigus, quia *canon, nullus Epiſcopus, citatus*, dicit, id non temere præſumendum. videtur autem præſumtio abeſſe, ſi adſit cauſa; & poſſe Epiſcopum cum ſubdito, ſicut & Prælatum regularem cum ſuo, diſpenſare, etiam ſano, ceſſante ſcandalo, ſentit Miranda *loco citato.* Magis tamen probandum videtur, quod docet Turrecremata *citato can. nullus Epiſcopus,* Azorius *loco citato.* & alij, id non licere niſi fortè in priuato ſacello, & graui ex cauſa; ne, ſi publicè id fiat, adſtantes offendantur, cùm vbique (ſi neſcio quas ſeptentrionales regiones excipias, in quibus nimis ingraueſcit frigus) vſus contrarius vigeat. & vix Gregorius XIII. Pontifex Maxim. compatiens infirmæ valetudini Reuerend. Pallauicini Niciæ Epiſcopi, peculiari priuilegio illi conceſſerit, vt publicè (excepto tamen canone) vteretur in celebratione pileolo. 2.

De corporalis explicatione & compoſitione Calicis. CAP. V.

SVMMARIVM.

1. *Corporalis etymologia, & vſus, ac myſtica ſignificatio.*
2. *Oportet eſſe lineum, & non ſericum.*
3. *Album.*
4. *Mundiſſimum.*
5. *Benedictum ab Epiſcopo, vel habente priuilegium.*
6. *Celebratio abſque huiuſmodi linteo eſſet ex ſuo genere peccatum mortale.*
7. *Secularibus, & non exiſtentibus in ſacris, illud tangere non licet.*
8. *Eadem conditiones requiruntur in palla, qua tegitur calix.*
9. *Cùm ob vetuſtatem diuino cultui ſeruire nequeunt, in profanos vſus conuerti non poſſunt.*
10. *Extinctum incendium Tuitienſis oppidi ſacri corporalis beneficio.*
11. *Calix velo cooperiendus.*

GRadibus altaris conſcenſis, & dextera educto è theca, quæ iuxta rubricas 1.
Miſſalis, ſiniſtra ſtatuitur in parte Euangelij, corporali, in medio altaris illud explicamus, & expandimus. quod tamen in Miſſa ſolemni fit poſt dimiſſionem

nem Catechumenorum, ex S. Germano *in Theoria*, Amalario *lib.* 3.*c.*19. Innocentio *lib.*2.*c.*56. & aliis. Dicitur autem corporale ex S. Germano *in Theoria*. Isidoro Pelusiota *epist.*123. Alcuino *lib. de off. Eccl.* & Rabano *lib.*1.*instit.c.*33. quia in eo reponatur Christi corpus; & quia consequenter illud velat, & palliat, vocatur etiam Palla. *can. sacratas, d.*23. quamuis Pallæ nomen latiùs pateat, & altaris etiam linteum significet. *can. si per negligentiam, de consecr. d.*2. Porrò communis est sententia, Germani, Isidori Pelusiotæ, Innocentij *locis cit.* S. Hieronymi *in Matth. c.*27. Remigij *in explicatione Missæ*, S. Thomæ 3.*p. quæst.* 51. *art.*2. & *q.*83. *art.*3. Alensis 4.*p. quæst.*36. *art.*4. Bedæ in illud *Marci c.*15. *Ioseph mercatus syndonem, &c.* Alcuini *de diu. off. c. de celeb. Missæ*, Durandi *in Rationali, lib.*4.*c.*29. Petri Comestoris *c.*180. Gabrielis *lect.*15. *in can.* Soti *lib.*4. *sent. dist.*13. *quæst.*2. *art.*3. & aliorum, corporale significare syndonem qua Christus Dominus è cruce depositus, inuolutus est; quæque Taurini adhuc summa cum veneratione adseruatur, cum Christi lineamentis diuinitus impressis; quod etiam habetur ex Eusebio Papa *can. consulitò, de consecr. d.*1.

2. Iam verò quia syndon fuit linea, alba, & munda, eadem de causa corporale debet esse lineum, non autem sericum, aut ex auro, aut alia pretiosa materia. patet *ex can. consultò, citato, de consecrat. d.*1. & Concilio Coyacensi *c.*3. & communi omnium sententia. præsertim cùm linum ex viridi in album vertatur, & perficiatur multis pressuris, & tonsionibus, quæ cum Christi passione habent analogiam, ex Amalario *lib.* 3. *c.*19. S. Remigio, & aliis. cúmque linteum à tinea, qua reliquæ vestes consumuntur, immune sit, & nitore splendescat, vt obseruant ad aliud propositum D. Ambrosius *ser. in natiuit. Apostolorum*, 2. & D. Augustinus *ser.*26. *de diuersis*, nobis etiam innuere potest, in sola Ecclesia, quæ non habet maculam, neque rugam, hoc diuinum sacrificium corporis & sanguinis Christi reperiri: itémque, quemlibet illius participem, de corde suo corruptiones malarum concupiscentiarum debere excludere, ne à peccatis prauisque actibus, tamquam tineis penetretur, & corrumpatur. Sub lino tamen Tabiena, Armilla *v. Missa*, & Azor *lib.*10.*c.*28. *quæst.*8. etiam cannapem comprehendunt; quòd vestes cannape pro lineis communiter habeantur; & vsu receptum sit, vt corporalia plura ex eo fiant.

Vide lib. 2. *c.* 8. *n.* 10.

3. Itémque debet esse album, *ex dicto can. consultò, de consecr. d.*1. vbi dicitur: *Consultò omnium statuimus, vt sacrificium altaris non in serico panno, aut tincto quisquam celebrare præsumat, sed in puro lineo, vel linteo ab Episcopo consecrato, terreno scilicet lino procreato, atque contexto; sicut corpus Domini nostri Iesu Christi in syndone linea munda sepultum est.* Idémque habemus ex Syluestro Papa *in Pontificali Damasi*, & apud Petrum Comestorem *c.*180. Concilio Rhemensi *c.*3. apud Burchardum *lib.*3. *c.*98. Hieronymo *in c.*27. *Matth.* Beda *in c.*15. *Marci*, Nauarro *c.* 25. cum Summistis *v. Corporale.* Circa oram tamen, vbi non ponitur Christi corpus, sicut etiam Palla, vbi non imminet Christi sanguini, ornari potest serico, & pretiosiori materia, ex Suarez *disp.*81. *sect.*6. cùm in regulis Missalis dicatur, ne in medio, vbi scilicet corpus Christi collocatur, sit sericum.

4. Prætereà oportet esse mundissimum. nam *Matth. c.*27. dicitur, *Ioseph inuoluit illud* (nempe Christi corpus) *in syndone munda*: vt meritò Patres agnoscant diuini consilij mysterium, quòd oportuerit mundissimum Christi corpus etiam syndone inuolui munda, & sepulcro includi nouo. idémque præcipitur *prædicto can. consultò.* & in Concilio Rhemensi apud Burchardum *loco cit.* vbi dicitur: *Altaria mundissimis linteis, ac Pallis, diligentissimè cooperienda.* & in Lateranensi Concilio sub

Innoc. III.c.19.& *de custodia Eucharistiæ,c.relinqui*,præcipitur,vt oratoria,vasa,corporalia, & vestimenta munda & nitida conseruentur; quòd nimis videatur absurdum,in sacris sordes negligere, quæ dedecerent etiam in profanis. Et antea Leo IV. *Hom. seu epist. per Prouincias ad Episcopos missa, legenda Presbyteris. Corporale*, inquit, *mundissimum sit: altare sit coopertum mundissimis linteis*. Et in Concilio Coyacensi celebrato anno 1050.c.3. statuitur: *Altare sit honestè indutum,& desuper lineum indumentum mundum; subtus calicem, & desuper corporale lineum mundum, & integrum*. Qua sanè in re deploranda est incredibilis & nullo modo ferenda plurium sacerdotum negligentia,qui iis linteis,& pallis,& purificatoriis,in hoc diuino sacrificio vtuntur,quibus ne ipsi quidem sine stomacho,& horrore in profana mensa ad manus abstergendas adhiberent.quod sine graui peccato non fit, ex Armilla *v.Corporale,n.5*.Syluest.*v.Vasa,& v. Missa 1.q.2.* iuxta illud Platonis *in Phadone,Impuro purum attingere,nefas est,ob insignem erga diuinum cultum irreuerentiam.* quæ enim conuenientia candoris lucis æternæ, cum sordibus? quæ proportio inquinatissimi amictus, cum eo, quem in transfiguratione probauit Christus *Matth.*17.cùm facta sunt vestimenta eius alba,velut nix;& quem in resurrectione adamauit in Angelis *Matth.*28.*Marci* 16.*Io.*20.*Luca* 24.Et in exercitibus, qui eum in cœlestibus nuptiis comitantur.*Apoc.*19.in albis equis amicti byssino albo,& mundo;cæterísque eius cœlestis Regiæ ciuibus,& beatis.*Apoc.*4.5.6.7.qui sunt ante thronum,& in conspectu Agni amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum: ac tandem in ipsa sponsa Ecclesia,cui *Apoc.*19.datum est,vt cooperiat se byssino splendenti, & candido;& quam Christus *ad Eph.5.* lauit in sanguine suo, vt exhiberet sibi eam,non habentem rugam,neque maculam? nónne *Leuit.* 10. Deus Aaroni & filiis eius præcepit: *Pectusculum quoque, quod oblatum est, & armum, qui separatus est, edetis in loco mundissimo?* nónne *Leuit.*24. ipsum candelabrum, in quo ponendæ erant lucernæ extra velum in tabernaculo fœderis,voluit esse mundissimum?*Super candelabrum*(inquit)*mundissimum ponentur semper in conspectu Domini*. nónne etiam *Exod.* 19. vt Deus populum alloqueretur per Moysem,& sese ei vtcumque ostenderet,præcepit illi,vt vestimenta sua lauaret? Si in figura tanta mundities,quanta esse debet in veritate? Origenes *Hom.25. in Matth.* ex summa munditie debita altari, etiam cordis, quod Dei altare quoddam est, summam debere esse contendit.*Quis*(ait)*ferat altare Dei conspurcari? vt altare mundum sit,vt ornetur, vt niteat curamus:curemus igitur,& toto corde curemus, vt cordis altare ornatum sit, virtutum splendore nitidum, nullisque peccati sordibus inquinatum. Procul à corde, Christi throno sordes, procul sit spurcitia, auro splendescere oportet tanti Regis solium, non sordescere.* Huc alludit etiam D. Hieronymus *in c.*27. *Matth.*cùm ait: *Corpus Domini linteamine puro obuoluendum est; quod specialiter facit, qui pura mente suscipit.* & Primasius *in 1. ad Corinth. c.11. Si in linteo* (ait) *aut vase polluto non licet mittere, & id nullus audet, &c.* omitto, quæ hac eadem de re *lib. 2. c.14. in fine*, ex Petro Damiani *lib.4.ep.14.*disseruimus. Quare etiam rectè ad maiorem munditiem & reuerentiam statuit Concilium Illerdense apud Gratianum *de consecr. d.4.*vt ad corporalia, pallas, & similia lauanda, habeantur propria vasa, in quibus nihil aliud fiat.

Debet similiter corporale ab Episcopo,vel habente priuilegium benedici, *ex citato can. consulto.* S.Th.3.*p.q.*83.*art.*3. *ad* 8.Innoc.*lib.2.c.*56. Soto 4.*d.*13.*q.*2.*art.*4. *ad* 7. Durátque huiusmodi benedictio, seu consecratio vsque dum notabiliter scindatur,ex Sylu.cæterísque Summistis *v.Corporale*; & patet,quia etiam aræ, & calices notabiliter fractæ non retinent consecrationem. 5.

Porrò

6. Porrò si quis celebraret absque huiusmodi Corporali benedicto, ex suo genere peccaret mortaliter; quia faceret contra præceptum & consuetudinem Ecclesiæ, valde grauem, ex S.Thom. *3.p.q.83.art.3.* Soto *4.d.13.q.2.art.3.* Suarez, & aliis. Quamquam ex eodem Soto *ibidem*, & Azoro *lib.10.c.17.q.11.* non tenetur sacerdos semper explorare an sit benedictum; sicut neque si adsint suppositæ requisitæ pallæ, ara lapidea, & similia.

7. Prohibentur verò seculares, clerici qui non sunt in sacris, & Moniales (nisi post primam ablutionem, vt iterum diligentiùs lauent, ex licentia Episcopi, vel consuetudine, ex Palud. Syluest. Ang. Tabiena & aliis Summistis) Corporalia, & sacra vasa tangere. De vasis, constat ex Sixto I. *ep.2.* vbi ait: *Cognoscat vestra sapientia, charissimi fratres, quia in hac sancta sede Apostolica, nobis, & reliquis Episcopis, cæterisque Domini sacerdotibus, statutum est, vt sacra vasa non ab aliis quàm à sacratis, Dominoque dicatis, contrectentur hominibus. indignum enim valde est, vt sacrata Domini vasa, quæcumque sint, humanis vsibus seruiant, aut ab aliis quàm à Domino familiaribus, eisque dicatis, tractentur viris: ne pro talibus præsumtionibus iratus Dominus, plagam imponat populo suo.* de Corporalibus, & similibus ex Stephano *ep.1.c.3.* & habetur *can. vestimenta de consecr.d.1.* vbi vetat sacra vestimenta, quæ in diuino ministerio seruiunt, ab aliis tangi, quàm à sacratis hominibus. videatur ad hoc idem *can.72. Apostol. can. sacratas. d.23. can. nemo per ignorantiam. de consecr. d.1.* Concilium Romanum sub Syluestro *c.9.* Bracarense I. *c.18.* Bracarense III. *can.2.* Parisiense tempore Ludouici *lib.1.c.45.* D. Athanasius *Apol.2.contra Arianos.* & Gregorius Nazianzenus *orat.17. de statu Episcopali.* vbi etiam affert exemplum Ozæ *lib.2. Reg.c.6.* Sacrista tamen laicus in religionibus Mendicantium solet ex priuilegio tangere, vt patet ex Collectore Priuileg. Mend. *tit.laici fratres.* Nauar. *c.25.n.84.* Emanuele Roderico *tom.2. q.123.art.2.* Henriquez *lib.9. c.28.* sentit tamen Sotus *4.d.13.q.2. art. 3. in resp.ad 3.* tactum huiusmodi, si absit contemtus, non esse peccatum mortale.

8. Corporalis conditiones requiruntur etiam in palla, quæ calici superponitur, ex Innocentio *lib.2.c.56.* Durando *lib.4.c.29.* & aliis. quòd antiquitus eodemmet corporali etiam operiretur calix. vt colligitur etiam ex Concilio Coyacensi *c.3.* vbi habetur: *Sit subtus calicem, & desuper Corporale lineum mundum & integrum.* quare, cùm nunc palla sit separata, requiret etiam Corporalis conditiones; significat autem sudarium, quod fuit super caput Christi, *ex citatis*; etsi aliqui, vt dicemus *lib.4.c.11.* apud Thom. VValdensem *tom.3.tit.4. c.42.* Sotum *4.d.13.q.2. art.5.* & Hugonem de S. Vict. *lib.2. de off. c.38.* velint, significare velum, quo Christi Domini nuditas in cruce velata est.

9. Quæ diuino cultui inseruire ob vetustatem nequeunt, non sunt in profanos vsus conuertenda, *ex regula iuris in 6. Semel Deo. & can. quæ semel 19.q.3. & aliis*, vt *lib.2.c.13.* diximus. & patet exemplo Baltassaris regis grauissimè à Deo plexi, quòd in profanos vsus sacra vasa conuertisset. ex quo etiam infert Sotus *4.d. 13.q.2. art.3. ad 3.* futurum peccatum mortale, si quis v.g. sacro calice vteretur, seu potiùs abuteretur in communi mensa ad bibendum, aut sacro corporali ad purgandas nares; quòd huiusmodi abusus insignem contemtum contineat. Quare cùm apta amplius non sunt, comburenda sunt, eorúmque cineres honesto in loco reponendi. *ex can. Altaris. de consecr. d.1.* Panorm. *ibid.* S. Clemente *ep.2.* Syluestro cum Summistis *v.Consecratio. & v. Corporale.*

10. Semper autem, quæ diuino cultui mancipata sunt, reuerenter tractanda sunt, & religiosè habenda. vt illis verbis dicit S.Hier. *ep.ad Theophil.Alex.* sacratos calices,

lices,& sancta velamina,& cætera,quæ ad cultum dominicę pertinent passionis, non quasi inania, & sensu carentia lanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis Domini, eadem, qua corpus eius & sanguis maiestate veneranda. quod etiam olim miraculo confirmauit Deus.nam,vt scribit Rupertus Abbas *lib. de incendio oppidi Tuitiensis.c.3.* sacrum Corporale hastili supernè alligatum, & vorantibus omnia flammis obiectum, ignem repressit, eodem incolume permanente.

Statuitur super expanso Corporali calix præparatus, coopertus velo, ex Rubricis,vt etiam in lege omnia vasa tabernaculi tecta portabantur,ne aliorum oculis paterent,*Num.*4. in quibus Origenes *Hom.*13.*&* 15.*in Leuit.&* 4.*in Num.* docet significari mysteria sacrificij indignis & populo colenda,ob mysteriorum reuerentiam. propter quam etiam D.Basilius *lib.de Spiritu sancto.c.*27. ait Moysem non omnia, quæ in templo erant, passum esse omnibus peruia, quòd sciret pro sua sapientia res vsu tritas, & vndecumque parabiles expositas esse contemtui; cæterùm ei, quod sepositum est, quódque rarum est, huic natura coniunctam esse summam admirationem, ac studium. Quod etiam Platoni visum scribenti, non esse sacra mysteria, & arcana omnibus propalanda; Pythagoræ & Laërtio, suis symbolis res magnas occultanti; Druidibus Gallorum tradita, sine scripto, doctrina, ex Io. Pico *initio Heptapli*; Aristoteli ex industria in acromaticis libris quærenti obscuritatem, vt constat ex Plutarcho *in vita Alex.* Gellio *lib.* 20.*c.*4. & Themistio *initio Phy.* Ægyptiis suis illis occultis Hieroglyphicis ex Cicerone *lib.*1.*de natura deorum*, sapientiam obtegentibus; denique aliis pluribus Philosophis, vt videre est apud Petrum Crinitum *lib.6.de honest. discip.c.*3. videatur etiam *lib.*2.*c.*12.*n.*2. 11.

De libri Liturgiæ in dextera altaris parte præparatione. CAP. VI.

SVMMARIVM.

1. *De depositione preparationéque libri Liturgiæ in dextera altaris parte, eiúsque significatione mystica.*
2. *An sit peccatum mortale celebrare sine libro.*

CVm liber Liturgiæ clausus delatus fuerit, quòd lex vetus testimonia quidem de Christo contineret, sed clausa & inuoluta vmbris figuratum,in altari depositus aperitur, & præparatur, ad significandam Saluatoris mundo ostensionem claram, & manifestationem. Solus enim Agnus septem signacula libri sacramenti Incarnationis, & passionis suæ, aperire potuit, vt rectè docet Nicolaus Cabasila *in expositione Liturgiæ.c.*1.*&* 16. & Hugo de S.Vict. *lib.*2.*off.c.*14. Id verò fit in dextera altaris parte, ex Hugone *in speculo. c.* 7. & Durando *lib.* 4. *Ration.c.*15.quòd Christus Dominus in lege promissus,prius venerit ad Iudæos, quàm ad Gentes, iuxta illud Domini apud S.Matthæum *c.*15. *Non sum missus nisi ad oues Israël,&c.* Iudæi enim propter legem à Deo illis datam,& alia priuilegia, erant quasi in parte dextera; Gentes autem quòd idola colerent,in sinistra. At illis respuentibus Euangelium, istis verò credentibus, Deus hos, loco illorum, suscepit, 1.

*Apoc.*5.

suscepit; & iuxta figuram Iacob *Gen.c.*48. data est dextera minori, sinistra verò maiori. vnde & D. Paulus ait *Act.* 13. *Vobis* [Iudæis] *oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes; sic enim præcepit nobis Dominus: Posui te in lucem Gentium, &c.* vt etiam *Actor.c.vltimo.* Sed in fine iterum ponitur in dextera, ex eodem Hugone, quòd in fine etiam Iudæorum reliquiæ susceptutæ sint fidem Christi. *Ezechiel. c.*37. *Isaiæ c.*11. *Oseæ c.*3.*ad Romanos c.*11. *ad Hebr.c.*8.

2. Sed quæres an sacerdos sacrificans necessariò in altari Liturgiæ librum habere debeat? Respondemus, etsi in iure communi nihil hac de re decretum sit, necessariò tamen saltem librum Canonis in altari promtum habere debere, sub peccato mortali. tum ex communi sententia D. Antonini 3.*p. tit.*13.*c.*6.§.6. Angeli *v.Missa,num.*37. Tabiena *num.*12. Armillæ *num.*6. Syluest. *Missa.* 1.*q.*2.*versu, Tertium.* Graffij *p.p.lib.* 2.*c.*43. Toleti *lib.*2.*c.*2. *instit.* Nauar. *c.*45. *num.*84. Henriquez *lib.*9.26.29. Suarez *tom.*3.*disp.*81.*sect.*6. Azor *lib.*10.*c.*29.*q.*4. Ledesmæ 4.*d.*13. *q.*2. *art.*4. Soti *ibid.* tum quia aliàs se exponeret graui periculo erroris, cùm humana memoria sit labilis. tum quia faceret contra generalem consuetudinem Ecclesiæ rationabilem, quæ vim legis habere solet, *can. consuetudo.d.*1. tum quia continet mysterium, vt dictum est. Idque verum est etiam in casu necessitatis quamuis sacerdos sit adeò instructus, vt moraliter non dubitet posse integrè omnia sine libro dicere, ex citatis Doctoribus. quia si erret, non possit iuuari; secus atque accidat, cùm quis memoriter quidem dicit, sed præsente libro.

De Sacerdotis ante Missam inclinatione. CAP. VII.

SVMMARIVM.

1. *Cur sacerdos, Missam inchoaturus, ad altaris crepidinem se iterum profundè inclinet.*

1. Rectè scripsit D. Cyprianus *ser. de orat. dominica*, placendum diuinis oculis etiam habitu corporis. etenim, teste D.Thom. 2.2.*q.*83.*art.*12. decet, vt homo Deo seruiat secundùm totum illud, quod habet à Deo: cùm igitur & animam & corpus ab illo acceperit, illi vtroque seruire debet. præsertim cùm ex D.Augustino *lib.de cura pro mortuis.c.*5.*& epist.*121.*ad Probam.c.*9. & D.Thom.2.2. *q.*81.*art.*7. huiusmodi signis exterioribus acriùs excitemur interiùs in Dei venerationem. Hæc itaque corporis inclinatio, vt diximus *hoc eodem lib.c.*3. humilitatem & reuerentiam significat. vt constat ex Iudith *c.*9. *&* 10. *Matth.*26. *Lucæ* 22. *& Act.c.*21.& aliis. Ideo reuersus sacerdos ad altaris crepidinem, in Missis priuatis (in solemni enim confessio fit, antequam ascendatur ad altare) se iterum profundè inclinat; tum ob maiorem reuerentiam diuini Numinis in tanti mysterij celebratione; tum ob sui demissionem, & despicientiam. nam se quasi puluerem & cinerem cum Abrahamo ante conspectum Domini confitetur; tum ad Christi Domini sacerdotis in æternum exinanitionem indicandam, quippe qui inclinauerit cœlos, & descenderit, formam serui accipiens. vt obseruat etiam Durandus *lib.*4. *Ration.c.*7. tum quòd non nisi optimum sortiri possint effectum sacrificiũ, cæteráque opera spiritualia, quæ ab humilitatis radice prodeunt. Non enim à proceris cedris, sed ab humilibus arbustis suauissimum prodit,

dit balſamum; nec manè inceperint dies, quibus diuina opera initio diſtincta ſunt. *Gen.* 1. ſed veſpere; neque figulus aliúſve artifex conceptam animo formam in materiam optimè queat imprimere, niſi antea cera, argilla, & cætera huiuſmodi bene ſubacta & mollia reddita fuerint; quòd certè in re propoſita facit humilitas, quæ ſacrificaturi animum quàm optimè parat, ad diuina chariſmata ſuſcipienda. Sola enim humilitas, D. Gregorio teſte *lib.* 2. *ep.* 54. eſt officij ſacerdotalis erectio. Etenim pupilla oculi quo nigrior eſt, eo magis acutè videt; eóque melius quo profundior. quare etiam quo quiſque humilior eſt, eo Deo acceptior. ideo & Daniel *c.* 3. ad benedicendum Dominum Sanctos & humiles corde prouocat. atque, vt aduertit Gregorius *in Paſtorali*, Deus *Exod.* 27. oſtendens quantum ei placeret humilitas, præcepit altare vacuum eſſe, & non ſolidum. quod ſignificat cor eminentia quidem perfectionis altum eſſe oportere, ſed humilitate vacuum, & concauum, vt quæ ibi offeruntur Deo grata ſint & accepta. Probè igitur S. Auguſtinus *ep.* 36. *ad Dioſcorum* ſcripſit, vti Demoſthenes ter rogatus, quid præcipuum eſſet in oratoria facultate, ter reſpondit, Actionem; ita, ſi de præceptis Chriſtianæ religionis interrogaretur, ſemper ſe reſponſurum, Humilitatem.

De crucis ſigno Miſſæ principio. CAP. VIII.

SVMMARIVM.

1. *Signum crucis Miſſæ initium; & cur.*
2. *Eiuſdem vſus frequentiſſimus in omnibus ſacramentis.*
3. *Idem præmittendum ſingulis actionibus.*
4. *Eodem fideles ſua quæque ſignaſſe.*
5. *Eius virtus multiplex.*
6. *Inſtitutio, & vſus illius ex Apoſtolorum traditione manauit.*
7. *Vſque ad mundi finem ſignandi mos duraturus.*
8. *Quæ membra eodem munienda ſint.*
9. *Eiuſdem myſteria.*
10. *Signandi modus.*

HVmana natura ne mediocre quidem ſibi Numine auxilióque diuino non adiuta, promittere poteſt, vt etiam Iamblicus vir à Chriſtiana religione alienus, *lib. de myſteriis Ægyptiorum* teſtatur. Hinc fit vt diuinum myſterium auſpicantes ſacro nos ſigno crucis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, muniamus. Hoc enim eſt *Tau*, & ſignum illud, quo Dei electos & Sanctos pro cuſtodia ſignandos, vt populo Dei factum eſt *Exod.* 12. prædicitur apud Ezechielem *c.* 9. vt docet Tertullianus *lib. aduerſus Iudæos, & lib.* 3. *aduerſus Marcionem, c.* 11. Cyprianus *lib.* 2. *aduerſus Iudæos*, & Hieronymus *in c.* 9. *Ezechielis*; & de quo etiam *Apocal.* 14. ſcribitur. Habentes nomen eius & nomen Patris eius in frontibus ſuis, vt teſtatur Oecumenius, Beda, Anſelmus & Rupertus. Signantur autem electi ſigno crucis, tamquam res Deo cariſſimæ & pretioſiſſimæ, vti ſolent Principes rebus cariſſimis ſtemmata propria, ſeu nomina imprimere. vt ad idem propoſitum notauit Ribera & Pererius *in Apocal.* Et licet nos ſemel 1.

tantùm

tantùm nos signemus, ad vnicam diuinitatem respicientes, Æthiopes tamen, vt ex eorum Liturgia constat, ter, nempe ad cuiusque sanctissimæ Trinitatis personæ nomen, ad personarum distinctionem significandam, id faciunt. Itaque vbi veteres Hebræorum Pontifices aurea lamina Dei ineffabili nomine insculpta frontem muniebant, sic in nouo Testamento, Petro Damiani teste *lib. 3. ep. 9.* ineffabile crucis mysterium, quod ei ex Ruperto *lib. 1. de off. c. 26.* successit, sacerdotum frontem & pectus decorat; & veluti validissima & insuperabilis armatura, vt appellat S. Martialis *ep. ad Burdigal. c. 8.* & Ephrem *lib. de armat. spirituali c. 2.* seu infractum signum, vt vocat S. Clemens *lib. 3. constit. c. 16.* contra omnes mentis euagationes, & tentationes inimici in tanto sacrificio, communit. Id enim, vt D. Ignatius loquitur *ep. 8. ad Philippenses*, trophæum (quo etiam nomine appellat Clemens *lib. 8. c. 16.*) contra diaboli potentiam est, quod vbi videt, horret; & audiens timet; &, vt dicebat S. Antonius, eo debilitatus aufugit. Vnde D. Chrysostomus *Hom. 55. in Matth. Si crucem faciei tuæ impresseris, nullus scelestorum dæmonum, cùm hastam viderit, qua lethale vulnus accepit, congredi tecum audebit.* Quinimmo, vt vtar verbis S. Arnaldi *tr. de duobus vltimis verbis Domini in cruce*, disparent dæmones ad viuificum signum, nec temere accedunt ad consecratam sanguinis balsamo domum. Quare Cyrillus *Catech. 4. c. 8.* differens de signo crucis, ait, quòd *si quis id occultet, tu manifestè signa te fronte, vt dæmones signum regis videntes, trementes procul fugiant.* Similia habet *Catech. 13.* vt etiam Origenes *Exod. 25. Hom. 6.* Lactantius *lib. 4. de vera sap. c. 27.* & Metaphrastes *in vita Danielis Stylitæ.* Quod & probat Isidorus *in Glossa lib. 1. Reg. 16.* exemplo spiritus infestantis Saulem, qui haud ob sonum psalterij, vt tale erat, sed vt Domini crucem figurabat, compescebatur. Quamquam ea etiam de causa 2.
initio adhiberi possit, vt ad Deum dirigatur intentio nostra. Hæc enim in rebus etiam per se bonis, plurimum valet. quod vt in naturalibus actus & operationes ab obiecto, speciem & dignitatem sortiuntur, vt disputant Philosophi *lib. 2. de anima*; ita in moralibus ab ipsa intentione, qua voluntas in operationem fertur, seu fine desumat. quam ob causam rectè S. Gregorius *lib. 28. Moral. c. 13.* rectam in bonis operibus intentionem basibus, quibus innituntur columnæ, totum virtutis ædificium fulcientibus, comparauit. & D. Bernardus *ser. 40. in Cant.* exponens illud, *Pulcræ sunt genæ tuæ*, docet, faciem animæ esse mentis intentionem, quòd ex ea rectitudo operis, sicut ex facie pulcritudo corporis, æstimetur; noluisse autem Spiritum sanctum dicere faciem vnitatis numero, sed genas numero multitudinis, quòd duo in recta intentione necessariò requirantur, res scilicet, & causa. id est, quid intendas, & propter quid. Et Richardus de S. Vict. *lib. de statu interioris hominis, p. 1. c. 7. Quod* (inquit) *est corpus sine anima, hoc est opus sine bona intentione.* Vt igitur in Ethnicorum sacrificiis, vt constat ex Apuleio, sacerdos ea præconis voce: *Hoc age.* monebatur debita cum intentione & diligentia sacrificium peragere; ita in nostro ad hoc idem diligenter præstandum sacro crucis signo monemur. Idem fit ad Dei opem & auxilium implorandum & 3.
impetrãdum, quòd hoc signo illico & implicitè à Deo per Christi crucifixi merita petamus, quicquid multis verbis explicitè peteremus diuinam opem implorantes in tanti sacrificij oblatione, & cæteris actionibus; non enim sola voce, sed etiam signis & nutibus sæpe loquimur. Rei typum in Moyse vide mus expressum, cuius oratio tunc à Deo victoriam populo impetrabat. *Exod. 17.* cùm in crucis figura contra Amalech, manus ad cœlum leuabat. vt ad hoc idem propositum obseruarunt Iustinus *dialogo cum Tryphone*, Irenæus *lib. 4. contra hæreses c. 41.*

Tertullianus *lib. aduersus Iudæos, c.10. lib.3. contra Marcionem, c.18.* Cypr. *lib. aduersus Iudæos, c.21. & in exhortatione ad Martyr. c.8.* Damascenus *lib.4. de fid. c.22.* Origenes *Hom.8. in diuersa loca Euangelij.* Ambrosius *ser.56.* Nazianzenus *orat.6.* Prosper *lib. de promiss. & præd. p.1. c.vlt.* & Augustinus *lib. de quinque hæresibus. c.2.* Et denique
4. fit, vt initio breuissimè fiat fidei nostræ protestatio præscripta *Matth.28.*

Haud igitur mirum, vt cum Chrysostomo loquar *Hom. quòd Christus sit Deus,* 2.
si crucis signum in sacra mensa, & cum corpore Christi in mysticis cœnis fulgeat; nec in nostra tantùm quæ D. Petri est, sed etiam in D. Iacobi Liturgia, Marci & aliorum, in quibus frequentissimè hoc signo, dona patenæ, calices, sacerdos, & populus signantur, reliquisque sacramentis perficiendis adhibeatur. Vt enim D. Dionysium omittam *de Eccl. hier. c.4. §.6.* Cyprianus *tract. de baptismo Christi, In Cruce* (ait) *Domini gloriamur, crucis virtus omnia peragit sacramenta, sine quo signo nihil est sanctum, neque aliqua consecratio meretur effectum.* quod etiam repetit *tract. de Passione Christi.* & D. Augustinus *ser.181. de temp. c.3. Signo* (inquit) *crucis consecratur corpus dominicum, sanctificatur fons Baptismatis, initiantur Presbyteri, & cæteri gradus ecclesiastici, & omnia quæcunque sanctificantur, cum inuocatione Christi nominis hoc signo consecrantur.* & *tr.118. in Io. Quid est quòd omnes norunt lignum crucis, nisi crux Christi? quod signum nisi adhibeatur siue frontibus credentium, siue ipsi aquæ, qua regenerantur, siue oleo quo chrismate unguntur, siue sacrificio, quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur.* & denique *ser.19. de Sanctis, qui est in Appendice 75. Crucis mysterio rudes catechizantur, eodem fons regenerationis consecratur, eiusdem signo crucis per manus impositionem baptizati dona gratiarum accipiunt; cum eiusdem crucis charactere Basilicæ dedicantur, altaria consecrantur, altaris sacramenta cum interpositione dominicorum verborum conficiuntur; Sacerdotes & Leuitæ per hoc idem ad sacros ordines promouentur, & vniuersaliter omnia Ecclesiæ sacramenta in huius virtute perficiuntur.* Et ne nimius sim vniuersè etiam dixit Iustinus Martyr *Apol.2.* sine crucis signo, nihil eorum, quæ ad salutem nostram conducunt, consummari. quod iisdem prorsus verbis repetit Chrysostomus *Hom.55. in Matth.*

Quin etiam Patres singulis fidelium actionibus, nedum in sacris, pro custo- 3.
dia præmittendum admonent. S. Martialis *epist. ad Burdigal. c.8. Crucem Domini* (inquit) *in quem credidistis, Deum verum, & Dei filium semper in mente, in ore, & in signo tenete.* Tertullianus *lib. de corona mil. c.3. Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum, & exitum, ad vestitum, ad calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcumque nos conuersatio exercet, frontem crucis signaculo terimus.* Cyrillus *Catech.4. Fac autem hoc signum, & manducans, & bibens, & stans, & sedens, & loquens, & ambulans, & in omni negotio tuo.* & *Catech.13. Sed in fronte fidenter signaculum crucis digitis imprimatur, & in aliis omnibus crux fiat, in panibus comedendis, in poculis bibendis, in egressu, & ingressu, ante somnum recumbendo, & resurgendo, eundo, & quiescendo, magna hæc est custodia.* Ambrosius *ser.44. Debemus ergo surgentes gratias Christo agere, & omne diei opus in signo facere Saluatoris.* Hieronymus quoque *epist.22. ad Eustochium, c.16. Ad omnem actum, ad omnem incessum, manus pingat crucem.* Chrysostomus *Hom.21. ad pop. Crucem fronte imprime; sic enim nec ipse diabolus lædere poterit.* Iustinus iunior Imperat. verba facturus ad populum; se signo crucis fronte signauit; vnde Corippus Africanus dum illius laudes persequitur, canit:

Ipse coronatus solium conscendit auitum,
Atque crucis faciens signum venerabile, sedit:
Erectâque manu cuncto præsente senatu
Ore pio, hæc orans ait, &c.

Cum

Cùm Macedonius Patriarcha Constantinopolitanus ob fidem catholicam ab Anastasio Imperatore in exilium pulsus, Gangræ obiisset, essétque condendus in sepulcro in æde Martyris Callinici, sublata manu dextera crucis signo sepulcrum signauit, ex Anastasio Biblioth. Theophane, & Cedreno *in annalibus anni* 515. Meminit VVilelmus Neubrigensis *lib.2. de rebus Anglorum, c.21.* Cetelli pij viri reprehensi ab Angelo custode, quòd per obliuionem, signo crucis non se muniisset, vt facere consueuerat, cùm domo egrediebatur; & moniti, caueret ne se deinceps dæmones sine hoc sacro signo inuenirent.

4. Sed nec seipsos tantùm, verùm res quoque suas fideles signo crucis munire solitos, constat. Ponendum in domorum culminibus, docet Chrysostomus *Hom. quod Christus sit Deus*; pingendum in ianuis, S. Ephrem *lib. de pœnit. c.3.* in singulis cubiculis, S. Nilus *ep. Olympiodorum, in II. Synodo Nicæna. act.4.* & huc spectat, quod ait S. Ambrosius *in ep. ad Coloss.c.4. in fine: Domum salutat.* tam enim deuota fuisse videtur, vt omnis domus eius, signo titulata esset crucis; super lecto, Tertullianus *lib. 2. ad vxorem. c.5.* super cibo, & potu, S. Paulus 1. *ad Timoth.*4. affirmans sanctificari, quæ apponuntur per verbum, iuxta expositionem S. Augustini *lib.2. de pecc.mer.c.26.* Chrysostomi, & aliorum Græcorum. Idémque consulit Origenes *lib.3. in Iob.* Testatur Palladius *in Lausiaca.c.2.* Monachum cùm aspidem in puteo vidisset, signo crucis signasse puteum, & illæsum bibisse. In singulis poculis milites Christianos id factitasse scribit Theodoretus *lib.3. hist.c.13.* Simile habetur apud Ionam Abbatem *in vita Eustatij* apud Bedam. Idem indicat Theodorus Studita *ep.ad Naucratium, quæ est lib.2. ep.63.* cùm ait: *Venit præfectus, huiusmodi colloquia mouet, & quod ne semel quidem feceras in carcere, potum præbuit, anxius accepi, ter obsignans ebibi.* Sed vnum pro omnibus addamus Chrysostomum *Hom. citata, quòd Christus sit Deus. Hanc* (inquit) *vbique celebrari videre licet, in domibus, in foro, in solitudine, in viis, in montibus, in collibus, in vallibus, in mari, in nauigiis, in insulis, in lectibus, in vestibus, in armis, in thalamis, in symposiis, in vasis argenteis, in aureis, in margaritis, in murorum picturis, in corporibus brutis malè affectis, in corporibus à dæmoniis obsessis, in bellis, in pace, in diebus, in noctibus, in delicatorum choreis, in Monachorum ordinibus, adeò certatim hoc mirabile donum rapiunt omnes.*

5. Et sanè plurimum hoc signum valet. Primò ad dæmones profligandos, vt initio capitis dicebamus, & testatur Marius Victorinus cùm *lib.3. aduersus Arium* ait: *Mysterio enim crucis omnes aduersæ Christo ab eodem Christo triumphatæ sunt potestates.* vt enim ait S. Ambrosius *ser.56.* vbi signum crucis erigitur, statim & diaboli iniquitas effugatur. litterísque prodidit Gregorius Nyssenus *in vita Gregorij Neocæsariensis*, in eo signo sæpe dæmones in fugam actos. quod etiam de S. Antonio narrat Athanasius *in eius vita.* & videndus Petrus Damiani *lib.6. ep.21.* & Cæsarius Heisterbachensis *lib.5. c.44. 47. lib. 10.c.11.* Compelluntur enim dæmones, non solùm ex deuotione operantis, cùm etiam ab extraneis à Christiana religione nedum à Christianis malis, adhibitum valeat, ex D.Augustino *lib.83.qq.q.79.* sed Crucifixi virtute, vt ait Chrysostomus *Hom. quòd Christus sit Deus*, seu diuino imperio propter honorem Excellentissimi Imperatoris nostri, vt *loco citato* ait Augustinus, hoc signum revereri; & ad illius præsentiam contremiscere. Ideo Cyrillus *Catech.13. Magna hæc custodia* (ait) *quæ propter pauperes gratis datur sine labore. propter infirmos, cùm à Deo sit hæc gratia, & timor dæmonum.* & Prudentius *hymno 6. ante somnum.*

O tortuose serpens

Qui mille per Meandros,
Fraudésque flexuosas,
Agitas quieta corda:
Discede, Christus hic est:
Hic Christus est, liquesce:
Signum, quod ipse nosti,
Damnat tuam cateruam.

Et quidem de Iuliano Apostata scribit S. Gregorius Nazianzenus *orat.1. contra eumdem*, Theodoretus *lib.3.hist.c.3.* Cassiodorus *lib.6.c.1.* Nicephorus *lib.10.c.3.* & Freculpus Lexouensis Episcopus *lib.4.c.9.* cùm ex veteri consuetudine se cruce signasset in idolorum sacrificio reformidans teterrimos dæmones, illos fugasse. Simile de Iudæo in Gentilium Phano pernoctante narrat D.Gregorius *in Dialogis.* Testis est Theodorus lector *lib.1.* solo crucis signo, non autem magia vlla, dæmones potuisse expelli ex castro Thundadecro inter Persas, & Indos, quod dæmonibus commendatum fuerat: quare viso miraculo Cadabades Persarum Rex castro positus, fecit cuique liberum vt Christianam fidem, si vellet, complecteretur. Idem docet Nicephorus *lib.16.c.36.* & Anastasius Biblioth.
2. *in fine Anastasij Imperatoris.* Valet deinde ad veneficia,& incantationes dissoluendas. *Signo crucis* (inquit Anastasius *lib.de incarnat. Verbi*) *magica omnia compescentur, veneficia inefficacia sunt,idola deserta relinquuntur.* Augustinus *serm.19.de Sanctis. Hoc maleficia* (inquit) *destruit, & omnia dæmonum machinamenta ad nihilum redigit.* & Cyrillus *Catech.13. Dæmones fugat,& veneficiorum incantationúmque auertit imposturas.* S. Eligius Nouiomensis docens suos dicebat, *Christianis nec auguria, nec alia quælibet figmenta possunt officere;* quia vbi signum crucis cum timore,& fide Dei præcesserit,ibi inimicus nihil nocere potest; vt scribit S.Audoënus *lib.2. eius vitæ. c.26.* & Martinus del Rio *lib. 6. disq. mag. c.2. sect. 3. quæst. 3.* Idem docet Epiphanius *hæresi* 30. tum exemplo virginis Christianæ, quæ signaculo crucis, & inuocatione nominis Christi, vanas reddidit incantationes, & lasciuias Adolescentis Iudæorum Patriarchæ, qui eam deperibat; tum Iosephi, qui cùm Tiberiadis templum inchoatum Christo ædificare vellet, septémque fornaces ad hoc extruxisset, quæ incantationibus Iudæorum ardere non poterant, iniecta aqua signo crucis signata magiam & incantationem omnem dissoluit, igne statim coram omnibus emicante. Beatus Vedastus vasa errore Gentilico dæmoniacis incantationibus infecta confregit, effuso quicquid liquoris pro conuiuio Clotarij filij Clodouei Francorum Regis habuerant. eodem solo crucis signo, vt scribit Albinus Flaccus *in eius vita*, sanctus Simplicius idolum Berecynthiæ, quod à bobus trahebatur, signo crucis illico illis defixis, subuertit, ex Gregorio Turonensi *lib. de glor. confess. c.77.* Cùm S. Porphyrius Gazæ Episcopus ante idolum Veneris, in quo dæmon responsa dabat, cum cruce, quæ ei præferebatur, constitisset, dæmon confracto idolo, & duobus Gentilibus interfectis, repentè fugit. Nihil autem refert num in materia permanenti, an in actione transeunte constituatur, cùm figura & significatio sit eadem, nihílque materiæ diuersitas operetur. Alia huiusmodi de signi crucis virtute contra magiam afferuntur à Dinamo *in vita B. Maximi Rhemens.* apud Surium mense Nouembri; & *in vita B. VVlfranni*, ab eodem Surio mense Martio. Ex quibus Herbrandi aliorúmque hæreticorum impudentiam perspicias, qui pro summa superstitione & magia habent hoc salutare signum, cùm verius radicitus omnem magiam destruat; vnde rectè scripsit Lactantius

lib.4.

lib. 4. Instit. c.27. Cùm diis suis Gentiles immolant, si assistat aliquis signatam frontem gerens, sacra nullo modo litant. Cuius etiam rei causam reddit, vt deinde fecit quoque Prudentius, quòd præsente Christiano haud posset dæmon in extis signa facere. Valet ad pellendos dæmones ex Energumenis; vt docet Chrysostomus 3.
Hom. quòd Christus sit Deus, & Lactantius *loco citato.* & patet exemplo Cassij Narniensis Episcopi, qui dæmonem ex Spathario Totilæ signo crucis expulit, ex Gregorio *lib.3. dialog.c.6.* & Hospitij apud Gregorium Turonensem *lib.6. hist.c.6.* Nec tantùm ex Energumenis Christianis, sed etiam Ethnicis, ex Tertulliano *in Apolog. c.37.* Valet ad morbos sanandos ex Cyrillo *catech.13.* & Chrysosto- 4.
mo *Hom. 55. in Matth.* qui etiam *Hom.8. in c.3. ad Coloss.* superstitiosa remedia, quæ ægrotis applicantur, idololatriam sapere scribit, & subdit: *Fidelis est? crucis signaculo vtatur, hoc dumtaxat habet scutum, hoc solum pharmacum.* Et ipsemet vxorem Præsidis Antiochiæ morbo torminum liberauit crucis signo aquæ ad bibendum impresso, vt scribit Leo Imperator *in Encomio Chrysostomi,* & Metaphrastes. Exemplum habemus matris S. Gregorij Nazianzeni sanatæ ab inedia pane cruce signato, apud eumdem *orat.19.* Cæci eodem signo illuminati, à sancto Apollinari *in eiusdem vita.* Piæ fœminæ, quæ habebat cancrum in mamilla, nullis medicamentis sanabilem, restitutæ valetudini signo crucis apud D. Augustinum. Longobardi militis, cui obriguerat brachium dum vellet percutere D. Hospitium, ab eodem signo crucis sanitati restituti, apud Gregorium Turonensem *lib. hist. c.6.* Testatur Theophanes captos Turcas militantes in exercitu Persarum, Constantinopolim ductos, inuentos in fronte crucis stigmate signatos; rogatósque à Mauritio Imperatore quid sibi id vellet, respondisse cùm ipsorum Prouincia peste laboraret, illud remedium pro salute consequenda fuisse à Christianis edoctos, nec frustrà. videndus etiam Zonaras *lib. 3. annal.* & Nicephorus *lib. 18. c.20.* Omitto, quæ de Macario Patriarcha Antiocheno, dum in Bauaria moraretur, scribit Anonymus *in illius vita.* Itémque quæ refert Gregorius Turonensis *lib. 1. de miraculis, c.5.* Valet ad carnis tentationes, à dæ- 5.
mone, & ministris eius immissas, peruincendas, ex Prudentio *in hymno ante somnum.* Ad quod etiam alludens D. Hieronymus *ep.1.* ad Eliodorum, inquit: *Intus hostis, expedite rudentes, vela suspendite, & crux antennæ figatur in frontibus.* Est præclarum exemplum apud Damascenum *in vita Josaphat,* qui excitatas tentationes à dæmone, & impudicis fœminis, signo crucis se muniens superauit. Itémque aliud sanctæ Iustinæ apud Metaphrastem *in vita illius*; vt taceam, quod de Christiana virgine diximus, *in hoc eodem* §. 5. Noui ego Patauij egregium adolescentem Philosophiæ studiosum, qui iis tentationibus impetitus, eas adeò facile signo crucis in pectore impresso extinguebat, ac si carbonibus superfudisset aquam, eodemmet diuinam crucis virtutem mirante, ac pæne tremente. Ex ipsomet prostibulo illæsam virginem exiisse signi crucis beneficio, constat ex Palladio *in Lausiaca, c.148.* Valet ad auertenda pericula. Autor est Cyprianus 6.
orat. pro Martyr. S. Ambrosius *lib. 2. ad Virg.* & Metaphrastes, S. Teclam à D. Paulo edoctam, signo crucis e mediis flammis prodiisse incolumem. De Coprete, postquam per semihoram in igne fuisset, idem docet Palladius *in Lausiaca, sect.49.* sanctus Tiburtius eodem armatus, immunis super carbonibus ambulauit, ex eius actis. Eodem remedio Victorius Episcopus vrbis incendium repressit, ex Gregorio Turon. *lib. de glor. conf. c.56.* quod etiam Rhemis fecit S. Remigius, ex Hincmaro *in vita eiusdem,* & Leo IV. anno 847. Romæ, ex Anastasio Biblioth. *in illius vita*; & Gregorius VII. anno 1082. Ecclesiæ S. Petri, ex Ber-

tholdo Constantiensi. Mare repressit sanctus Hilarion depictis in sabulo tribus crucibus, anno 365. quod, quasi obicem indignans, ad immensam altitudinem intumuit, ne Epidaurum funditus euerteret. vt in eius gestis scribit S. Hieronymus. quem imitatus, anno 821. Theodorus Studita, vt in eiusdem gestis docet Michaël Studita, ligno cruce efformata, defixáque in ripa fluminis exundare soliti agrum Ptelearum singulis pæne annis, eluuionem compescuit. Veneni vim hoc salutari signo extingui, scribit D. Chrysostomus *Hom. 55. in Matth.* & constat exemplo D. Benedicti, apud Gregorium *lib. 2. dialog. c. 3.* & Monachi apud Palladium *in Lausiaca, sect. 2.* vt antea retulimus *num. 4.* & Iuliani Episcopi Bostrensis *in prato spirituali, Io. Euirati, c. 94.* Theodorus Archimandrita eodem auertit solitas frugum calamitates, teste Gregorio eius discipulo. Feroces bestias hoc vnico telo occisas, non tantùm scriptis docuit S. Chrysostomus *Hom. 55. in Matth.* sed etiam facto. Cùm enim Alexandrinum agrum vastaret Leo, eóque transmissa esset, a D. Chrysostomo crux, vt bestia prope crucem accessit, statim interiit, vt ex eius vita edocemur. Pari ratione ingentem draconem interfecit S. Donatus, ex Sozomeno *lib. 7. c. 25.* & Nicephoro *lib. 12. c. 45.* Ioannitius Anacorita hoc ariete captiuos Græcos è Bulgarorum carcere liberauit anno 825. vt ex scriptore eius vitæ constat. S. Martinus cadentem arborem, sibique ruinam minantem, alio signo crucis auertit; séque eo munitum securum hostium cuneos penetraturum Iuliano Imperatori promisit, ex Seuero Sulpicio. Eodem tutus vexillo Constantinus Magnus sæpius de hostibus triumphauit, ex Eusebio *in eius vita, lib. 1. c. 7. & 9.* Simile Gallicano eius genero accidit; vt enim refert Sigonius *lib. 3. de Imp. occid.* cùm aduersùs Scythas bellum gereret, ei ex improuiso apparuit puer cum cruce, imperans vt arrepto gladio se sequeretur, victoriam enim consequuturum. quod probauit euentus. Phritigernes Gothus contra Athanaricum item Gothum decertans, anno 370. vexilli crucis beneficio victor euasit, ex actis S. Nicetæ apud Metaphrastem die 15. Septembris. Pari modo Theodosius anno 394. contra Eugenium initurus prælium, signo crucis se muniens, diuinitus inimicorum spiculis in eosdem retortis, victoriam adeptus est, ex Ruffino *lib. 2. c. 33.* & cum eo Socrate *lib. 4. c. 24.* Sozomeno *lib. 7. c. 24.* Paulo Orosio *lib. 7. c. 35.* Theodoreto *lib. 5. c. 24.* Paulo Diacono *lib. 12.* Hugone de sancto Victore *lib. 8. excerptionum,* Claudiano *in Panegyrico Honorij,* Ambrosio *in orat. funebri de obitu Theodosij.* D. Augustino *lib. 5. de Ciu. c. 26.* Eius filius Arcadius aureos nummos consignari cruce præcepit, teste Prospero *lib. de promiss. & pred. p. 3. c. 34.* quòd virtute crucis bellum cum Persis fuerit feliciter confectum. S. Vsuualdus Rex Anglorum erecta cruce, & ab exercitu adorata, confligens cum Rege Carduella anno 634. insignem victoriam reportauit, ex Amalario *lib. 1. c. 24.* Beda *lib. 3. de hist. Angl. c. 1. & 2.* Idémque contigit Bogari Bulgarorum Principi anno 845. qui Christianus effectus, & ob id in eum conspirante exercitu, parua manu cum signo crucis præeunte exercitum fudit, quem etiam miraculo attonitum, Christianum effecit, ex Ioanne Curopalata, & Cedreno. Christianus exercitus Arabum insidiis circumuentus anno 1144. tempore Balduini pueri Hierosolymitani Regis, ope sanctæ crucis, cuius partem ferebat Robertus Archiepiscopus Nazarenus, mirabiliter seruatus est, vento cum fumo & incendiorum caumate ex fructetis & stipulis excitato, diuinitus in hostes retorto, ex VVilelmo Tyr. *lib. 16. c. 8.* Alphonsus VIII. Rex Castellæ sanctæ crucis quæ præferebatur cum B. Virginis in vexillo depictæ imagine, beneficio ducenta Maurorum millia

prope

prope Baezam trucidauit die 16. Iulij anni 1212. ex Ioanne Mariana *lib.* 11. *de rebus Hisp. c.* 23. *& sequentibus*, & Ribadeneira *in vitis Sanct.* die 16. Iulij. Quare meritò in cruce ab Angelis Oueti fabricata anno 791. ab iisdem insculptum est,

Hoc signo vincitur inimicus.

Hoc signo tuetur pius.

Ex Ambrosio *Morales*, *lib.* 13. *c.* 38. & Luca Tudensi Episcopo *in Chronico*. Nec te offendat, quòd *tuetur* in significatione passiua sumtum sit (nisi ad Deum ipsum piissimum referre velis) cùm antiquis id sæpe in pluribus acciderit. vnde Arnobius *lib.* 1. contra Gentes criminantes res nostras obsitas esse barbarismis, ait: *Enimuero dissoluti est pectoris in rebus seriis quærere voluptatem.* Et paulo pòst docet voces subinde mutatas esse; ita vt quod nunc cœlum dicitur, aliàs appellaretur cœlus, & quod vtres, aliàs vtria; similiter filus, quod filum, fretus quod fretum, & pane quod panis, & sangue quod sanguis, & eadem ratione iugulus & candelaber, quæ iugulum & candelabrum. & S. Hieronymus *in Ezech. c.* 40. ait: *Illud sæpius monuisse sufficiat, nosse me cubitum & cubita neutrali appellari genere, sed pro simplicitate, & facilitate intelligentiæ, vulgique consuetudine ponere & genere masculino. non enim nobis curæ est vitare sermonum vitia, sed scripturæ sanctæ, obscuritatémque quibuscumque verbis differere.* idem repetit *cap.* 47. Sed redeo ad institutam orationem. D. etiam Cyprian. *lib.* 2. *aduersus Iudæos, c.* 16. de signo crucis scripsit, *Eo nos & tuti semper sumus, & vincimus.* & Augustin. *ser.* 19. *de Sanctis. Quod faciebat in terris Christi corporis præsentia, hoc facit cum fideli inuocatione nominis Christi victoriosæ crucis insignita memoria.* videri possunt alia apud Iacobum Gretzerum *lib.* 3. *de cruce, c.* 18. *& seq.* Martinum del Rio *lib.* 6. *disq. magic. c.* 2. *sect.* 3. *quæst.* 3. & Thomam Bozium *lib.* 2. *de signis Ecclesiæ.* Valet denique ad Christianæ fidei protestationem, 7.
cùm solùm fideles Catholici eo se signent, etiam inimicis subsannantibus; ne Christus eos coram Patre erubescat, cùm ipsum non erubescant illi coram hominibus. Qua de causa D. Augustinus *tract.* 118. *in Io. & in Psalm.* 30. *concione* 3. & Cyrillus *catech.* 13. signum Christi; Ambrosius *ser.* 43. signum Saluatoris, iuxta illud *Matth.* 24. *Tunc apparebit signum filij hominis*; & *Apoc.* 7. Ioannes signum Dei viui, crucis signum appellant. vnde quidam ex satellitibus in actis S. Afræ sub Adriano passæ loquens de Narciso Episcopo, & eius Diacono Felice: *Ego* (inquit) *cognoui eos Christianos esse; semper enim frontes suas signabant cruce in qua Christus eorum passus est.* vt etiam ex Theodoreto *lib.* 3. *c.* 13. *hist.* quidam milites pro Surius tom. 4.
Christianis cogniti sunt, quòd cruce signarent pocula, vt diximus *num.* 4.

6. Ex his sanè omnibus luce clariùs perspicis diuinum hoc signum cum ipsamet Ecclesia cepisse. cùm eius meminerit D. Paulus. 1. *ad Timoth.* 4. ex D. Augustino. S. Iacobus, Marcus, Dionysius, Ignatius, Clemens, Hippolytus, Iustinus, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus aliique antiqui Patres, tamquam de re notissima; ideóque Apostolorum traditionem esse eo signandos fideles, vt expresse testatur Tertullianus *lib. de corona militis, c.* 3. Basilius *lib. de Spiritu sancto, c.* 27. Augustinus *lib. de dictis Basilij*, & habetur *can. ecclesiasticarum, d.* 11. Anastasius Episcopus Nicænus *qq. in Scripturam, q.* 91. & Cyrillus Alexandrinus *lib.* 6. *contra Iulianum, circa initium.*

7. Idem ad mundi vsque finem duraturum colligimus ex Hippolyto martyre *opusc. de consummat. seculi*, vbi scribit Antichristum inter cætera sui aduentus signa, prohibiturum ne quis fidelis pretiosam crucem dextera in fronte pingat. Cui consentit Cyrillus *catech.* 13. scribens crucē esse proprium Christi signum, quod Antichristus non audebit imitari; qui tamen in cæteris Christum æmulabitur.

labitur. Qua in re se Antichristi præcursores, & membra probant Nouatores, hoc venerabile signum improbantes.

Hoc salutari signo signandos nos in fronte docent Clemens *lib.8.c.16.* Hip- 8.
1. polytus Martyr *loco cit.* Iustinus *Apol. ad Antoninum Pium,* Tertullianus *lib. de cor. mil. c.3.* Cyprianus *lib.de lapsis, lib.2. contra Iudæos, lib.4. epist.6.alias 56.& tract. de Aleatoribus.* Cyrillus *catech. 4. c. 8.* Hieronymus *epist. 8. ad Demetriadem, c.16.* Chrysostomus *Hom.quòd Christus sit Deus, & Hom.21. ad populum,* Ephrem *lib. de pœnit.c.3.* Metaphrastes *in actis S. Amysæ,*& alij. Idque, iisdem testibus, fit, vt eliminata verecundia significemus nos Christi crucem non erubescere; sed potiùs in ea quasi corona & diademate nos gloriari, iuxta illud Chrysostomi *Hom.55. in Matth. Veluti coronam læto animo crucem Christi circumferamus.* & *Homilia in Psal. 109. Ecce nunc ipsa vita euasit honorabilior (crux scilicet) & omnes eam in fronte circumferimus, non solùm non erubescentes, sed ea etiam gloriantes, non solùm priuati, sed etiam qui sunt ipsi diademate redimiti, eam potius gestant, quàm diadema; & meritò quidem, est enim innumerabilibus diadematibus melior; diadema enim ornat caput, crux autem munit mentem.* Et Cyrillus *catech.13. & epist.ad Constantinum de cruce in cœlo visa. Gloriatio Ecclesiæ catholicæ est omnis actio Christi, gloriatio gloriationum crux.* S. Augustinus *conc.3. in Psal. 30. Non sine causa signum suum Christus in fronte nobis figi voluit, tamquam in sede pudoris, ne de Christi opprobrio Christianus erubescat.* & *in Psalm. 141. Quia verò in fronte erubescitur; ille, qui dixit:* Qui me erubuerit coram hominibus, & ego erubescam illum coram Patre meo, *ipsam ignominiam quodammodo, & quam Pagani derident, in loco pudoris nostri constituit.* & *serm. de S. cruce,* in illud: *Absit mihi gloriari, &c. Noli erubescere de cruce Christi, ideo in fronte tamquam sede pudoris signum accepisti, recole frontem tuam, ne linguam expauescas alienam: signum veteris Testamenti circumcisio in latenti carne, signum noui Testamenti crux in libera fronte.* denique *tract. 43. in Ioannem. Elegit Christus redemtor noster genus mortis, vt in cruce penderet, & ipsam crucem in frontibus fidelium figeret; vt dicat Christianus: Absit mihi glo-*
2. *riari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.* Signandos in ore docet S. Ephrem *loco citato de pœnit. c.3.* Et docet exemplo suæ sororis Macrinæ Gregorius Nyssenus, *in eius vita.* & constat ex Liturgia initio Euangelij; idque fit, vt quasi frænum iniiciamus linguæ ne effutiat verba, quæ Christianum dedeceant, iuxta illud
3. Dauidis, *Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis.* In pectore, præter Ephrem & Nyssenum *locis citatis,* canit Prudentius *in hymno ante somnum,*

Fac cùm vocante somno
Castum petis cubile,
Frontem locúmque cordis
Crucis figura signet.
Crux pellit omne crimen,
Fugiunt crucem tenebræ,
Tali dicata signo
Mens fluctuare nescit.

Scribit Gregorius Turonensis *lib.5.hist.c.19.* & Paulus Diaconus *lib.3. c.6.* Tiberium Christianum Imperatorem, qui Iustino successit, cùm ambularet in Palatio, vidisse humi crucem in marmore incissam contra Theodosij Minoris & Valentiniani legem latam anno 427. quæ incipit: *Cùm sit nobis, lib. 1. Cod. tit.8.* iussisséque erigi, & dixisse: *Cruce Domini frontem & pectus munire debemus, & nos eam pedibus terimus?* & ne eius pietas abiret irremunerata, ibi amplius centum

aureorum millia reperiisse. Extátque huius rei etiam Canon 73. sextæ Synodi, qui ita habet: *Cùm crux nobis viuifica salutare ostenderit, nos omnem diligentiam adhibere oportet, vt ei per quam ab antiquo lapsu saluati sumus, eum quem par est, honorem habeamus. quamobrem & mente, & sermone, & sensu adorationem ei tribuentes crucis figuras, quæ à nonnullis in solo ac pauimento fiunt, omnino delere iubemus; ne incedentium conculcatione victoria nobis trophæum iniuria afficiatur. eos itaque, qui deinceps crucis figuram in solo construxerint, segregari decernimus. Porrò dum pectus & cordis locum signamus, id facimus ad malas cordis cogitationes diuino auxilio auertendas, & ad fortitudinem in bonis operibus consequendam.* Denique ex eodem Ephrem, tanquam omnium membrorum armatura, in omnibus membris, ac toto homine: vt enim pro nobis totis Christus in cruce mortuus est, ita toti muniendi sumus, & in nobis totis Christus glorificandus. 4.

9. Signi verò crucis forma indicat Christi crucis figuram, ligno erecto, altero transuerso iuncto, in qua eminebat supra transuersum longitudo ligni, qua de re Iustinus dialogo cum Tryphone, Irenæus *lib. 2. c. 42.* & Aug. *epist. 120. c. 26. & in Ps. 103.* vbi ait, erat latitudo, in qua porrectæ sunt manus; longitudo à terra surgens, in qua erat corpus infixum, altitudo ab illo innexo ligno sursum quod eminebat, profundum vbi fixa erat crux, & ibi omnis spes vitæ nostræ. Sæpe autem in crucibus fabricandis aliter factum esse, rectè docet Iustus Lipsius *lib. 1. de cruce, c. 6. 7. 8. 9.* & innuit Seneca *in lib. de consol. ad Marciam, c. 20.* verbis illis: *Video istic cruces, non vnius quidem generis, sed aliter ab aliis fabricatas, sunt, qui capite in terram verso, suspendant; alij per obscœna stipitem agunt; alij brachia patibulo explicuerunt; alij fidiculis, &c.* quare in formanda cruce nos qualis Christi crux fuerit, indicamus, dum manum sursum deorsum ducimus, & transuersum ducta supra medium secamus. Mysticè verò Christianam perfectionem denotat, vt placet D. Augustino *serm. 19. de Sanctis, in Appendice autem, 75. & citata epistola,* & Petro Damiani *lib. 6. epistola 22.* ita vt in eius latitudine dilectio intelligatur, & charitas proximi, quæ non tantùm ad amicos manu dextera significatos, sed etiam vsque ad inimicos, in sinistra extendenda sit. In longitudine, longa & perseuerans laborum & persequutionum sustinentia, quam patienter ferre debet, ad patriam suspirans nostra peregrinatio, tam pro dilectione proximorum, quàm pro exhibitione omnium bonorum operum. In altitudine eminentia spei, penetrans vsque ad interiora cœli, vbi ciues illi visione patris fruuntur. In profunditate denique Christiana fides: nam adeò profundum est mysterium crucis, vt multorum, qui sapientes dicebantur, defecerint ingenia. vnde dixit D. Paulus crucis mysterium Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam visum esse. D. verò Bernardus *serm. 1. de S. die Paschæ. His namque*, inquit, *virtutum gemmis quatuor cornua crucis ornantur, & est supereminentior charitas; à dextris obedientia, patientia à sinistris, radix virtutum humilitas in profundo.* At ex diuo Gregorio Nysseno *orat. 1. de resurrectione*, significatur, non tam perfectio Christiana, quàm effectus passionis Christi. eminentia enim crucis ostendit Christi Domini passione cœlum apertum esse, & placatum Deum, *ad Coloss. 1.* pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris sunt, siue quæ in cœlis. Profunditas & pars ima, deuictum diabolum & euacuatum infernum, cùm dicat S. Paulus, *ad Hebr. 2. Vt per mortem destrueret eum, qui mortis habebat imperium.* & *ad Coloss. 2. Chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, tulit de medio, affigens illud cruci, expolians principatus, & potestates traduxit palam, confidenter triumphans illos in semetipso.* Latitudo denique seu

1. (beside "Signi verò crucis forma…") 2. (beside "Mysticè verò…")

brachia, ortum & occasum respicientia, vniuersum orbem redemtum, *Io.12.* *Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum*; eòdem tendit quod dixit Irenæus *lib.5.c.17.* nempe significare populum Iudaicum, & Gentilem sub eodem vno Christi titulo connexos; vtriusque enim populi Saluator est Christus, idcóque in nomine Iesu omne genu flectendum, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Alia de crucis sacramento & præstantia disserit Tertullianus *in Apol.c.16.* Hieronymus *in c.11. Marci,* Maximus Taurinensis *Hom. 11. de cruce,* & Iustinus *in Apol.2.*

Inter signandum à superiori parte descenditur ad inferiorem, quia Christus 10. de cœlo descendit ad terram, vt nos eleuaret ad cœlos: & à sinistra proceditur ad dexteram, tum vt ostendamus Christum de morte transiisse ad vitam, & nos à sinistro Christi latere ad dexterum translatos, & sic oues ex hœdis effectos, ex Glossa *can. numquid, de consecrat. d.5.* Turrecremata *can. ecclesiasticarum, d.11.* Nauarro *de orat.c.19.num.200.* tum quia nos ipsos, & alios vno eodémque modo signare debemus, & alios à sinistris ad dexteram signamus; quare etiam nos ipsos. Etsi Innocentius *lib. 2. c. 45.* Archidiaconus *dicto can. ecclesiasticarum,* Dominicus, & Cardinalis à dextera procedant ad sinistram, quòd Christus à Iudæis transierit ad Gentes. Fit manu dextera, vt docet S. Hippolytus *orat. de consum. seculi,* & Iustinus *in responsione, quæst. 118. ad orthodoxos,* quia Deo danda sunt meliora: est autem honorabilior dextera, quàm sinistra. quòd auersatus dæmon strigis præcepit vt sinistra signum crucis facerent, vt docet ex Florimundo Consiliario Regio in Senatu Burdegalensi, Martinus del Rio *lib. 5. disquis. mag. in Appendice.* Communiter fit plena manu, idest, quinque digitis, ad quinque Christi vulnera insinuanda: à multis tribus tantùm, ex Innocentio *loco cit.* & Leone IV. *Hom. seu epist. per prouincias ad Episcopos missa,* quia effingitur sub inuocatione sanctissimæ Trinitatis: ab aliis duobus coniunctis, vt indicent contra Eutychianos duas esse in Christo naturas, cùm illi vnico se signarent digito, vt vnitatem naturæ in Christo demonstrarent, nempe solùm diuinam, ex Nicephoro *lib.18. c.53.* Dum formamus dicimus *in nomine,* non autem in nominibus, ostendentes vnicam sanctissimæ Trinitatis virtutem, & diuinitatem. Sed ad personarum proprietates ostendendas, dicitur in fronte *Pater,* quòd ab alia persona non procedat, circa ventrem *Filius,* quia à Patre genitus, & ab eo in Virginis vterum missus sit, & in ventre ipso terræ sepultus. *Spiritus sanctus* medium locum obtinet à sinistra in dexteram partem, tamquam charitas & nexus Patris & filij, tertióque loco nominatur, quia à Patre filióque procedit, vt in Concilio Florentino contra Græcos, & alibi ostensum est. Porrò quótnam crucis ordines reperiantur in Missa, alibi dicemus.

De Antiphona & Psalmo, *Iudica me Deus*, ante Introitum.
CAP. IX.

SVMMARIVM.

1. *Vetus Antiphonæ vsus initio Missæ.*
2. *Rectè in ante introitu vsurpatus Ps.42.* Iudica me Deus, *qui & paucis explicatur.*
3. *Mos canendi alternatim Antiphonas, & Psalmos, à cœlesti hierarchia petitus ab Ignatio.*

4. *Versiculus,*

4. *Versiculus,* Gloria Patri,& Filio,& Spiritui sancto, *ab Apostolis manauit,fuitque quasi tessera discernendi Catholicos ab hæreticis.*

1. SEquitur Antiphona, *Introibo ad altare Dei.* ex *Psalmo* 42. desumta: quódque Dauid dixit de sacrificio laudis in monte sancto, & Tabernaculo cœlestis Ierusalem, in quam omnes, qui ingrediuntur, continuò sacerdotes fiunt, vt ex illorum verbis *Apoc.* 5. intelligi potest: *Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes;* sacrificium scilicet laudis offerentes, cùm *Psal.* 83. dictum sit: *Beati, qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te.* Ecclesia Christi accommodat sacrosancto Missæ sacrificio, quod in altari sanctificato offertur. ideóque præclarè D. Augustinus *in eumdem Psal.* 42. ait: *Ad illud altare ille solus accedit, qui ad istud securus accedit. Illic inueniet vitam suam qui in isto discernit causam suam.* docétque S. Ambrosius *lib.* 4. *de sacram.c.*2. *lib.*5.*c.*2. *& lib. de his qui initiantur mysteriis,c.*8. etiam suo tempore dici solitam. eiusdémque meminit Nazianzenus *orat.*28. *circa finem, nempe num.* 44. Micrologus *de eccles. obser.c.*23. Berno *cap.*25. Rodulphus *proposit.*23.& alij.

2. Deinde si officium non sit lugubre (eo enim casu omittitur, quòd lætitia & exultatio illi repugnet) exorditur sacerdos Psalmum à principio, & alternatim cum ministro vice populi, integrum recitat. debuit enim rem maximam auspicaturus, ab ipso bonorum omnium largitore Deo auxilium flagitare, cùm nec ipsi quidem Indorum Brachmani, Persarum Magi, Pythagorei, & Academici, quicquam aggressi dicantur, nisi diuini Numinis inuocatione præmissa, vt ex Timæo Platonis, Marco Tullio *lib.* 2. *de legibus,* & Io. Pico Mirandulano viro eruditissimo *in Hectaplo,* constat. A Deo igitur sacerdos sacrificaturus petit, vt discretus à gente non sancta, & profana, libérque à tentationibus, iuuetur diuina luce, & gratia. iuxta etiam illud *Psal.* 56. *Misit Deus misericordiam suam, & veritatem suam, &c.* qua deducatur, & tandem adducatur (præteritis pro futuris positis more Prophetarum ad rei certitudinem significandam, ex Euthymio) montem sanctum, & cœlestem Ierusalem. Se verò ingressurum ad altare in quo Deus lætitia suæ hilaritatis & exultationis per sacrificia colitur, illúmque celebraturum, eíque de beneficiis acturum gratias. Ob id depellendam tristitiam, vt etiam dixerat *Psal.*41. præcedenti, nec inconsolabili fletu conturbandum, cùm adhuc futurum sit, vt Deum laudet, eiúsque misericordias confiteatur, non solùm ore, sed etiam cythara seu opere, ita vt optimè, voces & opera, quæ duo rarò in hac peregrinatione concordant, sine repugnantia conueniant, & consentiant; cùm sua salus, suúsque Saluator sit Deus. Huius Psalmi loco in Liturgia D. Iacobi dicitur: *Proinde hanc orationem & gratiarum actionem tibi offero, vt mihi spiritus tuus paracletus mittatur, fortificans & instaurans me ad hanc Missam.*

3. Videtur autem mos alternis versibus dicendi Antiphonas (quod nomen oppositionem ipsam vocum, seu alternationem, vel reciprocationem, ex Isidoro *lib.* 6. denotat) è cœlo manasse. tum quòd *Isaiæ c.*6. duo Seraphim clamarent alter ad alterum, *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum.* tum quòd S. Ignatius I. apud Græcos Antiphonarum auctor ritum alternis versibus canendi Antiochenæ Ecclesiæ tradiderit, quòd obiecta ei fuerit Angelorum visio alternatim hymnis sanctissimam Trinitatem collaudantium, ex Cassiodoro *lib.* 10. *c.*9. Amalario *lib.*4.*c.*7. VValfrido *lib. de rebus Eccles. c.*28. Socrate *lib.*6.*c.*8. Nicephoro *lib.*3.*c.*8.& aliis; qui mos deinde est in toto orbe receptus.

4. Porrò versiculus, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Sicut erat, &c.* asseritur ab Alcuino *lib. de diu. off.* S. Remigio *in expositione Missa*, Sigiberto *in Chron. anni* 382. Radulpho *proposit.*8. Durando *lib.* 4. *Rationalis, c.*5. & Turrecremata *can. Iacobus, de consecrat. d.* 1. compositus à D. Hieronymo rogatu Damasi. quod esse non potest, tum quia ex Theodoreto *lib.* 2. *hist. c.* 24. Sozomeno *lib.* 3. *c.* 19. Tripartita *lib.* 4. *c.* 33. Socrate *lib.* 6. *c.*9. cantabatur in Græcia tempore Constantini Imperatoris, vt paulo pòst etiam dicam; tum quia meminit illius S. Athanasius *lib. de virginit.* vbi Virginem hortatur, vt à cibo Deo gratias agens dicat: *Miserator & misericors Dominus escam dedit timentibus se. Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto.* Et de eodem disserit Basilius *lib. de Spiritu sancto*, *c.* 27. 28. Alij, vt VValfridus *c.* 25. & Hugo de sancto Victore *lib.* 2. *diuin. offic. c.*11. existimant in Concilio Nicæno compositum, indéque in toto Oriente, Occidente, & Africa diffusum. verùm neque hi simpliciter loquendo rectè sentiunt, cùm huiusmodi versiculum reperiamus in Liturgia sancti Iacobi, & Marci. Verius igitur sentiendum est esse Apostolorum versiculum, vt ex citatis Liturgiis diui Iacobi, & diuí Marci constat, variata tamen paululum conclusione. apud Iacobum enim dicitur: *Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto, nunc, & semper, & in secula.* At in Concilio Nicæno apud Sozomenum *lib.*3. *c.*19. & Hieronymum *epist. ad Damasum*, quæ inter gesta Damasi refertur *tom.* 1. *Conciliorum.* Romano sub Damaso anno 382. Concilio Vasensi anno 463. *c.*5. Narbonensi celebrato anno 589. *can.*2. & Sophronio *in Prato, c.*119. statutum, vt diceretur: *Sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen.* & vt adderetur ad singulorum Psalmorum conclusionem, vt esset quasi tessera discernendi Catholicos ab hæreticis. Etenim in duobus errabant Ariani, primùm quidem, quòd dicerent: *Gloria Patri, per Filium, in Spiritu sancto*; qui modus etsi etiam à Patribus sit vsurpatus, vt constat ex D. Basilio *lib. de Spiritu sancto, c.*7. 27. 28. 29. & D. Leone *serm.* 1. *de nat. Domini*, cùm ait: *Agamus ergo dilectissimi gratias Deo Patri, per Filium eius, in Spiritu sancto.* qui tamen catholicè de sanctissima Trinitate sentiebant, quod non faciebant Ariani, Verbo, & Spiritui sancto diuinitatem adimentes, & solum Patrem Deum existimantes, illo verborum inuolucro se occultabant, ex Theodoreto *lib.* 2. *hist. c.*24. Sozomeno *lib.* 3. *c.*19. Tripart. *lib.* 4. *c.*33. & Socrate *lib.*6. *c.*9. quod etiam miraculo damnauit Deus. accidit enim, teste Theodoro Lectore *lib.* 2. *collectaneorum* circa annum 500. vt cùm Deuterius Episcopus Arianus vellet baptizare quemdam, qui Barbas vocabatur, & relicta forma catholica diceret: *In nomine Patris, per Filium, in Spiritu sancto*, illico euanuerit aqua fontis præparati; quo viso miraculo catechumenus ad Catholicos transfugit, & miraculum euulgauit. Et Ammoni Episcopo Christus aliquando apparuit, cúmque admonuit illius clericos, dum in choro canerent, in recitatione versiculi, *Gloria Patri, &c.* sincopando solitos omittere *Filium*, ne ei æqualem cum Patre gloriam tribuerent, vt testatur Surius *tom.* 6. vt etiam Sophronius *in prato spirituali, c.*119. & Sanchez *lib.* 3. *exemplorum, c.*10. narrant, dæmonem in habitu monachi aliquando apparuisse Eusebio, qui cum Monachum credens, more solito illi dixit: *Ora Pater*; ille nescio quæ submurmurans, quasi Psalmum recitaret, alta tandem voce conclusit: *Sicut erat in principio, &c.* quod cernens Eusebius distinctè dicere cœpit: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Sicut erat, &c.* quo audito dæmon se ipsum prodens, statim aufugit. Deinde verò quòd Filium, & Spiritum sanctum, Arius, Macedonius,

donius, & alij aliquando sine gloria fuisse sentirent;sed illam filium promeruisse obediendo, & Spiritum sanctum seruiendo. qua de re Athanasius *ep. ad Serapionem*, sexta Synodus *act.* 18. Sozom. *lib.* 4. *c.* 26. Vtramque igitur impietatem in hoc versiculo damnat Ecclesia Catholica. Primam quidem vniformiter canens: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*, cum S.Iacobo, S.Marco in Liturgiis, Concilio Nicæno I. apud Sozomenum *lib.* 3. *c.* 19. aliisque Patribus. Vnde Greg.Taumaturgus, vt *in eius vita* docet Nyssenus, sic diuinitus edoctus est: *Trinitas perfecta, quæ gloria atque æternitate & regno non diuiditur, aut abalienatur.* non enim creatum quid vel seruitium in Trinitate, neque aduentitium tamquam prius non existens, & posterius adueniens; non ergo defuit aliquando Filius Patri, neque Filio Spiritus sanctus, sed incommutabilis & immutabilis semper ipsa Trinitas: Athanasius *in Symbolo. Sed Patris, & Filij, & Spiritus sancti vna est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas.* Lucifer Calaritanus *lib. de Moriendum pro filio Dei: Indignè fers*, ait, *Arij vermis* (Constantium Imperatorem Arianum alloquitur) *cur defendamus quòd claritas, potestas, magnitudo, æternitas, diuinitas vna sit Patris, & vnici eius Filij, non esse nouum quod nos legati afferebamus in tuo palatio, & confirmando non desinimus semper sic fuisse & esse creditum à Christianis, sicut apud Nicæam contra hæresim tuam Arianam, & omnes errores videtur esse sacra fides conscripta, &c.* Concilium Romanum sub Damaso *Anathematismo* 20. *Si quis* (inquit) *negauerit vnam Patris, & Filij, & Spiritus sancti diuinitatem, autoritatem, potestatem, gloriam vnam, dominatum vnum, regnum vnum, voluntatem & veritatem; anathema esto.* S.Leo *epistola encyclica ad Flauianum. Cùm enim Deus, & omnipotens, & æternus Pater creditur, consempiternus eidem Filius demonstratur in nullo à Patre differens, quia de Deo Deus, de omnipotente omnipotens, de æterno natus est coæternus, non posterior tempore, non inferior potestate, non dissimilis gloria, non diuisus essentia.* Videndus hac eadem de re S.Basilius *lib. de Spiritu sancto. c.* 27. 28. 29. *& in ep.* 41. *ad Maximum*, & Gregorius Nazianzenus *orat. de laudibus Basilij*. Ex quibus etiam error eorum confutatur, qui, teste Vigilio Papa *epistola ad Eleutherium. c.* 2. conantes imminuere sanctissimæ Trinitatis nomen, non dicebant: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*; sed: *Gloria Patri, & Filio Spiritui sancto.* Alterum verò dum dicitur: *Sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in secula seculorum Amen.* qua singulas sanctissimæ Trinitatis personas, & in principio, & nunc, & semper, in omnem æternitatem fuisse, esse, & futuras, vt in diuinitate, quippe cùm nulla sit creatura, ita in gloria æquales, & in maiestate coæternas. qua de re Athanasius *epist. ad Serapionem*, Augustinus *lib.* 21. *de Ciu. c.* 23. & Damascenus *lib.* 2. *de fide. c.* 1. vnde meritò Concilium Vasense II. celebratum anno 463. *c.* 5. ait: *Et quia non solùm in sede Apostolica, sed etiam per totum Orientem, & totam Africam, & Italiam propter hæreticorum astutiam, qua Dei filium non semper cum Patre fuisse, sed à tempore cœpisse, blasphemant; in omnibus clausulis post, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen, dicitur. & nos in vniuersis Ecclesiis nostris, hoc ita dicendum esse decernimus.*

De generali confessione, & deprecatione ante Introitum.

CAP. X.

SVMMARIVM.

1. *Confessionis generalis,* Confiteor, &c. *vsus optimus, & perantiquus.*
2. *Et licet non sit Sacramentum, vnde particularia peccata non sint recensenda, vtile*

tamen est, cùm peccati detestationem contineat, & iuuet ad venialium culparum expiationem; & num ex opere operato, vel tantùm ex opere operantis.

3. *An recensenda sit inter sacramentalia. Idémque de tunsione pectoris.*

4. *De Misereatur, deprecatione.*

TVm Sacerdos memor eius quod *Prouerb.* 18. dicitur, *Iustus initio sermonis accusator est sui*, se multitudine iniquitatum grauatum agnoscens, Deo, B. Virgini, Sanctísque omnibus, & populo, quos offendit, dum in Deum omnium Dominum peccauit, generaliter peccata sua confitetur; imitatus filium prodigum, qui ad patrem reuersus: *Pater*, inquit, *peccaui in cœlum, & coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus.* Et quidem initio Missæ confessionis generalis faciendæ, non tantum recentiores, sed etiam antiquiores meminere, vt D.Augustinus *ser.*48. *de temp.* Stephanus Heduensis *lib. de sacramento altaris. c.*12. Micrologus *lib.de eccl. obser.c.*1.& 23. & alij. eámque in Latina Ecclesia instituisse Damasum existimat Platina *in illius vita*, & Radulphus *lib.de canonum obser.propos.*23. At Berno Augensis *c.* 25. & alij apud Io. Stephanum Durantium *lib.*2. *de ritibus Eccl.c.*12. autorem faciunt Pontianum, qui annis 150. ante Damasum floruit. Ipsæ etiam Græcorum Liturgiæ à peccatorum accusatione initium sumunt: *Peccatorum* (habet D.Iacobi Liturgia) *multitudine inquinatum ne me spreneris Domine Deus noster. Ecce enim accedo ad diuinum hoc & supercœleste mysterium tuum; & indignus quidem, sed de tua bonitate confisus, emitto tibi vocem. Deus mihi sis peccatori propitius; peccaui in cœlum, & coram te, nec dignus sum, qui oculos vertam huic sacræ & spirituali mensæ.* Itémque D. Marci initio statim Deo gratiis actis, quòd ad eam vsque horam protexerit, subdit: *Dignatus denuo sistere coram te in loco sancto tuo, remissionem petentes peccatorum nostrorum, & propitiationem omni populo tuo.* Denique S.Seuerus Patriarcha Alexandrinus in ordine oblationis, antequam gradus ascendat, a Deo veniam petit omnium peccatorum contra legem admissorum. 1.

Non est autem huiusmodi generalis confessio sacramentum, vt rectè docet S.Thom. 3.*p.q.*84. *art.*3. & *opusc.*22.*c.*2. & reliqui Theologi. Vnde etiam absolutio non fit modo indicatiuo, aut imperatiuo, sed tantùm deprecatiuo, Misereatur, &c. & non recensenda sunt particularia peccata, vt fit in sacramento Pœnitentiæ, vt etiam notauit Innocentius III. *lib.*2.*c.*13. & Turrecrem. *can.Iacobus,de consecr. d.*1. ne scandalizetur populus. Est tamen huiusmodi publica generalis confessio vtilis, tum quòd peccatorum omnium detestationem continet. vnde etiam Dauid *lib.*2. *Reg. c.*12. cùm dixit, *Peccaui*, audiuit à Natham: *Dixi:Dominus quoque transtulit peccatum tuum,*quod explicans idemmet *Psal.*32.ait: *Confitebor aduersùm me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti iniquitatem peccati mei.* etenim confessio, vt verbis vtar Chrysostomi *Hom. de confess. peccati*, affert salutem,cui contemtus attulit mortem. qui etiam *Hom.*20. *in cap.*4. *Genes.* hac de re plura disserit. D.Basilius *in Psal.*37. explicans verba illa, *Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt,&c.* ait: *Docet item nos hic sermo, vt ne nostra ipsorum mala obtegamus, & ne patiamur, vt quasi quoddam atramentum aut putrilago peccata in imum animæ fundum sidant, & comprimantur, quæ veluti cauterio notam inurant conscientiæ, quemadmodum in febre, quæ si intro altiúsve serpat, morbum longè validiorem facit; si verò in apertum se promouerit, spem remissionis, veluti indice promittit, sic & animæ contingit.* & S.Ambrosius *lib.*2. *de pœnit.c.*6. explicans illud *Isaiæ c.*43. iuxta Septuaginta: *Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero; tu autem memor esto, & iudicemur simul. Dic* 2.

tu prior iniquitates tuas, vt iustificeris, ait: *Ego memor non ero propter gratiam, tu autem memor esto propter conuersionem: memor esto, vt scias donatum esse peccatum; ne glorieris quasi innocens, ne te iustificando plus ingraueris. Sed si vis iustificari fatere delictum tuum, soluit enim criminum nexus verecunda confessio peccatorum*, &c. 7. *Nouit omnia Dominus, sed expectat vocem tuam, non vt puniat, sed vt ignoscat. non vult vt insultet tibi diabolus, & celantem peccata tua arguat; praueni accusatorem tuum, si te ipse accusaueris, accusatorem nullum timebis; si te detuleris ipse, etsi mortuus fueris, reuiuisces.* Augustinus denique *lib. de salutaribus documentis. Est*, ait, *genus quoddam serpentis, quod cùm cœperit ire ad bibendum aquam, antequam veniat ad fontem euomit omne venenum; imitare tu hunc serpentem in hac parte.* Sed & libet Arrianum Gentilem hominem audire ita de pœnitentia post admissum peccatum disserentem *lib. 7. de rebus gestis Alexandri. Plerique enim quamuis se deliquisse sciant, id tamen tamquā rectè factum pertinaciter defendunt, culpam suam per hunc modum celatum iri existimantes. Qui quidem mihi magno errore teneri videntur. Summa enim medicina peccati est (quantum ego existimo) & peccatum confiteri suum, & eiusdem pœnitentiam præseferre. nam qui iniuriam accipit, illam haud dubie aliquanto leuius perfert. si eum qui intulit, & fateri se deliquisse, & iniuriæ pœnitere animaduertat. Ad hæc qui violat alterum si dolere se facto doceat bonam spem cæteris præstat se posthac nihil admissurum tale.* Hæc ille. tum quòd valeat ad impetrandam 2.
remissionem peccatorum venialium, vt docet S. Thom. *3. p. q. 87. art. 3. & in 4. d. 17. q. 3. art. 3. quæstiunc. 3. & d. 21. q. 2. art. 1. opusc. 22. c. 2.* Victoria *in sum. num. 142.* Gabriel *lect. 15 in Can.* Soto *4. d. 15. q. 2. art. 3.* Valentia *tom. 4. d. 7. q. 4. p. 1.* Suarez *in 3. p.* S. Thom. *tom. 4. disp. 12. sect. 2.* Azor *lib. 4. c. 11. q. 5.* & communis sententia Theologorum, & constat ratione S. Thom. quòd ad remissionem peccati venialis non requiratur nouæ gratiæ infusio, sed sufficiat actus procedens ex gratia quo aliquis detestetur peccatum veniale explicitè, vel implicitè, sed in recitatione confessionis generalis facta modo conuenienti, est talis peccatorum venialium detestatio; ergo per eam remittentur. Testatur Cæsarius *lib. 8. c. 13.* Petrum religiosum iuuenem dum Vilariensi Abbati Missæ ministraret, & confessionem generalem dixisset, & absolutionem deuotè reciperet, audiuisse de cœlo vocem illi dicentem: *Dimissa sunt omnia peccata tua.* Est tamen inter Theologos non parua dissensio an id fiat ex opere operato, an ex opere operantis. & quidem fieri ex opere operato, tenent VValdensis *tom. 3. tit. 4. c. 68.* Canus *relect. de sacram. p. 1. ad 6. lib. 12. de locis. c. 13. ad 9.* Ledesma *1. 4. q. 28. art. 3.* Maior *4. d. 13.* Victor *num. 142.* Sotus *loco citato.* Valentia *vbi suprà*, cum aliis. quorum fundamentum est quòd inter sacramentalia à pluribus adnumeretur, iuxta illud apud Sotum, & alios,

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

quibus ex operato remitti venialia arbitrantur. Fieri verò ex opere operantis in quantum est cum aliquo detestationis peccatorum motu, docent Paludanus *4. d. 16. q. 1. art. 2. concl. 4. & d. 21. q. 2. art. 2. concl. 2.* Gabriel *4. d. 16. q. 5. art. 3. dub. 3.* Alens. *1, 4. q. 65 m. 3. art. 4. §. 2.* S. Thom. *locis cit.* Durandus *4. d. 21. q. 3.* Rich. *4. d. 16. art. 5. q. 1. ad 2.* Turrecrem. *can. tres. de pœnit. d. 1.* Petrus Soto *tr. de pœnit. lect. 19.* Abulensis *lib. 4. Reg. c. 2. q. 39.* Suarez *tom. 4. d. 12. sect. 1.* Graff. *lib. 1. c. 25. n. 19.* eò quòd peccatum non tollatur absque pœnitentiæ actu, quo nos peccasse doleamus, vt diximus *lib. 1. c. 8.* & quòd nulla sit in Ecclesia specialis benedictio ad hoc instituta, nec extat decretum vllum hac de re, ideóque, vt mox dicemus, non esse in numero sacramentalium; etiamsi daremus sacramentalia ex opere operato remittere venialia. Accedit probabilius videri Ecclesiam non habere

potesta

potestatem instituendi signa sensibilia, seu causam instrumentalem, quæ possit ex opere operato hunc effectum conferre, vt habent ex Christi Domini institutione sacramenta, cùm nullibi constet Ecclesiæ à Christo talem autoritatem pro dimittendis venialibus ex opere operato, concessam; siue scripturas consideres, siue traditionem, & vsum Ecclesiæ, siue Patrum autoritatem, aut quoduis aliud. qua de re fusè disserit Suarez *loco citato tom.4.in 3.p.* S. Thom. *disp.12.sect.2.* videndus etiam Viguerius *n.217 litt. A.* Syluester *v. Aqua benedicta. n.1.* Angelus, Tabiena.

Quamuis confessio generalis vnum è sacramentalibus esse videatur Glossæ *in Proœmio 6.v. benedictionem*, Hostiensi *cap. omnis de pœnit. & remiss.* Ledesmæ 2.4. *q.7. art.3.* Soto 4.*d.11.q.2. art.4.* Valentiæ *tom.4.d.7.q.4.p.1.* Azorio *lib.4. c.11.q.5.* tum quòd à multis tale censeatur; tum quòd valeat ad delenda venialia, ex dictis: eam tamen à sacramentalibus reiicit S. Thom. 3.*p. q.87.art.3.* Turrecremata *can. tres. de pœnit.d.1. n.8.* Suarez *tom.4. d.12. sect.2.* cum aliis.tum quia antiquiores Theologi non recensuerint inter sacramentalia: tum quia hac de re in decretis nihil extet; tum quia nulla sit ab Ecclesia instituta benedictio specialis, ob quam inter sacramentalia poni debeat (vt necesse esset) nisi sacramentalium nomine abuti velimus. quòd si sacramentalium nomine velimus intelligere quicquid ad venialium remissionem conducit, vt manifestè sumsit Azor cùm ex nouem, quæ numerat sacramentalia, quatuor prima, nempe orationem Dominicam, tunsionem pectoris, generalem confessionem & eleemosynam,ait non esse ab Ecclesia instituta,nimis ample sumetur.& addenda erunt etiam alia, vt ieiunium, & alia pœnitentiæ opera, remissio iniuriarum, cùm *Luca 6.* dicatur, *Dimittite,& dimittetur,&c.* Sumtio Eucharistiæ,*can. cùm omne.de consec. d.2.* auditio Missæ, qua de re *lib.1. c.8.n.3.* diximus, & alia. Quod diximus de confessione generali, dictum etiam volumus de pectoris tunsione, quam exemplo Publicani *Lucæ 18.* vsurpamus; nempe delere posse venialia, vt docet S.Augustinus *lib. de medicinal. pœnitentia. c.2. & can. tres sunt. de pœnit.d.1.*& Hugo Card. *in c. 18. Lucæ*,recensens octo modos dimittendi venialia,illis versibus,

Confiteor, tundo, respergor, conteror, oro,
Signor, edo, dono, per quæ venialia pono.

Etenim tunsio pectoris signum est pœnitentiæ, *Lucæ 18. & 23.* ideo D. Augustinus *in Psal.31.* dixit: *Tunsio pectoris, obtritio cordis*: itémque symbolum petitionis veniæ de peccatis, quæ cùm à solo Deo impetratur, est etiam latriæ signum, vt docet Corduba *lib.1.q.5.dub.6.* Eiusdem tunsionis meminit Tertullianus *lib.5. aduersus Marcionem, c.18.* Cyprianus *de orat. dominica*, Nazianz. *orat.15.* Maximus Taurinensis *Hom.3. de Quadrag.* Nicolaus I. ad Consulta Bulgarorum *c.54.* & S. Augustinus *ser.48. de temp.* vbi etiam, vt dixi, meminit confessionis generalis, cùm ait: *In hoc ipso quod sonuit* Confiteor, *pectora tutudistis.* vt etiam *Hom.50.c.8. & ep.108. & in Psalmum 146.* vnde meritò intulit VValdensis & Nau. *de horis canonicis,c.4.* huiusmodi cæremoniam ab Apostolis inductam in Ecclesiam: non esse tamen tunsionem hanc inter sacramentalia ponendam, quicquid Glossa,Hostiensis, Sotus & alij citati existimauerint; cùm D. Augustinus & Patres non loquantur de ea tamquam aliqua institutione cum peculiari benedictione Ecclesiæ, sed de efficacia eius ad obtinendam remissionem peccatorum, vt est actus pœnitentiæ: vt rectè S. Thom. & Suarez *locis citatis* explicant, & fatetur Azor *lib.4.c.11.q.5.*

Sequitur deprecatio, *Misereatur tui*, &c. qua Deum precamur, adhibitis 4. etiam

etiam B.Virgine & Sanctis omnibus tamquam patronis, vt faciliùs exaudiamur, vt indulgentiam & absolutionem peccatorum largiatur. contrà quàm fiat in sacramenti Confessionis absolutione, vt docet S. Thom. *3.p.q.84.art.3.* vbi non oratio deprecatiua, sed indicatiua adhibetur. & quæ diximus de generali confessione, nempe non delere venialia ex opere operato, dicimus etiam de hac deprecatoria absolutione; non solùm si dicatur à laico, contrà quàm senserit Victoria *n.142.* & Ledesma 24.*q.7.art.3.* sed etiam si dicatur à sacerdote, contra Sotum *4.d.18.q.4.art.1.* quamuis fiat nomine Ecclesiæ; etsi tunc propter merita Ecclesiæ maiorem vim impetrandi habere possit talis deprecatoria absolutio. Et subduntur versiculi ex Psalmis, ad maiorem in Deum spem excitandam, & populi circumstantis deuotionem augendam, cum salutatione & responsione eiusdem populi, qua de re inferiùs disseretur.

De oratione, *Aufer à nobis quæsumus Domine,&c.* CAP. XI.

SVMMARIVM.

1. *Veteri ritu iungendæ manus inter orandum, summáque modestia preferendæ.*
2. *Sacerdotis ad sacrum altare ingressuri animum solaribus radiis puriorem esse oportere, quod in lege veteri multipliciter figuratum est.*
3. *Precationis huiusmodi ante ascensionem graduum, ritus perantiquus.*
4. *Secernendi sunt seculares à Choro.*

1. TVm prouocat sacerdos populum ad orandum iunctis manibus, & modesta corporis inclinatione. Et sanè inter celebrandum summam animi demissionem modestámque corporis compositionem oportere sacerdotem præseferre, dicetur *c.19.* omninóque certum est, cùm inter orandum cuilibet fideli idem faciendum sit, vt docet S. Cyprianus *lib.de orat.* & Tertullianus *in Apol. c.30. & lib. de orat. c. 11. & 12.* vbi ait: *Atqui cum modestia & humilitate adorantes, magis commendamus preces nostras, ne ipsis quidem manibus sublimiùs elatis, sed temperatè & probè elatis, vultu quidem in audaciam erecto, &c.* præclaréque disputat de compositione,& moderatione totius corporis Basilius *regula* 17.fusiùs disputat Hieronymus *ep.8.c.7.*S.Bernardus *lib.4.de consid.c.6.& ser.85 in Cant.* est enim exterior corporis, sensuum, ac membrorum compositio indicium internæ quietis & virtutis: nam *ex visu,* inquit Ecclesiasticus *c. 19. cognoscitur vir, & ab occursu faciei cognoscitur sensatus. Amictus corporis, & risus dentium, & ingressus hominis annunciant de illo.* & Thalassius Monachus *Hecatondadis 3.n.65. Gestus* (ait) *exteriores signa sunt motuum intrinsecus latentium, sicut ignotarum arborum fructus producti.* Sunt autem iungendæ manus inter sacrificandum, nisi aliud expresse præcipiatur, vt notat Sotus 4.*d.13. q.2. art.5.* éstque humilitatis signum perantiquum, vt ex Nicolao ad Consulta Bulgarorum dicemus *c.18.* de eleuatione autem manuum dicetur infrà *cap.16.*& 19. *Tom. 5. Biblioth. SS.Patr.*

2. Porrò cùm cœlestes illi Seraphim ac purissimi spiritus ante Deum alis non tantùm facies velent, quòd in illius magnitudine contemplanda intellectu deficiant,sed etiam pedes, quasi de affectuum impuritate verecundentur, vt in illud *Isaiæ 6. Vidi Dominum,* notauit D. Chrysostomus. meritò sacerdos iam in-

gressurus non in vetera Sancta Sanctorum, sed ad altare Deo oblaturus sacrificium corporis,& sanguinis vnigeniti eius filij, precatur,vt dignetur ab ipso auferre cunctas iniquitates, vt altari mereatur cum ministris puris mentibus assistere. Quamuis enim sacerdotium peragatur in terra, in cœlestium tamen rerum classem ordinémque referendum est, vt dixit Chrysostomus *lib.3. de sacerdotio.* ideo etiam subiecit: *Iccirco necesse est sacerdotem sic esse purum, ac si in ipsis cœlis collocatus inter cœlestes illas virtutes medius staret.& lib.6. Sacerdotis animum solaribus radiis puriorem esse oportet.* Nec aliud sanè mysticè figurabat lex illa *Leuit.21. Omnis, qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo.* & iterum, *Nec accedet ad altare, qui maculam habet, & contaminare non debet sanctuarium meum.* quæ exponens D.Basilius *Hom.2. de bapt.c.2. At* (inquit) *maculam & vitium iam in nouo Testamento non referre oportet ad corpus, sed ad iustificationes euangelicæ pietatis; quando videlicet præceptum Dei vel non plenè, vel inutile, vel non ita fit, vt Deo placere possit. Necessarium itaque semper est, maximè verò tanti ac talis mysterij celebrandi tempore seruare præceptum Apostoli, dicentis:* Cùm has itaque promissiones habeamus, repurgemus nos ipsos ab omni inquinamento carnis, & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. Similia habet etiam *c.3.* Eamdem animi perfectionem adumbratam corporis perfectione & integritate, lege illa præcepta, docet etiam Cyrillus *lib.11.de adorat.* S. Greg. *p.p. pastoralis.c.10.* & Philo *lib.de Monarchia.* Hoc idem sibi voluit lex de vestimentorum ablutione *Exodo c.19.*vt illis verbis docet D.Ambrosius *lib.1.off.c.50. Castificabatur olim populus per biduum, aut per triduum, vt ad sacrificium purus accederet; & lauabat vestimenta sua. Si in figura tanta obseruantia, quanta in veritate? Disce sacerdos quid sit lauare vestimenta tua, vt mundum corpus celebrandis exhibeas sacramentis. si populus sine ablutione vestimentorum suorum prohibetur accedere ad hostiam suam, tu illotus mente, pariter & corpore, audes pro aliis supplicare? audes pro aliis ministrare?* Idem lex de victimis, quæ probabantur, vel improbabantur in sacrificiis, *Deuter.15.* & alibi. Audiamus Philonem *initio libri de victimis* his verbis disserentem: *Adhibetur hæc cura non propter victimas, sed vt sine animi culpa sint, qui res mactandas offerunt. Submonentur enim his symbolis vt quoties accedunt ad altaria vel nuncupaturi vota, vel redditturi, nullum vitium nullúmque morbum afferant in anima; sed conentur omnino nitidam & immaculatam in conspectu Dei adducere, ne visam auersetur.* Similia habet D. Hieronymus *ep.1.ad Fabiolam.*de vestitu sacerdotis, Clemens Alexandrinus *in exhortatione ad Gentes,* & Chromatius *lib.de octo beatitudinibus.* Denique innuebant hoc idem (vt de cæteris vasis taceam) lucernæ earúmque forcipes & emunctoria in ministerium tabernaculi, quæ non tantùm ex auro, sed ex auro mundissimo fieri voluit Deus, *Exod.25.* Illáque animalium *Ezechielis c.1.* rectitudo pedum,vt obseruat etiam S.Gregorius *Hom.3.in Ezechielem.* diuinis enim in rebus rectitudo esse debet, & abesse impuritas omnis & defectus.Quare Petrus Damiani *lib.4.ep.14.* cùm dixisset, Nadab & Abiu filios Aaron diuinitus esse crematos, quòd sacrificium Deo offerre alieno igne præsumsissent, *Leuit.c.10.* subdit: *Nam cùm ad offerendum Deo terribilis sacramenti libamen accedimus, cauendum valde est, ne alienum ignem, hoc est, libidinis flammam, vel cuiuscumque vitij fomitem inter salutares hostias deferamus; sed ille potius ignis in nostrarum mentium thuribulis ardeat, illa cor nostrum diuini amoris flamma succendat, quam Dei Spiritus per inuisibilem gratiam nostris visceribus administrat.*

Cæterùm orationis huius vsus & ritus, ex antiquis etiam meminit Micrologus *lib. de rebus Eccl.c.23.* & quid simile reperitur apud Græcos; etenim S. Basilius 3.

lius

lius *in Anaphora, Sed tu* (inquit) *Domine dignos efficito nos, qui puro corde stemus coram te, tibique ministremus, atque offeramus sacrificium hoc reuerendum & incruentum.* Et S. Seuerus Patriarcha Alex. *in ordin. oblationis ante graduum ascensionem: Dignos efficito nos Domine Deus, vt cum scientia, & timore, spiritualisque ordinationis bonitate, coram te sincerè sanctéque stemus, tibique ministremus tanquam Domino, & conditori omnium.*

4. Denique dum Sancta Sanctorum vocatur locus sacrificio peculiariter dedicatus, vt etiam eum appellat S. Iacobus *in Liturgia*, Eusebius *lib.* 10. *c.* 4. S. Germanus *in Theoria*, Concilium Turonicum II. *can.* 4. *& de honest. & vita cleric. c.* 1. euidenter ostenditur à secularibus laicisque locum discretum esse oportere; prout expressè statuit Clemens apud Gratianum *can. sacerdotum. de consecr. d.* 2. illis verbis: *Sacerdotum aliorúmque clericorum Ecclesiæ seruientium honores à laicorum loco discretè apparere conuenit: quamobrem nulli laicorum liceat in eo loco, vbi sacerdotes & reliqui clerici consistunt (quod Presbyterium vocatur) quando Missa celebratur, consistere; vt liberè & honorificè possint sacra officia exercere.* & Concil. Laodicenum *c.* 19. *Et postquam Presbyteri Episcopo pacem dederint, tunc & laicos pacem dare, & sic oblatio offeratur, solis autem ministris altaris liceat ingredi ad altare, & ibidem communicare.* & Concilium Turonense II. celebratum anno 570. *can.* 4. *Laici secus altare, quo sancta ministeria celebrantur; inter clericos tam ad vigilias, quàm ad Missas, stare penitus non præsumant: sed pars illa, quæ à cancellis versus altare diuiditur, choris tantùm psallentium pateat clericorum.* Sexta Synodus celebrata Constantinopoli anno 681. *can.* 69. *Nulli hominum liceat, qui sit in laicorum numero, intra sacrum altare ingredi; ab eo tamen nequaquam prohibita potestate, & autoritate imperiali, quando voluerit creatori dona offerre ex antiquissima traditione.* quod etiam fatetur Theodosius Iunior *in actis Concilij Ephesini.* cùm ait: *Sacra altaria munerum tantùm offerendorum causa accedimus, quibus quoque oblatis, ad extimum communéque atrium mox nos recipimus.* Idémque in Concil. Romano sub Ioanne XII. anno 964. ponitur. videndus hac quoque de re Ignatius Nicænus *in vita Tharasij Patriarchæ*, Samonas Episcopus Gazensis, Eusebius *lib.* 10. *c.* 4. & Paulinus *in vita S. Ambrosij.* Nec dubium sit fiat, quin infinitis euagationibus præcidatur occasio, & sacerdotum & clericorum altari ministrantium.

De cultu ac veneratione sacrarum Reliquiarum. CAP. XII.

SVMMARIVM.

1. *Sanctorum merita & iustitiam, etiam precatoribus apud Deum prodesse, ideóque meritò inuocari, & adhiberi precatores pro nobis apud Deum.*
2. *Sacras eorum reliquias semper includi solitas sacris altaribus.*
3. *Religioséque colendas diuinis miraculis, definitione Ecclesiæ, Patrum testimoniis, fidelium consuetudine, & multiplici ratione contra Nouatores euincitur, obiectionésque soluuntur.*
4. *Quomodo eædem colendæ, & habendæ.*
5. *Altaris osculum perantiquum, & debitæ venerationis signum. & cur iunctis manibus sacerdos simul superiorem & anteriorem lapidem altaris contingat.*

1. ANimaduertit Theodoretus in Exodum *q.* 67. Moysem *Exod.* 32. cùm se haud sufficientem putaret ad Deum placandum, adhibuisse etiam patrocinium

Patriarcharum. *Recordare* (inquit) *Domine Abraham, Isaac, & Israël seruorum tuorum.* & Salomon *lib. 2. Paralip. 6. Memento misericordiarum Dauid serui tui, &c.* Quos etiam imitatus Dan. c. 3. *Ne auferas*, inquit, *misericordiam tuam a nobis propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Israël sanctum tuum.* Pari igitur modo sacerdos, se indignum ad Deum sacrificio demerédum agnoscens, statim ac ascendit ad altare, se inclinans precatur Deum, vt per merita Sanctorum, quorum ibi adseruantur reliquiæ, & quas altaris osculo veneraturus est, suis peccatis propitietur. Solet enim Deus ob Sanctorum, qui eum dilexerunt, patrocinium, misericordiam facere in millibus, qui ea digni non sunt, *Exod. 34. Ieremiæ 32.* Ideo D. Augustinus *q. 149. in Exod.* ait: *Admonemur, cùm merita nostra nos grauant, ne diligamur à Deo, releuari nos apud Deum illorum meritis posse, quos Deus diligit.* Et Hieronymus *in c. 37. Isaiæ*, explicans verba illa 4. *Regum 20. Protegam ciuitatem istam, & saluabo eam propter me, & propter Dauid seruum meum*, inquit: *Propter me, & propter Dauid seruum meum, illud significans quòd non merito suo, sed Dei clementia conseruentur, immo patris eorum Dauid memoria, in quo admonentur, & suæ negligentiæ, & illius fidei atque iustitiæ, quòd in tantum iustitiam diligat Deus, vt etiam posteros sanctorum hominum non suo merito, sed maiorum virtute tueatur.* Similia scripsit Ambrosius *lib. de viduis*, explicans illud *Lucæ 4. Et rogauerunt illum pro ea.* Idem supplicandi ritus est etiam in Anaphora D. Basilij, qui etiam *in ep. ad Iulianum Imp. citata in 2. Nicena Synodo, act. 2. & 4.* dicit: *Suscipio & sanctos Apostolos, Prophetas, & Martyres, qui pro me apud Deum supplicant, quo per illorum intercessionem propitius sit mihi Deus noster benignissimus, & remissionem peccatorum mihi gratis largiatur.* sed hac de re agetur *lib. 4. c. 3. n. 2. & 3.*

Hinc illud etiam intelligimus in altari debere includi reliquias. nam Felix I. *ep. 2. ad Galliæ Episcopos, & in Pontificali Damasi*, supra sepulcra seu memorias Martyrum Missas celebrari præcipit. vt etiam in Concil. Romano fecit Syluester. Nulláque altaria erigenda vbi non sint aliquæ reliquiæ, decretum est à Patribus in Concilio Carthaginensi V. *can.* 14. Ea verò destruenda, in quibus nullæ sunt, habetur *can. placuit. de consecr. d.* 1. & Gregorius *lib. 9. ep. 71.* scribit ad Melitem Abbatem idolorum delubra non esse destruenda, sed aspergenda aqua benedicta, construenda altaria, in eisque ponendas reliquias. legimus eamdem Ecclesiæ consuetudinem apud S. Paulinum, qui *ep. 12. ad Seuerum* ait: 2.

Ecce sub accensis altaribus ossa piorum
Regia purpureo marmore crusta tegit, &c.

& *Natali octauo S. Felicis*,

Cernimus & multos peregrino à littore vectos
Ante sacram sancti prostratos Martyris aram, &c.

D. Ambrosium *in exhortatione ad Virgines, & epistola ad sororem de inuentione corporum SS. Geruasij & Protasij*, Hieronymum *lib. contra Vigilantium*, Prudentium *hymno de S. Hippolyto*, Cyrillum Monachum *in vita S. Euthymij*, vbi Martyrius Ierosolymorum Episcopus deponit sub ara in dedicatione templi anno 485. partem reliquiarum Martyrum Tarachi, Probi, & Andronici, Sozomenum *lib. 5. c. 9.* Cassiodorum, *lib. 6. c. 11. hist. Trip.* Nicephorum *lib. 10. c. 18. lib. 14. c. 43.* & Rabanum *lib. 2. c. 43.* Et videtur cœpisse Apostolorum tempore. Nam, vt insinuat D. Augustinus *ser. 11. de Sanctis*, qui est quartus de Innocentibus, ideo *Apocal. 6.* ostensæ sunt D. Ioanni animæ Martyrum in cœlo sub altari, quòd in terris eorumdem corpora sub altaribus haberentur. *Sub ara*, inquit Augustinus, *Dei, vidi animas occisorum. quid reuerentius, quid honorabilius dici potest, sub illa ara requiescere, in qua Deo sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est sacerdos?* Ad eamdem

dem consuetudinem alludit S. Germanus, cùm *in Theoria* dicit, Ecclesiam esse consummatam in Martyribus, & in throno sanctarum eorum reliquiarum fundatam. Porrò non mirum includi Sanctorum reliquias in consecratione altaris, quòd Christum denotat ex S. Thoma, quia eorum vita abscondita est cum Christo totius sanctitatis origine, & fonte, in Deo, vt cum D. Thom. placuit *4.d.13.q.2.art.3.ad 6.* Sed num sit de essentia consecrationis altaris reliquiarum sanctarum inclusio, diximus *lib.2.c.14.num.4.*

3. Constat etiam venerationem reliquiarum Sanctorum, siue sint eorum corpora aut partes, ossa, carnes, cineres, siue aliæ res, vt vestes & alia, quæ ad ipsos pertinent, vel eos tetigerunt, non esse genus superstitionis, vt impiè sensit Eunomius, & Vigilantius eius discipulus, ex D. Hieronymo *lib. contra Vigilantium, & epist. ad Riparium*, & Gennadio *lib. de ecclesiast. dogm. c. 73.* quod ausus est etiam deinde dicere Claudius Taurinensis ex Iona *lib. 1. de imag.* Constantinus Copronymus ex Suida, Ioannes Caluinus, Centuriatores, & alij nostri temporis Nouatores, ex Lindano *dialog. 2.* Alano *dialog. 3. c. 12.* Bellarmino *lib. 2. de reliq. & imag. c. 1. & 2.* Gregorio de Valentia *lib. 1. de idolol.* & aliis; sed esse fuisséque semper pium ritum totius Ecclesiæ catholicæ, à Deo probatum, ab Ecclesia definitum, celebratum à sanctis Patribus, stabilitum consuetudine fidelium, ab ipsa denique ratione confirmatum. Et quidem hunc ritum Deo probari, sole clariùs patet; cùm, vt argumentatur septima Synodus *act. 3.* & S. Thom. *3. p. quæst. 25. art. 6.* per eas Deus innumera efficiat miracula, vt testes sunt omni fide dignissimi, Iustinus *quæst. 28.* à Christianis proposita, Hieronymus *epist. 27.* agens de sepulcro Eliæ, Abdiæ, & Ioannis Baptistæ, Ambrosius *epistola vltima ad sororem, & serm. 91. 92.* S. Paulinus *in Natali 6. 7. 8. S. Felicis*, Sulpitius *in vita S. Martini*, Augustinus *lib. 22. de Ciu. c. 8. & 9. serm. 91. & epist. 137.* Basilius *orat. in Mamantem*, dicens omnibus nota esse Martyris miracula, quibus aliis sanitatem, aliis vitam reddidit. Chrysostomus, qui *lib. contra Gentiles de reliquiis beati Babilæ Martyris*, dicit quotidiana à martyribus edi miracula. Gregorius Turonensis *lib. de gloria martyrum, & de gloria confessorum*, & alij, siue eas diutissimè incorruptas & incolumes conseruando, vt de SS. Geruasio & Protasio docet Augustinus *lib. 9. confess. c. 7.* siue spiratione suauissimi odoris, vt de Hilarione scribit S. Hieronymus *in eius vita*, & experti sumus nos Patauij ad sepulcrum B. Antonij Vlysiponensis, affirmárque de reliquiis S. Stephani Lucianus in actis inuentionis eiusdem; de reliquiis S. Euphemiæ apud Chalcedonem Euagrius *lib. 2. c. 3.* quæ etiam, teste Zonara *annalium tom. 3.* & Glica *annal. p. 3.* definitionem Catholicæ fidei Concilij Chalcedonensis in loculo inclusam, approbauit, & Anatholio Patriarchæ, ac Marciano Imperatori sua manu porrexit, libello hæreticorum ad pedes reiecto; de reliquiis S. Seuerini dum transferrentur annò 488. scribit Eugyppius eius discipulus; de corporibus SS. Marcellini & Petri in Gallias translatis Eginhardus quatuor libris de eorum miraculis; siue stillicidio mirifici liquoris, vt ad sepulcrum S. Andreæ hoc quoque tempore notissimo, & S. Glieceriæ Martyris vnguenti suauissimi morbis omnibus mederi soliti, ex Nicephoro *lib. 18. c. 32.* & quatuor militum legionis Melitenæ, quorum reliquiæ Iustiniano Imperatore præsente, & earum contactu sanato, olei ita largiter effusi, vt eiusdem Imperatoris pedes & totam vestem purpuream humectarit, ex Procopio *lib. 1. de ædif.* Iustin. Imper. vt iam ad conspectum reliquiarum S. Iulittæ fontem derepente in arida regione exortum, dicit Basilius *in orat. de eadem*; siue addendo gratiam & decorem, vt docet Sul-

pitius *epist. ad Basilam* de S. Martino; siue iungendo partes diuisas, vt constat factum in corpore B. Stanislai ex Ioanne Longino *in eius vita*, & B. Herculani ex D. Gregorio *lib. 3. dialog. cap. 35.* siue illustrando splendore, vt de SS. Iuuentino & Maximo, docet Chrysostomus *serm. de iisdem*, & de S. Stanislao Io. Longinus; siue reuelando fidelibus, vt honestiùs conderentur, vt factum est Christianæ fœminæ de reliquiis Eusebij, Hestabonis, & Zenonis Gazensium, apud Sozomenum *lib. 5. c.* 8. Luciano ipsomet teste *anno* 415. Gennadio *de viris illustribus*, *c.* 47. & Nicephoro *lib.* 14. *c.* 9. de corporibus S. Stephani & sociorum. S. Ambrosio de SS. Geruasio & Protasio, ex S. Augustino *lib. 9. confess. c. 7. & lib. 22. de Ciuit. c.* 8. Pulcheriæ Augustæ anno 438. de corporibus quadraginta Martyrum, ex Sozomeno *lib. 9. c.* 2. qui idem refert *lib. 7. c. vlt.* de ossibus Habacuc & Michææ; testantur etiam acta S. Fructuosi Martyris sub Valeriano & Galieno, cùm post mortem combustus esset, & noctu fideles ex eius reliquiis, vt quisque potuit, sibi vendicasset, fidelibus apparuisse, & monuisse, vt quod quisque per charitatem de cineribus vsurpasset, sine mora restituerent, vnóque in loco simul condendos curarent; siue veneratores eleuando in extasim, vt ad reliquias S. Spiridionis scribit Metaphrastes *in eius vita*; siue dæmonum oraculis indicendo silentium, vt factum Daphnitico, eiúsque templo diuinitus concremato, ob reliquias S. Babilæ, docet Chrysostomus *lib. aduers. Gentes, tom.* 5. Theodoretus *lib. 3. c.* 10. & Sozomenus *lib. 5. c.* 19. siue sanando ægroto ex Iustino *quæst.* 29. citata, & Theodoreto *lib. 8. ad Græcos*, & docet de reliquiis S. Stephani Augustinus *lib. 22. de Ciuit. c.* 8. *& 9. & serm. 51. de diuersis*, Lucianus, & Metaphrastes die 2. Augusti, de illuminatione cæci ad reliquias SS. Geruasij & Protasij. S. Ambrosius *serm. 91. & epist.* 85. & Augustinus *lib. 9. Conf. c.* 7. & alterius cæci tactu reliquiarum SS. Sisinnij Martyris, & Alexandri, Paulinus *in fine vitæ S. Ambrosij*, & tertij ex contactu reliquiarum S. Medardi Episcopi Noniomensis anno 564. Venantius Fortunatus *lib. 2.* & Athalongi Presbyteri ad reliquias S. Quilliani & sociorum, Sigebertus *in Chron.* anno 746. quod & vmbram S. Petri, & zonam ac semicinctia S. Pauli fecisse, docent Apostolorum Acta *c.* 19. siue eiiciendo dæmones ex obsessis corporibus, ex D. Ambrosio *serm.* 91. Iustino *loco cit.* & de sudariis Pauli *Act.* 19. Narrátque Thomas Fasellus *lib. 10. de rebus Siculis, c.* 2. ad S. Philippi reliquias in Sicilia anno 1541. ad ducentos energumenos liberatos: siue resuscitando mortuos, vt de ossibus Elisæi constat *lib. 4. Regum, c.* 13. & scribit Augustinus *ser. 32. 33. de diuersis, lib. 22. de Ciuit. c.* 8. de reliquiis S. Stephani, & Basilius *de S. Mamante in orat. eiusdem*; denique in honorem quorumdam Sanctorum solet etiam certis diebus quotannis Deus renouare miracula, vt constat tum ex lapide tincto sanguine S. Thomæ Apostoli, vt diximus ex Osorio Petro Maffeo & Ioan. Lucena *lib. 3. c. 5. vitæ P. Xauerij, hoc eodem lib. c.* 3. tum ex S. Euphemiæ reliquiis, quæ, teste Nicephoro *lib. 18. c.* 31. quotannis ipso passionis eius die sanguineum liquorem solent emittere, tum ex sanguine S. Ianuarij, qui in eiusdem festo ad conspectum capitis singulis annis ebullire solet, vt testis locuples est Neapolis tota. Et vidimus ipsi Genuæ anno 1609. in priuato quidem, sed regio pæne cultu ornato sacello Illustrissimi Marci Antonij de Auria, in ampulla vitrea D. Io. Baptistæ sanguinem, qui quotannis à primis vesperis festi decollationis eius, vsque ad finem octauæ colliquescit, & leniter fluit; cùm toto reliquo anni tempore concretus & immobilis perseueret. Et est pars illius, qui asseruatur Neapoli in Ecclesia S. Ioannis à Carbonara, prædicto etiam modo quotannis liquescens; videtur autem verisimile

risimile hunc & illum, qui ibidem repositus est in Ecclesia S. Georgij, teste Thoma Bozio *lib. 9. de signis Ecclesiæ, c.8.* sumtum esse ex illo, quem Gallicana Matrona collegit datis muneribus spiculatori in decollatione D.Ioan.Baptistæ, & in patriam rediens detulit in vrbem Vasatentem, & reposuit in altari Ecclesiæ ab ea ædificatæ in illius honore, vt docet Gregorius Turonensis *lib.1.de gloria Martyrum,c. 12.* Eiusdem Præcursoris sacros cineres Genuæ in summo templo asseruatos, delatos in conspectum sæuientis pelagi statim tempestatem & fluctus reprimere solitos, non tantùm testis est Genua tota, verumetiam peregrini nautæ, & institores innumeri. Theofridus Abbas *serm. de venerat. Sanctorum,*paucis multa complectitur,cùm ait: Quid apud Deum eorum possint animæ ortus exanimatorum corporum ostendunt quotidie. Si quid fortè natura negat, vel improuisus casus in humanis debilitat ad eorum sepulcra clementia diuina restaurat. Cæcitatem illuminant,gressus consolidant, linguas reparant, aures reserant, dæmonibus imperant, carceres aperiunt, vincula resoluunt, elisos erigunt, iniustos corrigunt, iustos diligunt. Hæc operantur per corpora spiritus,qui iam diuinis assistunt obtutibus. Eamdem venerationem definitam 2.
ab Ecclesia habemus à Felice I. cum Concilio Romano *epist. 2.* & in Synodo septima *act.* 1. in confessione Catholica Theodosij & Basilij Ancyrani, vbi dicitur Apostolica traditio. & *act.3.*in fine epistolæ Theodori, vbi etiam optimis argumentis probatur, & *act.4. & 7. in vltima definitione.* Concilio Carthaginensi V. *can.* 14. Gangrensi *can.5.* Bracarensi III. *can.5.* Epauonensi *can.* 25. Lateranensi sub Innocentio III. *c.62.* & in Tridentino *sess.25.* vbi habemus affirmantes Sanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi,vel eas, aliáque sacra monumenta à fidelibus inutiliter honorati, atque eorum opis impetrandæ causa Sanctorum memorias frustrà frequentari, omnino damnandos esse, prout iam pridem eos damnauit, & nunc etiam damnat Ecclesia. Idémque postea definiuit Pius IV. in Bulla super forma iuramenti professionis fidei. Patres quoque multi sunt in reliquiarum adoratione prædicanda; sed ne nimij si- 3.
mus antiquiores tantùm videamus. Clemens Romanus *lib.6. constit.c.30. Eorum,* ait, *qui cum Deo viuunt, nec reliquiæ sine honore manent.* Iustinus *quæst.28.* à Christianis proposita, dicit corpora & sepulcra Martyrum habere virtutem aduersùs dæmones,& ad sanandos morbos,qui arte medicinæ curari non possunt. Tertullianus *lib.2.ad vxorem,* dicit, solitos fideles reptare in carceres ad osculanda vincula quibus vinciebantur Martyres.Pius I.*ep.2.ad Iustum.Cura,* inquit, *sanctorum Martyrum corpora, sicut membra Dei, quemadmodum curarunt Apostoli Stephanum, carceres Sanctorum visita, ne quis tepescat in fide.* Cyprianus *lib.3.epist.6. alias* 37. hortatur fideles ad peculiarem curam adhibendam corporibus Martyrum, & Confessorum, qui licèt passi non essent, in carcere tamen pro Christi fide obierant, nempe vt magnificentiùs cæteris sepelirentur, & haberentur. Basilius *in Psalm.* 115. scribit in lege veteri sacerdotibus, & Deo dicatis, præceptum fuisse: *Non contaminabitur ex aliquo mortuo*, nunc autem qui contingit ossa Martyrum, fieri sanctificationis participem ex gratia reliquiis insidente. Nazianzenus *orat.1. in Iulianum.Quorum,* ait, nempe Martyrum, *vel sola corpora idem possunt, quod animæ sanctæ, siue manibus contrectentur, siue honorentur, quorum vel sola sanguinis gutta atque exigua passionis signa id possunt, quod corpora, hæc non colis, sed contemnis, & aspernaris?* Chrysostomus *orat. de SS. Iuuentino & Maximo. Iccirco eos sæpe inuisamus, tumulos adoremus, magnáque fide tumulos eorum contingamus, vt inde benedictionem aliquam assequamur. Etenim sicut milites vulnera in præliis sibi inflicta Regi monstrantes*

tes fidenter loquuntur, ita & illi in manibus abscissa capita gestantes, & in medium afferentes, quæ voluerint apud Regem cælorum impetrare possunt. Proinde magna fide promtitudinéque huc veniamus, quo & visis Sanctorum monumentis, & consideratis eorum præliis, inde varios thesauros vndequaque colligamus. Nyssenus *oratione de S. Theodoro* dicit, pro magno munere habere, si quis possit de puluere ipso, quo Martyris loculum casu aliquando obducitur, habere. Et sanè huiusmodi puluere collecto circa Sanctorum sepulcra resuscitatum mortuum docet S. Gregorius *lib.3. dial. c.17.* ægrotos sanitati restitutos, Gregorius Turonensis *lib. 2. de miraculis S. Martini, c.1. & lib.4.c.1.* Itémque *lib.2. de gloria Martyrum, c.45.* & Euodius *lib.1. de miraculis S. Stephani, c.12.* apud quem etiam *lib.2. c.2.* habetur miraculum de oleo sanctificato ad morbos curandos lampadis collucentis. vt etiam Venantius curatus est oleo lampadis ante imaginem S. Martini positæ, ipso teste *lib.4. vitæ S. Martini.* Idémque Manresæ accidit paulo antè oleo accepto ex lampade posita ante imaginem B. Patris Ignatij in spelunca in qua pœnitentiam egit. Gennadius *lib. de eccl. dog. c. 37.* scribit reliquias veluti membra Christi sincerissimè honorandas. Damascenus *lib. 4. de fid. c.16.* vocat eas fontes salutiferos ex quibus plurima ad nos beneficia manant, suauissimúmque vnguentum profluit. Photius Patriarcha Constantinopolitanus *lib. de septem Synodis. Sanctorum*, inquit, *templa, & sepulcra, & reliquias fideliter adoramus.* Theofridus Abbas *ser. de Sanctorum reliquiis, Has* (ait) *singulis prouinciarum & ciuitatum populis dedit* [Deus] *in solatium, vt dum importunis vrgentur incursibus hostium visibilium & inuisibilium, per harum defensentur meritum.* Omitto S. Ambrosium, Augustinum, Hieronymum, & alios suprà cita-
4. tos. Consuetudo est euidens. nam *Eccli. c.49.* ossa Ioseph visitata sunt, & post mortem prophetauerunt. Iosias *lib.4. Reg. c.23.* volens euertere omnem idololatriam, & superstitionem, cùm multa combussisset corpora in monte sepulta, ossa Elisæi, & alterius Prophetæ tamquam sancta seruauit intacta. Contactus religiosus fimbriæ Christi Hæmorroissæ attulit sanitatem, *Matth.9.* sepulcrum eiusdem dicitur gloriosum, *Isaiæ 11.* quod impletum esse ob fideles magno cum religionis affectu illud visitantes, dicit D. Hieronymus *epist. 17.* Exangue corpus eiusdem vnguentis vngere piæ fœminæ voluerunt, *Marci 16. Lucæ 24.* viros timoratos religiosè curasse Stephani corpus, scribit S. Lucas *Act.8.* ponebat populus *Act. 5.* in plateis infirmos, vt veniente Petro, eius vmbra illos ab ægritudinibus liberaret; delatis à corpore D. Pauli *Act. 19.* sudariis & semicinctiis recedebant languores, & egrediebantur spiritus nequam. Quo tempore SS. Petrus & Paulus passi sunt, Orientales Romam venerunt, vt eorum tamquam Gentilium suorum reliquias vendicarent, ex D. Gregorio *lib. 3. epist. 30.* B. Ignatij reliquiæ Antiochiam solemni ritu fidelium humeris sunt deportatæ, vt testatur D. Chrysostomus *Hom. in eius laudem.* Smyrnenses, vt ex eorum epistola constat, apud Eusebium *lib.4. hist. c.14.* S. Polycarpi ambusta ossa ex cineribus selecta, quæ vocant pretiosiora lapillis pretiosis, auróque puriora, decoro & consentaneo loco reposuisse testantur. Scribit Diaconus Pontius *in vita S. Cypriani*, cùm capite plectendus martyr esset, fratres adstantes flentes linteamina & oraria ante eum posuisse, ne diffluens sanctus cruor absorberetur à terra; tanti martyris faciebant reliquias. Cùm martyrium consummasset S. Susanna Serena Augusta Diocletiani vxor, noctu in illius ædes aduenit, illiúsque corpus propriis manibus curauit, linteo inuoluit, aromatibus condiuit, & decenter sepeliuit; retento [illegible]clo, quo sanguinem eius absterserat, apud se in argentea theca, erátque in precibus die ac nocte, vt eius acta testantur. Paula Romana

præsepe,

præſepe, in quo vagiit paruulus Dominus, deoſculabatur venerabunda, ex D. Hieronymo *epiſt.* 27. Euſebius explicans *lib.* 13. *præp. c.* 7. ſuæ ætatis ritum circa reliquias Sanctorum: *Quotidie*, inquit, *factitamus, qui verè pietatis milites, & Dei amicos honorantes, ad monumenta quoque illorum accedimus, votaque ipſis facimus, quorum interceſſione ad Deum non parum iuuari profitemur.* Ruffinus etiam *lib.* 2. *hiſt. c.* 33. ait, Theodoſium Imperatorem circuiſſe cum ſacerdotibus, & populo omnia orationum loca, ante Martyrum & Apoſtolorum thecas iacuiſſe proſtratum cilicio, & auxilium ſibi fida Sanctorum interceſſione poſtulaſſe. Theodoſius Iunior eius nepos cùm mortem Conſtantinopoli obiiſſet, Epiſcopus Chrebrorum diligenter ſaccum eius quæſiuit, cúmque licèt ſordidum, induit, ſperans ex mortui ſanctimonia, inde aliquid ſe recepturum, ex Socrate *lib.* 7. *c.* 22. Vita functo in peregrinatione S. Germano Antiſiodorenſi Epiſcopo B. Petrus Chryſologus illius cucullam & cilicium tamquam ingentem theſaurum ſibi vſurpauit, cingulum Antiſtes alius, pallium alius, duo tunicam, duo ſagulum diuiſerunt, ex Conſtantio *lib.* 2. *c.* 19. *vitæ illius*, & Hieronymo Rubeo *lib.* 2. *hiſt. Rauen.* ligneum eius vaſculum ſeu patinam Placidia Imperatrix, quam auro ambiit. ex eodem Conſtantio *lib.* 2. *c.* 13. & Rubeo *loco cit.* Cyriacus dux exercitus Iuſtiniani Imperatoris cõtra Perſas profecturus Theodoſij Cœnobiarchæ cilicium multis precibus expetitum induit pro thorace, & mirabiliter reportauit victoriam, ex Cyrillo hiſtorico apud Surium die 11. Ianuarij. Cùm D. Gregorius audiuiſſet aſſeruari apud Ioannem Abbatem tunicam S. Ioannis Euangeliſtæ, magna diligentia conquiſitam Romam tranſmittendam curauit, anno 592. *ex eodem lib.* 2. *epiſt.* 3. Indict. 11. Eamdémque ſub altari S. Ioannis collocatam, multis clarere ſolitam miraculis teſtatur Io. Diaconus *in vita S. Gregorij.* Tunica Saluatoris inuenta in Zaphat anno 593. tranſlata eſt Ieroſolymam, ibíque publicæ venerationi expoſita, ex Sigeberto *in Chronico.* S. Benno Miſnenſis Epiſcopus toto vitæ tempore Sanctorum reliquias, tamquam cœleſtem theſaurum veneratus eſt, vt ſcribit Emſerus *in eius vita, c.* 25. & Martinus del Rio *lib.* 6. *diſq. magic. c.* 2. *ſect.* 3. *q.* 3. vt etiam eodem theſauri nomine reliquias S. Meletij vocat Nazianzenus in carmine de ſua vita, illis verbis:

Eccleſiámque vectus eſt poſt ad ſuam
Theſaurus ingens hoc bonum agnoſcentibus, &c.

Addamus tandem Ethnicum, nobíſque ob Serapidis templum demolitum, infenſiſſimum Eunapium Sardianum *in Ædeſij vita*, qui Chriſtianorum mores ſuæ ætatis, nempe anno 389. declarans ait, Alexandriæ cõdita capita Martyrum, quos Chriſtiani vt diuos colerent, iiſdem genua ſubmitterent, ſéque illorum ſepulcris proſternerent; legatóſque precum apud Deum eoſdem habere dicerent. Quid igitur mirum, ſi ad hæc vſque tempora Eccleſia Catholica retinuerit eumdem pium ritum venerationis reliquiarum? Atque vt in cœlis, ſic etiam & in terris verum ſit illud Pſalmi, *Nimis honorati ſunt amici tui Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum.* Tandem idem confirmat ratio. tum ex Tertulliano *lib. de reſurrectione carnis*, & Ambroſio *ſerm.* 93. quia Sanctorum corpora fuerunt veluti veſtimenta, & organa animarum, ad omne virtutis opus; idcóque ſi licuit Iacob deoſculari Ioſephi tunicam loco illius, vt ex Leontio *lib.* 5. *contra Iudæos*, in ſecunda Nicæna Synodo conſtat, cur non etiam nobis Sanctorum oſſa, & reliquias? tum ex eodem Ambroſio *loco cit.* & D. Thom. 3. *p. quæſt.* 25. *art.* 6. quia deſtinata ſunt, ſicut earum animæ, ad æternam in cœlis gloriam. tum ex Nazianzeno *orat.* 1. *in Iulianum*, & Smyrnenſibus *in epiſt. citata*, quia honor

5.
1.
2.
3.

corporis, quod Christum glorificauit in passione, est perspicua nota amoris in Christum. quos sequutus Hieronymus *epistola ad Riparium*, *Honoramus*, inquit, *reliquias Martyrum, vt eum cuius sunt Martyres, adoremus*; *honoramus seruos, vt honos seruorum redundet ad Dominum*. Tum ex D. Thoma, quia fuerunt habitatio Spiritus sancti. 1. *Corinth.* 3. *&* 6. *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti*, ideo cùm sint honoranda templa, ex D. Hieronymo *ep.* 18. *ad Marcellam*, Chrysostomo *Hom.* 3. *in* 2. *ad Corinth.* Photio Patriarcha *lib. de septem Synodis*, & Synodo VII. *act.* 6. quia Dei habitatio, erunt etiam honore dignæ Sanctorum reli-
1. quiæ. Verùm obiicient Nouatores, in Sanctorum reliquiis non manet nisi materia prima, quæ fuit in Sanctis, præsertim in cadaueribus, & cineribus; vel ad summum etiam quantitas cum aliquibus accidentibus: at si hoc sufficit, poterimus etiam venerari vermes, & terram, cùm in ea conuertuntur. Respondemus cum Vasquez, Bellarmino, Suarez *locis cit.* & Sanchez *lib.* 2. *de decal. c.* 43. *num.* 2. & aliis, quod manet in reliquiis adoratur propter habitudinem ad personam cuius fuerunt, quæ est relatio rationis, seu quædam moralis dignitas, quæ tamdiu perseuerare censetur, quamdiu morali & humano modo res existimatur ad sanctum pertinere; & sanctus cum illa, vel in illa apprehenditur: quomodo verò morali modo res prædictam habitudinem perdere censetur, non amplius reliquiæ loco habetur, nec amplius ad sanctum pertinere putatur. ideo nec amplius est venerabilis: vt accidit cùm præsefert indecentiam. Quare cùm generantur vermes, non eos adoramus, quia censetur materia illa amisisse habitudinem prædictam, & præseferre indecentiam. quod non accidit in ossibus, pilis, & cineribus adhuc prædictam habitudinem retinentibus. quod præclarè illis verbis expressit Ambrosius *serm.* 93. *de S. Nazario & Celso. Si dicas mihi quid honoras in carne iam resoluta atque consumta? Honoro in carne Martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices, honoro virtutis memoriam perennitate virtutis: honoro per confessionem Domini sacratos cineres; honoro in cineribus semina æternitatis: honoro corpus, quod mihi Dominum ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent fideles corpus illud, quod reuerentur; & demones? quod & afflixerunt in supplicio, quod glorificant in sepulcro? Honoro itaque corpus,*
2. *quod Christum honorauit in gladio, quod cum Christo regnabit in cælo.* At, inquit Iulianus Apostata apud Cyrillum in Iulianum *lib.* 10. & huius temporis Nouatores, Christus Dominus *Lucæ* 11. *Matth.* 23. reprehendit Iudæos, quòd Prophetarum sepulcra ædificarent? verùm id non tantum negamus, verumetiam pernegamus. Etenim ex D. Chrysostomo *Hom.* 45. *in Matth.* Hilario *ibid. can.* 23. & Beda *in c.* 11. *Lucæ*, Christus Iudæos reprehendit de hypocrisi, quia etsi sepulcra ædificarent Prophetarum, vt à suis maioribus, qui illos occiderant, viderentur dissimiles; intus tamen & ipsi homicidæ erant, cùm vellent Prophetarum Dominum occidere. Ob id permittendo, & non imperando subdidit Chri-
3. stus: *Verumtamen implete mensuram patrum vestrorum.* Concilium quoque Eliberitanum celebratum circa annum 313. non aliud reprehendit in accendendis cereis ad Martyrum sepulcra, ne Sanctorum spiritus inquietentur, vt ait *can.* 34. quàm superstitiosum vsum cereorum more Gentilium putantium defunctos cereis euocari, & illuminari, de qua re Plinius *lib.* 28. *c.* 2. & Suetonius in Tiberio *c.* 98. qui videbatur inter fideles etiam irrepere. Ideóque non tantum Sanctis, qui adhuc viuunt, sed etiam defunctis huiusmodi superstitiosus vsus improbabatur, illisque summopere displicebat, quòd Patres Concilij inquietare dixerunt. Cæterùm cessante superstitione id honestum & pium est, cum ordinetur

ordinetur in honorem Sanctorum; non quòd ipsi tali lumine egeant, sed vt nos significemus eos in æterna gloria viuere, & nos de eorum gloria lætari, vt colligimus ex D. Hieronymo contra Vigilantium. Quo etiam sensu accipiendum est quod ipse *ibidem* dicit, eos scilicet, qui interdiu cereos Martyribus accendunt, habere zelum, sed non secundùm scientiam; secundùm tamen fidem suam habere mercedem. De his enim & ipse loquitur, qui putabant lumina Martyribus prodesse, sicut suis idolis putabant Gentiles. absolute enim laudat accensionem cereorum in honorem Martyrum, cùm scribens ad Riparium dicat: *Sicut laudata est Maria Magdalena, quòd in honorem Christi, licet Christus non egeret, vnguentum effudit: ita accendentes cereos Martyribus, etsi Martyres non egeant secundùm propriam fidem habere mercedem.* & paulo pòst subdit: *Illud fiebat idolis, ideo detestandum est, hoc fit Martyribus, idcirco recipiendum est.* 4.

4. Sed iam re contra Nouatores constituta, adorandas scilicet reliquias, Catholico quærenti de modo, quo eas debeamus venerari; respondemus vt de imaginibus diximus, relatiuè, nempe prout cogitatione cum eo cuius sunt, aut quem tetigerunt, coniunguntur: non autem sine eo, & secundùm se, vt rectè docet S. Thom. 3. *p. quæst.* 25. *art.* 4. & 22. *quæst.* 103. *art.* 3. Capreolus 3. *d.* 9. *q.* 1. *art.* 1. Almainus *ibidem quæst.* 1. V Valdensis *tom.* 3. *c.* 120. Gabriel *in can. lect.* 50. & 3. *d.* 9. *quæst.* 1. *art.* 2. Vasquez *lib.* 3. *de ador. d.* 4. Henriquez *lib.* 8. *c.* 32. *num.* 4. & alij quia res inanima, quales sunt reliquiæ, secundùm se, non est capax honoris, & cultus, nisi coniuncta sit cum rationali, quæ dignitatem & excellentiam habet; cùm secundùm se homo maior sit re inanimata: atque adeò res inanima secundùm se sit homini subiecta, & non contrà; ob id homo non ei debet seruitutem, seu subiectionis notam, & reuerentiam, quam dicit adoratio seu veneratio. Idémque senserunt D. Basilius *lib. de Spiritu sancto, c.* 17. Damascenus *lib.* 4. *de fide, c.* 12. & Patres Synodi secunda Nicænæ *act.* 4. Quare eodem adorationis motu, cum eo cuius fuerunt, reliquiæ, adorari debent; cùm nullam aliam excellentiam, aut sanctitatem habeant, quàm eius cuius fuerunt; cui seruitus & reuerentia in spiritu defertur. Ideòque Dulia si sunt Sanctorum, Hyperdulia si B. Virginis, latria si sint Christi, colendæ sunt, vt de imaginibus diximus. Reliquiæ enim in eo solùm ab imaginibus differunt, quoad præsentem disputationem, quòd in imagine est respectus quidam repræsentationis Prototypi; in reliquiis verò respectus ex contactu, vel alia simili ratione, ad eum cuius sunt. Illud peculiarius habet crux in qua mortuus est Christus, quàm aliæ cruces & imagines, quòd vtrumque respectum habeat repræsentationis, si sub figura crucis maneat, & contactus seu reliquiæ, cùm tetigerit Christum. quam ob causam dixit S. Thom. 3. *p. quæst.* 25. *art.* 4. duplici titulo adorandam. Si etiam quæras, an liceat suspensas collo reliquias deferre? respondeo etiamsi id negauerit Angelus *v. Reliquiæ, num.* 4. & Ciruëlus *de superst. p.* 3. *c.* 4. si tamen honorificè id fiat, & ex deuotione, licere, ex S. Thom. 2. 2. *quæst.* 96. *art.* 4. Antonino 3. *p. tit.* 12. *c.* 8. Nauar. *in Manuali, c.* 11. *num.* 35. Sylvestro, Rosella, Armilla, Tabiena *v. Reliquiæ,* Martino del Rio *lib.* 3. *disq. mag. p.* 2. *q.* 4. *sect.* 3. Suarez *tom.* 1. *quæst.* 25. *art.* 6. *disp.* 55. Vasquez *lib.* 3. *de ador. disp.* 3. *c.* 8. *num.* 115. Sanchez *lib.* 2. *de decalogo, c.* 4. *num.* 27. 28. tum quia iure naturæ non est per se malum, nec continet vllam indecentiam, cùm fiat ex pia affectione in honore sancti, nec iure ecclesiastico interdictum est. tum ex vsu Ecclesiæ, vt patet de particulis veræ crucis Christi in S. Macrina, quæ in annulo sub pala à collo suspenso gestare eas solebat, ex Gregorio Nysseno *in eius vita*; in S. Paulino, qui ostensione particulæ eiusdem ligni

sibi à Melania allatæ, extinxit incendium, vt docet ipsemet *Natali 10. S. Felicis*, in S. Gregorio qui eodem teste *lib.12. epist.7. Indict.7.* ad Adulonaldum puerum Theodelindæ Reginæ Longobardorum filium, misit filateria suspendenda collo, in quibus erat de ligno S. Crucis, & aliis apud Chrysostomum *Hom. quod Christus sit Deus*, & Euagrium *lib. 4. c.26.* & de clauo posito ab Helena in capite regum apud Ambrosium *in oratione in Theodosium*. In Concilio autem Bracarensi III. *can. 5.* reprehenduntur tantùm Episcopi, qui in solemnitatibus Martyrum reliquias de collo suspendebant maioris pompæ & ostentationis gratia, vt scilicet à Diaconis in sellulis portarentur; cùm nec summus quidem Pontifex diaconorum aut clericorum humeris, sed laicorum tantùm gestetur. Ideóque iubet Concilium vt in capsellis leuitarū humeris portentur; aut certè si Episcopus ipse deferre velit, pedisse quos vnà cum populis processione præcedente deferat. Cætera quæ de reliquiis quæri possunt petenda sunt *ex titulo, de reliquiis & veneratione Sanctorum.* Azor *lib.9. c.8.* Sanchez *lib.2. de decal. c.40. num.27.28. & cap. 43. toto.* & Summistis *v. Reliquia.* Illud vnum monemus, reliquias cùm summa veneratione habendas, qua de re S. Gregorius *lib.3. registri, Indict.12. epistola 30. ad Constantiam Augustam*, docet non solùm non contingendas, sed ne aspiciendas quidem nisi admodum reuerenter & piè. Et quosdam ob solum aspectum diuinitus morte mulctatos; ob id consuetudinem fuisse, vt non ipsæ reliquiæ dimissæ aliò mitterentur ob deuotionem, sed solùm mitteretur aliquid quod ad eas fuisset admotum. *Cognoscat* (inquit) *tranquillissima domina, quia Romanis consuetudo non est quando Sanctorum reliquias dant, vt quicquam tangere præsumant de corpore, sed tantummodo in pyxide brandeum mittitur atque ad sanctissima Sanctorum corpora ponitur, quod eleuatum in Ecclesia, quæ est dedicanda, cum veneratione reconditur. Et tantæ per hoc ibidem virtutes fiunt, ac si illuc specialiter eorum corpora deferantur.* Vnde contingit vt beatæ recordationis Leonis Papæ temporibus, sicut à Maioribus traditur, dum quidam Græci de talibus reliquiis dubitarent, prædictus Pontifex hoc ipsum brandeum allatis forficibus inciderit, & ex ipsa incisione sanguis effluxerit. Non dissimilia habet Gregorius Turonensis *lib.1. de miraculis, c. 28.* & epist. legatorum Hormisdæ Papæ ad eumdem, rogantium vt petitas reliquias Iustiniano concederet, data anno 519. Nicolaus etiam ad Consulta Bulgarorum *c.7.* dicit, mundis licere reliquias deferre, sed non concedendum immundis, quòd scriptum sit, *Mundamini qui fertis vasa Domini.*

Sacerdos denique ex veteri consuetudine, vt videre est apud Iustinum *in fine* 5.
2. Apologiæ, Tertullianum *lib. de orat. c. vltimo*, Cyrillum *Catech. 5 mystag.* Nyssenum *orat. de S. Baptismate*, Chrysostomum *Hom. 77. in Io.* Amalarium *lib.3. de Eccl. off. c.4.* inter orandum osculatur altare, quod venerationis signum esse constat, ex diuo Ambrosio *ep.14.* Chrysostomo *Hom.3. in 2. ad Cor.* Hieronymo *ep.7. & 27.* Synodo II. Nyssena *act.4. & act.6. tom.5. §. Papè quanta insania*: idque fit, tum propter reliquias inclusas; tum quia & ipsum sacrum est, Deóque dicatum, ex Nysseno *loco cit.* Ambrosio *ep.14.* Chrysostomo *Hom.20. in 2. ad Cor.* & aliis, quos citauimus *lib. 2. c.13.* quare si de præsepe dixit Nazianzenus, *Præsepe adora: nam, quæ Deo oblata sunt, eius participatione & contrectatione fiunt sancta.* & Dauid de Arca Dei: *Adorate scabellum pedum eius quoniam sanctum est*; quidni etiam veneremur altare sedes corporis, & sanguinis Christi, vt vocat Optatus *lib.6. contra Parmenianum* Quare nec mirum si altaria consecrata data sint in custodiam Angelorum, vt diximus ex Sophronio vel potius Ioanne Eucrato eius comite itineris *in prato spirituali. act. 4. & 10.* referente bis visos Angelos in altaribus consecratis, as-

sistentes

ferentes ex die consecrationis à Deo sibi in custodiam traditis; tum denique ad significandum Christum, cuius figuram refert altare, ex D. Augustino *ferm.* 11. *de Sanctis*, & S. Thomas 3. *p. q.* 83. *ar.* 3. in incarnatione sibi desponsasse Ecclesiam, eámque osculatum esse, secundùm illud. Quasi sponsum decoratum corona, *Isaiæ* 61. & sicut sponsam ornatam viro suo. *Apocal.* 21. eáque ratione complectum sponsæ votum *Cant.* 1. *Osculetur me osculo oris sui*, vt sentit Innocentius *lib.* 2. *c.* 15. Turrecremata *can. Iacobus. de consecr. d.* 1. Durandus *in Rationali lib.* 4. *c.* 9. Gabriel *lect.* 15. Sotus 4. *d.* 13. *q.* 2. *art.* 4. Aut certè ex D. Bonauentura *in expositione Missæ*, & Stephano Heduensi *c.* 12. pacem à Christo Iudæis, & Gentibus nunciatam esse, & facta vtraque vnum. qua etiam de causa ita iunctis manibus altare contingit sacerdos, vt superiorem & anteriorem altaris partem digitis contingat, ad ostendendum Christum Dominum esse lapidem angularem facientem vtraque vnum, sed de altaris osculo erit iterum sermo *lib.* 4. *c.* 4.

De thurificatione CAP. XIII.

SVMMARIVM.

1. *Thurificationis vsum in Missa solemni ab Apostolis manasse.*
2. *Non est autem sacrificium, vt apud Hebræos, sed sacrificij tantum cæremonia.*
3. *Quæ ratio thurificationis adhibendæ.*
4. *De thymiamate in Dei & Sanctorum honorem solito adoleri.*

1. IN solemnioribus deinde Missis adhibetur thurificatio altaris, vt etiam in reliqua sacra actione Euangelij sanctæ Eucharistiæ, Sacerdotis, Cleri, & populi, idque antiquissimo Ecclesiæ vsu, cùm de ea meminerit Canon Apostolorum quartus, D. Iacobus, & Marcus *in Liturgia*, Dionysius *de eccl. hier. c.* 3. Soter *epist.* 2. Damasus *in Syluestro*, Seuerus Patriarcha *in ordine oblationis*, Chrysostomus, & S. Germanus *in Liturgiis*, Amalarius *lib.* 3. *c.* 5. Innocentius *lib.* 2. *c.* 16. & 17. Ideóque fallitur Platina in Sixto I. & alij, qui asserunt initium habuisse à Leone III. qui vixit circa annum 808.

2. Sumsit hunc ritum Ecclesia catholica ab Hebræis, *Exod.* 25. 30. 40. *Leuit.* 1. & 10. *Num.* 16. *lib.* 1. *Reg. c.* 2. & 3. plura enim scripta in lege, vel consuetudine laudabili introducta apud Hebræos, non solùm non spreuerunt Apostoli, sed etiam in Ecclesiam introduxerunt; vt quæ fuerant dudum consuetudinis Iudaicæ, fierent obseruantiæ Christianæ, vt dixit D. Leo *ser.* 7. *de ieiunio* 7. *mensis.* quamquam apud eos sacrificium esset, apud nos verò, teste D. Thom. 3. *p. q.* 83. *art.* 5. Soto 4. *d.* 13. *q.* 2. *art.* 5. & aliis, sit tantùm cæremonia sacrificij, contrà quàm existimauerit Canus *lib.* 12. *de locis theol. c.* 13. cùm vnicum tantùm sit Ecclesiæ sacrificium, ex *Can.* 3. *Apostolorum*. Irenæo *lib.* 4. *c.* 32. Iustino *dialogo cum Tryphone*, Augustino *lib.* 10. *de Ciuit. c.* 20. & *lib.* 17. *c.* 20. & aliis, vt diximus *lib.* 1. *c.* 3. *n.* 7. Constat etiam adhibitum thus in Gentium sacris, ex Virgilio *ecloga* 8. Tibul. *lib.* 2. *eleg.* 2. Athenæo *lib.* 6. *c.* 6. Macrobio *lib.* 3. *Satur. c.* 13. Plinio *lib.* 22. *c.* 14. & *lib.* 12. *c.* 14.

3. Adhibetur autem thuris suffitus, tum vt malus odor, si adsit, depellatur loco, ex S. Thom. *loco citato.* cùm is facile oriri possit ex adstantium multitudine.

tum ex Hugone de S. Vict. *ser.36.* Steph. Heduensi *cap.12.* & Gabriele *lect.15.in can.* ad denotandum qualis non esse debeat celebrantis & adstantium oratio, iuxta illud Dauid *Psal.141. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo*; cui etiam S.Ioannes *in Apoc.* comparat Sanctorum orationes. tum ex S.Germano & Amalario, vt significetur Christi & Euangelij bonus & suauis odor, qui deinde non tantùm in ministros Euangelij, sed in totum mysticum corpus diffundendus est; quam etiam ob causam *c.2. huius libri* non tantùm ex S. Germano, sed etiam ex D. Augustino *Hom.6. in Apocal. & ser.98.* diximus ipsum thuribulum denotare Christum, in quo diuinitatis ignis, cum humanitate continetur: tum ob tanti sacrificij honorem, & reuerentiam; repræsentat enim huiusmodi thurificatio, Magorum thus & myrrham, necnon & aromata, quæ sepeliendo Domino sunt oblata, vt testatur *in Theoria* S. Germanus.

Adoleri denique in Ecclesiis festis diebus, in Dei & Sanctorum honorem etiam thymiama, constat ex Anastasio Biblioth. *in Sergio*, vbi ait: *Hic fecit thymiamaterium aureum maius, cum columnis & cooperculo, quod suspendit ante imagines tres aureas B. Petri Apostoli, in quo incensum & odor suauitatis festis diebus, dum Missarum solemnia celebrantur, omnipotenti Deo opulentius mittitur.* Et ante ipsum Sergium annis centum S. Gregorius misit Secundino Abbati, aloem, thymiama, styracem, & balsamum sanctorum Martyrum corporibus offerenda, vt constat *ex eiusdem epistola 7.lib.12.Indict.7.* Atque hæc disputata sint de iis, quæ in Missa ante introitum continentur. iam reliqua persequamur. 4.

De Introitu Missæ. Cap. XIV.

SVMMARIVM.

1. *Introitus quid, & vnde dictus.*
2. *Ab Apostolis, & non à Cœlestino primùm institutus.*
3. *Quibus partibus constet.*
4. *Quæ illius mystica significatio.*
5. *Cur inchoetur ex abrupto, & non eo modo quo inchoantur horæ canonicæ.*

SVccedit Introitus, quem Amalarius *lib.3.c.5.* S.Thomas *3.p.q.84.art.4.* VValdensis *tom.3.tit.4.c.32. de sacramental.* & Hugo de S. Vict. *lib.2. off.c.16.* extendunt vsque ad epistolam. Cæteri solùm vsque ad finem versiculi; *Gloria Patri & Filio, &c.* quos perspicuitatis gratia sequemur. Partem hanc Introitum appellatam existimat Renanus *in Tertulliani librum de corona militis*, quòd caneretur à Clericis dum ad diuina mysteria conueniens populus, templum intrabat. Remigius & Conradus Brunus *lib.2.ceremon.c.1.* quòd sit procemium, & initium Missæ. Rectiùs Micrologus *lib. de Eccl. obser.c.1.* Rupertus *lib.1.diu.off.c.28.* Rabanus *lib.1. instit.c.33.* Io. Beleth *c.35.* Turrecremata *can. Iacobus. de consecr. d.1* & cæteri omnes, quòd dicatur à Choro introeunte sacerdote ad altare, cum & ipse in Anteintroitu dixerint: *Introibo ad altare Dei.* 1.

Illius autorem fuisse Cœlestinum primùm censet VValfridus *c.22.* Amalarius *lib.3.c.5.* Alcuinus *lib.de diu.off.c.quid significent vestimenta.* Micrologus *c.1.* Innoc. *lib.2. c.1* S.Sigibertus ad annum 426. Dionys.Carthusianus *in exposit. Missæ* & Turrecr. 2.

can,

*c.in. Iacobus.de consecr. d.*1. cum tamen nón selectos versiculos, sed ipsosmet Psalmos decantari iussisset. scribit Anastasius Bibliothecarius, Stephanus Heduensis *c. vltimo*, Berno Augensis *c.*1. Hugo Vict. *lib.*2.*off.c.*14. etsi deinde Psalmus relictis horis canonicis, versiculi pro introitu sint delecti. Sed omnino certum est, vt rectè aduertit Thomas VValdensis *tom.*3. *de sacram. tit.*4. *c.*31. Sotus 4. *d.* 13.*q.*2.*art.*4. Bellarm. *lib.*2. *de Missa,c.*16. & alij multo antiquiorem esse Psalmorum, aut versiculorum eorum vsum in Missa, vt constat, tum ex ipsomet S. Dionysio, qui *lib. de Eccl. hier.c.*3. ait: *Itaque Pontifex, vbi orationem supra diuinum altare peregit, & ipsum incensum adolere inchoans, omnem templi ambitum circuit, demum ad sacrum altare iterum rediens, Psalmorum incipit melos, concinentibus secum sacra carmina omnibus ecclesiastici ordinis gradibus.* tum ex D.Basilij & Chrysostomi Liturgiis, Cassiano *lib.*3.*c.*11. & Hieronymo *lib.*18. *in Isaiam.* tum denique, quia pars illa, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, iam ante Cœlestinum extabat, *ex c.* 9. *n.*4. fortè Cœlestinus vel à Græcis transtulit ad Latinos, vel ad meliorem ordinem redegit.

3. Constat autem Introitus (si lugubres excipias) tribus partibus, Antiphona, versiculo Psalmi congruente solemnitati, & Gloria Patri, &c. & ex S. Thom. 3.*p.q.*83. *art.*4. frequentissimè non tantùm versiculus, sed etiam Antiphona sumitur ex Psalmo aliquo, quòd Psalmi, teste Dionysio *de Eccl. hier.c.*3. contineant per modum laudis quicquid in sacra Scriptura continetur, maximè quòd ob rhythmum faciliùs memoria retineatur, & paucissimis verbis plura magnáque diuina mysteria concludantur. vnde non incongruè Radulphus *proposit.*9. Psalmos mannæ comparauit; quòd sicut olim manna habuit omne delectamentum & omnem saporem suauitatis; ita Psalmi omnium orationum affectum, & sensum cuiuslibet intentionis, quod fusè docet etiam Chrysostomus *Hom.*6 .*de pœnit.* vbi quærit cur sic omnes Psalmos adamemus, vt veluti vnguentum odoriferum semper habere velimus in ore, síntque Psalmi in nostris conuentibus initium, medium, & finis? & respondet, quia in Psalmis inclusi sint omnes perfectissimæ orationis affectus, omnísque generis petitiones omnibus statibus accommodatæ, peccatoribus, iustis, incipientibus, & perfectis: laudationes ac gratiarum actiones Dei mirabiles, compunctionis, & amoris Dei affectus singulares, fragilitatis humanæ intimæ cognitiones, auxilíque diuini, necessariæ postulationes. vt etiam S. Basilius *in Proœmio ad Homilias in Psalmos,* ait vnum Psalmorum librum omnia in se complecti. quod etiam ait Athanasius *ad Marcell.*

4. Quærenti verò ad quid sit institutus Introitus? Dicimus Rabanum *lib.* 1.*c.*30. solùm de fuisse institutum, vt loco tintinnabulorum veteris Testamenti intelligeretur, quando ingrediatur sacerdos Sanctuarium, seu ad altare, vt populus attentiùs sacrificio assistat. Sanctum Thom. 3.*p.q.*83 *art.*4. vt sit prius sacrificium, scilicet laudis, præparans ad sacrificium corporis & sanguinis Christi, iuxta illud Psalmi, *Sacrificium laudis honorificabit me.* S. Germanum verò dum agit de Antiphona, Innocentium *lib.*2. *c.* 18. Hugonem *lib.* 2. *offic. c.* 14. Anastasium Episcopum Nicænum *in qq. in Scripturam,* Iuonem Carnutensem *lib. de conuenientia noui & veteris sacrificij*, Rupertum *lib.*1. *off.c.*28. Albertum *tr. de Missa*, Bonauenturam *ibidem.* Amalarium *lib.*3.*c.*5. Turrecrematam *can. Iacobus.de consecr.d.*1. Sotum 4. *d.*13. *q.*2. *art.*4. rectiùs existimare sicut ingressus sacerdotis ad altare, significat Christi aduentum in hunc mundum, ita introitum esse institutum ad significandas voces, clamores, atque suspiria Prophetarum, ac Patriacharum desideran

desiderantium aduentum eius. *Isaiæ 6. Emitte Agnum Domine dominatorem terræ.* & 64. *Vtinam dirumperes cœlos, & descenderes.* &, *Veni Domine, & noli tardare, relaxa facinora plebi tuæ Israël.* & *Lucæ* 10. *Multi Reges & Prophetæ voluerunt videre, &c.* Ad quorum etiam votorum & clamorum frequentiam significandam, iuxta Isaiam c.28. *Manda remanda, manda remanda, expecta reexpecta, expecta reexpecta, modicum ibi modicum ibi:* reiteratur initium, vt notauit Gabriel *in can. lect.* 15. Innocentius, Albertus, Sotus, & Turrecrem. vt igitur hæc & similia denotentur olim in aduentu Christi impensa, ita & nunc venienti in Eucharistia sunt impendenda, vt tam celebrans, quàm populus, inuisibilem & gratiosum eius aduentum sub speciebus sacramentalibus exoptent, misericordiam venturi precentur, certique de promissione lætentur, vt idem Gabriel *loco citato* sentit.

Illud etiam meritò notauit Albertus, Missam non incipere more horarum canonicarum à precibus: *Domine labia mea aperies. Deus in adiutorium meum intende. Conuerte nos Deus, &c.* Sed chorum ex abrupto statim prorumpere in clamorem, ad indicandum desiderium aduentus Domini; quòd ardor suspirantium ad amorem potius, quàm ad orationem compellet. At dices, solum Introitum tempore Aduentus huiusmodi Patrum desiderium significare, vt, *Rorate cœli desuper, &c.* At in aliis, tam de tempore, quàm de festis Sanctorum non præseferri tale desiderium. Respondet Albertus, & Turrecremata Christum expectatum fuisse à Patribus vallatum Sanctorum cœtu, quasi Regem cum suis aulicis, *Isaiæ* 33. *Videbunt Regem in decore suo*; ideo dum canimus de Apostolis: Nimis honorati sunt amici tui Deus; de Martyribus: In virtute tua Domine lætabitur iustus. de Confessoribus: Sacerdotes tui Domine induant iustitiam; de Aduentu eius: Gaudemus à Patribus exoptato; cùm ex eius virtute Sanctorum omnium sanctitas emanarit. Versus verò Psalmi denotat per Christi aduentum completa esse iam vaticinia, quæ de Christo venturo erant. Cui tandem additur quasi in gratiarum actionem versiculus: Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, quod cœlos disruperit; & visitauerit, sedentes in tenebris, & vmbra mortis, suo in terras aduentu, in Missæ introitu significato. diximus autem de hoc versiculo glorificationis sanctissimæ Trinitatis, *hoc eodem lib.* 3. *c.* 9. 5.

De supplicatione, *Kyrie eleison.* CAP. XV.

SVMMARIVM.

1. *De excellentia supplicationis huius.*
2. *Cur ter a singulis diuinis personis misericordiam postulemus.*
3. *Vsu perantiqua, nec à D.Gregorio inuenta; & quæ differentia inter Latinos & Græcos.*
4. *Cur Græcè, & non Latinè vsurpetur.*
5. *Mirabiles effectus huius supplicationis.*
6. *Eadem antiquitus etiam vsos Gentiles.*

TVm Deo supplicamus Græcè dicentes, Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison, tum ad exprimenda vota, & orationem populi Patribus antiquis consentientis & exoptantis Christi in sacram Eucharistiam aduentum; tum ad diuinam misericordiam implorandam, vt rectè notauit Gabriel *lect.* 15. 1.

Et

Et quidem hac ſupplicatione nulla aut breuior aut vberior eſſe poteſt, valdéque ſimilis ſupplicationi Publicani *Lucæ c.* 18. qua placatus Dominus ei largitus eſt veniam. Etenim duobus tantùm verbis conſtat, quorum altero Dei beneuolentiam captamus; tum humilitate noſtra, cuius beneficio oratio cœlos penetrat, dum nos ſeruos inſinuamus; tum appellatione Domini, quo Deum, & noſtrum, & cæterarum rerum omnium prædicamus Dominum; tum appellatione Chriſti, quippe qui miſericordiæ oleo non tantùm vnctus ſit, ſed etiam diffluat: altero omnia ſimul à Deo poſcimus, dum miſereri precamur, quæ & in hac & in futura vita à Deo nobis donari optamus, vt etiam notauit Nicolaus Cabaſila *c.*13. & ſimul etiam peroramus, & Deum allicimus, dum implicite promimus noſtras quibus Deum miſereri volumus, miſerias.

2. Quia verò alia eſt miſeria ignorantiæ, alia culpæ, & alia pœnæ; ideo ter à ſingulis ſanctiſſimæ Trinitatis perſonis, miſericordiam poſtulamus, vt S. Thom. 3.*p.q.*83.*art.*4. Innocentius *lib.*2.*c.*19. Durandus *lib.*4.*Ration.c.*12. & Sotus 4.*d.*13. *quæſt.*2.*art.*4. ſentiunt.

3. Huiuſmodi ſupplicandi mos eſt perantiquus, non ſolùm in Iacobi & Marci Liturgiis, vbi id in diuerſis Miſſæ partibus ſæpe repetitur, vt etiam in Græcis Baſilij, & Chryſoſtomi; ſed etiam in Latina, cùm eius meminerit Amalarius *lib.*3.*c.*6. VValfridus *c.*22. S. Remigius *in expoſitione Miſſæ*, Stephanus Heduenſis *cap.*12.*&* *c. vltimo*, Micrologus *c.*1. Berno Augenſis *c.*1. ſed non ita certum, quiſnam à Græcis ad Latinos traduxerit. nam Micrologus cum citatis, exiſtimat id tribuendum Gregorio, quod etiam ſentit Durandus *lib.*4.*c.*12. Turrecremata *can. Iacobus, de conſecr. d.*1. & Platina; falluntur tamen: nam ipſemet Gregorius cùm id ei obiiceretur, quaſi Græcos ritus in Eccleſiam Latinam transferret, *lib.*7. *epiſtola* 63. dicit id ſe non inſtituiſſe, ſed cùm iam eſſet in Miſſa Latina, & abiret in diſſuetudinem, ſe reſtituiſſe vti erat; ideóque non tantùm, Kyrie eleiſon, vt dicunt Græci, ſed etiam, Chriſte eleiſon, vt Romana Eccleſia antea habebat, decantari. & inter Græcos populum ſimul cum ſacerdote hæc dicere, inter Latinos verò priùs ſacerdotem dicere, tum reſpondere populum, licèt Græcè proferant etiam Latini conſuetudine veteri. Et ſanè videmus ante Gregorium annos 150. in Concilio Vaſenſi II. *c.*3. præceptum fuiſſe vt diceretur, *Kyrie eleiſon*, quia in ſede Apoſtolica, & per totas Orientales, atque Italiæ prouincias id fieret; etſi in Galliis dulcis & nimium ſalubris conſuetudo fuiſſet intermiſſa, dicendi frequentiùs cum grandi affectu, & compunctione. Et ante Concilium Vaſenſe S. Auguſtinus *ep.* 178. *ad Paſcentium* dicit, ab omnibus Chriſtianis, Latinis, Græcis, Barbaris, ſupplicari Deo Græcè, vt miſereatur. qua in re miror Alcuinum *c. de celebrat. Miſſæ*, S. Remigium, Io. Stephanum Durantium. *lib.*2.*c.*13. & alios affirmaſſe, vt à Latinis Græcè, ita à Græcis Latinè dici. denique Hugo de S. Vict. *lib.*2. *off.c.*14. Sotus *lib.*4. *ſent. d.*13.*q.*2. *art.*4. & alij exiſtimant à S. Syluestro circa annum 320. à Græcis ſumtam, ad Latinos (ſed idiomate Græco) eſſe traductam ſupplicationem.

4. Sed cur Græcè potius dicitur, quàm Latinè? Dicimus id factum, tum ex D. Auguſtino *epiſt.*178. & S. Remigio, vt vnum eumdémque Dei populum, Græcos, & Latinos eſſe, & vtrorumque vnam fidem oſtenderemus. tum ex eodem Auguſtino *lib.*2. *de doctrina Chriſtiana.c.*10.*&* 11. D. Gregorio *loco citato*, & Iſidoro *lib.*6. *c. vltimo*, ad ſeruandam antiquitatem, ob autoritatem Sanctorum, qui ita à principio vſurpauerant, cùm Græci inter Gentiles fidem primi receperint. Tum ex Beleth *c.* 36. Alb. & Turrecremata *can. Iacobus, de conſ. d.*1. quia ad fi-

dem diſſeminandam Romam SS. Petrus & Paulus, è Græcia venerint. tum ex iiſdem quòd Apoſtoli Græcè ſcripſerint, ſi S. Matthæi Euangelium excipias, & primam ac vltimam epiſtolam D. Pauli. tum quòd ſapientia maximè floreret in Græcia, & ideo Græca hæc ſupplicatio ſignum eſſet maximæ ſapientiæ.

Porrò hac eadem, Kyrie eleiſon, ſupplicatione S. Geminianum Mutinæ Epiſcopum in fugam Attilæ exercitum conieciſſe, Mutina incolumi, ſcripſit Gulielmus Durandus *in Rationali. lib.4.c.12.* & innuit etiam, licèt obſcuriùs, Carolus Sigonius de Imperio occidentali. Autor eſt etiam Paulus Diaconus, ſeu maius Theophanes *lib.16.* Iuſtiniani tempore terræmotu pæne euerſa Antiochia, relictos ciues nudis pedibus inſtituta ſupplicatione, Kyrie eleiſon vbique perſonante, diuinitus monitos, vt domorum relictarum ſuperliminaribus inſcriberent, *Chriſtus nobiſcum, ſtate.* eo præſtito iram Dei ceſſaſſe. 5.

Tandem iiſdem verbis, Kyrie eleiſon, in captandis auguriis ſuis antiquitus vſos Gentiles in commentitiis Numinibus inuocandis, ex Arriano *lib.2. de doctrina Epicteti*, docet Didacus Couarruuias *lib.4. var. reſol.c.22.* quod tamen Eccleſiæ catholicæ nihil officit; aliàs neque panes edere, aut aquam, vel vinum bibere, aut veſtimentis operiri, aut domibus nobis vti liceret, cùm eadem & Gentiles faciant, cæterique à vero Dei cultu abhorrentes. licebat enim Hebræis captas in bello virgines reſciſſis capillis, certiſq; cæremoniis in matrimonium ducere; quo etiam, ad rem noſtram explicandam, nempe ex Gentilibus & profanis etiam diſciplinis poſſe nos aliquid vtilitatis capere, vtitur D. Hieronymus. licèt etiam, vt præclarè explicat D. Baſilius *Hom.20. ad Adoleſcentes*, quomodò ex Gentilium doctrinis proficiant, apibus ex floribus, quibus inſident, mel auferre, dimiſſo quod inutile eſt; & nobis roſas legere deuitatis ſentibus; quare licuit etiam Patribus, ſi quid vtile inuenerunt in Gentilium ſermonibus, ac doctrina carpere, reliquo quod noxium erat prætcrito. denique ipſi Gentiles ab Eccleſia ſuffurati ſunt, cùm ſumſerint ex Prophetis. 6.

De hymno, *Gloria in excelſis Deo*. CAP. XVI.

SVMMARIVM.

1. *Hymni in Eccleſia vtiles, & quid hymni nomine intelligatur.*
2. *Quis Angelicum hymnum,* Gloria in excelſis Deo, *compleuerit.*
3. *Cur à ſolo ſacerdote inchoetur, & in medio altaris.*
4. *Paucis explicatur pars ab Angelis compoſita.*
5. *Tum pars ab hominibus addita.*
6. *In quibus Miſſis prædictus hymnus omittendus.*
7. *De eleuatione, & coniunctione manuum, & ibidem præſcriptis capitis inclinationibus reuerentiæ cauſa.*

INde veteri conſuetudine, vt colligere licet ex Plinio 2. *lib.* 10. *ep.* 2. Tertulliano *in Apolog.c.2. & 39.* & aliis, de quibus Pamelius *in Apol. Tertulliani.num.520.* canendi Pſalmos, & hymnos Eccleſia catholica vſa conſilio (ne blateret VVicleffus apud VValdenſem *tom.* 3. *tit.* 2. *c.* 18.) diui Pauli ſcribentis ad Epheſios *c.5. Implemini Spiritu ſancto, loquentes vobis in Pſalmis, & hymnis, & canticis,* 1.

ſpiritu

ſpiritualibus. & ad Coloſſenſes 3. *Docentes & commonentes voſmetipſos, in Pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritualibus, in gratia cantantes.* Et Chriſti Domini exemplum ſequuta, qui *Matthæi c.* 26. hymno dicto, exiit in montem Oliueti, ſubiicit hymnum Angelicum (eſt autem hymnus, laus Dei cum cantico, vt interpretatur D.Auguſtin. *in Pſal.* 72. Iſidorus *lib.* 6. *c.* 34. Radulphus *propoſitione* 13. & Gloſſa *can. de hymnis. de conſecr. d.* 1.) cuius initium in nocte natiuitatis Domini fecerunt Angeli, *Lucæ c.* 2. ex quo deinde toti factum eſt nomen ex Alberto, Hugone de S.Victore, & Turrecremata *locis antea citatis.* nempe, *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* & ſanè per huiuſmodi oblectamenta aurium infirmorum animus in pietatis affectum conſurgit, vt loquitur D.Auguſtinus *lib.* 10. *confeſſionum*; qui etiam *lib.* 9. *c.* 6. id ſuo declararat exemplo, *Fleui,* inquit, *in hymnis & canticis tuis, ſuaueſonantis Eccleſiæ tuæ, vocibus commotus vehementer; voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum; & ex ea æſtuabat affectus pietatis, & currebant lacrymæ, & bene mihi erat cum eis.* Vt omittam, quæ ſcribit Ariſtoteles *lib.* 8. *pol.* & Boëtius *in Prologo Muſicæ.* docentes quomodo affectus animi variè concitentur diuerſitate melodiæ. Porrò ſi iubilarunt omnes filij Dei, Angeli videlicet cùm natus eſt Orbis, *Iob c.* 38. quídni iubilent, & ſummè iubilent, & iubilationis cantent hymnum, cùm natus eſt Conditor orbis?

2. Sed incertum eſt, quiſnam hunc Angelicum hymnum compleuerit, quam ob cauſam Concilium Toletánum III. *c.* 12. dicit in communi, ab eccleſiaſticis Doctoribus compoſitum. Et quidem Micrologus *c.* 46. & alij apud Durandum *in Ration. lib.* 4. *c.* 13. & Io. Stephanum Durandum *lib.* 2. *c.* 14. id tribuunt Symacho, qui vixit anno 500. Alcuinus *c. de celebr. Miſſæ.* Hugo de S. Vict. *lib.* 2. *c.* 11. *diu. off.* Io. Beleth *c.* 36. S. Remigius *in expoſitione Miſſæ,* Gloſſa *can. nocte. de conſecr. d.* 1. adſcribunt Hilario Epiſcopo Pictauienſi qui vixit anno 350. etſi alij velint ſolùm è Græco tranſtuliſſe, vt Durand. *lib.* 4. *Ration.* Hoffmeiſter *in declaratione Præfat. Miſſæ,* & Io. Carolus Bouius Epiſcopus Oſtunenſis *in ſcholiis in Clementem lib.* 7. *c.* 47. Alij autorem faciunt Theleſphorum, qui floruit anno 140. vt VValfridus *c.* 22. Amalarius *lib.* 3. *c.* 8. Innocentius *lib.* 2. *c.* 20. Stephanus Heduenſis *c. vltimo.* Rabanus *lib.* 1. *c.* 32. Rupertus *lib.* 2. *diu. off. c.* 21. Berno Augenſis *c.* 2. Bonauentura *in expoſitione Miſſæ,* Turrecremata *can. Iacobus. de conſecr. d.* 1. Pamelius *in Tertulliani lib. de orat. num.* 1. Omnino probabilius alij, qui id Apoſtolis tribuunt, cùm ferè integer habeatur apud D.Clementem *lib.* 7. *conſtit. c.* 47. 48. *lib.* 8. *c.* 10. (in Liturgia enim D.Iacobi habetur tantùm pars ab Angelis compoſita) & Theleſphorum inſtituiſſe cantari in Natiuitatis nocte Miſſam cum hymno huiuſmodi ſolemniter. Symachum autem etiam in dominicis, & Feſtis ſolemnioribus, ex Anaſtaſio Bibliothecario *lib. de Romanis Pontificibus.* ex quibus etiam, intelligis, quàm antiquus ſit eius in Miſſa vſus.

3. Cùm inchoat ſacerdos ſolus, tum ſequitur Chorus, quòd Angelo annunciante natum Dominum, canentéque, *Gloria in excelſis Deo,* facta ſit multitudo beatorum ſpirituum, & proſequuta hymnum, ex Stephano Heduenſi *c.* 12. Turrecremata *can. Iacobus. de conſecr. d.* 1. & aliis. Idque in medio altaris, ex Durando *lib.* 4. *c.* 13. quòd Chriſtus mediator ſit Dei, & hominum.

4. Iam verò ea pars, quæ ab Angelis facta eſt, primò Deo, in excelſis maximè, ſeu cœlis habitanti, gloriam concinit; non enim ſolùm in cœlis gloriam Deo optant, cùm etiam ab hominibus in terris ſit meritò glorificandus, & Iſaias de eadem laude prophetans *c.* 49. dixerit: *Laudate cœli, exulta terra, iubilate montes lau-*

dem, quia consolatus est Dominus populum suum. vbi D. Hieronymus *lib.* 13. *Præcipitur* (inquit) *cœlo & terræ, vel iis virtutibus, quæ in cœlo morantur, & terra, vt Angelis & hominibus, vt Dei concinant laudem.* Haud enim antea debita gloria dabatur Deo; non à Gentilibus, quippe qui Dei gloriam ad idola transtulissent, nec à Iudæis, cùm Dei legem exteriùs tantùm vtcumque seruarent, & ad suam potius vtilitatem, quàm Dei gloriam, & multos haberet errores. deinde hominibus bonæ voluntatis pax optatur; siue bona voluntas referatur ad homines, ita vt non omnibus hominibus poscatur pax, cùm, Propheta teste, non sit pax impiis, & impij cor mare feruens vocetur à Salomone: sed iis solùm, qui bonam habent voluntatem. vt exponit D. Augustinus *lib.* 14. *de Ciu. c.* 8. Hieronymus *ep.* 29. *ad Theodoram*, & Beda *in c.* 2. *Lucæ.* siue referatur ad Deum, vt vult Euthymius, nempe vt in terra hominibus sit pax bonæ voluntatis Dei, & diuini beneplaciti, idest, quos Deus amat, & gratos habet, & in quibus sic complacuit Deus, vt voluerit incarnari filium, ne periret homo. siue denique bona voluntas referatur ad pacem, videlicet hominibus pax, pax, inquam, bonæ voluntatis, nempe perfecta. significat autem pacis nomẽ omnimodam salutem, & prosperitatem, iuxta illud *Reg. lib.* 2. *c.* 18. *Estne pax puero Absalon?* hoc est, bene ne valet, & est incolumis.

Vide Fr. Arias tr. 3. Christum esse doctorem c.6.

Altera verò ab hominibus adiecta primò Dei laudes continet. Neque enim ex D. Aug. *in Psal.* 54. laus Dei à corde & ore Christiano recedere debet; & variis synonymis iteratur, quia non tantùm lingua, sed etiam corde, & vita seu operibus, laudandus est Deus. Ideo D. August. *in Psal.* 148. *Cùm laudatis Deum, toti laudate, cantet vox, cantet vita, cantent facta, Deum toti laudate.* tum gratiarum actionem, propter magnam gloriam Dei, quæ in aduentu Christi maximè resplenduit, vt indicat S. Ioannes *c.* 1. *Vidimus gloriam eius, &c.* denique ternam deprecationem, vt nostri misereatur, qui venit tollere peccata mundi, & sedens ad dexteram Patris interpellat pro nobis, & cum Spiritu sancto in gloria Patris regnat Deus, & cum vtroque glorificatur. & desumtus est finis ex D. Paulo *ad Philipp.* 2. *Et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.* 5.

Omittitur hic hymnus in Missis defunctorum, & luctus, v. g. Quadragesimæ; quòd ex S. Thoma 3. *p. q.* 83. *art.* 4. *& in* 4. *d.* 25. in hoc hymno commemoretur cœlestis gloria; ideóque meritò reticeatur, quando lugetur propria, vel animarum Purgatorij miseria: sic etiam in communibus feriis, vt ostendatur differentia inter communes & solemnes dies. *cap. consilium, de celebr. Missæ.* Ob id cùm solemnitates præsentis vitæ repræsentent solemnitatem æternæ vitæ, in festiuis tantùm diebus canitur, & in votiuis B. Virginis (licèt non diceretur tempore Radulphi Iungrensis Decani *ex eius propos.* 20. etsi non possit admodum antiquus esse, cum citet *prop.* 15. Vrbanum VI.) & Angelorum, cum Deo regnantium, ad significandum nobis congratulandum esse Sanctorum meritis, qui per Christum, cuius Natiuitatem celebrarunt Angeli, facti sunt eorum socij, ex Stephano Heduensi *c. vlt.* S. Thom. *in* 4. *d.* 25. & Turrecremata *cit. can. Iacobus.* Omittitur etiam in die SS. Innocentium, quòd petineant ad vetus Testamentum, cuius tempore nondum erant cœli portæ apertæ, & reseratæ. Notat autem Emanuel Rodericus *tom.* 1. *quæst.* 43. *art.* 15. dicendum etiam cùm Missa votiua dicitur pro re graui, iuxta rubricas Pij V. Tunc autem censeri rem grauem, cùm v. g. sit aliqua processio generalis; quæ numquam fieri solet, nisi res sit grauis, vel cùm dicuntur Missæ in aliqua Ecclesia pro salute alicuius Principis, 6.

vel

vel totius Reipublicæ, vel pro aliqua intentione temporale bonum commune immediatè concernente, vel cùm fit in gratiarum actionem pro re aliqua graui petita & obtenta, veluti pro victoria parta, vel supradictis rebus adeptis. Ob id censentur per Pium V. reuocata priuilegia Alexandri IV. & Sixti IV. quibus concedebatur Minoribus, vt possent dicere in omnibus Missis votiuis: *Gloria in excelsis Deo*, vt habetur *lib. monumentorum ordinum, & in supplemento fol.* 100. *concessione* 389.

7\. Porrò sacerdos inchoans hymnum, primùm manus extendit, & eleuat; deinde iungit. Est autem eleuatio manuum inter supplicandum Deo signum reuerentiæ, ex S. Thoma 3 *p. quæst.* 83 *art.* 5. Soto 4. *d.* 13 *quæst.* 2. *art.* 5. & Hugone de S. Victore. Idque non solùm apud Christianos, vt constat *ex* 1 *ad Tim.* 2. *Volo viros orare in omni loco, leuantes manus puras*, Tertulliano *in Apolog. c.* 30. vbi extensionem manuum innocentiam significare docet, quod priùs dixerat Athenagoras *in Apol. pro Christiani.* S. Gaudentio *serm.* 9. Saluiano *lib.* 1. *de prouidentia*, Ioanne Climaco *gradu* 15. & Chrysostomo *Hom.* 39. *in* 1. *ad Cor.* sed etiam apud Hebræos, vt patet de Moyse *Exodi* 17. Dauide *Psal.* 43. *&* 141. Salomone *lib.* 3. *Reg. c.* 8. Ieremia *Thren.* 3. *Leuemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cœlos, lib.* 1. *Esdræ c.* 9. *Curuaui genua mea, & expandi manus meas ad Dominum Deum meum*; & apud Gentiles: nam & ipsi orantes manus extendebant, & leuabant ad Deum, vt videre est apud Virgilium *Æneid. lib.* 2.

---- Oculos ad sydera lætus
Extulit, & cœlo palmas cum voce tetendit.

Et 4. *Æneidos,*

Multa Iouem manibus supplex orasse supinis.

Horatium *lib.* 3. *Ode* 23. Pierium Valerianum *lib.* 6. *Hieroglyphic. & lib.* 35. & Alexandrum ab Alexandro *lib.* 2. quasi natura ipsa hæc humilitatis & reuerentiæ signa erga Deum inseruerit in nostris animis. Nonnumquam tamen huiusmodi eleuatio manuum fit etiam ad auxilium, & misericordiam postulandam etiam ab hominibus, ideo dixit D. Augustinus *lib. de cura pro mortuis c.* 5. Orantes de manibus corporis sui faciunt, quod supplicantibus congruit, cùm genua figunt, cùm extendunt manus. de earumdem manuum eleuatione iterum dicetur *c.* 19. *num.* 8. De coniunctione verò earumdem dicemus *infrà c.* 18. §. 1. Et cùm Deum nominat, cùm Iesum Christum, cùm adorat, cùm gratias agit, cùm deprecatur, sacerdos caput inclinat cruci in altari constitutæ, vt aliàs diximus, cùm & reuerentiæ, & adorationis indicium sint, vt manifestè colligitur ex D. Chrysostomi *Liturgia, & c. decet, de immunitate Eccl. lib.* 6. & inter venerationis signa recenset etiam Lampridius in Alexandro, caput flectere.

De salutatione ad populum adstantem. CAP. XVII.

SVMMARIVM.

1. *Mysticam salutationem ex sacris litteris petitam, ab Apostolis ipsis in sacrificium translatam ad excitandam attentionem. & cur id fiat septies; & in quo Episcopi salutatio à cæterorum salutatione differat.*
2. *Ex eadem Apostolica traditione manasse adstantium responsionem*, Et cum Spiritu

tuo. *& cur non pariter respondeatur:*Dominus etiam tecum.
3. *An ob id necesse sit saltem duos alios præter sacerdotem sacrificio adesse.*

ADditur sacra illa, & vt appellatur à D. Dionysio *lib. de eccl.hier.c.*3. dignissi- 1.
ua,mystica, & supramundana sacerdotis ad populum adstantem salutatio, *Dominus vobiscum,* sumta, teste Isidoro,Ioan. Beleth *c.*36.& Alcuino *lib.de diu.off.* ex diuina Scriptura, in qua sæpe legitur,tum vnitatis, tum multitudinis numerō.vnitatis quidem, vt cùm Angelus *Iudicum c.*6. Gedeonem salutauit, *Dominus tecum virorum fortissime,*& Gabriel *Luca c.*1. B.Virginem,*Aue gratia plena, Dominus tecum.* multitudinis autem cùm Booz *Ruth c.* 2. messoribus dixit, *Dominus vobiscum.* & *lib.* 2. *Paralip. c.* 15. Prophetæ Azæ & exercitui cùm victor reuerteretur, *Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo.* Sed cùm Deus non possit rebus omnibus non esse præsens,*Psal.*138. *Sapient.*1. *Isaia* 6.*Ieremia* 23. *Act.*17.quia alioquin posset Deus de vno loco se ad alium transferre, essétque mutabilis & finitus. vt enim rectè argumentatur Anselmus *in Prosol. c.* 14. *&* 20. Scotus & Ægidius *in* 1.*d.*37. sicut se habet quantitas molis ad locum in corporalibus, ita quantitas virtutis ad locum in spiritualibus:at si infinita esset quantitas corporalis, occuparet omnem locum; ergo etiam cùm Deus sit infinita quantitas virtutis in spiritualibus, occupabit omnem locum; idcóque rebus omnibus præsens erit. Hinc fit, vt cùm hic precamur, vt adsit cum adstantibus, petamus, vt singulari modo cum eis sit,vt optabat Salomon *lib.*3. *Reg. c.*8. *Sit Dominus, &c.* nempe suo auxilio & protectione assistat, præsit, donísque cumulet; iuxta modum illum loquendi Nicodemi *Io. c.* 3. *Nemo potest facere hæc signa, quæ tu facis nisi fuerit Deus cum eo.* & *Act.* 10. *Quoniam Deus erat cum illo.* Incepisse autem in sacrificio adhiberi ab Apostolis, constat ex Concilio Bracarensi I. *c.*21. vbi dicitur, retinendam vt ab Apostolis tradita est, & omnis retinet Oriens; non vt Priscilliana prauitas permutauit. Et eam habemus apud D. Iacobum *in Liturgia*, Clementem *lib.* 8. *const. c.*15. *&* 18. Dionysium *de eccl.hier. c.*3. Soterum *can. hoc quoque, de consecr.d.*1. & apud Burchardum *lib.*3.*c.*74. Basilium, & Chrysostomum *in Liturgiis*,Cyrillum *lib.*12.*in Io.c.*54. Augustinum *lib.*15.*de Ciuit.c.*12. Ambrosium *lib. de dignitate sacerdot. c.*5. vt omittam Nicephorum *lib.* 14. *c.*43. Amalarium *lib.*3.*c.*9. Remigium *in expositione Missæ*, Micrologum *c.* 2. Stephanum Heduensem *c.*12. Rupertum *lib.*1.*c.*31.Petrum Damiani *lib.de Dominus vobiscum*, Radulphum *prop.* 23. Alensem 4.*p.quæst.*36.*m.*5. Durandum *lib.*4.*c.*14. VValdensem *tom.*3.*tit.*4.*c.*71. Canonistas *can. hoc quoque, de consecratione,d.*1. Innocent.S.Thom. Bonauent. *locis citatis*, Nauarrum *Miscellanea de orat.* 77. Id autem fit tum vt sacerdos pacem se habere cum tota plebe fidelium doceat,ex Petro Damiani *in fine lib. de Dominus vobiscum,* tum ad excitandam attentionem ante lectionem,Euangelium, & orationes, teste Ruperto *lib.* 1. *off. c.* 31. & quinquies quidem se vertendo ad populum, & bis ad altare, propter septiformem gratiam Spiritus sancti, quam exclusis septem peccatis mortalibus, populo exoptat, ex Glossa *can. hoc quoque, de consecr.d.*1. Innoc. *lib.*2.*c.*24.S.Thom.3.*p.q.*83. *art.*5. Durando *lib.*4.*c.*14.S.Anton. & aliis. Episcopus tamen prima vice non dicit, *Dominus vobiscum*, sed, *Pax vobis*, ex Liturgia D. Iacobi, & Basilij, Chrysostomo *Hom.*3.*in epist.ad Col. & Hom.* 33. *in Matth.*& Ambrosio *lib. de dignit. sacerd. c.*5. quòd Episcopi sint specialiter vicarij Christi Pastoris summi, cuius prima post resurrectionem vox ad discipulos fuerit, *Pax vobis*, ex S. Remigio, Stephano Heduensi, Petro Damiani, Innocentio, S.Thoma, Durando, VValdensi, & Glossa *locis citatis*, cæteris

ris verò vicibus dicit more cæterorum, vt se vnum ex ipsis ostendat, ex Innocentio.

2. Populus verò vel eius loco Clerus, & Minister, cum D.Paulo 2. *ad Tim.* 4. respondet sacerdoti salutanti, *Et cum Spiritu tuo*, ex eadém traditione Apostolorum; cùm meminerit eius D. Iacobus in Liturgia, Clemens *lib.*8. *c.* 15.16. Chrysostomus *Hom.*36. *in* 1. *ad Cor.* & *Hom.*18. *in* 2. *ad Cor.* Isidorus Pelusiota *ep.*122. decretúmque fuisse in Concilio Aurelianensi III. vt responderet etiam populus, affirmat Micrologus *de Eccl. obser.c.*7. & Radulphus *propos.*23. Indicat autem huiusmodi responsio, vt notat Amalarius *lib.*3.*c.*9.& Turrecremata *can. Iacobus. de consecr. d.*1. eumdem debere esse pietatis affectum Præsulis,& populi, iuxta illud *Psal.*54. *In domo Dei ambulauimus cum consensu.* Addamus nos inde etiam patere quantum possit exemplum superioris in subditorum animis, cùm non aliter aut faciant,aut viuant, quàm videant fieri à superiori, *Eccli.*10. sicut iudex, ita & populus. ob id Iosue *c.* 3. in transitu Iordanis sacerdotes cum arca præire iussit, quo facto remisit aquæ vis. Quare dignam Pontifice sententiam Clementis refert Paulus Emilius in Ludouico Rege. *Non antea sanctis viuetur moribus, quàm imbuti sanctitate sint morum magistri. videmus enim subditos æmulari mores superiorum, eo prorsus modo, quo vmbra corpus*, qua de re Plato *lib.*8.*de rep.* & *lib.* 4. *de legib.* Xenophon *lib.*1. *vitæ Cyri*, M. Tul.*lib.* 3. *de leg.* Liuius *lib.*1. Ouidius *lib.vltimo Metamor.* Plutarchus *in Lycurgo*, Tacitus *lib.*18.& Iuuenalis *Satyra* 6.plura disputant. At cur, inquies, populus non resalutat sacerdotem eodem modo, *Dominus etiam tecum*,sed,*Cum Spiritu tuo?* Respondet Albertus, vt indicetur sacerdotibus ad altare standum pæne sine corpore,& solicitudinibus seculi,& veluti in vno Deo ac sacrificio absorptis; sicut videmus contigisse Moysi colloquenti cum Deo, qui vnà cum monte nebula obtegebatur, ne aliis in rebus distraheretur.

3. Porrò quia pluraliter dicitur,*Dominus vobiscum*,&,*Orate fratres*,&,*Benedicat vos Deus*, Soter *can. hoc quoque, de consecrat. d.*1. præcepit ne celebrarentur Missæ nisi duobus saltem præsentibus sacerdoti celebranti; quod etiam tenuit Hugo *ibid.* & VValfridus *c.*22. At verò Glossa *ibidem*, Archidiaconus, & Turrecremata, & *in summa, tit. de celebr. Missæ*, Hostiensis, Innocentius *lib.*2. *c.*25. Petrus Damiani *lib. de Dominus vobiscum*, S. Thomas 3.*p.q.*83. *art.*5. *ad* 12.Alensis 4. *p. quæst.*36. *m.*5. Demochares *lib.*4.*c.*30.31. Sotus 4.*d.*13. *quæst.*2.*art.*5. Nauarrus *tit.de tempor. ordin. consilio* 37. Azor *lib.*10.*c.*29.Suarez *disp.*87.*sect.*1. Henriquez *lib.*9.*c.*30.& reliqui Theologi tenent licere Missam celebrare cum vnico ministro. tum quia canon ille videntibus & consentientibus summis Pontificibus propter necessitatem, & vtilitatem sacrificij, aucto Clero & tepente deuotione populi non frequentantis Ecclesias, abierit in dissuetudinem, contrarióque abrogatus sit vsu: retineri tamen in his etiam Missis solitariis plurales salutationes, quia in vno alloquamur totam Ecclesiam, & totum corpus in membro, sicut vnus etiam pro tota respondet Ecclesia, & ob antiquorum reuerentiam: tum quia in Concilio Nannetensi *c.*30.citato ab Iuone 3.*p.c.*70. permittantur sacerdotes, si vnum secum,qui respondeat,habeant,celebrare.

De exhortatione ad orandum, & quandoque genuflectendum. CAP. XVIII.

SVMMARIVM.

1. *Vetus institutum exhortatio ad orandum, & quando fiat, & quo reuerentiæ signo.*
2. *Indictio genuflexionis, & erectionis Apostolica traditio, & quæ eiusdem significatio.*
3. *Vt etiam ab Apostolis edocti oramus genuflectentes, excepto paschali tempore, non sine mystica ratione; etsi necessitas quandoque vrgeat, etiam strati.*

ANte Collectas adstantes sacerdos ad secum orandum excitat; quòd Deus vnanimes diligat, multorúmque precibus exoratus, faciliùs exaudiat; idque antiqua Ecclesiæ consuetudine, vt videre est in Liturgiis D. Iacobi, Marci, Basilij, & aliorum. Vnde D. Augustinus *epist.* 107. *ad Vitalem. Numquid vbi audieris sacerdotem Dei ad eius altare populum hortantem ad orandum, vel ipsum clara voce orantem, &c. non respondebis, Amen.* & Stephanus Heduensis *c.* 12. *Exclamat sacerdos: Oremus, monens se, & alios orare, quia Dominus orauit, & discipulos ad orandum excitauit.* & inter Græcos non ignobilis autor Nicolaus Cabasila *in expositione Liturgiæ, c.* 12. *Hortatur*, ait, *ad orationem, vt qui ad orandum sit ordinatus, & sit populi Præpositus, Intercessor, & Mediator.* Vranius scriptor vitæ S. Paulini Nolani Episcopi vocat huiusmodi orationis indictionem, dare orationem. Seruatur mos hic semper ante Collectas, vt notauit etiam cum Durando *lib.* 4. *Rationalis*, Nauarrus *lib. de oratione, & horis canonicis c.* 19. *num.* 171. nam etiam ante secretam, cuius finis est initium Præfationis, dicimus: *Oremus.* non quidem immediatè, vt perperam aliqui faciunt, sed longè antè, scilicet ante Offertorium, tum actis, quæ necessariò agenda erant, absque alia orationis indictione, subiicimus secretam. Quo etiam tempore caput flectimus constitutam in altari crucem venerantes, qua de re aliàs diximus; & simul humilitatis gratia manus ante pectus iungimus veteri quoque fidelium consuetudine. Vnde Nicolaus I. ad Consulta Bulgarorum hac de re disserens, ait: *Dicitis quòd Græci fateantur, quòd in Ecclesia, qui non constrictis ad pectus manibus steterit, maximum habeat peccatum. Hoc vt fieret, præceptum fuisse nusquam, ni fallor, inuenitur: ac per hoc nisi fiat, peccatum non est: nam quidam faciunt hoc, quidam aliud genus humilitatis; nec istud est peccatum, nisi fortè quis pertinaciter recusauerit facere quod omnes viderit facientes. Verùm & hoc cùm sit, non nisi humilitatis gratia fit, vt reuera scriptum est:* Oratio humiliantis se nubes penetrat. *Proinde siue hoc, siue aliud quid humilitatis excogitare potest homo, non est reprehendendus.* & paulo pòst veluti declarans Hieroglyphicum: *Quia in Euangelio reproborum ligari manus & pedes reperiuntur: quid aliud isti agunt, qui manus suas coram Domino ligant, nisi Domino quodammodo dicunt: Domine, ne manus meas ligare præcipias, vt mittas in tenebras exteriores; quoniam ecce ego iam eas ligaui, & ecce in flagella paratus sum.* Hæc Nicolaus, alludens ad illud 1. *Corinth.* 11. *Si nos ipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur.*

In diebus autem pœnitentiæ dicatis, post Oremus, ante Collectas indicitur genuflexio, & deinde leuatio. quam institutionem manasse etiam ab Apostolis docet S. Basilius *lib. de Spiritu sancto, c.* 27. vbi etiam explicat, cur id fiat. ait enim: *Quoties genuflectimus, & rursus erigimus, re ipsa ostendimus quòd propter peccatum in ter-* 2.

rram

ram delapsi sumus, & per benignitatem eius, qui condidit nos, ad cælum reuocati sumus. quæ sanè ratio videtur sumta ex Iustino *quæst.* 115. Eiusdem ritus meminit etiam Augustinus. *Ideo enim* (inquit apud Thom. VValdensem *tom.* 3. *tit.* 4. *c.* 31.) *Diaconus clara voce in modum sancti preconij admonet cunctos, vt siue in orando, siue in genuflectendo, siue in psallendo, siue in lectionibus solicitè audiendis, vnitas seruetur ab omnibus.* Ad hoc idem videtur alludere Cassianus *lib. de canonico orat. & Psalm. modo, c.* 7. cùm ait: *Cùm is, qui orationem collecturus est, è terra surrexerit, omnes pariter eriguntur; ita vt nullus antequam inclinetur ille genuflectere, nec cum è terra surrexerit, remorari præsumat.*

3. Flectendi genua in communi dum oramus, exemplo Christi, qui positis genibus orauit Patrem *Lucæ* 22. & D. Pauli *ad Ephesios cap.* 3. *& Act.* 20. traditionem Apostolorum esse docet Origenes *Hom.* 5. *in Numeros,* his verbis: *In ecclesiasticis obseruationibus sunt nonnulla, quæ quidem facere necesse est, nec tamen ratio eorum omnibus patet: nam, v.g. quòd orantes genua flectimus, & quòd ex omnibus cœli plagis ad solam orientis partem conuersi orationem fundimus, non facile cuique puto ratione compertum.* & paulo pòst: *Et tamen hæc operta & velata portamus super humeros nostros, cùm ita implemus ea, & exequimur, vt à Magno Pontifice, & eius filiis* (*Christo videlicet, & Apostolis*) *tradita & commendata suscepimus.* Quin & Gentiles flexis genibus precati solitos, constat ex Liuio *lib.* 26. & 30. Apuleio *de asino aureo, lib.* 6. Suetonio *in Vitellio, c.* 2. Arnobio *lib.* 7. Certis tamen diebus, Dominicis scilicet, & à Pascha, te ad Pentecostem, stantes, solitos orare Christianos, docet Tertullianus *lib. de Corona milit. c.* 3. Irenæus *lib. de Paschate,* & Iustinus *quæst.* 115. & statuit Concilium Nicænum *can.* 20. *aliàs* 29. & Concilium Carthag. VI. *c.* 20. vt pro ratione temporum iugem memoriam haberemus, tum lapsus nostri, tum gratiæ Christi per quam à lapsu resurreximus. Basilius *lib. de Spiritu sancto, c.* 27. existimat esse admonitionem resurrectionis, quam in futuro seculo expectamus; vt interim non negligamus ad æternam vitam parare viaticum. Quòd si quæ maior vrgeret necessitas orasse stratos in terra; vt etiam nunc fit in Sabbato sancto, & fecit Dauid *Psal.* 118. *Adhæsit pauimento anima mea,* & seniores vigintiquatuor coram Agno, *Apocal.* 5. constat exemplo legionis Christianæ in epistola Marci Aurelij Antonini Imperatoris ad Senatum Romanum apud Iustinum Martyrem post orationem ad Antoninum, quæ prostrata exercitui siti pæne enecto contra Barbaros militanti pluuiam à Deo impetrauit, quæ Barbaris ignea potius quàm aquea fuit, iuxta illud *Ps.* 134. *Fulgura in pluuiam fecit.*

Vide has de re lib. 3. *c.* 3. *n.* 2. *& c.* 7. *n.* 1.

De Collecta. CAP. XIX.

SVMMARIVM.

1. *Collectæ nomen multiplex, quid hoc loco significet, & cur.*
2. *Collectarum ritus antiquus.*
3. *Earum autores plures. Gelasij, & Gregorij diligentia limauit quas in Missali Romano habemus. Prudenterque vetitum ne qua diceremur, nisi antea probaremur.*
4. *Meritò communiter diriguntur ad Patrem per Filium, adiuratur, & concluditur in vnitate Spiritus sancti; & quid aduertendum in his concludendis.*
5. *Quid denotent verba:* Per omnia secula seculorum.

6. *Quot adhibendæ in Missa.*
7. *Orientem versùs communiter dicendæ,& cur.*
8. *Qua corporis compositione ex veteri Ecclesiæ consuetudine.*
9. *Quanta reuerentia Iesu & B. Virginis nomina proferenda.*
10. *Cur Ecclesia maiori reuerentia nomen Iesus colat,quàm ipsum nomen Deus.*

SVbiungit sacerdos communem orationem ,seu Collectam , prout festiuitas aut Ecclesiæ necessitas, & res exigit. Collectæ enim nomen , etsi sæpe hominum cœtum & congregationem significet, vt *Leuit.*23. *Deut.*16.*lib.*2. *Paralip.* 7. *ad Hebræos* 10. apud D. Hieronymum *in Epitaph.Paulæ ad Eustochium.*alias eleemosynas , vt 1. *Corinth.c.vltimo,* apud D. Leonem *serm.* 2. 3. 5. *de Collectis,* Gregorium *lib.* 7. *epistola vltima.* aliquando Missam , vt apud D. Augustinum *in Breuiculo collationis tertij diei.* Tertullianum *lib. de fuga & persecq.* Cassiodorum *in Trip. lib.* 7. *c.*32. *lib.* 9. *c.* 38. eo quòd ad eam colligeretur populus : frequenter tamen significat preces , & orationes , vt in hoc loco ex Alcuino *lib. de diu. off.c.de celebrat. Missæ,* VValfrido *c.*22.Micrologo *c.*3. Innoc. *lib.*2.*c.*27. Durando *lib.*4.*c.*15. siue quòd dicerentur populo congregato , & collecto, vt vult Alcuinus, Beleth *c.*37. Hugo de S. Vict. *lib.*2.*offic.c.*16. siue quòd sacerdos legatione fungens apud Deum pro populo omnium petitiones & orationes compendiosa breuitate colligat , & hac oratione concludat , ex Innocentio *lib.*2. *c.*27. Hugone , VValfrido , & Micrologo *locis citatis*; & fauet Cassianus *lib. de canonico orat. & Psal. modo. c.* 7. & Concilium Agathense *can.* 21. vt habetur *de consecrat. d.*5.*can. conuenit.* quare, vt notauit Illustriss. Baronius *in Martyrologio,* die 22. Iunij ex Vranio dicitur tunc sacerdos orationem colligere populi tacitè orantis.vnde etiam solent collectæ continere deprecationem,vt populi preces exaudiantur. 1.

2. Earum ritus perantiquus est , vt constat ex Liturgia Iacobi , Marci , & cæterorum,& Origene *Hom.*11.*in Ieremiam,* numquam enim fideles congregabantur in Ecclesia quin finis esset oratio, vt videre est 1.*ad Timoth.*2. Iustino *in Apol.* 2. Tertulliano *in Apol.c.*39.

3. Illarum autores extitere plures. quas in Missali Romano habemus Gelasius limauit ex VValfrido *loco cit.* Bernone Augensi *c.* 1. & Sigiberto *in Chron. anni* 487. Espenceus *in comm.lib.de collectis ecclesiasticis*, deinde S. Gregorius additis & detractis nonnullis, & perpolitis aliis disposuit , & in librum redegit,ex VValfrido & Micrologo, & habentur excusæ apud Pamelium *tom.*2. *Liturgicon Ecclesiæ Latinæ.*Ne quæ verò irrepere possent à Dei cultu alienæ, & offensionem præbere, rectè prudentérque constituerunt Patres in Concilio Africano VIII.*c.*70. Mileuitano *c.*3.& 12. & Carthaginensi III. *can.* 23. quibus S. Augustinus interfuit, vt nullæ dicerentur , quin priùs in Concilio probatæ fuissent. quod etiam testatur VValfridus *c.*22. Micrologus *c.*5. Innocentius *lib.*2. *c.*27. & Radulphus *propos.*23. & Pius V. in editione Missalis suo iussu editi , cauet , ne quid addatur, vel mutetur in cæremoniis , vel precibus ; vt etiam præceperat Concilium Tridentinum *sess.* 22.*c.de obseruand. & vitand. in celebrat. Missæ.* qua in re grauiter peccari posse ex Syluestro , Soto, Suarez, & aliis diximus *lib.*2.dum de ritu seruando disputauimus.

4. Cæterùm quoad formam , cùm optimus orationis ordo sit , teste D. Gregorio Nazianzeno apud S. Germanum *in Theoria,* inchoare à Deo , & in Deo finire , exactè id seruatur in collectis : nam directio fit ad Patrem, adiuratio & impetratio per filium, & conclusio in Spiritu sancto. Et sanè paucis exceptis,quæ ad

ad filium, vel ad sanctissimam Trinitatem, omnes ad Patrem diriguntur, vt obseruat Concilium Carthag. III. *can.* 23. quòd oratio obtentura sit per Christum, quippe qui sit Mediator inter Deum & homines, & aduocatus noster, per quem omnia petimus, & obtinemus. Ob id incongruum esset dirigere orationem ad S. Trinitatem, & concludere, *per filium tuum.* nam eo modo faceremus Christum filium Trinitatis. Quòd si omissa voce, *fily*, diceremus, per Christum Dominum nostrum, videremur diuidere Christi personam in duas, alteram coniungendo cum Trinitate, quam inuocaremus, & excludendo alteram, per quam inuocaremus. Ideo cùm diriguntur ad sanctam Trinitatem, rectiùs concluduntur: *Qui viuis, & regnas Deus per omnia secula seculorum.* & cùm diriguntur ad filium: *Qui viuis & regnas cum Deo Patre, in vnitate Spiritus sancti Deus, per omnia, &c.* Ad Spiritum sanctum autem nullæ ex antiquis diriguntur. cuius rei causas affert Speculator *lib. de modo orandi,* & S. Thom. 4. *d.* 15. *quæst.* 4. *art.* 5. *quæstiuncula* 3. *ad* 2. Id tamen fit in hymnis, vt in, *Veni Creator, &c. Nunc sancte nobis Spiritus, &c.* &, *Veni sancte Spiritus.* Optimum igitur visum est communiter dirigere collectas ad Patrem. non sequitur tamen inde non inuocari in illis etiam filium, & Spiritum sanctum; docet enim Tertullianus *lib. de orat.* propter essentiæ vnitatem semper in Patre intelligi etiam Filium, & Spiritum sanctum. quod etiam docet pluribus S. Fulgentius *lib.* 2. *ad Monimum,* & S. Marcellinus Martyr *epist. ad Salomonem,* vt docuimus *lib.* 2. *c.* 1. & Abulensis *in c.* 6. *Matth. quæst.* 88. idcóque non excluduntur aliæ personæ: cùm nihil possit dari ab vna persona sine aliis, cùm opera Trinitatis ad extra sint indiuisa: sed indicatur vnitas diuinitatis. Et obseruat etiam Micrologus dum in cõclusione dicimus, cum Patre, Filium, & Spiritum sanctũ viuere, & regnare per omnia secula, nos indicare alias etiam duas personas diuinas, cum Patre inuocare, & adorare. Vt igitur directio fit ad Patrem, ita obsecratio seu adiuratio fit per filium, tum quòd ipsemet Christus *Ioannis c.* 14. pollicitus sit, *Quodcumque petieritis in nomine meo, hoc faciam.* & *c.* 16. *Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* tum quòd omnis gratia per Christi meritum nobis detur, iuxta illud *ad Ephesios* 1. *Qui benedixit nos omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo.* vbi ait S. Ambrosius: *Omne donum gratiæ Dei in Christo est, & si quis spreto Christo, benedici se a Deo putat, errare se sciat.* & D. Augustinus *Psalm.* 108. *Oratio* (inquit) *quæ non fit per Christum, non solùm non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit in peccatum.* & Hieronymus explicans illud *Isaiæ* 53. *Si posuerit pro peccato animam suum, videbit semen longæuum, & voluntas Domini in manu eius dirigetur; Id est,* inquit, *vt quicquid Deus disposuit, illius virtutibus impleatur.* & Bernardus *serm.* 13. *in Cant. Quicquid sapientiæ, quicquid virtutis te habere confidis, Dei virtuti, Dei sapientiæ deputa Christo, origo fontium & fluminum mare est, virtutum & scientiarum Dominus Iesus Christus.* Idem docet Concilium Tridentinum *sess.* 6. *c.* 5. quare quando piè aliquid per filium petitur, aut offertur, fieri non potest, quin ipsa petitio, aut oblatio, sit Deo Patri acceptissima, quemadmodum necessariò apparet aureum, vel purpureum quicquid per lucidam gemmam aut vitrum aurei purpureive coloris conspicitur. Neque enim in cœlo, vel terra, Pater quicquam charius habet ipso vnigenito filio suo. Hic igitur est Agnus ab origine mundi occisus, *Apoc.* 13. qui sui sanguinis effusione, & qui præcesserant homines, & qui pòst futuri erant, ablueret, vt secum cœlesti beatitudine fruerentur. & angularis lapis, qui cœlestia pariter & terrena præterita, præsentia, & futura, connecteret, & conglutinata solidaret, *Isaiæ* 28. *& ad Eph.* 2. Quare Iustinus *in oratione ad Antoninum;* Augusti-

nus *lib.*10. *Confeſſ. c.*43. *& epiſt.*49. *quaſt.*2. *in fine*, ſentiunt Chriſtianos nominandos eſſe quotquot è gentibus, licèt aduentum Chriſti præceſſerint, ſecundùm rationem vixerunt; ita vt ipſi per fidem futuræ paſſionis eius, ſicut nos per fidem præteritæ, ſalui fierent. Vnde etiam D. Auguſtinus *lib. de catech. rud. c.*19. ait: *Eius Eccleſiæ membra erant etiam illi Sancti, quamuis in hac vita fuerint antequam ſecundùm carnem Chriſtus Dominus naſceretur; ipſe enim vnigenitus Dei filius verbum Patris æquale & coæternum Patri, per quem facta ſunt omnia, homo propter nos factus eſt, vt totius Eccleſiæ tamquam totius corporis caput eſſet. Sed ſicut totus homo dum naſcitur, etiamſi in naſcendo manum præmittat, tamen vniuerſo corpori ſub capite coniuncta & compacta eſt, quemadmodum etiam nonnulli ex ipſis Patriarchis ad huius ipſius rei ſignum præmiſſa manu nati ſunt, tamen vniuerſo corpori, cuius ille caput eſt, ſub capite cohæſerunt.* Hæc Auguſtinus. Meritò igitur ipſa mater Eccleſia ſuas petitiones concludit, *per Dominum, &c.* Sed de hoc etiam dicetur infrà *lib.* 4. *c.*9. Denique concluditur, *in vnitate Spiritus ſancti*, vt tota ſanctiſſima Trinitas commemoretur. vt enim docet Stephanus Heduenſis *c.* 12. & Micrologus *c.*6. adeò ſancti Patres inuocationem ſanctiſſimæ Trinitatis in orationibus & benedictionibus probarunt; vt nihil in ipſis ratum validúmque cenſerent, niſi inuocatio Trinitatis adeſſet. ait enim Apoſtolus: *Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia*, ſingulas perſonas ſanctiſſimæ Trinitatis indicans. Porrò illud, *in vnitate Spiritus ſancti*, ex Alenſi 4. *p. quæſtio.* 37. & Innocentio *lib.* 2. *c.* 26. dupliciter poteſt intelligi. Primò in vnitate, id eſt, vnà cum ſancto Spiritu. nam Pater, Filius, & Spiritus ſanctus ſunt vnus Deus, & ſic intelligit Gabriel *lect.*64. & Nauarrus *lib. de oratione, c.*19. *num.* 171. & congruit in modo dicendi SS. Iacobi, Marci, & Baſilij in Liturgiis. Secundò, *in vnitate Spiritus ſancti*, hoc eſt, in Spiritu ſancto, qui eſt vnitas, nexus, & amor Patris, & Filij. Notauit autem Nauarrus *loco cit.* quoties ferè ante collectam omittitur, *Dominus vobiſcum*, abbreuiari etiam concluſionem, & dici tantùm: *Per Chriſtum Dominum noſtrum*, vel: *Qui tecum viuit, & regnat, &c.* vel terminando in ipſo verbo, *filium tuum.* Sed difficultas eſt cùm dicuntur diuerſæ collectæ ſub vna concluſione, & in vna illarum fit mentio filij, & in alia Spiritus ſancti, ſítne facienda concluſio, ac ſi in vltima fieret mentio de vtroque: & quid ſi in prima ſit facta mentio de vtroque, vel altero, & in ſecunda de neutro? Reſpondet idem Nauarrus *num.* 169. concludendum ac ſi in præcedenti collecta nulla mentio facta fuiſſet, licèt aliàs ipſe aliter feciſſet. Cauendum eſt etiam ex Innocentio *lib.* 2. *c.*27. ſi miſceatur collecta pro defuncto, ne ſit finalis, ſed penultima, vel antepenultima, quòd finis ad ſuum debeat retorqueri principium.

Illa autem verba; *Per omnia ſecula ſeculorum*, quæ reperimus etiam apud Clementem, Iacobum, Marcum in Liturgiis, Irenæum *lib.*1. *c.*1. & Epiphanium *hæreſi* 31. dupliciter etiam ſumi poſſunt, teſte Innoc. *lib.*2. *c.*26. nempe Antonomaſticè, ſeu per excellentiam, ſicut cùm dicimus, Sancta Sanctorum, idest, ſancta ſanctiora. ideo ſeculum ſeculorum ſignificabit ſeculum honorâtius, & perfectius præſenti ſeculo. Et ita accepit Euthymius *in Pſal.*118. & alij apud D. Hieronymum *in c.*7. *ad Galatas.* & conſequutiuè, nempe vt ſeculum, quantum ſcilicet durat, ſeculum hoc 100. annorum, & in ſeculum ſeculi, vel ſeculorum ſeculum, quod poſt finem huius, aut multorum futurum eſt, & ita deinceps. ita vt ſint accipienda ſecula ſeculorum veluti conſequentia præcedentium, & continuata ſecula in infinitum; vt expoſuit Alcuinus, & alij apud D. Auguſtinum 5.

Vide Plinium lib. 7. c. 48.

num *in Psal.*71. Æternitas enim, quæ hoc dicendi modo significatur, non tantum duratione, sed etiam perfectione excedit, & superat omnia secula: cùm tempus, quale est seculum, habeat variationem, & non sit totum simul, sed successiuum; habeátque vnam partem priorem, alteram posteriorem, & tandem finiatur. vnde est mensura entis mutabilis, & corruptibilis; æternitas autem variationem non habeat, aut successionem, sítque tota simul, & indiuisibilis duratio, coexistens omni tempore, finémque non habeat. quam ob causam dicta est à Boëtio *lib.*5. *de consol. prosa* 6. interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Possessio quidem, vt significetur eius actualitas, & quies, est enim duratio quædam præsens, & firma. Tota verò simul, quia in æternitate non est successio, vt in tempore, vna parte prætereunte, & altera adueniente. Perfecta autem ad differentiam instantis, quod est totum simul, non tamen est duratio perfecta, sed secundùm quid, & impropriè. Interminabilis ad significandum æternitatem carere fine, ex Theologis, & Aristotele *lib.*1. *cœli*, *t.*100. 101. *lib.*12. *Met.t.*39. imò si propriissimè loquamur de æternitate, vt distinguitur etiam ab Æuo, carere etiam principio; cùm æternitas propriissimè sit mensura diuini esse, quod est omnino immutabile, & inuariabile actu & potentia, & independens ab omni alio. Dicitur vitæ, quia illud, cuius æternitas est mensura, est viuens, vita intellectuali & perfectissima; quare æternum esse, est idem ac habere esse vniformiter, immutabiliter, ac sine termino, contrà quàm sit in seculo, seu tempore. qua de re S. Thom. *p.p. q.*10. *art.*5. *quodlib.*5. *q.*7. Scotus 2.*d.*1. Durand. 2.*d.*2.*q.*3. Capreolus 2.*d.*2.*q.*2.

6. Quoad numerum autem, collectæ non debent excedere numerum septenarium, ex eodem Innoc. *lib.*2.*c.*27. Micrologo *c.*4. Radulpho *propos.*23. Durando *lib.*4.*c.*15. Alensi *loco citato*. si enim quilibet sacerdos posset pro arbitratu multiplicare collectas, populum adstantem fastidiret, tædióque facilè auerteret à re diuina. propter quam causam S. Basilius, & Chrysostomus abbreuiarunt Liturgias veteres, vt ex Proclo Patriarcha *lib. de traditione diuinæ Liturgiæ*, diximus *lib.* 2.*c.*19. Et communiter (excipitur enim cùm in duplici fit commemoratio alterius, & dominica infra octauam alicuius duplicis habentis octauam) impari numero dicendæ sunt, ex citatis; videlicet aut vna tantùm ob fidei vnitatem, aut tres ob sanctissimæ Trinitatis mysterium, vel quòd ter Christus in passione patrem orauerit, vt si fieri posset transiret ab eo calix passionis; aut quinque ob totidem Christi plagas, aut denique septem ob septiformem gratiam Spiritus sancti, seu septem dona, & septem petitiones, quas Christus in oratione dominica inclusit.

7. Is autem situs in dicendis collectis seruandus est, quem definiet altare, in quo celebratur; quod si fieri potest, orientem solem spectare debet, vt ingressus templi ad occidentem; vt maximè probat Vitruuius *lib.*4.*c.*5. fecisséque antiquos Gentiles docet Clemens Alexandrinus *lib.* 7. *Stromatum*, ita vt, qui ad altare conuersi orant, orientem solem respiciant. Ex veteri enim Christianorum consuetudine, qui Deo preces fundebat orientem spectabat solem; ídque ex Apostolorum doctrina fluxit, ex Iustino *q.*118. Tertul. *in Apol.c.*16. Origene *Hom.*5 *in Numeros*, Basilio *lib. de Spiritu sancto.c.*27. Cyrillo *catech. mystag.*1. Athanasio *in resp. ad Antiochum,q.*14. Dionysio *de Eccl. hier.c.* 2. *p.*2. Augustino *de ser. Domini in Monte, lib.*2.*c.*9. Germano *initio Theoriæ*, Epiphanio *hæresi* 19. Paulino *ep.*12. Damasceno *lib.*4. *de fid.c.*13. Euthymio *in Panopl. tit.*12.*c.*27. Amalario *lib.*3. *c.*9. Stephano Heduensi *c.*12. S. Thoma 2.2.*q.*84. *art.*3. Et id quidem tum quia

antiquam requiramus patriam, vt ait Basilius, Athanasius & Damascenus; Paradisum videlicet, quem Deus in Eden ad orientem conseruit. tum ex Iustino, & Augustino, quia præstantissima quæque ad Dei honorem & venerationem destinanda sunt: hominum autem opinione oriens præstat cæteris orbis partibus. Quod non impedit quin in omni loco oremus. oriens enim existit vbique precantibus. tum ex Athanasio, Augustino, & Cyrillo, vt admoneamur nos concurrere ad excellentiorem naturam; cùm oriens sit lucis regio, occidens tenebrarum; & Christus oriens appelletur, *Zach.* 3. *& 6.* & Deus ipse lux. tum ex Damasceno quòd Christus in cruce occidens spectaret, & cum ascendit in cœlum ad orientem solem eleuatus sit; & adoratus à discipulis. tum denique ex eodem Damasceno quòd ad Iudicium Christus venturus sit ab

Matth. 24. oriente, iuxta illud; *Sicut fulgur exit ab oriente, &c. ita erit aduentus filij hominis.*

Ea esse debet corporis compositio, quæ & indicet modestiam, humilitatémque, vt diximus *c.* 11. & sacerdotem atque adstantes ad deuotionem excitet. Manibus verò & brachiis passis, & ex veteri consuetudine fidelium, & Gentilium ostendimus, *c.* 16. *num.* 7. quarum extensionem Tertullianus innocentiam significare dicit *in Apol. c.* 30. alij affectum & desiderium impetrandi quod petitur à Deo, exemplo Salomonis *lib.* 3. *Reg. c.* 8. *Stetit autem Salomon ante altare Domini in conspectu Ecclesiæ Israel, & expandit manus suas, &c.* & infrà, *Si quis cognouerit plagam cordis sui, & expanderit manus suas in domo hac, tu exaudies in cœlo in loco habitationis tuæ, & repropitiaberis, & facies vt des vnicuique secundum omnes vias suas, sicut videris cor eius, &c.* & communiter idem fieri videmus à petentibus eleemosynam, & similibus aliquid impetrare volentibus. Quare non ineleganter dixit Quintilianus *lib.* 11. manuum gestus habere momentum in pronunciatione, vt propemodum altera lingua pro omnibus verbis loquatur. Iisdémque moderatè elatis, ita vt humeros non excedant, ex regulis Liturgiæ. qua de re Tertullianus *lib. de orat. c.* 11. Nos verò non attollimus tantùm, sed etiam expandimus, & dominica passione modulantes, & orantes confitemur Christo. & inferiùs *c.* 13. Ne ipsis quidem manibus sublimiùs elatis, sed temperatè & probè elatis. habemus exemplum eleuationis manuum in Dauid *Psal.* 62. *In nomine tuo leuabo manus meas,* vt reliqua taceamus, quæ attulimus superiùs *c.* 16. *num.* 3. 8.

Cùm Iesu nomen proferimus versi ad crucem inclinamur, vt etiam cùm 9.
B. V. Mariæ nomen dicimus caput inflectimus, ex regulis Liturgiæ; non quòd ipsas syllabas, aut voces res inanimas veneremur, vt de imaginibus diximus; sed quòd cultus ad res ipsas significatas referatur. Qua de re octaua Synodus generalis *can.* 3. & Concilium Moguntinum *in expositione primi præcepti. c. de vsu imaginum,* vbi §. 2. ait, *Codicem oculis perlustrans, cùm ad venerabile & tremendum nomen Iesu deuenerit caput aperit, inclinatur, & suspirans in cœlum oculos attollit, & ob id omni reprehensione & idololatriæ suspicione caret. Siquidem non litteras, quæ vili atramento* (quod etiam de sono intelligit) *pinguntur, hic honorat, sed cogitatione & veneratione mentis suæ ad eum honorandum & adorandum rapitur, cuius memoriam hæ litteræ ei suggerunt.* Quàm verò antiquus sit hic ritus, constat ex ipso D. Paulo *ad Philipp.* 2. dicente, *In nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum.* & sanè refert D. Hieronymus *in vita Hilarionis,* ad Iesu nomen dæmones, qui in illam irruebant, terra absorptos. Vt etiam D. Gregorius Nazianzenus *epist. ad Nemesium* ait, sæpius se dæmones Iesu nomine fugasse. scripsit Surius die 6. Feb. *in vita S. Amandi Episcopi,* in illius conspectum sublime raptum puerum à malo dæmone, eóque clamante, *Iesu me adiuues;* dæmonem percunctatum quemnam

nam Iesum inclamaret? quod audiens S. Amandus suggessit puero vt Iesum crucifixum responderet. & ille monitus: *Adesto*, inquit, *mihi Iesu pro me crucifixe*, statimque conterritum malum dæmonem abiisse relicto puero. De huius diuini nominis veneratione agens Gregorius X. *in 6. tit. de immunit. Eccl. cap. decet.* ait: *Conuenientes in Ecclesiis nomen illud, quod est super omne nomen, à quo aliud sub cœlo non est datum hominibus, in quo saluos fieri credentes oporteat, nomen videlicet Iesu Christi, qui saluum faciet populum suum à peccatis eorum, exhibitione reuerentiæ specialis attollant; & quod generaliter scribitur, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, singuli singulariter in se ipsis implentes (præcipuè dum aguntur Missarum sacra mysteria) gloriosum illud nomen quandocumque recolitur, flectant genua cordis, quod vel capitis inclinatione testentur.*

10. Sed cur sancta Ecclesia maiori reuerentia colit nomen Iesus, quàm nomen Deus, illúdque splendidissimis vndique radiis & splendoribus ornat? Respondeo cum D. Thoma 3. *p. q.* 37. *art.* 2. Abulensi *Exod.* 20. *q.* 7. Cosma Magaliano *sect.* 2. *annotat.* 7. *in Appendice ad lib. Iosue.* & aliis, tum quia illud nomen vnicuique 1.
gloriosius est, quod non solùm à natura & origine manat, sed etiam propriis & egregiis factis comparatum est; quale est hoc, quod obedientia Patris, & humiliatione sui ipsius pro salute hominum adeptus est, *ad Philip.* 2. *Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum.* tum quia hoc nomen significat Deum 2.
redemtorem nostrum, *Matth.* 1. *Et vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* quare includit & naturam diuinam; quòd nullus nisi Deus posset nos redimere, vt docet D. Basilius in illud *Psal.* 48. *Frater non redimit.* & Nazianz. *orat.* 2. *de Paschate, circa finem*; & humanam sine qua redemtionis munus Deus non exequeretur. Redemtio autem est maximum beneficium, & summum Dei opus; *Mirabilior*, ait D. Leo *ser.* 13. *de passione, est secunda hominum generatio, quàm prima conditio, quia plus est in nouissimis seculis reparasse Deum quod perierat, quàm à principio fecisse quod non erat.* tum quia hoc nomen Iesus est in quo sal- 3.
uamur: nam D. Petrus *Act.* 4. ait: *Non est aliud nomen sub cœlo in quo nos oporteat saluos fieri.* & Isaias *c.* 12. *Ecce Deus Saluator meus, fiducialiter agam, & non timebo, quia fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem. haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.* & *Lucæ c.* 1. *Quia natus est vobis hodie Saluator. Psal.* 24. *Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo, multum est enim.* Ioel *c.* 2. *Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.* Habac. 3. *Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo.* Et in Hebræo non est Iesus, sed Iesa, quod salutem in abstracto significat, ad denotandam Saluatoris perfectionem. Salus enim Iesu, salus est perfecta, æterna, & diuina. Perfecta quidem cùm & corporis sit, quippe quæ mortuo corpore salutem eámque immortalem afferre queat, quod nequeunt suis remediis afferre medici; & animæ, *Psalmus* 102. *Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas.* & D. Augustinus *eodem Psalmo. Omnipotenti medico nullus languor insanabilis occurrit.* quare idem precatur *lib. de contr. cord. c.* 5. *Iesu propter nomen tuum dulce fac mihi secundùm nomen tuum. Iesu obliuiscere superbum te prouocantem, respice pie miserum te inuocantem, Iesu nomen tuum dulce, nomen delectabile, nomen confortans peccatorem, nomen beatæ spei. Quid est enim Iesus nisi Saluator? ergo propter temetipsum Iesus esto mihi Iesus, esto mihi Saluator benignus, noli Domine sic attendere malum meum, vt obliuiscaris bonum tuum. O bone Domine Iesu, etsi ego admisi vnde me damnare possis, tu non amisisti vnde saluare soles.* Æterna est, iuxta illud *Isaiæ* 45. *Israël saluatus est in Domino salute æterna.* Diuina denique est, cùm solus

Deus & homo medicinam hanc cunctis hominibus sanandis conficere potuerit, vt diximus. quare hoc nomen in capite libri vitæ ab æternitate tamquam caput omnium saluandorum scriptum esse docet S. Bernardus *tom.2.serm.49.* est enim Christus Iesus princeps & primus in catalogo prædestinatorũ, vtpote per quem cæteri salutem æternam consequuturi sunt. ideo S. Cyrillus *Catech.10. Ipse enim solus Iesus appellatur vero nomine a salutari medicina habens appellationem.* Videatur etiam D. Bernardus *serm.* 10. eorum qui dicuntur sermones parui. tum quia inter omnia Dei attributa potissimum extollitur misericordia à qua Iesus nomen sortitus est, & cui potissimum conuenit illud *Cant.* 1. *Oleum effusum nomen tuum.* cùm veluti oleum foueat charitatis ignem, pascat spem, contra tentationes, spirituales athletas vngat atque corroboret, condiat amaritudines præsentis vitæ, & omnibus animi ægritudinibus medeatur, cæterísque nominibus supereminеat instar olei liquoribus alиs. qua de re S.Bernardus *ser.15.in Cant.* & Ambrosius *lib.de Spiritu sancto. c.* 7. tum denique quia hoc reliqua omnia continet nomina, vt docet S. Thom. *3.p.q.37.art.2.ad* 1. S.Bernardus *ser.2. de Circumcisione*, & Epiphanius *hæresi* 29. cùm non solùm diuini Verbi maiestas, sed etiam humanitatis veritas, & nostræ saluationis effectus, indicetur. vt quòd saluando nos à diabolo, ex eo detraxerit spolia, expoliauerit principatus, idque celeriter, fueritque admirabilis, consiliarius optimus, Pater futuri seculi, in quo sit futura perfecta pax filiorum Dei, & nascendo fuerit oriens, in tenebris exorto lumine rectis corde, Emanuel, seu nobiscum Deus; de quibus Isaias *c.7.8.9.* Zachar.6. Videndus D. Bernardus *ser.* 10. eorum qui dicuntur parui. Vnde etiam metaphoricè fuerit Leo, Agnus, Petra, Ostium, Pastor, Via, & similia, quæ vsque ad triginta congerit D.Hieronym.*in c.46.Ezechielis.* Meritò igitur præcipuè colitur Iesus nomen, & splendentibus radiis ornatur, quasi cætera nomina dignitate vincat, vti sol splendore stellas; ostenditque vti radiis Solis expelluntur è mundo tenebræ, ita aduentu Iesu depulsam infidelitatem, & diuinarum rerum ignorantiam ab humanis cordibus, vti fuerat ab Isaia insinuatum *c.2. Domus Iacob venite, & ambulemus in lumine Domini.* & 62. *Propter Syon non tacebo, & propter Ierusalem non quiescam, donec egrediatur vt splendor iustus eius, & saluator eius vt lampas accendatur, & videbunt Gentes iustum tuum, cuncti Reges inclytum tuum, & vocabitur tibi nomen nouum quod os Domini nominauit.* & *Malachia c.4. Et orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ, & sanitatis in pennis eius.* & denique *Lucæ c.*1. *Illuminare his qui in tenebris & vmbra mortis sedent ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* Notat autem Beda *lib.*1. *in Lucam c.*8. Iesus nomen apud Græcos exprimere numerum 888. scribitur enim Græcè Ἰησοῦς, videlicet ι, & η, & σ, & ο, & υ, & ς, quarum numeri sunt 10.& 8.& 200.& 70.& 400. & 200.qui fiunt simul 888. & indicant & præsentem resurrectionem nostram, vt in nouitate spiritus ambulemus; dies enim octauus resurrectioni dicatus est, cùm Dominus octaua die resurrexerit, & futuram spiritus & carnis, cùm dicat Apostolus, *Si enim credimus quod Iesus mortuus est, & resurrexit, ita & Deus eos qui dormierunt per Iesum adducet cum eo.* vnde non tantùm huius sancti nominis etymologia, sed ipse quem litteris comprehendit numerus perpetuæ nostræ salutis mysteria redolet. Sumsit autem Beda ex *lib.1. oraculorum Sibyllinorum*, vbi Sibylla Babylonica quæ se Nurum Noë dicit, post multa de origine mundi, & sequentibus ætatibus, sic de Christo canit:

Tunc ad mortales veniet mortalibus ipsis
In terris similis, natus Patris omnipotentis,
Corpore vestitus. Vocales quatuor autem

[Margin note:] *A. q id trionum S[...]lle Cumanæ vt videre est apud Xixtum [...]nensem li.2 bibl.*

Fert,

Fert, non vocaléſque duas, binum Geniorum.
Sed quæ ſit numeri totius ſumma docebo.
Namque octo monadas, totidem decadas ſuper iſta,
Atque hecatontadas octo, infidis ſignificabit
Humanis nomen; tu verò mente teneto
Æterni natum Chriſtum ſummique parentis.

Interpretatur autem Xiſtus Senenſis *lib.2. biblioth.* duas conſonantes S S, duo elementa à quibus incipiunt nomina duorum principalium Angelorum, boni ſcilicet, quem veterum plerique Salathielem, id eſt, Dei ſalutem dixerunt, mali verò Satan, quos Sibylla binum vocarit Genium. Sed rectiùs exponetur binum Geniorumum, id eſt, duas conſonantes naturarum ſimilium, ſeu eiuſdem rationis, & quaſi gemellas. Porrò vt apud Hebræos Ieſus nomen Saluatorem ſignificat; ita apud Græcos Medicum & curatorem ſonat, vt docent Cyrillus Hieroſolymit. *Catech.*10. Epiphanius *hæreſi* 29. Baſilius *in Aſceticis*, Salmeron *tom.3 tr.37.* Franciſcus Turrianus *lib.2. pro epiſtolis Pontific. c.3.* & alij. Habuit S. Ignatius hoc nomen non tantùm frequentiſſimum in ore, verumetiam in corde, litteris aureis inſcriptum. vnde Io.Baptiſta Mantuanus *lib.2. de diebus ſacris.*

——Hic à lictore rogatus
Cur toties in tormentis clamarit Ieſum;
Nomen id inſcriptum cordi, ſibi ſæpe relabi
Dixit in os, id poſt factum proquirere lictor
Nixus, in excctis conſpexit vulnere cordis
Nomen id ex auro ductis ſplendere elementis.

idem docet Vincentius Beluacenſis *in ſpec. hiſt. lib.*10.*c.*57. & Antoninus *p.*1 *hiſt. tit.*7.*c.*11. ſub axilla etiam S.Euſtochiæ defunctæ Ieſu nomen veluti inciſum apparuit, ex Serario *lib.*1 *in Ioſue.*

De reſponſione populi, *Amen.* CAP. XX.

SVMMARIVM.

1. *Amen vocem Hebræam in linguam Latinam variè verti, & quæ rei cauſa.*
2. *In ſiniendis autem Collectis quomodo accipienda, & cur non verſa in Latinam.*
3. *Initio naſcentis Eccleſiæ non miniſtrum tantùm, ſed adſtantem populum reſpondere ſolitum Amen in fine collectæ.*
4. *Cùm multiplex ſit Amen apud Rabbinos, nobis diligenter curandum vt noſtrum legitimum ſit & pium.*

1. AMen Hebræa vox eſt, & quæ, teſte D.Auguſtino *epiſt.*178.*& lib.2. de doctrina Chriſtiana. c.*10. non poteſt commodè in alienam linguam transferri. Vnde etiam variè vertitur. Septuaginta, & ex Patribus D.Iuſtinus *Apol.* 2. verterunt, *Fiat.* Aquila verò ex S.Hieronymo *ep.*137.*ad Marcellam* tranſtulit, *Fideliter.* Origenes *tr.*35.*in Matth.* S.Ambroſius *lib. de his qui initiantur c.9.* Hieronymus *loco citato.* Iſidorus *lib.6.c.*18.*Verè.* alij *certè*; quidam, *etiam*, vel, *ita eſt*; alij denique idem quod apud Græcos, & Latinos *Næ.* Quod inde factum eſt, quia non ſemper vno modo accipitur. aliquando enim eſt Aduerbium affirmantis, vt cùm apud S.Marcum *c.*12.dixit Chriſtus: *Amen dico vobis, quoniam vidua hæc, &c.* vbi ſigni-

ficat verè,& certè. nam apud D. Lucam c.21. de eadem dicitur, *Verè dico vobis,quia vidua,&c.* & quod apud S.Matthæum c.23. habetur: *Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam,* apud Lucam vertitur: *Ita dico vobis,requiretur ab hac generatione;* & in Græcis pro *ita*, est *ναί.* Aliàs est Aduerbium consentientis, seu confirmantis alterius dictum, vt 1. *Cor.* 14. *Si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ,quomodo dicet,Amen, super tuam benedictionem? quoniam quid dicas nescit.* & Augustinus *in fragmento sermonis contra Pelagianos. Fratres mei, Amen vestrum subscriptio vestra est, consensio vestra est,adstipulatio vestra est.* & Ambrosius *lib.de his qui initiantur. c.9. Post consecrationem corpus & sanguis Christi nuncupatur, & tu dicis,Amen,hoc est,verum est.* alludit autem ad antiquum morem, quo post consecrationem vt populus ostenderet se credere esse verum Christi corpus, & sanguinem, dicebat, Amen, ex Iustino *Apol.*2. Dionysio Alexandrino *ep.5. ad Sixtum,* apud Nicephorum *lib.6.c.9.* Augustino *lib.12. contra Faustum,c.10.* Leone *ser.6. de ieiunio 7.mensis,* & Æthiopum Liturgia. Aliquando est Aduerbium optantis, vt id quod petitur, aut dicitur, eueniat, & fiat. vt cùm *Deut.* 27. post maledictiones populus respondit,Amen. & *lib.1 Paralip.c.16.* post benedictionem Dei populus respondit, Amen. & in fine epistolarum S. Paulus solet apponere, *Gratia Domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus* (aut quid simile) *sit cum omnibus vobis, Amen.* Denique nonnumquam ponitur etiam loco nominis, vt obseruat Ribera noster *in c.3.Apoc.versu 14.num.39. Hæc dicit Amen;* quasi dicat, hæc dicit ille,qui semper est Amen, idest, qui semper est immutabilis, & verus, nec modò affirmat, & modò negat.

In collectis igitur communiter accipitur pro Aduerbio optantis fieri quod à sacerdote à Deo petitur, sicut & in oratione Dominica; vt sit sensus,fiat,vel ita sit. vnde S.Bernardus *ser. 7. de cœna Domini. Itaque cùm dicitur in fine orationum: Per omnia secula seculorum, sensus est, quod rogas Dominum, hoc optamus.* & Glossa *lib.1. Paralip.16. Sacerdotibus orantibus omnis populus dicit,Amen,vt concordet in precibus pia sacerdotis intentio,& populi sancta deuotio.* Idémque sentit Iulius I. *epistola pro Athanasio.c.1.* Augustinus *epist. 107.ad Vitalem,* & Iustinus *in fine secundæ Apologiæ.* docet autem S. Hieronymus *epist.* 137. receptam in Ecclesia hanc vocem Hebraicam cum aliquibus aliis, quòd prima Ecclesia ex Iudæis fuerit congregata: ob id Apostolis visum ad vitandum scandalum tradere vti à paruo imbibebant. postquam verò in vniuersas gentes Euangelium promulgatum est, non potuisse semel susceptam commodè mutari. cui etiam consonat Augustinus *lib.2.de doctrina Christiana,* asserens potuisse quidem interpretari, sed seruatam antiquitatem propter sanctiorem autoritatem. 2.

Porrò mos hic respondentis populi Amen, cùm sacerdos terminat orationem, & collectam Missæ, cœpit initio nascentis Ecclesiæ,vt ex citato loco 1.*ad Cor.*14. colligitur; & docet illis verbis Iustinus *in fine Apol. Post preces & Eucharistiam totus populus accinit, Amen.* & Tertullianus *lib.de spectaculis c.25. Manus quas ad Dominum extuleris, postmodum laudando histrionem fatigare, ex ore quo Amen, in sanctum protuleris, gladiatori testimonium reddere.* D. etiam Hieronymus *in præf. lib.2. in epist. ad Galatas,* dum agit de Ecclesia Romana, dicit: *In Ecclesiis vrbis Romæ, quasi cœleste tonitru exaudiri clamantem & reboantem populum, Amen.* legendus etiam diuus Augustinus *lib. de bono perseuerantiæ, c.23.* Quare minister, cùm solus nunc dicit, Amen, totius populi loco dicit. 3.

Cæterum quia in Talmudicis Massecheth Barachot apud Angelum Caninum, Io. Stephanum Durandum *lib. 7. c. 17.* Baronium in annum 57. & alios 4.
dum

dum reprehenditur audientium oscitantia, legitur triplex Amen illegitimum; primum cùm qui respondent Amen, non intelligunt quid dictum sit, quod autor appellat pupillum; alterum cùm antequam absoluatur oratio Amen profertur, quod idem nominat Amen subreptitium: tertium quod sectile vocat, & quasi dissectum, cùm respondens aliquid aliud agit. Nobis diligenter curandum est, vt Amen nostrum legitimum sit, & pium. Orationis enim feruor, vt docet D. Bernardus, magna vox est, tepiditas exigua; eo quòd aures Dei attendant magis voces cordis quàm oris.

De Epistola. CAP. XXI.

SVMMARIVM.

1. *Mos legendi ante Euangelium lectiones ex veteri Testamento, aut Apostolis non ab Alexandro I. sed ab Apostolis ipsis manauit.*
2. *Quis eas per totum annum redegerit in ordinem.*
3. *Cur in Missæ sacrificio legi Epistolas & Euangelium iusserit Ecclesia.*
4. *Cur præcedat Epistola.*
5. *Cur subdiacono lecturo Epistolam nō detur benedictio, vt fit Diacono lecturo Euangelium.*
6. *Cur legatur a subdiacono in dextera altaris parte, & ad altare conuersa facie.*
7. *Dum in solemnibus Missis Prophetia & Epistola leguntur cur Episcopus & alij sedeant.*
8. *De ministri responsione.*

1. ABsoluto Introitu sequitur fidelis populi instructio in fide, quæ dispositiuè quidem fit per doctrinam Prophetarum, & Apostolorum, quæ legitur per Lectores & Subdiaconos, vt docet S. Thomas 3.*p.q.*83. *art.*4. Sotus 4. *d.*13. *q.*2. *art.*4. Turrectemata *can. Iacobus de consecr. d.*1. Esse verò antiquissimum morem legendi in Missa lectiones, siue ex veteri Testamento, siue ex Apostolis apertè constat, tum *ex Can.*9. *Apostolorum*, vt refertur *de consecr. d.*1. *can. omnes.* vbi iubentur omnes fideles conuenientes in solemnitatibus sacris ad Ecclesias, scripturas Apostolorum & Euangelium audire. tum ex D. Iacobo *in Liturgia*, vbi præcipit, vt legantur fusè sacra oracula veteris Testamenti, & Prophetarum, & Incarnatio filij Dei singulis diebus in sacra & diuina Missa. D. Paulo, qui *ad Coloss.*4. iubet, vt cùm lecta fuerit apud eos epistola, curent etiam legi in Ecclesia Laodicensium, & sic etiam 1. *ad Thess.* 5. Et quamuis præcisè non iubeat fieri tempore Missæ, verisimile tamen est, id factum eo tempore. Clemente *lib.*2. *Constit.c.*57. qui præcipit, vt legantur primùm libri Moysis, tum epistola sua, de qua D. Hieronymus *lib. de scriptoribus ecclesiasticis*, in Clemente, Eusebius *lib.*4. *hist.c.*22. & Nicephorus *lib.*4. *c.*8. deinde epistolæ D. Pauli; tandem per Diaconum vel Presbyterum Euangelium. Idémque colligitur *ex eodem lib.*7.*c.*61. *&* 63. *& lib.*8.*c.*4. *&* 21. Dionysio *lib. de ecclesiast. hier.c.*3. dicente: *Deinceps igitur per ministros agiographorum librorum lectio consequenter fit.* Iustino, qui *in Apol.* 2. dicit omnes, qui in agris & oppidis morantur, die dominico in vnum conuenire ad Synaxim, & legi commentaria Apostolorum, & Prophetarum. Tertulliano, qui *in Apolog. c.*39. ait: *Cogimur ad diuinarum litterarum commemorationem.* quo loco *n.*501. plura congerit Pamelius. tum denique quia de hoc ritu clarissimè meminit Damasus *ep.*2. *ad D. Hieronymum*, affirmans die dominico epistolas D. Pauli

recitandas, Ambrosius *in præf. in Psalmos. Quantum* (inquit) *laboratur in Ecclesia vt fiat silentium cum lectiones leguntur.* Augustinus *ser. 10. de verbis Apostoli. Hoc*, ait, *de Apostolica lectione percepimus, deinde cantauimus Psalmum, post hæc euangelica lectio, &c.* & *ser. 33. de verbis Domini.* in lectione Apostolica gratias Deo actas fuisse dicit de fide gentium; in Euangelio ad cœnam nos vocatos esse. Concil. Tolet. IV. *c.* 11. dicit in quibusdam Ecclesiis Hispaniæ post Apostolum decantari laudes priusquam prædicetur Euangelium; cùm canones præcipiant post Apostolum non laudes, sed Euangelium annunciari. Omitto posteriores S. Germanum *in Theoria*. Cabasilam *c.* 22. & alios. quia tamen varie fieri potuit pro varietate Ecclesiarum primis Ecclesiæ temporibus, & Missa productior reddi ex prolixiore lectione sacrorum librorum, potuit in hac re modum aliquem præscripsisse Alexand. I. creatus anno 121. vt etiam accidit tempore Conc. Bracar. I. *can. 20.* quod ita statuit: *Placuit vt per solemnium dierum vigilias & Missas omnes easdem, & non diuersas lectiones in Ecclesia legant.* Et hoc sensu accipiendum erit quod scribit Hugo de S. Victore *lib. 2. diu. off. c.* 11. Durandus *lib. 4. c.* 16. & Genebrardus *in Chron.* anno 383. & alij, cum Epistolam & Euangelium in Missa legi decreuisse. & ad eumdem fortè alludit VValfridus *c.* 22. scribens lectiones Apostolicas & euangelicas ante celebrationem sacrificij, quis primùm statuerit, non adeò certum esse, credi tamen à primis successoribus Apostolorum eam dispensationem factam. Videtur autem mos desumtus ab Hebræis, vt notat Amalarius *lib. 3. c. 11.* vt constat ex lib. Esdræ, & Actibus Apostolorum *c.* 13. *versu* 15. & *c.* 17. *versu* 3.

Quærenti verò quis ordinauerit lectiones & epistolas quibus nos per totum annum vtimur? Respondeo id Damasi iussu fecisse D. Hieronymum, ex VValfrido *c.* 22. Micrologo *c.* 25. Hugone *lib. 2. c.* 11. Radulpho *propositione* 23. Bernone *c.* 1. & constat ex Prologo eiusdem libri Comitis seu lectionarij, *in Liturgiis Pamelij.* 2.

Ea autem maximè de causa Ecclesia in celebratione sacrificij legi Epistolas & Euangelia præcepit, teste VValfrido *loco citato.* quòd in Euangeliis hoc sacrificium celebrari iubeatur, & in epistolis qualiter debeat celebrari doceatur. Addit Nicolaus Cabasila *c.* 22. quòd eorum lectio & auditio nos præparent, & præpurgent ante mysteriorum sanctificationem. 3.

Præcedit Epistola, tum quia, vt docet Alensis 4. *p. q.* 37. *de officio Missæ.* §. 5. Rupertus *lib.* 1. *c.* 32. Hugo *lib.* 2. *c.* 17. Durandus *lib.* 4. *c.* 15. & Innocentius *lib.* 2. *c.* 29. epistola legis & Prophetarum personam gerens, præcursoris munus agit ante Euangelium; sicut Ioannes præiuit ante faciem Domini parare vias eius, *Malachiæ c.* 3. quamuis sæpissimè sumatur de Apostolis, & non de veteri Testamento, in eo tamen gradu est, ac si semper de lege & Prophetis esset, ex eodem Hugone & Turrecremata *can. Apostolica, de consecr. d.* 1. tum quia, teste Alcuino *cap. de celebr. Missæ*, & Nicolao Cabasila *c.* 22. denotat Apostolos præmissos à Domino, qui ipse erat iturus, vt viam Euangelio pararent. tum denique ex VValfrido, vt ex minoribus animus audientium ad maiora sentienda proficiat, & ab imis conscendat ad summa; iusti enim semita, Salomone teste, est veluti semita Solis quæ crescit vsque ad perfectum diem. qua etiam de re dicetur *c.* 24. §. 1. 4.

Sed cur subdiacono lecturo Epistolam non benedicitur, vt fit Diacono lecturo Euangelium? Respondet Hugo de S. Vict. *lib. 2. off. c.* 20. quia legem & Prophetas, quos lectio significat, inuisibilis inuisibiliter misit Dominus; Apostolos vero & Euangelistas, quorum personam gerit Diaconus, visibilis factus, & osculo oris sui dilectam Ecclesiam osculatus visibiliter docuit. 5.

Legitur

6. Legitur in dextero altaris cornu ex Antisiodorensi, Durando *lib. 4. c. 15.* & aliis, quia, vt diximus suprà *c. 6.* Christus primùm ad Iudæos venit, qui dicebantur esse in dextera; cùm fuerit populus electus; & deinde ad Gentes. Et faciem subdiaconus ad altare vertit, quòd lex & Prophetia omnis ordinaretur ad Christum, cuius figuram refert altare, vt alias dictum est.

7. In Missis solemnibus, dum legitur Prophetia & epistola, Episcopus, ministri, & reliqui ex regulis Liturgiæ sedent; idque ex veteri ritu, vt docet S. Ambrosius *in epist. ad Cor.* Amalarius *lib. 3. c. 10. 11.* Hugo de S. Victore *lib. 2. off. c. 17.* Rupertus *lib. 1. c. 32.* & Innocentius *lib. 3. c. 34.* quia doctrina Christiana in silentio & quiete audienda est.

8. Finita epistola ministri respondent, Deo gratias, nomine totius populi, quòd cœlestis doctrinæ nos participes facere dignatus sit Deus. quo etiam dicendi modo religiosi sunt vsi tamquam Aduerbio vocandi, vt docet D. Augustinus *in Psalm. 132.* & sanè prædixerat Isaias *c. 51.* de Ecclesia euangelica, *Gaudium, & lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis.* hac de re dicemus *lib. 4. c. 6. & 31.*

De Responsorio, & aliis versiculis. Cap. XXII.

SVMMARIVM.

1. *Mos recitandi versus post epistolam antiquus.*
2. *Responsorium seu Graduale a quo institutum; eius Etymologia, & causa; & cur omittatur in Paschate.*
3. *Alleluia cur Graduali postponatur: eius significatio. & cur dicatur Hebraicè veteri consuetudine; a Septuagesima ad Pascha omittitur, & num Damasus ex Græcis Liturgiis in Latinam inuexerit.*
4. *De Tractu in diebus luctuosis.*
5. *De sequentia seu prosa in solemnissimis diebus, quis inuenerit, & quis admiserit in Missa.*

1. QVatuor sunt genera versiculorum, qui post Epistolam recitantur; ne tempus, quo Diaconus ad recitandum Euangelium proficiscitur ad ambonem, & se præparat, frustrà & ociosè prætereat. qui sanè mos antiquus est, etsi tempore Concilij Toletani IV. *can. 11.* in Hispania non esset vniuersalis, cùm doleat & conqueratur, quòd in quibusdam Ecclesiis Hispaniæ laudes post Apostolum canerentur. cùm hæ debeant sequi post Euangelium propter gloriam Christi, quæ per Euangelium prædicatur. vnde etiam præcipit, ne deinceps fiat. qua de re etiam Berno Augensis *c. 1.* paulatim tamen vsus omnibus probatus est & receptus, vt docet VValfridus *c. 22.*

2. Et quidem primùm dicitur Responsorium, ex Hugone *lib. de speculo Eccles. c. 7. & lib. 2. de off. c. 18.* Isid. *lib. 6. c. 18. lib. 1. de off. c. 8.* Rabano *lib. 2. instit. c. 51.* Durando *lib. 4. c. 19.* quòd vno incipiente cæteri respondeant. vel, vt putat Turrecremata *tract. 66. in reg.* S. Benedicti quòd debeat respondere seu congruere lectioni epistolæ, vt si fuerit ex Genesi, libris Regum, Actibus Apostolorum, responsorium etiam regulariter ex iisdem fiat. Idem appellatur Graduale, non quòd caneretur in gradibus altaris, vt voluit Durandus *loco citato*, & Beleth

c.38. sed quòd canretur dum Diaconus lecturus Euangelium, ambonis gradus ascendit, vt dicit Rhenanus in Tertullianum *lib. de corona militis*, Bellarminus *lib.2. de Missa, c.16.* & alij. Testatur verò Rupertus *lib. 2. off.c.21.* Sigibertus ad annum 426. & Turrecremata *can. Iacobus, de consecrat. d.1.* Graduale fuisse institutum à Cœlestino; & præter citatam causam, ne scilicet traduceretur mora ociose, Hugo *loco citato*, dicit significare profectum ex lectione Epistolæ, perceptúmque fuisse fructum ab auditoribus quasi prædicationi consenserint, & progrediantur de virtute in virtutem. Rupertus *lib. 1. c.34.* & Innocentius pœnitentiæ lamentum, iuxta pœnitentiam quam ad Ioannis prædicationem, quæ per Epistolam designatur, multi egerunt. idéoque cantari cantu graui & mœsto. Et Paschatis tempore lætitiæ deputato ea de causa non dici, sed duplicari Alleluia; vt significemus felicem statum Ecclesiæ in regno Christi, cùm absterget Deus *Apoc. 21.* omnem lacrymam ab oculis Sanctorum; sicut econtra à Septuagesima ad Pascha omittitur Alleluia, & duplicantur quæ ad pœnitentiam pertinent.

Alterum igitur versiculum Alleluia nuncupamus quod magnam continet exultationem; ideóque adhibitum est à Dauide in titulo Psalmi 104. & aliis, in quibus exultat, & celebrat magnifica Dei opera, vt notat Cassiodorus *in eumdem 104. Psalmum.* Postponitur Graduali, ex Rabano *lib.2.c.51.* VValfrido *c.22.* Innocentio *lib.2. c.32.* Durando *lib.4.c.20.* quia consolatio sequitur luctum, iuxta illud, *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Porrò vox hæc Hebræa est, eiusque Doctorum interpretationes varias affert Turrecremata *can. hi duo hymni, de consecr. d.1.* S. Germanus *in Theoria* interpretatur vt, Al, significet, venit, vel apparuit, el, Deus, uia, laudate: aut etiam, Al, significare patrem, el, Filium, uia, Spiritum sanctum. Sed communis sententia est, idem esse quod *laudate Deum.* ita Theodoretus *in Psal. 146.* Augustinus *tract.8. in epistolam D. Ioannis, & serm. 151. de tempore, & serm. 1. de diuersis, & in Psal. 106. 118.* Petrus Comestor *in Apocal.* D. Hieronymus *epist. ad Marcellam*, S. Remigius & alij, eo quòd Hallelu, sit imperatiuum Hebraicum, laudate, ja verò vnum ex decem nominibus Dei, significétque inuisibilem, vel vniuersalem; ob id idem esse ac, laudate Deum, vel quod in idem recidit, vt vult S. Ambrosius *in Psal. 118.* & Isidorus *lib. 1. de off. c.13.* laus Dei. Sed cur retenta est Hebræa, & peregrina vox, cùm potuerit in Latinum conuerti? S. Hieronymus *loco citato* ait, id factum quòd prima Ecclesia fuerit congregata ex Iudæis, ideo ad euitandum credentium scandalum nihil fuisse innouatum. Postquam verò in omnes gentes Euangelium disseminatum est, non potuisse semel inscepta mutari. S. Augustinus *lib.2. de doctrina Christiana, c.1[illegible].* & Isid. *lib.1.off.c.13. & lib.6. Etymolog.c.19.* id factum putant propter Sanctorum autoritatem. Rupertus *lib.1. c.35.* & Hugo de S. Victore *lib. 2.c.19.* ad significandum gaudium, quod denotat Halleluia, ab hac vita peregrinum esse, cùm sit proprium cœli, cùm inter alia, quæ de cœlesti Ierusalem leguntur *Tobiæ c.13.* recenseatur, & per vicos eius Halleluia cantabitur. & *in Apoc 19. Et audiui vocem quasi tubæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentium: Halleluia, gaudeamus, & exultemus*, &c. licèt stillicidium aliquod stillauerit in pectora Apostolorum per Christi resurrectionem; qua nobis etiam data est spes canendi aliquando cum cœlestibus ciuibus idem Halleluia. Rectè autem [illegible] quicquid blateret Lutherus, qui idem in Quadragesima & Hebdomada sancta cantari in suæ Missæ formula iubet [illegible] ex D. Augustino *in Psal. 106. & 11[illegible] & epist. 119. ad Ianuarium. c.15. & 17* Humberto Cardinali

in

in disputatione contra Græcos, & Concilio Tolet. IV. *can.* 10. *& can. hi duo hymni. de consecr. d.* 1. veteri consuetudine Ecclesiæ nouem hebdomadibus à Septuagesima ad Pascha, quo exilij nostri tempus, gemitus, & pœnitentia celebratur, & mœstitiæ diebus omittitur Halleluia, verbum iubilationis & gaudij plenum, vt diximus, & confirmat S. Thomas, & Glossa *in c.* 19. *Apocal.* licèt Dei laus in corde & ore nostro semper esse debeat, quia *ex can. citato*, super flumina Babylonis sedemus, & flemus dum recordamur Sion, in qua Deum hymnus docet. *Psal.* 136.
Id enim est quod insinuat S. Augustinus dum *loco citato* ait hanc antiquam Ecclesiæ traditionem canendi solùm certis diebus Alleluia, non vacare sacramento. addit Amalarius *lib.* 4. *c.* 2. cùm Latina lingua qua vtimur, in prædictis diebus mœstitiæ & ieiuniorum dicendo, Laus tibi Domine, sit humilior Hebræa, quæ tunc omittitur, nos admoneri humiliori conuersatione, vestitu & similibus tempori conformandos, cùm amictus hominis enunciet de illo *Eccl.* 19. Cæterùm vox Alleluia in Græcis Liturgiis perantiqua est, vt constat ex Liturgia S. Iacobi, Basilij, & aliorum: in Latina verò quando inceperit, non omnino & prorsus indubitatum est. S. enim Gregorius *lib.* 5. *epist.* 63. videtur dicere ex Ierosolymorum Ecclesia per S. Hieronymum Damasum accepisse, vt in Romana Ecclesia concineretur Alleluia; verùm id non ita accipiendum est, vt tempore Damasi Romæ cani cœperit Alleluia, sed solùm, vt caneretur extra tempus paschale. vt idem Gregorius *ibidem* declarat. & D. Augustinus *in Psal.* 106. testatur non recenti vsu, sed antiqua traditione ab Ecclesia catholica toto orbe diffusa Alleluia cantari solitum. Quare solum peculiarem aliquem vsum ab Ecclesia Ierosolymitana Romanam accepisse possumus ex verbis S. Gregorij intelligere. vsus enim eius varius fuit, vt idem S. Augustinus docet *epistola* 119. *ad Ianuarium*, *c.* 17. Erat verò Sozomenus *lib.* 7. *c.* 19. & alij Græci apud Humbertum Cardinalem in disputatione habita anno 1054. Constantinopoli contra Græcos, asserentes in Ecclesia Romana, non nisi semel in anno decantari Alleluia (quod certè Vigilantius hæreticus Hierosolymis introducere conatus est, vt testatur D. Hieronymus *in lib. contra eumdem.*) etenim Damasi & successorum tempore adeò huius vocis vsus frequens erat, vt etiam in funere defunctorum adhiberetur; vt de funere Fabiolæ tradit S. Hieronymus *epist.* 30. & extra Ecclesias Rustici, atque Agricolæ loco secularium cantionum, ad laboris molestias subleuandas canerent Alleluia, ex eodem D. Hieronymo *epist.* 17. & infantuli ipsi balbutiente ore concinerent, vt de Paula scribit idem D. Hieronymus *ad Lætam epist.* 7. & 27. vbi etiam, sicut & in vita Paulæ ait, eadem voce Monachos ad Synaxim solitos conuocari. S. Germanus Antisiodorensis dum in Britannia esset anno 436. Christianos contra Paganorum exercitum adhortans intonans Alleluia, hostes vicit. ex Sigiberto *in Chron.*

4. Tertium genus dicitur, Tractus, & sunt aliqui versus ex diuinis litteris desumti, qui dicuntur in diebus, & officiis luctus, & Tractus à trahendo appellati, quòd tractim & grauiter cantentur: quasi deploretur diuturnitas incolatus, ac Ecclesiæ gemitus significetur, ex Alcuino *lib. de diu. off. c. de Septuagesima*, Ruperto *lib.* 4. *c.* 6. Hugone de S. Victore *in speculo c.* 7. *& lib.* 2. *de off. c.* 19. Soto *lib.* 4. *sent. d.* 13. *quæst.* 2. *art.* 4. Innocentio *lib.* 2. *c.* 32. Stephano Heduensi *c.* 12. Tales sunt, *De profundis. Qui habitat. Ad te leuaui. Super flumina Babylonis, &c.* eósque instituros à Gelasio, scribit Rupertus *lib.* 2. *c.* 21. Alij à Cœlestino, Durandus *lib.* 4. *c.* 21. à Thelesphoro. Adhibentur autem à Septuagesima ad Pascha & Missis defunctorum.

Vltimum

Vltimum est Prosa, seu sequentia, quæ etiam Iubilatio dicebatur, súntque 5.
quidam versus rhythmici, qui in festis solemnissimis, vt Paschatis, Pentecostes, Corporis Christi, dicuntur. Et eos primùm ad Missas Nicolaus admisit, ex Durando *lib.4.c.22.* Ioan. Beleth *c.38.* & Hugone *lib. 2. c. 11.* quos omnium primus inuenit Notherus Abbas de S. Gallo, qui deinde fuit Episcopus Leodiensis circa annum 850. ex Trithemio, Radulpho *prop.23.* Durando, Beleth, Hugone *locis citatis*, & Bonauentura *in expositione Missæ.* *Veni sancte Spiritus*, dicitur composita à Roberto Rege Franciæ, ex Trithemio, Durando, & Paulo Æmilio. *Lauda Sion Saluatorem*, à S. Thoma Aquinate facta est, cum reliquo officio corporis Christi ex eius opusculis.

De Oratione, & iis, quæ inter Epistolam & Euangelium fiunt.
CAP. XXIII.

SVMMARIVM.

1. *Sancta indignè tractare nefas.*
2. *De sacrificantis benedictione à Diacono lecturo Euangelium in solemni Missa petenda.*
3. *Eidem curandum ne huiusmodi benedictionem infructuosam reddat.*
4. *An sit mortale crimen ex officio Epistolam aut Euangelium legere in peccato mortali, dubium.*
5. *Cur Diaconus Euangelij librum in sinistro brachio portet.*
6. *De Acolytis cum accensis cereis præcedentibus Diaconum.*
7. *De Thuribulo præcedente Euangelium.*
8. *De ascensu in Ambonem.*

ABsoluta Epistola cum versiculis, sacerdos in medio altaris Deum orat, vt 1.
Isaiæ c.6. mundet eius cor, & labia, cum etiam ignito calculo Isaiæ labia mundarit, vt miseratione diuina mundatus dignè valeat enunciare Euangelium. Similísque precatio adhibetur etiam in Liturgia S. Iacobi ante thurificationem. *Domine*, inquit, *Iesu Christe Dei verbum, qui tua sponte & Deo & Patri victimam irreprehensam in Cruce obtulisti, ille duplicis naturæ carbunculus, qui forcipe labia Prophetæ attigisti, & eius peccatum abstulisti, tange & nostros, qui peccatores sumus, sensus, ac nos purga omni macula, purósque nos siste sancto altari tuo, vt tibi laudis sacrificium offeramus.* Ratio enim naturalis docet id quod sanctum est indignè tractare nefas esse, vt ipsomet Plato *in Euthiphone, & lib.4. de Republ.* & Aristoteles *lib.2. Eth.c.3. & 6. & lib.3.c.7.* docent, vt omittam S. Thomam *3.p.quæst.64. art.6.* Sotum *lib.4. sent.d.1. quæst. 5. art. 6.* & alios. cedit enim id in Dei irreuerentiam. Vnde *Leuit.19.* præcepit Dominus, *Sancti eritis, quia ego sanctus sum.* & *Isaiæ 52. Mundamini qui fertis vasa Domini.* Debet enim minister se domino suo conformem exhibere. & *Deut. 16. Iustè quod iustum est persequeris.* ideo Dionysius *epistola 8. ad Demophilum. Nefas est*, inquit, *ea, quæ iusta sunt, non secundum dignitatem meritáque exequi.* & paulò pòst: *Vt mihi quidem videtur, audax nimium huiusmodi est, qui non veretur ea, quæ sunt diuina, præter meritum exequi.* videndus etiam D. Augustinus *in Psal.* [illegible] circa ea verba: *Qui tegit aquis superiora eius.*

In solemni vero [illegible] quia Euangelium cantatur à Diacono, accedens ad celebrantem 2.

lebrantem dicit: *Iube Domne benedicere*, iuxta illud D. Pauli, vt notat Innocentius *lib. 2. c. 38. Quomodo enim prædicabunt nisi mittantur?* Atque ille benedicens, vt etiam fit pæne similibus verbis in Liturgiis D. Marci, Basilij, Chrysostomi, ait: *Dominus sit in corde tuo, & in ore tuo, vt dignè ac competenter enuncies Euangelium suum.* quod etiam refert ex veteribus Amalarius *lib. 3. c.* 18. In Missis verò priuatis sacerdos ipse hæc eadem dicit sibi applicando, nempe sit in corde meo, &c. manibus ante pectus iunctis reuerentiæ gratia inclinatus,& oculis ad Dominum sursum modestè elatis, secundùm illud *Psal.*122. *Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis*, & exemplo Christi *Matth.*14. *Marci 6. Lucæ 9.* veterísque Christianorum more,vt patet ex Tertulliano *in Apoc.c.*30.

3. Curandum verò Diacono est, vt monet Amalarius *loco citato*, ne infructuosam reddat sacerdotis orationem,Dominúmque teneat in mente,nec sinat euanescere imposita verba,aut frangi crucis signum impressum per sacerdotis manus à noxiis cogitationibus; & osculata celebrantis manu in signum reuerentiæ, dum accedit ad legendum,in corde suo Domino dicat: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis; timeátque illud *Psalm.* 49. *Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?* Debet enim imitari Dauid, qui, vt notat S.Ambrosius, & Cassianus *Psalm.*118. dixit priùs,*In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi.* deinde, *In labiis meis pronunciaui omnia iudicia oris tui.* atque vt eiusdem D. Ambrosij vtar similitudine, vt gallus gallinaceus non prius alios excitat quàm excitarit seipsum, & puluerem discusserit; ita qui alios docere parat, seipsum priùs ita formet, vt opera verbis consentiant. Sapientem namque Ægyptij hieroglyphicè significantes manum oti admotam effingebant, vt eum manu exequutum, quæ ore proloqueretur indicarent,qua de re paulo pòst etiam dicetur.

4. Sed grauis inter Theologos est difficultas, an sit crimen mortale ex officio solemniter Euangelium aut Epistolam pronuntiare in peccato mortali? vtraque enim pars suos habet defensores. Et quidem partem negatiuam tuetur Sotus *4.d.*1. *quæst.5.art.6.& d.24.art.*4.Ledesma 2.4.*quæst.*38.*art.5. &* 1.4.*quæst.5.art.6.* Henricus *quodlib.*6. Victoria §.214. *in nouis* 233. Henriquez *lib.*10. *c.*23. Suarez *3.p.quæst.65.art.*4.Affirmatiuam verò defendunt Syluester *v.Clericus* 2.*num.*2. Angelus *Clericus* 8.*num.*1. Caietanus 2.2.*quæst.*60. *art.*2. *in fine.* Nauarrus *de pœnit.d.6. c.1.§.sacerdos, num.*15. sentientes peccare mortaliter eum,qui aliquod sacrum officium, quod illi ex ordinatione competit, in peccato mortali exequitur: quòd committat sacrilegium indignè res sacras pertractans,iuxta regulam S. Thomæ *4.d.24.quæst.1.art.3.quæstiuncula* 5. Quocirca saltem ne se exponat periculo,curare omnino debet,vt sanctè suo munere fungatur.

5. At verò cur Diaconus sanctorum Euangeliorum codicem accipiens imponit, & portat brachio sinistro? An ex Alcuino *lib.de diu. off.cap.quid significent vestimenta*, & Amalario *lib.* 3. *c.* 18. vt significetur temporalis & præsens vita, in qua necesse est Euangelium prædicari? An etiam vt quasi cordi, quod in sinistram partem vergit, Euangelium superponamus, eóque veluti sigillo illud muniamus, iuxta illud Sponsi, *Pone me vt sigillum super cor tuum, &c.* vt etiam de B. Cecilia testatur sancta Ecclesia, semper Euangelium Christi in pectore gestasse.

6. Diaconum accedentem ad recitandum Euangelium duo præcedunt. Acolyti cum accensis cereis, non quidem, vt rectè docet Isidorus *lib. 7. c.*12. & habetur *d.*21. *can.cleros*, ad fugandas tenebras, cùm rutilante sole celebretur; sed vel,

vt putat S. Hieronymus *contra Vigilantium*, Isidorus *loco citato*, & Rupertus *lib.* 1. *c.*36. in signum lætitiæ, ex doctrina Euangelij, quòd, qui antea loquebatur per
Ad Heb. 1. Prophetas, sit nobis locutus in filio. vel ex eodem Isidoro, & Alcuino *c. de tonsura clericorum*, ad significandum nos de tenebris infidelitatis ad lucem venisse Euangelij Christi, qui est lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. vel ex Amalario *lib.*3. *c.* 18. vt significemus legem & Prophetas Christo testimonium præbuisse. vel ex Innocentio *lib.*2.*c.*40. quòd discipuli bini missi sint, cum miraculorum fulgore in omnem locum, in quem erat ipse Christus venturus. vel ex ordine Romano quòd in nobis cum Euangelij doctrina debeant esse duo præcepta charitatis, Dei scilicet, & proximi. aliter enim seruus sciens voluntatem domini, & non faciens, plagis vapulabit multis, *Lucæ* 12. & *Iacobi ep.c.*1. *Non auditores tantùm verbi, sed factores iustificentur*. & *c.*2. *Fides sine operibus mortua sit.* Et mulieres ad fabricam Tabernaculi Dei, non tantùm inaures, sed etiam dextrariola contulerint; eo quòd non satis sit promtas habere aures ad Dei verbum, nisi simul manus operi admoueamus.

Præcedit etiam ante Euangelium Thuribulum, tum ex Amalario *lib.* 3. *c.* 5. *&* 18. & Micrologo, ad significandum bona Christi opera, & virtutum odorem, quæ euangelicam doctrinam præcesserunt, quòd Christus, teste D. Luca, cœperit facere, & deinde docere. tum ex Innocentio *lib.*2. *c.*40. & Ruperto *lib.* 1. *de diu. off. c.*36. quia, qui annuntiat Euangelium talis esse debet vt dicebat S. Paulus, *Christi bonus odor sumus.*2. *ad Corinth.* 2. vt enim docet Aristoteles *lib.* 10. *Eth.* dum sermones moribus dissonant, contemnuntur, & interimunt veritatem. & D. Gregorius *in Pastorali. Necesse est cuius vita despicitur, eius prædicatio contemnatur.* cuius causam affert Seneca *epist.* 6. quòd homines semper magis oculis, quàm auribus credant. ob id D. Paulus *ad Rom.c.*2. dicit, per huiusmodi qui prædicant non furandum, & furantur, Dei nomen inter Gentes blasphemari. 7.

Postremò Diaconus lecturus Euangelium ascendit Ambonem veteri consuetudine, vt constat ex D. Cypriano *lib.*2. *epist.*5. *lib.*4. *epist.*5. Cassiodoro *lib.*10. *Trip.c.*4. Socrate *lib.*6.*c.*5. VValfrido *c.*6. Amalario *lib.*3.*c.*18. Idque ex Innocentio *lib.*2.*c.*43. & Alensi 4.*p.* vt meliùs audiatur ab omnibus, secundùm illud *Isaiæ c.* 40. *Super montem ascende tu, qui euangelizas Sion. exalta in fortitudine vocem tuam.* Itémque ad denotandum veritatem euangelicam palàm annunciandam, non in latebris, vt faciunt hæretici. *Matth.c.*10. *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine; & quod in aure auditis, prædicate super tecta.* denique ex Amalario *loco citato*, & Turrecremata *can. Apostolica, de consecr. d.*1. ad indicandam eminentiam legis, & doctrinæ euangelicæ: cuius autor non Solon, Lycurgus, Numa Pompilius, Aristoteles, aut Plato, homines in multis decepti, qua de re Franciscus Arias *tract.*5.*p.parua*, sed æterna Dei sapientia fuerit. quare recta est, & irreprehensibilis in præceptis, & probitate morum; exteriorem & interiorem simul hominem formans; sublimis in promissione præmiorum, cùm in cœlesti patria æternæ vitæ gaudia, quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, seruantibus promittat, & donet; & denique formidabilis spernentibus, & transgredientibus, cùm gehennæ æterna minetur supplicia. qua de re D. Gregorius *Hom.*6. *in Ezechielem.* 8.

De

De Euangelio. Cap. XXIV.

SVMMARIVM.

1. *De celebrantis salutatione, & adstantium responsione; & cur postponatur Euangelium lectioni Epistolæ.*
2. *Cur præmittatur titulus, initium, aut sequentia.*
3. *De responsione,* Gloria tibi Domine.
4. *Signum crucis præmittendum Euangelio, & quare.*
5. *Ritus Euangelij in Missa legendi Apostolica traditio, & cum accensione luminum.*
6. *Cur legatur versus Aquilonem.*
7. *Quomodo audiendum.*
8. *Infigendum osculum Euangeliorum libro, veteri more, venerationis causa.*
9. *Responsio circumstantium post lectum Euangelium.*

1. SVpeuenit Euangelium, vt perfectè instruat fidelem populum in rebus fidei, vt etiam docet Nicolaus Cabasila *cap.* 22. *Liturgiæ.* Perfectioris enim manife- *Vide c.21.* stationis fidei sunt, quæ per Dominum, quàm quæ per alios dicuntur. priùs ta- *§.4.* men præmittitur salutatio ad attentionem excitandam, & circumstantium responsio, precantium vt adsit Deus legenti Euangelium, vt dignè legat. qua de re Alcuinus *de diu. off. c. de celebr. Missæ,* Durandus *lib.* 4. *c.* 24. Rupertus *lib.* 1. *c.* 36. Innocentius *lib.* 2. *c.* 46. & Hugo *lib.* 2. *c.* 20.

2. Præmittit autem lecturus titulum, initium, vel sequentia sancti Euangelij secundùm N. quorum verborum sensus est ex D. Bonauentura *in expositione Missæ.* verba, quæ legi debent, sunt secundùm Matthæum, v. g. aut Ioannem, idémque etiam antiquitus fiebat, vt patet ex Liturgia D. Chrysostomi, Amalario *lib.* 3. *c.* 18. Alcuino *c. de celebrat. Missæ.* Sed cur dicitur secundùm Matthæum, aut Ioannem, & non Matthæi aut Ioannis? An quia verba sunt Spiritus sancti, quo inspirati Dei homines loquuti sunt, relata tamen & scripta à Matthæo, vel Ioanne, quasi per amanuensem? Vnde etiam Dauid *Psal.* 44. *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis.*

3. Clerus ac populus respondet, *Gloria tibi Domine*, veteri consuetudine, vt videre est apud Chrysostomum *in Liturgia*, Innocentium *lib.* 2. *c.* 46. Rupertum *lib.* 1. *c.* 36. Amalarium *lib.* 3. *c.* 18. Hugonem *lib.* 2. *c.* 20. Bonauentura *in expositione Missæ.* Cabasilam *in Liturgia, c.* 22. Idque ex citatis, vt glorificent Deum, quòd miserit eis verba salutis æternæ. vt etiam *Act.* 11. Apostoli glorificauerunt Deum, quòd & inter Gentes dedisset pœnitentiam ad vitam. Ex Durando autem *lib.* 4. *c.* 24. vt gratias agant, Deúmque laudent, quòd diabolum vicerit, & nos liberarit. Ex S. Germano verò confitendo Christum esse verum Deum, sapientiam, & verbum Patris. Ex Amalario *lib.* 3. *c.* 18. quòd Deum populus deprecetur, ne diabolus verba sancti Euangelij de corde illius auferat, neque corda petrosa sint, aut spinosa, sed terra bona, vt recepto semine optatum afferant fructum.

4. Interim & qui Euangelium legit, librum, & seipsum, & qui audiunt se signo crucis muniunt, in fronte, ore, & pectore, ex Hugone *lib.* 2. *c.* 20. Innocentio *lib.* 2. *c.* 44. Amalario *loco citato*, Alensi 4. *p. quæst.* 37. *de officio Missæ.* § 8. Durando

lib.4.c.24. Micrologo *c.9.* Soto *4.d.13.q.2. art.4.* In fronte Sede pudoris, ne erubescamus confiteri Euangelium, & Christum crucifixum. *Ad Galatas 6. Absit mihi gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.* In ore, vt palam confiteamur. In pectore, vt nos paratos ostendamus ad patiendum pro eius nomine, & Euangelio, vt diximus *c.8.* & ex Amalario ne aliqua impura cogitatio, aut diaboli suggestio possit impedire fructum verbi Dei.

Ritum verò legendi in Missa Euangelium antiquissimum esse, constat ex D. 5.
Marci Liturgia, Clemente *lib.2.constit.c.57.aliàs 61.* Concilio Laodiceno *c.16.* vbi cùm dissuetum esset legi die Sabbati, præcipitur vt legatur etiam eo die, Concil. Carthag.IV. *c.84.* Valentino *can.2.* Anastasio Papa *epistola 1. ad omnes Germaniæ & Burgundiæ Episcopos, c.1.* D. Hieronymo *lib. contra Vigilantium*, affirmante toto Oriente accendi solita luminaria etiam rutilante sole dum legeretur Euangelium. Augustino *in præfat.in epist.D.Ioannis, & ser.144.de temp.* Chrysostomo *Hom. 6. de pœnitentia*, Ambrosio *lib. 1. off. c.8. & epistola 75.* Leone *serm. 3. & 5. de Epiphania*, Anastasio *can. Apostolica, de consecrat. d.1.* Germano *in Theoria.* Primis verò Ecclesiæ temporibus; quando nondum Euangelium scriptum erat, voce declarabatur Christi Domini incarnatio, passio, resurrectio, ascensio, & secundus aduentus ad iudicium. vt colligitur ex Liturgia D. Iacobi, & testatur Henriquez *lib. 9. c.32.* cum aliis. quare ex Apostolis huiusmodi consuetudo manauit. A Paschate etiam ad Ascensionem, in Euangelij lectione Cereus paschalis accenditur ad indicandum tempus, quo post resurrectionem Christus Dominus mundi lux cum discipulis versatus est, & in signum lætitiæ resurrectionis ritu veteri. videatur idem Hieronymus *epistola 20. ad Marcellam*, Isidorus *lib.7. Etymol. c.12.* Prudentius *in hymno ad incensum cerei*, Augustinus *epistola 157.* Rupertus *lib.6.de diu.off.c.28.* Rabanus *lib.2.c.38.* Alcuinus *de diu. off.c.de Sabbato sancto Pascha*, Durandus *lib.4.*

Legitur Euangelium facie conuersa ad Aquilonem (cur enim in sinistro 6.
cornu altaris legatur aliàs diximus) quia fides, quæ in Euangelio continetur, armatura nostra est, contra diabolum per Aquilonem significatum *Isaiæ c.14. Super astra exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti in lateribus Aquilonis. Ieremiæ c.1. Ab Aquilone pandetur omne malum*, ita Hugo *lib. 2. c. 20.* Stephanus Heduensis *c.12.* Alcuinus *c. de celebr. Missæ*, Innocentius *lib. 2. c.43.* Alb. Bonauentura *tract. de Missa*, Turrecremata *can. Apostolica, de consecratione, d. 1.* & ferè semper initium est: *In illo tempore*, cuius rationem declarat Alensis *loco citato 4.p.quæst.37.*

Dum legitur Euangelium omnes assurgere & stare debent, ex Apostolorum 7.
constitutione, teste Clemente *lib.2.c.57.aliàs 61.* Liturgia S.Marci, & aliis. & quia in aliquibus Burgundiæ & Germaniæ Ecclesiis irrepserat abusus sedendi, Anastasius Papa idem decreuit *epistola 1 ad Episcopos Germaniæ, & Burgundiæ, c.1.* & habetur *can. Apostolica, de consecrat. d.1.* & meminit eiusdem ritus Cyprianus *epistola ad Clerum, & plebem de Celerino confessore ordinato lectore*, Amalarius *lib.3. c.18.* Alcuinus *c. quid significent vestimenta*, Rabanus *lib. 1. c.33.* Hugo *lib.2. c.11.* VValfridus *c.22.* Micrologus *c.9.* Albertus & Bonauentura *tract. de Missa.* idque, tum vt ostendamus nos ad pugnam contra diabolum paratos, vt ait Albertus: tum quòd tamquam serui ante dominum promti ad omne præceptum esse debeamus, ex Amalario. Ideo *lib.3. Reg.c.10. Beati serui tui, qui stant coram [illegible] semper, & audiunt sapientiam tuam.* Damnat Sozomenus *lib.9. c.39.* Alexandrino[illegible] morem, apud quos contra communem vsum Episcopus non stat cùm leg[illegible] an-
[illegible]m.

gelium. Quin etiam stabat populus cùm Dei verbum prædicabatur, cùm D. Aug. *Hom.26. ex 50.* dicat ante paucos dies indulsisse quibusdam propter dolores pedum, & ægram valetudinem, vt sedendo audirent. Similiter in reuerentiæ & humilitatis signum debent omnes esse decenter curui, ex *citato can. Apostolica, de consecr.d.*1. Sancto Ambrosio *lib.*1. *off.c.*11. Hieronymo *lib. contra Vigilantium*, Basilij & Chrysostomi Liturgia, Hugone *in speculo c.*7. Innocentio *lib.*2.*c.*34. & 47. Io. Beleth *c.* 39. Bonauentura *tr. de Missa*. Itémque capite aperto, ex iisdem, & Hidelberto Cenomanensium Episcopo, dum canit:

Inde sinistrorsum Domini sacra verba leguntur.
Plebs baculos ponit, stat, retegitque caput.

Et quod de baculis seu armis deponendis ait, habet etiam Amalarius *lib.*3.*c.*18. Durandus *lib.*4.*c.* 24. Hugo *in speculo c.*7. & Concilium Aurelianense *can.* 22. & significat esse Christianæ charitatis professionem non se vindicare, sed Domino reseruare vindictam, *ad Hebr.*10. Et sanè vti apes, teste Aristotele *lib.*3.*de gen. animal.* quempiam offendere non possunt, nisi cùm aculeo, vt dixit Poëta, vitam in vulnere ponant; ita nos lædere quemquam per vindictam haud possumus, nisi nos ipsos simul perdamus. Nec res magna est, si nos Christi doctrinam sequuti, quíque dicimus quotidie: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, eius amore faciamus, quod plures Ethnici fecerunt; & cæteris faciendum senserunt. Nam Pytacus cùm maledicum in se quempiam in sua haberet potestate, séque posset vlcisci, eum dimisit, dicens: Venia est vltione melior, cùm illa mitis sit ingenij, hæc ferini. Plato quoque *lib.*1. *de Republ. & in Critone. Nullo* (inquit) *modo iniuriandum est, neque si iniuriam passus fueris, vlciscendum, vt vulgus putat.* Idémque apta similitudine animalium docet Plutarchus *lib. de vtilitate capienda ex inimicis. Quæ enim* (ait) *firmissimæ sanitatis sunt, serpentes, & lapides vorant, & concoquunt, cùm languidi & morbosi vino & pane sumto nauseent: sic stulti amicitias etiam corrumpunt, prudentes inimicitiis commodè vtuntur.* sed dicemus hac de re *lib.*4.*c.*22.*n.*12. Magna igitur cum attentione & deuotione Euangelium audiendum est, cùm sit quædam veluti legatio Dei ad nos missa, ne Christum spernere videamur. & vtinam hac in re eos imitaremur Iudæos, qui *lib.*2. *Esdræ c.*8. Moysi libros legentem audierunt Neemiam. Origenes certè *super Exodum* sentire videtur, non minori diligentia audienda verba diuina, quàm adhibeatur in cauendo ne quid de Eucharistia per negligentiam decidat. Quod verò monet Plutarchus, ad audiendum non accedendum vti ad spectaculum, putà vt tantùm delectemur, sed vt efficiamur meliores, multo magis fidelibus in audiendo Dei verbo, quàm Ethnicis in auscultandis sermonibus Philosophorum congruit. & disertè præcepit D. Iacobus *in sua epistola c.*1. *Estote autem factores verbi, & non auditores tantùm.* cùm enim Dei verbum sit veluti imber, terram cordis nostri infundere debet, & germinare facere, vt ait Isaias *c.*55.

Hom.13.

8. Lecto Euangelio, libro osculum infigitur antiquissimo ritu Ecclesiæ, vt constat ex Dionysio *lib. de Eccl. hier.c.*3. ex *can. Apostolica, de consecr.d.*1. Octaua Synodo generali *can.*3. Nicæna Synodo II. *act.*6.& 7. Epiphanio *ibidem*, Iona Aurelianensi *lib.*2. *de imag.* Ruperto *lib.*2.*c.*1. Hugone *lib.*2. *off.c.*21. Concilio Coloniensi *in exposit. Decalogi*; quod fit ad denotandum affectum nostrum erga Christum, in quem veneratio refertur, vt diximus de imaginibus & cruce; per ipsum enim accepimus reconciliationem, & pacem, & ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, vt ait Apostolus *ad Ephesios c.*2. piáque est ac sancta huius-

modi Euangelij veneratio; quare S. Cecilia illud in sinu semper gestabat, & B. Franciscus, vt refert Vmbertus *in regula S. Augustini, c.23.* si quam chartulam sacram, vel cum Iesu nomine inuenisset, cum magna deuotione & reuerentia eleuabat, & honesto loco collocabat. Testatur Gregorius Turonensis *in vitis Patrum, c.6.* S. Gallum in incendio ciuitatis Aruernæ ingressum Ecclesiam. post orationem accepto Euangeliorum codice, & aperto, igni obuiam processisse, subitóque ita extinctum incendium, vt ne fauilla quidem remaneret. Simile scribit Niceph. *lib.5.c.22.* de Ecclesia S. Anastasiæ ab incendio seruata à S. Martiniano Euangeliorum libro. Scribit denique Zonaras in Basilio Macedone Rhosos Christi fidem amplexos, viso Euangeliorum codice ab igne extracto illæso.

Finito Euangelio responderi solet ab adstantibus: *Laus tibi Christe*, vt se erga tantum Dei beneficium, & nuncium gratos ostendant, séque non tantùm credere, quod in Euangelio promittitur, verumetiam sperare. Aliàs, vt videre est apud Turrecrematam *can. Apost. de consecr. d.1.* dicebatur: *Deo gratias*, eadem omnino de causa, & aliàs ex Beleth *c.39.* *Amen.* ac si adstantes dicerent: Verum est, quod lectum est, vel ita fiat. Multique, ex eodem Beleth *c.39.* Turrecremata & S. Remigio, se signo crucis muniunt contra diabolum, ne veniat, & tollat verbum Dei de cordibus eorum, *Lucæ c.8.* 9.

De Symbolo. CAP. XXV.

SVMMARIVM.

1. *Cur post Euangelium recitetur Symbolum.*
2. *Eius vsum prius fuisse in Ecclesia orientali quàm occidentali, & maximè Romæ.*
3. *Quid sit Symbolum, & cur confectum.*
4. *Quotuplex sit Symbolum.*
5. *Cur sententiæ singulæ articuli nuncupentur.*
6. *Articuli quot numero, & quid doceant in vniuersum.*

SOlemnioribus diebus, vt Dominicis, Apostolorum, Doctorum, & huiusmodi, de quibus Radulphus *propositione 23.* & Innocentius *lib.2. c.51.* post Euangelium recitatur Symbolum fidei, tum quòd ex auditu verbi Dei consequatur fides, *ad Rom. c.10.* tum vt doceat nos Ecclesia, sicut corde creditur ad iustitiam, sic ore confessionem fieri ad salutem, *ad Rom. c. 10.* vt notat Berno Augensis *c.1.* Durandus *lib.4. c.25.* & alij, idque vsque à primis Ecclesiæ temporibus, cùm habeatur in Liturgia D. Iacobi, Marci, Chrysostomi, & Dionysio *de Eccl. hier. c.3.* 1.

Fuit tamen prius Symboli recitatio in Missa in orientali, quàm occidentali Ecclesia. Etenim Concilium Toletanum III. *c.2.* celebratum anno 610. profitetur cùm occidentalis Ecclesia ea consuetudine careret, velle eam ex orientali Ecclesia in omnibus Ecclesiis Hispaniæ recipere, vt etiam in Gallia & Germania vsus eius inualuit tempore Caroli Magni, ob hæresim Felicis Vrgelitani Episcopi, vt testatur VValfridus *c.22.* Quinimmo in Ecclesiis vrbis Romæ inter Missarum solemnia non receptus est Symboli vsus, nisi tempore Henrici II. Imperat. & Benedicti Papæ VIII. nempe anno 1014. vt oculatus testis est ipse Berno Augensis, qui cum Henrico aderat, ait enim *c.2.* *Cùm Romanorum Presbyteri* 2.

teri ab Henrico interrogarentur cur post Euangelium, vt in aliis Ecclesiis fiebat, symbolum non canerent, me assistente audiui eos huiusmodi responsum reddere, videlicet, quòd Romana Ecclesia non fuisset aliquando vlla hæreseos fæce infecta; sed secundum S.Petri doctrinam, in soliditate Catholicæ fidei permaneret inconcussa: & ideo magis his necessarium esse illud symbolum sæpius cantando frequentare, qui aliquando vlla hæresi potuerunt maculari. At Imperator domino Benedicto persuasit, vt ad publicam Missam illud decantarent. Hæc Berno. vt tamen semper fides conseruaretur illæsa, Leo III. qui obiit anno 816. inscripsit in duobus scutis argenteis, vno quidem litteris Græcis, altero verò Latinis, dextera læuáque pendentibus, & pensantibus libras 94. & sex vncias, in Basilica D.Petri symbolum, vt testatur Anastasius Biblioth. in Leone III.

3. Et quidem si rem spectes, Symbolum, vt definit D.Augustinus *ser.15. de tempore,* est fidei nostræ comprehensio simplex, breuis & plena, vt simplicitas rusticitati audientium consulat, breuitas memoriæ, & plenitudo doctrinæ. & *ser.119. Symbolum est breuiter complexa regula fidei, vt mentem instruat, & non oneret memoriam.* Symbolum fidei regulam dixerat etiam Tertullianus *initio lib. de velandis virg. & lib. de præscriptionibus aduersus hæreses, c.13.* & regulam veritatis, quæ à Christo transmissa venit per Apostolos *lib. aduersus gent. c. 47. & lib. aduersus hæreticos. c. 37.* vt etiam Irenæus *lib.1. adu. hæreses. c.1.2.19. & lib.3. c.2.* Origenes *in præfatione lib. Periarchon,* Chrysostomus *Hom.1. in Symbolum,* Augustinus *lib.1. de fide & Symb.* Ruffinus *in expositione Symboli.* Sin verò etymologiam nominis quæras, Symbolum, ex D.Clemente *ep.1. ad Iacobum fratrem Domini,* & Ruffino *in expositione Symboli,* quæ vulgo tribuitur Cypriano, significat indiciũ & collationem. Indicium quidem, hoc est, signum, notam, aut tesseram, qua milites alij ab aliis distingui in bellis & dignosci possint. cùm enim & armorum habitus par, & vocis sonus vnus est, ne qua doli subreptio fiat, vnusquisque dux suis militibus symbolum seu tesseram tradit, quæ Latinè signa & indicia nominantur; vt si interrogatus quis de quo dubitetur, tesseram non proferat, vt hostis agnoscatur. Eodémque modo, vt idem Ruffinus docet, & S.Maximus Taurinensis *Hom. de traditione Symboli,* vt possent internosci, quínam verè secundùm Apostolicas regulas Christum prædicarent, & qui non, licèt se Apostolos simularent lucri & ventris gratia, vt in Actibus Apostolorum *c. 15.* discessuri ab inuicem Symbolum tamquam tesseram fidei composuerunt; & iccirco eodem Ruffino & D.Hieronymo *epist.61. ad Pammachium,* testibus, non in chartis, sed cordibus per traditionem scribi voluerunt, ne facilè ab infidelibus dignosci possent, & patere fraudibus. Collationem verò plurium in vnum ex eodem D.Clemente, Ruffino, Hieronymo *in c.23. Prouerb.* Augustino *ser.2. de ramis palmarum.* Cassiano *lib.2. de Incarnatione. c.3.* vt cùm multi conferunt, iuxta cuiusque voluntatem, pro sua parte cibos ad conuescendum. quo sensu dixit Concilium Laodicense, vt habetur *d.44. can. non oportet.* Clericos aut laicos Christianos non debere ex Symbolis celebrare conuiuia. & inde translatum est nomen ad collationem sermonum, quæ in hominum cœtibus, aut Conciliis fit. Vnde etiam Apostoli, vt concordes & vniformes essent in futura prædicatione fidei, Symbolum, fidei normam confecerunt, conferendo in vnum quod quisque sentiebat. non sicut filij Noe, qui discessuri ad inuicem *Gen. 11.* ex lateribus & bitumine construere agressi sunt turrim, cuius cacumen cœlum contingeret, sed munimenta fidei, quæ starent aduersùs faciem inimici, ex dominicis margaritis, & lapidibus pretiosis ædificantes. quare illi confusione linguarum damnati sunt, hi linguarum omnium donum consequuti. Et sanè valde conueniens fuit, quæ à Christianis omnibus

credenda

1. credenda sunt, redigi ad breue Symbolum, & regulam. tum vt omnes facilè retinerent, quæ pertinent ad fidem, ex Cyrillo *Catech.* 5. Augustino *lib. de fide & Symbolo,* siue negotiosi sint, quos occupatio impedit à cognitione, siue inscij & rustici, qui scripturas non intelligunt, siue pueri vt fidem cum nutricis lacte sugant; cùm tantopere Christianæ reipublicæ intersit, vt pueri à teneris religionem & pietatem discant. vt non tantùm Salomon *Prouerb.*22. sed etiam Ethnici testes sunt, præsertim Aristoteles *Eth.lib.*2.*&* 7. Seneca *ep.*11. Virgilius *lib.*2. *Georg.* Horatius *in Poëtica,* Marcus Tullius *lib.*1.*&* 2.*Tusc. qq.* Macrobius *lib.*7. *Satur. c.*9. cuius rei ea est causa ex eodem Aristotele *lib. de mem. & reminisc. & lib.* 1. *Rhet.* & D. Augustino *lib. de Musica,* quòd consuetudo sit difficile mobilis, & quasi altera natura. ad quod alludens alter Seneca *Tragœdia* 6. dixit: *Dediscit animus serò, quod didicit diu.* quod etiam præclaro exemplo ostendit Dorotheus *doctr.* 11. qui paruulas cupressus euelli iussit, quod facile fuit; tum maiorem, quòd multo difficilius factum. denique maximam, quod nullo modo fieri potuit, quòd radices altas egisset. Vnde conuersus ad discipulos, tales etiam esse dixit animi nostri habitus siue probos siue improbos, qui cùm noui ac parui sunt, facilè euelli possunt, difficillimè cùm creuerint, & obduruerint. Idémque probè nouerat Iulianus Apostata, qui vt orbem Christianum peruerteret, & traduceret ad Gentilismum, iussit in scholis puerorum legi libros, quos contra Christum Do-
2. minum conscribi iusserat, vt his assueti pueri, euaderent Gentiles. tum ex Irenæo *lib.*1. *c.*3. vt vbique esset fidei vnanimitas. hinc enim fit, vt Ecclesia tota, quasi vnam animam, & cor vnum habere videatur; dum eamdem fidei regulam diligenter vbique custodit, & quasi vno ore prædicat; eáque gentium & populorum consensione, se iustissimè in Ecclesiæ gremio detentum profitetur D.
3. August. *lib. contra epistolam Manichæi c.*4. tum ad cautelam contra hæreticos, cùm soleant facilè fidem corrumpere varietate verborum, vt notauit Durandus 3. *sent.d.*25.*q.*2. Quare meritò S. Ambrosius *ser.*38. Symbolum appellat clauem qua reserantur tenebræ, & lux Christi aduenit. Et S. Leo *epist.*96. *ad Pulcheriam Augustam.* Catholici Symboli breuem & perfectam confessionem, quæ duodecim Apostolorum totidem est signata sententiis, ita instructam esse in munitione cœlesti, vt omnes hæreticorum opiniones solo possint gladio detruncari. & Ruffinus *in expositione Symboli* dicit in diuersis Ecclesiis aliqua inueniri adiecta, in Ecclesia verò vrbis Romæ secus esse, eo quòd ibi nulla hæresis exordium sumserit; & quòd seruaretur mos antiquus, vt qui gratiam Baptismi suscepturi erant, publicè, & fideli populo audiente Symbolum redderent. auditus enim eorum, qui præcesserunt, ne vnius quidem verbuli adiectionem admittit.

Porrò quadruplex est Ecclesiæ catholicæ Symbolum. Primum omnium & 4. communissimum est Symbolum Apostolorum, ab ipsis compositum, vt hactenus diximus, & testatur Clemens *epist.*1. Irenæus *lib.*1.*c.*2. Tertullianus *loco citato.* Ambrosius *epist.*81. *ad Siricium,* Augustinus *ser.*115.180. Leo *loco citato,* Chrysostomus *Hom.*1.*&* 2.*in Symbolum.* Ruffinus *in expositione Symboli,* Hieronymus *ep.*61. *ad Pammachium,* Fortunatus *in præfat. in expositione Symboli,* Vigilius *lib.*4. *contra Eutychem,* Maximus Taurinensis *ser. de Symbolo.* Sed an singuli Apostoli singulos articulos condiderint, an potiùs omnes totum Symbolum, etsi non ita apud omnes certum sit, singulos tamen à singulis conditos colligimus ex D. Clemente *loco citato.* Leone *epist.*96. Augustino *ser.*115. vbi singillatim à quo quisque sit conditus, docet Bonau. 3. *dist.*25. *art.*1.*q.*1. Innocentio *lib.*2.*c.*51. Venantio Fortunato *loco citato.* Alcuino *c.*22. Rabano *lib.*2. *instit.c.*16. sanè doctri-

na

na ea est, vt præcipua religionis Christianæ capita distinctè & breuissimè complectatur; cùm & diuinæ essentiæ vnitatem, & trium personarum distinctionem, & actiones, quæ præcipua quadam ratione illis attribuuntur, comprehendat. vt non mirum sit, si Lutherus impius Hæresiarcha, qui diuina omnia, & humana peruertere solitus est, Symbolo pepercerit, & doctrinam esse Apostolorum confessus sit. vt enim ex illius colloquiis à commensali publicatis, anno 1571. notauit Feuardentius *in c.2. Irenæi lib.1. aduersus hæreses*, frequenter ad suos aiebat: *Symboli verba ab Apostolis constituta esse credo, qui in congregatione sua hoc Symbolum verbis tam breuissimis & consolatoriis confecerunt. Est opus Spiritus sancti rem tanta breuitate, tam efficacissimis & emphaticis verbis describere. Extra Spiritum sanctum & Apostolos, non potuisset ita componi, etiamsi millia secula illud componere conarentur.* Hæc ille. Alterum Symbolum est Concilij Nicæni I. vbi contra impietatem Arij Patres consubstantialitatem & diuinitatem Christi distinctiùs explicarunt. & habetur in Concilio VI. Carthaginensi *can.10.* & meminerunt Concilium Chalcedonense *act.1.* Ruffinus *in hist. lib.6.* Cassiodorus *lib.2.c.9.* Socrates *lib.1.c.8.* Nicephorus *lib.8. c.18.* Cúmque à primis Ecclesiæ temporibus, vsque ad tempora Marci Papæ, qui Syluestro successit, diceretur Symbolum Apostolorum, præcepit Marcus dici Symbolum Nicænum, nempe anno 336. ex Platina *in Marco*, Genebrardo *in Chron. anni 338.* Hugone *lib.2.c.11.* Ruperto *lib.2.c.21.* Durando *lib.4.c.25.* Radulpho *proposit. 23.* vnde Isidorus *lib.1.c.16. Symbolum* (inquit) *tempore sacrificij populo prædicatur, trecentorum decem & octo Patrum sanctorum collatione, apud Synodum Nicænam editum, cuius verè fidei regula tantis doctrinarum mysteriis præcellit vt de omni parte fidei loquatur, nulláque pene sit hæresis, cui per singula verba, vel sententias non respondeat. omnes enim errorum impietatúmque perfidias & blasphemias caleat. & ob hoc in vniuersis Ecclesiis pari confessione à populo proclamatur.* Tertium Symbolum est Constantinopolitanum editum in Concilio I. Constantinopolitano, & scriptum à Gregorio Nisseno, ex Nicephoro *lib.12.c.13.* & recitatum in Concilio Chalcedonensi *act.2.* vbi distinctiùs diuinitas Spiritus sancti contra Macedonium definita est, addito in Synodo Romana, eodem tempore à Damaso celebrata post illud, A Patre (filióque) quam confessionem Patres Concilij Constantinopolitani confirmarunt per Eusebium, & Priscianum Episcopos. vt colligitur ex epistola orientalium Patrum ad Damasum, excusantium quòd tunc Romam venire non possent. & ex epistola Damasi, qua Constantinopolitana decreta approbat, & ex actis vtriusq; Concilij. & Cassiodoro *lib.9.c.16.* Quæ etiam particula confirmata est in Concilio Lugdunensi sub Gregorio X. & habetur *cap. vnico, de sum. Trin. & fid. cath. lib.6.* eamdem probarunt Græci & Armeni in Concilio Florentino, & hoc est Symbolum, quod iam in Missa dicitur. Quartum Symbolum est D. Athanasij, quod diebus dominicis recitatur ad Primam, & sub eius nomine citatur à S. Augustino *in Ps.120.* & Gregorio Nazianzeno *in oratione de laudibus Athanasij*, vbi ait eum conscripsisse perfectam fidei confessionem, quam totus oriens & occidens veneratur.

5. At cur sententiæ fidei, quæ in Symbolo continentur, Articuli nominantur? S. Thomas *2.2.q.1.art.6.* respondet, quia propriè articuli dicuntur quædam partes inter se distinctæ, habentes tamen inter se connexionem, & coaptationem, vt articuli digitorum coaptati ad motum, distincti; sic orationis articuli, quibus conficitur periodus: sic in proposito nostro sententiæ principales ad salutem nostram, quæ habent propter sui ineuidentiam, distinctam & specialem difficultatem ad credendum, rectè per Metaphoram articuli fidei dicuntur.

Et quidem plures Theologi *in 3.d.23.* totum Symbolum in 14. articulos 6. distinguunt, teste D.Thoma *art.8. loco citato.* Alij in 12. tantùm, & videtur modus commodior. tum quia 12. fuerunt Apostoli, qui composuerunt, tum quia ita etiam diuidit S. Augustinus *ser.115. de temp.* Catechismus Romanus, & alij coniungentes articulos sanctissimæ Trinitatis, in vnum, cùm sit eadem difficultas credendi. Quorum primus vnitatem diuinæ naturæ docet. alter personarum diuinarum Trinitatem, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum. quatuor ad diuinitatis operationes, primus ad esse naturæ seu creationis bonum; secundus ad esse gratiæ: vnde post mentionem Spiritus sancti, cui attribuitur Iustificatio, dicitur *sanctam Ecclesiam Catholicam*, *Sanctorum communionem*, *remissionem peccatorum*; tertius ad carnis resurrectionem; quartus ad felicitatem, vitam æternam. Reliqua sex ad humanitatem Christi. Primus ad Incarnationem, quæ per conceptionem, opera Spiritus sancti, & natiuitate ex Virgine facta est. Secundus ad eius passionem, qua cruci affixus est, mortuus & sepultus. Tertius ad descensum ad inferos post mortem. Quartus ad eius resurrectionem. Quintus ad ascensionem ad cœlos, & sessionem ad dexteram Patris. Sextus ad eius aduentum ad viuos & mortuos iudicandos.

DE

DE SACROSANCTO MISSÆ SACRIFICIO

LIBER QVARTVS.

HACTENVS fidelium instructio, & Missa Catechumenorum, qui deinceps adesse non permittebantur, indicente eis exitum Diacono verbis illis: *Ite, Missa est*; vt docet Dionysius *de eccl. hier. c.* 3. Concilium Carthaginense IV. *can.*84. Illerdense *can.* 4. S.August. *serm.*237. Illisque eiectis, clausis templi ostiis, adhibebantur custodes ostiarij, ne quis illorum irreperet, eodem D.Dionysio teste. Iam sequitur pars altera, quæ fidelium Missa dicitur, & continet sacrificium, vt constat ex D.Ambrosio *epist.*33. qua de re initio operis diximus.

De Offertorio, & materia ex qua sacrificij. CAP. I.

SVMMARIVM.

1. *Offertorium cur ita dictum, & quid significet. Fidelium vetus mos offerendi oblationes pro sacrificio, exquirendique an essent digna quæ Domino offerrentur; ac recitandi nomina offerentium.*
2. *Offertorij partes, autor, & causa finalis.*
3. *Oblatio à sacerdote facta materia paulo pòst consecrandæ, non pertinet ad sacrificij essentiam, aut integritatem.*
4. *Materia ex qua conficiendum est Christi corpus, est panis communis, ideóque ex tritico; & quid de hordeo, milio, spelta, farre, siligine, & similibus.*
5. *Necesse est coagmentatum esse ex aqua naturali, quicquid aliqui senserint.*
6. *Coctum, non quocumque modo, sed assum igne, & quæ mystica ratio.*
7. *Differentia azymi & fermentati est accidentalis, ideóque vterque panis est aptus sacrificio, etsi azymus exemplo & facto Christi magis conueniens.*
8. *Ceremonia eleuandi hostiam in signum oblationis Deo factæ antiquissima.*
9. *Cur huiusmodi materia vocetur hostia immaculata; quam munda esse debeat, & cuius figuræ, & cur in ea offerenda sacerdos oret secretò.*

10. *An necesse sit huiusmodi materiam consecrandam esse præsentem.*
11. *Num debeat esse determinatæ quantitatis.*
12. *Materia ex qua sanguis Christi conficiendus est, debet esse vinum vitis, & quid de vino congelato.*
13. *Admiscendum tantillum aquæ: ea tamen omissa tenet consecratio, licet peccetur.*
14. *Debet esse naturalis, eaque modicissima. & an sit necesse, vt prius vertatur in vinum, quam in sanguinem.*
15. *In calice, non in lagena, aut dolio miscenda ab ipso sacerdote, aut saltem ab eo benedicenda, adhibita solita precatione, & cur non benedicitur vinum, & omittitur aqua benedictio in Missis defunctorum.*
16. *Deo offerendus mixtus calix, cum deprecatione consueta, qua sacerdos pro se & vniuerso mundo orat, non pro calice, vt obstrepunt Nouatores: & cur vocetur calix salutaris.*
17. *Modum formandi crucem, in depositione materiæ consecrandæ, fuisse etiam in vsu in sacrificiis legis veteris, & quomodo oblata sint in altari componenda.*
18. *Sacerdotem inclinatum non precari, vt Deo secundum se sacrificium placeat, vt cauillantur Nouatores; sed conscium de sua imperfectione rogare dari sibi spiritum humilitatis, & contritionis, vt etiam ex hac parte Deo sacrificium placeat.*
19. *Non frustra denuo signari oblata, & Spiritum sanctum inuocari, vt preparatum sacrificium benedicat.*

PRæmittitur igitur Offertorium, quod etiam offerenda dicitur ab Amalario *lib.3.c.36.* Hugone *lib.2.c.21.* Innocentio *lib.2.c.53.* Remigio Beleth *c.41.* Bonauentura *in expositione Missæ.* Fertum enim, ex quo vox deducitur, ex Isidoro *lib.6.c.19.* altaris oblationem significat. quare meritò, teste VValfrido *c.22.* Micrologo *c.10.* Rabano *lib.1.c.33.* & Innocentio *lib.2.c.53.* Offertorium dicta est pars illa, in qua populus Ecclesiæ ministris oblationes suas offerebat, vt patet ex *Apostolorum can.3.* Tertulliano *in Apolog.c.39.* Concilio Aurelianensi I. *can.16.* Matisconensi *can.4.* apud Burchardum *lib.5.c.35.* & D.Augustino *ser.215. de tempore,* vbi ait: *Oblationes, quæ in altario consecrentur, offerte. erubescere debet homo idoneus si de aliena oblatione communicauerit.* vt etiam dixerat Cyprianus *ser. de eleemosyna, Locuples & diues in dominicum sine sacrificio venis, & panem de sacrificio quod pauper obtulit sumis?* reprehendit enim diuites fœminas consecrandum panem non offerentes. idem habetur *in epistola* 3. Fabiani Papæ ad Hilarium, & in Ordine Romano *de officio Missæ.* Et ne Cantores nihil penitus offerrent, ad fontem properabant ad deferendam aquam, ex Alcuino *lib. de off. diu. c. quid significent vestimenta,* Amalario *lib.3. c.19.* Onufrio Panuino *in explicatione ecclesiasticarum vocum obscurarum.* Non omnium tamen indifferenter recipiebantur oblationes, ex Concilio Carthag. IV. *can.93.* sed eorum tantùm, qui & catholicæ essent communionis, & vitæ integritate pollerent, ideóque antequam ad altare inferrentur, deportabantur in gazophylacium, seu secretarium, vt vocat Posidonius *in vita D. Augustini c.24.* vt priùs disquiri posset, an oblationes dignæ essent, quæ Domino offerrentur; eorúmque, qui obtulerant, nomina recitabantur à Diacono, vt videre est apud Cyprianum *epist. ad Episcopos Numidas,* & Hieronymum *in Ieremiam lib.2. c.11. & in Ezechielem lib.6. c.18.* Sed quia irrepserat abusus, & oblationes pro peccato, in offerentium laudem & vanitatem vertebantur, mos ille sublatus est. Subdiaconus deinde Diacono tradebat, Diaconus sacerdoti, & sacerdos in sacrificium Dei offerebat. Vnde S. Dionysius *de eccl. hier. c.3. Ministrorum autem* (inquit) *hi quidem stant iuxta templi portas clausas, hi autem aliud* 1.

aliud quid horum, quæ proprij sunt ordinis, operantur; hi verò ministratoria adornatione praelecti cum sacerdotibus, super diuinum altare apponunt sacrum panem, & Benedictionis calicem.

2. Incipit autem Offertorium verbis illis, *Dominus vobiscum*, quibus significatur introitus ad aliud officium seu fidelium Missam, ex Amalario *lib.3.c.19.* vel vt existimat Innocentius *lib.2.c.53.* propter orationem, quæ sequi debet, quòd nisi nobiscum fuerit Dominus, ad salutem nostram orare non possimus. Quare, & subdit Subdiaconus, *oremus*, vt quisque ad suam conscientiam se reducat, & si quid velit offerre, precetur, vt acceptabile fiat Domino, & non despiciatur, vt sacrificium Cain *Gen.* 4. Additur versus veteri ritu, etsi de auctore non omnino constet, teste VValfrido *c.21.* & Durando *lib.4.c.27.* Verùm Hugo de S.Vict.*lib.2.off.c.11.* dicit institutum à Gregorio, sed quædam addita ab Adriano tradit Sigebertus *in Chron. ad annum* 772. Orationes illas, quæ ante secretas recitantur, non consueuerant in Romana Ecclesia ante quingentos annos recitari, ex Micrologo *c.11.* vnde non mirum si VValfridus, Amalarius, Alcuinus, Innocentius transeant à versu ad secretas, nulla mentione facta de illis; sed paulatim ex Gallia receptæ sunt, & Romana vrbe donatæ, quòd essent piæ. Finitur offertorium clausula illa: *Per omnia secula seculorum.* quæ est secretarum finis, & alta voce pronunciatur, vt populus possit, Amen, respondere, & confirmare præmissas orationes, ex Amalario & Micrologo. Quærenti verò cur adhibitum sit offertorium, dicimus ex Amalario *loco citato*, & Turrecremata *can. Iacobus, & can. omnis, de consecrat. d.1.* ad indicandum, quod dicit Apostolus *2.ad Corinth. 9. Hilarem datorem diligit Deus.* videtúrque sumtum à populo Israël, & in Ecclesiam catholicam translatum, ex Isidoro *lib. 1. off. eccl. c.14.* VValfrido *c.27.* patet *ex Ecclesiastico c.50. & lib. 2. Paralip. c. 5.* vbi dicitur cùm offerrentur holocausta cœpit populus in voce, tubis, & cymbalis, laudes canere Domino. quod similitudinem fuisse huius, quod facit Ecclesia, dicit Augustinus *lib.20. de Ciuit. c.18.*

3. Fit igitur à sacerdote oblatio materiæ paulo pòst consecrandæ, quæ ex communi opinione non pertinet ad essentiam sacrificij. tum quia cæremonia hæc non semper fuit in Ecclesia catholica. tum quia si contingat prætermitti, si cætera ritè fiant, sit perfectum sacrificium, immo nec etiam constat, ad integritatem sacrificij pertinere: licèt enim aliqui viri graues, & eruditi, integralem partem esse velint, cæteri tamen communiter id negant, vt Alanus *lib. 3. de sacrificio, c.* 18. & Suarez *disp. 75. sect. 2. & 3.* cùm non constet à Christo adhibitam, & Ecclesia post oblationem illam dicat: Et benedic hoc sacrificium tuo sancto nomini præparatum; ideóque nihil circa rem illa oblatione fiat, nisi accidentales omnino cæremoniæ, & actiones. quamuis meritò fiat huiusmodi eleuatio ad protestandam internam voluntatem sacrificandi Deo. *Bellarm. libro 1. c. 27.*

4. Porrò materia ex qua confici debet Christi corpus est panis, vt patet. tum ex Christi institutione *Matth.26. Marci 14. Lucæ 22.1.Corinth.11.* tum ex præfiguratione sacrificij Melchisedech. tum ex definitione Ecclesiæ, vt constat ex Concilio Carthag.III. & habetur *de consecr.d.2.initio*, Lateranensi, vt habetur *cap. firmiter, de sum. Trin. & fid. cath.* VVormatiensi *c.4.* Antisiodorensi *c.8.* Matisconensi II. *c.4.* Florentino *in decreto vnionis*, Tridentino *sess.13.c.1.* Alexandro I. *epist.1.* Innocentio III. *cap.cùm Marthæ,de celebrat.Miss.* Hinc factum dicit D.Augustinus *lib. 20. contra Faustum*, vt Gentiles crederent Christianos colere Cererem, & Bacchum. Non sufficit tamen quilibet panis, sed debet esse communis, seu panis

simpliciter dictus. Is autem ex tritico esse debet, quicquid senserit Gabriel *lect.* 35. *in canonem*, & Caietanus apud Sotum 4. *d.9.quæst.1. art.3.* tum quia de illo intellexit Christus *Io.* 12. *Nisi granum frumenti cadens in terram, &c.* vt exponunt D. Hieronymus *in c.9. Zachariæ*, Augustinus *in Io.* vbi ait, cùm sint multa grana seminum, nulli se Christum comparasse, nisi frumento, ex quo mos cœpit Ecclesiæ, de hoc solo grano confici corpus Christi, & S. Thom. 3. *p. quæst.* 74. *art* 4. tum quia hic est panis, qui communiter comeditur ab hominibus, & qui simpliciter dicitur panis. tum quia Christus in pane triticeo confecit, vt omnes concedunt. S. Thom. *loco cit.* Alensis 4. *p.q.*32. *m.*2. Bonauentura 4.*d.* 11. *art.*1. *quæst.*4. Rich.4.*d.*11. *art.*2. *quæst.*2. Scotus *q.6.* Durandus *q.*4.Palud.*q.*1. Sotus 4. *d.9. quæst.* 1. *art.*3. Turrecremata *can. in sacramento, de consecrat. d.*2. maximè cùm adesset solemnitas paschalis, in qua non est verisimile panes azymos fuisse ex alia materia. tum quia prophetice prædictum fuerat *Psalm.* 80. *Cibauit illos ex adipe frumenti.* & *Psalm.* 71. vbi legimus, *Erit firmamentum in terra*, Hebræa lectio habet, *Erit placenta frumenti in capitibus sacerdotum.* Et paraphrasis Chaldaica, *Erit substantificus panis in capitibus sacerdotum.* qua de re Iansenius *ibidem*, & Galatinus *lib.*10. *de arcanis, c.*4. fueritque præfiguratum in panibus propositionis, teste Damasceno *lib.* 4. *c.*14. & Hieronymo *in cap.* 1. *epist. ad Titum*, qui à solis puris & sanctificatis comedi poterant, qui ex simila, quæ flos est albissimæ farinæ triticeæ, fiebant ex Dei præcepto *Leuit.* 24. tum quia ita decuit ob excellentiam & dignitatem tanti sacrificij; déque eo interpretatur D. Hieronymus illud *Isaiæ c.*62. *Si dedero triticum tuum vltra cibum inimicis tuis.* tum denique, quia Concilium Florentinum in decreto Eugenij, dicit materiam huius sacrificij esse panem triticeum, & vinum de vite. & innuit etiam Concilium Carthag.III.& expresse Catechismus Pij V. dicit, nullum panem nisi triticeum putandum esse aptam materiam huius sacramenti; ídque Apostolicam traditionem nos docuisse, & Ecclesiæ catholicæ autoritatem firmasse. Nihil tamen refert, si paucula alia grana tritico sint commixta; ex S. Thom *loco cit. ad* 3.Bonauent.4.*d.*11. *art.*4. *quæst.*4. Maiore 4.*d.*11. *quæst.*3. Alensi 4. *quæst.*32.*m.*4. Soto 4.*d.9.quæst.*1.*art.*3. Turrecrem. *can. in sacramento, de consecrat. d.* 2. Syluestro *Eucharistia* 1. *num.*4. Armilla *Eucharistia,num.*2. Toleto *lib.*12.*instit.c.*25. quia talis panis censetur communis & vsualis. Sub tritico tamen sunt aliquæ species accidentales; & ex his omnibus potest confici panis aptus sacrificio. An verò talis sit spelta, far, & siligo, disputant autores, quorum aliqui affirmant, alij negant. & in particulari de spelta apud Cæsarium Heisterbachensem *lib.9. c.*65. Honorius III. Pontifex. Quandocumque igitur materia fuerit dubia, ita vt non constet panem esse ex tritico, non erit in illo conficiendum. Etenim sacramenti materia debet esse certa, ne in re grauissima nos periculo exponamus, vt rectè docet Alanus *lib.*1. *de Euch.c.*11. & Suarez *disp.* 44. *sect.*1. & multo minus in pane ex hordeo, milio, oriza, panico, auena, lolio, maiz, fabis, cicere, castaneis, amygdalis, aut arborum radicibus, cùm certum sit non esse panem triticeum. Qua de re S.Thom. Alensis, Sotus, Syluester *locis citatis*, Ledesma, Victoria, & alij.

Oportet etiam coagmentatum esse ex aqua naturali, non, v. g. rosacea, quicquid senserit Astensis, & Durandus Ordinis Minorum apud Syluestrum *v. Eucharistia* 1.*mem.*3. & Caietanus 3.*p.q.*74. *art.* 7. probatur ex D. Thoma *art.7. ad* 3. Scoto 4.*d.*11.*quæst.*6. Paludano *quæst.*1.*art.*6. Soto 4.*d.9.quæst.*1.*art.*3.& 6. Heruæo 4.*d.*11.*quæst.*2. Antonino 3.*p.tit.*13.*c.*6.Syluest. *Eucharistia* 1.*num.*3. Angelo *Euch.*1. *n.*7. Armilla *mem.*6. Alano *lib.*1.*de Eucharistia c.*11. Suarez *disp.*44.*sect.*2. quia panis 5.
vsualis

vsualis fit communiter ex aqua naturali, tamquam parte substantiali panis; vnde ea variata variabitur etiam panis; sicut si fieret ex lacte, butyro, &c. Nec Caietani fundamentum stabile est, videlicet non esse necessarium, nisi vt sit panis; requiritur enim vt sit panis vsualis. quare dicit Sotus huiusmodi opinionem non esse tutam.

6. Similiter panis debet esse coctus, pasta enim seu massa ante concoctionem, non est apta materia sacrificij, ex D. Thoma *3. p. quaest. 75. artic. 6. ad 1. & 4. d. 11. art. 1.* Scoto *d. 11. quaest. 6.* Richardo *art. 2. quaest. 1.* Ledesma *art. 1.* Gabriele *in can. lect. 35.* Soto *4. d. 9. quaest. 1. art. 3.* Syluestro *Eucharistia 1. num. 2.* Armilla *num. 4.* Suarez *disp. 44. sect. 2.* Toleto *lib. 2. instit. c. 25.* Henriquez *lib. 8. c. 9.* quicquid senserit Maior *4. d. 11. quaest. 2.* contra communem sententiam. Probatur quia licèt forte specie physica non differat à pane, vt multi tenent, etsi oppositum doceat S. Thomas *3. p. quaest. 75. art. 6. ad 1.* Caietanus *quaest. 74. art. 3.* & alij, cùm ex maiori concoctione ex agresta fiat vinum, specie distinctum, differt tamen saltem specie morali, quod sufficit ne sit apta materia, vt neque pulta, aut amytus; sicut neque liquor intra vuam est consecrabilis, quamuis non differat specie à musto expresso. accedit quia talis massa inconcocta non est cibus humanus. Quinimmo nec sufficit quaecumque concoctio, vt si elixetur aqua, fiatque pulta, vel frigatur oleo, aut butyro, &c. quia non erit vsualis panis, sed potiùs lagana, aut placenta, vel quid simile, ex Caietano *3. p. quaest. 74. art. 3.* Soto, Suarez, Henriquez *locis cit.* sed necesse est, vt calore ignis assatus sit; cùm hîc solùm sit panis vsualis, & communis. Siue assetur in clibano, siue sub cineribus, aut alio simili modo, ex citatis. Obseruat autem Humbertus Cardinalis sedis Apostolicae Legatus Constantinopoli *in disput. contra Graecos.* Romanam Ecclesiam in triticeo pane, aqua & igne praeparato, cernere & agnoscere suae fidei typum, nempe se in vna mediatoris Dei & hominum Iesu Christi persona, tres perfectè credere & venerari substantias, humanam scilicet carnem, animam rationalem, & diuinum verbum. quandoquidem granum assimilatur carni, quam de sola Virginis carne, quasi ex terrae gremio, sola virtute coelesti, non autem virili commixtione factam, per animae quasi mobilis & praeclarae aquae infusionem diuina virtus animauit; quas geminas substantias, ab ipsius virginalis conceptionis exordio, verbum Dei ritè suscepit, & mediante suae diuinitatis calore, tamquam igne sibi constrinxit & consolidauit.

7. Quoad panis verò qualitatem, an scilicet debeat esse azymus, vel fermentatus, certum & de fide est, non esse de necessitate sacramenti, aut sacrificij, vt potiùs fiat in vno quàm in alio. vterque enim est apta materia. tum quia ita docet Leo IX. epistola ad Michaelem Patriarcham Constantinopolitanum, & Concilium Florentinum *in decreto Eugenij*, tum ex communi sententia Theologorum. Anselmi *lib. de fermentato & azymo*, Innocentij *lib. 4. c. 4.* S. Thomae *3. p. q. 74. art. 4.* Scoti *4. d. 11.* & ibidem Paludani, Scoti, *d. 9. quaest. 1. art. 4.* Ledesmae *1. 4. quaest. 15. art. 4.* Gabrielis *in can. lect. 35.* Turrecrematae *can. in sacramento, de consecrat. d. 2. num. 5.* Castri *v. Eucharistia haeresi 2.* Bellarmini *lib. 4. de Euch. c. 7. & seq.* tum quia differentia azymi, & fermentati est accidentalis respectu panis triticei, nec illius naturam, aut denominationem tollit; vterque enim est simpliciter panis. Sicut etiam accidentale, est vino, vt sit album, vel rubrum, licèt Christus in vna tantùm specie panis & vini confecerit. tum quia si esset necessarius panis azymus, Ecclesia non posset permittere Graecis consecrare in fermentato, quod tamen concedit; nec Graeci in hoc aut peccant, aut schismatici sunt, contra quàm

putet

putet Maior 4. *d.* 13. *quæſt.* 1. & alij apud Paludanum 4. *d.* 11. *quæſt.* 1. cùm hoc illis conceſſerit Concilium Florentinum. videndus hac de re Leo IX. *epiſtola citata, c.* 29. S. Thomas 3. *p. quæſt.* 74. *art.* 4. Caietanus *ibidem.* Certum deinde eſt debere vnumquemque ſacerdotem ſeruare conſuetudinem ſuæ Eccleſiæ, cùm id decreuerit Eugenius IV. *in ſua conſtitutione quinta*, Leo IX. *epiſtola citata*, & Concilium Florentinum. quare meritò S. Thom. Caietanus, Sotus *locis cit.* Antoninus 3. *p. tit.* 13. *c.* 6. Syluester *v. Euchariſtia* 1. *num.* 2. Turrecremata *loco citato*, exiſtimant Presbyterum, qui in ſuis Eccleſiis non ſeruat conſuetudinem ſuæ Eccleſiæ, vt ſi Græcus celebraret in azymo, & Latinus in fermentato, peccare, vnde punitus eſt Presbyter, *in cap. litteras, de celebr. Miſſarum.* Ratio eſt, quia violat conſuetudinem ſuæ Eccleſiæ in re graui. Hoſpes autem, v. g. Græcus tranſiens per Latinorum ditionem poteſt vti ritu ſuo, cùm dicat Leo IX. *loco cit.* vt ſinatur vnuſquiſque celebrare iuxta ritum ſuæ Eccleſiæ. quamuis Ledeſma 1. 4. *q.* 15. *art.* 4. putet tunc teneri celebrare iuxta ritum Latinorum; Suarez verò dicit non cogendum ad hoc, licèt ſi velit poſſit celebrare more Latino. Sed vter ritus ſit magis conueniens Chriſti facto & exemplo. Dicendum ſanè ritum Eccleſiæ Latinæ. tum quia Chriſtus confecit in azymo, vt teſtatur etiam S. Cyprianus *ſerm. de cœna Domini*, cùm inſtituerit primo die azymorum *Matth.* 26. *Marci* 14. *Lucæ* 22. quicquid Niceta Pectoratus *lib. contra Latinos*, & alij Græci mentiantur, & Paſcha manducandum eſſet cum azymo & lactucis agreſtibus; alioquin hoſpes Domini ſcandalum paſſus eſſet, & Chriſtus accuſari potuiſſet. Primo autem azymorum die fermentatum inueniri non poterat in omnibus finibus Iſraël, iuxta Domini præceptum *Exodi* 12. *&* 13. qua de re fuſiùs diſputauimus *lib.* 1. *c.* 2. tum quia Apoſtoli, & ſucceſſores ſolebant in azymis conficere, vt teſtis eſt Epiphanius *hæreſi* 30. agens de Ebioneis, qui temporibus Apoſtolorum fuerunt, cùm de eis meminerit Ignatius *epiſtola* 5. *ad Trallianos, Myſteria* (inquit) *faciunt ad imitationem ſanctorum in Eccleſia ab anno in annum, per azymos, hoc eſt, non fermentatos panes.* quare mentitur Caluinus *lib.* 4. *Inſtit. c.* 17. §. 43. aſſerens ex hiſtoriis conſtare rem nouam eſſe, & ab Alexandro introductam. Leo etiam IX. *epiſtola citata ad Michaelem, c.* 5. dicit Romanam Eccleſiam à D. Petro, non ab Alexandro, vt vult Caluinus, didiciſſe qualiter diuina myſteria celebrari debeant. & per mille & viginti annos à paſſione Domini retinuiſſe eumdem morem. & *c.* 24. ait, ſanctos Martyres primitiuæ Eccleſiæ noſtris azymis ſaginatos. quare potiùs controuerſia ipſa noua eſt, cùm ex eodem Leone *c.* 5. circa annum 1053. cœperint Græci reprehendere Latinos, quòd in azymo conficerent. qua de re Humbertus Legatus Leonis IX. anno 1054. in diſputatione contra Græcos, & in reſponſione ad libellum Nicetæ Pectorati contra Latinos, Innocentius III. *lib.* 4. *c.* 2. & Bellarminus *lib.* 4. *de Euchariſtia c.* 7. *& ſeq.* Tum deni que ex S. Thom. *art.* 4. Turrecremata *can. in ſacramento, de conſecrat. d.* 2. Armilla *Euch. num.* 5. & Soto 4. *d.* 9. *quæſt.* 1. *art.* 4. propter ſignificationem, cùm panis azymus puritatem ſignificet, & ſanctitatem corporis Chriſti, quod ſine corruptione conceptum eſt; & quam debent habere accedentes ad hoc myſterium. 1. *Corinth.* 5. *Itaque epulemur non in fermento veteri, ſed in azymis ſinceritatis & veritatis.*

Eleuat autem ſacerdos panem in ſignum oblationis Deo, ex antiquis Litur- 8.
gi[illegible]. & habemus exemplum *Leuit. c.* 8. *Qui poſtquam leuauerunt ea coram D[illegible],* [illegible] *c.* [illegible] *Pe[illegible]ora eorum, & armos dextros ſeparauit Aaron* [illegible] *am* [illegible] *c.* 10. [illegible] *habetur*, vt etiam *Exod.* 29. ex quo patet, vnde in Eccle-

[illegible]

ſiam catholicam mos iſte inductus ſit eleuandi materiam. id verò fit in patena, à patendo dicta, quòd in latitudine charitatis debeat ſacrificium offerri, ex Innocentio *lib.2. c.59.* Non eſt tamen huiuſmodi oblatio panis & vini ſacrificium, etſi hoſtia vocetur, ſed ſolùm cæremonia ſacrificij paulo pòſt futuri, in quo Chriſtus ipſe eſt hoſtia, & cuius materia tranſiens hìc dedicatur, & præparatur, iuxta definita *lib.1.c.4.* idem fit de calice.

9. Porrò oblata materia ex qua Chriſti corpus conficiendum eſt, hoſtiæ nomine nuncupatur, proportione hoſtiarum veterum ſacrificiorum. quod etiam tempore D. Auguſtini fiebat; cùm & ipſe eam ita nominet in libro ſententiarum Proſperi. & habetur *can. cùm frangitur, de conſecr. d.2.* & dicitur immaculata, tum propter Chriſtum Agnum immaculatum, in quem mox ſubſtantia panis vertenda eſt; tum propter ipſiuſmet panis munditiem, & integritatem, quæ ſumma eſſe debet, cùm optima quæque ſint Deo dicanda, vt docuit Iuſtinus ad Orthodoxos *in reſp. quæſt.* 118. quare Theodulphus Epiſcopus Aurelianenſis circa annum 835. *in epiſtola ad Preſbyteros ſuos*, ait: *Panes quos Deo in ſacrificium offertis, aut à vobis ipſis, aut à veſtris pueris coram vobis nitidè & ſtudioſè fiant.* & diligenter obſeruetur vt panis, & vinum, & aqua, ſine quibus Miſſæ nequeunt celebrari, mundiſſimè atque ſtudioſiſſimè tractentur, & nihil in his vile, nihil non probatum inueniatur, iuxta illud quod ait Scriptura, *Sit timor Domini vobiſcum, & cum diligentia cuncta facite.* & Concilium Coyacenſe circa annum 1050. *c.3.* *Hoſtia*, inquit, *ſit ex frumento ſana, & integra: vinum ſit mundum, & aqua munda, ita vt inter vinum, hoſtiam, & aquam, Trinitas ſit ſignificata.* & aliquando id miraculo confirmatum legimus. ſcribit enim circa annum 1222. Cæſarius Heiſterbacienſis *lib. 9. dialogorum, c.65.* cùm in villa Belle, prope Coloniam, hoſtia in patena conſecranda poſita eſſet, in qua caſu cimex fuerat coctus, nec exteriùs dignoſceretur, eam reſiliiſſe, & iterum impoſitam euolaſſe longiùs, & tertiò adhibitam quaſi turbine abiectam de altari, ab Angelis ſcilicet, ne tam fœdo vermiculo corruptus panis conſecraretur. Prædictum enim fuerat *Malach. c.1. Et in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.* Illud verò immaculatum dicitur, vt notat etiam Abulenſis, & Ribera *lib.4. de templo, c.2.* non quod alterius coloris nota non diſtinguitur, ſed quod integrum eſt, id eſt, omnibus ſuis conſtat membris, & deformitatem non habet, ſeu quod irreprehenſibile eſt, vt vertunt Septuaginta. vnde *Leuit. c.21.* dicitur, *Homo de ſemine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo ſuo.* & ſtatim explicando quid ſit macula, dicitur, *Si cæcus fuerit, ſi claudus, ſi vel paruo vel grandi vel torto naſo, &c.* & *c.22. Immaculatum offeret, vt acceptabile ſit. Omnis macula non erit in eo. ſi cæcum fuerit, ſi fractum, ſi cicatricem habens.* quare etiam meritò Concilium Coyacenſe citatum requirit, vt hoſtia conſecranda non tantùm ſit ex frumento, ſed etiam ſana, & integra, ac munda. Eadem quoad figuram ſeu formam, more antiquo orbicularis eſſe debet, vt patet ex Epiphanio, qui in Ancorato de pane ſacramentali loquens, ait, eſſe rotundæ formæ. quod etiam ait Cæſarius Gregorij Nazianzeni frater, *dialogo 3.* & colligitur ex eo etiam quòd hoſtia corona diceretur, vt apud Gregorium *lib. 4. dialogorum, c.55.* & Chryſoſtomum *Hom. 83. in cap. 26. Matth.* Eſſe autem debet integritas hoſtiæ, ſymbolum innocentiæ offerentis, ne ſacrificium auerſetur Deus, vt diximus *lib.3.c.11.* ex Philone *lib. de victimis.* Inter hæc orat ſacerdos Deum, vt dignetur ſuſcipere huiuſmodi immaculatam hoſtiam, quam pro ſuis peccatis, & negligentiis, pro circumſtantibus, & fidelibus omnibus viuis atque defunctis offert, vt ſibi ac cæteris proficiat ad ſalutem,

2. Paralip. c.19.

& vitam æternam. Orat autem ſecretò vſque ad Præfationem, vel ex Innocentio *lib.2.c.54.* redigens in memoriam, Chriſtum Dominum ante paſſionem non ambulaſſe palàm. *Io.c.20.* vel ex Soto *4.d.13.q.2.art.4.* ob ſecretam oblationem, qua Chriſtus ſemetipſum Patri obtulit. vel denique vt ſacrificans maiore deuotione & affectu id faciat.

Ex his, & multo magis ex forma conſecrationis patet reſolutio difficultatis, an requiratur præſentia materiæ conſecrandæ. Etſi enim id negauerit Maior *4.d.11.quæſt.2.art.2.* oppoſitum tamen defenditur à reliquis Theologis. S.Thom. *4. d.11. quæſt.2. art.1. quæſtiuncula 3.* Durando *quæſt.6.* Palud. *quæſt.1.art.3.* Soto *4. d.9.quæſt.1.art.2.* Gabriele *lect.35. in can.* S.Antonino *3.p.tit.13.§.2.* Ledeſma *1. 4. quæſt.15.art.2.* quia pronomen, *hanc,* & in forma conſecrationis pronomen, *hoc,* & *hic,* deſignant rem conſecrandam præſentem modo aliquo, cùm rei abſenti non conueniat, *hic, hæc, hoc,* ſed *illud.* Tunc autem dicitur materia præſens, quando eſt coràm, non à tergo, vel alio loco, v. g. in cubiculo, ex citatis autoribus. & non nimium diſtans; aliàs deſignaretur pronomine *illud,* & non, *hoc,* vt rectè notat Durandus. Ideo non ſufficit viſibilitas, cùm videri etiam poſſint res diſtantes, & poſſit coopertus calix conſecrari. Nec requiritur contactus, ſed tantùm rei præſentia, iuxta communem vſum hominum. At dices: Maior poteſt conſecrari hoſtia ſub alia exiſtens, vt cùm multæ ſimul formulæ conſecrantur; ergo poteſt etiam conſecrari, ſi poſt parietem exiſtat. Sed negamus conſequentiam; cùm in priori caſu omnes formulæ cenſeantur moraliter præſentes, non item in ſecundo. 10.

Itémque an requiratur determinata quantitas materiæ conſecrandæ? & ſanè ex D. Thoma *3.p.quæſt.74.art.2.* Sylueſtro *Euchariſtia 2.num.5.* & aliis, vt ſine peccato fiat conſecratio, debet materia eſſe proportionata & accommodata vſui fidelium; cùm hoc ſacramentum ordinetur ad eorum vſum. Conſecratio autem magnæ quantitatis eſſet inutilis, & contineret irreuerentiam. Sed ſi quæratur, an ſi de facto id fieret, teneretne conſecratio? Dicimus, etſi Alenſis *quæſt.34.m.1.* Bonauent. *4.d.10. art.3. quæſt.2.* Angelus *Euchariſtia 1 num. 25.* Maior *4.d.11. quæſt. 1. concl. 1.* velint requiri certam quantitatem reſpectu magnitudinis, ita vt ſi fiat in maiori, non teneat conſecratio: oppoſitum tamen eſſe verius, quia cùm adſit materia panis, verborum forma, poteſtas, & intentio conſecrandi, quantauis magna materia conſecrabitur; dummodo tamen moraliter ratione pronominis ſit tota præſens. vt rectè docet S. Thomas *opuſc. 59. c.5. initio, & 4. d.11. quæſt. 2. art. 1. quæſtiuncula 3.* Durandus *4. d.11. quæſt. 6.* Herumus *d.11. quæſt.2.* Gabriel *lect.35. in can.* Palud. *4.d.10.* Caiet. *3.p.quæſt.74.art.2.* Sotus *4.d.9.quæſt.1. art.2.* Sylueſter *Euchariſtia 2. num. 5.* ideo ſuper quantacumque materia, quæ arbitrio humano iudicatur præſens, poterunt verificari verba conſecrationis. Verſùs autem minimum an detur tam parua quantitas, v.g. panis, vt conſecrari non poſſit, vel ſermo eſt de minima parte in exiſtente toti, vel de ſeparata à toto; ſi primo modo, vel intelligimus ipſam ſolam conſecrari, non conſecrato toto, in quo ineſt, & tunc validè confici poteſt in quacumque minima quantitate, quæ ſenſibiliter deſignari poteſt; quia illa pars verè eſt panis, cui applicari poteſt forma, ſi ſenſibiliter deſignari poſſit, vt requirit, & definitio ſacramenti, nempe ſacræ rei ſignum, & propria ratio formæ conſecrationis, *Hoc eſt corpus meum.* vt rectè notauit etiam Suarez noſter *diſp.43. ſect 7.* Vel intelligimus conſecrari ſimul cum toto, cui inexiſtit. & tunc certum eſt nullam eſſe determinatam quantitatem in paruitate, cùm in quanto non detur pars 11.

minima

minima inexistens; quare designari non potest pars adeò minima, vt in minori non existat etiam totus Christus, si assignetur. videndum Concilium Tridentinum *sess.* 13. *can.* 3. si autem secundo modo, nempe de separata, & per se existente, dicimus posse consecrari, v.g. panem in quacumque minima quantitate, quæ humanis sensibus obiici possit. ita docet S. Thomas 3.*p.quæst.*74. *art.*2. *& in* 4. *d.*11. *quæst.*2. *art.*1. *quæstiuncula* 3. Durand. *ibidem,q.*6. Alensis 4.*p.quæst.*34. *m.*1. *art.*3. Gabriel *d.*11. *quæst.* 2. *art.* 3. quia minimus panis est verus panis; & si potest obiici sensibus, potest per formam consecrationis designari, & potest esse signum sensibile, vt requirit sacramentum. Sed quid si ob paruitatem non posset obiici sensibus, sed ab Angelo nobis reuelaretur esse ibi in patena? Sotus 4. *d.*9. *quæst.*1. *art.*3. & Ledesma volunt posse consecrari, quia esset materia sua natura apta recipere consecrationem. Maior verò *d.* 11. *quæst.* 3. & Suarez *disp.*43. *sect.*7. negant, quia res illa humano modo sit insensibilis; ideo non sufficiens materia sacramenti, quod est sacræ rei signum. nec possit pronomine, *hoc*, demonstrari. Tandem debet materia definiri per intentionem consecrantis, cùm actiones circa particularia versentur; tam si loquamur de partibus alicuius continui, vt si sacerdos velit vnam tantùm partem alicuius totius consecrare, v. g. medietatem hostiæ; debet enim determinare quam, aliàs non fieret consecratio; cum non sit ratio, cur potius hæc, quàm altera consecretur, ex Maiore 4. *d.*11. *quæst.*2. Angelo *Euch.*1. *num.*26. Syluestro *Euch.*2.*num.*7. Richardo, Paludano, Durando, Suarez *locis cit.* quàm de partibus diuisis. Si quis enim ex decem formulis intendat consecrare tantùm octo, non determinando quásnam velit consecrare, nulla sequitur consecratio. cùm non sit maior ratio, cur has consecret, & non illas, ex S. Antonino 3.*p.tit.*13.*c.*6.§.2. Durando *d.*11.*q.*7. Richardo *d.*10. *art.*7.*q.*2. Maiore *loco citato*, Syluestro *Eucharistia* 2.*n.*8. secus verò si velit consecrare omnes præter infimam, aut supremam; cùm ea demta, omnes sint consecratæ, ex Maiore, & aliis citatis. Sin autem sacerdos intendat consecrare decem formulas, putans eas totidem esse, cùm re vera sint vndecim, vel duodecim, verè omnes consecrat si intentio feratur ad omnes formulas præsentes, licèt ex errore non putet esse tot, ex Durando, Antonino, Syluestro. Idémque si sacerdos consecrat duas hostias, putans esse vnam, ambæ enim consecratæ sunt, ex Suarez, cùm illa deceptio priuata non tollat intentionem debitam, quæ adesse debet. secus esset, si præcisè vellet consecrare hostiam quam oculis videt. sola enim illa consecraretur. Quid si sacerdos deferat ad altare multas formulas consecrandas, constituátque in altari, de quibus tamen in actu consecrationis oblitus non aduertit? Dicendum est etiam illas consecratas esse, & sufficere intentionem virtualem manantem ex actuali, quam habuit, ex Scoto 4. *d.*11. Syluestro *Eucharistia* 2. *num.*8. Angelo *Euch.*1 *num.*27. Nauarro *Manuali,c.*25. *num.*91. Panorm. *in cap. sacerdos, de offic. ordin.* Econtra verò notat Albert. *tract. de Missa*, & Syluester *loco citato*, si aliquæ guttæ vini extra calicem, vt in eius pede, vel altari decidant, si sacerdos conficiat, non esse consecratas; quia de his non habebat intentionem. Idémque existimat probabilius de iis guttis vini quæ separatæ à reliquo vino intra calicem sunt, Suarez *disp.*43. *sect.*7. cùm debeat sacerdos intendere consecrare illud, quod per modum vnius continui intra calicem existit.

12. Materia verò ex qua debet confici sanguis, necessariò debet esse vinum vitis. Etsi enim in consecratione euangelica non fiat expressa mentio vini, Ecclesiæ tamen traditio, & communis consensus Patrum docet eam esse mate-

riam necessariam. tum quia vinum illius cœnæ fuit vitis, cùm paulo ante consecrationem dixerit Dominus *Lucæ 22. Amen dico vobis, non bibam de hoc genimine vitis, donec, &c.* tum quia id præfiguratum fuit in vino Melchisedech *Gen. 14.* vt notat etiam D. Cyprianus *epist. 63.* & prædictum *Psal. 22. Calix meus inebrians quam præclarus est.* quæ sanè loca de vino vitis intelliguntur; cùm hoc sit simpliciter vinum, & in communi vsu hominum. tum quia id diffinitur *can. 5. Apostolorum*, vbi prohibetur offerri sicera, aut aliud loco vini; & in Concilio Antisiodor. c. 8. atque Aurelianensi IV. *can. 4.* In calice non offerendum aliud, quàm quod in mandatis sacratissimis Christus instituit, nempe quod ex fructu vineæ nascitur. & *can. Scriptura, de consecrat. d. 2.* dicitur, *Instructi sumus, vt calicem Domini cum vino mixtum, secundùm quod Dominus obtulit, offeramus.* Concil. Carthag. III. cui S. Augustinus interfuit, *can. 24.* præcipit, vt nihil amplius in hoc sacramento offeratur, quàm quod ipse Dominus tradidit, hoc est, panis & vinum aqua mixtum. Idem definit expressè Concilium Florentinum, & Tridentinum *sess. 13. c. 2.* videatur etiam *can. non oportet, & can. in sacramento, de consecratione, d. 2. cap. firmiter, de sum. Trinit. & fid. catholica, & c. cùm Marthæ, de celebr. Miss.* tum ex communi Patrum & Scholasticorum sententia vsúque totius Ecclesiæ. tum denique ratione, quia vinum vitis magis competit effectui huius sacramenti, qui est spiritualis lætitia; quia scriptum est, *Vinum lætificat cor hominis*, vt docet etiam Clemens Alex. *lib. 2. Pædagog. c. 2.* & S. Th. *3. p. q. 74. art. 5.* Ideo non solùm reprobatur aqua sola, vt faciebant Aquarij, contra quos ex professo disputat S. Cyprianus *epist. 63.* Clemens Alex. *loco cit. & lib. 1. Strom.* Chrysost. *Hom. 63. in Matth.* Epiphan. *hæresi* 30. 42. 47. Isid. *lib. 4. Etym. c. 5.* lac, de quo *can. cùm omne, de consecr. d. 2.* vel etiam mel, de quibus agitur in Conc. Carthag. III. *can. 24.* Bracarensi III. *can. 1.* & in Trullano post VI. Synodum *can. 57.* sed etiam liquores, qui dicuntur vina, sed non sunt expressi ex vuis, vt malorum granatorum, aut mororum. nam non sunt apta materia, ex S. Th. *art. 5. ad 1.* Demochare *lib. 4. c. 26.* Ledesma *loco cit. art. 5.* & Soto *4. d. 9. q. 1. art. 5.* Sic neque sicera, vel ceruisia ex pomis vel similibus, *ex can. 3. Apostolorum.* D. Thoma, Soto, & citatis. Immo neque omnes liquores ex vite expressi, vt agresta ex vuis immaturis, ex S. Th. Soto, Ledesma, *locis cit.* Turrecrem. *can. in sacramento, de consec. d. 2. n. 14.* Tabiena *Euch. n. 16.* Sylu. *Euch. 1. n. 4.* Gabriele *lect. 52.* quia adhuc non habet speciem vini. neque acetũ, ex S. Th. cum citatis, Richardo *4. d. 11. art. 2. q. 5.* Bonau. *art. 1. q. 4.* Maiore *q. 2.* Palud. *q. 1. art. 5.* & Turrecremata *loco cit. n. 10.* tum quia acetum non est amplius vinum, cùm sit corruptum. tum quia non est amplius genus potus communi vsu. tum quia regulæ Liturgiæ iubēt reponi vinum & consecrari, si quando reperiatur consecratum fuisse acetum. In vino autem aliquantulum acido potest consecrari, quia adhuc est vinũ; & ita exponendus est Innocentius *lib. 4. c. 30.* Alens. *4. p. q. 32. m. 8.* Glossa *can. sic in sacrificando, de consecr. d. 2.* cùm dicunt in aceto posse consecrari. si enim intelligatur propriè de aceto, falsum est ex communi sententia. imò etiam in dubio, graue peccatũ committeretur consecrando, ex regulis Liturgiæ, & ratione, cùm sacerdos se exponat periculo in re graui. Ineptus est etiam vuæ maturæ succus nondũ ex vua expressus, ex S. Th. *art. 5.* Soto, Ledesma, Caiet. *3. p. q. 74. art. 5.* Richardo *4. d. 11. art. 2. q. 4. ad 13.* Tabiena *Euch. n. 17.* Suarez *disp. 45. sect. 1.* Idque vetitum est à Iulio Papa *can. cùm omne. de consecr. d. 2. & can. didicimus*, Concil. Bracarensi, & VVormatiensi, quia nondum est sub forma potabili, sed mãducabili. Mustum in rigore est sufficiens materia, ex *dicto can. cùm omne.* S. Th. Palud. Ledesma, Soto, Tabiena, Sylu. *st. Euch. 1. n. 4.* Turrecremata *loco citato, n. 2.* & communi sententia. cùm simpliciter sit vinum

ex vite, licèt nondum omnino purum & defæcatum. Ideo non nisi cogente necessitate adhiberi debet. danda est enim opera vt optimum & purum vinum, optimus & purus panis pro materia huius sacramenti, quærantur; cùm etiam purissimam similam *Leuit.* 22. & purissimum oleum *Leuit.* 24. & victimas immaculatas *Leuit.* 22. sibi offerri Dominus præceperit. & *apud Malachiam c.* 1. ita loquatur, *Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, & votum faciens, immolat debile Domino; quia rex magnus ego, dicit Dominus exercituum.* De vino autem congelato dissident autores; negant Ledesma 14. *q.* 15 *art.* 5. *dub.* 1. Armilla *Euch. n.* 19. Alanus *lib.* 1. *c.* 11. quia, vt sic, non est potabile. Affirmant Sotus 4. *d.* 9. *q.* 1. *art.* 5. Syluester *Euch.* 2. *n.* 15. *versu, Quintum.* Angelus *Missa, n.* 23. Candelabrum aureum *de Eucharistia, n.* 39. Suarez *disp.* 45. *sect.* 1. Et quidem si congeletur ante consecrationem, deberet sacerdos illud resoluere, vt habeat rationem actualem potus: si tamen non resoluit, adhuc conficit. tum quia est vinum vitis, & sua natura potabile, etsi per accidens sub illa dispositione potari non possit. tum quia etiam in pane duro & cui opus sit adhibere remedium, vt mollescat ad comedendum, conficitur. tum quia sub speciebus huiusmodi congelatis, potest manere Christus, vt si post consecrationem congeletur. ergo etiam in illis consecrari. Antecedens patet ex regulis Liturgiæ, dum agitur de defectibus; præcipitur enim liquefaciendum si congeletur, & sumendum. At, inquies, in aqua congelata non potest baptizari; ergo neque in vino congelato confici. Negatur consequentia, quia Baptismus consistit in actuali ablutione, quæ non potest fieri aqua congelata; hoc autem sacramentum non consistit in actuali vsu, sed in materia consecrata.

13. Admiscenda est tamen etiam aqua. contra quàm ex Concilio Constantinop. VI. *can.* 32. Concilio Florentino, Theophylacto *in c.* 19. *Io.* Nicephoro *lib.* 18. *c.* 53. & Gregorio VII. facerent Armeni, qui solum vinum adhibebant, quos sequuntur Lutherani, & Caluinistæ, ex Alano *lib.* 1. *c.* 13. & Bellarmino *lib.* 4. *de Euch. c.* 10. 11. semper enim Ecclesia catholica tenuit ita necessarium esse aqua vinum misceri in calice, vt sine graui peccato omitti non possit. tum quia 1.
Christus aquam vino admiscuit, licèt non sit expressum in Euangelio. id enim testatur, qui interfuit, D. Iacobus *in Liturgia. Similiter* (inquit) *postquam cœnauit, accipiens calicem, & permiscens ex aqua & vino, & aspiciens in cœlum, benedicens dedit, &c.* Idem S. Marcus *in Liturgia sua*, S. Clemens *lib.* 8. *c.* 12. *aliàs* 17. Iustinus *in* 2. *Apol. prope finem*, Irenæus *lib.* 4. *c.* 57. *lib.* 5. *c.* 2. Cyprianus *lib.* 2. *epist.* 3. *aliàs* 63. Basilius *in Liturgia*. Theodoretus *dial.* 1. Eusebius Emissenus *ser.* 5. *de Paschate*, Hieronymus *in c.* 14. *Marci.* Augustinus *lib.* 4. *de Trin. c.* 21. Damascenus *lib.* 4. *de fide, c.* 14. Quare falsum est quod ait Petrus Blesensis *tract. de Eucharistia, c.* 13. Christum in mero vino consecrasse; etsi iustis de causis Apostoli statuerint admiscendam etiam aquam. ait enim,

Hoc in natali calicis non est celebratum.
Quando Pascha nouum, vetus est post Pascha, dicatum:
Nam panem tantum Dominus, vinique liquorem
In propriam mutans carnem, sacrùmque cruorem,
Discipulis legitur cœnantibus attribuisse.

Et paulo etiam pòst:

Et quoniam lateris de vulnere sanguis, & vnda
Effluxère simul, ablutio nostra secunda
Decreuit Patrum veterum censura modesta

Vt sint illa duo, &c.

Idem etiam sensit Paschasius *lib. de corpore & sanguine Christi, c.*11. Rabanus *lib. de corpore & sanguine Domini, c.*28. & Thomas VValdensis *tom.*4. *de sacr. c.*32. & quæ affert testimonia, probant solùm admixtionem aquæ cum vino innuere effluxionem sanguinis, & aquæ ex latere Christi, nullo verò modo probant Chri-
2. stum in calice non miscuisse aquam vino. tum quia id præfiguratum fuit, Hieronymo teste *in qq. Hebraicis super* 1. *Paralip.* 11. in lege veteri, in qua vinum quod Deo in sacrificium offerebatur, aqua mixtum erat. Itémque sanguini vitulorum & hircorum, quo Moyses vetus Testamentum confirmauit, fuit aqua mixta, *Hebr.*9. tum quia propheticè de hoc dictum est *Prouerb.*9. *Sapientia immolauit victimas suas, miscuit vinum, & posuit mensam.* & paulo pòst: *Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis.* quem sanè locum de Eucharistia expli-
3. cant etiam D. Cyprianus *lib.*2. *ep.*3. & Augustinus *lib.*17. *de ciuit. c.*20. tum quia ita semper est vsa Ecclesia Latina, & Græca ex Concilio Florentino, & constat ex Liturgiis Basilij & Chrysostomi. quare immeritò error hic tribuitur ab Innocentio *lib.*4. *c.*32. Glossa *in* 1. *ad Cor. c.*11. Gabriele *lect.*36. *in can.* Græcis, vt S. Germanus *in Theoria*, Nicolaus Cabasila *c.*8. Nicephorus *lib.*18. *c.*53. Damascenus
4. *loco citato.* Proclus Patriarcha *lib. de traditione diuinæ Liturgiæ*, & alij docent. tum quia id definierunt, Concilium Carthag. III. *can.*24. vbi ait: Nihil in hóc sacramento amplius offerendum, quàm ipse Dominus tradidit, hoc est, panem & vinum aqua mixtum, Bracarense III. *can.*1. VVormatiense *can.* 4. Triburiense *c.*19. Africanum tempore Bonifacij *can.*4. Aurelianense IV. *can.*4. Antisiodorense *c.*8. Trullanum *can.*32. Florentinum *in decreto Eugenij.* Tridentinum *sess.*22.
5. *cap.* 7. *& can.*9. tum Pontifices, Alexander I. quintus à D. Petro *ep.*1. *c.*4. qui ait, id à Patribus accepisse, Iulius I. *epist. ad Episcopos Ægypti.* & habetur *can. cùm omne crimen. de consecr. d.*2. Martinus, vt refertur *ibid. can. non oportet.* Innocentius III. *cap. cùm Marthæ. de celebr. Miss.* Honorius III. *cap. perniciosus. de celebrat. Miss.* tum quia hæc admixtio aquæ à Christo facta, & ab Ecclesia seruata, conueniens est ad significandum sanguinis & aquæ fluxum ex latere Christi, ex Chrysost. *Hom.*24. *in* 1. *ad Cor.* Ambrosio *lib.*5. *de sacramentis. c.*1. August. *tr.*120. *in Io.* Theophyl. *in c.*19. *Io.* Concil. VVormatiensi *loco cit.* Trid. *sess.*22. *c.*7. Paschasio *c.*11. Steph. Heduensi *c.*17. Rabano *c.*33. Petro Blesensi *c.*13. *de Eucharistia.* Item ad vnionem populi Christiani cum Christo, ex Emisseno *serm.*5. Iulio I. *loco citato.* VValfrido *c.*16. Stephano Heduensi *c.*12. Petro Blesensi *c.*12. *&* 14. Concilio Bracarensi III. *c.*1. Bernardo *ser. de cœna.* Innocentio III. & Cypriano *loco citato*; cùm aqua populos significet, *Apoc.*17. & vinum Christum. Sic etiam ad ostendendum in sanguine Christi Baptismum & pretium nostræ redemtionis, qua de re Paschasius *c.*11. *&* 20. Stephanus Heduensis *c.*17. Algerus *lib.*1. *de Euch. c.*16. Innoc. *cap. cùm Marthæ. de celebr. Miss. §. quæsisti.* Turrecremata *de consecr. d.*2. *can.*1. *num.*10. Si tamen omitteretur aqua, teneret consecratio, ex S. Thom. 3. *p. q.*74. *art.*7. *& q.*83. *art.*6. Alensi 4. *p. q.*32. *m.*5. *art.*2. *& m.*6. Innoc. *lib.*4. *c.*32. Magistro, & Scholasticis 4. *dist.* Soto *d.*9. *q.*1. *art.*6. Turrecremata *can. sic in sacrificando. de consecr. d.* 2. *num.*2. Alano *lib.*1. *c.*15. Bellarm. *lib.*4. *de Euch. c.*10. Catechismo Romano *c. de Eucharistia*, Concil. Tridentino *sess.*22. *c.*7. etsi oppositum existimauerit olim Armacanus *lib.*9. *c.*9. & alij apud D. Bernardum *ep.*69. sentientes esse de necessitate sacramenti. Sed qui sciens id faceret, peccaret mortaliter, ita Syluester *Eucharistia* 1. *num.*4. Iansenius *in Concord. c.*131. Bellarm. *lib.*4. *de Euch. c.*10. Alanus *lib.*1. *c.*13. Lessius *l.*4. *q.*15. *art.*7. Catechismus *de Euch.* Quo etiam sensu, teste D. Thom. *loco citato*,

&

& Turrecrem. *de consecr. d.2. c.1.& 2.* dixit Cyprianus *ep. 63.* & Iulius I. *can. cùm omne.de consecr.d.2.* non posse offerri vinum solum, & non esse calicem Domini, nisi vtrumque misceatur; quia scilicet iure non potest offerri, éstque contra graue Ecclesiæ præceptum. qua de re Concil. Tridentinum *sess.22.c.7. de consecr. d.2.can.*1.2.3.4.6. & de Missarum celebratione *c.litteras.*

14. Huiusmodi aqua debet esse naturalis, ex S.Thom. *3.p. q.74. art.7.* Alensi *4.p. q.10.m.4.art.1.§.5.* Scholasticis *4.d.11.* Soto *d.9.q.1. art.6.* Gabrieli *in can. lect.35.* Innocentio *lib.4.c.32.* Caietano *3.p.q.74. art.7.* Estque ex suo genere mortale adhibere aliam aquam, ex Soto; cùm Christus naturalem miscuerit vino, & sit præceptum graue non miscendi in Sacramentorum materia aliud præter Christi institutionem. *de consecr. d.2.* Concilio Carthaginensi III. *can. 24. &c.* licèt si alia, v.g. rosacea apponeretur, fieret consecratio, cùm aqua non sit de necessitate Sacramenti, ex S.Thom. *art.7.* Soto *art. 6.* & citatis. Et debet esse modicissima, vt monet Concilium Florentinum, ne possit reddere materiam dubiam, vel nullam si corrumperetur vinum. quam ob causam damnatus est Presbyter. *cap. perniciosus.de celebr.Miss.* qui multum aquæ adhibebat. Multi tamen sextam partem nihil nocere volunt, immo Concilium Triburiense *c.19.* permittit apponi tertiam partem. Sed res sacerdotis arbitrio relinquenda est, ex Glossa *cap.1. de consecr.d.2.in fine,* & Durando *lib.4.Rational.c.36.* attenta generositate vini; generosum enim facilè conuertet aquam maiorem, quàm debile. vnde meritò monet Innocentius *lib. 4. c.24.* quærendum optimum vinum, vt sua actione possit in se aquam conuertere ante consecrationem. ex communi enim opinione S.Thom. *3.p.q.74.art.8.* Alensis *4.p.q.32.m.5.art.2.& 3.* Scoti *4.d.11.q.2.* Paludani *q.1.art.7.* Maioris *q.2.* Richard. *art.2.q.5* Gabrielis *lect.53.* Soti *d.9.art.6. fine,* solet præcedere conuersio aquæ in vinum, & deinde per consecrationem totum vertitur in sanguinem. Vinum enim ob actiuitatem sui caloris facilè tantillum aquæ potest in se conuertere. Sed obstare videtur, quia filo iterum aqua separari potest; non igitur est conuersa in vinum. Respondet S.Th. *4.d.11.* in expositione litteræ, quod separatur non est aquam, sed aqueum humorem, qui etiam ex puro vino potest extrahi. Sed quid si contingat fieri aliquando consecrationem ante conuersionem aquæ in vinum. vt si statim imposita aqua fiat consecratio, vt contingit fieri aliquando. v.g. cùm deprehenditur, quòd in calice infusum erat, non fuisse vinum, & ideo sit statim infundendum vinum cum aqua, & denuo consecrandum, ita vt sua actione naturali nondum potuerit aquam vinum in se conuertere? Gabriel *lect. 53.* Suarez *disp.45. sect.4.* & alij ex Scholasticis, tenent aquam tunc manere in sua natura, & inconuersam; & vinum solum conuerti in sanguinem; tum quia aqua non sit materia Eucharistiæ; tum quia aliter post consecrationem si separarentur species aquæ, sub illis conseruaretur Christus, quod non est dicendum. Alanus verò *lib.1. c.13.* Iansenius *in concordia euang.c.131.* in illud, *Similiter & calicem.* Baronius *in annum* 1188. *&* 1192. & alij, existimant eo casu aquam vino mixtam conuerti in sanguinem. tum quia in institutione non appareat vlla mora qua vinum potuerit naturali sua actione aquam sibi assimilare, antequam totum id quod in calice erat, à Christo consecraretur, & in sanguinem verteretur. tum ex D.Cypriano, qui *epist.63.* dicit calicem Domini non esse vinum solum, neque aquam solam, sed vtrumque mixtum; & hoc esse quod sanctificatur. Damasceno *lib.4. c.14.* scribente, qui fecit omnia, posse ex vino & aqua sanguinem suum conficere, & Ambrosio *lib.4. de sacram. c.4.* vbi ait, *Vinum & aqua in calicem Domini mittitur; sed fit sanguis consecratione*

tione verbi cœlestis. & *c.5.* ante verba Christi, *Calix est vino & aqua plenus, vbi verba Christi operata fuerint, sanguis efficitur.* Similia habet Irenæus *lib.4.c.57.* Hieronymus *in c.14. Marci.* *Formas,* ait, *sanguinem suum in calice vino & aqua mixtis, vt alio purgemur à vitiis & à culpis, alio redimamur & pœnis.* Augustinus *de Baptismo. Vnde & aqua mittitur in calicem, & fit sanguis consecratione verbi cœlestis.* Paschasius *lib. de corpore &*
v.11. *sanguine Domini.* *Aqua consecratur, non quod aqua permaneat, sed vertatur, in sanguinem.* Hildebertus: *Aqua in sanguinem vertitur, vt populus, qui per aquam figuratur, in melius se mutatum intelligat.* Et denique Algerus: *Sed licèt in mensa Domini tria constituantur munera, sunt tamen duo: per quam sacrificatur, est aqua mixta priùs vino; sed quando sacratur, non nisi sanguis erit.* citantur apud Baronium *loco citato in epistola Gaudfridi,* data anno 1188. ad A. Cardinalem Albanensem Episcopum. tum ex Innoc. *cap. cùm Marthæ. de celebr. Miss.* qui relatis tribus opinionibus, dicit illam esse probabiliorem, quæ asserit aquam cum vino in sanguinem transmutari, non illam, quæ asserit aut aquam mutari in aquam, quæ de Christi latere fluxit; aut illam, quæ dicit aquam manere inconuersam, vt modò disputamus. Et notandum est, dum probat tertiam, non approbare quantum ad id, quod dicebat semper priùs conuerti in vinum; sed quantum ad id, quod conuertatur in sanguinem. tum quia totum quod est in calice (nisi festucæ, & similia sint) adoratur à Christianis; & de toto dixit Christus, *Hic est sanguis meus,* tum quia totum illud censetur vinum per modum vnius potus. ideo totum erit materia apta, vt conuertatur; sicut si in pane admisceantur frumento aliqua alia grana, est panis triticeus, & vsualis. Et sanè, vt notauit etiam Baronius *in annum 1192. in fine,* visus est aliquando ipse Dominus refellere opinionem asserentem aquam vino mixtam non mutari in sanguinem. nam anno 1192. in Thuringia prope Erpisfordiam, aquam in quam ceciderat particula sanctissimæ Eucharistiæ, dum sacerdos post communionem infirmi digitos ablueret, vertit in sanguinem; & particulam illam in digitulum. & post aliquot dies peracta à Moguntino Episcopo & vniuerso populo processione, factisque precibus, vt dignaretur Deus illa in pristinam formam restituere, id diuinitus factum est, vt scribit Helmoldus Abbas *in Sclauorum historia.* & ad primum argumentum superioris opinionis responderi potest, aquam non esse materiam essentialem, sed integralem sacramenti, sicut diximus, cùm admiscuerit Christus, licèt noluerit præcipere, vt fieret talis aquæ mixtio, sed reliquerit id Ecclesiæ præcipiendum. Ad secundum, sicut aqua non potest conuerti in sanguinem nisi coniuncta vino, ita nec sanguis conseruari sub speciebus aquæ, nisi quatenus coniunguntur speciebus vini. Porrò aquæ guttam in mixtione sufficere docent S. Thom. *3.p.q.74. art. 8.* Alensis *quest.32.m.5.art.3.* Alb. *tr. de Missa.* Paludanus *4.dist.11.q.6.* Sotus *d.9.q.1.art.6.* Gabriel *lect.53.* Turrecremata *can. sic in sacrificio. de consecr. d.2. num.4.* Suarez *disp.45.sect.3.* licèt id negauerit Panormitanus *cap. perniciosus. de celebrat. Miss.*

Eam verò Sacerdos vino miscere debet in calice, non in dolio aut lagena, 15.
ex Paludano *4.d.11.q.1.art.6.* Armilla *Euch. num.11.* & Maiore *q.2.* idque tempore sacrificij, non autem domi, ex Concilio Constantinopolitano VI. *can.32.* quod etiam Chrysostomum citat, sancto Thom. *loco citato ad 3.* Alensi *q.32.m.5.art.2.* Gabriele *4.d.11.q.2.dub.4.* Richardo *4.d.11.art.3.q.6.* Ledesma *art.7.* Soto *art.6. citato.* Turrecremata *vbi suprà*, Syluestro *Euchar. 1.* Suarez *d.45.se*[illegible] & ex regulis Liturgiæ; aliàs enim non esset sacra cæremonia, nec mysticam haberet significationem. In Missis verò solemnibus eam in calice infundit Subd. con[illegible],

benedi

benedicitur tamen, præterquam in Missis lugubribus, à sacerdote etiam cùm infunditur à Subdiacono, ex citatis regulis Liturgiæ à Pio V. editæ. Nec mirum, cùm, vt aliàs dictum est, ex D.Cypriano *tr.de Baptismo Christi*, & D.Augustino *ser.181. de tempore*, & aliis, Crucis virtute Sacramenta omnia perficiantur. Deúmque precatur, vt qui hominem mirabiliter condidit, & mirabiliùs reformauit, per huius aquæ & vini mysterium donet eius diuinitatis esse consortes, qui nostræ humanitatis fieri dignatus est particeps, Iesus Christus Dominus noster; videndum *cap.cùm Marthæ.de celebr.Miss.§.quæsiuisti.in fine.* At cur, inquies, non benedicitur etiam vinum, sed tantùm aqua? Respondet Durandus *lib.4.c.30.* hoc loco vinum significare Christum, qui cùm sit fons omnis benedictionis, & sanctitatis, non indiget benedici. aquam verò denotare populum, qui in hac vita non est sine peccato. quapropter vt vniatur Christo, benedictione indiget. In defunctorum autem Missis non benedicitur, forte quòd iam illi desierint esse de numero Ecclesiæ militantis, & si salui sunt, Christo vniti sunt: si damnati, non sint benedictionis participes.

16. Ac mixtum calicem Deo sacerdos offert precibus illis: *Offerimus tibi Domine calicem salutaris* (vt appellat etiam Cyrillus *Cathech.myst.4.* ne blateret Georgius Maior) *tuam deprecantes clementiam, &c.* quibus non pro calice oratur, vt idem Georgius Maior obstrepit, sed pro se, & vniuerso mundo sacerdos orat, dum petit vt oblatio ascendat ad Deum cum odore suauitatis. qua de re Bellarminus *lib.2. de Missa,c.17.* & vocat calicem salutaris, Christi scilicet, vt eum appellat Simeon *Lucæ c.2.* & sancta Ecclesia Dominica I.post Pentecostem, & aliàs sæpe, eo quòd huiusmodi calicem offerendum & consecrandum instituerit; & sit etiam calix ipse salutaris, cùm post consecrationem salutem sit allaturus.

17. Collocat calicem sacerdos in altari formando signum crucis, vt etiam de pane in patena fecit, cuius rei figura præcessit *Leuit. c.7.* in eleuatione hostiæ, in qua etiam actione formabatur crux, siue, vt putat Burgensis *ibidem*, eleuando hostiam versùs cœlum, & deprimendo versùs terram; & antrorsum & retrorsum mouendo. siue, vt vult Lyranus, priùs eleuando versùs cœlum retrahendóq; versùs terram; vt indicarent Deum, cui offerebatur, cœli terræque Dominum; deinde mouendo ab Oriente, & Occidente, Septentrione, & Meridie, quod magis nostro modo congruit. & videtur sumsisse ex Rabbi Salomone *Exod.c.29.* & apud Claudium Sainctes *repet.9.c.7.* asserente solitam fieri eleuationem, rem eleuando primò sursum, pòst deorsum demittendo; deinde mouendo ad Orientem, & Occidentem, ad Aquilonem, & Meridiem, ad designandum offerri Deo, qui cœlo, terræ ac quatuor mundi partibus dominatur. Notauit etiam Micrologus *c.10.* & Durandus *lib.4.c.30.* iuxta antiquum Ordinem Romanum. ita oblata in altari componi solita, vt calix ad dexteram esset oblatæ hostiæ, quasi sanguinem Domini suscepturus, quem ex dextero latere profluxisse credimus. sed compositionis modus mutatus est, cùm hostia constituatur inter calicem, & sacrificantem. est enim hac ratione calix tutior ab effundendi periculo.

18. Tum inclinatus sacerdos, iunctísque manibus, altare contingens orat, vt in spiritu humilitatis, & animo contrito suscipiatur, cum circumstantibus, & sic placeat Domino sacrificium, quia, vt dixit Gregorius *p. p. Pastoralis, c.11.* cùm is qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. & *Leuit.c.21.* prohibetur, qui habuerit maculam, Deo panes offerre, & ad altare accedere. Respexit enim Deus primùm ad Abel, deinde ad munera

eius. ideo nisi persona fuerit Deo grata, oblatio quatenus ab ipso dimanat, accepta esse nequit. Nec dubitat sacerdos, vt latrat Georgius Maior., an oblatio & sacrificium Missæ Deo placeat, secundùm se; cùm id certissimum teneat, sed dubitat de propria dispositione; & iccirco cum tribus pueris Danielis *c.3.* sibi dari petit spiritum humilitatis, & contritionis, vt etiam ex parte hac Deo placeat. Neque peccat offerendo sine certa fide suæ dignitatis, cùm ad hoc non teneatur; sed solùm debet non habere conscientiam peccati mortalis, 1. *ad Cor.11. Probet autem seipsum homo, &c.* Meminit huius orationis Stephanus Heduensis *c.12.*

Tandem oblata signat, & inuocat Spiritum sanctum, qui præparatum sacrificium benedicat. Neque id frustrà fit, vt garrit Georgius Maior, quòd iam fuerit oblatum. etenim illa prior oblatio, est præparatio oblationis posterioris, in qua consistit sacrificium, vt rectè Bellarminus *lib.2. de Missa, c.17.* 19.

De manuum ablutione. CAP. II.

SVMMARIVM.

1. *Non solùm ante ingressum ad altare, manus sacerdoti lauandas esse, verumetiam extremos digitos post oblata munera, veteri Ecclesiæ ritu.*
2. *Cur id fiat.*

SIcut Dei præcepto Aaron & filij eius, manus pedésque lauabant in æneo labro, quando ingressuri erant tabernaculum testimonij, & quando ingressuri 1.
erant ad altare, *Exod. c.30.* ita, vt notat D. Dionysius *de eccl. hier. c.3. p.3.* in nouo Testamento sacrificaturis sacerdotibus lauandæ sunt manus. Primò quidem ante Missam cœptam cùm ad sacras vestes induendas accedunt. idque meritò, tum quòd non nisi mundissimis manibus, iuxta regulam S. Thomæ 3. *p. q.80. art.7.* deceat sacras vestes attingere. séque tanto sacrificio præparare, vel ad altare accedere. qua de re agens Chrysostomus *Hom.61. ad populum, Dic* (inquit) *mihi, illotis manibus ad sacrificium eligeres accedere? non puto.* tum quòd ad orandum non nisi loti accedere consueuissent Christiani, nedum sacerdotes, vt testis est Clemens *lib.8. c.38.* & Tertul *lib. de orat. c.12.* vt etiam Iudæos factitasse docet Aristæas agens de 72. interpretibus; immo etiam Gentiles, ex M.Tullio *lib.1. de legibus*, Tibullo *lib.1. Eleg.2.* Persio *satyra* 2. vnde S. Chrysostomus *Hom.72. in Io.* docet solitos Christianos ingressuros templum; nedum processuros sacerdotes ad altare, manus lauare. & *Hom.52. in Matth. In nonnullis* (inquit) *Ecclesiis hunc morem corroboratum videmus, vt diligenter studeant multi, quomodo manibus loti, candidis indui vestimentis in Ecclesiam ingrediantur.* Meminitq; huiusmodi aquæ manualis etiam Tertullianus *in Apol. c.39.* & Cyrill. *catech. myst.5.* Hinc manauit consuetudo vt præ foribus templi haberetur aqua, & si fieri posset, fluens, & perennis, vt videre est apud Eusebium *lib.10. hist. c.4.* & apud Paulinum *ep.31. ad Alethium*, qui etiam *epistola ad Seuerum* canit:

Sancta nitens famulis interluit atria lymphis
Cantharus, intrantúmque lauat amne ministro.

vnde forte eius loco successit, vt aqua benedicta, quæ fidelibus in eorum domibus

bus vsui erat, vt significant res gestæ D. Matthæi apud Clementem *lib.8. constit. c.35.* & Alexandri Papæ *in Pontificali, & illius ep.1.c.5.* poneretur etiam in ipso templi ingressu, ad leuium peccatorum expiationem. qua de re alias diximus. Deinde verò facta oblatione munerum iam imminente solemni mysterio, lauandi summi digiti, idque antiquissima Ecclesiæ consuetudine, vt videre est apud Clementem *lib.8. c.15.* Dionysium *lib. de eccl. hier. c.3.p.3.* Cyrillum *catech. myst.5. initio,* Basilium *in Liturgia,* Germanum *in Theoria,* Bedam *lib. de tabernaculo, & vasis eius,* Innocentium *lib.2. c.55.* Albertum *tr.de Missa,* Alensem *locis citatis.* S.Thom. *3.p.q.83. art.5.* Et hoc quidem loco extremi tantùm digiti abluuntur, quòd, eodem Dionysio teste, maioribus culpis per pœnitentiam lotis, iuxta illud Christi: *Qui lotus est non indiget nisi vt pedes lauet,* à solis phantasiis, & irruentibus infirmitatibus seu peccatis venialibus purgari debeat.

2. Quærenti verò, qua de causa id fiat, cùm iam initio lauerit manus? Respondeo, tum quia corporalis munditia reuerentiam ostendit erga diuinum mysterium. vnde etiam Gentiles ibidem initio suorum sacrificiorum consueuisse facere, docet *in Aulularia* Plautus, natura ipsa docente non nisi cum summa munditia ob Numinis reuerentiam, sacrificandum. Quare cùm sacerdos panes oblationésque populi tetigerit, post primam manuum ablutionem, digitos iterum hic lauare debuit, vt non nisi mundissimis manibus tantum sacrificium, quod Deo oblaturus est, contingat, indecénsque existimetur, etiam conuiuia illotis manibus celebrare. *l.1. ff. de origine iuris.* Solitas Christianas fœminas ob eamdem reuerentiam nitida induere linteamina, cùm ad communionem accedebant, colligimus ex D.Augustino *ser.2. in anniuersario dedicationis Ecclesiæ.* vt omittam, quæ ex D.Chrysostomo *Hom.52. in Matthæum* paulo antè diximus. Sed hac de re inferiùs *c. 29.* erit sermo. Affertur hæc eadem ratio huius nouæ ablutionis ab Amalario *lib.3.c.19.* Durando *lib.4. c.28.* S.Thom. *loco citato,* Gabriele *lect. 17. in Can.* tum ob Symbolum, ad indicandum scilicet purissima conscientia ac mente, quæ nostrarum animarum manus quædam sunt, tantum mysterium, & celebrandum, & participandum esse. vt docet Cyrillus *catechesi mystag.5.* Clemens, Dionysius, Germanus, Alb. Durandus, S.Thom. Gabriel *locis citatis.* cui consonat quod scribit Aristæas, cùm ait, *Interrogaui equidem, Iudæos, & illud quoque, cuius gratia cùm vota facerent manus priùs lauarent. quærenti talia demonstrarunt illud testimonium esse ne quid perperam agant; sed piè sanctéque perficiant. quandoquidem vniuersa opera manibus exerceantur, rectè singula ad iustitiam & veritatem referentur. Diligenter igitur cauendum est, ne mores à manuum munditia discrepent.* Quare Anastasius Synaita *oratione de sacra Synaxi. Etenim rapinis, sceleribus, peccatorum multitudine coperti, tantula modò aqua ablutis manibus, sanctissimum illud corpus, diuinúmque sanguinem pro mundi salute largiter olim effusum, impuri sordidíque ori admoueamus?* Videndus etiam D.Gregorius *lib.4.dialog. c.32.* Huiusmodi igitur mentis summam puritatem expetens sacerdos ait: *Lauabo*(non iam inter peccatores, sed) *inter innocentes manus meas, Psal.25.* vt etiam *Psal.50.* dicebat Dauid: *Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me.* Etenim, vt scribit Origenes *Hom.8. in Leuiticum.* sunt quædam in ipsa purificatione differentiæ & profectus, quidam purgationum: potest enim de illo, qui cessat à peccato, dici: Mundus erit; sed non statim ita mundus videbitur, vt ad summum puritatis accesserit.

De oratione & inclinatione Sacerdotis. CAP. III.

SVMMARIVM.

1. *De sacerdotis in medio altaris inclinatione, & precibus.*
2. *Cœli ciues Deum pro nobis deprecari, vt Catholici sentiunt.*
3. *Ideóque a nobis vtiliter inuocari, contra Nouatorum blasphemias.*

ABlutis manibus sacerdos ad medium altaris accedit ex veteri Ecclesiæ ritu. 1.
ait enim Dionysius *de eccl. hier. c. 3. p. 2. Postquam lauerint aqua manus hierarcha sacerdotis, hierarcha in medio diuini altaris constituitur.* cuius etiam rei reddit causam *p. 3.* vt hoc scilicet modo ostendamus nos sub oculos Christi arbitri cunctáque inspicientis, degere. tum leuiter incuruatus, vt meminit etiam Dionysius, ad humilitatem Christi significandam, qui formam serui accipiens, exinaniuit semetipsum, *ad Philip. 2.* vt sentit Innocentius, illam fundit orationem: *Suscipe sancta Trinitas.* cuius meminit etiam Haymo *in cap. 7. epist. ad Hebræos.* Stephanus Heduensis *c. 12.* & Micrologus item *c. 12.* In qua toti Trinitati sacerdos fatetur se sacrificium offerre, in memoriam Passionis, Resurrectionis, & Ascensionis Domini nostri Iesu Christi. (neque enim Natiuitas commemorari debuit, cùm ex Apostolo 1. *Cor. 11.* in sacrificio hoc mortem Domini annuntiemus, vt notat Radulphus *prop. 23.* eo quòd memoriale sit Passionis, & nō Natiuitatis; vt etiam fit in 4. parte Canonis) & in honore B. Virginis Deiparæ, S. Io. Baptistæ, Petri, & Pauli, & eorum quorum reliquiæ in altari inclusæ sunt, atque reliquorum Sanctorum, vt pro nobis intercedere dignentur in cœlis, quorum memoriam agimus in terris, *Per Christum, &c.* etsi enim Deo, & non Sanctis sacrificemus, religiosè tamen Deo in eorum memoriam, ac honorem, & ad excitandam in fidelibus eorum imitationem; & vt illorum meritis consociemur, & adiuuemur orationibus, sacrificamus. vt præclarè docet D. Augustinus *lib. 8. de ciu. c. 10.* & 27. *lib. 20. contra Faustum, c. 21. tr. 84. in Io.* & Chrysostomus *Hom. 21. in Act.* verbis illis: *Pro Martyribus offerre nihil aliud est, quàm in illa horâ sacrificij vocari: nam etiam pro Martyribus magnus honor est nominari Domino præsente, cùm mors illa perficitur, & horrendum sacrificium, & ineffabilia sacramenta.* Videndum etiam Concilium Tridentinum *sess. 22. c. 3.* hac eadem de re pluribus disserens.

Ex quibus sanè contra Vigilantium ex Hieronymo *ep. 53. ad Riparium*, & no- 2.
stri temporis hæreses, luce clariùs colligimus totius Ecclesiæ (contra quam disputare insolentissimum esse scribit Augustinus *ep. 118. ad Ianuarium*) sensum esse cœlestes ciues Deum pro nobis orare. quod euidenter etiam colligitur, tum ex sacris Scripturis, vt *Ieremiæ 15. Si steterit Moyses, & Samuel coram me, &c. Zachar. c. 1.* vbi Angelus orat Dominum, vt misereatur Ierusalem, & vrbium Iuda, quibus iam 70. annis iratus erat; & Dominus misertus est. *lib. 2. Mach. c. 15.* vbi Iudas vidit Oniam & Ieremiam, qui iam obierant, orare pro Iudaico populo. *ep. 2. c. 1.* Petrus Apostolus ait, *Dabo autem operam, vt frequenter habeam vos* (nimirum commendatos) *post obitum meum, vt horum memoriam faciatis. Apoc. 5.* viginti quatuor seniores in cœlo procedunt ante thronum Dei, habentes phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum. nempe ex Primatibus [illegible] confessiones pro infirmorum stabilitate. tum ex Patribus, & ne nimij simus

in

in re perspicua, id docet Origenes *lib.8.contra Celsum*, tam de Angelis, quàm aliis beatis, cùm ait, eos ne vocatos quidem vltro Deum comprecari, genetique humano adesse, & cum dæmonibus certamen inire, quos viderint eorum salutem impugnare. Cyprianus *ep.57. ad Cornelium: Memores nostri inuicem simus, concordes, atque vnanimes vtrobique pro nobis semper oremus, pressuras, & angustias mutua charitate releuemus, & si quis nostrum hinc prior diuinæ dignationis celebritate præcesserit, perseueret apud Dominum nostra dilectio: pro fratribus & sororibus nostris, apud misericordiam Patris non cesset oratio.* Basilius *Hom. 26.* agens de S. Mamante. *Memores estote Martyris quotquot illo per somnia potiti estis, quotquot in hoc loco constituti adiutorem ipsum ad deprecandum habuistis, quibuscumque ex nomine aduocatus ipsis affuit operibus, quotquot aberrantes ad vitam eduxit, quotiescumque sanitati restituit, &c.* Gregorius Nazianzenus *orat. de laudibus Basilij. Et nunc ille quidem in cœlis est, illique, vt opinor, sacrificia pro nobis offert, & pro populo preces fundit.* Gregorius Nyssenus *in orat. funebri S. Meletij. Non amplius signo & vmbra cœlestium seruit, sed in ipsam rerum imaginem intuetur: non amplius per speculum, atque per transennam & ænigma, sed ipse facie cum facie collata, intercedit apud Deum: intercedit autem pro nobis, & populi erratis.* D. Hieronymus *lib. contra Vigilantium. Si Apostoli & Martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro cæteris, quando adhuc debent de se esse soliciti, quanto magis post coronas, victorias, & triumphos? Vnus homo Moyses sexcentis millibus armatorum impetrat veniam à Deo: Stephanus imitator Domini sui, & primus Martyr in Christo persequutoribus veniam deprecatur, & postquam cum Christo esse cœperint minus valebunt? Paulus Apostolus ducentas sexaginta sex animas sibi dicit in naui condonatas, & postquam resolutus cœperit esse cum Christo, tunc ora clausurus est. & pro iis, qui in toto orbe ad suum Euangelium crediderunt, mutire non poterit?* Ambrosius *lib. de obitu Theodosij*, scribit, cum iam vita functum Præsulem esse & tutorem Arcadio, & Honorio filiis apud Christum. & *lib. de viduis*, exponens illud, *Cùm socrus Simonis magnis febribus detineretur, Petrus & Andreas rogauerunt pro ea.* inter cætera ait: *Ergo rogauerunt pro Vidua, vtinam existat aliquis tam citò, qui possit orare pro nobis, vel certe isti, qui pro socru rogant, Petrus, & Andreas frater eius: tunc enim pro affinibus poterant, nunc iam possunt pro nobis, & pro omnibus impetrare.* quibus insistens Placidia Valentiniani Augusti mater scribens anno 449. ad Pulcheriam Augustam, reddens causam cur tam frequenter Romam inuiseret, ait: *Vt Romam frequentibus concursibus desideremus insiscere, causa nobis est amplectendæ religionis, vt terminis Sanctorum nostram exhiberemus præsentiam, quos certum est pro sua virtute in cœlestibus constitutos neque inferiora despicere.* tum ex Concilio Nicæno II. vbi fit inuocatio B. Virginis, & Sanctorum. & Concilio Constantiensi, & Tridentino *sess.25.* vbi contraria hæresis damnatur. & in 3.
Concilio I. Aurelianensi *c.29.* & Gerundensi *c.3.* & Bracarensi II. *c.9.* & Toletano V. *c.1.* & Maguntino I. sub Carolo Magno *c.32.* approbantur Sanctorum Litaniæ, ac rogationes. tum ratione à D. Hieronymo, & Ambrosio insinuata. 4.
Si enim cœli ciues pro nobis, maximè rogati, non orant, id erit vel quia nolunt: at hoc improbabile est, cùm sint maiori charitate præditi, quàm cùm in hac vita degebant, & iam de sua immortalitate securi, adhuc de nostra incolumitate soliciti, vt loquitur D. Cyprianus *lib. de mortalitate*, Hieronymus *contra Vigilantium*, Augustinus *serm.29. de Sanctis*, & Origenes *Hom.3. in Cant.* ideo si viuentes orabant, quam ob causam dicit Apostolus *2. Corinth.5.* legatione fungi Sanctos in terra, multo magis iam cum Christo regnantes. præsertim cùm cœlestis Sanctorum vita, vt ait Athanasius, sit perpetua laus, amor, sine intermissione, & continua precatio. & sint membra eiusdem corporis mystici, *ad Ephes.1.*

Galat. 4. sub capite Christo; æquúmque sit membra se inuicem diligere & adiuuare; vel quia non possunt nos iuuare, quod etiam pariter falsum est. si enim poterant peregrini, multo magis poterunt in patria. Quare D. Chrysostomus *ser. de S. Iuuentio & Maximo*, dicit, quæcumque voluerint Sancti à Rege cœlorum impetrare posse. Quod exemplo comprobatum est in S. Potamiæna, quæ cùm carnifici promisisset, statim ac peruenisset ad Dominum, ei bonum aliquod impetraturam, post tres dies à consummato martyrio, ei in somniis apparuit, visaque est eius capiti coronam imponere; paulóque pòst, iuxta martyris prædictionem, ex impio Christianorum carnifice, fortis Christi Martyr effectus est, vt scribit Eusebius *lib. 6. hist. c. 5.* Et in S. Dorothea à qua cùm irridens petiisset Theophilus, vt sibi ex horto sponsi, cùm ad eum peruenisset post martyrium, mala aut rosas transmitteret, eidem consummato martyrio per Angelum & rosas & mala transmisit. vel quia nesciunt quid oremus, vt impiè Herbrandus, & alij eiusdem farinæ homines blasphemant. at neque id verum est, quia vnde sciunt Angeli conuersionem peccatorum, pro qua tantopere gaudent, & Raphaël orationes Tobiæ, quas Deo offerebat *Tobiæ 12.* inde etiam & ipsi, & Sancti omnes, sciunt nostras preces, & necessitates, in Deo scilicet, qui ipsis eas reuelat. vt pluribus docet D. Augustinus *lib. 22. de Ciu. c. 29. & lib. de cura pro mortuis, c. 16.* vbi scribit, eos diuino lumine collustratos res viuorum, & cogitationes cordis nostri videre, & nos exaudire. & affert ad hoc exemplum Elisæi Prophetæ adhuc viuentis, qui *lib. 4. Regum c. 5.* Giezi dixit, *Nónne cor meum in præsenti erat, quando regressus est homo de curru suo, &c.* idem colligitur ex Gregorio Nazianzeno oratione in Cyprianum; quem alloquens ait: *Tu ab alto nos respice, nostrúmque sermonem ad vitam dirige, &c.* Theodoreto, qui *lib. 8. ad Græcos* ait: *Qui peregrè aliquò proficiscuntur petunt Martyres sibi comites esse in via, aut potiùs itineris duces; qui verò iam sospites redierunt gratias agunt, acceptum beneficium confitentes.* Ambrosius *lib. de viduis. Isti* (inquit) *sunt Dei Martyres, nostri Præsules, Speculatores vitæ, actuúmque nostrorum; non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere.* Hildebertus Cænomanensis *epist. 51. Sentio enim, sentio & dico Sanctorum animas iam cum Christo regnantes, scire quid agatur à nobis, & eusdem (cùm oportet & expedit) orare pro nobis.* & paulo pòst reddit causam. *Quia* (inquit) *qui intus claritatem Dei omnipotentis vident, nullo modo credendum est quod sit foris aliquid quod ignorent.* Suppetunt etiam infinitæ apparitiones Sanctorum inuocatorum, vt mortalium necessitatibus subuenirent, sed omittimus, vt consulamus breuitati. videri possunt D. Basilius *orat. in S. Mamantem.* Augustinus *lib. de cura pro mortuis, c. 16.* Gregorius Turonensis *lib. de gloria Mart. & lib. de gloria Confess.* & retulimus aliquas cùm de imaginum & reliquiarum cultu ageremus superiùs. idem patet *Apoc. 5.* vbi seniores illi, qui cantabant: *Redemisti nos Domine in sanguine tuo*, offerebant viatorum orationes sibi commendatas, Deo; eas igitur cognoscunt; vel denique quia fiat iniuria Christo Aduocato, & Mediatori nostro apud Patrem, si alius inuocetur, aut pro nobis oret. At hoc etiam falsum est, aliàs neque viuentes orare possemus pro inuicem, vel alterius implorare auxilium. accedit id ostendere maiorem nostram humilitatem & maximam erga Christum Dominum & Deum reuerentiam, cùm præstantiores intercessores pro nobis Christo & Deo supplicant. neque enim quicquam à Sanctis petitur tamquam per eos implendum; sed solùm tamquam per eos à Christo impetrandum: nam beneficia, quæ a Deo petimus, implenda sunt per Christum, in cuius nomine & virtute concedi postulamus, cùm sit immediatus Mediator

tor per ſemetipſum interpellans pro nobis, Sancti verò mediante Chriſto acceſſum habent ad Patrem. Ob id Eccleſia ſancta orationem hanc & alias in quibus Sancti inuocantur, concludit: *Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.* Qua etiam in re impiè delirat Caluinus *lib.* 3. *Inſtit. c.*20. garriens non minus profanari Chriſti interceſſionem per mortuorum (ſic cum Vigilantio apud Hieronymum, & Iuliano Apoſtata apud Cyrillum *lib.*6.*in Iulianum,* & VVicleſo apud VValdenſem Sanctos vocat) preces & merita, quàm ſi penitus ea omiſſa ſoli mortui in ore eſſent. Si enim profanaretur Eccleſia oratione mixta interceſſione Sanctorum regnantium cum Chriſto, profanaretur etiam admixta precibus & interceſſione viuorum, quod non audebit Caluinus aſſerere, contra doctrinam Iob *c. vltimo. Iob autem ſeruus meus orabit pro vobis, &c.* D. Pauli *ad Romanos* 15. *Iacobi c.*5. *Orate pro inuicem, vt ſalucmini.*

3. Ex quo & illud conſequitur, pie, catholice & vtiliter à nobis inuocari Sanctos. quo ſanè nomine non ſolùm Angelos, ſed etiam ſpiritus hominum beatorum intelligimus. & quidem de Angelis conſtat *Geneſis c.*48.*verſu* 16. *Iob c.*33. *verſu* 23. Baſilio *in Pſalm.*33. Ambroſio *lib. de viduis.* vbi ait obſeruandos Angelos, qui nobis ad præſidium dati ſunt; Martyres obſeruandos, &c. Nazianzeno *orat. ad* 150. *Epiſcopos,* Conſtantinopoli diſceſſuro, vbi ait: *Valete Angeli huius Eccleſiæ Præſides, meæque præſentiæ, ac peregrinationis, &c.* Victore, qui *lib.*3. *de perſeq. VVandalica* ſcribit: *Adeſtote Angeli Dei, deprecamini Patriarchæ, orate ſancti Prophetæ, eſtote Apoſtoli ſuffragatores, &c.* Nilo *epiſt. ad Anaſtaſium Epiſcopum.* Maximo *in expoſitione Liturgiæ, c.*25. Synodo VII. generali *act.* 6. *in fine.* De hominibus verò colligimus *lib.*2.*Machab.c.*15. ex Onia antea defuncto manus protendente, orantéque pro omni populo, & ex Liturgia S.Iacobi, in qua dicitur: *Commemorationem agamus, ſanctiſſimæ, immaculatæ, glorioſiſſimæ, benedictæ dominæ noſtræ matris Dei & ſemper virginis Mariæ, ac omnium Sanctorum, & iuſtorum, vt precibus atque interceſſionibus eorum omnes miſericordiam conſequamur.* Dionyſio *lib. de eccleſ. Hierarchia, c.*7. dicente, *Qui Sanctorum flagitat preces, & naturæ ipſorum conſentaneas ſacras operationes abigit, &c.* Athanaſio, qui *ſerm. de Deipara*, ait: *Intercede hera & domina, & Regina, & Mater Dei pro nobis.* Concilio Chalcedonenſi *act.*11. Synodo VI. generali *c.*7. Synodo VII. *act.* 6. *in fine.* omitto citatos Patres *hoc eodem* §. videndus Hildebertus Cænoman. *epiſtola* 51. vbi fusè hac de re diſputat VValdenſis *tom.*3. *tit.*12. *c.* 111. 112. Valentia *duobus libris de idololatria*, & Bellarminus, qui diligenter hac de re Patrum ſententias collegit *lib.*1.*de beatitudine Sanctorum c.*19. vt cæteros taceam, cùm de auxiliis à Sanctis cum Deo viuentibus mortalibus præſtitis, pleni ſint omnes hiſtoricorum libri, plena omnia antiquitatis monimenta. De latis ſuppetiis Ramiro Hiſpaniarum Regi contra Saracenos anno 844. à D. Iacobo conſtituto Hiſpaniarum Patrono à Deo, docet Tudenſis, & Ambroſius Morales *lib.* 13. *c.* 52. De victoria præſtita à D. Martino anno 845. contra Danos Turonem obſidentes, Odo Abbas Cluniacenſis *in lib. de tranſlatione S.Martini.* De liberatione Conſtantinopolitanæ vrbis à Saracenis obſeſſæ, patrocinio B. Virginis docet Theophanes *in annalibus.* Dei genitricis auxilio ſe de Scythis plures victorias conſequutum ingenuè confeſſus eſt Ioannes Comnenus Imperator, quare non ipſe triumphare voluit, ſed B. Virginem rem geſtam anno 1123. ita deſcribit Nicætas Choniates: Biſantium reuerſus (ſcilicet Imperator) triumphum indicit, & currum argento interpunctum compingi iubet, opus admirabile, & gemmis pretioſiſſimis ornatum. cùm dies ſupplicationis adeſſet omnis generis tapetes, auro & purpura intexti vicos exornabant:

nabant; nec deerant Christi & Sanctorum effigies in iis ad viuum expressæ, erant & tabulata vtrimque propter spectatores structa digna admiratione. fuit autem locus vrbis sic instructus, qui ab orientali porta vsque ad magnum Palatium pertinet. Quadrigæ à quatuor equis niue candidioribus trahebantur. Imperator verò non conscendit, sed Dei genitricis imaginem in eo collocauit, ob quam lætitia exultabat, & animo pæne delinquebatur, cui victorias vt Collegæ Imperij inuictæ acceptas ferebat. Habenas viris potentissimis moderandas, vt cognatis suis currum curandum dedit. Ipse crucem manu gestans pedes antecessit, & Dei sapientiæ templum ingressus atque in conspectu omnis populi ob successus gratiis Deo actis in Palatium abiit.

De altaris osculo, & precum petitione. CAP. IV.

SVMMARIVM.

1. *Rursus de altaris osculo, & num Christus pro nobis satisfecerit de rigore iustitiæ.*
2. *De petitione precum adstantis populi.*
3. *Cur sacerdos non se vertat per dexteram, vt aliàs ad altare, sed per sinistram.*

DEnuo sacerdos adhibet altaris osculum, ex Durando *lib.* 4. *c.*32. ad significandum solùm per Christi passionem nos Deo Patri reconciliatos. nam dicitur *ad Ephesios c.*2. *Nunc autem in Christo Iesu vos, qui aliquando eratis longè, facti estis propè in sanguine Christi. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem maceriæ inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis exacuans, vt duos condat in semetipso in vnum nouum hominem, faciens pacem, & reconciliet ambos in vno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso*; cùm nemo nisi persona diuina potuerit pro hominibus Deo de rigore iustitiæ satisfacere. vt enim grauitas iniuriæ attenditur ex dignitate personæ offensæ, vt colligitur ex ipso Aristotele *lib.*5. *Eth. c.*5. & ex diuinis & humanis legibus, in quibus multo grauius punitur, qui patrem, matrem, Magistratum, Regem offenderit, quàm qui baiulum, aut aliam ignobiliorem personam lædit: ita valor satisfactionis attenditur ex dignitate satisfacientis. Satisfactionis enim ratio consistit in exhibitione cuiusdam honoris, qui eo maior censetur, quo à maiori & digniori persona exhibetur: habet enim rationem actionis, quæ maximè à principio eliciente dignitatem sumit. Ideo solum diuina persona, qualis fuit Christi, potuit de rigore iustitiæ Deo satisfacere ob infinitam dignitatem suppositi satisfacientis. quare D. Basilius *in Psal.* 28. explicans illud: *Frater non redimit, redimet homo. Non*, inquit, *homo nudus, sed homo Deus, Iesus Christus. quia nullus alius poterat condignum offerre pretium.* S. Leo *serm.*1. *&* 4. *de Natiuit. Si non esset Deus, non afferret remedium.* Augustinus *in Enchir. c.*108. *Neque per ipsum liberaremur Mediatorem hominem Christum, nisi esset Deus.* Athanasius *lib. de incarnatione Verbi. Cùm enim Patris sit Verbum, & supra omnes, meritò etiam solus omnia recuperare potuit, & idoneus fuit, qui pro omnibus pateretur, ac apud Patrem intercederet.* S. Antonius etiam *epist.*6. *ad Arsinoitas*, agens de Aduentu Christi, ait: *Et ipsi* Prophetæ scilicet [illegible] *eremus per* [illegible] *quòd insanabilis esset, & quæ per* [illegible] *per* [illegible]. & denique Proclus Episcopus Cicizenus *Hom.*

de Christi natiuit. quæ habetur in Concilio Ephesino *tom. 6. c.7. Necessarium*, inquit, *erat, vt huiusmodi pretium penderetur, quod contractum debitum ad amussim iustitiæ exæquaret.* Omitto quæ de eodem altaris osculo diximus *lib.3.c.12.num.5.*

2. Tum sacerdos memor imbecillitatis suæ. dicitur enim *ad Hebræos c. 5. Et ipse circumdatus est infirmitate*, vnde & ipse indiget orationibus Ecclesiæ, & simul quantæ sit molis dignè tantum sacrificium diuinæ Maiestati offerre, & pro populo ad Deum ad interpellandum accedere, ad humilitatis & orationis suffragia confugit exemplo D.Pauli *ad Coloss.4. ad Thessalon.3 ad Hebræos* 13. exposcentis vt pro ipso fideles orent, vt quò non pertingit infirmitas sacrificantis, eò humiliantis se oratio verecunda perueniat, ad populum conuersus: *Orate*, inquit, *fratres, vt hoc meum ac vestrum sacrificium acceptabile fiat apud Deum Patrem omnipotentem.* qua de re Stephanus Heduensis *c. 12.* Alcuinus *de diu. off. c. de celebratione Missæ*, Innocentius *lib. 2. c.60.* & Gabriel *in can. lect.17.* Id autem à Leone institutum dicit Radulphus *propos.23.* Quare secretò debet populus subdere: Suscipiat Dominus sacrificium de manibus tuis, ad laudem & gloriam nòminis sui, ad vtilitatem quoque nostram, totiúsque Ecclesiæ suæ sanctæ; quamuis paululum diuersa habeantur apud D.Remigium, & Thomam VValdensem *tom. 3. tit. 12. c.35.* quare non vnius tantùm celebrantis sacerdotis sacrificium est, cùm pro multis offeratur, & multorum precibus confirmetur, vt aduertit Paschasius *cap.12.* & Petrus Damiani *lib. de Dominus vobiscum. c.8.*

3. Notat tandem Durandus *lib. 4. c. 14.* cum aliis vicibus post salutationem populi sacerdos per dexteram ad altare se conuertat, ad insinuandam sui populi rectam intentionem, & orationem æterna spectantem, significata per dexteram; nunc se ad sinistram vertere ad indicandam imperfectionem suam, ob quam causam implorauit aliorum preces, & tristitiam, ac mœrorem de passione Christi conceptam, ad quam repræsentandam statim accedit. Tristitia enim significatur sinistra, iuxta illud *2. Corinth. 6. A dextris & sinistris, per gloriam & ignobilitatem.*

De Collectis secretis. CAP. V.

SVMMARIVM.

1. *Cur secretæ Collectæ à sacerdote submissa voce dicantur.*
2. *Sed earumdem conclusio pronuncietur elata voce.*
3. *Earum varietas, & numerus.*

1. SAcerdos ad altare reflexus demissa voce, & secretò orat pro acceptatione sacrificij, recitando secretas Collectas. quod etiam antiquitus fieri consueuisse apertè docet S.Clemens *lib.8. constit. c.12.* Amalarius *lib.3. c.20.* Micrologus *c.7.* Hugo *lib.2. off. c.23.* Innocentius, & alij: eiúsque causam S.Thomas *3. p. quæst. 83. art. 4. ad 6.* existimat esse, quòd circa Passionis tempus discipuli nonnisi occultè Christum confiterentur. Rupertus verò *lib. 2. de diu. off. c.4.* Innocentius *lib. 2. c.54.* quòd Christus ante passionem paululum secesserit, nec palàm apud Iudæos ambularet, licèt salutare nobis suæ passionis meditaretur sacramentum. Iuo denique Carnutensis *lib. de conuenientia noui & veteris sacrificij*, Thomas VVal-

densis *tom.* 3. *tit.* 4. *c.* 35. Stephanus Heduensis *c.* 12. & Hidelbertus Cenomanensium Episcopus oratione Christi in horto. canit enim Hidelbertus,

His ita præmissis secretò Presbyter orat,
Secretas memorans assimilánsque preces,
Quas egit Christus cùm te iam Iuda remoto
Abscessit modicum, térque precatus ait, &c.

Eas verò concludit dicendo intensa voce : *Per omnia secula seculorum.* vel ad significandum Christum post miraculum Lazari resuscitati, iterum palàm ambulare cœpisse, ex Alcuino, & Ruperto; vel vt populus possit assentiri & confirmare, dicendo, *Amen,* quæ secretò orauit sacerdos, ex Micrologo *c.* 12. S. Th. 3. *p. quæst.* 83. *art.* 4. *ad* 6. Durando *lib.* 4. *c.* 32. Hugone *lib.* 2. *off. c.* 23. & Gabriele *in can. lect.* 17. Refert Cæsarius *lib.* 7. *c.* 21. olim nescio quò abeunte ministro, & longiorem, quàm oportuit, moram trahente, sacerdotem dixisse : *Per omnia secula seculorum*, vt cœptam Missam prosequeretur, beatæ verò Virginis, quæ in altari aderat, imaginem respondisse ministri loco ad singula. 2.

Variantur autem secretæ pæne per singula officia, sicut etiam reliquæ Collectæ. in omnibus tamen illud communiter postulatur, vt oblatio sacrificij à Deo acceptetur ad sui gloriam, Sanctorum honorem, sacerdotis populíque salutem, atque impetrationem eorum pro quibus specialiter celebratur. Earúmque numerus respondere debet Collectarum numero, sicut etiam postcommunionum, ex Beleth *c.* 43. regulis Liturgiæ, Gabriele *lect.* 17. & aliis. Non præmittitur autem immediatè primæ secretæ excitatio ad orandum per solitum verbum, *Oremus,* quia id præmissum sit ante offerendam, vt notauit Gabriel *loco cit.* & Nauartus *lib. de orat. & horis canonicis, c.* 19. *num.* 171. vt diximus *lib.* 3. *c.* 18. 3.

De Præfatione. CAP. VI.

SVMMARIVM.

1. *Præfationis etymologia, & auctor.*
2. *Quotuplex sit Præfatio.*
3. *Eiusdem breuis explicatio.*

SVccedit Præfatio, sic dicta quòd sit prolocutio, seu præparatio quædam, & excitatio populi ad eam actionem, quæ propriè sacrificium continet, & Canone explicatur, ex Durando *lib.* 4. *c.* 33. Gabriele *lect.* 17. & aliis. Eius autorem sibi incompertum fatetur VValfridus *c.* 22. Fuisse verò Gelasium existimat Alcuinus *lib. de diu. off. c. de celebr. Missarum.* D. Remigius *in exposit. Missæ*, Stephanus Heduensis *c.* 20. Rupertus *lib.* 2. *off. c.* 21. Hugo de S. Victore *lib.* 2. *c.* 11. Durandus *lib.* 4. *c.* 33. & Sigebertus *in Chron.* ad annum 487. & 685. Gemma deniquè & Radulphus *propos.* 23. arbitrantur fuisse Dionysium Areopagitam. Sed omnino certum est in ipsis Ecclesiæ primordiis ab Apostolis institutam esse; cùm habeatur in Liturgia D. Iacobi, & D. Marci, etsi in aliquibus paulo diuersa, & longior, & apud D. Clementem *lib.* 8. *const. c.* 12. & 16. Illiusque meminerit Iustinus *Apolog.* 2. Cyprianus *serm.* 6. *de oratione Dominica*, Cyrillus *catech.* [illegible] Chrysostomus *Hom.* 3. *in c.* 3. *epist. ad Coloss.* Augustinus *epist.* 57. *ad Dardanum.* 1.

danum.

danum, & 120. *ad Honoratum*, & 156. *ad Probam*, & *lib. de bono perseu. c.*13. Ambrosius *lib.3 de Spiritu sancto c.*17. Concilium Africanum *c.*79. apud Burchardum *lib.3.c.*67. Mileuitanum tempore Arcadij & Honorij *c.*12. vt cæteros posteriores o mittamus.

2. Quoad numerum iam ante annos mille Pelagius II. Episcopis Galliæ & Germaniæ a quibus rogatus fuerat, quótnam, & quæ essent, respondit (etsi Gratianus *can. inuenimus, de consecrat. d.*1. & Nauarrus *lib. de oratione, & horis canonicis, c.*2.*num.*1. id tribuant Gelasio) *epistola* 4. esse nouem, de Natiuitate Christi, Epiphania, Quadragesima, Cruce, Paschate, Ascensione, Pentecoste, Trinitate, quæ olim in omnibus diebus Dominicis decantabatur, ex Micrologo *c.* 60. & Suarez *tom.*1. *de relig. lib.*2. *c.*4. & Apostolis, sed addita est decima de B. Virgine anno 1094. ab Vrbano II. in Concilio Placentino, teste Gratiano *d.*70.*can. Sanctorum*, & Radulpho *propos.*23.

3. Et quidem initio sacerdos populo precatur, vt Deus illi adsit per gratiam, qui semper adest per suam præsentiam & omnipotentiam. ad quod alludit D. Augustinus *lib.* 14. *de Trinit. c.* 12. verbis illis: *Non omnes cum illo sunt eo modo quo dictum est: Ego semper tecum; nec ipse cum omnibus eo modo quo dicimus: Dominus vobiscum. Magna itaque hominis miseria est cum illo non esse, sine quo non potest esse.* Græci autem loco huius salutationis, dicunt: *Gratia Domini nostri Iesu Christi, & dilectio Dei Patris, & communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis*, vt constat ex D. Iacobo, Basilio Germano, & Cabasila *c.*26. Econtra verò populus orat pro sacerdote, vt Deus sit etiam cum illius Spiritu, vt meminit quoque D. Clemens *lib.* 8. *constit. c.*16. & sanè conuenienter illi Apostolico præcepto, quo iubemur pro inuicem orare. vt notauit etiam Nicolaus Cabasila *loco cit.* optátque populus, vt Deus Spiritum sacerdotis subleuet, sibíque vniat, vt non tantùm sacramentaliter, sed etiam spiritualiter conficiat. Vicissímque monentur sursum habere corda. etsi enim semper in oratione attentio procuranda sit, maximè tamen id faciendum est in ea Missæ parte, quæ continet sacrificium, vt docet S. Thomas 3. *p. quæst.* 83. *art.*4. & Nauarrus *lib. de orat. & horis canonicis, c.* 14. & 15. Cùm enim, teste D. Cypriano *ser.*6. *de orat. dominica*, ad orationem stamus, inuigilare & incumbere ad preces toto corde debemus, ne tunc aliud quicquam animus cogitet quàm quod precatur. ideóque aduersario claudendum pectus, vt soli Deo pateat: cùm nihil aliud sit, quod magis debeamus cogitare quàm quod cum Deo loquamur. quod hauddubie multo magis conuenit in sacrificio. Sursum autem corda habere debemus, tum charitatis affectu, vt sapiamus quæ sursum sunt, totique in Deum feramur, & despiciamus quæ sunt super terram. tum rectitudine intentionis ordinando omnia in Deum tamquam vltimum finem. tum virtute conuersationis, configurando nos per imitationem capiti nostro Christo Domino. Ad hoc idem alludens D. August. *lib.* 14. *de Ciuit. c.*13. *Bonum*, inquit, *est sursum habere cor, non tamen ad seipsum, quod est superbiæ, sed ad Dominum, quod est obedientiæ, quæ nisi humilium esse non potest.* & *in Psal.* 85. *Non putrescit cor, si leuatur ad Deum. frumentum tuum si haberes in inferioribus, ne putresceret leuares ad superiora, frumento tuo quæris mutare locum, & cor permittis in terra putrescere?* Meminit horum etiam verborum *serm.* 44. & 50. *de tempore, lib.*14. *de Trinitate, c.*12. Sicut etiam Chrysostomus *Hom.*4.*de nat. Dei*, & *Hom. de Eucharistia*, & *in Psalm.* 4. in illa verba: *Filij hominum vsquequo graui corde.* quo loco ait quotidie sacerdotem in sacris clamare sursum corda, ne lutea fiant, sed cœlestia. & ideo à corde oportere carnem effici allatam. Cui & simile est quod dixit Plato

in Phædone: Purificatio in hoc consistit, vt quammaximè possimus animum à corpore segungamus; eumque assuefaciamus per se vndique à contagione corporis seuocari, & colligi. Denique eadem verba habentur apud S. Iacobum, & Marcum *in Liturgiis*, apud D. Clementem *lib. 8. constit. c.12.16.* Cyprianum *serm.6. de orat. Dominica*, & Cyrillum *catech. myst. 5.* S. Eligium *Hom. 11.* Se verò ad Dominum habere respondet populus. cuius etiam particulæ mentio est apud D. Iacobum, Marcum, Clementem, & citatos Patres *præcitatis locis.* Amalarium *lib.3. c.21.* Germanum *in Theoria*, Cabasilam *c.27.* Alcuinum, Remigium, Innocentium, Rupertum, S. Thomam, Durandum, & alios. Vnde Chrysostomus *Hom. de Euch. in Encæniis. Ad eos*, inquit, *qui sub horam terribilis mysticæ mensæ in vaniloquentiæ conuenticulis occupati sunt, dixerim: Quid facis ô homo? non promisisti sacerdoti, qui dixit: Sursum corda, & dixisti: Habemus ad Dominum. non erubescis ea hora mendax inueniri?* & Augustinus *lib. de vera relig. c.3. Si tundunt pectora, qui hæc implere conantur, ita vt quotidie per vniuersum orbem humanum genus vna pene voce respondeat sursum cor se habere ad Dominum, quid adhuc oscitamus crapulam externam?* Hæc Augustinus. Harmonicas violas solo vento, vel frigore, vel aëre humido, aut sereno laxatis, aut contractis fidibus reddi inharmonicas docent Musici; idem nostro euenit cordi dum in hac mundi valle moramur, nisi eò transferatur vbi perpetua est quies, vt certè transtulerat Paulus cùm diceret: *Nostra autem conuersatio in cœlis est*, & *ad Coloss.3. Si consurrexistis*, inquit, *cum Christo, quæ sursum sunt quærite vbi Christus est, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.* Vt enim dicuntur conchylia in Indico mari sese cœlum versùs aperire, vt vniones & margaritas gignere possint: ita omnino faciendum nobis est, si digna Deo & felicitate æterna concipere ac parere volumus. Additur, *Gratias agamus, &c.* quod etiam fit in Liturgiis D. Iacobi, Marci, & aliorum Græcorum. meminit huius etiam partis Clemens & Cyrillus *locis citatis.* Cyprianus *serm. de cœna Domini, sub finem.* Chrysostomus *Hom. 18. in 2. ad Corinth.* Augustinus *lib. de spiritu & littera, c. 11. & epist. 57. & 120. c. 19.* Germanus *in Theoria.* Cabasila *c.27.* Amalarius *lib. 3. c.21.* & posteriores Latini. Et quidem D. Augustinus *lib. de bono perseuerantiæ*, hanc gratiarum actionem refert ad acceptum beneficium eleuationis cordis ad Deum, ait enim, quòd in sacramentis fidelium dicitur, vt sursum cor habeamus ad Dominum, munus est, de quo munere ipsi Deo nostro gratias agere à sacerdote post hanc vocem ij quibus hoc dicitur, admonentur, & dignum & iustum esse respondent. Cùm enim non sit in nostra potestate leuare cor nostrum, sed diuino subleuetur auxilio, vt ascendat, & quæ sursum sunt sapiat, vbi Christus est, in dextera Dei sedens, cui de hac tanta re sunt agendæ gratiæ nisi hoc facienti Domino Deo nostro? Non dissimilia habet *lib. de bono viduitatis c.27.* Cæteri verò vniuersaliùs accipere hæc videntur. Porrò meritò initiũ sumitur à Dei laude & gratiarum actione. ait enim S. Ambros. *lib.6. de sacram. c.5. Non debes, quasi famelicus ad cibum de cibo incipere, sed antè à laudibus Dei, vnde & Oratores isti sapientes hanc habent disciplinam, vt iudicem fautorem sibi præstent, incipiunt à laudibus eius, vt beneuolum sibi faciant cognitorem, deinde paulatim incipiunt rogare iudicem, vt patienter dignetur audire, audent & tertiò postulationem suam depromere.* & D. Basilius *lib. de constit. Monast. c.2. Omnis*, inquit, *oratio a laudibus Dei & gratiarum actione inchoanda est. Respondetur autem: Dignum & iustum est.* quæ etiam habemus in Liturgiis D. Iacobi, Marci, Basilij, & Chrysostomi, & apud Clementem, & Cyrillum *locis cit.* Chrysostom. *Hom.26. in Genesim*, Germanum, & Cabasilam. & ex Gabriele *lect.18.* & aliis, dicitur dignum, quoad Deum, quia *Ps.94. Ipse est Dominus Deus noster.* Iustum quoad nos, quia nos autem populus

populus eius & oues pascuæ eius. quamquam ne ipsi quidem Angeli pro dignitate Deum laudare possint. cùm ex se sit infinitum bonum, vnde vt se solus perfectè nouit, ita solus se perfectè laudare potest. ob id etsi iustum sit Deum totis viribus laudare, ea tamen laus non est iusta respectu immensitatis & bonitatis Dei, *Eccli.43. Glorificate Deum quantumcumque potestis, maior est enim omni laude.* & D. Augustinus *in medit. c.34. Immensus es Domine, & ideo sine mensura debes amari, & laudari ab iis, quos tuo pretioso sanguine redemisti.* & *in soliloq. c.10. Non valeo laudare te sine te, habeam te, & laudabo te. quid enim ego sum Domine per me, vt laudem te? numquid tenebræ laudabunt lucem, aut mors vitam? tu lux, ego tenebræ, tu vita, ego mors.* S. Gregorius *lib.20. Moral. c.5. Omne quod de Deo dicitur, eo ipso indignum est, quod dici potest. eius enim laudi non sufficit obstupescens conscientia; quomodo ergo sufficit loquens lingua?* Tum sacerdos approbans populi dictum, subdit: *Verè dignum & iustum est, æquum & salutare nos tibi semper & vbique gratias agere.* In D. Marci Liturgia habetur; *Verè quippe dignum & iustum, sanctúmque & decorum, atque nostris animabus vtile, qui es ô Dominator Domine Deus Pater omnipotens te laudibus & hymnis celebrare, tibíque gratias agere, &c.* Atque ex Floro in exegesi Missæ. *Æquum, idest, ipso rationis pondere, si enim consideres quantum Deo debes pro creatione, conseruatione, redemtione & iustificatione, videbis ne minima quidem ex parte te posse debitas Deo gratias agere. salutare, idest, ex eodem Floro manifesto fructu salutis.* optima enim, vt inquit Chrysostomus *hom.26. in Matth.* beneficiorum custos est ipsa beneficiorum memoria, & perpetua gratiarum actio. &, vt sentit D. Bernardus, ingratitudo arefacit fontem ex quo diuina beneficia & gratiæ promanant. & Rupertus Abbas scribit, non fuisse difficile diuinare primos homines parum in iustitia originali mansuros, cùm de ipsorum creatione, tantísque acceptis beneficiis, & creaturis illis subiectis, ne minimam quidem gratiarum actionem donatori egisse legantur. & vt habetur *Ezech.c.46.* qui ingressus templum vsque ad Sancta Sanctorum accedebat, egrediebatur non per portam qua ingressus fuerat, sed per aliam è regione prioris, ne propitiatorio egrediens terga verteret. quod indicat non esse acceptum beneficium obliuiscendum. Poetæ quoque, teste Seneca *lib.1. de benef. c.3.* gratias tres veluti deas finxerunt, vnam quidem auersam, quòd qui beneficium confert obliuisci debeat, duas verò conuersas ac nos aspicientes, vt docerent gratiam geminatam esse benefactori reddendam semper, quia noua semper beneficia à Deo accipimus, cùm ab eo, veluti à sole radij, semper pendeamus. Quare *Psal.33.* dicitur: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Psal.70. Repleatur os meum laude vt cantem gloriam tuam tota die magnitudinem tuam.* vbi S. Aug. *Quid est tota die? sine intermissione. in prosperis quia consolaris, in aduersis quia corrigeris, antequam essem quia fecisti; cùm essem quia salutem dedisti; cùm peccassem quia ignouisti; cùm conuersus essem quia adiuuisti; cùm perseuerassem quia coronasti.* & vbique. nam *Psal.102.* habetur, *In omni loco dominationis eius benedic anima mea Domino. Isai.c.48. Laude mea infrenabo te, ne intereas.* Sed de gratiis Deo agendis dicemus *c.31. Per Christum Dominum nostrum.* quia ipse est Mediator Dei & hominum *1.ad Timoth.2.* vnde colligere licèt quàm pura & feruens esse debeat, cùm per eum Deo Patri sit offerenda. *Per Quem.* meminit huius etiam particulæ Clemens *lib.8. constit. c.16.* Porrò Angeli, teste Hugone *lib.2. de off.c.24.* de nostra reparatione per Christum facta, Deum laudant. quare etiam nos de tanto beneficio Deum laudare debemus, éstque ratio ab exemplo, sic etiam Dominationes Deum Patrem per Christum adorant, quia verbo dixit, & verbo omnia fecit, ex *c.1. Genesis.* Et omnia per ipsum

 facta

facta sunt, & sine ipso factum est nihil, *Iob c.1.* Tremunt potestates, quæ sunt veluti cœli columnæ, *Iob c.26.* vt explicat D.Hieronymus, & Gregorius, Deum, quòd nos multo magis facere conuenit, puluis & cinis, qui Deum offendimus; & quibus B.Paulus *ad Philipp.2.* dicit, *Cum timore & tremore salutem vestram operamini.* Et beata Seraphim socia exultatione concelebrant; cœlestia etenim agmina & exercitus illi beatissimi, tam infimi designati nomine Angelorum, quàm supremi, nempe Seraphim, & medij, omnes scilicet, licèt duo tantùm Potestates & dominationes distinguantur, cùm nullus excludatur communi lætitia in qua omnes consociantur, Deum laudant, *Psal.83. Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te.* habetúrque pars hæc apud Chrysostomum *Hom.19.in Matth.& Hom. de non contemnenda Ecclesia,* & apud D.Ambrosium *lib.3. de Spiritu sancto, c.18.* Cum quibus & nostras voces postulamus admitti, ídque, vt ait Florus, non superba præsumtione, sed supplici confessione, optantes ita ab hominibus in terris Deum fide coli & laudari, sicut & in cœlis videtur & laudatur ab Angelis. D.Marcus cùm in Liturgia dixisset, beatos spiritus incessabilibus vocibus clamare triumphalem, & trisagium hymnum, subdit: *Semper quidem omnes sanctificas, sed & cum omnibus te glorificantibus suscipe Dominator Domine nostram quoque sanctificationem, quia cum ipsis te laudamus, & dicimus: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus, &c.*

De hymno triumphali: *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* CAP. VII.

SVMMARIVM.

1. *Hymnus trisagius à sanctis Apostolis Liturgiæ insertus.*
2. *Quomodo diuidatur.*
3. *Cur Deus vocetur Sanctus.*
4. *Cur ter Sanctus, & semel Dominus acclametur.*
5. *Quare dicatur Deus Sabaoth, déque mira multitudine Angelorum.*
6. *Quomodo in creaturis omnibus eluceat diuina Maiestatis gloria.*
7. *Quid sit* Osanna, *& quo sensu accipiatur in Liturgia.*
8. *Quomodo sit exponendum,* In excelsis.
9. *Et,* Benedictus, qui venit in nomine Domini.

TRisagius sequitur hymnus, quem triumphalem appellat S.Iacobus, & Marcus *in Liturgiis.* Cherubicum verò S. Germanus *in Theoria*; qui sanè non est additus sacrificio Missæ à Xisto, qui Octauus à D.Petro rexit Ecclesiam, vt putauit Alcuinus *lib. de off.c. de celebr. Missæ*, Amalarius *lib.3.c.21.* Micrologus *c.11.* Stephanus Heduensis *c.vltimo*, Rupertus *lib.2.c.21.* Hugo de S.Vict. *lib.2.c.11.* Durandus *lib.4.c.34.* sed ab ipsismet Apostolis, vt testatur Nicephorus *lib.18.c.51.* & constat ex Liturgiis D.Iacobi, & Marci, diuóque Clemente *lib.8. constit.c.16.* Xistus enim solùm instituit, vt *in lib.de Rom.Pontif.* habetur, vt sacerdote incipiente hymnum: *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, & populus decantaret. & quia aliqui non dicebant in omnibus Missis, v.g. Quadragesimæ, & defunctorum, Concilium Vasense sub Leone I.& Theodosio Iuniore, statuit *can.6.* vt diceretur in omnibus. 1.

Diuiditur

2. Diuiditur autem duas in partes, quarum altera ab Angelis reperta est, vt constat *ex cap.6. Isaiæ*, qui in visione gloriæ Domini audiuit Seraphim alterum ad alterum clamantes: *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth.* quod etiam veteres pictura expressisse in Ecclesiis ostendit epistola Gregorij II. ad Leonem Isaurum, vbi ait: *Contemplantes in Ecclesia matrem Domini, Angelósque circumstantes, & ter sanctum hymnum cantantes, non sine compunctione regredimur.* Altera ab hominibus inuenta, cùm sit pars cantici Hebræorum Christo in die Palmarum acclamantium, *Matth.c.21.* Quia itaque in præfatione sacerdos excitauit populum consona cum Angelis voce, & glorificatione ad laudandum Deum, meritò canticum ex vtrorumque vocibus conflatum concini debuit in adoratione excelsæ & sanctissimæ Trinitatis.

3. Dicitur verò Deus Sanctus, teste D.Ambrosio *lib.3. de Spiritu sancto. c.18.* quia nihil pretiosius reperimus, quod possit Deo tribui. Estque, teste Dionysio *lib. de diu.nom.c.12.* Sanctitas, ab omni scelere libera, & ex omni parte incontaminata ac perfecta puritas. Sonat autem ἅγιος Græcè, quod est *Sanctus*, quasi sine terra: ideo cùm ab omnibus creaturis, nedum à terra ac rebus negotiísque terrenis, Deus eleuatus sit, & in infinitum separatus, meritò dicitur Sanctus. cuius etiam sanctitatem nos imitari præcepit *Leuit.c.19. Estote Sancti, quia ego Sanctus sum.* & *Matth. 5. Estote perfecti sicut & Pater vester cœlestis perfectus est.* & *in Deuter.c.18. Perfectus eris & absque macula coram Domino Deo tuo.* vt enim Deus secundùm naturam nos ad suam imaginem fecit, *Gen.c.1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* sic etiam vult, vt notauit etiam Origenes *lib.3. Periarch.c.6.* Ambrosius *lib.6.in exam.* & Basilius *ibid.Hom.10.* vt secundùm virtutes ac perfectionem sanctitatémque simus persimiles. Quare cùm perfectio rei in eo sit posita, vt res omne id actu habeat, ad quod potentiam habet, siue hoc sit essentiale, vt perfectio essentialis, qua res habet suas partes essentiales, vt perfectus homo, qui habet corpus & animam rationalem, siue accidentale, cùm potentia est ad aliquid accidentale, v.g. potentia hominis ad scientiam, & alia huiusmodi. cùm per virtutem ac sanctitatem Deo assimilemur primo principio & fini nostro vltimo, in hoc posita erit summa rationalis creaturæ perfectio. perfectio enim effectus, est causæ suæ assimilatio, quod & Plato vidit, quippe qui in Phædone & Theæteto dixerit summum animæ bonum esse Dei similitudinem. & M.Tul. qui *lib. 1. de orat.* scribit virtutem nihil aliud esse quàm in se perfectam, & ad summum perductam naturam. vt igitur monstrum esset si ignis non ascenderet, vel non calefaceret, cùm ad hunc finem à Deo creatus sit, ita monstrum videri debet, si nos Dei sanctitatem non æmulemur, cùm ad hoc idem ab eo simus conditi. cùm *Leuitici c.20.* dicamur ad hoc à Domino electi, vt perfecti ac sancti simus, sicut & ipse sanctus est.

4. Acclamatur autem Deus ter Sanctus, & semel tantùm Dominus, ad ostendendum diuinarum personarum Trinitatem, & vnitatem diuinæ substantiæ, vt notauit S. Athanasius explicans illud Christi Domini: *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo.* S.Ambrosius *lib.3.de Spiritu sancto,c.18.* Epiphanius *in Ancorato,* Procopius Gazæus *in c.6.Isaiæ,* Damascenus *epist.de Trisagio,* Germanus *in Theoria,* Nicolaus Cabasila *c.20. 21. 22.* Stephanus Heduensis *de sacramento altaris, c.12.* Innocentius *lib.2.c.vltimo,* Gabriel *in can.lect.19.* & Hidelbertus, qui *lib.de mysteriis Missæ,* canit:

Ter positum Sanctus trinum notat esse; sed vnum
Declamat Dominus, atque Deus Sabaoth.

Porrò

Porrò Sabaoth Hebræam vocem ſignificare exercitum ſeu virtutem, docet 5.
Nazianzenus *orat.4.de Theologia*, Hieronymus *ep.*142. ad Damaſum, & *in c.9.Ezechielis*, Ambroſius *lib.3 de Spiritu ſancto,c.*18.*lib.2 de fid.c.*4. Epiphanius *lib.1.hæreſi 29.* Gregor. *lib.29. Moral.c.*28. Cur verò Dominus Deus Sabaoth dicatur, explicat D. Aug. *lib.de conſenſu Euang.* quòd ſcilicet illi innumerabiles ſeruiant virtutes, & exercitus Angelorum, iuxta illud Danielis, *Millia millium miniſtrabant ei, & decies centena millia aſſiſtebant ei.* Nec certè mirum cùm præter eos, qui in cœlis Deo adſtant, alij mouendis cœleſtibus ſphæris deputati ſint, vt etiam Ariſtoteles cum aliis Philoſophis vidit *lib.*8. *Phyſ.& lib.*12.*Met. text.*47. 48. alij cuſtodiendis elementis, ex Origene *Hom.*13. *in Numeros*, Nazianzeno *orat.*2. *de Theologia*, Auguſtino *lib.*3. *de Trinit.c.*4. S.Thom. *p.p. q.*13. *art.*2. & *lib.*3. *contra Gent. c.*83. & de Angelo habente poteſtatem ſuper ignem conſtat ex illo *Apoc.*14. *Angelus exiuit, qui habebat poteſtatem ſuper ignem.* Vnde meritò B.Agatha dixit Tyranno, *Si ignem adhibeas, rorem mihi ſalutificum de cælo miniſtrabunt Angeli, vt etiam fecit Angelus tribus pueris, Danielis c.*3. de Angelo aquarum dicitur *Apoc.* 16. *Audiui Angelum aquarum, &c.* de Angelis aëris & terræ, *Apoc.* 7. *Vidi quatuor Angelos ſtantes ſuper quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos ne flarent.* Alij conſeruandis animalium ſpeciebus, vt docet Alb. *in ſumma tract.2.q.*7. S.Thom.& Ludouicus Molina *p.p.q.*110. *art.*1. S.Aug. *lib.*83. *q.*70. Origenes *in c.22. Num.* Pererius *in c.*32. *Geneſ.* & *ibidem* R.Moyſes Ægyptius qui ad hoc adducit locum *Num.22.* de Aſina Balaam cuius motus linguæ ab Angelo erat. & *Dan.6.* vbi dicitur Angelus concluſiſſe ora leonum. Alij regnis & prouinciis, vt patet *ex Dan.c.*10.*Princeps autem regni Perſarum reſtitit mihi viginti & vno diebus.* & infrà: *Cùm ergo egrederer apparuit Princeps Græcorum veniens, &c.* adducit ad hoc idem probandum S.Baſilius *lib.*3. contra Eunomium Moyſis teſtimonium, dicens: *Quòd verò rurſus ſint quidam Angeli vniuerſarum Gentium præpoſiti Moyſes nos per canticum docuit, quando diuidebat Altiſſimus Gentes, quando ſeparabat filios Adam, conſtituit terminos populorum ſuorum iuxta numerum Angelorum ſuorum.* eodémque modo exponunt Clemens Rom. *lib.*2. *Recognit.* Clemens Alex. *lib.*6.*Strom.* Chryſoſtomus *hom.*61. *in Matth.* & Theodoretus *orat.*10. *in Danielem.* Alij vrbibus & oppidis, vt probat illud *Iſaiæ c.*62. *Super muros tuos Hieruſalem conſtitui cuſtodes tota die & nocte perpetuò non tacebunt.* qua de re *ibidem* Abulenſis.& exemplo docet Socrates *lib.5.c.6.* Alij exercitibus, vt videre eſt *lib.2. Machab.c.*11. vbi cùm Machabæus rogaſſet Deum, vt mitteret exercitui opem laturo obſeſſis fratribus, Angelum bonum ad ſalutem Iſraël, & prompto animo cum exercitu procederet, apparuit præcedens exercitum eques Angelicus in veſte candida, aureis armis, vibrans haſtam. cuius auxilio glorioſam victoriam de hoſte reportauit. Accidit etiam Galicano, teſte Sigonio *lib.*3. *de Imper. occidentali*, contra Scythas bellum gerenti vt ex improuiſo ſpecie pueri Angelus appareret cum cruce, iuberétque vt arrepto gladio ſe ſequeretur, ſi vellet victoriam conſequi, quod & factum eſt. Exercitus item Chriſtianus à Barbaris circumuentus anno 1144. Imperante Ieroſolymis Balduino puero, Angeli beneficio ſeruatus eſt, vt docet VVilelmus Tyrius *lib.*16. *c.*8. vt aliàs diximus. Alij templis, vt docet Hieronymus *ep. ad Hedibiam. q.*8. *& in c.*1. *Eccleſiaſt. & in* 1. *ad Cor.c.*11. Origênes *Hom.*4. *in Leuit.* Baſilius *in Pſal.*28. Hilarius *in Pſal.*124. Nazianzenus *orat. ad* 150. *Epiſcopos*, Chryſoſtomus *Hom.*15. *in ep. ad Hebr.* Ioſephus *lib.*2. *de bello Iud. c.*12. Nicephorus *lib.3.c.4.* Ado *in Chron.* anno 774. Lanſpergius *lib.* 4. *vitæ S.Gertrudis, c.*61. Alij ſacris altaribus, vt conſtat duobus exemplis apud Sophronium *in Prato ſpirituali,c.*4. & 10. Alij Religioſorum locis & Monaſteriis,

vt docet S.Thomas *p.p.q.*113. & probant exemplo Metaphrastes, & Surius die 29. Decembris, Monasterij S. Marcelli cùm Ardaburius extrahere vellet Ioannem quemdam, Angeli enim è fastigio Monasterij satellites fulminibus abegerunt. Alij domibus ac familiis particularibus, præsertim si paterfamilias vir iustus sit, vt scribit Abulensis, qui etiam putat Angelum, qui Agat reduxit domum Abrahami, fuisse Angelum illius familiæ custodem. idémque Gentiles sensisse docent, quæ de laribus disputarunt. Singuli item singulis hominibus tamquam custodes, & pædagogi, vt manifeste constat *ex Gen. c.*48. *Angelus, qui me eruit, &c. Psal.*90. *Angelis suis* [Deus] *mandauit de te. Psal.*33. *Et immittet Angelus Domini, &c. Iudith c.* 13. *Matth.* 18. *Angeli eorum semper vident faciem Patris. Act.*12. vbi pulsante Petro ianuam dictum est eius Angelum esse. Estque communis opinio Patrum, vt Iustini *q.*30. earum quæ à Gentibus proponebantur, Origenis *Hom.*35. *in Lucam.* etsi in eo erret quòd putet custodes Angelos posse damnari propter eorum negligentiam, Lactantij *lib.*2.*c.*15. Basilij *in Psal.*33 *&* 48. explicantis illa verba, *& dominabuntur eorum iusti in matutino.* & *lib.*3. *contra Eunomium, & in c.*8. *Isaiæ*, Nazianz. *in orat. ad* 150. *Episcopos*, Hieronymi *in c.*66. *Isaiæ, & in c.*18. *Matth. & in Ezech.c.*28. *& ep.*27. *ad Eustochium*, Chrysostomi *in c.*18. *Matth. & Hom.*4. *in ep. ad Hebr.* Theodoreti *orat.*10. *in Danielem*, Ambrosij *lib. de viduis*, August. *in medit.c.*12. *& in soliloq. c.*27. Anastasij Episcopi Nicæni *q.*41. *in scripturam.* Isidori *lib.*1.*de summo bono,c.*12. Bedæ *in c.*12. *Act.* B. Nili *in Parænesi* 153. Sophronij Archiepisc. Hierosol. *orat.* 2. quæ est Angelorum encomium. Ioannis Climaci *gradu* 5. Patrum Concilij Aquisgranensis *c.*132. Bernardi *in Psal.*99. S. Thom. *p.p.q.*113. *art.*3. cum cæteris Scholasticis, & Abulensi *q.*59. *in c.*18. *Matth.* Denique est opinio etiam Philosophorum Gentilium sapientiorum, vt Empedoclis apud Plutarchum *lib.de Tranquil.* Menandri apud eumdem Plutarchum *lib.de Temperantia*, Platonis *in Phædone*, Senecæ *ep.*3. Et patet exemplo Angeli custodis S. Ceciliæ ex eius actis, & S.Franciscæ Romanæ ex eiusdem vita, & ex Gulielmo Baldasano *lib.*2.*de honestate,c.*2. qui etiam aliquãdo eidem alapam impegit, vt etiam Angelus custos alterius *in speculo exemplorum d.*10. *exemplo* 9. quòd ob impudicorum adolescentium consuetudinem pæne virginitatem amisisset.& S.Petri Cœlestini Angelus ob illius pueriles leuitates, ex Surio 19.Maij. S.Onufrij Angelus testatus est, se ab ipsa natiuitate eius comitem fuisse, & sex miliaribus visibiliter eum comitatus est, vt eiusdem vita docet. Cùm igitur singulis hominibus Angelus custos deputatus sit, hominúmque multitudo maxima sit, maximus etiam ex hac parte erit numerus Angelorum; præsertim cùm Angelus custos, v.g. Petri, eo mortuo non deputetur curæ alterius, ex S. Thoma 1.*p. q.*113. *art.*2. S. Antonino 3.*p. tit.*31.*c.*6. §.4. quamuis Dei benignitas tanta sit, vt alios plures, cùm opus est, in iustorum auxilium mittat, vt constat *ex lib.*4. *Reg.c.*6.& docent Nyssenus *in Cant. orat.*3. Bernardus *ibidem ser.*39. Hieronymus *in c.*66. *Isaiæ*, explicans verba illa: *Adducent fratres vestros, &c.* & Chrysostomus verbis illis *in imperf. Hom.*40. *Nam sicut Imperatoris optimi prouisione vrbes omnes castella singula manu militari aduersus hostilem aduentum muniuntur, &c. Ita & Deus, quoniam barbara & agresti mente rabientes dæmones ad pacis euersionem vbique versantur, ad tutelam nostram constituit exercitus Angelorum, &c.* vt etiam B. Nilus *loco citato* multos nobiscum Angelos versari dicit, qui tamen prauas actiones nostras intuentes indignari recedant. quod etiam docuit S. Bernardus *ser.* 7. *super Cant.* ait enim: *Doleo proinde aliquos vestrûm graui in sacris vigiliis deprimi somno, nec cœli ciues reuereri, sed in præsentia principum tamquam mortuos apparere, cùm vestra ipsi alacritate*

permoti vestris solemniis delectentur, vereor ne vestram desidiam quandoque abominantes cum indignatione recedant, & incipiat vnusquisque vestrûm sero cum gemitu dicere Deo: Longè fecisti notos meos à me, posuerunt me abominationem sibi. Ob id Iob *c.25. Numquid est numerus militum eius?* & Christus *Matth.26. Putas quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum.* Sed quantus sit numerus eorum incertum. & quidem Sophronius Archiepiscopus Hierosolym. *orat.2. cit.* dicit multitudinem esse immensam, exercitum innumerum. S. Gregorius *lib.17. mor. c.7.* dicit Deo quidem esse finitum & limitatum, creaturis verò innumerabilem. S. Brigitta *lib.4. reuelat. c.11.* vult Angelos in decupla proportione superare homines. ait enim: *Si computarentur omnes homines, qui nati sunt ab Adam vsque ad nouissimum, qui nasciturus est in fine mundi, plusquam decem Angeli inuenirentur pro vnoquoque homine.* Cyrillus *Catech.15.* Hilarius *c.18. in Matth.* & alij apud Athanasium, *in qq. ad Antiochum, q.2.* senserunt Angelos superare hominum multitudinem 99. partibus, iuxta parabolam *Matth. 18. & Lucæ c.15.* de oue perdita, quam pastor quæsiuit, & ad ouile reduxit, relictis 99. in deserto. S. Bernardinus Senensis *tom.4. ser.49.* excedere stellas cœli, & numerum arenæ maris, ac terræ. Dionysius *lib. de cælesti hier. c.14.* superare rerum omnium materialium commensurationem, qua etiam de re Durandus *lib.2. sent. d.3. q.4.* idémque suadere potest ratio. tum quia, vt docet S. Thomas *2. d.2. q.1. art.3. & de potentia. q.6. & lib.2. contra Gentes, c.92.* ordo vniuersi videtur exigere, vt quæ perfectiora sunt, nisi aliud obstet, in maiori numero producantur; cùm hæc maximè à Deo intendantur, maximéque pertineant ad perfectionem vniuersi. sicut etiam cœli, cùm sint perfectiores corporibus inferioribus, excedunt in magnitudine inferiora corpora. tum quia si comparetur immensitas cœli cum exiguitate terræ, multo plures esse debeant Angeli, qui cœlum ornant, quàm rerum species, & indiuidua præterita, præsentia, & futura, quæ hunc orbem inferiorem complent.

Additur, *Pleni sunt cœli & terra, &c.* vt etiam in Liturgiis S. Iacobi, & Marci, 6.
quia in omnibus creaturis superioribus & inferioribus elucet diuinæ Maiestatis gloria; tum in plena omnium subiectione; tum in omnium sapientissima gubernatione; tum in omnium admirabili perfectione, & virtute. vnde D. Paulus, *Inuisibilia*, inquit, *Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* quare in omnibus relucet vestigium diuinæ gloriæ. Possumus etiam cum D. Cyrillo *in c.6. Isaiæ* gloriæ nomine diuinam misericordiam intelligere. vt *ad Rom.3. Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei.* cùm enim in vnaquaque re dicatur gloria id quod eam magnificat, ac claram & venerabilem reddit, vt rectè obseruat Ribera noster *in c.14. Oseæ,* siue id sit splendor, siue ornatus, aut aliud aliquid, & misericordia Dei sit super omnia opera eius, *Psal. 144.* meritò misericordia Dei gloria vocabitur. quare etiam tamquam speciosissimo titulo vocatur Pater misericordiarum. *2. ad Cor.1. Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum.* & maximè ob misericordiam exaltatur. ideo Isaias *c.30. Propterea expectat Dominus, vt misereatur vestri, & ideo exaltabitur parcens vobis.* vnde & Dauid dicebat, *Misericordia Domini plena est terra.* & *Psal. 35. Domine in cœlo misericordia tua.* & ideo ante eius oculos semper versari. Cœlorum etiam nomine fideles, qui ad Deum conuersi sunt, intelligi possunt: Terræ autem, qui terrena sapiunt. quomodo etiam easdem voces explicat S. Cyprianus *ser. de orat. dominica,* exponens illud, *Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra.* nam, vt dicit Christus, solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.

Rom.1. Matth.5.

Sequitur,

7. Sequitur, *Osanna in excelsis.* cuius particulæ, vt etiam sequentium, meminit S. Clemens *lib.*8. *c.*20. & habetur etiam in Liturgiis D. Iacobi, & Marci. est autem Osanna vox Hebræa, quæ haud commode in alienam linguam transfertur, ex D.Hieronymo *ep.*145. & Augustino *lib.de doctrina Christiana. c.*11. *& tr.*51. *in Io.* & valde controuersum est quid significet. S.Augustinus *locis citatis* vult nihil significare, sed esse solùm interiectionem gaudentis, vt apud Latinos *vah.* sed Iansenius *in concordia Euangel.c.*110. & Maldonatus noster *in c.* 21. *Matth.* putant D.Augustinum fuisse ab aliquo Hebræo deceptum, vel certè non illi satis rem expressam. non enim tota dictio lætantis vel obsecrantis est, sed solùm vltima pars *anna*, vel *na.* Etenim præcipua pars, nempe *Hosa*, verbum est, significans *salua*, aut *saluifica.* Angelus Caninius *in collatione locorum noui Testamenti*, cum Hebræorum originibus, dicit significare Ramos, quos in Tabernaculorum festo gestabant. cùm enim gestantes ramos acclamarent, Osanna, factum est, vt ipsimet rami Osanna dicerentur, ob id cùm pueri acclamarent Dominô: *Osanna filio Dauid*, idem fuit, ac præcidite & date ramos filio Dauid. vt dixit Virgilius *lib.* 6. *Æneidos*

Manibus date lilia plenis.

cui etiam subscribit Illustriss. Baronius *in anno* 34. Sed vt omittam plura, quæ obiicit Maldonatus, illud obstat quòd secundùm hanc expositionem verba non cohærent cum sequentibus, Osanna in excelsis, seu in altissimis, quibus ipsum cœlum designatur. Euthymius *in eumdem locum D.Matth.* & Theophylactus docent quosdam interpretari Hymnum, seu laudem, quòd *Oz*, scriptum per *z*, laudem significet. vnde illud Psalmi, quod postea occasione acclamati Osanna citatur à Christo, *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem*, Hebraicè est *oz*. Alij apud Chrysostomum *Hom.*37.*in Matth.* & apud Hieronymum *ep.*145. ad Damasum interpretantur, *Gloriam.* & fauet quod Lucas *c.* 19. qui solus non posuit Osanna, pro eo quod habet Matthæus, & Marcus, *Osanna in altissimis*, habet *Pax in cœlo*, & *Gloria in excelsis.* D.Ambrosius *in c.*19. *Lucæ*, & Hilarius apud Hieronymum videri possunt interpretari, *Redemtionem domus Dauid*, eóque nomine reprehenditur à D.Hieronymo quòd in dictione hac nihil sit quod domum significet, quæ *Beth* dicitur, vel *Dauid*, sed Iansenius & Maldonatus *locis citatis* existimant posse defendi, non quòd putarint hæc omnia in dictione *Osanna* contineri, sed solùm significare salutem aut redemtionem. addidisse tamen explicationis gratia, *domus Dauid*, vt indicarent quam redemtionem peterent, qui Osanna acclamabant Christo. Origenes quoque *Hom.*20.*in Matth.* per Osanna *restitutionem* interpretatur, non quidem quòd Osanna propriè sit restitutio, cùm verbum sit, & non nomen; sed sicut dicimus amare significare amorem, ideo Ambrosius, Hilarius, & Origenes non videntur aberrare à vera interpretatione. Est igitur vera interpretatio D.Hieronymi *in c.*21.*Matth.& in ep.*145. ad Damasum, & sancti Germani *in Theoria*, Osanna, seu Osianna, vt ipse vult (quamquam rectè etiam Osanna sine *i*, dici contendit Iansenius) vocem esse compositam ex *Hosa*, quod significat *saluum fac*, seu *saluifica.* loco eius quod nouis regibus acclamari solet, *Viuat Rex*, & *na*, quæ est interiectio obsecrantis. ita vt significet, *salua obsecro*, & æquiualet *bene fortuna quæso*, vel *da quæso prosperum successum.* sumtúmque est *ex Psalmo* 117. *versu* 24. *O Domine saluum me fac.* Hebræa enim ex Græca littera ex Iansenio in eum Psalmum, non habet *me*, sed solùm, *O Domine saluum fac, ô Domine bene prosperare, benedictus qui venit in nomine Domini.* Porrò illo loco Matthæi, *Osanna filio Dauid*, Irenæus *lib.*4.*c.*24. Origenes *tr.*15. *in Matth.* Hieronymus *loco*

citato,& Beda *in c.21. Math.* agentem personam Verbi, esse Christum putant, patientem verò nos, quasi dicant: Salua nos quæso Christe, sed illud obstat quòd tunc non esset dictum, filio Dauid, sed fili Dauid, vt contra cæteros omnes legit Irenæus. Quare Maldonatus putat ibi personam agentem esse Deum, patientem verò Christum cui turbæ benepreecentur hoc modo: Domine salua obsecro Christum nouum Regem, & prospera diu desideratum Messiam, & ponitur persona patiens in dandi casu, filio Dauid, quia in Hebræo verbum hoc cum vtroque casu dandi, vel accusandi construitur, ex eodem Maldonato & Iansenio. Hic tamen in Missa, vt testatur etiam Iansenius, & Bonauentura *in expositione Missæ*, intentio Ecclesiæ conformis est primo sensui Irenæi, Origenis, & Hieronymi. orat enim Ecclesia vt dignetur Deus dare nobis salutem, ideo nobis & non Christo Osanna petimus.

Iungitur, *In excelsis*, vt etiam *Matthæi* 21. quod non vno modo intelligitur. 8.
Isidorus *lib.1.de off.c.15*. Gabriel *in Can.* & Iansenius *loco citato*, intelligunt, vt ad excelsa seu cœlum nos perducat. Alij in expositione textus S. Matthæi exponunt: O *tu qui es in excelsis*, Maldonatus & Iansenius quoad locum D. Matthæi interpretantur, *De excelsis*. sicut & *in Psalmo* 148. *Laudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelsis*, idest, de excelsis, sicut dixerat de cœlis. hortatur enim Angelos, qui sunt in cœlis, vt eum laudent, ideóque petat turba *Matth.* 21. vt Deus de cœlo hunc nouum Regem diuinitus seruet, ac prosperet.

Benedictus qui venit in nomine Domini, idest, Deus benedicat, prosperet, & secundet regnum eius, iuxta illud *Psalm.* 44. *Prosperè procede & regna*. sicut *lib.1. Reg.c.10*. Sauli nouo Regi acclamatum est, *Viuat Rex*, vel benedicatur, & laudetur ab omnibus; & quidem apud Matthæum accipitur in primo sensu, in Missa autem in secundo, ex Bonauentura & Iansenio *locis citatis*. sicut de Osanna diximus, in Missa non Christo, sed nobis à Christo, & per Christum acclamari. vt etiam verbum *venit*, apud Matthæum pro præsenti tempore sumitur, cùm in Græco sit, *veniens*. In Missa verò à nobis accipiatur in præterito, *qui olim venit in hunc mundum propter nos*. *In nomine Domini*, cùm Christus dixerit apud D. Ioannem *c.5. Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me*. Iterúmque ad significandum affectum, ac vehemens desiderium repetimus, vt etiam fit in Liturgiis D. Iacobi, & Marci, *Hosanna in excelsis*. 9.

De sonitu verò tintinnabuli ad astantium attentionem excitandam, vel ad vocandum non longè commorantem populum, monendósque ægrotos & cæteros impeditos vt saltem in spiritu sacram Eucharistiam & passionis Christi fructum participent, dicemus cùm de eleuatione Eucharistiæ infrà disputabimus. *c.11.num.23*.

De nomine, auctore, & diuisione Canonis. CAP. VIII.

SVMMARIVM.

1. *Missæ canon rectè secretò dicitur.*
2. *Eiusdem etymologia, variáque nomina.*
3. *Auctor eius quis.*
4. *Partes quot.*
5. *Quid statuerit Eboracense Concilium ne posset in canonem error irrepere.*

Sibi

1. Sibi igitur sociatis omnium votis & desideriis incipit sacerdos orationem, qua ipsum corporis & sanguinis Christi peragitur mysterium; in qua cessante omni strepitu verborum ad Deum solum intentio ac deuotio dirigenda est, vt notauit etiam S. Remigius. Sicut enim in Mosaico tabernaculo Sancta Sanctorum velo claudebantur, vt sacerdos, qui semel in anno introibat, cæteris omnibus exclusis attentiùs orare posset, *Leuit.c.16.* Ita nunc sacerdos euangelicus, vt maiori cordis deuotione feratur in Deum, quasi ingressus in Sancta Sanctorum in canone orat secretò. vt etiam de Anna legitur *lib.1. Reg.c.1.* Quam etiam ob causam *can.sacerdotum, de consecr.d.2. & de vita & honest.cler.c.1.* statutum est, ne quis laicus dum celebratur Missa, stare in choro posset, vt sacerdos celebrans suo munere attentiùs & liberiùs fungeretur, vt diximus *lib.2.c.13.n.13.* Idémque facultatem ac commoditatem concedit populo offerendi Deo supplicationes suas, vt docet Concilium Coloniense *p.7.c.26.* Estque imitatio ac repræsentatio secretæ orationis Christi in horto, & in cruce; vt meritò sacrum Concilium Tridentinum *sess.22.c.5.& can.9.* anathema ei dixerit, qui ausus fuerit hunc ritum dicendi secretò canonem, & similia damnare, vt hodie Nouatores impudenter faciunt. Nec dubium quin etiam conciliet reuerentiam tanto mysterio; & vitetur simul ne laici eo in rebus non sacris abutantur. Satísque est notum quod ante annos mille accidit pastoribus, qui supra pane & vino consecrationis verba protulerunt; ignis enim de cœlo missus pastoribus obstupefactis panē, vinum, & lapidem super quo erant, absumsit. vt refert Sophronius *in Prato spirituali, c.196.* Alcuinus *lib. de off. diu.c.de celebratione Missæ*, & S. Remigius *in expositione canonis.* Quare etiam ante Concilium Tridentinum sic statuerat, ipsa rei perspicuitate loquente, Concilium Augustense *c.18.* Canon Missæ submissa voce, excepta dominica oratione, pacis exoptatione, Agnus Dei inuocatione, & postremò populi salutatione, quemadmodum hactenus à catholicis factum est, summáque religione, vt mysteriis tremendis sua conseruetur autoritas, pronuncietur.

2. Appellatur autem hæc pars Græcè Canon, quod nomen Latinè Regula sonat; quòd fixa sit stabilísque regula, & canon seruandus, in celebratione huius sacrificij, ex VValfrido *c.22.* Micrologo *c.12.* Hugone *lib.2.de off. ecclesiasticis, c.25.* & Gabriele *in can.lect.15.* qua etiam voce vsus est S.Gregor. *lib.7. ep.63.* sicut nomine Regulæ S.Ambros. *in c.2.ep.1.ad Timoth.* Eadem de causa legitimum dicitur ab Optato Mileuitano *lib.2.contra Parmenianum. Quis (ait) dubitet vos legitimum præterire non posse? offerre vos Deo dicitis pro Ecclesia, quæ vna est, &c.* & *lib. 3. Dixistis vos illud legitimum, nec præterire potestis, pax vobis, &c.* Ordo precum vocatur à Vigilio Papa *epistola ad Eucherium, c.5.* & Isidoro *lib.1. diu.off.c.15.* quo oblata Deo sacrificia consecrantur. vt etiam precem vocauit D. Gregorius *loco citato*, & apud Bernonem Augensem *c.1.* Concilium Eboracense. Basilius *lib.de Spiritu sancto, c.27.* Durandus & Gabriel *lect. 15.* & alij secretum vocant, quòd secretò dicatur ob mysteriorum reuerentiam, vt dictum est. quare Dionys. *circa finem libri de eccl. hier. Efficientes (inquit) consecrationis preces fas non est scripto interpretari, neque ipsarum arcanum è secreto in publicum efferre.* videndus etiam Clemens *lib.8.const.c.12.* Origenes *Hom. 5.in Numeros*, Basilius *lib.de Spiritu sancto, c.27.* August. *lib.de dictis Basilij*, & refertur *d.11. can. ecclesiasticarum.* Actionem denique Missæ vocat Dionys. *de eccl. hier.c.1.* VValfridus *c.22.* Micrologus *c. 12.* Berno Augensis *c.1.* Gabriel *lect. 20.* vnde si quando mutetur aliquid, apponitur titulus, *Infra actionem.* tū quia reliqua, verba potiùs contineant, pars hæc actionem sacrificij, vt vult VValfridus, Durandus, Gabriel. tum quia ibi agatur causa nostra coram summo Iudice per sacerdotem.

Porrò quis fuerit Canonis auctor non est omnibus certum. Illud certum nihil post D. Gregorium immutatum, aut additum esse. Sunt qui Gelasium faciant auctorem (si forma consecrationis excipiatur) vt Hugo de S. Victore *lib. 2.off.c.11*.Innocentius *lib.3.c.1*.Durandus *lib.4.c.35*.Clithouæus *lib.2.de off.Missæ, c.17*. Quod esse non potest. cùm apud D. Clementem *lib.8.c.10*. Dionysium, Cyprianum *lib.4. ep.5*. Ambrosium *lib.4. de sacram.c.5. & 6*. Gelasio antiquiores, multas canonis partes reperiamus. potuit fortè quædam addidisse, vel in melius mutasse. Sicut Liturgiæ D. Basilij, Chrysostomi, Ambrosij, non fuerunt ab eis integræ compositæ, sed solùm, quæ suo tempore erant, in meliorem redegerunt formam; ita tamen vt substantiales partes Liturgiæ ab Apostolis institutæ integræ permanerent, vt notauit Bellarminus noster *lib.2. de Missa,c.19*. Alij Scholastico id tribuunt, vt Berno Augensis *c.1*. & Genebrardus *in annum* 604. quod D. Gregorius *lib.7. epist.63*. dicat valde inconueniens visum, vt precem quam Scholasticus composuerat diceremus super oblatione, & non diceremus orationem, quam ipse Christus tradidit. idémque docet *lib. 11. epist. 56. ad Vitalem*. Verùm Scholastici nomen, etsi aliquando proprium fuerit, vt apud eumdem *lib.2.epist.54. & lib.9. epist.14*. sæpissimè tamen est appellatiuum, significans virum eruditissimum, cuiusmodi præficiebantur scholæ Christianorum ad eos erudiendos, qui ex Iudæis vel Gentilibus conuertebantur; vt fuerunt Panthenus, Origenes, Clemens Alexandrinus, & similes. vt apud eumdem Gregorium *lib. 1. epist. 3. lib.3. epist.38. lib.4. epist.89. lib.10. epist.2*. Augustinum *in Psalm.44.& lib. de catech. rud*. Hieronymum *in Catalogo scriptorum*, cùm de Serapione loquitur. quare D. Gregorius vel loquitur de viro erudito, cùm totus Canon, excepta forma consecrationis, fuerit à Scholastico, id est, viris eruditis & Apostolis compositus. vel si accipit vt nomen proprium, non loquitur de canone, sed orationibus illis,quæ dicuntur post deprecationem, *Agnus Dei*. quæ ex Micrologo *c. 18*. non sunt de canone; nec in ordinario antiquo habebantur. vel aliqua alia prece. Rectiùs igitur dicendum est cum Origene *Hom.5. in Num*. D. Basilio *lib. de Spiritu sancto, c. 27*. Vigilio Papa *epistola data anno 538. ad Eucherium*,Isidoro *lib.1.off.c.15*. Innocentio *c.cum Marthæ,de celebr.Miss*.VValdensi *tom. 3. tit.4. c.36*. Soto *4. d.13. quæst.2.art.4*. Salmerone *tom. 9. tract. 32*. Bellarmino & aliis, ab Apostolis per traditionem ad nos deuenisse, cùm habeatur apud Clementem *lib.8. constit. c.13. & epist.2*. qui à D. Petro didicerat, & multa apud Dionysium *lib. de Eccl. hier.c.3.& 7*. & in Liturgia Iacobi, Marci, Chrysostomi; Cyrillo *in catechesibus*,Ambrosio *lib.4.de sacram.c.5*.additis tamen aliquibus precibus à sanctis Pontificibus vsque ad S. Gregorium,qui vltimus adiecit, *diésque nostros in tua pace disponas*, ex VValfrido, Bernone, & Hugone de S. Victore. vnde integer tamquam res vsitata reperitur in ordine Romano scripto ante annum 750. cùm citetur ab Alcuino, qui obiit anno 804. Amalario & aliis illius temporis scriptoribus. Itaque meritò Concilium Tridentinum *sess.22.c.4*. dicit Ecclesiam catholicam multis antea seculis illum instituisse, ex Christi verbis, Apostolorum traditionibus, & sanctorum Pontificum piis institutionibus.ex quibus perspicias Martini Lutheri impudentiam, qui *in lib. de abroganda Missa priuata*,non exhorruerit scribere, sacrum canonem esse delirum, compositumque ab aliquo verboso & parum spirituali homine. contra quem Clithouæus *lib.2.de off.Missæ.c.17*.& Sotus *4.d.13.q.2.art.4*.fusiùs disputant. 3.

Quoad diuisionem Innocentius diuidit in 15. partes, Durandus *lib. 4. c. 36*. in vndecim. Gabriel *lect. 20*. & Bellarm. in sex. quod est verius, vt ex singularum 4.

rum partium & orationum conclusione, nempe: *Per Dominum nostrum, &c.* colligi potest. Prima incipit à, *Te igitur,* & extenditur vsque ad, *Hanc igitur oblationem*; illud enim, *Memento Domine*, &, *Communicantes*, non sunt diuersæ orationes; sed particulæ primæ partis, vt constat, tum ex conclusione, *Per Dominum, &c.* tum quia nisi, *Communicantes*, continuaretur cum præcedentibus verbis, non haberet vllum sensum. Secunda pars continet orationem illam: *Hanc igitur oblationem.* Tertia incipit illis verbis: *Quam oblationem*, & continuatur vsque ad finem consecrationis. Quarta incipit: *Vnde & memores*, & protrahitur vsque ad: *Memento etiam Domine.* cùm ante *Memento* ponatur etiam conclusio: *Per Dominum nostrum.* Quinta pars est oratio prædicta: *Memento etiam Domine*, in qua fit memoria defunctorum. Sexta illis verbis incipit: *Nobis quoque peccatoribus*; & concluditur: *Per omnia secula seculorum*, ante orationem dominicam, vt populus confirmando dicere possit, *Amen.* Ideo feria sexta hebdomadæ sanctæ quia omittitur totus Canon, eo quòd pertineat ad consecrationem, quæ tunc nulla fit, nulla harum sex orationum legitur, nec dicitur: *Per omnia secula seculorum*; sed immediatè post ablutionem manuum fit transitus ad orationem dominicam.

5. Porrò ne error aliquis posset in canonem irrepere, ita in Concilio Eboracensi Patres sanciuerunt: Quia secretum Missæ frequenter inuenitur aut scriptorum falsitate, aut librorum vetustate corruptum, vt legi distinctè non possit; Archidiaconorum sollicitudo prouideat, vt in singulis Ecclesiis ad verum & probatum exemplar, Canon Missæ cum omni diligentia corrigatur.

Canonis pars prima: *Te igitur, &c.* CAP. IX.

SVMMARIVM.

1. *Connexio primæ partis Canonis cum præcedentibus.*
2. *Continet expressionem personæ cui dirigitur oblatio, & cur Dei clementia comparetur paternæ.*
3. *Mediatoris per quem, & propter quem à Deo omnia bona nobis proueniunt.*
4. *Offerentium affectum.*
5. *Res oblatas, & petitas, nihilque falsum, aut superfluum continet, quicquid blatrent Nouatores.*
6. *Tribus crucibus signanda oblata, & quare.*
7. *Offerri pro Ecclesia, & cur hæc Catholica, & sancta dicatur: pro Pontifice; pro Episcopo; pro Regibus: pro omnibus Orthodoxis in genere: pro amicis, qui se commendauerunt nobis: pro astantibus.*
8. *Nullam correctionem inesse, vt fingunt Nouatores.*
9. *Pro quibus donis consequendis offeratur.*
10. *Quis sit sensus,* Communicantes, &c.
11. *Commemoratio Sanctorum in Missa antiquissima, & præ cæteris merito B. Virginis.*

1. ELeuatis igitur in cœlum oculis, vt fecit etiam Christus cùm Lazarum resuscitauit, & cùm dixit: *Pater clarifica filium tuum*, expansisque sursum ad Deum manibus, vt exteriori etiam actu & gestu supplicando humilitatem præferat,

ſeferat, & non elationem; ſacerdos ſacrum inchoat canonem, qui cum præcedentibus connectitur, particula, *Igitur*, ex Odone Cameracenſi, & Bonauentura hoc modo: *Quia noſtras voces ſupplici confeſſione admittis. Te igitur clementiſſime Pater per Ieſum Chriſtum filium tuum ſupplices rogamus, ac petimus, &c.* vel ex Stephano Heduenſi *lib. de ſacramento altaris, c.* 13. *Quia Deus Pater, per filium ab omni cœleſti creatura laudaris, & glorificaris, cum quibus ad laudem tuam precamur admitti etiam voces noſtras. Igitur per eumdem filium tuum te rogamus, ac petimus, vt tibi gratum ſit & acceptum quod offerimus, &c.*

Et primò quidem hæc pars continet perſonam cui oblatio dirigitur. ſecundò Mediatorem. tertiò offerentes eorúmque affectum. quartò quæ offerimus, & quæ viciſſim poſtulamus. quintò eos pro quibus offerimus. ſextò pro quibus conſequendis offerimus. ſeptimò quorum orationibus nos iuuari optamus. Et quod attinet ad perſonam cui dirigitur, vt reliquæ orationes ſolent dirigi ad Patrem, ob rationes allatas *lib.* 3. *c.* 19. cùm egimus de Collectis, ita etiam hæ quæ in canone continentur, ad eumdem Patrem diriguntur, licèt toti ſanctiſſimæ Trinitati offeratur ſacrificium, vt ex S. Marcellino & aliis diximus *lib.* 2. *c.* 1. Eius verò erga peccatores miſericordia & clementia ſumma eſt, vt patet *ex Pſalm.* 102. *Secundùm altitudinem cœli à terra corroborauit miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe. Quantum diſtat ortus ab occidente longè fecit, &c. Quomodo miſeretur Pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus ſe. Ad Romanos* 8. *Qui etiam proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum.* vt etiam *Ioannis c.* 3. *Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret.* item *ad Rom.* 5. commendat Deus charitatem ſuam in nobis, quia cùm adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Notauit autem D. Chryſoſtomus *lib.* 1. *de prouidentia*, non comparari clementiam Dei cum clementia paterna; quæ enim clementia humana comparari poſſit bonitati Dei? Sed nos hunc dicendi modum vſurpare, quod exemplum ſummæ affectionis nos nullum maius nouerimus, quàm Patris ad Filium. Qui etiam *Hom.* 2. *in Pſal.* 50. ait: *Miſerere mei ſecundùm magnam miſericordiam tuam. dixiſti, magnam, edicito quantam? quanta ſit neſcio, quòd grandis ſit noui. quantam autem, non valeo apprehendere; neſcio magnitudinis quantitatem, non comprehenditur verbo, video namque miſericordiæ fructum grandem: niſi enim in immenſum extenderetur, admodum pauci ſaluarentur.* 2.

Mediator autem exprimitur, cùm dicitur, *Per Ieſum Chriſtum*, cùm ipſemet dixerit *Io. c.* 16. *Amen, amen dico vobis, ſi quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Nam quicquid ſtatuit Pater mundo dare, voluit per Chriſtum, & propter Chriſtum concedere. Ideo dicitur *ad Coloſſ. c.* 1. Primogenitus omnis creaturæ, quia in ipſo condita ſint vniuerſa, & ſit ante omnes, & omnia in ipſo conſtent, & ipſe ſit caput corporis Eccleſiæ, ſítque in omnibus primatum tenens, quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare; & per eum reconciliare omnia in ipſum, pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cœlis ſunt. & *ad Hebræos c.* 2. dicitur Deus propter ipſius Chriſti honorem & gloriam, omnia condidiſſe. & *ad Rom.* 8. ponitur Chriſtus cauſa exemplaris, & finalis electionis, & prædeſtinationis aliorum, quos præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imagini filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus; id eſt, vt ipſe tamquam homo (neque enim vt Deus habet fratres) ſit tamquam prima menſura gratiæ & gloriæ cæterorum ſub ipſo. vide [illegible] *[illegible]em*, D. Anſelmus, & Chryſoſtomus *Hom.* 15. Rupertus Abbas *lib. de [illegible]one [illegible] ſancti, c.* 2[illegible]. Auguſtinus *lib. de patientia, c.* 21. *lib.* 10. *de Ciu. c.* 25 *lib.* [illegible] *c.* 42. 3.

Origenes *in Io. & lib. 2. contra Celsum*, Eusebius *lib. de preparat. & lib. 1. hist. c.3.* Gregorius Nazianzenus *in orat. de Machabæis.* Idem suadet ratio. neque enim verisimile est, Deum in illa prima voluntate secundùm nos, qua ab æterno statuit fundare regnum beatitudinis, prius de membris decreuisse quàm de capite. Quare vti in veteri Testamento sacerdos semper vultum versùs Propitiatorium habebat, auream videlicet mensam super arcam, in qua Deus apparens Moysi populo propitiabatur; ita in nouo Testamento, Propitiatorium nostrum Christus est, ad quem debemus semper mentis oculos conuertere. 1. *Io. c. 2. Aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum. Ipse est propitiatio pro peccatis, &c.* Libet apponere, quæ hac de re luculenter disputat D. Bernardus *serm. 13. in Cant. Origo*, inquit, *fontium & fluminum omnium mare est, virtutum & scientiarum Dominus Iesus Christus. Quis enim Dominus virtutum nisi ipse est Rex gloriæ? Sed & iuxta Annæ canticum idem ipse Deus scientiarum Dominus est. Continentia carnis, cordis industria, voluntatis rectitudo, ex illo fonte manant. Non solum autem, sed etsi quis callet ingenio, si quis nitet eloquio, si quis moribus placet, inde est. Inde scientiæ, inde sapientiæ sermo. Thesauri siquidem sapientiæ & scientiæ ibi omnes absconditi sunt. Quid? Casta consilia, iusta iudicia, sancta desideria, nonne riuuli fontis illius sunt? Quod si copia aquarum secretis subterraneis recursibus incessanter æquora repetunt; vt inde rursus ad visus vsusque nostros, iugi & infatigabili erumpant obsequio, cur non etiam spirituales riui, vt arua mentium rigare non desinant, proprio fonti, sine fraude, & sine intermissione reddantur? Ad locum vnde exeunt, reuertantur flumina gratiarum, vt iterum fluant. Remittatur ad suum principium cœleste profluuium, quo vberiùs terræ refundatur.* Videri etiam possunt quæ hac de re disputauimus *lib. 3. c. 19.*

4. Offerentes verò nos ipsi sumus, qui humili ac supplici cordis affectu Deum rogare debemus, vt dignetur acceptare sacrificium. Vt enim tabernaculum quo Dei arca asseruabatur, etsi intus esset præclaris aulæis exornatum, extra tamen sagis cilicinis opertum erat; ita etsi sacerdos & offerentes summis animi ornamentis sint præditi, summa tamen humilitate tanto sacrificio astare debent; cùm humilitas bonis operibus idem præstet, quod o. in Arithmeticis supputationibus. cuius characteris vis ex se nulla est, nulliusque pretij, aliis tamen præcedentibus coniunctus, maximè numerum auget. vt si vnitati semel addatur, 10. efficit; si bis, centum; si ter, mille conficit. Et Dauid, cùm dixisset Domino, *Holocaustis non delectaberis.* subdit, *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies.* Dúmque sacerdos hæc dicit, humiliter se inclinat: tum ob reuerentiam, quam Deo in hoc ministerio exhibere decet; tum ex D. Thoma *3. p. quæst. 83. art. 5.* ad ostendendam mysticè Christi humilitatem in passione, secundùm illud D. Pauli: *Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem.* & consequenter vt ostendat sacerdos se Christo compati. Et in sacrosanctæ passionis eius reuerentiam deosculatur altare.

5. Res oblatæ dicuntur hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata. quæ petimus vt Deus accepta habeat, & benedicat. de quibus verbis S. Basilius *lib. de Spiritu sancto, c. 27.* dicit, *Ab Apostolis nobis nulla scriptura euangelica, aut Apostolica, commendata.* Quo loco etiam more suo latrat Martinus Lutherus *lib. de abroganda Missa*, verbis superfluere dum eadem dona, munera, & sacrificia appellantur. Maléque ante consecrationem panem & vinum sacrificia sancta & illibata vocari. Sed sanè reprehendendus ipse, cùm meritò hæc dicantur: multiplicantur enim nomina, tum ad affectum nostrum excitandum, augendámque deuotionem in tanti sacrificij commendatione, vt docet Alcuinus *lib. de diu.*

off.c.ae celebratione Missæ, & Florus *in expositione Missæ*, qui mos est in Psalmis frequentissimus, vt probat Bellarminus *lib. 2. de Missa,c.22.* tum ex sententia Stephani Heduensis *lib.de sacramento altaris,c.*13. Hidelberti *lib.de off. Missæ.*Ruperti *lib.2. de off.c.6.* & Hugone de S. Vict. *lib. 2. de off c.29.* quia donum est quod à superiore datur, munus quod ab inferiore: vnde quæ hic tractantur sunt dona à Deo nobis donata, & munera à nobis Deo oblata, vt ex his fiat sacrificium corporis & sanguinis Christi. Idem panis & vinum dicuntur sacrificium, non quòd iam sint sacrificium propitiatorium, sed quia sunt materia sacrificij futuri, & ideo iam dedicata & præparata ad sacrificium. Sicut appellat etiam Cyprianus *lib. de eleemosyna*, & in lege veteri oues adhuc viuentes dicebantur, sacrificium, vt cum *Leuit.c.4.5.6.*dicuntur illi offerre sacrificia pro peccato,qui offerebant materiam ex qua deinde sacerdos faciebat sacrificia pro peccato. Et vtitur Ecclesia numero multitudinis,dona,munera,sacrificia, ob duplicem speciem panis & vini. Sed vt cesset Lutherus adlatrare, dicuntur sancta etiam ante consecrationem,ex Stephano Heduensi *c.*13. quia iam diuino cultui per præcedentem oblationem & præparationem ad sacrificium sunt dedicata. docet enim Origenes *Hom.21. in c.2c. Leuit.* sancta dici, quæ cultui diuino vel sacris vsibus sunt deputata. Eadem dicuntur illibata, tum ex Stephano Heduensi, & Odone Cameracensi quia integra; tum ex Innocentio *lib. 3. c.3.* quia sine labe & macula, cùm pura Ecclesiæ intentione & cordis affectu offerantur. tum ad differentiam veterum sacrificiorum, iuxta Malachiam *c.1. Et offertur nomini meo oblatio munda.* Sanctiora tamen fieri debent per transsubstantiationem in corpus & sanguinem Christi media consecratione. Ideo rectè petimus, vt Deus illa benedicat, & sanctificet. Nec inconueniens est,vt id à Deo petamus,etsi certò sciamus ex verborum efficacia infallibili lege à Deo perficienda, vt rectè docet sanctus Thomas *3. p. quæst.* 83. *art.4. ad* 3. tum quia per intentionem sacerdotis impediri potest; tum quia non tam petimus effectum consecrationis per hæc verba, quàm effectum ipsius sacrificij in iis pro quibus offertur, vt huius sacrificij virtute illos benedictionis gratia repleat, seu vt consecratio fructuosa sit.vt in simili paulo pòst dicemus *ex can.virum,de consecr.d.2.*

Ex veteri autem consuetudine, vt constat etiam ex responsione Zachariæ Papæ data anno 751. S. Bonifacio Moguntino Episcopo, sacerdos hæc dicens tribus crucibus oblata signat: éstque primus ordo crucis signi ex septem, qui in canone continentur, ex S. Thom. *opusc. 66. cap.1. & 2.* quod fit ob triplicem Christi Domini traditionem, ex eodem S. Thom. *3.p.quæst.* 83. *art. 5.* Bonauentura *in expositione Missæ*, Innocentio *lib.3.c.3.* Alensi *4.p.quæst.37.* Durando *lib.4. c.36.* Ruperto *lib.2.off.c.6.* Gabriele *lect.* 21. nempe à Deo, ex dono pet charitatem. nam de Patre dicitur *ad Rom.* 8. *Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis tradidit illum.* De filio dicitur *Io.* 10. *Ego pono animam meam. & iterum sumo eam.* & *ad Ephesios c.5. Christus semetipsum tradidit pro Ecclesia.* De Spiritu sancto dicitur prophetasse per os Caiphæ, *Io.11. Expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo.*Deinde à Iuda pretio triginta denariorum ex auaritia. *Matth.21.Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam?* & Christus illi dixit: *Iuda, osculo filium hominis tradis?* Denique à Iudæis Pilato in sacrificium ex inuidia. sciebat enim Pilatus quod per inuidiam tradidissent eum, *Matth.27.* Notauit autem Gabriel *lect.21.* consignationes crucis non solùm fieri ad consecrandum oblata, alias facta consecratione non amplius signarentur, sed etiam vt modus & ordo dominicæ passionis repræsentetur.ideo illæ passionis partes quæ præcesserunt crucifixionem, 6.

repræ

repræſentantur per ſignationes ante conſecrationem. Aliæ quæ ſunt conſummatæ in cruce, deſignantur per crucis ſigna, quæ fiunt poſt conſecrationem. Aliam cauſam huius triplicis crucis ſigni affert Albertus *tract. de Miſſa*; nempe ad ſignificandam triplicem Chriſti illuſionem, cùm deriſus ſit coram Pontificibus, coram Herode, & coram Pilato. Aliam Stephanus Heduenſis *c.* 13. Hugo de S. Vict. *lib.* 2. *c.* 29. & Micrologus *c.* 14. vt doceamus in virtute ſanctiſſimæ Trinitatis conſecrationem perfici, totámque Trinitatem ad ſacrificium operari. Sanctus Thomas denique *opuſc.* 66. tres cruces adhiberi dicit, quòd tria offeramus benedicenda, panem, vinum, aquam; pro tribus rogemus, pro Eccleſia omnibuſque generaliter, pro familiaribus abſentibus, pro circumſtantibus; tria petamus, vt dies noſtri diſponantur in pace, èruamur à damnatione, & vt numeremur in grege electorum. Vt hoc modo per virtutem crucis, quæ ſunt propoſita benedicantur, roborentur ij pro quibus rogamus, & impetremus quæ petimus. Huc videtur alluſiſſe etiam Leo IV. *Hom. ad Epiſcopos*, per Prouincias miſſa, legenda Presbyteris, cùm ait: *Calicem & oblatam recta cruce ſignate, id eſt, non in circulo, & variatione digitorum, vt plurimi faciunt, ſed diſtrictis duobus digitis, & pollice intus recluſo, per quos Trinitas innuitur, iſtud ſignum ✠ rectè facere ſtudete. non enim aliter quicquam poteſtis benedicere. quamquam modò non tribus tantùm digitis, ſed plena manu id fiat.* Dubitat autem D. Anſelmus *lib. de ſacramentis*, num panis & poculum ſingillatim accipiant ſingulas cruces, an ſimul vna cruce duo ſignentur, ait enim: *Vbi dicimus: Hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata ſiue ſingillatim pani & vino ſingulæ cruces aſſignentur, ſiue vna cruce duo ſimul ſanctificentur, non video in hac diuerſitate reprehenſibilem diſcordiam: niſi fortè conuenientius ambo vna cruce notentur, ſicut vno verbo benedictionis ſanctificantur.* quod, vt notat Thomas VValdenſis *tom.* 3. *tit.* 4. *c.* 37. intelligitur, vbi verbum benedictionis eſt vtrique commune; vbi enim corpus & ſanguis, panis & vinum ſingulariter capiuntur, ſingulæ cruces ſuæ materiæ aptantur.

7. Quod attinet ad eos pro quibus offerimus. Primò cùm publicum bonum particulari ſit præferendum, vt vidit etiam Ariſtoteles *lib.* 1. *Ethicorum*, oratur pro Eccleſia, vt collecta & adunata ſecundùm diuerſos gradus, vt Hierarchicus ordo ſuperiorum ad inferiores, & inferiorum ad ſuperiores ſeruetur inconcuſſus, in præcipiendo & obediendo ex virtute charitatis; quod etiam habetur apud D. Clementem *lib.* 8. *conſtit. c.* 18. *Adhuc*, inquit, *precamur pro Eccleſia tua ſancta, à finibus vſque ad fines propagata, quam pretioſo ſanguine Chriſti tui acquiſiuiſti, vt eam pacifices & conſerues vſque ad conſummationem ſeculi.* vt etiam in Liturgiis D. Marci, Baſilij, & aliorum, & apud Optatum Mileuitanum *lib.* 2. *contra Parmenianum. Quis*, inquit, *dubitat vos illud legitimum præterire non poſſe? Offerre vos dicitis pro Eccleſia, quæ vna eſt, &c.* & ſanè ratio charitatis, quæ ordinata eſt *Cant.* 2. requirit vt principaliter pro Eccleſia tota, & vniuerſali, quod ſignificat Catholica, offeratur, tamquam re ſummi momenti. etenim ὅλον, *totum*, ſiue *vniuerſum* dicitur, *per totum* autem, ſiue *ſecundùm totum*, eſt καθ' ὅλον, vnde Eccleſia catholica dicitur ex D. Auguſtino *lib.* 3. *contra Donatiſtas c.* 1. *lib. de vnitate Eccleſiæ contra epiſtolam Petiliani, c.* 2. *lib.* 2. *contra epiſtolam Petiliani, c.* 38. *& tract.* 118. *in Ioannem.* Eſt autem Eccleſia vniuerſalis, ſeu catholica, non ſolùm loco, quia vbique eſt, ſed etiam tempore, quia ſemper; cùm ab ipſo mundi exordio, vſque ad eos, qui in fine mundi ſunt in Chriſtum crediturі, ſe extendat. Vtrumque enim requiritur, vt meritò vniuerſalis dici poſſit. vnde Vincentius Lirinenſis *in Commentario aduerſus profanas vocum nouitates*, inquit; *Illud dicitur catholicum, quod ſemper*

& vbique creditum est. videndus etiam D. Augustinus *lib. de Pastoribus, c.* 8. *& lib. contra epistolam Manichæi, c.* 5. & Bellarminus *in Apologia contra Regem Angliæ.* Introductum verò est in Ecclesia nomen Catholici, vt esset tamquam tessera ad dignoscendos Orthodoxos ab hæreticis, vt docet his verbis Pacianus *epist. 1. ad Symphron.* Sub Apostolis, inquies, nemo catholicus vocabatur. esto, sic fuerit, vel illud indulge cùm post Apostolos hæreses extitissent, diuersísque nominibus Columbam Dei atque Reginam lacerare per partes, & scindere niterentur, nónne cognomen suum Ecclesia postulabat, quæ incorrupti populi distingueret vnitatem, ne intemeratam Dei Virginem error aliquorum per membra laceraret? nónne appellatione propria decuit caput principale signari? Ego fortè ingressus populosam vrbem hodie cùm Marcionistas, cùm Apollinaricos, Cataphrygas, Nouatianos, & cæteros huiusmodi comperiissem. qui se Christianos vocarent; quo cognomine congregationem meæ plebis agnoscerem nisi catholica diceretur? Eadem dicitur sancta, vt etiam appellatur à D. Paulo *ad Ephesios c.* 5. *& in Symbolo Apostolorum:* quamuis in ea sint etiam fideles mali. *Matth.* 13. *Simile est regnum cælorum sagenæ, &c.* Rationes affert diuus Augustinus *lib.* 1. *contra Crescon ium, c.* 9. *lib.* 2. *contra litteras Petiliani. c.* 108. *lib.* 3. *de Baptismo contra Donatistas, c.* 19. Gabriel *in canon. lect.* 22. Turrecremata *lib.* 1. *de eccl. c.* 9. *vsque ad* 17. Catechismus Romanus *in expositione articuli, Sanctam Ecclesiam,* Gregorius de Valentia 2. 2. *q.* 1. *de fid. disp.* 1. *p.* 7. tum quia eius caput est Christus Sanctus Sanctorum, *Daniel. c.* 9. & plenus gratiæ & veritatis, *Io. c.* 1. tum quia eius Rector est Spiritus sanctus, quem pollicitus est Christus, *Io. c.* 14. *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum.* tum quia præcipua membra sunt Iusti qui carent macula peccati mortalis, quæ sola cum gratiæ sanctitate stare non potest, & per Synecdochen propter eos Ecclesia dicitur Sancta, vt solemus dicere nationem aliquam esse fortem, etiamsi aliqui haud ita sint. tum ob sacramenta legésque sanctissimas quas habet; tum quòd nullus Sanctus esse possit extra Ecclesiam, sicut nec quis euasit diluuium extra arcam, vt ad hoc idem propositum adducit S. Gregorius *lib.* 35. *Mor. c.* 6. Meminit huius partis tamquam traditionis antiquæ Vigilius Papa *epistola data anno* 540. *ad Iustinianum Imperatorem*, dicens: *Et quod omnes Pontifices in offerendo sacrificia traditione deposcimus exorantes, vt Catholicam fidem adunare, regere, Dominus & custodire toto orbe dignetur: summis hoc pietas vestra viribus efficit, &c.* Secundò, oratur deinde pro Papa cùm personæ publicæ & in dignitate constitutæ priuatis personis præferantur. 1. *ad Tim. c.* 2. quòd ab eis Respublica dependeat. Idem habetur in Liturgia S. Marci & Chrysostomi, & apud Clementem *lib.* 8. *constit. c.* 12. cùm ait: *Adhuc obsecramus te pro me qui nihil sum.* dum enim summus Pontifex sacrificat non potest aliter sui mentionem facere. Apud Latinos etiam vsus est antiquissimus, cùm extet huius rei præceptum Concilij Vasensis II. *c.* 4. dicátque Pelagius teste Alcuino *de diu. off. c. de celebr. Missæ*, & Durando *lib.* 4. *c.* 36. à communione separatos esse, qui qualibet dissensione inter sacra mysteria Apostolici Pontificis memoriam secundùm consuetudinem non frequentant. Videndus etiam Odo Cameracensis & Stephanus Heduensis *c.* 13. Nec mirum, cùm pro Petro Ecclesiæ capite orauerit Christus. dixit enim *Lucæ* 22. *Rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua.* & sine intermissione oraret Ecclesia. *Act.* 12. cùm detineretur in carcere ab Herode. Tertiò oratur quoque pro Episcopo loci, vt habetur in omnibus Liturgiis, & apud Chrysostomum *Hom.* 79. *ad populum Antiochenum.* Augustinum *ep.* 110. Gregorium *lib.* 4. *epist.* 37. Concilium Africanum *c.* 48. Carthaginense IV. *c.* 84. & est

præceptum

præceptum Apostoli *ad Hebr.* 13. *Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei.* Videndus etiam Nauart. *in Manuali. c.* 25. *num.* 111. Quartò in diœcesibus & Ecclesiis, quæ sunt in ditionibus Regum, nominari etiam solet Rex, vt constat ex S. Clemente *lib.* 8. *constit. c.* 18. Tertulliano *in Apolog. c.* 31. *&* 49. Arnobio *lib.* 4 *aduersùs Gentes, circa finem,* Ambrosio *lib.* 4. *de sacram. c.* 4. Augustino *epistola* 59. *ad Paulinum,* Liturgiis Basilij, Chrysostomi, & Æthiopum, Stephano Heduensi *c.* 13. Odone Cameracensi, Innocentio, Bonauentura *in expositione Missæ,* & colligitur *ex c.* 2. *epistolæ primæ ad Timoth. Obsecro primò fieri obsecrationes, &c.* quo loco expressè Chrysostom. Oecumenius & Theophylactus dicunt probare Apostolum morem orandi pro Regibus in sacrificio. Quintò, item pro omnibus orthodoxis, & Ecclesiæ catholicæ cultoribus in genere; quòd licèt Micrologus *c.* 13. dicat nòn haberi in emendatioribus codicibus, & esse superfluum, cùm idem sit ac offerre pro tota Ecclesia: Alcuinus tamen, qui 300. annis Micrologum antecessit, eadem habet, sicut etiam Liturgiæ D. Marci, & Æthiopica. nec superfluum est, vt contendit Lutherus, est enim idem, vt notat Stephanus Heduensis, qui annis 50. præcessit Micrologum, Bonauentura, Gabriel *lect.* 21. & alij, ac si diceremus: Offerimus tibi primò pro omni Ecclesia in vniuersum, deinde in particulari pro Papa, Episcopo, Rege, & pro omnibus aliis fidelibus, siue principibus, siue priuatis seu Ecclesiæ catholicæ cultoribus. Tum specialiter sextò oratur pro amicis seu familiaribus absentibus, qui se nostris sacrificiis commendarunt, qui eleemosynas dederunt, & similibus, secretò in, *Memento,* petitque sacerdos vt illorum meminerit Deus. non quidem quòd timeamus ne Deus sit obliuiosus, & velimus immemorem commonefacere, vt garrit Zuinglius cùm sint illi omnia præsentia. vt enim Dei essentia est immutabilis, ita cognitio inuariabilis. quare nec obliuisci, nec de nouo cognoscere aut meminisse quicquam potest: sed precamur, vt meminisse dignetur per effectum, & per metaphorã, quod est adiuuare & approbare; sicut dicitur nescire & obliuisci quando non iuuat aut approbat. *Matth. c.* 7. *Numquam noui vos. Matth.* 25. *Amen amen dico vobis, nescio vos. Ps.* 9. *Ne obliuiscaris pauperum. Psal.* 12. *Vsquequo Domine obliuisceris me in finem. Exod.* 32. *Recordare Abraham, Isaac, &c.* An autem expediat texere in Memento longum Catalogum amicorum & benefactorum singillatim, disputat, partémque negatiuam sequitur Nauarr. *in Manuali loco cit. c.* 25. *num.* 111. Septimò, tandem oratur pro adstantibus, vt etiam fit in Liturgia S. Basilij. Et meminit huius rei etiam Chrysostomus *Homil.* 26. *in Matth.* quorum omnium fides quoad intellectum, & deuotio quoad affectum, desiderium scilicet participationis Deo nota est. Notat Stephanus Heduensis *c.* 13. & Petrus Damiani *lib. de Dominus vobiscum.* quòd etsi vnus tantùm vel etiam nullus, vt olim in Missis solitariis, sit præsens, non tamen ob id mutandas huiusmodi orationes, quæ pluraliter fieri solent; quia fideles omnes quasi præsentes, fide & charitate sacramentis communicent.

8. Neque verò correctio vlla est, cùm dicitur: *Pro quibus tibi offerimus,* vel, *qui tibi offerunt, &c.* vt blaterat Georgius Maior; priora enim verba referuntur ad eos pro quibus offertur sacrificium, sed ipsi quòd absentes sint, déque hoc non cogitent, non coofferunt; posteriora verò ad coofferentes; vt qui sacrificium fieri aliquo modo curarunt; vel sunt præsentes, idémque pro se suísque necessitatibus offerunt sacrificium corporis & sanguinis Christi mox futurum; non autem offerentes eleemosynas pro pauperibus, vt somniat idem Georgius Maior; aut sacrificium spirituale laudis, vt Kemnitius fingit. qua de re optimè Bellar-

minus *lib.2.de Missa.c.21.* vbi ex D.Augustino *lib.1.contra aduer.leg. & Proph. c.20.* probat Eucharistiam ipsam dici sacrificium laudis, quòd per illud Deus summopere laudetur, illíque agantur gratiæ pro eius summis in nos beneficiis; quod etiam Alcuinus sentit. His non dissimilia habet D.Basilius *in Liturgia*, cùm ait: *Memento etiam Domine eorum, qui vnà nobiscum adstantes orant, & eorum, qui hinc procul absunt; eorum quoque qui has oblationes obtulerunt tibi, tum etiam eorum, quorum nos ex præcepto meminisse debemus: insuper eorum, qui in Ecclesiis tuis fructuosi sunt pauperum non obliti: & eorum, qui eleemosynis vestitúque aliis subueniunt. horum, inquam, & simul eorum, qui cupiunt quidem, sed non valuerunt offerre, & omnino cuiuscumque memineris pro animi sui proposito.*

Offertur autem ex Alcuino, & Gabriele pro redemtione animarum, idest, remissione peccatorum, cùm *ad Coloss.1.* in Christo habeamus redemtionem in sanguine eius, qui nobis applicatur in Missa & sacramentis, vt *lib.1.* diximus; pro spe salutis, idest, pro vita æterna, & consequutione beatitudinis, quæ est vera salus. & pro incolumitate, temporali scilicet, & corporali sanitate, vt etiam expresse pro infirmorum sanitate, salubritate aëris, fructuum abundantia, pace & similibus, offertur apud Clementem *lib.8. constit.c.18.19.* in Liturgia D.Iacobi, & Basilij, & testatur etiam Chrysostomus *Hom.77. in Io.* Cyrillus *catech. myst.5.* & Ambrosius *in ep.1.ad Timoth. c.2.* vt diximus *lib.1.c.8.* Tibique reddunt vota sua, sacrificia scilicet, ex Alcuino, vel ex aliis vota fidei, & deuotionis, seu pia desideria populi coofferentis. Æterno Deo viuo ac vero, ad distinctionem falsorum deorum, qui nec æternæ vitæ compotes sunt, nec eam aliis largiri possunt. nam quod ex se ipso non est, ex se vitam habere non potest: at quod non habet vitam ex se, nec viuendi cæteris causa esse potest. quorum vtrumque in summo Deo, qui ideo à Græcis Ζεὺς dictus est, requirit etiam Laërtius in Zenone, nec veri sunt; vnde *Ieremiæ c.10.* ait Propheta, *Dominus autem Deus verus est; ipse Deus viuens, & Rex sempiternus, ab indignatione eius commouebitur terra, & non sustinebunt Gentes comminationem eius. sic ergo dicetis eis: Dij qui non fecerunt cœlos & terram, pereant de terra, & de his quæ sub cœlo sunt.* 9.

Act.7.

Additur Sanctorum commemoratio, quorum patrocinia exposcimus. & quidem illud, *Commemorantes.* dupliciter à veteribus exponitur. Alcuinus *de off.c. de celebratione Missæ,* Amalarius, Florus, Innocentius, Durandus, Albertus, Bonauentura & VValdensis *tom.3.tit.4.c.37.* referunt ad communionem cum Sanctis, de qua *ad Rom.c.12.* vt sit sensus: Offerimus hoc sacrificium, communicantes memoriis Sanctorum, & eosdem venerantes. cum de hac Sanctorum societate dicat D. Paulus *ad Eph. 2. Estis ciues Sanctorum, & domestici Dei*; & communicemus cum Sanctis. & in obiecto fidei, vt ait Albertus & Gabriel, quia quod ipsi clarè vident, nos credimus & in obiecto spei, cùm eumdem speremus quem ipsi iam securi tenent. & in obiecto charitatis, quia eumdem omnes amamus; etsi illi perfectissime, nos imperfectè. Et in hoc sacrificio, cùm mediante hoc sint consequuti salutem. *Io.6. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, &c.* At verò Micrologus *c.12.* Odo Cameracensis *hoc loco,* & Hugo de S.Vict. *lib.2. de off.c.29.* communicantes, referunt ad offerentes inter se, vt sit sensus: Offerimus communicantes, idest, inter nos vniti, & coniuncti per fidem, & charitatem, vt decet membra eiusdem corporis. cùm dixerit Christus *Matth.5. Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet, &c.* & præterea memoriam venerantes in primis, &c. idque optima ratione probat Micrologus; quia in Natiuitate Christi, Epiphania, Paschate, 10.

Afcenfione,& Pentecofte,vt etiam conftat ex epiftola Viglij Papæ data ad Eleutherium anno 538. poft illud, *Communicantes*, additur, *& diem facratiffimum celebrantes, &c. fed & memoriam venerantes, &c.* vbi apertè videmus illud, communicantes, non coniungi cum Sanctorum memoria, fed ad folos offerentes referri, etfi fcriptores, vt ait Hugo, quafi initium capitis faciant, quamuis coniungatur cum præmiffis, quia in prædictis folemnitatibus reperitur prædicta diuerfitas,quæ fic potuit commodiùs adnotari.

11. Iam verò commemoratio Sanctorum in Miffa in eorum honore, & vtilitate noftra, quippe cum Sanctorum apud Deum pro nobis deprecatio fit vnum è mediis falutis noftræ, vt patet exemplo Ieremiæ, & Oniæ *lib.2. Mach.c. vltimo, & ex 2. epift. D.Petri c.1. & Apocal.c.5. Quam inter facrificandum à Domino poftulamus, antiquiffima eft.* Vnde Dionyfius *lib. de Eccl. hier.c.3.* ait: *Adeft protinus atque incunctanter Sanctorum defcriptio,coniunctionē eorum indiuiduam vnionémq; cum illo altiffimam & facratiffimam indicans,&c.* & Clemens *lib.8.conftit.c.19.*poft commemorationem pro Ecclefia, epifcopatu, miniftris Ecclefiæ, Regibus, & iis qui funt in dignitate conftituti; vt in omni fanctitate tranquillam vitam agamus, ait: *Sanctorum Martyrum memoriam colamus, vt digni efficiamini certamine ipforum.* Eufebius Alexandrinus *Hom. de Sanctis colendis*, apud Turrianum *lib.5. pro epiftolis Pontif.c.16. Ob hanc caufam præcepit nobis memorias celebrare, vt acceptis hymnis, & auditis laudibus, benignum Deum exorent, vt preces noftras caducas admittat*; *oportet ergo vt qui memorias Sanctorum celebramus, multa religione ac reuerentia eas celebremus.* Bafilius in Liturgia eorumdem commemorationem ponit, & reddit etiam huius facti caufam. Cyprianus *lib.3.ep.6.* petit adnotari dies paffionum Martyrum, vt in facrificiis memoriam eorum celebrare poffint.Cyrillus *catech. myft.5. Poftea* (inquit) *memoriam facimus eorum, qui ante nos dormierunt, Patriarcharum, Prophetarum, Apoftolorum, Martyrum, vt Deus orationibus illorum & deprecationibus fufcipiat preces noftras.* Chryfoft. *Hom.21. in Acta Apoftolorum*, ait: *Pro Martyribus offerre nihil aliud eft, quam in illa hora facrificij vocari: nam etiam Martyribus magnus honor eft nominari Domino præfente, dum mors illa perficitur, & horrendum facrificium, & ineffabilia facramenta.* S. Aug. *tr.84. in Io. Ideo ad menfam Domini, non fic Martyres commemoramus quemadmodum alios, qui in pace requiefcunt, vt etiam pro eis oremus, fed magis vt ipfi orent pro nobis.* & *fer.17. de verbis Apoftoli. Habet ecclefiaftica difciplina quod fideles norunt, cum Martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vbi non pro ipfis oratur, pro cæteris autem commemoratis defunctis oretur. lib.22. de ciu.c.10. Ad quod facrificium ficut homines Dei* [Martyres] *qui mundum in eius confeffione vicerunt, fuo loco & ordine nominantur, non à facerdote qui facrificat inuocantur; Deo quippe non ipfis facrificat, quamuis in memoriam facrificet eorum, qui Dei facerdos eft, non illorum.* videndus idem *fer.34. tertiæ partis fermonum.* Porrò Confefforum aut virginum non martyrum, nulla fit mentio, ex Innoc. *lib.3.c.10.* Durando *lib.4.c.38.*& Bonauentura quòd eo tempore facer Canon fit compofitus, quo nondum cœperant publicè in Ecclefia coli. conftat tamen ex Concilio Moguntino celebrato tempore Caroli Magni *can.36.*tunc iam Confefforum fefta cœpiffe effe in vfu; cum in Catalogo feftorum dierum ponantur dies fefti S.Martini, & S.Remigij. Fit igitur mentio inprimis gloriofæ virginis Mariæ, vt etiam habetur in Græcis Liturgiis S.Iacobij, Bafilij, Chryfoftomi,& apud Cabafilam *c.14. Præcipuè* (inquiunt) *fanctiffimæ, intemeratæ, fuperbenedictæ, gloriofæ dominæ noftræ deiparæ & femper virginis Mariæ, cum omnibus Sanctis memoriam facientes, &c.* & fanè meritò inprimis colenda B.Virgo. tum ex Steph. Heduenfi *c.13. & 17.*& Bonauentura,quia cæteris omnibus fanctior, vnde S. Ephrem

Ephrem *orat. de laudibus Virginis. Sanctior* (inquit) *Cherubim, sanctior Seraphim, & nulla comparatione cæteris omnibus superis exercitibus gloriosior.* & Andreas Cretensis *serm. de dormitione Deiparæ: O sancta & sanctis sanctior, & omnis sanctitatis sanctissime thesaure.* & Pet. Damianus *serm. de assumt.* declarans cur B. Virgo dicatur pulcra vt luna. *Virgo inter animas Sanctorum, & Angelorum choros supereminet, & cuncta merita singulorum, & omnium titulos antecedit, & quantumlibet aliæ stellæ resplendeant, luna tamen magnitudine præeminet, & splendore; sic vtramque naturam Virgo singularis exuperat immensitate gratiæ, & fulgore virtutum.* Nec non Damascenus *orat. 1. de dormit. Virg. Dei Matris & seruorum Dei infinitum est discrimen.* Similia habet Bonau. *in speculo virg. c. 7.* Antoninus 3. *p. hist. tit.* 18. *c.* 8. Carthus. *lib.* 1. *de laud. virg. art.* 14. Estque illustrium Theologorum opinio Mariæ sanctitatem, & gratiam, perfectiorem esse, quàm omnium Sanctorum etiam collectiuè, tum ob eximiam dignitatem Matris Dei, quæ Christi consanguinea & secundùm carnem coniuncta effecta est. quod nullis aliis creaturis conuenit. quam ob causam Epiphanius *hæresi* 79. dicit Mariam Virginem cæteris honoratiorem esse, propter mysterium Incarnationis. videndus etiam Augustinus *serm.* 35. *de Sanctis.* Damascenus *lib.* 4. *de fide. c.* 15. & Anselmus *lib. de excell. Virginis, c.* 8. vnde Io. Idiota *in prologo contemplationis B. Virginis. Accede* (inquit) *per deuotam mentis contemplationem ad gloriosissimam Virginem Mariam eius matrem, quia per ipsam, & in ipsam, & cum ipsa, & ab ipsa habet mundus & habiturus est omne bonum, scilicet superbenedictum filium eius Dominum nostrum Iesum Christum, qui est omne bonum, & summè bonum, & sine quo nihil est bonum, cum solus bonus sit. inuenta itaque Virgine Maria inuenitur omne bonum. Ipsa namque diligit diligentes se, immo sibi seruientibus seruit. Ipsa superbenedicto filio suo irato, potentissime reconciliat seruos & amatores suos.* Hinc D. Margarita virgo Belæ quarti Hungariæ regis filia inter loquendum eamdem nullo alio nomine quàm, beatam spem, vel spem mundi, vel Dei matrem appellabat, vt testatur Petrus Ransanus Episcopus Lucerinus Orator Ferdinandi Regis Siciliæ apud Serenissi. Mathiam Hungariæ Regem, *in epitome rerum Hungaricarum, Indice* 16. Quare cùm cæteri Sancti dulia colantur, beatissima Virgo hyperdulia est colenda, ex S. Thom. 3. *p. q.* 25. *art.* 5. Caiet. *ibidem,* Gabriele *in can.* Paludano 3. *d.* 9. *quæst.* 2. Canisio *lib.* 5. *de B. Virgine,* Vasquez *lib.* 1. *de ador. disp.* 7. Inde recensentur 12. Apostolorum, totidémque Martyrum nomina, & generaliter inuocantur sancti omnes, tam veteris quàm noui Testamenti. Oratúrque Deus, vt eorum precibus, meritísque ipsius muniamur auxilio, *Per Christum Dominum nostrum.* Obseruat autem Hugo de S. Victore *lib.* 2. *off. c.* 30. & Thomas VValdensis *tom.* 3. *tit.* 4. *c.* 37. præcessisse figuram memoriæ huius Sanctorum, quam facimus, in Rationali Aaron, vbi insculpta erant duodecim Patriarcharum nomina. qua certe re mónemur, vt ad mensam Domini accedentes sanctorum Patrum nostrorum vitæ sanctitatem ac puritatem imitemur, quod etiam notauit Beda *lib.* 3 *de Tabernaculo, cap.* 11.

Suarez. tom. 2. *disp.* 18. *sect.* 4. & *Barrada lib.* 6. *c.* 26.

Canonis pars secunda: *Hanc igitur oblationem, &c.* CAP. X.

SVMMARIVM.

1. *De manuum super oblata impositione, & eius significatione.*

2. De

2. *De quadruplici petitione, nempe, vt Deus acceptare dignetur oblationem materiæ futuri sacrificij, eámque benedicere & sanctificare per consecrationem in corpus & sanguinem Christi, dies nostros in sua pace disponere, nos eripere ab æterna damnatione, & iubere vt in suorum electorum grege numeremur.*

1. PArs altera canonis continetur oratione illa: *Hanc igitur oblationem seruitutis, &c.* quæ dum recitatur, extenduntur super oblata manus veteri ritu, vt videri est *Exod.29. Leuit.c.1.3.4.* vbi dicitur: *Ponétque manus super caput hostiæ, & acceptabilis erit.* Idque fit tum ad significandum hoc sacrificium non solùm esse holocaustum, & hostiam pacificam, sed etiam hostiam pro peccato ad Deum placandum, vt *lib.1.* dictum est; tum ad denotandam efficaciam & plenitudinem diuinæ gratiæ, cuius virtute oblata transubstantianda sunt in corpus & sanguinem Domini. Neque enim panem & vinum offerimus vt fideles liberentur ab æterna damnatione, vt sibi fingit Lutherus, & Kemnitius, sed vt docet ex Apostolorum sensu Proclus Patriarcha Constantinopolitanus *lib. de traditione diuinæ Liturgiæ*, vt Deus hanc oblationem panis & vini acceptet vt materiam sacrificij futuri, ita vt per illorum mutationem fiat corpus & sanguis Christi, diésque nostros in sua pace disponat, &c.

2. Continet igitur pars hæc quatuor petitiones. Prima est vt Deus placatus dignetur acceptare seruitutis nostræ totiúsque Ecclesiæ oblationem materiæ futuri sacrificij, ita vt eam benedicat, & sanctificet, faciátque per consecrationem corpus & sanguinem Christi. quam additam à Leone asserit Durandus *lib.4.c.39.* Meritóque dicitur seruitutis nostræ. quia sacrificium Deo fit in recognitionem illius supremæ Maiestatis, & agnitionem seruitutis, infirmitatis, ac subiectionis humanæ, vt *lib.1.* disputatum est; pertinétque ad adorationem latriæ. quare rectè S.Clemens *lib.8. constit.c.15.* vt notat Turrianus *ibidem, & lib.2.de Euch.c.13.* Missam appellat mysticam latriam. Nomen verò latriæ significat, cum magno timore & reuerentia seruire, à particula, λα & τρέω. etenim Creatori propriè, non creaturæ seruiendum esse cum timore, & tremore, docet Psalmus 2. *Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Sequuntur deinde tres aliæ petitiones, quas adiecit S.Gregorius ex Io. Diacono *in vita S.Gregorij lib.2.c.18.* Beda *lib.2.de hist. gentis Anglorum*, VValfrido *c.22.* Amalario *lib.3.c.23.* Micrologo *c.24.* Stephano Heduensi *c.13.* Bernone *c.1.* Bonauentura *in expositione Missæ*, Innocentio, Durando. Nempe secunda: *Diésque nostros in tua pace disponas*, non autem Mundi pace, vt notauit etiam Odo Cameracensis & Stephanus Heduensis, quia Christus *Io.c.14.* dixit: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis; non quomodo mundus dat ego do vobis.* Et huiusmodi pax Christi est conuenientia affectuum & passionum, *Psal.118. Pax multa diligentibus nomen tuum*; & cuius suauitas exuperat omnem sensum, *ad Philip.c.4.* Nec habetur ab impiis, *Isaiæ c.48. Non est pax impiis, dicit Dominus.* vnde comparari possunt iis, qui fulmine icti sunt, qui etsi exteriùs videantur integri, interiùs tamen arefacti sunt. Græci dicunt: *Oremus pro superna pace.* vnde ait Cabasila, *Pacem autem dicit non solùm eam, quæ est ad inuicem, quando nulli malum volumus, nec vllius sumus iniuriæ memores; sed eam etiam, quæ est erga nos ipsos, quando cor nostrum non condemnat nos.* Itémque tertia: *Atque ab æterna damnatione nos eripi.* de qua Isaias *c.66. Vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur*; vnde cùm nec pœnam damni, nec sensus, sint vnquam euasuri, coniunctam habent desperationem; ideóque maior est omni alia miseria, ex Augustino *lib.de spiritu & anima.* vbi etiam ait: *Miseris mors est sine morte, finis sine*

fine, & defectus fine defectu: quia & mors semper viuet, & finis semper incipiet, & defectus deficere nesciet. mors perimet, & non extinguet, dolor cruciabit, & pauorem non fugabit (nam in hoc mundo metus dolorem quidem habet, sed dolor non habet metum, metus amittitur cùm tolerari iam cœperit quod timebatur, vt etiam docet D.Greg.in illud *Iob c.10. Vbi nullus ordo,&c.*) *flamma comburet, & tenebras non discutiet, erit in igne obscuritas, in obscuritate pauor, in combustione dolor.* Denique quarta, *Et in electorum tuorum grege iubeas numerari.* Odo Cameracensis munerari legit, in æterna videlicet illa patria quam lætificat fluminis impetus *Psal.43.* vt exponit D.Basilius *Hom.12.* etenim *Psal.86. Gloriosa dicta sunt de te Ciuitas Dei.&c, Sicut lætantium omnium nostrùm habitatio est in te.* Sed cur *sicut*? quia vt ait *ibidem* Augustinus, talis ibi erit iucunditas qualem hîc non nouimus, quia non est iucunditas, quæ habetur in poculis & prandiis, sed quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, 1. *Cor.2.* Idem D. Augustinus *lib.3. de libero arbitrio,* docet tantam esse iucunditatem lucis æternæ, vt etiamsi non liceret in ea manere nisi vnius diei mora, ob hoc solum innumerabiles huius vitæ plenæ diuitiis, & circumaffluentia temporalium bonorum, rectè meritòque contemnerentur. cùm non falso aut prauo affectu dictum sit, *Quoniam melior est dies vna in atriis tuis, super millia, Psal.83.* Qui etiam in soliloquiis ex iis quæ dedit Deus corpori nostro corruptibili, & communia inimicis, cœli claritatem vt videret, aëris puritatem vt respiraret, sonorum varietates vt audiret, odorum suauitates vt olfaceret, saporum qualitates vt gustaret, iumenta ad adiumentum, volucres cœli, pisces maris, fructus terræ ad reficiendum, argumentatur ingentia,& innnmerabilia, quæ præparauit in suo palatio diligentibus se. de quibus dixit Isaias *c.64. Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te.* vt etiam D. Bernardus *lib. de diligendo Deo,* docet, sicut aquæ stilla multo infusa vino deficere ex se tota videtur, dum & colorem & saporem vini induit; & ferrum candens fit igni simillimum; & Solis luce perfusus aër, in eamdem transformatur luminis claritatem; ita necesse esse beatos ineffabili quodam modo, à seipsis liquescere,& in Deum penitus transformari.

Canonis pars tertia: *Quam oblationem,&c.* CAP. XI.

SVMMARIVM.

1. *Antiquitas & obscuritas huius tertiæ partis.*
2. *Quina signatio crucis super oblatis, & mystica eius ratio.*
3. *Verba,* Pridie quàm pateretur, *non fuisse addita ab Alexandro: nec esse de necessitate Sacramenti, quicquid Scotus senserit.*
4. *Cur Dominus sacrificium sub speciebus panis & vini instituerit.*
5. *Cur in manus sumserit.*
6. *Christum in consecratione oculos ad cœlum leuasse, & quibus de causis.*
7. *An gratiarum actio, benedictio, & consecratio idem fuerint.*
8. *Num consecratio præcesserit fractionem.*
9. *Fueritne Iudas particeps Eucharistiæ a Christo distributæ, & num ipse Christus sumserit.*
10. *Suisne manibus Discipuli diuina mysteria sumserint, aut Dominus illis manibus propriis communionem impartiuerit? déque veteri modo accumbendi mensæ.*

11. *Verba*

11. *Verba,* Accipite, & manducate, *non esse necessaria ad consecrationem perficiendam, quicquid dubitet Scotus.*

12. *Rectè adhibita verba*, Ex hoc omnes. *etiamsi expressè apud Euangelistas non legantur.*

13. *Præter materiam in hoc diuino mysterio, fuisse etiam necessariam verborum formam, quæ oblata consecrarentur contra Nouatorum dementiam, eámque non ministrorum arbitrio fuisse relinquendam, vt alij garriunt; sed certam ac definitam. nec aliam fuisse quàm à Christo præscriptam,* Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.

14. *Eamdem ad consecrationem sufficere absque alia oratione, qua rogetur Deus, vt mittat super oblata Spiritum sanctum, qui efficiat panem corpus, & poculum sanguinem, contra quam plures Græci opinentur; qui pariter errant sentientes esse de essentia formæ, etiam illa verba:* Quòd pro vobis traditur, aut frangitur in remissionem peccatorum.

15. *Pronomen,* Hoc, *quomodo accipiendum reiectis hæreticorum & plurium Catholicorum sententiis.*

16. *Verbum,* Est, *propriissimè sumi pro verbo substantiuo, absque vllo tropo aut figura, contra Nouatorum somnia.*

17. *Dictio,* Enim, *an sit de consecrationis essentia, qualéque peccatum eius omissio.*

18. Corpus, *naturale scilicet Christi, non eius figura aut signum, vt delirant Caluinus, OEcolampadius, & cæteri Nouatores.*

19. Meum, *non possessiuè, vt Ioannes Campanus fingit, sed ipsummet de Virgine natum, & quod datum est in remissionem peccatorum.*

20. *Num Christus Dominus in vltima cœna Discipulis dederit corpus suum passibile, an impassibile vt nunc datur.*

21. *An teneat consecratio si fiat aliqua mutatio in proferenda forma.*

22. *De sanctissimæ Eucharistiæ adoratione etiam ab Angelis exhibita, luminum accensione, & delatione in processionibus.*

23. *De causis eleuationis sanctæ Eucharistiæ. Quibus verbis à piis salutari consueuerit. Quid sibi velit manus erga illam extensio, & osculum. Quid tintinnabuli sonitus, & eleuatio casulæ.*

24. *An sit de essentia sacrificij vt consecratio poculi postponatur consecrationi corporis.*

25. *Quamuis post cœnam Christus obtulerit, reliquit tamen Apostolis vt statuerent, quid hac in re seruandum esset.*

26. Et hunc præclarum calicem, *rectè dictum; oblationem Ecclesiæ eiusdem esse rationis cum oblatione Christi, & num liceat in eodem sacrificio plures calices consecrandos statuere; quæ materia calicis Christi.*

27. *An de essentia consecrationis poculi sit tantùm,* Hic est calix sanguinis mei, *an requirantur etiam sequentia verba, vsque ad remissionem peccatorum inclusiuè.*

28. *Non posse sine graui peccato omitti, quæ post consecrationem sequuntur. & quam variè habeantur in variis Liturgiis.*

29. *Cur dicatur,* Noui & æterni testamenti.

30. *Ex D. Petri traditione rectè positum,* Mysterium fidei.

31. *Eucharistiam non tantùm sacramentum esse, sed etiam sacrificium. & quomodo dicatur Christi sanguis effusus pro omnibus.*

32. Hæc quotiescumque feceritis, &c.

33. *Cur iusserit Dominus nos hæc in sui memoriam facere.*

34. *Calix etiam eleuari debet, etsi alicubi secus fiat; & an eleuandus coopertus.*

Tertia hæc pars, vt est antiquissima, citatur enim à D. Ambrosio *lib. 4. de sacram. c. 5. & can. panis est. de consecr. d. 2.* nedum ab Alcuino *de off. c. de celebrat. Missæ*, Amalario *lib. 3. c. 24.* & Paschasio *lib. de corpore & sanguine Domini. c. 12.* etsi Gratianus *canone vtrum. de consecr. d. 2.* & S. Thom. *3. p. q. 83. art. 4.* id tribuant D. Augustino, imò multa habeâtur in Liturgia D. Iacobi; ita cęteris est obscurior. Odo enim Cameracensis existimat litteralem sensum horum verborum, *Quam oblationem in omnibus quæsumus, benedictam, adscriptam, ratam, rationabilémque, &c.* esse, vt petamus fieri oblationem adscriptam, idest, adiunctâ verbo in vnitate personæ; ratam, idest, veram, certam, fixam, validam, seu efficacem, & denique rationabilem, vt non hircorum, aut vitulorum sanguinem, vel simplicem panem, vinum offeramus; sed Christum ipsum, qui non solùm rationalis est, sed æterna ratio, & sapientia, qui non possit non acceptari à Patre. verùm cùm addatur, *vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filij tui*, repeteretur quod dixisset priùs Paschasius, seu mauis Augustinus *can. verùm. de consecr. d. 2.* S. Thom. *3. p. q. 83. art. 4. ad 7.* Gabriel *lect. 33.* Sotus *4. d. 13. q. 2. art. 4.* sentiunt nos Deum rogare his verbis, vt faciat nõ quidem panem & vinum, corpus & sanguinem Christi media consecratione, sed vt nos consequamur effectum, seu sit nobis ad profectum; faciátque oblationem benedictam, idest, per quam nos benedicamur. Adscriptam, per quam cœlo adscribamur. Ratam, per quam in visceribus Christi censeamur. Rationabilem, qua belluinum sensum exuamus. Atque acceptabilem, vt nos acceptabiles simus in vnico filio eius; ita vt effectiuè operetur in nobis has benedictiones. Alcuinus tandem, Florus, Hugo de S. Victore, Innocentius, Bellarminus, & alij existimant, nos à Deo petere, vt oblationem prædictam panis & vini sacris precibus commendatam suísque altaribus impositam ad consecrandum, efficiat ex profana in omnibus seu cumulatissimè benedictam, quippe cùm Christus oblatio sit omnium gratiarum benedictione plena, quòd Pater non dederit filio gratiam ad mensuram. & de plenitudine eius omnes accepimus, tamquam vnguentum quod ex capite descendit in omnia vestimenta summi Sacerdotis. Eamdémque approbando reddat adscriptam; adscribat scilicet, & numeret inter dona, quæ ipsi probantur. putat Turrianus noster *lib. 8. constit. S. Clementis*, incircumscriptam, & quasi infinitam exponendam. quòd in quadam Græca Liturgia, qua S. Petrus vsus est loco *adscriptam*, habeatur *ἀπερίγραπτον*, quod *incircumscriptum* significat; idque dictum sit, quòd Christus in Eucharistia non circumscribatur loco. sic igitur adscriptam, confirmando efficiat ratam, stabilem videlicet, & firmam, vt fructum certum ac perfectum ex operato ad nos referat. Itémque faciat rationabilem, ita vt prudenter offeramus, vnde sit rationabile obsequium nostrum, *ad Rom. 12.* Ac tandem reddat acceptabilem, ita vt vndique bene se habeat & ob id non tantùm ex parte doni corporis & sanguinis Christi, sed etiam ex parte offerentis digna sit, quæ acceptetur à Deo. Notátque Innocentius *lib. 3. c. 12.* esse Antithesin proditionis Iudæ quæ fuit maledicta, proscripta, irrita, iniqua, & detestabilis. Guitmundus etiam *lib. 3.* ex his verbis, *Vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filij tui*, colligit contra impanatores, cum corpore & sanguine Christi, non remanere substantiam panis, & vini, cùm non petamus, & oremus, vt in eis lateat corpus & sanguis Christi, sed vt ea fiant corpus & sanguis Christi. 1.

Dum verò hæc dicuntur fiunt quinque crucis signationes: tres quidem super hostiam & calicem coniunctim, de quibus meminit S. Augustinus *lib. de dulis Basilij, & tract. 64. in Ioannem*, quarta super hostiam, dum dicitur, *vt fiat nobis* 2.

corpus,

corpus, & quinta super calicem, dum additur, *& sanguis dilectissimi filij tui Domini nostri Iesu Christi.* Has autem crucis signationes S. Bonauentura refert ad passionem quinque sensuum Christi: nam visus velatus est, auditus irrisionibus offensus, gustus felle & aceto pastus, odoratus fœtorem passus, in monte Caluariæ tactus, clauis transfixus. Micrologus *c.*14. ad quinque Christi vulnera refert. Hugo de S. Vict. *lib.*2.*c.*31. putat tres fieri ad ostendendum totam sanctissimam Trinitatem in hoc & aliis sacramentis operari; deinde super hostiam & calicem singulas, vt per virtutem crucis vnà intelligatur in vtroque operatio eiusdem sanctissimæ Trinitatis. S. Thom. 3. *p.quæst.*83. *art.*5. *ad* 3. Dur. *lib.* 4. *c.*40. Gabriel *lect.*21. tres referunt ad venditionem Christi factam sacerdotibus, Scribis, & Pharisæis, alteram ad Iudæ vendentis, vltimam ad Christi venditi personam.

3. *Qui pridie quam pateretur.* fuit opinio VValfridi *c.*22. & Micrologi *c.*12. addita hæc fuisse ab Alexandro Papa, sed rectiùs sentit Alcuinus *lib. de off. c. de celebr. Missæ*, hæc eadem fuisse etiam Apostolis in vsu. cùm habeantur etiam in Liturgia D. Iacobi, & apud Clementem *lib.*8.*c.*17. Iam verò Scotus 4.*d.*8.*quæst.*2.*art.*2. & Angelus *v. Eucharistia, num.*24. tenent hæc verba, licèt non sint pars formæ, esse tamen de necessitate sacramenti, vt forma possit significatiuè proferri in persona Christi; quia nisi Minister illa verba præmittat, haud constabit num in propria vel aliena persona loquatur. Meliùs tamen cæteri negant esse de necessitate sacramenti. tum quia sola verba Christi sunt de necessitate sacramenti, qualia non sunt hæc, cùm ea in conficiendo Christus non adhibuerit; tum quia per hæc verba non indicat sacerdos se in consecratione induere personam Christi, sed solùm refert historicè quid Christus fecerit, cùm voluit hoc sacrificium instituere. Cur verò tunc solùm Christus instituerit hoc diuinum sacrificium, diximus *lib.*1.*c.*2.*n.*5. videndúsque Hieron. *in* 1. *ad Cor. c.*11. August. *ep.*118. *& can. liquido, de consecr. d.*2. Algerus *lib.*1.*c.*22. Pamelius *in epist.*63. *D. Cypriani, n.*50.

4. *Accepit panem.* pretiosa sacramenta in non pretiosis speciebus instituit Deus, vt docuit etiam Tertull. *lib. de Baptismo, c.*2. & Algerus *lib.*3.*c.*4. *de sacramento corporis Christi.* Et sanè si sub accidentibus splendidissimi auri, aut gemmarum remansisset Christus, adoraretur quidem, & coleretur, sed non sumeretur, nec in pectus nostrum magna cum vtilitate induceretur. Quare non caret magno mysterio quòd Christus Dominus euangelicum sacrificium voluerit instituere, sub speciebus panis & vini, *Matth.* 26. *Marci* 14. *Lucæ* 22. & cùm multæ huius rei causæ afferri possint, hæ præcipuæ videntur. Prima quòd hæc duo 1.
panis & vini symbola, quàm aptissima sint ad Christi Domini amorem ostendendum, qui maximè vnitiuus est; cùm enim nihil sit quod magis homini vniatur, quàm cibus & potus, quippe qui non tantùm extrinsecè, vt vestes, & cætera quæ adiacent, sed intimè & vbique vniatur, cùm totum conseruet & alat corpus, aptè omnino ostendunt voluisse hac ratione Dominum nobis arctissima & maxima vnione coniungi. Valdéque mirum non exhorruisse humanum stomachum sæpissime fœtidis & pessimis humoribus repletum. meritò autem inter alimenta & potus, panem & vinum elegit, quòd hæc & communiora sint & omnibus gratiora, nec fastidium generent. Altera quòd sicut sine 2.
corporeo alimento & potu vitam corporis conseruare non possumus, ita neque spiritualem vitam sine Eucharistia; ita docet ipsemet Christus *Ioan. c.*6. *Hic est panis de cœlo descendens, si quis ex ipso manducauerit non morietur. Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi, si quis manducauerit ex hoc pane viuet in æternum, & panis*

 quem

3. *quem ego dabo caro mea est pro mundi vita.* Tertia quæ ex prædicta consequitur, ad ostendendum sacram Eucharistiam eos effectus in anima fideli operari dignè susceptam, quos panis & vinum operantur in corpore. sua enim præsentia & gratia conseruat, fouet, alit, corroborat, & auget spiritualem vitam non secus ac panis & vinum corporalem. ideo *Psalm.22. Parasti in conspectu meo mensam, &c.*
4. Quartò docet D. Cyprianus *epist.* 63. Augustinus *tract.* 26. *in Io.* S. Gaudentius *tract.2. in Exodum.*& Concilium Tridentinum *sess.*13.*c.*2.voluisse Dominum corpus & sanguinem suum in eis rebus commendare, quæ ad vnum aliquod redigantur; quippe cum ex multis granis vnus panis conficiatur, & ex multis racemis vinum confluat, vt magis eluceret optare, vt quamuis multi simus, ex quibus tamquam ex multis membris componitur vnum Ecclesiæ corpus,huius tamen diuini mysterij vinculo arctissimè colligaremur,& efficeremur tamquam vnum corpus animorum coniunctione, ab ipsius Christi spiritu animatum. Quam etiam ob causam hoc diuinum mysterium communio dicitur, quasi vnio omnium per dilectionis affectum. videndus etiam S. Thom. 3. *p.quæst.*74. *art.*1. Guitmundus *lib.* 2.*pag.*414. Algerus *lib.*2. *c.*5. Paschasius *c.*10. Augustinus *can. quia passus, de consecr. d.*2. Bernardus *serm. de cœna.* Turrecrem. *can. non oportet, de consecr.d.*2, Sotus *lib.*4. *sent.d.*9. *quæst.*1. *art.*1. Glossa *in* 1. *ad Corinth.*6. *&* 11. Beda *ibidem.* Concilium Tridentinum *sess.*13. *c.*2. Catechismus Rom. *cap. de Eucha-*
5. *ristia,* Concilium Coloniense.*p.*7. *c.*23. Quintò, quia materia panis priùs molitur, quod passionem Christi denotat, qui, vt ait Isaias *c.*53. attritus est propter scelera nostra. Sic etiam materia vini. vnde de Christo dixit Isaias *cap.*63. *Quare*
6. *ergo rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari?* Sextò, vt nos pariter cor nostrum contritione conteramus sumentes Eucharistiam,
7. dum mediis his speciebus Christi passionum recordamur. Septimò,vt indicaret frequenter communicandum; cùm inter cætera panis & vinum quotidie sumantur, conueniántque non tantùm pauperibus, verumetiam diuitibus. vt de Eucharistia constat ex parabola eius, qui fecit cœnam magnam, & vocauit
8. multos, *Luc.* 14. Octauò denique ex S. Gaudentio *loco cit.* vt immaculatus Dei *Malach.* agnus hostiam mundam mundato populo traderet celebrandam, sine vstione, *c.1.* sine sanguine,sine brodio, idest, iure carnium, & quæ omnibus ad offerendum promta esset, ac facilis. Præcessit figura huius institutionis in panis & vini sacrificio Melchisedech, vt patet ex D. Paulo *ad Hebr.c.*6. Cypriano *epist.*63. Basilio *Psalm.* 19. Ambrosio *lib. de Abraham,c.*3. *& lib.* 5. *de sacrament.c.*1. Hieronymo *epist.*17. Chrysostomo *in Psalm.* 109. Augustino *lib.*16. *de Ciu.c.*22. *& lib.*17. *c.*20. Damasceno *lib.*4.*de fid.c.*14. qua de re *lib.*1. diximus. Et videtur idem adumbratum *Isaiæ c.*58.cùm ait:*Cibabo te hæreditate Iacob.* quæ,vt constat *Gen.c.*27. fuit frumenti & vini.

In sanctas ac venerabiles manus suas. In D. Iacobi Liturgia est, *Accipiens panem* 5. *in sanctas, immaculatas, inculpabiles, & immortales manus suas.* Apud D.Clementem *lib.*8.*constit.c.*12. *aliàs* 17. *Qua enim nocte tradebatur, cùm accepisset panem sanctis ac ab omni labe puris manibus.* vt etiam meritò *Cant.c.*5.dicantur Christi manus tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis. quia perfectæ, & ad omne opus bonum paratæ, ac mobiles, aureæque, & plenæ lapidibus pretiosis, ob diuinitatem & Spiritus sancti dona, & charismata. Sed cur in manus suas panem sumsit, cùm eum in mensa positum consecrare potuerit? An ambabus manibus sumsit, vt ostenderet hanc panis & vini transubstantiationem in corpus & sanguinem suum, opus esse tum omnipotentiæ suæ, cùm & Deus esset, & homo cui omnia dedit

dit Pater in manus. ideóque vt creare poterat, quæ non erant, ita creata conuertere, quod pluribus explicat D. Ambrosius *can. re vera. de consecrat. d.2.* tum liberalitatis infinitæ, iuxta illud Dauidis *Psalm.144. Aperis manum tuam, & imples omne animal benedictione.* Ambas autem hîc aperit, vt cœlesti hoc pane non Angelorum manibus, sed sua diuina potentia confecto, thesauros liberalitatis suæ ac benedictionis se effundere doceat. tum denique meritorum eius, cùm panem hunc [illegible] in sudore vultus nostri, sed Christi comedamus; nec labores manuum [illegible] m, *Psal. 127.* sed meritorum & passionum eius manducemus, ideóque bene nobis sit, & simus beati.

6. *Et el uatis oculis in cœlum ad te Deum Patrem suum omnipotentem.* Licèt hæc non habeantur in Euangelio, ea tamen hausit Ecclesia ex Apostolica traditione, vt docet S. Thomas *3.p.quæst.83.art.4.* Alensis *4.p.quæst.33.m.3.* Ruper. *lib.2. de off. c.10.* Innocentius *lib.4.c.5. & cap. cum Marthæ, de celebr. Miss.* & Sotus *4. d.9.q.1. art. 1.* vnde habentur etiam in Liturgia D. Iacobi hoc modo: *In cœlum suspiciens, &c.* in Liturgia S. Marci, *Suspiciens in cœlum ad te Patrem, &c.* & apud Clementem *lib.8. c.12. vel 17. Suspiciens in te Deum suum, & Patrem, &c.* & D. Ambrosium *lib. 4. de sacram.c.5.* Et est omnino rationi conforme; tum quòd soleret in maioribus operibus oculos ad Patrem attollere, *Matth.14. Marci 6. Lucæ 9. Io.11.* Ideo multo magis in institutione tanti sacrificij. tum vt doceat, teste Gabriele *in can. lect.34.* quid deceat nos etiam facere, cùm tam magnum sacramentum per manus nostras perficere dignatur Deus; præsertim cùm paulo ante professi fuerimus, sursum corda ad Dominum habere. tum postremò vt indicaret panem quem tunc daturus erat, non esse terrenum, sed supersubstantialem, & cœlestem à Patre datum. de eo enim dictum fuerat *Io. 6. Amen amen dico vobis, non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum.* Panis enim Dei est, qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo. Et meritò sanè ad Deum Patrem omnipotentem eleuasse oculos dicitur, quòd huius mysterij fides & veritas maximè pertineat ad articulum omnipotentiæ Dei, vt notauit etiam S.Thomas *2.2.q.1.art.8.ad 6.*

7. *Tibi gratias agens benedixit, fregit.* Est sanè difficultas non leuis an gratiarum actio, benedictio, & consecratio idem fuerint, nec ne. & quidem S. Thomas *3. p.quæst.78. art.1.* Durandus *4.d.8. quæst.2.* Marsilius *q.6.art.1.* Alensis *4.p.q.33.m.2.* Gabriel *lect.36.in can.* & alij consecrationem non distinguunt à benedictione, eò quòd consecratio sæpe dicatur benedictio. vt *1. Cor. 10.* ex Chrysostomo *ibid. Hom.25.* Ambrosio *lib.de his,qui initiantur,c.9.* & Cyrillo *epist.10. ad Nestorium,lib.4. in Io.c.17. & lib.11. c.24.* & gratiarum actio & benedictio sint idem. cùm Hieronymus *1. Cor.11.* exponat, *Gratias egit,* idest, *benedixit,* & Marcus & Matthæus in consecratione corporis vtantur verbo εὐλογία. in consecratione autem calicis, εὐχαριστία. & Paulus *1. Corinth.14. Si benedixeris spiritu, &c.* idem appellat benedictionem & gratiarum actionem. & Irenæus *lib. 4. c.57.* dicit hoc sacramentum confici gratiarum actione. At D. Bonauent. *4.d.8. art.2.quæst.3.* Sotus *4.d.11.q.1. art.2.* Beda *in c.14. Marci,* Iansenius *c.131.concordiæ Euangelicæ,* benedictionem & gratiarum actionem idem esse, ex dictis, differre tamen à consecratione. Alanus *lib. 1. de Eucharistia, c.23.* benedictionem & consecrationem idem esse, vt etiam ait Liranus *in 1. ad Corinth.11.* & Odo Cameracensis, differre verò à gratiarum actione, quæ fuit solùm præparatio ad tantum mysterium. Suarez denique *disp. 58. sect.2.* cum plerisque aliis singula horum trium distinguit. Benedictio enim distinguitur à consecratione, tum ex Concilio Tridentino *sess.13. c.1.*

asserente

asserente Saluatorem instituisse hoc mysterium in cœna, cùm post panis viníque benedictionem se suum corpus singulis præbere discipulis, ac suum sanguinem, disertis verbis testatus est. tum quia magis videtur hoc consonum narrationi Euangelistarum, *Accepit Iesus panem, benedixit, fregit, deditque discipulis suis, dicens: Hoc est, &c.* præsertim cùm soleret Christus cibos benedicere, vt etiam *ex Lucæ c.9. & Marci c.4.* videre est, vt notat Caiet. *in c.26. Matthei*, Sotus & alij. tum ex vsu Ecclesiæ insinuantis benedictionem illam præuiam fuisse consecrationi, cùm signo crucis benedicit materiam oblatam, vt fiat aliqua imitatio benedictionis Christi; cùm proprius modus benedictionis Christi, sicut & quinque panum, nesciatur; etsi non sit improbabile ipsum benedixisse etiam signo crucis, quod sciebat paulo pòst, sua passione sanctificandum, vt existimat Alfonsus Salmeron *tom. 9. tract.* 12. ideóque Ecclesiam ab Apostolis præsentibus edoctam, nunc idem signum atque benedictionem adhibere. & sanè vti Christi passio antequam esset, vaticinio & fide, à piis hominibus concepta, operabatur, vt constat ex serpente æneo, qui typum crucis gessit, *Num.* 21. in Tau, *Ezech. c.* 21. *&c.* cáque de causa dicitur Agnus occisus ab origine mundi: ita etiam crux Christi antequam in ea penderet Dominus, benedictionis fons, & origo esse potuit. Ob id Iacob moriturus cancellatis manibus Ephraim & Manasse nepotibus benedixit, crúcis formam brachiis exprimens, & mysterium designans, *Genesis c.* 48. videtur autem D. Augustinus *serm.* 19. *de Sanctis*, fecisse mentionem signationis crucis hoc loco, & sequentibus adhibitæ, cùm ait: *Cum huius crucis charactere Basilica dedicantur, altaria consecrantur. altaris sacramenta cum interpositione dominicorum verborum conficiuntur.* Similiter gratiarum actio distinguitur à consecratione. tum quia gratiarum actio refertur ad Patrem. quam ob causam Chrysostomus *Hom.*83. *in Matth.* dicit fuisse actum gratitudinis ad Deum pro beneficiis suæ humanitati collatis. vel fortè, vt aliis placet, quòd tantum sacramentum mundo concedere dignaretur. Consecratio verò ad panem, tum ex Iustino *Apol.*2. vbi in fine ait: Eum enim pane accepto cùm gratias egisset, dixisse: *Hoc facite in meam commemorationem. Hoc est corpus meum.* & poculo similiter accepto & gratiis actis dixisse: *Hic est sanguis.* quod etiam docet Anselmus 1. *Corinth.* 10. & Beda *Lucæ c.*22. Pari modo distinguitur à benedictione, cùm gratiarum actio sit grati animi significatio erga Deum, & ad illum referatur, benedictio autem, de qua hîc est sermo ex contextu, cadat in panem, & fuerit veluti præparatio animorum ad tantum mysterium; factáque sit tanto verborum apparatu, ac solemnitate, & inter cœnandum, non autem initio, vt communes benedictiones fieri solent; etsi fortè tam benedictionem quàm gratiarum actionem vna eadémque oratione perfecerit, vt existimat Anselmus *in c.* 26. *Matth.* Porrò, quia hoc totum fuit in ordine ad panis viníque consecrationem, & cum ea coniunctum, dicitur à Patribus consecratio, vt etiam ordo dicitur, Manus impositio. nisi etiam consecrationis nomine, totum canonem vocent, vt censet Bellarminus *lib.*4.*c.*14.

Solet etiam quæri an consecratio fractionem præcesserit, an potiùs sit se- 8
quuta? Et quidem S. Thomas 3.*p.quæst.*78.*art.*1. Bessarion *lib. de Eucharistia*, Alensis, Gabriel, Iansenius, *locis citatis*, volunt præcessisse, vt facere consueuit Ecclesia; ob id per anticipationem dictum esse, *benedixit, fregit, deditque discipulis suis, dicens: Accipite, &c.* vt sæpe fieri docet Augustinus *lib. de consensu Euang. c.*30.31. At verò D. Clemens *lib.*8.*c.*12. *aliàs* 17. Tertullianus *lib.*4. *contra Marcionem, c.*40. Bon..uentura *loco cit.* Sotus 4.*d.*1ℓ.*quæst.*1. *art.*2. Suarez *disp.*58. *sect.*2. & *disput.*75.

sect.2.

sect. 2. censent subsequutam esse; ita vt diuiso in partes sufficientes adstantibus omnibus pane,& fortè etiam patinæ impositas,eas consecrarit,& dederit discipulis;quibus maximè fauet contextus euangelicus, & D. Pauli 1.*ad Cor.*11. *Accepit panem, & gratias agens,fregit,& dixit: Accipite & manducate. Hoc est,&c.* Et congruunt hæc cum antiquo Hebræorum Rituali secundæ cœnæ Paschalis,in qua, teste Illustriss.Baronio in annum 34.*c.*39. & Barradio *tom.*4. *lib.*3.*c.*2. Paterfamilias tortam panis azymi,sub mappa antea seruatam frangebat, in tot particulas eam diuidens, quot essent discumbentes, sicque diuisam porrigebat singulis. Et post communem benedictionem adhiberi solitam,ob celebritatem in distributione tortæ addebat: *Hic est panis ærumnæ, quem comederunt Patres nostri in terra Ægypti; quisquis esurit accedat, & peragat Pascha.* & acceptum etiam poculum benedicebat, dicens: *Benedictus es Domine, qui fructum vitis creasti, &c.* & degustatum tradebat proximo, ille alteri, donec per totum conuiuium circumferretur.

*Latinum edidit Emmanuel Tremelius. Aria Mõtano in lib. Missaioth. tract. de Deibenedict. c.*7.

9. *Deditque discipulis suis.* Sed numquid etiam Iudæ? D. Clemens *lib.* 5.*c.*13. etsi aliqui putent locum esse corruptum, vt interdum accidit in iisdem constitutionibus, vt refertur in VI. Synodo *c.* 2. Hilarius *in Matth. can.* 30. Rupertus *lib.*10. *in Matth.* Maximus, & Georgius, Pachimerius Dionysij Scholiastes,Innocentius *lib.* 4. *c.* 13. Franciscus Turrianus *in citato loco Clementis*, Sebastianus Barradius *tom.*4. *lib.*3. *c.*2. negant Christum suum corpus ac sanguinem dedisse Iudæ. & videtur pluribus eiusdem sententiæ Dionysius *de ecclesiasti. hier.c.de communione*, etsi aliis contrariæ videatur opinionis. At verò Origenes *tract.* 35. *in Matth.* Cyrillus *catechesi* 13. Chrysostomus *Hom.* 83. *in Matth.* Cyrillus Alex. *lib.*9. *in Io.c.*19. Theophylactus *in Matth. c.* 26. Euthymius *ibidem.* Nicephorus *lib.* 1.*c.*30. Augustinus *in Ioan. tract.* 6. 50. 62. *lib.*1. *contra Cresconium, c.*25. *lib.*5. *de Baptismo, c.*8. *& epistola* 163. Ambrosius *in Apolog. Dauid*, Eugenius Papa *cap. si sacerdos, de off. ord.* Cyprianus *serm. de cœna Domini*, Hieronymus *in c.*14. *Marci.* Leo *serm.* 3. *&* 7. *de passione*, Algerus *lib.*1. *de sacramento altaris,c.*21. Paschasius *lib. de corpore Christi, c.*18. Rabanus *lib.* 1. *Instit. c.*32. *lib.*2. *c.*36. Magister 4.*d.*11. & *ibidem* Alb. Bonauent. Richardus, S.Thomas *quest.*3.*art.*2.*&* 3.*p.quest.*81.*art.*2. Gabriel *lect.*37. Alensis 4.*p.quest.*44.*m.*4. Sotus 4.*d.*12.*quest.*2.*art.*2. Viguerius *de Eucharistia,versu* 19. Baronius in annum 34.*c.*57. Suarez *disput.*41.existimant etiam Iudæ à Christo datam Eucharistiam; tum quia Matthæus & Marcus dicunt Christum discubuisse cum duodecim discipulis, & cœnantibus illis accepisse panem & vinum, & instituisse hoc sacramentum. & vt notauit Beda *in c.*13. *Io.* addidit Lucas Christum distribuendo dixisse, *Verumtamen ecce manus tradentis mecum est in mensa.* & quærentibus discipulis quis hoc facturus esset, etiam Iudas dixit: *Numquid ego sum, &c.* & Marcus *c.* 14. de calice ait: *Et biberunt omnes.* tum quia *Actorum c.*1.Iudas fuit sacerdos & Episcopus, iuxta illud Psalmi, teste D. Petro, *& Episcopatum eius accipiat alter:* at Christus Apostolos solùm ordinauit, cùm dixit: *Hoc facite in meam commemorationem.* Porrò cum ipsis Apostolis etiam Christus corpus suum & sanguinem sumsit, vt ex Patribus & Scholasticis omnibus diximus *lib.*1.*c.*5.§.2. debuit enim, reste Chrysostomo *Hom.*83. *in Matth.* sacrificans participare de suo sacrificio, & conuiuij instructor etiam de conuiuio manducare.maximè ne discipuli humanam carnem & sanguinem,etsi sub symbolis panis & vini,horrerent,vt aliàs acciderat.

10. Sed illud etiam hoc loco quæres, an discipuli suis manibus acceperint, & sibi ipsis ministrauerint traditum à Domino sacramentum, an solùm à Chri-

Io.Bapt.Scortia de sacrif.Missæ.

sto sumserint, vt communis Ecclesiæ vsus nunc obseruat? Et quidem Stephanus Heduensis *c.* 16. existimat Dominum, qui venit ministrare, & non ministrari, manu sua ad os discipulorum porrexisse quod consecrauerat, & manducare præcepisse, sicut modò Ecclesiæ consuetudo seruat. Mihi tamen non videtur id omnino certum, imò oppositum videtur probabilius, sicut etiam Suarez *disp.* 69. *sect.* 1. & Alphonso Salmeroni *tom.* 9. *tract.* 12. tum quòd discipulis in manus datus sit calix, vt diuiderent inter se; quare & idem de corpore dicendum est; tum quia accipiendi verbum, quo Christus vsus est, cùm dixit: *Accipite & comedite*, ad manus potius quàm ad os refertur. tum quia in Ecclesia fuit antiquitus consuetudo vt Eucharistia in manus sumentium daretur, quasi exprimeretur Christi Domini factum in distributione vltimæ cœnæ, vt videre est *in epist. Dionysij Alexandrini*, qui vixit circa annum 250. ad Sixtum Papam apud Nicephorum *lib.* 6. *c.* 9. Concilio Toletano I. *c.* 14. & habetur 11. *q.* 1. *can. si quis laicus*. Nazianzeno *orat.* 1. *in Iulianum*, Basilio *epistola ad Cæsariam Patritiam*, Cyrillo *catech.* 5. *mystag.* Augustino *Hom.* 26. *&* 50. Chrysostomo *Hom.* 2. *&* 12 *ad populum Antiochen. & Hom.* 3. *in epist. ad Ephesios*. Origene *Hom.* 13. *in Exod.* Synodo VI. *can.* 3. Maximo aduersùs Monothelitas, Anastasio Episcopo Nicæno. Eusebio *lib.* 6. *c.* 35. Theodoreto *lib.* 5. *c.* 17. & aliis. tum quia cùm discipuli non moti sint loco, vt ex contextu Euangelij colligere licet, non apparet quomodo à Christo Domino singulis in ore dari potuerit sacramentum sui corporis pluribus à Christo longè distantibus. etenim omnino mihi certum videtur, etsi aliàs sedentes Hebræi vescerentur, *Exod.* 32. *lib.* 1. *Reg. c.* 20. *Psalm.* 100. eo tamen tempore, quo Christus in terris vixit, accubantes comedere & cœnare solitos. Scribit enim Iosephus *in lib. de antiq.* Hebræos semper sequutos esse Romanorum ritus postquam sub eorum potestatem deuenerunt, modò patriis legibus non repugnarent. Solent enim populi suorum Principum mores ac ritus æmulari. vt præter *Eccl. c.* 10. docet Plato *lib.* 4. *de leg. & lib.* 8. *de rep.* Cicero *lib.* 3. *de leg.* Herodotus *initio*, Plut. *in Lycurgo*, Claudianus, Basilius Imperator *in exhor. ad Leonem filium, c.* 19. & alij. Idem colligitur ex vocibus propriis cœnandi more Romano, quæ etiam in Euangelio habentur. vt Architriclini *Ioan. c.* 2. & accumbendi seu discumbendi, *Matth.* 22. *&* 26. *Luca* 14. *Ioan.* 12. & quòd loti comederent. vnde D. Marcus *c.* 7. ait: *Et à foro nisi baptizentur non comedunt.* & Lucas *c.* 11. dicit Pharisæum miratum quòd Christus non baptizatus comederet. & ex facto Mariæ Magdalenæ, quæ stans retrò secus pedes Domini, eius pedes lacrymis lauit, & capillis tersit, & vnxit vnguento; quæ haud potuisset facere nisi Dominus Romano more cœnasset; sicut neque Ioannes super Christi pectus recumbere. At Romani ea ætate non sedentes, sed accumbentes in toro seu conuiualibus lectis cœnabant, qua de re M. Tull. *orat.* 3. *in Verrem*, Plutarchus *lib.* 5. *Sympos. probl.* 6. *& in Sertorio*, Alexander Aphrodisæus *lib.* 1. *probl.* 82. Horatius *lib.* 1. *Satyr.* 4. Ouidius *lib.* 2. *de arte*. Plinius *lib.* 4. *epist.* 22. Dio *in Heliogabalo*, Martialis *lib.* 5. Macrobius *lib.* 3. *Satur. c.* 13. Ita vt in sinistræ cubitum incumbentes manu dextera cibum & potum sumerent. Tres autem erant circa mensam lecti, seu tori, vno relicto latere libero, vt inferri possent cibi; erántque à terra eleuati, vt ex pictura triclinij antiquissimi Io. Baptistæ Rhamnusij, & ex illo P. Virgilij *lib.* 2. *Æneidos*,

Inde toro pater Æneas sic orsus ab alto.

licet colligere. Atque strati pro instructoris conuiuij magnificentia Esther *c.* 1. Tibullo *lib.* 3. Plut. *lib.* 5. *qq. conuiu. q.* 6. Macrobio *lib.* 3. *Satur. c.* 13. vbi, *Domus*, inquit,

quit, *ornata fuit, triclinia lectis eburneis strata fuerunt. duobus tricliniis Pontifices cubuerunt, in tertio triclinio mulieres.* quare etiam ne stragula fœdarentur, conuiuæ soleas aut calceos ascendentes dimittebant, vt docet Plinius *lib. 8. ep.7.* Seneca declamator *controu.25.* Horat. *lib.2. Satyr.8.* Martialis *lib.3. epigr.39.*

Deposui soleas affertur protinus ingens
Inter lactucas, &c.

Plautus Trucul.

Iam redit animus, deme soleas, cedo vinum.

Terentius,

Cedo soleas mihi, properate, auferte mensam.

Antea etiam probè lori, & vnguentis delibuti, ex Martiali *lib.10. epigr.13. & lib. 3. epigr.9.* Athenæo *lib.15.* Cicerone *lib.13. epist. ad Atticum, in fine.* Plauto *in Mostellaria*, Plin. *lib.2. epist.17.* Clem. Alex. *lib.2. pedag. c.8.* & colligitur *lib.2. Regum, c.12.* ad quæ respiciens etiam Christus dixit, *Lucæ 7. Intraui domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti, hæc autem lacrymis rigauit pedes meos, & capillis suis tersit: oleo caput meum non vnxisti, hæc autem vnguento vnxit pedes meos.* Et sæpe floribus coronati, ex *Sapientia* 1. M. Tul. *lib.2. de legibus.* Hor. *lib.1. ode 4.* & Martiali *lib.9. epigr.74.* In quolibet autem toro tres aut quatuor accumbebant, iuxta illud Horatij *lib.1. Satyra 4.*

Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos.

Obiecítque M. Tullius Pitoni quòd in vno toro quinos, & sæpe plures conuiuas posuisset, cùm nihil apud eum elegans, nihil exquisitum esset. Hinc illud consequebatur vt vnus in sinu, seu supra alterius pectus recumbere posset, vt præter testimonia veterum, vt Plinij *lib.4. ep.22.* & Dionis *in Heliogabalo*, docet Ioannis supra pectus Christi recumbentis exemplum. Denique primus atque honoratior locus, apud Persas erat medius medij tori, ex Plutarcho *lib.1. qq. conuiual. c.3.* apud Græcos primus medij tori; apud Romanos vltimus eiusdem, & vocabatur consularis, ex eodem Plutarcho. Ideo cùm inuitatis duo tori tribuerentur, primus locus tertij conuiuatori tribuebatur, vt tamquam auriga & gubernator dexterè posset intueri in ministeria & à proximis locis non ita longè remotus quemque compellare, & alloqui. locus autem infra eum vxoris erat, aut liberorum. ideo locus supra eum iure tribuebatur honoratissimo, vt prope conuiuatorem cubaret, quòd commoditatem is locus haberet ad res peragendas. nam in angulo inter duos toros locus patebat ingrediendi nuncio, & colloquendi, subscribendi litteras, &c. vt se fecisse testatur Cicero *lib. 9. ep.177.* ideo is locus meritò honoratissimo conuiuarum tributus est, & consularis dictus, ex Plut. *loco cit.* Quibus sanè constitutis euidens est, quod suprà dicebamus, nempe adeò à mulis Christum loco distasse, vt non potuerit ad eos vsque manus extendere, & sacramentum in eos inferre, siue eum cubasse velimus in medio medij tori, siue initio, aut fine eiusdem, aut etiam initio tertij, vel quouis alio loco; sed singulis dedisse in manibus, aut in patina porrexisse, vt ipsi sibi sumerent, & comederent. indéque patenarum vsum introductum in Ecclesia existimat Salmeron *loco citato.*

11. *Accipite & manducate.* Dubitat etiam Scotus 4. *d.8. quæst.2. art. 2.* & Angelus *v. Eucharistia, num. 24.* num etiam hæc verba sicut præcedentia, quibus colligitur consecrationis formam proferri à sacerdote in persona Christi, sint necessaria ad consecrationem perficiendam, licèt non sint pars formæ; quia sine his, pronomen, *meum,* in forma consecrationis ex vi significationis non tam deno-

taret corpus Christi, quàm sacerdotis loquentis, etiamsi intenderet loqui de corpore Christi, si ex vi significationis seclusa intentione non significaretur per verba illa. Sed meritò refutantur à Gabriele *in can. lect.* 38. Soto 4. *d.* 11.*q.*1. *&* 2. Henriquez *lib.* 8. *c.*16. Bellarmino *lib.* 4. *de Euch. c.*14. Suarez *disp.* 59. *sect.* 1. tum quia ex Concil. Florentino supposita intentione ministri, posita materia, & forma, perficitur sacramentum. tum quia ex D. Thom. 3. *p. quæst.* 78. *art.* 1. *ad* 2. *&* *q.* 83. *art.* 4. *ad* 2. *&* *in* 4. *d.* 8. verba hæc, *Accipite & manducate*, pertinent ad vsum materiæ iam consecratæ, & non pertinent ad consecrationem. tum quia licèt Christus illa dixerit, non dixit tamen vt necessaria ad conficiendum sacramentum; vnde omissa sunt à D. Luca; quem certum est, non omisisse, quæ sunt de necessitate sacramenti. tum quia Scotus secum pugnare videtur; si enim hæc pertinent ad significationem formæ, vt sunt pars significationis formæ, erunt etiam pars formæ: si autem non pertinent ad significationem formæ, neque etiam pertinere possunt, vt conditio sine qua non. tum quia sacerdos hæc non dicit significatiuè, sed recitatiuè, vt recitet illa vt dicta ante consecrationem à Christo, & in illis dicendis non induit personam Christi. Si quis tamen omitteret, grauissimè peccaret.

Ex hoc omnes. Expressè non habentur apud Euangelistas, vt notauit etiam S.Thomas 3.*p. quæst.* 83. *art.* 4. quamuis antiquissima sint, & habeantur apud Ambrosium *lib.* 4. *de sacram. c.* 5. *&* *can. panis est, de consecr. d.* 2. in ordine Romano, & apud Florum *in expositione canonis*, asserentem etiam in hoc commendari vnitatem, & pacem, ita vt participantes hoc Christi mysterium, vnum simus in illo. Colligi tamen possunt, tum ex illo *Ioannis c.* 6. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c.* tum ex eo quòd de calice dictum est, *Matth. c.* 26. *Bibite ex eo omnes*; tum quòd omnes alloqueretur Christus. 12.

Hoc est enim corpus meum. Vt in cæteris sacramentis non solùm materia necessaria est, verumetiam forma qua conficiuntur, ita in hoc diuino mysterio præter materiam ipsam, necessarium fuit etiam formam, nempe verba quibus oblata consecrantur, præscribere, ne cõsecratio esset incerta; sed eorum prolatione absoluta, securi omnes essemus de corporis & sanguinis Christi præsentia. etenim cùm sacramenta sint ex Dei institutione, vt debet esse certa & definita materia, ita forma, quæ est pars præcipua. vnde rectè August. *lib.* 20. *contra Faustum c.* 13. dixit: *Panis noster & calix certa consecratione mysticus nobis fit, non nascitur. & quod non ita fit, alimentum est refectionis, non sacramentum religionis.* vt etiam dixerat de Baptismo *lib.* 6. *contra Donatist. c.* 25. *Certa sunt verba euangelica, sine quibus non potest consecrari Baptismus.* Quare explodendus Io. Caluinus *lib.* 4. *Instit. c.* 17. Beza *in sua summa doctrinæ de re sacramentaria*, & alij Nouatores, qui non agnoscunt in Eucharistia verba consecratoria, sed solùm verba concionalia ad populum instituendum, quos pluribus confutat Bellarminus *lib.* 1. *c.* 19. 20. 21. *de Euch.* Itémque exsibilandus Bucerus, qui *in cap.* 26. *Matth.* dicit non esse necesse, vt recitentur aut proferantur verba, quòd nulla Scriptura id doceat. atque alij, qui vel formæ verba relinquunt arbitrio ministrorum, prout ad ædificationem audientium magis expedire censuerint; vel pro consecratione dicere solent: *Accipe, ede, memento Domini*; vel Anabaptistæ & Thaboritæ Pragenses, qui apud Thomam VValdensem *tom.* 3. *tit.* 4. *c.* 38. Euangelium D. Ioannis *c.* 13. *Ante diem festum, &c.* tantùm recitant, vbi nihil de historia consecrationis refertur; vel dicunt: *Hic est panis meus*; vel relictis verbis essentialibus formæ dicunt tantùm, *Accipite, comedite, hoc facite in meam commemorationem.* quas sane hæreses pluribus confutant VValdensis *lo-* 13.

co

eo citato, Ruardus Tapper *art.* 14. Cardinalis Hoſius *lib.* 1. *contra Brentium*, *& in Confeſſione c.* 39. Clithouæus *lib.* 2. *Antiluther. c.*19. Claudius Sainctes *repet.*7. *c.*5. Bellarminus *lib.*4.*de Euch.c.*12.13.14. Salmeron *tom.*9. *tr.*16.17.18.19.20.21. Porrò prædicta verba conſecrationis hoſtiæ vt etiam illa calicis, eſſe à Chriſto tanquam vera & ſola conſecratoria præſcripta, eſt de fide. tum ex Concilio Florentino *ſeſſ. vltima*, in litteris vnionis, & Tridentino *ſeſſ.*13. *c.*3. *& cap. cùm Marthæ. de celebr. Miſſ. & can. vtrùm ſub figura. de conſecr. d.*2. tum ex communi conſenſu, & antiquiſſima traditione Patrum, vt Alexandri Papæ *ep.*1. *c.*4. dicentis, Chriſtum nos docuiſſe conficere hóc ſacramentum, cùm accepto pane dixit: *Accipite, & manducate. Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur*; Cypriani *ſer. de cœna Domini.* ex quo ait, à Domino dictum eſt, *Hoc facite in meam commemorationem. Hæc eſt caro mea. Hic eſt ſanguis meus. Quotieſcumque his verbis, & hac fide actum eſt, panis iſte ſubſtantialis, & calix benedictione ſolemni ſacratus, ad totius hominis vitam ſalutémque proficit*; Chryſoſtomi *Hom. de proditione Iudæ*, vbi: *Hoc eſt*, inquit, *corpus meum, hoc verbo propoſita conſecrantur*; Damaſceni qui *lib.*4. *de fid. c.*14. ſcribit: *Dixit Deus: Hoc eſt corpus meum. &, Hic eſt ſanguis meus, & hoc facite in meam commemorationem, atque omnipotenti eius præcepto donec ipſe veniat, hoc efficitur*; ſic etiam Irenæi *lib.*5. *c.*2. Ambroſij *lib.*4. *de ſacram. c.*4. *&* 5. Auguſtini *ſer.*28. *de verbis Domini*, Euſebij Emiſſeni *Hom.* 5. *de Paſchate*, & aliorum. tum ex Liturgiis D. Iacobi, Marci, Clementis *in conſtit.* Baſilij, Chryſoſtomi & aliorum. tum ex Theologis Scholaſticis 4. *d.* 8. S. Thom. 3. *p. q.*78. *art.*1. & ibidem eiuſdem expoſitoribus, doctoribúſque iuris canonici. *cap. cùm Marthæ, citato. & can. vtrùm ſub figura. de conſecr. d.*2. cùm denique quia nulla alia verba aſſignari poſſunt quibus diuina promiſſio de corporis & ſanguinis Chriſti conſecratione & præſentia ſit alligata, quàm hæc, de quibus dictum eſt *Lucæ* 22. *Hoc facite in meam commemorationem*; quæque ad conficiendum adhibuiſſe Chriſtum ſequenti capite dicemus.

14. Iam verò errat hac in re Marcus Epheſinus Epiſcopus *lib. de verbis conſecrationis*, Nicolaus Cabaſila *c.* 29. *&* 30. & alij recentiores Græci, exiſtimantes hæc quidem verba ad conſecrationem requiri, non ſufficere tamen, ſed addendam etiam orationem, qua rogetur Deus, vt mittat Spiritum ſanctum ſupra propoſita dona, vt ſua præſentia ſanctificet, & efficiat propoſitum panem corpus Chriſti, & vinum ſanguinem; eò quòd apud Clementem *lib.*8. *conſtit. c.*12. *aliàs* 17. & in Liturgiis D. Iacobi, Baſilij, Chryſoſtomi, poſt verba conſecratoria dicatur: *Fiat hic panis corpus, & hoc vinum ſanguis Chriſti tui, &c.* & quod Irenæus *lib.*4. *c.*32. Cyrillus *Catech.*3. & alij Patres dicant, inuocatione Dei, ſeu Spiritus ſancti, aut myſtica prece fieri conſecrationem, & corpus Chriſti; quæ non videntur eſſe in his verbis, *Hoc eſt corpus meum.* ſed malè ſentiunt, vt pluribus docet Turrianus *in lib.* 8. *Clementis c.*20. Bouius *ibidem c.*17. Sainctes *repet.* 7. *c.* 5. Sixtus Senenſis *lib.*6. *biblioth. c.*111. Bellarminus *lib.*4. *de Euchariſtia c.*13. Henriquez *lib.*8. *c.*16. Suarez *diſput.* 58. tum quia Chriſtus in vltima cœna, nec dixit, nec iuſſit hæc dici; cùm id nulla ſcriptura, aut traditio doceat. tum quia Patres dicunt Euchariſtiam confici verbis Chriſti, vt Iuſtinus *Apol.*2. Irenæus *lib.*5. *c.*1. Nyſſenus *in oratione catechetica*, Ambroſius *lib.*4. *de ſacram. c.*4. Auguſtinus *ſer.*28. *de verbis Domini*; at verba precéſque additæ à Græcis preces ſunt, & verba ab hominibus inuenta. tum quia ſimul fieret corpus & ſanguis Chriſti; vtraque enim ſpecies eadem oratione conſecraretur, cùm tamen, vt docet Beſſarion *lib. de verbis conſecrationis antiqui Græci*, & Liturgia Baſilij, & Chryſoſtomi ſtatim recitatis verbis Chriſti, *Hoc eſt corpus meum.* proponatur Euchariſtia populo adoranda, reſpon-

v. Sixtū Senēſem lib. 2. in Clemēte. & lib. 6. c.111.

dente eodem, *Amen,* vt confirmet ibi iam adesse Christi corpus, ex Leone *ser.6. de ieiunio 7. Mensis*; & Christus ante consecrationem vini dederit corpus suum discipulis manducandum. In Liturgiis autem non habentur tamquam verba necessaria ad conficiendum, sed solùm orandum vt Eucharistia iam consecrata nobis fiat corpus Christi seu proficua, vt decet corpus Christi, nobisque sumentibus, vt ait S.Iacobus, sit in remissionem peccatorum, vt explicarunt Græci in Concilio Florentino. vt etiam in Liturgia Latina dicitur: *Hæc commixtio, & consecratio fiat accipientibus nobis in vitam æternam.* Nec in D.Clemente & Liturgia Chrysostomi dicitur: Fac panem istum, sed, *Ostende panem istum esse corpus Domini nostri, &c.* Rectéque dicunt Patres precibus & inuocatione Dei vel Spiritus sancti confici hoc sacramentum, tum quia implicitè & in actu exercito verba consecrationis continent inuocationem diuinæ virtutis, quæ est primaria causa. tum quia loquuntur de tota Liturgia, aut certè Canone, qui huiusmodi orationes continet. Vt etiam iidem Græci errant, existimantes esse etiam de essentia verba illa, *Quod pro vobis tradetur,* seu *traditur,* aut *frangitur in remissionem peccatorum,* quæ habet D.Paulus 1.*Cor.* 11. Lucas 22. Liturgia Iacobi, Basilij, Chrysostomi, Clemens *lib.*8. *c.*12. Damascenus *lib.*4. *c.*14. Ambrosius *lib.*4. *de sacram. c.*5. Non enim sunt de essentia, & necessitate, cùm Romana Ecclesia, quæ, teste Leone IX. *ep.ad Michaëlem c.*5. D.Thoma 3.*p.q.*78. *art.*2.*ad* 5. & aliis, consecrationis formam à D. Petro accepit antequam Paulus aut Lucas scriberent, habeat solùm, *Hoc est corpus meum.* quam tamen carere vera forma consecrationis, asserere esset hæreticum. *cap. ad abolendam. de hæreticis.* & S.Matthæus ac Marcus illa omittant, cùm tamen non sit credendum eos in necessariis deficere, aliàs qui iuxta eorum Euangelium confecerunt, haud habuissent verum sacramentum. Accedit illa sola, *Hoc est corpus meum,* sufficienter significare conuersionem panis in Christi corpus. quare etiam sufficienter illam efficient. cùm sacramentorum verba efficiant quod significant, ex D.Thoma 3.*p. q.*78. *art.*2. & Concilio Florentino. Inspirante tamen Spiritu sancto D. Paulus, & Lucas illa addiderunt; vt magis explicarent, id quod dabatur, esse ipsissimum corpus Christi; ideóque desinat etiam Kemnitius calumniari Catholicos, quòd verba ista consecrationi detraxerint.

Sed quid in prædicta consecrationis forma significet pronomen, *Hoc,* accuratè perquiramus. & quidem, vt rectè docet Sanderus *lib.*7. *de visibili Monarchia, heresi* 204. Bellarminus *lib.*1.*c.*8. *&* 10. *de Euch.* Salmeron *tom.* 9. *tr.* 16. 17. & alij, falsum est quod somniat Carlostadius significare, hîc seu hoc loco; ita vt non sit Pronomen, sed Aduerbium locale, ac si diceret Christus: Hîc residet corpus meum. cùm enim Apostoli id cernerent non egebant admonitione; nec cohærent cùm superioribus: *Accipite, & comedite.* nam illud, *Hoc est enim corpus meum,* reddit rationem cur debeant accipere & comedere: impertinens autem ratio esset dicere: Accipite & comedite, quia hîc sedeo. Similiter falsum est, *Hoc* significare totam actionem cœnæ, vt fingit Bucerus, vt sensus sit: Hæc actio corpus Christi repræsentat. porrigebat enim Christus quod manducarent. & Lucas ac Paulus agentes de consecratione Calicis dicunt, *Hic calix,* quod sanè conuincit Christum non loqui de tota actione. Eodem modo falsum est, *Hoc,* designare collegium Apostolorum quasi mysticum Christi corpus, vt sit sensus; Accipite & comedite vos, qui estis corpus meum, vt fingunt alij. nam Christus subdit: *Quod pro vobis tradetur,* quæ non possunt Apostolis conuenire, vt rectè obseruat Iansenius *in Concordia Euang.c.*59. Falsum quoque quod docet Ioannes 15.

Langus

Langus in 2. *Apologia Iustini*, *Hoc* esse demonstratiuum panis, esse tamen ponendum prædicatum propositionis, & non subiectum, hoc modo: Corpus meum est hoc. nimirum panis, quia nutrit animas, & reficit instar panis. nam ex eius sententia Christus non dedit Apostolis corpus suum, cùm dixit: *Accipite, & manducate*, sed panem. At esset ineptissima ratio: Accipite hunc panem, quia fide corpus meum reficit instar panis. debuisset enim explicare efficaciam illius panis, & non corporis sui. falsum denique, *Hoc*, esse quidem subiectum propositionis, sed demonstrare panem. si enim demonstrat panem. *Hic*, in consecratione calicis demonstrabit vini poculum, quod licèt concedant aduersarij, est tamen apertè falsum. Clarè enim D. Lucas *c.22.* Græcè dicit effundi pro nobis poculum sanguinis, qui Græcè est neutri generis, & non vini quod Græcis est masculini. quod argumentum adeò conuicit Bezam, vt non aliud habuerit effugium, quàm dicere omnes textus etiam antiquissimos esse corruptos. sed dimittamus hæreticos. Ex Catholicis D. Bonauentura 4.*d*.8.*p*.2.*q*.1. dicit, *Hoc*, designare panem, quatenus adhuc in sua substantia permanet, totam verò propositionem interpretandam transitiuè, vt sit sensus: Hoc fit corpus meum; seu transit in corpus meum. sed obstat huic expositioni. tum quòd tunc non retinetur proprietas verbi *est*. quod si admittatur, aperietur via hæreticis ad suos errores defendendos. tum quia cùm in instanti fiat conuersio,& non successiuè, non debet exprimi per fieri,sed per factum esse,ex D.Th.3.*p*.*q*.78. *art*.2.Soto 4.*d*. 11.*q*.1.*art*.2.*&* 5. & aliis. tum quia, *Hoc*, demonstrat rem sub conceptu confuso, & vniuersali, sub quo non rectè designatur res, quæ iam cognoscitur in particulari, nisi fuerit generis neutri. nemo enim demonstrando Petrum dicet: Hoc est Petrus, sed: Hic est Petrus. quare neque de pane, quem clarè Apostoli videbant, dici potest nisi absurdè: Hoc est corpus meum,sed tantùm,Hic panis est corpus meum. Gulielmus Ochan *q*.2.*q*.*vltima*. Io.Maior 4.*d*.8.*q*.1.& alij apud D.Thomam 4.*d*.11.*q*.1. *art*.5. dicunt demonstrare corpus Christi, vt est in propria specie; quòd prolatis verbis incipiat esse sub speciebus panis. sed obstat, tum quia tunc idem erit: Hoc est corpus meum, ac corpus meum est corpus meum. quæ sanè forma, vt notat S.Thomas, Sotus, & alij, non est operatiua seu conuersiua panis in corpus, quia ante eius prolationem idipsum verum erat, & nunc cùm Christus sit absens, non posset designari Pronomine, *Hoc*, quod rem præsentem,& subiectam sensibus demonstrat. tum quia tunc potiùs dicendum fuisset, corpus meum est, hoc, contra formam præscriptam. Ruardus Tapper *art*.13. putat, *Hoc*, designare accidentia, seu species panis,quia *Hoc* designat rem sensibilem, quæ est eo tempore, quo fit designatio, & manet quando perficitur verborum significatio, quæ sola sunt accidentia. sed obstat, quia accidentia sola & in recto non sunt corpus Christi. quod si intelligatur in obliquo, coincidit cum vltima opinione; sed non declarat,quid significet in recto. Alexander Alensis 4.*p*. *q*.43.*m*.3.*art*.2. Marsilius 4.*q*.6.*art*.1. & Gabriel *in can. lect*.48. sentiunt designare quidem corpus Christi, sed prout est sub accidentibus panis in termino prolationis verborum. etenim in propositionibus factiuis, non potest aliquid designari ante finitam prolationem, vt si baculo in sabulo circulum designans dicam: Hic est circulus; quia res facienda ante finitam prolationem non potest ostendi. quod enim nondum est in rerum natura, non potest designari. Porrò in huiusmodi propositionibus factiuis, & practicis, cùm Pronomen, est subiectum, designat rem faciendam, seu prædicatum propositionis, vt etiam in propositionibus speculatiuis affectis Pronomine, v.g. in his:

Hic

Hic est filius meus dilectus: Hic est sanguis testamenti, quod mandauit ad vos Deus, aliàs propositiones non possent esse veræ. quamuis in speculatiuis designatio possit fieri ante propositionem; in factiuis autem non nisi facta prolatione. verùm licèt in propositionibus practicis Pronomine significetur res facienda, non significatur tamen secundùm eam rationem particularem, qua significatur eadem res per prædicatum, aliàs esset propositio identica. quod est falsum. nam aliud est dicere: Hoc est corpus meum. &, Corpus meum est corpus meum; sicut aliud est dicere: Hæc doctrina est vera. & aliud, Doctrina vera, est doctrina vera. Quare tunc Pronomen, subiectum propositionis, significabit naturam prædicati, verùm non quocumque modo, sed vt præsens. Ideo cùm dicimus: Hoc est corpus meum, idem corpus Christi significatur à parte subiecti, & à parte prædicati; sed à parte prædicati, prout est corpus Christi; à parte subiecti, vt præsens, cùm designetur Pronomine, *Hoc*, & contentum sub his speciebus. etsi necesse sit, suspensam esse significationem subiecti donec absoluatur propositio, cùm propositio habeat necessariam quamdam habitudinem ad prædicatum. & hanc opinionem Suarez & alij existimant probabilem, & potius verbis quàm re differre ab opinione S. Thomæ. Ei tamen obiicit Bellarminus *lib.1. de Euch.c.11.* tum quòd licèt Pronomen demonstratiuum demonstret rem futuram, quando nihil est præsens, quod demonstretur, vt cùm Prophetæ dicebant: *Hæc dicit Dominus.* & *Io.15. Hoc est præceptum meum, &c.* si quis tamen digito aliquid ostendat, cùm initio profert Pronomen, durum est dicere Pronomine illo non demonstrari rem vllam præsentem. Ergo etiam cùm Christus accepto pane dixit: *Accipite, & manducate, & bibite ex hoc, &c.* Neque refert quòd propositio non significet nisi in fine prolationis; quamuis enim id verum sit in propositione, quæ est quædam oratio, Pronomina tamen demonstratiua mox certum aliud indicant, etiam antequam sequantur cæteræ voces. Tum quia verba sacramentalia sunt operatoria & practica, cùm efficiant quod significant; at si Pronomen demonstrat solum corpus Christi, verba erunt speculatiua, semper enim demonstrato Christi corpore, exempli gratia, post consecrationem, verum est dicere: Hoc est corpus Christi, siue dicatur à laico, siue à sacerdote. S. Thomas itaque *3.p.q.78. art.2. & 5. & 4.d.8.q.2. art.1. & d.11.q.1. art.5. & in 1. ad Cor.c.11.* & ante ipsum Guitmundus *lib.2. de sacramento altaris, in fine.* Durandus *4.d.8.q.2. ad 1.* Capreolus *art.3.* Antoninus *3.p. tit.13.c.5.* §.4. Ferrar. *lib.4. contra Gentes, c.63.* Iansenius *in Concord.c.131.* Victoria *in summ.n.75.* Soto *4.d.11.q.1.art.5.* Ledesma *q.19. art.5.* Bellarminus *lib.1. de Euch.c.8.10.11.* Suarez *disp.58. sect.7.* dicunt Pronomen, *Hoc*, significare quid commune substantiæ panis & corporis Christi; non quidem secundùm rem, cùm non possit vlla substantia, quæ erat in termino à quo transsubstantiationis, manere in termino ad quem eiusdem, tunc enim non esset transsubstantiatio; sed secundùm rationem, & denominationem, nimirum secundùm rationem contenti, sub his accidentibus. vt sit sensus: Hoc est corpus meum, idest, quod sub his speciebus continetur. siue edulium, sub his accidentibus positum, est verè & propriè meum corpus naturale. Et placet sanè sententia, tum quia verba formæ debent significare quod efficiunt; efficiunt autem non vt corpus Christi sit corpus Christi, id enim semper est; nec vt panis sit corpus Christi, id enim repugnat, nec vt accidentia sint corpus Christi, id enim absurdum est, cùm sint diuersi prædicamenti; sed solùm vt contentum sub accidentibus & speciebus illis, quod antea erat substantia panis facta prolatione verborum fit corpus Christi; sicut inquit Bellarminus, cùm Domi-

nus

nus aquam in vinum mutauit, si aquæ hydrias ostendens dixisset: Hoc est vinum, & illis verbis peregisset mutationem, non liceret exponere: Hoc est vinum, idest, Hæc aqua est vinum, id enim falsum esset. neque ita, Hoc vinum, seu hæc res (demonstrando vinum) est vinum: nam demonstratio fuisset falsa. non enim cùm diceretur, *Hoc*, aderat vinum. sed sensus esset: Hoc est vinum. idest, contentum hoc vase est vinum. Quare Pronomen, *Hoc*, non potest demonstrare aliud, quam quod sub speciebus illis continetur; idque siue accipiatur Pronomen adiectiue, vt sentit Bellarminus, nempe: Hoc est corpus meum, idest, Hoc edulium est corpus meum. &, Hic est sanguis, idest: Hic potus est sanguis meus, seu: Hic calix, est calix sanguinis mei. siue substantiuè, vt vult Suarez, quòd Pronomen videatur in propositione habere rationem integri subiecti, dummodo in vtraque forma (quicquid senserit Henriquez *lib.8.c.18.*) simili modo sumatur, cùm sit par ratio vtriusque. Nam etiam, *Hic*, substantiue sumi posse constat ex *capite 16. Exodi*, vbi interrogantibus Iudæis de Manna: *Quid est hoc.* Moyses respondit: *Hic est panis, qui de cœlo descendit.* Dices, cùm Pronomen, *Hoc*, profertur, est demonstratiuum substantiæ, quæ tunc est sub illis accidentibus, hæc verò tunc est substantia panis, cùm conuersio solùm fiat in fine; quare demonstrat panem, qui etiam figuratè dicetur corpus Christi, vt argumentabatur, Berengarius, Petrus Martyr & alij hæretici. Respondeo cum Soto *4.d.11.q.1.art.5.* Bellarmino *lib.1. de Euch.c.11.* Suarez & aliis, huiusmodi Pronomen posse considerari & secundùm se, vt est simplex terminus habens significationem incomplexam, & hoc modo habere significationem variam, & quasi æquiuocam. nam si eo prolato sistamus, potest designare accidens, substantiam, & compositum ex vtroque; & vt est extremum propositionis; quæ cùm aliquid de alio significet, nequit intelligi sine extremis absoluta penitus propositione, vt quælibet alia; & tunc Pronomen componit integrum significatum propositionis, in fine prolationis eiusdem in instanti terminatiuo verborum, vt punctum in linea. Ideo significat, & supponit prout determinatur à prædicato. Quare si primo modo sumatur Pronomen, negatur designare panem, cùm habeat suspensam significationem, donec absoluatur propositio; sed designat solùm hoc sensibile, seu contentum, sub his speciebus in communi, quicquid illud sit, vt rectè S.Thomas *3.p.q.78. art.5.* Si secundo modo sumatur, cùm determinetur à prædicato, in hac propositione: Hoc est corpus meum. supponit pro corpore Christi; licèt enim ante consecrationem contentum sub illis speciebus fuerit panis, vi tamen prolatæ consecrationis incipit esse corpus Christi; ita vt simul tempore sint completa significatio verborum, & conuersio panis in corpus Christi. vnde ex hac voce perspicuè probatur in Eucharistia veritas corporis Christi, & non figura.

16. Sequitur verbum, *est*, in quo etiam nullus est tropus. non enim accipitur pro, significat, vt Zuinglius, Caluinus, Beza & alij hæretici somniant, vt veritatem corporis Christi in Eucharistia negent; & solùm statuant eius figuram; sicut in ligno sculptus Crucifixus, dicitur Christus; sed accipitur propriissimè pro verbo substantiuo, *sum, es, est*, vt docet septima Synodus *act.6. tom.3.* Tridentina *sessione 13.c.1.* Damascenus *lib.4. de fide.c.14.* Theophylactus *in c.26. Matth. & 1. ad Cor.11.* VValdensis *tom.2.c.19.* Castro *v. Eucharistia, hæresi 4.* Hossius *lib.2. contra Brentium*, Clithouæus *lib. de sacramento Eucharistiæ contra OEcolampadium*, Ruardus Tapper *art.13.* Salmeron *tom.9. tr.17.19.* Bellarminus *lib.1. de Eucharistia c.9.10.11.* S. Thomas *3.p. q.78. art.2.* cùm communi sententia Scholasticorum.

tum quia, *est*, debet sumi in sua significatione propria, nisi manifestè constet ex aliquo Scripturæ loco, aut Ecclesiæ traditione tropicè sumendum: at nullibi habetur in hac propositione tropicè vel figuratè sumendum. propriè igitur sumetur, vti semper sumsit Ecclesia catholica, qua de re Turrianus *tr.1. de Eucharistia.* & Claudius Sainctes *repet.2. c.1. & 2.* eodémque modo intellexerunt Apostoli. cùm enim Christus carnem suam manducandam promisisset, *Ioannis c. 16.* exorta est perturbatio, quomodo id effici posset, & ex discipulis aliqui abierunt retro; nec Christus interpretando sententiam tropicè & figuratè eos reuocauit à defectione, nec opinionem correxit, sed tantùm arguit perturbationem. etsi quia, qui remanserant rudes adhuc erant, noluit tunc rem explicatiùs aperire, sed distulit in vltima cœna. tum quia si cum Petro Abbate Cluniacensi *tr. de sacrificio Missæ contra Petrobrusianos*, & Soto *4.d.9.q.2. art.1.* quæramus ab hæreticis potuissétne Christus si voluisset corpus suum conficere, & Apostolis porrigere, profectò ne eius omnipotentiam negent, respondebunt potuisse; id enim minus est quàm ex nihilo vniuersa condidisse, vt fatetur Ambrosius *can. panis est. de consecr.d.2.* Emissenus *Hom.5. de Paschate*, & Algerus *lib.1. de Euch.* Quæro igitur, si voluisset, quibúsnam verbis explicatius id explicasset quàm his: *Hoc est corpus meum.* &, *Hic est sanguis meus?* certè nullis. haud vlla igitur etiam nunc metaphora, aut tropus fingendus, vt expresè monet Chrysostomus *c.26. in Matth.* Theophylactus *ibidem*, Cyrillus *catech. mystag.4.* Ambrosius *lib.4. de sacram. c.5.* Damascenus *lib.4. de fid.c.14.* Qui ob id etiam monent, opus esse fide ad hoc credendum, contra quàm sensus iudicat. esset autem nulla fidei difficultas in hoc, si per metaphoram solùm panis diceretur, & crederetur Christi corpus; sicut etiam leo, petra, agnus, &c. idem creditur dictus per metaphoram. tum denique quia hoc mysterium est nouum sacramentum, testamentum fœderis, pactum, lex, & præcipuum dogma Euangelij, à quibus profectò omnibus, natura sua, ne detur locus cauillis, abesse debet figurata & metaphorica locutio, vt pluribus explicat Claudius Sainctes *repet.1.c.3.5.8.& repet.3.c.2.* Salmeron *tom.9.tract.21.* & Bellarminus *lib.1.de Eucharistia.c.9.* Quare omnino rectè S.Hilarius *lib.8.de Trinit.* & S.Eligius *Hom.8.* aiunt: *De veritate carnis, & sanguinis, non est relictus ambigendi locus. nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est.*

Additur Coniunctio, *enim*, quam non esse de essentia consecrationis sentiunt 17. Scholastici. S.Thom.*3.p.q.78.art.2. ad 5.* Alensis *q.33.* Richardus *4.d.8.art.3.* Bonauent.& Gabriel *ibidem.* Sotus *4.d.1.q.1.art.8. & d.11.q.1.art.2.* Marsilius *4.q.6. art.1.* Ledesma *q.19.* Petrus Soto *lect.2. de Eucharistia*, & reliqui. tum quia Euangelistæ, & D. Paulus illam prætermiserunt, sicut etiam Concilium Florentinum. tum quia non confert ad significandum effectum formæ; quare neque ad illum efficiendum, cùm sacramenta id efficiant quod significant. Sed addita est ex traditione Apostolica *cap.cùm Martha.de celebr.Miss.* & S.Thoma *loco citato*, ad ostendendam connexionem cum præcedentibus. Peccaret tamen qui illam omitteret: nam faceret contra Ecclesiæ vsum. & quidem secundùm Angelum *v.Eucharistia 1.num.22.* Gabrielem, & Ioannem Gersonem ac alios, mortaliter: secundùm Sotum *4.d.1.q.1. art.8.* venialiter, etiamsi adesset contemtus ob leuitatem materiæ; secundùm Ledesmam *loco citato*, Marsilium *4.q.6.art.1.* & Suarez *disp.19.sect.1.* secundùm se venialiter, sed mortaliter si adsit contemtus. quia id esset Ecclesiæ iniuriosum, & institutioni eius contrarium in re sacratissima.

Corpus, verum scilicet, & naturale Christi, non eius figura, non signum, ex Sy- 18.
nodo

nodo VII. *act.6. tom.3.* & Tridentina *sess.13. c.1.* Audiamus quid ante Christum natum inter Rabbinos facile princeps scripserit Moyses Hardasan in illud *Psal. 136. Qui dat panem omni carni. Hoc* (inquit) *est, quod dictum est* Psal.33. Gustate & videte quoniã bonus est Deus, *quia panis quem dat omnibus ipse est caro eius.* Audiamus Epiphanium *in Ancorato. Hoc meum est, hoc, & hoc* (*corpus scilicet & sanguis*) *& nemo non fidem habet sermoni; qui enim non credit esse verum quod ipse dixit, excidit à gratia, & salute.* Gregorius quoque Nyssenus *ser. catechetico de diuinis sacramentis. Itaque qua ex causa panis in eo corpore* (*scilicet Christi*) *mutatus in diuinam virtutem transiit, eadem de causa nunc etiam idem fit: vt enim illic verbi Dei gratia sanctum effecit illud corpus cuius firmamentum ex pane constabat, & ipsum quodammodo panis erat; sic etiam hic panis, vt ait Apostolus, per verbum Dei & orationem sanctificatur, non quia comeditur, eò progrediens vt verbi corpus euadat, sed statim per verbum in corpus mutatur, vt dictum est à Verbo,* Hoc est corpus meum. Augustinus *concione prima in Psal. 33.* explicans locum *lib.1. Reg.c.21.* vt ipse legit, *& ferebatur in manibus suis.* loco eius, *& collabebatur inter manus eorum,* ait. Quomodo autem hoc in Dauid inuentum sit, secundùm litteram non inuenimus, in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis quando commendans ipsum corpus suum, ait: *Hoc est corpus meum*; ferebat enim corpus suum in manibus suis. Et dixit Augustinus, secundùm litteram, nempe sine metaphora, sine figura. Hysichius *lib.6.c.22. Per ignorantiam autem percipit, qui virtutem eius & dignitatem ignorat, qui nescit quia corpus hoc, & sanguis est secundùm veritatem. sed mysteria quidem percipit, nescit autem mysteriorum virtutem.* Cyrillus Alexandrinus *epistola ad Calosyrium Episcopum. Ne enim horreremus carnem & sanguinem apposita sacris altaribus, condescendens Deus nostris fragilitatibus, influit oblatis vim vitæ, conuertens ea in veritatem propriæ carnis.* Damascenus *lib.4. de fide.c.14. Non est* (inquit) *figura panis & vinum, corporis & sanguinis Christi, absit enim hoc, sed est ipsum corpus Domini deificum, ipso Domino dicente:* Hoc est corpus meum. *non figura corporis, sed corpus; & non figura sanguinis, sed sanguis.* Eadem ætate Carolus Magnus *lib.4. c.14. Non* (inquit) *hæc est imago corporis mei, & sanguinis, sed hoc est corpus meum: cum ergo corporis & sanguinis mysterium, quod in veritate gestum esse constat, vera Christi non possit dici imago, meritò, &c.* Theophylactus *in c.14. Marci, Hoc est corpus meum. Hoc quod sumitis: non enim tantùm figura & exemplar est corporis Dominici, panis, sed in illud conuertitur.* & *c.26. Matth. Non enim dixit: Hoc est figura, sed:* Hoc est corpus. *ineffabili enim operatione transformatur, etiamsi nobis videatur panis; quoniam infirmi sumus, & abhorremus crudas carnes comedere, maximè hominis carnem; & ideo panis quidem apparet, sed re vera caro est.* & *in c.6. Io. Attende autem quòd panis qui à nobis in mysteriis manducatur, non est tantùm figuratio quædam carnis Domini, sed ipsa caro Domini; non enim dixit, Panis quem ego dabo figura est carnis; sed,* caro mea est; *transformatur enim arcanis verbis panis ille, &c.* Paschasius *in libello de institutione sacramenti. Audiant* (inquit) *qui volunt extenuare hoc verbum Corporis, quòd non sit vera caro Christi, quæ nunc in sacramento celebratur, quasi Dominus mentiatur, cùm ipsa veritas dicat, non, Hæc est, vel in hoc mysterio est quædam virtus, vel figura corporis mei, sed ait non fictè:* Hoc est corpus meum, *&,* Hic est sanguis meus. videndus idem *lib. de corpore & sanguine Christi, cap.8.12.13.14.* Anselmus *lib. de diu. off. Christi benedictione panis fit corpus eius, non significatiuè tantùm, sed etiam substantiuè. Neque enim ab hoc sacramento figuram omnino excludimus, neque eam solùm admittimus; veritas est, quia corpus Christi est; figura est, quia immolatur quod incorruptibile habetur. si hoc corpus, Christi corpus significatiuè tantùm, non etiam substantiuè fieret; hoc figura tantùm, non veritas corporis Christi existeret.* Gaufridus Antissiodorensis *in epistolam ad Cor. Comeda-*

mus carnes Agni cum azymo pane & lactucis agrestibus, siquidem caro est in veritate, panis in specie, agrestis lactuca in passionis commemoratione. Euthymius *in c. 26. Matth. Non dixit* (inquit:) *Hæc sunt signa corporis mei, & sanguinis mei, sed: Hæc sunt corpus, & sanguis meus. Oportet ergo non ad naturam eorum, quæ proponuntur aspicere, sed ad virtutem eorum: quemadmodum enim supernaturaliter assumtam carnem deificauit, si ita loqui liceat; ita & hæc ineffabiliter transmutat in ipsum viuificum corpus suum, & in ipsum pretiosum sanguinem suum, & in gratiam ipsorum.* Petrus Damiani *ser. de natiuitate Virginis. Illud siquidem corpus Christi, quod beatissima Virgo genuit, quod in gremio fouet, quod fasciis cinxit, quod materna cura nutriuit, illud, inquam, absque vlla dubitatione, non aliud nunc de sacro altari percipimus, & eius sanguinem in sacramentum nostræ redemtionis haurimus; hoc Catholica fides habet, hoc sancta Ecclesia fideliter docet.* Bernardus *ser. de cœna*, qui incipit: *Panem Angelorum. Hostia quam vides iam non panis est, sed caro mea quæ pependit in cruce pro mundi vita. Sanè mutatio ista benedictionis opus est, non originis. virtus hoc facit, non vsus. effectus est potentiæ, non vsus naturæ. dignatio est, non ratio. misericordia est, non miseria.* Samonas Episcopus Gazensis: *Absit nos appellemus exemplar corporis Christi sanctam communionem, aut panem nudum, aut figuram, aut imaginem; quinimmo corpus ipsum reuera & sanguinem Christi Dei nostri in Deum conuersum assumimus, qui incarnatus & genitus est ex sancta Dei genitrice semperque virgine Maria; sic enim credimus & profitemur, iuxta vocem ipsius Christi qui ad discipulos in cœna illa mystica tradens eis panem viuificantem pronunciabat:* Accipite, comedite. Hoc est corpus meum. *Similiter & calicem eis tradens, inquit:* Hic est sanguis meus. *non dixit: Hoc est exemplar mei corporis, & sanguinis, aut imago.* Nicolaus Episcopus Methonensis *oratione ad eos, qui hæsitant consecratum panem & vinum esse corpus & sanguinem Christi. Veracis,* ait, *& ab omni mendacio alieni oris traditionem, & mandatum nihili facit:* Hoc est corpus meum, *dicentis, &*, Hic est sanguis meus. *Quid hæsitas? Quid omnipotenti omnipotentiam attribuis? Nonne ipse est, qui ex nihilo omnia vt essent fecit? vnus trium personarum diuinitatis? qui postremis temporibus incarnatus est, vt panem in suum corpus transmutari iussit? Quid requiris causam, & ordinem naturæ panis transmutationis in Christi corpus, & aquæ vinique in sanguinem? cùm supra naturam, rationem, mentem, cogitationem, ex Virgine sit natus? non credes itaque nec resurrectionem mortuorum, &c.* Ex quibus sanè autoribus, tum Latinæ, tum Græcæ Ecclesiæ pomeridiana luce clarius perspicias, semper Ecclesiam catholicam sensisse & prædicasse in sacramento Eucharistiæ veram ac realem corporis & sanguinis Christi præsentiam, absque vllo tropo, metaphora, aut figura. Quare somniant hæretici illi, qui apud Iansenium *in Concordia euangelica, c. 59.* Apostolos siue Ecclesiam, quæ dicitur mysticum Christi corpus *ad Coloss. 1.* hoc loco per, corpus, intelligunt; cùm Ecclesiæ non quadrent, quæ sequuntur. *Quod pro vobis datur*, nec eidem, *Calix sanguinis, & testamenti*, effundique in remissionem peccatorum. somniat item OEcolampadius, qui per, Corpus, signum & figuram corporis exponit, cùm, vt rectè docet Ioannes Roffensis *lib. 3. contra OEcolampadium*, neque hæc cohœreant cum illis: *Quod pro vobis datur, & effunditur in passione.* Christus enim verè & propriè passus est, & non tantùm significatiuè, aut figuratè. Nec valet additamentum Ioannis Caluini *lib. 4. Instit. c. 17. §. 2. & 5.* vel Petri Martyris *lib. contra Gradineum.* hoc signum non esse sterile, sed efficacissimum, reuocans scilicet ad memoriam Christi passionē, eáque ratione excitans fidem qua donamur omnibus bonis, ideoque ad differentiam aliorum signorum appellari corpus Christi. Nam quæ hactenus diximus valent etiam contra eosdem. præterquam quòd cum imago crucifixi, & Concio de passione reuocent in memoriam Christi passionem

nem, & mortem, dici eadem ratione possent corpus Christi, quod nemo non videt quàm sit absurdum. At dicent Nouatores, Patres hoc sacramentum solent vocare Corporis Christi figuram, vt Augustin. *initio expositionis in Ps.* 3. vel sacrificium imaginis Agni immaculati, vt idem *lib. de Cataclysmo, c.* 4. Ambr. *lib.* 1. *off. c.* 48. Gelasius *in fine libri contra Eutychem.* Eusebius *lib.* 8. *demonst.* Typum corporis Christi, vt Hieronymus *lib.* 1. *contra Iouinianum.* Antitypa mysteria corporis & sanguinis Christi, vt Clemens *lib.* 5. *c.* 13. Nazianzenus *in oratione funebri Gorgoniæ*, Basilius *in Liturgia*, Theodoretus *dial.* 1. Macharius *Hom.* 27. & Dionysius *de Eccl. hier. c.* 3. Panem repræsentantem, vel significantem corpus Christi, vt Tertull. *lib.* 1. *contra Marcionem, c.* 14. Euseb. *lib.* 5. *demonst. c.* 3. Hieron. *in c.* 26. *Matth.* Non est igitur verum & naturale corpus Christi. sed iam ante nongentos annos respondit Damascenus *lib.* 4. *de fid. c.* 14. & post eũ Paschasius *ep. de corpore & sanguine Domini*, Guitmundus *lib. de corpore & sanguine Domini*, Lanfrancus Cantuariensis Archiepiscopus *lib. contra Berengarium*, Algerus *lib.* 1. *c.* 5. Anselmus *lib. de diu. off.* Bellarm. *lib.* 2. *de Eucharistia*, & Suarez *disp.* 46. *sect.* 4. licèt hoc sacramentum Christum inuisibiliter contineat sub visibilibus speciebus, vere & realiter, & non metaphoricè, & in figura; simul tamen eumdem ipsum repræsentat, tum vt existentem in cœlo in propria specie, tum vt vnitur corpori suo mystico; tum vt pro nobis crucifixus est & immolatus; ad quæ, & præsertim ad vltimum respicientes Patres vocauerunt, signum, figuram, & typum. quamuis admodum cautè locuti sint Patres, vt aduertit etiam Sainctes *repet.* 3. *c.* 4. Bellarminus & alij; numquam enim dixerunt esse solùm signum, & figuram, vt indicarent non esse nudum signum absque re, sed realiter continere Christum, licèt alio modo eumdem significet; ideóque sit veritas, & simul etiam figura, typus, & repræsentatio eiusdem vt patientis & effundentis sanguinem in cruce pro hominum salute; qua de re Chrysostomus *Hom.* 17. *in epistolam ad Hebræos.* Antitypa Turrianus in Clementem *lib.* 5. *c.* 13. & Sainctes *repet.* 3. *c.* 4. sentiunt dici hæc mysteria, non quòd sint figura, sed quòd figuris & vmbris sacrificiorum veteris legis successerint, eo quòd *ἀντὶ*, *pro*, significet. Idem Sainctes & Bellarminus *lib.* 2. *c.* 15. Antitypa dici volunt non quaslibet figuras, sed solùm illas, quæ nihil ferè à veritate differunt, & cum exemplari contendere videntur, vt imagines, quæ resultant in speculo, cùm quis se intuetur in eo, & reuerberationes vocum quæ Echo dicuntur. ob id Eucharistiam dici etiam Antitypa corporis & sanguinis Domini, quæ verè & realiter continet, quia sit signum & figura corporis & sanguinis in cruce immolati, cùm Eucharistia Christi passionem repræsentet. sed de veritate corporis & sanguinis Christi in hoc sacramento infrà in proprio capite, erit etiam disputandum; ideóque cætera eò loci differenda sunt, sicut etiam differenda est *in cap.* 17. *num.* 3. difficultas an nomine corporis, quod ex vi verborum in Eucharistia contineri dicitur, intelligantur etiam formæ partiales ossis, carnis, neruorum, & non tantùm materia prima, quæ in nocte institutionis integrabat corpus Christi.

19. Vltimò additur, *Meum*, quod ostendit sacerdotem in hac re sustinere personam Christi. vnde Ambrosius *lib. de initiandis mysteriis, c.* 9. *Nam sacramentum istud quod accipis Christi sermone conficitur; quod si tantum valuit sermo Heliæ, vt ignem de cœlo deponeret, non valebit Christi sermo, vt species mutet elementorum?* & Gregorius Nyssenus *sermone catechetico*, cuius meminit Euthymius *in Panoplia*, & Bessarion *lib. de verbis consecrationis. Quamobrem rectè nunc etiam Dei verbo sanctificatum panem in Dei Verbo corpus credimus immutari.* Placet & apponere quæ scribit Petrus Abbas Clu-

ni acensis *tract. de sacrificio Missæ contra Petrobrusianos. Unde ne quis putaret animalis cuiuslibet aut hominis esse corpus, ad excludendum omne aliud sensibile, vel insensibile corpus, postquam dixit :* Accipite;hoc est corpus,*adiunxit,* meum. *Suum ergo, non alterius corpus,discipulis dedit. Rursus ne alicui cogitatio occulta obreperet,potuisse creare in manibus suis corpus, quod suum quidem esset, sed tamen quod ipse erat non esset, addidit,*quod pro vobis tradetur , *ac si diceret, nolite dubitare , nolite hoc vel illud vobis fingere, nolite aliud & aliud cogitare,quia hoc est corpus, non alterum aut alterius, sed meum, non permutatum aut nouiter creatum, sed quod pro vobis tradetur, pro vobis crucifigetur,pro vobis morietur. Sic de calice :* Hic est, *ait,* sanguis,*non bouis aut arietis, non agni aut cuiuslibet hominis ,sed* meus, *non alius vel noua creatione productus* , sed qui pro vobis fundetur, *flagellis prouocatus , clauis extortus , lancea expressus. quid ad demonstrandam veritatem corporis & sanguinis Domini, dici potuit clarius, lucidius , manifestius?* Hæc ille. Quare errat Ioannes Campanus , teste etiam Luthero , quod mirere; *in sua breui confessione,*qui exponit *meum*,possessiuè,vt sit sensus:Panis est corpus à me factum & creatum , sicut dicitur liber Ioannis , &c. Quamuis enim panis & vinum sint res à Christo creatæ,& nobis datæ,non sunt tamen datæ vel effusæ pro nobis in redemtionem peccatorum , vt de suo corpore & sanguine dicit Christus. Ita igitur cum Catholicis omnibus intelligenda sunt verba, *Hoc est corpus meum*, dimissis malè sectis hæreticorum sectis,qui ad ducentas,teste Bellarmino *lib.*1.*c.*8. horum verborum interpretationes à fide & veritate alienas, confinxerunt. sanè octuaginta quatuor collegit Sainctes *repet.*1. *c. vltimo*. Euidens planè argumentum eos à veritate fidei,quæ vna est,toto cœlo aberrare.

Quærenti verò num Christus in cœna , quam cum discipulis fecit , dederit 20.
suum corpus passibile , an verò impassibile,vt nos accipimus ? Respondeo , etsi Hugo de S.Vict.*lib.de sacramentis*,& Algerus *lib.*1.*c.*9.existimauerint Christum in quantum dabat passurum quidem & mortalem fuisse;in eo tamen quòd dabatur immortalem datum , Iuonem tamen Carnutensem *epist.ad Haymericum,* Petrum Lombardum *in* 1. *epist. ad Corinth.c.*11. Hugonem Cardinalem *ibidem*. B.Laurentium Iustinum *serm. de Eucharistia,* Gabrielem *lect.* 37. Barradium *tom.* 4. *lib.* 3.*c.*4. & alios,rectiùs oppositum sentire, nempe discipulos Christi corpus accepisse quale tunc erat , nos autem tale quale nunc est.tunc passibile erat, cùm dictum sit , *quod pro vobis tradetur,* nempe ad passionem ; nunc verò immortale, cùm dicat Apostolus,*Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur.* meminit huius quæstionis ortæ etiam inter Græcos Nicetas Choniates *in rebus gestis Alexij Imperatoris,lib.*3 *annalium.*

Porrò si in consecrationis forma , sicut etiam in cæteris formis sacramento- 21.
rum,fieret mutatio aliqua siue per additionem, siue per detractionem, aut alio modo , qua varietur verborum sensus, dicetur mutatio substantialis , & consequenter non conficeretur.vt si pronomen,*Hoc*,mutaretur in,*Illud*.nam ex vi suæ significationis non demonstraret materiam præsentem:at si variatio non mutet sensum,vt si in aliqua lingua proferatur vera forma,vel contra Grammaticæ præcepta , vel alio modo,ita tamen vt non tollatur sensus , mutatio erit solùm accidentalis,& perficietur sacramentum,vt si,v.g.dicatur:Hoc est corpus meus. ex doctrina S.Thomæ 3.*p.q.*60. *art.*7. & 8. Caietani *ibidem*, Soti 4.*d.*1.*q.*1 *art.*7.8. Ledesmæ *q.*1.*art.*7.8.Alensis *quæst.*10.*m.*4.*art.*2. & *q.* 33.*m.*3.*art.*3. Scoti 4.*d.*3.*q.*2. Gabrielis *lect.*38.Suarez *disp.*11. & 59. Durandi *in Ration. lib.*4. *c.*4. Innocent. *lib.* 4.*c.*13. & Zachariæ Papæ *epistola* 1. *ad Bonifacium , & can. retulerunt, de consecr.d.*5. Cætera quæ hoc loco quæri possent, in sequentibus capitibus explicabuntur.

Absoluta

22. Absoluta consecratione Christi corporis, vt etiam sanguinis, statim sacerdos genuflectit, & adorat augustissimum sacramentum, iuxta illud quod monet Ecclesia. Tantum ergo sacramentum veneremur cernui, licet dentibus frendat Zuinglius *lib. de vera & falsa religione*, vbi cum Nestorio corpus Christi à diuinitate seiungit, Caluinus *lib. 4. Instit. c. 17. §. 35.* pernegans cum asseclis in eo Christum præsentem adesse; sed esse tantùm panem de furno, & vinum de cella vinaria, & Lutherus *lib. ad VValdenses*, qui etsi admittat ibi Christum esse in vsu cœnæ, etsi non postea, negat tamen adorandum, quia nullibi id præcipiatur, & Christus ibi sit, vt manducetur, non vt adoretur. sed delirant omnes hæresis æstu perciti. tum quia *Deut. 6. & Matth. 4.* dicitur, *Dominum Deum tuum adorabis*; sed Christus in Eucharistia est Deus, ob id enim dicitur 1. *Corinth. 11. Qui manducat & bibit indignè; iudicium sibi manducat, & bibit, non diiudicans corpus Domini.* Quare etiam adorandus. tum quia id definitum est in Concilio Tridentino *sess. 13. c. 5. & can. 6.* vbi anathema dicitur ei, qui dixerit in sancto Eucharistiæ sacramento vnigenitum Dei non esse adorandum cultu latriæ. & affert omnino conuincentem rationem, videlicet quòd eadem sit excellentia & maiestas eiusdem existentis in hoc sacramento sub speciebus panis & vini, atque extrà. differentia namque in modo existendi naturali, non variat adorationis rationem. quare si meritò adoratus est in terris dum inter homines viueret, à Magis in stabulo, à leproso in via, in templo à cæco naro, in naui à vectoribus, in Gallilæa ab Apostolis, in Iudæa ab omnibus quibus innotuit, ab Angelis in Incarnatione, vt dicitur *ad Hebræos c. 1. Et adorent eum omnes Angeli eius*, & nunc in cœlo regnans adoratur ab Angelis & beatis omnibus, *Apoc. 5. & 7.* adorari etiam debet in hoc diuino sacramento. tum quia id senserunt Patres antiquissimi, Iacobus *in Liturgia*, Dionysius *lib. de Eccl. hier. c. 3.* Alexander Papa *epist. 1. c. 4.* asserens hanc oblationem pura mente sumendam, & ab omnibus venerandam, & sicut potior est cæteris, ita debere præ cæteris excoli & venerari. Origenes etiam *Hom. 13. in Exod. Nostis*, inquit, *qui diuinis mysteriis interesse consueuistis, quomodo cùm corpus Domini suscipitis cum omni cautela & veneratione seruatis, ne ex eo parum quid dilabatur.* & *Hom. 5. in diuersa loca Euang. Prouocat nos ad eius venerationem exemplo Centurionis.* Chrysostomus *Hom. 7. in Matth. & Hom. 24. in 1. ad Corinth.* excitat ad hoc idem exemplo Magorum, & *Hom. 41. in 1. ad Cor. & 61. ad populum Antiochen. Si*, inquit, *pura sunt vestimenta, pura anima stola, mensa igitur accumbe, adora, & communica.* Nazianzenus *in orat. de obitu Gorgoniæ*, dicit eam graui morbo affectam cùm noctu ad altare cum fide procubuisset, cúmque, qui super altari colitur, magno cum clamore obtestata esset, & quia impudentia esset imitata, quæ ad tactum fimbriæ Domini fluxum sanguinis compresserat, statim conualuisse. Idem nos in Apologia ad Petri & Zachæi imitationem, innuit. Eusebius, Emissenus *Hom. 5. de Paschate* dicit: *Sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honora, mirare, mente continge, cordis manu suscipe.* Io. Climacus *gradu 23.* disputans de spiritu blasphemiæ quo dum communicare volumus dæmon impia verba in nobis profert, ait: *Nam si mea sunt turpia illa & scelerata verba, quid est quòd hoc donum cœleste suscipiens adoro.* De Eucharistiæ esu & adoratione explicant Augustinus *epist. 120. c. 24.* Arnobius, Hieronymus, Basilius, Theodoretus, Hugo Cardinalis illud *Ps. 21. Edent pauperes & saturabuntur, & laudabunt Dominum qui requirunt eum.* Sicut etiam illud *Psal. 98. Adorate scabellum pedum eius*, Ambrosius *lib. 3. de Spiritu sancto, c. 12.* Augustinus & Cassiodorus *in eundem Psalmum.* tum quòd Deus sæpe graues pœnas de iis sumserit qui irreuerentes aut iniuriosi fuerunt erga tantum sacramentum

Dispu-tat contra errorem Lutheri, & Buceri Alphonsus Salmeron tom. 9. tr. 19.

tum

tum ſcribit Io. Nauclerus *in fine generat.* 41. nempe circa annum 1225. ferè vniuerſam Friſiam aquis marinis ſubmerſam,& ad centum hominum millia periſſe, propter irreuerentiam à quodam pugile factam diuino ſacramento. & *in fine generat.*43.nempe anno 1278.decimo quinto Kal.Iulij. Traiecti fractum pontem ſuper Moſam & ad ducentos homines in aquis demerſos quòd eunte ſacerdote cum ſacro Chriſti corpore ad infirmum noluiſſent à choreis ceſſare, dum tranſiret ſanctiſſima Euchariſtia. tum denique quia eamdem Euchariſtiam venerantur ipſimet Angeli. Audi Chryſoſtomum *lib. 6. de ſacerdotio. Per id tempus* (nempe Liturgiæ) *& Angeli ſacerdoti aſſident, & cœleſtium poteſtatum vniuerſus ordo clamores excitat,& locus altari vicinus in illius, qui immolatur,honorem, Angelorum choris plenus eſt. Equidem quemdam commemorantem olim audiui ſenem quemdam virum mirabilem, cui multa fuiſſent myſteria diuinitus reuelata, ſibi narraſſe, tali quondam ſe viſione dignum à Deo habitum; per illud tempus repente Angelorum multitudinem conſpexiſſe, quatenus humanus aſpectus ferre poterat, fulgentibus veſtibus indutorum altare circumdantium,ſic denique capite inclinatorum, vt ſi quis præſente rege milites ſtantes videat.* & *Hom. in laude eorum, qui comparuerunt in Eccleſia. Non cogitas hic adeſſe Dominum inuiſibiliter, qui motum cuiuſque metitur, & conſcientiæ rationem habet; non cogitas quod Angeli huic ſtupendæ menſæ aſſiſtunt, & cum reuerentia hanc circumuallant?* aliáque plura hac de re differit *Hom.*61. *ad populum Antiochen.* & *Hom.*1. ſuper illud *Iſaiæ,Vidi Dominum. Hom.*3.*&* 14.*ad Epheſios.Hom.*27. *&* 36.*in* 1. *ad Corinth.* & *Hom.*21. *in Acta Apoſt.* Audi de eodem D. Chryſoſtomo quid ſcribat B. Nilus *in epiſtola ad Anaſtaſium Epiſcopum. Ioannes ſacerdos admirandus Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, immo verò totius orbis ſplendor, vir animi perſpicacis, omni ferè tempore videbat domum Domini refertam Angelorum cœtu, & tunc inprimis, cum diuinum & incruentum ſacrificium offerebatur; quo quidem tempore ſtupore & lætitia plenus rem præcipuis amicis ſpiritualibus priuatim enarrauit, inquiens: Cùm cœpiſſet ſacerdos ſanctum ſacrificium ſeu oblationem facere, plurimæ ſtatim ex illis virtutibus è cœlo deſcendentes ſtolis indutæ ſplendidiſſimis, nudis pedibus, intentis oculis, pronæ altari, magno cum ſilentio & reuerentia quoad venerandum illud myſterium expletum fuit, circumſteterunt. deinde huc illuc, ſinguli per totam domum diffuſæ, Epiſcopis, Preſbyteris & Diaconibus diſtributionem corporis & pretioſi ſanguinis miniſtrantibus, adhæſerunt corroborantes, & ſedulò adiuuantes.* Eòdem ſpectant, quæ ſcribit Maximus Monachus *in expoſitione Liturgiæ, c.*25. nempe, Præceptorem ſuum ſolitum adhortari Chriſtianos ne vmquam ab Eccleſia & Synaxi abeſſent, quòd aſſisterent Angeli,qui ſemper eos qui ingrediuntur,deſcribunt, Deo nunciant,pro eis orant,& quòd Spiritus ſancti gratia iis,qui interſunt,communicetur.Beda quoque *lib.*6. *in Lucam,c.*8. *Maximè tamen*, inquit, *Angelici nobis ſpiritus adeſſe cenſendi ſunt, cùm diuinis ſpecialiter mancipamur obſequiis, id eſt, cùm Eccleſiam ingreſſi vel lectionibus ſacris aurem accommodamus, vel pſalmodiæ operam damus, vel orationi incumbimus, vel etiam Miſſarum ſolemnia celebramus.* quæ etiam referuntur in Concilio Aquiſgranenſi *c.* 132. S. Martinus Papa & Martyr dum Romæ in Eccleſia S. Mariæ Maioris celebraret, multos ſacrificio adſtantes venerabiliter Angelos aſpexit, vt teſtatur Surius *tom.*6. *die* 12. *Nouembris.* ſancto Rainaldo Epiſcopo Nucerino cùm inter celebrandum eleuaret hoſtiam, & ei brachia nudarentur, quòd veſtem dediſſet pauperi, & induiſſet paruulam veſtem pro paupere emtam ab œconomo, Angeli aurea veſte nuda operuerunt brachia, ex monumentis M. S. Eccleſiæ Nucerinæ, & Philippo Ferrario *in Catalogo Sanctorum Italiæ*, ſub die 9. Februarij.Hidelgardis Abbatiſſa,*viſione ſexta*,habet,accedente ſacerdote celebraturo ad altare ſubitò vidiſſe magnam lucem cum obſequio Angelorum de cœlo

venisse, totúmque altare irradiasse, ac tamdiu permansisse, quousque absoluto sacrificio ab altari sacerdos recederet. In vita etiam B. Benuenutæ virginis legimus ab ea visos Angelos, comitantes ad altare sacerdotes, & venerenter vsque ad finem adstantes. denique habemus eamdem Angelorum venerationem erga augustissimam Eucharistiam in Liturgia B.Iacobi dum agit de hymno Cherubico, Origenis *Hom.9.in Leuit.* Ambrosij *cap.1.in Lucam,& oratione 1.in Missam.* Gregorij *lib.4.dialog.c.58.& Hom. de Paschate,* Sophronij *Prato spirituali, c.199.* Paschasij *c.8. lib. de corpore & sanguine Christi*, Eliæ Cretensis *comm. in 1. orat. Nazianz.* Theodulphi Episcopi Aurelianensis *epist. ad Compresbyteros suos*, Petri Damiani *lib.2. epist.10. lib.3.epist.8.* Cyrilli Eremitæ *lib.de vita Euthymij,* Nicephori *lib. 11.c.35.* Humberti *lib.4.eruditionis religiosorum.* Innocentij *lib.2.c.25.* VValfridi *c.13.* Magistri sent. *lib.4.dist.13.* Chron. Carthusianorum *lib.4.c.26.* B.Laur.Iustin.*ser.de Euch.* quædam etiam attulimus *lib. 2. c.13.§.12. & c. 20. §. penultimo.* Cùm igitur Christus sit Deus, eiúsque corpus hypostaticè diuinitati vnitum, omnino adorandum est. *Non enim,* inquit Athanasius *orat.5. contra Arianos, caro ignominiam attulit verbo Dei, absit: sed potius caro per verbum Dei glorificata est; quapropter dilecte qui Dominum diligunt sic admone, vt cognoscant nos qui Dominum in carne adoramus, non creaturam adorare, sed creatorem creato corpore indutum.* & *lib.de Incarnatione Christi. Et quia incarnati corpus factum est, ideo eius corpus dicitur, cuius factum est, ac ei proinde sacra offerris, vestram adhibentes adorationem; eáque de causa legitimè adoratur, & diuina colitur adoratione. Deus enim verbum est, cuius proprium est corpus, ideo cùm accessissent ad eum mulieres pedes eius tenuerunt, & Deum adorauerunt.* videndus idem *orat. 3. contra Arianos,* Origenes *lib.8. contra Celsum,* Epiphanius *hæresi 69.* Cyrillus *lib.5.in Io.c.1.* Ambrosius *in c.9.epist.ad Romanos.* Et parum refert an Christus sit in Eucharistia vt adoretur, vel comedatur, cùm vbique sit adorandus, & à Magis sit adoratus in præsepio, licèt ad hoc ibi non esset, exhibeatúrque regi vbicumque sit, & in quemcunque finem adsit reuerentia, & non sit necessarium præceptum particulare colendi Christum hìc, cùm adsit vniuersale colendi eum, cùm sit Deus. Quare etiam in signum adorationis accenduntur lumina. quod etiam antiquitus fieri consueuisse constat ex Isidoro *lib.7. Etymol.c. 12.* D. Hieronymo *epist. 20. ad Marcellam,* & ordine Romano, vt etiam dictum est *lib.2.c.14.§.8.* Nec id nouum, cùm etiã apud Gentiles & lætitiæ causa, & religionis ergò, seu Numinis honore consueuerint accendi lumina: vt de lætitia patet apud Persium *Satyra 5.* & Dionem in Nerone *de religione,* ex Iuuenali *Satyra 12.* D. Hieronymo *in lib. contra Vigilantium*, & Tertulliano *lib. de Idololatria.* & apud Iudæos, vt constat de templi candelabro aureo *Exod.25.26.ad Hebræos 9.* & testatur Iosephus *lib.18. Antiq.c.6.* asseruari solitam Pontificiam stolam in Antoniana turri, quotidiéque ibi solitam accendi lucernam. multo igitur rectius fit à fidelibus ad religionis cultum erga augustissimam Eucharistiam amplificandum. Quod etiam præstitisse Angelos in miraculosa communione à Christo data beatæ Veronicæ Moniali in Monasterio sanctæ Marthæ Mediolani anno 1493. legimus *in eius vita*, scripta ab Isidoro Isolano, nec non etiam *in vita B.Stephani Coruini ordinis sancti Francisci,* cui celebranti duo Angeli cum cereis accensis astiterunt, ex Chron.S.Franc.*p.2. lib.1.c.31.* quòd minister obdormisset ad hostiæ eleuationem. Nec solùm veneratio Eucharistiæ debetur in actione Missæ, sed etiam cùm asseruatur in custodia, defertur ad ægrotos, aut in publicis processionibus. qua de re Concilium Bracarense III.*c.5.* Gregorius Turonensis *lib.de glor. Martyr.c.86.* Honorius *cap.sane de celebr. Miss.* Vrbanus IV. & Clemens V. *Clement.vnica,de reliq. & venerat. Sanctorum,* *Io.Bapt.Scotia de sacrif.Missæ.*

Concilium Tridentinum *sess.13.c.5.& can.6.* cùm ibidem perseueret idem Christus Dominus. quare Gorgonia, teste Nazianzeno *in oratione funebri eiusdem*, intempesta nocte extra Missarum solemnia Eucharistiam adorans ad altare procubuit. Satyrus D.Ambrosij frater ex eiusdem oratione funebri *c.7.* ad tutelam, & ad terræ & maris pericula auertenda in orario collo suspensam magna cum veneratione gestabat. Notum omnibus est beatæ Claræ factum, quæ cum Eucharistia ad portam ciuitatis deferri voluit, & vrbem seruauit. Testatur Cyrillus *epist. ad Calosyrium*, insanire eos, qui dicunt Eucharistiam si in alterum diem seruetur, vim suam amittere. Denique antiquitus etiam asseruatam esse patet ex D.Clemente *lib.8.c.13.alias 20.* vbi reliquias corporis Domini iubet in Pastophorio à Diaconis asseruari, & *epistola 2.* dicit diligenter custodiendas, ne qua putredo irrepat. De pia delatione Eucharistiæ in supplicationibus, pluribus disputat Claudius Sainctes *resp.9.c. 8.* Salmeron *tom.9. tract. 24.* Petrus Thyræus, Georgius Scherer vterque in disputatione hac de re, & Iacobus Gretzerus *lib. 1. de processionibus, c. 19.* omnes quatuor è Societate nostra. potéstque huius rei exemplum peti ex sacra Pompa, & translatione Arcæ fœderis *lib.2. Reg.c.6.lib.1. Paralip.c.13.lib.3. Reg.c.8.* & ex processione Christi in die Palmarum, in qua turbæ præcedentes & sequentes clamabant, *Osanna, &c.* verùm instabit hæreticus, si adoranda est Eucharistia quia ibi sit Christus Deus, pari ratione adoranda erit omnis creatura quia sit in ea etiam Deus. Sed rectè respondet Bellarminus *lib.4.c.30.* negando sequelam, quia in Eucharistia est vnicum suppositum, idque diuinum, & cætera omnia ad illud pertinent, & efficiunt vnum quid cum illo; ideo, vt præclarè docet Damascenus *lib. 4. de fid.c.2. & 3.* totum rectè adoratur, sicut honoratur Rex non tantùm nudus, sed etiam vestibus ornatus. At in aliis rebus est quidem Deus, sed non est vnum suppositum cum illis, nec possunt vnum quid dici Deus & creatura.

Eamdem quoque eleuat sacerdos, vt prædixit Dauid *Psal.71. Et erit firmamentum in terris in summis montium*, Hebraicè verò, *Erit placenta tritici in terra in capite montium.* vbi Paraphrasis Caldaica: *Erit oblatio frumenti in capitibus sacerdotum.* Rabbi Berachias, *Sicut* (inquit) *Redemtor primus, idest, Moyses fecit descendere Manna,* Exod.16.*ita Redemtor vltimus, idest, Messias erit placenta frumenti in terra.* Et Rabbi Ionathas, qui etiam ante Christi aduentum vixit, *in libro Collectionum. Placenta panis fiet sacrificium in capitibus sacerdotum, qui sunt in Ecclesia.* cui alij Rabbini subscripserunt apud Genebrardum *in citato Psalmo*, Richardum Cenomannum, Iansenium *eodem loco*, Petrum Galatinum *lib.10.c.4.* Claudium Sainctem *rep.9.c.7,* Io.Roffensem *de sacerd.defens.* Ioannem Garetium *initio libri de Euch.* Paulum Burgensem *in citato loco Psalmi.* Præcessitque figura eleuationis huius in eleuatione victimæ *Leuit.c.7.& 23. Exodo c.29. Numer.c.5.6.8.* Et ab ipsissimet Apostolis profecta est, teste D. Basilio *lib. de Spiritu sancto, c.27.* eiusdémque meminit Dionysius *lib. de Eccl. hier.c.3.p.2.* vbi ait: *Pontifex augustissima mysteria conficit, & quæ antea laudauerat venerandis operta & abdita signis, in conspectum agit, diuináque munera reuerenter ostendit.* Chrysostomus *Hom.61.ad populum Antiochen.Hom.36.in 1.ad Cor. & Hom.3. in Epistola ad Ephesios.* vbi docet fuisse morem Græcorum, vt Eucharistia ad altare consecraretur velis obducta, deinde retractis velis ostenderetur populo. Anastasius Synaita *de sancta Synaxi. Postquam*, ait, *sacrificium illud tremendum sanctificauit, panem vitæ sustollit, eúmque omnibus ostendit.* S.Maximus Martyr sub Constante Imperatore Monothelita *in disputatione cum Gregorio Monothelita habita anno 657.* ait: *Non est* (scilicet Imperator) *Sacerdos, non enim assistit altari, non post* 23.

sanctifi

sanctificationem panis extollit,ac dicit,Sancta Sanctis,neque baptizat,&c. videndus idem etiam *in scholiis ad B. Dionysium Areopagitam*, S. Germanus *in Theoria*, Æthiopica Liturgia, & Nicolaus Cabasila. Fit porrò huiusmodi eleuatio Eucharistiæ, tum ob mysticam significationem eleuationis Christi in cruce, resurrectione, & ascensione, ex Augustino *serm.*28. *de verbis Domini*, Germano *in Theoria*, & Turriano *lib.*3.*de dogm. charact.p.*148. & innuit Concilium Ephesinum tum *in epistola ad Nestorium*,tum vt adoretur etiam à populo,vt constat ex Æthiopica Liturgia, ex *cap.fin. de celebr. Miss.* Burchardo *in ordine Missæ*, Bonauentura *in expositione Missæ*, & Durando *lib.*4.*ration.c.*41.*&* 46. idque iisdemmet testibus,in compensationem blasphemiæ Iudæorum, qui ad Christi ludibrium genua flectebant, dicentes, *Aue Rex Iudæorum.* Solebat etiam populus ex Apostolorum traditione,eam certis verbis adorare. vt his verbis docet S. Basilius *lib. de Spiritu sancto, c.*27. *Inuocationis verba cùm ostenditur Eucharistia panis, & poculum benedictionis, quis Sanctorum nobis in scripto reliquit?* S.Thomas, vt S. Antoninus *in eius vita* testatur, dicere solebat: *Tu Rex gloriæ Christe; tu Patris sempiternus es filius: tu ad liberandum suscepturus,&c.*Alexander Alensis,vt docet Gabriel *in can.lect.*50. *Adoro te Iesu Christe Saluator, qui per mortem tuam redemisti mundum.* S. Franciscus Protector noster: *Aspice Deus, & respice in faciem filij tui charissimi, in quo beneplacitum est tibi.* Ludouici XII. tempore, teste Clithouæo *lib.* 1.*hymnorum*, Sainctè *repet.*9.*c.*7. & Petro Valderame *serm.*3. *de festo sanctissimæ Eucharistiæ*, institutum est in Gallia ob perturbationes & pericula Regni vt diceretur:

O salutaris hostia,
Quæ cœli pandis ostium,
Bella premunt hostilia,
Da robur, fer auxilium.

Similiter antiquitus eodem tempore adstantes leuabant manus, vt docet Tertullianus *lib.*1.*de spect c.*25. verbis illis: *Illas manus quas ad dominicum extuleris, postmodum laudando histrionem, fatigare?* Quod etiam hoc tempore plures factitant, qui eas inde toti vultui superducunt,vel osculantur pollicem, vt solent Heluetij: nam etiam veteribus adorationis signum erat manum alteri priùs conuersam ori admouere, ex Apuleio *lib.*4. *de asino aureo, & Apologet.*1. vbi ait: *Si fanum aliquod prætereat nefas habet adorandi gratia manum labris admouere*; Plinio *lib.*28. *c.*2. scribente: *In adorando dexteram ad osculum referimus*; Minutio Felice *in Octauio*, dum agens de Cæcilio dicit: *Cæcilius simulacro Serapidis denotato,vt vulgus superstitiosum solet,manum ori admouens,osculum labiis pressit.*Luciano *de sacrificio*,& *in Encomio Demosthenis, in fine*; Tacito *lib.*16. *in Nerone*, & aliis. Quod innuens quoque Iob *c.*31. ait:*Si vidi solem cùm fulgeret,& lunam incedentem clarè, & lætatum in abscondito est cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo, quæ iniquitas maxima est, & negatio contra Deum altissimum.* eódem etiam spectat quod *lib.* 3. *Regum c.* 19. legimus: *Et derelinquam mihi in Israël septem millia virorum, quorum genua non sunt incuruata ante Baal, & omne os quod non adorauit eum osculans manum.* videndus S. Leo *serm.*7. *de natiuitate Domini*, Hieronymus *in Ruffinum, & in illud Ps.*2. *Apprehendite disciplinam.* Ioannes Pineda *in c.*31. *Iob*, Cuiacius *lib.*11. *obseruat.c.*27. Muretus *lib.*10.*var.c.*1. Iustus Lipsius *lib.* 2. *elect. c.*6. Meritò igitur damnati sunt in Clementina *Ad nostram*, Fraticelli qui *articulo*8. negabant esse assurgendum, & exhibendam reuerentiam in eleuatione Eucharistiæ,ne à puritate suæ intentionis discedere viderentur. Porrò ne inter eleuandum planeta impediat sacerdotem, à ministro eleuatur; ex Burchardo *in ordine Missæ.* Interim sicut in veteri Testamento *lib.* 1.

Paralip.c.15.16. & Num. 10. Sacrificij tempore sacerdotes argenteis tubis, quæ, teste Iosepho *lib.3.Antiq.c.*11. in extremitate similes erat campanæ; clangebant, vt earum sonitu præmonitus populus promtior esset ad orandum. & *lib.* 2. *Paralip. c.* 29. instituit Ezechias, vt in oblatione holocaustorum tubis & organis clangerent,& concreparent sacerdotes ad ampliorem populi deuotionem excitandam:quæ pariter vna fuit causa cur voluerit Deus *Exod.*28.& *Eccles.*45.Pontificem,pluribus scilicet 50.ex Prospero *de promiss. Dei.p.*2.*c.*3. vel 72. ex Hieronymo,vel 366.ex Clemente Alex.*lib.5.Strom.* aureis tintinnabulis esse præcinctum: ita in nouo,& paulo antè, & in ipsa eleuatione Eucharistiæ campanulæ signum datur, vt admoneantur ægroti & impediti absentes vt saltem in spiritu oblatum sacrificium venerentur, & conuocetur ad adorationem sanctæ Eucharistiæ vicinus populus, & adstantes maiori reuerentia ferantur in Deum tanti sacrificij tempore. vt notauit etiam Georgius Scherer *in Postilla super dominica octaua post festum S.Trinitatis.* quod à Gregor.IX.anno 1240.institutum dicit Nauclerus, Abbas Vrspergensis & Genebrardus.sed manifestè constat hunc morē antiquiorem esse ex Cæsario Heisterbachensi *lib.9.c.*51. vbi scribit Vuidonem Cardinalem missum Coloniam ad confirmandā electionem Othonis contra Philippum, instituisse anno 1207.vt ad eleuationem hostiæ omnis populus in Ecclesia ad sonitum Nolæ veniā peteret,& vsque ad calicis benedictionem prostratus iaceret. idémque etiam fieret,cùm defertur Eucharistia ad infirmos. Olim id voce præstabat Diaconus,vt patet ex Liturgiis Græcis,in quibus sub momentū consecrationis & adorationis Diaconus clamabat: Stemus honestè, qua de re Chrysost. *lib.6.de sacerd.*Syros quoque in suis sacris adhibere solitos tintinnabula autor est Lucianus *de Mered.cond.*Porrò de campanarum vsu apud Gentiles meminit Martialis *lib.*14.*epigr.*148.Iuuenalis *Satyra* 6.Suetonius in Octauio *c.*91.sicut etiā apud Christianos veteres,docet Amalar.*lib.*3.*c.*1.VValfridus *c.*5.Guliel.Durandus *lib.*1. *Ration.c.*4.Io.Beleth *c.*24.Plura disputat de campanis Hieronym.Mercurialis *lib.*1. *variarum lect.c.*15.Fuluius Vrsinus *in addit.ad Petrum Ciaconium lib.de Triclinio,*Iustus Lipsius *de militia Romana lib.5.dial.*9.Hactenus de consecratione corporis Christi.

Simili modo postquam cœnatum est. Iam de consecratione calicis agendum est. Et 24
illud quidem ante omnia quæritur; num sit de essentia huius diuini sacrificij,vt consecratio calicis postponatur consecrationi panis. oritur autem difficultas ex eo quòd nisi præscriptus ordo seruetur,nō videtur significari effusio sanguinis à corpore;priùs enim existere debet corpus, vt eius sanguis effundatur, eaque ratione significetur separatio animæ à corpore. Sed omnino respondendū est cum Soto 4.*d.*11.*q.*1.*art.*6. & Suarez *disp.*75.*sect.*6. licèt grauiter peccaret,qui hunc ordinem inuerteret, quia faceret contra Christi & Ecclesiæ consuetudinem, verè tamen eum,sacrificium seu sacramentum confecturum;tum quia vna consecrationis forma,non pendet ab alia, cùm verbum præsentis temporis ad sui veritatem postulet vt simul cum sua significatione sit res significata; tum quia ibi reperiretur,totum id quod Christus instituit;tum quia si quis post vtramque consecrationem veniat in cognitionem hostiam non fuisse ex tritico, sed ex inepta quapiam materia, aliam consecrabit, vt possit perficere sacrificium, & tamen tunc calicis consecratio præcedet legitimam consecrationem hostiæ, perficitúrque sacrificium. Vltima igitur consecratione quæcumque illa sit, sufficienter repræsentatur mystica mactatio,& separatio sanguinis à corpore,seu animæ à corpore,etiamsi desit præscriptus ordo.

Postquam cœnatum est, licèt Christus post cœnam,& vespere obtulerit & olim 25.
ad

ad huius imitationem in Ecclesia Africana, Cypriano teste *epistola 63.* vespere celebraretur à ieiunis, quod D. Augustinus *ep.118.* limitat ad quintam feriam maioris hebdomadæ, & in Alexandrina etiam à non ieiunis, ex Sozomeno *lib.7. c.19.* Idémque in die cœnæ Domini concesserit Concilium Carthaginense III. *can.29.* & Africanum *c.8.* hæc tamen contrariis legibus abrogata sunt in Concilio Laodicensi *can.5.* & *53.q.4. can. non licet,* Concilio Bracarensi I. *can.16.* & Synodo VI. *can.29.* eo quòd vniuersalis Ecclesiæ consuetudo à tempore Apostolorum contraria esset; quæ piè ac prudenter post meridiem, & post qualemcumque sumtum cibum vetuit celebrari. quod etiam confirmauit primum Concilium Nicænum, vt refertur in Concilio III. Carthaginensi, *can.48.* etsi enim, ait D. Augustinus *epist. 118.* quo vehementiùs Christus commendaret mysterij altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum à quibus ad passionem digressurus erat, non tamen præcepit, quo deinceps ordine sumeretur; vt Apostolis per quos Ecclesias dispositurus erat seruaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, vt post cibos alios semper acciperetur, credo quòd eum morem nemo variasset. Eámque esse Apostolicam traditionẽ testatur Cyprianus *epist.63.* Epiphan.*lib.3.contra hæreses,in fine.* Nazianz. *orat.40.* Chrysost. *Hom.27.in 1.ad Cor.* Basilius *epist.ad Cæsariam Patritiam,* Isidorus *lib.1.off.c.18.* Concilium Bracarense I. *c.16.* & Synodus VI. *can.29.* qua de re egimus *lib.2.c.7.§.1.*

26. *Accipiens & hunc præclarum, &c.* Notat Paschasius *lib. de corpore Christi, c.15.* Stephanus Heduensis *c.16.* & Odo Cameracensis, *Hunc,* dici, quòd oblatio, quam offert Ecclesia, eiusdem sit essentiæ & speciei, & solo numero atque loco, tempore, & similibus accidẽtibus differens ab sacrificio à Christo in cœna peracto. Conuenit enim in re principaliter oblata, in materia, & forma, & offerente principali, videlicet Christo. Ideóque dixit D. Chrysostomus *Hom.2. in ep.2. ad Timoth.* sacra ipsa oblatio, cuius meriti sacerdos illam offerat, eadem est, quam dedit Christus, & nihil minus habet ista, quàm illa. similia habet *Hom.83. in Matth.* Et Eusebius Emissenus, vel quicumque autor sit, *ser.5. de Paschate. Hic est sanguis meus, qui fundendus est, non alius iste, & alius ille, crux igitur fundetur ex meo latere, quem vos bibitis in calice. sicut enim tunc & viuebat & loquebatur, & tamen à discipulis comedebatur, & bibebatur; ita modo integer & incorruptus manet, & à fidelibus comeditur & bibitur.* videndus etiam Gregorius *Hom.22.in Euang.* & refertur *can. quid sit sanguis. de consecr.d.2.* & Algerus *lib.1.c.16.* Quærenti autem an liceat plures calices consecrandos in eadem Missa & sacrificio statuere, dicimus non licere, ita enim id percunctanti S. Bonifacio Germaniæ Apostolo anno 726. respondit Gregorius II. *ep.4.* quam alij tribuunt Gregorio III. in Missarum solemniis obseruandum est, quod Dominus noster Iesus Christus sanctis suis tribuit Apostolis. Accepit namque calicem, dicens: *Hic est calix noui testamenti in meo sanguine, hoc facite quotiescumque sumitis.* vnde congruum non est, duos vel tres calices in altario ponere, cùm Missarum solemnia celebrantur. Eumdem calicem vocamus (præclarum) non ratione vini, sed ex eodem Stephano Heduensi *c.16.* & Odone Cameracensi comparatione eius, qui à Melchisedech oblatus est, cæterorúmque veteris legis sacrificiorum, quibus in infinitum præstat noster calix, eo quòd Christi sanguinem contineat. qua de re Augustinus *lib.1. contra aduer. leg. & Proph.c.20. lib.20. contra Faustum,c.18. & 21.* Eusebius *lib.1. demonst. Euang.c.vltimo,* & Concilium Tridentinum *sess.22. c.1.* Quærenti verò ex qua materia fuerit calix ille in quo suum sanguinem dominus consecrauit. Respondeo plures Hispanos asserere fuisse ex lapide pretioso, siue Agatha

Aliqui putant esse Greg. 2. datam ad Augustinũ cũ habeatur apud eũ. lib. 9. ep. 36.

vt vult Henriquez *lib.9.c.28.n.2.* siue Calcedonio, vt sentit Didacus Morilla *ser.3.de institutione Euchar.* Valentiæque asseruari. sicut etiam in Smaragdino Genuensi Latino in eadem cœna comedisse eumdem. idem Morilla & Salmeron *tom.9.tr.10.* scribunt: sed potiùs videtur credendum Bedæ *cap.2.* de locis sanctis scribenti, fuisse ex argento cum duabus ansulis, potuisséque capere Gallicum sextarium, & adhuc suo tempore asseruari Ierosolymis vnà cum spongia potus Domini ministra. idémque tenet Baronius *in an.34.*

Hic est calix sanguinis mei. Dubitant Theologi an hæc tantùm censenda sint de essentia consecrationis sanguinis, an etiam quæ sequuntur vsque ad remissionem peccatorum inclusiuè. & quidem S.Thomas *in 1.ad Cor.c.11. lect.6.3.p.q.78. art.3. & in 4.d.8.q.3. art.2.* Capr.*4.d.8. q.1.art.1. concl.6. & art.3.* Paludanus *4.d.8. q.3.art.2.* Heruæus *d.10.q.2.* Antoninus *3.p.tit.13. c.15.§.4.* Rich.*4.d.8. art.13.q.3.* Syuester *Eucharistia 1.q.6.* Armilla *n.14.* Petrus Soto *lect.2. de Euch.* sentiunt omnia esse de essentia, tum quia omnia in Missali, & Catechismis referuntur tamquam vna forma, eodémque charactere scribuntur, & tenore pronunciantur. tum quia omnia illa, quæ sequuntur, videntur determinatio prædicati illius propositionis, *Hic est calix sanguinis mei.* cùm explicent sensum propositionis:nam declarant perfectam rationem huius sacrificij quæ perficitur in effusione sanguinis in remissionem peccatorum pro nobis.vnde non erit propositio absoluta nisi absoluantur omnia. si enim post illa verba, *Hic est calix sanguinis mei.* adderetur hæc determinatio, effusi pro Angelis, esset propositio falsa, & nihil efficeret. sed obiici potest, tum quòd videatur absurdum, si sint de essentia, plurima esse ab Euangelistis, & Paulo narrantibus institutionem & præceptum celebrandi, prætermissa, saltem enim necessaria exprimere debuerunt ne si quis modò ab ipsis tradito sacrificaret non conficeret. tum quòd Liturgiæ Græcæ, quibus vsi sunt sanctissimi Patres, aliæ alias reticent particulas: nam Æthiopica, cuius auctor dicitur S. Matthæus, non ponit: Noui & æterni testamenti, mysterium fidei. D.Iacobi, Basilij, Chrysostomi, *Æterni, & mysterium fidei*; & D. Clemens *lib.8.c.12. aliàs 17.* recenset verba illa: *Hoc mysterium fidei; & noui testamenti*, esse à Christo dicta tamquam præambulum vtriusque consecrationis: asserere autem cum Capreolo Deum dispensasse cum illis Ecclesiis, quæ aliquas ex his particulis, licèt essentialibus, omiserunt, nimis durum est. tum quia Patres cùm meminerunt formæ consecrationis, non nisi priorum verborum mentionem fecerunt; vt Iustinus, Cyprianus, Ambrosius, de quibus paulo pòst; tum quia verba illa, *qui pro vobis effundetur.* non dicuntur à sacerdote formaliter, sed recitatiuè solùm, aliàs non essent vera, cùm iam non sit effundendus sanguis. verba autem essentialia formæ debent formaliter seu significatiuè proferri, prout sequenti capite dicetur. tum quia in consecratione corporis illa determinatio, *quod pro vobis tradetur*, non est de essentia; ergo nec posteriora consecrationis sanguinis,maximè cùm in verbis illis, *Hic est calix sanguinis mei*, includatur quòd sit noui testamenti, effusus in remissionem peccatorum nostrorum, quæ à sacerdote dicuntur recitatiuè seu materialiter. vnde non suspendunt veritatem primæ propositionis, *Hic est calix, &c.* quæ formaliter pronunciatur. Nec Ecclesia omnia illa eodem charactere notat, quasi omnia sint essentialia, cùm eodem modo notet, *enim*, quod certum est non esse de essentia, sed solùm quòd in illis contineantur verba formæ, & ex præcepto Ecclesiæ dicenda sint omnia,Sotus *4. d.11. q.1. art.3.* Ledesma *4. q.19. art.3.* Henriquez *lib.8. c.17.* dicunt reliqua non esse quidem de essentia formæ, cùm validè fieri possit

possit consecratio illis tantùm, *Hic est calix sanguinis mei.* si sacerdos id vellet efficere, vt argumenta facta conuincunt, & ideo Patres Græci, qui aliqua ex hi , quæ sequuntur, omiserunt consecrabant. quod temere negat Paludanus; esse tamen de integritate formæ, sicut digitus licet non sit de essentia, cùm homo sine eo esse possit, est tamen de integritate hominis, atque substantia, ideo quando hæc dicuntur, ad integritatem concurrunt, si minister debita cum intentione conficiat, intendendo agere prout instituit Christus, cùm omnia vnicam integram propositionem conficiat, eo quòd sint determinatio prædicati, vt antea dicebatur.& hoc modo conantur explicare opinionem D.Thomæ,cùm dicit esse de essentia. Sed videtur obstare, tum quòd hæc interpretatio aliena sit à mente D.Thomæ, apud quem idem est esse de substantia formæ, & esse de essentia formæ. vt patet *ex 3.p. q.60. art.8.& lect.6. in c.11. ep.1. ad Cor.* tum quia si, vt ipsi concedunt, verba illa non sunt de essentia, aut necessitate formæ, consequenter, neque erunt de institutione, aut præcepto Christi, vt iungantur verbis formæ, quia Ecclesiarum vsus, & autoritas, quæ dicunt non esse essentialia,id sentiunt, quia non sint à Christo præcepta, cùm ius diuinum sit immutabile; nec grauissimi Patres Græci tale ignorassent præceptum, nec Ecclesia Romana id permisisset, quæ tamen hac in re numquam eos reprehendit. tum quia, si est præceptum diuinum, gratis negatur esse de essentia formæ, cùm in nulla forma sacramenti inueniatur aliquid ex præcepto Christi dicendum,quod non sit etiam essentiale; cùm non aliter instituerit Christus essentiam sacramenti, quàm præcipiendo, vt ita fiat. tum quia non est verisimile Christum id fecisse, & præcepisse vt fieret omnibus illis verbis, & ex altera parte simul voluisse, & permisisse vt pauciora sufficerent. tum denique quia posteriora illa verba non sunt determinatio prædicati, vt antea dictum est. Communis igitur opinio est dicentium vt in consecratione corporis illa tantùm sunt essentialia, substantialia & necessaria:*Hoc est corpus meum,*ita in consecratione calicis: *Hic est calix sanguinis mei.* vel æquiualentia, vt, *Hic est sanguis meus*, vt ex Marco & Matthæo vtuntur Græci, ita vt in illis solis sit virtus effectiua sacramenti: cætera verò esse veluti illa: *Hæc quotiescumque feceritis,&c.*Ita sentit Magister 4.*d.*8.Bonauentura *ibidem p.*2.*art.*1.*q.*2. Alensis *q.*33.*m.*4.*art.*2.§.4. Durandus *q.*2.*num.*9. Marsilius *d.*8.*q.*6. Maior *ibid.q.*1. Henricus *q.*9.*q.*10.Albertus *tr.de sacrif. Missæ,c.vltimo,* & apud Gabrielem 4.*d.*9.*q.*3. *& in can. lect.*53. Innocentius *lib.*4. *c.*17. Caiet. 3.*p. q.*78.*art.*3.in impressis ante Pium V. Valentia *lib.*1. *de Missa,* Bellarminus *lib.*4.*de Eucharistia,c.*14. Suarez 3.*p. disp.*60.*sect.*1. probant. tum quia illa debent censeri verba formæ tantùm, quibus significatur effectus consecrationis, hic autem significatur illis tantùm: *Hic est calix sanguinis mei.* sicut effectus consecrationis corporis significatur illis: *Hoc est corpus meum.* tum quia Euangelistæ & Paulus non retulerunt vt necessaria nisi prædicta, dum de institutione loquuntur, sicut etiam Patres, Iustinus *Apol.*2.*in fine.* Cyprianus *ser. de cœna Domini,* Ambrosius *lib.*4.*de sacram.c.*5. Eusebius Emissenus *in can.quia corpus.de consecr.d.*2. Chrysostomus *Hom.de proditione Iudæ,* Epiphanius *in Ancorato,* Gaudentius *tr.*2. *in Exodum.* Damascenus *lib.* 4. *de fid. c.*14. dicens: *Sicut Deus dicendo:* Fiat lux, *fecit lucem*; *ita dicendo:* Hoc est corpus meum; *&*, Hic est sanguis meus, *perficit hoc sacramentum.* tum ex Liturgiis, quæ priora verba numquam variant, nec omittunt vt faciunt in posterioribus. Omnino autem certum est,qui Iacobi, Marci, Clementis, & aliorum Liturgiis vtuntur, consecrare. Idémque confirmant, quæ allata sunt contra priores sententias.

Non

Noui & æterni testamenti, &c. Rectè notauit Romanus Catechismus *cap. de Euchar.* præter conuersionem vini in sanguinem, his verbis exprimi tres præclaros effectus sanguinis Domini effusi in passione, nempe, aditum ad æternam hæreditatem, quæ iure noui & æterni testamenti ad nos venit; aditum ad iustitiam per mysterium fidei, quippe cùm iustus ex fide viuat, & impossibile sit sine fide placere Deo, qui posuit Iesum per fidem in ipsius sanguine propitiatorem, vt ipse sit iustus, & iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi. Denique remissionem peccatorum. Porrò sine graui peccato omitti hæc non posse in Latina Liturgia, in qua sola habetur, *& æterni, & mysterium fidei,* omnium sententia constat, etiam eorum, qui consecrationem sanguinis solùm prioribus verbis confici docent. nam in re adeò graui, Ecclesiæ consuetudo & traditio habet vim præcepti. sed in multis Liturgiis diuersimodè hæc variantur. In Liturgia S. Iacobi dicitur: *Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro vobis, & pro multis effunditur, & datur in remissionem peccatorum.* In Liturgia Marci: *Hic est enim sanguis meus noui testamenti qui pro vobis & multis effunditur, & distribuitur in remissionem peccatorum.* Clemens *lib.8. c.12. aliàs 17.* habet: *Dedit discipulis suis, dicens: Hoc est mysterium noui testamenti accipite, & ex eo comedite. Hoc est corpus meum, quod pro multis frangitur in remissionem peccatorum. Similiter & calicem, dicens: Bibite ex eo omnes. Hic est sanguis meus, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum.* Origenes *Hom. 9. in Leuit. Hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum.* Liturgia D. Basilij: *Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro vobis, & pro multis effunditur in remissionem peccatorum.* Liturgia Chrysostomi: *Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro vobis & pluribus effundetur in remissionem peccatorum.* In Liturgia Æthiopica seu D. Matthæi est: *Hic est calix sanguinis mei, qui pro vobis effundetur, & pro redemtione multorum.* In Missa denique Isidori: *Hic est calix noui testamenti in meo sanguine, qui pro vobis spargitur in expiationem culparum, & remissionem peccatorum, atque in vitam æternam.* 28.

Iam verò, vt notauit etiam Odo Cameracensis, & alij, dicitur, *Noui.* iuxta quod prædictum erat *Ier. c.31. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam domui Israel, & domui Iuda fœdus nouum, non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris.* vt ipsemet D. Paulus *ad Hebr. c.8.* explicat. noua enim est promissio de peccatorum venia, de bonorum operum iustitia, & gratia, & de vita æterna, quæ promittuntur. qualia non præstitit vetus testamentum, ob id non amplius in figura, sed in veritate, & re ipsa sanguis Christi exhibetur. iuxta illud D. Pauli *ad Hebr. 9. Ideo noui testamenti mediator est Christus, vt morte intercedente repromissionem accipiāt, qui vocati sunt, æternæ hereditatis.* vt mox etiam dicetur. *Et æterni testamenti.* Ad differentiam quoque veteris testamenti, quod hircorum & vitulorum sanguine dedicatum, transitorium erat, vt constat *ex Ezech. c.20. Ergo & ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non viuent. Isaiæ c. 51. Attendite ad me popule meus, & tribus mea me audite; quia lex ex me exiet, & iudicium meum in lucem populorum, requiescet. prope est iustus meus, egressus est Saluator meus, & brachia mea populos iudicabunt, me insulæ expectabunt, & brachium meum sustinebunt.* & *cap. 55. Inclinate aurem vestram, & venite ad me, audite & viuet anima vestra; & feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias Dauid fideles. ecce testem populis dedi eum, ducem & præceptorem Gentibus,* Qui etiam *cap. 2.* dixerat, exituram legem Dei de Hierusalem, cùm econtra lex Moysi de Sina egressa sit, & ingressa Hierusalem. *Et ibunt,* inquit, *populi multi, & dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius. quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem.* & 29.

Baruch cap.2. Et statuam illis testamentum alterum sempiternum, vt sim illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. & D. Paulus *ad Hebr. c.13. Qui eduxit de mortuis Pastorem magnum ouium in sanguine testamenti æterni Dominum nostrum Iesum Christum.* vt omittam paulo antè citatum Ieremiæ locum c. 31. quibus euidenter ostenditur vetus testamentum finem habiturum, nouum autem futurum æternum, & perpetuum, nec temporalia, vt illud, sed æterna bona ac sempiternam hæreditatem concessurum. qua de re *cap.cùm Marthæ.de celebr.Miss.* Idémque docet ratio. cùm enim Christus sit sacerdos in æternum, hæreditas quoque æterna esse debuit in testamento suis hæredibus relicta. vnde & *Io. c.6.* dixit: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem habet vitam æternam.* Hoc euangelicum testamentum & fœdus Christus sacerdos noster non hircorum, aut vitulorum sanguine, sed proprio sanguine ac morte confirmauit. Interponebatur enim victima in contrahendis fœderibus, non solùm apud Gentiles, verumetiam apud Hebræos; sic confirmauit Abraham iuramenti fœdus cum Abimelech, animalium cæsorum sanguine, *Gen.21.* & Moyses *Exod.24.* testamentum, quod accepit in monte Sina, aspersione sanguinis. vt ad hoc idem propositum nostrum aduertit Tertullianus *lib.4.contra Marcionem,* Ambrosius & Beda *in c.22.Lucæ,* Chrysostomus & Theophylactus *in c.26. Matthæi,* dicens: *Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his.* ad quod videtur allusisse Christus, vt etiam D.Paulus *ad Hebr.c.9. Hic sanguis testamenti, quod mandauit ad vos Deus,* vt diximus *lib.1.c.6.num.2.* Porrò de Testamenti appellatione plura disputat Couarruuias *tit.de Testamentis.initio.*

30. *Mysterium fidei.* Quod neque apud Euangelistas, neque in aliis Liturgiis habetur; sed ne amplius nobis irascatur Kemnitius quasi aliquid addamus formæ, sciat hæc duo verba ex Apostolica traditione D.Petri, qui à Christo accepit, nos habere. Videndus Innocentius *lib.4.c.5.& cap.cùm Marthæ.de celebr.Miss.* Ac teste D. Gregorio *Hom.22. in Euangelia*, & habetur quoque *can. quid sit sanguis. de consecr. d.2.* dicitur fidei mysterium, quia aliud videtur, & aliud intelligitur. quod etiam confirmat Alcuinus *de diu. off. c.de celebr. Missæ*, Remigius *in canone Missæ,* Florus *ibidem,* Stephanus Heduensis *lib. de sacramento altaris.c.16.* Iuo Carnutensis *epistola 264.* Lanfrancus *lib. de Euch.* Odo Cameracensis *loco citato* Innocentius & alij. Est autem *mysterium,* deductum à secreto, ex D. Augustino *lib. de catechiz.rud.* & Lanfranco *loco citato.* &, Athenæo reste *lib.3.c.10.* arcana sacra significat. quod etiam disertè fatetur Gregorius Nazianzenus dum *in carmine Iambico 15.* ait,

Mysterium quid? Cultus arcanus Dei.

Non igitur mirum, si cùm panis & vinum sentiatur, quæ non sunt, & sint ac credantur corpus & sanguis, quæ non apparent, dicantur mysterium fidei. quod igitur mente & cogitatione assequi non possumus in tanto mysterio, reiiciendum est in Dei potentiam; cùm non sit impossibile apud Deum omne verbum. *Lucæ c.1.* vnde etiam S.Thomas *initio opusc. 59.* docet, dici mysterium fidei, quia sit secretum sacratissimum soli fidei manifestum; quòd tot & tanta ibi sint supra, præter, & etiam contra rationem naturalem, quæ nisi per fidem credantur, numquam intelligentur. In cuius rei typum quod residuum erat de Agno paschali, præcipit Deus igne comburi *Exod.12.* Quare rectè monet S. Ephrem. *lib. de non scrutanda Dei natura. c.5. Noli scrutari inscrutabilia, nam si iusta curiosè rimeris, non iam fidelis vocaberis, sed curiosus: esto fidelis, & innocens participa immaculato corpore Domini, fide plenissima, certus quod agnum ipsum integrum comedis.*

Qui pro vobis & pro multis. Habentur partim apud Lucam *cap.22.* partim apud Matth.*c.26.*meritóque adduntur vt exprimantur hæredes in testamento à Christo instituti,vt necesse est fieri in omni testamento,vt firmum,ratum,& validum sit. Rectè autem ex dictis verbis colligit D.Thom. *3.p.q. 78. art.7.* hoc mysterium non solùm esse sacramentum,sed etiam sacrificium, cùm sacramentum illi tantùm prosit,qui sumit : sacrificium autem,non tantùm sumentibus vtile sit, sed etiam iis pro quibus offertur, vt pluribus *lib. 1. & 2.* disputatum est.& ratio sacrificij intrinsecè solùm requirat,vt significet diuinam excellentiam, & supremum cultum, qui illi præstatur ; sacramentum verò immediatè ordinetur ad significandam sanctificationem eorum , qui Deum colunt. cùm sit signum externum , & visibile , inuisibilis gratiæ , quæ rite sumentibus confertur. & consequenter sacrificium in actione seu oblatione Deo facta consistat ; sacramentum autem in receptione seu quasi passione,quæ in Dei cultoribus recipiatur. Consecratio pars sacrificij præcedit,cùm sit effectiua sacramenti; sumtio sacramenti consequitur tamquam vsus. Sed hac de re plura videri possunt apud Sebastianum Perez *c.14.& 20.* Canum *lib.12.c.13.*Bellarminum *lib.1.de Missa.c.22. & seq.* Catechismum Romanum *c. de Eucharistia.* Suarez *3.p. tom.3. disp.1. sect.1.* Porrò sanguis Christi sufficienter fusus est pro Apostolis, etiam Iuda, & multis, cæteris videlicet omnibus, quippe cùm omnes sint etiam multi, iuxta expositionem Chrysostomi , Euthymij , & Theophylacti. Efficaciter verò fusus tantùm pro electis Apostolis , & pluribus aliis, nempe prædestinatis. Quare D. Paulus *ad Hebr.c.9.* dicit Christum semel oblatum esse ad multorum exhaurienda peccata. Et Isaias *c.53.* prædixit , *Peccata multorum tulit.* Videndus Stephanus Heduensis *lib. de sacramento altaris.c.16.* Paludanus , & Richardus 4.*d.*8. & Gabriel *lect.53.in canonem, Effundetur.* quia sine sanguinis effusione non fit remissio,*ad Hebræos c.9.* Græcè autem , vt diximus *lib.1.c.3. Lucæ 22.* est *effunditur,* sicut etiam in Liturgia Iacobi , Marci , & Basilij , quòd non tantùm in cruento sacrificio crucis , sed etiam in incruento Cœnæ sit Christi sanguis fusus in ore fidelium , in remissionem peccatorum. Fiebat in veteri testamento in emundatione leprosi *Leuit.14.* aspersio sanguine passeris , sed in nouo Christus , non aspersione , sed effusione ad copiam significandam , vt copiosa esset apud eum nostra redemtio ; & non passeris , sed proprij sanguinis fieri voluit emundationem lepræ nostrorum peccatorum. vnde testantur Sancti *Apoc.c.1. Dilexit nos , & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.* & *c.5. Redemisti nos Deo in sanguine tuo , ex omni tribu , & lingua, & populo,& natione,& fecisti nos Deo nostro Regnum.* & *c.7.* iidem Sancti in cœlo degentes dicuntur dealbauisse stolas suas in sanguine Agni , qui scilicet tollit peccata mundi. Quare etiam D.Paulus *ad Hebr. c.9.* scribit sanguinem Iesu Christi, qui seipsum per Spiritum sanctum obtulit immaculatum Deo , emundare conscientias nostras ab operibus malis ad seruiendum Deo viuenti. Et iterum, Christum semel oblatum esse, in cruce scilicet , ad multorum exhaurienda peccata.& *c.12.* noui testamenti mediatorem Iesum, & aspersionem sanguinis eius multo melius clamare quàm sanguinem Abelis. Denique D.Petrus *ep.1.c.1.* nos non corruptibilibus auro vel argento redemtos esse de vana nostra conuersatione , sed pretioso sanguine quasi Agni immaculati Christi. ob suppositi enim diuinitatem actiones & passiones omnes Christi pro nobis Deo Patri oblatæ diuinæ iustitiæ satisfecerunt. vnde etiam nullum fuit peccatum quod hoc sanguine deleri non posset. quam ob causam etiam dictum est , absque limitatione effundendum in remissionem peccatorum , nullo definito eorum numero , aut magnitu

magnitudine, quia nullus peccatorum numerus adeò magnus est, nec vllum adeò graue facinus quod hoc sanguine expiari repugnet. vnde D. Io. ait Christum mortuum pro peccatis nostris, & non nostris tantùm sed etiam totius mundi. Porrò sub specie vini non solùm sanguis, verumetiam per concomitantiam corpus, cùm sanguis sit in venis; & sub specie panis non tantùm corpus, sed etiam per concomitantiam continetur sanguis. cùm Christi corpus non sit exangue, & mortuum, sed viuum, vt dicemus *c.* 19. ex Theologis & Conciliis Constantiensi, Basiliensi, Florentino & Tridentino *sess.*13.*c.*7.

32. *Hæc quotiescumque feceritis in mei memoriam facietis.* Docet his verbis Christus euangelici sacrificij oblationem, præcipiens Apostolis, quos tunc sacerdotes ordinauit ex Concilio Tridentino *sess.*22. *can.*2. eorúmque successores facere, quæ ipse fecerat. vtramque videlicet consecrationem panis & poculi, in sacrificium oblati; præsertim cùm *facere*, significare soleat sacrificare; vt constat, tum ex diuinis litteris *Leuit.*15.*Luce* 2. tum apud profanos autores, vt Plutarch. *lib.*8.*qq.conuiualium.c.*8. & alios, vt diximus *lib.*1.*c.*3. *num.*10. Quare Dionysius *de Eccl hier.c.*3. *Quocirca*, inquit, *reuerenter simul, & ex Pontificali officio, post sacras diuinorum operum laudes, quod hostiam salutarem, quæ supra ipsum est, litet, se excusat, ad ipsum primò decenter exclamans: Tu dixisti:* Hoc facite in meam cōmemorationem. S. Martialis *epistola ad Burdigalenses, c.*3. *Hoc iussit Dominus noster agere in sui commemorationem.* Clemens *lib.*8. *c.*18. *Facite sacrificium, de quo vobis constituit, cùm dictum est:* Hoc facite in meam commemorationem. videndus idem *c.*36. similiter Irenæus *lib.*4. *c.*32. 34. nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens in vniuerso mundo offert. D. Cyprianus *epist.* 63. *Oportet nos obaudire & facere quod Christus fecit, & quod faciendum esse mandauit.* Arnobius *in Psal.* 110. *Confessio Trinitatis, & magnificentia Deitatis opus eius, iustitia eius, immutabilis perseuerat in secula seculorum. in qua iustitia facit mirabilium suorum, dicens:* Hæc quotiescumque feceritis in mei memoriam facietis. *Quando hoc dixit misericors & miserator Dominus? tunc sine dubio, quando escam dedit corporis sui timentibus se.* Tandem Damascenus *lib.*4.*de fid.c.* 14. *Dixit in principio:* Producat terra herbam virentem, *& vsque nunc pluuia facta producit germina diuino eo adiuta & vigorata præcepto. Dixit Deus:* Hoc est corpus meum. *&*, Hic meus est sanguis, *&*, Hoc facite in meam commemorationem, *& omnipotenti eius præcepto donec veniat efficitur.* videndus quoque D. Ambrosius & Primasius *in cap.*10.*ep.ad Hebr.* & S. Leo *ser.*7.*de Passione.* & quidem D. Lucas *c.*22. ponit à Christo dictum: *Hoc facite in meam commemorationem*, post consecrationem corporis, vt etiam Iustinus *in Apolog. ad Antoninum, prope finem.* D. Paulus verò 1.*Cor.*11. ponit bis hæc verba à Christo dicta, nempe post consecrationem corporis, & iterum post consecrationem sanguinis. ait enim: *Accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: Accipite & manducate. Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem; similiter & calicem postquam cœnauit, dicens: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine, hoc facite quotiescumque bibetis in meam commemorationem.*

33. *In mei memoriam facietis.* maximè verò passionis & mortis eius. 1.*Cor.*11. *Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis. O summè pia* (ait Bernardus *ser. de cœna*) *& verè suauis memoria annunciare mortem Domini donec veniat. Mors Christi opus sine exemplo, humilitas sine modo, donum sine pretio, & gratia sine merito. Hanc propter nos subire voluit, qui peccata nostra super lignum sustinuit in cruce sua. scilicet pœnam peccatorum, cuius liuore sanati sumus.* Sed cur hanc à nobis recordationem exegit? Ne beneficij immemores & ingrati simus. Est

enim benefactoribus quædam gratiæ relatio beneficio affectos beneficiorum & benefactorum meminisse, vt docet etiam Cabalila *c.9.* Cúmque alij alia memoriæ remedia quærant, vt recordentur eorum à quibus sunt beneficiis affecti, sepulcra, statuas, columnas, dies festos, certamina, & similia; Christus non hæc exegit; sed tantùm vos ait in meam recordationem hoc facite. Beneficium cruenti sacrificij passionis suæ, nouo infinito beneficio incruenti sacrificij cœnæ cumulat, vt qui dignas pro passione sua gratias agere non valemus, ipse in nobis manens, per corporis & sanguinis sui sacramentum, pro nobis ipsis de tanto beneficio dignas Deo gratias agat; solùm pro secundo beneficio collato exigens vt frequenter cum eiusdem memoria ad hoc incruentum sacrificium accedamus. Vnde D.Basilius *lib.1.de bapt.c.3.* de eisdem verbis disserens ait: *Quid igitur vtilitatis habent hæc verba? vt edentes & bibentes perpetuò simus memores eius, qui pro nobis mortuus est, & resurrexit.* & Chrysostomus *Hom.82. Imperfecti*: Hoc facite in meam commemorationem. *videtis qualiter amouet à Iudaicis consuetudinibus, quemadmodum illud faciebatis ait in reminiscentiam sanguinis pecoris fusi ad salutem eorum, qui fuerunt in Ægypto; ita & hoc facite in meam commemorationem. Illud sacrificium sanguinis effusum est in salutem primogenitorum; hoc est, in remissionem peccatorum vniuersi orbis terrarum.* Et paucis interiectis: *Et quemadmodum Moyses de Agno paschali ait: Hoc memoriale erit nobis æternum; ita & ipse ait: In meam commemorationem.* diximus hac de re etiam *lib.1.c.10.num.3.*

Tandem iterum genuflexo in eiusdem sanguinis adorationem, eleuatur calix, vt de hostia diximus; quamuis apud Æthiopes in Imperio Abissinorum, non eleuetur, vt cum Cassandro notat Sainctes *repet.9.c.7.* Quinetiam scribit Sotus *4.d.13.q.2.art.5.* apud Carthusianos & Dominicanos non præcipi calicis eleuationem, etiamsi, ne dissideant à reliquis, illum eleuent: ideóque D. Thomam non meminisse, maximè cùm iam sanguis adoratus sit in Christi corpore. Et quidem aliqui calicem coopertum erigunt, ne quid fortè sordium in illum incidat: idque consulit Anselmus *in epistola de sacramentis Ecclesiæ*, & VValdensis *tom.3. tit.4.c.42.* alij discoopertum, quod etiam fit in Capella summi Pontificis, præsertim cùm antea non alio operiretur tegumento, quàm Corporali, ex Hugone *lib.2.de off.c.38.* qua de re Sotus *loco citato.* idque putant aliqui apud Anselmum, Sotum, & VValdensem significare Christi crucifixi nuditatem, sed in hac re seruanda est loci consuetudo. 54.

An Christus iisdem, quibus Ecclesia, verbis consecrarit.
CAP. XII.

SVMMARIVM.

1. *Christum Dominum non sola excellentiæ potestate, vt plures arbitrantur, sed iisdem prorsus verbis quibus Ecclesia consecrasse.*

ODo Cameracensis *in expositione Missæ*, Bruno *in 1.ep. ad Cor.* Innocentius *lib.4. c.6.* Archidiaconus *canone qui scelerate.de consecr. d.2.* Durandus *in Rationali.lib 4.c.44.* Erasmus *in c.14.Marci*, Armachanus *lib.9.qq. Armeniorum.c.5.& 17.* Titelmanus *in Missa*, Maironus *4.d.8.q.1.art.5.* Petrus de Aliaco *lib.4.q.5.* & Ambrosius 1.

brosius Catharinus *opusc. hac de re*, existimant Christum Dominum sola sua virtute & potestate excellentiæ, sine vllis verbis consecrasse, & postea dixisse: *Accipite, & manducate, hoc est corpus meum*, quæ nobis pro forma consecrationis dederit. quod etiam probabile putat Petrus Trecensis *in historia scholastica, c.156.* & Gabriel *lectione* 48. quia cùm Christus protulit illa verba, iam consecrauerat. vt enim sint vera, supponunt consecrationem factam, & Christum iam corpus & sanguinem suum Apostolis porrigere; maximè cùm S. Marcus prius dicat Apostolos bibisse sanguinem, quàm Christus dixerit: *Hic est sanguis meus.* verissima tamen est opposita communis Theologorum sententia, Christum iisdem planè verbis consecrasse, quibus vtitur Ecclesia: ita Innocentius *cap. cùm Marthæ, de celebr. Miss.* Magister 4.*d.*8. & *ibidem* Io. Scotus, Durandus, Richardus, Paludanus, Alensis *q.*33.*m.*2. S. Thomas 3.*p.q.*78.*art.*1. cum interpretibus, Sotus 4.*d.*11 *q.*1.*art.*2. Castro *v. Eucharistia heresi* 3. Gabriel *lect.*36. Sainctes *repet.*7.*c.*4.*&* 5. Bellarminus *lib.*4.*de Euch.c.*13. Suarez *disp.*58.*sect.*1. & alij. tum *ex cap. cùm Marthæ, cit.* vbi Innocentius opinionem mutauit, quam vt particularis doctor tenuerat. Concilio Florentino asserente formam huius sacramenti esse verba quibus Christus confecit. & Trid. *sess.*13.*c.*3.4.*& sess.*22.*c.*1.*& can.*2. tum quia id expresse docent veteres Patres, vt Tertullian. qui *lib.*4.*c.*4. disertè ait, Christum acceptum panem suum corpus fecisse, dicendo: *Hoc est corpus meum*, Cyprianus *ser. de cœna Domini*, Iustinus *Apol. ad Antoninum*, Eusebius Emissenus *Hom. in ramis Palmarum, & Hom.*5. *de Paschate*, Ambrosius *lib.*4. *de sacram.c.*4. *&* 5. Hieronymus *Hom. de corpore & sanguine Domini, tom.*9. Damascenus *lib.*4.*de fide,c.*14. Chrysost. *Hom.*2.*in* 2. *ad Tim.* vbi ait quemadmodum verba, quæ locutus est Christus, eadem sunt, quæ sacerdotes nunc quoque pronunciant, ita & oblatio eadem est. non dissimilia habet *Hom. de proditione Iudæ*; tum quia consecratio Ecclesiæ, nihil est aliud quàm repetitio consecrationis Christi, vt docet Chrysostomus *Hom.*83.*in Matth.* Ambrosius *loco citato*, Damascenus *vbi suprà*, & Concilium Florentinum *in instructione Armenorum*, cùm Christus dixerit; *Hoc facite.* vnde non dicimus: Hoc est corpus Christi. sed, *Hoc est corpus meum.* ideo iisdem verbis pro consecratione, & non tantùm historicè Christus vsus est; & ad eius imitationem eadem repetuntur ab Ecclesia. Satisque fuit ex D. Thoma 3.*p.q.*78.*art.*1.*&* 5. in fine prolationis verborum, adesse corpus & sanguinem Christi, & D. Marcus historico more, per anticipationem id dixit. Immo S. Thomas sentit priorem sententiam esse contra Euangelium.

Num verba consecrationis à sacerdote recitatiuè tantùm dicantur, an solùm formaliter, vel potiùs vtroque modo. Cap. XIII.

SVMMARIVM.

1. *Verba consecrationis non solùm recitatiuè à sacerdote dici, sed etiam formaliter.*
2. *Magis tamen necessarium esse vt proferantur formaliter, seu significatiuè, quàm recitatiuè.*

1. AT verò cùm huiusmodi verba formæ efferri possint, & tamquam lectio, reique gestæ narratio ac recitatio, vt solet quæcumque alia historia, &

formaliter ac significatiuè, cùm enunciantur ea intentione, vt imprimant effectum,& exerceant vim in subiectam materiam; non leuis est difficultas quonam modo huiusmodi Christi verba proloquamur. Nam Innocentius *lib.4.c.17.* Durandus 4.*d.8.quæst.2.* Maior *ibidem q.1.* Gulielmus Ochan *quodlib.2.quæst.1.* Catharinus *opusc. quibus verbis Christus consecrauerit,* Io. Picus Mirandulanus *in Apol. q.10.* Glossa *can. qui scelerate, d. 2.* putant accipi recitatiuè. quod probabile etiam putat Gabriel *lect.* 48. & Ledesma *quæst.19. art.5.* tum quia sacerdos ante consecrationem recitatiuè tantùm dicit: *Qui pridie, &c.* &, *Benedixit, dicens, &c.* quare etiam, *Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus.* cùm eodem tenore & contextu dicantur. tum quia si significatiuè dicerentur, illud, *Hoc est corpus, &c.* demonstraret corpus sacerdotis, & non Christi, ideo oporteret dicere: *Hoc est corpus Christi.* tum quia in consecratione calicis dicitur, *qui pro vobis & pro multis effundetur.* quæ recitatiuè dicuntur: nam in posterum sanguis Christi non effundetur; ob id falsa essent verba, si formaliter proferrentur. Marsilius 4.*d.8.quæst. 6.art.1.p.2. dub.6.* & Gabriel *lect.48.* existimant dici solùm formaliter, seu significatiue. tum quia, vt argumentatur S. Thomas, si narratiuè dicerentur, *Hoc* demonstraret species quæ fuerunt in manibus Christi, non quæ sunt in manibus sacerdotis consecrantis; ideóque panis, qui proponitur consecrandus, non consecraretur. tum quia verba formæ faciunt quod significant, quare si hæc non dicuntur significatiuè, sed solùm recitatiuè, seu materialiter, nihil significabunt, nec magis de pane præsenti affirmaret sacerdos conuerti in corpus Christi, quàm de quocumque alio; sed tantùm recitabit à Christo olim dicta similia; quare nihil operabuntur, nihílque consecrabunt. S.Thomas 3. *p. q.78. art.5.* Alensis 4.*p.quæst.33.m.3. art.2.* Bonauentura 4.*d.8.p.2.quæst.1.* Richardus 4. *d.8.art.3. quæst.1.* Scotus *ibidem q.2.* Sotus 4.*d.11.quæst.1.art.5.* Ledesma *q.19.art.5.* Ægidius *Theorem.42.* Sainctes *repet.7.c.5.* Bellarminus *lib.4.de Eucharistia.c.14.* Suarez *disp.58.sect.4.* Henriquez *lib.8. c.18.* rectiùs docent dici vtroque modo, recitatiuè quidem, quia præcedentia, *Qui pridie*, recitat à Christo dicta & facta, vt indicat contextus canonis; & consonum est rationi, vt quæ sequuntur eodem modo referantur, & non statim abscindatur recitatio historiæ, iterum repetenda in subsequentibus. Idémque docet particula, *dicens*, quæ declarat recitari à Christo dicta; & particula, *enim*, addita ab Ecclesia, quæ recitatiuè dicitur; quare etiam cætera, quæ coniungit. Et in consecratione calicis, *effundetur,* & postea, *Hæc quotiescumque feceritis.* Significatiuè verò ob rationes factas pro secunda opinione, cùm sacerdos in persona Christi verè denuo consecret: quod non faceret, si solùm narratiuè proferret. vnde Emissenus *Hom. in ramis Palmarum*: Qui dixit tunc per se, modò dicit per suos ministros, *Hoc est corpus meum*; & tanta est huius verbi virtus, & efficacia, vt statim fiat, quod dicitur. Similia habet D. Ambrosius *lib. 4. de sacram. c.4.* Et ideo huiusmodi Christi verba esse operatoria, vt etiam Concilium Tridentinum *sess.13. c.3.* dicit ex vi verborum ibi adesse corpus Christi. necesse est igitur etiam significatiuè verba sumi, cum sua significatione efficiant conuersionem panis & vini, in Christi corpus & sanguinem. Ob id longè aliter sacerdos in canone dicit consecrationis verba, quàm cum recitat epistolam D. Pauli in festo corporis Christi, vbi recitatiue tantùm dicit, & non simul etiam significatiuè, vt facit in canone. Non secus ac si quis ingressus templum & genua flectens salutet B.Virginem, dicens: Ingressus Angelus dixit: *Aue Maria gratia plena.* nam ex vna parte sumerentur recitatiuè, cùm recitentur verba ab Angelo in annunciatione dicta,& ex altera

signifi

significatiuè, cùm verissimè ab eo B. Virgo salutetur; nullus enim recitatiuè salutari potest, sed significatiuè tantùm. Reliqua verò addita, quæ non sunt de essentia formæ, vt quæ adduntur consecrationi calicis, dicuntur solùm recitatiuè; nec est absurdum in eadem serie verborum quædam sumi non tantùm recitatiuè, vt cætera, sed etiam significatiuè, cùm intentio sacerdotis vniat facile vtrumque sensum.

2. Quærenti autem vter horum sensuum magis necessarius sit, dicimus magis necessarium esse vt proferantur formaliter, & significatiuè, quàm recitatiuè, cùm non possit sacerdos conficere corpus & sanguinem Christi, nisi significando verbis formæ, quæ sacerdos in persona Christi, & eiusdem præcepto profert. & illis solis, possit; licèt reticeat, eadem fuisse à Christo dicta, vt si omissis cæteris, dicat tantùm cum intentione consecrandi præsentem panem, *Hoc est corpus meum.* quare nihil nobis obsunt argumenta aduersariorum.

De effectu formæ consecrationis. CAP. XIV.

SVMMARIVM.

1. *Corporis & sanguinis Christi veritas in Eucharistia ab hæreticis negata, euincitur ex diuinis litteris.*
2. *Ex testimoniis antiquorum Patrum.*
3. *Ex definitionibus Conciliorum.*
4. *Idem diuinis miraculis sæpius confirmatum esse.*
5. *Ostenditur rationibus rem hanc nullam includere impossibilitatem ex parte diuinæ potentiæ, aut implicentiam contradictionis, vt putarunt Nouatores.*
6. *Quibus exemplis & similitudinibus ex Scriptura, natura, & arte petitis, id vtcumque possit explicari.*

1. EO progressa est humana præsumtio, vt qui non possunt formicæ naturam (vt vtar exemplo D. Basilij *epistola* 168.) explicare, de potestate Dei, quæ omnem intellectum superat, iidem audeant philosophari; puténtque nihil à Deo fieri posse, quod à natura nequeat, nihil sciri quod humanam excedat intelligentiam. Qua certè in re mentem suam ad Dei æqualitatem attollere nituntur; &, si non verbo, facto saltem sese Altissimo comparare. Sed dum volunt oculos in solem figere vi luminis excæcantur; naturam enim, non Deum reperit, qui eius potentiam naturæ legibus metitur. Esse enim naturæ Deum, vt cum Lactantio loquar, est in ipsam omnia posse; & ad libitum eius leges mutare. Tales omnino sunt, qui doctrinam de mysterio Eucharistiæ naturæ legibus sensuúmque imbecillitati subiiciunt. nec quicquid Deus dixerit, de sua carne & sanguine, quídque sua omnipotentia possit, sed quid ipsis videatur, de eo credendum statuunt. Cùm tamen verissimè scripserit S. Hilarius *lib.* 8. *de Trinitate. Non est humano aut sæculi sensu in Dei rebus loquendum, neque per violentam atque imprudentem prædicationem cœlestium dictorum sanitati, alienæ atque impiæ intelligentiæ extorquenda peruersitas est. quæ scripta sunt legamus, & quæ legerimus, intelligamus, & tunc perfectæ fidei fungemur officio. de naturali enim in nobis Christi veritate, quæ dicimus, nisi ab eo didicimus, stultè atque impiè dicimus. Ipse enim ait:* Caro mea verè est esca, & sanguis

sanguis meus verè est potus, qui edit carnem meam,& bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo : *de veritate carnis & sanguinis non est relictus ambigendi locus.* Plures itaque fuerunt qui bellum aduersùs veritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia mouerunt, vt Valentiniani & Marcionistæ, teste Ignatio apud Theodoretum *dialogo* 3. Ariani ex Nazianzeno *serm. de Paschate,* Nestorius apud Cyrillum *tom.* 4. *in fragmento errorum eius.*Iconomachi *ex II. Synodo Nicæna act.*6. *tom.*3. *in fine,*Ioannes Scotus auditor Bedæ ex Trithemio & Gaguino *lib.*5. sed discipulorum graphiis occisus est,ex Petro Crinito *lib. de honesta discipl.* Bertramus Presbyter anno 840. *lib. de corpore & sanguine Domini, ad Carolum regem Lothary fratrem,*& apud Sixtum Senensem *lib.*6.*c.*196. Berengarius Archidiaconus Andegauensis ex Lanfranco, Algero, Guitmundo, Paschasio *lib.de Eucharistia sacramento*, Bruno Episcopus Andegauensis ex Durando Leodiensi Episcopo *epistola de corpore & sanguine Domini aduersùs eosdem Brunum & Berengarium*, Petrus de Brunis, vnde Petrobrusiani ex Petro Abbate Cluniacensi *lib.* 1. *epist.* 1. *&* 2. Albigenses ex Gaguino *lib.* 6. Paulo Æmilio *lib.*6. Bern. Lutzem. *in Catalog. hæret.* agente de Almarico, S.Antonino 3. *p.tit.*19.*c.*1. *&* 4.*p.tit.*11.*c.*5.§.5. Io. VViclefus ex Thoma VValdensi *tom.*2.*c.*13.& Concilio Constantiensi,Ioannes Bulingerus, Petrus Martyr, Io. Caluinus, & sacramentarij omnes, qui verum Christi corpus & sanguinem in Eucharistia negant, arbitrantes Christi Domini verba esse per metaphoram & figuram exponenda.vt diximus superiùs *c.*11. Catholicæ tamen Ecclesiæ fides oppositum docet, omnésque qui se Christianos & dici, & esse lætantur, veram Christi carnem, & verum eius sanguinem in hoc augustissimo sacramento se percipere gloriantur,vt testatur Paschasius & Lanfrancus contra Berengarium. nec potest post Christum & Apostolos doctrinæ huius initium aliquod assignari; nouúsque contrarius error toties exortus, statim ac audiri cœpit cum autoribus suis est ab Ecclesia damnatus; quæ ab initio vsque ad millesimum sexcentesimum & decimumtertium annum quando hæc scribimus, illa verbi virtute qua, vt habetur *Psal.*38. *Dixit & facta sunt,ipse mandauit & creata sunt vni ersa,Gen.c.*1.qua fœminam in salis statuam mutauit, *Gen. c.*19. qua virgam Moysis conuertit in colubrum, *Exod. c.*4. qua fontes in sanguinem, *Exod. c.*6. & aquam vertit in vinum, *Jo. c.*2. eadem etiam panem & vinum in corpus & sanguinem Christi, verè & realiter & credit & docet transmutari. patet autem hæc veritas catholica, primò ex diuinis litteris in quibus id & promissum est, *Jo. c.*6. *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* &, *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c.* vbi carnem suam propriè non figuratè sumsit ex communi Patrum sententia,Basilij *lib.* 1. *de bapt.c.*3. Cypriani *serm.de orat.Dom.& lib.*1.*contra Judæos,c.*21. Athanasij *Hom. in illud: Qui dixerit verbum in filium hominis,* Cyrilli Hierosolymitani *catech.*4. *mystag.* Epiphanij *hæresi* 55. Chrysostomi, Augustini,Cyrilli,Alexandrini,Theophylacti, Euthymij *in expositione illius Jo.* 6. *Panis quem ego dabo, &c.* Hilarij *lib.* 8. *de Trin.* Ambrosij *lib.* 5. *de sacram. c.*1. Hieronymi *in cap.* 1. *epist. ad Ephesios,* Damasceni *lib.* 4. *de fide, c.*14 & patet cùm Christus contendat se Manna præstantiorem panem daturum, simplex autem panis ob solam significationem & figuram Christi corporis non præstet Mannæ, cùm idem etiam præfigurarit Manna, ex Origene *Hom.* 7. *in Numer.& Hom.*17. *in Leuit.* Cypriano *serm. de cœna,* Eusebio Emisseno *Hom.* 5. *de Paschate.*Hilario Papa *can. vbi pars est, de consecr. d.*2. Ambrosio *lib. de us qui initiantur c.*8. *&* 9. Augustino *Hom.*22.*ex* 50. Chrysostomo, Cyrillo, Theophylacto, *in* ... & dic... Angelorum. Et discipuli omnes de vera carne intellexerunt,

lexerint,non de figura; ita vt aliqui propter hoc à Christo discesserint nescientes quomodo id fieri posset; quod certè non permisisset Dominus potens vno verbo sedare eos, dicendo se figuratè loquutum esse, si ita se res habuisset. Quinimmo iureiurando confirmans dixit: *Amen, amen dico vobis,nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c.* noménque carnis & manducationis variis dicendi modis septies repetiit; confirmans veram carnem, & veram manducationem, dicens: *Caro mea verè est cibus, &c.* & affert similitudinem, sicut ipse Christus verè missus à Patre non metaphoricè, sed verè vitam habet ex substantia Patris habitante in carne sua, ita qui ipsum manducat,viuet propter ipsum realiter præsentem. Et confirmat iuxta sententiam Cyrilli Alexandrini *lib. 4. in Jo. c.22.* quòd sicut non est impossibile corpus sua natura graue, cœlos penetrare in ascensione Christi, ita non futurum impossibile eidem carnem suam miro, sed vero modo, dare manducandam. Et quod promissum fuerat datum in vltima cœna *Marci 14. Lucæ c. 22. Matth. c.26.* vt suprà *c. 11.* ex verbis institutionis probatum est; cum dixerit: *Accipite, & comedite. Hoc est corpus meum.* vbi Christum mentitum esse nefas est cogitare; cùm sit summa veritas. figuratè verò locutum esse non est verisimile, tum ratione rei de qua agebatur, grauissimo videlicet, & periculoso fidei dogmate, nouo præcepto, euangelico fœdere, & æterno testamento, à quibus abhorret omnis figurata locutio; eo quòd vel leuis ambiguitas in his actionibus afferre soleat grauissimas difficultates, lites, & damna, & ciere facillimè turbas ac rixas. tum ratione temporis, vltimæ scilicet noctis, in qua testantur Apostoli palàm locutum,& nullum prouerbium inexplicatum protulisse. nec ipsi Apostoli, si res obscura fuisset, omisissent dicere, vti aliàs fecerant, *Edissere nobis*, & non superesset tempus explicandi figuras si fuissent adhibitæ, cùm iamiam iturus esset ad mortem, exposuissétque nos Idololatriæ periculo, qui eam tollere venerat, si verba non fuissent propria. Et sanè si solùm esset figura corporis Christi, non dixisset Paulus *1. Corinth. c.11. Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini*; aliàs pari ratione non liceret peccatori tangere imaginem crucifixi; nec potuissent sine peccato mortali peccatores bibere aquam de petra,aut manducare Manna;quæ eumdem Christum figurabant,ex D.Paulo *1. Cor.10.*veritas igitur est, & non figura corporis & sanguinis Christi, vt dogmatizant Nouatores.

2. Eadem veritas antiquorum Patrum testimonio confirmatur.Iustinus *in Apologia ad Antoninum. Sed quemadmodum*(inquit) *per verbum Dei caro factus Jesus Christus Saluator noster & carnem & sanguinem salutis nostræ causa habuit, ad eumdem modum etiam eam alimoniam in qua per preces sermonis ab ipso profecti gratiæ sunt actæ, illius incarnati Iesu, carnem & sanguinem esse sumus edocti, &c.* Irenæus *lib.4.c.34. Quomodo autem constabit eis* (negantibus scilicet Christum Deum esse, & Dei filium) *cùm panem in quo gratiæ actæ sunt, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi filium dicant; idest, verbum eius, per quod lignum fructificat, defluunt fontes, dat quidem primùm fœnum, postdeinde spicam, deinde plenum triticum in spica?*quibus verbis ex veritate Eucharistiæ à Christo institutæ, probat omnipotentiam verbi eius. Clemens Alexandrinus *lib. 1. Strom. Verbum est omnia infanti, & Pater, & mater, & pædagogus, & altor.* Comedite, *inquit*, meam carnem, & bibite meum sanguinem. *Hæc apposita & conuenientia alimenta suppeditat nobis Dominus, & carnem præbet, & effundit sanguinem, & ad incrementum nihil deest infantulis.* Origenes contra Celsum. *Quoniam vita pane & poculo frueris, manducas & bibis cor-*

pus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Cyprianus *serm. de cœna. Panis iste quem discipulis Dominus porrigebat non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia verbi factus est caro; & sicut in persona Christi humanitas apparebat, & latebat diuinitas, ita sacramento visibili ineffabiliter diuina se infundit essentia.* Iuuencus Presbyter *lib.4.*

Hæc vbi dicta dedit palmis sibi frangere panem.
Diuisúmque dehinc tradit sanctéque precatus
Discipulos docuit, proprium se tradere corpus.
Hinc calicem sumit Dominus, vinóque repletum
Magnis sanctificat verbis; potúmque ministrat,
Edocuítque suum se diuisisse cruorem.

Gregorius Nazianzenus *oratione in S. Pascha. Absque confusione & dubio comede corpus, & sanguinem bibe, si saltem vitæ desiderio teneris, neque sermonibus, qui de carne habentur, fidem deneges, neque ob passionem offendaris; constans esto firmus, stabilis, in nulla re propter aduersariorum sermones fluctues.* Basilius *in reg. breuior.* 172. *De animi persuasione (nempe nos communicare corpus & sanguinem Domini) fidem faciunt verba Domini, qui dixit:* Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Cyrillus Hierosolymitanus *catech. 4. mystag. Cum ipse pronunciauerit, & dixerit de pane:* Hoc est corpus meum. *quis iam deinceps dubitarit? & cùm idem ipse dixerit tam asseueranter,* Hic est sanguis meus, *quis vnquam ambigat, & dicat non esse eius sanguinem?* Gregorius Nyssenus *de Baptismo. Panis item panis est initio communis, sed vbi eum mysterium sanctificauerit, corpus Christi, & dicitur, & est.* S. Ephrem *lib. de natura Dei non scrutanda, cap.5. Esto fidelis atque innocens, participa immaculato corpore Domini tui, fide plenissima, certus quòd agnum ipsum integrum comedis.* Ambrosius *lib. 4. de sacram. c.5. Cum Dominus Iesus testificetur nobis, quòd corpus suum accipimus, & sanguinem, numquid debemus de eius fide & testificatione dubitare?* Gaudentius Brixiensis Episcopus *tract. 2. in Exodum. Quod annunciatum est, credas, quia quod accipis corpus est illius panis cœlestis, & sanguis est illius sacræ vitis: nam cùm panem consecratum & vinum discipulis suis porrigeret, sic ait:* Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus, *credamus quæso, cui credidimus; nescit mendacium veritas.* Cæsarius *dialogo 3. Credimus nihilominus secundùm sermonem diuinum, etiamsi non sit simile, vel æquale, propriè tamen & conuenienter id esse corpus diuinum, quod in diuina mensa sanctè consecratur, & vniuerso cœtui sacro absque sectione diuiditur, & absque defectu participatur.* Chrysostomus *Hom. 60. ad populum Antiochenum, & 83. in Matth. Verbis illius defraudari non possumus, sensus verò noster facillimè decipitur. Quoniam ergo ille dixit:* Hoc est corpus meum, *nulla dubitatione teneamur, sed credamus, & oculis intellectus id inspiciamus.* Hieronymus *in qq. ad Hedibiam: Descendi de cœlo, assumsi formam hominis, dedi eis esum corporis mei, ipse cibus & conuiua, comedens & qui comeditur.* Cyrillus Alexandrinus *epist. ad Calosyrium: Non dubites an hoc verum sit, eo manifestè dicente:* Hoc est corpus meum; *sed suscipe potiùs verba Saluatoris in fide. cùm enim sit veritas, non mentitur.* Idem fusè hac de re disserit *lib.4. in Io. c.13.14.15.* eidem omnino par Cœlius Sedulius *lib.4. operis Paschalis.*

Nec Dominum latuere doli, scelerísque futuri
Prodidit auctorem, panem cui tradidit ipse,
Qui panis tradendus erat; nam corporis atque
Sanguinis ille sui, postquam duo munera sanxit,
Atque cibum potúmque dedit quo perpete numquam
Esuriant sitiántque animæ sine labe fideles.

Saluianus

Saluianus eodem seculo clarissimus *lib.2.ad Ecclesiam*, ostendens cur Deus nobis maiora præceperit quàm Iudæis, inter alia ait: *Iudæis seruus Magister missus est, nobis filius; Iudæi per mare transierunt ad Eremum, nos per baptismum introimus in regnum; Iudæi Manna manducauerunt, nos Christum; Iudæi carnes auium, nos corpus Dei.* S. Leo *serm.6. de Ieiunio 7. Mensis. Sic sacræ mensæ communicare debetis, vt nihil prorsus de veritate corporis & sanguinis Christi, ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod corde creditur, & frustra, Amen, ab eis respondetur à quibus contra id quod accipitur disputatur.* & *epistola 23. ad Constantinopolitanos. In quo hactenus dissidiæ torpore iacuère, vt nec auditu discerent, nec lectione cognoscerent, quod in Ecclesia Dei in omnium ore tam consonum est, vt nec ab infantium linguis veritas corporis & sanguinis Christi inter communis sacramenta fidei taceatur?* Eusebius Emissenus, seu Eucherius Lugdunensis *Hom. 5. de Paschate. Recedat omne infidelitatis ambiguum, quandoquidem qui autor est muneris, ipse etiam testis est veritatis.* Remigius Rhemensis Episcopus *in epistola 1. ad Corinth. Consecratur & benedicitur à sacerdotibus, & Spiritu sancto, & deinde frangitur cùm iam licèt panis videatur in veritate corpus Christi est.* Proclus Patriarcha Constantinopolitanus *lib. de traditione diuinæ Liturgiæ. Apostoli prius quàm per omnem terram dispergerentur conspirantibus animis conuenientes ad toto die orandum conuertebantur, & cùm multam consolationem in mystico illo dominici corporis sacrificio positam inuenissent, fusissimè & longa oratione Missam decantabant; hæc enim diuina sacra vna cum docendi sermone coniuncta cæteris rebus anteponenda existimarunt, atque maiori & alacriori rerum diuinarum & sacrificij sacrosancti studio & desiderio flagrabant; & illud obnixè amplectebantur, quòd in memoria semper haberent verbum illud Domini, dicentis:* Hoc est corpus meum; *&,* Hoc facite in meam commemorationem, *&,* Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. S. Eligius *Hom.8. Sicut enim verè carnem corporis nostri Christus assumsit, & verè homo qui ex Maria Virgine natus est, Iesus Dei filius est, non quemadmodum alij homines per gratiam, sed natura filius ex substantia Patris: ita vera est caro, & verus est sanguis eius, quem ad manducandum & potandum in mysterio sumimus, sicut ipse testatur. & nos qui verè sub mysterio carnem & sanguinem corporis eius sumimus, per ea naturaliter vnum cum illo efficimur.* D. Fulbertus Carnotensis *epist. ad Adeodatum. Quid indignum Deo iudicari potest, qui vterum virginis subiit, si virginibus creaturis infunditur? quæ licèt simplicis naturæ paulo antè præferant imaginem, postmodum cœlestis, ibi sanctificatione inspirata, maiestas vera diffunditur; & quæ substantia panis & vini apparebat exteriùs, iam corpus Christi & sanguis fit interiùs.* videndus idem *epist. etiam ad Finardum.* Omitto D. Augustinum, Epiphanium, Theophylactum, Paschasium & alios citatos *c.11.* ne nimij simus, & sufficiant supradicti ad conuincendos hæreticos si sapere velint, & errores dediscere.

3. Addamus etiam pro hac eadem veritate Concilia quæ variis temporibus hoc idem definiuerunt. & quidem circa annum Domini 265. Concilium Antiochenum approbat epistolam Dionysij Patriarchæ Alexandrini in qua veritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia confirmat. Videatur Eusebius *lib.7. hist.c.24.* & Turrianus noster *lib.1. de Eucharistia, c.10.* circa annum 325. Concilium Nicænum, vt constat ex eius actis in Bibliotheca Vaticana, & apud Alphonsum Pisanum *lib.3. de Concilio Niceno*, de eadem sic loquitur: *Iterum etiam hic in diuina mensa ne humiliter intenti simus ad propositum panem, & poculum; sed attollentes mentem fide intelligamus, situm in sacra illa mensa agnum illum Dei tollentem peccata mundi, incruentè à sacerdotibus immolatum, & pretiosum ipsius corpus & sanguinem verè nos sumentes, credere hæc esse nostra resurrectionis symbola: propter hoc enim neque mul-*

tum accipimus, sed parum, vt sciamus quòd non satietati, sed sanctimoniæ sumimus. & *can.* 14. *Hoc neque regula, neque consuetudo tradit, vt qui offerendi sacrificium non habent potestatem, iis qui offerunt corpus Christi porrigant.* Concilium Ephesinum anno 431. *in epist.* 2. *Cyrilli Alexandrini ad Nestorium tom.* 1. *c.*14. quæ approbatur *tom.* 2. *c.*3. *Sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur participes sancti corporis, & pretiosi sanguinis Christi omnium nostrûm redemtoris effecti; non vt communem carnem participantes, quod absit, nec vt viri cuiuspiam sanctificati, sed tamquam verè viuificam ipsiusque verbi propriam factam: communis enim caro viuificare non potest, vt ipse Saluator testatur, dicens:* Caro non prodest quicquam, spiritus est, qui viuificat. *Quoniam igitur verbi facta est propria, ob eam causam intelligitur, & est viuifica, sicut Saluator dixit:* Sicut misit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem, & qui manducat me, etiam viuet propter me. Concilium Nicænum II. anno 787. *actione* 6. *tom.* 6. *Nemo vmquam sanctorum Apostolorum, qui tubæ sunt Spiritus sancti, aut gloriosorum Patrum nostrorum incruentum nostrum sacrificium in memoriam passionis Domini nostri Iesu Christi, & totius dispensationis factum imaginem corporis illius dixerit.* & infrà: *Legas quousque voles, numquam inuenies neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres incruentum illud sacrificium, quod à sacerdote offertur, imaginem dixisse: sed ipsum corpus & ipsum sanguinem.* Concilium Romanum & Vercellense sub Leone IX. anno 1050. Florentinum sub Victore II. anno 1055. Turonense sub eodem Victore anno item 1055. alterum Romanum sub Nicolao II. anno 1059. Romanum sub Gregorio VII. anno 1079. & Placentinum sub Vrbano II. anno 1094. Berengarij id negantis, hæresim anathemate condemnarunt; & Berengarius abiurauit errorem. vt habetur *can. Ego Berengarius, de consecr. d.* 2. & libros coram Synodo combussit, vt constat ex Lanfranco *lib.*1. Guitmundo *lib.*1. Algero *lib.*1. Gersone *serm.*1 *de cœna,* Thoma VValdensi *tom.*2. *tit.*13. *c.*19. Platina *in Leone IX.* Catechismo Romano *c. de Euch.* Idem docet Concilium Lateranense sub Innocentio III. anno 1215. *c.*1. Viennense sub Clemente V. anno 1314. *& Clement. vnica, de reliq. & vener. sanct.* Constantiense anno 1415. *sess.*8. *c.*13. hac de re damnauit Ioannis Hus, & Vuiclefi errorem, Florentinum anno 1439. in decreto Eugenij expresse asserit, esse in Eucharistia verum Christi corpus & sanguinem, Senonense anno 1528. *decreto* 11. reprehendit Lutherum quòd posuerit os suum in cœlo. Coloniense anno 1536. *parte* 7. *cap.*14. *Docendus,* inquit, *est populus Christianus certissima fide credere quòd in hoc sacramento sit verum corpus & verus sanguis Christi Iesu; neque enim veritas mentitur, quæ apud Matthæum, Marcum & Lucam hoc sacramentum instituit, & porrigens simplicissimè dixit,* Accipite & manducate. Hoc est corpus meum, &c. & anno 1549. Moguntinum sub Archiepiscopo Sebastiano c. 31. *De veritate corporis & sanguinis Domini in Eucharistia plebem ex verbis Domini instruet, vt credant post consecrationem sub speciebus panis & vini, veram corporis & sanguinis Domini nostri substantiam contineri.* Tridentinum denique conclusum 1563. *sess.*13. *c.*1. *& can.* 1. anathema dicit nostri temporis Nouatoribus sentientibus Eucharistiam esse solum signum, & figuram corporis & sanguinis Domini; & non ipsum verum, reale, ac naturale corpus & sanguinem Christi, vt videas in omni ætate eamdem ab Ecclesia catholica defensam, contra impugnatores, veritatem veri corporis & sanguinis Christi in Eucharistia.

Hoc idem miraculis confirmare dignatus est Deus. Narrat Amphylochius *in vita S. Basilij*, cùm Hebræus interesset Missæ sacrificio, vidisse per manus illius infantem partiri; cúmque ipse quoque ad communionem accessisset accepisse hostiam, veram carnem visibiliter factam. idcóque fidem complexum miraculi 4.

raculi magnitudine. Refert Gregor. Nazianzenus *oratione funebri de sorore*, eam media nocte adorato & tacto Christi corpore, tamquam alteram Hæmorroysſam, graui morbo curatam. Puer Iudæus, qui communicarat, ab impio patre inclusus in ardentem clibanum, inuentus est post triduum illæsus anno 552. vt scribit Euagrius *lib.4. histor.c.35.* & Nicephorus *lib.17.c.25.* Pro captiuo oblatum Missæ sacrificium captiuum nullis vinculis permisit vinciri, ex Beda *lib.4. hist. Angl.c.22.* scribit Paschasius *lib. de corp. & sanguine Domini,c.14.* Plegildem precatum Christum, vt dignaretur visibili specie, eo modo quo fuit in manibus Simeonis, se sibi videndum præbere, inter sacrificandum consequutum. testatúrque *ibidem* neminem, qui Sanctorum vitas & exempla legerit ignorare, sæpius propter dubios confirmandos, aut amantes ardentiùs inflammandos, visibili specie in agni forma, aut carnis & sanguinis colore Eucharistiam monstratam. legimus apud Alensem 4.*p. q.*40. *m.*2. *art.*4. §.3. cùm celebrans sacerdos vellet hostiam frangere, sanguinem ex ea proffuxisse, ac totam repleuisse patenam, monstrante Deo contra quosdam, qui communionem sub vtraque specie efflagitabant, etiam in corpore sanguinem contineri. Doracæ in regno Aragoniæ seruatur adhuc sacrum corporale tinctum sanguine, qui effluxit tempore Ioannis I. Aragoniæ regis anno 1239. ex sex particulis consecratis pro communicandis ducibus Christiani exercitus bellaturis contra Mauros. qua de re Ludouicus Granatensis *p.2. Introductionis symboli*, Henriquez *lib.9.c.38.* Villegas, & Petrus Ribadeneira *in festo corporis Christi*, cum cæteris historicis Hispanis D. Nicolaus de Tolentino sibi loquentem in hostia puerum Iesum vidit, teste Henriquez. Vrbani IV. tempore anno 1264. Bolsenæ sacerdote celebrante, & dubitante de realitate corporis Christi in Eucharistia, hostia manauit sanguinem, quod factum occasionem dedit solemnitatis corporis Domini, ex Panuino in Vrbano IV. Sigonio *lib.19. de regno Italiæ*, Marulo, Ribadeneira, Polyd. Virg. *lib.6.c.8. de Inuent. rerum,* & aliis, videri possunt quamplura alia miracula ad hoc idem pertinentia, apud Sozomenum *lib.8. c.5.* Gregorium Turonensem *lib.1. de glor. Martyr.c.86.* Prosperum *de promiss. & præd.c.6.* Gregorium *lib.2.dialog. c.24. lib.3. c.3. lib.4. c.55.56.* Io. Diaconum *in vita S. Gregorij*, VVilelmum Abbatem *lib. 2. c. 3. vitæ sancti Bernardi*, Bedam *in collectaneis cap. de Eucharistia sumenda,* Guitmundum *lib.3. ad finem*, Algerum *lib.1. c.13.* Antoninum *p.p. hist. tit.5.c.19. & tit.9.c.9. & 3.p. tit.14. c.5.* Petrum Damiani *lib.2. ep.15. ad Desiderium Abbatem, & lib.6. ep.21.* Thomam VValdensem *tom.2.c.46.62.* Gabrielem *lect.15.* Bustum *2.p.serm.13.litt.Z.* Viguerium *c.16.versu 6.* vbi etiam disputat de modis quibus fiunt huiusmodi apparitiones in Eucharistia. Ioannem Villanum *lib.6. c.67.* Clichouæum *lib.2.c.10.* Sophronium *in Prato spirituali,c.29.30.79.* Vincentium *in speculo hist. lib.3. c.24.* Cæsarium Heisterbachensem *lib.9.* Thomam Cantipratensem *lib.de apibus,c.65.* Io. Naucletum *in fine Generationis, 43. & initio.44.* Surium *in Commentario anni 1510. 1556.* Pontanum *lib.1. & 5.* Genebrardum *in chronico anni 1510. 1556.* Thomam Bozium *lib.14.c.7.* quibus veluti diuinis sigillis confirmata est realis præsentia Christi in hoc diuino mysterio.

5. Rationibus quoque res haud impossibilis esse monstratur. tum quòd, ex D. Ambrosio *can. panis est. de consecr. d.2.* Eusebio Emisseno *Hom. 5. de Paschate,* Fulberto Episcopo Carnotensi præceptore Berengarij *epist. ad Adeodatum,* Adelmanno Episcopo Brixionensi *epistola ad Berengarium ipsum.* Algero *lib.1.* Samona Episcopo Gazensi, & S. Thom. *opusc.58.c.11.* maius sit ex nihilo aliquid creare, quàm mutare quod est. At potuit Deus sua infinita potentia hanc rerum om- 1.

nium vniuersitatem ex nihilo producere; poterit igitur multo magis (etenim hoc petunt argumenta hæreticorum, etsi ore id dicere multi non audeant) pa-
2. nem in corpus & vinum in suum sanguinem mutare. tum ex D. Gregorio Nyssseno *in orat.catechetica*, & Theophylacto *in c.6. Io.* quia Christo Domino in carne ambulante & ex pane cibum sumente panis ille in carnem Christi vertebatur, quare etiam nunc panis in eiusdem carnem mutari potest.& similiter vinum
3. in sanguinem. tum ex Hugone Lincontensi *epistola ad Berengarium*; & Innocentio III. *lib.4. c.6.* quia incomparabiliter maius est ita Deum factum esse hominem, vt non desineret esse Deus, quàm quòd panis ita fiat caro, vt desinat esse panis, cùm panis substantia non maneat, & Christi corpus sit finitum: in incarnatione verò idem sit Deus infinitus, & increatus, & homo finitus & creatus, neutra natura destructa; naturáque humana integra separetur à persona & subsistentia humana, eadem natura humana subsistente subsistentia verbi diuini, vnde in eodem supposito Deus & homo, creator & creatura, continentur. res sanè ex contrariorum omnium lege maximè impossibilis, ex Clemente *in annotationibus quas collegit Anastasius Antiochenus*; sed cùm illud in incarnatione factum neget nemo, neque hoc, quod & minus & facilius est, diuinæ potentiæ negan-
4. dum est. tum ex Hilario *in lib.15. de Trinitate.* quia Deus est infinitæ potentiæ, intellectus verò noster, finitus & limitatus, vnde multo plura potest facere Deus, quàm noster intellectus intelligere, iuxta illud *Iob 36. Ecce Deus magnus vincens*
5. *scientiam nostram.* & *ad Rom. 11. O altitudo diuitiarum sapientiæ, &c.* tum denique quia Deus saltem potest quicquid non implicat contradictionem, cùm Deo omnia possibilia sint, *Matth.19. Lucæ 1. Marci 14.* dixi *saltem*, quòd Magnetes autor Græcus ante tempora Constantini *lib.4.ad Theostenem*, cuius testimonium citat Turrianus noster *in Apolog. de residentia Pastorum*, & Sainctes *rep.4. c.4.* qui in idem propendet, sicut etiam Petrus Damiani *lib.2. ep.17. ad Desiderium*, sentiat Deum posse etiam implicantia. At in mysterio sanctissimæ Eucharistiæ nulla talis est implicantia contradictionis, cùm non sit aliquid, quod pugnet cum essentia rei, ita vt dicatur res esse, & non esse. Neque enim contradictionem implicat corpus esse simul in pluribus locis, vt putat VVicleffus apud VValdensem *tom.2.c.72.* Caluinus *lib.4. Institut.c.17.* Petrus Martyr & alij Nouatores. non
1. enim repugnat ex parte diuinæ potentiæ, cùm hæc sit infinita, ideo quamuis Deus cuique corpori naturaliter vnicum locum præscripserit, id tamen voluntate, non necessitate fecit, nec sibi ademit libertatem aliter faciendi, cùm volet. vnde rectè Hugo de S. Victore *lib.2. de sacram. part.8.c.2.* *Qui locum fecit, corpus fecit, locum fecit in corpore, & corpus in loco, & qui fecit vt vnum corpus in vno loco esset, fecit sicut voluit, & si voluisset aliter facere, potuisset. Nam & quando vult, aliter facit, & est sicut ipse vult semper; quia autem sicut ipse fecit vt corpus in vno loco esset, tu quod factum est vidisti, & nescis aliud nisi quod factum esse vidisti; iccirco miraris quando aliud vides, vel audis, quàm videre & audire consueuisti; idcirco etiam quid mirari cœperis, & dixerit tibi fortè cogitatio tua, quomodo hoc esse possit, cogita facientem, & desinet esse mirabile, quicquid illud fecerit; etsi fortè mirabile non esse desierit, tamen incredibile non*
2. *erit. si factor omnipotens cogitetur, non erit impossibile quicquid erit.* Neque ex parte rerum quibus ipsum corpus sit præsens. nam res dissitæ ex eo quòd idem corpus sit illis præsens, non fiunt ex hoc simul, sed manent dissitæ & distantes; cùm etiam Deus sit præsens cœlo & terræ: anima rationalis capiti & pedi, & tamen
3. cœlum distet à terra, & caput à pedibus. Neque ex parte rei, quæ in pluribus locis ponitur, siue consideres primò eius vnitatem, cùm locorum pluralitas & differen-

differentia non repugnet vnitati locati, etenim multitudo partium humani corporis non pugnat cum vnitate & indiuisibilitate animæ rationalis, cum eadem sit in singulis membris, & possit Deus, si velit, animam, quæ erat in brachio vnito corpori, eam ibidem brachio absciso, conseruare; & si fieret alter mundus, vt Deus facere potest, ibidem Deus esset, totúmque repleret non relicto nostro, & anima rationalis aucto corpore non relictis prioribus partibus informet additas de nouo: nulláque maior repugnantia est, vt eadem res per Dei potentiam sit in pluribus locis, quàm vt in vno & eodem sint multa adæquata corpora; quare vt per Dei potentiam hoc fieri potest, vt manifestè constat ex Christi natiuitate, & ascensione, in illa non violata matris virginitate, in hac haud fracto cœlo, ita etiam illud. Ratio est quia per Dei potentiam posterius separari potest à priori, esse autem in loco est quid posterius esse rei secundùm se, & quid accidentarium, cùm supponat rem, quæ locatur, iam existere per sua principia, quare sine anterioris præiudicio, & manente eadem corporis identitate secundùm se, Deus suo imperio potest variare posteriora, & accidentaria. Atque ita idem corpus, eodem tempore in multis locis constituere, sicut & multa in eodem loco ponere. vt fusè explicabitur *cap.17.* sic videmus Christi humanitatem eodem tempore pluribus in locis fuisse, vt ad hoc idem confirmandum affert Guitmundus *lib.1. de Euch.* & Algerus item *lib.1. de Euch.* dicitur enim *Act.c.3.* quem oportet cœlum suscipere vsque ad tẽpus restitutionis omnium; & tamen etiam alibi, quam in cœlo visum constat, *Act.c.9.& 26.* apparuit in via Paulo, eíque interroganti: Quis es Domine? respondit: Ego sum Iesus. & *c.23.* astitit eidem captiuo noctu in castris, & confirmauit, vt forti animo esset. *1.Cor.* D. Paulus se inter oculatos testes resurrectionis ponit, *cap.9. Nónne*, inquit, *Dominum nostrum Christũ Iesum vidi?* & *cap.11. Ego enim accepi à Domino, &c.* Petro etiam fugienti non procul ab vrbe apparuit, & interroganti quò iret. *Vado*, inquit, *Romam iterum crucifigi*, teste Origene *tom.21. in Io.* Athanasio *in Apol. pro fug. suâ.* Egesippo *lib.3. de excidio Hierosolymitano, c.2.* Ambrosio contra Auxentium. omitto cæteras apparitiones de quibus videri possunt Arnobius *lib.1.c.5.* Paulinus *ep. ad Macharium*, & Gregorius *lib.4. dialog c.16.* Quæ sanè argumenta non tantùm concludunt de modo sacramentaliter existendi in pluribus locis, seu per modum substantiæ, vt de facto accidit in Missæ sacrificio, quod esse facilius putat S.Thom. *4.d.10.q.1.art.1. & d.44.q.2.art.2.* Capreolus, Durandus & alij *4.d.10.* sed etiam localiter per mutuam commensurationem partium loci & locati; quod non implicare docet etiam Magnetes *lib.3. euangelicæ Apolog.* apud Turrianum *lib.3. de dog. char.* Hugo de S. Victore *lib.2. de sacram. par.8. c.2.* Scotus *4.d. 10. q.2.* Alensis *q.44. m.7.* Ochan *4.q.4.* Richard. *art.2. q.2.* Marsilius *4.q.7. art.3. dub.1.* VValdensis *tom.2.c.72.73.* Gabriel *lect. 46.* & ex recentioribus, Alanus *lib.1. c.38.* Sainctes *resp.4. c.7.* Sotus *lib.4. phys. q.2. art.3.* licèt *in 4. sentent. d.10.q.1. art.5.* dubitet, Bellarminus *lib.3. de Eucharistia, c.3.* Suarez *disp.49. sect.4.* Henriquez *lib.9. c.38.* cùm reuera non sit maior difficultas in modo existendi localiter, quàm sacramentaliter. Quare meritò Patres eumdem numero Christum in Eucharistia de facto esse in diuersis locis docent, vt expresè testatur Ambrosius *in c.10. ad Hebr.* Chrysostomus *Hom.17.* in eamdem, vt etiam *ibidem, c.8.* Theodoretus, Theophylactus, Primasius, OEcumenius, Haymo, Cyrillus *lib.12. in Io. c.32.* Iuo Carnotensis *epistola ad Haymeritum*, Algerus *lib.1. c.14.* Bernardus *ser.2. de cœna*, vt pariter D. Augustinus *concione 1. in Psal.33.* & Prosper *lib. de promiss. & præd. p.2.c.25.* dixerunt Christum in cœna se suis manibus portasse.

vnde

vnde consequenter eodem tempore Christus fuit localiter in vno loco, & sacramentaliter in altero. Itaque existentia in multis locis multiplicat quidem modos accidentarios esse rei locatæ, non tollit tamen vnitatem & indiuisionem rei in se. Siue secundò consideres rei finitatem qua non videtur res finita posse extendi extra locum quem naturaliter est apta replere. nam corporis finitas non excludit potentiam obedientialem ad existendum diuina virtute extra locum naturalem; sicut finitas potentiæ actiuæ & passiuæ naturalis non excludit potentiam obedientialem ad efficiendum vel recipiendum diuina virtute effectus supernaturales; & eadem anima rationalis indiuisibilis in se replet totum corpus humanum; & aliquando quidem paruum, procedente verò tempore maius, nulla secundum se mutatione recepta. Atque, vt diximus, hoc non magis fit contra naturam, quàm in eodem loco esse plura corpora adæquata. non rectè igitur ex vnitate loci, colligitur vnitas corporis, aut ex pluralitate locorum, pluralitas corporum respectu diuinæ potentiæ. Siue tertiò consideres rationem quantitatis, quæ ita videtur loco circumscribi, vt nihil corporis sit extra eum locum. nam, vt dicetur etiam *c.* 17. ratio quantitatis prior est, quàm eius extensio in ordine ad locum, quæ est eius accidens, & alterius prædicamenti, seu categoriæ; vnde etiam cœlum vltimum non est in loco à quo circumscribatur. Poterit igitur per Dei potentiam salua eius natura & ordine ad seipsam, priuari hac accidentaria extensione. Accedit ex Soto 4.*d.*10.*q.*1.*art.*4. & Sainctes *repet.*4.*c.*4. quia sicut substantia ob quantitatem, quæ est eius accidens (ne idem sit substantia & accidens) non est in loco suo modo, sed per eam suscipit extensionem, & situm in ordine ad locum; cur vicissim si quantitas sit alicubi non ratione sui, sed per substantiam, vt diuina virtute est in sacramento Eucharistiæ, vicissim non maneat in loco per modum substantiæ sine loci occupatione? Sed

1. obiiciunt Nouatores, primò implicat contradictionem idem corpus esse in loco, & non esse in loco; sed si ponatur idem corpus in pluribus locis, erit in loco immo pluribus, vt supponimus, & non erit in loco, quia quod est in loco circumscribitur loco, ita vt non sit extra terminos circumscribentis; aut saltem ita definitur loco, vt non sit alibi, quæ absunt in casu nostro. Respondemus primò cum Soto 4.*d.*10. *q.*1. *art.*5. Sainctes *repet.*4. *c.*4. & 7. Bellarmino *lib.*4. *de Euch.c.*4. Suarez *disp.*48. *sect.*4. & aliis, vt corpus sit circumscriptiuè in loco, requirit solùm, vt ita commensuretur illi loco, vt termini locati & loci sint simul; non requiritur autem, vt non sit alibi, vt in alio loco saltem respectu diuinæ potentiæ: quare Aduersarij petunt principium, & sumunt quod probandum erat. vnde docuimus Deum posse localiter, nedum sacramentaliter (qua de re infrà *cap.*17.) ponere idem corpus in duobus, vel pluribus locis simul. secundò respondemus cum iisdem diuisionem illam loci in circumscriptiuum & definitiuum non esse adæquatam; cùm datur alius modus existendi per solam præsentiam; quomodo Deus est in loco, ita vt nec circumscribatur, nec definiatur loco, & hoc modo esse in loco etiam corpora, quæ per diuinam potentiam sunt

2. simul in variis locis. Obiiciunt secundò si vnum corpus sit in multis locis, erit vnum & multa; & idem diuisum & distans à seipso, eidem esse poterit præsens & distans, sicut loca in quibus ponitur, mouebitur & quiescet, quæ implicant contradictionem. Respondemus nullam esse implicantiam: nam corpus vt est in vno loco, non discontinuatur à seipso in alio: nam continuari & diuidi est eorum, quæ sunt multa. In casu verò nostro, non sunt duo aut plura corpora, sed vnum & idem, sicut vicissim si duo corpora per Dei potentiam ponantur

in-

in eodem loco, sunt duo corpora & non vnum, licèt vnicus sit locus. Quare solùm loca ipsa quibus corpus est præsens, erunt discontinua & plura, non autem corpus. Sicut proportionaliter anima vnica est in singulis membris: & vt est in capite est sursum,& remota à terra: vt est in pede est deorsum,& terræ proxima, vt est in dextera agitata,mouetur,vt est in sinistra immota,quiescit,sine vlla vera contradictione, quæ attendi debet non solùm respectu eiusdem rei, sed etiam temporis, loci, modi, &c. Quare sine vlla vera contradictione, licet etiam dicere de eodem corpore in vno loco stare, in alio sedere, quiescere & moueri, sursum esse, & deorsum, secundùm diuersa loca in quibus statuitur,& diuersos essendi modos. Cùm enim hæ similésque proprietates dicant relationem præsentiæ localis, si multiplicantur loca, & Vbi, relationes etiam, quæ ad ipsa terminantur,necessariò erunt multiplicandæ: nullaque orietur vera contradictio, quia non erit ratione eiusdem Vbi,& loci,sed diuersi: sicut substantia per vnam qualitatem potest esse alteri similis,vt ignis calore aëri,& per alteram dissimilis, videlicet siccitate; ita vna res secundùm diuersa Vbi, alteri distans, & præsens. Dices, hinc sequeretur idem corpus esse alteri æquale, & inæquale,vt si corpus tripedale ponatur in tribus locis,occupabit locum nouem pedum. Respondemus dupliciter posse intelligi corpus tripedale occupare spacium nouem pedum. Primò quòd quantitas talis corporis commensuretur, & circumscribatur loco nouem pedum, & hoc falsum est. Secundò vt talis magnitudo non commensuretur nisi loco trium pedum, eadem tamen magnitudo ter ponatur in loco trium pedum,& hoc fieri potest per Dei potentiam, nec vlla est implicantia. repugnantia esset si vnica sua extensione spacium nouem pedum æquaret. Obiiciunt tertiò,sequeretur idem corpus posse simul habere contrarias qualitates intensissimas,vt calorem in vno loco applicatum igni,in alio iniectum in niue frigus,quod repugnat naturæ contrariorum quę definiuntur se mutuò expellere. cúmque vnum contrariorum includat negationem alterius,inferrentur etiam contradictoria.Similiter quoad actus vitales idem in vno loco poterit amare Deum, & simul in alio odisse. Quoad habitum etiam & priuationem, in vno loco mortuum esse,in alio viuere,in vno sobrium esse,in vno alio ebrium.Similiter Petrum,v.g.habentem vires ferendi pondus decem librarum,actu posse ferre pondus decem millium,si in multis locis ponatur.in singulis enim decem libras feret, quæ multiplicatæ ingens omnino pondus efficient. Respondemus corpus habens plura esse localia, secundùm se tamen habere vnum esse substantiale; ideo licèt ex positione eius in pluribus locis necessariò inferantur diuersæ relationes, & præsentiæ, quæ ad illa loca terminantur, vt in solutione superioris obiectionis diximus, prædicata tamen absoluta à loco, vt qualitates,actiones, &c. quæ aliunde quàm ab esse locali proueniunt, non necessariò ex rei natura in corpore illo multiplicari, quia subiectum mutationis idem est, & mutatio, quæ in eo fit, non pendet à loco, vt rectè docet S.Thomas *3.p.q.81.art.4.* Scotus *4.d.10.q.2.art.4.* Innocentius *lib.4.c.6.* Ad illud igitur de contrariis summis qualitatibus respondetur, licèt possit Deus, si velit, in eodem subiecto ponere summum calorem, & summum frigus, quod enim natura facere potest successiuè, Deus autor naturæ simul facere poterit,nec tunc ex contrariis inferrentur necessariò contradictoria, non enim ex frigido inferetur necessariò non calidum, nec ex calido non frigidum, quia esse calidum non includit formaliter negationem frigidi, sed habet solùm consequenter adiunctam secundùm ordinem naturalem, non autem respectu potentiæ Dei, vnde notat Cæsarius

*dialogo 1.*eumdem ignem veluti rorem frigefecisse tres pueros Hebræos, & combussisse Babylonios, qua de re plura Sainctes *rep.4.c.7.* ex natura tamen rei probabilius videtur Soto 4.*d.*10.*q.*1. *art.5.* Gabrieli *lect.46.* Scoto 4.*d.*10. S. Thomæ 3.*p.q.*81. *art.*4. Bellarmino *lib.3. de Eucharistia,c.4.* non multiplicari, cùm corpus sit vnum & non multa, ideo si calefiat corpus in vno loco, erit etiam calidum in alio, si autem in vuo sit prope ignem, in alio prope glaciem alterabitur eodem modo, ac si in eodem loco ei applicarentur duo agentia contraria: quare in illo casu ambæ virtutes calefactiua & frigefactiua, vel attingent idem corpus secundùm eamdem partem sui, vel secundùm aliam & aliam: si secundùm eamdem, vel illæ virtutes sunt omnino æquales, & sic illa pars corporis nec erit simpliciter calida, nec simpliciter frigida quia propter æqualitatem illarum virtutum, sic vna impediet alteram vt illa pars corporis recipiat qualitates solùm in esse refracto, quibus efficietur tepida, vel erunt inæquales, & tunc inducetur qualitas secundùm modum excedentis virtutis, & non eius, quæ exceditur. si verò attingant corpus, secundùm aliam & aliam partem, tunc in illis distinctis partibus possunt induci oppositæ qualitates, sicut nunc accidere potest, vt si quis ponat pedem in glacie, & manum in igne. Ad illud de odio & amore cùm conueniant subiecto secundùm se, non respectu loci, aut alterius extrinseci, si in vno loco odit, vbique odit; éstque hoc idem argumentum soluendum sancto Thomæ & aliis, qui in vno loco localiter in altero solùm per modum substantiæ, existimant idem corpus posse esse in variis locis; cùm in his actibus voluntatis sit vtrobique par ratio. vt rectè aduertit Suarez *disp.48. sect.4. & 6.* similiter si vulneretur aut moriatur in vno loco; idem apparebit vbique; si comedet in vno, non esuriet in altero, etiamsi ibi nihil comedat; quia idem est corpus, non diuersum. Ad vltimam instantiam Io.Maior 4.*d.*10.*q.*2.concedit Petrum in pluribus locis positum in singulis posse ferre pondus suæ virtuti adæquatum, quia ex eo quòd Romæ ferat 10. libras, non impeditur quin Parisiis aliud pondus æquale ferat. sed rectiùs Scotus, Marsilius & alij id negant, quia ex replicatione eiusdem potentiæ in pluribus locis non augetur potentia. non igitur plus poterit in pluribus locis quàm in vno. Cùm igitur Christus facere potuerit sine vlla implicantia contradictionis, quod clarissimis verbis professus est se efficere velle, id iam sine vlla ambiguitate fecisse sentiendum est.

Afferri tandem possunt ad doctrinam de veritate corporis & sanguinis Christi in Eucharistia faciliùs intelligendam, & ostendendum rem Deo esse facillimam, exempla, tum ex diuina Scriptura petita, vt virgæ Moysis in serpentem versæ, & iterum serpentis in virgam; aquæ Ægypti in sanguinem, & sanguinis iterum remeantis in naturam aquæ; & vxoris Loth in statuam salis, quæ afferuntur ab Ambrosio *lib.4.de sacram.c.4.& lib.de his qui initiantur.c.9.* Aquæ in vinum in Cana Galilææ,allatum à S.Gaudentio *tr.2. in Exod.* & Adelmanno *epist. ad Berengarium.* tum ex natura,vt panis & vini à Christo dum viueret in cibum comesti, quæ sunt mutata in Christi carnem & sanguinem,vt etiam in nostram substantiam à nobis pastis quotidie fit media nutritione, vt diximus ex Gregorio Nysseno *in oratione catechetica,*& Theophylacto *in cap.6.Ioannis,* & affert etiam Petrus Abbas Cluniacensis *tr. de sacrificio Missæ contra Petrubrusianos.* S.Thomas *opusc.*58.*c.*11.& Ioannes Gerson *fer.de cœna Domini.* Sic etiam coralli,qui ex ligno fit lapis, vt affert idem Petrus Cluniacensis: Crystalli, quæ ex aqua fit etiam lapis inualescente frigore,ex eodem; & Phœnicis,quæ teste etiam D.Clem.Roman. *lib.5.Constit.c.*8. Tertul. *lib. de resurrectione,* Cyrillo Hierosolymitano *catech.* 6.

18. Lactantio *in carmine de Phœnice*, Ambrosio *lib. 5. Hexam.* Plinio *lib. 10. c. 2.* ex cineribus & puluere demortuæ in auem mutatis auolat, ex prædicto Petro Cluniacensi: tum ex arte, cùm ex fœno & silice vitrum fiat, quod adducit ad hoc propositum idem Cluniacensis, Io. Gerson *locis citatis*, & S. Thomas *opusc. 58. citato. c. 11.* qui etiam per omnia prædicamenta vagatus multa mirabilia colligit ad veritatem Eucharistiæ intelligendam. alia videri possunt apud S. Samonam Episcopum Gazensem. S. Vincentium *in concionibus festi sanctissimi sacramenti Eucharystiæ*, & Gersonem *ser. de cœna Domini.*

De absentia substantiæ panis & vini in Eucharistia.
CAP. XV.

SVMMARIVM.

1. *Consecratione peracta non remanere in Eucharistia panis & vini substantiam.*
2. *Refeируntur & refelluntur malè sentientium errores.*
3. *An desitio substantiæ panis & vini annihilatio dicenda sit, nec ne.*

1. CONsecratione peracta non manere in Eucharistia panis & vini substantiam fide catholica docemur. tum ex diuinis litteris: nam, vt S. Thomas *3. p. q. 75. art. 2. lib. 4. contra Gentes. c. 63. & 4. d. 11. q. 1.* Sotus *4. d. 9. q. 2. art. 2.* Canus *lib. 6. c. 8.* Lindanus *lib. 4. Panopliæ. c. 44.* Tapper *art. 14.* Catechismus Romanus *c. de Eucharistia.* & alij Theologi argumentantur, & habet etiam Concilium Tridentinum *sess. 13. c. 4.* Christus de tota substantia quam porrigebat discipulis, dixit: *Accipite & manducate. Hoc est corpus meum*, nempe quod sub speciebus panis (idémque de vino) continetur non est amplius panis, sed corpus meum, ipsissimum scilicet, verum, & proprium. non dixit autem: Hîc est corpus meum, vti dicendum fuisset, si substantia panis remaneret contegens Christi corpus. subiecítque, *Hoc facite in meam commemorationem*; nempe vos etiam corpus & sanguinem meum facite ex pane & vino. At quæ in aliud conuertuntur, facta conuersione non manent; non enim mansit terra ex qua factus est Adam, *Gen. 1.* nec aqua ex qua factum est vinum, *Ioan. 2.* quare neque hîc panis & vini substantia manere debet. Similiter *Io. 6. Panis*, inquit, *quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* &, *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* cùm igitur vna res immutata non possit esse alia, esset enim ipsa & non ipsa, necesse est, ad hoc vt propositio sit vera, & non falsa, vt omnis alia panis & vini substantia excludatur, ea transsubstantiata in corpus & sanguinem Christi. Quod etiam ante Christi Domini aduentum docuit Rabbi Iudas in illud *Numer. 28. Panis facierum coram me semper. Quare*, inquit, *dicatur panis facierum; ratio est, transmutabitur ex substantia panis cùm sacrificabitur in substantiam corporis Messiæ, qui descendet de cœlis, & idem ipse erit sacrificium.* & post pauca; *Et magistri dicunt ob eam rem dictum panem facierum; quia in ipso sacrificio erunt duæ substantiæ, diuinitas & humanitas.* tum ex Conciliis, id enim docet 2. Concil. Rom. sub Nicolao II. apud Lanfrancum, qui interfuit, *lib. 1. de corpore Domini*, Guitmundum *lib. 3.* Anselmum *epist. de corpore Domini*, & VValdensem *tom. 2. c. 43.* Romanum sub Gregorio VII. *anno 1079.* apud VValdensem *loco citato*, & Surium *tom. 3. Conciliorum*, Lateranense sub Innocentio III. *cap. 1.* & habetur *cap.*

firmiter, de sum. Trinitate & fide catholica, Constantiense *sess.* 8. *in* 1. & 2. *errore Io. VVicleffi*, Romanum celebratum anno 1413. contra Ioannem Hus apud Cochlæum *lib.* 1. *historiæ Hussitarum*, Florentinum *in litteris vnionis*, & Tridentinum *sess.* 13. *c.* 4. & *can.* 2. definiens totam substantiam panis, & totam substantiam vini in Christi corpus & sanguinem conuerti, remanentibus dumtaxat accidentibus panis
3. & vini. tum ex Patribus, & vt paucos seligamus, Tertullianus *lib.* 4. *contra Marcionem, Acceptum* (inquit) *panem & distributum discipulis corpus suum fecit, dicendo:* Hoc est corpus meum. Cyprianus *serm. de cœna. Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus omnipotentia Verbi factus est caro.* Gregorius Nyssenus *lib. de vita Moysis. Qui nobis hanc mensam praparauit in id commutatur.* Cyrillus *catech.* 3. *mystagogica: Pro certissimo habens panem hunc, qui videtur, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat.* Chrysostomus *Homil. in Encæniis. Quemadmodum enim si cera igni adhibita illi assimilatur nihil substantiæ remanet, nihil superfluit; sic & hic puta mysteria consumi corporis substantia.* Eusebius Emissenus *serm. de corpore Domini. Antequam inuocatione summi nominis consecrentur, substantia illic est panis & vini; post verba Christi corpus & sanguis Christi, quid mirum autem si ea, quæ verbo creare potuit, possit creata conuertere?* Ambrosius *lib.* 4. *de sacram c.* 4. & *lib. de iis qui initiantur. c.* 9. *Probamus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit; maiorémque esse vim benedictionis, quàm naturæ. quia benedictione etiam natura ipsa mutatur.* & affert ad hoc idem exemplum virgæ Moysis versæ in serpentem; iterúmque redditæ suæ naturæ, & aquæ Ægypti mutatæ in sanguinem, denuóque remeantis in aquæ naturam. & *de consecr. d.* 2. *can. omnia. Licèt figura panis & vini hic sit, nihil aliud quàm corpus & sanguis post consecrationem credendum est.* Augustinus *tr. de corpore & sanguine Domini, apud VValdensem tom.* 2. *c.* 83. *Non dubitare debet aliquis, quòd panis & vinum mutentur in veram substantiam Christi; ita vt non remaneat substantia panis & vini.* & paulo pòst: *Nec credendum est, quòd substantia panis vel vini remaneat, sed panis in corpus Christi, & vinum in sanguinem conuertitur, solummodo qualitatibus panis & vini remanentibus.* Remigius *in c.* 10. *ep.* 1. *ad Cor. Caro quam verbum Dei Patris assumsit ex vtero virginali in vnitate sua persona, & panis, qui consecratur in Ecclesia, vnum corpus sunt. Sicut enim illa caro corpus Christi est; ita iste panis transit in corpus Christi; nec sunt duo corpora, sed vnum corpus.* Beda *lib. de mysteriis Missæ apud VValdensem tom.* 2. *c.* 82. *Ibi forma panis videtur, vbi substantia panis non est, nec est ibi panis alius quàm panis, qui de cœlo descendit.* Haymo Episcopus Alberstatensis *in* 1. *ad Corinth. Nec enim sunt duo corpora illa caro quam assumsit, & iste panis, sed vnum verum corpus faciunt Christi, in tantum vt dum ille frangitur & comeditur, Christus immoletur & comedatur, & tamen integer maneat & viuus.* Algerus *lib. de veritate corporis & sanguinis Christi. Verbum fit caro, & nascitur caro de carne assumendo carnem non mutatum in carnem. Sic factum quod non fuerat, vt non desisteret esse quod erat. panis autem fit eadem caro, non nascitur caro, nec assumit carnem, sed mutatur in carnem; sic factus quod non erat, vt desistat esse quod fuerat.* Bernardus *ser. de cœna Domini. Hostia quam vides, iam non panis. sed caro mea. & aliud latet, aliud patet, quemadmodum species illic videntur, quorum res vel substantiæ ibi esse non creduntur; sic res veraciter & substantialiter creditur, cuius species non cernitur. videtur enim species panis & vini, & substantia panis & vini non creditur. creditur autem substantia corporis & sanguinis Christi, & tamen species non cernitur.* Eadem ad verbum habet Hugo de S. Vict. *lib.* 2. *de sacram. part.* 8. *c.* 7. Magister sent. *lib.* 4. *d.* 11. *Alij putauerunt ibi substantiam panis & vini remanere, & ibidem corpus Christi & sanguinem esse; & hac ratione dici illam substantiam fieri istam, quia vbi est hac, ibi sit & illa: sed quod non sit ibi substantia, nisi corpus Christi, & sanguis, ex prædictis Patrum dictis aperte ostenditur.*

Eumdem

Eumdem ſequuntur Scholaſtici, & alij qui contra hæreſes decertarunt. deniquè S. Edmundus Cantuarienſis *in ſpeculo Eccleſiæ, c. 25.* agens de ſacramento altaris, ait: *Et tamen ſubſtantia panis & vini non remanet poſt conſecrationem. Et nos credimus quòd illa ſimilitudo (accidentia ſcilicet panis & vini) habet & continet in ſe veraciter corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti.* tum ratione, ſuppoſito enim ibi eſſe Chriſtum, vt contra Caluinum & alios Nouatores ſuperiùs euicimus, decentius fuit, vt rectè probat Gulielmus Pariſienſis *lib. de ſacramentis*, vt panis & vini ſubſtantia abeſſet, remanentibus tantùm ad horrorem vitandum, accidentibus; præterquam quòd aliàs accidentia primò reſpicerent ſubſtantiam panis & vini, quippe quæ illi inhærerent, ſecundariò verò tantùm Chriſti corpus & ſanguinem, quia non inhærerent illi, ideo decentius ac congruentius diceretur: Hic eſt panis, ſeu vinum ſub quo latet corpus meum, & ſanguis. quàm: Hoc eſt corpus meum: Hic eſt ſanguis meus. alias congruentias affert Bellarminus *lib. 3. de Euchariſtia, c. 22.* & Suarez *diſput. 49. ſect. 2.* 4.

2. Ex his liquidò conſtat errare Berengarium, qui antea conuictus de præſentia Chriſti in Euchariſtia nouam hanc hæreſim de impanatione finxit, aſſerens cum Chriſti corpore & ſanguine remanere totam panis & vini ſubſtantiam, ex Guitmundo *lib. 1. & 3.* vt etiam poſtea ſomniauit VVicleſ. apud Caſtrum *v. Euchariſtia, hæreſi 5.* & VValdenſem *tom. 2. c. 65.* & multi Lutherani; tunc enim, vt diximus, fuiſſet Chriſto dicendum: *Hic eſt corpus meum*, & non: *Hoc eſt corpus meum.* Quod ſi Theodoretus *dialog. 2.* dicit: *Signa myſtica poſt ſanctificationem non recedunt à ſua natura; manent enim in prima ſubſtantia & figura, & forma, & videri & tangi poſſunt, ſicut panis*; non loquitur de ſubſtantia panis & vini, quæ eſt in prima Categoria, ſed de eſſentia ſeu natura accidentium, quæ eadem manet, & ideo tangi & videri poſſunt. vt etiam cùm dialogo primo dixit, naturam ſignorum non mutari, ſed adiici gratiam. ob id de mutatione ſubſtantiali ſubdit: *Intelliguntur autem ea, quæ facta ſunt, & creduntur, & adorantur, vt quæ illa ſint, quæ creduntur.* Eodémque modo exponendus Gelaſius contra Eutychetem, cùm dicit: *Sacramentum corporis & ſanguinis Chriſti diuina res eſt, & tamen eſſe non deſinunt ſubſtantia, vel natura panis & vini.* cùm ibidem dicat mutari Spiritu ſancto perficiente in diuinam ſubſtantiam, ideóque ſicut duabus rebus conſtat Euchariſtia, corpore Chriſti, & ſacratis ſymbolis, ita in Incarnatione non confuſam eſſe diuinitatem cum humanitate. qua de re S. Leo *epiſtola* 10. Quamquam Gelaſius hîc, non eſt Gelaſius Papa, cùm ex Gennadio *lib. de ſcript. Eccl. c. 14.* Gelaſius Papa contra Eutychetem, & Neſtorium non opuſculum, vt eſt qui citatur liber, ſed grande volumen ſcripſerit, & in quinque libros diuiſum ex eodem Gennadio, & libro de Romanis Pontificibus. ſed eſt Gelaſius alter, cuius meminit Photius *in Bibliotheca*, dum agit de actis Concilij Nicæni; vt ſentit Illuſtriſſimus Baronius *in annum* 497. Sunt qui putent eſſe Gelaſium Epiſcopum Cæſarienſem, vt Canus *lib. 6. c. vltimo*, Sainctes *reper. 8. c. 4.* Bellarm. *lib. 2. de Euchariſtia, c. 27.* Suarez *diſp. 49. ſect. 2.* Sed facit difficultatem quòd Gelaſius Cæſarienſis ante horum hæreticorum tempora videatur diem obiiſſe, quippe cùm Eutychetis & Neſtorij tempore Gelaſio iam ſucceſſiſſet, tum Ioannes, qui cum ſancto Porphyrio Gazenſi legationem obiit ad Arcadium, tum Eulogius, qui interfuit Concilio Dioſpolitano, vt idem Baronius notat. Tandem eodem modo exponendum eſt quod incertus autor epiſtolæ ad Cæſarium Monachum (neque enim eſt Chryſoſtomi ex Turriano *lib. 1. de Euch. c. 18.* Sainctes *rep. 8. c. 4.* & Bellarm. *lib. 2. c. 22.*) ait, poſt conſecrationem non vocari amplius panem, etiamſi 1.

natura panis in ipſo permaneat. Loquitur enim de accidentibus, proprietatibus, externáque ſpecie. Erraſſe pariter alios qui apud Guitmundum *lib.3.* ſenſerunt eam partem panis & vini Euchariſtiæ, quæ ab impiis ſumenda eſt, non conuerti in corpus & ſanguinem Chriſti, ſed eam ſolùm quæ ſumenda eſt à piis. aduerſantur enim D. Paulo 1. *Cor.* 11. *Qui manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini.* incertúmque ſemper eſſet, an Euchariſtia eſſet conſecrata, & adoranda; vt idem Guitmundus argumentatur.
2.
3. Erraſſe ſimiliter Durandum 4. *d.* 11. *q.*3. ſentientem eſſe probabile partem alteram tantùm eſſentialem, formam ſcilicet, panis & vini conuerti in Chriſti corpus & ſanguinem; alteram verò, nempe materiam non conuerti, ſed informari ab anima Chriſti, vti materia cibi per nutritionem fit ſub forma viuentis. nam & eſt contra Concilium Tridentinum *ſeſſ.* 13. *c.*4. *& can.* 2. definiens fieri mutationem totius ſubſtantiæ panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti, & Conſtantienſ. *ſeſſ.* 8. ſtatúens contra ſecundum errorem VVicleſi accidentia manere ſine ſubiecto. Eſtque per ſe abſurdum corpus glorioſum Chriſti Domini tot materias quotidie in ſeipſum conuertere; eiúſque moles & quantitas iam eſſe immenſa, dicendáque eſſet hæc transformatio, & non tranſubſtantiatio. Compoſitúmque ex anima Chriſti & materia panis ac vini non eſſet illa caro, quæ de Virgine nata eſt, & data ad mortem pro mundi vita, *Io.c.6.Matth.*
4. *c.*26. Erraſſe eos quoque, teſte D. Thoma 3.*p.q.*75.*art.*6. qui voluerunt remanere formam ſubſtantialem panis & vini. nam ſi manet ſine ſua materia, aut remanet ſeparata, & eſt fingere nouum & inauditum miraculum, ſubſtantialem videlicet formam corpoream manere ſeparatam. præterquam quòd non tranſubſtantiaretur tota ſubſtantia, vt docet Concilium Tridentinum: aut informat corpus Chriſti, & ſic panis non fiet corpus Chriſti, ſed, econtra, corpus
5. Chriſti fiet panis, & fiet vinum. Itémque erraſſe Lutherum, qui *lib.* 1. *de capt. Babyl. cap. de Euchariſtia,* & apud Caſtrum *v.Euchariſtia,hæreſis* 5. arbitratur ita manere panem, vt ipſe verus & triticeus panis de furno ſit corpus ipſum Chriſti, quod Chriſtus dixerit de pane: *Hoc eſt corpus meum.* idémque de vino. Sed hæc contra OEcolampadium Io. Roffenſis *lib.*5. *de Euch.c.*20. optimè confutauit. nam apertè implicant; cùm non poſſit vna res eſſe alia, niſi ipſa mutetur. Eſſet enim ipſa & non ipſa, ideóque panis fieri non poteſt Chriſti corpus, nec vinum ſanguis, niſi media tranſubſtantiatione. At dicimus: Hic homo eſt Deus. &, Hic Deus eſt homo? Rectè quidem, quia in vtraque propoſitione tam ſubiectum quàm prædicatum pro eodem ſuppoſito ſiue perſona ſupponit. In iſta verò propoſitione: Hic panis eſt corpus Chriſti, pro diuerſis ſupponunt ſubiectum &
6. prædicatum. Errant denique, qui ſubſtantiam panis & vini manere quidem putant, ſed ſine propria ſubſiſtentia, quòd hypoſtaticè vniatur verbo diuino, ſiue immediatè, vt vult Rupertus Abbas Tuitienſis *lib.*6. *in Io. & lib.*2. *de off. c.*2. *&* 9. Qui etiam *lib.* 2. *in Exod. c.*10. *in fine,* videtur velle manere integram panis & vini ſubſtantiam; ſiue mediante corpore parte; id eſt, mediante corpore Chriſti, vt corpus accipitur pro parte hominis, non vt accipitur pro toto homine, ne cogatur dicere Deum eſſe panem. Sic ſentit Ioannes Pungenſaſinus, vt vocat Sotus 4. *d.*9. *q.*1. *art.* 2. vel Pariſienſis, vt vocat VValdenſis *tom.*2. *c.*65. Bellarminus *lib.*3. *c.*11. & alij. Refutatur autem pluribus hæc hypoſtatica vnio ab Algero *lib.* 1. *c.*6. & citatis, & meritò, tum quia hypoſtatica vnio inaudita eſt apud Patres, præterquam in Incarnatione; eſtque per ſe abſurdiſſimum quotidie toties fieri, & deſtrui hypoſtaticam vnionem Dei cum creatura, quo nihil

hil maius à Deo concessum est: non est igitur admittenda in huiusmodi impanatione; tum quia non possent saluari definitiones Conciliorum, nempe in Eucharistia transubstantiari totam substantiam panis & vini in corpus & sanguinem Christi, & accidentia esse sine subiecto: esset enim instar assumtæ Humanitatis, quæ permanet, & cuius accidentia non sunt sine subiecto: tum quia panis assumtus non esset caro Christi, cùm per assumtionem non mutetur species, neque enim corpus Christi dicitur anima eius ob vnionem cum supposito diuino, vt notauit etiam Bellarminus *lib. 3. c. 15.* At *Io. c. 6.* dicitur, *Panis quem ego dabo, caro mea est.* tum quia *Matth. 26.* dicitur, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur.* At corpus panaceum non fuit traditum pro nobis. Et quidem hæc militant non solùm contra Rupertum, sed etiam contra Ioannem Parisiensem Pungensasinum. Qui etiam in particulari ex eo confutatur, quòd cùm corpus Christi careat propria personalitate & subsistentia, non poterit eam pani & vino communicare.

3. Porrò an huiusmodi desitio substantiæ panis & vini dicenda sit annihilatio nec ne, non tantùm Catholici contra Caluinum *lib. 4. Instit. c. 17. §. 14.* Petrum Martyrem *lib. contra Grandinerum*, Kemnitium, VViclefum, & alios hæreticos, sed etiam Catholici ipsi inter se certant. Affirmat enim Scotus *4. d. 11. quæst. 3. & 4.* Durand. *quæst. 3.* Gabriel *4. d. 11. quæst. 1. & in can. lect. 40. 41.* Maior *4. d. 11. q. 1.* Ochan *quæst. 6. dub. 7.* Albertus *d. 10. art. 6.* quòd nihilo eius remanente desinat esse. Rectiùs S. Thomas *3. p. quæst. 75. art. 3.* Magister Sent. *4. d. 11.* Gulielmus Parisiensis *lib. de sacramentis*, Bonauentura, Capreolus, Paludanus *d. 11.* Sotus *4. d. 9. quæst. 2. art. 4.* Alensis *4. p. quæst. 38. m. 3.* Hugo de S. Victore *lib. 2. de sacram. p. 8. c. 9.* Innocentius III. *lib. 4.* Ferrariensis *lib. 4. contra Gentes, c. 63.* Suarez *disp. 50. sect. 7.* Bellarminus *lib. 3. de Eucharistia, c. 18.* Henriquez *lib. 8. c. 23.* Salmeron *tom. 9. tract. 16.* negant. tum quia mutatio sumat rationem & denominationem à termino ad quem, qui est per se intentus, hîc autem ex intentione agentis tota mutatio ordinatur ad esse termini positiui, videlicet corporis Christi, non autem ad nihil; ob id licèt nihil remaneat termini à quo, non dicetur annihilatio. tum quia annihilatio fit per subtractionem influxus diuini, hæc autem desitio substantiæ panis & vini fit per actionem positiuam, per quam corpus & sanguis Christi succedunt sub speciebus panis & vini, ideo non rectè dicetur annihilatio.

De Transubstantiationis natura. CAP. XVI.

SVMMARIVM.

1. *Transubstantiationis appellatio multiplex, meritóque ad enodandam difficultatem Transubstantiationis nomen formatum, quicquid blaterent Nouatores.*
2. *Quot, & quæ ad Transubstantiationis naturam requirantur.*
3. *Qui censendus sit formalis terminus actionis transubstantiantis.*
4. *Vbinam recipiatur actio Transubstantiationis.*

1. SVperest vt ipsum Transitum seu actionem ipsam conuersiuam explicemus, quam Patres aliquando vocant panis & vini in Christi corpus & sanguinem conuersionem, vel certè panem & vinum conuerti in corpus & sanguinem

nem Christi, vt Ambrosius *lib.4.de sacram. c.4.* S. Eusebius Emissenus *Hom. 5. de Paschate.* Damascenus *in vita duorum militum Christi*, Concilium Romanum sub Gregorio VII. Florentinum *in decreto Eugenij*, & Tridentinum *sess. 13. c. 4.* Aliàs hæc transmutari, seu horum transmutationem, vt idem Ambrosius *lib. de myster. initian. c.9.* Chrysostomus *Hom.83. in Matth.* Damascenus *lib.4. de fid. c.14.* Euthymius *in Panoplia parte 2, tit.21.* Nonnumquam transitum prædictorum in Christi corpus & sanguinem, seu hæc in illa transire, vt Remigius Rhemensis *in 1. ad Corinth.* 10. vel translationem & commutationem, vt Hysichius *lib.6. c.22.* Aut transferri panem & vinum in sacramentum carnis & sanguinis Christi, vt Beda in illud, *Vidit Ioannes Iesum venientem.* & *c.22. in Lucam*, Christum substituere suæ carnis sanguinisque sacramentum in panis & vini figura. Itémque panem & vinum transumi in Christi corpus & sanguinem, vt Damascenus *loco cit. lib.4. de fid.* Aliquando, Transformationem horum, seu hæc transformari, vt Theophylactus *in c.6. Io.* Aut Transelementationem, seu transelementari, vt idem Theophylactus *in c.14. Marci.* Propriissimè verò ad hæreticorum errores propulsandos ab Ecclesia appellata est in Concilio Lateran. sub Innocentio III. *c.1. & 3.* Transubstantiatio, vt definit Concilium Tridentinum *sess.13. c.4.* cogitur enim Ecclesia, teste Athanasio *in disput. contra Arium*, ad nouas difficultates insurgentes explicandas, prudenter noua vocabula formare, vt fecit in vocibus *Homousij, Theotocos*, & similium. Quare frendat quantum velit Caluinus *lib. 4. Instit. c.17.* & Lutherus *lib. de capt. Babyl.* vt ad explicandam mutationem formæ, eodem remanente subiecto Transformationis vocabulum, cæteráque similia adinuenta sunt ita, teste etiam D. Thom. *3. p. quæst.75. art. 4. & 8.* & Catechismo Romano *c. de Eucharistia*, ad significandam mutationem totius substantiæ panis & vini in Christi corpus & sanguinem ab Ecclesiæ primordiis ad hæc vsque tempora à fidelibus omnibus testatam nouum Transubstantiationis nomen optimè formatum est.

Cùm igitur Transubstantiatio sit conuersio totius substantiæ in aliam totam substantiam, necesse est primò vt ea sit inter duas res, quarum altera habeat rationem termini à quo, & altera ad quem, vt rectè docet S. Thomas *3. p. q.75. art.3.4.8.* Scotus *4. d.11. q.3. art.2.* Sotus *4. d.9. q.2. art.4.* & alij Theologi, & patet; quia ab vna re fit transitus ad alteram, remanentibus tantùm accidentibus substantiæ conuersæ. Secundò, vt vtraque sit positiua; in hoc enim distinguitur transubstantiatio à creatione & annihilatione, cæterísque mutationibus, etiam naturalibus, quòd in illis alter tantùm terminus sit positiuus, alter verò priuatiuus: in hac autem vterque est positiuus, cùm tota substantia in aliam totam vertatur, vt nomen ipsum Transubstantiationis demonstrat. Tertiò, vt terminus à quo, qui conuertitur, aliquo modo desinat, alioquin nullo modo mutaretur vel transubstantiaretur, vt etiam idem S. Thomas *art. 8. cit.* & Sotus cum cæteris docent: & econtra terminus ad quem aliquo modo incipiat seu succedat in locum termini à quo, alioquin esset annihilatio & corruptio, & non conuersio, nulláque esset ratio, cur terminus à quo, diceretur potius conuerti in terminum illum ad quem, quàm in aliam quamcumque rem, qua de re Scotus *loco citato*, & Bonauentura *4. d.10. art.1. q.1.* & colligitur ex doctrina D. Thomæ *3. p. quæst.2. art.1.* dum probat nihil posse conuerti in naturam diuinam, quod ei repugnet esse terminum conuersionis, cùm non possit subire aliquam mutationem. Quartò debet esse dependentia seu connexio inter desitionem vnius, & successionem alterius; alioquin conuersio non esset vnica actio, reique 2.

résque quæ conuerterentur non haberent rationem termini à quo,& ad quem; sed essent duæ actiones disparatæ per accidens se comitantes, quarum vna diceretur annihilatio, altera creatio; videndus S. Thomas 3.*p.quæst.*75.*art.*8. Sotus 4.*d.*9.*quæst.*2.*art.*4. Bellarm. *lib.*3.*de Eucharistia c.*18. Suarez *disp.*50.*sect.*2. vnde fit vt eadem consecratione excludatur panis substantia, & sub iisdem speciebus constituatur Christi corpus. Quintò denique actio ipsa seu nouus agentis influxus. quia cùm conuersio sit nouus effectus positiuus, requiritur positiuus influxus agentis; nequit enim intelligi conuersio positiua terminorum panis in corpus Christi sine conuersione actiua; & hæc sine noua reali actione supernaturali, qua corpus Christi media prolatione verborum formæ consecrationis tanquam instrumento sub speciebus panis constituatur. cùm ad nouum effectum necessaria sit noua actio, seu influxus causæ agentis. Quare rectè D. Ambrosius *lib. de myst. initiandis, c.* 9. *Quòd si* (ait) *tantum valuit humana* (Moysis, Heliæ, Elisæi) *benedictio vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa Domini Saluatoris operantur?* & Augustinus *can.vtrum,de consecr. d.*2. *Voluit Dominus hunc panem & vinum in mysterio verè carnem suam & sanguinem consecratione Spiritus sancti potentialiter creari.* & infrà: *Corpus Christi & sanguis virtute Spiritus sancti in virtute ipsius, ex panis & vini substantia efficitur.* & in fine: *Credendum est quod in verbis Christi sacramenta conficiantur, cuius enim potentia creantur prius, eius vtique verbo ad melius procreantur.* Cyrillus *catech.*4. *mystag. Et non erit dignus* (Christus scilicet) *cui credamus, quòd vinum in sanguinem transmutauit?* Cyprianus *serm. de cœna Domini. Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie sed natura mutatus, omnipotentia Verbi factus est caro.* Eusebius etiam Emiss. *can. quia corpus, de consecr.d.*2. *Sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui verbo secreta potestate conuertit.* Est tamen fidelibus credendum etiam Patrem & Spiritum sanctum ad Transubstantiationem concurrere, vt post cæteros aduertit etiam Cardinalis Bessarion *lib.de sacram. Eucharistiæ*, eò quòd omnia opera in creaturis toti Trinitati communia sint, nihilque fiat omnino nisi creante filio, beneplacito Patris, & Spiritus sancti voluntate.

3. Grauis tamen difficultas est inter Scholasticos Theologos in assignando termino formali huius actionis transubstantiantis. etenim apud Sotum 4.*d.*9.*q.*2.*art.*4. Suarez *disp.*50.*sect.*5. & Henriquez *lib.*8.*c.*23. *num.* 7. aliqui, inter quos videtur etiam Maior 4.*d.* 11.*quæst.*1. dicunt esse ipsam substantiam corporis & sanguinis Christi; non quòd de factō hæc actio producat corpus Christi, sed quia in habitu, est de se sufficiens illud producere; ideo nisi iam actu esset, influeret in illud esse substantiale. Sed illud huic opinioni obstat, quòd aliud est virtus, aliud actio ex ea procedens, cùm illa sit actus primus, hæc secundus. Sicut aliud est calor potens exsiccare, aliud exsiccatio ipsa. vnde potest calor non exsiccare actu. Exsiccatio autem esse non potest nisi actu producatur siccitas. Ideo non quærimus quam potestatem habeant consecrationis verba, sed quis sit terminus formalis actionis transubstantiantis; seu quid actu verba influant. Si enim ipsa actio est actu, & non tantùm potentia, necesse est vt actu aliquid influat in terminum, cùm essentia actionis consistat in influxu. Gabriel 4.*d.*11.*quæst.*1.*art.*3.*dub.*2. quem sequitur Suarez *disp.*50.*sect.*5.&, vt videtur, etiam Sotus 4.*d.*9.*quæst.*2.*art.*4. existimant formalem terminum esse ipsam substantiam corporis & sanguinis Christi, prout nouo titulo consecrationis, conseruatur. quòd reuera consecrationis verba de facto influant in corpus Christi ipsum esse substantiale per modum conseruationis, cùm idem iam aliunde existat, etsi

ex se essent sufficientia producere, nisi iam existeret. ideo solùm nouo titulo conseruant: verùm neque sententia hæc sua caret difficultate, vt idem Suarez vidit. tum quia actio de se productiua ponit suum terminum, etiamsi alibi non præexistat. At consecratio, vt patet ex forma: *Hoc est corpus meum*, necessariò supponit alibi præexistentiam corporis Christi. tum quia consecratio talem sub speciebus constituit Christum, qualis est in propria specie, vt viuum si alibi viuit, exanimem, si mortuus sit, vt si in triduo mortis facta fuisset consecratio: at si de se esset productiua ipsius esse substantialis Christi deberet semper influere esse perfectum, & exhibere viuum. Alanus *lib.* 1. *c.* 34. 35. & Henriquez *lib.* 8. *c.* 22. 23. dicunt terminum formalem huius actionis esse vnionem corporis Christi ad species sacramentales, qua Christus supplet vicem substantiæ panis & vini seclusa inhærentia, tripliciter; nempe conseruando quantitatem & accidentia panis, non secus ac si essent sibi connaturalia, vti erant panis; reficiendo per easdem sacramentales species sibi coniunctas corpus, & si piè sumatur animam communicantis; & denique tamdiu ibi manendo substantialiter præsens quamdiu sub iisdem conseruaretur substantia panis seu vini, si adesset. Sed his obiici etiam potest, tum quia cùm excludatur inhærentia, seu vnio materialis, vt necessariò faciendum est, vt dicemus infrà, & fatentur autores citati, erit vnio tantùm effectiua: at hæc actio & influentia corporis Christi circa species ibi iam supponit Christum, & consequenter iam factam transubstantiationem, postquam immediatè pòst inchoetur hic influxus: non potest igitur esse ipse formalis terminus transubstantiationis. tum quia vnio effectiua secundùm citatos autores est in corpore Christi, at actio transubstantiatiua & terminus eius immediatè fiunt virtute verborum formæ; ergo illa vnio non est terminus transubstantiationis. Communior igitur sententia S. Thomæ 3. *p.* *q.* 78. *art.* 4. Scoti 4. *d.* 10. *q.* 1. *&* *d.* 11. *q.* 3. *& in quodlib.* *q.* 10. Alensis *q.* 34. *m.* 3. *art.* 1. *&* 2. Bonauenturæ 4. *d.* 10. *art.* 2. *quæst.* 1. Marsilij *q.* 8. *art.* 2. *concl.* 7. *&* 8. Palud. 4. *d.* 11. *quæst.* 3. *art.* 3. *num.* 24. Gabrielis *in can. lect.* 40. Ledesmæ *quæst.* 16. *art.* 3. *ad* 9. *& art.* 4. *dub.* 3. Sainctes *rep.* 7. *c.* 6. Gulielmi Parisiensis *tract. de Eucharistia*, §. 1. Bellarmini *lib.* 2. *de Eucharistia*, *c.* 18. & censetur probabilis à Suarez, tenet non esse necesse petere substantialitatem conuersionis ab essentia termini formalis producti, sed à substantialitate termini à quo, & à substantialitate termini ad quem, adæquati succedentis, in quo immediatè formalis terminus continetur. nam à quo habet conuersio vt sit conuersio, habere etiam debet vt sit substantialis conuersio; sed à termino à quo conuerso, & termino ad quem, qui ei succedit, habet conuersio, vt sit conuersio; ergo à termino à quo substantiali conuerso, & termino ad quem substantiali in quem terminatur conuersio per incompossibilitatem inter substantias se destruentes, habebit conuersio, vt sit substantialis conuersio. Quare in casu nostro vt sit conuersio substantialis, satis erit si corpus Christi incipiat esse præsens sub speciebus, cùm antea non adesset, quamuis corpus Christi non incipiat esse simpliciter, cùm iam præexistat. Datur enim non tantùm conuersio productiua rei simpliciter, sed etiam adductiua. Non quidem quòd per motum localem de cœlo deducatur Christi corpus per consecrationem, sed solùm quòd fiat præsens sub speciebus sacramentalibus, non relicto cœlo. Neque tamen inferas, cùm corpus Christi non producatur, sed solùm per consecrationem fiat præsens, hanc mutationem non esse substantialem, sed tantùm accidentalem. Est enim actio hæc substantialis, cum substantia transeat in substantiam, licèt non de nouo productam, sed adductam;

ductam; transit enim panis in corpus Christi, quod præexistebat; & non in præsentiam illius, cùm relationes non fiant, sed consequantur.

4. Denique quærenti vbinam recipiatur hæc actio? Dico cum Soto 4.*d.*10.*q.*1. Paludano *q.*3.*num.*14.15. Capreolo *q.*3.*ad* 4. *&* 5. Gabriele *in can.lect.*40. Ochan 4.*q.*6. *& quodlib.*6. *q.*4. Bellarmino *lib.* 3. *de Eucharistia*, *c.*18. Suarez *disp.*50. *sect.*3. *&* 5. partim in pane esse, partim in corpore Christi. Si enim loquamur de mutatione deperditiua hæc fit in pane; vt est enim conuersio, in pane recipitur, cùm hic sit, qui conuertitur, & substantialiter mutatur; vt verò eadem actio consideratur vt adductiua corporis Christi, in ipso recipitur; cùm ex vi huius actionis acquisiuerit nouam præsentiam sub his speciebus quam antea non habebat. quòd si S. Thomas 3.*p.q.*75.*art.*4.*ad* 1.*&* 4.*d.*11.*quæst.*1.*art.*3.*quæstiuncula* 1. Rich. 4. *d.*11.*art.*1.*q.*5. *&* 6. Sotus *d.*9.*q.*2. *art.*4. dicunt non fieri mutationem in corpore Christi, intelligendum est de mutatione deperditiua, cùm Christus non amittat aliquid quod habeat in cælo, aut de mutatione physica & propriè dicta, quæ fit eodem remanente subiecto, vel mutatione locali, quæ fit deserendo priorem locum, & quæ fit per se. hæc enim acquisitio præsentiæ fit sine amissione prioris loci, & consequenter seu concomitanter ad transubstantiationem; sicut acquisitio loci, cùm de nouo creatur res, quæ aliquem locum acquirit; licèt non per motum localem, sed tantùm concomitanter ad creationem eius. quare idem S. Thomas 3.*p.q.*2.*art.*1. probat nihil posse in Deum conuerti, quòd non sit Deus capax mutationis. Ideo cùm corpus Christi sit terminus mutationis conuersiuæ, necesse est ex eius doctrina, vt mutetur modo prædicto, & aliter se habeat pòst, ac se haberet priùs.

De modo quo Christus est in sacramento Eucharistiæ. CAP. XVII.

SVMMARIVM.

1. *Posse aliquid in Eucharistia sacramento contineri, aut ex vi sacramenti, aut ex naturali concomitantia; & quid vtrumque sit.*
2. *Totum Christum sub specie panis, & totum sub specie vini contineri; etsi quod exprimitur in verborum forma contineatur ex vi sacramenti, cætera ex naturali concomitantia.*
3. *Vtrùm nomine corporis Christi, quod ex vi verborum sub specie panis continetur, comprehendantur etiam partiales formæ carnis, ossis, neruorum, &c.*
4. *Num etiam persona Patris, & persona Spiritus sancti adsint quoque per concomitantiam.*
5. *An etiam sub qualibet parte earumdem specierum idem Christus totus contineatur.*
6. *Sitne in Eucharistia Christi corpus propria præditum quantitate vt est in cælo.*
7. *Num Christus sit sub speciebus sacramentalibus, localiter.*
8. *An Christi corpus prout est in hoc sacramento sit capax alicuius mutationis.*

1. TAndem differendum est de modo, quo Christus continetur in Eucharistia. Principio igitur dupliciter intelligi potest aliquid hîc contineri, ex Magistro Sent. 4. *d.*10. Scoto *d.*11. *art.*2.*q.*3. Bonau. *ibid.art.*1.*q.*4. Marsilio *q.*8.*art.*2.

Alensi 4.*p.quæst.*38.*m.*5. Ledesma 2.4.*quæst.*17.Gabriele *in can.lect.*43. Soto 4.*d.*10. *quæst.*1. *art.*1. S.Thoma 3.*p.quæst.*76.*art.*1.Ferrariensi *lib.*4.*contra Gentes,c.*64. Ruardo Tappero *art.*13. Saincte *repet.*10.*c.*3. Bellarmino *lib.*4. *de Eucharistia,c.*21. Suarez *tom.*3. *disp.* 51. *sect.*3. Primò ex vi verborum sacramentalium, seu ex vi sacramenti, quomodo dicitur contineri id cuius præsentia necessaria est ad veritatem verborum, seu quod exprimitur in forma sacramenti, éstque terminus proximus consecrationis, qui licèt seiungeretur à cæteris aliis, ipse tamen illic existeret. Secundò per naturalem concomitantiam, quòd scilicet formaliter non significatur per verba, nec directè fit ex vi significationis verborum; adest tamen quia habet realem vnionem statuto ordine naturali cum eo in quod prædicta conuersio terminatur. vnde ridendus Caluinus, qui *lib.*4. *Instit.c.*17. §. 18. & 35. cum Petro Martyre *lib. de cœna Domini*, & aliis Nouatoribus, hanc diuisionem irridet; cùm non solùm omnium Scholasticorum sit, sed etiam sacri Concilij Trid. *sess.*13.*c.*3. sed non mirum, cùm sequutus Nestorium & alios, de quibus Caietanus 3.*p.quæst.*80.*art.*12. & Petrus Comestor *cap.*151.non credat in Eucharistia verè contineri Christum, sed solùm in signo. Porrò rectè notauit Sainctes *loco citato*, aliquid vnitum esse alteri per concomitantiam, non esse, vt hæretici putant, vnitum esse per accidens. nam persona incarnata Verbi non vnitur per accidens corpori Christi cum subsistentia, quæ naturam aliquam sustentat, non habeat illam accidentaliter, sed substantialiter; nec vicissim natura assumta ei accidentaliter vniatur. persona enim seu subsistentia substantialiter à natura, quam sustentat, nominatur. Substantialiter enim filius Dei est homo, est corporeus, est animatus. Similiter corpus humanum non habet accidentaliter annexum sanguinem, vel animam, cùm concurrat ad constituendam vnam perfectam substantiam. vnde posito, v.g. corpore Christi, dici non potest personam diuinam, aut animam vel sanguinem per accidens etiam adesse.

Certum igitur est, necessarióque credendum, totum Christum sub specie panis, totumque sub specie vini, contineri. Cúmque in Christo triplex totalitas considerari possit. Prima duarum naturarum, & suppositi, ex D. Augustino *lib.*3.*contra Maximum,c.*10. Damasceno *lib.*3.*de fide,c.*3.& D.Thoma 3.*p.q.*17.*art.*1. secunda naturæ humanæ, id est, materiæ & formæ. tertia partium integrantium: cùm dicimus totum Christum sub singulis speciebus contineri, intelligimus secundùm triplicem totalitatem prædictam. Quod tamen in forma consecrationis exprimitur, ex vi sacramenti continetur, cætera autem ex naturali concomitantia. patet tum *ex Ioan.c.*6.*Ego sum panis* (propter corpus) *viuus* (propter animam) *qui de cœlo descendi* (propter diuinitatem.) qua de re Ambrosius *can.sicut. de consecr.*2.*Et qui manducat me, viuet propter me.* at Dominus non manducatur nisi sub specie panis: totus igitur Christus sub panis specie continetur. Si enim manducaretur solùm eius corpus, non dixisset Christus, *qui manducat me.* tum ex Concilio Ephesino *c.*11. vbi damnatur Nestorij error asserentis carnem seorsim puram sumi, & seorsim sanguinem, & vtrumque diuinitate vacuum. Conc. Constantiensi *sess.*13 Basiliensi *sess.*30.vbi dicitur id firmissimè & sine dubitatione esse credendum. Florentino *in decreto Eugenij*, & Tridentino *sess.* 13. *c.*3. vbi dicitur: *Semper hac fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem, verum Domini nostri corpus, verúmque eius sanguinem sub panis & vini specie vnà cum ipsius anima, & diuinitate existere. Sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinem sub specie vini ex vi verborum; ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinem sub specie panis, animámque sub vtraque*

vi naturalis illius connexionis, & concomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui iam ex mortuis resurrexit non amplius moriturus, inter se copulantur: diuinitatem porro propter admirabilem illam cum corpore & anima hypostaticam vnionem. idem repetit can. 1. & sess. 21. c. 3. & can. 3. tum ex Patribus, qui Christum totum viuentem, & non exanimem, 3.
aut mutilum, in sacramento Eucharistiæ esse dixerunt, Cyprianus *ser. de cœna. Panis*, inquit, *iste communis in carnem & sanguinem mutatus, procurat vitam & incrementum.* & paulo pòst: *Dixerat sanè huius traditionis Magister, quòd nisi manducaremus, & biberemus eius sanguinem, non haberemus vitam in nobis, &c. Suppon itigitur cùm sanguine adesse corpus quod manducetur.* ibidémque dicit panem manducari & bibi. Eutychius vetus & grauis autor apud Nicætam Choniatem *lib. 3. annal. Totum*, inquit, *sacrosanctum corpus & pretiosum sanguinem accipit homo, si horum partem aliquam acceperit; distribuitur enim impartibiliter inter omnes, &c.* quod etiam illustrat exemplo sigilli, quod totam imaginem singulis ceris imprimit, & non dimidiatam; itémque vocis, quæ tota & integra ab audientibus singulis percipitur. Hilarius Papa *can. vbi pars est. de consecr. d. 2. Vbi pars est corporis, est etiam totum. Eadem ratio est in corpore Domini, quæ in Manna, quod in eius figura præcessit, de quo dicitur:* Qui plus collegerat non habuit amplius; nec qui minus parauerat, habuit minus. *non enim est quantitas visibilis in hoc æstimanda mysterio, sed virtus sacramenti spiritualis.* Ambrosius *can. sicut. de consecr. d. 2.* Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendit. *sed caro non descendit de cœlo, quomodo ergo descendit de cœlo panis viuus? quia idem Dominus Iesus consors est diuinitatis & corporis, & tu qui accipis carnem diuinæ eius substantiæ in illo participas alimento.* Hieronymus, seu, vt Guitmundus & alij volunt, Ambrosius, aut Augustinus, vt dicit S. Th. *3. p. q. 76. art. 2. can. singuli. de consecr. d. 2. Singuli autem totum accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se singulis præbet.* Augustinus *ser. de verbis Domini.* Qui manducat me viuet propter me; *non ergo fratres timeamus manducare panem istum, ne finiamus illum, & postea quod manducemus non inueniamus; manducatur Christus, viuit manducatus, quia resurrexit occisus; nec quando manducamus partes de illo facimus.* Eusebius Emissenus *Hom. 5. de Paschate. De hoc vero pane cùm assumitur nihil minus habent singuli, quàm vniuersi, totum vnus, totum duo, totum plures, sine diminutione accipiunt. quia benedictio huius sacramenti scit distribui, nec scit distributione consumi.* Cyrillus quoque *lib. 4. in Io. c. 18. & lib. 11. c. 23.* scribit nos in Eucharistia Dei filium suscipere. S. Samonas Episcopus Gazensis. *Quin etiam*, inquit, *panis consecratus per sacerdotem in verum Christi corpus transformatus, potentia diuina per accessum Spiritus sancti, licèt diuidatur, tamen integrum & saluum in vnoquoque frusto habetur; vt etiam oratio eius, qui loquitur, omnibus, qui audiunt integra & non diuisa auditur.* Innocentius IV. *in Apparatu super decretales: Nota*, inquit, *quòd licèt tantùm panis transubstantietur in corpus, & vinum in sanguinem; tamen sub vtraque specie Christus integer est. non enim est corpus sine sanguine, nec sanguis sine corpore & anima.* Citatur denique à Petro Galatino *lib. 10. c. 6.* Io. Garetio & aliis testimonium Rabbi Cahana, qui ante natum Christum vixit, qui scribens in illud Iacob *Genesis c. 49. Lauabit in vino vestem suam*, ait: *In sacrificio quod fiet ex pane, non obstante quòd album sit velut lac, conuertetur substantia in substantiam corporis Messiæ, eritque in ipso sacrificio substantia sanguinis Messiæ rubra vt vinum. Erunt item in sacrificio vini sanguis & caro Messiæ, & eadem erunt in pane, quoniam corpus Messiæ non potest diuidi.* tum ex communi sententia Scholasticorum omnium *4. d. 10. vel 11.* S. Thomæ & expositorum eius *3. p. q. 76. art. 1. & 2.* Caietani *q. 80. art. 12.* & eorum, qui contra hæreses scripserunt, in materia de Eucharistia vt Algeri *lib. 2. c. 8.* Stephani Heduensis *c. 17.* Thomæ VValdensis 4.

Infrà §. 5. & c. 24. §. 1.

5. *tom.2. c.93.* Litani *in c.26. Matth.* & reliquorum. tum ex miraculis ſupra *c.14.* allatis, quibus in fractione hoſtiæ diuinitus ſanguis effluxit, ad demonſtrandum
6. etiam ſub ſpecie panis ſanguinem cum corpore reperiri. tum denique ratione quam inſinuant Concilium Epheſinum & Tridentinum *locis citatis,* quia ſcilicet in hoc ſacramento adeſt Chriſti corpus, vt eſt in re: at corpus Chriſti re ipſa non eſt exangue, nec ſine reliquis humoribus, nec mortuum, nec à diuinitate ſeiunctum, ſed viuum, ſanguine, cæteriſque humoribus, & partibus integrantibus, diuinoque verbo vnitum, cùm vbicumque ſit, non aliam habeat ſubſiſtentiam, quam verbi; qua de re Cyrillus *lib.9. in Io. c.47.* Athanaſius *lib. de Incarnatione, & orat.3. & 5. contra Arianos.* S. Leo *ſer.8. de natiuitate Domini.* Quare etiam naturali ordine per connexionem ſeu concomitantiam cum Chriſti corpore quod ex vi ſacramenti ſub ſpeciebus panis, erit etiam ſanguis, cæterique humores, partes integrantes, anima atque diuinitas. Similiter ſub ſpecie vini non tantùm ſanguis, qui adeſt ex vi ſacramenti, ſed erit etiam per concomitantiam corpus Chriſti, in cuius venis eſt, reliquique humores anima, atque diuinitas. videndus Cæſarius Gregorij Nazianzeni frater *dialogo 3.*

Verùm enimuero difficultas eſt an nomine corporis Chriſti, quod dicimus ex vi verborum hic contineri, quódque certum eſt ex Concilio Tridentino ſolùm per concomitantiam, & non ex vi verborum includere etiam animam, aliter enim in triduo mortis non potuiſſet verificari conſecrationis forma, intelligatur tantùm materia prima, quæ in nocte inſtitutionis integrabat corpus Chriſti; an verò cum ea intelligendæ ſint etiam partiales formæ carnis, oſſis, neruorum, ac cartilaginum; neque enim caro eſt eiuſdem ſpeciei cum oſſe, aut neruo, &c. Equidem exiſtimo cum Aſtenſi *lib.4. tit.11.* Iacobo Parem de Valentia *in Pſal.21. verſu 27.* & aliis non intelligi tantùm materiam primam, quicquid ſenſerit Gabriel *lect.41. in can. & 4. d.11. q.1. art.1.* cum aliis, cùm hæc non ſit humanum corpus, de quo Chriſtus loquitur, ſed includendas etiam prædictas partiales formas, quæ in viuente à nulla alia forma totali (quicquid putarit Scotus *4. d.11. q.3. art.2.*) vniuntur, quàm ab anima, ea verò recedente, remanent abſque totali forma viuente. Vnde corpus Chriſti in triduo fuit cum formis partialibus, nullâque cadaueris forma (quicquid velit Ferrarienſis *lib.4. contra Gentes c.64*) opus fuit, cùm adeſſent prædictæ partiales. Ex vi igitur verborum conſecrationis panis conuertitur in corpus Chriſti, ideſt, in materiam cum huiuſmodi partialibus formis, cum quibus eſt pars compoſiti reſultantis ex his partibus organicis, & anima rationali, tamquam forma totali, qua dictæ partiales formæ partium vniuntur. Quod ex doctrina etiam Ariſtotelis *lib.2. de anima, text.6.* conſtat, definientis animam actum corporis organici, potentia vitam habentis. vnde anima ſupponit corpus, organizatum ab his inferioribus partialibus formis, cùm determinatio à forma ſit, non à materia. qua de re dum ageremus de mixtione in libris de generatione aliàs diſſeruimus. Cùm igitur corpus humanum ſit organicum, & ad hoc neceſſariæ ſint partiales formæ quæ huiuſmodi partium diuerſitatem conſtituunt, has eaſdem partiales formas intrinſecè humanum corpus requirit; & ob id etiam verborum vi corpus, de quo Chriſtus Dominus dixit: *Accipite & manducate. Hoc eſt corpus meum.* Idémque patet ex forma conſecrationis calicis, cùm nemo dicat per ſanguinem intelligi ſolùm materiam primam, ſed materiam cum forma ſanguinis. quare ſimiliter in forma conſecrationis corporis, vt meritò dixerit S. Ambroſius *lib.4.*

de

de sacram. c.4. panem conuerti in carnem Christi, quasi ex vna, etiam cæteras partiales formas innuens.

4. Sed cùm ex hactenus dictis constet, cum Christi corpore & sanguine adesse etiam per concomitantiam animam, cùm eius corpus sit viuum; resurgens enim ex mortuis iam non moritur, *ad Rom.6.* Itémque diuinitatem, ex Ambrosio *can. sicut. de consecr. d.2.* & citatis Concilio Ephesino, & Tridentino *sess.13.c.3.* cùm Christus sit homo Deus; quamuis aliqui scrupulosiùs renuant huiusmodi præsentiam diuinitatis appellare per concomitantiam, cùm tamen ita loquatur S. Thomas *3.p.q.76.art.1.* Caietanus *q.80.art.12.q.2.* Sotus *4.d.10.q.1.art.1.* Toletus *lib.2. Instit.c.27.* Suarez *disp.51.sect.6. & alij* Theologi: personam Verbi, cùm Christi corpus vbicumque sit, non aliam habeat subsistentiam, quàm diuinam Verbi, de quo *Io. c.1.* dicitur, *Et Verbum caro factum est*, quódque semel assumsit ad suam hypostaticam vnionem numquam dimiserit. Superest difficultas de aliis personis diuinis Patris, & Spiritus sancti, num etiam per concomitantiam adsint. Negat Hugo Cardinalis *in speculo, §.post hæc igitur incipit sexta pars.* & videtur fauere S. Thomas *3.p. q.79.art.7. ad 3.* dicens, in Eucharistia non esse nisi totum Christum, & Concilium Trid. *sess.13.c.3.* vbi explicans, quænam reperiantur in Eucharistiæ sacramento, tam ex vi sacramenti quàm concomitantiæ, nôn meminit personæ Patris, aut Spiritus sancti. Affirmat verò Gabriel *in can. lect.42.* Iacobus Parez *in Psal.21.& 110.* Viguerius *c.16.§.3. versu 4.* Lanspergius *tr. de Eucharistia.* Toletus *lib.2. Inst.c.16.* Benedictus Iustinianus noster omni disciplinarum genere ornatissimus, quem sub prælo hæc subiecturi tandem prodiisse magna nostra voluptate conspeximus, *in c.8. ep. ad Rom.n.11.* Ludouic. de Puente *tom.2.p.6 medit.40.p.1.*& Penna, qui etiam, Henriquez teste *lib.8.c.26.* ambos Sotos hac de re consuluit, idem sentientes. sed sanè possunt conciliari, sacramentaliter enim non adsunt, nec vi verborũ, cùm verba non habeant vim vllam, vt personam Patris, & personam Spiritus sancti hîc cõstituant, vt patet, speciésque sacramẽtales non sint signum personæ Patris, & personæ Spiritus sancti, vel eas significent, nec per eum concomitantiæ modum, quo diximus adesse verbum & diuinitatem, nempe ex D.Thoma *3.p. q.76. art.1.* quia realiter vniuntur corpori Christi. etenim vt obseruat etiam Suarez *disp.51. in fine,* verbum adest, tamquam suppositum humanitatis, diuinitas autem mediatè quidem secundùm rationem, sed secundum rem immediate, cùm sit idem cum Verbo, & in illo verè vnita humanitati: at verò persona Patris & persona Spiritus sancti, cùm distinguantur realiter à persona filij, vniuntur tantùm mediatè, etiam secundùm rem corpori Christi, scilicet vt sunt idem cum diuinitate. ideóque solus Christus sacramentaliter sub his speciebus continetur, non autem persona Patris & persona Spiritus sancti; cùm non sint hypostaticè vniti humanitati. vnde fit, vt non possit dici Pater aut Spiritus sanctus in Eucharistia offerri, vel manducari, aut eis reliqua idiomata sacramenti communicari; sed tantùm Christo, qui offertur & manducatur. Etsi enim totæ tres personæ eamdem diuinitatem participent, & quod vni personæ conuenit, ratione diuinitatis omnibus æquè conueniat, non tamen quod vni personæ conuenit, ratione personæ aliis conuenit, propter realem personarum distinctionem. Quia tamen tota sanctissima Trinitas, quæ vbique adest per essentiam, præsentiam, & potentiam, specialitérque in iusti anima per gratiam, vt colligit S.Thomas *p.p.q.43.art.5.* ex illo *Io. c.14. Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*, & docet D. Augustinus *tr.48. in Io.* adest specialissimè in anima & humanitate Christi ob vnionem cum Verbo,

Henriquez lib. 8.c.26.

Verbo, vt etiam illis verbis docet Auguſtinus *ſer.3.de tempore. Suſcepit filius carnem in proprietate, ſed tamen Pater & Spiritus ſanctus non defuit Maieſtate; in diuinitate æqualitas, in carne ſola filij proprietas, non tamen ab eo Patris aut Spiritus ſancti receſſit aliquando diuinitas. cùm ergo vna ſit deitas, vna ſit diuinitas, impleuit quidem carnem Chriſti, & Pater, & Spiritus ſanctus, ſed Maieſtate, non ſuſceptione. vis ſcire quia cum eo fuit & Pater: Non ſum,* inquit, Dominus Ieſus Chriſtus, *ſolus, ſed Pater mecum eſt. Audi de Spiritu ſancto quia cum eo erat, Euangeliſta refert quia Ieſus plenus Spiritu ſancto regreſſus eſt a Iordane. ecce ſic ſolus Ieſus Chriſtus ſuſcepit carnem, & tamen Pater & Spiritus ſanctus non defuit Maieſtate.* Idémque conſtat ex Cyrillo Alex. *lib.9. in Io. c.47.* in illud *Io.14. Quia ego in Patre, &c.* ait enim: *Habet in ſe Patrem, & ipſe rurſus in Patre eſt character & fulgor ſubſtantiæ eius. Nos autem etiam in ſeipſo habet, quoniam naturam noſtram aſſumſit & corpus noſtrum corpus Verbi factum eſt, propterea diuinæ naturæ facti participes ſumus, & iam filij nominamur, ipſum Patrem in nobis per filium habentes.* vt etiam ex Tertulliano *lib. contra Praxeam. c.29.30.* quos citat Suarez *1.tom.q.3. diſput.12. in fine ſect.1.* ita vt ſi per impoſſibile tota Trinitas non eſſet præſens cæteris rebus, adeſſet tamen humanitati à Verbo aſſumtæ; cùm neceſſariò adſit, vbi eſt diuinitas: hinc fit vt propter hanc intimam præſentiam cum aſſumta à Verbo humanitate, quæ in Euchariſtia continetur, poſſit etiam dici Pater & Spiritus ſanctus, licèt non habeant realem vnionem cum humanitate Chriſti, præſentes in Euchariſtia Maieſtate, vt loquitur D. Auguſtinus, non autem ſacramentaliter. Tota enim beatiſſima Trinitas conſeruat vnionem hypoſtaticam Verbi cum humanitate, atque etiam efficit hoc ſacramentum cum miris & ſingularibus effectibus, qui in eo concurrunt.

Porrò quæ diximus de continentia totius Chriſti ſub vnaquaque ſpecie, va- 5.
lent etiam de qualibet parte earumdem ſpecierum, ex communi ſententia Theologorum, vt Innocentij III. *lib.4.c.8.* Hugonis de S.Victore *lib.2.de ſacram. fidei, p.8.c.11.* S.Thomæ *3.q.76. art.3.q.77.art.7. opuſc.59.c.7.4.d.10. q.1.art.3. q.3.* & *ibidem*, Scoti, Paludani; Richardi, Marſilij, Capreoli, Soti, Gabrielis *in can. lect.43.* Ledeſmæ *q.17.* Ferrarienſis *lib.4. contra Gentes, c.67.* Caietani *3.p.q.76.77.* Alani *lib.1.c.27.* Suarez *diſp.52. ſect.1. & 2.* & aliorum. Et quidem de qualibet parte poſt factam ſeparationem conſtat euidenter, tum ex eo quòd diſcipuli omnes iuxta Chriſti præceptum, *Accipite, & diuidite inter vos*, de eodem calice bibentes ſinguli Chriſti ſanguinem ſumſerunt, *Matth.26. Marc.16.* & iuxta multorum opinionem Chriſtus conſecrato integro pane diſcipulis eum partitus eſt. Idémque colligi poteſt ex *1. Corinth.10. Panis, quem frangimus, nónne participatio corporis Chriſti eſt?* & *Act. 2. Frangentes circa domos panes.* tum ex Concilio Florentino in decreto Eugenij, quod his verbis definit: *Sub qualibet quoque parte hoſtiæ conſecratæ & vini conſecrati ſeparatione facta, totus eſt Chriſtus.* & Tridentino *ſeſſ.13. can.3.* illis verbis: *Si quis negauerit in venerabili ſacramento Euchariſtiæ ſub vnaquaque ſpecie & ſub ſingulis cuiuſque ſpeciei partibus ſeparatione facta, totum Chriſtum contineri, anathema ſit.* Tum ex Patribus & præter Eutychium, Hilarium Papam, Hieronymum & Auguſtinum hoc eodem capite citatos, id docet S. Cyprianus, qui *ſerm. de cœna Domini* ait: *Vniuerſa Eccleſia ad has epulas inuitatur, æqua omnibus portio datur, integer erogatur, diſtributus non demembratur.* Baſilius ad Cæſariam Patritiam ſcribens, eiuſdem virtutis eſſe, ſiue vnam partem a ſacerdote quis accipiat, ſiue plures. Cyrillus Alexandrinus *epiſtola ad Caloſyrium,* dicens, in ipſis reliquiis ſeu fragmentis corporis Domini vim ineſſe ſanctificandi, cùm non mutetur Chriſtus, aut eius corpus, ſed in eo viuificationis & benedictionis gratia permaneat.

maneat.& *lib.4.in Io.c.17.*ait: *Sicut parum fermenti,* vt Paulus ait, *totam massam fermentat, sic paruula benedictio* (Eucharistiæ scilicet particula,) *totum hominem in seipsum attrahit, & sua gratia replet; & hoc modo Christus in nobis manet, & nos in Christo.* Eusebius Emissenus *Hom.5. de Paschate, citata: Eucharistiæ sancta perceptio non in quantitate sed in virtute consistit: nam corpus sacerdote dispensante tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto.* Guitmundus *lib.1. contra Berengarium. Singuli accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se prabet in singulis. propterea ipsi qui sumimus communionem huius sancti panis, & calicis, vnum Christi corpus efficimur. idémque quoque dicimus, etsi mille Missæ eodem tempore celebrentur: nam ita in singulis totum credimus esse Christum, vt nec plures Christos, nec diuisum Christum faciat aut sacerdotum diuersitas, aut locorum.* Hugo de S. Victore *loco citato. Totum hic, & totum ibi, nec minus in parte, quàm in toto, nec in toto maius, quàm in parte, quotcumque partes feceris, in singulis totum est. nec mireris, opus Dei est hoc. si in diuersis locis potest esse vnus, quare etiam in singulis partibus non potest esse totus?* Deuique S.Thomas *in prosa festiuitatis Corporis Domini. Tantum est sub fragmento, quantum toto tegitur.* tum ratione, cùm enim sub speciebus panis non sit amplius substantia panis, sed Christus, nisi totus esset, cùm species panis in partes diuidantur, necesse esset vt Christus scinderetur in partes, & tamẽ constat ex S.Th.3.*p.q.77.art.7.* ac reliquis Theologis, & ratione, Christi corpus incorruptibile esse & impassibile. Accedit quia sub tam modica quãtitate hostiæ Christus non est diuisibiliter, sed indiuisibiliter, cùm non respondeat pars Christi corporis parti speciei, alioquin ne vna quidem manus adesset: necesse est igitur vt partes illæ, quæ separatæ retinerent substantiam panis, si amplius adesset, indiuisibiliter retineant totum corpus Christi. aliàs qui consecratum poculum continuatè non biberet, vel tripartitam hostiam consecratam sumeret, integrum Christum non acciperet, quod est impium. tum denique quia id docet Ecclesiæ vsus, quæ sæpe hostias in particulas diuidit, ob communicantium multitudinem, credens in singulis particulis integrum Christum contineri. Hoc non esse Deo impossibile intelligimus etiam ex naturalibus. Testatur enim Philo *lib.2. allegor. versus finem. Coriandrum cuius figuram habuit Manna, quod Eucharistiam præsignificabat. si comminuatur in minutissimas partes, & feratur, singulas particulas satas coriandrum integrum germinare, non secus, ac integrum & solidum coriandrum.* Quare fallitur omnino Maior 4.*d.*11. *q.*3. asserens in hostiæ diuisione deueniri posse ad tam paruulas particulas, vt non sit ibi corpus Christi, licèt potuisset esse substantia panis. hoc enim est contra Theologos omnes Scholasticos, Conciliorum definitionem, & Patres, dicentes absolutè separatione facta corpus Christi esse sub qualibet parte, & tamdiu esse corpus Christi sub qualibet parte specierum, quamdiu est species panis, ibíque conseruaretur substantia panis si adesset, vti antea fuerat. De partibus verò singulis ante separationem opinati sunt aliqui non adesse sub singulis totum Christum, vt Alensis 4.*p.q.*40.*m.*3.*art.*5. Alb. 4.*d.*13.*art.*11. Altisiodorensis *lib.4. sum.tr. de Eucharistia, c.*4. & alij; quam opinionem etiam refert & tamquam erroneam reiicit Innocentius *lib.4. de myst. Missæ, c.*8. Bonauentura 4. *d.*10. *art.*1.*q.*1. Gabriel *in canone lect.*80. S.Thomas 3.*p. q.*79. *art.*3. Ledesma *q.*17. Sotus 4.*d.*10.*q.*1.*art.*3. & alij. tum quia id colligitur ex Concilio Tridentino *sess.*13.*c.*3. absolutè dicente totum Christum & integrum sub specie panis, & sub quauis eius speciei parte contineri. licèt *can.*3. postea non definierit nisi de partibus separatis. & *de consecr. d.*2. *can. vbi pars.* dicitur ab Hilario Papa, *Vbi pars est corporis, est etiam totum.* tum quia non esset totus Christus in qualibet parte ante separa

ſeparationem, neque eſſet poſt ſeparationem; cùm ſeparatio non ſit conſecratio, quę facit vt ibi incipiat eſſe totus Chriſtus. tum quia aliàs corpus Chriſti ibi eſſet diuiſibiliter, ita vt pars corporis eſſet in parte hoſtiæ, quod eſt falſum. hoc enim modo corpus Chriſti haberet ſitum. ac proinde caput aliquando ſurſum, aliquando deorſum, & poſſet deſignari pars in qua eſſet caput, alia in qua eſſet brachium, alia in qua pes, quæ ſunt falſa. Cùm enim corpus Chriſti ſuccedat loco ſubſtantiæ panis, cuius natura & eſſentia ſpecifica æque eſt tota in toto, & tota in qualibet parte ſuarum dimenſionum, corpus etiam Chriſti, quod incipit hic eſſe vi conuerſionis panis in ipſum, totum erit in toto, & totum ſub qualibet parte dimenſionum panis, vt rectè docet D. Thomas *art.3.& 4.* Non eſt igitur ibi Chriſtus diuiſibiliter, & per modum dimenſionum panis, ſed indiuiſibiliter, & per modum eſſentiæ ſubſtantialis; ideo totus etiam in qualibet parte; ſicut anima non ſolùm eſt tota in toto homine, ſed tota etiam in qualibet parte corporis. & hæc quidem ſufficiant de modo quo Chriſtus adeſt in hoc ſacramento quoad ſubſtantiam. 6.

Iam quoad accidentia primo loco grauis eſt difficultas, de quantitate. Vtrùm in Euchariſtia corpus Chriſti ſit præditum quantitate propria, vt fuit in vltima cœna, & eſt nunc in cœlo. & quidem Durandus *4.d.10.q.2.* negat, quia ſi corporis Chriſti quantitas adeſt ſub paruulæ hoſtiæ quantitate, neceſſariò aderit indiuiſibiliter, vt S. Thomas *loco citato.* Alenſis *4.p.q.40.m.3.art.4.* & cæteri admittunt. at hoc eſſe non poteſt, cùm de intrinſeca ratione quantitatis ſit diuiſibilitas, cùm habeat partes extra partes. ideóque poſitione diſtantes & extenſas; quare tota moles corporis Chriſti ſub tam parua hoſtia eſſe non poterit: cùm implicet contradictionem corpus trium cubitorum ſub quantitate hoſtiæ digiti vnius contineri. nam eſſet maius, & non maius. Addunt alij, non poteſt ſpiritus indiuiſibilis vllo modo exiſtere per modum corporis diuiſibiliter, & extenſè; ergo neque econtra corpus vel quantitas indiuiſibiliter. Oppoſita tamen ſententia eſt communis Theologorum, Innoc. *lib.4.c.8.* S. Th. *3.p.q.76.art.4. opuſc.59. c.10.4. d.10. q.1. art.2. quæſtiunc.3.* Bonau. *ibid.q.2.* Scoti *q.2.art.1.* Rich. *art.1.q.2.* Palud. *q.2.* Maior *q.3.* Marſilij *q.7.art.2.* Altiſiodor. *lib.4.ſum.tr.5.c.2.* Henrici *quodlib.1. q.1.* Alenſis *4.p.q.40.m.3.art.4.* vbi priorem opinionem appellat erroneam, Ferrar. *lib.4 contra Gentes, c.64.* Ledeſmæ *q.17.art.4.* Soti *4.d.10.q.1.art.4* Claudij Sainctes *rep. 4.c.4.* Alani *lib.1.c.38.* qui cõtrariam pæne hæreticam vocat, Bellar. *lib.3.de Euch.c.5 6.7.* Suar. *diſp.51.ſect.2.* & aliorũ probatur, tum quia Chriſtus illis verbis: *Hoc eſt corpus meum.* tale corpus ſuum ſignificauit, quale eſſe ſolet quodcumq; aliud indiuiduum humanum quoad dimenſiones, & accidentia; cum ergo cætera quantitatem habeant, & ipſum in ſacramento exhibitum ſuam habebit. tum quia de corpore quod in Euchariſtia exhibebat Chriſtus Dominus dixit, *quod pro vobis tradetur.* at illud paſſum, & traditum, fuit trinè dimenſum; ergo & illud quod continetur in Euchariſtia. tum quia corpus Chriſti in Euchariſtia eſt viuum & animatum; ergo etiam organicum, cùm anima ſit actus corporis organici. At organicum eſſe non poteſt, ſine membrorum diſtinctione & figura, quæ non eſt ſine quantitate, diuerſóque temperamento, partium denſitate, raritate, &c. quæ in materia eſſe non poſſunt niſi media quantitate: & hæc igitur aderit. tum ex communi fidelium ſenſu, qui minime ferrent in concione dicentem, in ſacramento Euchariſtiæ Chriſtum non habere caput, pectus, brachia, & reliqua membra per idoneam quantitatem & figuram diſtincta, & formata. tum quia cum arctiori vinculo per concomitantiam vniantur corpori Chriſti ſanguis &

anima

anima, quàm eius quantitas, si admittatur non adesse quantitatem, esset etiam admittendum de reliquis, contra decreta Conciliorum & Patrum. necessariò igitur dicendum est adesse quantitatem, quæ licet non adsit ex vi verborum, vt docet S. Thomas *loco citato*. cum transubstantiatio terminetur ad ipsam substantiam, non ad quantitatem; adest tamen per concomitantiam & naturalem connexionem cum corpore. Itaque respondendum est Durando ex doctrina S. Thomæ *3.p.q.76. art.4.* Caietani *art.3.* Soti & aliorum, duplicem esse diuisibilitatem & extensionem quantitatis, primam intrinsecam, quæ scilicet spectatur in ordine partium quantitatis inter se; per hanc enim quantitatis partes sunt extra se; linea enim est quantitas in longum extensa, superficies in longum & latum, corpus in longum, latum & profundum; ideo si tollatur huiusmodi extensio, etiam tolletur quantitas. & secundùm hanc considerationem partes quantitatis extra se sunt, & abinuicem distant, & sunt aptæ commensurari loco. Et similiter partes substantiæ materialis in qua insit quantitas. quare non potest hæc diuisibilitas, & extensio separari à quantitate, vel substantia qua ita, nec separatur vllo modo à corpore Christi, cùm non sit vt Angelus indiuisibile, sed habeat membra ita distincta, vt figuram & ordinem inter se seruent, vt docet etiam D. Augustinus *ep.57. ad Dardanum*, emineat caput, subiectum sit pectus, vtrimque dependeant brachia, & sic de reliquis. non enim corpus Christi est confusa quædam massa membrorum se penetrantium, vt malè putauit Gulielmus Ochan 4.q.4. & alij apud Albertum *4.d.13. art.10.* & Alensem *loco citato*. sed pulcrum & varietate partium distinctum, illásque hac intrinseca & non locali distantia, magis inter se distare, inter quàs sunt plura interiecta membra, vt magis pedes à capitē, quàm à genibus, aut pectore. & hoc sensu, teste Boëtio, Simplicio, Porphyrio, Amonio, & Caietano dixit Aristoteles *in prædicamento Quantitatis*, & multo ante Aristotelem Ocellus, ex quo sumsit Aristoteles quamdam speciem quantitatis constare ex partibus habentibus positionem. loquitur enim de positione in suo toto, & non de positione in loco, quod pertinet ad prædicamentum Vbi, & Situs, & non Quantitatis. Alteram autem extrinsecam seu in ordine ad locum, quæ non est aliud quàm prior extensio & diuisibilitas quatenus per eam tam ipsa quantitas naturaliter est coëxtensa diuisibiliter in loco, tota scilicet in toto loco, & per partes in partibus loci, quàm etiam ipsa substantia quanta. Atque hæc secundaria extensio seu potiùs coëxtensio in loco, non est de intrinseca ratione quantitatis, quicquid existimauerit Ochan; cùm possit separari à quantitate, substantiáque quanta, ita vt locum non occupet. Et sanè ratio id apertè docet. tum quia occupare locum est quid posterius essentiæ quantitatis, cùm extensio rei in ordine ad locum necessariò supponat extensionem rei in ordine ad se; alteriúsque prædicamenti sit, ac possit Deus separare prius à posteriore. tum quia eadem quantitas in se manens, potest naturaliter occupare minorē locum per condensationem, & per rarefactionem maiorem, quam antè occuparet, vt docet Aristoteles *lib.4. physs. text.84.* tum quia non magis repugnat Deum priuare quantitatem hac coëxtensione, & repletione loci, quàm graue grauitatione sua, quod tamen fecit & in corpore Petri ambulantis super aquas, & in ferro enatante ex aquis, & facit continuè in aqua & aëre in suis sphæris, & ignem calefactione, vt accedit in tribus pueris, & aliàs sæpe, substantiam a suo proprio modo, licèt non essentiali, qui est per se subsistere, vt accidit in Christi humanitate, quæ existit in Verbo. tum quia tam inintelligibile videtur, vt indiuisibile secundùm se consistat diuisibili

secundùm se, quàm diuisibile secundùm se coëxistat indiuisibili secundùm se; vt igitur illud quotidie fit ab anima rationali respectu corporis, ita hoc fieri potest in Eucharistia. tùm quia Christus ipse *Lucæ* 18. *Matth.* 19. docet diuina potentia posse Camelum magnum & gibbosum animal ingredi foramen acus: & narrat Alensis *4.p. q.40. m.3. art.4.* Monachum dubitantem quomodo posset Christus sub tam parua quantitate hostię contineri, vidisse in eleuatione hostiæ puerum bene magnum intra terminos quantitatis hostiæ. statímque Doctori Theologiæ flentem & pœnitentem esse confessum. à quo Doctore Alexander Alensis accepit. Non igitur est Deo impossibile facere vt quantitas relinquat suum modum naturalem essendi, locúmque non occupet, vel ei non coextendatur. Nec repugnat D. Augustinus *ep.57. ad Dardanum,* dicens: *Spacia locorum tolle corporibus, & nusquam erunt.* & quia nusquam erunt, nec erunt: cùm loquatur tantum de corporibus ab vltima sphæra contentis, quatenus naturaliter, & de lege ordinaria Dei existunt; locum enim habent, quo Deus non eget: vt D. Augustinus infert. Hæc igitur sola coextensio quantitatis diuinitus separatur à Christi quantitate, & substantia in Eucharistia, quod respectu diuinæ potentiæ nullam continet implicantiã. cùm non pertineat intrinsecè ad ipsum genus Quantitatis, sed ad prædicamentum Vbi., secundùm rationem suam communem, & ad prædicamentum Situs, prout habet talem & talem modum positionis partiũ in loco. Et ablato huiusmodi modo existendi, & coextensionis localis à corpore quanto Christi, ei tribuitur modus existendi indiuisibiliter, qui conuenit substantiæ, vt diximus *c.14.* & non naturalis quantitati, Non tamen hic modus existendi indiuisibiliter illi conuenit eodem modo quo Angelo, aut animæ. cùm illis sua natura conueniat, quantitati verò & corpori Christi supra naturam. Tandem si considerentur Christi dimensiones vt continentur sub speciebus panis, non dicuntur maiores, aut minores; cùm non commensurentur illis, sed existant sine ordine ad locum; sicut anima rationalis in corpore, non dicitur maior aut minor illo, cùm non illi commensuretur. quamuis si vtræque dimensiones considerentur secundùm se, multo maiores sint dimensiones corporis Christi, quàm specierum panis. Ad argumentum autem aliorum negamus consequentiam; quia potest quidem causa, cùm sit prior, esse sine suo effectu. hic tamen cùm à causa dependeat, non potest esse sine illa: ideo potest quantitas esse sine coextensione ad locum, qui est effectus eius, spiritus autem secundùm se indiuisibilis non potest coextendi loco, ne ponatur effectus sine sua causa. Postremò obiiciet quis, ex dictis videtur dari penetratio dimensionum corporis Christi cum quantitate, quæ erat panis, si adsunt vtræque dimensiones, quam omnes Philosophi abhorrent. Respondemus negando ibi esse propriè penetrationem, licèt adsit vtraque quantitas. & quidem tria magnitudini conueniunt, vt optimè inter cæteros Sanctes *rep.4. c.4. & 7.* & Bellarminus *lib.3. de Eucharistia, c.5.* explicant. Primò esse in se extensam, partémque habere extra partem, & proinde situm quemdam intrinsecum, & ordinem partium, vt diximus. & hoc est omnino ab illa inseparabile. Alterum coextendi loco seu illi commensurari, & habere situm extrinsecum in ordine ad locum. & hóc posterius est primò, ideóque ab illo separari potest, vt de vltima sphæra constat. Tertium est expellere aliud quodcumque corpus à tali loco, quem replet & occupat: seu non compati secum aliam magnitudinem in loco sibi adæquato; idque nascitur ex secundo; ob id enim vnum corpus nõ compatitur in suo loco aliud, quia replet totum. sed quia per Dei potentiam potest semper, quod posterius est.

est, tolli remanente priori, hinc fit, vt per Dei potentiam dari possit penetratio, licet non naturaliter, quomodo loquebantur Philosophi. Sic videmus datam in egressu Christi Domini ex vtero beatissimæ Virginis Matris, in eiusdem resurrectione à sepulcro clauso; in introitu ad discipulos clausis ianuis; in Ascensione in cœlum ad Patris dexteram, nullo aditu patefacto. videndus Iustinus *q.* 117. *ad Gentes*, Chrysostomus *in c.* 20. *Ioannis*, Gregorius Nazianzenus *in Tragœdia de Christo patiente*, cùm ait: *Stat ecce Dominus has fores intra, &c.* Theodoretus *dialog.* 2. & Augustinus *lib.* 22. *de Ciu. c.* 8. vbi narrat Petroniam nobilissimam fœminam Carthagine consilio nescio cuius Iudæi annulum insertum cingulo, quo cincta erat salutis causa gestantem, cùm ad limina Protomartyris Stephani perrexisset, annulum ante eius pedes derepente cecidisse, illæsa omnino zona, & nodis firmissimis adstricta. Scribit etiam Rupertus Abbas *de diu. off. lib.* 8. *c.* 4. eodem quo scribebat anno millesimo centesimo vndecimo, in resurrectionis Domini nocte ad ostendendum Monacho Leodiensis monasterij sub Berengario Abbate potuisse Dominum clauso sepulcro exire, cingulum indissolutum & firmiter obstrictum modo, quo cingebatur, ante eum miraculo exiliisse, cœlitúsque ad eum factam vocem dicentem,

Sic potuit clauso Christus prodire sepulcro.

In casu tamen nostro, etsi verè adsit, cum quantitate, quæ fuerat panis, tota quantitas corporis Christi, habeátque magnitudo primam conditionem, quæ est ab ea inseparabilis, non habet tamen secundam, cùm ex dictis non occupet locum, & consequenter nec tertiam, quæ oritur ex secunda.

7. Hac difficultate sublata & illa consequenter tollitur, quam tractat S. Thomas 3. *p. quæst.* 76. *art.* 5. *&* 4. *sent. d.* 10. *quæst.* 1. aliique Theologi *dist.* 10. *vel* 11. & Gabr. *lect.* 43. *in canonem, An Christus existens in hoc sacramento sit sub speciebus localiter.* Certum est enim non esse. neque enim est in loco ratione propriæ quantitatis circumscriptiuè, cùm hæc adsit per modum substantiæ indiuisibiliter, non per modum quantitatis dimensiuè, seu commensuratiuè, cùm non coëxtendatur loco, ideo non potest ibi esse circumscriptiuè. tum quia Christus ita est sub speciebus panis & vini, vt erat substantia panis & vini: at illa non erat sub dimensionibus suis tamquam in loco, cùm locus sit superficies corporis extrinsecè continentis; quare neque Christus. tum quia non continetur illis solùm secundùm superficiem & extrinsecum contactum, sed intimè in omnibus. Neque ratione propriæ suæ substantiæ definitiuè, vt solet esse substantia Angeli; cùm & sacramentaliter sit in multis aliis hostiis, & non sacramentaliter in cælo, contrà quàm sint ea, quæ definiuntur loco, quæ ita sunt in eo, vt non sint alibi. ita S. Thomas *loco cit.* Bonauentura 4. *d.* 10. *quæst.* 3. Alensis 4. *p. quæst.* 40. *m.* 3. *art.* 6. Ægidius *tract. de Eucharistia theoremate* 3. *quæst.* 5. Scotus 4. *d.* 11. *quæst.* 1. §. *Quantum.* Sainctes *rep.* 4. *c.* 4. Ideo si Ochan 4. *q.* 4. *ad dub.* 6. & Gabriel *d.* 10. *quæst.* 1. *art.* 2. *concl.* 9. *&* *in canonem lect.* 47. dicunt esse in Eucharistia definitiuè, per definitiuè intellexerunt solùm existentiam totius in toto, & in qualibet parte, etiamsi sit alibi; qua de re Sotus 4. *d.* 10. *quæst.* 1. *art.* 5. *&* 6. Erit igitur corpus Christi sub speciebus modo suo singulari indiuisibiliter, qui appellatur à Concilio Tridentino *sess.* 13. *c.* 1. & Theologis modus sacramentalis, ideóque non dicit immediatum respectum præsentiæ ad locum, sed ad ipsas species: earum autem locum respicit solùm mediatè, & secundariò, ac per accidens quatenus coniunctum cum speciebus, & consequenter non solùm non habet situm, cùm non habeat coëxtensionem ad locum, sed nec propriè habet vbi, quod ex Aristote-

le & aliis Philosophis est circumscriptio corporis in loco per quantitatem pro-
Lib. 3. priam; sed solum impropriè dictum, & simile vbi, quod habet anima impro-
phys. t. priè in loco corporis, quæ & ipsa locum corporis respicit secundariò tantum,
45. & per accidens, vt quiddam coniunctum cum corpore, quod primo respicit, il-
lud informando. videndus S. Thomas *opusc. 59. c. 10. & 11.* Paludanus *4. d. 10. q. 3.*
§. si dicatur, & §. vnde ad rationem.

Sed & illud quæri potest cum D. Thoma *3. p. quæst. 76. art. 6.* Scoto *4. d. 10. q. 6.* 8.
Durando *quæst. 3.* Soto *4. d. 10. quæst. 1. art. 6.* Gabriele *lect. 47. in canonem,* & aliis,
1. an corpus Christi, vt est in hoc sacramento capax sit alicuius mutationis? Et
quidem si loquamur de mutatione locali seu ad vbi, conueniens præsentiæ sa-
cramentali, quo Christus dicitur esse hîc, vel ibi, qua de re Petrus Soto *lect. 6.*
de Eucharistia, cùm & Angelus moueri possit, licèt eius Vbi non sit quantita-
tiuum, dicimus Christi corpus vere & propriè posse moueri, vt docet D. Tho-
mas *3. p. quæst. 76. art. 6.* Paludanus, Capreolus, Richardus, Sotus *4. d. 10.* quic-
quid in contrarium dixerit Durandus *4. d. 10. quæst. 3.* tum quia vere & propriè
dicitur Christus in Missa eleuari, deferri ad infirmos, in communione mandu-
cari, & deglutiri. tum quia supposita vnione duarum rerum necesse est vt ad
motum vnius moueatur & altera, cùm motis nobis moueantur quæ sunt in
nobis, ex doctrina Aristotelica; cùm igitur per consecrationem facta sit vnio
Christi corporis cum speciebus, necesse est ex vi vnionis, vt corpus Christi
sit vbi illæ sunt, eóque moueatur quo à sacerdote vel alio mouente mouen-
tur illæ, nisi dissoluatur vnio, quod non fit. Quia tamen huiusmodi motus non
contingit Christi corpori seipso, sed ad motum specierum, rectè dixit S. Tho-
mas non moueri per se, sed solùm per accidens; etsi vere moueatur, & non
tantùm denominatiuè, vt putauit Caietanus. ob id D. Thomas dixit moueri ad
eum modum, quo motis nobis mouentur quæ sunt in nobis. Qui enim spe-
cies mouet, mouet etiam Christi corpus, quod sub illis continetur. Atque hæc,
quæ de motu dicta sunt, intelliguntur, quando species planè locum mutant,
non autem quando mouentur in eodem loco. vt si moueatur hostia circulari-
ter. cùm enim tunc tota non mutet locum, nec corpus Christi habeat certum
situm partium, sed sit indiuisibiliter in quacumque parte specierum, Christi
2. corpus non mouebitur. vt rectè docuit Sotus *4. d. 10. quæst. 1. art. 6.* Similiter si
loquamur de mutatione substantiali qua desinit corpus Christi esse sub specie-
bus, etsi non moueatur per se desitione intrinseca, seu quæ in ipso immediatè
contingat, quia quod de se habet esse indeficiens, & incorruptibile, cuiusmo-
di est Christi corpus secundùm se, & non deserit per se localiter species, non
potest esse principium deficiendi, ob id non potest per se desinere esse sub spe-
ciebus, ita vt desitio ab ipso Christi corpore incipiat. Potest tamen mutari
per accidens: nam corruptis speciebus desinit ibi esse Christi corpus; cùm so-
lùm species panis & vini rationem habeant sacramenti huius, vt ex institutio-
ne constat; quare illis corruptis ibi non remanet amplius corpus Christi. qua
de re S. Thomas *3. p. quæst. 76. art. 4. & 6.* & reliqui Theologi *4. d. 10.* Porrò tam-
diu species incorruptæ censentur conseruari, quamdiu sub illis conseruaretur,
si adhuc adesset substantia panis & vini, vt rectè S. Thomas *loco cit. & q. 80. art. 3.*
& 4. sentent. d. 9. quæst. 4. art. 2. Alensis *4. p. quæst. 45. m. 1. art. 2.* Durandus *4. d. 9. quæst.* [illegible]
& d. 12. quæst. 3. Richardus *4. d. 12. art. 2. quæst. 2.* Scotus *ibidem q. 6.* Maior *q. 4.* Ca-
preolus *d. 13. quæst. 1. art. 3.* Paludanus *d. 12. quæst. 5.* Gabriel *lect. 84.* VValdensis
tom. 2. c. 60. Sainctes *rep. 5. c. 4.* Directorium Inquisitionum *p. p. commento 15. & 2. p.*
quæst. 10.

quæst. 10. Errauit igitur VViclefus apud VValdensem, & alij damnati à Gregorio XI. *in* 1. *&* 2. *parte Directorij Inq. loco cit.* dicentes, si hostia consecrata cadat in lutum vel alium locum immundum, vel comedatur, v.g. à mure, remanentibus speciebus ibi desinere esse corpus Christi. & similiter Glossa *in can. tribus, & can. non iste, de consecr. d.* 2. opinata, sumta Eucharistia recedere Christi corpus antequam species corrumpantur. quod est contra communem sensum Catholicorum, existimantium tamdiu intra se Christum habere, quamdiu perseuerant species. quare etiam D. Clemens *epist.* 2. *& in can. tribus, de consecr. d.* 2. vetat statim post communionem, communem cibum sumere, ne simul commisceantur. & Optatus Mileuitanus, refert miraculum ob Eucharistiam à canibus deuoratam. & Concilium Tridentinum *sess.* 13. *can.* 4. docet corpus Christi esse sub speciebus consecratis ante vsum, & post vsum illarum. ideo numquam erunt species consecratæ incorruptæ absque Christi corpore. Si sermo sit de motu alterationis, v. g. calefactionis, & frigefactionis, aut etiam fractionis seu diuisionis, dicendum est cum D. Thoma 3. *p. quæst.* 81. *art.* 4. Scoto 4. *d.* 10. *quæst.* 9. *& ibidem* Paludano *quæst.* 4. Capreolo *quæst.* 4. *art.* 3. Richardo *art.* 5. *quæst.* 2. Soto *quæst.* 1. *art.* 6. Henrico *quodlib.* 5. *quæst.* 6. Antonino 3. *part.* 13. *c.* 6. §. 13. Ledesma *quæst.* 17. *art.* 6. & aliis (quicquid in contrarium senserint Ochan 4. *q.* 4. Aliaco *quæst.* 5. *art.* 2. Maior 4. *d.* 10. *quæst.* 5. & Gabriel *in can. lect.* 45.) non posse, neque per accidens, vt concessimus de motu locali, conuenire Christi corpori. quia cum Christi corpus, vt diximus, contineatur sub speciebus, necesse est, vt vbicumque sunt species, sit etiam corpus Christi, ac proinde eò moueatur, quocumque mouentur illæ: at verò cùm illa specierum quantitas non insit Christi corpori, nec ipsum per eam extendatur in ordine ad locum, non est necesse, vt illa quantitate calefacta aut frigefacta, vel diuisa, eodem modo per se, vel per accidens afficiatur Christi corpus. Sicut licet anima moueatur motis nobis, non tamen calefit, aut frigefit, vel inciditur nobis his mutationibus affectis. Quare huiusmodi passiones recipiuntur solùm in quantitate specierum, & non in Christi corpore, vel eius quantitate, cùm existat modo indiuisibili, & non quantitatiuo, quo egent accidentia sua natura extensa, vt in subiecto recipiantur. ob id solùm per denominationem extrinsecam ratione specierum dici potest corpus Christi calefieri, frigefieri, aut frangi, nimirum vt tribuendo has mutationes corpori Christi significetur illud intimè coniunctum esse speciebus, quæ alterantur & franguntur. 3.

Pari modo denique exterior sensus Christi prout est in sacramento, v.g. oculus aut auris, non potest ab obiecto extrinseco recipere species, & immutari, vt docet Scotus 4. *d.* 10. *quæst.* 4. Henricus *quodlib.* 5. *quæst.* 6. Antoninus 3. *part.* 13. *c.* 6. §. 13. Ægidius *Theorem.* 16. Sotus 4. *d.* 10. *quæst.* 1. *art.* 6. *&* 7. Suarez *disp.* 52. *sect.* 3. & congruit cum D. Thomæ & communi sententia, licèt oppositum dixerit Maior 4. *d.* 10. *q.* 6. & Ochan *quæst.* 5. putantes Christum ex sacramento videre adstantes, & audire canentes; malè tamen, tum quia non habet organa loco coëxtensa ad sonum, & species sua natura quantas, & extensas recipiendas. tum quia vt est sub sacramento Christi corpus, non dicit ad extrinseca obiecta vllam approximationem, aut physicum contactum, sine quibus non fit huiusmodi sensatio. ob id quantum ad hoc attinet, Christi corpus ibi est; sicut Angelus, qui non potest corporaliter agere vel pati. 4.

De accidentibus remanentibus in ſacramento Euchariſtiæ. CAP. XVIII.

SVMMARIVM.

1. *Num in auguſtiſſima Euchariſtia remaneant priora accidentia,& cur.*
2. *Remanere autem ſine vllo ſubiecto ſubſtantiali.*
3. *Non omnia tamen manent ſine ſubiecto accidentali.*
4. *Vtrum accidentia huiuſmodi conſeruata ſine ſuo ſubiecto poſſint ſine nouo miraculo agere,quod ante conſecrationem poterant,ac pati,& corrumpi.*
5. *An tandem Euchariſtiæ ſacramentum nutrire aut generare aliquid poſſit, & vtrùm ſine productione nouæ materiæ.*

QVia verò *ex can. ſacrificium, de conſecr. d.2.* & Theologis omnibus, & ſacrificij & ſacramenti ratio ſua natura exigebat, vt in tanto myſterio poſt conſecrationem aliquid ſenſibile remaneret, quod præceſſiſſet ſub panis & vini ſubſtantia; eáque ratione non minueretur fidei meritum euidenti ac ſenſibili accidentium mutatione, vt *lib. 1. c.4.* diximus ex Algero, & docet S. Thomas contra Gentes *c.63.* & Gloſſa *c.ſpecie. de conſecr. d.2.* voluit Deus, vt panis & vini ſubſtantia in Chriſti corpus & ſanguinem conuerſa, accidentia intacta & illæſa perdurarent. neque enim, vt rectè docet Zacharias Epiſcopus Chryſopolitanus *lib.4. Concordiæ Euang.* timendum eſt nobis hac in re falli ſenſus, vt ſomniauit Aliacus *4.quæſt.6. art. 3.* cùm ſenſus circa proprium obiectum in conuenienti diſtantia, & approximatione, non fallatur. quod etiam conſtat ex Concilio Lateranenſi *cap.firmiter,de ſum. Trin.* Conſtantienſi *ſeſſ.8.* Florentino *in decreto Eugenij,* & Tridentino *ſeſſ.13.can.2.*ac Patribus, Cypriano,qui *ſerm.de cœna,* ait: *Nec iam ad elaborata impenſis & arte conuiuia inuitantur populi, ſed immortalitatis alimonia datur à communibus cibis differens, corporalis ſubſtantiæ retinens ſpeciem, ſed virtutis diuinæ inuiſibili efficacia probans adeſſe præſentiam.* Gregorio, qui *in Hom. paſchali* ait, *Species & ſimilitudo illarum rerum vocabula ſunt, quæ ante fuerunt*, ſcilicet panis & vini. Euſebio Emiſſeno *Homil. 5. de Paſchate, can. vtrùm, & can. nos autem, de conſecrat. d. 2.* Ambroſio *lib. 6. de ſacram. c.1.* Remigio Rhemenſi *in Pſalm. 21.* aſſerente: *Panis autem & vinum à Chriſtiana veritate dicuntur, non quòd naturam panis & vini poſt conſecrationem in ſe retineant, niſi quantum ad ſpeciem, & ſaporem, & odorem.* Cyrillo Hieroſolymitano *catech.4.myſtag.*S.Thoma *3.p.quæſt.75.art.5.& quæſt.77. art.1.& lib.4.contra Gentes, c.63.65.*& reliquis Scholaſticis *4.d.10.& 12.* Anſelmo *lib.de ſacramento Euchariſtiæ,*vnde fit, vt cùm in mutationibus naturalibus varientur accidentia, inuariata ſubſtantia ſubiecto accidentium, hîc contra variata ſubſtantia,inuariata remaneant accidentia. 1.

Non manent igitur huiuſmodi panis & vini accidentia in ſubſtantiali vllo ſubiecto, ex citatis Patribus, & Conciliis, ac Theologis *4.d.12.* VValdenſi *tom. 2.c.76. 77.* Gabriele *lect. 45.* Sainctė *repet.8. c.2.* Ferrarienſi *lib.4. contra Gent. c.65.* Alano *lib.1.c.37.*Valentia *lib.2.de Tranſubſt.c.vltimo,* Bellarmino *lib.3.de Euch.c.24.* patet,tum quia damnatus eſt VVicleſus *ſeſſ. 8. Concilij Conſtantienſis,* qui errore ſecundo dixerat: *Accidentia panis in Euchariſtia non ſunt ſine ſubiecto.* tum quia non 2.

poſſent

possunt inhærere in substantia panis aut vini, cùm transubstantietur,& non remaneat, vt definit Concilium Tridentinum *sess.* 13. *can.* 2. nec in corpore & sanguine Christi, cùm sint accidentia panis & vini, & non humani corporis; & modus existendi in hoc sacramento corporis Christi, sit existere indiuisibiliter, & inuisibiliter, ideo repugnat, vt illi inhæreat quantitas locum occupans, modo extenso, & diuisibiliter. tum quia supernaturaliter & diuina virtute non est impossibile accidens conseruari sine subiecto. vt enim diuina potentia potest producere effectus quarumcumque causarum secundarum absque ipsis secundis causis, cùm ipsis vim omnem agendi illa largiatur, & quòd in se sit infinita: ita & earumdem effectus sine illis conseruare potest. cùm non sit maioris difficultatis illa conseruare, quàm eadem producere. Quare cùm illa accidentia naturaliter per panis & vini substantiam antea conseruarentur, ita postea absque inhæsione in substantia à Deo supernaturaliter poterunt conseruari. tum quia non minus proprium est substantiæ completæ per se subsistere, quàm sit accidentis inhærere; sed illud per Dei potentiam in Incarnatione ab humanitate remoueri potuit, quæ existit in Verbo, & non per subsistentiam propriam; ergo & inhærentia ab accidentibus in Eucharistia eadem Dei potentia potest. tum quia esse ad nullius rei essentiam pertinet prætérquam Dei, quare neque modus essendi: at inhærere subiecto est naturalis modus essendi accidentis; non erit igitur de eius essentia. non igitur implicat ab illo per Dei potentiam separari; cùm Deus possit quicquid non implicat contradictionem. tum denique quia neque Philosophis id visum est impossibile, vt Auicembroni *lib. fontis vitæ tract.* 2. & aliis apud Auerroëm *in epitome Metaphys. tract.* 2. & apud Thomam VValdensem *tom.* 2. *c.* 76. & quamuis Aristoteles id non concedat, quia naturaliter fieri non potest, vt accidentia existant sine subiecto, docet tamen inhærentiam non esse de essentia accidentis: quod nobis in proposito sufficit, quippe qui de potentia diuina & supernaturali differamus. cùm *lib.* 3. *de anima, text.* 9. dicat, *Aliud est magnitudo, aliud magnitudini esse; si igitur existentia accidentis distinguitur ab eius essentia, multo magis inhærentia, quæ est modus existentiæ, distinguetur.* Idemque sentit *lib.* 4. *physi.t.* 58. quærens an si sonus tantum vel color esset in spacio, posset ne dici esse vacuum. Falluntur igitur Nouatores putantes actualem inhærentiam in subiecto, esse de quidditate accidentis, & consequenter cùm remaneant accidentia panis & vini, remanere etiam substantias; cùm id falsissimum sit, vt S. Thom. 3. *p.q.* 77. *art.* 1. 4. *sent.d.* 12. *q.* 1. *art.* 1. *lib.* 4. *contra Gent. c.* 65. Scotus 4. *d.* 12. *q.* 1. Durandus *ibid.* Paludanus *q.* 2. Maior *q.* 1. Sotus *d.* 1. *q.* 2. *art.* 1. & alij citati docent; sed tantùm aptitudo ad inhærendum. Nam cùm sua natura sit ens imperfectum, etiam sua natura dicat aptitudinem ad subiectum substantiale; ideo actualis inhærentia non pertinet ad quidditatem accidentis; vt est rationale respectu hominis, sed concomitatur, iuxta suam naturam, sicut comburendi potentia ignem, quæ tamen quoad actum diuina vi potest impediri. qua de re Ferratiensis *lib.* 4. *contra Gent. c.* 65.

3. Sed quoad subiectum accidentale, non eodem modo se habent accidentia omnia. vt enim docet S. Thomas *lib.* 4. *contra Gent. c.* 65. *& opusc.* 59. *c.* 4. ordo naturalis inter accidentia est, vt immediatiùs & propinquiùs substantiæ inhæreat quantitas, deinde qualitates, calor, color, sapor, odor, &c. quæ recipiuntur in substantia mediante quantitate; cùm requirant subiectum quantum, & diuidantur ad diuisionem quantitatis: post qualitates, actiones, & passiones, quæ ex qualitatibus tamquam principiis agentibus proueniunt. & ad actiones, &

passiones consequuntur relationes illæ, quæ non fundantur immediatè in ipsa quantitate, vt est simplex duplum, maius minus, &c. v. g. paternitatis filiationis, &c. quæ in actione & passione fundantur. hinc fit, vt post consecrationem quantitas dimensiua panis & vini, quæ vt ad sensum constat, remanet, non solùm remaneat sine subiecto substantiali, vt dictum est, sed etiam sine subiecto accidentali. Cùm enim hæc immediatè & primò inhæreat substantiæ panis & vini, ea destructa in nullo subiecto etiam accidentali remanere potest, vt rectè infert S. Thomas *loco cit.* & *3.p.q.77. art. 2.* cum aliis Scholasticis *4.d.12.* Soto *4. d.10. q.2. art.2.* & alij, qui contra hæreses scripserunt. etsi inter eos deinde non leuis difficultas sit, an per huiusmodi quantitatis independentiam & separationem à subiecto, acquirat quantitas, per hoc quòd existit per se ad modum substantiæ, aliquid solum negatiuum, an etiam quid positiuum. Scotus enim, Richardus, Paludanus, Sotus, Bellarminus *locis citatis*, Henriquez *lib. 8. c.30.* & alij plures dicunt, existere per se tantùm negatiuè (ad differentiam substantiæ completæ, quæ positiuè subsistit) id est, non existere ex vi alicuius subiecti substantialis, sed tantùm virtute agentis extrinseci, Dei scilicet conseruantis illam separatam, vt antea illam conseruabat in subiecto, sine additamento alicuius positiui, cùm id videatur sufficere. duo enim in proposito considerari possunt, videlicet, & quantitatem esse sine subiecto, quod est mera negatio, solúmque requirit absentiam subiecti; & eamdem quantitatem esse in rerum natura, quod illi conuenit per existentiam & entitatem efficienter conseruatam à Deo. Henricus verò *quodlib.4.q.7.* & *quodlib.8.q.37.* & Caietanus putant quantitati separatæ à subiecto ad hoc vt per se sit, addi aliquid positiuum substantiale realiter à quantitate distinctum, quod vicem suppleat substantiæ, sitque eius veluti instrumentum & semen, vt calor est instrumentum substantiæ. sed meritò refutantur à Soto & aliis, quia non possit aliquid substantiale communicari accidenti siue tamquam pertinens ad naturam eius specificam, cùm tota latitudo accidentis, sit accidens, adeóque sit impossibile ad latitudinem accidentis intrinsecè pertinere aliquid ex se substantiale, sicut ad latitudinem substantiæ intrinsecè pertinere accidens; cùm hæ duæ latitudines sint inter se primò diuersæ; repugnétque id Concilio Tridentino *loco cit.* & Patribus nihil substantiale ibi admittentibus præter Christi substantiam. cumque hæc entitas realiter distincta debeat esse extensa, quippe quæ sit materialis, potiùs indigebit quantitate, quàm ipsa sustentet quantitatem; siue tamquam modus accidentis; modus enim rei, ad idem genus pertinet, in quo res ipsa est; ac proinde modus accidentis ad genus accidentis, & non ad genus substantiæ. neque enim modus rei præstantior esse potest re, cuius est modus. Alij denique inter quos est Suarez *disp.56. sect.2.* quasi medij incedentes arbitrantur aduenire quidem quantitati, quæ separata à subiecto conseruatur, aliquid positiuum, sed accidentale, modum videlicet existendi per se, actuali inhærentiæ repugnantem. tum quia sicut subsistentia substantiæ est realis modus positiuus, quo terminatur natura substantialis completa, vt per se sit, & non in alio; ita verisimile est, cùm separatur à subiecto quantitas, vt per se sit, dari etiam illi realem modum proportionatum; aliàs, si esse per se diceret solam priuationem, non facilè posset probari subsistentiam substantiæ completæ aliud esse, quàm priuationem. tum quia huiusmodi modi, qui non distinguuntur realiter à rebus, sed tantùm ex natura rei, facilè resultant quando tollitur contrarius modus: vt, v.g. in substantia si auferatur ab humanitate Christi vnio qua existit in verbo, sta-
tim

tim resultabit personalitas propria; si à quantitate remoueatur modus existendi diuisibiliter in loco; vt fit in hoc mysterio, resultat modus existendi indiuisibiliter; si ab eadem quantitate amoueatur vna figura, resultat altera; si corpus deserat vnum Vbi, consequetur alterum. Quare etiam cum inhærentia suo modo sit terminus connaturalis existentiæ accidentis, non auferetur, nisi alius oppositus addatur. Vt igitur ad rem nostram reuertamur, remanet in Eucharistia quantitas separata ab omni subiecto; quo fit, vt cùm antea operaretur vt quo, nunc separata operetur vt quod, siue nouus modus positiuus addatur, siue non. Est autem operari vt quo, nihil aliud quàm operari vt formam. Sicut enim esse vt quo, est esse id, quo aliud est, ita operari vt quo, est esse id, quo tamquam forma aliud operatur. vnde accidentia & formæ substantiales dicuntur operari vt quo. ideo cùm quantitas in Eucharistia sit separata, non habet amplius statum formæ; & ita sicut actu non est id, quo aliud est, ita actu non est id, quo aliud operatur. reliquum est igitur vt sit id, quod operatur per qualitates inhærentes. Vnde fit, vt sine nouo miraculo habeat quantitas separata, vt agat, & patiatur, sicut si esset in substantia. Miraculum enim in ipsa separatione consistit, non in operatione post separationem, vt docet Scotus, Sotus, & alij Theologi. Cætera verò accidentia habent pro subiecto accidentali ipsam quantitatem, vt docet S. Thomas 3. *p. quæst.* 77. *art.* 2. *&* 4. *d.* 12. *& lib.* 4. *contra Gent. loco cit.* Bonauent. 4. *d.* 12. *art.* 1. *quæst.* 3. *&* *art.* 2. *quæst.* 3. Rich. *art.* 1. *quæst.* 2. Scotus 4. *d.* 12. *quæst.* 2. *&* 5. Durandus *quæst.* 1. Palud. *quæst.* 3. Sotus *d.* 10. *quæst.* 2. Ferrar. 4. *contra Gent. c.* 65. & alij, quicquid senserit Ochan 4. *quæst.* 7. *& tract. de Eucharistia, c.* 28. Maior 4. *d.* 12. *quæst.* 2. Petrus de Aliaco *quæst.* 5. Gabriel *lect.* 44. Marsilius 4. *q.* 9. *art.* 2. tum quia Aristoteles *cap. de Quanto*, ait: *Tantum album esse dicitur quanta fuerit superficies.* vel igitur quia quantitas recipiatur in aliis, quod repugnat, aliàs cùm qualitates sint multæ, multæ essent ibi quantitates se penetrantes, vel quia alia recipiantur in quantitate, vt verba Aristotelis indicant, & per eam sint extensa, præsertim cùm quantitas proximior sit materiæ, eámque maximè imitetur, quòd multum habeat potentiæ receptiuæ, & sic quantitas erit subiectum accidentale reliquorum. tum quia ad motum albedinis, v. g. non mouerentur aliæ qualitates, si non colligarentur tamquam in subiecto in ipsa quantitate, cùm non insint in substantia, quippe quæ non adsit, & quoad qualitates non sit maior ratio cur vna aliarum sit subiectum, quàm alia. Tum quia nisi qualitates sint in quantitate tamquam subiecto, species sacramentales non possent alterari naturaliter, cùm qualitates non pugnent inter se nisi in ordine ad subiectum aliquod. tum quia naturaliter qualitates non recipiuntur in substantia, nisi media quantitate, cùm exigant subiectum quantum. ob id proximè recipiuntur, tamquam subiecto accidentali, in quantitate, vnde etiam illam afficiunt. non igitur mirum, si post consecrationem in eadem quantitate subiectentur; idque sine nouo miraculo.

4. Sicut etiam sine nouo miraculo eadem accidentia conseruata sine subiecto possunt agere, quod ante consecrationem poterant, ex S. Thoma 3. *p. quæst.* 77. *art.* 3. 4. *d.* 12. *quæst.* 1. *art.* 2. Caietano 3. *p. quæst.* 77. *art.* 1. Soto 4. *d.* 10. *quæst.* 2. *art.* 3. Victoria *de sacram. quæst.* 62. & aliis Scholasticis 4. *d.* 12. vt enim antea agebant quasi virtus, organum, & vicarium quoddam substantiæ; ita cùm post consecrationem retineant idem esse, cum naturali suo modo accommodato ad agendum, poterunt absque entitate aliqua superaddita tamquam eadem virtus, organum, & instrumentum substantiæ, quæ præfuerat, agere. Sicut

calor, licèt non ſit amplius cum igne coniunctus, incendere poteſt, & ſemen etiam defuncto animali, ſuapte natura & entitate agit, tamquam virtus & organum animalis, vt optimè declarat Caietanus *loco citato*, præſertim cùm ſubſtantia immediatè per ſe non agat, ſed tantùm mediis accidentibus, vt docet Ariſtoteles, cùm *lib. de ſent. & ſen. c.* 4. dicit ignem non agere vt ignem, ſed vt calidum. & *lib.* 2. *de anima.t.*41. *&* 50. & Auerroës *lib.*7. *metaph.* 31. Nec refert quòd accidentia non ampliùs inhæreant in ſubiecto ſubſtantiali, cùm huiuſmodi inhærentia ſolùm naturaliter antea eſſet neceſſaria ad agendum, quatenus neceſſaria erat, vt accidentia exiſterent in rerum natura, ideo ſi aliter exiſtant in natura, vt per conſecrationem accidit, poterunt connaturaliter idem agere, quod poterant antea. Sic experientia videmus ſpecies conſecratas ſentiri, tactu, olfactu, viſu, &c. calefacere, frigefacere, & ſi ſint in magna quantitate ſtomachum fouere, vini ſpecies inebriare, & præſtare reliqua, vt antea. Pari modo, eadem abſque nouo miraculo ab aliis rebus pati poſſunt, ſicut ante conſecrationem, ex eodem D. Thoma 3. *p. quæſt.* 77. *art.* 4. & citatis; idque ratio dictat, quia retinent idem eſſe proportionatum ſubſtantiæ, quæ præfuerat. & confirmat experientia. Species enim panis, calefiunt, frigefiunt, madefiunt, ſiccantur, franguntur, putreſcunt, comburuntur: vini autem calefiunt pariter, frigefiunt, congelantur, aceſcunt, corrumpuntur; quamquam de quantitate ipſa ſit maior difficultas quàm de qualitatibus. vnde S. Thomas, Caietanus, & Sotus *locis citatis*, cum Capreolo 4. *d.*12. *quæſt.* 1. Paludano *quæſt.* 4. Richardo *art.* 2. *quæſt.* 2. *& art.* 4. *quæſt.* 2. & aliis Thomiſtis, exiſtimantes quantitatem ineſſe toti compoſito, dicunt eam produci, cùm generatur compoſitum, adducente ſubſtantia, quæ in fine alterationis in materiam ſuccedit, nouam quantitatem, quæ aliam ſecum non admittit. Similiter etiam corrumpi per accidens, cùm idem compoſitum corrumpitur; & conſequenter cùm eſt conſecrata, corrumpi etiam per accidens ad deſitionem præſentiæ Chriſti, cùm videlicet ſpecies ita alterantur, vt corrumpenda foret, ſi amplius, quæ præfuit panis & vini ſubſtantia, adfuiſſet. At verò Alenſis 4. *p. quæſt.* 49. *m.*2. *art.*4. §. 1. Henricus *quodl.*8. *quæſt.* 36. Ferrarienſis 4. *contra Gent.c.*66. Suarez *diſp.* 57. *ſect.*2. quos nos etiam ſequuti ſumus *lib.* 3. *phyſ.* quòd ſit etiam ſententia Ariſtotelis *lib.* 7. *metaph. t.*8. Platonis apud Simplicium *lib.* 1. *phyſ. t.*69. Auerrois *lib.*1. *phyſ.t.*63. *& lib. de ſubſtantia orbis, c.*1. Philoponi *lib.*1. *phyſ. t.*82. *& lib.* 1. *de Generat. t.*33. *&* 40. Ammonij *in Prædicamento quantitatis*, præciſè aſſerentis materiam prius eſſe quantam, tum recipere formam, & fieri compoſitum, & communis Philoſophorum, exiſtimant quantitatem inhærere in materia prima à qua ſola in genere cauſæ materialis pendeat; eſſéque ingenerabilem & incorruptibilem, eamdem numero permanere in genito, quæ fuit in corrupto: vt mediante quantitate materia prima receptura nouam formam, habere & retinere poſſit diſpoſitiones requiſitas, ad eductionem ſequentis formæ. Cùm alteratio, quæ eſt ſecundùm qualitates, non poſſit eſſe niſi in ſubiecto quanto, *ex lib. 6. phyſ. & lib. de ſent. & ſen.* conſequenter etiam dicunt Theologi prædicti, cum præſentiæ Chriſti in corruptione ſpecierum ſuccedit alia materia, præexiſtentem quantitatem non corrumpi, ſed ſuccedenti materiæ vniri, ſicque remanere eamdem in animali, v. g. genito, vt etiam remanent qualitates diſponentes ad nouam formam, quæ non niſi in ſubiecto quanto eſſe poſſint

5. Tandem quæri poteſt, an ex panis & vini ſpeciebus corruptis ſubſtantia aliqua fieri poſſit generatione aut nutritione? Dicendúmque eſt cum S. Thoma *3.p.q.77. art.5. & 6. lib.4. contra Gent. c.66. & opuſc.59.c.6.* & cæterorum Theologorum communi ſententia, poſſe, cùm experientia conſtet ſi putreſcant, generari vermes, & ſi comburantur, cineres. Neque enim probandus eſt Algerus *lib.2. de ſacram. Euch. c.1.* Guitmundus *lib.2.* & VValdenſis *tom. 2.c.62.* huiuſmodi nutritionem, & generationes non veras, ſed apparentes tantùm eſſe opinantes, cùm huiuſmodi vermes geniti, & cineres ſint permanentes, & in ſtomacho comedentis & bibentis verè nutriant. Quinetiam diuino beneficio factum eſt, vt Hor Abbas, vt *ex eius vita*, Pallad. *in Lauſiaca, cap.*8. & Nicephoro *lib.*11.*c.*34. conſtat, tres continuos annos ter ſumta in hebdomada Euchariſtia de manu Angeli ſine alio vixit cibo. Triennio etiam poſt ſumtam Euchariſtiam vixit ſine alio alimento puella in territorio Tullenſi impetante Ludouico pio, ex Annonio *lib.5. annal.c.*19. & Sigeberto *in Chronico* anno 823. Narrat Palladius *in Lauſiaca c.56.* Ioannem Monachum plures annos nihil ſumſiſſe præter Euchariſtiam die Dominico. & de Errone *c.29.* non niſi poſt tres menſes ſæpe cum cibum cœpiſſe ſola communione contentum. Scribit Michaël Studita *in vita Theodori Studitæ præceptoris ſui, in carcerem coniecti ob defenſionem ſanctarum imaginum, anno* 816. diutius ſola Euchariſtia eum vixiſſe. vt etiam de religioſa fœmina, quæ ſola Euchariſtia die Dominico ſumta diu ſine cibo & potu perſeuerauit, ſcribit Cæſarius Heiſterbachenſis *lib.9.c.*47. & de alia Argentina. Afferríque poteſt B. Catherina Senenſis. Tota igitur difficultas eſt de modo, quo fiunt huiuſcemodi mutationes ſubſtantiales generationis, & nutritionis. & quidem Ferrarienſis *lib.4. contra Gent.c.66.* Henricus *quodl.*8. *q.*36. Viguerius *de ſacr. Euchar. verſu* 9. & videtur etiam opinio S.Thomæ *locis citatis*, ne admittant de nouo à Deo creari materiam, affirmant huiuſmodi generationem & nutritionem fieri à ſola quantitate ſupplente vices materiæ ac ſuſtentante formas ſubſtantiales aduenientes. verùm opinio hæc nimis graues inſtantias ac difficultates patitur, tum ſcilicet quia neceſſe eſſet dicere perpetuò in reliquis omnibus generationibus ſubſequentibus quantitatem manere ſeparatam à materia, quod maximum abſurdum eſt: fierique poſſet vt ex cineribus aut vermibus huiuſmodi oriretur ſatum frumentum, & iterum fieret panis conſecrandus, & non haberet materiam. tum quia non poſſet produci aliquod ens per ſe, cùm non poſſit fieri vnum per ſe niſi ex potentia & actu ſubſtantiali, non autem ex rebus diuerſorum prædicamentorum, quantitate ſcilicet, & forma ſubſtantiali, magis quàm album conſtans ex ſubſtantia & albedine. Ideo ſi ex forma ſubſtantiali & quantitate ſubiecto accidentali fieri poteſt vnum per ſe, cur non etiam eadem ratione fiat vnum per ſe ex ſubiecto ſubſtantiali, & forma accidentali? Quare dum vnam difficultatem volunt effugere, multa admittunt miracula. Alij igitur, vt Capreolus *4.d.*12. *q.1.art.3. ad argum. contra 3. concluſionem.* Sotus. *4.d.*10.*q.2. art.5.* & Caiet. *art.5.* qui credunt etiam eſſe ſententiam D.Thomæ, Scotus *4.d.*12.*q.5.* & *ibid.* Durand. *q.2.* Maior *q.4.* Marſilius *q.8.art.4.* Bellarm. *lib.3. de Euchariſtia,c.*24. *art.6.* Suarez *diſp.57. ſect.3.* & reliqui communiter, rectiùs exiſtimant in inſtanti quo deſinunt ſpecies ſacramentales, & in quo aliud generatur, aut per nutritionem adgeneratur viuenti, Deum prius natura ſubſtituere materiam abſque alio miraculo, & in eodem ab agente naturali mediis præmiſſis diſpoſitionibus, introduci formam. quare non fit materia ab agente naturali, vt putauit Richardus *4.d.*12. *art.2.q.2.* cùm naturaliter prima materia à prima cauſa petat produci, ſed à Deo.

Ideo ſicut ſufficienter diſpoſito humano corpore ab agente naturali abſque nouo miraculo, Deus animam creat, & infundit corpori id exigente recto rerum ordine inſtituto à Deo, ita præmiſſis diſpoſitionibus ab agente naturali, ad generationem ſubſtantiæ abſque alio miraculo, ita exigente myſterio Euchariſtiæ ab eodem inſtituto, ſubiicit materiam. Et ſi inter auctores citatos ſit in eo lis, quòd aliqui velint huiuſmodi materiam eſſe illam eamdem numero, quæ fuit ſub forma ſubſtantiali panis, & vini, quæ à Deo reproducatur, vt tenet Alenſis 4. *p.q.*53.*m.*5. Innocentius *lib.*4.*q.*12. Suarez *diſp.*57.*ſect.*3. quod non placet D.Thomæ, alij verò diuerſam eſſe exiſtimant, quòd ſit nouum miraculum idem numero reproduci, ſic tenet S.Thomas *loco cit.* Sotus 4.*d.*10.*q.*2.*art.*5.& Ledeſma *q.*18. Atque hæc dicta ſint circa tertiam canonis particulam, iam reliquas proſequamur.

Canonis pars quarta: *Vnde & memores.* CAP. XIX.

SVMMARIVM.

1. *Commemorationem Paſſionis, Reſurrectionis, & Aſcenſionis Chriſti in Liturgia veteri conſuetudine rectè fieri, non item Natiuitatis.*
2. *De geſtu ſacrificantis, & crucibus ſuper oblatis.*
3. *Cur Euchariſtia adhuc panis vocetur, & quibus panis vitæ, & calix ſalutis perpetuus ſit, & quibus lethalia venena: & cur tam rarò puniantur indignè ſumentes.*
4. *Nos haud Deum rogare pro Chriſto, vt latrant Nouatores, ſed vt non tantùm ex parte rei oblatæ, & offerentis principalis, verumetiam Miniſtrorum, & coofferentium oblatio noſtra non minus Deo placeat quàm ſacrificium Abelis, Abrahami, & Melchiſedechi.*
5. *Sicut neque petimus ipſum ſacrificium corporaliter deferri per Angelos in cœlum, ſed Deo vota, & deſideria noſtra, ſua interceſſione commendare.*
6. *De ſacerdotis inclinatione, altaris oſculo, & ſignatione ſacrificij.*

ECcleſia itaque memor præcepti Chriſti, vt auguſtiſſimum hoc ſacrificium 1. Deo in ſui memoriam offeramus, quam ſolam commemorationem dixit Origenes *Hom.*13.*in Leuit.* Deum reddere hominibus propitium, ideóque dictum à Domino: *Hoc facite in meam commemorationem*; hoc loco ante expreſſam ſacrificij oblationem, commemorat, vt obſeruat Stephanus Heduenſis *c.*17. Odo Cameracenſis *hoc loco*, Innocentius *lib.*5.*c.*1. Durandus *lib.*4.*c.*43.& Gabriel *lect.*53. eius præcipua myſteria, ſcilicet Paſſionem, iuxta D.Paulum 1.*Cor.*11. *Quotieſcumque manducabitis panem hunc, & calicem Domini bibetis, mortem Domini annunciabitis.* quam beatam nominat, ex Gabriele, quòd nobis cœleſtem beatitudinem operetur, cùm deleuerit *ad Coloſſ.*2. quod aduerſùs nos erat chirographum, affigens illud cruci. cui conformiter dixit Alexander I. *epiſtola* 1.*ad omnes Orthodoxos, In ſacramentorum oblationibus, quæ inter Miſſarum ſolemnia Domino afferunt, paſſio Domini miſcenda eſt.* Reſurrectionem ab inferis, cùm rediuiuus deuictis inimicis, expolians principatus & poteſtates traduxit confidenter, palàm triumphans illos in ſemetipſo; & in cœlos glorioſam aſcenſionem, qua Pontifex magnus Ieſus Chriſtus penetrauit cœlos, vt dicitur *ad Hebr.c.*4. & *ad Ephesios* 1. Pater conſtituit

Ad Coloſſ. 2.

tuit Iesum ad dexteram suam in cœlestibus, super omnem principatum, & potestatem,& virtutem & dominationem,& omne nomen quod nominatur, non solùm in hoc seculo,sed etiam in futuro; & omnia subiecit sub pedibus eius, & ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur. Porrò horum primo accenditur charitas, altero excitatur fides, tertio inflammatur spes, futurum scilicet aliquando, vt eò transferantur membra, vbi regnat caput nostrum. Natiuitas autem Christi, commemorari non debuit, vt notat etiam Radulphus *propositione* 23. cùm hoc sacrificium sit memoriale passionis 1.*Cor.*11. non autem natiuitatis. Subiicitur deinde vocalis oblatio sacrificij, quamuis, vt diximus *lib.*1. *c.*5. cum Bellarmino,Suarez,& aliis,id non sit simpliciter necessarium ad rationem sacrificij, quicquid in oppositum existimauerit Clithouæus *lib.*2. *contra Lutherum,c.*16. Eckius *lib.*3.*de sacrificio Missæ, c.*9. & alij. in ea aut totam rationem sacrificij, aut saltem partem, vt Henriquez *lib.*9.*c.*9.§.3. constituentes. Habetur autem hæc canonis particula etiam in Liturgia Basilij verbis illis: *Memorantes ergo Domine, & nos salutarium eius passionum, viuificæ crucis, triduanæ sepulturæ, ex mortuis resurrectionis, & in cœlum ascensionis, &c.* similiáque etiam habentur in Liturgia Chrysostomi,& apud Clementem *lib.*8.*const.c.*17. & innuuntur in Concilio Ephesino *c.*14. & à Cyrillo *lib.*12.*in Io. c.*58. Eiusdémque ex Latinis meminit Ambrosius *lib.*4. *de sacram.c.*6. Augustinus apud Micrologum *c.*13. Beda *lib.*6. *in Lucam,c.*8. Amalarius *lib.*3.*c.*25. Alcuinus, & alij rerum ecclesiasticarum tractatores.

2. Dum autem hæc,sicut ferè totum Canonem,sacerdos recitat, manus expandit,vt Christi passionem quam verbis commemorat,corporis etiam gestu significet, qui per Isaiam *cap.*65. dicit, *Expandi manus meas tota die ad populum non credentem & contradicentem mihi*, ex S.Thoma 3.*p.q.*83. *art.*5. *ad* 5. Micrologo *c.*16. & Gabriele *hoc loco*. Cúmque hostiam puram, sanctam, & immaculatam se Deo offerre testatur, ad differentiam hostiarum irrationabilium legis veteris, eo quòd Agni immaculati tollentis peccata mundi Christi Domini corpus & sanguinem offerat, per consecrationem panis & vini aqua mixti, quæ Deus nobis dono dedit, vt exponit Innocentius *lib.*5. *c.*3. quinque crucibus signat, non ad proposita dona consecranda, cùm iam consecratio sit perfecta formæ verbis consecratoriis, vt contra Nicolaum Cabasilam, & alios recentiores Græcos, aliàs diximus: neque ad benedicendum Christum fontem omnis gratiæ, & de cuius plenitudine accepimus omnes, *Ioan.c.*1. sed potiùs, teste Hugone *lib.* 2. *de off.c.*52. ad testificationem iam peractæ & adimpletæ consecrationis; & ex Stephano Heduensi *c.*17. Ruperto *lib.*2.*de off.c.*12. S.Thoma 3.*p.q.*83 *art.*5 *ad* 3. Bonauentura *loco citato.* & Gabriele *lect.* 54. ad quinque Christi vulnera in Cruce pendentis piè recolenda. Eodémque pertinet quod dixit Chrysostomus *Homil. quòd Christus sit Deus.* signum Crucis in mysticis cœnis cum Christi corpore fulget, qua de re plura diximus *lib.*3.*c.*8.

Rom. 10. *Ioan.*1. *Act.*8. *Apoc.*5. *Isaia* 53.

3. Et quamuis per consecrationem iam adsit Christus sub speciebus panis & vini, & non amplius panis & vini substantia, vt fatetur Ambrosius *lib.*4. *de sacram.c.*4. dicitur tamen adhuc panis,non certè quicumque, sed vitæ æternæ, secundùm illud *Ioan. c.*6. *Ego sum panis viuus. & qui manducat hunc panem viuet in æternum.* quod fit,tum ex Lanfranco *lib.de sacramento Eucharistiæ.* & Algero *lib.*1.*c.*6. quia ex pane conficitur: tum ex iisdem & Paschasio *c.* 10. & Catechismo Romano *c.de Euch.* quia nostris oculis panis videtur ob species sacramentales,quæ perseuerant; tum quòd animam alat & nutriat non secus ac panis corpus.& sanè

ne rectè panem hunc & sufficientem esse, & ideo duraturum vsque ad diem iudicij,& iusti animam reficere, & maximam exultationem parere, & sapore dulcissimum esse, & denique hominum corda perficere docet Hugo Card. in illud *Psal.21. Edent pauperes & saturabuntur, &c.* tum quòd Angelorum sit cibus & panis,ex Odone & Algero *loco citato.*cùm dictum sit *Psal.77.Panem Angelorum manducauit homo.* Porrò panis hic non quamcumque vitam sumenti dignè impertit, sed virtutis & gloriæ. est enim quadruplex vita,arborum,pecudum, hominum, & Christi. prima illa arbores vegetat, altera non tantùm pecudes vegetat, sed illis etiam vim sentiendi tribuit. tertia præter hæc vim quoque ratiocinandi hominibus largitur,Christi denique vita,virtutes Christi homini inserit, adeoque Christo vnit, vt de ea loquens D.Paulus *ad Galatas 2.* dixerit, *Viuo ego, iam non ego,viuit verò in me Christus.* & Christus Augustino *lib. 7. confess. c. 10. Non ego mutabor in te, sed tu mutaberis in me.* quo planè fit vt quod de arbore scientiæ boni & mali mentitus est dæmon, *Eritis sicut Dij,* medio hoc pane vitæ consequamur. dum in nouos homines in hoc sacramento formamur,in cœlo deinde cum Deo sine fine victuri. Verùm enimuero iis tantùm est panis vitæ,& calix salutis perpetuæ,quibus Christus vita est, *Io.10.11.14.* mors autem & venena lethalia cæteris; dixit enim Paulus *1.Cor.11. Qui manducat & bibit indignè,iudicium sibi manducat & bibit,non diiudicans corpus Domini. Ideo inter vos multi infirmi,& imbecilles, & dormiunt multi, somno vtique mortis, & non pacis.* vnde Pacianus *lib. de pœnit.* explicans prædicta Apostoli verba, *Si quis*, inquit, *futura non metuit, vel præsentem ægritudinem, præsentémque obitum reformidet,* cùm iudicamur,*inquit Apostolus*, à Domino corripimur,vt non cum hoc mundo damnemur. *lætare peccator, si in hoc seculo aut morte interciperis, aut languore consumeris,ne puniaris post seculum. Intellige quantum sceleris admittat qui ad altare venit indignus,cui pro remedio computatur, cùm aut morbis laborat, aut morte dissoluitur.* apud D.Cyprianum *ser.de lapsis. Anus ætate prouecta, quæ indignè latenter obrepsit mysteriis, non cibum, sed gladium sibi sumens, & veluti venena intra fauces & pectus admittens, angi & animâ exæstuante concludi cœpit, posteáque palpitans ac tremens concidit: & quæ fefellerat hominem, Deum sensit vltorem.* & *ser. de cœna.* idem Cyprianus. *Lambunt quidem petram. sed inde nec mel sugunt nec oleum, qui nec aliqua charitatis dulcedine,nec Spiritus sancti pinguedine vegetantur, nec se iudicant,nec sacramenta diiudicant; sed sicut cibis communibus irreuerenter sacris vtuntur muneribus,& dominicæ mensæ in veste lutulenta se ingerunt impudenter. quibus melius erat mola asinaria alligata mergi in pelagus, quàm illota conscientia de manu Domini buccellam accipere, qui vsque hodie hoc veracissimum & sanctissimum corpus suum creat.* Docet etiam Chrysostomus *Hom.5.in 1.ad Timoth.* suo tempore (vt etiam de suo fecerat Dionysius *lib.de eccl. hier.*) complures,qui indignè ad Eucharistiam accedebant,à satana vexatos. *Plurima*, inquit, *huiusmodi nunc quoque contingunt,quia enim sacerdotes ignorant eos, qui peccatis obnoxij, indignè veneranda mysteria percipiunt, Deus sæpius facit, eosdémque satanæ tradit: quoties denique morbi, quoties detrimenta, quoties luctus calamitatésque contingunt, huius rei gratia fiunt.* Idémque *Hom.17. in ep. ad Hebr.* docet, *Sicut cibus naturaliter nutritorius existens, si in eum, qui prauis cibis corruptus est, inciderit,omnia perdit & corrumpit,efficitúrque occasio morbi; sic etiam terribilia hæc sacramenta, si ab indigno & peccatorum sordibus inquinato suscipiantur,mortem afferre.* & *Hom.45.in Io. Si*,inquit, *purè accesseris, ad salutem accessisti, si in praua conscientia, ad pœnam & supplicium.* Cyrillus quoque Eremita *in vita Euthymij* scribit ab eo sæpe visum in distributione & sumtione dominici corporis, quosdam illuminari, obscurari alios, qui ea luce indigni erant, & morte affici. Quare hic diuinus panis idem omnino præstat, quod de

Coriandro

Coriandro narrant Petrus Bercorius *cap. de Manna*, & Petrus Valderame *ser. 6. in festo corporis Domini*, nempe esse quidem hominibus saluberrimum, cùm stomachum foueat, & cerebrum purget, at verò canibus datum protinus rabiem & mortem afferre. vt enim verbis vtar D.Bernardi *ser. de cœna*. *Canes sunt qui irreuerenter accedunt; & ideo indicati abscedunt*. Quod etiam in Lothario Rege Franciæ accidisse videmus, qui cùm anno 868. vel ex Sigeberto 878. Romam ad Adrianum secundum venisset, vt se de obiecto crimine cum VValdrada, de quo à Nicolao sæpius admonitus fuerat, purgaret, finitis Missarum solemniis Adrianus corpore Domini in manibus accepto, ei dixisset: *Si innoxium te cognoscis à prohibito atque interdicto tibi a Nicolao adulterij scelere, statutúmque habes numquam posthac VValdradæ pellicis tuæ nefario concubitu misceri, fiducialiter accede, & sacramentum salutis æternæ tibi ad remissionem peccatorum profuturum percipe; sin aliter, nequaquam sumere præsumas, ne fortè ad iudicium & condemnationem tibi proueniat.* Quæ etiam aulicis Principibus, qui eum comitabantur, illúmque dicebant innoxium, præfatus est, & cùm de Pontificis manibus Rex cæterique obdurati accepissent, in horribile Dei iudicium omnes inciderunt, cùm miserrime omnes in itinere perierint, vt docet Regino, & Aimoinus *lib. 5. c. 21.* Quare malè communicantibus accidit quod dicitur *Iob c. 20. Panis eius in vtero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus.* cui, que etiam S.Thomas *opusc. 59. c. 6.* accommodat illud *Psalmi 68. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones, & in scandalum. obscurentur oculi eorum ne videant, &c.* quæ ad litteram prædicta fuerant de scripturarum mensa, quæ Iudæis ob eorum ingratitudinem, non in escam, sed in laqueum & scandalum facta est. Videri alia possunt de peccatis malè communicantium apud Basil. *lib. 2. de Bapt. c. 3.* Petrum Blessensem *ep. 123.* & quæ superiùs diximus *lib. 2. c. 6. lib. 3. c. 11.* & dicturi sumus *hoc eodem lib. 4. c. 26.* At cur, inquies, tam raró apertè puniuntur indignè Eucharistiæ sacramentum sumentes? An ex Paschasio *c. 8.* quia si semper in peccantibus aperta fieret vltio, terror & non fides ac religio compesceret homines? An vt diuina patientia vltionem differente multi resipiscant? vnde & Cecrops à Poëtis biformis fuisse dictus est, quòd fuisset initio malus, deinde verò bonus. videatur etiam Nicephorus *lib. 11. c. 35.*

4. Post expressam oblationem prædictam precatur Ecclesia Dominum, vt propitio ac sereno vultu dignetur respicere oblata, & habere accepta; cuius etiam particulæ meminit S.Ambrosius *lib. 4. de sacr. c. 6.* & auctor qq. noui & veteris Testamenti *q. 109.* similiáque habentur apud Clementem *lib. 8. c. 17.* verbis illis, *Rogamúsque te, vt benignè aspicere digneris super hæc dona proposita in conspectu tuo, &c.* & in Liturgia Iacobi, & Basilij. Neque verò Deum rogamus pro Christo, vt latrant Nouatores, sed vt docet Stephanus Heduensis *c. 17.* S.Thomas *3. p. q. 83. art. 4. ad 8.* Innoc. *lib. 5. c. 4.* Gabriel *lect. 55.* Rupertus, Alensis, & alij pro infirmitate nostra, etsi enim oblatio hæc & ex parte rei oblatæ, & ex parte offerentis principalis Christi Domini, semper Deo placeat, & in infinitum magis quàm cætera omnia sacrificia, ex parte tamen Ministri & populi adstantis, & coofferentis potest non placere; ob id petimus, vt Deus benignè respiciat munus hoc, vt offertur à nobis: concedátque tanta fide & deuotione sacrum sacrificium & immaculatam hanc hostiam offerre quanta olim Abel *Gen. 4. ad Hebr. 11.* Abraham *Gen. 22.* & Melchisedech *Gen. 14. ad Hebr. 5. 6. 7. Psal. 109.* in lege naturæ obtulerunt sacrificia sua. duo quidem priores carnem viuam, vltimus panem & vinum in figuram sacrificij nostri, in quo agni immaculati carnem viuam & sanguinem latentes in panis & vini specie immolamus, vt notauit etiam VVal-

dentis *tom. 3. tit. 4. c. 59.* paulo fusior pars hæc est in Liturgia Basilij, his verbis: *Respice in nos Deus, & vide super seruitutem nostram hanc, & suscipe eam sicut suscepisti Abel munera, Noe sacrificium, Abrahæ holocaustum, Moysi & Aaron sacrationes, Samuel hostias pacificas; sicut suscepisti de sanctis tuis Apostolis verum istud mysterium, sic & de manibus nostris peccatorum suscipe munera ista in benignitate tua Domine, &c.* Postrema verò verba illa, *sanctum sacrificium immaculatam hostiam*, addita sunt à D. Leone ex Innoc. *lib. 5. c. 4.* Hugone *lib. 2. de off. c. 11.* Ruperto *lib. 2. de off. c. 21.* Durando *in Ration. lib. 4. c. 43.* Damaso *in Pontificali, c. 45.* Beda *in Martyrologio*, Bernone *c. 33.* Micrologo *c. 12.* VValfrido *c. 22.* & Bonau. *in exposit. Missæ.*

Supplices deinde Deo inclinati diuinæ gratiæ abundantiam omnibus participantibus postulamus, & rogamus adiuuari Angelica intercessione, & Deo commendari cultum obsequiumque, quod immolando ei exhibere desideramus, ex Hugone *lib. 2. de off. c. 34.* & communi sententia; non autem vt somniat Lutherus, Antonius Sadeelus, & alij Nouatores, per Angelicas manus sacrificium ipsum corporaliter deferri in cœlum, cùm illud paulo pòst simus nos sumturi. Neque id nouum aut inusitatum eis videri debuit, cùm *Tobiæ 12. & Apocalyps. 8.* habeatur, orationes nostras ad Deum Angelico ministerio deferri. Neque enim Angeli nostras voces ac verba realia sursum deferunt, sed vota desideriàque nostra Deo sua intercessione commendant. Eumdémque loquendi modum habemus apud D. Gregorium Nazianzenum *orat. 1. n. 125.* cùm ait: *Qui* [sacerdos] *cum Angelis stabit, cum Archangelis glorificabit, ad supernum altare sacrificia transmittet, cum Christo sacerdotio fungetur.* visúsque est aliquando Angelus multis aliis astantibus & collætantibus prope sacerdotem consistere, & ad horum verborum pronunciationem Deo propositum sacrificium offerre, vt patet ex *Speculo exempl. dist. 9. c. 188.* Hinc etiam pessimè infert Cabasila *c. 30.* Latinos credere nondum consecratum esse Christi corpus, vt notauit etiam Gentianus *in Præfat. ad Cabasilam.* Neque enim ex his verbis id potuit iure Cabasila elicere, cùm tantùm postulemus sacrificium oblatum Deo ab Angelis etiam Deo commendari. Porrò nomine Angeli Stephanus Heduensis *c. 17.* Algerus *lib. 1. c. 14.* & S. Thom. *3. p. q. 83. art. 4.* Christum magni Concilij Angelum intelligunt, & fauet Clemens *lib. 8. c. 19.* qui ait: *Pro dono oblato Domino Deo oremus, vt bonus Deus suscipiat illud intercedente Christo ipsius in cœleste altare suum, in odorem suauitatis.* & D. Paulus, *Accedens per semetipsum ad Deum viuum semper ad interpellandum pro nobis.* At verò D. Ambrosius *lib. 4. de sacram. c. 6.* legit, *per manus Angelorum.* non enim ab hoc diuino sacrificio Angelos abesse credibile est, vt pluribus superiùs ostendimus Patrum testimoniis, vnum illud repetamus Origenis *Hom. 9. in Leuit.* quod ad propositam difficultatem facere videtur. Nec Angelorum, ait, officia ab huiusmodi officiis desunt. Angeli enim Dei ascendunt & descendunt ad filium hominis, perquirunt & curiosè agunt, quid in vnoquoque nostrûm inueniant quod offerant Deo. vident & perscrutantur vniuscuiusque nostrûm mentem, si habeat aliquid aut cogitet, quod Deo mereatur offerri. Iam verò altare quod in cœlo esse hîc dicitur, sicut etiam *Apocal. 4. 8. 9. 14.* ad quod alludit Ecclesia, vel ex Richardo Christum significat, super quem Deo vota nostra offerenda sunt, vt illi sint grata. vnde Christus vocatus est, secundùm glossam à Patre, *Isaiæ c. 60. Placabile altare meum. Ioan. 16.* promisit Christus ipse, *Si quid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis.* vt etiam *ad Hebr. 13.* ait D. Paulus, *Per ipsum quoque offerimus hostiam laudis semper Deo.* Ideo Beda *lib. 4. de Taber. c. 21. Super*, inquit, *coram altaris deprecatur Aaron in sanguine, qui oblatus est pro peccato, & placat super*

Margin notes: 5. (beside "Supplices deinde…"); c. 12. n. 22. (beside "hoc diuino sacrificio…"); Exod. 30. (beside "quit, coram altaris…")

super eo, quando rogantes pro populo Dei, vel sua ignorantia sacerdotes ipsorum per vnigenitum filium eius sese adiuuandos, & per sacramenta passionis illius saluandos esse confidunt. vel cœlum ipsum, quod & templum appellari solet, ex Irenæo *lib.4. contra hæreses, c.34.* & D. Augustino *enarratione 2. in Psal. 25.* vel Ecclesiam triumphantem, & vult S. Thomas *3.p.q.83.art.4.ad 2.*

6. Sacerdos hæc dicens se profundè inclinat, externo signo & gestu, ad summam interiorem humilitatem in supplicando seipsum excitans; & osculatur altare, vt indicet, teste Gabriele *lect.55.* humani generis cum Deo Patre reconciliationem, in altari Crucis factam per filij mortem. Atque vt ostendat se magno affectu percupere cum cæteris de altaris sacrificio participare, subdit: *Vt quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum corpus & sanguinem sumserimus, omni benedictione cœlesti & gratia repleamur.* quorum meminit etiam Amalarius *lib.3.c.25.* Quibus insinuatur antiquus mos Ecclesiæ, fideles scilicet, nisi quid obstaret, soliros quotidie sacram Eucharistiam sumere, vt colligitur ex *Actis Apostol. c.2. quotidie quoque perdurantes, &c.* qui sanè vsus diu viguit in Ecclesia orientali, vt constat ex Dionysio *de eccl.hier.c.3.p.2.* Clemente *lib.2.c.37.lib.8.c.20.* Ignatio *epistola ad Ephesios.* cúmque iam infrequentes communicarent, vehementiùs dissuetudinem obiurgat Chrysostomus *Hom.61.ad populum.* & in occidentali, cùm etiam tempore D. Hieronymi id fieret. ait enim *ep.50. Scio Romæ hanc esse consuetudinem, vt fideles semper Christi corpus accipiant. quod nec reprehendo, nec probo. quòd videlicet aliqui noctu vxore cognita non abstinerent.* idémque docet *ep.28. ad Lucinium.* sed hac de re infrà *c.28.* differetur. Tandem sacerdos signat cruce hostiam in memoriam crucifixionis Christi, & calicem ob largissimam sanguinis effusionem, ex S.Thoma *3.p.q.83.art.5.ad 3.* VValdensi *tom.3.tit.4.c.39.* & Gabriele *in can.lect. 54.* signat etiam deinde seipsum, ad indicandum passionis Christi fructum, qui est deriuatio omnis benedictionis & gratiæ à Christo in redemtos. de eo namque dixit D.Paulus *in ep.ad Ephes.c.1. Qui benedixit nos omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo Iesu.* Obseruandum denique est, Canonis particulam hanc, *canone vtriùm. de consecr. d.2.* poni ante consecrationem. quòd, vt rectè notauit Bellarminus, auctor non habuerit ibi intentionem seruandi ordinem in Liturgia præscriptum: præterquam quòd, quæ ibi habentur, non sunt Augustini, cùm nullibi apud eum extent, sed rapsodia quædam, ex D. Ambrosio & Paschasio à Collectore pro libito in vnum locum & canonem collecta.

Canonis pars quinta, *Memento etiam Domine.* CAP. XX.

SVMMARIVM.

1. *Iure optimo Ecclesiam catholicam inter sacrificandum orare pro fidelibus defunctis.*
2. *Ritum hunc non de nouo inuentum, sed ab ipsismet Apostolis cœptum ad nos per traditionem deuenisse.*
3. *Valdéque vtilem & proficuum esse animabus existentibus in Purgatorio.*

1. IAm verò diuino Spiritu, teste Damasceno *oratione de iis, qui hinc in fide migrarunt,* Chrysostomo *Hom.21. in Acta Apostolorum*, & *Hom.41. in ep.1. ad Cor.* & Epiphanio *hæresi 75.* Ecclesia catholica, edocta, inter hæc sacra mysteria Deum piè

& laudabiliter orat pro iis, qui in Purgatorio igne detinentur, eo quòd ex hac vita nondum plenè purgati discesserint, cum signo fidei, charitate videlicet, ex D.Bonau. *in expositione Missæ*, cùm fides per dilectionem operetur, vel Baptismatis charactere, ex Innoc. *lib.5.c.7.* cui expositioni congruit illud D. Chrysostomi *Hom.3.ad Philipp.* Defleo infideles, defleo eos, qui ab infidelibus nihil differunt, qui sine illustratione hinc abeunt, sine signaculo, isti reuera digni sunt planctibus, digni lamentationibus, quippe qui extra regias cœlestes cum iudicio obnoxiis sunt, & condemnatis. *Amen* enim, inquit, *dico vobis nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum.* Ad hoc idem alludit Damascenus scribens orationem integram de iuuandis sacris operationibus iis, qui hinc cum fide migrarunt. laudat etiam pium institutum Clemens *lib.6.c. vltimo*, Athanasius *lib. de variis quæstionibus, q.34.* Ambrosius *in oratione funebri pro Satyro, & pro Theodosio & Valentiniano*, Augustinus *in Enchiridio c.110. & lib.22. de Ciu.c.9.* & Concilium Cabilonense celebratum anno 813.*c.39.*

Ex quibus & illud luce clarius perspicias, vt præmisimus etiam *lib.2. c.2.* ritum hunc non esse nouum, sed cum ipsa pæne Ecclesia natum, ipsismet Apostolis magistris. vt constat ex Liturgia D.Iacobi, dum ait: *Memento Domine Deus noster spirituum, & vniuersæ carnis, quorum memoriam egimus, & quorum non egimus orthodoxorum, ac rectè de fide sentientium, ab Abel iusto vsque ad hodiernum diem; fac eos requiescere in regione viuentium, in regno tuo & deliciis Paradisi.* Itémque ex Dionysio *de Eccl. hier.c.vltimo*, Clemente *lib.8.c.41.* Irenæo *lib.4.c.32.* Tertulliano *lib. de corona militis, & lib.2. ad vxorem*, Epiphanio *hæresi 75. & in compendio doctrinæ*, Cyrillo *catech. myst.5.* Ephrem *in suo testamento.* Audiamus Chrysostomum *Hom.3. in ep. ad Philip. Non frustra ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorum, qui hinc discesserunt.* Audiamus Augustinum *ser.32. aliàs 34. de verbis Apostoli. Hoc enim à Patribus traditum vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro eis, qui in corporis & sanguinis Christi communione defuncti sunt, cùm ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, oretur, at pro illis quoque id offerri commemoretur.* Audiamus Isidorum *lib.1. c.18. Sacrificium pro fidelium defunctorum requie offerre, vel orare pro eis, quia per totum hunc orbem custoditur, credimus quòd ab ipsis Apostolis traditum sit.* Accedat postremò Ioan. Damascenus *oratione de iis, qui hinc cum fide migrarunt.* sic enim ait: *Diui autem Apostoli in tremendis & impollutis vitalibúsque sacramentis memoriam eorum qui fideliter obdormierunt, habendam edixerunt.* Videatur etiam Beda *in Psal.21. & 48.* 2.

Et sanè quod citati autores dicunt id fieri in tota Ecclesia, non tantùm est argumentum euidens, Apostolicum esse institutum, & cùm id ex diuinis litteris non habeamus, traditione ab Apostolis ad nos deuenisse, sed etiam rem summe vtilem esse. quare Chrysostomus *loco citato in epistola ad Philipp. Nouerunt* [Apostoli] *illis* (defunctis scilicet) *multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis. stante siquidem vniuerso populo manus ad cœlos extendente, cœtu item sacerdotali verendóque posito sacrificio, quomodo Deum non placaremus pro istis orantes. verùm istud quidem de illis dicimus, qui in fide abscesserunt.* & *Hom.21. in Acta Apostolorum. Non frustrà oblationes pro defunctis fiunt, non frustrà preces, non frustrà eleemosynæ. Hæc omnia spiritus disposuit, volens vt nos mutuum iuuemus. vide enim vtilitatem, accipiet ille per te, & tu per illum.* Cyrillus *catech. myst.5. Denique pro omnibus oramus, qui inter nos vita functi sunt, maximum esse credentes animarum iuuamen pro quibus offertur obsecratio sancti illius & tremendi quod in altari positum est, sacrificij.* Nouerat hoc idem B. Monica, quæ apud D. Augustinum *lib.9. confess. c.11.* dixit: *Tantùm illud vos rogo vt ad Domini* 3.

mini altare memineritis mei, vbi fueritis. Nouerant in Concilio Africano *anno* 257. Cypriani antecessores, qui eodem teste *lib.* 1. *epist.* 9. *alias* 66. ne quis clericum tutorem relinqueret, in pœnam constituerunt, ne oblatio aut deprecatio pro illo defuncto in Ecclesia fieret, vt terrorem inijcerent cæteris, ne sacerdotes Ecclesiæ Dei seruientes, ad seculares molestias deuocarent. Solebant autem defunctorum fidelium nomina ex diptycis seu tabellis recitari, vt constat ex Liturgiis, & ex quinta Synodo *act.* 1. *& ex can. sanè* 24. *q.* 2. Recensent autem miracula plura quibus fructuosissimum esse defunctis, pro eis in Missa offerre, & orare, D. Gregorius *lib.* 4. *dial. c.* 55. Petrus Damiani *in epist.* Beda *in hist. Anglorum.* Hugo de S. Vict. *lib.* 2. *de sacram. fidei. part.* 16. *c.* 7. Meritò igitur hoc etiam tempore S. Mater Ecclesia, frendant quantum velint Nouatores, in augustissimo ac diuino sacrificio petit, vt fidelium defunctorum animæ, licèt iam pacem quamdam & quietem habeant, quippe quæ iam certæ sint de æternæ felicitatis præmio, liberæque à bello tentationum, ac malo opere, ac proinde in somno pacis videantur dormire, etsi nondum quietem habeant, à tormentis quibus peccatorum reliquiæ purgantur, nec à desiderio visionis diuinæ, refrigerij abundantioris, & lucis locum diuina benignitate in cœlis consequantur. vbi, teste Ioanne *Apocal.* 21. non erit amplius neque luctus, neque clamor, nec dolor, sed vbique perpetuóque canetur illud *Psalm.* 65. *Transiuimus per ignem & aquam; & eduxisti nos in refrigerium.* Videnda etiam quæ hac de re disseruimus *lib.* 2. *c.* 2. §. 9.

Canonis pars sexta, *Nobis quoque peccatoribus.* CAP. XXI.

SVMMARIVM.

1. *Rogat sacerdos pro se & astantibus, vt Sanctorum societate & aliqua beatitudinis parte donentur, idque ritu antiquissimo, & optimo, quicquid blaterent Nouatores.*
2. *Quomodo dicatur Deus non æstimator meriti, sed veniæ largitor.*
3. *Tunsio pectoris pœnitentiæ signum.*
4. *De Apostolis ac Martyribus hac posteriori parte recensitis.*
5. *Quid sibi velint verba illa,* Per quem hæc omnia semper bona creas.
6. *De crucis signis, aliisque ceremoniis hoc loco adhibendis.*

1. MEminit huius quoque sextæ partis D. Augustinus *serm. de Pœnitentia*, qui incipit: *Quàm sit vtilis.* & *serm. de S. Petro & Paulo.* & *lib. de Virginitate.* Atque in ea iam Deo commendatis animabus Purgatorij (etsi in Liturgia D. Iacobi & Basilij fiat antè) sacerdos, qui *ad Hebr. c.* 5. non tantùm pro aliis, sed etiam pro seipso orare iubetur, quòd & ipse circumdatus sit infirmitate, Deum rogat, vt se quoque alióśque superstites confisos de misericordia diuina, secundùm illud *Psalmi* 50. *Secundùm multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.* & *Psalm.* 24. *Reminiscere misericordiarum tuarum Domine, quæ à seculo sunt,* & de peccatis dolentes, dignetur Sanctorum societate, & aliqua suæ beatitudinis parte donare: iuxta illud *ad Col.* 1. (ne nos amplius irrideat Lutherus) *Qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum.* Et *Io. c.* 13. *Si non lauero te, non habebis partem mecum.*

cum. Quamuis enim ſit idem obiectum beatitudinis omnium, ſecundùm tamen meritorum differentias alij plus, alij minus diuina viſione fruuntur. Sicut & ſtella claritate differt à ſtella, 1. *Cor.* 15. quare & manſiones plures dicuntur eſſe in domo Dei, *Io.c.*14. qua de re D. Auguſtinus *lib. de Virginit. c.*26. *& ſer.*56. *de verbis Domini, & tract.*67. *in Io.* Qui etiam *ſerm.* 191. *de tempore*, damnat errorem Iouiniani dicentis, nullam in futuro haberi differentiam meritorum.

Rectè etiam hoc loco dicit, *Intra quorum nos conſortium, non æſtimator meriti, ſed veniæ quæſumus largitor admitte.* quæ citat etiam D. Hieronymus in illud *Pſal.* 72. *Vt annunciem omnes prædicationes.* tum quia ad Sanctorum conſortium obtinendum non tantùm gloria, verumetiam gratia & peccatorum remiſſio ſeu venia neceſſaria eſt, quam Deus ſine propriis meritis donat, per Chriſtum Dominum noſtrum, alioquin gratia non eſſet gratia, *ad Rom.* 10. *ad Epheſ.*2. *ad Titum* 3. & Concilio Tridentino *ſeſſ.6.c.*8. quamuis poſt collatam gratiam, & peccatorum remiſſionem æſtimet merita ad dandam gloriam, vt ex dictis liquet. tum quia ex ſua liberalitate magis remunerat, & minus punit quàm opera noſtra exigerent, ex Innoc. *lib.*5. *c.*8. Ideo enim dictum eſt *Pſal.* 102. *Non ſecundùm peccata noſtra fecit nobis, neque ſecundùm iniquitates noſtras retribuit nobis*; prædixerat ſiquidem, *Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis; qui ſanat omnes infirmitates tuas. Qui redimit de interitu vitam tuam; qui coronat te in miſericordia & miſerationibus.* adeò enim benignus eſt Deus, vt pro peccatis quotidianis non tantùm non tribuerit debitas pœnas, ſed inſuper pro tot malis noſtris infinita contulerit beneficia, & æternam conferat coronam. & D. Lucas, *Menſuram*, inquit, *bonam & confertam & coagitatam & ſuperfluentem dabunt in ſinum veſtrum.* 2.

Porrò elata voce effertur, *Nobis quoque peccatoribus*; pectúſque tunditur, vt 3.
percuſſio pectoris pœnitentiam & luctum de peccatis ſignificet, elatáque vox magnum clamorem in corde pœnitentis, vt vult Amalarius *lib.* 3. *c.* 26. & Stephanus Heduenſis *c.*17. optantis impetrare, quæ petit, ſicut & Dauid à Domino exaudiri poſtulans *Pſalm.*129. dixit, *De profundis* (ſcilicet & miſeriæ, & cordis per contritionem) *clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam.* & *Pſal.* 118. *Magno deſiderio exaudiri cupiens, clamaui,* inquit, *in toto corde meo* (affectu ſcilicet, totíſque viribus, cum magna voce clamanti, & non item ſubmiſſa, ſtatim ſuppetias ferre ſoleamus) *exaudi me Domine, iuſtificationes tuas requiram. Clamaui ad te, ſaluum me fac, vt cuſtodiam mandata tua.* & mulier Chananæa *Matth.*15. clamans, *Miſerere mei fili Dauid, filia mea malè à dæmonio vexatur.* fecit, vt diſcipuli dicerent, *Dimitte eam, quia clamat poſt nos*; quare Dominus exaudiuit preces eius. quod etiam præſtitit duobus cæcis clamantibus, *Matth.*20. *Domine miſerere noſtri.* Meminit tunſionis huius D. Auguſtinus *ſermone de Pœnit.* vbi cùm recenſuiſſet peccatorum mala, ſubdit: *Niſi quotidie medicamento quodam pœnitentiæ deficerentur.* quod ſi falſum eſt, vnde quotidie tundimus pectus? quod nos quoque Antiſtites ad altare aſſiſtentes cum omnibus facimus. Sed de tunſione, iam ex Patribus diximus *lib.*3. *c.*10. quæ non ſunt hîc iterum repetenda.

Recenſentur verò in hac particula Apoſtoli duo, non recenſiti ante conſe- 4.
crationem cum aliis, permixti Martyribus, habita ratione non dignitatis Apoſtolatus, ſed temporis quo paſſi ſunt. non enim Ioannes hîc poſitus, eſt Euangeliſta, qui hîc denuo ob virginitatem ponatur, vt exiſtimant Innocentius, & Durandus, ſed præcurſor Domini, vt apertè conſtat ex Liturgia D. Baſilij, & ſentit VValfridus *c.*22. qui martyr fuit, etſi aliquo etiam modo dici poſſit Apoſtolus *Io.* 1. fuit homo miſſus à Deo, priúſque paſſus eſt quàm Stephanus, &

prius Stephanus, quàm Mathias, qui etiam non est numeratus cum aliis ante consecrationem, tum vt esset etiam aliquis ex duodecim in secundo ordine, & verissimè diceretur, cum tuis sanctis Apostolis. tum quia Mathias non fuit Apostolus ante passionem Domini, neque in Euangelio legitur in ordine Apostolorum immediatè electorum à Christo, quæ est etiam ratio, cur hîc tantùm Barnabas sit nominatus. nec obstat quòd etiam Paulus non fuerit Apostolus ante passionem, nec recenseatur in Euangelio inter Apostolos, quamuis sit numeratus in priori ordine, cùm sit eius priuilegium, vt semper cum Petro coniungatur. Subiiciuntur deinde alij Martyres cum Christo regnantes. tum etiam fœminæ martyrio coronatæ, præsertim Virgines. Nulla autem in toto canone fit mentio confessorum, aut virginum non martyrum, vt obseruat etiam D. Augustinus *lib. de Virginitate, c.45.* quòd hi multo pòst coli cœpti sint, quàm compositus canon, ex Innocentio *lib.5.c.10.* Implicitè autem continentur etiam cæteri, tum ob verba illa, *Et omnibus sanctis tuis, intra quorum nos, &c.* tum ex Augustino *lib.20. de Ciuit. c. 10.* qui, *Ideo*, inquit, *tantummodo martyrum animas commemorauit Ecclesia, quia ipsi præcipuè regnant mortui, qui vsque ad mortem pro veritate certarunt. Sed accipientes à parte totum, etiam cæteros mortuos intelligimus pertinentes ad Ecclesiam, quod est regnum Christi.* Tandem additur conclusio consueta, *Per Christum Dominum nostrum.*

5. Iam ad excellentiam eiusdem Christi commendandam, dicitur: *Per quem hæc omnia Domine semper bona creas.* id est, teste Alcuino *cap. de celeb. Missæ*, Floro *hoc loco*, Remigio Antisiodorensi, Amalario *lib.3.c.26.* & Hugone de S. Vict. *lib.2. off. c.36.* per quem panis, vini, & aquæ substantia, ex quibus sacramentum conficitur, & reliqua omnia initio creauit. nam dicitur *Io.1. Per ipsum facta sunt omnia, & sine ipso factum est nihil.* de quibus testatur Moyses *Gen.c.1. Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona.* Sanctificas, cùm per primam oblationem sacrificio destinantur; viuificas, transubstantiatione in panem vitæ Christi viui corporis & sanguinis, de qua re Augustinus *lib. de Trinit. & canone, corpus, de consecrat. d.2.* *Benedicis, cùm media consecratione plenissimam bonorum omnium copiam accipiunt. Nobisque præstas, in edulium redemtionisque pretium. Nósque omni benedictione & gratia cœlesti cumulamur. Ideóque per ipsum, & cum ipso, & in ipso, est Deo Patri omnipotenti, in vnitate Spiritus sancti omnis honor, & gloria.* quæ citantur etiam à D. Ambrosio *lib. 6. de sacram. c.5.* & videntur alludere ad illa D.Pauli *ad Coloss.1. Primogenitus omnis creaturæ, quoniam in ipso condita sunt vniuersa, in cœlis, & in terris, visibilia, & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum & in ipso creata sunt. & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant, & ipse est caput corporis Ecclesiæ primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus ipse primatum tenens, quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipsum pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in cœlis, siue quæ in terris sunt.* Et quidem dicitur, *Per ipsum*, ex Floro, Remigio, Antisiod. & Innocentio tamquam Mediatorem Dei & hominum. *Cum ipso*, tamquam æquali, & *in ipso*, tamquam verè consubstantiali: ideóque est omnis honor & gloria Deo Patri, per filium, & cum filio, & in filio, in vnitate Spiritus sancti, per omnia secula. qua de re Basilius *lib. de Spiritu sancto, c.7. 27. 28. 29.* & nos suprà *lib. 3. c.14.* quæ vltima verba elatiori voce proferuntur, vt sciat populus quando respondere debeat, Amen, omnia confirmando.

6. Dum verò profertur, sanctificas, viuificas, & benedicis, fiunt tres cruces, éstque sexta signatio ad repræsentandum, ex D. Thom. *3. p. quæst. 83. art. 5.* & Gabriele

Gabriele triplicem Christi orationem in sacrificio crucis, videlicet, *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Item, *Deus Deus meus vt quid dereliquisti me.* & tandem, *Pater in manus tuas commendo spiritum meum.* Sicut etiam ex eodem S. Thoma tres fiunt cum Christi corpore in illis verbis, *Per ipsum, cum ipso,* & *in ipso,* ad significandum Christum tribus horis in cruce pependisse. & aliæ duæ, cùm dicitur, *Deo Patri omnipotenti, in vnitate Spiritus sancti,* denotantes separationem animæ à corpore; vel vt arbitratur Stephanus Heduensis *c.*17. in memoriam sanguinis & aquæ, quæ de latere Christi fluxerunt. Vt etiam hostiam cum calice leuantes, deponentes, cooperientes, significamus dominicum corpus à Ioseph de cruce leuatum, & in sepulcro positum, lapide clausum fuisse, ex Micrologo *c.*17. etsi Amalarius *lib.* 3. *c.*26. existimarit id fieri, vt re ipsa confirmemus præsentia munera ad Deum eleuando, nos credere Deum omnia bona creare, sanctificare, viuificare, nobisque concedere. & alij inter quos Henriquez *lib.* 9. *c.* 14. id fieri putent quòd Christus, etsi post resurrectionem adhuc visus sit, breui tamen mora, & rarius apparuerit; solùm enim paululum eleuatur, & adoratur denuo. quod certè toties fit, quoties noua actio inchoatur, & perficitur circa Christi corpus & sanguinem, pro tanti sacramenti reuerentia. Sed ad eam iam Liturgiæ partem nobis accedendum est, in qua sacrificij consumtio & communio continetur.

De oratione Dominica. CAP. XXII.

SVMMARIVM.

1. *Præfatio ad orationem Dominicam.*
2. *Christum bis eamdem orandi formam tradidisse.*
3. *Dominicæ orationis vsus in sacrificio antiquissimus.*
4. *Variæ eiusdem nuncupationes, quando dicenda, & an memoriter tenenda.*
5. *Multis de causis reliquis orationibus præstat, ideòque attentissimè recitanda.*
6. *Quibus constet partibus.*
7. *Eiusdem Prœmium,* Pater noster, qui es in cœlis.
8. *Petitionis* 1. Sanctificetur nomen tuum, *sensus.*
9. *Petitionis* 2. Adueniat regnum tuum.
10. *Petitionis* 3. Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra.
11. *Petitionis* 4. Panem nostrum quotidianum, &c.
12. *Petitionis* 5. Dimitte nobis debita nostra, &c.
13. *Petitionis* 6. Et ne nos inducas in tentationem.
14. *Petitionis vltima,* Sed libera nos à malo.
15. *Cur sacerdos, & non potiùs Minister, vel populus respondeat submissè,* Amen.

ABsoluto canone, vt docet S. Gregorius *lib.* 7. *epist.* 63. & VValfridus *c.* 22. 1.
quamuis etiam orationem Dominicam in canone includat Odo Cameracensis, & Innocentius *lib.* 5. *c.*12. sequitur breuis ad eamdem Dominicam orationem Præfatio. ad quam videtur alludere Cyprianus cùm sermone de oratione Dominica ait: *Qui inter cætera salutaria sua monita & præcepta diuina, quibus populo suo consuluit ad salutem, & orandi formam ipse dedit, ipse quod precaremur monuit,*

&

& instruxit. expressè verò eam ponit Amalarius *lib. 3. c. 29.* Alcuinus, Odo Cameracensis, Florus *locis citatis*, & D. Bernardus *lib. de amore Dei, c. 7.* Et certe, vt aduertit D. Cyprianus *loco citato*, nisi Dei filius hæc nos docuisset, numquam tantum ausa fuisset humana fragilitas, vt Deum his verbis compellaret, præsertim cùm ipse Philosophorum Princeps Socrates haud consultum esse putauerit quicquam in particulari à Deo petere, quòd nesciamus, quid nobis expediat, sed tantùm in communi quod nobis est vtile, vt scripsit Valerius Maximus *lib. 7. c. 2.* & S. Thomas *2. 2. q. 83. art. 5.*

2. Bis autem hanc orandi formulam & modum nos docuit Christus, vt sentit Euthymius *in Lucam c. 11.* Rupertus *in c. 6. Matth.* Toletus *in c. 11. Lucæ.* primò quidem apud Matthæum *c. 6.* vbi non interrogatus, sed Gentium multiloquentiam repellens Apostolos instituit deinde; *Lucæ 11.* rogatus à quodam discipulo, ex Septuaginta scilicet, ex Euthymio, quòd fortè prima vice non adfuisset, occasione modi orandi, quem Ioannes Baptista suos discipulos docuerat. Augustinus tamen & Iansenius eamdem numero historiam esse credunt, & semel tantum id factum.

3. Eius vsus in sacrificio antiquissimus est, vt constat ex Liturgia D. Iacobi, Marci, & Basilij, ex Ambrosio *lib. 5. de sacram. c. 4.* Augustino *serm. 28. de verbis Domini, Hom. 42. ex 50. serm. 4. de vigilia Paschæ, & epist. 59. ad Paulinum*, Cyrillo *catech. myst. 5.* Hieronymo *lib. 3. contra Pelagianos*, vbi affirmat Christum ipsum Apostolis edixisse, vt hoc in sacrificio facerent, & D. Gregorio *lib. 7. epist. 63.* asserente Apostolos dicere solitos post consecrationem. Quare minus rectè sensit Rupertus *lib. 2. de off. c. 15.* Berno *c. 1.* & Stephanus Heduensis *c. vltimo*, institutum recitari in Missa ab ipsomet D. Gregorio. nam ab eo restitutus est solùm abolitus vsus dicendi in Missa quotidie, ex Concilio Toletano IV. *can. 9.* cùm omitteretur in multis Missis.

4. Porrò orationem hanc, Precem orationémque legitimam appellat Tertullianus *lib. de fuga in perseq.* & Augustinus *serm. 126. de temp.* Quotidianam orationem Concilium Toletanum IV. *can. 9.* citato, ídque testimoniis Cypriani, Hilarij, & Augustini *in Ench. c. 71.* Extra diuina mysteria ter saltem quotidie recitandam scribit Clemens *lib. 6. c. 25.* Nulli Christiano licere eam ignorare dixit tempore Caroli Magni Concilium II. Rhemense *c. 2.* Itémque Moguntinum *c. 45.* Foroiuliense, asserens sine Symbolo & oratione Dominica neminem Christianum posse in cœlo percipere portionem. & Toletanum IV. *can. 9.* aliàs 10. ait: *Quam* [orationem Dominicam] *Saluator noster docuit, & præcepit.* & D. Augustinus de eadem agens *serm. 215. de temp.* ait: *Nam nescio qua fronte se Christianum dicat, qui paucos versus in Symbolo, vel in oratione Dominica parare dissimulat.* & *epist. 89. ad Hilarium, quæst. 1.* affirmat orationem Dominicam esse necessariam. videatur etiam *can. 103. de consecr. d. 4.* vnde Nauar. *in Ench. de oratione, c. 3. num. 20. & c. 20.* Durandus *lib. 2. Ration. c. 46.* & alij volunt esse præceptum ecclesiasticum, vt memoriter sciatur. etsi communior opinio Medinæ *de orat. quæst. 10.* Syl. *v. scientia*, Angel. Tab. *ibid.* Emanuelis Sà *v. fides*, Valentiæ *2. 2. d. 1. quæst. 2. p. 5.* Azor *lib. 8. c. 7.* Suarez *lib. 3. de orat. c. 6.* sit, non esse necesse memoriter tenere ipsam orandi formulam, sed sufficere si sciatur ipsa substantia, & materia illius, nempe petere à Deo bona corporis & animæ; etsi optimà sit D. Clementis admonitio, & consilium.

5. Præstat hæc oratio reliquis omnibus, tum autoritate præceptoris, cùm nos 1. eam Christus docuerit, qui solus, quid & quomodo sit orandum, sciebat: nos

enim, quid oremus sicut oportet, nescimus, *ad Rom.* 8. ideo Petrus Chrysologus *serm.*70. supplicandi normam ipse tibi, qui exorandus est, indulsit, ad amoris indicium. Rex ipse functus est officio Aduocati, vt preces quibus responsurus erat ipse dictaret. Et Tertullianus *lib. de oratione. Quid mirum? Deus solus docere potuit, vt se vellet orari; ab ipso igitur ordinata religio orationis, & de spiritu ipsius iam tunc cum ex ore diuino ferretur, animata suo priuilegio ascendit in cœlum commendans Patri, quæ filius docuit.* Idque conueniens fuit, quia rogatus id facere, vt Ioannes fecerat suis discipulis; & quia id ex nobis scire non poteramus, vt dictum est *ad Rom.* 8. & ad tollendum opinionem Gentilium existimantium ex vaniloquentia à suis diis exaudiendos; denique quia cùm esset legislator, debuit nos in moribus instituere: moralis autem bonitas & malitia maximè ex appetitu pendet; debuit ergo dare regulam appetibilium, quæ etiam in oratione petere
2. possemus. qua de re plura Abulensis *in c.6. Matthæi.* tum breuitate, ait enim Tertullianus *loco cit.* Breuitas ista magnæ ac beatæ interpretationis substantia fulta est, quantúmque substringitur verbis, tantum diffunditur sensibus. Cyprianus *serm. de orat. Dominica. Ipsa,* inquit, *est oratio, quam ipse Deus orare docuit, qui suo magisterio omnem precem nostram salutari sermone breuiauit, tamquam sit sermo. de quo Isaias c.*10. Sermonem breuiatum fecit Dominus in toto orbe terræ. & Augustinus *serm.*28. *de verbis Domini. Vides quàm breuis oratio & omnium plena virtutum.* & *serm.* 181. *de temp. Hæc oratio compendiosis verbis septem petitionibus, omnes species orationis comprehendit.* Septem breuitatis causas paucissimis verbis recenset Alensis 4. *p. quæst.* 37. & Carthusianus *p. p. c.*37. vt faciliùs discatur, meliùs retineatur, frequentiùs iteretur, minus orantem fastidiat, fiduciam tribuat impetrandi citò, in deuotione mentis non in verborum multitudine virtus orationis colloce-
3. tur; & minus excusetur ignorans. tum fœcunditate mysteriorum. Audiamus Tertullianum *lib. cit. c.*1. *Nedum venerationem Dei, aut hominis petitionem complexa est, sed omnem sermonem Domini, omnem commemorationem disciplinæ, vt re vera in ea oratione breuiarium totius Euangelij comprehendatur.* Audiamus Cyprianum *lib. de orat. Qualia,* inquit, *sunt fratres dilectissimi orationis Dominicæ sacramenta, quàm multa, quàm magna breuitate in sermone collecta, sed in virtute spiritualiter copiosa, vt nihil omnino prætermissum sit, quod in precibus atque orationibus nostris cœlestis doctrina compendio, non comprehendatur.* Cui subscribens Augustinus *epist.* 121. *ad Probam, c.*12. *Etsi*, ait, *per omnia precationum sanctarum verba discurras, quantum existimo, nihil inuenies, quod non ista dominica contineat, & concludat oratio.* & sanè hæc meritò à Sanctis dicuntur cùm in ea contineatur quicquid determinatè potest à Deo piè peti, vel circa vltimum finem nostrum, siue consideretur secundùm se, siue respectu nostri, vel circa media ad illum, & principaliter, & instrumentaliter. qua de re plura
4. S. Thomas 2.2. *quæst.*83. *art.*9. tum efficacia, de qua Cyprianus *ser. de oratione Dominica. Quando peccatores pro delictis nostris petimus, Aduocati nostri verba promamus. nam cùm dicat,* Quia quodcumque petieritis à Patre in nomine meo, dabit vobis, *quanto efficaciùs impetrabimus quod petimus in Christi nomine, si petamus ipsius oratione?* & Augustinus *Hom.*42. *ex* 50. *Spem habemus obtinendi causæ nostræ, quando talis Iu-*
5. *ri peritus nobis preces dictauit.* Eamdem Dominicam orationem venialia delere peccata docet Concilium Toletanum IV. *can.* 9. Augustinus *in Enchiridio, c.*71. vbi ait, *Delet omnino hæc oratio, minima & quotidiana peccata, delet & illa à quibus vita fidelium scelerate etiam gesta, sed pœnitendo in melius mutata discedit, si quemadmodum veraciter dicitur,* Dimitte nobis debita nostra, *quoniam non desunt, quæ dimittantur, ita veraciter dicatur,* Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. item *lib. de decem chordis.*

*chordis,c.*11 *tract.*12.*in Io. epist.*108. ad Seleucianum *Hom. vltima ex* 50.*c.*8.*lib. de pœnit. medic. c.*2. Magister 4. *sent. d.*16. Hostiensis *c. omnis, de pœnit. & remiss.* Glossa *in proœmio* 6. *in verbo, Benedictionem.* Quare meritò infert Nauarrus *lib. de orat. & horis can. cap.* 19. *num.* 101. & 102. multis respectibus, seu causis deuotè dicendam, quia, quo aliquid præstantius est, eo etiam sit reuerentiùs tractandum.

6. Continet verò exordium, illis scilicet verbis, *Pater noster qui es in cœlis.* Petitiones septem, ex D. Augustino *in Enchi.c.*115. S. Thoma 2. 2. *quæst.*83. *art.*9. etsi alij duas vltimas coniungentes sex tantùm constituant. Earum prima Dei reuerentiam, honorem & gloriam diuinam spectat; primùm enim regnum Dei quærendum est, *Matth. c.*6. cùm nolit Deus vtilitatem nostram à suo honore & gloria seiunctam esse; cùm ipse sit vltimus finis. Duabus sequentibus oramus pro consequendis bonis spiritualibus, æterno scilicet regno Dei, seu beatitudine nostra, & in hac vita adimpletione diuinæ voluntatis, tamquam medio. Quarta petuntur bona temporalia, quibus dum viuimus indigemus. Sequentibus tribus depulsionem malorum præteritorum, præsentium, & futurorum, ita Innocentius *lib.*5.*c.*17. Nauar. *loco citato, num.*106. & alij. Conclusionem vnico verbo contentam, *Amen.* quo ex Gabriele *lect.* 64. & 71. optatur orationis exauditio & efficacia, vel ex aliis significatur preces à Deo exauditas esse.

7. Commemoramus itaque in Proœmio Dei benignitatem captantes, tum eius voluntatem promtam ad benefaciendum nobis, vt qui sit Pater noster, quo etiam exordio vsus est perditus ille filius adolescens ad suos rediens *Lucæ c.*15. tum eiusdem ad id potestatem, cùm sit in cœlis, corporalibus scilicet, in quibus præcipuè sese manifestat, ex D. Cypriano & Gregorio Nysseno, licèt D. Ambrosius *lib.*5. *de sacram.c.*4. & Augustinus *lib.*2. *de serm. Domini in monte, c.*9. de spiritualibus, sanctis videlicet intelligant. Nobis verò Patris nomen fiduciam maximam alloquendi Deum præbet, & impetrandi, quæ postulaturi sumus. *Oratio,* inquit S. Bernardus *serm.*15. *in Cant. quæ paterno nomine dulcescit, omnium petitionum mearum impetrandarum fiduciam mihi præstat;* & Cyprianus *de orat. Dominica. Quia est & quia esse desiderat, Pater placuit nominari.* Idem docet Tertullianus *lib. de oratione,* Chrysostomus *Hom.*20. *in Matth. & Hom.*14. *in Imperf.* Cyrillus *catech.*5. *myst.ag.* Rupertus *lib.*6. *de gloria filij hominis,* Hugo *lib.*2.*off.c.*39. Remigius Antisiod. *in expositione Missæ,* & Bonauentura *in expositione orationis Dominicæ.* Notàtque *ibidem* Tertullianus, & D. Augustinus *lib.*2. *de serm. Domini in monte, c.*8. in veteri Testamento nusquam inueniri præcepisse aut voluisse Deum, Patrem vocari, sed Dominum, quòd Iudæi spiritum seruitutis accepissent; nos autem filiorum & libertatis, *ad Rom.*8. quòd si apud Isaiam *c.*63. Iudæi Deum Patrem & Protectorem vocant, caput illud pertinet ad Christum redeuntem in cœlum deuictis hostibus, & quando iam orationem hanc docuerat. Huc etiam pertinet argumentum illud Christi *Matth.*7. *Quis ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porriget ei, aut si piscem petierit numquid serpentem porriget ei? si ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis Pater vester cœlestis dabit spiritum bonum petentibus se.* Quærenti verò an hoc loco Patris nomine primam sanctissimæ Trinitatis personam, an totam Trinitatem alloquamur, dicimus existimasse plerosque ad primam tantùm personam dirigi, vt sentit Tertullianus *lib. de orat.* dicens ascendere ad cœlum, commendaréque Patri, quæ filius docuit, Cyprianus *de orat. Dominica,* Chrysostomus *Hom.*14.*in Matth.* Rupertus *lib.*6. *de gloria filij hominis,* quia Christus eumdem suum & nostrum Patrem vocare solet, quamuis non eodem modo. *Io.* 20. *Ascendo ad Patrem meum, & Patrem*

vestrum. Alij quos sequitur Maldonatus *in c.6. Matthæi*, & Gabriel *lect.64*. totam sanctissimam Trinitatem hìc inuocari putant, quòd creatio, conseruatio,& reliqua opera ad extra toti Trinitati sint communia. Porrò iure optimo Deus dicitur Pater, quod etiam ex Philosophis vidit Mercurius Trismegistus. cùm in Pimandro *c. 2*. docuit duobus tantùm nominibus dignè Deum appellari, Patris scilicet,& Boni.Etenim verè Pater est,tum iure creationis,*Deut.32.Numquid non ipse est Pater tuus,qui possedit te,& fecit & creauit te?*tum iure conseruationis seu gubernationis paterna quadam prouidentia,charitate & cura prospiciendo, & consulendo vtilitati nostræ. vnde Synesius *orat.de regno.*& sacræ in sanctis sacrificiis preces, Pater noster, exclamantes ad Deum in omnibus non potentiam ipsius glorificantes,sed prouidentiam adorant.Eodémque pertinent,quæ Christus disserit *Matth.6.Respicite volatilia cœli,&c.* Tum iure redemtionis,qua de causa Christus dicitur secundus Adam, Pater futuri seculi. Tum iure adoptionis, qua Deus nos per gratiam in filios adoptauit.*Ad Rom.8. Accepistis spiritum adoptionis,in quo clamamus,Abba Pater.*Audiamus Euthymium *in c.6. Matth.Iubet Christus, vt dicamus, Pater, vt cœlestem cognationem ad memoriam reuocemus, & quo munere affecti simus, puta diuina adoptione.* & D. Ioannes, *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur, & simus.* Eodem Patris nomine commonemur filij tum honoris quem super omnia Deo debemus,iuxta illud *Malachiæ c.1.Si ego Pater, vbi est honor meus?* tum amoris & charitatis erga eumdem,cùm filiis nihil charius patre esse debeat.quod docuit S.Augustinus *lib.2.de serm. Domini in monte, c.8.*dum nomen hoc amoris esse plenissimum,eóque charitatem excitati confirmat.tum denique vt nostræ dignitatis simus memores,& enitamur Patri nostro esse similes.ob id Cyprianus *loco cit. Meminisse*,inquit, *debemus,quia quando Patrem Deum dicimus, quasi filij Dei agere debemus, vt quomodo nos nobis placemus de Deo Patre, sic sibi placeat & ille de nobis.* Nyssenus *de orat. Dominica. Si conscientia vitiosa quis præditus, Deum Patrem suum dicat, nihil aliud quàm suorum malorum quasi Principem & autorem insimulabit.*Clemens *lib.7.c.25. Preparantes vos ne sitis indigni adoptione filiorum Patris, ne si indignè vos illum Patrem vocetis, exprobretur vobis id quod Israël primogenitus audiuit:* Si sum Pater, vbi est gloria mea, & si sum Dominus, vbi est timor meus? Petrus Chrysologus *serm. 68. Qui se Dei filium credit, actu, vita, moribus, honestate, tanto generi respondeat.* Denique S. Germanus *in Theoria: Si voluntatem eius facimus, Pater noster est, sin minus, cuius opus exequimur, Pater noster est. nam Christus ipse dixit:* Vos de diabolo Patre estis, & concupiscentias Patris vestri vultis perficere, *Jo. 8. Noster* verò dicitur, & non *meus*. tum ad differentiam Christi, vt sentit Ambrosius *lib. 5. de sacram. c. 4.* Rupertus *in c.6. Matth.* & S. Thomas item *c. 6. in Matthæum*, qui non dicit, Pater noster, sed meus; cùm singulari modo sit Pater illius, quia illum de sua substantia genuit. nos verò noster dicimus in communi, quia omnes creauit, omnes conseruat,& nutrit, omnes quantum in ipso fuit, redemit. tum ad differentiam infidelium, ex Tertulliano, & Cypriano *locis citatis*; licèt enim sit Pater omnium, *ad Eph.4.* quantum ad creationem,conseruationem, gubernationem,& redemtionem, peculiari tamen ratione est fidelium Pater, *Ioan. c. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius*, ratione adoptionis; vnde sumus veluti medij inter Christum filium naturalem Dei, & infideles quasi ancillæ filios, non ex gratia quasi ex libera per adoptionem genitos, nos autem adoptiui quidem, sed legitimi, ideóque hæredes Dei, & cohæredes Christi, *ad Rom.* 8. Talis tamen, vt verbis vtar D. Augustini *serm. 4. de vig. Paschæ*, est iste

Pater

Pater cum quo possideamus: dat hæreditatem, sed non moriens illam nobis derelinquit, non enim ille discedit, sed ille permanet, vt nos accedamus. tum vt admoneamur mutuæ dilectionis quam proximis debemus, siue diuites, siue pauperes, siue nobiles, siue ignobiles, cùm simus eiusdem patris filij, & inter nos fratres. D. Augustinus *serm.* 182. *de tempore. Admonemur*, inquit, *hoc verbo diuites, & nobiles, cum Christiani facti fuerint, quatenus se non extollant aduersus pauperes, & ignobiles, quoniam simul dicunt*, Pater noster, *quod non possunt verè & piè dicere, nisi se fratres esse cognoscant.* & *sermone* 4. *de vigilia Paschæ. Ad magnum genus pertinere cœpistis, sub isto Patre fratres sunt Imperator, & miles; sub isto Patre fratres sunt diues & pauper; omnes Christiani fideles diuersis in terris habent patres, alij nobiles, alij ignobiles, vnum verò Patrem inuocant, qui est in cœlis: si ibi est Pater noster, ibi nobis preparatur hæreditas.* Chrysostomus *Hom.* 14. *in c.* 6. *Matth. Quo verbo* [Noster] *& inimicitias dirimit, & superbiam reprimit, & explodit inuidiam, & introducit matrem bonorum omnium charitatem, & humanarum rerum inæqualitatem prorsus expellit, & miram regis cum paupere æqualitatem honoris ostendit.* tum denique ex Cypriano *vbi suprà*, Fortunato Pictauiensi *lib. de oratione dominica.* Augustino *lib.* 2. *de ser. Domini in monte*, & *ser.* 182. *de temp.* Ambrosio *lib.* 5. *de sacram. c.* 4. Chrysostomo *Homil.* 20. *in Matth.* & *ibidem* Theophylacto, & Floro *in expositione Missæ*, vt meminetimus quando oramus non pro nobis tantùm orare, sed pro toto populo, cùm omnes simus fratres. Autor Imperfecti *in Hom.* 14. *in* 6. *cap. Matthæi. Libenter Deus audit, quando Christianus non solùm pro se, sed pro altero orat; pro se enim orare natura est, pro altero autem gratiæ. pro se orare necessitas rei cogit, pro altero autem charitas fraternitatis hortatur. dulcior autem est ante Deum oratio non quam necessitas rei transmittit, sed quam charitas fraternitatis commendat.* *Qui es.* rectè quidem, cùm Deo soli propriissimè *esse* conueniat, cùm solus sit actus purus, & nulla admixtus potentia ad non esse, cùm immutabiliter sit, & in quo nihil est præteritum, & futurum, sed semper tantùm præsens æternum. ideo *Exod.* 3. *Ego sum qui sum.* & Moysi, *Qui est misit me ad vos. Hoc nomen mihi est in æternum.* Sicut verè & propriè aurum esse dicitur, in quo nihil est nisi aurum, & nihil est non aurum; ita is esse verè dicitur, in quo nihil est nisi esse, nihilque in potentia ad non esse. *In cœlis.* etsi Deus vbique sit, cùm dixerit Iob, *excelsior cœlo est*, & Dauid *Psal.* 138. *Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades. si assumsero pennas, &c.* rectè tamen dicitur esse in cœlis. tum corporalibus, vt exponit secundùm litteram Cyprianus *de orat. dominica*, Nyssenus *orat.* 2. *de eadem*, Chrysostomus *Hom.* 20. *in Matth.* Theophylactus *ibidem*, Cassianus *collat.* 9. *c.* 18. S. Thom. *p. p. q.* 8. S. Bernardus *ser.* 1. *in Psal. Qui habitat.* quòd ibi gloria eius maximè eluceat, sicut anima ex eodem Bernardo, cùm in toto sit corpore, excellentiùs tamen & præstantiùs censetur esse in capite, quòd ibi vigeant sensus omnes. eadémque de causa Tertullianus & Arnobius testantur Christianos oculos in cœlum, seu ad orientem solem solitos orando conuertere, vt in re meliori Deum præ cæteris optimum contemplentur. qua de re egimus *lib.* 3. *c.* 19. Quare etiam Dauid *Psal.* 18. dixit, *In sole posuit tabernaculum suum.* & *Psal.* 2. *Qui habitat in cœlis irridebit eos. Psal.* 112. *Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat.* & *Psal.* 122. *Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis.* vt etiam scribit Aristoteles *lib.* 1. *cœli. t.* 3. omnibus gentibus quasi à natura insitam opinionem fuisse, Deum habitare in cœlo. tum spiritualibus, idest, cordibus iustorum, vt mysticè intelligit Ambrosius *lib.* 5. *de sacram. c.* 4. Augustinus *lib.* 2. *de ser. Domini in monte, c.* 9. Cyrillus *catech.* 5. *myst.* Innocent. *lib.* 5. *c.* 20. Bonau. *in expositione Missæ*, Hugo de S. Vict. *lib.* 2. *de off. c.* 39. cùm dicatur Deus peculiariter

cularıter habitare in Sanctis. vt docet S.Augustinus *tr.*48. *in Io.*& S.Thom. *p.p. q.*43.*art.*5. & colligitur ex illo *Io.* 14. *Ad eum veniemus, & apud eum mansionem faciemus*, & ex illo D. Pauli, *Templum Dei quod estis vos.* Sitque inter cœlos & sanctos non parua analogia, tum ob vitæ sublimitatem, *ad Philip.* 3. *Nostra autem conuersatio in cœlis est*; tum ob bonorum operum claritatem, *ad Philipp.*2. *Inter quos lucetis vt luminaria in mundo*; tum ob propositi in bonis firmitatem, *Psal.*32. *Verbo Domini cœli firmati sunt.* tum ob quiescentem Deum in eis per gratiam.quare Ambrosius *loco citato. Cœlum est ibi, vbi cessauit culpa, cœlum est ibi, vbi flagitia feriantur. Cœlum est ibi, vbi nullum mortis est vulnus.* Et sanè hoc procemio dum Patrem in cœlis esse fatemur, insinuatur nobis, vt postpositis terrenis negotiis ad cœlestia, vbi Pater noster est, animum intendamus. *Nolite*, inquit D. Augustinus *ser.*4. *de vig. Paschæ, inhærere in terris, qui Patrem inuenistis in cœlo.* Chrysost. *Hom.*20. *in Matth. Cum Deum dicit esse in cœlis, non ibi eum hoc dicendo concludit, sed à terris abducit orantem, eùmque superius habitaculis ac regionibus affigit excelsis.* Similia habet *in Imperfecto Hom.*14. Theophylactus *in c.*6.*Matth. Cùm dicit in cœlis, ostendit tibi patriam tuam, & domum paternam.* Videndus etiam Cassianus *collat.*9.*c.*18. Nyssenus & Fortunatus Pictauiensis *de oratione Dominica.*

Sanctificetur nomen tuum. Prima petitio pertinens, teste D.Thoma 2. 2. *q.*83. *art.*9. ad vltimum finem nostrum secundùm se consideratum; vnde etiam primo loco poni debuit. In ea verò petimùs per charitatem absolutè Dei gloriam, optantes, vt ab omnibus glorificetur, absque intuitu vtilitatis nostræ, iuxta illud Domini *Matth. c.*6. *Quærite primùm regnum Dei.* rectè igitur Chrysostomus *Hom.* 20.*in Matth. Sanctificetur nomen tuum.* digna prorsus oratio eo, qui Deum Patrem appellauit, nihil omnino priusquam pro illius gloria supplicare, omnia verò reliqua secundo loco ducere, & infra eius laudes numerare. Intelligimus autem per eius Nomen hoc loco, non tantùm vocem *Deus.* vt obseruauit etiam Maldonatus *in c.* 6. *Matthæi*, sed de Maiestate illius hominum existimationem, & quicquid ad eius excellentiam declarandam aliquo modo pertinet. Sic *Isaiæ c.*30. dicitur, *Ecce nomen Domini venit de longinquo.* & *Ieremiæ c.* 50. *Speret in nomine Domini.* Sed quî fieri potest, dicet quis cum Cyrillo *catech.*5.*myst.* & Chrysostomo *Hom.*14. *Imperfecti*, vt petamus ab hominibus sanctificari, qui & homines ipsos sanctificat, & sua natura sanctus est, etiamsi id nos non dicamus? sunt qui existiment à nobis peti sanctificari Dei nomen in nobis, ita vt sanctificatio, qua in eius nomine sanctificati sumus in Baptismo, perseueret & augeatur bonis operibus. ideo S.Germanus *in Theoria. Et quid enim? non est sanctus Deus? profectò sanctus est, sed hoc ais:* In me sanctificetur nomen tuum. eodem modo exponit Bonauent. *in expositione Missæ.* Hugo *lib.*2. *de off.c.*39. & videtur expositio D.Cypriani *in orat.dominicam*, & Didymi S.Hieronymi præceptoris *in c.*3.*ep.*1.*D.Petri.* Alij tamen, vt Iansenius *in Concordia c.*41. & Maldonatus *loco citato* existimant, nos petere vbique glorificari Dei nomen ac maiestatem, ita vt vniuersi Deum colant, honorent, & timeant. tum quia aliàs non distingueretur petitio hæc ab illa, *fiat voluntas tua.* nam dicitur *ad Thessal.* 4. *Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra.* tum quia videtur Dominus nos docere voluisse, vt ante omnia Dei gloriam quæramus, vt quæ præ omnibus sit optanda: ita acceperunt etiam Chrysost. *Hom.*20. *in Matth. & Hom.*14.*in Imperfecto.* Hieronymus *in c.*6. *Matth.* Augustinus *lib.*2. *de ser.Domini in monte.c.*10.*& ep.*121.*de orando Deo. c.*11.*&*12. Euthymius *in Matthæum.* S.Thomas 2.2. *q.*83. *art.* 9. *ad* 1. Fortunatus Pictauiensis *de oratione dominica*, vbi ait. *Sanctificetur nomen tuum*, idest, benedicatur nomen tuum incessanter omnibus linguis,

linguis, vniuersis locis. Et prædictum fuerat *Sapientiæ c.10. Decantauerunt Domine nomen sanctum tuum.* & *Psal.112. A solis ortu vsque ad occasum laudabile nomen Domini. Psal.144. Laudationem Domini loquetur os meum, & benedicat omnis caro nomini sancto eius in seculum, & in seculum seculi.* & *Malachiæ c.1. Ab ortu solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificium offertur nomini meo.* præsertim cum apud Hebræos sanctificare idem sit, atque apud Latinos celebrare; vt sanctificare sabbatum, *Ezech.44.* sanctificare ieiunium, *Ioelis c.1.* Sed cur potius dicitur sanctificetur, quàm laudetur vel glorificetur? An quòd nihil æquè Deus æstimet quàm esse & haberi sanctus. vt semper magno affectu à cœlestibus illis spiritibus proclamatur *Isaiæ 6. Apoc.4.* Cur item non est adiectum vt per nos eius nomen sanctificetur? An vt desiderium nostrum de sanctificatione eius nominis se extendat etiam ad omnes homines qui nunc in terra versantur, & in futuro erunt, & sunt in Purgatorio; nec non ad Angelos, quin etiam ad omnes omnino creaturas?

9. *Adueniat regnum tuum.* Non optamus, nec petimus hac secunda petitione regnum naturæ, quo Deus ab initio mundi rebus omnibus dominatur, déque singulis disponit, vti vult, secundùm illud *Psal.144. Regnum tuum regnum omnium seculorum, & dominatio tua in omni generatione & generationem,* vt rectè aduertit S. Augustinus *lib.2. de ser. Domini in monte. c.10.* ita enim Deus creaturis omnibus dominatur, vt nihil ei possit resistere. *Esther c.13.* sed vel regnum gratiæ, quo regnat in omnibus iustis per fidem, spem, & charitatem, cæteràsque virtutes. de quo S.Paulus *ad Rom. c.14.* & Lucas *c. 17. Regnum Dei intra vos est.* quem sensum sequutus est D. Ambrosius *lib.5. de sacram. c.4.* Hieronymus *in Matthæum, & lib. 3. contra Pelagianos,* Cyrillus *catech.5. myst.* Nyssenus *de orat. dominica.* Autor Imperfecti *Hom.14.* S.Germanus *in Theoria,* Cassianus *collat.9.c.18.* Hugo de S. Victore *lib.2. off.c.39.* Bonauentura *in expositione Missæ.* Estque contrarium regno diaboli & peccati, quod *ad Rom.6.* in homines tyrannidem exercebat. Etsi huic expositioni obstare videatur, quòd tunc non esset distinguenda petitio hæc à sequenti, vt innuit etiam Tertullianus *lib. de oratione*; & quia in tota hac oratione æternam beatitudinem non peteremus, quæ post Dei gloriam maximè est expetenda, & flagitanda: vel quòd maximè congruere videtur, Regnum gloriæ beatitudinémque nostram, vt non iam amplius necessitati seruiamus, sed maturiùs cum Domino regnemus, quod post Dei gloriam & honorem nobis cordi esse maximè debet, tamquam finis noster, & cuius tamquam media sunt illa, quæ petuntur in reliquiis petitionibus. de quo *Lucæ 23.* latro dixit Christo, *Memento mei dum veneris in regnum tuum.* quódque concupiscebat Dauid *Psal.23. Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.* & *Psal.83. Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum, concupiscit, & deficit anima mea in atriis tuis.* & alibi, *Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est, &c.* & D.Paulus *ad Philipp. c.1. Cupio dissolui & esse cum Christo.* Siue per beatitudinem intelligamus felicitatem corporis & animæ, quæ post diem Iudicij futura est, iam æternis ignibus adiectis improbis, nullísque existentibus amplius in Dei regno scandalis: sed erit, *1. Cor. 15.* Deus omnia in omnibus. & de Regno dictum est *Matthæi c.25. Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, &c.* sic exponunt Augustinus *lib.2. de ser. Domini in monte. c.10.* Theophylactus *in Matthæum.* Rupertus *lib.6. de gloria filij hominis,* Iansenius *in c. 41.* Maldonatus, & alij. siue pro hoc tempore felicitatem animæ rantùm, consequuturo deinde post diem Iudicij, corpore propriam, vt beatitudo sit vndequaque perfecta, vt exponit Tertullianus *lib. de orat.* Cyprianus *de orat. Dominica.*

nica. Augustinus *ep.*121. *ep.ad Probum*, Chrysostomus *Hom.*20. *in Matth.* Euthymius *ibidem.* Fortunatus Pictauiensis *de or.ut. Dominica*, Florus *in expositione Missæ*, S.Thomas 2.2. *q.*83. *art.*9. Valentia *ibid.* Curandum tamen nobis diligenter est, vt non tantùm vocibus, sed ipsis etiam factis, huiusmodi regnum gloriæ à Deo flagitemus, cùm eodem Domino teste *Matth.*7. *Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum.* vt constat etiam ex parabola decem virginum *Matth.* 25. Quare rectè D.Augustinus *tr.*9.*in ep. D. Ioannis*, super illis verbis, *In hoc perfecta est charitas in nobis, si fiduciam habeamus in die Iudicij. Cœpit aliquis desiderare quod timebat, timebat enim ne veniret Christus, & inueniret impium, quem damnaret; desiderat vt veniat, quia inuenturus est quem coronet. Iam cum cœperit desiderare venientem Christum casta anima, quæ desiderat amplexus sponsi, renunciat adultero; fit Virgo interius ipsa fide, spe, & charitate, habet iam fiduciam in die Iudicij, non contra se pugnat, quando orat, & dicit:* Adueniat regnum tuum. *Qui enim timet ne veniat regnum Dei, timet ne exaudiatur, & quomodo orat, qui timet ne exaudiatur? qui autem orat cum fiducia, charitas in eo optat iam, vt regnum Dei veniat, de ipso desiderio dicebat quidam in Ps.* Et tu Domine vsquequo? Conuertere Domine, & eripe animam meam. *gemebat se differri.*

Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. Proposito fine sequuntur media, quorum primum per se, seu directè ac principaliter ad finem consequendum, ex S. 10. Thoma 2.2.*q.*83.*art.*9. est adimpletio voluntatis Dei, seu præceptorum eius. dictum est enim *Matthæi c.*19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Atque vt notat etiam Euthymius *in Matth.* licèt dicatur per verbum Imperatiuum *fiat*, vt etiam dictum est, *Adueniat*, optatiuè tamen sumuntur; optamus enim, & precamur, cùm diuino auxilio ad ea consequenda opus sit. Duplex autem voluntas Dei à Theologis distingui solet 1.*sent. d.*45. *vel* 46. & S. Thoma *p.p. q.*19. quarum vna dicitur absoluta & efficax, qua Deus absolutè & simpliciter vult aliquid fieri, & dicitur à D. Thoma *ibid.* beneplaciti, & semper impletur, iuxta illud *Psal.*113. *Omnia quæcumque voluit fecit in cœlo, & in terra. Isaiæ c.*46. *Omne consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet.* & ratio id docet, quia si Deus cùm aliquid vult illud posset non sequi, esset vel quia Deus non potest quod vult: at est omnipotens; vel quia impeditur à secundis causis; at omnis secunda causa pendet à libero Dei influxu, & concursu, & vt sit, & vt operetur; vel quia Deus voluntatem mutat: at in Deo non est vicissitudinis obumbratio. nihilque potest accidere non præuisum, & præcognitum à Deo, ratione cuius mutetur Dei voluntas. necesse est igitur vt semper impleatur quicquid huiusmodi voluntate absoluta Deus vult. Altera dicitur voluntas conditionata, si videlicet nos etiam velimus, vel non stet per nos ipsos. hac voluntate vult Deus seruari sua præcepta, & nihilominus ea multi transgrediuntur, licèt peccatores ab hac ordinatione voluntatis Dei recedentes, labantur in aliam priorem, qua absolutè discedentes ab hac vita cum peccato vult punire, vt explicat S. Augustinus *lib. de spiritu & littera*, *c.*33. & S.Thomas *loco cit.* & hæc conditionata voluntas dicitur ab aliis voluntas signi, quia quasi signis indicatur. & dicitur esse quintuplex præceptum, prohibitio, permissio, consilium, operatio, quarum duæ sunt ratione mali, permissio mali præsentis, & prohibitio mali futuri. Tres ratione boni, operatio ratione boni præsentis, præceptum ratione boni necessarij, & consilium ratione boni supererogationis. qua de re S.Thom. *loco cit.art.*12. Dur. 1.*d.*45.*q.*3. Gabriel 1.*d.*46.*q.*1. Caietanus *p.*1.*q.*19.*art.*12. Cùm igitur dicitur, *Fiat voluntas tua*, non est sermo de voluntate Dei primo modo, cùm hæc

semper

ſemper fiat, & impleatur; ſed de ſecunda, ex S. Thoma vbi ſuprà *art.* 11. 12. Quare D. Cyprianus *de orat. Dom. Dicimus*, Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra, *non vt Deus faciat quod vult, ſed vt nos facere poſſimus, quod Deus vult. nam Deo quis obſiſtit, quo minus quod velit, faciat?* eodem etiam modo exponit Florus *in expoſit. Miſſæ.* Eſt tamen deinde difficultas inter autores, in quónam ſit intelligenda hæc conditionâta Dei voluntas. Tertullianus *lib. de oratione* putat a nobis peti promtum paratumque animum non tantùm ad ſuſcipienda bona, ſed etiam calamitates & tribulationes fortiter patientérque tolerandas, vt conſtat exemplo Iob dicentis, *Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit, ita factum eſt, ſit nomen Domini benedictum.* D. Ambroſius *lib.* 5. *de ſacram. c.* 4. & S. Germanus *in Theoria* intelligunt nos poſtulare vt ita pacificetur terra victo & deiecto in Abyſſum diabolo, ſicut olim pacificatum eſt cœlum lucifero cum ſatellitibus expulſo, *Apocal.* 12. Alij de obſeruatione mandatorum Dei eſſe intelligendum volunt, ita vt nos precari Chriſtus iuſſerit, vt quod iuſſit, aut conſuluit Deus, id omne obediendo homines in terra præſtent, ſicut Angeli faciunt in cœlo. ſic Hieronymus *in c.* 6. *Matth.* Chryſoſtomus *Hom.* 20. *in eundem, & in Imperf. Hom.* 14. Theophylactus & Euthymius *in Matth.* & Auguſtinus *lib.* 2. *de ſer. Domini in monte c.* 11. vbi ait, fiat voluntas tua, *rectè item intelligitur, obediatur præceptis tuis*, ſicut in cœlo & in terra, *id eſt, ſicut ab Angelis ita ab hominibus.* Denique Maldonatus & alij ſine reſtrictione putant generaliter peti, vt in omnibus rebus fiat voluntas Dei, non ſolùm à nobis, ſed etiam in nobis, ſicut Chriſtus, qui peccare non poterat, dicebat *Lucæ* 22. *Non mea, ſed tua voluntas fiat*, vtique non tantùm à ſe, ſed etiam in ſe. *Sicut.* triplicem comparationem dicere poteſt. Primam vt ab omnibus hominibus in terris fiat, ſicut fit ab omnibus Angelis in cœlo. Sicut explicat D. Chyſoſtomus *Hom.* 20. *in Matth.* vbi ait: *Non dixit in me, vel in nobis fiat voluntas tua, ſed prorſus vbique terrarum, vt ſcilicet euellatur error, & veritas inſeratur, atque vndique vitiis expulſis virtus reuertatur, & in illius cultu nihil prorſus terra diſtet à cœlo.* Similiter quoque explicat Caſſianus *collat.* 9. *c.* 20. Alteram vt non minus integrè Dei voluntas fiat, & non tantùm ex parte ſeruando ſolùm quædam præcepta, aut faciendo quod Deo placet, ſed integrè in omni re fiat hîc voluntas Dei, ſicut in rebus omnibus fit à Beatis. vt etiam admittit Chryſoſtomus *loco citato* poſſe explicari. Tertiam, ratione modi, ex Ianſenio *c.* 41. *Concordiæ*, vt ex charitate libenter & alacriter, in terra ab hominibus impleatur voluntas diuina, ſicut fit à beatis in cœlo. de quibus Dauid *Pſal.* 102. *Benedicite Dominum omnes Angeli eius, potentes virtute, facientes verbum illius ad audiendam vocem ſermonum eius*, id eſt, celeriter, ſtatim & illico cùm Deus aliquid iubet, aut certè, vt textus Græcus & Hebraicus videntur innuere, non ob neceſſitatem vel vtilitatem, aut alium finem, ſed ex charitate & alacri Dei obedientia, qua de re Bellarminus in eumdem Pſalmum. *In cœlo & in terra.* ſenſus litteralis eſt, vt ſicut fit Dei voluntas in patria à Beatis, ita fiat à viatoribus in terra, & exilio, vt accepit Nyſſenus *lib. de orat. Dom.* Chryſoſtomus *Hom.* 20. *in Matth. & Hom.* 14. *Imperfecti.* Hieronymus & Euthymius *in c.* 6. *Matth.* Auguſtinus *ſer.* 126. *de temp. & ep.* 121. *c.* 11. Caſſianus *collat.* 9. *c.* 20. S. Germanus *in Theoria.* S. Thomas 2. 2. *q.* 83. *art.* 9. Ianſenius *loco citato.* Senſus autem myſticus non vnicus eſt. Tertullianus enim *lib. de orat.* Cypr. *lib. de orat. Dom.* Auguſtinus *ſer.* 135. *de temp. & lib.* 2. *de ſer. Domini in monte c.* 11. & Florus per Cœlum ſpiritum, per Terram carnem intelligunt. quòd ſit colluctatio inter carnem & ſpiritum. dum ſpiritus cœleſtia & diuina quærit, caro terrena & temporalia; & ſit ſenſus, vt æquè caro noſtra ac

ſpiritus voluntatem Dei faciat, iuxta illud *Pſal.*83. *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.* Atque ad hoc idem propoſitum affert D. Auguſtinus *lib.*2. *de ſerm. Dom. in monte,c.*11. illud D. Pauli *ad Rom. c.*7. *Mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati*, &, *Condelector legi Dei ſecundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis repugnantem, &c.* Cyrillus verò *Catech.*5. *myſt.* Cyprianus & Auguſtinus *locis cit.* per Cœlum fideles, pios & ſpirituales homines intelligunt, per Terram infideles & impios adhuc terrena ſapientes; vt ſit ſenſus, quomodo in cœlo (fidelibus ſcilicet & piis) facta eſt Dei voluntas, vt eſſent de cœlo, ita fiat in nondum credentibus & impiis, qui ex aqua & ſpiritu incipiant pariter eſſe de cœlo. vel etiam ex eodem Auguſtino & Floro ſuum cuique meritum tribuatur, quod in extremo Iudicio fiet, atque vt præmium iuſtis cum agnis, ſic peccatoribus cum hædis tribuatur damnatio, *Matth. c.*15. Tandem idem D. Auguſtinus *ibid.* per Cœlum Chriſtum, per Terram Eccleſiam interpretatur.

Panem noſtrum, &c. ſequitur quarta petitio, qua, teſte D. Thoma 2.2. *q.*83. *art.*9. petimus ſecundum medium per ſe, ſed inſtrumentaliter conducens ad expoſitum finem conſequendum, ſiue panis nomine panem verbi Dei, aut panem vitæ, ſeu Euchariſtiæ intelligamus, & in eo tamquam principali intelligantur reliqua ſacramenta, & quicquid alit animam, ſiue panem ordinarium, & in eo tamquam potiſſimo alimento omnem victus ſufficientiam tamquam piæ & ſtudioſæ operationis adminiculum. vnde Ionathas *lib.*1. *Reg. c.*14. cùm mel comediſſet habitus eſt tranſgreſſor præcepti paterni, ne quis panem comederet vſque ad veſperam. & *Lucæ c.*14. Chriſtus ingreſſus domum Principis Phariſæorum ſabbato ad capiendum cibum, dicitur ingreſſus manducare panem. Sed non leuis inter Patres difficultas eſt, quonam ſenſu accipiendum ſit panis nomen hoc loco. D. Auguſtinus *lib.*2. *de ſerm. Domini in monte,c.*12. Origenes *Hom.*14. *in Ezechielem*, & Caietanus per quotidianum panem intelligunt Dei verbum, præceptáque diuina, quorum executio debet eſſe cibus noſter, *Io. c.*4. *Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem Patris mei. Io.c.*6. *Operamini non cibum, qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam.* ſed videtur obſtare, tum quia hoc continetur in præcedenti petitione; tum quia huiuſmodi cibum non in hodiernum diem, ſed in omnem æternitatem conuenientiùs peteremus. Tertullianus *lib. de orat.* Cyprianus *de orat. Dom.* Ambroſius *lib.*5. *de ſacram.c.*4. Marius Victorinus *lib.*4. *contra Arianos*, Athanaſius *lib. de Incarnat.* Hieronymus *in c.*6. *Matth. lib.*3. *contra Pelagium, & in c.*2. *epiſt. ad Titum*, Cyrillus *Catech.*5. *myſt.* Fortunatus *lib. de orat. Dom.* Caſſianus *lib.*9.*c.*21. & 24. S.Germanus *in Theoria*, Iſidorus Peluſiota *ep.*281. & Florus *in expoſitione Miſſæ*, docent ſignificare Chriſti corpus, ſeu Euchariſtiæ panem, cùm ſit panis, qui de cœlo deſcendit, *Io.c.*6. & quia quotidie in Eccleſia ſumitur, & *Matth.c.*6. ſit ἐπιούσιον, ideſt, *ſuperſubſtantialis*, quod maximè conuenit Euchariſtiæ, quæ ſuperat vniuerſas creaturas, & debuerit Chriſtus prohibere ſollicitudinem cibi temporalis, & multo minus docere, vt priùs peteremus temporalem panem, deinde remiſſionem peccatorum, & liberationem à malo, quæ pertinent ad vtilitatem animæ. Sed difficultatem facit, tum quòd nondum Chriſtus Euchariſtiam inſtituerat; tum quòd, vt aduertit etiam D. Auguſtinus *lib.*2. *de ſer. Domini in monte,c.*12. non neceſſe ſit quotidie Euchariſtiam percipere, etſi ſit vtiliſſimum, cùm tamen videatur Chriſtus docere petere hunc panem tamquam rem ſingulis quotidie neceſſariam; tum quòd verbis illis, *da nobis hodie*, prohibeamur quaſi in craſtinum petere: at ſi de corpore 11.
ſuo

ſuo intelligeret, non prohiberet, hunc panem poſtulare etiam in craſtinum,& toto vitæ tempore; tum quòd Apoſtoli hac de re nihil cogitarent. Ἐπὶ verò non ſolùm *ſuper*, verumetiam, *ad*, ſignificat, quaſi congruens & pertinens, ideo, ἄρτος ἐπιούσιος erit panis congruens, & pertinens ad ſubſtantiam noſtram, vt colligitur ex D. Baſilio *in qq. compendio explicatis,q.*252. Niſſeno *lib. de orat. Dom.* & Theophylacto. Eumdem ſenſum facit verſio noſtra, teſte Ianſenio *c.*41. dum legit, *quotidianum*, nempe qui quotidie nobis ad vitæ ſuſtentationem eſt neceſſarius; cui fauet textus Caldaicus, qui habet, *panem noſtrum calamitatis ſeu indigentiæ.* ſicut nec fuit conſilium Chriſti vt iuberet quærere panem aliaſque res neceſſarias, quod terrenum eſt, & prohibeat ibidem Chriſtus ſollicitudinem in craſtinum, & ad quod ſatis procliues ſumus natura ipſa; ſed vt doceret vnde & quatenus hæc quærere debeamus. Non enim à terra vt pecudes, ſed à Deo,& non in omne tempus, ſed tantùm in præſens. quare non tam corporis, quàm animæ curam oſtēdit Chriſtus ſe habere; exſcindit enim vehementem affectum ex quo maior peccatorum pars proficiſcitur. vnde D. Auguſtinus *ſer.*126. *de temp. O ſapientia vera, & diuina prouidentia, quæ docuit & panem ſolum petere, & hodie nominare. Hoc enim dicto & auiditas cum auaritia tollitur, & humanæ vitæ inſinuatur incertum, ſecundùm illud,* Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum.*Corpori igitur & animæ eodem tempore Chriſtus petere docet, dum & pro vita panem, & pro anima ne peccata fiant docet poſtulare:ſicut ſequenti petitione poſtulamus ignoſci commiſſa.* Idem verò S.Auguſtinus *ep.*121. *ad Probam. c.*12. *& ſer.*126. *de temp.* Chryſoſtomus *Hom.*20. *in Matth. & Hom.*14. *Imperfecti, & in Pſal.*127. Baſilius *loco citato.* Nyſſenus *lib. de orat. Dom.* Theodoretus *in c.*4. *ep. ad Philip.* S. Thom. 2.2. *q.*83. *art.*9. Innocent. *lib.*5. *c.*24. Bonauentura *in expoſitione Miſſæ,*Gloſſa *in c.*11. *Lucæ,* Ianſenius *in concordia Euang. c.*41. Maldonatus *in c.*6. *Matthæi*, panem quotidianum, & ad victum neceſſarium, reliquáque, quæ ad ſuſtentandam vitam requiruntur, ſignificare exiſtimant. tum quia dicitur, *Panem noſtrum, & quotidianum*, nempe in hodiernum diem, non in futurum, & *calamitatis noſtræ*, vt ex Caldæo diximus, & paulo pòſt ſubditur, *Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum*, quæ indicant agi de cibo corporali. tum quia non exigua eſt pietas, quæ ad victum pertinent non aliunde petere & ſperare quàm à cœleſti Patre,ſicut fecit Iacob *Geneſis c.*28.*Si dominus fuerit mecum, & cuſtodierit me in via per quam ambulo, & dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum, reuerſúſque fuero proſperè ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum.* Et Salomon *Prouerb.*30. *Victui meo tantùm tribue neceſſaria.* Dices: at tunc non videretur oratio hæc conuenire omnibus Chriſtianis, licèt bonis, illis videlicet, qui iam habent paratum cibum, non ſolùm diarium, ſed etiam in vnum & multos annos; cùm non petatur quod iam poſſidetur. Item neque veſperi etiam viuenti in diem, cùm iam ad neceſſitatem refectus eſt. Sed ad priorem difficultatem reſpondet Auguſtinus *ep. citata ad Probam*, pauperes petere vt habeant, diuites vt non amittant; cùm multi dormierint diuites, qui ſurrexerunt pauperes, & quòd illis non deeſt, miſericordiæ Dei eſſe, & non potentiæ ipſorum. Alio etiam modo reſpondet Autor Imperfecti *citata Hom.*14. non ſolùm nos orare panem noſtrum dari nobis, vt habeamus quod manducemus, ſed vt quod manducamus de manu Dei accipiamus. nam habere ad manducandum commune eſt iuſtis & iniuſtis, & frequentiùs habent abundantiùs peccatores: de manu verò Dei panem accipere iuſtorum tantùm eſt; ideo, qui cum iuſtitia præparat panem, illi dat Deus panem, quem manducet, qui autem cum peccato, illi non dat Deus, ſed diabolus. nam omnia quidem à

Deo creantur, non tamen à Deo omnia subministrantur. Ad alteram respondemus cum Iansenio & aliis, cùm nomine panis intelligatur quicquid est necessarium ad vitam, singulísque horis & momentis aliquo egeamus, vt dormituri custodia, meritò semper dicere debemus, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* & panis *Noster* dicitur, tum quia, vt modò ex Autore Imperfecti dicebamus, à nobis acquirendus est iure, non iniuria, fraude, furto, malísque artibus, qui non noster, sed alienus est, vt etiam sentit Nyssenus *lib. de orat. Dom.* tum ex Gregorio *lib.*33. *Mor.c.*5. quia noster est per acceptionem, licèt Dei ex munere. tum ex Euthymio, quia nobis congruit, nobísque formatus est, vt secernatur panis noster à cibo cæterorum animalium: tum quia nobis necessarius non petentes ad luxuriam, & lasciuiam, sed ad necessitatem nostram subleuandam; tum mysticè ex Autore Imperfecti, & Gabriele *lect.*70. quia non nobis solis datur, sed etiam aliis per nos, vt de eo quod accipimus à Deo, partem egentibus faciamus. Et panis *Quotidianus,* seu vitæ accommodatus, & substantiæ nostræ congruens, tum ex D. Augustino *ser.*126. *de Temp.* Nysseno, & Autore Imperfecti, vt significetur frugalitas, & parsimonia; cùm non multiplicem & paratu difficilem cibum petamus, sed omnino necessarium ad humidum radicale, quod deperditur, restaurandum. *Eccli.*29. *Initium vitæ hominis panis & aqua.* 1.*ad Tim.*6.*Habentes alimentum, & quibus tegamur his contenti simus.* qua etiam de re egregiè disserit Seneca *epist.* 61. & Macrobius *lib.*7. *Saturnal.* tum vt præscindatur sollicitudo in futurum, ex Chrysostomo *Hom.*20. *in Matth.* tum ex eodem Augustino *vbi suprà,* quia ignoramus, an sequenti die victuri simus. fortè enim hodie vita finienda erit, iuxta illud *Lucæ c.*12. *Stulte hac nocte repetent animam tuam à te, quæ autem parasti cuius erunt? Da nobis,* liberaliter tamquam Pater, & gratis, non autem redde tamquam ex iustitia debitum. tu enim es, de quo dicitur *Psal.* 103. *Omnia à te expectant, vt des illis escam in tempore, dante te illis colligent, aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate. Auertente autem te faciem turbabuntur, auferes spiritum eorum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur.* & *Psal.* 135. *Qui dat escam omni carni.* & *Psal.*144. *Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam & imples omne animal benedictione.* omnium enim bonorum prima causa est Dei liberalitas, quæ tempore opportuno dat; quando scilicet æquum est dari, quòd videlicet iuxta temporum varietates, varios fructus ex terra producat, & quòd det, quando egemus & esurimus: quod si quando tollit, & sterilitatem immittit quòd id mereantur hominum peccata, Deus medicum imitatur, qui præscribit ægris inediam & abstinentiam vini. Dat verò Deus secundùm ordinem suæ diuinæ prouidentiæ per secundas causas, etiam nobis laborantibus, cùm iusserit initio, *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Euentus tamen non industriæ & labori nostro tribuendus est, sed Deo, sine quo inanis esset labor noster. vnde D. Paulus ad hoc alludens, *Neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Quare omnino pia est, & seruanda consuetudo illa, vt numquam sumantur cibi sine oratione, 1.*ad Tim. c.* 4. Numquam recedamus à mensa, nisi actis Creatori gratiis, vt docet Iosephus *lib.*2. *de bello Iud.c.*7. agens de Essænis, vbi ait: *Deinde voce cibum sacerdos antevenit: neque gustare quemque cibum fas est nisi prius Deo celebratur oratio: post finem quoque prandij vota repetunt quasi datorem victus Deum laudibus canant.* Hieronymus *ep.* 22. *ad Eustochium, de custodia virginitatis.* Athanasius *de virginitate, siue de meditatione,* vbi id pluribus explicat, Chrysostomus *Hom.*50.*&* 34.*in Matth.* & *Hom.*57. *ad populum Antiochenum,* & Prudentius *in hymno de hac eadem re.* Basilius

lius *epist. ad Gregorium Nazianzenum*, & patet exemplo Christi *Matth.*26. & D. Pauli *Act.* 27. *vers.*33. quòd etiam Gentiles natura ipsa duce, id fecisse constat; initio enim conuiuiorum deos inuocabant, vt docet Quintilianus *in declamationibus*, Deíque alicuius statuam in mensa ponebant, veluti eius conuiuij tutelam, ex Statio *in Siluis*, Arnobio *lib.*2. *adu. gentes*, & Athenæo *lib.*1.*c.*9. & diis dapes libare eosdem consueuisse in conuiuiis docet Liuius *lib.*19. *Hodie.* D. Augustinus *lib.*2.*de serm.Domini in monte,c.*12. *& epistola* 121.*c.*11. Cyrillus *catech.myst.*5. Cassianus *collat.*9.*c.*21. interpretantur in præsenti seculo, cùm *ad Hebr.* 3. dicatur, *Adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur.* id est, quamdiu vita suppetit, vt etiam interpretantur, qui per panem, Eucharistiam intelligunt. Idem Augustinus *serm.*126. *de temp.* Nyssenus *de orat. Dominica*, Cyprianus item *de orat.Dominica*, Euthymius *in c.*6.*Matth.*& Chrysostom. *Hom.*28.*in Matth.* Hodiernum diem exponunt, quòd noluerit Christus fideles angi de consequenti die, cùm neque sciamus an simus victuri. Porrò non omnem sollicitudinem rerum temporalium Christus damnat, cùm & loculos habuerit, *Io. c.*12.13. & Apostoli *Act.* 11. annouam curauerint parandam ad futuram famem tolerandam. & Ioseph *Gen.* 41. magna cum prudentiæ laude in septennium solicitus fuerit: sed eam, quæ tamquam finem temporalia quærit, & quæ nascitur ex diffidentia Dei. vnde dicit, *Si autem fœnum agri sic vestit, &c.*& denique eam, quæ non sequitur, sed præcedit sollicitudinem regni Dei, quod primo loco quærere debemus: atque tanta est, vt illi seruiamus; dixerat enim non posse nos duobus dominis seruire. videndus S. Thomas 1.2.*quæst.*108. *art.*3.*ad* 5. *&* 2.2.*quæst.*55. *art.*6. *ad* 7. Gabriel *in canone lect.* 70. qui etiam rectè monet includi sub hac petitione congruens etiam fomentum corporis, vestitum, habitationem, defensionem, & cætera ad corpus, eiúsque bonam ac sanam constitutionem requisita, siue sint bona naturalia, siue fortuita, interiora, vel exteriora.

12. *Et dimitte nobis debita nostra, &c.* Cùm docuerit nos Dominus orare pro bonis adipiscendis, quæ & principaliter & instrumentaliter conducunt ad salutem, docet deinceps orare pro malis deuitandis, quæ nos à beatitudine prohibere possent. ideóque est medium per accidens ad beatitudinem, seu remotio prohibentis. quod triplex est, peccatum scilicet, seu malum culpæ, quod directè excludit à regno Dei, in quod nihil inquinatum introire potest, vt ait Ioannes *in Apoc.* Tentatio, quæ nos impedit ab obseruatione voluntatis, & præceptorum Dei. & præsentes pœnæ. quare ob primum dicimus in hac quinta petitione, *Dimitte nobis debita nostra.* ob secundum dicimus in sexta, *Et ne nos inducas in tentationem.* ob tertium in vltima, *Sed libera nos à malo*, ex sententia D. Thomæ 2.2.*quæst.* 83.*art.*9. Post igitur subsidium temporalis cibi, & cæterorum, quæ requiruntur ad vitæ sustentationem, veniam delictorum petimus, vt qui à Deo pascimur, in Deo viuamus, nec tantùm præsenti & temporali, sed etiam æternæ vitæ consulamus, ad quam venire possumus, si peccata donentur, vt ait etiam Cyprianus *loco citato.* Rectè autem *debita* Christus pro peccatis posuit, vt ex *Luca c.*11. patet. tum quia, Euthymio teste, illis tanquam ære alieno Deo obligati tenemur. tum ex Tertulliano *lib. de orat. c.* 7. & Venantio Fortunato *lib. de orat. Dominica*, quia peccatum in Iudicio debeatur & exigatur. nec peccans iustitiam exactionis euadat, nisi donetur exactio. Sicut seruo illi dominus dimisit debitum *Matth.* 18. tum ex D. Ambrosio *lib.* 5. *de sacram.c.*4. & Augustino *serm.* 28. *de verbis Domini*, quia cùm antea homo liber esset, factus est diaboli debitor qui ei peccata, veluti pecuniam, fœneratus est. & miser homo pro fœnore æternas luit pœnas. cúm-

que cautionem eius teneret diabolus, eam Dominus cruci affixit, & suo cruore deleuit, abstulit debitum, & reddidit libertatem; ob id petimus, vt dimittat debita nostra quasi soluendo de thesauro suæ passionis, quod debemus. Atque ex hoc loco D. Hieronymus *lib.3. aduers. Pelag.* Augustinus *lib.2. contra ep ist. Parmen. c.10.& lib.3.contra duas ep.Pelag.c.5.lib.5.de pecc.mor.c.13.ep.89.& Hom.42.* Cyprianus *lib. de orat. Dominica*, probant neminem in hac vita sine peccato esse, cùm omnes iubeamur dicere, *Dimitte nobis debita nostra.* vt etiam monet D.Io.*epist.1.c.1. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, &c. Prouerb. 20. Quis dicere potest, mundum est cor meum, & purus sum à peccato. Eccl. 7. Non est homo, qui non peccet.* Sicut ex eodem loco probat D. Chrysostomus *Hom. 20. in Matth.* & Cyprianus *loco cit.* post Baptismum concedi remedium pœnitentiæ, cùm fidelium tantùm sit oratio hæc, quibus competit Deum Patrem nominare. quare hac petitione nos salubriter monet Dominus, & infirmitatis nostræ ne efferamur, & paternæ misericordiæ ne desperemus, vt idem Chrysostomus docet. Non dicimus autem, dimitte mihi debita mea, quod fraterna charitas postulet, vt cùm oramus, non tantùm pro nobis, verumetiam pro nostris proximis postulemus. Fuit verò veterum Christianorum mos, vt dicendo: *Dimitte nobis debita nostra*, pectus tunderent, vt constat ex D. Augustino *Hom. 10. inter 50.* Quod verò subditur, *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, non est regula, vt docet D.Chrysost. *Hom.20. in Matth.* cùm ait, *Et certè nequaquam istud æquale est*, Tu remisisti, &c. Cyrillus *catech.5.myst.* Maldonatus *in 6.cap. Matth.* & alij, alioquin malè omnino nobiscum ageretur, si non aliter nobis Deus, quàm nostris nos debitoribus, peccata dimitteret. Deus enim nobis & multo plura, & multo maiora, & multo minus merentibus, & multo liberalius, remittit, quàm nos iis, qui nos offenderunt. quod etiam patet ex parabola debentis decem millia talenta *Matth.* 18. ideo si regula esset, non nobis salutem, sed damnationem peteremus; regula enim est quam imitemur, & non Deus nos, sed nos Deum in dimittendis peccatis imitari debemus: non igitur nos illi, sed ille nobis est regula. Erit igitur conditio tantùm, eo quòd si nos debitoribus nostris non remittamus, neque nobis ille remittet, vt eodem loco *Matth.* 6. Christus paulo pòst docet, & *Marci* 11. *Cùm statis ad orandum dimittite, si quid habetis aduersus aliquem, vt & Pater vester, qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra.* & *Lucæ* 11. non dicitur: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus*: sed dicitur, *Siquidem nos dimittimus omni debenti nobis.* Eccl.28. *Homo homini reseruat iram, & à Deo quærit medelam?* Quare Chrysostomus *Hom.20.in Matth. Itaque à nobis tota hæc res sumit exordium, futurúmque de nobis iudicium in nostra est potestate. ne enim vel irrationabilis quispiam, aut in magno, aut exiguo delicto de iudicio Dei conqueri posset, ipsum reum Dominum illius fecit esse sententiæ. Quemadmodum*, inquit, *tu tibi ipse iudicaueris, ita etiam tibi iudicabo.* Terribile omnino est exemplum illud Sapritij apud Surium 9. *Februarij*, qui offensus à Nicephoro dum ad martyrium duceretur ob fidei Christi confessionem, rogatus à Nicephoro, vt sibi noxam iniuriámque dimitteret, & is renuisset; cùm iam collum ictui subiecisset, à fide resiliuit, id permittente Deo ob negatam condonationem. quod videns Nicephorus ob Christi honorem statim tamquam Christianus prosiliuit, & coronam consequutus est martyrij. Admonet tamen D. Augustinus *lib.21. de Ciuit. c.12.& 27.* non esse intelligendum absolutè Deum dimissurum nobis peccata, si aliis dimittamus, sed si etiam cætera, quæ necessaria sunt, accedant. non enim nobis quomodocumque viuentibus, licet dimittentibus, condonaret peccata, cum non vt fiant, sed quia fiunt peccata, præcipit, vt dicamus, *Dimitte nobis, &c.*

ideo

ideo necesse est, vt nos peccasse pœniteat, adsit animus non iterum peccandi, &c. ea enim est differentia inter affirmatiuas promissiones seu conditiones, & negatiuas, quòd negatiuæ absolutè & sine alia superaddita conditione intelliguntur, affirmatiuæ autem rarò absolutè intelliguntur, vt rectè notauit Maldonatus *in c.6. Matth.* Pessimè verò quidam orationem Dominicam recitantes non dicunt, *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, ne seipsos potiùs obligare, & damnare videantur, mentientes Deo, nolentes inimicis dimittere, sed, vt Cassianus docet *collat. 9. c. 22.* & Autor Imperfecti *Hom.* 14. has cauillationes frustrà Iudici omnium prætendere moliuntur, nec est discipulus Christi, qui non orat, vt docuit Christus, nec Pater libenter exaudit orationem, quam non dictauit filius. ob id orationem dicere potes, Deum fallere non potes, nec accipies indulgentiam, nisi priùs indulseris ipse. Quòd si, teste eodem Autore Imperfecti, qui læsus est, sine spe orat Deum nisi indulserit ei à quo læsus est, quomodo putas orabit, qui non solùm ab altero læsus non est, sed ipse per iniustitiam alios lædit & grauat? Attamen si quis nolit ab odio discedere, non debet tamen abstinere ab hac oratione, vt noui ego fecisse quemdam, qui hac de causa ipsos vigintiquinque annos numquam recitauerat, quia, vt docet S. Thom. 2.2. *quæst.* 83. *art.* 16. Abulensis *in c.6. Matth. q.* 116. & Catechismus Romanus, dicit etiam in persona Ecclesiæ, quæ vt pia mater, persequutoribus libenter ignoscit. ideoque respectu Ecclesiæ in qua multi sunt, qui dimittunt, non mentitur. Porrò non defuerunt inter Gentiles, qui hac eadem de re nos & verbis, & exemplis monerent, inter quos Plato *lib. 1. de Repub. & in Critone in fine*, dixit: *Nullo modo iniuriandum est, neque si iniuriam passus fueris, vlciscendum, vt vulgus putat.* & fusè præclaréque idem argumentum persequutus est Maximus Tyrius *serm. de non referenda iniuria* 42. & Plutarchus *lib. de cohibenda iracundia, & in Apophthegmatibus.* Narrat idem *in Periclis vita*, cum domum vesperi redeuntem à quodam conuitiis lacessitum, seruo imperasse vt illum domum suam cum face accensa deduceret. Lycurgus etiam non modò cæcitatem oculi ab Alexandro illatam æquo tulit animo, sed illum sibi ad supplicium deditum, clementer penes se tamdiu habuit, quoad ex improbissimo factus esset studiosissimus virtutis, vt scribit Stobæus *ser.* 17. Volaterranus *lib.* 16. & Sabellicus *lib. 9. c. 1.* Solon quoque teste Maximo Tyrio *loco cit.* seu mauis Aristippus, teste Laërtio, cùm ei vitio daretur, quòd nescio quem in ipsum despuentem tulisset, dixit: *Piscatores vt gobium vnum capiant patiuntur se aqua marina conspergi, ego idem non feram, vt hominem capiam?* Euclides fratri dicenti in quodam iurgio, *Peream nisi te vlciscar*, respondens, *Ego verò peream, nisi te in meam traduxero sententiam*, confestim pudorem homini incussit, & mutauit, vt scribit Plutarchus *lib. de ira cohibenda*, qui etiam subiicit Polemonem maledictis incessitum à quodam homine lapidum pretiosorum studioso, & qui vitio conquirendi sigilla magno emta laboraret, nihil respondisse, sed sigillorum vni animum aduertisse; idque perspexisse, quo facto delectatus ille. *Non sic*, inquit Polemo, *sed expositum luci contemplare; longè enim pulcrius tibi videbitur.* Denique eodem teste *ibidem*, cùm Arcadio Achiuus Philippum numquam non insectaretur verbis, aliísque soleret dicere,

Fuge hinc

Donec ad hos venias, qui non nouêre Philippum.

Et aliquando in Macedonia esset, atque amici non omittendum, sed supplicio afficiendum dicerent: *Philippus humanè compellatum donis muneribúsque hospitalibus affecit, iussitque deinde inquirere, quos de se ille apud Græcos spargeret sermones, omnibúsque*

testantibus

testantibus mirabilem eum Philippi laudatorem factum: Ego itaque, inquit, *melior vobis sum medicus*. videantur, quæ etiam diximus hac de re *lib.3.c.24.n.7.*

Et ne nos inducas in tentationem. Sexta petitione Deum oramus, vt amoueat à nobis malum tentationis, quæ impellendo ad peccatum obstare potest acquisitioni beatitudinis; ideóque petimus alterum remouens, prohibens, & medium per accidens ad finem consequendum, ex S. Thom. 2.2. *quæst.*83. *art.*9. Et dupliciter potest exponi; primò ne Deus sinat nos vinci à tentationibus, vt exponit D. Augustinus *lib.2. de serm. Domini in monte, c.*14. & *epistola* 121. *c.*11. Hilarius in illud *Psalm.*118. *Non me derelinquas.* Ambrosius *lib.5. de sacram. c.*4. Hieronymus *in c.*26. *Matth.* Cassianus *collat.* 9. *c.* 23. Theophylactus *in c.6. Matth.* Hugo de S. Vict. *lib.*2. *off. c.*39. quòd aliud sit tentari, aliud induci in tentationem: nam sine tentatione nullus probatus est. ob id *Tobiæ c.*12. *Quoniam acceptus eras Deo, necesse fuit vt tentatio probaret te. Iacobi c.*1. *Beatus vir qui suffert tentationem, &c.* &, *Omne gaudium existimate fratres, cum in varias tentationes incideritis, &c.* Induci autem in tentationem sit superari à tentatione, vnde rogamus, non quidem ne nos Deus inducat in tentationem, cùm ipse sit intentator malorum *Iacobi c.*1. quando enim agitur de peccatis, certum est apud omnes Catholicos, quicquid latret Caluinus, Deum non incitare, non impellere, sed solùm permittere tentari, ex Tertulliano & Cypriano *lib. de orat. Dominica*, Augustino *serm.* 124. *de tempore*, Gregorio *lib.* 23. *Mor. c.*27. Ruperto *lib.6. de gloria filij Dei.* Sed ne permittat nos superari à tentationibus; sic tentatus Ioseph illecebra non illatus in tentationem, sic Susanna. Eodem igitur modo rogamus nos, tamquam si quispiam, eodem D. Augustino teste, cui necesse sit igne examinari, non oret, vt non contingatur igne, sed vt non exuratur. Vasa enim figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Altero modo exponitur, non solùm ne nos vinci sinat à tentatione, sed etiam ne permittat nos tentari & impeti tentationibus, præsertim periculosis. Memores enim nostræ infirmitatis, non solùm vt vincamus, petimus, sed etiam ne in certamen descendamus, ne fortè vincamur, ita Cyprianus & Tertullianus *de orat. Dominica*, Augustinus *lib. de bono perseuer. c.6.* Chrysost. *Hom.*20. *in Matth.* & *Hom.*14. *Imperfecti*, Euthymius *in c.6. Matth.* Nyssenus *de orat. Dominica*, Chrysologus *ser.*63. vt enim ait D. Augustinus *lib.*10. *Confess. c.*28. iubet Deus tolerare tentationes, non amare. Non igitur mirum si nos memores nostræ infirmitatis eas deprecamur, cùm & Petrus, qui fortis videbatur, ad vnius mulierculæ vocem Christum negauerit. Quòd si vterque sensus coniungatur, integer & perfectus habebitur huius petitionis intellectus, vt ait Iansenius *in Concordia, c.*41. videlicet ne Deus tentationibus præsertim grauioribus nos concuti sinat, & ne iam tentatione pulsatos nos superari patiatur. 13.

Sed libera nos à malo. Vltima petitio, non pars præcedentis, vt existimat Iansenius. Eadémque de causa *malum* non est referendum ad tentationem, vt voluit Hugo de S. Vict. *lib.*2. *off. c.*39. vt sit sensus, ne inducas in tentationem, sed libera nos ab illa. non enim tunc saluari posset septenarius petitionum numerus admissus communiter. Ex Græcis autem Chrysostomus *Hom.* 20. *in Matth.* Euthymius, Theophylactus *in Matth.* Nyssenus *de orat. Dominica*, Germanus *in Theoria*, & ex Latinis Ambrosius *lib.* 5. *de sacram. c.*4. Cassianus *collat.*9. *c.*23. Tertullianus *lib. de fuga in perseq.* & Petrus Chrysologus *serm.* 70. per *malum* à quo liberari petimus, intelligunt diabolum, quod id suadeat articulus τῦ, qui est in textu Græco, quasi libera nos ab illo Maligno, seu ab ipso nostro malo inimico. Sed similis articulus reperitur etiam *in c.*12. *epist. ad Rom.* Odientes malum, adhæren- 14.

tes

tes bono, vbi malum non significat dæmonem. sic etiam *Psalm.* 40. Communior igitur expositio Cypriani *de orat. Dominica,* Augustini *loco cit.* Bedæ *in Matth.* Ruperti *lib.6. de gloria filij Dei.* S.Thom. 2.2. *quæst.* 83 *art.9.* Amalarij, & Flori *in exposit. Missæ,* Abulensis, Caietani, Carthusiani, Gabrielis *lect.* 71. Catechismi Romani, & aliorum est Mali nomine intelligi cuncta aduersa, quatenus à summo bono nos impediunt. Et differt hæc petitio à superiore, eo quòd illa vitationem culpæ, hac liberationem à pœna postulamus, ne per impatientiam, pusillanimitatem, vanam sollicitudinem, aut aliter officiat. videtúrque hunc eumdem sensum probare Ecclesia; postquam enim populus respondit, *Amen,* sacerdos quasi populi petitionem exponens, subdit, *Libera nos quæsumus ab omnibus malis præteritis, præsentibus, & futuris, &c.* Omittimus clausulam illam à Græcis additam, *Quia tuum est regnum, & potestas, & gloria in secula;* quæ habetur in Liturgia D. Marci, & apud Clementem *lib.7.c.25.* Chrysostomum *Hom.20.in Matth. & Hom.14. Imperfecti,* Theophylactum, & Euthymium *in c.6. Matth.* & in textu Syriaco, Hebraico, & Græco, cui credibile est primùm à Græcis additam, & inde irrepsisse in alios, qui ex Græco translati sunt. Solent enim Græci in precationibus aliqua addere, vt constat Psalmis addidisse, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, &c.* Salutationi Angelicæ, *Quia tu peperisti Saluatorem nostrum.* Latini enim non habent, vt patet ex Tertulliano, Cypriano, Ambrosio, Augustino, Hieronymo, qui tamen in dubiis vti solebant exemplaribus Græcis; & ex Missa Chrysostomi constat appendiculam illam Græcos non continuasse cum oratione Dominica, sed à populo & clero recitata Dominica oratione, sacerdos solus dicebat, *Quia tuum est regnum, & potestas, & gloria in secula.* vt apud Latinos etiam subditur, *Libera nos quæsumus, &c.* Nec addiderunt tantùm, *Quia tuum est regnum, &c.* verùm ex S. Germano, & aliis, *Patris, & Filij, & Spiritus sancti,* quæ docent addita fuisse cum superioribus.

15. *Amen.* Conclusio totius orationis, seu vt appellat D. Hieronymus *in Matth.* signaculum. eóque verbo, vt notat Catechismus Romanus *in fine,* sacerdos, qui Dei & populi interpres est, non autem Ministri, aut populus, qui dixerunt, *Sed libera nos à malo;* respondet submissè, eo quòd spem habeat, non certitudinem, Deum exoratum esse populo, & illius precibus consensisse; cùm tamen in aliis precibus vox *Amen* consensum populi ac desiderium significet, & non Dei. plura de hac voce diximus *lib.3.c.20.*

De oratione, *Libera nos quæsumus.* CAP. XXIIII.

SVMMARIVM.

1. *Sensus & antiquitas orationis,* Libera nos quæsumus. *cur dicatur secretò, déque signo crucis à fronte ad pectus, & osculo patenæ.*

1. EMbolismus est seu excrescentia, ac expositio vltimæ petitionis, orationis Dominicæ, vt docet Amalarius *lib. 3. c.29.* Micrologus *c.17.* Florus *hoc loco,* Innocentius *lib.5. c. vltimo,* Gabriel *lect.* 80. in ea autem petitur, vt liberemur à Malo, in hac explicatur à quibúsnam malis optemus liberari, scilicet præteritis, præsentibus, & futuris, per intercessionem B. Virginis, & Sanctorum omnium.

Mala præterita ex Alcuino, Floro, Gabriele sunt peccata à quibus precamur liberari, iuxta illud, *Fili peccasti, ne adiicias iterum, sed de præteritis deprecare, vt tibi dimittantur.* Mala præsentia sunt, & quotidiana peccata, vnde quotidie necesse habemus dicere, *Dimitte nobis debita nostra,* vt diximus ex Hieronymo *lib.* 3. *aduersus Pelag.* Augustino *lib.* 5. *de pecc. mor. c.* 13. Cypriano & aliis; & afflictiones corporis, aliæque extrinsecus irruentes calamitates. Mala futura sunt, insidiæ, laquei, & quæcumque nobis accidere possunt siue per tentationes diaboli, siue per bella, famem, pestem, cæterásque seculi miserias, vt à peccatis liberi, simus etiam ab omni perturbatione securi. Huius orationis videtur meminisse Hieronymus, cùm agens de trina vigilia Christi super illud *Marci* 14. *Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem. Trina,* inquit, *Domini vigilia tres personas habere nos in orando docet, & de præteritis, & de futuris, & præsentibus veniam rogare.* eam explicat Amalarius, Alcuinus, Florus, Innocentius, & alij, ex quibus antiquitas eius constat. Dicitur verò secretò ex Innocentio *lib.* 5. *c. vltimo,* & Gabriele *lect.* 80. ad significandam triduanam Domini quietem in sepulcro. Interim sacerdos accepta patena, quæ à patendo dicitur ex Varrone *lib.* 4. *de lingua Lat.* & latitudinem charitatis in qua sacrificium sumendum est, innuit, crucis signo, à fronte ad pectus, ad demonstrandum signatum fuisse sepulcri lapidem cum custodibus, ex Gulielmo Durando *lib.* 4. *Ration. c.* 50. se signat: & simul ad indicandum obsequium, quod piæ mulieres Christi corpori exhibere volebant, quæ *Matth.* 28. parauerant aromata, vt venientes Iesum vngerent, ex Innoc. *lib.* 6. *c.* 1. Amalario *lib.* 3. *c.* 30. Dur. *lib.* 4. *c.* 50. patenam osculatur, eáque hostiam diuidendam suscipit.

De Hostiæ partitione. CAP. XXIV.

SVMMARIVM.

1. *De hostiæ diuisione, non diuiso corpore Christi, eiúsque antiquitate, & significatione.*
2. *De signis crucis cum particula super calice.*
3. *De annunciatione pacis.*
4. *De mixtione particulæ cum sanguine ac prece, vt peracta consecratio fiat nobis salutaris, & quàm grauiter in ea re decipiantur Nouatores.*

IAm sacerdos hostiam in manibus acceptam tres in partes diuidit (in quatuor 1.
& crucis similitudinem in Liturgia Chrysostomi) & depositis aliis, vltimam,
vt fit etiam in dicta Liturgia Græca, cum præscriptis verbis, *Hæc commixtio, &c.*
Lib. 4. c. quæ mox explicabuntur, immittit sanguini. Ea porrò fractione, vt aliàs dixi-
17. §. 2. mus, non diuiditur corpus Christi, ex Magistri & Scholasticorum communi
& 3. sententia 4. *d.* 12. S. Thom. 3 *p. quæst.* 83. *art.* 5. *opusc.* 59. *c.* 7. Alb. *tract. de Missa,* & in illud Marci, *Et manducantibus illis.* Micrologo *c.* 17. Turrecrem. *can. triforme, de consecrat. d.* 2. *num.* 1. & docet expressè D. Iacobus, cùm in Liturgia ait, *Gustate & videte quod benignus est Dominus, qui in partes distributus, ac non diuisus, & fidelibus impertitus, nec consumtus est,* & S. Germanus *in Theoria. Statim fit partitio diuini corporis* (quoad species scilicet) *verùm enimuero tametsi in partes diuiditur, indiuiduum & insectum in singulis sectorum partibus totum agnoscitur, & inuenitur.* videndus S. Dionysius Patriarcha Alexandrinus *in epist. aduer. Paulum Samosathenum,* approbata in Concilio

Concilio Antiocheno, quam recitat Turrianus noster *lib. 1. de Euch. c. 10.* D. Thomæ sequentia *in festiuitate corporis Domini, & opusc. 59. c. 7.* vbi affert exemplum speculi, quo fracto non frangitur imago animalium anulosorum quorum anima est vna integra, sed si diuidantur tot fiunt animæ, quot partes, ex Aristotele *lib. 2. de animalibus*, & hominis cuius anima diuiso membro aliquo integra perseuerat. Est autem diuisionis hostiæ ritus antiquissimus, vt constat ex D. Iacobo *in Liturgia*, Dionysio *de eccl. hier. c. 3.* Chrysostomo *in Liturgia, & Hom. 24. in 1. ad Corinth.* Sergio Papa *can. triforme, de consecr. d. 2.* Prospero *can. cùm frangitur, de consecrat. d. 2.* Amalario *lib. 3. c. 35.* Rabano *lib. 1. inst. c. vltimo,* Paschasio *lib. de corpore Domini, c. 18.* Stephano Heduensi *c. 18.* Guitmundo *lib. 1.* & aliis. Sed huiusmodi partitio non est censenda de substantia sacrificij, vt contra Canum *lib. 12. c. 13.* superiùs *lib. 1. c. 5.* diximus, sed omnino accidentalis. tum ex D. Thoma *3. p. quæst. 83. art. 6. ad 6.* tum quia non fit in omnibus Liturgiis: v.g. in Liturgia Basilij, & in iis in quibus fit, non fit eodem prorsus modo. Significat verò hæc diuisio hostiæ in tres partes, tum diuisionem corporis Christi in passione, ex D. Thom. *3. p. quæst. 83. art. 5.* est enim Christus vulneratus in manibus, pedibus, & latere; tum tres in Christo substantias, diuinitatem, animam & corpus, ex eodem D. Thoma *opusc. 59. c. 7.* tum eiusdem triplicem statum, cùm aliquando fuerit mortalis, aliquando mortuus, & nunc sit immortalis, ex D. Thoma *ibid.* tum distinctionem mystici Christi corporis, ex *can. triforme, de consecrat. d. 2.* Glossa, & Turrecremata *ibid. num. 5.* vt nos scilicet adhuc pugnantes denotemur; degentes in Purgatorio (vtrique enim adhuc afflictionibus terimur, vt vtraque hostiæ pars sicca teritur dentibus) & illi, qui iam cum Christo regnant, & inebriantur ab vbertate domus Dei, significati particula quæ in calice miscetur sanguini; seu vt vult S. Bernardus *ser. de cœna*, Innocentius *lib. 6. c. 3.* Hugo de S. Vict. *lib. 2. offic. c. 39.* & Stephanus Heduensis *c. 18.* pars, quæ in calice ponitur Ecclesiam militantem adhuc fluctuantem repræsentat, aliæ duæ Ecclesiam, quæ in Purgatorio purgatur, & eam quæ in cœlis triumphat, etsi alij aliò trahant, vt in fine capitis dicetur.

2. Signat sacerdos cum particula ter super orificium calicis; cuius causam reddens Rabanus *lib. 1. inst. c. 23.* ait: *Crux, quæ formatur super calicem oblata particula, ipsum corpus nobis ante oculos ostendit, quod pro nobis crucifixum est*; *ideo verò tangit quatuor latera calicis, quia per illud humanum genus ad quatuor climata mundi ad vnitatem vnius corporis coniungit, & ad pacem Ecclesiæ catholicæ & Apostolicæ perduxit.* Stephanus autem Heduensis *c. 18.* existimat fieri triplex signaculum crucis ad honorem sanctissimæ Trinitatis, quæ misit Agnum, qui per crucem saluauit mundum, pacémque fecit Angelorum & hominum. Micrologus *c. 17.* & S. Thom. *3. p. quæst. 83. art. 5.* huiusmodi triplici crucis signo, & mixtione particulæ cum sanguine, docent significari triduo vnitam fuisse animam Christi corpori, factámque resurrectionem.

3. Tum pax omnibus à sacerdote nunciatur, idque veteri Ecclesiæ ritu, cùm habeatur apud Dionysium *de eccl. hier. c. 3.* Clementem *lib. 8. c. 18.* Chrysostomum *Hom. 18. in 2. ad Corinth.* Optatum Mileuitanum *lib. 3.* Alcuinum *c. de celebr. Missæ*, Amal. *lib. 3. c. 31.* Ordinem Romanum, VValfridum & Micrologum; eóque ostenditur mysterium hoc, esse & sacrificium ad reconciliandos Deo peccatores, & sacramentum concordiæ & charitatis, vt quotquot ex eo participant, veluti vnius corporis membra se diligant: éstque pax triplex ad Deum, ad seipsum, & proximum. Eamdem imprecatur populus spiritui sacerdotis. Porrò sacrifi-

cante D. Gregorio cùm dixisset, *Pax Domini sit semper vobiscum*, & non responderet Minister, *& cum spiritu tuo*, id Angeli clara voce responderunt. quod innuit etiam Damascenus *in orat. quòd mortui viuentium Missis iuuentur*, asserens illi in Missa Angelos inseruisse.

Subditur oratio, *Hæc commixtio & consecratio, &c.* quæ habetur & in Concilio Toletano IV. *can.* 17. in antiquissimo ordine Romano, apud Algerum *lib.* 1. *c.*19. Amalarium *lib.*3. *c.*31. & Micrologum, qua petimus fieri, non quidem in propria specie, sed ratione specierum panis, & vini mixtionem mysticam. vt enim corpus Domini dicitur tangi, attolli, &c. ratione specierum; sic etiam ratione specierum panis & vini, dicitur permisceri, vt Gabriel *lect.*54. cæteríque Theologi docent. D. Iacobi Liturgia habet, *Vnio sanctissimi corporis & pretiosi sanguinis Domini, & Dei ac Saluatoris nostri Iesu Christi.* deinde, *vnitum & sanctificatum & consummatum in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, nunc & semper.* Sic etiam postulamus vt consecratio antea facta (iam enim sub speciebus adest Christus) fiat accipientibus proficua ad vitam æternam, ac salutaris. Similiáque habentur in Græcis Liturgiis, vt apud D. Iacobum, *Mitte super nos, & super hæc dona Spiritum sanctum tuum, vt sint nobis ex his sumentibus in remissionem peccatorum*, & apud D. Chrysostomum, *Vt fiat communicantibus in emundationem animæ.* Ideóque nihil continet absurdi, vt Lutherus, & Kemnitius somniant, nec damnata est à Iulio Papa *can. cùm omne, de consecrat. d.*2. ibi enim, sicut etiam in Concil. Bracarensi III. *can.* 1. damnatur solùm mixtio quædam, quæ fiebat ad communicandum populum hostiæ in calice, quòd crederent in corpore non contineri etiam sanguinem, vt S. Thomas, Turrecremata, & alij docent. Rectè igitur cùm seorsim corpus & sanguis per se consecrata fuerint, ad recolendam Christi Domini mortem, per quam sanguis seiunctus est à corpore, ad exprimendum mysterium dominicæ resurrectionis, qua reunita sunt, sanguis & anima corpori, species panis miscentur speciebus vini, vt explicat S. Thomas, etsi ex supradictis alij referant aliò. non enim repugnat idem variis de causis fieri. non pertinere autem hanc mixtionem ad essentiam, aut integritatem sacrificij, diximus *lib.* 1. *c.*5. *n.*2. 4.

De precatione, *Agnus Dei.* CAP. XXV.

SVMMARIVM.

1. *Quisnam inuexerit in Missam* Agnus Dei, *déque eius conuenientia, & trina repetitione.*
2. *Cur Christus vocetur Agnus Dei.*
3. *Cur dicatur in præsenti,* Tollis peccata mundi.
4. Miserere nobis, *vel,* Dona eis requiem.

SEquitur sanctissimæ Eucharistiæ adoratio, precatione illa, *Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis*; quam instituisse Sergium Papam in Missam dici 1.
testis est Amalarius *lib.*3. *c.*32. Alcuinus *c. quid signif. cent vestimenta.* Valfridus *c.*22. Micrologus *c.*18. Innocentius *lib.*6. *c.*4. Rupertus *lib.*2. *c.*21. Berno Augensis *c.*1. Stephanus Heduensis *cap. vltimo*, Hugo de S. Vict. *lib.*2. *off. c.*11. Bonauentura *hoc loco* Platina *in Sergio*, Nauclerus *generatione* 24. Baronius *in anno* 701. Agni tamen Dei in Missæ sacrificio hoc loco mentio, si non precatio, multo antiquior est,

est, vt constat ex illis verbis D. Iacobi *in Liturgia: Ecce Agnus Dei, filius Patris, qui tollit peccata mundi, mactatus pro mundi vita, & salute.* & Chrysostomus item *in Liturgia. Diuisurus sacerdos panem dicit: Diuiditur Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi.* & *Hom.* 41. *in* 1.*ad Cor. Non est temere excogitatum, nec frustrà memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, & accedimus pro ipsis Agnum illum iacentem, & peccata mundi tollentem,&c.* Decuit verò, teste Paschasio *lib. de corpore Christi. c.vltimo*, vt priùs Agnus Dei inuocaretur, fidésque calesceret, quàm eius caro comederetur immolata, vt tollat peccata mundi. Inclamatur verò ter, tum ex Bonauentura quòd petamus liberari à malis præteritis, præsentibus, & futuris. tum ex Innocentio quòd pro tribus peccatorum generibus cogitationis, oris, & operis imploremus misericordiam.

2. Appellatur hìc Christus Agnus, vt etiam fit *Isaiæ c.*53. *Io. c.*1. *Apocal. c.*5.6.7. tum propter innocentiam, ex D. Augustino *tr.*4.*in Io.* ob quam 1.*Petri c.*1. appellatur, immaculatus, & incontaminatus. *Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi Agni immaculati, & incontaminati.* tum ob mansuetudinem in opprobriis & tormentis, vt docet illis verbis Isaias, *Quasi Agnus coram se tondente obmutescet, & non aperiet os suum.* tum quòd fuerit victima sacrificij, figuratus in agno, qui *Num. c.*28. manè & vesperè immolabatur, & de quo *Ieremias c.*11. *Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam.* Idemque sentit Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius *in c.*1. *Io.* Ambrosius *lib.*9. *ad Gratianum*, vbi comparans sacrificium Christi sacrificio Abelis, & non Cain. *Sciuit*, inquit, *Abel diuidere, qui ex primitiis ouium obtulit sacrificium, docens non terræ munera placitura Deo, quæ degenerauerunt in peccatore; sed ea in quibus diuina gratia mysteriis refulget. Prophetauit itaque nos per passionem Domini à culpa esse redimendos, de qua scriptum est:* Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: *vnde de primitiis obtulit, vt primogenitum designaret.* Dicitur etiam Agnus Dei, tum quòd sit vnigenitus filius Dei, *Io.c.*1. tum quòd à Deo missus, & nobis datus, *Io. c.*3. *Sic Deus dilexit mundum vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* tum quòd fuerit victima Deo oblata, & illi summe grata. quare Theophylactus, *Agnus*, inquit, *Dei dicitur, siue quòd Deus acceperit mortem Christi pro salute nostra, siue quod Deus tradiderit illum pro nobis ad mortem, quemadmodum dicere solemus, sacrificium hoc illius est, idest, ille sacrificium hoc obtulit; sic ergo Christus dicitur Agnus Dei, eo quòd Pater propter charitatem suam erga nos, eum dederit ad mortem.* Idem docet Euthymius. Cap.53.

3. Dicitur, *Tollis*; in præsenti, & non in præterito tantùm, *tulisti*, aut futuro solùm, *tolles*, vt aduertit Chrysostomus *Hom.*17.*in Io.* & Theophylactus, quia cœlestis ac diuinus Agnus semper tollit peccata. ideoque tempus præsens significat perpetuitatem quamdam, ita vt intelligatur tollere quotidie; per ipsum enim aliquando passurum antiquis Patribus credentibus peccata sunt condonata, condonantur nobis in præsenti per ipsum iam cruci affixum, & dimittentur cæteris vsque ad mundi finem, eius sanguine deleto, quod aduersùm nos erat, chirographo peccati. Et quidem tollit Christus peccata, tollit Pater, tollit Spiritus sanctus, sed Christus tollit ac dimittit, vt Deus cum Patre & Spiritu sancto, & tollit vt Agnus, idest, Deus homo per mortem & sanguinem suum, *Apoc.*5. *Quoniam* (inquiunt cœlestes ciues) *occisus es, & redemisti nos Deus in sanguine tuo, ex omni tribu & populo, & natione.* & *Isaiæ c.*52. *Iniquitates eorum ipse portabit.* 1.*Petri. c.*2. *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum.* Tollit igitur peccata non vnius tantùm hominis, aut Gentis, sed totius mundi. 1.*epist.Io.c.*2. *Ipse est*

propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam totius mundi. & *Io. c.3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam.*

Rectè & appositè dicitur, *Miserere nobis*, siue agni naturam consideres, siue Dei, siue peccati, siue misericordiæ, siue naturæ humanæ conditionem. & quidem Agno misereri conuenit, cùm ei mansuetudo naturalis sit, non ira & vindicta. quod si idem sit etiam leo Iudæ *Apoc.5.* leoni quoque in supplices clementia conuenit, vt ferunt. similiter quatenus est Agnus Dei, eum misereri decet, cùm proprissimum sit Dei misereri & parcere, & in hoc, teste D. Thoma 2.2. *q.30. art.4.* maximè Dei omnipotentia manifestetur. ad quod alludens Dauid veniam postulans *Psalmo 50.* dicebat, *Miserere mei Deus secundùm magnam misericordiam tuam; & secundùm multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.* Sit etiam Pater misericordiarum, vt ait Apostol. 2.*ad Cor.c.1.* & longam quoque habeant consuetudinem miserendi, *Psal.102. Misericordia Domini ab æterno, & vsque in æternum super timentes eum.* Idem suadet natura peccati, cùm adeò ingens sit malum, vt multo grauius sit ipsa morte; cùm hæc corpus, illud animam occidat, etsi modò nondum appareat, sicut fulmen argentum & ensem consumit, licèt crumenam & vaginam relinquat intactam. nulla enim fieri potest conueniens comparatio inter malum culpæ, & malum pœnæ: morte enim anima separatur à corpore, & peccato anima separatur à Deo; ideo in hoc maius incurritur malum; & maius in infinitum amittitur bonum. quare filius Dei de cœlo descendit, non vt mortem corporis euaderemus, cùm etiam homines modò moriantur, sed vt liberaremur à peccatis. Misericordia quoque ipsa hoc idem postulat, cùm ex S.Thom. *loco citato.* potior sit iustitia, tum quia antiquior, vt ex creatione constat in Angelis & hominibus, tum quia vniuersalior, cùm se extendat etiam ad eos, qui peccare non possunt, amentes, pueros, &c. ideóque regius Propheta *Psal.32.* ait, *Diligit misericordiam & iudicium*, sed misericordiam magis diligere docet, subdens, *Misericordia Domini plena est terra.* tum quia efficacior, cùm Dei filium in terras ad saluandos homines attraxerit; ideóque meritò Dauid *Psal.144.* dicit, *Misericordia Domini super omnia opera eius.* Humanitas denique ipsa sua natura deficiens misericordiam implorat. quare Iob eamdem flagitans à Domino, comparabat naturam humanam folio quod vento rapitur, & stipulæ siccæ, quæ statim spargitur. quod etiam iidem ipsi, qui in rebus carnalibus tantùm sapere solent, veritate compulsi confessi sunt. siquidem Æschylus, humanum genus nihilo magis firmum esse, quàm vmbram fumi, dixit. & Homerus apud Plutarchum *lib. an grauiores sint animi morbi.*

Haud quicquam miserum magis ærumnosum atque
Est homine in terris.

Nec non Democritus apud Plutar. *ibidem* fatebatur hominem esse thesaurum quemdam reconditum miseriarum. Omnino igitur Dei Agnum, qui venit tollere peccata mundi, decet peccatorum misericordiam deposcentium, & supplicum pectoris tunsione Methaneam profitentium, misereri; quippe qui per Ezechielem olim etiam edixerit, *In quacumque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor.* Et quidem antea etiam tertiò dicebatur, *miserere nobis*, sed ob varias deinde ingruentes persequutiones, Innocentio teste *lib.6.c.4.* cœptum est dici, *Dona nobis pacem.* In sacrificiis verò pro defunctis dicitur, *Agnus Dei qui tollis peccata mundi, dona eis requiem.* addito in tertia deprecatione, *sempiternam.* optamus autem illos à pœna sensus & damni liberari, ita vt soluti à summis

Marginal notes: *Plin. lib. 8.c.36 & Pierius Valerianus lib.1. Hierogl.* — *V. Lucretium lib. 6. Arist. lib.3.metaph.c.1. Plin. lib. 2.c.50.* — *Cap.18.*

4.

mis quos in Purgatorio patiuntur doloribus, vt *lib.* 2. diximus, Dei visionem quam meritò tantopere appetunt, diuina miseratione consequantur.

De mutuæ pacis & osculi oblatione. CAP. XXVI.

SVMMARIVM.

1. *Pacis & osculi oblationem in Missa ex Apostolica traditione ad nos venisse.*
2. *Cur fiat ante communionem.*
3. *Adhibitam simul salutationem,* Pax tecum; *& dexterarum coniunctionem.*
4. *Vti viri viros, ita meritò fœminæ fœminas osculari consueuerunt, nunc tamen ob maiorem decentiam fieri media imagine.*
5. *Cur in Missis defunctorum id omittatur.*

1. CVmque Sacerdos pacem à Domino petierit, quod etiam repetit in prima trium illarum orationum, quas pro præparatione ad communionem subiicit, quas non præscripsit quidem antiquus ordo Missæ, innexit tamen deuotio religiosorum, vt notat Micrologus *c.*18. Ipse primùm, deinde cæteri pacem in osculo sancto sibi inuicem impartiuntur, ritu ab ipsismet Apostolis deriuato, vt asserit Florus, non autem instituto ab Innocentio I. vt voluit Sigibertus *in Chron. anno* 404. Rupertus *lib.*2.*off.c.*21. Hugo *lib.*2.*c.*11. VValdensis & alij: id enim habetur *ad Romanos c.vltimo, Salutate inuicem in osculo sancto.* vt ibidem obseruat Origenes, Ambrosius, Haymo, & S. Remigius *in expositione Missæ.* vt etiam 1.*Cor.*16. 2.*Cor.*13.1.*ad Thess.*5. habetúrque eius mentio apud Clementem *lib.*2.*c.*61. *lib.*8. *c.*12. Dionysium *lib. de Eccl. hier. c.*3. Ignatium *epist. ad Antiochenos,* Iustinum *Apol.* 2.*circa finem,* Tertullianum *lib. de orat. & lib. de velandis virginibus,* Chrysostomum *lib.*1.*de compunctione, & Hom. de proditione Iudæ,* Nazianzenum *orat.*3.*de pace,* Augustinum *ser. de vigilia Paschæ, &* 83.*de diuersis,* Cyrillum *catech.*5.*myst.* Isidorum *lib. de off. c.*15. Innocentius autem in Decretali ad Decentium *c.*1. & habetur etiam *can. pacem. de consecr. d.*2. non instituit, sed correxit. cùm enim id à quibusdam fieret ante confecta mysteria, respondet necessariò post confecta mysteria pacem indicendam, per quam constet populum ad omnia, quæ in mysteriis aguntur, & celebrantur, præbuisse consensum.

2. Datur verò pacis osculum ante communionem, tum ex Remigio & Alberto, vt ostendatur in iis solùm, qui vera pace & charitate vniti sunt, esse Domini locum, iuxta illud *Psal.*75. *Et factus est in pace locus eius.* vnde etiam Dionysius, *Datur*, ait, *osculum pacis ante Sanctam communionem, quia diuisis vnctio sancta non congruit; & vt diuinitus vniformes facti ad varias concupiscentias non decidamus, ex quibus veniunt inter homines inimicitiæ.* & Chrysostomus *Hom. de proditione Iudæ. Inimicum est Deo liuidum & tumidum pectus, audi quid dicat:* Quando offers munus tuum ad altare, & ibi astans memor fueris, quòd habet frater tuus aliquid aduersum te, dimitte donum tuum super altare; & vade reconciliari fratri tuo. & *Homilia* 78. *in Io. Propterea in mysteriis amplectimur inuicem, vt qui multi sumus, fiamus vnum.* & docet etiam Philo *lib. de migratione Abraham, non longè ab initio,* in holocaustis auferri solitum pectusculum ab hostia, ad omnem iram, quæ in pectore residet, pacis inimicam, auersandam. tum ex Alexandro Alensi ad ostendendum per

hostiæ,

hostiæ salutaris immolationem dimissis peccatis nos Altissimo fuisse reconciliatos, & pacis osculum accepisse. ob id enim Christus dicitur, *Pax nostra, ad Eph.c.1. Princeps pacis, Isaiæ c.9. & 53. Disciplina pacis nostræ super eum*, quòd eius castigatio pacem & reconciliationem nobis pepererit. & 2.*Cor.5. Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.* quare Chrysostomus *in ep. ad Col.c.1. Magnum est reconciliari, quòd verò per Christum hoc factum est, maius est, atque hoc quoque ipso maius est illud, quòd per sanguinem eius factum est, & non simpliciter per sanguinem, sed quod amplius est, etiam per crucem.* tum ex Innoc. *loco citato*, vt appareat populum ad omnia in sacro acta præbere consensum.

Ea autem adhibebatur cum osculo salutatio, *Pax tecum*, vti hodie etiam fit, 3.
vt apertè constat ex D.Augustino *ser.83. de diuersis*, vbi ait: *Post ipsam* [orationem Dominicam] *dicitur: Pax vobiscum, osculantur se Christiani in osculo sancto, quod est signum pacis, si quod ostendunt labia, fiat in conscientia, idest, quomodo labia tua ad labia fratris tui accedunt; sic cor tuum à corde eius non recedat.* Eodem quoque tempore dexteras iungebant, vt docet S. Paulinus Nolanus *in carmine ad Cytherium*, ait enim,

Tunc ambo nexi ad inuicem dexteras damus
In osculo pacis sacræ.

Illud verò in pacis osculo seruatum est, vt viri viros, fœminæ fœminas oscularentur, ex Clem. *lib.8.c.12.* & causam tradit Amalarius *lib.3.c.32.* ad vitandam scilicet omnem turpitudinis titillationem, quæ etiam in quocumque maximè remouenda est. Ideo Athenagoras *in orat. ad Christianos*, ait: *Tam accuratè temperare osculum, seu potiùs adorationem salutationis oportet, ne si modo pauxillum mens polluta fuerit, ab æterna vos vita proscribat verbum.* Origenes etiam *loco citato. Osculum verò fidele primò castum sit, deinde pacem in se simplicitatémque habeat, in charitate non ficta.* Et Clemens Alex. *lib.3. Pædag. Etenim hoc vtique monet turpitudinem, suspicionem, & maledicentiam, quòd imprudenter osculo vterentur, quod esse oportebat mysticum, id sanctum vocauit Apostolus, regno dignè gustato, ore modesto, & clauso, beneuolentiam animi ostendamus, per quod maximè se exerit mansuetudo morum.* Est enim aliud quoque osculum incestum, veneno plenum, sanctitatem simulans. An nescitis quòd etiam phalangia si ore tantùm tangant, graues dolores hominibus afferunt? eadem de causa Cyrillus *Catechesi 5. mystag.* docet, huiusmodi osculum non tale esse, quale in foro inter amicos esse consueuit. verùm cùm nimium excreuisset malitia, vt omnis impudicitiæ suspicio tolleretur, statutum est, vt pacis osculum daretur media imagine seu tabella quæ inde etiam sermone vulgari, Pacis nomen accepit. vt testatur Gabriel *lect.81.* Turrecremata *can. pacem. de consecr. d.2.* Durandus *in Rationali*, Hugo de S.Vict.& alij. 4.

V. Plinium lib. 11. c. 24. & Xenophontē lib. 1. de dict. & fact. Socratis.

In Missis defunctorum non datur Pax. tum ex Durando *lib.4. Ration.c.53.* 5.
Alberto, Turrecremata & aliis, quòd mortui temporali pace non egeant, cùm sint extra mundi perturbationem, & pugnam. tum ex Alensi, quòd in iis ex speciali offerentis intentione sacrificetur pro defunctorum requie, & non pro populi pace. tum ex Hugone & Durando *lib.7. c.35.* quòd nondum appareat de eorum requie & reconciliatione cum Deo; propter quod etiam omittitur prima prædictarum orationum, vt testatur Durandus *lib.4.c.53.* Atque in fine, *Benedicamus Domino.* subiiciuntur postremò pro diligentiori præparatione ad communionem reliquæ duæ orationes, sed de præparatione aliàs.

De

De consumtione sacrificij. Cap. XXVII.

SVMMARIVM.

1. *De veteri ritu precationis*, Domine non sum dignus, *exemplo Centurionis.*
2. *De consumtione sacrificij, & multiplici modo sumendi.*
3. *Susceptæ Eucharistiæ fructus seu effectus, quot, & qui.*
4. *Quo tempore effectus hi proueniant.*
5. *An si vnica moraliter sit sumtio, plures autem physicè, siue species sint eiusdem rationis, siue diuersæ, vnicus etiam sit effectus vel multiplex.*
6. *Quidnam tanti mysterij effectum impedire possit, & quid non.*

1. PEracta genuflexione, & inuocatione diuini nominis, acceptáque sinistra sacra hostia cum supposita patena, sacerdos iterum adorat illis verbis, *Domine non sum dignus, vt intres, &c.* cum pectoris tunsione, quibus cum Centurione se Luc. 7. indignum proclamat tanti mysterij, ne indignitas hospitij in hospitis manet iniuriam. vt eadem ratione dixerat D. Petr. *Lucæ 5. Exi à me Domine, quia homo peccator sum.* vt notauit etiam Chrysol. *ser.* 15. eandémque consuetudinem indicat & approbat Origen. *Hom.* 5. in diuersa Euangelij loca, in qua agens de Centurionis puero ait: *Quando sanctum cibum, illúdque incorruptum accipis epulum, quando vita pane & poculo frueris, manducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur; & tu ergo humilians teipsum imitare hunc Centurionem, & dicito,* Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum. *vbi enim indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipientis.* Idem exemplo suo docuit Hieronymus moriens *ex epist. Eusebij ad Damasum de morte Hieronymi*, vt dicemus c. 30. Porrò licèt sacerdos sine peccato mortali sacrificet, & ob id non sit indignus illa indignitate, de qua loquitur Origenes, & D. Paulus 1. *Cor.* 11. *Qui manducat & bibit indignè, &c.* est tamen indignus considerata excellentia & maiestate tanti sacramenti; suáque humilitate Deo placebit magis, iuxta illud D. Iacobi *in epist. canonica. c.* 4. *Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit vos.* vt contigit etiam Centurioni. Etenim ex D. Augustino *ser.* 6. *de verbis Domini*, *dicendo se indignum præstitit dignum, non in cuius parietes, sed in cuius cor Christus intraret.* & *ser.* 74. *de temp.* *Humilitate Centurio placuit, tecto non recipiebat, corde recipiebat: quanto humilior, tanto capacior, tanto plenior. Colles enim aquam repellunt, valles implebuntur.* & Ambr. *ser.* 89. *O fides Christiana, quæ cum humilitate totum impetrare consueuisti, ecce Centurio ad accipiendam salutem fit dignior, dum se profitetur indignum.* Sed quanta non debeat esse communicantis humilitas, discamus ex Caietano *collatione* 22. *c.* 7. vbi ait: *Tanta autem cor nostrum humilitatis debemus vallare custodia, vt hanc definitionem perpetua sensuum stabilitate teneamus.* Nequaquam nos posse ad tantum purificationis meritum peruenire, vt licèt hæc, quæ suprà dixi, per Dei gratiam omnia fecimus, indignos tamen nos communione sacri corporis Christi esse credamus, quia cœlestis illius Mannæ tanta maiestas est vt nemo hac carne lutea circumdatus, pro suo merito eius edulium, & non ex gratia Domini largitate, percipiat.

2. Inde hostia manu dextera accepta seipsum signat, deprecans, vt corpus Domini in æternam vitam animum ipsius custodiat, ac tamquam publicus mini-

ftor Ecclesiæ hostiam consumit. & præmissis etiam versiculis *Psal.* 115. *Quid retribuam Domino &c.* se iterum signans calice, & precatus, vt eius animam Christi sanguis custodiat in vitam æternam; sanguinem quoque cum particula sumit, vt perfecta fiat totius sacrificij consumtio, instar combustionis holocausti. quod etiam ad essentiam diuini huius sacrificij pertinere diximus cum Couarr. *c. alma mater, p. p. §. 5 n. 6.* Soto 4. *d.* 13. *q.* 2. *art.* 1. *& lib.* 9. *de iustitia, q.* 2. *art.* 2. Bonau. 4. *d.* 13. Bellar. *lib.* 1. *de Missa, c.* 27. *lib.* 2. *c.* 10. & aliis *lib.* 1. *c.* 5. Quare ne imperfectum fit sacrificium sacerdos toties sumere debet quoties consecrat, *ex can.* 8. *Apostol.* Clem. *lib.* 8. *c.* 20. Dionysio *lib. de Eccl. hier. c.* 3. *in fine,* Concilio Toletano X I I. *c.* 5. & habetur *can. relatum, de consecr. d.* 2. vbi dicitur, *Quale erit sacrificium cuius neque ipse sacrificans particeps esse dignoscitur.* & *can. comperimus,* dicitur, esse immane sacrilegium, si sacrificans vtramque speciem non sumat. Concilio Tridentino *sess.* 13. *c.* 8. S. Thom. 3. *p. q.* 82. *art.* 4. Soto 4. *d.* 12. *q.* 1. *art.* 12. Turrecremata *can. relatum. d.* 2. *de consecr.* Quicumque enim sacrificium offert, debet fieri sacrificij particeps, cùm, teste D. Augustino *lib.* 10. *de Ciu. c.* 5. exterius sacrificium sit signum interioris, quo quis se offert Deo; particeps verò fit edendo de victima. Porrò quadruplex distinguitur à Gabriele *lect.* 87. & aliis Theologis huius sacramenti sumtio, etsi Concilium Tridentinum *sess.* 13. *c.* 8. S. Thomas *opusc.* 58. *c.* 17. & Catechismus Romanus *c. de Eucharistia.* triplicem tantùm distinguant, omisso primo membro, supponentes huiusmodi sumtionem fieri ab homine Catholico. Prima est purè corporalis, éstque consumtio specierum, nullo habito respectu ad contenta. vt, v. g. si mus corrodat sacramentum. Secunda sacramentalis tantùm, cùm scilicet manducantur species ab eo, qui scit institutas esse ad repræsentandum res sacras, etiamsi non dignè comedat, & sumat. vnde scribit D. Augustinus *tr.* 27. *in Io. Carnem Christi & sanguinem Christi non edamus & bibamus tantùm in sacramento, quod etiam faciunt multi mali, sed vsque ad spiritus participationem manducemus & bibamus.* Tertia est spiritualis tantùm, cùm videlicet percipitur fructus sacramenti ob desiderium affectúmque pium absque sumtione specierum. Quarta sacramentalis & spiritualis simul, cùm quis species sacramentales sumit dignè, & cum fructu iuxta institutionem. quærenti verò an per Eucharistiam re ipsa susceptam plus gratiæ sumatur, quàm cùm desiderio tantùm suscipitur. Respondeo maximè, vt Salmeron *tom.* 9. *tract.* 42. Azor *lib.* 2. *c.* 7. *q.* 6. & alij docent; quòd enim interiori actui voluntatis nihil bonitatis & malitiæ accedere ex coniunctione cum actu exteriori dicitur, à D. Thoma 1. 2. *q.* 20. *art.* 4. Bonauent. 2. *d.* 42. *ar.* 1. *q.* 1. Richardo 2. *d.* 40. *art.* 1. *q.* 4. *& d.* 42. *art.* 1. *q.* 2. Durando *ibid. q.* 1. *num.* 8. Ariminensi *q.* 1. *concl.* 5. 6. 7. Gabr. *q.* 1. *art.* 2. Hugone *de sacram. lib.* 2. 14. *c.* 6. Bern. *ep.* 77. August. *ep.* 45. *q.* 4. intelligitur de bonitate & malitia, quam habet actus per se, seu ex opere operantis; non de ea, quam aliunde actus habere potest. vt in casu proposito; cùm etiam ex opere operato conferatur gratia sumenti re ipsa, dignè sacramenta.

Iam verò effectus seu fructus huius tanti mysterij & sacramenti duplices 5.
sunt. alij enim illi conueniunt veluti per se, & ex institutione; alij veluti per acci-
I. dens, prout scilicet fuerit affectus is, qui sumit. Prioris generis sunt. Primò augmentum gratiæ, ex Magistro cum Scholasticis 4. *d.* 9. *&* 12. Alensi *p.* 4. *q.* 41. S. Th. 4. *d.* 12. *q.* 2. *&* 3. *p. q.* 89. *art.* 1. *& opusc.* 58. *c.* 24. *& opusc.* 59. *c.* 6. Gabr. *lect.* 85. Anton. 3. *p. tit.* 14. *c.* 12. Gersone *ser.* 9. *super Magnificat.* Innoc. *lib.* 4. *c.* 44. Sainste *rep.* 6. *c.* 10.
1. Bellar. *lib.* 4. *de Euch. c.* 23. Suar. *disp.* 63. *sect.* 1. & patet. tum ex Patribus, inter quos Chrysost. *Hom.* 45. *in Io. & Hom.* 61. *ad popul* ait: *Hic sanguis facit, vt imago regia in nobis*

nobis floreat, hic sanguis pulcritudinem atque nobilitatem animæ, quam semper irrigat & nutrit, languescere non sinet, sanguis enim à cibo non fit repentè, sed prius aliquid cuippiam. Hic quamprimum irrigat animam, eámque vi quadam magna imbibit. Cyrillus *lib.4. in Io.c.17. Sicut parum* (vt ait Paulus) *fermenti totam massam fermentat, sic paruula benedictio totum hominem in seipsum attrahit, & sua gratia replet. & hoc modo in nobis Christus manet, & nos in Christo.* Damascenus *lib.4. de fid. c.14. Crucifixi corpus suscipiamus, vt ignis in nobis desiderij, ex eo carbone assumens inflammationem, comburat peccata nostra, & illuminet corda nostra, & participatione diuini ignis accendamur & deificemur.* D.Bernardus apud S.Thom. *opusc.59.c.5. Hoc corpus Christi agris medicina, peregrinantibus via, debiles confortat, valentes delectat, languorem sanat. per hoc homo mansuetior efficitur ad correptionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, sagacior ad cautelam, ad obedientiam promtior, ad gratiarum actionem deuotior.* videatur ad idem propositum D.Ignatius *ep.14.* Cyprianus *ser. de cœna.* Tertullianus *lib. de carne Christi.* Ambrosius *lib.5. de sacram. c.4.* & *in Psal.118. ser.15.* Augustinus *tr.27. in Io.* tum ex Conciliis, vt 2.
Ephesino *c.11.* & eiusdem Synodica epistola, Viennensi sub Clemente V. & refertur *Clementina de reliq. & vener. sanct.* vbi dicitur: *Hoc est memoriale dulcissimum, memoriale sacratissimum, & memoriale saluificum, in quo gratam redemtionis nostræ recensemus memoriam, in quo à malo retrahimur, & in bono confortamur, & ad virtutum & gratiarum proficimus incrementa.* Florentino, quod agens de effectu huius sacramenti ait, *Et quia per gratiam homo Christo incorporatur, & membris eius vnitur, consequens est, vt per hoc sacramentum, in sumentibus dignè gratia augeatur; omnémque effectum, quem materialis cibus & potus quoad vitam agunt corporalem, sustentando, augendo, reparando, delectando, sacramentum hoc, quoad vitam operetur spiritualem; in quo gratam saluatoris nostri recensemus memoriam, à malo retrahimur, confortamur in bono, & ad virtutum & gratiarum proficimus incrementum.* Et Tridentino *sess.13. c.2.* tum denique 3.
ratione ab iisdem Conciliis, & D. Thoma allata ex fine desumta. Quia scilicet sumtio Eucharistiæ instituta est, vt nos conseruaret, aleret & augeret in vitam spiritualem, & æternam, non secus ac panis & vinum corpus, cùm dictum sit *Io. c.6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* vitam autem spiritualem nemo consequitur, nisi per gratiam. Meritò igitur canit Ecclesia, *O sacrum conuiuium, in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis eius, mens impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur.* De eo enim qui in Eucharistia comeditur, dixit *Io. c.1. Gratia & veritas per Iesum Christum facta est.* Ideo sicut veniens in mundum vitam gratiæ nobis contulit, ita nunc veniens sacramentaliter in hominem, gratiam concedet. Secundò præseruatio à II.
peccato mortali, vt docet S. Thomas *3.p. q.79. art.3. & 6.* Innocent. *lib.4. c.44.* D.Bernardus *ser. de cœna Domini*, qui incipit, *Hi sunt dies.* vbi ait: *Hoc sacramentum minuit sensum in minimis, & in grauioribus tollit omnino consensum.* Et Concilium Tridentinum *sess.13. c.2.* afferens suscipiendum tamquam antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur. in quo videtur allusisse ad D.Ignatium, qui *in epist. ad Ephes.* sic scribit: *Frangite panem, qui est medicamentum immortalitatis, antidotum, non moriendi, sed viuendi per Iesum Christum in Deo, catarcticum expellens malum.* & sumitur ex illo *Io.6. Hic est panis de cœlo descendens, vt si quis ex ipso manducet, non moriatur.* Cùm enim constet non intelligi de morte corporali, necessariò de spirituali intelligitur. quæ per peccatum mortale contingit. nec mirum cùm instar panis & potus cor hominis Eucharistia confirmet, nostram spiritualem vitam corroboret ad resistendum contrariis tentationibus, dum nos per gratiam Christo coniungit tamquam membra capiti, id-

1. que, tum illuminando intellectum, vt docet D. Augustinus *lib.3. de consensu*
2. *Euang.c.25.*& Beda *in c.24. Lucæ*, exemplo discipulorum euntium in Emaus; tum
3. mouendo voluntatem ad bonum; tum retundendo concupiscentiæ stimulum, vnde D.Bernardus *loco citato. Si quis vestrûm non tam sæpe modo, non tam acerbos sentit iracundiæ motus, inuidiæ, luxuriæ, aut cæterorum huiusmodi, gratias agat corpori & sanguini Domini, quoniam virtus sacramenti operatur in eo; & gaudeat quod pessimum vlcus accedat ad sanitatem.* refert quoque Leonardus Vairus *lib.3. c.vltimo de fascino*, adolescentem lasciuiæ æstu vehementer solicitatum Neapoli, eáque de causa ab Eucharistia abstinentem, edoctum, vt bene paratus accederet, eóque facto tentationem omnem sublatam. nec mirum:nam docet etiam Cyrillus *lib.3.c.37. & lib.4.c.17.in Jo.* hoc idem sacramentum sedare sæuientem membrorum legem, pietatem corroborare, & animi perturbationes extinguere. vt etiam Gregorius Nyssenus *in orat. catechetica,c.37.* dicit, hoc sacramentum esse salutare medicamentum, corrigens prauas nostri corporis affectiones. & Damascenus *lib.4. de fide,c.14.* cedere in animæ & corporis præsidium. quare illi accommodari potest quod dicitur *Cant.4. Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.* ideóque non mirum, si dixerit Cyprianus *in orat. Dominica. Non est idoneus ad martyrium, qui ab Ecclesia non armatur ad prelium, quia mens deficit quam recepta Eucharistia*
4. *non erigit, & accendit.* tum remouendo externas occasiones peccandi. tum debili-
5. tando & terrendo inimicos dæmones tentantes, quam ob causam plurimum pro Christianis gloriatur Dauid *Psal.22. Dominus regit me, nihil mihi deerit; in loco pascuæ ibi me collocauit. si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es Domine. Virga tua & baculus tuus,ipsa me consolata sunt. Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me.* quæ de Eucharistia interpretantur Orig. *Hom.35. in Matth.* Eusebius *lib.1. demonst.c.10.* Cyrillus *catech.4. mystag.* Ambrosius *lib. de iis, qui initiantur,c.8.* huius rei plura ex probatis autoribus exempla affert Martinus del Rio *lib.6. disq. mag. c. 2. sect. 3. q.3.* & certè firmissimam armaturam esse contra dæmones, & peccata, augustissimum hoc sacramentum his verbis docet Ignatius *in epist. ad Eph. Festinate frequenter accedere ad Eucharistiam & gloriam Dei. quando enim assiduè id agitur, expelluntur potestates satanæ, qui actus suos conuertit in sagittas igneas ad peccandum.* Cyprianus *lib.1. ep.2. Nunc non infirmis sed fortibus pax necessaria est, nec morientibus, sed viuentibus communicatio à nobis danda est; vt quos excitamus & hortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, sed protectione sanguinis & corporis Christi muniamus. & cùm ad hoc fiat Eucharistia vt possit accipientibus esse tutelâ, quos tutos esse contra aduersarios volumus, munimento dominicæ saturitatis armemus. nam quomodo docemus, aut prouocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus?* Chrysostomus etiam *Hom.45. in Jo. & 61. ad pop. Hic*, ait, *mysticus sanguis dæmones procul pellit, Angelos atque Angelorum Dominum ad nos vocat, vbi namque sanguinem dominicum viderint dæmones in fugam vertuntur, Angeli verò concurrũt.* & paulo pòst: *Si figura ipsius tantam habuit virtutem & in Hebræorum templo, & in media Ægypto superliminaribus inunctis, quomodo veritatem ipsam diabolus non timuerit?* Ambrosius pariter hoc idem explicans *ser.8. in Psal.118. Cùm (inquit) hospitium tuum aduersarius viderit occupatum cœlestis fulgore præsentiæ, intelliget locum tentamentis suis per Christum esse interclusum, fugiet, recedet, & tu noctem sine vlla offensione transibis.* Itémque docet S. Macharius apud Palladium *c.2.* mulierem à dæmone obsessam, quòd quinque hebdomades non accessisset ad dominicum sacramentum. Qui etiam narrat Ammonem Presbyterum Deo offerentem sacrificium vidisse à dextris altaris

Angelum

Angelum signantem fratres ad Eucharistiam accedentes, eorúmque nomina scribentem in codice; quorumdam verò, qui abfuerant à Synaxi deleutem nomina, qui post triduum mortui sunt. Denique Abulensis *quæst.*8. *in c.*16. *Exod.* dicit, Manna adeò salutare fuisse sumentibus Hebræis, vt corpora eorum seruaret, ne vlla tabescerent ægritudine. quod cum Eucharistiæ figuram gesserit, colligere oportet, hoc diuinum epulum ægritudinem peccatorum depellere, & sanitatem animi, hoc est, virtutes, conseruare. Tertiò remissio III. peccatorum venialium, vt docet Magister 4.*d.*12. Bonau. *ibid.p.*2.*art.*5.*q.*2. S.Thomas *ibidem,q.*2.*art.*1. *quæstiuncula* 1. *& art.*2. *quæstiuncula* 1. *&* 3.*p.q.*79.*art.*4. Innoc. *lib.* 4. *c.*44. Concilium Tridentinum *seß.* 13. *c.* 2. & propter hunc eumdem effectum nos ad quotidianam communionem hortatur Ambrosius *lib.* 4. *de sacram. c.*6.*lib.*5. *c.*4. *Si*, inquit, *quoties effunditur sanguis in remißionem peccatorum funditur, debeo illud semper accipere, vt semper mihi peccata dimittantur; qui semper pecco, semper debeo habere medicinam.* videndus etiam Augustinus *serm.*28. *de verbis Apostoli*, Gregorius *Hom.*22.*in Euang.* & habetur *can.quid sit sanguis, de consecrat.d.*2. & Paschasius *can. iteratur, ibidem.* Quod etiam ex eo probari potest, quia natura alimenti est, vt restauret quod actione caloris naturalis quotidie deperditur. Ideo etiam huius diuini munus erit restaurare quod calore concupiscentiæ per peccata venialia deperditur, vt argumentatur D. Thomas. Accedit quia per prædictum augmentum gratiæ & specialia auxilia ab hoc sacramento collata, excitamur ad actualem charitatis feruorem, quo huiusmodi peccata tolluntur, quippe quæ aliquo modo repugnent perfectioni amicitiæ. Quartò dulcis quædam vnio IV. suscipientis cum Christo, eiúsque membris Christi fidelibus, vt indicat Paulus 1. *Corinth.* 10. *Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio Christi sanguinis est, & panis, quem frangimus, nónne participatio corporis Domini est? quoniam vnus panis vnum corpus multi sumus omnes, qui de vno pane participamus.* Atque etiam declarat Damascenus *lib.* 4. *de fide. c.*14. Cyprianus *serm.de cœna Domini, in fine*, Cyrillus *lib.*4. *in Io.c.*12. *&* 14. *&* 17. *lib.*10. *c.*13. vbi affert exemplum ceræ liquefactæ alteri commixtæ, & *lib.*11. *c.*26. *Origo*, ait, *& via, qua Spiritu sancto participamus, & Deo vniti sumus, Christi mysterium est, omnes enim in illo sanctificamur; vt igitur inter nos & Deum singulos vniret, quatenus corpore simul & anima distamus, modum tamen adinuenit consilio Patris & sapientiæ suæ congruentem: suo enim corpore credentes per communionem mysticam benedicens, & secum & inter nos vnum nos corpus efficit. Et alia plura in eamdem sententiam disputans ostendit, sicut in Incarnatione naturam humanam sibi Dei filius copulauit, ita in Eucharistia sacramento sibi singulos communicantes vniuisse.* Gregorius etiam Nyssenus *in orat. catechetica*, *c.* 37. affert exemplum fermenti & massæ, quæ ab eo tota alteratur. D.Leo *serm.* 14. de Passione. *Non*, inquit, *aliud agis participatio corporis & sanguinis Christi, quàm vt in id, quod sumimus, transeamus, & in quo mortui, & sepulti, & conresuscitati sumus, ipsum per omnia & spiritu & carne gestemus, dicente Apostolo,* Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Et S.Thom.3.*p.quæst.*79.*art.*1.*&* 5. dicit ad hunc maximè effectum & finem fuisse à Domino Eucharistiæ mysterium institutum. Sed hæc cum Ioanne Roffensi *lib.*1. *de Eucharist.c.vlt.* placet audire ex D. Bernardo. *Potésne*, ait, *æstimare quale vel quantum est hoc Sanctum Sanctorum, & sacramentum sacramentorum, amor amorum, dulcedo omnium dulcedinum, hæc sunt verè festa paschalia, hæc sunt gaudia, & fercula vitalia iustorum: hæc sunt spirituales lætitiæ iustorum, & Sanctorum: hic bibuntur in loco vberi torrentes lactis, flumina mellis, liquores balsami cœlestis: hîc efficitur vna caro sponsa cum sponso: vnus spiritus sancta anima cum Christo.* habentur *in serm. de*

cœna Domini, qui incipit, *Panem Angelorum.* videri etiam ad hoc idem potest D. Augustinus *tract.* 26. *in Io.* D. Thomas *opusc.* 58. *c.* 25. Concilium Tridentinum *sess.* 13. *c.* 2. & Catechismus Romanus *c. de Eucharistia*, dum de communionis no-
V. mine disserit. Quintò ius ad gloriam. tum quia ex dictis gratiam auget, qua
1. tale ius nititur, cum gratia sit semen gloriæ. tum quia conseruat vitam gratiæ
2. ne ad interitum tendat, sicut vita naturalis, sed permaneat, & perficiatur bea-
3. titudine. iuxta illud *Io. c.* 6. *Qui manducat hunc panem viuet in æternum.* tum quia largitur ingens desiderium vitæ futuræ, & cor hominis veluti à terrenis auulsum eò transfert, ita vt dicat verè: Ibi nostra sint corda, vbi vera sunt gaudia. vnde meritò dixit Concilium Tridentinum *sess.* 13. *c.* 2. esse pignus futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis. vt etiam canit Ecclesia *in Vesperis festiuitatis corporis Christi.* & D. Cyprianus *serm. de cœna.* Vident hæc sacramenta pauperes spiritu, & hoc vno contenti ferculo omnes mundi huius delitias aspernantur, & possidentes Christum, aliquam huius mundi possidere supellectilem dedignantur. Esurientes & sitientes iustitiam, cùm saturati fuerint, vide, quid agant, intellige, quæ loquantur, quàm sancti odoris sit, quicquid eructat plenitudo, verbum bonum, mores compositos, affectus pudicos, sensus pacificos, illa interior sinceritas vbique diffundit, ita vt post odoramenta ista gratiæ huius comparticipes discurrant, & mutuis se ad inuicem affectibus complectantur; & quibus vnus est panis, vnum est corpus, & omnium vnum cor, & anima vna, vni Christo adhærens, cætera omnia quasi fermentata respuens, in vnius azymi
4. sinceritate lætatur. tum quia præstet robur quatenus est viaticum perueniendi ad vitam æternam. cuius figura fuit subcinericius panis, in cuius fortitudine ambulasse vsque ad Horeb montem Dei Helias dicitur *lib.* 3. *Regum c.* 19. adeò vt affirmet Chrysostomus *Hom.* 45. *in Io. & Hom.* 61. *ad popul.* Cyrillus *lib.* 4. *in Io. c.* 16. Ambrosius *lib. de his qui initiantur, c.* 8. Augustinus *tract.* 26. *in Io.* S. Thom. 3. *p. quæst.* 79. *art.* 2. vitam æternam esse effectum huius sacramenti. Audiamus Chrysostomum *Hom.* 24. *in* 1. *ad Corinth. Quando corpus Christi propositum fuerit, dic tecum: Per hoc corpus non amplius cinis & terra ego sum, non amplius captiuus sed liber, propter hoc cœlum & ea quæ in eo sunt bona me accepturum spero, immortalem vitam, Angelorum sedem, Christi consuetudinem.* Et infrà: *Ipsa mensa animæ nostræ vis est, fiduciæ vinculum, fundamentum, spes, salus, lux, vita nostra. Si hinc hoc sacrificio muniti migrauerimus, maxima cum fiducia sanctum ascendemus vestibulum, tamquam aureis quibusdam vestibus contecti.* Narrat idem *lib.* 6. *de sacerd.* pompam qua in paradisum animas duci vidit quidam, his verbis: *Quidam mihi narrauit non illa quidem ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui id & vidisset ipse & audiuisset, quod qui de hac vita migraturi sunt, si mysteriorum huiusmodi cum pura & munda conscientia fuerint participes, spiritum efflaturi ab Angelis illorum corpora satellitum more stipantibus, propter assumptum illud sacramentum, hinc rectà in cœlum adducuntur.* & Paulinus *in vita S. Ambrosij. Quod* [dominicum corpus] *vbi accepit, emisit spiritum, bonum viaticum secum ferens, vt in virtute escæ anima refectior, Angelorum nunc consortio, quorum vitam vixit in terris, & Heliæ societa-*
Matth. 14. *te lætetur.* & Autor imperfecti *Hom.* 51. *in Matth. Adeamus igitur Christum singuli ægrotantes magna cum fide. nam si qui fimbriam vestimenti eius tunc tetigerunt, rectè omnes conualuerunt, quanto magis corroborabimur, si totum in nobis habebimus?* Bernardus *serm. de cœna*, qui incipit, *Panem Angelorum. Caro mea verè est cibus, similiter liquor iste qui iam non est vinum, sed sanguis meus, quem pro te fudi in pretium, tibi reseruans in altari poculum in peregrinatione tua præsidium, in exitu de Ægypto conductum, in cœlo viaticum.* Sunt apud Ioannem Laurinum nostrum *in Ps.* 21. qui piè meditentur, singulari
nescio

nescio qua pulcritudinis corporeæ nota insigniendos præter cæteros, qui communicauerint, ad similitudinem aureolæ, quæ Virginibus, Martyribus, & Doctoribus tribuetur.

Posterioris verò generis seu per accidens, & vt vocat S.Thom. *3.p.quæst.* 79. *art.*3. respectu suscipientis, Primus effectus est aliquando conferre etiam primam gratiam, ac proinde remissionem peccatorum mortalium; cùm quis hoc sacramentum suscipit in peccato mortali, cuius neque conscientiam, neque affectum habet,ac probabiliter putat se habuisse contritionem,cùm non haberet. vel se fuisse legitimè absolutum, cùm non fuerit, ex S.Thom.3.*p.quæst.*79. *art.*3. *quæst.*80.*art.*4.*ad* 5.Scoto 4.*d.*9.*quæst.*1. Alensi 4.*p.quæst.*46.*m.*3. *art.*2. Bonau.4.*d.*9. *art.*2. *quæst.*3. Rich. *ibidem art.*2.*quæst.*1. Alb. *d.*13.*art.*16. Dur. 4.*d.*9. *quæst.*4. Soto *d.*12.*quæst.*1.*art.*4. Gabriele *lect.*80.85. Antonino 3.*p.tit.*14. *c.*12.§.6.Syl.*Eucharistia* 4.*num.*3. Nauarr.*c.*21. *num.*47. Bellarm.*lib.*4.*de Eucharistia,c.*18.19. Suarez *disp.*63. *sect.* 3. Quod etiam volunt Patres cùm huic sacramento tamquam cuidam instrumento passionis Christi, tribuunt vim remittendi peccata, vt indicatur illis verbis consecrationis: *Qui pro vobis & pro multis effunditur, in remissionem peccatorum.*vt facit Ignatius *epist. ad Ephes.* Cyprianus *serm.de cœna Domini,* Ambrosius *lib.*5.*de sacram.c.*4.Cyrillus *lib.*4. *in Io.c.*14. *lib.*9.*c.*19.Nyssenus *orat. catechetica, c.*36. Damascenus *lib.*4.*c.*14. & confirmatur ex verbis *Io.*6. *Qui manducat me,viuet propter me.*ex his igitur constat primam gratiam & remissionē peccatorum mortalium non esse effectum per se huius sacramēti,vt falsò contendunt Nouatores nostri temporis, Kemnitius *in examine Concilij Tridem.sess.*13.*c.*2.*&* 7.*& can.*5.Caluinus *lib.*4.*Inst.c.*17.§.41.42.Lutherus *in concione de præparat.ad Eucharistiam,*negantes per se prærequiri gratiam, tamquam præparationem, vt patet,tum *ex* 1.*Cor.* 11. *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, &c.* & Concilio Tridentino *sess.*13.*c.*2. *&* 7. *& can.* 5.tum ex Patribus, Iustino *Apol.* 2. Cypriano *lib.*3. *epist.*4. Basilio *lib.*2.*de Baptismo,c.*3. Chrysostomo *Hom.*61. *ad pop.* Theophylacto *in* 1. *ad Corinth.*11. Ambrosio *lib.*6.*in Lucam,c.*9.*&* 37. Hieronymo *in c.*1.*ad Titum.*Augustino *tract.*26. *in Io.* Gregorio *lib.*2. *c.*1.*in lib.*1. *Regum.* Anselmo *in* 1.*ad Corinth.*11. cæterisque Patribus, vt docet Bellarm. *lib.* 4. *de Euch. c.*17.18.19. qua de re diximus superiùs *c.* 19. tum quia cibus & potus, in quorum symbolis instituta est Eucharistia, non datur per se mortuis ad eos viuificandos, sed viuis ad eorum vitam nutriendam,& augendam; quare etiam Eucharistia per se solùm existentibus in gratia. tum quia Agnus paschalis & panes propositionis figura Eucharistiæ non nisi à mundis comedi poterant. tum denique quia, vt rectè docet Ioannes Pineda noster *in c.*1.*Iob versu* 5. requisita fuit præparatio ad esum sacrificiorum non tantùm in lege veteri, vt patet *lib.*1. *Regum, c.*16. sed etiam in lege naturæ, *ex eodem lib. Iob c.* 1. quare meritò etiam requiretur in lege euangelica præ cæteris sanctiore, cùm manducandus est Agnus diuinus pro peccatis totius mundi immolatus. Secundus est remissio pœnæ temporalis. Et quia Eucharistia ex sententia S. Thomæ 3.*p. q.*79. *art.* 5. cæterorúmque Theologorum considerari potest, & vt est sacramentum, in quantum scilicet sumitur,& vt est sacrificium, in quantum videlicet offertur; si consideretur vt sacrificium, de se habet, vt remittat pœnam offerentibus, vel pro quibus offertur, non tamen semper totam, sed iuxta eorum dispositionem, ex S.Thoma *loco cit.* & ex dictis *lib.*1.*c.*8. cum communi Theologorum sententia; si verò consideretur vt sacramentum directè quidem, & per se ex opere operato, non remittit pœnam temporalem; cùm enim pœna non sit contra perfectionem charitatis, & amicitiæ

ad

ad quam hoc sacramentum est institutum, hoc sacramentum directè pœnam non tollet, vt rectè infert S. Thomas; consequenter tamen & per concomitantiam, seu indirectè, quatenus scilicet hoc sacramentum excitat actum charitatis, valet per eum etiam ad remissionem pœnæ, non quidem semper totius, sed iuxta quantitatem & feruorem charitatis. quantus enim fuerit actus, tanta erit & remissio. qua de re S. Thomas *loco citato,& 4.d.12. quæst.2. art.2.* Sotus *d.11. quæst.2. art.5.* Ledesma 1.4.*quæst.*20. Caietanus 3.*p.quæst.*79.*art.*1. Syluester *Eucharistia* 4.Sainctes *rep.6.c.*10.Bellarm.*lib.4.de Euch.c.*19.& alij.

Sed difficultas est, quónam tempore Eucharistiæ sacramentum effectum suum producat. & quicquid aliqui senserint, videtur omnino non producere, dum ore sumitur, cùm ex Soto 4. *d.*11. *quæst.* 2. *art.*1. Victoria *in summa tract.de Euch. num.*76. Salmerone *tom.9.tract.*40.Henriquez *lib.*8.*c.*43.& alus promissio talis effectus facta sit manducanti.*Ioan.c.6. Qui manducat me, viuet propter me*;non est autem manducatio susceptio in ore, tactus, aut gustus, nisi deglutiatur: aliàs qui os lauit ante communionem, non esset ieiunus, ideóque communicari non posset. pari ratione talis effectus daretur per quemlibet contactum absque sumtione, cùm videatur eadem prorsus ratio. Caietanus igitur 3.*p.quæst.*79.*art.*1. Paludanus 4. *d.*17.*quæst.*8.*num.*30. Maior 4.*d.*9.*quæst.*1. *ad* 6. Gabriel *lect.*85. Tapper *art.* 15. existimant id fieri toto tempore, quo species sacramentales in ventriculum demissæ incorruptæ perseuerant, iuxta illud *Io.9. Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi*; quia hic cibus spiritualis proportione respondet corporali, qui maximè confortat, nutrit, & auget, non cùm applicatur, sed cùm digeritur. Sed huic sententiæ illud obstat, quòd vel gratia sacramentalis datur toto illo tempore continuatè: at non est ratio, cur sacramentum totam illam gratiam non conferat simul, sicut lux, si causa alia non obstiterit, cùm & gratia ipsa sacramentalis sit qualitas permanens, & non habeat positiuum contrarium; ideóque habeat in instanti tota produci, & causa etiam producens ex se sit apta simul totam producere, quòd sit efficax, & subiectum ipsum æqualiter dispositum toto tempore manducationis (si enim inter manducandum melius & melius disponeretur, tunc effectus cresceret, cùm pro maiori dispositione augeatur effectus, vt dicemus) quare non producetur successiuè, sed in instanti. Præterquam quòd sequeretur vberiorem gratiam consequuturum, qui plures species, aut difficilioris digestionis sumeret, debiliorive esset stomacho, tardiúsque digereret, ablutionémve tardiùs sumeret propter diuturniorem sacramenti præsentiam, vt rectè infert Salmeron, Sotus, & alij. Quod tamen superstitiosum esse fidei Quæsitores in Hispania censuerunt. vel gratia datur discretè pro multitudine aut paucitate actuum deuotionis actualis, quam Caietanus putat necessariam ad fructum sacramenti percipiendum: at neque id dici potest, tum quia deuotio actualis non est omnino necessaria, vt infrà dicemus. tum quia debet dari gratia illo momento, quo applicatur sacramentum, vt fit in cæteris, illo scilicet, quo fit comestio, aut potatio, vt diximus *ex Ioan. c.*6.ob promissionem factam manducanti & bibenti, tum quia alioquin si sumta Eucharistia, qui communicauit, statim moreretur, non consequeretur effectum, quod omnino esse falsum colligitur *ex cit. loco Io. 6.* Nec obstat, quòd cibus corporalis tunc maximè nutriat, cùm digeritur, vt dicebat Caietanus, cùm sit disparitas in hoc cibi corporalis & spiritualis, quia ille per sui conuersionem in substantiam viuentis maximè nutrit, & non tantùm dum sumitur retundendo actionem caloris naturalis ne humidum radicale exsiccet, & consu-

mat,

mat. hic verò nutrit per spiritualem conuersionem suscipientis ipsius in ipsum cibum; ad quam solùm requiritur intima applicatio, quæ fit sola manducatione. Quamuis si ageretur de effectu per accidens, suscipiente se melius disponente, non improbabilis censeri possit opinio Caietani, vt mox dicemus. S. Thomas igitur 3. *p. quæst.* 80. *art.* 8. *ad* 6. Victoria *de Eucharistia, num.* 76. Ledesma 1.4. *quæst.* 20. *art.* 1. Sotus 4. *d.* 11. *quæst.* 2. *art.* 1. Henriquez *lib.* 8. *c.* 43. Suarez *disp.* 63. *sect.* 4. Salmeron cum cæteris arbitrantur, huiusmodi effectum dari immediatè in ipsa sumtione, quòd huiusmodi fructus ratione sumtionis sit promissus *Io.* 6. ideo non expectandam digestionem, aut moram post sumtionem, aliàs multi obeuntes sumta Eucharistia non consequerentur effectum. Quare per se, & ex institutione in sumtione dabitur gratia non ponenti obicem. Dissident tamen prædicti autores in assignando instanti in ipsa sumtione & deglutione, in quo talis effectus fiat. Nam Sotus, Henriquez, & alij existimant non dari effectum vsque ad illud primum instans, in quo hostiæ attingit ventriculum, & terminatur motus hostiæ deorsum, seu manducationis, quòd tunc tantum censeatur perfectus manducationis vsus, cui facta est promissio prædicta *Io.* 6. deinde quia non potest dici conferri initio motus aut temporis manducationis, quia motus successiuè non datur prima pars; nec in medio tempore manducationis, quia non potest assignari ratio, cur in illo puncto temporis conferatur, non antea, aut postea. Necessariò igitur conferetur effectus, vbi primùm motus manducationis aut potationis absoluitur. Suarez vero constituit in instanti, quo sacramentum peruenit ad certum terminum diuidentem internum spacium gutturis per quod fit deglutio seu manducatio ab externo, in quo talis deglutio nondum fit. quia cùm ille terminus contineat interiorem partem gutturis cum exteriori, sacramentum tunc dici potest sufficienter & intrinsecè applicatum ad effectum suum producendum, cùm eo peruenit. quia iam species attrahi possunt, & alterari ab interiori virtute nutritiua, cum antea non possent; ideo intrinsecè tunc incipit manducatio, etsi motus descensus nondum absolutus sit, tunc enim manducantur; cùm verò species perueniunt ad ventriculum manducatæ sunt, & non amplius manducantur. Atque ideo si sumens tunc moreretur, etsi nondum peruenissent ad ventriculum, nec motus descensus absolutus esset, consequeretur effectum & fructum. Et hæc quidem intelligenda sunt non aucta sumentis dispositione, sed vniformiter se habentis, & per se, vt conuincunt argumenta facta contra superiorem opinionem. Si enim sermo sit de effectu per accidens, seu aucta sumentis dispositione, aut ablato obice, opinio Caietani nobilibus Theologis non videtur improbabilis, dum adhuc realiter Christo præsente augetur dispositio, aut obex tollitur; quia gratia, quæ promittitur manducanti hunc panem *Io.* 6. promittitur ratione cibi manducati, non præcisè ratione manducationis, aut actus mandendi; cùm manducatio non sit ratio agendi, sed conditio, vt scilicet cibus applicetur. Solet autem applicatio esse vtilis quamdiu durat, & non in fieri tantum, vt de corporali cibo sumto constat. Ideoque esse probabile sublato obice dum species perseuerant, conferri primam gratiam, vel melius disposito iusto, qui suscepit, dari eius augmentum. Quod non parum nos excitare debet ad deuotionem, & reuerentiam erga sacramentum toto illo tempore quo species in nobis conseruantur. Cuius sane sententiæ fuit etiam Cyrillus Alexandrinus *lib.* 9. *in Io. c.* 19. docens Iudam dæmonis impulsu accepta Eucharistia continuò exiisse, etsi nox esset, quòd diabolus timeret, ne si ei daretur mora, virtute

Sainctes rep. 6. c. 10. Tolet. in c. 13. Io. ver. 30. Suarez disp. 63. sect. 7. & alios apud Henriquez lib. 8. c. 43. quamuis ipso oppositū teneat ob argumenta facta contra Caietanum sicut etiā Salmeron. Io. 13.

ſumtæ Euchariſtiæ Iudas pœniteret, & reſipiſceret. *Timet* (ait) *vt credo diabolus, ne morando locus pœnitentiæ detur, &c. quaſi a temulantia mentem ſuam rectius cogitans homo eripiat; ea de cauſa feſtinat & impellit. Nam etiam Iudam poſt panem omnino ſeparauit, tum moram, tum benedictionis virtutem timens, ne ſcintillam in animo eius accenderet, ac inde illuminaret, & ad meliora retraheret, ideo magna precipitem egit celeritate.* Diximus autem dum adhuc perſeuerant ſpecies, ſeu præſentia Chriſti, quia ſi omnino deſiit ſpecierum præſentia recedente etiam fictione, hoc ſacramentum non confert effectum, ex S. Thoma 4. *d.4. queſt.3. art.2. queſtiuncula* 3. *ad* 3. Bonau. *art.2.q.3. ad penultimum, & d.12.p.2.art.1.* Soto *d.11.q.2.art.1.* Suarez *diſp.63. ſect.* 8. cum communi, quicquid aliqui dicant, cùm neque manducatio, neque cibus manducatus ſub ſpeciebus ſit præſens.

Quæres an ſi ſumtio moraliter quidem ſit vnica, plures autem phyſicè, vt 5.
ſi fiat per partes, effectus ſit vnus tantùm, an multiplex, ſiue partes ſint eiuſdem rationis, vt ſi plures ſumantur formulæ, vel ſanguis multiplici hauſtu potetur, ſiue diuerſæ, vt cùm ſumto ſub ſpecie panis corpore paulo pòſt ſumitur calix. Et quidem quoad ſpecies eiuſdem rationis dicendum eſt, eumdem, non autem maiorem vel minorem eſſe gratiæ effectum cæteris paribus, communionis ex parte ſuſcipientis, iuxta ſuperiùs explicata, ſiue tota hoſtia, aut totus calix ſimul ſumatur, ſiue ſucceſſiuè per partes, vt docet S. Thomas 3. *p.queſt.79. art.7. ad* 3. Sotus *4.d.11.queſt.2. art.7. in fine.* Suarez *diſp.63. ſect.5.* quia omnes illæ formulæ ſeu partes hoſtiæ ſumuntur per modum vnius cibi, cùm non dicatur quis toties eo die communicaſſe, quot ſunt partes, quas ſumſit: & omnes hauſtus calicis per modum vnius potus, quod nihil referat ſi quis phyſicè continuè vel diſcretè ſumat. Ideo vnum & eumdem effectum, non plures pro multitudine partialium ſumtionum, cauſare debet, nec integros ſeu totales, vt fit in diſtinctis moraliter ſumtionibus: v.g. in tribus Miſſis Natiuitatis Domini, nec per partes quaſi vnum integrantes, quippe cùm in qualibet totus Chriſtus & non tantùm pars contineatur, non ſecus ac ſi pars illa ſola & abſque aliis ſumeretur. Quare vnicus dabitur effectus totus per ſe loquendo, & ex parte ſacramenti; non item ſuſcipientis, ſi melius in ſequentibus diſpoſitus reperiatur, ex dictis. Id autem fiet in prima ſumtione partiali, vt docet ratio; ſi enim priore parte ſumta ante ſumtionem reliquarum homo moreretur, eſſet iam gratiam conſequutus. Nec mirum eſt non dari alium fructum in reliquis ſumtionibus partialibus, cùm omnes illæ ſumtiones habeant rationem vnici cibi moraliter. Quoad ſpecies diuerſæ rationis ſentiendum eſt etiam per ſe cæteris paribus tantumdem gratiæ & commodi colligi ex vna ſpecie, quàm ex duplici, tum quòd ſit communis Theologorum ſententia, vt S. Thom. *opuſ.58. c.29. in fine, & 3.p.queſt.80. art.12. ad* 3. Bonau. *4.d.11.p.2. art.1. queſt.* 2. Richardi *ibid. art. 4. queſt.* 6. Soti *d. 12. queſt. 1. art.* 12. Gabrielis *lect.* 84. Thomæ VValdenſis *lib. de ſacram. c.94.* Nicolai de Cuſa *epiſt.* 2. Victoriæ *in ſum. num.79. de Euchariſtia,* Caietani *3.p.queſt.8[illegible]. art.12. queſt.2.* Caſtri *v. Euchariſtia, hereſi vltima.* Turrecrematæ *can. comperimus de conſecr. d.2.* Ledeſmæ *1.4.queſt.21. art.* 12 Petri Soti *lect.1[illegible]. de Euchariſtia,* Alberti Pighij *controuer.7* Æneæ Syluij *epiſt.* 13[illegible] Payuæ *lib.7.* Alani *lib.1. c.43.* Sainctes *rep.10.c.3. & 4.* Gregorij de Valentia *lib. de [illegible] Euchar[illegible].c.6.* Salmeronis *tom.9 tract.36.* Bellarmini *lib.4. de Euch. c.23. & ſequenti.* vt omittam cæteros, quicquid in contrarium voluerit Alenſis *p. 4. queſt. [illegible]. m.* 1. & Gaſpar Caſalius *lib. 2. c.25.* tum quia eadem videtur ſententia C[illegible], Conſtantienſis *ſeſſ.* 13 & Baſilienſis q[illegible]d ea conditione, teſte R[illegible]rdo

Tappero

Tappero *art.*15. & Ænea Syluio *in hist. Bohemica, c.*35. vt crederent non plus sumi in duabus speciebus, quàm in vna, concessit Bohemis communionem sub vtraque specie; & Concilij Tridentini *sess.*21. *c.*1. & 3. docentis nulla gratia necessaria ad salutem fraudari eos, qui vnam tantùm speciem accipiunt. & probat *can.*3. quia totus & integer Christus, omnium gratiarum fons & autor sub qualibet specie sumatur, quam etiam causam expresserat Concil. Basiliensi *sess.* 30. & Constantiense. vnde cùm res contenta ex qua fructus omnis dimanat sit totus Christus Deus & homo, qui æque inest cuique speciei, atque ambabus simul, & æque in vna atque ambabus sumatur, æqualis quoque fructus ex vna specie atque ex ambabus sumetur. Nihil enim refert quomodo Christus in speciebus insit, an scilicet ex vi verborum, vel per concomitantiam, dummodo insit totus, vt Caietanus, Sotus, Sainctes, Salmeron *tom.* 9. *tract.* 36. & alij recte obseruarunt; sicut nihil interest, siue edendo, siue bibendo, siue edendo & bibendo medicamentum accipias. tum quia sicut si vnam hostiam post alteram accipias, vel calicem potes multiplici haustu, non plus gratiæ capies; ita neque ex vtraque specie quando per modum vnius refectionis sumuntur. Sicut neque si trina, aut vnica mersione Baptismus conferatur. Quòd si dicas, aliud efficit cibus, aliud potus, cùm ille famem, hic sitim extinguat. Respondeo in spiritualibus idem esse cibum & potum, famem & sitim, vnde eadem beatitudo *Matth.* 5. famem & sitim iustitiæ extinguit. & *Eccl.*15. sapientia comparatur pani, & aquæ. præsertim quia in corpore Christi est etiam concomitanter sanguis: non igitur mirum si cùm Dominus *Io.*6. dixisset, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*; consequenter adiecit de vna tantùm specie, *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Sub vtraque enim specie est idem numero Christus, cuius non est maior virtus sub vtraque, quam sub vnica specie. Quare, vt notauit etiam Bonauentura, Richardus, Turrecremata, Valentia, & alij *locis citatis*, specierum quæ sumuntur varietas, clariùs quidem significat separationem animæ a corpore in passione, cuius fructum in hoc sacramento participamus, non tamen pleniorem & vberiorem fructum impertitur. non enim valet, expressior est significatio; ergo etiam fructus maior; cùm Christus non plus promiserit ei, qui significantiùs hoc sacramentum sumeret. Nec tamen inferas, ergo alterutra species est frustrà instituta, tum quia ambæ rem expressiùs & significantiùs declarant, & quasi dominicæ passionis historiam & memoriam sub oculos ponunt. Sicut in lege veteri voluit Deus multiplicari sacrificia, & signa ad Christum venturum prænunciandum, & non frustrà; tum quia si interim sumens meliùs disponatur, ex accidenti vel recipiet, si fortè gratiam non recepit, vel si iam recepit, consequetur incrementum, iuxta dicta superiùs de sumente magis disposito successiuè plures particulas, vt docet Sotus 4. *d.*12. *quæst.* 1. *art.*12. Bellarminus *lib.* 4. *de Euch. c.*23. *ad* 4. Valentia *tom.* 4. *d.*6. *quæst.* 8. *p.*5. §.6. *versu, Per accidens autem,* Suarez *d.* 63. *sect.* 6. *in fine.* Porrò hunc effectum dari post sumtam vtramque speciem, sentit Claudius Sainctes *rep.* 10. *c.* 3. Valentia *loco citato, versu, Quinto ex dictis.* & non improbabile putat Ledesma 1.4. *quæst.*21. *art.*12. *dub.* 3. & Bellarminus, quia cùm sumitur vtraque species, non censetur absoluta sumtio, nisi cùm vtraque species sumta est. Sotus verò 4. *d.*12. *quæst.*1 *art.* 12. Palacios *quæst.*5. *concl.*7. Ledesma 2.4. *quæst.*31. *art.*4. Henriquez *lib.*9. *c. vltimo.* Bellarminus, & Suarez *locis citatis,* probabiliùs docent dari in sumtione primæ speciei; tum quia si celebrans moriatur post

ſumtam primam, non debet priuari effectu, vt diximus de ſpeciebus eiuſdem rationis ſucceſſiuè ſumtis; tum quia, vt docet Victoria *num.76.de Euch.* Valentia *lib.de legitimo vſu Euchariſtiæ,c.6.* Bellarminus, & Suarez *locis citatis*, & communiter omnes, non eſt ſacramentum diſtinctum à priori, ſed vnicum tantùm ſub ſpecie panis, & vini, cui tribuitur effectus ſtatim ac per aliquam ſui partem applicatur.

Iam verò quærendum eſt, quidnam impedire poſſit tanti ſacramenti effe- 6.
ctum? Et ante omnia certum eſt, impedire conſcientiam peccati mortalis, cùm ſit euidens ſententia Apoſtoli 1. *Corinth.* 11. *Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat; qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat, &c.* quod exponens S. Cyprianus *ſerm. 5. de lapſis. Item*, ait, *contumacibus & pertinacibus comminatur, & enunciat*: Quicumque ederit panem, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. *Spretis his omnibus atque contemtis ante expiata delicta, ante exomologeſim factam criminis, ante purgatam conſcientiam, ſacrificio & manu ſacerdotis ante offenſam placatam indignantis Domini & minantis, vis infertur corpori eius, & ſanguini, & plus modo in Dominum manibus atque ore delinquunt, quam cùm Dominum negauerunt.* & B. Firmilianus *epiſtola 13. ad Cyprianum. Quale delictum eſt, vel illorum, qui admittuntur, vel eorum, qui admittunt, vt non ablutis per Eccleſiæ lauacrum ſordibus, nec peccatis expoſitis, vſurpata temere communicatione contingant corpus & ſanguinem Domini; cùm ſcriptum ſit*, Quicumque ederit panem, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. S. Eulogius apud Palladium *cap. 75. Quomodo audetis ad ſancta accedere ſacramenta, cùm habeatis malas cogitationes? & tu quidem hac nocte animo verſaſti turpem fornicationis cogitationem, alius autem in animo ſuo reputauit, dicens nihil referre an peccator, vel iuſtus accedat ad Dei gratiam, &c.* & concludit: *Niſi enim primùm mundaueritis cogitationes, non poteritis ad Chriſti gratiam accedere.* Anaſtaſius Synaita *in orat. de ſacra Synaxi*, docens non accedendum imparatos ad Synaxim, ait: *Nec enim ingredi in Eccleſiam ac diuinas imaginum Sanctorum formas, pretioſiſque ac venerabiles cruces etiam ſalutaſſe ſatisfuerit: non frigida manus abluiſſe, ac fugiſſe, ſed confeſſione, ſed lacrymis, ſed contritione humiliatóque animo, ſed demiſſo contrectóque vultu, peccatorum quibus tenemur catenas eluiſſe; ac tum demum ad illa ſancta deceat accedere myſteria.* S. Auguſt. *ſer. 1. de temp. Quantum*, inquit, *poſſimus, cum Dei adiutorio laboremus, vt cum ſincera & pura conſcientia, & mundo corde, & caſto corpore, ad altare Domini poſſimus accedere, vt corpus & ſanguinem eius, non ad iudicium, ſed ad remedium animæ noſtræ mereamur accipere. In Chriſti enim corpore vita noſtra conſiſtit, ſicut ipſe dixit:* Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. *Mutet ergo vitam, qui vult accipere vitam: nam ſi non mutat vitam, ad iudicium accipiet vitam, & magis ex ipſa corrumpitur, quàm ſanatur, magis occiditur, quàm viuificetur.* Eademque eſt ſententia Chryſoſtomi *Hom. 6. ad populum*, vbi hoc peccatum comparat cum peccato eorum, qui Chriſtum occiderunt. Bedæ *in c. 22 Lucæ*, conferentis hoc idem peccatum cum peccato proditionis Iudæ, Theophylacti, OEcumenij, & cæterorum *in eumdem D. Pauli locum*; qua de re egimus [illegible] de Concilium Tridentinum grauiſſimo ſuo decreto *ſeſſ. 13. c. 7. & can. 11* definit, neceſſariam eſſe confeſſionem ſacerdoti celebraturo, ſibi conſcio de peccato mortali, quantumuis ſibi contritus videatur, data confeſſoris copia. Eſtque communis Theologorum ſententia, qua de re fusè Couar. *c. alma mater. p. p. §. 1 num. 7.* Caſtro *Euchariſtia, hereſi 50.* Canus *relect. de pœnit. p. 5.* Victoria *num. 78. de Euchariſtia.* Corduba *lib. 1. quæſt. 16.* Henriquez *lib. 8. c. 45.* [illegible] Sed egimus hac de re *lib. 2. c. 6.* Difficultas igitur eſt, an hunc effectum impediant

peccata

peccata venialia, vel etiam carentia actualis deuotionis in sumenda Eucharistia. & quicquid in contrarium putauerit Marsil. 4. *q.6. art.4. circa finem*, sentio peccata venialia non impedire gratiæ augmentum, etiamsi concomitentur actu ipsam sumptionem Eucharistiæ, tum quia sit communis sententia Alensis 4. *p.q.41 m.1. art.1.* Alb. 4. *d.13. art.25.* S. Thom. 3. *p.q.79. art.8.* Adriani *q.1. de Eucharistia*, Gabrielis *lect.85.* Victoriæ *n.76. de Eucharistia.* Ledesmæ 1.4. *q.20. art.1. dub.4. & art.8.* Soti 4. *d.11. q.2. art.8.* Cordubæ *lib.1. q.8.* Valentiæ *tom.4. disp.6. q.8. p.3.* Salmeronis *tom.9. tr.42.* Suarez *disp.63. sect.3. & 10.* Henriquez *lib.8. c.45. n.2.* tum quia nihil impedit aut expellit aliud nisi sit ei contrarium: veniale autem peccatum non est contrarium gratiæ habituali, cùm simul cum ea stet, aliàs non solùm ob mortale, sed etiam veniale homines damnarentur. quare veniale peccatum non impediet gratiam, sed se inuicem compatientur, non solùm in facto esse, sed etiam in fieri, dummodo causa efficiens sufficiens sit (vt certè est sacramentum Eucharistiæ) ad dandam gratiam ex opere operato, non ponenti obicem peccati mortalis, cùm vtrobique sit eadem ratio; tum quia, qui cum veniali accedit, aut dignè accedit, aut indignè. si dignè, consequetur igitur, vt contendimus suscepti sacramenti effectum: si indignè, ergo accedens peccat mortaliter, & non solùm venialiter, cùm iam dixerim veniale peccatum non pugnare cum gratia habituali, vel eius augmento: at falsum est peccatum esse mortale accedere cum veniali, cùm non sit grauis irreuerentia, & dicat Ambrosius *lib.5. de sacram. c.4. Qui vulnus habet, medicinam requirit, vulnus est, quia sub peccato sumus, medicina est cœleste & venerabile sacramentum.* & *lib.4. c.6. Qui semper pecco, semper habere debeo medicinam.* Augustinus *tr.26. in Io. Panem cœlestem spiritualiter manducate, innocentiam ad altare portate, peccata si sint quotidiana, non sint mortifera.* Hilarius etiam *can. si non sunt. de consecr. d.2. Si non sunt,* inquit, *tanta peccata, vt excommunicetur quis* (videlicet separetur à Deo per peccatum mortale) *non se debet à medicina corporis & sanguinis Domini separare.* quæ etiam habentur apud Augustinum *ep.118.* & Bedam 1. *Cor.11.* Non impediet igitur veniale peccatum effectum, etiamsi cum ipsa susceptione fiat. Quamuis enim actus ille, vt est ab operante, sit venialiter malus, est tamen ex operato efficax instrumentum Dei ad dandam gratiam non ponenti obicem peccati mortalis. Illa tamen sumptione, tale peccatum veniale cuius affectus viget in anima, non dimittetur, cùm repugnet tolli peccatum, dum actu committitur; aliàs simul esset, & non esset. & minuetur etiam actualis sensus gustus spiritualis, & delectatio, vt docet S. Thomas 3. *p.q.79. art.8.* Alensis, Corduba, Victoria, & alij citati. Similiter arbitror non impedire effectum sacramenti carentiam actualis deuotionis, seu euagationem mentis, quicquid in contrarium senserit aliquando S. Thom. 4. *d.12. q.2. art.1. q.3.* Alensis *q.41. m.3. art.2.* Bonau. 4. *d.12. art.1. q.1.* Durandus *q.4. ad 2.* Petrus Soto *lect.12. de Eucharistia.* Turrecremata *can. si non sunt. de consecr. d.2.* Syluester *Euch.4. in fine.* S. Antoninus 3. *p. tit.13. c.6. §.8.* Caiet. fusè 3. *p.q.79. art.1. & 1. 2. q. vltima, art.3. & 2.2. q.24. art.6.* Probatur, tum quia S. Thom. teste Ledesma se postea correxit 3. *p. q.79. art.8.* eúmque sequuti sunt Ledesma 1.4. *q.20. art.1. dub.4. & act.8.* Victoria *n.76. de Euch.* Adrianus IV. *q.4. de Eucharistia*, Sotus 4. *d.11. q.2. art.8.* Corduba *lib.1. q.8.* Salmeron *loco cit.* Henriquez *lib.8. c.45. 48.* Suarez *disp.63. sect.3.* Valentia *tom.4. disp.6. q.8. p.3.* & alij. tum quia euagatio mentis, aut carentia actualis deuotionis, neque pugnat cum gratia, cùm non sit peccatum, si sit inuoluntaria, vel si sit voluntaria, sit solùm peccatum veniale, vt idem ipse Caietanus sentit, neque excludat necessariam dispositio-

nem ad percipiendam Eucharistiæ gratiam, cùm non alia requiratur necessariò ad digne suscipiendam, quàm quæ posita est 1. *Cor.* 11. *Probet autem seipsum homo, &c.* & in Concilio Tridentino *sess.* 13. *c.* 7. nullius scilicet sibi esse conscium peccati mortalis. tum quia si euagatio, aut carentia actualis deuotionis impediret effectum Eucharistiæ augmentum gratiæ, verè esset peccatum mortale, si esset voluntaria, quia ea sacramentum frustraretur præcipuo suo effectu; ideóque poneretur obex, vt rectè argumentatur Sotus. tum quia cætera sacramenta ex operato secluso alio merito operantis, conferunt gratiam, vel eius augmentum, cùm non inueniunt obicem. cur igitur id denegetur Eucharistiæ? tum quia ex doctrina S. Thomæ 4. *d.* 16. *q.* 2. *art.* 1. *q.* 1. *ad* 3. ad recipiendam gratiam non semper requiritur actualis attentio, sed satis est virtualis, habuisse videlicet actu, & voluntarie non mutasse intentionem; quare cùm sacerdos accedit animo sacrificium piè offerendi, non frustrabitur effectu, etiamsi accidat distractio, aut carentia deuotionis. tum quia phreneticis & amentibus datur Eucharistia. 26. *q.* 6. *can. is qui*, ex Concilio Carthag. IV. & olim dabatur infantibus, ex Augustino *ep.* 23. 26. 107. *lib.* 3. *de Trin. c.* 10. Cypriano *ser.* 5. *de lapsis*. Hieronymo *dialogo contra Luciferianos*, ad eius scilicet consequendum effectum, ne esset frustrà, qui tamen sunt incapaces actualis deuotionis. At dicet Caietanus multos sacerdotes in statu gratiæ quotidie celebrare, & laicos multoties communicare in hebdomada, & tamen ex moribus non apparere magnum consequi gratiæ augmentum, contra quàm accideret, si non impediretur effectus euagatione, aut carentia auctualis deuotionis, facile enim conspiceretur profectus. Respondeo fallacem esse experientiam illam, quia habitus infusi & eorum augmentum non cognoscuntur experientia, cùm formaliter & per se non mortificent passiones, nec excludant vitiorum habitus, nec impediant peccata venialia: vnde potest quis crescere in gratia, & tamen operari tepidè. Gratia enim immediate quidem facit gratum Deo, non est tamen immediatus habitus operatiuus, vt docet Concilium Mileuitanum, sed operatur mediis aliarum virtutum habitibus, in quibus potest quis esse negligens, etsi sit iustus. Quamquam si huiusmodi homo diu perseuerat in gratia, nec labitur in mortalia, est manifestum signum efficaciæ frequentis communionis. Sed instabis pro Caietano. Aucta gratia augetur etiam charitas, quæ est operatiua, in ea igitur appareret profectus, si fieret, prædictus gratiæ, & charitatis augmentum. Respondeo habitus infusos inter quos numeratur charitas, dari ad eleuandam potentiam ad actus supernaturales eis proportionatos, ita vt potentia cum illis possit producere actus illos, quos ex se naturaliter producere non posset. verùm ad facilitationem actuum illorum & passionum mortificationem requiri etiam habitus acquisitos contractos ex actuum frequentia. ob id ex defectu huiusmodi habituum acquisitorum euenire posse, vt remaneat quis in tepiditate pristina, & vitiorum habitibus, & non deprehendatur augmentum habitus supernaturalis, etiamsi ex opere operato sacramenti fiat tale augmentum. Cum enim peccata venialia; euagatio, & deuotionis carentia, non minuant gratiam, aut charitatem, alioquin posset quis amittere gratiam & charitatem, licet non peccasset mortaliter; neque etiam impedient opus operatum sacramenti, vt cum aliis notauit etiam Henriquez *lib.* 8. *c.* 45. Addo huiusmodi gratiæ & charitatis augmentum non deprehendi ex communi conuersatione, cùm fieri possit vt quis minus mortificatus & cum minori gratia, sed cum faciliori complexione, & natura magis quieta, melior in communi conuersatione videatur, sed

ex quibuſdam actibus data occaſione arduis & inſignibus, v.g. iniuriarum ſufferentia, martyrio, & ſimilibus, in quibus ſeſe gratiæ & charitatis prodit augmentum in ſacramentis receptum.

Quomodo ſit occurrendum defectibus occurrentibus in Miſſa. CAP. XXVIII.

SVMMARIVM.

1. *Quomodo ſint ſupplendi defectus ex parte inepta, aut dubiæ materiæ.*
2. *Quomodo ſi accidant ex parte formæ.*
3. *Item ex defectu celebrantis.*
4. *Et denique ex parte ſumtionis.*

1. AT quia inter celebrandum plures contingere poſſunt & ſolent defectus, paucis dicemus quomodo ſit illis occurrendum. Et quidem ratione materiæ ſiue ante ſiue poſt conſecrationem aduertatur materia panis inepta aut dubia, vt ſi hoſtia ſit hordeacea, vel dubitetur an ſit corrupta, noua materia accipienda eſt & conſecranda, ex Rubricis Liturgiæ iuſſu Pij V. editis, S. Thom. 3. *p. q.* 83. *art.* 6. *ad* 4. Gabriele *lect.* 88. Sylueſtro *Euchariſtia*, 2. *num.* 14. & communi ſententia incipiendo ab illa clauſula, *Qui pridie quam, &c.* vſque ad, *Simili modo.* indéque tranſeat ad locum ad quem peruenerat; & quod priùs conſecratum fuerat, ſeruet & ſumat ſacerdos poſt ſumtionem calicis. Atſi ſolùm appareat fracta, vel ex fermentato, nihil innouandum eſt, ex S. Thoma *loco citato.* Suarez *diſp.* 84. Henriquez *lib.* 9. *c.* 36. 37. quia nihil deeſt de neceſſitate ſacramenti. Sicut neque ſi caſu, v.g. frigore nimio, ſpecies panis decidant in calicem, ſiue ante, ſiue poſt fractionem, ex S. Thoma *loco citato.* Azore *lib.* 10. *c.* 33. & communi ſententia. Similiter ſi in calice non ſit infuſum vinum, ſed aqua vel acetum, reponendum eſt vinum cum modico aquæ, & iterum conſecrandum, & ſumendum, ex S. Thôma *ad* 4. Gabriele *lect.* 88. Sylueſtro *loco citato*, Victoria *num.* 1[illegible]1. *de Euchar.* Soto 4. *d.* 13. *q.* 2. *art.* 6. Nauar. *Manualis c.* 25. *num.* 91. Emanuel Sà *verbo M[illegible]a, n.* 30. Suarez, Henriquez, Azore & cæteris, quia id pertinet ad eſſentiam ſacrificij, quamuis iam ſumtum ſit, quod erat in calice; quicquid in contrarium docue[illegible]it Paludanus 4. *d.* 11. *q.* 1. *art.* 2. Non enim refert quòd celebrans non ſit amplius ieiunus, quia, vt rectè monet S. Thomas cum citatis, Scotus 4. *d.* 8. *q.* 3. & Rubricæ Liturgiæ, præceptum diuinum de integritate ſacrificij præualet Eccleſiaſtico, ieiunè celebrandi: excuſaretur tamen à mortali, ex ſententia Adriani IV. vbi de ſacramento Euchariſtiæ Suarez *diſp.* 85. Nauarri, Emanuelis Sà, *locis citatis*, ſi quis inopinato caſu perturbatus per inconſiderationem aut ignorantiam omitteret alteram conſecrationem vini ad perficiendum ſacrificium. vt etiam cùm denuo eſſet conſecrandum vinum, ſi non reperiatur in templo, haberique non poſſit ſine notabili offenſione & ſcandalo populi, nihil incommodi eſſet, ſi illo caſu omitteretur, & abſolueretur Miſſa, ex Rubricis, Sylueſtro *Euchariſtia*, 2. *in fine*, Tabiena *Euchariſtia*, §. 35. 37. Roſella §. 48. Azore *lib.* 10. *c.* 33. *q.* 6. tum quia ius naturale vitandi ſcandalum arctius obligat, quàm diuinum poſitiuum. tum quia ſi fiat miraculoſa immutatio permanens in altera ſpecie, non cogimur neceſſariò

cam

eam denuo consecrare, etsi faciendum consulat S.Thomas *3.p.q.83. art.4.* quod renuit Angelus *Euch.3.num.17.* In eo dissentiunt autores, an cùm denuo est consecrandum vinum, sit etiam consecranda altera hostia. Et quidem Paludanus *loco citato.* dicit etiamsi hostia nondum sit consumta, esse alteram quoque consecrandam, quòd in hoc & similibus casibus, sit totus Canon iterandus. male tamen, cùm quæ pertinent ad hostiæ consecrationem, ritè peracta sint. ideo sufficit supplere consecrationem sanguinis, vt in simili de ordinato & confirmato asserit Innocentius III. *cap.1.de sacram.non iter.* S.Thomas *3.p.q.83.art.6.ad 4.* Sylvester *Euchar.2. num.14.* Tabiena *Missa, num.32.* Victoria *num.101.* & Rubricæ Liturgiæ volunt consecrandam nouam hostiam, cum iam species panis consumta est, cùm deprehenditur defectus vini, propter integritatem seruandam in celebratione sacrificij, quòd cùm non sit amplius in altari corpus Christi, species antea consecratæ non possint ad alterum sacrificium pertinere. Maximè cùm in Concilio Toletano VII. *c.1.* dicatur non esse sacrificia perfecta, nisi perfecto ordine compleantur. Quibus tamen Scotus cum suis respondet consecrationem illam sanguinis moraliter coniungi priori consecrationi hostiæ, & ex vtraque vnicum confici sacrificium, vnáque totalem actionem moralem, licèt calix consecretur post consumtas species panis. idemque videatur factum à Christo in vltima cœna, nempe consecratum calicem post manducationem specierum panis. Rubricas autem Liturgiæ non esse speciales constitutiones, sed solùm instructiones doctrinales iuxta probabilem doctrinam. Sotus *4.d.13.q.2. art.6.ad 4.* Henriquez *lib.9.c.37.§.3.* Emanuel Sà *Missa, num.31.* dicunt satis esse, si Missa publica sit, vinum consecrare; sed si celebretur in priuato loco, vbi solus minister adest, etiam nouam hostiam consecrandam esse. Sed ex hac eadem distinctione constare potest, nec rei naturam, nec præceptum aliquod necessariò exigere nouam speciei panis consecrationem. Scotus denique *4.d.9.q.3.* Gabriel *lect.88.* & *ibidem* Hostiensis, Angelus *v.Missa, num.1[illegible].* Rosella *Euchari[illegible]a 3.n.43.* Nauar. *c.25.num.91.* Suarez *disp.85.* Azor *lib.10. c.33.q.5.* & videtur D.Bernardi *ep.69. ad Guidonem*, & probabilem putat D.Thom[illegible] *4.d.11. in expositione Litteræ*, existimant consumto etiam corpore sufficere consecrare calicem, & statim sumere absque repetitione cæterarum cæremoniarum. tum quia prior consecratio hostiæ rata, firma, & vera fuit, ideo non est ratio cur fiat alia. ob id satis erit si suppleatur consecratio & sum[illegible]o calicis, quæ defuit, vt completum sit sacrificium. vt in vltima cœna à Christo factum diximus. tum quia si noua hostia cum calice consecretur, erit nouum sacrificium facere, & nou perficere imperfectum. tum quia minor est offensio populi; quare cùm non sit euidens ratio necessitatis nouæ hostiæ consecrandæ, pars hæc est præeligenda. Quocirca ex eodem Scoto, Gabriele, Nauarro, & aliis citatis, sacerdos infuso vino, cum modico aquæ, nisi huius aliquid ex priori aquæ haustu in calice remanserit, quasi ablutionem accepturus submisse in medio altaris consecret, incipiendo ab illis verbis, *Sim[illegible] modo,* & sine noua eleuatione species sumat, purificetur, & prosequatur cætera. ita enim fiet, vt populus errorem non deprehen[illegible]at. Quod [illegible] in calice fuit quidem infusum vinum, sed non item aqua, aut certe non naturalis, sed v.g. r[illegible], [illegible] id deprehendatur ante co[illegible]secrationem, in[illegible]ndatur etiam aqua, vel si aqua rosacea fuerat, vinum nouum, cum aqua natural[illegible] si post co[illegible]c[illegible], prosequenda est Missa, & nihil innouandum, quia quod de[illegible] non est d[illegible] essenti[illegible] sacrifi[illegible]

Ratione verò formæ si omissum sit aliquid essentiale, vt tota forma, aut eius 2. pars

pars aliqua essentialis, vel talis facta verborum perturbatio, aut mutatio, vt dubitetur, an sit rite consecratum, iuxta dicta *lib.4. c.11.* iteranda erit consecratio tota (neque enim sufficiet post interiecta verba supplere vnum aut alterum verbum omissum) perperam facta, ex S.Thoma *3.p.q.83.art.6. ad 5.* Soto *4.d.13. q.2.art.6.ad 5.* Ledesma *1.4.q.24.art.6.* Tabiena *Missa, num.37.* Suarez *disp.83.sect.1.* & Rubricis Liturgiæ, siue in vtraque specie consecranda, siue in altera tantùm peccatum sit. quia alioquin vel nullum vel saltem imperfectum essentialiter esset sacrificium; ideo emendandum est ante sumtionem, quod peccatum est in vna, aut etiam ambabus speciebus. Post sumtionem verò emendandum quod in altera erratum est, si enim vtraque consecratio inualida fuit, & iam consumtæ sunt species, cùm fuerit sacrificium fictum, & nullum, & fractum sit ieiunium, non est noua consecratio vtriusque speciei facienda. Hoc enim esset facere nouum omnino sacrificium, & non perficere inchoatum, vt notauit etiam Suarez. Si celebrans non recordetur se formam pronunciasse, debet ex S.Thoma, Gabriele, Soto, Suarez, & aliis credere, se consecrasse. multa enim agimus quorum non meminimus, quòd sine reflexione fecerimus, cùm fiat res memorabilis, reflexione. Quòd si valde vrgeant rationes dubitandi, atque indicia, quibus admodum probabiliter sentiamus nos oblitos esse consecrare, iterum ex D.Thoma & citatis, ac Rubricis Liturgiæ, repetemus formam cum conditione, ex Suarez *disp.75. sect.1.* Henriquez, Emanuele Sà *Missa, num.6.* in mente, non consecrandi, si fortè iam consecrauimus. At verò si quod omissum est, aut creditur, non est sacrificio essentiale, nihil repetendum est, ex Rubricis, & communi sententia.

3. Ex parte celebrantis si rationabiliter valde dubij simus an ob mentis, v.g. euagationem habuerimus intentionem consecrandi, quæ non est necesse, vt sit actualis, sed sufficit virtualis, cùm accedens ad altare intendit facere, quod facit Ecclesia, ex S.Thoma *3.p.q.64.art.8.& 10.* Thomistis *ibidem,* Scoto *4.d.4.q.6.* Gabriele *ibid.q.1.art.3.dub.1.* & Rubricis, iterum repetenda erunt verba cum intentione, ex Henriquez *lib.9.c.39.* & communi. Ideo qui multas hostias consecrandas suscipit, & memor tantùm eius quam in manibus tenet, formam profert, omnes consecrat, ob intentionem virtualem, manantem ex actuali, quam initio habuit, ex Panor. *c.Sacerdos.de off.ord.* Scoto *4.d.12.* Nauar. *c.25. num.91.* Angel. *Euch.1.num.27.* vt etiam si celebrans duas hostias credens vnicam esse manibus teneat, vtramque consecrat, quia intendit consecrare quod in manibus habet, ex Rubricis Liturgiæ, Emanuele Sà *v.Missa, num.28.* & aliis. Si inter celebrandum Sacerdos podagra, aut morbo correptus, vel morte impediatur absoluere Missam, si id euenit ante cœptam consecrationem, non est necesse ab alio perfici, cùm nondum sit substantialiter inchoatum sacrificium, ex S.Thoma *3.p.q.83. art.6.* Henriquez *lib.9. c.vltimo,* cum communi sententia, & Rubricis Liturgiæ, Si cœpta, sed non absoluta consecratione corporis, vt non est necesse p[illegible] [illegible] perfici ex Suarez, potest tamen, idque statuitur in Rubricis, alius exordiens vel à principio Canonis ex Suarez, vel ex Rubricis ab illis verbis, *Qui pridie.* complere, vel cum eadem hostia, quia nondum fuit consecrata, vel cum noua ex Rubricis, & in dubio semiconsecrata (quod etiam de semiconsecrato Calice intelligi debet) sumetur post sumtionem sanguinis, ex Rubricis. Si post consecrationem hostiæ, eius loco succedet alius, qui consecrabit sanguinem, & tandem vtramque speciem consumet, ex S.Thoma *4.d.8. q.2. art.4. 3.p.q.83. art.6.* Concil. Toletano VII. *c.2.* Soto *d.13.q.2.art.6.* Syluestro & Rubricis. Tunc enim

non est necesse aliam etiam hostiam consecrare, vt voluit Innocent. *lib.4. c.22.* cùm ex vtraque consecratione integrum fiat sacrificium. qua de re Panor. *cap. finali.de sacram.non iter.* Suarez *disp.85.sect.1.* Henriquez *lib.9.c.40. num.3.* Sotus *loco citato.* Si contingat post consecrationem vtriusque speciei, sacerdos succedens perficiet quæ desunt,& consummabit,vel vtramque speciem, si prior nullam sumsit, vel solùm sanguinem, si prior corpus sumserat, ex Soto, Suarez, Henriquez *locis citatis.*

Potest etiam impedimentum accidere in sumtione. ob id si effundatur sanguis, si remansit pars aliqua in calice, satis erit illam sumere, cùm in qualibet parte contineatur totus Christus,Henriquez *lib.9.c.37.* Suarez *loco citato,regula 2. §.sexto.* Rubricæ Liturgiæ. Si totus omnino effusus sit,iteranda est calicis oblatio & consecratio, quæ valent etiam de hostia si rapta à vento disppareat, vel arripiatur ab animali. Si enim aliquid haberi possit sufficiat, si nihil, iterabitur eius consecratio, *ex citatis.* Si autem cadat in terram, aut lignum, vel tapetem hostia consecrata, radetur locus, lauabitur, & rasura combusta cum ablutione mittetur in piscinam. idémque faciendum est de sanguine, priùs tamen sorbebitur quantum poterit,ex Pio I.apud Iuonem *lib.1.* & apud Gratianum *can.si per negligentiam.de consecr.d.2.* S.Thom. *3.p.q.83.art.6.* Paludano *4.d.9.q.1.& d.11.q.1. art.1.* Syluestro *Eucharistia 2.in fine,* Soto *4.d.13.q.2.art.6.* Ledesma *1.4.q.24.* Nauarr. *c.25.num.89.* Suarez *disp.85.sect.1.* Henriquez *lib.9.c.37.* & Rubricis. Pœnas impositas *citato canone. si per negligentiam.* nemo subire tenetur, antequam per ecclesiasticum Iudicem imponantur,ex Suarez & doctrina communi. Iisdem verò pœnis is dignus est,teste S.Thom. cuius negligentia putrefit hostia,vel comeditur à mure. *can. qui non bene.de consecr. d.2.* & qui ob ebrietatem aut voracitatem Eucharistiam euomit. *can. si quis. eadem distinctione.* Pari modo si sacramento sit admixtum venenum, siue ex hominum malitia, vt contigit Victori II. anno 1055. cui à subdiacono in calice fuerat venenum infusum, res tamen miraculo patefacta est, cùm nullo modo potuerit Pontifex eleuare calicem; & subdiaconus fuerit à dæmone arreptus, ex Humberto, & Vrspergensi Abbate. & Henrico VI. Imperatori veneno infecta Eucharistiæ particula ex Baptista Ignatio *lib.3.de Rom.Princip.* Volaterrano *lib.18.lib.23.* & Sabellico *Ænead.9. lib.18.* siue casu animalis venenosi, aut alio modo, ne quis sit sui ipsius homicida,& panis ac calix vitæ vertatur in mortem, non erunt species sumendæ,ex S.Th.*3.p.q.83. art. 6.* Gabriele *lect.88.* & communi sententia; sed similis species est de nouo consecranda,& sumenda,ex eodem D.Thoma,Soto *4.d.13.q.1.art.4. & q.2.art.6.* Syluestro *Eucharistia, 2.num.13.* Suarez *disp.81.sect.1.* & species priores venenatæ sunt decenter conseruandæ, donec naturaliter corrumpantur; inde mittentur in piscinam,& si sint species vini imbibantur in panno, vel stuppa, & cùm fuerint exsiccatæ,ita vt non remaneat ibi amplius sanguis (perseuerante enim sanguine id esset sacrilegium,ex Paludano *4.d.9.q.1.* Tabiena *Missa, 1. num.39.* Syluestro *Euch.2.q.2.§.2.*) erunt comburendæ,mittendíque cineres in piscinam, ex Hesychio *lib.2. in Leuit. c.8.* Altisiodorensi *lib.4. sum.tr.5. c.3.* Bellarmino *lib.4. de Euch.c.5.* qui etiam citat Conc.Aurelianense,Angelo *Euch.3.n.5.& Missa, n.17.in fine,* Suarez *loco citato,*Emanuele Sà *Missa,num.35.* Henriquez *lib.9. c.36. num.4.* & Rubricis. Et redactum in cineres animal, si capi possit, post diligentem lotionem mittetur in piscinam, vt etiam fiet de vespa, musca, &c. si non possit cum sanguine sumi ob horrorem, & periculum vomitus, ex S.Thom. *loco citato,ad 3. & 7.* Gabriele *lect.88.* Soto *4. dist. 13. quest.2. art.6.* Ledesma *1. 4. quest.*

24. *artic. 6.* Guitmundo *lib.* 2. Algero *lib.* 2. *c.* 2. Bellarmino, Suarez & Rubricis. In hostium irruptione præsertim infidelium, a quibus timetur irreuerentia Eucharistiæ iam consecratæ (aliàs enim non consecrabitur) ne sacrificium imperfectum perueniat in hostium potestatem, prætermissis cæteris intermediis, quæ non sunt de essentia, acceleranda erit sacrificij consummatio, ex Suarez. vt etiam sacramentum asseruatum in altari in dicto casu, non erit comburendum, vt malè existimauit Angelus *loco citato.* sed (si saluari non possit) à sacerdote etiam non ieiuno, sumendum erit, ex Azore *lib.* 10. *c.* 33. ne sit ludibrio irruentibus Paganis. Ecclesiastica enim instituta, quæ in reuerentiam sacramenti præscripta sunt, non debent cedere in eiusdem irreuerentiam, & iniuriam.

De distributione sacræ Eucharistiæ inter adstantes. CAP. XXIX.

SVMMARIVM.

1. *Non esse necesse in quolibet sacrificio adstantes communicari, quicquid Nouatores dicant.*
2. *Fideles obligari ad percipiendam Eucharistiam.*
3. *Iure diuino non tantum semel, sed sæpius id facere tenentur.*
4. *Ecclesiastico precepto declaratum id saltem semel in anno faciendum.*
5. *Excipi ab hoc precepto eos, qui rationis vsum nondum habent. & quando pueri incipiant obligari.*
6. *Autoritas distribuendi Eucharistiam est sacerdotis propria, licèt aliquando etiam Angeli id fecisse legantur, vel etiam Christus id dignatus sit facere post Ascensionem per se.*
7. *Non quilibet sacerdos, sed proprius, & habitu conuenienti debet Eucharistiam præbere.*
8. *An sit necesse communicari sub vtraque specie.*
9. *Quo ritu olim, & quo nunc, Eucharistia distribuatur.*
10. *Licere quouis die, & quacumque hora, si reliqua adsint, necessaria communicari.*
11. *Infirmis periclitantibus etiam non ieiunis Eucharistia, etiam sæpius si opus sit, danda, & cum decoro ferenda.*
12. *Magna reuerentia Eucharistia sumenda, adhibendaque cautela post sumtionem.*
13. *Sacerdos oblitus apponere consecrandam particulam pro alicuius communione, potest ad hoc reseruare partem hostiæ.*
14. *Fructuosissimum est per se loquendo, frequenter communicare.*
15. *Num teneatur sacerdos indignos à communione repellere.*
16. *Formulæ, quæ superfunt, vsu veteri in pyxide magna cum diligentia seruandæ sunt.*

1. NEcesse esse in quolibet sacro fieri Eucharistiæ distributionem inter adstantes, tamquam huius cœlestis mensæ ac cœnæ conuiuas, contendunt, Kemnitius *in* 2. *p. examinis Concily Trid.* Brentius *in Confessione V Vitemberg. c. de Euchar.* aliique nostri temporis hæretici, ideóque negant celebrandum sacerdoti nisi adsint communicaturi. Quorum error inde nascitur, vt rectè aduertit Bellarminus *lib. contra Reg. Angliæ, c.* 8. *& lib.* 2. *de Missa, c.* 9. *&* 10. quòd credant Eucha-

ristiam esse solùm sacramentum. si enim putarent esse etiam sacrificium, vt verè est, cùm possit Deo à sacerdote offerri pro populo etiam non communicante, non requirerent, vt necessariò de illo participaret etiam populus; eorúmque dogma tamquam hæresim damnauit Concilium Tridentinum *sess.22.c.6.& can.*8. & meritò. tum, quia sacrificio per accidens est, vt adstantes de eo participent, cùm possit etiam pro absentibus offerri. & si offertur pro adstantibus, sicut hi dicuntur offerre solùm per sacerdotem tamquam immediatum ministrum, ita satis est, si consummatio fiat per sacerdotem, adstantes verò cæteri spiritualiter tantùm participent, vt idem Concilium docet. sicut videmus *Leuit.c.6. & 7.* de sacrificio oblato pro peccato non manducasse eos pro quibus offerebatur. tum quia constat semper sacerdotes sine animarum cura, vt D. Paulinum Nolanum, & Monachos, in Ecclesia Dei celebrasse, qui tamen non poterant Eucharistiam adstantibus impertire, quippe non subditis, cùm id sit tantùm munus Pastoris, ex Dionysio *de Eccles. hier.c.3.* Tertulliano *lib. de corona militis,c.3.*& aliis inferiùs afferendis. tum quia post prima illa tempora ter solùm in anno Natiuitate Domini, Paschate, & Pentecoste, tenebantur fideles communicare, ex Fabiano *can.si non frequentius.de consecr.d.2.* & Conc. Agathensi *c.18.* cùm tamen *ibid. c.* 47. iubeantur omnes singulis diebus Dominicis sacrificio interesse. licebat igitur Missam audire, & celebrare, etiamsi non distribueretur Eucharistia inter adstantes. Immo semel in anno Græcos & alios communicare solitos conqueritur Chrysostomus *Hom.61. ad populum*, Ambrosius *lib.5. de sacram.c.4.* Augustinus *lib.2. de ser. Domini in monte,c.7.* cùm tamen quotidie offerretur. tum quia indicat Dionysius *lib. de Eccl. hier.c.3.p.2.* consilium tantùm, & non præceptum esse, vt quoties sacerdos celebrat, adstantes communicent. ait enim, *Sacerdos & ipse communicat, & alios, vt communicent, hortatur.* Basilius etiam *ep. ad Cæsarium. Communicare singulis diebus, & sanctum Christi corpus percipere, & præclarum est, & vtile, cùm ipse aperiè dicat*: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. *Quis igitur ambigat vitam assiduè participare, nihil aliud esse quàm multifariè viuere? Nos autem quater in singulas hebdomadas, diuina sacramenta participamus.* Et Maximus *aduersus Monothelitas, Omnes*, inquit, *viri, qui communicare desiderant, priùs lauent manus suas, vt mente pura & nitida conscientia Christi sacramenta suscipiant.* Et denique Cabasila *c.*39. *Sacerdos*, ait, *postquam particeps fuit sanctificatorum, ad populum conuertitur, & ostensis sanctis vocat eos, qui participare voluerint, & iubet accedere cum timore Dei.* Neque obiiciat Kemnitius Christum in vltima cœna distribuisse, & dixisse: *Hoc facite.* nam præcipit quidem fieri, sed suo loco, & tempore, & personis volentibus communicare, non inuitis, nec eodem modo quoad omnes circumstantias accidentarias, in quarum numero hæc etiam reponenda est. Quare non est, quod dicat nos prophanare dominicam cœnam celebrando sine distributione inter adstantes. At S. Chrys. *Hom.3. in ep. ad Ephesios,& Hom.17. in epist.ad Hebr.* dicit, frustrà fieri oblationem quotidianam, cùm nemo sit, qui simul participet: & quisquis mysteriorum consors non est impudentem & improbum adstare; & satius fuisse non comparuisse. Dicimus D.Chrys. loqui de hoc mysterio, non vt est sacrificium, sed vt ordinatur ad communionem, secundùm quam considerationem frustrà consecrantur particulæ, si nemo recipiat, & per excessum desiderij, vt frequentaretur magis hoc mysterium, si de omnibus loquitur, iuxta sententiam Bellar. *lib.2. de Missa c.10.* Suar. *disp.69.sect.3.*& aliorum, meliùs facturos si non interessent, cùm alibi hortetur, vt saltem adsint, vt *Hom.3.de incomprehensib.nat.Dei*; vel vt alij putant

tant conqueritur de ministrantibus in Missis solemnibus, qui non communicabant, vti Anacletus insistens canoni 9. Apostolorum, præceperat *epist.* 1. vt habetur *can. Episcopus, & 20. de consecrat. d.* 1. Non enim Anacletus de omnibus adstantibus agit, vt idem Kemnitius putat, sed de ministrantibus, vt rectè sentit Alensis 4. *p. quæst.* 51 *m.* 1. *art.* 2. Turrianus *lib.* 1. *pro Canonibus Apostol. c.* 22. Hosius *in confessione, c.* 41. & Catechismus Romanus, dum agit de Eucharistia. Instabis *in can.* 9. *Apostolorum*, haberi omnes fideles, qui ingrediuntur Ecclesiam, & Scripturas audiunt, & non perseuerant in oratione, nec sanctam communionem percipiunt, veluti inquietudines Ecclesiæ commouent, & conuenit communione priuari. Dicimus primò potuisse Apostolos pro conditione temporum, & fidelium ardore præcepisse, vt quotidie adstantes communicarent, & sequentibus seculis id fieri desiisse. Secundò respondemus canonem illum variè legi. Quidam enim sic legunt, *Si quis intrat Ecclesiam Dei, & sacras Scripturas audit* (vel vt alij habent, *non audit*) *& pro luxuria se auertit à communione sacramenti, & in obseruandis mysteriis declinat constitutam regulam disciplinæ, talem de Ecclesia Catholica proiiciendum decernimus.* quare ex sententia Glossæ, & Turrecrematæ *can. omnes fideles, de consecrat. d.* 1. loquitur de iis, qui statuto tempore non communicant. non autem agit de non communicantibus in eadem Missa. potest item agere de non communicantibus ex superstitione, vt colligitur ex Concilio Antiocheno *can.* 2. vbi idem Apostolorum canon renouatur: vel de non permanentibus donec consummatur sacrificium, & perturbantibus suo exitu cæteros. nam ita habet alia lectio: *In precatione autem & sacra communione non permanent, & Ecclesiæ confusionem afferentes segregari oportet.* videndus Salmeron *tom.* 9 *tract.* 33.

2. Sed numquid præcepto aliquo obligentur fideles sumere aliquando sacram Eucharistiam? obligantur sanè, non tantùm Ecclesiastico, *cap. omnis vtriusque sexus, de pœnit. & remiss.* sed etiam diuino, ex probabiliori sententia, etsi oppositum aliquando senserit S. Thomas 4. *d.* 9. *quæst.* 1. *art.* 1. *quæstiuncula* 2. Alensis 4. *p. quæst.* 51. *m.* 4. Bonauentura 4. *d.* 12. *ar,* 5. *quæst.* 1. Caiet. 3. *p. quæst.* 80. *art.* 11. Ferrariensis *lib.* 4. *contra Gentes, c.* 61. Gabriel *lect.* 87. probatur ex communiore Theologorum opinione, S. Thomæ 3. *p. quæst.* 80. *art.* 11. Durandi 4. *d.* 9. *q.* 2. Maioris *quæst.* 3. Paludani *quæst.* 1. *art.* 1. *ad* 2. Richardi 4. *d.* 12. *art.* 6. *quæst.* 1. Adriani *de Eucharistia, quæst.* 1. Soti 4. *d.* 12. *quæst.* 1. *art.* 11. Ledesmæ 1. 4. *quæst.* 21. *art.* 11. Victoriæ *num.* 86. *de Eucharistia*, Petri Soti *lect.* 9. *de Eucharistia*, Viguerij *de sacramento Eucharistiæ*, §. 3. *versu* 19. Tapperi *art.* 15. Roffensis *lib.* 4. *de verit. corp. Christi in Eucharistia*, Demochatis *lib.* 4. *c. vltimo*, Nauar. *c.* 21. *num.* 45. 57. Sainctes *repet.* 6. *c.* 7. Valentiæ *lib. de legit. vsu Eucharistiæ, & tom.* 4. *disp.* 6. *quæst.* 8. *p.* 4. Bellarmini *lib.* 1. *de Eucharistia, c.* 5. *lib.* 4. *c.* 25. Suarez *disp.* 69. *sect.* 1. tum quia *Ioan.* 6. dictum est à Domino: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* quo loco ex communi sententia Patrum, quos accuratè recenset Maldonatus. *in c.* 6. *Io. versu* 53. Itémque Concilij Ephesini initio, & Synodi VII. *act.* 6. *tom.* 3. Concilij Cabilonensis II. *c.* 46. & Tridentini *sess.* 13. *c.* 2. loquitur de sacramentali manducatione; non potest autem conditionalis illa esse vera, nisi talis sumtio & manducatio sit aliquo modo ad salutem necessaria: vel igitur necessitate præcepti, & habemus quod optamus; vel necessitate medij. at cùm huiusmodi actus per se sumtus ex natura sua non sit necessarius simpliciter, cùm effectus eius sit confirmare in bono, erit medium necessarium ratione præcepti. tum quia cùm Christus *Lucæ* 22. confecisset, & adstantibus Apostolis distribuisset, dixit: *Hoc facite.* quod sonat præceptum celebrandi & ministrandi

 fidelibus

fidelibus hoc sacramentum,quo simul vicissim obligantur fideles sumere.Sicut ex præcepto *Io.* 20. dato Prælatis, *Quorum remiseritis peccata, &c.* inferunt Patres præceptum confessionis. tum,quia is fuit semper fidelium sensus, eáque cura Pastorum,vt sumeretur Eucharistia tamquam Domini præceptum & mandatum, Apostolica traditione declaratum, vt senserunt Cyprianus *lib. de orat. Dominica,* Cyrillus *lib.3. in Io.c.*37. Chrysostomus *Hom.*45.*&* 47.*in Joan.* Ambrosius *lib.*5. *de sacram.c.*4. Et fauet Concilium Cabilonense II.*c.*46.& Tridentinum *sess.*13.*c.*2.*& sess.*21.*cap.*1.

Iam verò cùm huiusmodi diuinum præceptum sit affirmatiuum, ideóque non obliget pro quocumque tempore, quæritur quandónam iure diuino teneantur fideles Eucharistiam sumere? Sunt qui putent semel tantùm obligare, siue id in vita, siue in mortis articulo fiat, sicut Baptismus, vt Palud. 4. *d.*9.*q.*1. *num.*16. Ledesma 1.4.*quæst.*21. *art.*11. Victoria *num.* 86. *de Eucharistia,* Caietanus *in sum.v.Communio,* Viguetius *de Eucharistia,*§.3 .*versu* 19. Sylu. *v. Eucharistia* 3. Armilla *verb. Communio,* Graff.*p.p.lib.*2.*c.*38. Emanuel Sà *v.Eucharistia,* eo quòd *Io.*6. non limitetur quoties sumenda sit, ideo videatur satisfieri præcepto, si semel sumatur; sicut præcepto: *Nisi quis renatus fuerit, &c.* satisfit vnico Baptismo. Alij probabilius sentiunt sæpius sumendam, cùm ratio nutrimenti spiritualis indicet sumendum sæpius ad reparandàs vires,ad augendam gratiam,ad vniendum nos arctiùs Christo capiti nostro, ad vincendas tentationes; cùm tamen contrà vnicus esse debeat Baptismus, quo spiritualiter generamur, sicut vnica est generatio. ob id volunt maximè obligare in mortis periculo, nisi paulo antè, v. g. octo diebus, sumta sit Eucharistia, vt Adrianus *in* 4.*sent.in mat. de confess. quæst.*3. *ad* 1. Sotus 4.*d.*12. *quæst.*1.*art.*11. Richard.*art.*6. *quæst.*1. Durand.*d.*9.*quæst.* 2.*art.*2. Gabriel *quæst.* 1. Petrus Sotus *lect.*9. *de Eucharistia,* Nauarrus *c.*21. *num.*57. Valentia *tom.*4. *d.*6. *quæst.*8.*p.*4. Henriquez *lib.*8. *cap.*4. Suarez *disp.* 69. *sect.*3. tum quia ita videtur sentire Concilium Tridentinum *sess.* 13. *c.*6. Chrysostomus *lib.* 6. *de sacerd.* & S. Thom.3. *p.quæst.* 80. *art.* 8. tum quia is tunc est peregrinaturus cum magno periculo ex hac ad alteram vitam, vnde ne in re grauissima, salute videlicet sua, negligens videatur, viatico se parare & munire debet. quod etiam indicat antiquissima & ex Apostolica traditione deriuata consuetudo, tamquam de iure diuino, ne quis sine viatico obire permittatur, etiamsi non sit ieiunus, vt inferiùs dicetur. Itémque obligare aliquoties in vita (si non sit valde breuis) & non semel tantùm, quia præceptum affirmatiuum sit prudenter interpretandum, iuxta peculiarem suam naturam; quamuis enim non obliget pro omni tempore, non limitatur tamen semper ad vnum actum, non enim dices præceptum affirmatiuum fidei, amoris Dei, honoris parentum, ad vnum tantùm fidei charitatis & honoris actum obligare. ideo est spectanda vniuscuiusque præcepti affirmatiui natura ex fine. quare cùm huius sacramenti finis sit nutritio spiritualis ad reficiendas vires, facilè perspicimus non semel tantùm in vita communicandum, vt rectè Sotus, Gabriel, Durandus,Petrus Sotus,cum citatis docent:sed toties quoties prudenter iudicari poterit necessariam esse Eucharistiam ad eum finem,ad quem est instituta.vt,v.g.si in graui tentatione, vel periculo ratio dictat, vt hoc etiam efficacissimo remedio suæ saluti prospiciat, vel ad nutriendam vitam spiritualem, augendúmque robur, vel ex Victoria *num.* 86. si credat non habiturum vlterius opportunitatem accipiendi. 3.

Porrò cùm iure diuino non constet quoties id determinatè faciendum sit, 4.
Ecclesia

Ecclesia suo præcepto statuit, *cap. omnis vtriusque sexus, de pœnitentia & remiss.* & Concilij Tridentini *sess.* 13. *c.* 9. ad minus faciendum semel in anno (licet aliàs ex præcepto Fabiani Papæ, Concilij Elibertini, & Agathensis *can.* 18. & Turonensis III. *can.* 50. fieret in Natiuitate Domini, Paschate, & Pentecoste) *can. etsi, & can. omnis homo, de consecrat. d.* 2. & apud Iuonem *lib.* 1. S. Thoma 3. *p. quæst.* 80. *art.* 10. *ad* 5. Soto 4. *dist.* 12. *quæst.* 1. *art.* 10. *ad* 5. Nauarro *c.* 21. *num.* 59. Azore *lib.* 7. *c.* 41. Suarez *disp.* 69. *sect.* 2. Catechismo Rom. vbi de Eucharistia. quare id permittens Ecclesia, declarat tacitè id sufficere ad non peccandum contra hoc diuinum præceptum. aliàs non prospiceret sufficienter saluti fidelium. Ibique etiam statuitur id faciendum in Paschate. Quo tamen nomine non intelligitur præcisè ipse dies Paschæ, sed à Dominica Palmarum vsque ad Dominicam in Albis, vt constat tum consuetudine recepta, tum declaratione Eugenij Papæ IV. quam citat Maior 4. *d.* 17. *quæst.* 2. Caietanus *v. Communio,* Armilla *eodem,* Tabiena *ibid. num.* 4. Nauar. *c.* 21. *num.* 45. quam non vidit Panormitanus *in dicto cap. omnis.* nec Antoninus 2. *p. tit.* 9. *c.* 9. restringentes præceptum ad tres dies Paschæ. Immo in aliquibus diœcesibus, vt Valentiæ, & Conimbricæ, ex Nauarro *loco citato,* Hieronymo Sorbo *in priuilegiis Minorum,* Gregorio de Valentia *tom.* 4. *d.* 6. *quæst.* 8. *p.* 4. Henriquez *lib.* 8. *c.* 5. & aliis, ex concessione Clementis VII. ad totam Quadragesimam extenditur. Sciscitanti verò an qui transgressus est in Paschate hoc Ecclesiæ præceptum, remaneat liber ab obligatione implendi illud vsque ad sequens Pascha, ita vt non communicando amplius in toto anno, non peccet nouo peccato, dico vtramque partem suos habere defensores, & patronos. Liberum esse tenet S. Antoninus 2. *p. tit.* 9. *c.* 9. §. 3. Sylvester *Eucharistia* 3. *quæst.* 15. Medina *tract. de confess. quæst.* 14. *circa finem.* Sotus 4. *d.* 18. *quæst.* 1. *art.* 4. Victoria *num.* 137. Valentia *loco citato,* Henriquez *lib.* 8. *c.* 5. Non esse liberum docet Nauarrus *c.* 21. *num.* 45. Armilla, & Tabiena *v. Communio,* Palud. 4. *d.* 10. *quæst.* 1. *num.* 25. Suarez *disp.* 66. *sect.* 4. Porrò non communicantes statutis diebus peccare quinque de causis, docet Hugo Cardinalis *in cap.* 6. *Ioannis.*

5. Excipiuntur autem ab hoc Dei & Ecclesiæ præcepto, qui propter ætatis imbecillitatem nondum rationis vsum habent; etsi antea multis in locis etiam infantibus sacra Eucharistia tribueretur, vt videre est apud Dionysium *c.* 7. *de Eccl. hier. p.* 3. Augustinum *epist.* 23. *ad Bonifacium, & lib.* 1. *de peccatorum merit. c.* 20. Cyprianum *serm.* 5. *de lapsis,* & alios. id tamen non esse necessarium constat. tum ex *cap. omnis vtriusque sexus, de pœnit. & remiss.* quod solos adultos comprehendit. tum ex Concilio Tridentino *sess.* 21. *c.* 4. *& can.* 4. vbi id expressè definitur. tum quia adulti solùm sciunt sacrum cibum à profano discernere. tum quia id institutioni consonat: dixit enim Christus, *Accipite, & comedite,* ad quod infantes idonei non sunt. tum ex D. Thoma 3. *p. quæst.* 80. *art.* 9. *ad* 3. Caiet. *ibidem,* Soto 4. *d.* 12. *quæst.* 1. *art.* 9. Nauar. *c.* 21. *num.* 57. Suarez *disp.* 40. *&* 79. & communi reliquorum Theologorum sententia. Qui idem de perpetuò amentibus statuunt, qui erga hoc sacramentum numquam proprium deuotionis actum habuerunt: secus autem de iis, qui cùm antea compotes mentis essent, affectum ad illud ostenderunt, quibus in mortis articulo dandum est, ex Concilio Arausicano I. *can.* 3. Carthaginensi IV. *c.* 76. *&* 26. *quæst.* 6. *can. is qui.* Concilio Toletano XI. *c.* 11. Catechismo Romano, vbi de Eucharistia, Paludano 4. *d.* 9. *q.* 4. Syluestro *Euch.* 3. *num.* 7. Henriquez *lib.* 8. *c.* 42. Suarez *disp.* 69. *sect.* 2. vbi docent, non esse necesse, vt explicitè petierint. vt etiam dandum viaticum extremo supplicio afficiendis, si pœnituerint, statuitur *can. quæsitum* 13. *quæst.* 1. At quæres, quando nam

donam pueri incipiant obligari hoc præcepto? Glossa *cap. omnis vtriusque sexus de pœnit. & remiss.* & Palud. 4. *d.* 12. *quæst.* 1. *art.* 5. *conclus.* 1. existimant præceptum tùm confessionis, tum communionis incipere obligare pueros, cùm sunt doli capaces, adeò vt mortaliter peccare possint. Cùm *prædictum cap. omnis vtriusque* generaliter loquatur de his, qui ad annos discretionis peruenerint; & coniungat vtrumque præceptum. Communis tamen vsus populi Christiani legem interpretatur, vt prius obligare incipiat præceptum annuæ confessionis, quàm communionis, vt sentit S. Thomas 4.*d.*9. *quæst.*1. *art.* 5. *quæstiuncula* 4. Alensis 4. *p.quæst.*49. *m.*4. Maior 4.*d.*9. *quæst.*2. Nau.*c.*21 *num.* 33. 57. Caiet. 3.*p.quæst.*80. *art.*9. *& in sum.v.Communio,* vt etiam Armilla, & Tabiena, Suarez *disp.*70.*sect.*1. Henriquez *lib.*8. *c.*42. Azor *lib.*7.*c.vltimo,* Toletus *lib.*6. *c.*15. Sanchez *lib.* 1. *de Decalogo, c.*12.*num.*6. quia cùm sacramentum Eucharistiæ sit dignius sacramento Pœnitentiæ, maiorem vsum rationis & reuerentiam requirit. Contingere is solet in 11. vel 12. ætatis anno, vt vult Sotus 4.*d.*12.*quæst.*1. *art.*11. Syluester *Euch.* 3. *num.*7. Valentia *tom.*4. *d.*6. *quæst.*8. *puncto* 2. Suarez, Azor, & alij. & in aliquibus paulo tardius, vt 14. vel 15. ex Caietano. quare id constituere in particulari parentum ac confessoris munus erit, qui debent explorare pueri iudicium, vt aduertit Catechismus Romanus, Caietanus, Armilla, Suarez, Toletus, & alij citati. Decenni autem puero morti proximo præbendam sacram Eucharistiam, & sacram vnctionem consilium esse optimum, & factitatum à piis viris, docet Emanuel Rodericus *tom.*3.*quæst.*79.*art.*2.

Dispensandi autem Eucharistiam autoritas & potestas est propria sacerdotis, tum ex D. Thom. 3.*p.quæst.*82. *art.*3. *&* 4. *d.*13.*quæst.*1. *art.* 3. Richardo *ibidem art.*1. *quæst.*3. Durando *quæst.*4. Palud. *quæst.*2. *art.* 4. & cæteris Theologis. tum ex Concilio Niceno I. *can.* 14. & habetur *can. peruenit, d.* 93. Concilio Carthaginensi IV. *can.*38. Rhemensi I. *c.*2. Aurelianensi II. *c.*15. & Tridentino *sess.*13.*c.*8. tum quia in persona sacerdotum dictum est à D. Paulo 1. *Corinth.*4. *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum eius.* & præcipuè de sacramentis, quorum excellentissimum est Eucharistia, & Pontianus *epist.ad Felicem.* Ipsi quoque (nempe sacerdotes) proprio ore corpus Domini conficiunt, & populis tradunt. In necessitate tamen, vt si desit sacerdos, vel iussu illius, aut Episcopi, posset tamquam sacerdotis minister dispensare Eucharistiam ipse Diaconus. tum ex S.Thom. 3.*p.quæst.*82.*art.*3.*&* 4.*d.*13.*quæst.*1.*art.*3.*quæstiuncula* 2. Alensi 4.*p.quæst.*50.*m.*3. Paludano 4. *d.*13. *quæst.*1. Soto *quæst.*1.*art.*3. Bonauentura. *d.*9.*art.*2.*q.vltima,* Ledesma 1.4.*quæst.*23.*art.*3. Syluestro *Eucharistia* 3. *num.*5. Bellarmino *lib.de ordine.c.*6. & communi sententia. tum ex Clemente *lib.*8.*c.*28. *aliàs* 34. *Diaconus (ait) non offert, oblationem verò ab Episcopo vel Presbytero factam dat populo, non tamquam sacerdos, sed tamquam, qui ministrat Presbytero.* Iustinus *Apol.* 2. *Absoluta,* inquit, *gratiarum actione Præsidis, & læta approbatione populi, Diaconi, quos vocamus, dant singulis præsentibus partem panis & calicis diluti, super quos facta gratiarum actio, quod alimentum apud nos vocatur Eucharistia.* De sanguine etiam cum dabatur solitum dispensari per Diaconum constat, ex D. Ambrosio *lib.*1. *off. c.*41. Maximo *serm.* 1. *de S. Laurentio,* Cypriano *serm.* 5. *de lapsis,* Isidoro *lib.*2. *off.c.*8. & Epiphanio *hæresi* 79. licèt enim diuino iure confectio & distributio Eucharistiæ conueniat sacerdoti, vt patet ex institutione *Lucæ* 22. non tamen iure diuino prohibetur, postquam consecrata est, ne sacerdos opera & ministerio Diaconi in ea distribuenda vti possit. quod in aliis sacramentis accidere non potest, cùm in illis vsus non distinguatur ab ipso sacramento. Eucharistia enim res est permanens,

manens, & antiquitus dabatur etiam in laicorum manibus, vt ipsi ori admouerent, vt constat ex Concilio Toletano I. *c.*14.& habetur 11.*quæst.*1.*c.si quis laicus.* Sexta Synodo *c.*101. Origene *Hom.* 13. *in Exod.* Tertulliano *lib.* 2. *ad vxorem*, *c.*3. Cypriano *ser.*5.*de lapsis*. qua de re differetur §.9. Legimus etiam aliquando à sanctis Angelis delatam Eucharistiam, vt singulis diebus Dominicis S. Onuphrio *in vitis Patrum*, Marco Eremitæ apud Pallad. *in Lausiaca*, *c.* 21. & Sozomenum *lib.*6.*c.*29. Maglorio Episcopo in Britannia *anno* 620. ex Vincentio *in spec. hist. lib.* 22.*c.*221. Trithem. *de viris illustr.* S.Bened. *lib.*3.*c.*50.& Ludouico Granatensi *tract. de comm.* D.Bonau. ex Chron. S.Francisci *p.*2.*lib.*2.*c.*2. & historia S. Dominici *p.*1. *lib.*3.*c.*39. S.Claræ de Monte Falco ex Chron. S.Francisci *p.*2.*lib.*5.*c.*41. B.Agneti Policianæ ex historia S.Dominici *p.*2.*lib.*1.*c.*32. & B. Stanislao Hoschæ Societatis Iesu, *ex eius vita.* Immo etiam Christum ipsum dignatum esse idem præstare; scribit enim Cæsarius Heisterbachensis *lib.*9.*c.*3. Vdam religiosam fœminam in Brabantia communicatam in cubiculo à Christo pyxide cum augustissima Eucharistia accepta ex Ecclesia. Simile etiam narrat *c.* 36. de Hildegunda honesta vidua prope Coloniam. Idem de alia muliere scribit Iacobus de Voragine, & Seraphinus Razius. & de B. Catherina Senensi ex historia S.Dominici *p.*2. *lib.*2. *c.*46. constat. Simile narrat de Liduuina virgine, & Collecta moniali Surius in earum vitis de Firmino Episcopo, Vincentius in Speculo hist. *lib.*16.*c.*89. denique de Honorato Episcopo communicato ab imagine Saluatoris in altari posita refert Ludouicus Granatensis *loco citato*, & Seraphinus Razius.

7. Non à quocumque tamen sacerdote accipi ritè potest, sed à proprio (nisi ipse potestatem faciat accipiendi ab alio) etiam extra tempus Paschale, cùm hoc sit Pastoris munus; vnde requiritur iurisdictio, & potestas in oues pascendas, vt constat ex Concilio Carthaginensi I. *c.*7. Mileuitano *c.* 18. Dionysio *de Eccl. hier. c.*3. Iustino *Apologia* 2. Tertulliano *lib. de corona mil. c.*3. Glossa *in Clem. Religiosi, de priuilegiis*, Sylnestro *Eucharistia* 3. *num.*5. Caiet. *v.Communionis minister*, Armilla *v.Communio.num.*21. Tabiena *num.*52. Nauarro *c.*21.*num.*52. Soto 4.*d.*13. *quæst.*1.*art.*3. Azor *lib.*10.*c.*23.*quæst.*2. Henriquez *lib.*8.*c.*55. Toleto *lib.*6.*c.*17. Suarez *disp.*72.*sect.*2. Roderico *tom.* 1. *quæst.*56. *art.*3. vbi docent ex suo genere sine huiusmodi iurisdictione vel facultate ministrare Eucharistiam, nisi bona fides & probabiliter præsumta voluntas Pastoris excuset, esse peccatum mortale; eo quòd id sit vsurpare alienum ius contra pacem, & debitum ordinem, & gubernationem Ecclesiæ. Et in citata Clementina excommunicantur Religiosi, qui sine priuilegio id faciunt, reseruatúrque absolutio summo Pontifici. Qui verò priuilegium habent, vt sunt Mendicantes, possunt cuicumque accedenti ministrare, præterquam in die Paschæ Resurrectionis, nisi tunc fiat facultas à Parocho, ex Nicolai V. Sixti IV. & Leonis X. concessionibus in Monumentis Minorum, *concessione* 149.150.160. de quibus Alphonsius Casarnbius, & Hieronymus Sorbus Capucinus *in priuilegiis Mendicantium, v. Communicare*, & Rodericus *tom.* 1. *quæst.* 56. *art.* 3. Dices, licebitne absque alia facultate ipso die Resurrectionis de manu Religiosorum communicare, si jam de manu Parochi intra statutum tempus, quis communicauit, vel communicaturus est? Respondeo, licèt P. Emanuel Sà *v.Eucharistia, num.*10. Suarez *disp.*72.*sect.*2.*dub.*2. & Emanuel Rodericus *tom.* 1. *quæst.* 56. *art.* 6. senserint licere, quòd formalis, & non materialis Paschalis communio illa limitatione excipi videatur, vt adeant Paschali tempore oues suas Ecclesias, cui per iam factam communionem, aut faciendam supponitur satisfactum, aut satisfaciendum, oppositum tamen esse probabilius,

bilius, idque censuerit congregatio Illustriss. Cardinalium super Concilio Tridentino die 23. Ianuarij anno 1586. Idémque docet Nauarrus *c.21. num.52.* Sarnensis *lib.2. de visitat.c.*30. Henriquez *lib.8.c.55.* Azor *lib.7.c.41.* quòd Priuilegia quando derogant iuri communi, restringenda & non amplianda sint. Similiter, cùm sumitur per modum viatici, à Parocho accipienda est, ex communi sententia. quòd si non possit Parochus adesse, Cardinalis *in Clem.* 1. *de priuilegiis, quæst.*1. Syluester *excommunicatio.7.excom.*14.§.3.& Nauar.*c.21 num.52.* negant sumi posse à religiosis, vel aliis sacerdotibus. Angelus verò *excommun. c.5.casu* 12. Suarez *loco citato,* Emanuel Sà *v.Eucharistia,num.*4. Henriquez *lib.8.c.55.* Emanuel Rodericus *tom.1. quæst.56.art.5.* Hostiensis, & Archidiaconus affirmant, ex præsumta Papæ, vel etiam Episcopi, aut Parochi voluntate. Et ita Paulus III. in priuilegio concesso Societati Iesu, excipiendo festum Resurrectionis & mortis articulum addidit, *Nisi necessitas vrgeret.* Illud etiam notandum in Mendicantium Religiosorum Ecclesiis posse superiorem dare facultatem sacerdoti seculari communicandi alios, vt per se potest, ex Suarez *disp.72. sect.2. concl.2.in fine,* Emanuele Sà *v.Eucharistia,num.*14. qui idem etiam de Sacrista, seu præfecto Ecclesiæ tenet. Emanuele Roderico *tom.1. quæst.56. art.3.* vbi citat priuilegium Iulij II. concessum Minoribus his verbis, vt referetur in Supplemento, *vt in Ecclesiis suis quoties opus fuerit, possint ministrare & ministrari facere sacramentum Eucharistiæ Curialibus, Mercatoribus, peregrinis,& transeuntibus,ac aliis quibuscumque personis.* Medina in institutione *lib.1.c.11. §. 3. in fine,* Henriquez *lib.8.c.55.Gloss.litt.C.* Corduba *in Addit. ad compendium. Tit. Communicatio Priuilegiorum.* Induat autem extra Missam sacerdos communicaturus aliquem superpelliceum, & stolam, aliàs nisi obliuione excusetur, grauiter peccaret, ex Syluestro *v.sacerdos,num.*4. Nau.*c.21. num.*54. Graffio *p.p.lib.2.c.41. num.*3. Suarez *disp.72.sect.*4. quia *d.23 can.ecclesiastica.* ex Concilio Bracarensi III. *c.*3. sub excommunicationis pœna id præcipitur. Sicut etiam cùm ipse sacerdos communicandus est, stolam accipiat, *ex citato can.* qui ait: *Cùm sacerdos ad Missarum solemnia accedit, aut per se Deo sacrificium oblaturus, aut sacramentum corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi sumturus, non aliter accedat, quàm orario vtroque humero circumseptus, sicut & tempore ordinationis suæ dignoscitur consecratus, ita vt de vno eodémque orario ceruicem pariter & vtrumque humerum premens, signum in suo pectore præparet crucis: si quis autem aliter egerit, excommunicationi debitæ subiaceat.* etsi eo casu Turrecremata *ibidem,* Suarez *disp.68.sect.*1. Syluester, Nauarrus, Graffius, existimant esse solùm veniale secluso contemtu, eo quòd communi vsu ille canon non videatur tanto rigore receptus. immo Azor *lib.* 10. *c.*28. *quæst.* 12. negat esse vllum peccatum, si sacerdos sine stola recipiat Eucharistiam, quòd ille canon, quoad hoc, videatur vsu & consuetudine contraria abrogatus. Sed de habitus decentia in præbenda Eucharistia erit etiam sermo infrà *num.*11.

Sed iam videamus, an necessariò sub vtraque specie sit communicandum, 8.
quam breuissime tamen, quòd à plerisque nobilibus Theologis res hæc sit diligenter explicata, VValdensi *tom.2.c.91.* Castro *v.Eucharistia hæresi vltima,* Ruardo Tappero *art.* 15. Alberto Pighio *controu.*7. Roffensi *in refutatione art.16.Lutheri,* Ænea Syluio *epistola* 130. Caietano 3.*p.quæst.*80. *art.* 12. & *tom.*3. *opuscul. tract.* 12. Soto 4 *d.*12. *art.* 12. Sainctè *repet. vltima,c.*1.2.3. & *sequent.* Alano *lib.* 1.*c.*39. & *seq.* Bellarm. *lib.4.de Eucharistia,c.20.& seq.* Valentia *lib.de legit.vsu Eucharistiæ,& tom.4.disp.6.quæst.8.p.5.* Suarez *disp.*71. Petro Canisio *de sacramento Euchar*[illegible]*.§.8.* Toleto *in c.6.Io.num.27.* Georgio Scherero *in concionibus de commun.sub vtraque specie.*

cie Salmerone *tom.9.tract.34.35.* vt cæteros omittam. Et quidem primò certum est iure diuino non prohiberi laicos sub vtraque specie sumere, vt constat, tum ex *1. Corinth. 10. Unum corpus sumus, qui de vno pane & calice participamus*, & *c.11 Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.* vnde Chrysostomus *Hom. 18. in 2. ad Cor.* dicit in Eucharistiæ participatione, quoad vtramque speciem, iure diuino non esse differentiam inter sacerdotem & laicum, quòd scilicet vtrique liceat, licet non vtrique æque necessarium, cùm semper sacrificans debeat non tantum corpus sed etiam sanguinem sumere, communicans autem possit non accipere sanguinem. Non dissimilia habet Theophylactus *in 1. ad Cor.11.* & Paschalius *lib. de corpore & sanguine Domini,c.18.* tum ex Dionysio *lib.de Eccl.hier.c.3.* vbi ait: *Sed opertum panem & indiuiduum aperit, in frusta concidens, & singularem calicem omnibus impertiens.* Idem constat ex Cypriano *ser. 5. de lapsis. Vbi verò* (inquit de puella à dæmone obsessa) *solemnibus adimpletis calicem Diaconus offerre præsentibus cœpit,& accipientibus cæteris,locus eius aduenit, faciem suam paruula instinctu diuinæ Maiestatis auertere, os labiis obturantibus premere, calicem recusare; perstitit tamen Diaconus, & reluctanti licèt de sacramento calicis infudit.* S. Ambrosius Theodosium alloquens post patratam Thessalonicæ cædem apud Tripartitam *lib. 9. c.30. Quomodo*, ait, *huiusmodi manibus suscipias sanctum Domini corpus? qua temeritate ore tuo poculum sanguinis pretiosi percipies?* & *lib.1.off.c.41. de S. Laurentio. Qui commisisti dominici sanguinis dispensationem, huic, &c.* D. Augustinus *can. cùm frangitur, de consecrat. d. 2. Cùm frangitur hostia, dum sanguis de calice in hora fidelium funditur, quid aliud quàm, &c.* S. quoque Leo *epist. ad Maioricum & Ioannem Episcopos*, ad detegendos Manichæos negantes Christum habere sanguinem, vnde percepto Christi corpore, non sumebant sanguinem, ad tempus prohibuit communionem fieri sub altera tantùm specie. videndus idem *serm. 4. de Quadragesima.* Gelasius *can.comperimus,de consecr.d.2.* Athanasius *Apolog.2. in actis Synodi Alexandrinæ*, Hieronymus *in c.3. Sophoniæ*, Gregorius *Hom. 22. in Euangelia*, S.Thomas *3.p. q.80.art.12.* Concil. Chalcedonen.*act.10.* Concilium Constantiense *sess.13.* tum quia Clemens VI. concessit Regi Galliæ, vt sub vtraque specie communicaret, vt docet Gaspar Cassalius *lib.3. de cœna, & calice, c.12.* & concessum est tempore Concilij Constantiensis Bohemis, ex Ænea Syluio *lib.de Origine Bohemorum,c.35.* & Tappero *art.15.* Certum deinde est, etiam iure diuino non obligari laicos, & non conficientes sacerdotes ad recipiendam sub vtraque specie; sed licitè in vnica accipere, ex Concilio Constantiensi *sess. 13.* Basiliensi *sess. 30.* Tridentino *sess.21. can. 1. & 2.* quicquid Petrus Dresdensis inuentor dogmatis apud Æneam Syluium *loco citato*; Lutherus *lib. de capt. Babyl. c.1.* Brentius *in Apolog. pro Confess. VVitemberg.* Kemnitius *in exam.Concilij Trid.sess.21.* & Caluinus *lib.4. Inst.c.17.§.47.* ineptè garriant; cùm tale præceptum neque colligatur ex illis verbis Domini *Matth.26. Bibite ex eo omnes*, quia ad solos Apostolos, quos verbis illis, *Hoc facite.* 1.
ex Dionysio *lib.de Eccl.hier.c.3.* Clem.*lib.5. constit.c.18.* Ireneo *lib.4.c.32.* Cypriano *lib.2 epistola 3.* Chrysostomo *Hom. de prodit. Iudæ*, & Ambrosio *lib.4.de sacram.c.4.* sacerdotes & Eucharistiæ ministros faciebat, eorúmque successores, ea dicta sunt, ex Concilio Tridentino *sess.21.c.1.* D.Thoma *3.p.quæst.80.art.12.* Caiet.*ibid.* Soto *4.d.12.q.1.art.12.* VValdensi *tom.2.c.90.* Roffensi *art. 16.* contra Lutherum, Castro *v.Eucharistia, hæresi vltima*, ideò solis sacerdotibus conficientibus id competit. At dicet Kemnitius, Apostoli tunc non conficiebant, & tamen iussi sunt bibere; ergo saltem sacerdotes non conficientes etiam sub specie vini communicare debent. Respondemus duplici titulo iussos Apostolos bibere, nempe &

vt ministros futuros Eucharistiæ, quo in munere succedunt sacerdotes conficientes, idcóque ibi sacrificantes bibunt, & vt personas particulares præsentes, & cum Christo cœnantes, quæ licèt tunc non conficerent, iussæ tamen sunt à Christo bibere, quod omnes fecerunt *Marci* 14. qua ratione non eis succedunt sacerdotes non conficientes, cùm fuerit particulare præceptum datum Apostolis tanquam particularibus personis. ideo sacerdotes non conficientes non
2. adstringuntur bibere. Neque ex illis D. Pauli 1. *Cor.* 11. *Hoc facite quotiescumque bibetis*; quia ibi non præcipitur actus bibendi, vt ipsa verba indicant, vt rectè Caietanus & alij notarunt, sed ordo actus in finem, vt scilicet cùm id fit, & bibitur, in memoriam & commemorationem mortis Christi fiat, & Apostolus ipse ibidem innuit licere tantùm manducare, ait enim, *Quicumque manducauerit, vel bi-*
3. *berit*. Neque ex verbis illis *Io.* 6. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*. etsi enim loquatur de reali & vera perceptione corporis & sanguinis Christi, vt rectè aduertit Origenes *Hom.* 16. *in Numer.* Basilius *in moralibus, sum.* 21. *c.* 1. *&* 2. Athanasius *epistola ad Serapionem*, Chrysostomus *hom.* 45. 46. *in Io.* Cyrillus Alexandrinus *lib.* 4. *in Io. c.* 14. Cyprianus *lib.* 1. *contra Iudæos, c.* 22. Ambrosius *lib.* 6. *de sacram. c.* 1. Augustinus *tract.* 26. *in Io.* & alij Patres, non tamen loquitur de necessitate modi percipiendi sub specie non tantùm manducabili, sed etiam potabili, vt patet ex ipsa conclusione, *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*, significans sufficere vnam speciem, vt obseruat Concilium Trident. *sess.* 21. *c.* 1. & suprà etiam dixerat, *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*. Sufficit igitur, vtrumque sumere quoad realitatem, etiamsi sub vna
4. specie sumatur. Neque colligitur ex natura huius sacramenti, cùm etiam res contenta sit eadem tam sub vna quàm sub duabus speciebus, totus scilicet Christus, vt superiùs diximus, cum Concilio Tridentino Constantiensi, Basiliensi, & Patribus; & fructus non minor ex perceptione vnius tantùm speciei, quàm ambarum, vt *hoc eodem libro cap.* 27. probauimus; & significatio essentialis vtrobique eadem, spiritualis scilicet animæ refectio *Io.* 6. *Qui manducat me, &c.* & qualibet specie repræsentetur Christi mors, quam recoli voluit Dominus hoc sacramento; cùm ex vi verborum sub specie panis sit tantùm Christi corpus, & sub specie vini tantùm sanguis. Nullum igitur ex hoc capite colligi præceptum po-
5. test de vtraque specie sumenda. Neque ex praxi Ecclesiæ, quæ sicut aliquando sub vtraque specie ministrauit, vt diximus, ita diu sub vnica; vt constat tum ex *Act.* 2. *Erant autem*, ait, *perseuerantes in doctrina Apostolorum & communicatione fractionis panis.* & *Act.* 20. *Vna autem Sabbati cùm conuenissemus ad frangendum panem.* tum ex serie temporum. nam ætate Tertulliani Eucharistiam sæpe domum deferebant, ex Tertulliano *lib.* 2. *ad vxorem*, Cypriano *serm.* 5 *de lapsis*, Clem. Alexandrino *lib.* 1. *Stromatum*; Hieronymo *Apolog. ad Pammachium* pro suis liberis, & aliis vt infrà dicemus. non autem vinum, cùm ne tangere quidem calicem laicis permissum esset. vnde Cyrillus *catech. myst.* 5. alloquens communicaturum ait: *Ad calicem, ne extendas manum.* Ægrotis etiam dabatur sub vna specie panis, vt patet ex Serapione apud Eusebium *lib.* 7. *c.* 43. S. Basilio *apud Amphylochium*, D. Ambrosio *apud Paulinum in ipsius vita*, & aliis *apud Bedam lib.* 4. *hist. Angl. c.* 14. *&* 24. Asseruabaturque hostia, & non sanguis pro iisdem infirmis communicandis, ex Nazianzeno *in orat. de S. Gorgonia*, Cyrillo Alexandrino *epistola ad Calosyrium*; Concilio Nicæno *can.* 12. *&* 14. Amalario *lib.* 3. *c.* 35. Micrologo *c.* 17. vt etiam videmus sub vna panis specie datum sanis apud Bedam *lib.* 2. *hist. Angl. c.* 5. Ordinem Romanum *cap. de ordine celebr. Miss.* Giselbertum qui vixit anno Dom. 880.
in

in libro Altercationis Synagogæ & Ecclesiæ. & VVilelmum Abbatem *in vita S. Bernardi lib.1.c.11.* idémque seruatum in Germania ante 550. annos docet Georgius Scherer *in Concione 12.& 14. de Comm. sub vtraque specie*, adducens illud Rodulphi Abbatis S. Trudonis:

Hic & ibi cautela fiat, ne presbyter ægris
Aut sanis tribuat laicis de sanguine Christi.
Namque potest fundi leuiter, simpléxque putaret
Quòd non sub specie Iesus sit totus vtraque.

Vixit enim Rodulphus sub Henrico IV. ex Trithemio quam etiam consuetudinem laudat S.Thomas in Io. *lect.7.& 3.p.q.80.art.12.* Concilium Constantiense *sess.* 13. Basiliense & Tridentinum *sess.* 21. *c.* 2. Idem seruatur nunc in Ecclesia Latina etiam in officio Parasceue à sacerdote, & olim ex Rabano *lib.* 2. *c.* 37. & Micrologo *c.* 19. & in Ecclesia Græca in tota Quadrag. excepto die Sabbati & Dominico fit communio ex præsanctificatis sub specie tantùm panis, ex Concilio Laodiceno *can.*49. & Trullano *can.*52. tum denique, quia apud veteres Diaconis & aliis Ecclesiasticis in pœnam alicuius delicti dabatur communio laica sub vna specie, vt constat ex Siricio Papa *epist.1.c.2.* Felice *epist.1.c.2.* Cypriano *lib.4.ep.2.* Conc.Elibertino *can.* 36. Sardicensi *c.2.* Quare cùm possit Ecclesia salua sacramentorum substantia ordinare, quæ iure diuino non sunt præscripta, circa eorum vsum, nihilque circa communionis ritum sub vna vel duabus speciebus iure diuino statutum sit, rectè omnino potuit Ecclesia perscribere, pro fidelium ædificatione, ne acciderent multæ profanationes, vt docet experientia Bohemorum, teste Ænea Syluio *ep.130.* & ne species vini effunderentur, vt accidit Diacono in vita S.Donati, qui cadens calicem fregit & effudit sanguinem, ex Martyrologio Adonis, 7. Idus Augusti, aut ne diu conseruatæ corrumperentur, aliisq; iustissimis de causis, de quibus Tapper *art.15.* Castro *v.Euch. hæresi vltima*, Sainctes *rep.10.c.4.* Bellar.*loco cit.c.28.* Valent. Sotus, Scherer *concione 14.citata.* & alij, sub vnica specie panis communionem. quod etiam probat Conc.Trid.*sess.21.c.2.* ex illo D.Pauli 1.*Cor.11.* Cætera cùm venero disponam, & Aug. *ep.118.* ad Ianuarium.

9. Sicut hodie sumturis sacram communionem candida apponuntur linteamina, ne si quid fortè decidat, in terram cadat, ita olim perpolitæ & dolatæ apponebantur ad hoc tabellæ, quas etiam ministri spongia tergere solebant, vt docet Chrysostomus *Hom.61 ad pop. Antiochenum*, & quas ab Arianis combustas conqueritur Athanasius *ep.ad solitarios.* Antea etiam Eucharistia viris dabatur in manu. quare Dionysius Alexandrinus *in epistola ad Sixtum Papam*, vt videre est apud Nicephorum. *lib.5.c.9.* ait: *Dixi sufficere ei tam diuturnam nobiscum communionem, qui gratiarum actione exaudita simul nobiscum Amen occinerit; quique mensæ assistens manus ad exceptionem sancti alimenti porrexerit, & id susceperit, corporisque & sanguinis Domini nostri Iesu Christi satis longo tempore particeps fuerit.* Et illius coætaneus Origenes *Hom.13.in Exod. Nostis*, ait, *qui diuinis mysteriis interesse consueuistis, quomodo cùm corpus Domini suscipitis, cum omni cautela & veneratione seruetis, ne ex eo parum quid dilabatur.* Eódem pertinet quod ait Gregorius Nazianzenus *oratione 1. in Iulianum. Manus suas profanat, vt nimirum eas ab incruento illo sacrificio, per quod nos Christo ipsiúsque passionibus & diuinitati communicamus, elueret ac repurgaret.* & qui ducentos post annos vixit Anastasius Synaita *in oratione de sancta Synaxi. Etenim rapinis, sceleribus peccatorum multitudine cooperti, tantula modo aqua ablutis manibus sanctissimum illud corpus diuinúmque sanguinem pro mundi salute olim largiter effusum, impuri sordidique ori admoueamus.* Meminerunt eiusdem consuetudinis Cyprianus *ser.5.de lapsis*, Basi-

lius *epist. ad Cæsariam Patriciam*, Chrysostomus *Homil. 2. & 12. ad populum.* & *Hom. 3. in ep. ad Eph.* Eusebius *lib. 6. c. 35.* Nicephorus *lib. 12. c. 41.* Tripartita *lib. 9. cap. 30.* Theodoretus *lib. 5. hist. c. 17. & in 1. ad Cor. c. 11.* Augustinus *Hom. 26. ex 50.* Maximus *in lib. contra Monothelitas*, & Concilium Toletanum I. *c. 14.* & habetur 11. *q. 1. can. si quis laicus.* & Dorotheus *serm. 9. qui est de mendacio.* Io. Euiratus *in prato spirit. c. 78.* Porrò qua manuum configuratione susciperent viri Eucharistiam docet VI. Synodus *can. 101.* verbis illis; *Antequam fiat communio Eucharistiam accepturus manus in crucis formam figurans sic accedat, & gratiæ communionem accipiat. Eos autem qui ex auro aut alia materia quadam loco manus receptacula efficiunt, ad diuini muneris susceptionem minimè admittimus.* & alia subiicit quibus imponitur excommunicationis pœna dantibus & recipientibus Eucharistiam in dictis receptaculis, & non in manibus. Eamdem manuum configurationem & susceptionis modum exactiùs docuerat ante trecentos annos Cyrillus Hierosolymitanus *Catechesi 5. mystagogica*, dicens: *Accedens ad communionem non expansis manuum volis accede, neque disiunctis digitis, sed sinistram veluti sedem quamdam subiicias dexteræ, qua tantum Regem susceptura est, & concaua manu suscipe corpus Christi, dicens: Amen. Sanctificatis ergo oculis tam sancti corporis contactu communica; caue ne quid excidat tibi, quod enim amittes, hoc tamquam ex proprio membro amiseris. nam si quis aurea ramenta tibi daret, nonne magna cum diligentia illa teneres, cauens ne quid ex illis periret, damnumque sustineres? & non multò magis & diligentiùs de hoc quod auro gemmisque pretiosius est; ne mica aliqua ex illo cadat, prouidebis?* At verò fœminis non dabatur Eucharistia in manu, sed in mundissimo linteamine, quod vocabatur Dominicale, vt constat ex D. Augustino *ser. 42. & 150. de temp.* Concilio Antisiodorensi *can. 36. & 42.* & Maximo *loco præcitato*, vbi ait, *Omnes viri, qui communicare desiderant, prius lauent manus suas, vt mente pura, & nitida conscientia Christi sacramenta suscipiant. Similiter & mulieres nitida exhibeant linteamina vbi corpus Christi accipiant pura mente, & munda conscientia.* Processu verò temporis multo conuenientius visum est, vt sacra Eucharistia in ore daretur, tam viris, quàm fœminis, qui ritus vbique receptus est. licebat etiam antiquitus Eucharistiam domum deferre, cùm ob ingruentes persequutiones non facilè possent fideles in locis abditis sacris interesse quotidie, vt de vita quotidie periclitantes, quotidie ieiuni Eucharistiam participarent. vt docet Tertullianus *lib. 2. ad vxorem, c. 3.* Cyprianus *ep. 56. ser. 5. de lapsis, & lib. de Spectaculis*, Clem. Alexandrinus *lib. 1. Strom.* Hieronymus *ep. 50.* Gregorius Nazianzenus *oratione in funere Gorgoniæ*, Augustinus *ser. 252. de tempore*, Sophronius seu potiùs Io. Euiratus *in Prato spirituali c. 39.* Beda *lib. 4. hist. Angl. c. 24.* Metaphrastes *in vita Theoclistis Lesbiæ*, Epiphanius Presbyter *epistola ad Hormisdam Papam*, Anastasius Nicænus Episcopus *in libro quæstionum.* & Basilius *ep. ad Cæsariam Patriciam*, vbi scribit: *Omnes enim, qui sunt in desertis Monachi, vbi non est sacerdos, illic habentes communionem, ex se ipsis eam sumunt. Alexandriæ autem & in Ægypto vnusquisque ex laicis, qui illic degunt maxima ex parte habent communionem domi suæ. nam cùm sacerdos semel confecerit hostiam, & dederit, eam accipiens & communicans tamquam à sacerdote sumtam participare se debet credere.* Sancta quoque Hilaria cum sub Numeriano duceretur ad supplicium rogauit tantulum sibi moræ concedi donec oratiunculam recitaret; qua obtenta flexis genibus è sinu paruulam extraxit thecam in qua sacram asseruabat, & secum semper deferebat Eucharistiam, eámque summa cum deuotione consumsit, & manibus ad cœlum elatis expirauit, vt scribit Espencæus *lib. 2. de ador. Euch. c. 7.* Petrus Valderame *serm. 5. in festo corporis Christi.* Hormisdæ tamen tempore in Synodo Cæsaraugustana in Hispania abrogatus

est huiusmodi vsus, ita enim statutum est *can.3. Eucharistiæ gratiam. si quis probatur acceptam non consumpsisse in Ecclesia, anathema sit in perpetuum.* Et meritò, cùm enim vbique vigeat Christiana religio, liberumque sit in Ecclesia communicare, vetus consuetudo antiquari debuit, vt maiori religione, honore, & cultu, tantum sacramentum adseruaretur. qua de re *n.16.* dicemus.

10. Potest autem quouis die, etiam Parasceues dari communio, tum quia ita graues Theologi sentiunt, vt Beleth *c.99.* Emanuel Sà *v.Eucharistia, num.16.* Suarez *disp.80.sect.2.* quicquid in contrarium sentiat Francolinus *lib. de horis canon. c.30.* tum quia non extat prohibitio aliqua. tum quia Gregorius *in lib. sacramentorum in Liturgiis Pamely*, agens de officio diei Parasceues dicit: *Communicet sacerdos & omnis plebs.* Et in ordine Romano antiquo in fine officij eiusdem dici habetur: *Et communicent cum silentio.* Amalarius etiam *lib.1.c.11.* dicit in die cœnæ reseruari sacramentum, pro omnibus, qui sequenti die communicare voluerint, & Durandus *lib. 6. ration. c. 75.* seruari pro infirmis & religiosis (pietate scilicet) qui communicare voluerint. Itémque potest dari, si cætera adsint, quauis hora diei, ex Syluestro *Eucharistia, num.37. versu 5.* Emanuele Sà, *v.Eucharistia, num.19.* Henriquez *lib.9.c.24.§.6.*

11. Ex Apostolica quoque traditione & consuetudine cauendum, ne sine viatico quis obire permittatur, etiam non ieiunus, *ex can. Presbyter. de consecr. d.2.* Concil.Nicæno I.*can.13.26.q.6.can.de his.* Concil.Carthag.IV. *c.77.78.* Rhemensi *c.2.* Lateran. sub Innocentio III. *c.2.* Eusebio *lib.7.c.43.* Et diuinitus admonitus est Honoratus, vt festinus surgeret, & Ambrosio iam ex vita recessuro, Eucharistiæ viaticum præberet, ne absque eo discederet, quo facto, sanctus obiit, vt scribit Paulinus *in eius vita.* Porrò infirmus, qui periclitans ante sex dies non ieiunus communicauit, licitè iterum atque iterum in morbo periculoso viaticum sumere potest, ex Tabiena *v. communio, n.48.* Armilla *n. 18.* Maiore *4.d.9.q.3.* Henriquez *lib.8.c.50.* Emanuele Sà *Eucharistia, n.5.* Suarez *disp.66. sect.5.* cùm semper habeat rationem viatici; & in praxi vtuntur multi regulares quamuis oppositum censuerit Nau. *de celebr. Miss. consilio 10.* & Graffius *p.p. lib.2. c.38. n.32.* & alij. idque vtilissimum esse ex eo intelligere possumus, vt cætera omittamus, quòd scribat D. Chrysostomus *lib.6. de sacerdotio*, Dei virum vidisse eos qui ex hac vita discedunt, si pura conscientia communionis participes fuerint, ab Angelis satellitum more stipantibus propter assumtum sacramentum, hinc rectà in cœlum abduci. & quidem olim etiam cum Eucharistia defuncti inueniuntur sepulti, vt constat ex Amphylochio *in vita S.Basilij*, Conc. III. Carthag. *can.6.* Gregorio *lib.1. dial.c.24.* Gropero *lib.2. c.18.* Espencæo *lib.2. de ador. Euch.c.7.* sed in posterum id fieri vetuit Concilium prædictum illis verbis: *Placuit vt corporibus defunctorũ Eucharistia non detur. dictum est enim à Domino: Accipite & edite. Cadauera autem nec accipere possunt, nec edere.* Iam verò quando communio exhibenda est infirmis, sacerdos in propria persona in habitu clericali tanto sacramento conuenienti, præcedente lumine deferet sacramentum: ita enim statutum est in Concilio Eboracensi. Quoties autem communio exhibenda est infirmis, sacerdos in propria persona hostiam in habitu clericali tanto sacramento conuenienti deferat, lumine præcedente, nisi aëris intemperies vel viarum difficultas, vel alia ratio præpediat. & in Concilio Rhemensi *c.2.* & habetur *can. peruenit. de consecr.d.2.* Peruenit ad notitiam nostram, quòd quidam Presbyteri in tantum paruipendant diuina mysteria, vt laico, vel fœminę sacrum corpus Domini tradant, ad deferendum infirmis, & quibus prohibetur ne sacrarium

crarium ingrediantur, nec ad altare appropinquent, illis Sancta Sanctorum committuntur; quod quàm sit horribile, & detestabile, omnium religiosorum aduertit prudentia. Per puerum etiam missam Eucharistiam Serapioni morienti narrat Eusebius *loco citato lib.7. c.43.* Austriacam domum serenissimam ad tantum rerum fastigium peruenisse Gerardus de Rom. *in annal. rerum Austriac.* VVidmanstadius *in Præfat. in Syriacum Testam.* Georgius Scherer *concion.3. in festo sanctissimæ Trinitatis*, & alij plures scribunt, quòd liberalissimus Dominus voluerit quasi gratias referre Comiti Rodulpho de Absburgo familiæ fundatori, quòd dum venaretur, & Parochum cum sanctissima Eucharistia reperisset adeuntem infirmum, imbre densissimo de cœlo cadente, pallium sibi detraxerit ad sacram Eucharistiam ac sacerdotem operiendum, acceptáque face vsque ad infirmum prosequutus sit; is enim paulo pòst Imperator electus est, eiusque successores Archiduces Austriæ constituti.

In sumenda Eucharistiæ summa non tantùm interna, verumetiam externa 12. reuerentia exhibenda est, cùm Cypriano teste *in oratione Dominica*, placendum sit diuinis oculis etiam corporis habitu. Ideo Cyrillus *Catechesi 5. mystag. Pronus*, inquit, *accedat in modum adorationis, & venerationis.* videri potest ad hoc propositum Chrysostomus *Hom.61. ad pop.* Damascenus *lib.4.c.14.* & Cassianus *coll.22. c.7.* quem suprà *c.27.* disserentem audiuimus. Addimus Eusebium scribere *in epist. ad Damasum* de morte S. Hieronymi, cùm ei ægrotanti sacerdos Christi corpus attulisset, vt vir Dei videre potuit, adiuuantibus, qui aderant, sese pronum in terra prostrauisse, & voce cum lacrymis quantum potuit exclamasse: Domine, non sum dignus, vt intres sub tectum meum, ac pluries pugno pectus percussisse. Eluxit etiam in Io. Coruino viro fortissimo & sereniss. Mathiæ Regis Hungariæ patre in extremis constituto anno 1456. humilitas, pietas, & reuerentia erga sanctissimã Eucharistiam. nulla enim ratione permittere voluit vt domum vsque suam ad se morti proximum deferretur, sed ipsemet è lectulo surgens maxima vi morbi extremi grauatus suis pedibus sacram adiit ædem multísque lacrymis miráque pietate ac reuerentia corpus Christi Domini veneratus communicauit, domúmque iterum decubiturus rediit, incredibili gaudio repletus, vt scribit Petrus Ransanus Episcopus Lucerinus *in epit. rerum Hungaricarum Indice* 28. Eucharistiam verò ministrans sacerdos dicit: *Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat animam tuam in vitam æternam. Amen.* qui ritus antiquus est, cum etiam Gregorij tempore vigeret verbis illis, Ioanne Diacono teste *in vita Gregorij, Corpus Domini nostri Iesu Christi prosit tibi in remissionem peccatorum, & vitam æternam.* & in Concilio Rothomagensi *c.2. Corpus Domini & sanguis prosit tibi ad remissionem peccatorum, & vitam æternam.* Post communionem adhibenda est cautela, vt os abluamus, ne fortè fragmentum aliquid diuini epuli expui possit, vt consuluit D. Chrysostomus apud Palladium, de illius rebus gestis, etsi ei deinde vitio perperam datum sit, eáque de causa accusatus.

At verò si celebrans particulam distinctam ad communicandum aliquem 12. non apposuisset, posset ad hunc effectum seruare particulam hostiæ, ex S. Thoma *4.d.17.* Paludano *4.d.12. q.1. art.5.* Syluestro *Eucharistia 2.q.10.* Graffio *lib.2. c.38.n.31.* Emanuele Sà *v. Eucharistia n.15.* Henriquez *lib.9.c.30.§.7.* Suarez *disp. 85. fine.* & patet tum *ex can. triforme, de consecr. d.2.* & vsu in vita D. Basilij apud Amphylochium, & ex Amalario *lib.3.c.35.* & Micrologo *c.17.*

Quoad frequentiam communionis, dicimus per se loquendo si dignè fiat, id 13. esse saluberrimum, & colligi ex Actis Apostolorum *c.2.* quotidie perdurantes

vnani

vnanimiter, in templo, & frangentes circa domos panes. Anacleto qui *epist. ad Episcopos Italiæ* quotidianam communionem indixit. Ignatio *epistola ad Ephes.* vbi ait, *Festinate frequenter ad Ecclesiam & gloriam Dei accedere.* D. Basilius etiam *epistola ad Cæsariam. Communicare,*inquit, *per singulos dies,& participare de sacro corpore & sanguine Christi, pulcrum est, & valde vtile, ipso manifestè dicente:* Qui mãducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. *Quis enim ambigit, quin frequens vitæ participatio nihil aliud sit quam pluribus modis viuere? Nos idcirco quater in singulis hebdomadis communicamus, &c.* apud Palladium Episcopum Capadociæ in Historia Lausiaca *cap.*48. Apollo Abbas optat Monachos, si fieri possit, quotidie communicare. Cyprianus *in orat. Dominica,*scribit, non paruum esse detrimentum abstinere à quotidiana communione. Consulunt quotidie accipere, si dignè fiat, Ambrosius *lib.*4. *de sacram.c.*6. Cyrillus *lib.*3. *in Io. c.*37. B.Nilus *paræneſi* 120. Fortunatus *in orat. Dominica,* & Hieronymus *ep.*28. *ad Lucinium*, etsi *ep.*50. timens ne dignè fiat, dicat nec laudare nec vituperare; D.etiam Augustinus *ser.*28. *de verbis Domini.* bis aut ter in hebdomada communicandi ritum probat, vt etiam Chrysostomus *Hom.*1. *in epist. ad Timoth. Hom.*28. *in ep.*1. *ad Cor. & Hom.*61. *ad pop.*& Epiphanius *in compendio.* Singulis diebus Dominicis accipere laudat idem Augustinus *can. quotidie. de consecr.d.*2. idque sufficere laicis piis, nisi adsit aliqua specialis causa, docet Bonauentura *lib. de processu relig. processu* 7.*c.*21. & 61. eamdémque consuetudinem refert Iustinus *Apol.*2. Mulier apud Pallad.*c.*2. à dæmone obsessa est, quòd tribus hebdomadibus non communicasset. Agunt de communionis frequentia Gregorius *lib.*1.*Reg.c.*1. *lib.*2.*c.*1. Socrates *lib.*5.*c.*22. VValfridus *c.*20. S. Thom. 3.*p.q.*80. *art.*10. Bonauentura 4. *d.*12. Dionys. Carthus. *ibidem.* Soto 4.*d.*12. *art.*10. Gabriel *lect.*87. Concilium Tridentinum *sess.*13.*c.*8. *sess.*22.*c.*6. Auila *ep.*2. Ludouicus Granatensis *tr. de comm.* Madridius noster *lib. de frequenti commun.* ratio verò sumitur ex præclaris effectibus Eucharistiæ, de quibus egimus *c.*27. quósque recenset B. Laurentius Iustinianus *ser. de Eucharistia. Frequentatur,*ait,*in Ecclesia vt iustis gratiam, peccantibus veniam, debilibus robur, lætitiam mœstis, diligentibus exultationem, nutantibus spem, credentibus pacem, victoriam certantibus, captiuis libertatem, atque defunctis conferat requiem.* & inferiùs: *Vnde oro, si panis & vini substantia est, & non corpus Christi, ex hac cibi modicitate & potus, tanta in anima & corpore prouenit fortitudo, interioris hominis innouatio, charitatis diuinæ feruor, suauitatis spiritualis iucunda libatio, intima pacis affluentia, æternorum amor, desiderium proficiendi, virtutum concupiscentia, & gratiarum actionis ignita exhibitio? ex huius sumtione deuota, cessant odia, contentiones sequuntur, dirimuntur lites, vitia displicent, diligitur pudicicia, terrena vilescunt, efficitúrque homo alius non per naturam, sed per gratiam, mutatúsque totus in melius. Compescit linguam, amat silentium, orationi vacat, fraternitatis custodit vnitatem, cordis sectatur munditiam, & quicquid Deo placere cognoscit.*

15. Sed hoc loco quæri potest, an sacerdos teneatur Eucharistiam denegare existentibus in peccato mortali. Et quidem per se loquendo tenetur, tum ob communem opinionem S.Thomæ 3.*p.q.*80.*art.*6. Alens.4.*p.q.*48. Alberti 4.*d.*13. *art.*17. Bonauent. 4.*d.*9.*art.*2.*q.*5. Richard. *art.*3.*q.*2. Palud.*q.*4. Durand. *q.*5. Soti 4.*d.*12.*q.*1.*art.*6. Anton.3.*p.tit.*14.*c.*12. Adriani *quodlib.*3.*art.*3. Ledes.1.4.*q.*21. Syl. *Eucharistia* 3. Viguerij *de Euch.versu* 19. Nauar. *c.*21.*num.*55.56. Graffij *lib.*2.*c.*38. Henriquez *lib.*8.*c.*56.59. Suarez *disp.*67.*sect.*1. tum quia sacerdos per se loquendo debet esse prudens & fidelis dispensator mysteriorum Dei, non dare sanctum

canibus, *Matth.6.* nec cooperari alterius peccato; dicimus per se loquendo, quia si negari non possit sine scandalo, aut inconuenienti, concedenda erit. tum ex communi sententia S.Thom. Palud. Anton. Syluest. Nauar. Henriquez, Suarez & aliorum. tum exemplo Christi, qui non negauit Iudæ, cùm adhuc eius proditio esset occulta, & inter Apostolos versaretur. Quòd si dicas, præceptum non administrandi Eucharistiam indignè est naturale negatiuum supposita institutione, ob id obligabit semper, & pro semper. numquam igitur dari poterit indigno. Respondemus cum Suarez & aliis, non esse simpliciter negatiuum, sed reduci ad affirmatiuum fideliter & prudenter illam dispensandi; ideo si negari sine inconuenienti non possit, concedendam. peccaret tamen grauiter, qui ad communionem quempiam in peccato mortali existentem inuitaret, id enim esset inducere ad malum. Sed vt clariùs res definiatur, statuendum est. Peccatori publico, siue publicè, siue priuatim, seu secretò petat communionem, est ei deneganda. tum ex communi opinione Theologorum Scholasticorum *locis antea citatis.* tum ex Patribus, Clem. *lib.8. constit.c.32.* Cypriano *lib.1.ep.10.& 17.* Augustino *Hom.vltima ex 50.* & habetur *can. multi.1.q.1.* Chrysostomo, qui *Homil.83. in Matth.* disputans, vt ipsemet subiicit, de peccatoribus nobis & manifestis, ait: *Non parua vobis imminet pœna, si quem aliqua improbitate teneri scientes, huius mensæ participationem permittatis, sanguis enim Christi de manibus vestris exquiretur.* tùm ex Concilio Arelatensi I. *c.4. & 5. & can. pro dilectione. de consecr. d.2.* vbi cùm quæsitum esset, an Mago & histrioni esset concedenda, respondetur ex Cypriano *ep. 10. citata: Puto nec Maiestati diuinæ, nec Euangelicæ disciplinæ congruere vt pudor & honor Ecclesiæ tam turpi & infami contagione fœdetur.* Eademque ratio est de meretricibus, vsurariis, & similibus. de quibus Alens. *4.p.q.48.* Henriq. *lib.8.c.56.* iuxta *cap. vestra. & c. finali. de cohabit. cler.* tum quia huiusmodi peccatores publici (quod etiam valet si peccatum non sit quidem notorium, sed suspicio sit violenta, ex S.Thom. *4.d.9.q.1.art.3. quæstiuncula 2.* Syluest. *Euchar. 3. q.5.* Henriquez *lib.8. c.56. num.5.* Suarez *disp.67. sect.6.* Richard. *4.d.9. art.3. q.7.* Gabr. *q.2.art.3.dub.2.* Anton. *3.p. t.14.c.12.§.2.* quicquid senserit Sotus) neque externa specie ius habent pro illo statu ad petendum, & ex altera ius diuinum *Matth. 6.* exigit, vt non detur illis. Quinetiam quantumlibet suorum peccatorum eos pœniteat, & sanctè confiteantur, non est publicè danda communio donec publicè scandalo satisfaciant, deque emendatione vitæ constet. tum ex communi sententia Paludani *4. d. 9.* Bonauenturæ *ibidem,* Nauar. *c.8.num.11.& c.21. num.56.* Caiet. *v. Confessori necessaria,* Victoriæ *num.80.* Graffij *lib.2.c.38.* Emanuelis Sa *Eucharistia, num.17.* Henriquez *lib.8.c.56.num.3.* Suarez *disp.67. sect.2.* tum *ex can. si peccauerit.2.q.1. & cap.1. de pœnit. & remiss.* & fauet Concilium Tridentinum *sess.24.cap.8.* tum quia id necessarium est ad tollendum scandalum, & sufficit. posset tamen interim, cùm iam coram Deo dispositus sit, secretò dari, ex Syluestro *Eucharistia 3.§.5.* Henriquez, Suarez, Graffio, & Sà. In mortis autem articulo facienda erunt, quæ pro facultate & opportunitate temporis fieri poterunt. Porrò quandónam sit dicendus peccator publicus seu peccatum notorium, disputat Syluest. *v. Notorium.* Nauar. *c.21.n.56.c.25.n.73. & seq.* Henriquez *lib.8.c.56.n.1.* Adrianus *de Euchar.q. penult.* Suar. *disp.67. sect.5.* Peccatori occulto petenti occultè Eucharistiam ab eo, qui eius peccatum secretè nouit, neganda similiter est. ex sententia D. Th. *3.p.q. 80.a.6.* Alensis *4.p.q.49.m.5.* Bonau. *4.d.9.art.2.q.4.* Maior *ibid.q.4.* Rich. *art.3. q.1.* Suarez *disp.67. sect.3.* tum quia, vt publico publicè negatur, ita occulto oc-

cultè

cultè neganda, aliàs si in hoc expectandus est ordo iudiciarius, vt possit negari, & in illo expectandus esset. tum ex Conc. Vasensi c.8.& habetur *can.si tamen.6.q.2.* quod ait, Episcopum, qui nouit aliquem peccatorem, si solus ipse nouit, debere eum secretò monere, corrigere & communione priuare. malè igitur putauit Sotus *loco citato*, Graffius, & aliqui alij, id solum admittendum in eo, qui non est Parochus, seu Pastor, quòd cùm non teneatur ministrare, si deneget, non ei faciat iniuriam, secus cùm petitur à Pastore, quippe qui teneatur ex iustitia ministrare. nam prædictus textus loquitur de Pastore. tum argumento *in cap. ad aures, de temp. ordin.* vbi dicitur religiosos non esse ordinandos inuitis eorum superioribus, quia ipsi norunt eorum secreta crimina, propter quæ fortasse non expedit ordinare. potest ergo superior propter delictum occultum, dummodo sine scandalo & infamia faciat, denegare aliquid. Obiicienti autem Soto, Victoriæ, Graffio, & aliis hunc in foro exteriori ratione Baptismi habere ius petendi communionem, non posse igitur sine iniuria antequam probetur reus, illo priuari. Respondet Suarez cum aliis dispensationem & negationem Eucharistiæ non esse regulandam secundùm actionem iudicialem, & inflictionem pœnæ, sed secundùm fidelem ac prudentem administrationem mysteriorum Dei sacerdoti commissam: ob id sufficere cognitionem, quæ perpensis circumstantiis prudēter existimetur sufficiens, non autem pendere ex testibus & probationibus. Sed an deneganda sit etiam cùm cognitio hæc secreti peccati habetur ex confessione, & secretè petitur communio, maior est difficultas. & quidem etiamsi cum cauta dissimulatione non sit reuelatio sigilli, negant licere vti scientia confessionis eius, aut complicis, ad negandam communionem petenti occultè, Gabriel 4.*d.9.q.2. art.3. dub.*1. Paludanus *ibid.q.2. concl.*3. Antoninus 3.*p. tit.*14.*c.*12.§.2. Adrianus *quodlib.*3. *art.*3. Sylu. *Eucharistia* 3.*q.*5. Victoria *num.*80. Nau.*c.*21.*n.*55. Soto 4.*d.*12.*q.*1.*art.*6. Henriquez *lib.*8. *c.*59. tum ob *cap. si sacerdos. de off. ord.* tum quòd reddatur confessio odiosa. tum quòd, vt non licet extra confessionem loqui cum pœnitente de peccato in confessione audito, & ei exprobrare, ita nec ei petenti communionem denegare, facto enim reprehendet de peccato in confessione audito. Affirmant autem Alensis 4.*p. q.*49. *m.*1. S. Thom.4. *d.9. q.*1. *art.*5. *q.*1. Dur. *ibid. q.*6. Angelus *Eucharistia* 3. *n.*20. Tabiena *v. communio.*§.52. Ledesma 1.4.*q.*21. *art.*6. *dub.*3. Suarez *disp.*67. *sect.*3. tum quia ex se id non est contra sigillum confessionis, sicut neque si indigno per confessionem noto Prælatus neget suffragium, quo petit ad beneficium eligi; vt fatetur etiam Sotus 4.*d.*18.*q.*4. *art.*5. Sylu. *v. confess.*3.§.9. Ledesma 2.*p.q.*10. *art.*5. Palud. 4.*d.*21.*q.*3. Nau. *c.*8. *num.*12. *& cap. sacerdos, num.*146. S. Thom. *in add.q.*11.*art.*1. *& quodlib.*5. *art.*23. Henriquez *lib.*3. *c.*23. & ex altera parte denegare communionem indigno est actus consentaneus potestati clauium, vnde non est actus alteri iniuriosus, nec vllum sequitur scandalum, quare licitè denegatur. tum quia posset eo casu publicè petere, & obtinere. tum ob *cap. placuit.6.q.2.* quamuis possit explicari de eo, qui non in sacramentali confessione id fassus est. tum quia *cap. cit. si sacerdos.* dicat non posse eum nominatim remouere, quod est non posse publicè & expresso nomine remouere ob peccatum cognitum in confessione. tum denique quia ex parte actus sacerdotis nulla est obiurgatio, & illatio illa fit solùm ex discursu ipsius petentis, eique imputandum est, quippe qui iniquam rem petat. Quare vtraque opinio probabilis est. Peccatori occulto Eucharistiam publicè petenti, non est deneganda. tum ex Theologis citatis, S.

Thom. Alensi, Bonau. *locis citatis.* Soto 4.*d.*12.*q.*1.*art.*6. Ledesma 14.*q.*21. Vict. *n.*80. Nau.*c.*21.*n.*55. Henriquez *lib.*8.*c.*57. Suarez *loco citato, sect.*4. Emanuele Sà *vbi supra.* Graffio *lib.*2.*c.*38.*n.*30. Syl. *Euchar.*3.*num.*7. Paludano 4.*d.*9.& communi. tum *ex can. non prohibeat, de consecr. d.*2. *can. si tantum. & can. placuit.*6.*q.*2. *& cap. si sacerdos, de off. ordinary.* tum exemplo Christi, qui Iudæ cùm cæteris Apostolis sedenti dedit. tum quia occultus peccator est in possessione bonæ famæ, habétque ius petendi publicè Eucharistiam. vnde non potest suo iure publicè priuari, aut repelli, nisi sufficienter sit conuictus de peccato in facie Ecclesiæ, ex D. Thom. 4.*d.*9.*q.*1. *art.*5. Neque hæc est cooperatio ad malum respectu sacerdotis, cùm peccator possit conteri & dignè accipere, sed permissio tantùm, quòd non norit illius peccatum ea scientia, qua opus esset, vt illum repellere iure possit, nempe scientia publica, sed tantùm priuata, & sua negatione non impediret efficaciter peccatum proximi, cùm iam sit in peccato ob iniquam voluntatem suscipiendi. ideo cessat finis correptionis, & vitandi peccatum alienum; sicut cùm mutuum sub vsuris petitur à parato.

Reliquiæ verò seu particulæ, quæ supererunt, adseruandæ sunt in sacra pyxide, veteri Ecclesiæ ritu, in tabernaculo, seu sacro thalamo & Pastophorio, vt appellat D. Clemens *lib.*8. *constit.* pro communicandis infirmis, ne quisquam cùm decedendi de vita tempus instat, extremo viatico & maximè omnium necessariò priuetur, vt Synodus Nicæna *can.*13. statuit. quod constat ex Clemente *lib.*8. *constit. & ep.*2. vbi agens de Presbyteris & diaconis, ait: *Qui cum timore & tremore reliquias corporis Domini debent custodire, ne qua putredo in sacrario inueniatur, ne cùm negligenter agitur, portioni corporis Domini grauis inferatur iniuria.* & Concilium Turonense II. *can.*3. *Vt corpus*, inquit, *Domini in altari, non in imaginario ordine, sed sub crucis titulo, componatur.* S. Basilius etiam, vt ex Amphylochio constat, intra auream columbam reponebat. Meminit sacræ Eucharistiæ in altari asseruatæ etiam Paulinus, dum *epist.*12. canit: 16.

Hic locus est veneranda penus, qua conditur, & quâ
Promitur alma sacri pompa ministery.

Vnde etiam factum est vt potuerint Donatistæ perpetrare atrox illud facinus, cùm effusa sacra pyxide diuinam Eucharistiam canibus obiecerunt, qui in rabiem versi impios dominos laniarunt, vt docet Optatus Mileuitanus *lib.*2. Inde est etiam ortum quæsitum illud an Eucharistia quæ adseruabatur tantumdem valeret sicut quando est consecrata. Cui respondens Cyrillus Alexandrinus *ep. ad Calosyrium*, ait: *Insaniunt, qui aiunt mysticam benedictionem non valere ad consecrationem, vt remaneant reliquiæ eius benedictionis in alterum diem: non enim alteratur Christus, neque sanctum eius corpus mutabitur, quin potiùs virtus benedictionis, & viuifica gratia est in eo.* quare sacrilegè omnino Græci aliqui, vt scribit Leo IX. *in epist. ad Michaelem Imper.* contra errores Græcorum. & refert etiam Humbert. Cardin. in disputatione habita cum Græcis anno 1054. Eucharistiæ reliquias comburebant, vel in lagena sub terra defodiebant. ex quibus etiam refelluntur Magdeburgenses opinantes Christi corpus in Eucharistia non esse nisi in vsu, qui damnantur in Concilio Tridentino *sess.*13.*c.*3. & conuincuntur ex eo quòd nondum Apostoli de manu Christi acceperant Eucharistiam, cùm dictum est: *Hoc est corpus meum.* &, *Hic est calix, &c. Accipite, & diuidite inter vos.* Quare meritò S. Nilus post inuocationem illam tremendam & aduentum Spiritus sancti viuifici non iam nudum panem & commune vinum sancta illa mensæ imposita

credimus

credimus esse; sed corpus & sanguinem pretiosum Christi, quæ eos purgant, & hæredes vitæ sempiternæ faciunt, qui cum timore & desiderio communicant. & B. Augustinus *in Psal.* 98. *De carne Mariæ carnem accepit, & ipsam carnem ad manducandum in salutem dedit; nemo autem illam carnem manducat, nisi priùs adorauerit.* Porrò Eucharistia pyxidis renouanda est singulis hebdomadibus, vt illis verbis statuit Turonense Concilium IV. *c.* 4. *Pyxis semper obserata, & septimo quoque die Eucharistia consumatur, & noua consecretur in eius locum, ne fortè diutius reseruata mucida fiat, quod absit.* & Eboracense celebratum 1194. *Cùm inter cætera Ecclesiæ sacramenta hostia salutaris præmineat, tanto impensior circa eam debet existere deuotio sacerdotum, vt cum humilitate conficiatur, cum timore sumatur, cum reuerentia dispensetur, & minister altaris sit certus, quòd panis & vinum & aqua in sacrificio ponantur, nec sine ministro litterato celebretur. Prouideatur etiam, vt in pyxide munda & honesta hostia reseruetur, singulisque diebus Dominicis renouetur.* Quòd si ad quem spectat custodia relinquat incautè Eucharistiam non obseratam claui, suspendendus est tribus mensibus, *ex can.* 1. *de custodia Eucharistiæ.* Quinetiam D. Petrus apud Turrianum *lib.* 4. *pro epistolis Pontif. c.* 19. negligenter custodientibus pœnam anathematis imposuit. Fortè quæres an pyxis huiusmodi debeat sacrari? Respondeo esse inter Doctores dissensionem. Etenim Sotus 4. *d. quæst.* 1. *artic.* 3. Paludanus *quæst.* 1. *art.* 4. Syluester *Eucharist.* 3. *quæst.* 4. Tabiena *Eucharistia, num.* 51. Henriquez *lib.* 9. *c.* 8. Azor *lib.* 10. *c.* 27. *quæst.* 7. negant quòd nullibi id decretum inueniatur. At verò Ioan. Stephanus Durand. *lib.* 1. *de ritibus, c.* 16. & inclinat Suarez *disp.* 81. *sect.* 7. affirmant tum quòd dicat D. Thom. 3. *p. quæst.* 83. *art.* 3. propter reuerentiam tanti sacramenti à nulla re tangi nisi sacrata. tum quòd in ordine Romano sit formula illam benedicendi, non enim Chrismate, vt calix, sed simplici benedictione sacratur.

De Purificatione. CAP. XXX.

SVMMARIVM.

1. *Sumenda est purificatio, nisi eodem die denuo sit celebrandum. & si reliquiæ palato adhæserint, repetenda, digitique perfundendi vino cum precatione consueta.*
2. *Si reliquiæ eiusdem sacrificij in calice aut extrà fortè remanserint, licebit eas etiam, quamuis post purificationem, si nondum ab altari recesserit, sacerdoti sumere.*

1 Consumto sacrificio, ne quæ reliquiæ in calice aut ore remaneant, quod non esset sine maxima irreuerentia tanti mysterij, sacerdos, nisi sit iterum eodem die celebraturus, vini capiet purificationem cum debita reuerentia, quòd adhuc ibi adsint sanguinis diuini stillæ, vt notat etiam Nau. *c.* 25. *num.* 89. Sotus 4. *d.* 13. *quæst.* 2. *art.* 3. VValdensis *tom.* 3. *tit.* 4. *c.* 43. S. Thomas 3. *p. quæst.* 83. *art.* 5. *ad* 10. & habetur *c. ex parte, de celebr. Miss.* licebitque repetere ablutionem, si qua particula, priore ablutione sumta, in ore remaneat, quoties opus fuerit, ex Nau. *c.* 25. *num. citato*, & Emanuele Sà *v. Missa, num.* 35. éstque decentius, quàm vt voluit Rosella *Euch.* 3. *num.* 22. & Syluester *Eucharist.* 3. *quæst.* 8. ori digitum inferre. vt fiet etiam cùm calici particula adhærebit. est enim multo conuenientius, vt

cum iterata ablutione deglutiatur, ex Angelo *v. Missa*, §.20. Syluestro *Eucharist.* 3. *num.* 10. Tabiena *v. Missa*, §.27. Nauar. *loco citato*, Gabriele *lect.* 10. Emanuele Sà, *vbi suprà*, Henriquez *lib.* 8. *c.* 49. Suarez *disp.* 66. *sect.* 6. quam tactu digiti, quicquid in contrarium voluerit Scotus 4. *d.* 8. *quæst.* 3. Eadem ratione perfundet digitos, quibus Christi corpus tetigit, vino. *cap. ex parte, de celebr. Miss.* quòd sit magis abstersiuum, quàm aqua, ex S. Thoma & Soto *locis citatis*, precabitúrque vt sumta sacramenta in præsenti vita concessa, fiant in sempiternæ remedium, omniúmque scelerum macula deleatur: qua de re egimus, cùm de consumtione sacrificij diximus. quibus actis absterget calicem, & complicabit Corporale, prosequuturus iam tertiam Liturgiæ partem.

At verò, si post ablutionem sumtam, sacerdos reperiat consecratas reliquias eiusdem sacrificij, ob fractum ieiunium sumendas negat Paludanus 4. *d.* 9. *quæst.* 1. Anton. 3. *p. tit.* 13. *c.* 6. §. 9. & Rosella *Eucharistia* 3. *num.* 13. probabilius tamen videtur esse etiam illa à sacerdote sumendas si nondum ab altari discessit, ex Caietano *opusc. de celebr. Missæ*, *quæst.* 1. Syluestro *Eucharistia* 3. *num.* 10. Soto 4. *d.* 12. *quæst.* 1. *art.* 8. Victoria *num.* 83. Nauar. *c.* 25. *num.* 89. Emanuele Sà *Missa, num.* 36. Azore *lib.* 10. *c.* 30. Henriquez *lib.* 8. *c.* 50. Suarez *disp.* 66. *sect.* 6. & Rubricis Liturgiæ *de defectu intentionis*. siue huiusmodi particulæ magnæ sint, siue paruæ. tum quia ad idem sacrificium pertinent tamquam reliquiæ eiusdem conuiuij, quod ieiunus celebrauit. tum quia, si ab altari non discessit nondum expleuit officium suum, totúmque hoc ordinatur ad ritè explendam suam functionem; etiamsi dixerit orationes, vel adstantes sacrificio communicauerit. tum denique *ex can. tribus, de consecr. d.* 2. 2.

De gratiarum actione, vltima Liturgiæ parte. CAP. XXXI.

SVMMARIVM.

1. *De gratiarum actione exemplo Christi in dextera altaris parte.*
2. *Cur adhibeatur quinquies salutatio ad populum in Missæ actione, déque Postcommunionis collectis.*
3. *De dimissione populi*, Ite, Missa est, *& responsione, neminique discedendum ante perfectum officium.*
4. *De oratione*, Placeat.
5. *Benedictionis sacerdotalis vetus ritus vnde fluxerit, & quæ significatio.*
6. *De legendo S. Ioan. Euangelio in fine Missæ.*
7. *Benedicendum Domino, eidémque agendæ gratiæ.*

TErtia Liturgiæ pars, in qua Deo de sacrificio agendæ sunt gratiæ, qua de re differens Dionysius *lib. de Eccl. hier. c.* 3. ait: *Participans autem & tradens thearchicam communionem in gratiarum actionem sacram desinit, cum Ecclesiæ sacra plenitudine.* Idémque sentit Ambrosius *lib.* 6. *de sacram. c. vltimo.* Augustinus *epistola* 59. *ad Paulinum, quæst.* 5. S. Thom. 3. *p. quæst.* 84. *art.* 4. Rupert. *lib.* 2. *de off. c.* 18. Hugo *lib.* 2. *de off. c.* 41. imitatúrque *Ecclesia in hoc Christum ipsum, qui peracta diuina cœna hymnum cum discipulis cecinit.* Quare D. Hieronymus *in c.* 26. *Matth. Hymno dicto exierunt in montem* 1.

montem Oliueti, hoc est, quod in quodam Psalmo legimus, manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ, iuxta hoc exemplum, qui pane Saluatoris & calice saturatus & inebriatus fuerit, potest laudare Deum, & conscendere montem Oliueti, vbi laborum refectio, doloriisque solatium, & veri luminis notitia est. Facit ad hoc idem quod legimus *Psalm.* 21. *Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Dominum qui requirunt eum.* Incipit ergo à cantu versiculi, qui Communio dicitur, eo quòd caneretur inter populi communionem. Et mysticè designat, teste Innocentio *lib.6.c.10.* & Beda *in expositione Missæ*, discipulorum gaudium de Christo ab inferis rediuiuo. & fit in dextera altaris parte, ad denotandum Iudæorum reliquias suscepturas in fine mundi Christi Domini fidem, vt diximus *lib.3.c.6.* In Liturgia autem D. Iacobi, & apud Cyrillum *catech. myst.5.* occinebatur illud *Psal.* 33. *Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus.*

2. Adhibetúrque iterum salutatio cum conuersione ad populum, quæ quinquies in Missa fit, ad ostendendum, teste D. Thoma 3.*p. quæst.*83. *art.5. ad* 6. & Soto 4.*d.*13.*quæst.*2.*art.*5. Christi in Resurrectionis die quinarium numerum apparitionum. & subiiciuntur Collectæ, tum ad designandum, ex Ruperto *c.*19. Christum ad Patris dexteram sedentem, pro nobis interpellare, *ad Rom.* 11. tum ex Hugone, vt discessurus populus oratione muniatur, ne iterum vitæ huius capiatur illecebris: & ad differentiam aliarum Postcommunio dicuntur, quod post communionem sortitæ sint locum.

3. Annunciatur deinde discessus populi, verbis illis, *Ite, Missa est.* cùm idem sit, vt aliàs diximus, Missa ac dimissio, vt constat ex Cassiano *lib.*2.*de instit, c.*7.*&* 15. *& lib.*3.*c.*5. D. Benedicto *in Reg.c.*17. Isidoro *lib.*6. *Etym.c.*19. Alcuino, Floro, Innocentio, & aliis. idémque valet, atque apud Gentiles, *Illicet*, vt alibi notauimus. Eius loco apud Clementem *lib.* 8. *Constit.c.*23. dicitur, *Ite in pace.* In Iacobi verò Liturgia, itémque Basilij, & Chrysostomi, *In pace Christi eamus.* quibus respondet populus, *In nomine Domini.* sæpe tamen (nempe cùm non dicitur, *Gloria in Excelsis*) non dicitur, *Ite, Missa est*, sed eius loco, *Benedicamus Domino.* cuius rei causam existimat Micrologus *lib. de Eccl. obser. c.* 46. 47. fuisse quòd diebus tantùm festiuis populus conueniret; ideóque in fine sacrificij publicè denunciaretur dimissio; in aliis vtplurimum tantùm clerici & Monachi, quibus non est dicendum, *Ite.* sed potiùs inuitandi ad persistendum in Dei laudibus verùm cùm multæ sint solemnes Missæ in quibus etiam dicitur, *Benedicamus Domino.* vt in Dominicis Aduentus, & Quadragesimæ, videtur id potiùs fieri ad mœstitiam illius temporis significandam. Respondet autem populus, *Deo gratias.* vnde D. Augustinus *epist.*59. *quæst.*5. *ad Paulinum*, ait: *Quibus peractis & participato tanto sacramento, gratiarum actio cuncta concludit.* Sed plura paulo pòst dicemus hac eadem de re. Quòd si populus dimittendus est absoluto sacrificio, luce clariùs constat, non antea discedendum. idque expressè prohibetur *can.*10. *Apostolorum*, cum excommunicationis comminatione. & habetur *can. omnes fideles, de consecrat.d.*1. & in Concilio Agathensi *can.* 47. relato *canone Missas die Dominico, de consecrat.d.*1. & in Concilio Aurelianensi *can.* 28. statuitur, ne populus antea discedat, quàm Missæ solemnitas compleatur; & vbi Episcopus non fuerit, à sacerdote benedictionem accipiat. Idem deinde sancitum est anno 1536. in Concilio Coloniensi *p.*7. *c.*26. & anno 1548. in Concilio Augustano *c.*19. & alibi. Inter Patres quoque D. Chrysostomus *Hom.* 83. *in Matth. Quicumque*, ait, *vltimam mysterij orationem non ex peccatis quæ illius symbolum est, gratias enim egit, antequam discipulis daret, vt* Lib.1.c.1.

etiam

etiam nos ab actione gratiarum incipiamus: gratias egit postquam dedit, & hymnum cecinit, vt & nos quoque similiter faciamus. & Cæsarius Arelatensis *Hom.*12. quæ est admonitio, vt populus expectet, donec diuina mysteria compleantur, & quam aliqui D. Augustino tribuunt. *Verè*, inquit, *ignorat quantum boni in celebrandis Missis agitur, qui de Ecclesia festinus egreditur, cum tamen istos tales, si aut Rex, aut aliqua potens persona vocasset ad prandium, velim scire, si præsumeret discedere, nisi priùs totum compleatur prandium, etiamsi persona non teneret, gula tenerentur. quare de conuiuio hominis nisi perexpeditum fuerit non discedimus, nisi quia & ventrem fortè plusquam expedit, implere volumus, & hominem lædere formidamus? Quare de spirituali & diuino citò discedimus. timeo dicere ne fortè aliqui irascantur, sed tamen tam propter meum, quàm vestrum periculum dicturus sum: Hoc ideo facimus, quia nec de cibo animæ curamus, nec Dominum timemus, nec hominem reueremur.* subditque alia plura. Eiusdémque factum hac in re attulimus *lib.*2. *c.*20. §. 4. quod imitatus est Ioannes Eleemosynarius, vt refert *in eius vita*, Leontius. cùm enim Alexandrini egressi essent non absoluto sacro, ille etiam cum illis exiit sacris indutus vestibus, illis verò mirantibus dixit: *Vbi oues, illic Pastor, ingredimini, & ego etiam accedam, quòd si extrà manebitis, herebo. Ego filij propter vos ad Ecclesiam descendo, nam mihi ipsi in Episcopio Missas facere poteram.*

Tum ante medium altaris sacerdos inclinatus, recitat orationem, quam frustrà Lutherus carpit, quasi in ea pro Christo oretur, *Placeat tibi sancta Trinitas, &c.* petens, vt dignetur Deus acceptabile habere oblatum sacrificium, vt præmiserat etiam in secunda parte Canonis, & efficere, vt & sibiipsi, & aliis pro quibus obtulit, salutare sit, & propitiabile, de qua re dictum est *lib.*1. *&* 2. 4.

Osculato altari præterquam in Missis defunctorum, eo quòd ex intentione offerentis sit sacrificium pro defunctis, non pro viuis, quibus benedictio competit, vnde etiam in eisdem Missis aquæ benedictio omittitur, vt diximus *lib.* 4. *c.*1. populum erecta manu, cum crucis signo & inuocatione sanctissimæ Trinitatis benedicit; qui vsus antiquissimus est. vt patet ex Græcis Liturgiis, Clem. *lib.*8. *constit.*15. Concilio Agathensi *can.*47. & habetur *can. Missas, de consecrat. d.*1. vbi dicitur, *Ante benedictionem sacerdotis populus egredi non præsumat, quòd si fecerit, ab Episcopo confundatur.* Aurelianensi *citato num.* 3. vbi dicitur, *Non discedendum antequam Missæ solemnitas compleatur, & vbi Episcopus non fuerit, populus benedictionem à sacerdote accipiat.* dixit autem, *vbi Episcopus non fuerit*, quia si adsit, eius est benedicere populum, vt aduertit Micrologus *de Eccl. obser. c.*21. VValfridus *c.*22. Berno *c.*25. Burchardus *in ordine Missæ*, & Concilium Toletanum IV. *c.*13. eóque sensu accipi debet prohibitio facta Presbyteris benedicendi populum in Concilio Agathensi *can.*44. *& in ep. Damasi de Corepiscopis.* Fluxit ritus benedicendi populum in fine sacrificij, ex veteri Testamento, vt notauit etiam Isidorus *lib.* 1. *off. c.*17. Iansenius, & alij. Etenim *Leuit.*9. dicitur, *Et extendens manum ad populum benedixit ei, sicque completis hostiis pro peccato, & holocaustis, & pacificis descendit.* & *Numer. c.*6. sub sacramento trinæ Dei inuocationis, sic iubet Deus Moysem populo benedicere: *Benedicat tibi Dominus, & custodiat te: ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui: conuertat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem. Inuocabúntque nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis.* Vt etiam sub trina Domini inuocatione Dauid benedici cupit *Psalm.* 66. *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ.* Sicut etiam ritum eleuandi in huiusmodi benedictione manum colligit Iansenius *in comment. in Ecclesiasticum*, ex 5.

verbis

verbis illis *Ecclesiastici c.* 50. *Tunc descendens (nempe ex sacrificio) manus suas extulit in omnem congregationem filiorum Israel, &c.* & docet id ab eis fieri solitum mouendo manus in quatuor mundi partes ob crucis mysterium, sursum scilicet, deorsum, sinistrorsum, & dextrorsum. Quibus addit Galatinus *lib.2.c.9.* fieri solitum cum inuocatione Dei nominis quatuor litterarum, & tribus digitis vtriusque palmæ erectis, & duobus depressis, ad designandam diuinarum personarum Trinitatem per ipsum nomen significatam. Hanc benedictionem in Missa a sacerdote datam existimat Turrecremata *can. Missas, d. consecrat. d.* 1. significare illam, quam Christus ascensurus in cœlum impertiit Apostolis *Lucæ c. vltimo. Factum est, dum benediceret illis, recessit.* Innocentius verò *lib.6.c.*14. sentit denotare Spiritus sancti missionem in die Pentecostes à Christo factam *Actorum c.* 1.

6. Salutatione vtrimque repetita, initium Euangelij D. Ioannis recitatur, ex regulis Liturgiæ editis iussu Pij V. quod etiam antea multi ex consuetudine quotidie audire satagebant, *ex cap. quidam. de celebr. Missarum.* atque ad hoc præcipue, sicut etiam ad, *Gloria in excelsis*, & ad Præfationes, teste Nauarro *tract. de orat. & horis can. c.2. num.*1. respexit idem Pius V. in Bulla editionis eiusdem Missalis noui, seuerè præcipiens, ne Missalis ritus mutaretur. idque meritò factum est, præceptúmque fieri, quòd sit veluti totius fidei compendium.

7. Denique, *Deo gratias*, minister ac populus respondet, tamquam sigillo totam Liturgiam obsignantes. Sicut etiam Dauid Psalterium suum conclusit *Psal.*150. *Laudate Dominum in sanctis eius*, quo Dei populum inuitat ad laudes Domini habitantis in cœlo, cum musicis omnibus instrumentis, vt erga Dominum ardentissimum suum demonstraret affectum. Quinetiam eiusdem vltimum versiculum ea absoluit clausula, *Omnis spiritus laudet Dominum.* nempe omne quod spirat, aut viuit, siue spirituali vita, vt Angeli, siue animali, vt bestiæ, siue vtraque, vt homines, siue metaphorica, vt sunt inanima, quæ dum Deo obediunt, metaphoricè Deum benedicere & viuere dicuntur, vt patet ex trium puerorum cantico *Danielis c.*3. *Laudet & benedicat Dominum.* quod etiam verum erit, si vltimus Psalmus ab eo decantatus fuit, *Deus iudicium tuum Regi da*, ab eo elaboratus post delatum regnum Salomoni, cùm hic etiam Psalmus finem habeat, *& benedictum nomen maiestatis eius in æternum, & replebitur maiestate eius omnis terra, fiat, fiat.* Quare non insulsè sensit quidam, vt frustrà omnino esset horologium, ciúsque rotæ, dentes, axes, pondera, si abesset campana, quæ nobis certo statutóque tempore mallei ictibus instar vocis humanæ, horas concineret, ita etiam inutilem ac frustrà totum futurum mundum, nisi rationalis creatura, cuius id munus proprium ac peculiare est, Deo gratias ac laudes occinat. plurimúmque dedecet in agendis bonorum omnium largitori gratiis, hominem ab insensibilibus plantis vinci, ea enim, teste Proclo *in lib. de sacrificio & Magia*, est Heliotropiæ ac Selinotropiæ natura, vt semper quasi gratias benefactori agentes, & hymnos concinentes, illæ solem, hæ lunam aspiciant, & iuxta cœlestium eorum motuum periodum circumagantur perpetuò. Quinetiam lotus, vt idem subiicit, dilatatione, contractionéque foliorum, quasi labiorum motu, ducem suum celebrare videtur. is enim in se implicita folia oriente sole paulatim explicat, & quatenus sol ad mediam cœli ascendit plagam, eatenus pandit folia, quatenus verò à medio petit occasum, gradatim folia contrahit. Quod etiam tanti fecit naturæ lumine Trismegistus, vt sacrificio prætulerit. *Frustra enim*, inquit, *Deo sacrificia incendimus, nisi adoremus ipsum, gratias agentes.* Fertur huius sacræ salutationis inuentrix beatissima ac Deipara virgo Maria, *Si quis enim*, inquit ex

Valderama.

Io. Bapt. Scortia de sacrif. Missæ. NN ii D. Hiero

D. Hieronymo Bonauentura *tom. 2. in medit. de vita Christi, c. 3. cùm salutabat, illa pro salutatione sua, Deo gratias, respondebat, primúmque ex ipsa exiit, vt dum salutantur homines sancti, Deo gratias dicant.* meritóque tantum autorem tanta habuit salutatio. ait enim D. Augustinus *epistola 77. ad Aurelium: Quid melius in animo geramus, & ore promamus, & calamo exprimamus, quàm Deo gratias? Hoc nil dici breuius, nec audiri lætius, nec intelligi gratius, nec agi fructuosius potest.* sed hac de re diximus *hoc eodem libro, c. 6.* Quare & nos de his, quæ à nobis verè rectéque sunt disputata, Deo bonorum omnium Autori gratias ex animo agentes, illi, beatæque Virgini, ac Diuis omnibus hoc, qualecumque sit munus, offerimus. si quæ verò fortè minus rectè, aut verè scripta sunt, sanctæ Matris Ecclesiæ iudicio subiicimus, eáque nec dicta, nec scripta volumus.

DEO GRATIAS SEMPER.

INDEX

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ, QVI IN HIS LIBRIS CITANTVR; ETSI ALIQVANDO primis tantùm verbis indicentur.

EX VETERI TESTAMENTO.

Ex Genesi.

Hæc

Hæc autem erunt vestimenta, quæ facient. Rationale, & superhumerale, tunicam & lineam strictam, cidarim & balteum. lib. 2. c.8.n.7. 110

29. *Imponéntque Aaron & filij eius manus super caput illius, & mactabis eum in conspectu Domini iuxta ostium tabernaculi. lib.4. c.10.n.1.* 313

Sumes quoque pectusculum de ariete quo initiatus est Aaron, sanctificabisque illud eleuatum coram Domino. lib.4.c.1.n.8.p.273. & c.11.n.23. 338

Panes quoque qui sunt in canistro in vestibulo tabernaculi testimonij comedent, vt sit placabile sacrificium, & sanctificentur offerentium manus. lib.1.c.3.n.9. 29

Agnos anniculos per singulos dies iugiter, vnum agnum manè, & alterum vespere.lib.2. c.15.n.1 151

30. *Et missa aqua lauabunt in ea Aaron & filij eius manus suas & pedes quando ingressuri sunt tabernaculum testimonij, & quando ingressuri sunt ad altare, vt offerant in eo thymiama Domino, ne fortè moriantur. lib.2. c.6.n.2.p.95.c.7.n.4.p.102.c.8.n.2.p.107.lib.4. c.2.n.1.* 282

31. *Vestes sanctas in ministerio Aaron sacerdoti & filiis eius vt fungantur officio suo in sacris. lib.2.c.8. n.4.* 108

32. *Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. lib.4.c.11.n.10.* 322

Recordare Abraham, Isaac, & Israel seruorum tuorum, quibus iurasti per temetupsum. lib.3.c.12.n.1.p.219. lib.4.c.9.n.7. 309

34. *Impletisque sermonibus posuit velamen super faciem suam. lib.1.c.4.n.2.* 37

Ex libro Leuitici.

1. *Ponétque manus super caput hostiæ, & acceptabilis erit, atque in expiationem eius proficiet.lib.4.c.10.n.1.* 313

Et cuncta quæ adhærent iecori, intestinis & pedibus lotis aqua.lib.2.c.10.n.12. 166

2. *Anima cum obtulerit oblationem sacrificij Domino simila erit eius oblatio, fundétque super eam oleum.lib.1.c.3.n.9.* 29

Cùm autem obtuleris sacrificium coctum in clibano: de simila, panes scilicet absque fermento. lib.1.c.3.n.1 17

6. *Sacerdos qui offert comedet eam in loco sancto in atrio tabernaculi. lib.1.c.5. n.2.* 42

7. *Et omne sacrificium similæ quod coquitur in clibano, & quidquid in craticula. lib.1. c.3. n.9.* 29

8. *Qui postquam leuauerunt ea coram Domino, rursum suscepta de manibus eorum adoleuit super altare holocausti.lib.4.c.1.n.8.* 272

9. *Facite, & apparebit vobis gloria eius. lib.1. c.3.num.10.* 30

Pectora eorum & armos dextros separauit Aaron eleuans coram Domino. lib.4.c.1. numero 8. 272

Et extendens manum ad populum benedixit ei. sicque completis hostiis pro peccato & holocaustis & pacificis descendit. lib.4.c.31.numero 5. 464

10. *Et vt habeatis scientiam discernendi inter sanctum & profanum, inter pollutum & mundum.lib.2.c.7.n.1.* 100

Tollite sacrificium quod remansit de oblatione Domini, & comedite illud absque fermento iuxta altare.lib.1.c.3.n.1 17

Pectusculum quoque quod oblatum est, & armum, qui separatus est, edetis in loco mundissimo, tu & filij tui, & filiæ tecum. lib.3.c.5 n.4. 196

Armum & pectus & adipes, qui cremantur in altari, eleuauerunt coram Domino.lib.4.c.11. n.8. 272

14. *Tinget in sanguine passeris immolati quo asperget illum, qui mundatus est septies. lib.4. c.21.n.31.* 346

15. *Dabitque eos sacerdoti qui faciet vnum pro peccato, & alterum in holocaustum. lib.1.c.3. n.10.* 30

16. *Nullus hominum sit in tabernaculo, quando pontifex sanctuarium ingreditur vt roget pro se & pro domo sua, & pro vniuerso cœtu Israel.lib.4.c.8.n.1.* 3[illegible]

19. *Sancti estote, quia ego Sanctus sum Dominus Deus vester. lib.3.c.23.n.1.p.356. lib.4. c.7.n.3.* 295

20. *Eritis mihi Sancti, quia Sanctus sum ego Dominus, & separaui vos à cæteris populis, vt essetis mei. lib.4.c.7.n.3.* 295

Ex libro Tobiæ.

Ex libro Iudith.

Ex libro Iob.

Ex libro Psalmorum.

Ex libro Prouerbiorum.

Ex libro Ecclesiastis.

Ex lib. Cantici Canticorum.

EX NOVO TESTAMENTO.

Ex sancti Matthæi Euangelio.

Ex sancti Lucæ Euangelio.

Et

Ex sancti Ioannis Euangelio.

Ex Actis Apostolorum.

Ex secunda.

Ex Epistola ad Galatas.

Ex Epistola ad Ephesios.

Ex Epistola secunda.

Ex Epistola ad Titum.

Ex Epistola ad Hebræos.

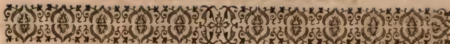
Et

Ex Epistola D. Iacobi.

Ex D. Petri Epistola I.

Ex Epistola II.

Ex D. Ioannis Epistola I.

INDEX
CONCILIORVM,
QVORVM TESTIMONIIS
in his libris vtimur.

Iuxta seriem temporis, quo sunt habita.

Porrò in horum Conciliorum tempore assignando secuti sumus Chronologiam seruatam ab Illustrissimo Cæsare Baronio in Annalibus, quòd nobis verior sit visa, quamuis Surius, Panuinus, Genebrardus, & alij sæpe discrepent.

INDEX
AVCTORVM, QVI IN HIS LIBRIS CITANTVR.

S.Dam

Ioannes

INDEX RERUM.

B

C

Cleri

D

Eucha

P

Q

R

S

T

V

Deo gratias.